

سیاستا ئەمەریکا بەرامبەری دۆزا کوردی ل ئێران

۱۹۸۱-۱۹۶۰

خواندنه‌کا میژوویی و به‌لگه‌نامه‌یی

دکتۆر کاروان سالح وه‌یسی

۲۷۲۵ کوردی ۲۰۲۵ زایینی

ده‌سته‌ی ئینسکلۆپیدیای پارتی دیموکراتی کوردستان

ناوی کتیب: سیاسه تا ئەمەریکا بەرامبەری دۆزا کوردی ل ئیرانی ۱۹۶۰-۱۹۸۱

نووسینی: دکتۆر کاروان سالح وەسی

دیزاینی بەرگ و ناوەوە: دیار سعید پیرانی

سەرپەرشتیاری چاپ: مستەفا نەجم فەیلی

سال و شوینی چاپ: هەولێر ۲۰۲۵

چاپخانه: پۆژمەلات

تیراژ: ۱۰۰۰ دانە

لە بەرپۆه بەرایەتی گشتی کتیبخانه گشتییەکان / هەریمی کوردستان ژمارە
سپاردنی (۱۰۶) سالی ۲۰۲۴ پێدراوە.

ئەف پەرتووكە د بنەرەتدا تیزەكە ھاتیە پېشكېشكرن بۆ جقاتا كۆلېژا زانستېن
مرۇفایە تی ل زانكۆیا زاخۆ - ۋەك پشكەكە ژ پېدقییېن بدەستقەھینانا باۋەرنامەیا
دكتۆریا فەلسەفە د بواری میژوویا نوئ و ھەفچەرخدا ب سەرپەرشتیا ھەردوو
بەرئز (پ.د.ھۆگر تاهر توفیق و پ.ھ.د. نزار ئەیوب ھەسەن) و پلەیا (نایاب)
بدەستقەھینایە.

كوردستان ئەي نىشتەمانم
هەيزى دۆل، ئارامى گيانم
جىئ سەر بۆندى و شانازى
تا دۆل دەخوازى دۆلخوازى
گۆلى پشكەوتووى بى پايىز
سىس ناي و ناوهرى هەرگىز
مىشكەم، هەستەم، بىرم، ژىنەم
بۆ تۆن ئەي گيانى شىرىنەم

هەزار موكرىانى

۱۹۹۱- ۱۹۲۱

دیاری بو:

- خیزانا منا خوشتقی و زارۆکین من یین خوشتقی (ژۆلین و ئالاز)
- دایکا من ئەوا هەمبیزا ئەوئ بویەئارامی بوو من.
- بابی من، ئەوئ دلینیا ئەوی هیزە کادی دایە من.
- خوشک و برایی من.
- هەموو کەس و کارین من و هەموو هەڤالان.
- هەر کەسە کئ دگەل من دا هاریکار هەتا گەشتیمە ئەڤئ قوناغئ.
- هەر بـسپـورە کئ رادبیت ب کارئ فیرکنا دروست.
- هەر کەسە کئ حەژ ئاشتیی بکەت ل هەر جەهە کئ بیت.
- خوینا شەهیدین کوردستانئ کو تامرنئ قەردارین واینه.
- مللەتئ کورد یئ، کو د دیروکیدا توشی گەلەک زوڵم و زورداریئ بوی.

ناقەرۆك

۱۱	پېشەكى
پشكا ئىككى	
۲۷	هەلوئىستى ئەمىرىكا ژ دۆزا كوردى ل ئىرانى ۱۹۴۲-۱۹۵۹
۲۹	تەوهرى ئىككى: ئەمىرىكا و روودانىن باژى رى ئۆرمىيە ۱۹۴۲
۴۱	تەوهرى دووى: بارودۆخىن سىياسىي كوردان ل ئىرانى دىتتا ئەمىرىكا دا كانوونا دووى ۱۹۴۳ تا ئادارا ۱۹۴۷
۶۷	تەوهرى سىي: پېشەتتىن دۆزا كوردى ل ئىرانى دەهلوئىستىن ئەمىرىكا دا نىسانا ۱۹۴۷ - كانوونا ئىككى ۱۹۵۹
پشكا دووى	
۱۰۳	سىاسەتا ئەمىرىكا بەرامبەرى دۆزا كوردى ل ئىرانى ۱۹۶۰ - ۱۹۷۲
۱۰۵	تەوهرى ئىككى: سىاسەتا ئەمىرىكا مەرامبەرى پېشەقەچوونىن دۆزا كوردى ل ئىرانى كانوونا دووى ۱۹۶۰-چرىا ئىككى ۱۹۶۳
۱۳۷	تەوهرى دووى: پېشەتتىن سىياسىي دۆزا كوردىن پۆژەلەت و سىاسەتا ئەمىرىكا ۱۹۶۴-۱۹۶۸
۱۶۷	تەوهرى سىي: كارىگەرىيا پەيوەندىيىن ئەمىرىكا و ئىرانى لسەر كورىن پۆژەلەت ۱۹۶۹-۱۹۷۲
پشكا سىيى	
۱۸۹	پېشەقەچوون و رەنگقەدانا دۆزا كوردى دناق پېشەتتىن ئىرانى و سىاسەتا ئەمىرىكا دا ۱۹۷۳ - ۱۹۷۸

١٩١	تەوهرى ئىككى: چارەنقىسى دۆزا كوردى دىن سىيەرا سىاسەتا ئەمىركادا ١٩٧٣ تا ١٩٧٦
٢٢٣	تەوهرى دووئى: سىاسەتا ئەمىركا مەرامبەرى كارىگەرىيا دۆزا كوردى ل سەر رەوشا سىياسىيا ئىرانى ١٩٧٧
٢٣٩	تەوهرى سىيى: بەشدارىيا كوردان دىشۆرەشا گەلئىن ئىرانىدا و رەنگقەدانا دۆزا كوردى د ەلەلۆيىست و سىاسەتا ئەمىركادا ١٩٧٨
پشكا چارى	
٢٨١	سىاسەتا ئەمىركا مەرامبەرى دانوستاندن و پىشقاتىن سىياسى ل رۆژھەلاتا كوردستانى كانوونا دووئى تا ٢٢ تەباخا ١٩٧٩
٢٨٣	تەوهرى ئىككى: شەر و دانوستاندن ئۆتۆنۆمىيى دناقبەرا كورد و حكومەتا ئىرانىدا، سىاسەت و ەلەلۆيىستىن ئەمىركا كانوونا دووئى - ئادارا ١٩٧٩
٣٣٩	تەوهرى دووئى: پىشقاتىن ەلەلۆيىن كوردانىيىن حوكمى خۆبرىقەبرىنى دگەل دەستەھلاتا نوى يا ئىرانى و سىاسەتا ئەمىركا نىسان - گولانا ١٩٧٩
٣٤٥	تەوهرى سىيى: بارودۆخى بزاقتىن كوردان يىن بدەستقەهينا مافىن خۆ يىن نەتەوھىيى دگەل حكومەتا ئىرانى و سىاسەتا ئەمىركا حزيران تا ٢٢تەباخا ١٩٧٩
پشكا پىنچى	
٣٧١	ەلەلۆيىست و سىاسەتا ئەمىركا مەرامبەرى پىشقاتىن سىياسى ل رۆژھەلاتا كوردستانى ٢٣ تەباخى تا كانوونا ئىككى ١٩٧٩
٣٧٢	تەوهرى ئىككى: سىاسەتا ئەمىركا مەرامبەرى دانوستاندن كوردان و رژىما نوى يا ئىرانى ٢٣- ٣١ تەباخا ١٩٧٩
٣٨٥	تەوهرى دووئى: سىاسەتا ئەمىركا دناق ەلەلۆيىن ئاشتىيى دناق بەرا تاران و كورداندا ئەيلول - چرىا ئىككى ١٩٧٩

٤٢٣	تەوهرى سىي: قۇناغا دووماھىيى ژ شەر و دانوستاندنن كوردان دگهل حكومه تا ئىرانى و سىاسه ت ئەمريكا چريا دووى - كانوونا ئىكى ١٩٧٩
پشكا شەشى	
٤٦٣	سىاسه تا ئەمريكا مەرامبەرى دۇزا كوردى ل ئىرانى ١٩٨٠-١٩٨١
٤٦٥	تەوهرى ئىكى: بزاڤا نەتەوايەتيا كوردى ل ئىرانى و سىاسه تا ئەمريكا بەرامبەرى ئەوى كانوونا دووى - تيرمەھا ١٩٨٠
٥١٩	تەوهرى دووى: دۇزا كوردى دناقبەرا گۆرانكارىين سىاسه تا ئىران و ئەمريكا دا تيرمەھا - چريا دووى ١٩٨٠
٥٣٩	تەوهرى سىي: شكەستنا بزاڤا نەتەوايەتيا كوردىن پۇژھەلات و سىاسه تا ئەمريكا كانوونا ئىكى ١٩٨٠ - چريا دووى ١٩٨١
٥٥٩	ئەنجام
٥٦٣	پاشبەند
٥٧٩	ليستا ژيڊەران

پیشەکی

دۆزا کوردی و وەلاتی ئەوان کوردستانی، ئێک ژ مەزنتین پرسین نەتەواپەتیە ل رۆژەلاتا نافەراست، تا ئەوی رادە ی ئەرکی سەرەکیی کاروباریی دەرهکی یی چوار دەولەتین رۆژەلاتا نافین (ئێران، تورکیا، عێراق، سوریا) بو پتر ژ چەرەکی بتی دۆزا کوردی، چونکی ئەوان چوار دەولەتان دیت، کو هەر دەستکەفتیه کا ئەف پرسە بەدەستخۆفە بینیت دی بیتە ئەگەری ژیکفەبوونا ئەوان دەولەتان و گوهورینا سنووران، د ئەفی چوارچۆفەیدا دی بینین هەر بزافە کا کوردی ل هەر پارچەیه ک کوردستانی رویدا بیت دی دەولەتین زلهیز مینا ئەمریکا و سوویت و بەریتانا و فەرەنسا رۆلەکی بەرچا ف تیدا دینن، لەوێ د بزافا نەتەواپەتییا کوردی دا ل ئێرانی چەندین جارن دۆزا کوردی ل ئەوی وەلاتی وەکی یارییه کا سیاسی دناقبەرا ئەمریکا و سوڤیەتدا لپهاتیه و کاریگەرییه کا مەزن ل سەر پاشەرۆزا ئەفی پرسی کریه، تا ئەوی رادە ی گەلە ک یا ب زەحمەتە تێگەهشتە کا باش بو دۆزا کوردی چیت بیکو ب هووری سیاسیهت و هەلوێستین ئەمریکا ب زانین، نەخاسە پشتی شەری جیهانی یی دووی ئەمریکا رۆلەکی گرن گ هینایە و تا نوکە ژ ی ئەوی رۆلی گرن گ د گیت.

ئەف قوناغا دۆزا کوردی ل ئێرانی و سیاسەتا ئەمریکا ل دۆر دناقبەرا ۱۹۶۰-۱۹۸۱ یا ئەف خواندە بخۆفە دگیت، گرنگیه ک تایهت ژبەر چەندین ئەگەران هیه. ل دووماهیا سالا ۱۹۵۹ و دەستپیکا سالا ۱۹۶۰ دۆزا کوردی دچیت دناف سیاسەتا دەرڤهیا ئەمریکا دا، بەرپرسین ئەمریکا ب هووری دویچوونا کارتیکرنا دۆزا کوردی ل ئێرانی دکن، و ب مەرەما لاوازکرنا کارتیکرنا دۆزا کوردی ل سەر ئێرانی ئەمریکا بریارا دروستکرنا رادیو و تەلەفزیۆنان ب زمانی کوردی دابوو، هەر وەسا ل ئەفی ماوهیدا سەرکردایهتییا کوردی هەولدان پشتهفانییا ئەمریکا بو دۆزا کوردی بەدەستفە بینن، و لژیر فشارا راگەهاندنا خو ئەمریکا سیاسەتا خو مەرامبەری دۆزا کوردی دیارکر، و بدپژاهیا سالی ۱۹۶۰ و ۱۹۷۰ هەلسەنگاندنا کارتیکرنا دۆزا کوردی ل ئێرانی ل سەر رژیما شاهی دکر ژ بەر کارتیکرنا شورەشا ئەیلوی.

دیسان ل سالا ۱۹۷۸ جاره کادی دۆزا کوردان دناف سیاسەتا ئەمریکا دا مەرامبەری پیشهاتین سیاسی یی ئێرانییدا سەرهلدا، ئەو ئالۆزیی ل سالا ۱۹۷۹؛ دگەل گرنا

دیپلوماتکارین ئەمریکا ل چریا دووی ۱۹۷۹ و دۆزا کوردی ل ئێرانى پەیدا بووین ئەمریکا کەفتبوو دناق دا، لەوێ ئەف دۆزە نەبتنى دچوارچووڤى کوردستانى دا گرنکه، بەرۆڤاڤى گریڤایى هەمى سیاسەتا ئەمریکا مەرامبەرى پۆژەهەلاتا ناڤینه، چونکی ئەف ماوێهە ب هەستیارترین قوڤاغ ژ دیرۆکا پەيوەندیین ئەمریکا دگەل ئێرانى دەیتە سالۆخەت دان و دئەڤى ماوێهە دا بایەخەک زۆر کیم ب دۆزا کوردی ل ئێرانى، پشتی ڤاگەهاندنا کۆمارا ئیسلامى دبیافى سیاسەتا نیڤدەولەتی دا ب بەراوردی دگەل سەرەدەرێکنا بزافا نەتەواوەتیا کوردی وەک بزافەک کیم نەتەوێیان هاتیه دان، هەرۆهسا ئەو پێشەتاین ل سالیڤ ۱۹۸۰ و ۱۹۸۱ ب سەر دەڤەرى دا هاتین پتر ئەمریکا هاتە ڤالداڤ خو ژ دۆزا کوردی ل ئێرانى دویر بکەت، و دەرفەت بو ژێما ئێرانى هاتە پێش بەریڤو بەدت دەڤەریڤ کوردی داکو ب ئیکجاری دۆزا کوردی ل ئێرانى نەهیلیت، لەوێ ئەف تیزە دى بزافى کەت تێگەهشتەک گشتی ل دۆر سیاسەتا ئەمریکا مەرامبەرى دۆزا کوردی ل ئێرانى نیشان بەدت.

یا زانایە پۆلى ئەمریکا گرنکه دئاراستەکرن و گونجاندا سیاسەتا خو یا دەرفەدا لدۆر کاودانین ئێرانى لدویڤ بەرژەوێندیین خو. ژبەر هندی ئەف تیزە دى هەولەدت ئەوێ ستراتیڤى یا ئەمریکا پى سەردەری و دەربرینا سیاسەتا خو مەرامبەرى دۆزا کوردی دقوڤاغین دووماهییا دەستەهلاتا پەهلەویان و پۆژما خومەینى دا دکر دیار بکەت، لەوێ ئەف تیزە دى بزافى کەت پووناھیى بەردەت سەر هندی کا چەوا گروپەکى بچوووک و نەخودان کیانەکى سیاسى شیا سەرنجا ئەمریکا و سۆڤیەت بو دەڤەرى و دۆزا خو ڤابکیشن، هەرۆهسا دى بزافى کەت کا ب چ شیو ئەمریکا سیاسەتا خو مەرامبەرى دۆزا کوردی دیارکری یە و چەوا کورد کەفتە ژیر فشارا بەرژەوێندیین ئەمریکا و سۆڤیەت دا ل دەڤەرى.

ئەف تیزە دى زیدەبوونا گرنگیا دۆزا کوردی ل ئێرانى د دیارکنا دەربرینا سیاسەتا ئەمریکا مەرامبەرى نەتەوێندیین نەخودان کیانەکى سیاسى دیار کەت، دگەلدا دى پۆلى سیاسەتا دەرفە یا ئەمریکا دپێشڤەبرنا و لاوازکنا دۆزا کوردی دا ل ئێرانى دئەڤى ماوێهە دا روون کەت. چونکی بەردەوام دۆزا کوردی ژلاى ئێرانى ڤە وەک کارتەک فشارى بو نەئارامکنا ئێرانى ژلاى ئەمریکا و سۆڤیەت ڤە هاتیه وەسفکرن،

ب ئەنجامدانا ئەفقی ڤه کۆلێنی دئی سیاسەتا ئەمەریکا مەرامبەری دۆزا کوردی ل ئێران و چەوانیا سەرەدەرێکنا سەرکردایەتیا کوردی مەرامبەری ئەمەریکا ئاشکەرا بیت، هەلبەت دئی ب ئەفقی تیزی دياربیت کا لایەنێن سیاسی یێن کوردی ب دژی ئەمەریکا بوون یان بەرۆڤاژی.

ئارمانجا سەرەکی ژ ئەفقی خواندنی ديارکنا سیاسەتا ئەمەریکا مەرامبەری پێشهايتن دۆزا کوردی دچوارچووڤی ئێرانیدا د ماوهی بـهـری رویدانا شۆرەشا ئیسلامی ل ئێران دا. شروڤه کرنا سیاسەتا ئەمەریکا مەرامبەری ئارمانجێن سەرەکی یێن بزافا نەتەوايه تیا کوردی ل ئێران دئەفقی ماوهیدا، و سیاسەتا ئەمەریکا ل دۆر چەوانیا سەرەدەرێکنا حکومەتێن ئێران دگەل دۆزا کوردی ل ئێران. دا نەديارکنا ستراتیژیا سەرکردایەتیا کوردی ژبو بـهـستفەهینانا پشتهفانییا ئەمەریکا بو دۆزا کوردی ل ئێران. خۆیاکرنا هزروبرین ژلای حکومەتێن ئەمەریکا ڤه ل دەمی ديارکنا سیاسەتا خو مەرامبەری دۆزا کوردی ل ئێران دچوارچووڤی کیشین هەریمی دا، هەرەسا هزروبرین حکومەتێن ئەمەریکا مەرامبەری رێکێن سەرکردایەتیا سیاسی یا کوردین ئێران ژبو داخوازرنا مافین خو یێن نەتەوهیی دگەل حکومەتێن ئێران بکاردهینان. روونکرنا پەيوەندیین سەرکردایەتیا سیاسی یا کوردی ل ئێران دگەل لایەنێن سیاسی یێن ئێران و سیاسەتا ئەمەریکا ل دۆر پەيوەندیین سەرکردایەتیا سیاسی یا کوردی ل ئێران دگەل ئیکو دوو، هەرەسا رۆل هەوالگیریا ئەمەریکا د پێشڤه برنا دۆزا کوردی ل ئێران. شروڤه کرنا چەوانیا دژایەتیکرنا کوردان ل ئێران مەرامبەری ئەمەریکا، دەهەمان دەم دا رۆل کوردان دگرتنا بالیۆزخانه و دیپلوماتکارین ئەمەریکا دا. شروڤه کرنا ئەوان جوړین سیاسەتێن ئەمەریکا مەرامبەری کوشتنا سەرکردین کورد ژلای ئێران پەیره و دکر.

د ئەفقی تیزی د پێازا شروڤه کرنا بەراوردکاری بو شروڤه کرنا پێزانین ژلای دەزگەهین فەرمی یێن ئەمەریکی و ژێدەرین ئینگلیزی، کوردی، فارسی و عەرەبی بکارهاتیه، چونکی ئەف ریبازه دئی ب دروستی بناخی سیاسەتا ئەمەریکا مەرامبەری دۆزا کوردی ل ئێران دماوهی ۱۹۶۰-۱۹۸۱ دا ديارکەت، ئەفقی تیزی دجییه جیکرنی دا (ریبازا شروڤه کرنا چەندایەتیا میژوویی) بو گونجاندا شروڤه کرنا بەلگەنامین دەزگەهین حکوومی، راپورت و دانووستاندن، بەلگەنامە یێن هەوالگیر، پۆژنامە، راپورتین پۆژنامە فان

و بیرەوهرییان بکاردهینت، ژبەرکۆ ب ئەفیی رییازی دئی چهوانییا سیاسەتا ئەمریکا مەرامبەری دۆزا کوردی ل ئێران دیار بیت، لەو پرا ئەف رییازە دئی ب هووشیاری بزاقی کەت هەفسەنگیا شروڤە کرنی دناڤهرا ژیدەرین پەسەنین کوردی و بەلگەنامین هەوالگیریا ئەمریکی دا روون بکەت. ب ئەفیی رییازی دئی تیگەهشتە پاستەقینە لدۆر سیاسەتا ئەمریکا ژ دۆزا کوردی، سیاسەتین حکومەتین ئێران مەرامبەری دۆزا کوردی، پەیوەندیین بزاقا نەتەواپەتیا کوردی یین ناڤخویی و دەرڤە پەیدا بیت.

دۆزا کوردی ل ئێران ب ئیک ژ گرنگترین مژارین دپەیوەندیین ئێران دگەل ئەمریکا دا دەیتە وەسفکرن، ژبەرکۆ دۆزا کوردی پۆلەکی بەرچاڤ دئارستەکرنا سیاسەتا دەرڤەیا ئەمریکا دا ل دویڤ بەرژەوەندیین ئەمریکا ل ئێران گیرایە. لەو پرا ئەف تیزە یا ل دۆر (سیاسەتا ئەمریکا مەرامبەری دۆزا کوردی ل ئێران ١٩٦٠-١٩٨١: خواندنه کا میژوویی و بەلگەنامەیی) هاتیە ئەنجامدان، کو ژ ئەفیی پێشەکیی و شەش پشکان و دەرئەنجامین گەهشتی پیک دەیت.

د پشکا ئیکیدا ئەف نامەیه شروڤەکرنا ل سەر (هەلویت ئێمریکا ژ دۆزا کوردی ل ئێران ١٩٤٢-١٩٥٩) دەت، تیدا باسی لڤین و چالاکیین کوردان، هەلویت سۆڤیت، سیاسەتا ئێران مەرامبەری دۆزا کوردی، هەروەسا پەنگڤەدانا دۆزا کوردی دھزروبیرین سیخۆر و بەرپرسین ئەمریکا دا ل ئێران، هەلویت و سیاسەتا ئەمریکا مەرامبەری دۆزا کوردی دئەفیی ماوہیی دا هاتیە کرن، دناڤ شروڤەکرنا ئەفیی مژاریدا هەول هاتینە دان بەرسقا ئەفان پرسیاران وەک: چ هۆکار بەرپرسین ئەمریکان پالدا بوون ب شیوہیک هور دویڤچوونا رەوشا دۆزا کورد ل ئێران بکەت؟. دئەفیی ماوہیی دا کارڤەدانا حکومەتین ئەمریکا مەرامبەری بانگەشەین سۆڤیت دناڤ کورداندا چەوابوون ؟ بەیتە دان.

دپشکا دوویدا ئەوا هاتیە نفیسین لژیر نافونیشانی (سیاسەتا ئەمریکا بەرامبەر دۆزا کوردی ئێران ١٩٦٠-١٩٧٢) تیدا باسی پێشہاتین سیاسی ل پۆژہەلاتا کوردستانی، کارتیکرنا شۆرەشا ئەیلۆلی ل سەر دۆزا کوردی ل ئێران، هەولین کوردان بو بەستڤەهینانا پشەتەفانیا ئەمریکا بو دۆزا کوردی، و سیاسەتا ئەمریکا مەرامبەری دۆزا کوردی ل ئەفیی وەلاتی دکەت، دگەل دا هەول هاتیە دان بەرسقا ہندەک پرسیاران

وەک ئایە کوردان بزاف ژبوو بدەستفەهینا پشتەفانیا ئەمریکا بوو دۆزا کوردی ل سالیڤ ۱۹۶۰ کربوون و کارفەدانا ئەمریکا چەوا بوو؟ لژیکارتیکرنا شوپەشا ئەیلۆلی دا چەوا د سیاسەتا خو یا دەرفە دا ئەمریکا سیاسەتا خو مەرامبەری دۆزا کوردی ل ئێرانێ دناقبەرا ۱۹۶۰-۱۹۷۲ پەیرهوکرێه؟ ئەو سیاسەتا ئەمریکا مەرامبەری سیاسەت و ستراتیژییڤن حکوومەتیڤن ئێرانێ ژبوو لاوازرنا بزافا نەتەواپەتییا کوردی ل ئێرانێ بکاردهینا ب چ شیوه بوو؟.

پشکا سیی یا تیزی لڤن ناف و نیشانیڤن (پیشفەچوون و پەنگفەدانا دۆزا کوردی دناف پیشهاتیڤن ئێرانێ و سیاسەتا ئەمریکا دا ۱۹۷۳-۱۹۷۸) هاتیە نفیسین، تیدا شوڤەکرڤن ل سەر دۆزا کوردی دناف پیشهاتیڤن سیاسیدا ل ئێرانێ، و سیاسەتا ئەمریکا مەرامبەری ستراتیژییڤن حکومەتا ئێرانێ ب دژی کوردان پەیرهوکرین و سیاسەتا ئەمریکا ل دۆر ددەت. دگەل دا بزاف هاتیە کرڤن بەرسقا ئەفان پرسیاران بەیتە دان، ئایە سەرکردایەتییا سیاسی یا کوردان ل ئێرانێ دژایەتییا ئەمریکا دئەفی ماوہیی دا دکر؟. هەلوێستی بەرپرسیڤن ئەمریکا مەرامبەری سیاسەتا پزژما شاھی ب دژی کوردان پەیرهو دکر چەوا بوو و ب چ شیواز حکومەتا ئەمریکا هەولداپە سیاسەتا خو لدۆر ئەفی چەندی دیار بکەت؟ سیاسەتا ئەمریکا مەرامبەری بەشداریکرنا کوردان دشوپەشا گەلڤن ئێرانێ چەوا بوو و ئایە ئەمریکا پشتەفانیا پزژما شاھی بوو ژناڤرنا مەترسیا دۆزا کوردی ل سەر ئێرانێ کرێه یان هەولداپە پزژما شاھی پالەت دۆزا کوردی ب شیوہیک ناشتیانە چارەسەر بکەت؟.

دپشکا چواریدا یا لژیر نافونیشانیڤن (سیاسەتا ئەمریکا مەرامبەری دانوستاندن و پیشهاتیڤن سیاسی ل پوژھەلاتا کوردستانی کانوونا دووی تا ۲۲ تەباخا ۱۹۷۹) هاتیە نفیسین، ئەف تیزە یە ئامازەیان ب دۆزا کوردی دناف سیاسەتا ئەمریکا دا دگەرماپە شەر و دانوستاندن کوردان دگەل حکومەتا ئێرانێ ددەت، هەرەسا سیاسەتا ئەمریکا لدۆر هەلوێستی بەرپرسیڤن ئەمریکا مەرامبەری پشتگوھ هافیتنا دۆزا کوردی ل ئێرانێ ژلایڤ واشنتۆن فە ددەت و دناڤدا هەول هاتینە دان بەرسقا ئەفان مژاران بەیتە پونکرڤن هەلوێستی راگەھاندن و دامو دەزگەھڤن کارگیري یڤن ئەمریکا مەرامبەری دۆزا کوردی ل ئێرانێ چەوا بوو و ب چ پەنگ فشار دئێخستە سەر حکومەتا ئەمریکا

سیاسەتا خو مەرامبەری دۆزا کوردی ل ئێرانى رۆن بکەت؟ بۆچی خومەینى کورد ب پشتهفانى ئەمەریکا وەسفدکرن و شەرى جیهادی ب دژى ئەوان رادگەھاند؟ ئایە حکومەتا ئێرانى تۆمەت ل دۆر پشتهفانىکرن دۆزا کوردی ل ئێرانى بو ئەمەریکا جیدکرن و سیاسەتا واشنتۆن مەرامبەری تۆمەتین ئێرانى چەوا بوو؟ ئایە ھەوالگێریا ئەمەریکا رۆل د پێشقەبرنا دۆزا کوردان ل ئێرانى دا ھەبوو؟

پشکا پینچى یا ئەفى تیزى رۆنکرن ل سەر (ھەلوئىست و سیاسەتا ئەمەریکا مەرامبەری پێشھاتین سیاسى ل رۆژھەلاتا کوردستانى ۲۳ تەباخى تا کانوونا ئیکى ۱۹۷۹) دەت، تیدا ئاماژەیان ب دۆزا کوردی دناف سیاسەتا ئەمەریکا دا دگەرما تیا شەر و دانوستاندین کوردان دگەل حکومەتا ئێرانى دەت، دھەمان دەم دا باسئ ھەلوئىستى راگەھاندن و دەزگەھین ئەمەریکا و سیاسەتا ئەمەریکا مەرامبەری ھێرشین ھیزین ئێرانى ل سەر دەقەرین کوردی، بارودۆخین دەقەرین کوردی ل ئێرانى دسیاسەتا ئەمەریکا دا ھاتیە کرن، کو تیدا گەنگەشە لدۆر بەرسف دانا ئەقان پرسیاران ھاتیە کرن، بۆچ بەردەوام خومەینى دۆزا کوردی ب فشارا ئەمەریکا وەسفدکر و شەرى جیهادی ب دژى ئەوان راگەھاند؟ ئایە کوردان دەست دگەل گرتنا بالیۆزخانە و دیپلوماتکارین ئەمەریکا ھەبوو و ھەلوئىستى لایەنین سیاسى یین کوردی لدۆر ئەفى بویەرى چەوا بوو؟ ئایە کونگرېسى و راگەھاندنا ئەمەریکا ب چ رەنگ فشار دئىخستە سەر حکومەتا ئەمەریکا داکو سیاسەتا خو یا مافین مروقى مەرامبەری دۆزا کوردی پەیرەو بکەت؟

پشکا شەشى و دووماھییى یا ئەفى تیزى ل سەر (سیاسەتا ئەمەریکا مەرامبەری دۆزا کوردی ل ئێرانى ۱۹۸۰ - ۱۹۸۱) ھاتیە نفیسین دناف دا ئاماژەیان ب سیاسەتا ئەمەریکا لدۆر کارتیکرنا قۆناغین دووماھییە شەرى کوردان دگەل ئێرانى، ھەلوئىست و سیاسەتا ئەمەریکا ل دۆر ھێرشین ھیزین ئێرانى ل سەر دەقەرین کوردی دەت، ھەروەسا رۆنکرن ل سەر پەیوەندیین سەرکردایەتیا کوردی ل ئێرانى دگەل وەلاتین ھەریمی و پەیوەندیین دەرڤە یین سەرکردایەتیا کوردی، ھەولین سەرکردین کورد بو ب دەستقەھینانا پشتهفانىا واشنتۆن بو دۆزا خو یا نەتەوہى ل ئێرانى و سیاسەتا ئەمەریکا دەت. دگەل دا ھەول ھاتینە دان بەرسفا ئەقان مزاران بھیتە دان، بۆچ پزژما خومەینى سیاسەتا ئەمەریکا ل فیتنام پەیرەوکری دگەل کوردان ل ئێرانى پەیرەوکر؟

ئایە کوردان دئەقی قۇناغی هەول نەدابۆ خۆ نیزیکی ئەمریکا بکەن؟. بۆچ ئەمریکا خۆ نیزیکی دۆزا کوردی ل ئێران نەدکر؟ بۆچ حکومەتا ئێران گرتە دیپلوماتکارین ئەمریکا ب پشستەقانتین کوردان ددان نیاسین؟.

لدۆر خواندنن بەری دۆزا کوردی ل ئێران بئ بەهر نەبوویە ژ هزروبرین کورد و بیانین، دگەل هندییدا پتیا فەکۆلینن ئەوان دەربارە دۆزا کوردی دناقخوئی ئێران و سیاسەتا ئێران مەرامبەری کوردا هاتینە ئەنجامدان، لەورا دی بین، دۆزا کوردی ل ئێران د سیاسەتا ئەمریکا دا ب شیوەیەکی گشتی هاتیە پشت گوھ هافیتن، ئەگەر ئاماژە پئ هاتیتە دان ژى بتن دچەند ریزەکان دا هاتیە دیارکرن، ب ئەقی چەندی ب دورستی سیاسەتا ئەمریکا هەمبەری دۆزا کوردی ل ئێران بۆ پایا گشتی نەهاتیە دیارکرن. بیگوومان ئەگەرین ئەقی چەندی دزۆرن و ئیک ژ گرنترین ئەگەرە بەردەست نەبوونا ژێدەرە.

لدویف پیزانین بەردەست ئەف بەباتی دبن فەکۆلینن بئ بەهر نەبوویە دیافی زانستی دا، پەرتووکهک ژلای (یاسین سەردەشتی) فە لژیر نافو نشانین (کوردستان ئێران): فەکۆلیننەکا میژووی ل سەر بزافا رزگاربخوازا نەتەواهیەتیا کوردی ۱۹۳۹- (۱۹۷۹)، هاتیە نقیسین، کو دبنەرەتدا تیزا دکتورایی یە تیدا هەولدایه کورتیهکی ل دۆر جوگرافیا پۆژەلاتی کوردستان، بزافا رزگاربخوازا کوردی بەری رویدانا شەری ئیککی یی جیهانی هەروەسا پیشهاتین پۆژەلاتی کوردستان دناقەرە سالین ۱۹۳۹- ۱۹۷۹ روون بکەت، دئەقی بیافیدا سەردەشتی هەولدایه تیدا بەحس رەوشا مللەتی کورد و ژناقچوونا دەستەلاتا پەهلەوی، دەست بکاربوونا دەستەلاتا نو یایسلامی و فەژاندنا ژایا سیاسی ل پۆژەلاتی کوردستان و پۆلی کەسایەتین ئایینی، پیگەهی هیژ و لایەتین سیاسی یین ئیرانی ل پۆژەلاتی کوردستان بدەت. ئەف پەرتووکه بۆ هەلسەنگاندنا پیشهاتین نافخویی یین کوردستان گرنکە.

(هۆشمەند عەلی مەحمود) د تیزا دکتۆرا یا خۆدا یا لژیر نافو نشانین (پۆژەلاتا کوردستان فەکۆلیننەکا ل سەر بارودۆخین سیاسی یی بزافا رزگاربخوازا کوردی ۱۹۷۹-۱۹۸۹) دا، بزافکرینە روونکرنا بدەتن سەر پیشهاتین بزافا رزگاربخوازا کوردی و پیشهاتین پۆژەلاتی کوردستان لژیر دەستەلاتا کۆمارا ئیسلامی، سیاسەت

و هێرشێن حکومه‌تا ئیرانی ل سه‌ر کوردستانی و کارتیکرنا شه‌ری عێراقی و ئیرانی ل سه‌ر بزافا نه‌ته‌وايه‌تا کوردی دناقبه‌را سالین ١٩٧٨-١٩٨٠ دایه. هۆشمه‌ندی ئاماژه‌ ب بارودۆخێن نافخۆیی یێن پارتین کوردی و دروستبوونا ره‌وتا نه‌ته‌وه‌یی یا ئیسلامی، رویدانا شه‌ری نافخۆیی دناقبه‌را ئه‌واندا، هه‌روه‌سا په‌یوه‌ندییێن نافخۆیی و ده‌رفه‌ یێن بزافا نه‌ته‌وايه‌تیا کوردی ل پۆژه‌لاتا کوردستانی ١٩٧٩-١٩٨٩ شه‌رۆفه‌ بکه‌ت، ئارمانجا سه‌ره‌کی یا ئه‌فی نفیسه‌ری شه‌رۆفه‌ کرنا پێشه‌اتین سیاسی یێن بزافا رزگارخوازا کوردی ل ئیرانی یه‌ و دناف شه‌رۆفه‌ کرنین خۆدا ب کورقی به‌حسێ سیاسه‌تا ئه‌مریکا مه‌رامبه‌ری بزافا نه‌ته‌وايه‌تیا کوردی ل ئیرانی کری یه، ئه‌فی په‌رتووکی دێ بایه‌ خه‌ک ب مفا بۆ شه‌رۆفه‌ کرنا پێشه‌اتین نافخۆیی یێن دۆزا کوردی ل ئیرانی هه‌بیت.

گرنگترین کاری زانستی یێ لسه‌ر پۆژه‌لاتی کوردستانی ب زمانێ ئینگلیزی هاته‌یه‌ نفیسین تیزا دکتۆرایێ یا (ئالان حه‌سه‌نیان Allan Hassaniyan) (The Iranian Kurd- ish Liberation Movement Cross border Interaction and Mobilization ١٩٥٠- ٢٠١٥) بزافا رزگارخوازا کوردیێ ئیران: دانوستاندنێن سه‌ر سنووری و بزاف ١٩٥٠- ٢٠١٥، تیدا شه‌رۆفه‌ کرن لسه‌ر شه‌ره‌شا ئیرانی و دۆزا کوردی، سیاسه‌تا رژیما ئیسلامی یا ئیرانی مه‌رامبه‌ری کوردان، شکه‌ستنا رژیما ئیرانی دجی به‌جیکرنا یه‌کسانی دا داینه، هه‌روه‌سا پونکرن سه‌ر ماوه‌یی پشته‌ی شه‌ره‌شی و بزافا نه‌ته‌وايه‌تیا کوردی و شه‌ری ل پۆژه‌لاتی کوردستانی و بارودۆخێن «نه‌شه‌ری و نه‌ئاشتی»، ل کوردستانی، بانگه‌ش و پاگه‌هاندن و په‌نابه‌ریی داینه. هه‌روه‌سا ئاماژه‌ ب بارودۆخێن نافخۆیی و نه‌ئیکریزییا کوردان، کیشین دناقبه‌را پارتین سیاسی یێن کوردستانی و بزافا نه‌ته‌وايه‌تسا کوردی لژیڕ سیبه‌را شه‌ری عێراق و ئیرانی ١٩٨٠-١٩٨٨ دا داینه. ئارمانجا سه‌ره‌کی یا حه‌سه‌نیانی ئه‌وه‌ دیار بکه‌ت بزافا نه‌ته‌وايه‌تیا کوردی ل ئیرانی نه‌ بزافا کیم نه‌ته‌وايه‌، به‌روفاژی بزافه‌ک نه‌ته‌وايه‌تی یه‌ و ئارمانجا ئه‌وه‌ی بده‌ستقه‌هینانا مافیێن نه‌ته‌وه‌یی کورده‌ ل ئیرانی. هه‌ژی یه‌ بێژین زۆر ب کورقی باسی هه‌لوێستی هه‌والگیرییا ئه‌مریکا ژدۆزا کوردی ل ئیرانی کریه.

(مه‌عروف که‌عبی) دتیزا خو یا دکتۆرایێ دا یا لژیڕ نافو نیشانی (دروستکرنا جفاکی کوردی یێ نوی ل ئیرانی: گوهورین، مودریکرن و گوهورینی کۆمه‌لایه‌تی

۱۹۷۹- The Formation of Modern Kurdish Society in Iran: Modernity, ۱۹۲۱- Modernization and Social Change) بزافکرینە پونکران بەدەت سەر کاودانین کوردان ل ئێران و سیاسەتا پڕژیم پەهلەوی مەرامبەری کوردان، هەروەسا هەولداینە شۆفەکرنا بەدەت سەر ئەوان گۆهورینین جفاکی یین دناف کورداندا دیباقتین ئابووری، کۆمەلایەتی و پەوشەنبیری دا ل ئەفی ماوایی دا پەیدا بووین پونبکەت. کەعبی بزافکرینە باسێ شۆرەشا سپی یا شاھی کارتیکرنا ئەوێ ل سەر رەوشا ئابووری یا کوردستان و دەرئەنجامین سیاسی و مۆدرنیکرنا ئێران ل سەر کوردان دیار بکەت. ب ئەفی رەنگی دیار دبیت کەعبی پتر گرنگی ب مژارین گورانکاریین کۆمەلایەتی یین دەفەرین کوردی ل ئێران دایە و خو گەلەک نژیکی بابەتین سیاسی یین دێ دئەفی تیزیدا هینە شۆفەکرنا نەکرێه.

دیسان (فریدە کوهی کەمالی Farideh Koochi-Kamali) دتیزا خو یا دکتۆراییدا ئەوا لژیڕ نافێ The Political Development of the Kurds in Iran: Pastoral Nationalism) یە بزافکرینە پیشهاتین سیاسی یین کوردان ل ئێران لانکا نەتەوا یەتی) یە بزافکرینە پیشهاتین پۆژەلاتی کوردستان دنافبەرا سالین ۱۹۶۶-۱۹۷۹ دا شۆرەش و کۆمارا ئیسلامی و دۆزا نەتەوا یەتیا کوردی، هێقیین نەتەوا یەتی و کۆمیونیزمی دنافبەرا پارتا دیموکراتا کوردستانا- ئێران و کۆمەلێ دا، داخوازیین کوردان بو حوکمی خو بپێقەبرنی و هەلوێستێ کۆمارا ئیسلامی یا ئێران، شەری عێراق و ئێران و کاودانین پارتی دیموکراتا کوردستانا- ئێران کرینە. کەمالی دپەرتووکا خو دا پتر گرنگی دایە کاودانین ئابووری، سیاسی، بارودۆخین نافخوویی یین پۆژەلاتی کوردستان و پارتین سیاسی یین کوردی، بەرۆقازی ئەوی سیاسەتا ولاتین زلھیز پستی دەرکەفتنا کۆماری ئیسلامی ل ئێران ژ دۆزا کوردی دیار نەکری یە، ئەف تەوهری گرنگی پشتگوو هافیتی یە.

(ماریانا خاروداکی Marianna Charountaki) دتیزا خو یا دکتۆراییدا یا بنافو نیشانیین The Kurds and US Foreign Policy: International Relations in the Middle East Since ۱۹۴۵) کورد و سیاسەتا دەرڤەیا ئەمریکا : پەيوەندییێن نێقدەولەتی ل پۆژەلاتا نافین هەر ژ ۱۹۴۵ وەرە، بزافکرینە چوونا دۆزا کوردی دناف سیاسەتا دەرڤەیا ئەمریکا دا و سیاسەتا ئەمریکا مەرامبەری دۆزا کوردی د شەری ساردا و فاکتەرین

دۆزا کوردی دگوهورینا سیاسەتە ئەمەریکا دا ل سالیڤ ۱۹۹۰ دا دیارکیرنه، ئەوێ ئاماژە ب سیاسەتە ئەمەریکا مەرامبەری کوردان ل عێراق، تۆرکیا و ئێرانێ دایه و گرنگییەکا تایبەت ب دۆزا کوردی ل عێراقێ دایه، ژبەرکۆ دبنەرەت دا دکتۆرنامەیا خو ل سەر دۆزا کوردی ل عێراقێ نڤیسایه، لەوێ دناف ریزاندا ئاماژە ب دۆزا کوردی ل ئێرانێ هاتییه دان، یا زانییه ئەف دکتۆرنامەیا دەرگەهەکی بۆ خواندەفان لدۆر دۆزا کوردی د سیاسەتە ئەمەریکا دا ل پۆژەهلاتا نافین ڤەدکەت، دگەل هندی دا، هەمی لایەنێن گرێدایی ب دۆزا کوردی ل پۆژەهلاتا نافین شروڤەنەکرینه، ئەف چەندە ژێ بوویه ئەگەرێ هندی سیاسەتە ئەمەریکا مەرامبەری دۆزا کوردی ل وەلاتەک وەک ئێرانێ یا کو ب «هەفرکا ئایدۆلۆژی و سیاسی» یا ئەمەریکا دەیتە نیاسین تارادەکی زۆر ب نەروونی بمنت.

(جانیت ئەی. فرانکلین Janet A. Franklin)، دتیزا خو یا ماستەریدا یا لژیر نافێ (United States Foreign Policies on Iran and Iraq, and the Negative Impact on) the Kurdish Nationalist Movement: From the Nixon Era through the Reagan Years سیاسەتە دەرڤەیا ئەمەریکا مەرامبەری ئێران- عێراقی و کارتیکرنا خراب ل سەر بزاقا نەتەوایهتیا کوردی: ژ سەردەمی نیکسونی تا سالیڤ حوکمداریا ریگنی) دا بزاقکیرنه کارتیکرنا خراب یا سیاسەتە دەرڤە یا ئەمەریکا ل سەر دۆزا کوردی ل عێراقێ و ئێرانێ دیار بکەت. جانیت دۆزا کوردی دسیاسەتە حوکومەتین (ریچارد نیکسونی Richard Nixon ۱۹۶۹-۱۹۷۴)، (جیرالد فۆرد Gelrad Ford ۱۹۷۴-۱۹۷۷)، (جیمی کارتەر Jimmy Carter ۱۹۷۸-۱۹۸۱) و (روونالد ریگنی Ronald Reagan ۱۹۸۱-۱۹۸۹) شروڤەکرینه و ئاماژە ب هاریکاریڤن حوکومەتا ریگنی ب ئێرانێ و عێراقێ، هەلسەنگاندنا مەترسیا دۆزا کوردی ل عێراقێ و دەستپیکرنا پەيوهندیان دنافهرا عێراق و ئەمەریکا دا داینه، گرنگییەکا زۆر ب دۆزا کوردی ل عێراقێ دایه و زۆر ب کیمی بەحسێ دۆزا کوردیڤن ئێرانێ کری یه، دگەل هندی دا فرانکلینی دیارکری یه دۆزا دیپلوماتکاریڤن ئەمەریکا و نەفتا وەلاتین عەرەبی ژ ئەگەرێن سەرەکی یڤن کارتیکرنا خرابا سیاسەتە ئەمەریکا مەرامبەری کوردان بوو، واتە ئەمەریکا «کارتا کوردی-Kurdish Card» بۆ بەرژەوهندییڤن خو ل دەرڤەری بکاردهینا، لەوێ دماوہیی حوکمەرانیا ریگنیدا هند خوہ نیزیکی دۆزا کوردی نەکریه.

ئەفە ژلایەکی دێقە، (مایکل میریک Michael Merrick) دتیزا خو یا ماستەریدا یا بنافو نیشانی (The United States and Kurds ۱۹۴۲-۱۹۹۲) ئەمەریکا و کورد (۱۹۴۲-۱۹۹۲) بزاڤکرییە باسی دۆزا کوردی دناڤ سیاسەتا دەرڤەیا ئەمەریکا ل وەلاتین رۆژەهەلاتا ناڤین بکەت و تیدا کورتیەک ل دۆر دۆزا کوردی د سیاسەتا دەرڤەیا ئەمەریکا دا دناڤەرا سالین ۱۹۴۲-۱۹۷۵، بەرژەوهندی و چالاکیین نەینیی یین ئەمەریکا دناڤ کوردان دا دیارکری یە. هەرەسا پێشەتاین کوردان و سیاسەتا ئەمەریکا مەرامبەری کوردان دقوناغین پستی ژناڤچوونا شۆرەشا ئەیلۆلی، دناڤ پێشەتاین کودەتایا تۆرکیا، شەری عێراق و ئێران، هەوین ئەنفالان، سیاسەت و کارین سیاسەتا دەرڤەیا ئەمەریکا ل دەرڤەری شۆڤەکرینە و دایە دیارکرن کارێ ئەمەریکا «بازرگانی» یە، لدووماهییی میریکی بەحسی دۆزا کوردی دچوارچووفی پێشەتاین نۆی یین جیهانیدا کری یە، یا پروونە ئەوی گرنگیەک زۆر ب کوردین عێراقی و تۆرکیا دایە، دگەل پینگاڤین خوڤا ب کیمی پونکرن داینە سەر پێشەتاین بزاڤا نەتەواپەتیا کوردی و دۆزا کوردی ل ئێران.

(جونبور. دونالد برۆس دیزنی Jr, Donald Bruce Disney, Jr)، دتیزا خو یا ماستەریدا یا بنافو نیشان (-The Kurdish Nationalist Movement and External Influences) بزاڤا رزگاربخووا نەتەواپەتیا کوردی و کارتیکرین دەرهکی، یا دبنەرەت دا ل دۆر کاروبارین ئاسایشا نەتەوایی نڤیسایە، دئەڤی نامیدا ئەوی بزاڤکرییە پونکرن بەردەت سەر دۆزا کوردی ژ دەستپیکا پەیدا بوونا ئەوی تا سال ۱۹۸۰، لدۆر بابەتی دبن خواندنێ ڤە، دیزنی شۆڤەکرن داینە سەر پێشەتاین سیاسی یین کوردان ژ نیشان ۱۹۷۵ تا ۱۹۸۰ی، دئەڤی بواری دا بەحسی پێشەتاین سیاسی یین کوردان کریە. ئەوی گرنگیەکا تاییەت ب پێشەتاین باشووری کوردستانی داینە، هەرەسا باسی کارتیکرنا هیژین دەرهکی، ب تاییەتی ئیسرائیل، ئێران، تۆرکیا، سوڤیەت، بەریتانیا و ئەمەریکا ل سەر دۆزا کوردی ل عێراقی کری یە. ئەڤ ماوہیی نوکە لژیڕ ڤەکۆلینی دا دئەڤی نامیدا زۆر ب کیمی هاتیە شۆڤەکرن و دبیت دهندهک لایەنان دا مفا ژێ بهیته وەرگرتن.

ل دووماهییی دشین دیار بکەین نڤیسینەک تاییەت لدۆر بابەتی لژیڕ خواندنێ ڤە نەهاتیە نڤیسین، بەرۆڤاژێ ئەو نڤیسین ل سەر دۆزا کوردی ژلایێ کوردان بخوڤە هاتین نڤیسین دچوارچووفی پێشەتاین ناڤخویی و سیاسەتا دەرڤەتین کورد دناڤ دا

دژین ھایتە نەقیسین، شارەزایی بیا ئێوین ل سەر دۆزا کوردی ل پۆژەلاتا ناڤین نەقیسین، بزاڤکریه دۆزا کوردی دسنۆرەکی بەرفەرھ دناڤ وەلاتین پۆژەلاتا ناڤین دا شروڤە بکەن، ئەف چەندە بوویە ئەگەر ئالۆزبونا دۆزا کوردی دناڤ ژێدەراند، چونکی پتیا ئەوان یین ل سەر کوردان نەقیسین، ب تایبەتی یین بیا ئێوورەکی بەرفەرھ و تیکەل ھەلبژارتی یە، ب ئەف چەندی نەشیانە ب دروستی بابەتی دۆزا کوردی بگەھینن خواندەڤانن، لەوێر گەلەک لایەنین گرنگ یین دۆزا کوردی مایە ھەلاویستی و بدروستی نەگەشتینە خواندەڤانن، باشتین ھوونە بابەتی ل ژێر خواندنێ ڤە یە.

بناخەیین سەرەکی یین ڤەکۆلینێ ئەو، کو ئەف تیزە دبەرەتدا خواندنەکا میژوویی و بەلەنگەنامەیی یا ھەڤچەرخە لدۆر سیاسەتا ئەمریکا مەرامبەری دۆزا کوردی ل ئێران یە، ئەف خواندنە بزاڤی دکەت ڤەکۆلینێ ل سەر ئەرشیف و بەلگەنامەیان بپیکا شروڤە کرنا میژووی بکەت، داکو تیکە ھەشتن سەبارەت سیاسەتا ئەمریکا مەرامبەری دۆزا کوردی و پێشھاتین دۆزا کوردی ل ئێران دناڤ سیاسەتا ئەمریکا مەرامبەری ئێران پەیدابیت، چونکی پتیا جاران حکوومەت و ھەوالگێریا ئەمریکا سیاسەتا خو لدۆر دۆزا کوردی دچوارچووڤی پرسی ئێراندا دیارکریه. گرنگترین ژێدەرین پەسەن یین د ئەف تیزیدا پشت بەستن ل سەر ھاتیە کرن وەک بەلگەنامین (وہزارەتا دەرڤەیا ئەمریکا The Department of State Documents)، ئازانسا ھەوالگێریا ئەمریکا (The Central Intelligence Agency- CIA)، (ئەنجوومەنی ئاسایشا نەتەوہیی یی ئەمریکا The National Security Archives)، (بەلگەنامین ئەرشیفی نەتەوہیی یی ئەمریکا The National Archives)، (تۆمارین کونگریسی ئەمریکا Records of Congress)، (کۆمەلا ڤەکۆلینین دیپلۆماسی و مەشقکرتین کاروبارین دەرڤە پڕۆژێ میژوویا زارەکی The Association for Diplomatic Studies and Training Foreign Affairs Oral History Project- ADST)، (ئەرشیفی پەرتووڤخانەیا کونگریسی The Library of Congress Archives) و (سەنتەرێ بەلگەنامەین مافین مروڤی یی ئێران Iran Human Rights Documentation centre-IHRC) یی ئەمریکی و بەلگەنامین ب زمانێ فارسی مینا (لانیە جاسوسی) ھاتینە وەرگرتن.

گرنگە ئاماژە ب ھندی بھیتە دان ئازانسا ھەوالگێریا ئەمریکا CIA، پۆلەکی گرنگ

و بهێز لدۆر دیارکنا سیاسەتا ئەمەریکا مەرامبەرە پێشھاتێن دۆزا کوردی ل ئێرانێ گیرابوو. لەوێ دێ بین، دۆزا کوردی جەھەکی زۆر بەرفەرھە دناف ھەلسەنگاندنێن ئەوێ دا کری یە، ھەروەسا گەلەک جارەن بزاڤکری یە دناف پێشھاتێن ئێرانێ دا دۆزا کوردی و سیاسەتا ئەمەریکا ژێ شۆڤە بکەن، چونکی ل ئەفی دەمی دا بتنی ھەوالگیریا ئەمەریکا خۆ نیزیکی دۆزا کوردی و ھەلسەنگاندنا پێشھاتێن دەقەرێ دکر. ژبەر ئەفی چەندی پێدقییە ئەف ماوہیە بدورستی بھیتە شۆڤەکرن داکو سیاسەتا ئەمەریکا ھەمبەرە ئەفی ماوہی گرنگ و ھەستیار یی دیروکا کوردی ب باشی بھیتە زانی. ژبەرکو ئەف قوناغا گرنگ ژ فەکوێنی زانستی بی بەھر بوویە و ب ئەفی رەنگی ل سەر نەھاتیە نڤسین. ھەژی بیژین گەلەک جارەن دناف فەکوێنی دا ئاماژە ب ھەلوێستێن بەرپرسی ئەمەریکا ژ دۆزا کوردی ھاتیە دان چونکی ژ قەرێزا ئەوان ھەلوێستان سیاسەتا ئەمەریکا مەرامبەرە دۆزا کوردی ھاتیە ئاشکەراکرن.

ھەردیسەن مفا ژ چەندی پوژنامەیی ئەمەریکی وەک پوژنامەیا (نیویۆرک تایمز The New York Times)، (پوژنامەیا واشنتۆن پۆست The Washington Post)، (پوژنامەیا لۆس ئەنجلۆس تایمز The Los Angeles Times)، (پوژنامەیا بالتیمۆر سەن The Baltimore Sun)، (پوژنامەیا کریستیان ساینز مونیتر The Christian Science Monitor)، (پوژنامەیا گاردیان The Guardian Newspaper)، (پوژنامەیا ملیت The Militant Newspaper) و (پوژنامەیا فان گارد The Van Guard Newspaper). چەندی پاپۆرتێن گرنگ ل دۆر دۆزا کوردی، سڕۆشتی سیاسەتا ئێرانێ و ئەمەریکا مەرامبەرە دۆزا کوردی و ھەولێن کوردان ژبو ب دەستفەھینا پشەقانی ئەمەریکا بو دۆزا دئەفا پوژنامەیان دا ھاتینە بەھسکرن.

بو شۆڤەکرنە ھزروبیری ئێرانێ و کوردان لدۆر دۆزا کوردی ھەروەسا سیاسەتا ئەمەریکا و پزیمی ئێرانێ مفا ژ چەند پوژنامەیی کوردی وەک پوژناما کوردستان زمانحالا KDPI، وەرزانما ئێراناسی ھەروەسا پوژنامەیی فارسی (اطلاعات)، (کیهان)، (جەموریە اسلامی) و (آیندگان) ھاتینە وەرگرتن. دگەل ئەفان ژیدەرەن و ھندەک ژیدەرین دی مفا ژ ھندەک گوڤارین زانستی یین بزمانی رووسی، ئنگیلیزی، عەرەبی و فارسی، ئەلمانی، مالیزی، بووسنی و تۆرکی ھاتیە وەرگرتن، ل دەمی تیز پیدقی

رونکرتین زیده‌تر ئه‌فان ژیده‌ران تیز ب پیزانین خو ده‌وله‌مندتر کریهه. پیدفیه ئاماژه به‌یته دان، کو ریژه‌یه‌کا زۆرا ژیده‌رین فارسی هاتبوو کومکرن و پتیریا پیزانین ئه‌وان گری‌دای ره‌وشا نافخوویی یا ده‌قه‌رین کوردی بوون، ژبه‌ر هندئ ریژه‌یه‌کا کیم یا ئه‌وان هاتینه بکاره‌ینان.

بیره‌وه‌ریین سیاسه‌تمه‌دارو دیپلوماتکارین ئه‌مریکی وه‌ک سه‌روکئ ئه‌مریکا (ریچارد نیکسون مفاهه‌رگرتن ژ ده‌رفه‌تئ Seize the moment)، (سینتیا هیلمز Cynthia Helms Ambassador's Wife in Iran) (جیمی کارته‌ری Keeping Faith and dairy of white)، (سایروس قانس Jimmy Carter house- Hard choices Critical Years in Ameri- The principle)، (زیگنیو برژینسکی Cyrus Vance ca's Foreign Policy- and power-Zbigniew Brzezinski)، (وارن کریستوفه‌ری- Chances of a Life Time Warren Christopher)، (ویلهم سوولیفانی Mission to Iran- Days of Revolution Political Unrest in an Iranian Village)، (مارئ ئیلین هیگلاند Mary Elaine Hegland)، (ئارچیبالد رۆزفیلت- Archibald Roo For Lust Knowing- sevelt)، (هیری کیسنجه‌ری Hennerly Kissinger- Years Renewal) و (ویلهم جی. داهرتی In the Shadow of Khomeini - William J. Daugherty)، (مفایه‌کئ گه‌له‌ک باش گه‌هاندیه ئه‌فئ تیزئ و دئه‌فان بیره‌وه‌ریان باسئ سیاسه‌تا ئه‌مریکا مه‌رامبه‌ری پیشه‌اتین ئیرانی و دۆزا کوردی، سیاسه‌ت و هه‌لو‌بستئ ئه‌مریکا ژ دۆزا کوردی هاتیه کرن. هه‌روه‌سا بو پتر رونکنا سیاسه‌تا ئه‌مریکا لدۆر ره‌وشا کوردان ل ئه‌وی ده‌می چا‌فپکه‌فتن دگه‌ل چه‌ند که‌سه‌کین ئه‌مریکی ئه‌وین ئه‌وی ده‌می ل ده‌قه‌رین کوردی کاردکر هاتینه نه‌جامدان. هه‌ژی گوته‌ئ پتیریا ئه‌و که‌سایه‌تیین نافین ئه‌وان دئه‌فئ تیزیدا هاتین سالتن کار و پۆستین ئه‌وان هاتینه نه‌قیسین.

بو پتر ده‌وله‌مندکرنا فه‌کۆلینئ مفایه‌ک گه‌له‌ک باش ژ بیره‌وه‌ریین که‌سایه‌تیین کورد، ئه‌مریکی و ئیرانی وه‌ک بیره‌وه‌ریین سیاسه‌تمه‌دارین کورد (جه‌لیل گادانی- په‌نچا سال خه‌بات، کورته میژووی حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئیران)، (عه‌بدوللا حه‌سه‌ن‌زاده- نیو سه‌ده تیکۆشان ئاو‌رپک له‌خه‌باتی حزبی دیموکراتی کوردستانی ئیران)، (که‌ریم حیسامی- له‌بیره‌وه‌رییه‌کانم)، (ره‌سول پیشنماز - سه‌ربرده‌ی ژیانم به‌شیک له‌ میژووی

حیزی دیموکراتی کوردستان ئێران)، (ئه‌حمه‌د ئه‌سکه‌نده‌ری -بیره‌وه‌ری و یاداشت ١٩٤٨-١٩٨٠)، (حاجی مامۆستا مه‌لا محمه‌د ئیمامی - بیره‌وه‌رییه‌کانی حاجی مامۆستا ئیمامی)، (ره‌شید ئه‌حمه‌دی - چه‌ند لاپه‌ره‌یه‌ک له‌ژیانم) و (غه‌نی بلوریان، ئاله‌کووک، به‌سه‌ره‌اته‌کانی سیاسی ژیانم). هه‌روه‌سا بیره‌وه‌ریی که‌سایه‌تی ئێرانی (صادق خه‌لخالی - خاطرات آیت الله خلخالی)، (جه‌غه‌ر شه‌فیع زاده- ئه‌ودیوی په‌رده‌کانی شو‌رش)، (سه‌ره‌نگ مه‌حموود ئێرانه‌نا- میژووی هاوچه‌رخ‌ی ئێران بیره‌وه‌رییه‌کانی ئه‌فسه‌ریکی کورد له‌سو‌پای ئێراند)، و (ئه‌بو حه‌سه‌ن به‌نی سه‌در، دورا منا ئاخفتنی ئێران، شو‌ره‌ش و ری‌که‌فتنی نه‌ی‌نی دگه‌ل ئه‌مریکا My Turn to Speak: Iran , The Revolution & Secret deals with the U.S). هاتیه‌ وه‌رگرتن و پێزانینی گه‌له‌ک گرنگ ده‌ئ‌فان بیره‌وه‌رییان دا ده‌رباره‌ی دۆزا کوردی و سیاسه‌تا ئێرانی مه‌رامبه‌ری کوردان، هه‌روه‌سا هه‌لو‌بستی کوردان ژ پێش‌هاتین ئێرانی هه‌نه‌. هه‌روه‌سا گه‌له‌ک بزاف هاتنه‌ کرن چا‌قی‌که‌فتن دگه‌ل به‌رپرسی پارتین پۆژه‌لاتا کوردستان به‌ینه‌ ئه‌نجام دان به‌ل‌ی ب به‌انه‌یا نه‌بوونا به‌لگه‌نامه و ژیده‌ران ل دۆر باب‌ه‌تی ئاماده‌نه‌بوون چا‌قی‌که‌فتن دگه‌ل ئه‌وان به‌ینه‌ ئه‌نجامدان.

پت‌ریا باب‌ه‌تی ئه‌فی تیزی پید‌فی ب دۆیف‌چوونه‌ک هۆشیار و وه‌رگیرانی بوو، ئه‌ف چه‌نده‌ بوو ئاسته‌نگ در‌یکا شرو‌فه‌کرن‌یدا، ژبه‌رکو پت‌ریا مژارین ئه‌فی باب‌ه‌تی دنا‌ف به‌لگه‌نامه‌یاندا ب ریزین کورت هات‌بوونه‌ دیارکرن و فه‌دیتنا پیزانینان پید‌فی ب وه‌خته‌کی در‌یژ بوو. هی‌قییه‌ ئه‌ف خواندنه‌ بته‌ جه‌ی مفا وه‌رگرتن و پونک‌رنا ئه‌وان هزران یین ب‌ی به‌رسف‌دان ده‌رباره‌ی دۆزا کوردی ل ئێرانی دسیاسه‌تا ئه‌مریکا دا ده‌اتنه‌ ئازراندن. لدووماهی‌ی فه‌کو‌له‌ر دان‌پید‌انی ب هندی‌ ده‌ت، کو ئه‌ف کاره‌ وه‌کی هه‌ر کاره‌کی دی یی ئه‌کادیمی ژ کی‌ماسی، شاشیان قالا نابیت.

پشکا ئیکێ

هەلویستێ ئەمریکا ژ دۆزا کوردی ل ئێران ١٩٤٢-١٩٥٩

تەوهری ئێکی

ئەمریکا و روودانین باژیری ئۆرمیه ۱۹۴۲

پشتی رویدانا شەری دووی یی جیهانی (۱۹۳۹-۱۹۴۵) هێرشین ئەلمانیا بۆ سەر ئیکەتیا سۆقیەت^(۱) ل خزیڕانا ۱۹۴۱ جھ و پۆلی جیوستراتیژیی ئێرانی دچاڤین دەولەتین زلھیزدا زیدەترلیھات نەخاسمە ویلايەتین ئیکگرتیی ئەمریکا^(۲)، ژبەرکو ئەف وەلاتە وەکو پێرەوہکی بو ژبو گەھاندنا ھاریکاریین لەشکەری بۆ سۆقیەت، دئەنجامدا ل ۲۵ تەباخا ۱۹۴۱ ئێران ژلائی وەلاتین ھەفەیمانفە ھاتەداگیرکرن^(۳) (الزاوی، ۲۰۲۲، ۳۳-۴۸؛ ھایس، ۲۰۱۷، ۲۸ و پێدا؛ الگولی، ۲۰۰۹، ۶۱-۱۶۶؛ Hann، ۲۰۱۳، ۲۵، بەلی ژئەگەری ھەفەکیا دەولەتین زلھیز مینا (سۆقیەت، بەریتانیا و ئەمریکا) نافەرەستا پۆژھەلاتی کوردستانی^(۴) نیمچە سەرەخۆیک بخۆفە دیتبوو و نافەندا بزاف و چالاکیین سیاسی یین دەفەرین پۆژھەلاتی کوردستانی باژیری مەھاباد بوو، لەوێ ل ئەوی دەمیدا بزافا رزگاریخوازا نەتەوايەتیا کوردی ل پۆژھەلاتی کوردستانی ب ھۆشیارییەکا بەرفەرھە و بلەز بەرەف پێشەچوو بوو (کەریمی، ۲۰۰۵، ۵۹؛ عبدالرحمن، ۱۹۸۱، ۱۲۷).

ژبەرکو سۆقیەت دەست ب پشەفانیکرنا بزافا نەتەوايەتیا کوردی ل ئێرانی کر، و ئارمانجا سەرەکی یا سۆقیەت ئەو بۆ بشیت ب ریکا کوردان پێگەھێ خۆ ل باکووری پۆژئافایی ئێرانی بەیز بکەت، و ھەفەکیا ئەمریکا و بەریتانیا بکەت (Howell، ۱۹۶۵، ۲۸۹، Yassin، ۱۹۹۵، ۶۵). دەرەمبەر دا ئەمریکا ب ھووری دویچوونا

(۱) ھەژییە بێژین دئەفێ تیزیدا نافێ سۆقیەت ل جھێ ئیکەتیا سۆقیەت ھاتیە بکارھینان. فەکۆلەر.
(۲) بۆ زانین ژبەر درێژیا نافێ ویلايەتین ئیکگرتیی ئەمریکا دئەفێ تیزیدا پەیفە ئەمریکا ھاتیە بکارھینان.
(۳) ل ۲۵ تەباخا ۱۹۴۱ ل ژیر نافێ «ئۆپەراسیونا روی ب روی بوونی» بەریتانیا و سۆقیەت باکوور و باشووری ئێرانی داگیرکربوو، ئارمانج ژئەفێ چەندێ فەکرنا ریکێ بوو داکو ھەفەیمان ھاریکاریان پێشکشی سۆقیەت بکەن، ژئەنجامی داگیرکاریا سۆقیەت و بەریتانیا رزا شاھی دەست ژ دەستھەلاتی بەردابوو و کۆری وی محەمەد رەزا شاھی لجھێ وی بوو شاھی ئێرانی (الزاوی، ۲۰۲۲، ۳۳-۴۸؛ ھایس، ۲۰۱۷، ۲۸ و پێدا؛ الگولی، ۲۰۰۹، ۶۱-۱۶۶؛ Hann، 2013، 25).

(۴) پۆژھەلاتا کوردستانی دئەفێ نامێ دا ل جھێ کوردستانا ئێرانی ھاتیە بکارھینان، چونکی پەیفە کوردستانا ئێرانی دەربرینەک سیاسی یە و پۆژھەلاتا کوردستانی پارچەک ژ کوردستانی یە.

پیش‌هاتین پۆژه‌لاتی کوردستانی دکر، و ل کانونا دووی ۱۹۴۲ ئه‌مریکا ده‌ست ب دویشچوونا کارتی‌کرنا په‌یوه‌ندیین کوردان دگه‌ل سۆقیه‌ت و دۆزا ئه‌وان لسه‌ر په‌وشا ئیرانی کر، ب ئه‌فی چهن‌دی خویا دبیت پیشفه‌چوون و لاوازبوونا «دۆزا کوردی» ل ئیرانی گری‌دای کاریگه‌ریا هۆکار و پیش‌هاتین ده‌ره‌کی بوو (Shaoul, ۲۰۱۷, ۱۹۹; Bayat, Summer ۲۰۰۸, ۳۰).

ژئه‌نجامی ئه‌فی چهن‌دی ل ۱۰ کانونا دووی ۱۹۴۲، وه‌زیری ده‌رفه‌یی ئه‌مریکا (کۆردیل هیل Cordell Hull ۳ ئادارا ۱۹۳۳-۳۰ چریا دووی ۱۹۴۴)^(۵) راگه‌هاند وه‌زاره‌تا ده‌رفه‌یا ئه‌مریکا ب ریکا (نقیسینگه‌ها ریکخستنا پیزانیان The Office of the Coordinator of Information - COI)^(۶) ئاشکه‌را کریه‌ ریژه‌کا زۆرا پاپۆرتین باوه‌ریپکری ل‌دور پیش‌هاتین سیاسی یین کوردان ل ئیرانی بده‌ستفه‌هینانه، و ل ده‌می هیزین ئیرانی ژلای هیزین سۆقیه‌ت و به‌رتیانیا فه‌ ل کانونا ئیکتی ۱۹۴۱ هاتینه‌ شکاندن، کوردان شیان پژه‌یه‌کا دیار یا چه‌کی بده‌ستفه‌بینن و دژایه‌تیا خو بۆ حکومه‌تا ئیرانی راگه‌هاندینه، هه‌روه‌سا ب هاریکاریا سۆقیه‌ت بزاف‌کریه‌ پارته‌ک سیاسی^(۷) بۆ ده‌ستپیکرنا شه‌ری ب دژی ئیرانی دروست بکه‌ن. ل ئه‌وی ده‌میدا سۆقیه‌تی نه‌بتنی هزرا بده‌ستفه‌هینا په‌ترۆلی ل ئیرانی دکر، به‌رۆقاژی هزرا بنه‌جه‌کرنا پیگه‌هی خو ل ئیرانی بۆ قوناغین پشتی شه‌ری ژبو هه‌ف‌کیکرنا به‌رژه‌وه‌ندیان دگه‌ل به‌رتیانیا و ئه‌مریکا ل ده‌فه‌ری دکر سۆقیه‌ت بابه‌تی په‌ترۆلی ب هنده‌ک ئاریشه‌یین دی فه‌ ب تایه‌تی ب دۆزا کوردی و ئازهریجانیانفه‌ گری‌دابوون و پی هه‌ف‌کیا ئیرانی دکر (۵) بۆ پتر بده‌ستفه‌هینا پیزانیان ل‌دور پۆلی کوردیل هیل دسیاسه‌تا ده‌رفه‌یا ئه‌مریکا دا به‌ریخوبده‌ن (الحمیری، ۲۰۲۳، ۱۸۵-۲۰۱).

(۶) ئه‌ف نقیسینگه‌هه‌ ب مه‌ره‌ما بده‌ستفه‌هینا پیزانیین هه‌والگیریی ب برپارا سه‌روکئی ئه‌مریکا (فرانکلین دی رۆزفیلت Franklin D. Roosevelt ۴ ئادارا ۱۹۳۳-۱۲ نیسانا ۱۹۴۵) ل ۱۱ تیرمه‌ها ۱۹۴۱ هاتبوو دروستکر و ل خزیرانا ۱۹۴۲ نافئ ئه‌وی بۆ (نقیسینگه‌ها خزمه‌تگوزاریین ستراتیژی the Office of Strategic Services) ده‌یته‌ گوه‌ورین و ل سه‌ر ئه‌نجامدانا کارو چالاکیین هه‌والگیریی تا سالا ۱۹۴۷ به‌رده‌وام دبیت (CIA, <https://www.cia.gov/legacy/cia-history>).

(۷) مه‌به‌ست ژئی (پارتا ئازادیا کوردستانی) یه، چ پیزانیین دروست ده‌رباره‌ی سالا دامه‌زراندنا ئه‌وی نین، دگه‌ل هندی‌دا هنده‌ک ژێده‌ر دیار دکه‌ن ل سالا ۱۹۴۲ هاتیه‌ دامه‌زراندن و سه‌روکئی ئه‌فی پارتی (عه‌زیز زهن‌دی) بوو، بۆ پتر پیزانیان ده‌رباره‌ی ئه‌فی پارتی به‌ریخوبده‌ (هه‌له‌دنی، حسین، ۲۰۲۴، ۲، ۴۵-۴۶؛ کۆچیرا، ۲۰۰۳، ۲۰۵؛ سه‌رده‌شتی، ۲۰۱۱، ۱۵۵-۱۸۰)

(۱۹۶۵، ۲۸۹، Howell ; ۲۰۰۹، ۲۹، Blake ; ۱۹۴۲ January ۱۰ , ۱۱/۸۹۱، ۱۰۸A).

ل دووماهییا ئادارا ۱۹۴۲ خەلکی ئۆرمییە ب دژی هێزێن حکومەتا ئێرانێ رابوون و ل نیسانا ۱۹۴۲ حکومەتا تاران هێزەکا لەشکەرێ ژ ئازەرییان بۆ کۆنترۆلکرن باژیری ئۆرمییە دروستکر و ب ئەقی رەنگی شەری دناقبەرا کوردان و هێزێن ئێرانێ دا رویدا، و هۆزێن کوردان ئەوین دەورووبەرین ل باژیری ل هەوارا کوردین دناف ئۆرمییە دا چوون و ب ئەقی چەندی نیزیکی (۱۰) هەزار چەکدارین کورد باژیر دۆرپیچکر، و هێزێن حکومەتی ژ باژیری ئۆرمییە دەرکەفتن و باژیر کەفتە دەستی کوردان، هێزێن سۆفیەت نەچاربوون نوونەری حکومەتا ئێرانێ دگەل خۆ بینن و بلەز بهین ئۆرمییە، داکو دانوستاندنێ دگەل کوردان بکەن و ئەوان چەندین داخواز پیشکشی نوونەری تاران وەک ئەوان هەمی مافین پەوشەنبیری و نەتەوهیی هەبن، و کوردان نوونەری خۆ دکارگیریین دەولهتیدا ل ئۆرمییە هەبن، و کورد ل ئۆرمییە دەورووبەران ب زمانێ کوردی بخوینن کرن، بەلێ پویدانا ئۆرمییە سەرنجا ئەمریکا راکیشا (عەلی، ۲۰۱۰، ۲، ۳۲۷-۳۲۹؛ محمدطاهر، ۲۰۰۷، ۴۰-۵۲).

دئەقی چوارچوووقەیدا بالیۆزی ئەمریکا ل تاران (لویس گۆتی درایفوس جونیۆر Louis Goethe Dreyus Jr ۱۸ کانوونا ئیکتی ۱۹۴۰-۱۲ کانوونا ئیکتی ۱۹۴۳) لدۆر دۆزا کوردان ل ئێرانێ خۆیا کریه سەرۆک وەزیری ئێرانێ (عەلی سوهەیلی ۹ ئادارا ۱۹۴۲-۹ تەباخا ۱۹۴۲)^۸ راگەهاندییە هۆزێن ل باکووری هەمی ژبلی کوردان وەفادارن بۆ ئێرانێ، کورد ژ دەستەلاتا ئێرانێ رازی نین، و ئێرانێ باوهری هەیه سۆفیەتی کارتیکرنا ل سەر کوردان هەی و دبیت دەلیقەیان بۆ سۆفیەت پەیدا بکەن دا دەقەرێ داگیر بکەت، لەوێ ب هوووری ئێرانێ هزر دراگەهاندنا بارێ نەئاسایی ل باکووری پۆژئافایی ئێرانێ (دەقەرێن کوردی) دقۆناغا پشتی شەری دا دکر، چونکی ئەوی باوهرییەکا موکۆم ب بنەمایین (بەیاننامەیا ئەتلانتیک Atlantic Charter)^(۹) هەیه

(۸) عەلی سوهەیلی دناقبەرا ۱۷ شوباتا ۱۹۴۳ تا ۱۸ ئادارا ۱۹۴۴ جارەکا دی ببو سەرۆک وەزیری ئێرانێ (Yümlü, 2017 , 290-320).

(۹) ئەق بەیاننامەیه ب کونفرانسی ئەتلهسی ژی دەیتە نیاسین و ل ۱۴ تەباخا ۱۹۴۱ هاتبوو راگەهاند و تیدا ئارمانجین بەریتانیا و ئەمریکا بۆ قۆناغین پشتی شەری دووی ی جیهانی هاتبوون دیارکرن. گرنگرتین ئارمانجین ئەقی کونفرانسی ئالوگوریین بازرگانی، بپارادانا مافی چارەنقسی، پامالینا چەکی و هەفکارییا

(Telegram: ١٨٥٤, April ٣, ١٩٤٢/٨٩١, ٠٠). دهه‌مان ده‌مدا کوردان وه‌سا ه‌زردکر دی ئەمریکا هه‌ولده‌ت ل‌دو‌یف ب‌ه‌ما‌ی‌ن ئە‌قی ب‌ه‌یان‌نامه‌ی ماف‌ن ئە‌وان ل ئێرانێ پ‌ه‌ی‌ته‌ دان، له‌و‌را ئە‌وان ب‌گه‌ش‌بین‌یه‌ به‌ر‌پ‌خ‌ودا‌بوو بو‌یه‌ر‌ن ئە‌وی (Roosevelt, ١٩٨٨, ٢٧٨).

ل ئە‌وی ده‌م‌دا با‌ژ‌یر‌ی ئۆرم‌یی ژ‌به‌ر جه‌ی خ‌وی س‌تراتی‌ژی بب‌وو مه‌یدانا چالاکی‌ن سیاسی ی‌ن کوردان، ب‌ش‌یه‌یه‌ک‌ ترس‌ناک ره‌وشا ئە‌قی با‌ژ‌یر‌ی ت‌یک‌د‌چ‌وو، چون‌کی کورد و ئاز‌ه‌ری ت‌یدا ئا‌کن‌ج‌ی بو‌ون و به‌رده‌وام شه‌ر و پ‌یک‌دان د‌نا‌به‌را ئە‌وان و ه‌یز‌ن ئێران‌ی دا رو‌یدان (Khalili, ٢٠١٩, ٨٧)، د‌ئه‌قی چ‌وار‌چ‌و‌قه‌یدا ل ١ گ‌ول‌نا ١٩٤٢ و‌نس‌و‌لی ئە‌مریکا ل با‌ژ‌یر‌ی ته‌بر‌یز (Bertel Eric Kuni- holm ١٩٠١- ١٩٧٢, Ryosuke, ٢٠١٧, ٥٧٤) ل‌د‌و‌ر ئال‌و‌ز‌بو‌ونا پ‌ش‌ه‌ات‌ن با‌ژ‌یر‌ی ئۆرم‌یی د‌نا‌به‌را کوردان و ه‌یز‌ن ئە‌من‌ی ی‌ن ئێران‌یدا، د‌بر‌ۆس‌که‌ک‌یدا ب‌و بال‌ی‌و‌زی ئە‌مریکا گ‌وت‌ی در‌ای‌ف‌وس و وه‌زار‌ه‌تا ده‌رف‌ه‌یا ئە‌مریکا دا‌یه‌ دیار‌کر‌ن پ‌ش‌ه‌ات‌ن ئە‌قی با‌ژ‌یر‌ی ز‌و‌ر نه‌خ‌ۆش بو‌و‌ینه، ه‌یز‌ن کوردی ه‌یر‌ش کری‌یه‌ سه‌ر (٨٠٠) سه‌رباز‌ن ئێران‌ی، ژ‌با‌ژ‌یر‌ی ده‌ر‌کر‌ینه و کوردان چه‌ند‌ین دا‌خ‌وا‌زی ب‌ ئە‌قی ره‌نگ‌ی ل خ‌وا‌ری دیار‌کر‌ی پ‌ش‌ک‌یش‌ی حکومه‌تا ئێران‌ی ک‌رب‌و‌ون:

١. پ‌د‌قی‌یه‌ حکومه‌تا ئێران‌ی په‌یمان‌ه‌کی د‌یاف‌ی ئ‌ی‌مان‌ه‌یا ده‌فه‌ر‌ن کوردی دا د‌گه‌ل کوردان گر‌یده‌ت.

٢. پ‌د‌قی‌یه‌ ئ‌یران ده‌ست‌و‌ری‌ی ب‌ده‌ته‌ کوردان ه‌یز‌ن چه‌ک‌دار‌ن کوردی د‌نا‌ف با‌ژ‌یر‌ی دا هه‌بن.

٣. ئ‌یران ب‌نگه‌ه‌ین له‌شه‌کر‌ی خ‌و ژ‌ناف با‌ژ‌یر‌ی پا‌که‌ت (Telegram: ١٨٦٢/٨٩١, ٠٠, ١, May, ١٩٤٢)

ک‌و‌ن‌ه‌و‌ۆ‌لم‌ی وه‌سا ه‌زردکر ئە‌گه‌ر هات‌وو بار‌ود‌و‌خ‌ین ده‌فه‌ری به‌ره‌ف ئال‌و‌ز‌بو‌ون‌ی چ‌و‌ون ه‌ینگ‌ی پ‌د‌قی‌یه‌ ر‌یک‌ ب‌ ه‌یز‌ن ئ‌یران‌ی به‌ی‌ته‌ دان به‌ره‌ف پ‌ش‌قه‌ ب‌چ‌ن، ئە‌و ژ‌هن‌دی د‌تر‌سیا ئە‌گه‌ر هات‌وو ه‌یز‌ن ئ‌یران‌ی ل ئە‌قی ده‌فه‌ری نه‌م‌ین، هه‌روه‌سا ژ‌هن‌دی د‌تر‌سیا ئە‌گه‌ر هات‌وو س‌و‌قی‌ه‌ت ل ده‌فه‌ر‌ن قه‌ف‌قاز و ئاز‌ه‌ربا‌ی‌جان مه‌رام‌به‌ری ه‌یز‌ن ئە‌لمان‌یا تو‌وش‌ی ش‌کا‌ند‌ن‌ی ب‌ن، ه‌ینگ‌ی دا ده‌رف‌ه‌ته‌ک‌ ز‌یر‌ین ب‌و کوردان ه‌ی‌ته‌

پیش و دا دەقەرین سوڤیهت ل باکووری پۆژھەلاتی کوردستانی کونترۆل کەن، کۆنیھۆلمی ئاماژە بەندی دایە ئەگەر سوڤیەتی کورد ژ ئەوان چالاکیین ئەوان ل دەقەری ئەنجام ددان ئاگەھدار کرن دبیت بارودۆخین دەقەری بهین گوھورین (Telegram: ۱۸۶۲/۸۹۱, ۰۰, May ۳, ۱۹۴۲). لەوێ هاتوو پیشنیاز کرن پیدڤیە ئەمریکا مەرامبەری ئەقان جوړە مەترسیان ب شیوەیەکی ھۆشیار سەرەدەریی بکەت و راستەوخۆ ھاریکاریین لەشکەری پیشکشی دەستەلاتا ئێران بکەت، داکو بشیت ل سەر مەترسین و ئالۆزیین نافخوی دا زال بیت (۲/۲۰۲۱/۸۹۱, ۲۴, May ۱, ۱۹۴۲, Memorandum).

ژلای خۆفە حکومەتا ئێران دابو دیارکرن، کو پیشھاتین باژیری ئۆرمیە زۆر یین ئالۆز بووین، کوردان چەندی باژیر و گوندین دەقەری کونترۆل کربوون، ل گولانا ۱۹۴۲ سەرۆک وەزیری ئێران عەلی سۆھەیلی نامەیک بۆ قۆنسۆلی ئەمریکا ل باژیری تەبریز کۆنیھۆلمی و ئەوی بۆ بالیۆخانەیا ئەمریکا ل تاران فریکر، و تیدا دیار کر پەوشا باژیری ئۆرمی زۆر خراب بوویە و داخووزا ھاریکاری بۆ بەرقرارکنا ئیمناھی ژ سوڤیەت کریە (البکا، ۲۰۰۲، ۱۱۴-۱۱۵؛ مراد، ۲۰۲۰، ۱۴۰؛ Telegram: ۱۸۶۶/۸۹۱, ۰۰, May ۳, ۱۹۴۲). لدۆر برۆسکەیا ۱ گولانا ۱۹۴۲ یا قۆنسۆلی ئەمریکا ل باژیری تەبریز بۆ بالیۆخانەیا ئەمریکا ل تاران فریکری، ل ۳ گولانا ۱۹۴۲ بالیۆزی ئەمریکا ل تاران درایفوسی داخووز ژ وەزارەتا دەرڤەیا وەلاتی خۆ کریە کو پیدڤیە ھەڤکاری و پشەقانییا حکومەتا ئێران بھیتە کرن ژبو سەپاندنا یاسایی، و دەرڤەت بھیتە دان ئێران ھیزین خۆ ل جھێ رویدانی بەلاق بکەت، ھەرەسا تیدا داخووز ژ وەزارەتا دەرڤە یا ئەمریکا کربوو دەرگەھین خۆ بۆ بدەستڤەھینانا پیزانیین باش لدۆر دۆزا کوردی ل دەقەری بکاربھیت (Telegram: ۱۸۶۶/۸۹۱, ۰۰, May ۳, ۱۹۴۲).

ژبو چارەسەرکنا ئالۆزیین باژیری ئۆرمیە و دۆزا کوردی ل ئێران ئەوا دیپلوماتکاری ئەمریکا ب چاڤی مەترسیی بەرێخۆددایی، د نامەکیدا قۆنسۆلی ئەمریکا ل تەبریز بێرتیل ی. کۆنیھۆلمی بۆ درایفوسی و وەزارەتا دەرڤەیا ئەمریکا دایە دیارکرن، کو ل ۳ گولانا ۱۹۴۲، قۆنسلی گشتی ی سوڤیەت ل تەبریز،

فەرماندیی گشتی یی لەشکەری سۆری سۆفیەتی^(۱۰)، بەرپرسی سۆفیەت و نوونەرین کوردان ل گوندی (عەسکەرئاباد) ل نێزیک ئۆرمیە کۆمبەوون، دێقێ کۆمبەوونیدا نوونەرین کوردان چەندین داخواری لدۆر مافین خۆ یین نەتەوایی پیشکشی نوونەرین ئیرانی کربوون، ئەف داخواریین کوردان پتر پیدقی گەنگەشی و دۆقچوونی ژلای تاران و سۆفیەت قە بوون، دگەل ھندیدا شەری کوردان ل ئیرانی بەردەوام بوون و کۆنھۆلی خویا کریە پیدقیە ئەمریکا پۆلی خۆ دچارەسەرکنا ئالۆزین دناقبەرا کوردان و ئیرانی دا ببینیت، چونکی دی ئەمریکا ب ئەقێ چەندی بەرژەوەندیین گینگ و ستراتیژی ل ئیرانی بەستقە ھینت (Telegram: ۱۸۶۲/۸۹۱, ۰۰, May ۳, ۱۹۴۲).

لدۆر ئەوان پیشھاتین ل باژیری ئۆرمیە ھاتینە پیش، بالیۆزی ئەمریکا ل ئەنقەرە (لۆرانس شتاینھارت Laurence Steinhardt ۱۸۹۲-۱۹۵۰) دنامەیکێ دا بۆ وەزارەتا دەرڤەیا ئەمریکا دایە دیارکرن، ل پۆزا ۴ گولانا ۱۹۴۲ بالیۆزی ئیرانی ل تۆرکیا پەیوەندی پی کریە و دایە خۆیاکرن حکومەتا ئیرانی زۆر ب ئەوان رویدائین دناقبەرا ھیزین کوردی و ئیرانی دا ل باکووری پۆژئاقایی ئیرانی، ب تایبەتی ل دەرڤەری ئۆرمیە و دەرپاچا ئۆرمیە دا رویداین شەپزە بوویە، ل ئەفی دەمی دا وەسا ھاتبو پیشبینیکرن نێزیک (۲۰,۰۰۰) لەشکەر دگەل یەکەکا میکانیکی یا ھیزین سۆفیەتی ئازەربایجان کونترۆل کربو، ئەقێ ھیزا سۆفیەتی چ پینگاڤ ژبو پراوەستاندن یان نە پشتەفانیکنا چالاکیین نێزیک (۳۰۰۰) کوردان نەھاڤیتبوون، بەرۆڤاژی ل دۆیف ھزرویریین بەرپرسی ئەمریکی پشتەفانییا بزاقین کوردان ل دەرڤەری دکر. ھەرەسا بەردەوام داخواریین حکومەتا ئیرانی لدۆر رەوانەکنا ھیزین ئیرانی بۆ سەرەدەریکرنی دگەل کوردان ژلای سۆفیەت قە دەھاتنە پەتکرن (Telegram: ۱۸۶۷/۸۹۱, ۰۰, May ۴, ۱۹۴۲).

ژلای خۆقە حکومەتا ئیرانی ل سەر داخوارییا خۆ بۆ پراوەستاندنا چالاکیین

(۱۰) ھیزین کریکار و جوتیاران بوون ب لەشکەری سۆر نافدارە، دەستیپکا ھزرا دروستکنا ئەقێ ھیزی دزفیت بۆ سالا ۱۹۱۷ و ل سالا ۱۹۱۸ ب شیوەیکێ فەرمی ژلای (لیۆن تروتسکی ۱۸۷۹-۱۹۴۰ Leon Trotsky) دەیتە دروستکرن و ل سالا ۱۹۴۶ نافێ ئەقێ ھیزی بۆ ھیزین چەکدارین سۆفیەت دەیتە گوھورین (Glantz, 1998).

نە یاسایی بەردەوام بوو، و گە لە ک دڤا هیژین پیدڤی بۆ جیبه جیکرنا ئەڤی مەبەستی بۆ دەڤەرین کوردی بهینە رهوانە کرن، ب تایبەتی ئەگەر دەستەلاتا سۆڤیەتی مۆلەت ب ئەوان بەدەت، حکومەتا ئێرانێ گومان ژ ھندی دبر سۆڤیەت پشتەڤانییا کوردان بۆ ئالۆزکرن کادانین ئێرانێ دکر، ژبەر ھندی دەستەلاتا سۆڤیەت چ پینگاڤ بۆ راوہستاندا کوردان نە ھاڤیت بوون. ژلایێ خۆ ڤە بالیۆژی ئەمریکا ل ئەنقەرە شتاینھارت دایە دیارکرن ئارمانجین حکومەتا سۆڤیەتی لدۆر پەتکرنا داخوازیین ئێرانێ بۆ چوونا ئەوان دەڤەرین ئالۆزی لێ پەیدا بووین، و نە ھاڤیتنا چوو پینگاڤان ژلایێ سۆڤیەت بۆ خۆ ڤە پامانا ھندی ددا سۆڤیەت دڤیا مەترسیی لدۆر داخوازیین خۆ یین پاشەرۆژی بۆ ئێران و تۆرکیا پەیدا بکەت، و بۆ دیارکر ئەگەر داخوازیین ئەوێ نە ھینە جیبه جیکرن دێ چالاکیین کوردان بەرفەرەتر لیکەت، و دێ بەرەڤ سنووری تۆرکیا ژێ بەت (May ۴, ۱۹۶۲, Telegram: ۱۸۶۷/۸۹۱, ۰۰).

پشتی پێژە یەکا دیار یا بەلگە نامە یان لدۆر ئالۆزبوون و ھەستیار بوونا دۆزا کوردی ل ئێرانێ و پشتەڤانییا سۆڤیەت بۆ دۆزا کوردی ل ئێرانێ بۆ واشنتۆن ھاتینە ڤرێکرن، وەزارەتا دەرڤە یا ئەمریکا بۆ بالیۆژی ئەمریکا ل مۆسکۆ (ویلیم ھاریسون ستاندلی- William Harrison Standley ۱۴ نیسانا ۱۹۶۲-۱۹ ئەیلۆلا ۱۹۶۳) ئاشکە راگرییە سۆڤیەت بەرپرسە ژ ھاندانا کوردان ل دەڤەرین ئازەربایجانا پوژتافا نەخاسمە باژیری ئۆرمی، چونکی ناھیلیت هیژین ئێرانێ ژبۆ بەرقرارکرن ئارامیی بچنە دناڤ دەڤەرین ئازەربایجان دان، ئێرانێ داخواز ژ سۆڤیەت کرییە، کو لدویڤ بنەمایین ھەڤەیمانییا سێ قۆلی (بەریتان- سۆڤیەتی و ئێران) یا ۱۹۶۲^(۱۱) مۆلەتی ب هیژین ئەوێ بەدەت، شاھێ ئێرانێ ھێڤی خواستییا ئەمریکا ھەمی شیانین خوە بۆ پشتەڤانیکرنا ئێرانێ لدۆر ئەڤی چەندی بکاربھێنیت، و سۆڤیەت پالبدەت ھاریکاریا ئێرانێ دئارامکرن دەڤەرین ئەوێ دا ب کەت، گرنگترین خالا پەیماننا سێ قۆلی ئەو بوو ھەمی لایەن پێککەفتبوون مایتیکرنی دکاروبارین ناڤخو یین ئێرانیدا نەکەن، و پشتی ب داووی ھاتنا شەری دووی یی جیھانی

(۱۱) ھەرەسا ب پەیماننامەیا تاران ژێ دەیتە نیاسین، ل ۲۹ کانوونا دووی ۱۹۶۲ دناڤەرا بەریتانیا، سۆڤیەت و ئێرانیدا ل تاران ھاتبوو مۆکرن و تیدا دلنیا سەرەخو یا ئێرانێ پشتی شەری دووی یی جیھانی ھاتبوو پەسەندکرن (Cossa, 1990, 7).

هەمی هیژین خو ژ ئیرانی فەکیشن (۱۸۶۲/۸۹۱, ۰۰, Telegram, May ۶, ۱۹۴۲).

دئەوی دەمیدا وەزارەتا دەرڤەیا ئەمریکا داخواز ژ بالیوژی خو ل مۆسکو کربوو، ئەگەر حکومەتا سۆڤیەت نەپازیوونا خو لدۆر ئەڤی چەندی دیارنەکر، وەختەکی گونجایی بو دانوستاندنی دگەل حکومەتا سۆڤیەت دانیت و دنامەیا خوەدا مەترسییا حکومەتا ئەمریکا لدۆر چالاکیین نەیاسایی ئەوین ل باکووری پۆژەلاتا کوردستانی رویداین گەنگەشە بکەن، تیدا وەزارەتا دەرڤەیا ئەمریکا ھەندەک خالیین مەترسیدار لدەڤ حکومەتا ئەمریکا بو بالیوژی خو دیارکر بوون دا گەنگەشی لدۆر بکەت وەک ئەڤین ل خواری دیارکری: ۱. بیگۆمان یا زانیە حکومەتا ئەمریکا ئاگەھدارە ژ بانگەشین شەرخوازی یین ھەوالگیریا سۆڤیەت، ئەوین سەرمايەکی زۆر ژئەگەر سەرھەلداین کوردی ل دەرڤەری بدەستڤەھیناین، ب شیوی پلانەکی ژبو گریڤدانا ئەڤان دەرڤەری ئیرانی ب سۆڤیەت ڤە، حکومەتا سۆڤیەت ژلایی ئابووری و سیاسی وھیژی ڤە پشەڤانی لیکری یە، ئەڤ جۆرە بانگەشە کارتیکرنەک راستەوخو دکن سەر تۆرکیا، عیراق و ھەروەسا ئیرانی ئەڤ چەندە دی کارتیکرنەک خراب لسەر پیگەھی (کۆمەلا گەلان LON - The League of Nations) ^(۱۲) ل ئەڤی دەرڤەرا گرنگ کەت.

۲. ژیان و دەستکەڤتین ئەمریکیان یین کەڤتین دەرستییڤا، خیزانا ئیک ژ پەیانمیری ئەمریکا ژلایی کوردان ڤە ل دەرڤەرەک نە گەلەک دوور ژ تەبیرز ھاتیە کوشتن.

۳. ھەروەسا دەرڤەلاڤۆکیڤا رادیویا (دەنگی میحوەر The Axis Voice) ^(۱۳) راگەھاند بو

---

(۱۲) ل ۱۰ کانوونا دووی ۱۹۲۰ بریکا کونفرانسی ئاشتیی ل پاریس ھاتبوو دروستکرن و ئەرکی ئەوئی یی سەرەکی پەیداکرن ئاشتیی و چارەسەرکرن کیشین نیڤدەولەتی بوو، ل ۲۰ نیسانا ۱۹۴۶ ھاتیە ھەلوەشاندن (Goodrich, 1947, 3-21).

(۱۳) ئەڤ رادیویە ژبەر ئەوئی ھەڤەبمانیا دناڤبەرا ئەلمانیا، ئیتالیا، ھەنگاریا، بۆلگاریا، رۆمانیا و یابان ھاتیە دروستکرن ب ئەڤی ناڤی دھاتە نیاسین و ل سالا ۱۹۴۲ بەخشی ئەوئی لسەرانسەری ئەوروپا، ئەفریقا و پۆژەلاتا ناڤین دھاتە بەلاڤەکرن و ل پۆژەلاتا ناڤین ب رادیویا پۆژەلاتا نیتیک یا دژە فاشیت دھاتە نیاسین (Dinardo, 2005, 40-50).

هیزه‌کا کوده‌تاکه‌ری عیراقی (ره‌شید عالی گه‌یلانی ۱۸۹۲-۱۹۶۵) پشکداری دگه‌ل کوردین ئیرانی کری یه‌-دبیت ئه‌ف چه‌نده ژ راستیی دوویر بیت- دگه‌ل هندیدا ئه‌ف چه‌نده دیار دکه‌ت بزاقین کوردان ل ئیرانی ده‌رفه‌تین زیرین بو دۆژمان هینانه‌ پیش، ب ئه‌فی ریکی دی ئالۆزی که‌فنه‌ دریکا سۆفیه‌ت دا ل سهر سنووری ئیرانی و نه‌شیت ئیمانه‌یی پاریزیت (Telegram: ۱۸۶۲/۸۹۱, ۰۰, ۶, May, ۱۹۴۲, Meho; ۲۰۰۴, ۴۱۲).

لژیروناهییا ئه‌قان خالین هاتینه‌ دیارکرن وه‌زاره‌تا ده‌رفه‌ یا ئه‌مریکا دابوو دیارکرن حکومه‌تا ئه‌مریکا چاهه‌ری هندی یه‌ سۆفیه‌ت ریکی ب هیزین حکومه‌تا ئیرانی بده‌ت بچیت دناف ده‌فه‌رین کوردیدا یین لسه‌ر سنووری سۆفیه‌ت دا ژبو جیبه‌جیکرنا یاسای، دا دووماهیی ب چالاکیین نه‌یاسایی ل ده‌فه‌را ئۆرمیه‌ بینت، دگه‌ل هندیدا وه‌زاره‌تا ده‌رفه‌ یا ئه‌مریکا حکومه‌تا ئیرانی و چاهه‌ری به‌رسقا مۆسکو بوو، لدۆر ئه‌فی چه‌ندی ئاگه‌هدار نه‌کربوو، هه‌روه‌سا ئامۆژگاری ل بالیۆزی خو کربوون ناییت حکومه‌تا سۆفیه‌ت هایدری هندی بیت ئه‌ف داخواییا حکومه‌تا ئه‌مریکا ل دۆیف داخوایین حکومه‌تا ئیرانی بوون (Telegram: ۱۸۶۲/۸۹۱, ۰۰, ۶, May, ۱۹۴۲).

وه‌سا دیاره‌ پستی بالیۆزی ئه‌مریکا دانوستاندن دگه‌ل حکومه‌تا سۆفیه‌ت ئه‌نجام داین، پیشه‌اتین سیاسی د به‌رژه‌وه‌ندییا ئیرانی دا هاتبوون گوهورین، چونکی ل ۸ گولانا ۱۹۴۲ بالیۆزی ئه‌مریکا ل تاران درایفوسی د برۆسکه‌کیدا بو وه‌زاره‌تا ده‌رفه‌ یا ئه‌مریکا دا دیارکرن سه‌روک وه‌زیری ئیرانی عه‌لی سوهه‌یلی ئه‌و ئاگه‌هدار کریه، کو وه‌زیری ده‌رفه‌ یی سۆفیه‌ت (فیاجیسلاف میخایلوویچ مۆلوتوف - Vyacheslav Mikhailovich Molotov ۱۸۹۰-۱۹۸۶)، نامه‌یه‌کا دلخۆشکه‌ر بو قریکر و تیدا ئه‌ف چه‌نده دا دیارکرن: «هیزین سۆفیه‌تی هاتینه‌ ئاگه‌هدارکرن هه‌فکاربن دگه‌ل حکومه‌تا ئیرانی ژبو ره‌وانه‌کرنا هیزین ئیرانی بو ده‌فه‌رین (کوردستانی) یین ئالۆزی لی په‌یدا بووین ژبو ب دووماهی هینانا ئه‌وان ئالۆزیان بکه‌ن» (Telegram: ۱۸۶۹/۸۹۱, ۰۰, ۶, May, ۱۹۴۲). ب ئه‌فی چه‌ندی وه‌زیری جه‌نگی یی ئیرانی (جه‌نیرال ئه‌مه‌نوللا میرزا جه‌هانبانی ۹ ئادارا ۱۹۴۲-۹ ته‌باخا ۱۹۴۲) دگه‌ل هنده‌ک به‌رپرسی دی یین ئیرانی سه‌ره‌دانا ئازهرایجان ژبو ریکخستنا کاروبارین هه‌ماهه‌نگی دگه‌ل

سۆڤیەت لدۆر دەڤەرین کوردی کر بوو (Telegram: ۱۸۶۹/۸۹۱, ۰۰, May ۸, ۱۹۴۲).

ب مەرەما پتەرخۆرتکرنا گیانی هەماهەنگیی دناڤهەرا هیزین ئیرانی و سۆڤیەتیدا ژبو نەهیلانا ئالۆزییان و ژناڤرنا بزاقین کوردان ل دەڤەرین کوردنشین ل ئیرانی، ل دۆیف داخوازییا حکومەتا ئیرانی بالیۆزیی ئەمریکا ل مۆسکۆ ویلیەم هاریسون ستاندلی دگەل جیگرۆ وەزیرۆ دەرفە یی سۆڤیەت (ئاندرو یۆریفیچ فیشینسکی, Telegram: ۱۸۷۰/۸۹۱, ۰۰, May ۱۰, ۱۹۴۲). ئەڤی کۆمبونۆ پتر دەرفەتین هەڤکاریکرنی دناڤهەرا هیزین سۆڤیەت و ئیرانی دا خۆش کرن، و بو ئەگەرۆ هندی هیزین ئیرانی ب شین کونترۆلی ل سەر بزاقین کوردان ل ئیرانی بکەن، ئەڤ چەندە ژلای بالیۆزی ئەمریکا ل مۆسکۆ هاتیە پشت راستکرن، ژبەرکو ئەوی ل ۱۲ گولانا ۱۹۴۲ تلیگرافەک بو وەزارەتا دەرفە یا ئەمریکا ڤرێکر و تیدا ئاماژە ب هندی دایە، کو ل شەڤا ۱۱ گولانا هەمان سال پارێزگەرۆ ئۆرمیی، وەزیرۆ جەنگی یی ئیرانی ئیرانی، بەرپرسی لێشکەرۆ یین ئیران و سۆڤیەتی ژ ئۆرمیی زڤری بوون، کونترۆل کوردان ل سەر باژیری هاتبوو ژناڤرنا، هەروەسا بریار هاتبوودان (۲۱) خالی پۆلیسان یین تیگەل و هەر خالەک ژ وان (۲۰) ئەفسەر و پلەدارین سۆڤیەتی دگەل (۳ تا ۴) بنگەهین سەربازی یین ئیرانی دناڤهەرا باژیری ئۆرمییە و خۆی دا ژبو پاراستنا دەڤەرۆ بهینە دروستکرن، هەروەسا سۆڤیەت رازیبوو لیوایەک سەربازی یا ئیرانی ژ تاران بو ئۆرمییە بهیتە ڤه‌گواسن، دهەمان دەمدا بریارا هاتبوو دان ریک ب ئەوان کوردان ئەوین بزاق ئەنجام داین نەهیتە دان ل دەڤەرۆ مین، ئەڤ چەندە بو ئەگەرۆ هندی هندی ژ ئەوان کوردان ئاوارەیی عیراقی بێن (Telegram: ۱۸۷۱/۸۹۱, ۰۰, May ۱۲, ۱۹۴۲).

ل ۱۵ گولانا ۱۹۴۲ وەزیرۆ جەنگی یی ئیرانی جەهانانی، بالیۆزخانەیا ئەمریکا ل تاران گۆتی درایفوس ئاگەهدار دکەت، دەستەلاتا سۆڤیەتی دەستویری دایە حکومەتا ئیرانی (۵۰۰) سەربازین دی یین ئیرانی پەوانەیی ئۆرمییە بکەت، و هەر دەمی ئەڤ هیژە گەشت ئەویرۆ دا هیزین سۆڤیەت ژ ئەویرۆ دەرکەڤن، هەروەسا بالیۆزخانەیا ئەمریکا دایە دیارکرن کو ل ئەوی دەمی وەزارەتا بەره‌ڤانیا

ئێرانى دگەل سۆڤىهەت د دانوستاندنى دا بوو دا (۱۰۰۰) سەربازىن دى يىن ئێرانى پەوانەى دەڤەرئى بکەن (May ۱۵, ۱۹۴۲, Telegram: ۱۸۷۴/۸۹۱, ۰۰). هەولین ئێرانى بهاریکاریا COI ب مەرەما کونترۆلکرن ئۆرمییه، و نەهیلانا مەترسین بزاقین کوردی رون دکەن ئارمانجا سەرەکی یا ئەمریکا ئەو بو نەدڤیا سۆڤىهەت پێگەهئى خو ل ئەوئى دەڤەرئى بهیژ بکەت و دڤیا باوەریا کوردان بو خو ڕاکیشەت و ئیک پارچەبیا ئێرانى بپاریژت، ئەف چەندە بو ئەگەرئى هندئى ل ژیر فشارین ئەمریکا پتر سۆڤىهەت بهیته پالدان پیکئى ب حکومەتا ئێرانى بدەت هیزین خو ل دەڤەرین کوردنشین زیدە بکەت، دا مەرەمبەرى ئەڤئى چەندئى ئێران پتر دەستکەڤتین پەترۆلئى بدەت ئەوئى، ب ئەڤئى چەندئى سۆڤىهەت رازیوو، ل ۱۶ گولانا ۱۹۴۲ بالیوژئى ئەمریکا ل تاران درایفوسى وەزارەتا دەڤەیا ئەمریکا ئاگەدار کر، وەزیرئى جەنگئى یئ ئێرانى جەهانباى پەیوەندئى ب بالیوژخانەیا ئەمریکا ل تاران کر، و پونکر بو دەستەهلاتا سۆڤىهەت دەستویری دایە ئێرانى (۱۵۰۰) سەربازین خو پەوانەى دەڤەرین ئۆرمیئى بکەت، سەرپەرەى هندئى وەزیرئى بەرەڤانیا ئێرانى دا دیارکرن ئەو پیدڤى (۵۰۰۰) سەربازان بوون ژبو ئاسایکرن و جییه جیکرن یاسای ل ئۆرمییه و تەبریز. لەورا حکومەتا ئێرانى بەردەوام دانووستاندن دگەل حکومەتا سۆڤىهەت بو پەوانەکرن زیدەتر سەربازان دکر (May ۱۶, ۱۹۴۲, Telegram: ۱۸۷۵/۸۹۱, ۰۰). ب ئەڤئى پەنگئى ئەمریکا فشار ئیخستە سەر سۆڤىهەت پیکئى بدەت ئێرانى کونترۆلئى ل سەر ئۆرمییه بکەت، و مەرەمبەرى دەستکەڤتین پەترۆلئى سۆڤىهەت پازى بوو ئێران هیزەکا پیدڤى فریکەت ئۆرمییه، داکو ب شیت کونترۆل بکەت و بزاقا کوردان ل ئۆرمییه ژناقیر.

ب کورتى دشین بیژین ل ئەوئى دەمئى دۆزا کوردی تارادەیهکئى زۆرئى بەرچاڤ کاریگەرییا خو ل ئێرانى هەبوو، کوردان زۆربەیی جاران هەولیدان ب پیکا دانوستاندان مافین خو یین نەتەوهی پێشکیشی دەستەهلاتا ئێرانى بکەن، داکو دانپیدانئى ب هەبوونا کوردان بکەت، و مافین ئەوان دچوارچووڤئى ئێرانیدا بدەت ئەوان، بەرۆڤاژئى حکومەتا ئێرانى ددا دیارکر کورد ب پیکا سۆڤىهەت دەیتە پالدان ئەڤان داخواییان ژ تاران بکەن پشتی کورد ژ هەولین خو دگەل تاران بیڤیڤئى بووین دەست ب دروستکرن ریکخراو و پارتین سیاسى کر راستەوخو پزێما شاهی

دەست ب سیاسەتا گرتن و ژناقبرنا ئەندامین ئەوان کر، هەروەسا ل ئەقێ دەمیدا ئەمریکا پشتەقانییا پزێما شاھی بو ژناقبرنا مەترسیا دۆزا کوردی ل ئێرانێ دکر، چونکی ئەمریکا باوەری بهندی هەبوو کوردان ب پشتەقانییا سۆقیەت دەست ب چالاکیان ل دەقەرین کوردی کریه و ئارمانجا سەرەکی یا سۆقیەت بەرفرەهکرنا پیگەهێ خۆ بوو ل ئێرانێ دا هەقزکییا بەرژەوهندییین ئەمریکا بکەت، ژبەر هندی بەرپرسیین ئەمریکا ب هووری دویقچوونا پەیوەندییین سۆقیەت دگەل کوردان دکر. هەروەسا بەرپرسیین ئێرانێ ئاگەهدارییا ئەمریکا دکر سۆقیەت ناھیلەت هیزین ئێرانێ کونترۆلێ لسەر دەقەرین کوردی بکەت، ژبەر هندی پیدقیه ئەمریکا سۆقیەت پالەت دەستویری بدەت هیزین ئێرانێ دا ئیمناهییا دەقەرین کوردی بکەت، چونکی کورد مەترسیان دئێخنە سەر ئاسایشا ئێرانێ و دی دابەش کەن و ب ئەقێ چەندی دی پیگەهێ سۆقیەت ل دەقەرین سەر سنووری ئێران- سۆقیەت بهیزبن و دی کاریگەرییهک خراب کەت سەر بەرژەوهندی و هیزا ئەمریکا ل ئێرانێ.

ته‌وه‌ری دووی

بارودۆخین سیاسی کوردان ل ئیرانی ددیتنا ئه‌مریکا دا

کانوونا دووی ۱۹۴۳ تا ئادارا ۱۹۴۷

به‌رپرستی (نقیسینگه‌ها خزمه‌تگوزاریین ستراتیژی The Office of Strategic Services-OSS)^(۱۴) یا ئه‌مریکی (کلینتۆن ل. ئۆلسۆن Clinton L. Olson هاڤینا ۱۹۴۴-کانوونا ئیکتی ۱۹۴۵) (April ۱۷, ۱۹۹۶, Kennedy) دایه‌ دیارکرن ل ۱۹۴۳ تا دووماهیا ۱۹۴۴ ب هووری دویڤچوونا په‌وشا بزاف و لقینین کوردان ل ئیرانی دکر و بۆ ئه‌وان دیار ببوو پۆڤ ب پۆڤی لقین کوردان ل ده‌قه‌ری به‌ره‌ف زیده‌بوونی چوو بوون و مه‌ترسیا دۆزا کوردی ل سه‌ر په‌وشا ئیمناهییا ئیرانی دیار ببوو (Memorandum of conversation, ۲۳ January ۱۹۴۳; ۲۹ December ۱۹۴۳, Yassin; ۸۹, ۱۹۹۵). ژبه‌ر ئه‌وی سیاسه‌تا له‌شکه‌ری یا حکومه‌تا ئیرانی ل پۆڤه‌لاتا کوردستان پیره‌وکری ل کانوونا دووی ۱۹۴۵ پيشهاتین سیاسی ل ده‌قه‌ری کوردی ب په‌نگه‌کی ئاشکه‌را پتر به‌ره‌ف مه‌ترسیانقه‌ چوون، و حکومه‌تا ئیرانی هزرکر دی ده‌قه‌ری کوردنشین ژبن کونترۆل ئه‌وی ده‌رکه‌فیت (Little, ۲۰۱۰, ۶۶-۶۷).

ژبه‌ر هندی ل ۲۱ شوباتا ۱۹۴۵ حکومه‌تا ئیرانی دڤیا کونترۆلی ل سه‌ر لقینین کوردان بکه‌ت و بۆ ئه‌فی مه‌ره‌می ب شیویه‌کی بله‌ز داخووا هاریکاریی ژ ئه‌مریکا کر، ژبه‌ر بئ ده‌نگیا ئه‌مریکا ل دۆر چالاکیین سۆڤیه‌ت دناڤ کوردان دا، نه‌رازیبوونا سۆڤیه‌ت ل دۆر ئه‌نجامدانا هی‌رشین له‌شکه‌ری ژلای هی‌زین ئیرانی قه‌ ب دژی کوردان ل ئۆرمیه‌ و تیکچوونا پيشهاتان ل ده‌قه‌ری شاه‌ی ئیرانی (مه‌مه‌د رزا شاه ۱۶ ئه‌یلۆلا ۱۹۴۱-۱۱ شوباتا ۱۹۷۹) نه‌چار بو داخووا ژ بالیۆزی وه‌لاتی به‌لجیکا ل تاران (هاری گراف Harry Graeffe) کر، دگه‌ل بالیۆزی ئه‌مریکا (لیلاند بی‌رنیت مۆریس

(۱۴) ئه‌ف نقیسینگه‌هه‌ ل ۱۳ خزیانا ۱۹۴۲ ب فه‌رمانا سه‌روکی ئه‌مریکا فرانکلین رۆزڤیلته‌ هاتیه‌ دروستکرن و ب ئیکه‌مین ئازانسا نافه‌ندی یا هه‌والگیریا ئه‌مریکا ده‌یته‌ نیاسین و ل چریا ئیکتی ۱۹۴۵ نافتی ئه‌وی بۆ (یه‌کا خزمه‌تگوزاریین ستراتیژی The Strategic Services Unit- SSU) ده‌یته‌ گوهورین

(Weiner, 2008, 27-33; CIA, <https://www.cia.gov/legacy/cia-history>).

Leland Burnette Morris ٢١ تەباخا ١٩٤٤- ٢٠ گولانا ١٩٤٥) و بالیۆزی بەریتانیای ل تاران (سێر ریدەر ویلیەم بۆلارد Sir Reader William Bullard ١٨٨٥-١٩٧٦) کۆمبیت و ئەوان لدۆر هەر دوو رویدانی بەری نۆکە کوردان ئەنجام داین ئاگەهدار بکەن، و کوردان گوندین دەورووبەرین دەریاچا ئۆرمیە کۆنترۆل کربوون و پۆلیسین ل بەر خالان کۆشت بوون، سەرپەرایی هندی ئەف دەقەرە نیزیکی زونا سۆقیەت بوون، هیزین سۆقیەت لینەبوون و سۆقیەت ب داخووا ئێرانی رازینەبوو هیرش بکەن سەر کوردان، و هیزین ئێرانی نەدشیان چارەسەریا روودانین نافخوویی یین ب ئەفی رەنگی بکەن. لەوێ شاھی دفیا ئەمریکا و بەریتانیایا هاریکاریا پزێما ئەوی بکەن، ژبو رازیکرنا سۆقیەت دا دەستووریی ب دەتە حکومەتا ئێرانی هیزنی فریکەتە ئەفی دەقەری (٢٢/٨٩١-٢٢٤٥ telegram, ٢٢ February ١٩٤٥).

ژێنجامی هەولین پزێما شاھی بۆ کۆنترۆلکرنا دەقەرین کوردی ب ریکا لەشکەری، ب دپزاهییایا سالا ١٩٤٥ بارودۆخین دەقەرین کوردی زۆر هەستیار ونازک ببوون، ئەفان بارودۆخان ترسەک بەیز ل دەف ئێران و ئەمریکا پەیدا کربوو، ژفەرپزێما ئەفی چەندی حکومەتا ئەمریکا پرسیارا پیشەات و کارتیکرنا سۆقیەت ل سەر کوردان، و کاریگەریا دۆزا کوردی دەربارەیی تیکدانا پەوشا ئێرانی ژبەرپرسی حکومەتا ئێرانی و دیپلوماتکارین خو ل دەقەری دکر (Arfa, ١٩٦٦, ٤٦). ژبەر هندی ل ١٧ ئادارا ١٩٤٥ سەرۆک ئەرکانی لەشکەری ئێرانی (حەسەن ئەرفەع ١٩٤٥-١٩٤٦) یاداشتنامەیک بۆ بالیۆزخانەیا ئەمریکا ل تاران لدۆر پیشەاتین دەقەرین دەریاچا ئۆرمیی فریکەر، و تیدا دا دیارکرن ل دەستیکی دەستەلاتا سۆقیەتی رازیبوو هیزەکا سەربازین ئێرانی ژ تەبریز بۆ مهاباد بەیتە رەوانەکرن، دگەل هندی رازینەبوو هیز بۆ دەقەرین نەدبن کۆنترۆلا سۆقیەت فە بەینە فەگواستن، بەرۆفاژی راپۆرتین بۆری هیزەکا لەشکەری ژ باژیری سەقز ل پۆژەلاتا کوردستان بۆ مهاباد هاتبوو داخوواکرن. لدویف راپۆرتا بالیۆزخانەیا ئەمریکی ئەرفەعی دانپیدان بەندی کر بو دشیان دانەبوو بەتلیۆنەک لەشکەری ئەرکی دەقەری پی بەیتە راسپاردن، وەسا هاتیە پیشینیکرن سۆقیەتی دفیا هیزەک بچووێک مەرامبەری کوردان ل دەقەری هەبیت، داکو وەسا نیشان بەدت حکومەتا ئێرانی شیانین جیەجیکرنا یاسای ل دەقەرین کوردی نین. ژبەرئەفی چەندی ئەرفەعی هزر دەیلانا بنگەهەک سەربازی ل دەقەرا (میانداوئاب) دکر، و

ئەركى رېگريكرنا ئەئارام بوونا رەوشا مەھاباد بۆ سۆفیهت بهیلت (۱۷۴۵-۳/۸۹۱,۰۰):
(۱۹۴۵ March ۱۷, Telegram).

ل ئەوى دەمى چالاکیین سیاسى یین کوردان تارادەیه کى بهیژ کەفتبوون ب تاییهتی ل نیشان و گولانا ۱۹۴۵، ل ئەقى دەمى دا بالیۆزخانەیا ئەمریکا دبرۆسکەیه کى دا بۆ وهزارەتا دەرڤهیا ئەمریکا دا دیارکرن جارەکا دی کوردان خو ریکخستى یه ڤه ب تاییهتی ل باژیرى مەھاباد، و دئەقى بیافیدا ب پشتهفانیا قونسۆلخانەیا سۆفیهت ل ئۆرمیه لهڤه کى (ئەنجوومەنى پەيوەندیی کولتوورى یى کوردی - سۆفیهتی Kurd- ish-Soviet Cultural Relations Council) ل مەھاباد ڤه کرییه^(۱۵) و کومبونین خو ب زمانى کوردی ئەنجام ددەت و دبیت سۆفیهت ئەقى ئەنجوومەنى بۆ ئارمانجین خو یین سیاسى ل پۆژەلاتا کوردستانى بکاربینت (دۆهەری، ۲۰۱۹، ۶۱-۶۲؛ Eagleton, ۱۹۶۳، ۴۳؛ Roosevelt, ۱۹۸۸، ۲۶۷).

ژلایى خو ڤه بالیۆزى ئەمریکا ل تاران لیلاند بیئیت مۆریس راپۆرتەک لدۆر مەترسیا گەڤین کوردان بۆ سەر باژیرى مەھاباد، و بزاقین دەستەلاتا ئێرانى بۆ رازیکرنا سۆفیهت دەربارەى ەناردنا هیژەک ژ لەشکەرى ئێرانى بۆ دەرڤهرى ڤریکر بوو، ئەوى دراپۆرتا خو دا ئاماژە ب نەپازیبوونا کوردان و سۆفیهت لدۆر رەوانەکرنا هیژەک سەربازى بۆ مەھاباد دایە و ئاشکەراکریه کوردان ب ەمى شیوازان بەرههڤین خو بۆ بەرهنگاریکرنا هیژین ئێرانى ل سەر دەرڤهرى خو کریه. لدویڤ تیکەهشتنا مۆریسى ئیک ژ ئەگەرىن نەپازیبوونا سۆفیهت دەربارەى ئەقى بابەتی ئەو بو دا کورد زۆر ب ئەقى چەندى ئەئارام بن. ئەمریکا بۆ خو ژى نەدڤیا پتر دەربارەى داخوایین ئێرانى فشاران بیخته سەر سۆفیهت. (۱۹۴۵ May ۵۴۵,۵-۵/۰۰). ئەمریکا دترسیا چەند فشارین خو ل سەر سۆفیهت زیده بکەت، دبرامبەردا دا سۆفیهت پتر کوردان بۆ تیکداننا رەوشا ئێرانى پالبدەت، و ب ئەقى چەندى دا پتر کاودانین ئێرانى تیکچن و دا کارتیکرن ل بەرژەوهەندیین ئەمریکا هینه کرن.

ژ ڤه پۆژا ئەقى چەندى کورد بۆ ماوهیه کى ژ پیشهاتین دەرڤهرى درازى و ئارام

(۱۵) ئەڤ ئەنجوومەنە ژلایى ەەر دوو کەسایهتین سۆفیه تیڤه هاشیموف و شاریفوف ڤه ل ۱۸ نیشان ۱۹۴۵ ھاتبوو ڤه کرن (هەورامى، ۲۰۰۸، ۱۵۷؛ Nerwi, 2012, 125).

بوون. ژلایى خو ڤه پڙیما شاهى ژ مهترسى و زیاتین شهرى دگهل کوردان نه دترسیا، بهردهوام ههلویستى سۆڤیهت بو نه ئارامى و نه چالاکیوونا خو ل دهڤهړین کوردی بکاردهینا، دگوت سۆڤیهت بهرپرسه ژ لاوازییا دهستههلاتا ئیرانى ل دهڤهړین کوردی، مۆسکۆ ب ههمى شیانتین خو هاریکارییین لهشکهرى و ئابوورى پېشکېشى کوردان دکر، داکو دهڤهړین نهوان ژ ئیرانى ڤهکته و ب سۆڤیهت ڤهگریدته. دئهڤى بواریدا ڤهرماندى هیزین ئیرانى ل تهبریز (جهنیرال عهلى ئەکبر درهخشانی ١٨٩٥-١٩٧٨) بوهاریکارى لهشکهرى یى بالیوژخانهیا ئەمریکا ل تاران (میجهر کینیدی Ma-jor Kennedy) دا دیارکر کو «ئهگەر کوردان بڤیت، دشین ههر هیزهکا ئیرانى یا بو مهاباد بهیته رهوانهکرن دهربکهن» (١٩٤٥ May ٥٤٥,٥-٥/٨٩١,٠٠). ئهوى دایه دیارکر هیزهکا (٦٠٠٠) سهربازی یا کوردان ل مهاباد ههبوو و ئهڤى هیزی ههمى جوړین چهکى پیدڤى یى ژلایى سۆڤیهت ڤه بو هاتین هنارتن ههبوون، ژبهر هندى ترسهک بهیز لدهڤ هیزین سوپایى ئیرانى پهیدا بوویه و نهویرن دهست ب هیرشى بو سهر هیزین کوردی بکهن (١٩٤٥ May ٥٤٥,٥-٥/٨٩١,٠٠). دییت لڤیری زیدهرهوى ژلایى عهلى ئەکبر درهخشانی ڤه هاتبته کر، راسته سۆڤیهت هاریکاری پېشکېشى هیزین کوردی دکر بهلئ نه ل ئهوى ئاستى بوون پى بشین بهرسنگى هیزین ئیرانى بگرن.

ژبهر تیکچوونا پهوشا دهڤهړین کوردی ل ١٨ خزیرانا ١٩٤٥ قۆنسولئ ئەمریکا ل تهبریز (سامویل جهى. ئیبلینگ Samuel G. Ebling) ئەفسهرهک بناڤى (میجهر بیکهر Major Beaker) بو دویڤچوونا کاودانین کوردان ڤرېکهر باژیرى مهاباد، پشتى ئهوى دویڤچوون کرى و راپورتهک لدور پهوشا کوردان نفیسا و تیدا دایه دیارکر کاودانین کوردان زور خراب بووینه، ئهوه دگهل ئەفسهړین سۆڤیهت کۆمبویه و بهرپرسین سهربازین سۆڤیهت بو رونکرکو سۆڤیهت پشتهڤانیا نهوان چالاکیین کورد ئەنجام ددهن ناکته، ئهڤه ئهوى چهندى دگههینت ئهوه ستراتیییا سۆڤیهت بو رېڤهبرنا دهڤهړین باکوورى ئیرانى پهیرهوکرى ب دژى هزر و هیڤییین کوردان بوو (دۆههرى، ٢٠١٩، ٦٧).

ژلایى خو ڤه بهرپرسین ئیرانى بو بهرپرسین ئەمریکا ددا دیارکر تیکچوونا پهوشا سیاسى یا دهڤهړین کوردی ل ئیرانى دزڤریت بو ههبوونا هیزین سۆڤیهت ل دهڤهړى، بو نمونه ل دهمل ل ١٨ خزیرانا ١٩٤٥ کۆمبونهک دناڤهرا رېڤهبهرى

نقیسینگەها کاروبارێن پۆژەهلاتا نێزیک و ئەفریقا ل وەزارەتا دەرڤەیا ئەمریکا (لۆی دیلو ھیندېرسۆن Loy W. Henderson ۱۹۴۵-۱۹۴۸) و بالیۆزێ ئێرانێ ل واشنتۆن (محەمەد شایستە شۆباتا ۱۹۴۰- ئەیلۆلا ۱۹۴۵) ھاتیە ئەنجامدان، و دئەڤی کۆمبوونیدا بالیۆزێ ئێرانێ دا دیارکرن ھەبوونا ھێزێن بیانی ب تایبەتی بەریتانی و سۆڤیەت ئەگەرێ پەیدا بوونا ئالۆزیانن ل ئێرانێ ب تایبەتی ل دەرڤەرێن کوردی نە. بالیۆزێ ئێرانێ شایستە داخواز ژ ھیندېرسۆنی کر حکومەتا ئەمریکا ئەڤی بابەتی دگەل حکومەتێن سۆڤیەت و بەریتانیا گەنگەشە بکەت، و بۆ ئەوان دیار بکەت ھەبوونا ھێزێن ئەوان ل دەرڤەرێن کوردی ئیکپارچەیی و سەرورەریا ئێرانێ ئیخستییە دەرترسییی دا (Memo- random of conversation, June ۱۸, ۱۹۴۵). ئێرانێ ھزرەدکر کوردان ب ریکا سۆڤیەت و بەریتانیا ^(۱۶) ھەولدا ئارامیا ئێرانێ دەرژووەندییا ئەوان تێکبدەن، و تاران دزانی سۆڤیەت چ گرنگیی ب نەپازیبوونا ئەوێ نادەت ژبەر ھندی داخواز ژ ئەمریکا دکر ئەڤی پۆلی بگێریت، ئەڤە ل دەمەکیدا بوو ئەڤ زلھیزە بۆ بەرژووەندییان ل ئێرانێ کەفتبوون دەھەڤکیاندا و دڤیا دۆزا کوردی دھاوکیشا ھەڤکییێن خۆدا لاواز بکەن.

ل ۲۰ خزیارنا ۱۹۴۵ بالیۆزێ ئەمریکا ل تاران (ڤالاس سمیس مۆرایى Wallace Smith Murray ۵ خزیارنا ۱۹۴۵- ۱۸ نیسانا ۱۹۴۶) تلېگرافەک بۆ وەزیری دەرڤەیی ئەمریکا (ئیدوارد ریلی ستیتینیۆسی Edward Reilly Stettinius Jr ۱ کانوونا ئیکی ۱۹۴۴- ۲۷ خزیارنا ۱۹۴۵) ڤێکر، و تیدا ئاماژە ب ئەڤی چەندی دایە کۆمبوونەک دناڤەرا ئەوێ و سەرۆک وەزیری ئێرانێ (موحسن سەدری ۶ خزیارنا ۱۹۴۵- ۳۰ چریا ئیکی ۱۹۴۵) ھاتبوونە ئەنجامدان، و سەدری بۆ ئەوێ دیارکریە کو بەریتانیا و سۆڤیەت مایتیکرنی دکاروبارێن ناڤخۆیی ئێرانێ دکەن، و سۆڤیەت پشەقانییا نەتەوہین ئێرانێ ب تایبەتی کوردان ب دژی ئێرانێ دکەت، و بەریتانیا کارتیکرن ل سەر پەرلەمانی ئێرانێ ھەییە، و ب ئەڤی چەندی ئێران دناڤەرا ھەر دوو زلھیزان دا کەفتیە دناڤەرا «دوو ھەلبژاردنیێن ب زەحمەت» دا نەشیێت ب دروستی کاروبارێن خۆ برێڤە ببەت، لەورا مۆرایی داخواز کربوو کۆمبوونەک دناڤەرا بەریتانیا و سۆڤیەت و ئەمریکا دا بۆ چارەسەرکنا ئاریشەیی ئێرانێ و پشەقانییا سۆڤیەت بۆ کوردان بەیئە گریدان (Telegram: ۲۰۴۵-۶/۸۹۱,۰۰, June ۲۰, ۱۹۴۵).

(۱۶) ل دۆر ھەلوێستی بەریتانیا ژ پرسی کوردی ل ئەوێ دەمیدا بەرێڤۆبدە (حسن، ۲۰۱۳، ۱۲۸-۱۷۲).

ده‌ه‌مان ده‌مدا بالیۆزخانه‌یا ئه‌مریکا ب به‌لگه‌قه‌سه‌لماند، کو سوؤقیه‌تی ب شیوه‌یه‌کی به‌یز پشته‌فانییا چالاکییێن کوردان دکر، و دتلیگرافه‌کیدا یی ل ١٦ تیرمه‌ها ١٩٤٥ بالیۆزی ئه‌مریکا ل تاران مۆرایی بو وه‌زاره‌تا ده‌رقه‌ فریگری ب ره‌نگه‌ک رون دیار کریه، گومان ده‌ندیدا نینه سوؤقیه‌ت پشته‌فانییا بزافا سه‌ربه‌خویا کوردان دکه‌ت، ل دووماهی ئاماژه ب ئه‌فی چهندی دایه دبیت سوؤقیه‌ت پشته‌فانییا کۆده‌تایه‌ک تۆند نه‌که‌ت، به‌رۆفاژی ئارمانجا ئه‌وی زالبوون ل سه‌ر هه‌لبژاردنی ئه‌نجومه‌نی ئیرانی یه ب ریکا مایتیکرنا ده‌ه‌لبژاردنان دا (١٦٤٥-٧/٨٩١,٠٠ telegram: July ١٦, ١٩٤٥).

پشتی ١٤ ته‌باخا ١٩٤٥؛ کوردان ده‌ست ب هنده‌ک چالاکییێن سیاسی ل مه‌باد و ده‌رووبه‌ری ئه‌وی کرین، ده‌نجام دا OSS زۆر ب هووری دویفچوونا لقینی کوردان کر، ژبه‌ر کارتیکرنا ترسناک یا پیشهاتین پۆشه‌لاتا کوردستانی حکومه‌تا ئیرانی که‌فتبوو دکاودانه‌کی سه‌خت و دژوار دا، و داخوازا هاریکارییان دیافی له‌شکه‌ری و هه‌والگری دا ژ ئه‌مریکا کر، ژبه‌ر ئه‌فی چهندی ل ٢٣ ته‌باخا ١٩٤٥ ریشه‌به‌ری نغیسینگه‌ها کاروباری پۆشه‌لاتا نیزیکی و ئه‌فریقا ل وه‌زاره‌تا ده‌رقه‌یا ئه‌مریکا هیندیروسون یاداشتنامه‌یه‌ک لدۆر «سیاسه‌تا ئه‌مریکا مه‌رامبه‌ری ئیرانی» بو وه‌زیری ده‌رقه‌ یی ئه‌مریکا رییلی ستیتینیوسی فریگر، و تیدا ئاماژه ب کارتیکرنا هاریکارییێن ئه‌مریکا دیافی راویژکاری، ئابووری و سه‌ربازی دا دپیشه‌به‌رنا هیژین ئیرانی، و ئارمانجین سیاسه‌تا هاریکارییێن ئه‌مریکا بو ئیرانی دابوو، ئه‌وی خویاگریه‌ پیدفیه ئه‌مریکا به‌رده‌وامی بده‌ت به‌رنامه‌ی راویژکارییێن ئه‌مریکی، هاریکارییێن ئابووری ده‌می بیاقان دا، وه‌گرته‌ هه‌لوێستان لدۆر پیشهاتین نه‌چاقریگری ل ئیرانی، ئه‌وان گروپین هه‌قه‌یمانان پشته‌فانییا ئه‌وان دکر وه‌ک پشته‌فانییا سوؤقیه‌ت بو کوردان. لدویف هزروبری ئه‌مریکا بده‌ت به‌رنامه‌ی راویژکارییێن ئه‌مریکی، ئه‌وان ئه‌نجامین باش بده‌ستقه‌هینابوون (٢٣٤٥-٨/٨٩١,٠٠ telegram: August ٢٣, ١٩٤٥). ب ئه‌فی شیوه‌ی ئاشکه‌را دبیت هیندیروسون ل ئه‌وی باوه‌ری بوو ئه‌گه‌ر ئه‌مریکا به‌رده‌وامی نه‌ده‌ت هاریکارییێن خوی راویژکاری، ئابووری و له‌شکه‌ری بو ئیرانی، دی کورد ب ریکا پشته‌فانییا سوؤقیه‌ت ره‌وشا ئیرانی خراب که‌ن، سه‌ره‌پای کو ئه‌و پشته‌فانییا سوؤقیه‌ت ل کوردان دکر نه‌گه‌له‌ک به‌یز و کاریگه‌ر بوو.

د ئەقی دەمیدا کوردان دقیا خو نیزیکی ئەمریکا بکەن، و ئەوێ زۆلم و سەتەما پزێما شاھی ل نەتەوایی کورد ل ئێرانێ دکەت بو رون بکەن، دئەقی چوارچووڤەیدا ل ئەیلۆلا ۱۹۴۵ شەش سەرۆک ھۆزێن^(۱۷) کورد یێن دەڤەرێن مەریوان و ھەورامان نامەیک بۆ بالیۆخانەیا ئەمریکا، بەریتانیا و نوونەرێ UN ل تاران ڤرێکر، و تێدا ئاماژە ب ئەقی چەندی دایە: «پێنچی ھزار زارۆک و ژنی کورد تووشی ھێرشێن فرۆکە، تانک، زریووش و پەشاشێن ھێزێن ئێرانێ بووینە، و ھێقی و ئومیدێن مە ئەو بوون نوونەرێن دیپلۆماسی یێن ئەمریکا و UN ھەلوێستەکی مەرامبەری دۆزا کوردی وەرگرن، ئەقە ماوہیکێ دپزێ ئەم شەری دکەین، و مە خوینا ملیونا گەنجان بو ھەیلانا زۆلم و زۆرداریا ئێرانێ ل سەر خەلکی تەپەسەرکری کوردستانی رشتی یە، دبن سەتەما دەستەلاتا خوینمیژا ئێرانێ قە زۆلمەک زۆر ل مللەتی کورد دەیتە کرن ھەتا نوکە ھیچ وەلاتەکی ئەم ژ زۆلم و زۆرداریا دەستەلاتا ئێرانێ نەپاراستینە، مە جوو پەیوەندی ژلای زما، دابونەریت، مەزھەبی قە دگەل ئێرانێ نین دگەل ئەفان جیاوازیان دەستەلاتا ئێرانێ دۆژمناتییا خو مەرامبەری مە تۆند کرییە، و ھەمی دەرگەھ مەرامبەری مە یێن داتیخستن لەورا داخواز دکەین ھوین فشاران ل سەر پزێما شاھی بکەن مافی ن مە یێن نەتەوایی ب دەت مە و ھەک مروڤان سەرەدەرێن دگەل مە بکەت» (NSC, ۸۹۲, N۰, ۶, September ۱۹۴۵, Andrews; ۱۹۸۲, ۲۰). ھەژی یە بێژین نەبتنی ئەمریکا بەرسقا ئەقی داخوازییا کوردان نەدا، بەروڤاژی ژبەر مەترسیا بھێزبوونا پێگەھی سۆڤیەت دناڤ کوردان دا ژ ھەمی لایەنانن قە ھاریکاریا تاران ب دژی کوردان دکر.

لدوێف ھزیریرێن دیپلۆماتکارێن ئەمریکی ل ئێرانێ پێگەھی سۆڤیەت ل دەڤەرێن کوردی ب ھێز بوو، سیاسەتا سۆڤیەت مەرامبەری ئارێشەیی ئێرانێ نەیا پاقر بوو، دقیا ئەوان ئارێشەیی ل ئێرانێ دناڤبەرا کورد و حکومەتا ئێرانێ دا پەیدا بووین ئالۆتر بکەت، دا ب ئەقی چەندی کارتیکرنی ل پەیوەندی دەولەتێن دی یێن زلھیز ب تاییەتی ئەمریکا ل پۆژھەلاتا ناڤین بکەت، دیپلۆماتکارێن ئەمریکا ئەق چەندە ب پیکا

(۱۷) ئەو شەش سەرۆک ھۆز ئەقە بوون (مەحمود کانی سانانی سەرۆکی ھۆزا کول، ھەسەن زارابی، عەزیز خان زادە دەزلی، ئەسەد و مەحمود شەریف ھەسەن سۆلتان، عەلی وەلە ژیرلا و مەحمەد رەزایی) (An-drews, 1982, 20-22).

به‌لافووونا داخوایین کوردان درۆژنامه‌یا مۆسکۆ^(۱۸) دا پشت راستکر بوو، چونکی ئه‌وان وه‌سا هزر دکر سۆقیه‌ت ب شیوه‌یه‌کی ئاشکه‌را یا پشته‌فانییا بزافا نه‌ته‌وایه‌تییا کوردی دکه‌ت. له‌ورا ل ۱۷ ئه‌یلۆلا ۱۹۴۵ هیندی‌رسۆن د یاداشته‌کی دا بو وه‌زیری ده‌رقه‌ یی وه‌لاتی خو دیار کریه، ئه‌گه‌ر سۆقیه‌ت شیا کونترۆلی لسه‌ر بزافا نه‌ته‌وایه‌تییا کوردان بکه‌ت، هینگی دئ هه‌ول ده‌ت هه‌قه‌یما نیی دگه‌ل لایه‌نین دی یین سیاسی و نه‌ته‌وه‌یین وه‌ک کورد، ئه‌رمه‌ن و پارتا (کۆمیونیزمی یا ئیرانی- تۆده) دروست بکه‌ت دا کونترۆلی لسه‌ر حکومه‌تا ئیرانی بکه‌ت. ژبه‌ر هندی هیندی‌رسۆنی پیشنیاز کربوو پیدقییه‌ هه‌ر تشته‌کی دشیانین ئه‌مریکا دا بیت بکه‌ت دا کاودانین ئیرانی به‌ره‌ف پیشقه‌ ببه‌ت و ئاسایی بکه‌ت، و نه‌ه‌یلت سۆقیه‌ت جه‌ئ پین خو دناف کوردان دا بکه‌ت (۱۹۴۵ September ۱۷, ۱۹۴۵-۷/۸۹۱,۰۰). ل فیری ب رونی ئاشکه‌را دبیت به‌رپرسی ئه‌مریکا هزر دکر دی سۆقیه‌ت ب ریکا کوردان کاودانین ئیرانی تیکده‌ت، و ئه‌گه‌ر کوردان شیان سه‌رکه‌فتنی بده‌ستقه‌ بینن دی سۆقیه‌ت دگه‌ل نه‌ته‌وه‌یین دی ژێ هه‌مان تشته‌ ئه‌نجام ده‌ت، ب ئه‌فئ چهن‌دی دی ئیران هیته‌ ژنافه‌رن، له‌ورا ئه‌وان رونکریه‌ پیدقییه‌ ئه‌مریکا هه‌ولبه‌ده‌ت ئاریشه‌یین ئیرانی چاره‌سه‌ر بکه‌ت.

ل ئه‌فی ماوه‌یدا حکومه‌تا ئیرانی بو بالیۆزخانه‌یین ئه‌مریکا و به‌ریتانیا دا دیارکرن، سۆقیه‌ت مایتیکرنی دکاروبارین ئه‌وی دا دکه‌ت، و مۆسکۆ ب رهنکه‌کی راسته‌وخۆ دقیت دۆزا کوردی دبه‌رژه‌وه‌ندیین خۆدا بکاربه‌یت. ژلای خۆقه‌ سۆقیه‌ت بو ئارامکرنا کاودانین ئیرانی دگه‌ل به‌ریتانیا و ئه‌مریکا هه‌فکارنه‌بوو هه‌روه‌سا دانپیدان ب مایتیکرنا خو دکاروبارین نافخوین ئیرانی دا تایه‌تی پشته‌فانیکرنا کوردان دا نه‌کریه. ژبه‌ر هندی لدویف پیشنیازین وه‌زیری ده‌رقه‌یی ئه‌مریکا (جه‌یمس فرانسیس بیرن James Francis Byrnes ۳ تیرمه‌ها ۱۹۴۵- ۲۱ کانونا دووی ۱۹۴۷)، ب درپژاهیا چریا ئیکی تا ۲۰ چریا دووی ۱۹۴۵ ئه‌مریکا زۆر ب هۆشیاری و هووری دویقچوونا ستراتژییا چالاکی و مایتیکرنین سۆقیه‌ت ل ئیرانی دکر، و بو ب شیوه‌یه‌کی ئاشکه‌را دیار بوو سۆقیه‌ت ب رهنکه‌کی به‌رفره‌ه چالاکیان ل ده‌قه‌رین کوردی ئه‌نجام ده‌ت (Guilak, ۳۷۴, ۲۰۱۱).

(۱۸) مه‌به‌ست ژێ ئازانسا ده‌نگ و باسین پترسبۆرگه، ل ئه‌یلۆلا ۱۹۰۴ وه‌ک ئیکه‌مین ئازانسا فه‌رمی یا ده‌نگ و باسین رۆسیا قه‌یسه‌ری ژلاین وه‌زاره‌تا ئابووری، نافخویی و ده‌رقه‌ یا رۆسیا قه‌یسه‌ری قه‌هاتیه‌ دروستکرن (The Tass, 2 April, 1999).

ژبەر هندی ل ۲۴ چریا دووی ۱۹۴۵ بالیوژی ئەمریکا ل مۆسکو (ویلیەم ئافرێل هاریمان William Averell Harriman ۲۳ چریا ئیکتی-۱۹۴۳-۲۴ کانوونا دووی ۱۹۴۶) وهزیری دەرڤهیی سۆڤیهت مۆلۆتۆف ئاگه‌دار کر، ئەمریکا ب هیچ رهنگه‌کی ژ مایتیکرنا سۆڤیهت دئاریشه‌یین نافخوویی ئێران پازیننه، و ئاشکه‌را کریه سۆڤیهت ئاریشه‌یان ب ریکا پشته‌فانیکرنا بزافا جوداخوازییا کوردان بۆ حکومه‌تا تاران ل باکووری رۆژئاڤایی دروست دکه‌ت، و ئەمریکا هه‌ست دکه‌ت ئەف ستراتیژییا سۆڤیهت هه‌ف دژی بنه‌مایین UN یین پیزگرتنا ده‌وله‌تین خۆدان سه‌روه‌ری و سنوورن. ژلایی خۆڤه ل ۲۹ چریا دووی ۱۹۴۵ وهزیری دەرڤهیی سۆڤیهت مۆلۆتۆفی به‌رسفا هاریمانی ب ئەفی ره‌نگی دا: «ئه‌و پیزانییین دهن دیارکرن شۆره‌ش یا ل باکووری ئێران رويدایی دوورن ژ راستیی، هه‌لوێستی سۆڤیهت ژ رویدان و پېشهااتین ئێران گریڤای سړوشتی پېشهااتان ڤه» (Howell, ۱۹۶۵, ۳۶۷). مۆلۆتۆفی ب ئاشکه‌را دیار کریه چ شۆره‌ش ب دژی حکومه‌تا نافه‌ندی یا تاران ل باکووری رۆژئاڤایی ئێران نه‌هاتینه روودان، و خۆیا کریه تشته‌کی سړوشتی و دیموکراسی یه بزافین سه‌ربه‌خوویی به‌ینه نه‌جامدان، و پیدڤیه ئیران مافین خه‌لکی خۆ ب تایه‌تی کوردان ب دروستی وه‌ک ئەوان بڤیت به‌دەنتی، و مافی سۆڤیه‌ته به‌ره‌فانیی ژ به‌رژه‌وه‌ندیین خۆ ل ده‌ڤه‌ری بکه‌ت (-Howell, ۱۹۶۵, ۳۶۷, ell). ل به‌ر روناھیا ئەفی چهن‌دی دیاردیت، سۆڤیهت خۆیا کریه به‌رژه‌وه‌ندیین سۆڤیهت یین دپرسی نه‌ته‌وه‌یین ئێرانیدا هه‌ین، و هندی ئیران مافین کوردان نه‌ده‌ت ئەوان دئ مۆسکو بۆ به‌رژه‌وه‌ندیین خۆ پشته‌فانییا ئەوان که‌ت.

(یه‌کا خزمه‌تگوزاریین ستراتیژی The Strategic Services Unit-SSU)^(۱۹) یا ئەمریکی دایه‌دیارکرن ل دووماهییا سالا ۱۹۴۵ به‌ری هیزین سۆڤیهت ژ ده‌ڤه‌رین داگیرکری یین ئێران دهرکه‌فن، سۆڤیه‌تان بزافکرن پشته‌فانییا کوردان دا بکه‌ن و ب ئەفی چهن‌دی دهره‌ته‌ک زیرین بۆ بزافا نه‌ته‌وايه‌تیا کوردی ل ئێران هاته‌ پېش (CIA, December, ۱۹۴۸). سه‌ره‌رای هندی دیپلوماتکار و به‌رپرسی ئەمریکا ب هووری دویچوونا ره‌وشا دۆزا کوردی ل ئێران دکر، و دگه‌ل هندی‌دا ل ده‌می ۲۲ کانوونا دووی ۱۹۴۶ کۆمارا کوردستان ل مه‌باد هاتیه‌ راگه‌هاندن، ئەمریکا پیزانییین دروست لدۆر چاوانییا

(۱۹) ئەف یه‌که‌ ل ۱ چریا ئیکتی ۱۹۴۵ ب فه‌رمانا (۹۶۲۱) یا سه‌رۆکی ئەمریکا هاری ترۆمانی بۆ کارو چالاکیین هه‌والگیری هاتیه‌ دروستکرن (Wilford, 2008, 10-40).

دامەزراندنا ئەوێ نەبوون و پشیتی ٢٥ پۆژان واتە ل ٢٢ شۆباتی قۆنسۆڵخانەیا تۆرکیا ل ئۆرمییە قۆنسۆڵخانەیا ئەمەریکا ل تەبریژ ل دۆر ئەقێ چەندی ئاگەھدار کربوو، قۆنسۆلی گشتی یێ ئەمەریکا ل تەبریژ (رۆبێرت ئەی رووسو Robert A. Rossow کانوونا ئیکێ ١٩٤٥- خزیڕانا ١٩٤٦) بۆ وەزارەتا دەرڤە یا ئەمەریکا ئاشکەراکرییە ئەو پیزانیین ل دۆر کوردان ل تەبریژ هەین زۆر لاواز و پری کیماسینە، و ئاماژە ب ئەقێ چەندی دایە: «هێڤیدارم ب زویترین وەخت دەرڤەت بۆ من پەیدا بێت و پیزانیینی پەسەن ل دۆر ئەقێ چەندی بدەستڤەبینم» (Rossow, ١٩٥٦, ١٧-٣٢ دۆڤەری، ٢٠١٩, ١٠٧-١٠٩). ژلایەکی دێڤە ل دۆیڤ پیزانیینی ژلای SSU ڤە بۆ رووسوی هاتین ڤرێکرن دایە دیارکرن: «حکومەتا کوردی یا مهاباد یا بەرھەڤییان دکەت داخووا کوردان بکەت و هێزەکا زۆرا لەشکەرێ سۆڤیەت بۆ پشەتەڤانیکرن کوردان بۆ دەرڤەرین باکووری رۆژئافایی ئێرانێ هاتینە رەوانەکرن» (Geranmayeh, ١٩٩٢, ٤٧١). پشیتی بەلاڤبوونا ئەقێ چەندی حکومەتا ئەمەریکا زۆر نیگەرەن بوو، و دیارکرن پێدڤیە پینگاڤین ستراتیژی یێن ریکخستی و مۆکوم بھێنە هاقیتن، داکو سنۆرەکی بۆ بھێزبوونا پێگەھێ سۆڤیەت ل دەرڤەرین باکووری رۆژئافایی ئێرانێ بھێتە دانان (Nerwiy, ٢٠١٢, ٢٣٨).

ب چەندەکی پشیتی ڤاگەھاندنا کۆمارا کوردستان بەرپرسی ئەوێ پەیوەندی ب بەرپرسی ئەمەریکا کرن، بەلێ ژبەر بەرژەوەندیین خۆ ل دەرڤەری ئەمەریکا نەدڤیا ئێران ل جھێ خوە یێ ستراتیژی و هەستیار لاوازییەت، ب ئەقێ چەندی کورد ژلای ئەمەریکا ڤە هاتنە پشەتگۆھ هاقیتن، و ئەڤ چەندە بوو ئەگەرێ هندی کورد بەرێخۆبدەن سۆڤیەت، و هەبوونا پەیوەندییان دگەل سۆڤیەت ھۆکارەکی دی بۆ کوردان نەشیایی پشەتەڤانییا ئەمەریکا بۆ دۆزا خۆ یا نەتەوایی بدەستڤەبینن (Beh-ruz, ٢٠١٣, ٦). ژڤەرێ ژا ڤاگەھاندنا کۆمارا کوردستان ل باکووری رۆژئافایی ئێرانێ بۆ وەرگرتنا پیزانیان ل دۆر پشەتەڤاتین دەرڤەری کوردی و هەبوونا هێزین سۆڤیەت ل دەرڤەری، ل ١١ ئادارا ١٩٤٦ سەرۆک ئێرکانێ هێزین تۆرکیا بالیۆزخانەیا ئەمەریکا ل ئەنقەرە ل دۆر لڤینی کوردان ل سەر سنووری ئێران- تۆرکیا ئاگەھدار کر، و ئاشکەرا کرییە پویدانا شۆرەشەکا کوردی ل ئێرانێ یا دریکێ دایە و پلان بۆ هاتیە دارشتن ل دەستپیکا نیسانا ١٩٤٦ ب هەڤکاری دگەل کوردین عێراقی دەستپیکەن، هەرەسا چوو نیشانین نەرازیبوون و خۆ بەرھەڤکرنی دناڤ کوردین تۆرکیا دا نین، دگەل

هەندیدا هێژین لەشکەری بەرهەفیا خۆ بۆ هەر رویدانەک نەچاڤەرێکری ژلایێ کوردان قە کریه، دهمان دەمدا دەست ب دانووستاندا دگەل حکومەتا عێراقی ل دۆر پاراستنا ئاسایشا سنووران کربوو. ژلایهکی دی قە بالیۆژی ئەمریکا ل تاران مۆرای پراگەهاند هێژین سۆڤیەت فشارین خۆ ل دەورووبەرین کەرەج زێدەکربوون، مۆرای پێشنیاز کربو دیت سۆڤیەت پێککەفتنا خۆ یا قە کێشانا هێژین خۆ ژ ئەردین ئێران دگەل تاران هەلەوشینیت، و ب پشتهفانیا کوردان دەست ب هێرش بۆ سەر تاران بکەت، و حکومەتا نافەندی یا ئێران ژناڤبەت (CIA, March ۱۱, ۱۹۴۶; Roosevelt, ۱۹۴۷, ۲۴۶-۲۶۹). ل دۆیف هزرووبیرین مۆرای ب مەرەما مسۆگەرکنا دەستکەفتین خۆ ژ ئێران، سۆڤیەت کورد پالدا ناریشهیان ل ئێران دروست بکەن، چونکی ئێران دسۆژین خۆدا دگەل مۆسکۆ راستکۆ نەبوو، ژبەر هندی سۆڤیەت هێژین کوردی ل سەر سنووری ئێران- تۆرکیا و عێراق و ئێران ئێخستبوون دئامادەباشیان دا.

دەهەمان دەمدا گۆمان ل دەف تاران پەیدابوو ئەمریکا پشتهفانیا دۆزا کوردی ل ئێران دکەت، ئەف چەندە دزڤریت بۆ هندی ل ئادارا ۱۹۴۶ سەرۆکی هۆزا شکاک (عەمەر خان شکاک)^(۲۰) نوونەرەک خۆ بناڤی (عاکیف شەریفی) هەنارتە قۆنسۆلخانەیا ئەمریکا ل تەبریز، داکو نەپازیبوونا کوردان ژ سیاسەتا سۆڤیەت یا دژایەتیکرنا کوردان و پشتهفانیکرنا نازەرییان بگەهینتە دیپلۆماتکارین ئەمریکا، و دگەل جێگرێ قۆنسۆلی ئەمریکا ل تەبریز (جێرالد ئی. پی. دۆهەری Gerald F.P. Doohar) کۆمبوو، و عاکیف شەریفی ئەف چەندە گوتبوو قۆنسۆلخانەیا ئەمریکا: «ئەگەر کورد ب ئیکجاری پەیوەندیین خۆ دگەل سۆڤیەتان راوەستین، ئایە هینگێ ئەمریکا ئامادەیه پشتهفانیا کوردان بکەت؟» دەرستڤی دا جێرالد دۆهەری ئاماژە ب ئەف چەندی دایە: «هەندی کورد خۆ دووری حکومەتا نافەندی یا تاران بکەن بلا ژ پشتهفانیا ئەمریکا ب هێقی بن، بەلێ ئەگەر سیاسەتا خۆ یا سەربەخۆازیانە ب وەفاداری بۆ حکومەتا نافەندی بگوهوۆرن، هینگێ کورد دشی پشتهستنی ل سەر ئەمریکا بکەن، و دی حکومەتا ئەمریکا دپێککەفتن خۆدا دگەل ئێران هەولەت هەندەک داخوایین کوردان بەرچاڤ وەرگری، و فشاران ئێختە سەر تاران مافین کوردان دچوارچووڤی ئێران

(۲۰) ئەفە نە سەرۆکی هۆزا شکاک هەمین بوو، ئەفە بتنی سەرۆکی بەشی (عەبدوی کاردار) بوو (قادی،

دا بدەت ئەوان» (دۆھەرى، ۲۰۱۹، ۶۷؛ قادرى، ۲۰۲۱، ۶۶۱-۶۶۲). ب ئەقى پەنگى ديار دىت جىرال دۆھەرى ئاشكەراكر بۆ پەيوەندىيىن كوردان دگەل سۆقىەت بووینە ئەگەرى دۈوركرنا ئەمرىكا ژ كوردان، و ئەمرىكا ئامادەيە پەيوەندىيان دگەل كوردان گریدەت ب مەرجهكى ئەو خو ژ سۆقىەت دۈۈير بكەن.

ل ۴ نىسانا ۱۹۴۶، بالیۆزخانەيا ئەمرىكا ل بەغدا بۆ وەزارەتا دەرڤەيا ئەمرىكا دا دياركرن، ھىزىن عىراقى بەرەف دەرڤەين كوردى ل ئىرانى چوۈینە، داکو سنۆرى لېەر ھىرشىن كوردىن عىراقى يىن ل پۆژھەلاتا كوردستانى دژىن بۆ سەر عىراقى بگرن^(۲۱). ھەرۈەسا ئەفسەرى بالیۆزخانەيا ئەمرىكا ل تاران لدۆر بارودۆخىن ئەۋى دەمى يىن كوردىن باشوور و پۆژھەلات تىدا دېۋرىن دابوون دياركرن، لدويف پىشەتەين نوى يىن ژ ئەگەرى لىكتىگەھشتا ئىكەتيا سۆقىەت و ئىرانى ل دەرڤەرى ھاتىن پىش كورد چ ژ پاشەرۆژا خو نزانن، ھەرۈەسا حكومەتا ئىرانى وەسا ھزر دكەت بارودۆخىن سەربازى لسەر پۆژھەلاتا كوردستانى نەگەلەك ھەستيارن و دشىت كونتروللى لسەر دەرڤەرى بكەت، بەلى ھەبوونا ھىزا (مەلا مستەفا بارزانى ۱۴ ئادارا ۱۹۰۳- ۱ ئادارا ۱۹۷۹) ل دەرڤەرى ئارىشەكا مەزن بوو ژبو ئىرانى (CIA, April ۴, ۱۹۴۶). ھەرۈەسا لدويف راپورتەكا رۆژناما (نيويورك تايمز The New York Times)^(۲۲) ل ۴ نىسانا ۱۹۴۶، حكومەتا سۆقىەت ھارىكارىيىن لەشكەرى و راۋىژكارىن سەربازى يىن خو بۆ مەشقركنا لەشكەرى كۆمارا كوردستان ڤىكرېۋونە كوردستانى، و ئارمانجا سەرەكى يا سۆقىەت ژ پشەتەقانىكرنا كوردان بۆ كوردستانەك سەربەخو و ھەڤەيمان دگەل سۆقىەت بوو (The New York Times, April ۴, ۱۹۴۶). بەرۆڤاژى بتنى سۆقىەت دڤيا ب رىكا بانگەشىن ھارىكارىيكرنا خو بۆ كوردان ئارمانجىن خو مينا بھىزكرنا پىگەھى كۆمىۋنىزىمان و بدەستقەھىنانا دەستكەفتىن پەترۆلى بدەستقەبھىنت.

(۲۱) ل ۱۱ چرىا ئىكى ۱۹۴۵ مەلا مستەفا بارزانى دگەل (۳۰۰۰) شەرکەران ھاتبوون پۆژھەلاتا كوردستانى (بارزانى، ۱۹۹۸، ۱۳۹؛ CIA, 30 June, 1979).

(۲۲) رۆژناما نيويورك تايمز ياكو ب رۆژناما نيويورك تايمز يا رۆژانە دەيتە نياسىن، ب ئىك ژ كرنگترىن و ناقدارتترىن رۆژنامەيان ل ئەمرىكا و جىھانى دەيتە نياسىن. ئىكەمىن ھژمارا ئەڤى رۆژنامى، ل ۱۸ شۆباتا ۱۸۵۱ ل باژىرى نيويورك ژلايى ھىزى چارويس رىموند (Henry Jarvis Raymond) و جۆرج جونز George Jones (ھاتىە بەلاڤكرن برىكا كومپانيا نيويورك تايمز (3, 1921, Davis)).

دەئەفی بیافیدا ل ۱۸ نیسانا ۱۹۴۶ راویژکاری سەربازی یی ئەمریکا ل تاران (کلارنس سیلف ریدلی Clarence Slef Ridley ۱۹۴۲-۱۹۴۶) راگەهاند، ب مەرەما لاوازکرن پەیوەندیین کوردان دگەل مۆسکۆ، سوڤیەت و ئێران دەست ب دانوستاندنان لدۆر ریککەفتنامەیه ک ئابووری و لەشکەری کریه. ل ئەفی دەمی دا سەرۆک وەزیری ئێران (ئەحمەد قەوام ئەلسەلتەنە ۲۸ کانوونا دووی ۱۹۴۶- ۱۸ کانوونا ئیککی ۱۹۴۷) ^(۲۳) بالیۆخانەیا ئەمریکا ئاگەھدارکر، ل دویف ئەفی ریککەفتنامی دی سوڤیەت دەستویری دەت هیژین ئێران بچن دناف دەفەرین کوردیدا، ب تایبەتی ئورمییه و مهاباد یین بەردەوام هەفرکییا دەستەلاتا ئێران دکن (CIA, April ۱۸, ۱۹۴۶). ل هەمان رۆژ (گروپی نافەندییا هەوالگیرێ - The Central Intelligence Group- CIG) ^(۲۴) یی ئەمریکی ل دویف راپۆرتین چاقدیر یین ئەوی دەمی ل سەر دۆزا کوردی هاتینە نڤسان ئەف چەندە دابوون دیارکرن:

أ. لژیر پوناھیا ریککەفتنامەیا سوڤیەتی-ئێرانی کورد چ ژ پاشەرۆژا خو نزانن و شەپرزە بووینە.

ب. دەستەلاتا سەربازی یا ئێران وەسا تیکەهشتییه پیشهاتین لەشکەری ل پۆژەلاتا کوردستانی تا رادەیه کئ مەترسیداربووینە و پیدفی دویچوون و سەرەدەرییه ک هۆشیارن (AIC, ۸۱, lirrA, ۶۶۹۱b).

ل ئەفی دەمبدا جیگرئ قۆنسۆلی ئەمریکا ل تەبریز جیرالد دۆهەری هەولیدا پتر دویچوونا پیشهاتین دەفەرین کوردی بکەت، و بۆ ئەفی مەبەستی ل ۲۵ نیسانا ۱۹۴۶ دگەل (قازی محەمەد ۱ گولانا ۱۸۹۳-۳۱ ئادارا ۱۹۴۷) و عەمەرخانئ شکاکي ل تەبریز کۆمبوو و دئەفی کۆمبوونیدا باسئ رەوشا ئێران و پاراستنا هەقوەلاتیین ئەمریکا و دۆزا کوردی هاتەکرن، و قازی محەمەدی دا دیارکرن دی هەمی هیژ و شیانین خو بۆ پاراستنا دیپلوماتکارین ئەمریکا یین ل دەفەرین کوردی کاردەکن بکارهینین، و دەربارە ئامارنجین کوردان دا رۆنکرن ئارمانجا کوردان یا سەرەکی بدەستقەهینانا

(۲۳) ئەو پینچ جارن ببو سەرۆک وەزیری ئێران و ل ۲۳ تیرمەها ۱۹۵۵ مریه (Lorentz, 2007, 45-46).

(۲۴) ل ۲۲ کانوونا دووی ۱۹۴۶ کارگیریا نوی یا ئەمریکا ب سەرۆکاتیا هاری ترومانی بپاردا نافئ SSU بۆ CIG ب گوهوریت و دەزگەھێ کاریکەر یی هەوالگیریا ئەمریکا (CIA, <https://www.cia.gov/legacy/cia-history>, Weiner, 2008, 31).

حوکمى خۇبرىيەفەرنى يە دچوارچووڧى ئيرانەکا ديموكراسىدا (دۆهەرى، ۲۰۱۹، ۱۱۷-۱۱۸). پشتى چوونا قازى محەمەدى بۆ قۆنسۆلخانەيا ئەمريکا ل تەبرىز، پەيوەندىيان دناقبەرا نوونەرىن كورد ل تەبرىزى و ئەندامىن قۆنسۆلخانەيا ئەمريکا گەشەكرن، و ب ئەفى پەنگى پتر دەرفەت بۆ قۆنسۆلخانەيا ئەمريکا هاتنە پيش ب هوورى دويشچوونا پەوشا دەقەرەين پۆژئاقا و باشوورى ئازەربايجان بکەن. ل ۲۶ نىسانى قازى محەمەدى بۆ جىرالدى دۆهەرى داخۇياكرن نوونەرىن ئازەربايجان دگەل نوونەرىن كوردان يىن هەولددەن لىكتىگەهشتەكى دەربارەى چەوانيا بدەستقەهينانا مافىن خۆ يىن نەتەوهيى ل ئيرانى مۆربکەن، و ل پۆژا پاشتر CIG بۆ وەزارەتا دەرقە يا وەلاتى خۆ ئاماژە ب ئەفى چەندى دا لىكتىگەهشتەك دناقبەرا كورد- ئازەربايجانيان دا هاتىە مۆركرن و گرنگترين بەندىن ئەوى ئەفىن ل خوارى بوون:

۱. دى كورد و ئازەربايجانى پىكشە هەولددەن حوكمى خۇبرىيەفەرنى دچوارچووڧى ئيرانيىدا بدەستقەهين.

۲. دى نوونەرىن ئازەربايجان ب مەرەما دانوستاندنى دگەل قەوام ئەلسەلتەنە بەرەف تاران چن و دا هەمان شاندى لدۆر داخوازين كوردان ئى دانوستاندنى دگەل حكوমে تا تاران كەن.

۳. ئەگەر قەوام ئەلسەلتەنەيى نيازپاكىيا خۆ بۆ چارەسەرکرن دۆزا كوردان و ئازەربايجانيان نىشان نەدا، هينگى دى كورد و ئازەربايجانى شەرى ب دژى تاران راگەهينن و هيرشى كەن سەر بارەگا و بنگەهين لەشكەرى ئيرانى ل دەقەرەين خۆ^(۲۵) (دۆهەرى، ۲۰۱۹، ۱۲۳؛ April ۲۷, CIA, ۱۹۶۶).

ل ئەفى دەمىدا تاران واشنتۆن ئاگەهداركرى، كو سۆڧيەت دڧيت ب پىكا كوردان و ئازەربايجان پەوشا ئيرانى تىكبەت، لەورا واشنتۆن هەوالگىريا خۆ پاسپارد ب هوورى دويشچوونا پيشهاتىن دەقەرەين كوردى بکەت و ل ئەفى ماوهيدا بەرپرسىن كوردان بۆ قۆنسۆلخانەيا ئەمريکا ل تەبرىز ئاشكەرا كر، كو ئەو ژ سەرەدەريا سۆڧيەت دگەل كوردان رازى نين و هەست دكەن يىن هاتىن پشت گوهاڧىتن ژلايى سۆڧيەت قە، ل

(۲۵) هەندەك ژىدەران باسى خالا سىي يا ئەفى پىككەفتنامەيى نەكرىيە و بۆ پتر پىزانينان لدۆر ئەفى پىككەفتنامەيى و بەندىن ئەوى بەرىخۆبدە (الدوسكى، ۲۰۰۶، ۱۵۳-۱۵۴؛ برزويى، ۱۳۷۸، ۳۴۸).

ئەفی دەمی دا حکومەتا سۆفیت کورد ناگەدار کربوون راپۆرتەکی بۆ تەبریز لدۆر ئەنجام دانا کونفرانسەکی فریکەن و تیدا ئەفی چەندی دیار بکەن:

۱. سۆفیت نەفیت چ ئارێشە دناقبەرا کوردان و ئازەربایجانیان دا ل دەقەرێ بهێنە روودان.

۲. سنوورێن هەمی دەقەرێن کوردی و ئازەربایجانی ب شیوەیەکی هەڤیشک دناقبەرا کوردان و ئازەربایجانیان دا بهێنە برێقەبرن (April ۲۷, CIA, ۱۹۴۶)..

کوردان بو قۆنسۆلخانەیا ئەمریکا دایە دیارکرن، کو سۆفیت تۆپ، تانک و چەکی گران ددا ئازەربایجانیان، ئەفە ل دەمەکیدا بوو بتنی چەکی سڤک مینا تڤەنک و فێشەکیین ئەوان ددان کوردان. دەرەمبەری ئەفی چەندی ل ۲۹ نیسانا ۱۹۴۶ جیگرێ وەزیری دەرفە یی ئەمریکا (دین گودرهام ئاچیسۆن Dean Gooderham Acheson ۱۶ تەباخا ۱۹۴۵-۳۰ خزی رانا ۱۹۴۷)^(۳۶) داخوای ژ قۆنسۆلی ئەمریکا ل تەبریز روڤیرت ئەی. روڤووی و جیگرێ ئەوی جیرالد دۆهەری دکەت سەرەدانا قازی محەمەدی ل مهاباد بکەن، ژبەرکو قازی سەرۆکی بزاقا سەرەخویا کوردی ب دژی ئێرانی بوو، ژلایەکیڤە، ئاچیسۆنی دیارکرییە، دبیت ئەف سەرەدانه ل پوژەلاتا ناڤین ب تایبەتی ل عێراق، تۆرکیا و ئێران وەسا بهێتە شوڤەکرن: «ئەمریکا پشتەڤانا بزاقا کوردان بو دڕوستکرنا دەولەتەکا کوردی یا سەرەخو ل ئێرانی دکەت» (Dooher, Gerald ۱۲۳ April ۲۹, F.P: Telegram ۱۹۴۶). ژبەر هندی ئەف سەرەدانه هاتە هەلۆه‌شاندن. ژلایەکی دی ڤە، CIG دەلگەنامەکا خۆدا یا ل ژیر ناڤو نیشانین «راپۆرتین زیدەتر لدۆر هەلوڤستی کوردان More Report on the Kurdish Attitude» یا ل ۲۹ نیسانا ۱۹۴۶ بو وەزارەتا دەرفە یا ئەمریکی فریکری دایە دیارکرن، جیگرێ قۆنسۆلی ئەمریکا ل تەبریز جیرالد دۆهەری راپۆرتەکا نوی دەرەمبەری پرێککەفتنامەیه‌ک کوردی- ئازەربایجانی بو وەزارەتا دەرفە یا ئەمریکا فریکرییە و تیدا ئەف چەندە دیارکرییە کوردان چەندین خالین گرنگ وەک ئەڤین ل خواری پێشکێشی دۆهەری کر بوون : ۱. کورد دخوازن ئەمریکا پشتەڤانییا نەتەوه‌یێن ئێرانی بکەت و فشاران بئێخیتە سەر دەستەلاتا شاھی مافین نەتەوه‌یێن ئێرانی بدەتنی.

(۳۶) هەروەسا ئاچیسۆن دناقبەرا سالین ۱۹۴۹-۱۹۵۳ دبیتە وەزیری دەرفە یی ئەمریکا (Beisner, 2009).

٢. کورد هه‌ز دکه‌ن قۆنسۆلی ئه‌مریکا سه‌ره‌دانا کوردستانی بکه‌ت دا پێشهاتین ل کوردستانی هه‌ین ب چاقین خو ببینت، و په‌وشا کوردان دبن ده‌سته‌ه‌لاتا ئیرانی فه‌ بو حکومه‌تا ئه‌مریکا دیار بکه‌ت، داکو ئه‌مریکا فشاران لسه‌ر ئیرانی زیده بکه‌ت و مافین کوردان لدۆیف ریژه‌یا ئه‌وان دچوارچووکی ده‌ستووری ئیرانی بده‌تی ((CIA, April ٢٩, ١٩٤٦.

ل ئه‌فی ده‌می دا دۆه‌ری هنده‌ک پێشنیاز پێشکشی وه‌زاره‌تا ده‌رفه‌ یا ئه‌مریکا کرن وئینا ئه‌ف چه‌نده‌ روونکربوو:

أ. دبیت ئه‌ف پێشنیازین ل سه‌ری هاتینه‌ دیارکرن ده‌رگه‌هی دژایه‌تیکرنا کوردان مه‌رامبه‌ری سوڤیه‌ت بو نه‌پێشکیشکرنا چه‌کی گران ب کوردان فه‌که‌ت.

ب. دیسان لدۆر پێشنیازا چوونا به‌رپرستین ئه‌مریکا بو کوردستانی دۆه‌ری ئاشکه‌را کریه‌: «گه‌له‌ک ب زه‌حمه‌ته‌ هزر ل هندی به‌یته‌ کرن دی کورد ئالۆزی و مه‌ترسیان ل ئیرانی دروست که‌ن، و پیدڤیه‌ ئه‌مریکا فشاران بپێخته‌ سه‌ر تاران مافین کوردان یین نه‌ته‌وه‌یی بده‌ت ئه‌وان». (٣٢١Drehoo, P.F. dlareG, margeleT: ٩٢, lirpA, ٦٤٩١). ل قێری دیار دبیت دۆه‌ری هزرده‌کر ئه‌گه‌ر حکومه‌تا تاران هه‌ولبه‌ده‌ت دۆزا کوردی ب شیوه‌یه‌کی ئاشتیانه‌ چاره‌سه‌ر بکه‌ت، و مافین کوردان دچوارچووکی ئیرانه‌ک دیموکراسیدا بده‌ته‌ کوردان، ئه‌و بو خو هه‌ول ناده‌ن په‌وشا ئیرانی تیکبه‌دن، و پیدڤیه‌ ده‌فی بواریدا ئه‌مریکا هاریکاریا کوردان بکه‌ت. به‌لی ژبه‌ر به‌رژه‌وه‌ندیین خو دگه‌ل تاران واشنتۆن چ گرنگی ب ئه‌قان جوړه‌ هرزان نه‌ددا.

ژلایه‌کی دڤه‌، سه‌باره‌ت ئه‌وی نه‌ئارامیا بزاڤا نه‌ته‌وايه‌تیا کوردی ل ئیرانی په‌یداکی، به‌رپرستی نقیسینگه‌ها کاروبارین بازرگانی ل بالیۆزخانه‌یا ئه‌مریکا ل تاران (چارچ وورد Charge Ward) دایه‌ دیارکرن، حکومه‌تا ئیرانی ده‌رباره‌ی مۆکرنا ریککه‌فتنامه‌یه‌ک ئاشتیین دگه‌ل ده‌سته‌ه‌لاتا ئازهربایجان دانوستاندن دگه‌ل سه‌رکرده‌یین ئازهربایجان دکر، و قه‌وام ئه‌سه‌لته‌یه‌ی وه‌سا هزرده‌کر ئه‌گه‌ر دانوستاندین حکومه‌تا ئه‌وی دگه‌ل ئازهربایجان سه‌رکه‌فتن هینگی دا حکومه‌تا ئه‌وی شی‌ت ب سانه‌ی «بی ئاریشه‌ و ئاسته‌نگ» ئاریشه‌یین نافخوویی یین ئیرانی چاره‌سه‌ر که‌ت، چونکی کارتیکرنا دۆزا کوردی تاراده‌یه‌کی به‌رچاڤ لاواز ببوو. هه‌روه‌سا چارچ

ووردی هەمان هزرا قۆنسۆلی ئەمریکا ل تەبریز رووسوی دووبارە کرێیە و گوتییە: «ئەگەر پیشەهاتان وەسا خواست سۆفیهت و هەریما ئۆتۆنۆمیا ئازەربایجان پشتەقانییا خۆ بۆ کوردان براوەستینن هینگی دێ راستەوخۆ بزافا نەتەوایهتیا کوردی ل ئیرانی ژناف چیت» (CIA, April ۲۹, ۱۹۴۶). ل ئەقیری ديار دیت بەرپرسي ئەمریکا ئاشکەراکریه بهیزبوونا کوردان ب پشتەقانییا سۆفیهت فەگریدای بوو، و ئەگەر سۆفیهت پشتەقانییا خۆ بۆ کوردان پراوەستینیت دێ راستەوخۆ بزافا کوردی ل ئیرانی ژنافچیت. ژبەر هندی پیدقییه تاران هەولبدەت دگەل مۆسکۆ پیککەفتنەکی مۆر بکەت.

ل ۲۷ خزیڕانا ۱۹۴۶ قۆنسۆلخانەیا ئەمریکا ل تەبریز برۆسکەیهکی بنافیی «شۆرەشا نووی یا کوردی» بۆ وەزارەتا دەرڤەیا ئەمریکا دایە دیارکرن، لدۆیف ژیدەرین کوردی یین نافخۆیی شۆرەشەکا نووی و مەترسیدار ل کوردستانی پەیدا بوویە و هیزەکا زۆرا کوردان دگەل (۴) تا (۶) هزار کوردین عیراقی لی هیزین ئیرانی ل دەوروبەرین مهاباد دۆرپیچ کریه. هەر وەسا قۆنسۆلخانەیا ئەمریکا ئاماژە ب ئەفی چەندی دایە، لقینین کوردان ل باکووری پوژئافایی ئیرانی چالاک بووینە و دژایەتیا کوردان مەرامبەری حکومەتا نافەندی یا تاران گەلەک بهیز بوویە، و ترسەک بەرچاف دناف هیزین ئیرانی دا ل دەرڤەری پەیدا بوویە، و ددەن دیارکرن دێ ئەفی جاری کورد بهاریکارییا سۆفیت ب تۆندی ب دژی هیزین ئیرانی شەری کەن (CIA, June ۲۷, ۱۹۴۶). ب ئەفی چەندی بەرپرس و CIG ب هووری دویچوونا لقینین کوردان و پەيوەندیین ئەوان دگەل سۆفیهت کرن و گەلەک تشتین دوور ژ راستی ددان دیارکرن.

ژئەنجامی ئەفی چەندی ل ۱۵ تیرمەها ۱۹۴۶ وەزارەتا دەرڤەیا ئەمریکا راگەهاند، پیدقییه حکومەتا ئەمریکا هاریکارییا ئیرانی ل دۆیف بنەمایین بهیاننامەیا چریا ئیکی ۱۹۴۵ یا UN بکەت، داکو ئیکپارچەیا خۆ پاریزی، ژبو جیبەجیکرنا ئەقان ئارمانجان ل سەر ئەمریکا پیدقییه ب چوار ریکان دیپلۆماسی، لەشکەری، ئابووری و سیخوۆران ب مەرەما بدەستفەهینانا پیزانینان بۆ ئارمانجین خۆ ل ئیرانی کار بکەت (Gui-lak, ۳۸۵, ۲۰۱۱). دراستی دا هاریکاریین ل ئەوی دەمیدا ئەمریکا پیشکیشی ئیرانی دکرن جۆراوجۆر بوون، و شارەزاییین بیاقین جودا جودا یین لەشکەری و ریزەیهکا زۆرا هاریکاریین لەشکەری بۆ ئیرانی فریدکرن، ئیرانی دقیا ب ریکا ئەفی ریزا زۆرا کەل

و پەلێن لەشکەری سنووری خۆ ژ بزاڤا نەتەواوەتییا کوردی بپارێزیت، دگەل ھەندیدا د ھەولێن خۆ دا سۆپایی ئێرانێ سەرکەفتی نەبوو، چونکی کوردان بەردەوام ھێرش دکر سەر ھێزێن ئەوێ ل دەڤەرێن خۆ (Howell, ٣٦٨, ١٩٦٥).

ل ١٦ تیرمەھا ١٩٤٦ کارمەندی بالیۆزخانەیا ئەمریکا ل تاران (ئەنگۆس وارد Angus Ward) دگەل جێگرێ قۆنسۆڵخانەیا ئەمریکا ل تەبریز جیرالد دۆھەری و چەندین بەرپرستێ دی یێن ئەمریکا بۆ ھەڵسەنگاندنا پێژەیا کاریگەری و ئاستی دەستھەلاتا (کۆمارا کوردی) سەرەدانا مەھاباد کر، قازی محەمەدی زێرەفانیێن تابیەت بۆ ئەڤی شاندى ئەمریکا دابینکرن و بدرێژاھیییا مانەڤەیییا ئەوان ل دەڤەرێن کوردی ھاریکارییا ئەوان کرن، و حکومەتا مەھاباد راسپارد پێشوازییا ئەڤی شاندى ئەمریکا ب شێوەیەکی نەفەرەمی بەیتەکرن، مەرەم ژ ئەڤی چەندی ئەو بۆ دا حکومەتا ئێرانێ ھەرزەکەت ئەمریکا پشەقانییا بزاڤا نەتەواوەتییا کوردی دکەت. ب ئەڤی پەنگی کۆمەک ژ ئەفسەرێن سۆپایی کۆمارا کوردستان دگەل پارێزگاری ئەوێ و چەندین بەرپرستێ حکومەتا کۆمارا کوردستان ب چەند کیلۆمەترەکان ژ دەرفەیی باژێری مەھاباد پێشوازییا ئەنگۆس واردی و جیرالد دۆھەری کرن وپاشی بەرەڤ باژێری مەھاباد ھاتن و ب مەبەستا شپۆڤەکرنا پەوشا کۆمارا کوردستان ژمارەکا زۆر ژ بەرپرستێ حکومەتا مەھاباد و سەرۆک ھۆزێن کورد ب شێوەیەکی رێکخستى سەرەدانا بەرپرستێ ئەمریکا ل مەھاباد کرن، و بەرپرستێ قۆنسۆڵخانەیا ئەمریکا پێشوازییا ئەوان کر، داکو ب پەنگەک ئازاد دەربارەى پەوشا دەڤەری دانوستاندنی بکەن. ل ئەڤی وەختی بەرپرس و سەرۆک ھۆزێن کورد یێن دگەل ئەوان بەرپرستێ ئەمریکا کۆمبووین دا خۆیاکرن ئەو پشەقانییا سیاسەتا قازی محەمەدی بۆ ئەڤان مافان دکەن:

١. خودمۆختارییا کۆلتوووری بۆ کوردستانێ وەک مافی خواندنا ب زمانێ کوردی ل ھەر شەش قۆناغێن خواندنا دەستیکی.

٢. کوردستانا ئیکگرتییا ئێرانێ ژ ئەڤان دەڤەران (ئازەربایجانا پۆژنئاڤا، دەڤەرا مەھاباد، ھەمی دەڤەرێن ئێردەلان، دەڤەرێن کوردنشین ل کرمانشان و ھەمەدان) پیک بەیت.

٣. سۆپایەکی سەربازی یێ کوردی بۆ مفا وەرگرتنی ژ ئەفسەرێن کورد ل دەڤەرێن کوردی بەیتە دروستکرن، و ئەڤ چەندە نابیەتە ئەگەری ھندی ئەفسەرێن ژ

نه‌ته‌وه‌یـن دی ژێ نه‌شـیـن به‌یـنه‌ دناڤ ئه‌قی سوپایدا (دۆه‌ری، ۲۰۱۹، ۲۰۶-۲۰۵).
 لدۆیف ه‌زرویرییـن به‌رپرستیـن ئه‌مریکا، ل ۱۷ تیرمه‌ها ۱۹۴۶ کوردان کونترۆل ل سه‌ر
 پتیریا دقه‌ریـن نافه‌راستا پۆژه‌لاتی کوردستانی کربوو، دئه‌قی بیافیدا قونسۆلخانه‌یا
 ئه‌مریکا ل ته‌بریـز دا دیارکرن دانوستاندا دناڤه‌را مه‌باد و حکومه‌تا ئازهربایجان دا ژبو
 چاره‌سه‌رکرن ئالۆزیـن دناڤه‌را ئه‌وان دا ده‌ستیـکریـنه، هه‌روه‌سا بالیۆزخانه‌ی دیارکریه
 سه‌رکردایه‌تیا کوردی نه‌دقیـا هیـزیـن له‌شکه‌ری بو دابه‌شکرن ده‌قه‌ری بکارینیـن،
 به‌لکو دقیـا ب پیکـین ئاشتیـی کیشه‌یان چاره‌سه‌ر بکه‌ن و ئه‌گه‌ر دانوستاندنیـن
 ئه‌وان نه‌گه‌هشتن چ ئه‌نجامان هیـنگی دا شه‌ری راگه‌هینن (CIA, July ۱۷, ۱۹۷۹).

ب ئه‌قی چه‌ندی به‌رپرستیـن ئه‌مریکا هاتنه‌ پالدا ب شیوه‌یه‌کی هۆشیار دویچوونا
 ره‌وشا کوردان ل ئیرانی بکه‌ن، و ل نافه‌راستا تیرمه‌ها ۱۹۴۵ پاریژکاری سه‌ربازی
 یـ ئه‌مریکا ل کوردستانی (ئارشیبالد بولۆج پۆزفیلت جۆنیۆر Archibald Bulloch
 Roosevelt Jr ۱۸ شوباتا ۱۹۱۸ - ۳۱ گولانا ۱۹۷۹)^(۲۷) سه‌ره‌دانا قازی محمه‌د ل باژیـری
 مه‌باد کر، هیـنگی قازی محمه‌دی بو پۆزفیلتی دا دیارکرن، پیدقییه‌ ملله‌تین هه‌ز ژ
 ئازادییـ دکه‌ن ب تایه‌تی ئه‌مریکا هاریکاریا کوردان بکه‌ن، داکو ئازادی و مافیـن خو
 یـن نه‌ته‌وه‌یی لدۆیف بنه‌مایـن مافیـن مرۆقی یـن ریکخوا (نه‌ته‌وه‌یـن ئیکگرتی The
 United Nations- UN)^(۲۸) ل ئیرانی ده‌ستقه‌ بینن. دبه‌رسقی دا زۆرفیلتی ئه‌ف چه‌نده
 گۆت: «ئهم یـن هاتین کوردستانی دا به‌ریخۆبده‌ین بارودۆخیـن کوردان و راپۆرتان
 لدۆر ئه‌قی چه‌ندی بو حکومه‌تا خو فریکه‌ین، هیـقدارم ره‌وشا هه‌وه‌ به‌ره‌ف پيشقه
 بچیت و ئیدی کورد تووشی چ کاره‌ساتیـن دی نه‌بن» (محمدطاهر، ۲۰۰۷، ۲۷۷؛ Roos-
 evelt, ۱۳۰). دبه‌رامبه‌ردا قازی محمه‌دی دا گۆت: «هه‌می کورد ب هیـقی نه‌ وه‌لاتی

(۲۷) ئارچیبالد پۆزفیلت، کورێ دووی یـ سه‌رۆکی ئه‌مریکا تیودۆر رۆزفیلت بوو، ل سالا ۱۸۹۴ ی ژ دایک
 بوویه، نافیری سه‌رکرده‌کی شاره‌زا یـ له‌شکه‌ری ئه‌مریکا بوو، هه‌روه‌سا سه‌رکردی له‌شکه‌ری ئه‌مریکا ده‌هه‌ر
 دوو شه‌ریـن جیهانی دا بوو، و ده‌هه‌ر دوو شه‌ران دا بریندار ببوو. ل سالا ۱۹۴۶، نافیری چاڤیکه‌فتن دگه‌ل قازی
 محمه‌دی سه‌رۆکی کۆمارا کوردستان ل مالا ئه‌وی کر بوون، ل سالا ۱۹۷۹ ی ب جه‌لتا میـشکی دمريت (Sag-
 amore Hill National Historic Site, <https://www.nps.gov/people/archibald-roosevelt.htm>).
 (۲۸) ل ئادارا ۱۹۴۵ (۲۱) وه‌لاتان به‌یاننامه‌یا دروستکرنا ریکخوا (نه‌ته‌وه‌یـن ئیکگرتی مۆرک بوو، ل ۲۶
 خزیـرانا ۱۹۴۵ ره‌شنقیسی بنه‌مایـن ئه‌وی ته‌مام ببو و ژلایـ (۵۰) وه‌لاتان فه‌هاتبوو په‌سه‌ندکرن و ل ۲۴ چریا
 ئیکـی ۱۹۴۵ ب شیوه‌یه‌کی فه‌رمی ده‌ست بکاری خو کری یه (Goodrich, 1947, 3-21; Meisler, 2011).

ئەمریکا هاریکاریا ئەوان بۆ زالبوونی ل سەر پاشکەفتنی بکەت، و ئەگەر ئەمریکا ل جەنن هەندنا شەش هەزار سەربازان بۆ ئێران، بێتێ سەد مامۆستایان بۆ ئەفی وەلاقی فریکەت دی چ هیت روودان، بەلێ لجهن ئەمریکا هاریکاریا مە بکەت هاریکاریا دۆژمینی مە دکەت چەکی ددەتنی و مە پی دکوژیت» هەروەسا دا پونکرن:» کورد نەچارن هاریکاریان ژ هەر کەسەکی وەرگرن، ئەم ناچین ژێر دەستەهلاتا چ کەسان قە، مە کوردان نەپازیبوونا خو لدۆر ئەوی زۆلما مە دەیتە کرن بۆ هەوە دیارکریه، بەلێ ئەمریکا چ گرنگی پێنەدایە» (Roosevelt, 1988, 277-278). ب ئەفی رەنگی دیار دبیت کوردان نەپازیبوونا خو لدۆر ئەوی سیاسەتا ئێران مەرامبەری کوردان بکاردهینا بۆ بەرپرسی ئەمریکا دابوو دیارکرن، بەلێ ژبەر هەبوونا پەيوەندیی بەیز و بەرژەوەندیی دگەل پژیما ئێران ئەمریکا چ گرنگی ب نەپازیبوونا کوردان نەدا و دۆزا کوردی ب پرسەک نافخویی یا ئێران زانیه.

ل ئەوی دەمیدا کوردان زۆر هەولیدا کونترۆلی ل سەر دەقەرین کوردان ل ئێران ب تایهتی باژیری ئۆرمیه بکەن، دناقەرا تەباخ تا چریا ئیکی ١٩٤٦ سەپەرای کونترۆلکرن میاندوئاب ژلای هیزین کۆمارا کوردستان قە و دانانا بنگەهەک سەربازی دناق ئەفی باژیری دا، و پالانا خەلکی ژبو خزمەتکرن لەشکەری دناق هیزین کۆمارا کوردستان دا، ژبەر نەبوونا پشتهفانیەک بەیز ژلای سۆفیهت قە، و نەئیکریزیا هیزین کۆمارێ هەروەسا پشتهفانی ئەمریکا بۆ هیزین ئێران هەولین کوردان بێ ئەنجام ب دووماهی هاتبوون (دۆهەری، ٢٠١٩، ١٥٩-١٧٨). ژلایهکی دی قە ل ٨ چریا دووی ١٩٤٦ بالیۆزی ئەمریکا ل تاران (جۆرج.فینابل ئالن George Venable Allen ١١ گولانا ١٩٤٦-١٧ شۆباتا ١٩٤٨)^(٣٩)، جیگری قۆنسۆلی ئەمریکا ل تەبریز جیرالد دۆهەری دگەل سەرۆک وەزیری ئێران قەوام ئەلسەلتەنە کۆمبوون، و ئەوان پیزانیین راست و دورست دەربارە کادانین پۆژەهلاتی کوردستان پیشکیشی ئەوی کرن، جیرالد دۆهەری داکوکی ل هندی کریه سەرکردهیین کوردان ب تایهتی عەمەر

(٣٩) جۆرج.فینابل. ئالین دیپلوماتکارەکی ئەمریکی بوو و چەندین پۆستین سیاسی و دیپلۆماسی وەرگرت بوون، دناقەرا سالین ١٩٤٦ تا ١٩٤٨، بالیۆزی ئەمریکا بۆ ل ئێران، دناقەرا سالین ١٩٤٨ تا ١٩٤٩، جیگری وەزیری دەرڤه پی ئەمریکا بۆ کارووبارین گشتی بوو، هەروەسا دناقەرا سالین ١٩٤٩ تا ١٩٥٩، بالیۆزی ئەمریکا ل یۆگوسلافیا بوو (The New York Times, 12 July, 1970).

خان شکاکى و سەرکردەیین کوردان یین پوژنفايى ئێرانى دگەل قازى محەمەدى ب تۆندى ب دژى کۆمىۆنیزمان بوون، ب تايهەقى پشتى سۆفیهەت سۆزین خو دگەل ئەوان جیبهەجینه کرین و چەک پێشکێشى ئەوان نەکرى، سەرکردەیین کورد دفا بەشداريى دگەل حکومەتا ئێرانى ب دژى سۆفیهەت بکەن، ئەگەر حکومەتا ئێرانى سۆزى بدەت هیزین کوردی ل دەقەرئى هەبن، سیاسەتا سەرکوتکرنى یا رەزا شاھى مەرامبەرى ئەوان بکارناھینیت، بەرۆقاژى مافین ئەوان ل دۆیف لیکتیگەهشتەکى بدەت ئەوان. قەوام ئەلسەلتەنە ب ئەفى چەندى دلخۆش بوو، ل دووماھییى ئالىنى دووپاتى ل ھندى کر ئەمریکا ل سەر سیاسەتا خو یا پاراستنا ئیک پارچەیا ئێرانى بەردەوامە، و دا دیارکرن پیدفیهە ئێران ئاریشەیین خو ب پیکین ئاشتیی چارەسەر بکەت و ل دۆیف داخوایین کوردان بچیت (۸/۱۱/۱۹۶۰، November ۸, Telegram: ۸۴۶-۱۱/۸۹۱, ۰۰). ل بەر رووناھیا ئەفى چەندى خو یا دییت واشنتۆن ئێران پالدا سیاسەتا خو یا لەشکەرى مەرامبەرى کوردان بو سیاسەتا دانوستاندنن ئاشتیی ب گوھۆریت، داکو بشیت دگەل سەرکردەیین کوردان لدۆر داخواز و مافین کوردان یین نەتەوہیى بگەھیت ریککەفتنەکى، و دۆزا کوردی ب ئاشتییانە چارەسەر بکەت و دا ئەمریکا دئەفى بیافیدا ھاریکاریا ئێرانى کەت.

ل دەستپیکا کانوونا ئیکى ۱۹۴۶ ب بەناھیا پەیدا کرنا ئیمناییی ل دەقەرین کوردی سەرۆک وەزیرى ئێرانى قەوام ئەلسەلتەنە راگەھاند دى هیزى فریکەین دەقەرین چیاى، داکو ئیمناییا ئەوان دەقەران ژ چەکدارین نەياسایى پارین، دبەرامبەردا قازى محەمەدى داخو یا کرن نابیت حکومەتا ئێرانى چ هیزان فریکەت دەقەرین کوردی، چونکى ئەوان پیدفى ب چ هیزان نینە، و کورد ب خو دشین ئەفى ئەرکى ب ستۆى خو قە بگرن، بتن ل سەر تاران پیدفیهە مافین ئەوان یین نەتەوہیى بدەت ئەوان و پیکى بدەتە کوردان کاروبارین خو پریقە بىن (دۆھەر، ۲۰۱۹، ۱۸۱). دگەل ھندیدا حکومەتا ئێرانى چ گرنگى ب داخوایین کوردان نەدان و هیزین لەشکەرى رەوانەى دەقەرین کوردی کرن، و لدۆیف راپۆرتەکا پوژنامەیا (دەستتورى ئەتلەنتا (The Atlanta Constitution Newspaper)^(۳۰) یا ئەمریکى سەرۆک ئەرکانى

(۳۰) پوژناما دەستورى ئەتلەنتا وەک پوژنامەیاکا پوژانەیا و ل ۱۶ حوزەیرانا ۱۸۶۸ ل ویلايەتا جۆرجیا یا ئەمریکا ھاتیە بەلافکر (The Library of congress, <https://www.loc.gov/item/sn89053706>).

لهشکهری ئیرانی (حاجه لی پهزم ئارایی ۱۹۰۱-۱۹۵۱)^(۳۱) راگه هاند ل ۱۵ کانونا ئیککی ۱۹۶۶، هیزین ئیرانی ژلایئ میانداواو و سه قز قه بی شهر چووینه دناق پایته ختی کومارا کوردستان باژیری مهاباد دا، و گرتیه سه روک کوماری قازی محهمه دی خو به رهه فکر بوو خو پادهستی هیزین ئیرانی بکهت، و حکومه تا ئیرانی کورد ئاگه هدار کربوون دی ل پاشه پوژی دهسته لاتهک به رفره هتر بو ریقه بارنا کاروباین خو ل ده قهرین ئهوان پی هیته دان (The Atlanta Constitution Newspaper, 17 December 1966). به روفاژی تاران سیاسه ته کا توند مه رامبه ری کوردان بکارهینا و ب ههمی شیوازان کهفته ژناقبرنا چالاکیین سیاسی و کولتووری کوردان مینا جل و بهرگ و زمانی ئهوان. هه ر ل ۱۵ کانونا ئیککی ۱۹۶۶ پوژناما نیویورک تایمز دراپورته کا خودا به لافکر، سه روک ئهرکانی هیزین ئیرانی پهزم ئارایی خویا کریه پشتی شه په کی سه خت قازی محهمه دی خو پادهستی هیزین ئیرانی کریه، و ب ئه قی چهندی کومارا کوردستان هاته هه لوه شانندن و ژناقچوو (محمود، سیامک، سعیدی نژاد، ۱۴۰۰، ۱۹۹-۲۰۰؛ The New York Times, 10 December 1966). ژئه نجامی ئه قی چهندی ل ۱۶ کانونا ئیککی ۱۹۶۶، کومارا مهاباد ژلایئ هیزین ئیرانیقه ب ته مامی هاته رووخاندن^(۳۲)، ژبه ر هندی مه لا مسته فا بارزانی و عه مه ر خانئ شکاک نه چاربوون په یوهندی ب بالیوژی ئه مریکا ل تاران ئالنی کر، و داخواز ژئ کر پشته قانییا دۆزا کوردی بکه ن و مافی په نابهری بده ته ئهوان و هه قالین ئهوان دا بچن ئه مریکا. چونکی بارزانی وه سا هزر دکر ئه گه ر ده ستی کوردان بگه هیته ئه مریکا و ئه مریکا پشته قانییا ئهوان بکه ت هینگی دا سه رکه فتنی بده ستفه هینن، و بی پشته قانییا ئه مریکا کوردان نه دشیان چ بکه ن. به روفاژی حکومه تا ئه مریکا، داخوازییا ئهوان ره تکر (قادری، ۲۰۲۱، ۴۶۶؛ فهدر، ۲۰۱۳، ۸۲۳ Schmidt, ۱۹۶۴; Waisy, ۲۰۱۵c, ۲۹; Lortz, ۲۰۰۵, ۳۵).

لژی ره پوژئا ئه قی چهندی دیار دبیت ئه مریکا وه سا هزر کربوو، ئه گه ر

(۳۱) ل دور پوئی سیاسی ی حاجه لی پهزم ئارایی ده قی ماوهیدا ل ئیرانی به ریخوبده (البديري، ۲۰۲۰، ۱۹-۶۵).

(۳۲) به لکه نامه ی CIA وه سا دهن خویا کرن ژ ئه گه ری ریکه فتنه کی دناقه را ئه مریکا، به ریتانیا و سو فییه ت دا، سو فییه ت بریکا UN هیزین خو ژ ئیرانی قه کیشان و ده نجام دا راسته وخو کومارا کوردستان لواز دبیت و ده یته رووخاندن ژلایئ ئیرانی قه (CIA, 11 March, 1963).

دەستووری بەدەت مەلا مستەفا بارزانی و هەفالیین ئەوی، هینگی دا دەولهتین هەریمی ب تایبەتی تۆرکیا، ئێران و عێراق هزر کەن ئەمریکا پشتەفانییا دابەشبوونا ئەفان دەولهتان دکەت. هەروەسا ل ئەفی دەمی دا ئێران و تۆرکیا هەفەیمانیین بهیز یین ئەمریکا بوون، و ئەمریکا نەدقییا پەیوەندیین ئەوی دگەل ئێران و تۆرکیا تیکبچن. ب ئەفی چەندی مستەفا بارزانی دگەل هەفەپەرین خو نەچار بوو بەرەف وەلاتی سۆفیەت چوون. هەرچەندە ل دەمی گەشتین دناف ئەردی سۆفیەتدا، حکوومەت و دەزگەهین لەشکەری یین سۆفیەتی رەفتارین نەگونجای دگەل کرن. بەلی ببوورینا وەختی مەلا مستەفا بارزانی دگەل هەفالیین خو ل دەفەرین ب سەر سۆفیەتقە هاتنە بنەجھکرن، و دەرفەت پێهاتە دان کار و چالاکیین سیاسی دناف ئەردی سۆفیەت دا بکەن. ب ئەفی چەندی پتر ئەمریکا و ئێران کەفتن دمهترسیاندا هزرکر دی سۆفیەت هەولدهت هەمی سەرکردهیین کورد قەگوھیزیت دناف خو دا و ل پاشەپوژی ب دژی ئەوان بکارهینت.

پشتی کۆمارا کوردستان ژلای ی هیژین ئێرانقە ل ۲۰ کانوونایکی ۱۹۴۶ هاتیە رووخاندن، دبرۆسکەک نهیینی دا وەزارەتا دەرڤە یا ئەمریکا بوو بالیوژی خو ئالنی ل ئێرانی دا دیارکرن، حکومەتا ئێرانی شیا کونترۆلی ل سەر ئازەربایجان بکەت، لەورا حکومەتا ئەمریکا هیفی خواستبوو سەرۆک وەزیری ئێرانی قەوام ئەلسەلتەنە خو ژ هەلویتستی توند مەرامبەری خەلکی دەفەرین ئازەربایجانا پوژئاڤا مینا دەفەرین کوردی دوور بکەت، چ پینگاڤین تۆلقەکرنی ب دژی سۆفیەت، ئازەربایجانی و کوردان نەهاڤیژت، بەرۆڤاژی ئەمریکا باوەری ب هندی هەبوو لیبۆرینا گشتی، کیمکرنا سزادانین یاسای ب دژی هندی سەرکردهیین تاوانبار دی کارتیکرنەک باش ل سەر جیهانی هەبن، و دی بوو سۆفیەت دیاربیت ئێران نەوولاتەکی کارڤەدانکەرە و دڤیت دگەل مۆسکۆ پەیوەندیین خوش هەبن، لەورا نەڤیت مۆسکۆ مایتیکرنی دپرسا کوردیدا ل ئێرانی بکەت (۲۰/۸۹۱،۰۰: Telegram, ۲۰ December ۱۹۴۶).

ل دەستپیکا ۱۹۴۷ دۆزا کوردی پۆلەکی گرنگ دمهترسیداربوونا ئاسایش و پیشهاتین سیاسی ل ئێرانی هەبوو واشنتۆن هەست ب ئەفی مەترسیی دکر، ژبەر هندی بەرپرسین ئەمریکا ب شیوەیهکی هور دویڤچوونا پیشهاتین دەفەرین کوردی دکر،

قونسۆلخانه‌یا ئه‌مریکا ل ته‌بریز ئاشکه‌راکریه‌ ل ۳ کانونا دووی ۱۹۴۷ هیزین ئیرانی کونترۆل لسه‌ر باژیرین مه‌باد، خۆی، ئۆرمیه‌ و میاندوئاب کریه‌ و چ زیانین کاریگه‌ر ب خه‌لکی ئه‌فان باژیران نه‌که‌فتینه‌، چونکی چ هیزه‌کا وه‌سا بهیز دناف ئه‌فان باژیراندا نه‌بوون و هیزین ئیرانی بۆ خۆ ژێ سیاسه‌تا کپینا چه‌کی مه‌رامبه‌ری شه‌رکه‌رین کورد بکارده‌ینا و مه‌ترسییا ل ده‌قه‌ری میی بتنی پرسیا بارزانیانه‌ (De-partment of State, ۱۵ January, ۱۹۴۷).

دریژه‌پیدانا هه‌لسه‌نگاندن خۆدا، ده‌رباره‌ی ره‌وشا کوردان ل قوناغین پشتی ژناڤچوونا کۆمارا کوردستان دا بالیۆژی ئه‌مریکا ل تاران ئالنی ل ۲۶ کانونا دووی ۱۹۴۷ بۆ وه‌زاره‌تا ده‌رفه‌یا ئه‌مریکا ده‌رباره‌ی ره‌وشا کوردان پشتی رووخاندنا کۆمارا کوردستان پونکریه‌، حکومه‌تا ئیرانی سیاسه‌تا ژ چه‌کرنی مه‌رامبه‌ری شه‌رکه‌رین هۆزین کورد بکاره‌ینایه‌ و بریارا سیداره‌دانا سه‌رکردی کورد قازی محهمه‌دا دایه‌ (Department of State, ۲۷ January, ۱۹۴۷). ل ده‌می هنده‌ک ژ به‌پرسی ئه‌مریکا وه‌ک ئارشیبالد پۆزفیلت زانی دی پژیما شاهی قازی محهمه‌دی سیداره‌ده‌ت، راسته‌وخۆ پۆزفیلت دگه‌ل برایی خوه‌ (کیرمیت «کیم» پۆزفیلت جۆنیور -Kermit "Kim" Roosevelt Jr ۱۹۱۶-۲۰۰۰) به‌ره‌ف بالیۆخانه‌یا ئه‌مریکا ل تاران چوو، و داخواز ژ بالیۆژی وه‌لاتی خۆ جوړج ئالنی کر داخوازی ژ شاهی بکه‌ت ئه‌فی بریارێ ب هه‌لوه‌شینت، و ئالن ب پیشنیازا ئه‌وی رازی بوو و ئالنی په‌یوه‌ندی ب شاهی کر و داخواز ژیکر بریارا خۆ یا سیدره‌دانا قازی محهمه‌د و هه‌قالین ئه‌وی هه‌لوه‌شینت، به‌روفاژی شاه رازی نه‌بوو و ل ۳۱ ئادارا ۱۹۴۷ بریارا خۆ جیه‌جیکر (حمدی، ۱۹۹۱، ۴۱۹ Roosevelt, ۱۹۹۸, ۲۸۸-۲۸۷ Wilford, ۲۰۱۳, Schmidt, ۱۹۶۶, ۳; ۵۳). ده‌قی چوارچووفه‌یدا قونسۆلخانه‌یا ئه‌مریکا ل ته‌بریز دا دیارکرن ئه‌فه‌ بریاره‌کا خه‌له‌ته‌، چونکی قازی و هه‌قالین خۆ ریزه‌ک تایه‌ت دناف ملله‌تی خۆدا هه‌بوو (محمدطاهر، ۲۰۰۷، ۱۳۹). شاهی هزرده‌ک دی ب پیکا سیداره‌دانا ئه‌فان سه‌رکردان بزافا نه‌ته‌وايه‌تیا کوردی ژناڤه‌ت نه‌دزانی دی پتر ناگرێ توره‌بوونا کوردان مه‌رامبه‌ری پژیما خۆ ل پاشه‌روژی خۆش که‌ت.

لژی‌ر سیبه‌را ئه‌ف چه‌ندا لسه‌ری هاتیه‌ دیارکرن دئه‌وی ماوه‌یدا، تاران ب باوه‌ریه‌ک بهیزفه‌ گه‌هشتبوو هندی سۆقیه‌ت ب شیوه‌یه‌کی ریکخستی پشته‌فانییا

دۆزا کوردی دکر، و ئارمانجا سۆفیهت ئەو بوو ب ریکا کوردان بگههیت ئارمانجین خو ل ئێران، ئەقی چەندی مەترسی ل دەق بەرپرسی ئێران پەیدا کربوو ژبەر هندی بەرپرسی ئەمریکا ئاگە هدار کربوون هاریکاریا هیژین ئێران د دویقچوونا لشین سۆفیهت دگەل کوردان بکەت و دەهەلسگە نکاندنن خو دا دەربارە دۆزا کوردان، و پەیهەندیین سەرکەدەیین کورد دگەل سۆفیهت بەرپرسی ئەمریکا دایە دیارکرن گەلە ک جاران سەرکەدەیین کورد و ئازەربایجانی ب ریکا سۆفیهت ریککەفتن دناقبەرا خو دا مۆردکرن، داکو بشین ب دژی حکومەتا تاران پاوەست و فشارین خو ل سەر ئێران بۆ جیه جیکرنا داخوایین خو زیدەتر بکەن، ژبەر هندی دەهەلویتین خو دا بەرپرسی ئەمریکا دایە دیارکرن مەترسیا دۆزا کوردی ل سەر ئێران بەرهق بهیژبوونی دچوو، و کوردان کونترۆل ل سەر پتریا دەقهیین خو کربو دگەل هندی دا کوردان نەدقا شەری هیژین ئێران بکەن، و بتنی دقا تاران مافین ئەوان یین نەتەوهیی ب ئەوان بدەت و بهیلیل ئەو بو خو کاروبارین خو بریقە بەن، بەل تاران پازینه دبوو ب ریکا لەشکەری بەرسقا کوردان ددا، ئەمریکا دزانی ئێران نەشیت ب ریکا هیژی دۆزا کوردی چارەسەر کەت، و داخواز ژ تاران کر سیاسەتا خو دگەل کوردان بگوهوریت و ستراتیزیا دانوستاندن دگەل کوردان بکارینت، داکو بشیت دۆزا کوردی چارەسەر بکەت، بەروقاژی دا مەترسیا دۆزا کوردی پتر مەترسیان تیختە سەر ئاسایشا ئێران و بەرژەوهندیین ئەمریکا دگەل ئەقی هەلویتین خو ئەمریکا ب هیچ پەنگەکی نەدقا خو نیزیکی کوردان بکەت و پیشوازییا سەرکەدەیین کورد بکەت، چونکی دترسیا تاران هزر بکەت ئەمریکا سیاسەتا ریقی مەرامبەری ئێران بکاردهینا، واتە پشتەقانییا کوردان دکر دا ئێران نەچاربیت دایدان ب هیژ و بەرژەوهندیین ئەمریکا ل ئێران بکەت.

تەوهری سیی

پیشەتین دۆزا کوردی ل ئێران دەلوێستین ئەمریکا دا

نیسانا ۱۹۴۷- کانوونا ئێکی ۱۹۵۹

دماوهیی نیسانا ۱۹۴۷ دا هندهک بهرپرس و دیپلوماتکارین ئەمریکا په یوه ندیین بهیژ دگهل کوردان دروستکربوون، بۆ نموونه جیگرێ قۆنسۆلی ئەمریکا ل تەبریز جیرالد دۆهەری په یوه ندیین زۆر بهیژ دگهل سیاسه تمه دار و سه روک هۆزین کوردان وهک عومەر خان شکاک هه بوون و عه مه ر خان شکاکي دگهل ئەوی گه لهک هه ولدان پشته فانییا واشنتۆن بۆ دۆزا کوردی بده ستفه بینت، ههروه سا ل ئەفی ماوه یی پراویژکاری سهربازی یی ئەمریکا ل کوردستان ئارشیبالد رۆزفیلت دگهل عومەر خان شکاکي کۆمبوو و دئه فی کۆمبوونی دا رۆزفیلتی سۆزدا ب هه می شیاین خۆ بهرپرسین ئەمریکا پالدهت پشته فانییا دۆزا کوردی ل ئێران بکه ن (دۆهەری، ۲۰۱۹، ۳۰۶-۳۰۷).

ب ئەفی چهن دی شیا سهرنجا حکومه تا ئەمریکا ب سه روکاتیا (هاری ئیس ترۆمان Harry S. Truman ۱۲ نیسانا ۱۹۴۵- ۲۰ کانوونا دووی ۱۹۵۳) لدۆر دۆزا کوردی ل ئێران بکیشیت، و دۆزا کوردی چوو دنا ف مژارین سیاسه تا واشنتۆن مه رامبهری ئێران دا، و دگهل هنیدا کارگێریا هاری ترۆمانی رونهربوو ناییت ئەمریکا پشته فانییا بزافا نه ته وایه تیا کوردی ل رۆژه لاتا نافین بکه ت، چونکی ئەوی هزردهر حکومه تا سو فیه ت پشته فانییا کوردان ب دژی ئێران دکر. له ورا ترۆمانی هزردهر پیدفیه ئەمریکا پشته فانییا ده سته لاتا ئێران ب دژی کوردان بکه ت. لدویف تلێگرافه کی بالیۆزه نایه ئەمریکا ل تاران هاتیه ئاشکه را کرن ل ۱۵ گولانا ۱۹۴۷ هندهک سه رکرده یین هۆزا کوردیا جه لالی ل ده قه را ما کو هندهک په نابهر و سیخوړین سو فیه ت هه واندبوون، ئارمانجا سه ره کی یا سو فیه ت دووباره ریکخستنا بزافا پاراتیزانی یا کوردان بوو (۱۹۴۷ May ۱۵, Telegram :۱۵۴۷-۵/۷۶۱,۹۱).

ژلایه کی دی فه، بالیۆزی ئەمریکا جوړج ئالنی دایه دیارکرن ل خزیرانا ۱۹۴۷ هیزین ئێران یین سه ر سنووری هاتبوون ئاگه هدارکرن کوردین باشووری ئەوین

پەنابەرى سۆفیهت بووین ب پشتهفانییا سۆفیهت پەیوهەندی دگەل کوردیڤ پۆژەهلات کربوون، و هەولددان جارەکا دی ب پیکا کوردیڤ پۆژەهلات چالاکییڤن سیاسى ل ئێرانى ئەنجام بدەن، ژبەر هەندى حکومەتا ئێرانى ب پیدفى دیتیە ئاستەنگان بو کوردیڤ باشوورى ب سەرکیشیا مەلا مستەفا بارزانى دروست بکەن، و سەرکردەییڤ لەشکەرى ییڤ ئێرانى ب فەر دیت بوو بەرى هیزین خو ئەویڤن ژ (۱۰) هەزار سەربازان پیک دەت، و دگەل هۆزین هەفەیمانیڤن حکومەتا ئێرانى ب چەکى گران فە بدەن باشوورى پۆژتافایى نازەربایجان، لدویف پاپۆرتەکا پۆژناما (واشتنۆن پۆست The Washington Post) (۳۳) یا ئەمریکى ل ۴ خزیانا ۱۹۴۷؛ ئێرانى هیزین خو بەرەف دەفەرین کوردنیشن ل باکوورى پۆژتافایى ئێرانى بو ئەنجامدانا هیزشەکى ب دژى (۵۰۰) شەرکەرین کورد ب سەرکیشیا بارزانى ئەویڤن پشتى ژناڤچوونا کۆمارا کوردستان هەولداين بزقرن عیراقى فە، و نەشیاین ژبەر هیزین تۆرکیا دەرەبازى سنوورى تۆرکیا بن، و لسەر سنوورى زقرین ئێرانى فە فپیکر بوون. ئەف چەندە پامانا هەندى دەت هیزین ئێرانى بتنى نەدشیان کارتیکرنى ل هیزین کوردیڤ باشوورى و چەکدارین هۆزین کوردی ل ئێرانى بکەت (The Washington Post, June ۵, ۱۹۴۷; CIA, June ۴, ۱۹۴۷).

دماوهیڤ دناقبەرا خزیان تا دووماهییا تیرمەها ۱۹۴۷ (ناژانسا نافەندییا هەوالگێرییا ئەمریکا The Central Intelligence Agency-CIA) (۳۴) ب هوورى دویڤچوونا کاودانین کوردان ل دەفەرین ب سەر کۆمارا کوردستانى فەدکرن، و ل تەباخا ۱۹۴۷ CIA ئاشکەراکریه ژبەر گۆمانا هەبوونا پەیوهەندیان دگەل سۆفیهت و تۆدە، و ئەنجامدانا چالاکییان ژلایى سۆفیهت دناف دەفەرین کوردی دا ل ئۆرمییه، خو و مهاباد حکومەتا ئێرانى سیاسەتا سەرکوتکرنى مەرامبەرى هۆزین کوردی بکارهینایه و دەست ب سەر کەل و پەلین ئەوان ژى دا گرتیه، لەورا کاودانین کوردان ل باکوورى

(۳۳) رۆژناما واشنتۆن پۆست ل ۶ کانوونا تیکى ۱۸۷۷ ژلایڤ (ستیلسون هاچینز Stilson Hutchins) فە وەک رۆژنامەیهک پۆژانە یا ئەمریکا هاتییه وەشاندن و دناڤخویڤ ئەمریکا دا ب پر خوینەرترین رۆژنامە دهیت و نڤیسینگەها ئەوى یا سەرەکی یا ل واشنتۆنە (<https://www.washingtonpost.com/company-history/>). The Washintonpost Staff,

(۳۴) ل ۲۶ تیرمەها ۱۹۴۷ لدویف برپارا ئاسایشا نەتەوهییا سەرۆکى ئەمریکا هارى ترومانى هاتییه دروستکرن وهندى کاروچالاکیڤن دەزگەهین هەوالگێریڤن ئەمریکا ییڤ بەرى ئەفى دەزگەهى هاتییه ئەنجامدان لسەر نافى ئەفى دەزگەهى هاتییه تۆمارکرن (Wilford, 2008, 10-40; Weiner, 2008, 28).

رۆژئاڤایى ئێرانى زۆر نەخۆش بووینە (CIA, August ۱, ۱۹۴۷). ل دەستپێکا چریا ئێکى ۱۹۴۷، دراپۆرتەکیدا رێڤەبەرى نڤیسینگەها کاروبارىن رۆژەهەلاقی و ئەفریقا ل وەزارەتا دەرڤە یا ئەمەریکا لۆی دبیلاو هیندیرسون راکەهاند دى ئەمەریکا دچوارچووڤى بنەمایىن UN بەردەوامى دەت هاریکارییىن خۆ بو ئێرانى دبیافى پێشڤەبرنا کەرتى کۆمەلایەتی وئابوویدا، بەلى چ ژنەڤان هاریکارییان بو دەرڤەرین کوردی نەدەهاتنە مەزاحتن، و ئێرانى سیاسەتەکا نەیهەکسان و دوور ژ بنەمایىن مافین مروڤى دگەل دۆزا کوردی پەیرهەودکر، چونکی ئێرانى وەک پرسەک سیاسى نەک نەتەوہیى بەرێخۆددا دۆزا کوردی (Report on Address by the Director of the office of near eastern and African Affairs "Henderson", ۳ October ۱۹۴۷).

ل ئەڤى وەختیدا ب تاییەتی ل دووماهییا چریا ئێکى ۱۹۴۷ تا دووماهییا کانوونا دووی ۱۹۴۸ ئەمەریکا دگەل بەرپرسین ئێرانى ب هوورى دویچوونا چالاکییىن سۆڤیەت ل دەرڤەرین کوردی ل سەر سنوورى ئێران- سۆڤیەت دکر، و ژبەر بەهێزبوونا پێگەهێ سۆڤیەت دناڤ کورداندا و زیدەبوونا مەترسیا گڤاشتین دۆزا کوردی ل سەر رەوشا سیاسى و ئاسایشا ئێرانى، ل شۆباتا ۱۹۴۸ حکومەتا ئێرانى ب سەرۆکاتیا (ئێبراھیم حەکیمی ۲۹ کانوونا ئێکى ۱۹۴۷- ۱۳ خزیڕانا ۱۹۴۸) داخواز ژ پەرلەمانى ئێرانى کر رازیبوونا خۆ ل سەر هاریکارییىن لەشکەرى و قەرکنا کۆژمى (۱۰) ملیۆن دۆلاران ژ ئەمەریکا ب مەرەما بەهێزکنا هیژین ئێرانى مەرامبەرى مەترسین ناڤخۆی و دەرەکی دیار بکەت و ب ئەڤى چەندى هیژین ئێرانى بو بدەستڤەهێنانا کەل و پەلین سەربازی و پێشڤەبرنا شیانین خۆ پشت بەستن ل سەر چەکی ئەمەریکی کر و ئێرانى بنەمایىن خۆ یىن شەرى لدویڤ ستراتیژیی ئەمەریکی ل سەر بناخى پاراستنا ئاسایشا خۆیا نەتەوہیى و ب دژى دۆژمینى خۆ و ئەمەریکا دانا (Congressional Record-House, ۱۹۵۱; Goode & Vaughn, ۱۹۸۹). ب ئەڤى رەنگى کورد کەفتنە بەرھێرشین چەکی ئەمەریکا ئەوێ ژلایى هیژین ئێرانىڤە ب دژى ئەوان دەهاتنە بکارهێنان، ئەمەریکا بو خۆ ژى لدۆر ئەڤى چەندى بى دەنگ مابوو، چونکی هزردکر کوردان سەرورەریا ئێرانى بو پاراستنا بەرژەوہندییىن سۆڤیەت یا ئێخستى دەرستىیدا.

هەرچەوابیت، ل نیسانا ۱۹۴۸، بالیۆزى ئەمەریکا ل مۆسکۆ (والتەر بیڤیل سمیس

Walter Bedell Smith (۱۹۴۶-۱۹۴۸) د تلېگرافە کیدا بۆ وەزارەتە دەرفەیا ئەمریکا ئاشکەرا کر، کو مەترسیا ھەندەک گۆمانان ل دۆر ئەنجامدان چالاکییەن سۆفیتە ل دەفەرین کوردی ل دەف بەرپرسییەن ئیرانی ل دەفەرین کوردی ھاتیە پێش، و ئەو ھەزدەکن دیت سۆفیتە ب شیوازی سالا ۱۹۴۶ چالاکییان دناف کورداندا ئەنجامبەدەت، ئەو ئەگەرین ئەفێ چەندێ بۆ ھەندێ دزفرین، کو چالاکییەن سیخۆر، بانگەشەییەن راگەھاندنا سۆفیتە ب پێکا «پەنابەرین سیاسی یین ئیرانی» بۆ بەرەفانیکرنا ژ مافین سیاسی یین ئیرانیان ب تایبەتی ئازەربایجانی و کوردان ل سەر سنووری سۆفیتە و ئیرانی زیدەبووینە، ھەرەسا ھەمان راپۆرت دایە دیارکرن چالاکییەن ئەمریکا یین لەشکەری ل ئیرانی بەرەف پێشکە چووینە (۲۶۸-۴/۷۶۱، ۹۱) Telegram: April ۲, ۱۹۴۸).

ل ئەوی دەمیدا کوردان دەست ب ئەنجامدان ھەندەک چالاکییەن سیاسی کرفە و ل ۲۹ گولانا ۱۹۴۸ سەرۆک ئەرکانی سۆپای ئیرانی حاجەلی رزم ئارایی بەرپرسی لەشکەری یی بالیۆزخانەیا ئەمریکا ل تاران (سیکستۆن ویلیەم تادیۆس Sexton William Thaddeus ۱۹۰۱-۱۹۸۳) ئاگەھدار کر چالاکییەن سیاسی دناف کوردان دا ل دەفەرین کوردی ل ئیرانی پەیدا بووینە، ھەرەسا راپۆرتین قۆنسۆلخانەیا ئەمریکا دیارکریە سەرکردی کوردان مەلا مستەفا بارزانی و سەرکردەکی کورد بنافی (غۆلام یەحیا) ل ۱۸ گولانا ۱۹۴۸ دگەل نوونەرین ئازەریان کۆمببوون^(۳۰)، ژلایەکی دی فە بەرپرسی کاروبارین قۆنسۆلخانەیا بەریتانیا ژ ھاتن و چوونا چە کدارین بارزانی و چالاکییەن سیخۆرین کوردی ژ سۆفیتە بۆ عێراقی ب پێکا پۆژھەلاتا کوردستانی نەرازیبوو، قۆنسۆلخانەیا ئەمریکا دئەوی باوھری دابوو ھیزی حکومەتا ئیرانی نەدشیان کونترۆلی ل سەر سنووری ئیرانی بکەن ھەتا ئەو بشین پشەفانییا ھۆزین کوردی وەک جەلالی، شکاکی و ھەریان بەدستفە بھینن. قۆنسۆلخانەیا ئەمریکا دایە دیارکرن لئینین بارزانی، فەکرنا مەزنتین قۆنسۆلخانەیا سۆفیتە ل ماکو، دانوستاندین قۆنسۆل گشتی یی سۆفیتە (کاراسنیک Krasnik) ل تەبریز بۆ مۆسکو، زیدەبوونا چالاکییەن سۆفیتە ل دەفەرین کوردی مەزنتین ئاریشەیی ئەمریکا بوون ل دەفەری (۲۹ May ۱۹۴۸, Telegram: ۲۹۴۸-۵/۸۹۱، ۰۰). ب ئەفی شیوەی خویا دیت قۆنسۆلخانەیا ئەمریکا دفا بیژیت واشنتۆن پیدفییە حکومەتا ئەمریکا دەھمی بیاھان

(۳۰) ل دۆر ئەفی چەندێ بنێرە (پەحمانی، ۲۰۲۳، ۲۰).

دا ب تایبەتی دبیافین هەوالگێریدا هاریکاریا ئێرانى بکەت، چونکی لئینین سۆفیهت و کوردان ل سەر سنۆرى ئێرانى مەترسییە بۆ سەر ئیمناهی ئێرانى و بەرژەوهندییین ئەمریکا ل دەقەرئى، ژبەر هندی پیدفیه ئەمریکا نەهیلێت پێگەهئى سۆفیهت دناف کورداندا بهیز بیتفه.

ل ۸ تیرمەها ۱۹۴۸ سەرۆک ئەرکانى لەشکەرئى ئێرانى پەزم ئارایى بۆ بالیۆزئى ئەمریکا ل تاران (جۆن کۆپر وایلی John Cooper Wiley ۲۶ شوباتا ۱۹۴۸- ۱۸ خزیران ۱۹۵۰) دیارکر مەزنتین مەترسى بۆ سەر پەوشا ئیمناهی ئێرانى پەيوەندیین سۆفیهت و هۆزین کوردی یین سەر سنوورى ئێرانى نە (CIA, July ۸, ۱۹۴۸). لەورا دناقبەرا تەباخ تا چریا دووى ۱۹۴۸ CIA ب شیوهیه کئى هۆشیار دویقچوونا پەيوەندیین سۆفیهت دگەل کوردان دکر، و ل ئەوى دەمیدا نەبتنى بەرپرس و سیخورین ئەمریکا و ئێرانى دویقچوونا چالاکیین سیاسى یین کوردان دکر، بەرۆقاژى وەلاتین هەریمی ژى هەول ددان پیزانیان لدۆر بزافین کوردان بدەنە ئەمریکا (CIA, December, ۱۹۴۸). ئەو چاقدیرییا زیدە ئەوا دەزگەهین ئەمریکا لسەر کوردان و پەيوەندیین ئەوان دگەل سۆفیهت دکر، چاقدیرییا دەزگەهین ئەمریکی و هەستیاریا ئەوان ل هەمبەرى پەيوەندیین کوردان دگەل سۆفیهت، گەهشتبوون ئەوى پادەیی ئەو گەلەک گوتنن نەراست و جیرۆکین بئى بنیاد ژى راپۆرت بکەن، و بۆ جهین بلندتر پەوانە بکەن و دەولهتین داگیرکەری کوردستانى ژى ژ ئەوان باوەر دکر.

CIA دبەلگەنامەیهک خۆدا یا ل ژیر نافو نیشانین «دروستکرنا حکوومهتەکا نەتەوهیى یا کوردان Formation of A Kurdish National Government» ل ۱۰ کانوونا ئیکئى یا سالا ۱۹۴۸، ئاماژە ب ئەقئى چەندئى دایە، بەرپرسین فەرمى یین بالیۆزخانەیا عێراقئى ل ئێرانى دایە پونکرن پەنابەری کورد ئەوین ژ ئێرانى، تۆرکیا و عێراقئى پەنابەرى سۆفیهت بووین ب هاریکاریا راستەوخویا مۆسکۆ (حکوومهتەکا نەتەوهیى یا سەربەخویا کوردی) ل باژیرئى نەخجەوان ل سۆفیهت یا دامەزراندیه، هەروەسا سۆفیهت هەمى هاریکاریین پیدفئى پیشکیشئى ئەوى دکر، دەمان دەمدا سۆفیهت ب ریکا پیشکیشکرنا ئامیرین چاپئى و پۆژنامەیان پشتەفانیا ئەوان دکر (CIA, December ۱۰, ۱۹۴۸). راستە سۆفیهت ب شیوهیهک سنووردارکری هاریکاریا

کوردان دکر، بەلئ ھاریکاریین ئەوئ نەدگەهشتنە ئەوئ ئاستی حکوومەتەکی دناڤ سنوورئ خۆدا بۆ کوردان ئاڤا بکەت.

ل کانوونا ئیکئ ۱۹۴۸ CIA دا دیارکرن، کوردان ب پشتهفانییا سۆڤیەت چەندین جارن ھەولداینە حکومەتا نافەندییا ئیرانی بلەرزینت (CIA, December, ۱۹۴۸)، ژبەر زیدەبوونا چالاکی و بانگەشئ سۆڤیەت دناڤ دەڤەرئ کوردیدا ل ئیرانی، ل ۲۹ کانوونا دووئ ۱۹۴۹ وەزیرئ دەرفە یئ ئەمریکا (دین گودرھام ئاچئسون Dean Gooderham Acheson ۲۱ کانوونا دووئ ۱۹۴۹ - ۲۰ کانوونا دووئ ۱۹۵۳) برۆسکەپەک نھئنی بۆ بالیوژئ ئەمریکا ل تاران ڤرئکر، ھەرۆسە کوچکا سپی بالیوژئ ئیرانی ل واشنتۆن ئاگەھدار کر، ئەمریکا ھەز دکەت ھاریکارین خۆ بۆ ئیرانی زیدە بکەت دا ھیزئ ئەوئ ب باشی بھئنە ریکئئخستن، و بشئ ب سانەھی ل سەر مەترسیین پرسین نافخوئی یئ ئیرانی مینا دۆزا کوردی زال بن، و ب ئەڤان ریکئ ل خواری ھاتینە دیارکرن:

۱. بەردەستکرن پارە و چەکەکی باش و پئشکەڤتی بۆ ھیزئ ئیرانی.
  ۲. باشتکرنا شیائین ھیزئ ئیرانی بۆ وەرگرتن و شارەزابوونا چەکی.
  ۳. باشتکرنا شیائین ئابووری یئ حکومەتا ئیرانی بۆ بدەستڤەھینانا کەلوپەل و پرچەکرنا ھیزئ خوو (۲۹/۱/۸۹۱، ۲۹: Telegram, January, ۱۹۴۹).
- بیگومان ئارمانجا سەرەکی یا ئەمریکا ژ ئەڤئ چەندئ ئەو بوو نەھیلئ سۆڤیەت ب ریکا کوردان پئگەھئ خۆ ل ئیرانی بھیز بکەت، چونکی ئەمریکا دترسیا سۆڤیەت ھەزرا کۆمیونیزمی دناڤ ئیرانی بھیز بکەت، و ل پاشەرۆژئ دەستەلەتەک نئزیکئ سۆڤیەت ل دەڤەرئ کورد دروست بکەت.

وەسا دیارە ئەو چالاکی و بانگەشئ سۆڤیەت ب ریکا راگەھاندنا خۆ دەربارە ی کوردان ئەنجامدەدان، و ئەو پشتهفانییا لاوازا سۆڤیەت بۆ کوردان دبیت ئەگەرئ ھندئ ئەمریکا بۆ پاراستنا بەرژەوہندی، و ئارمانجئ خۆ ل دەڤەرئ پتر، داکوکیئ ل سەر بھیزکرنا ئیرانی دبیافئ لەشکەری دا بکەت، ژبەر ھندئ ل ۱ شۆباتا ۱۹۴۹ وەزارەتا دەرفە یا ئەمریکا ئارمانجئ سەرەکی و لاوہکی یئ سیاسەتا ئەمریکا مەرامبەری ئیرانی دارشت بوون، د ئارمانجئ خۆ یئ سەرەکی، داکوکی ل سەر ریکرتنا

سۆفیهت ل دۆر کونترۆلکرن ئێرانى، و پێشقهبرنا سیاسەتا ئێرانى مەرامبەری پۆژئافایى کربوو، ئەمەریکا هزردکر ئەگەر ئێران بکەفیت دبن کونترۆلا سۆفیهت قە، هینگى دى دەولهتین رۆژهلاتا نافین کەفن دبن مەترسیانقە و ئاسایش و بەرژهوهندیین ئەمەریکا ل دەفەرئى تیکچن، لەورا د ئارمانجین سیاسەتا خو یا لاوهکید ل ئێرانى ئەمەریکا دووپاتی ل سەر ئەفان خالان کر بوو:

۱. پشتەفانیکرنا په یوهندیان دناقبەرا ئێرانى و هەمى وهلاتین ل ریکخراوا نەتەوهیین ئیکگرى پشتەفانییا بەردەوامییا سەربەخویا ئێرانى دکەن.

۲. خوشکرنا بارودۆخین ئاسایشا نافخویى، ریزگرتن ل سەر سەرۆهیرییا ئێرانى و دانانا بەربەستان مەرامبەری داگیرکارییا سۆفیهت (ب ریکا دەفەرین کوردی) بو ئێرانى، ئیخستنا ئاستەنگین تۆند مەرامبەری هیرشین سۆفیهت یین نەچافەرێکری.

۳. پێشقهبرنا دەزگەهین دیموکراسی و پرۆسێسا ئەوئى ل ئێرانى، ب ئەفئى چەندى دبیت هەستى ئێرانى مەرامبەری پۆژئافایان بهیز بیت.

۴. بهیزکرنا چالاکیین سەربازی یین ئێرانى بو پاراستنا بەرژهوهندیین ئەمەریکا ل ئێران، رۆژهلاتا نافین و ریکخراوا نەتەوهیین ئیکگرى (۱۹۶۱/۲/۱۴۹ telegram, February ۱, ۱۹۴۹).

ژبەر پشتگوو هافیتنا کوردان ژلايى حکومهتا تارانقه، کورد پتر هاتبوون پالداڤ خو نيزیک سۆفیهت بکەن، و سۆفیهت پشتەفانى و بانگەشین خو ب زمانى کوردی ب ریکا بەلاقووک وهک پۆژنامەیا (رپیا تازە Rya Teze)^(۳۶) و (رادیویا ئیریانی Erevan Ra-dio)^(۳۷) بەلاق دکرن، ئەقە ل دەمهکید بوو هیشتا سەرکردایهتییا کوردی ب تایهتی

(۳۶) ئیکهمین ژمارا ئەفئى پۆژنامى ل ۲۵ ئادارا ۱۹۳۰ ل باژیری ئیریان ل وهلاتى ئەرمینیا ب زمانى کوردی دەرچوو، ئەف پۆژنامە زمانحالا لەقا کوردی یا پارتا کۆمیونیزمى یا ئەرمەنى بوو. ل سالا ۱۹۳۷ تا ۱۹۵۵ هاتبوو راوهستاندن و ل سالا ۱۹۵۵ جارەک دى دەست ب وهشانا ئەوئى هاتبوو کرن، ل سالا ۱۹۸۰ هەفتیانە (۴۰۰۰) دانه ژى دهاته چاپکرن ژلايى کوردین سۆفیهت قە دهاته خواندن و ل سالا ۲۰۰۳ دهیتە گرتن (Karim, 2015; The University of Exeter Special Collections).

(۳۷) رادیویا ئیریانی ل سالا ۱۹۳۲ بو ئیکهمین جار دەست ب پهخشکرنا بهرناتین ب زمانى کوردی کرى په و ل ۱ نیسانا ۱۹۶۱ پۆژانه بو ماوهی دەژمیر و نیفان بهرنامین کوردی دوهشاندن. (Ghazaryan, 2019, 10)

کوردیڭ باشووری ل سۆفیهت بوون، ژبەر هندی ل دووماهیا چریا دووی ۱۹۴۹ بو پتر بهیزکرن و پیشقهبرنا په یوهندیڭ ئیرانی و ئەمریکا، شاھی سهپهدانا واشنتون کر و ژلای سهرۆکی ئەمریکا قه هاری ترۆمانی هاته پیشوازیکر، ل ئەوی دەمیدا پوژناما نیویۆرک تایمز دا خو یا کرن ئارمانجا سه ره کی یا شاھی موکومکرنا په یوهندیڭ ئەمریکا و ئیرانی، ب مه ره ما به رسنگرتنا داگیرکاریا سۆفیهت و مه ترسیا دۆزا کوردی کر بوو (Kirk, ۱۹۵۴, ۹۹).

دگهل بهیزبوونا په یوهندیڭ ئەمریکا دگهل ئیرانی، گه له ک جاران به پرسیڭ ئەمریکا دقیاڭ ئەمریکا خو نیزیکی کوردان بکهت، داکو نهینیا په یوهندیڭ سۆفیهت کوردان و په وشا ئەوان بزانی، له ورا دناقهرا سالتین ۱۹۴۹ و ۱۹۵۰ دا جیگری دادگه ها بلندا ئەمریکا و دۆستی ملله تی کورد (دادوهر ویلیهم ئورفیل دوگلاس William Orville Douglas ۱۷ نیسانا ۱۹۳۹-۱۲ چریا دووی ۱۹۷۵) دسه پهدانیڭ خو یڭ به رفره هدا سه پهدانا پوژهللاتی کوردستانی کر بوو، و دایه خو یا کرن ئە گهر ئەمریکا بقیث کوردان دووری سۆفیهت بکهت پیدقییه واشنتون پشته قانییا کوردان بکهت (Douglas, ۱۹۸۷, Gunter ; ۱۹۸۷, ۲۰۱۹, ۱).

هه ژی گوتنییه سالا ۱۹۵۰ سالا پویدانا ئالۆزیڭ سیاسی یڭ کاریگهر بوو ل پوژهللاتا نافین، ژبهر به لاقبوونا دهنگو باسین به ره ف پیشقهبرنا هه لویستی دهسته هلاتداریا سۆفیهتی قه ژ دۆزا کوردی، ب ریکا به لاقه کرنا پوژنامه و رادیویڭ ب زمانی کوردی، ترسه کا زیده ل ده ف نوونه ر و دیپلوماتکار و سیخورڭ ئەمریکا دنا ق ئیرانی دا په یدابوو، چونکی ئەوان هزرده کر سۆفیهت یا ئەفان پڭگافان ده افیژیت دا پڭگه ی خو ل ده قهری بیهز بکهت، و ل پاشه پوژژی کوردان ب دژی به رژه وهندیڭ ئەمریکا ل پوژهللاتا نافین، ب تایهتی ل عیراق و ئیرانی بکاربهیئت (Hassanpour, ۱۹۹۴, ۲۳-۲, April ۵, Embassy in Tehran, ۱۹۵۰).

ب ئەقی چهندی ل ئادارا ۱۹۵۰ حکومه تا ئیرانی ب بهانه یا سیخوریکرنی و چالاکیڭ سیاسی، ژمارهیه کا زۆرا کوردان ل ئۆرمیه، سنه، مه باد گرتن، ژ ئەنجامی ئەقی چهندی کاودانیڭ پوژهللاتا کوردستانی گه له ک تیکچوون و ل مه باد و بوکان خویشاندانیڭ به رفره ه هاته ئەنجامدان (ده رویشیان، ۲۰۲۲، ۱۰۳؛ فه رشی، ۲۰۰۸، ۸۳-۹۸). له ورا ل نیسانا ۱۹۵۰، بالیۆزخانه یا ئەمریکا ل تاران راپۆرتکه ل دۆر پیشهاتین سیاسی یڭ

پۆژھەلاتا نافین بۆ وەزارەتا دەرڤە یا ئەمریکا ڤڕیکر، و تیدا گرنگترین ئارمانج و مەبەستین ئەمریکا ل پۆژھەلاتا نافین ب گشتی، و ل عێراق و ئێران ب تایبەتی دان دیارکرن و ژ ئەڤین ل خۆاری پیک دەهاتن.

۱. هەڤشا نیسانا ۱۹۵۰ تا رادەڤەکی یا گونجای و دروستە، کو هەمی ئەو پینگاڤین دێ بنە ئەگەر ئارامیا سیاسی و ئابووری یا ئێران و عێراقی بەینە هافیتن، ئەڤ خالە زۆر گرنگە ژبۆ پیشڤە چوونا پەوشا سایی و ئابووری، چونکی دا ئێران و عێراقی مەرامبەری هەر هێرشەکا دۆژمندارێ ژلایی نەتەوہیین دۆژمنڤە (بۆ موونە کورد یا ئێکەتیا سۆڤیەتی) بەیژکەت.

۲. شروڤەکرنا «سیستەمی خەلەت» یی کۆمیونیستی دناڤ کوردین ئەڤان وەلاتاندا، واتە عێراق و ئێران دا پیدڤیەکا گرنگە، واتە پیدڤیە ئەمریکا ب هووری ئایدۆلۆژیا کۆمیونیزمی بۆ کوردان شروڤە بکەت و بۆ ئەوان پون بکەت، ئەگەر پەيوەندیان دگەل مۆسکۆ گریدەن دێ ل پاشەپوژێ زیانین کاریگەر ب دۆزا ئەوان یا نەتەوہی کەڤیت (April ۵, Embassy in Tehran, ۱۹۵۰).

ژ ئەڤان خالان دیار دبیت بالیۆخانەیا ئەمریکا ھزر دہەلاڤکرنا بەلاڤوکیین کوردی ب دژی بەرفرەھبوونا پیکەھێ دەستەھلاتا سۆڤیەتی دناڤ کوردا دا ل ئێران و عێراقی دکرن، ھەر وەسا ئەمریکا ھزر دکر بەیژترین و کاریگەرترین پینگاڤ بەیتە هافیتن دورستکرنا رادیۆ و بەلاڤەکرنا پۆژنامەیان بوو، ژبەرکو ب ئەڤان ھەردوو ستراتیژیان دشا ب سانامیتترین ریک ھزرا خو دناڤ باژیرین کوردستان دا بەلاڤ بکەن بیکۆ کۆژمەکی زۆری پارەیی مەزخیت، چونکی ئەمریکا ل تشتەکی وەسا دگەریا پی کارتیکرنەک بێھز ل خەلکی بکەت و خەرجیەکا کیم لی بجیت.

ب مەرەما پونکرنا ئارمانج و سیاسەتا ئەمریکا ل ئێران، ھەر وەسا کارتیکرنا ھزرا کۆمیونیزمی ل سەر کوردان، و پینگاڤین ئەمریکا بۆ بەرەڤ پیشڤەبرنا پەوشا گشتی یا کوردان ل ئێران و پۆژھەلاتی کوردستان، بەرپرسی ئەمریکا ب ئالیکاریا دەزگەھین راگەھاندنی یین ئێران و ئەمریکا بزاق کر رۆژنامە و رادیوان ب زمانێ کوردی ل دەڤەرین کوردنشین بەلاڤ بکەت، و پیکەھین خو یین راگەھاندنی بەرەڤ دەڤەرین کوردنشین ل پۆژھەلاتی کوردستان و باشووری کوردستان بێت. لەو را

ل ١٠ نیسانا ١٩٥٠، بالیۆخانەیا ئەمریکا ل بەغدا راپۆرتەك ل دۆر «پیشكەفتنن نوی یین گریډای ب زمانن کوردیقه» بۆ وهزارەتا دەرڤەیا ئەمریکا ڤیڤکر و تیدا دیارکرییه، ئەفسەرێ کاروبارین گشتی یین ئەمریکا (Rudolph Ag-) grey سە پەدانا باژیرێ تاران کرییه، و چاف ب (حەبیب ئەمیری^(٣٨) Habib Ameri) رێڤەبەرێ پەيوەندیین قونسۆڵخانەیا ئەمریکا ل تەبریز کەفت. هەرەسا تیدا هاتیە دیارکرن ئەمیری رودۆلف دلیاکربوو، کو ئەوی دگەل عەمەر خانن شکاک دانووستاندن لدۆر بەلاقۆکیین ب زمانن کوردی کربوون، و شکاک رازیوونا خو ل سەر بەلاقۆکیین کوردی دیارکر بوو. ژبەر هندی بالیۆخانەیا ئەمریکا ل تاران کۆمبوونەك بۆ رودۆلفی دگەل رێڤەبەرێ گشتی یی راگەهاندنا ئێرانن (بەهرامن شاهرۆخ Bahram Shahrok) ریکخستبوو. ل دەمی کۆمبوون هاتیە ئەنجامدان شاهرۆخ بریارا ڤەکرنا پشکەکا زمانن کوردی دناڤ رادیویا تاراندا. شاهرۆخی داخواز ژ رودۆلفی کر، کو حەفتیانە سەد کویین کورته ناملکین کوردی بۆ بهینە رهوانەکرن دا ل سەر کوردین رۆژەهلات و باشووری بەلاق بکەن (Department of State, April ١٠, ١٩٥٠).

ب ئەڤن چەندی پلانا ئەمریکا سەرگرت و رابوو بەلاقۆکیین کوردی ل ئێرانن و عێراقن بەلاقکرن، و ئەڤ بەلاقۆکە ب ریکا دەزگەهین هەوالگیرین ئەمریکا، بەریتانیا و ئێرانن دگەهشتنە دەڤەرین کوردنشین. دەهەمان پینگاڤین خودا، ئەمریکا رابوو ب ڤەکرنا پشکا زمانن کوردی دناڤ رادیویا ئێرانیدا. ئەڤ پشکە ب تۆمارکرن دابوونەریتین کوردان رادبوو، موزیک، ئامۆژگاریان، دەنگ و باسان ب زارن «بابانی سۆرانن یی سلیمانی»، بەلاق دکر. وەك بەلگەنامەین هەوالگیریا ئەمریکا CIA دیار دکەن ئارمانج ژ ئەڤان بزاف و پینگاڤین ئەمریکا ئەو بوو سنۆرەکن بۆ بەلاق بوونا هەزارا کومیونستی ل دەڤەرێ دانی، و نەهیلیت پینگەهین سۆڤیەت ل دەڤەرین کوردنشین دا بەرفەرە بیت. دەرەمەردا حکومەتین ئێران و عێراقن تارادەکن زۆر ب دژێ ئەڤان پینگاڤ و بانگەشین ئەمریکا نەبوون. سەرەرای هندی

(٣٨) هەژێ یە بێژین حەبیب ئەمیری کەسەک کورد بو و ل سالی ١٩٤٦-١٩٤٧ وەك نوونەرێ سەرۆک هۆژێ شکاک عومەر خان شکاک چەندین جارن سەرەدانا قونسۆڵخانەیا ئەمریکا ل تەبریز کربوو و پشتی پەيوەندیین بهێز دگەل جیگرێ قونسۆلێ ئەمریکا ل تەبریز جیرالد دۆهەری گریډاین بۆ رێڤەبەرێ پەيوەندیین قونسۆڵخانەیا ئەمریکا ل تەبریز (دۆهەری، ٢٠١٩، ١١٧-١١٨).

ل ده‌ستپێکی حکومه‌تین ئیران و عێراقی وه‌سا هزر دکر ئه‌ف بزاف و پێنگاڤین ئه‌مریکا دی ب نه‌ ئه‌گه‌ری به‌ره‌ف پێشقه‌برنا هزرا نه‌ته‌وايه‌تیا کوردی، و ب ئه‌قی چهن‌دی ئیدی ده‌زگه‌هین حکومه‌تی نه‌شین کونترۆلی سه‌ر بکه‌ن و دا ل پاشه‌پوژی تووشی ئاریشه‌ین هه‌ستیار بن، به‌لی چونکی ل ئه‌وی ده‌میدا ئیران و عێراق مژویلی پرسا کۆمیۆنیزمان و ئاریشه‌ین خۆ یین ئابووری بوون، ئه‌مریکا ئیران پالدا ئه‌ف رادیۆیه‌ لژیڕ چاڤدیرییا حکومه‌تا ئیرانی کار و چالاکیین خۆ ئه‌نجامبه‌دت، و به‌ری په‌خشکرنا راپۆرت و به‌رنامین خۆ شاره‌زاین ئیرانی دۆیفچوونی بابته‌ی ئه‌وی بکه‌ن، و ب ئه‌قی چهن‌دی ئیران رازی بوو (Department of State, April ١٠, ١٩٥٠). هه‌ژیه‌ ییژین ل ده‌مان ده‌مدا ئه‌ف جوړه‌ چالاکیین تۆمارین ده‌نگ و باسیین مۆزیک و سرۆشتی کوردستان دناڤ ده‌قه‌رین کوردی ده‌نگه‌ دابوو، کیم مال هه‌بوون رادیۆ تیدا نه‌هه‌ین خه‌لکی به‌رده‌وام گوھی خۆدا ئه‌فان جوړه‌ تۆماران و جوړه‌کی خوشی و ئارامیی ددا خه‌لکی.

ل ٢٥ نیسانا ١٩٥٠ هاریکاری وه‌زیری ده‌ره‌ یی ئه‌مریکا بو کاروبارین پۆژه‌لاتا نیزیکی، باشووری ئاسیا و ئه‌فریقا (جوړج کریۆس مه‌کگی George Crews McGhee ٢٨ خزیڕانا ١٩٤٩-١٩ کانوونا ئیکی ١٩٥١) یاداشتەک بناڤی «ئاریشه‌یا ئیرانیان» بو وه‌زیری ده‌ره‌ فزیکر و تیدا رۆنکریه‌ پێشه‌ات ل ئیرانی زۆر ئالۆز و هه‌ستیار بووینه، ئه‌گه‌ر ئه‌مریکا بزافان بو چاره‌سه‌رکرنا ئاریشه‌ین ئه‌وی نه‌که‌ت دبیت ئیران بکه‌فیت یان به‌یته‌ کونترۆلکرن ژلای سۆڤیه‌ت فه‌، مه‌کگی سی هۆکار سه‌باره‌ت ئاریشه‌ین ئه‌وی دیارکر، ئه‌و ژی:

١. په‌وشا ئالۆز یین ئابووری بووینه ئه‌گه‌ری به‌لاقبوون و زیده‌بوونا کولبی ل ئیرانی ب تاییه‌تی ل ده‌قه‌رین کوردی.

٢. زیده‌بوونا چالاکیین نه‌ینی یین پارتا کۆمیۆنیزمی دناڤ کورداندا ئه‌نجامدان.

٣. نه‌رێکخستن و نه‌ئیکگرتنا به‌رپرسی حکومه‌تا ئیرانی بوویه ئه‌گه‌ری هندی تاران نه‌شیت هیژی بو کونترۆلکرنا پێشه‌اتین مه‌ترسیدار ئیرانی ل ده‌قه‌رین کوردنشین بخۆفه‌گرتین بکاربه‌ئینیت (٤, ٧٨٨, ١٩٥٠-٧٨٨, ٢٥, April, ١٩٥٠).

CIA دناڤه‌را گولان تا تیرمه‌ها ١٩٥٠ دا ژه‌می لایانه‌ بزاف دکرن هه‌لسه‌نگاندنا

لشین و پیشهاتین دۆزا کوردی و مەترسیا ئەمریکا ل سەر ئیرانی بکەن، و ب ئەفئ چەندی ل دۆیف پیزانین ژلایئ هەوالگێریا ئەمریکا CIA بۆ بالیۆزی ئەمریکا ل تاران (هینزی فرانسیس گرادى Henry Francis Grady ۲ تیرمەها ۱۹۵۰- ۱۹ ئەیلۆلا ۱۹۵۱) هاتین فڕیکرن ل ۳ تیرمەها ۱۹۵۰ئ، سەرۆکی ئویجاخا سەرحدە یا هۆزا هەرکی (فەتاح ئاغا) بەرەف باژیری ئۆرمیی ل پۆژەلاتا کوردستان چوو بوو دئەفی چوارچوو قەیدا CIA دایە دیارکرن ئارمانجا سەرەکی یا فەتاح ئاگی ئەو بوو پەيامەک مەلا مستەفا بارزانی بگەهینتە کوردین پۆژەلات، و ئەوان پالەت پشتهفانییا هەر بزافەکا مەلا مستەفا بارزانی ل پاشەپۆژی ئەنجام بەدت بکەت، و لەوێ دۆمبۆونەکیدا ل نێزیک ئۆرمیی داخواز ژ کوردین ئۆرمیی کربوو پشتهفانییا هەولین مەلا مستەفا بارزانی بۆ دۆزا کوردی ل پۆژەلاتا ناڤین بکەن^(۳۹) CIA، ۲۱ September, ۱۹۵۰). لدۆیف بۆچوونین سیخوړین CIA ئەف کۆمبۆونە بهاریکارییا سیخوړین سۆڤیەت هاتبوو ئەنجامدان، لەوێ پۆژما شاهی کەفتوو دترسەکا مەزندا و داخواز ژ بالیۆزخانە یا ئەمریکا کرب پیکا سیخوړین CIA ب ستراتیژیەک ریکخستی و نهینى دویچوونا لښین سۆڤیەت و کوردان دناف دەڤەری کوردی دا ل ئیرانی بکەن.

دناڤهرا تەباخا ۱۹۵۰ تا شوباتا ۱۹۵۱ هینزین ئیرانی ب هەڤکارییا شارەزایی ئەمریکا ب هەمی شیانین خۆ دویچوونا چالاکی و لښین کوردان یین سیاسی و لەشکەری دکرن، و ل ئەوی دەمی پەوشا ئیرانی گەلەک تیکچو بوو ب تاییەتی پستی ل ۷ ئادارا ۱۹۵۱ سەرۆک وەزیری بەری یی ئیرانی حاجەلی رەزم ئارایی ژلایئ چەکدارین گروپەکی تۆندەر و بناڤی (فیدائیین ئیسلامی)^(۴۰) ڤه هاتیه کوشتن (The New York Times, March ۸, ۱۹۵۱). ل ئەوی دەمی ئیران تووشی چەندی ئالۆزی و کیشەیین ترسناک دبیت، و ئیک ژئەوان دۆزین ل ئیرانی هەین هەبوونا دۆزا کوردی بوو، سەرەرای هندی واشنتۆن چ پەیوەندیین راستەوخۆ دگەل سەرکردهیین کورد نەبوو، بەرپرس و دیپلوماتکارین ئەمریکا ل دەڤەری بایەخەک تاییەت ب کارتیکرنا ئەفئ دۆزی ل سەر پەوشا ئیرانی ددا، و ل ۱۲ ئادارا ۱۹۵۱ نڤیسینگەها پلانان یا CIA یاداشتنامەکی

(۳۹) بۆ پتر پیزانینان ل دۆر ئەفئ چەندی بەریخۆ بەدن (پەحمانی، ۲۰۲۳).

(۴۰) ل سالا ۱۹۴۶ ژلایئ (نەواب سەڤهوی) ڤه هاتیه دروستکرن و چەندی کرپارین کوشتنی ئەنجام دابوون و ئیک ژ ئەوان کوشتنا رزماریی بوو (عزەم، ۲۰۲۱، ۴-۱۴).

بۆ جیگرى رێقه‌به‌رى CIA (ویلیه‌م هاردینگ جاکسۆن William Harding Jack-son ۱۹۰۱-۱۹۷۱) ڤێدکەت و ئاماژە ب دۆزا کوردی دا و دیارکر، کو هەبوونا دۆزا کوردی ل ئێرانى و کارتیکرنا سەرکردى کوردین باشووری مەلا مستەفا بارزانی یى سۆڤیەت پشته‌فانییا ئەوی دکر پەوشا ئێرانى پتر ئالۆز و نه‌خۆش کریه. ل هەر وه‌خته‌کی پێک ب بارزانی و هەڤالین ئەوی به‌یتە دان دەر‌بازی سنوورى ئێرانى بن، هینگى دى دەر‌فەت بۆ بارزانی پەیداییت پە‌یوه‌ندیى دگەل کوردین سوورین، تۆرکیا و عێراقى بکەت، گەلەک ژ ئەوان کوردان شەرکەر و می‌رخاسن و دبیت بنه ئەگەرى پویدانا نه‌خۆشیان نه‌بتنى ل ئێرانى، بە‌لکو ل سەر‌انسەری پۆژه‌لاتا نافین (CIA, March ۱۲, ۱۹۵۱).

ژ به‌ر ئەوان کاودانین مل ب ملئ دۆزا کوردیقه ب سەر ئێرانیدا هاتین، کارتیکرنه‌ک به‌یز ب به‌رژه‌وه‌ندیین ئەمریکا که‌فتوو، ل ۵ نیسانا ۱۹۵۱ دبه‌لگه‌نامه‌یه‌کی‌دا لژی‌ر نافونشیانین (هەلسگه‌ناندا هەوالگێریا نشیماى National Intelligence Esti-mate) دا CIA دایه‌ دیارکرن، به‌رژه‌وه‌ندیین ئاسایشا نه‌ته‌وه‌یى یین ئەمریکا ژ به‌ر پێشهاتین ئابووری و سیاسى یین ئێرانى چ پێشقه‌چوون بخۆفه نه‌دیتنه، ئەگەریین ئەڤى چه‌ندى دزفرن بۆ لاوازییا حکومه‌تا ئێرانى، و پە‌یره‌وکرنا سیاسەتا تۆمه‌تبارکرنا ئەمریکا، و سیاسەتا خو دوورکرنا ژ پۆژئافایى، به‌یزبوونا بزافین نه‌ته‌وه‌یین یین دناڤ ئێرانیدا وه‌ک بزافین کوردان، ئەوین به‌ری هینگى بووینه ئەگەرى هندى حکومه‌تا ئێرانى سیاسەتا خو دوورکرنى ژ پۆژئافایى پە‌یره‌و بکەت، دبیت ئەڤ هیزه (کورد و نه‌ته‌وه‌یین دى) بنه ئەگەرى هندى ئێران سیاسەته‌کا تۆندتر مەرامبەری پۆژئافایى پە‌یره‌و بکەت. ه‌رزکریه سۆڤیه‌تى دڤیت ب پێکا پشته‌فانیکرنا کوردان جاره‌کادى پە‌وشا ئێرانى ئالۆز بکەت، بۆ دیار بکەت ئەگەریین ئالۆزبوونا ئێرانى مایتیکرنا هیژین بیانى ب تاییه‌تى ئەمریکا لسه‌ر ئابووری و ژیارا ئێرانى یه‌سه‌ره‌پای هندى به‌رده‌وام راپۆرت ل‌دۆر بزافین کوردان ژلاى CIA بۆ وه‌زاره‌تا دەرڤه‌ یا ئەمریکا ده‌اتنه‌ ره‌وانه‌کرن، چ به‌لگه‌یین وه‌سا نیشا ناده‌ن سۆڤیه‌ت پشته‌فانییا کوردان کربیت یان ئەو پالبدابن ب دژى ده‌سته‌لاتا ئێرانى رابن، و پشته‌فانییا هۆزین کوردی بۆ دروستکرنا گیانى هەڤکارى دناڤه‌را هۆزین کوردی دا بکەت، ل دووماهیى ئاماژە ب هندى دده‌ت هەتا ئەگەر کورد ب شۆره‌شى ژى رادبن دى ژ دەرڤه‌ی سنوورین خو لاواز بن، و چ کارتیکرنى لسه‌ر حکومه‌تا ئێرانى ناکه‌ن (CIA, April ۵, ۱۹۵۱). ژئه‌ڤى راپۆرتى

دیار دبیت گەلەک ژ ئەوان راپۆرت، برۆسکە و یاداشتنامەین دەزگەهین ئەمریکا لدۆر دەستپەردانا سۆفیهت دکاروبارین ئیرانیدا و پشتهفانیکرنا حکومەتا سۆفیهت بو دۆزا کوردی ل ئیرانی بتنی ئەمریکا بو بهانهیان بکاردهینان، داکو هەولبەدت ئیرانی بخۆفه گریڤەدت و جهین پین خو بو پاشەرۆژی ل ئیرانی بهرفرهه بکەت.

ژبەر نەپازیبوونا کوردان ب تایبەتی و خەلکی ئیرانی ب گشتی مەرامبەری ئەوی سیاسەتا حکومەتا ئیرانی دناخۆیی ئیرانی دا پەیرهو دکر، بارودۆخین ئیرانی زۆر ئالۆز و نەخۆش ببوون، د ئەفی بیافی دا ل ۲۰ نیسانا ۱۹۵۱ هاریکاری (رێفەبەری پیشینیین نەتەوهیی یا ئەمریکا) (ویلیەم لیۆناردی لانگەر William Leonard Langer ۱۳ چریا دووی ۱۹۵۰- ۳ کانوونا دووی ۱۹۵۲) یاداشتنامەیهکی بو رێفەبەری ئازانسا CIA (والتەر بیدیل سمیس Walter Bedell Smith ۷ چریا ئیککی ۱۹۵۰- ۹ شوباتا ۱۹۵۳) فریدکەت، و تیدا ئەفی چەندی دیار دکەت ژئەنجامی نەپازیبوون و تۆندۆتیژیان پەوشا ئیرانی ب شیۆهیهکی مەترسیدار بەرهف ئالۆزبوونی دچیت، ژبەر هندی هیژین لەشکەری ئیرانی دگەل چەکی گران و تانکان بو دەرەری کوردی هاتینه فریکرن، و ئیران هزر دکەت لئینی کوردان یین بووینه ئەگەری ترسانکبوونا پەوشا ئیرانی (CIA, ۲۰ April, ۱۹۵۱). ژلایهکی دیفه، ل ۳۰ نیسانا ۱۹۵۱ CIA یاداشتنامەیهکی لدۆر هەلوپستی سۆفیهت ژبارودۆخین ئیرانی بەرههف دکەت، و دیار دکەت پشتی تیکچوونا پەوشا ئیرانی دەرەتەکا زیرین بو سۆفیهت ل ئیرانی هاتییه پیش، کارتیکرنا ئەوی ل دەرەری کوردی زیده بوویه، و چالاکیین سۆفیهت ل باکووری رۆژئافایی ئیران وەسا نیشاندهن پیدفیه پیدچوونەکا دیپلۆماسی ل سەر پینگاف، بانگەشه و چالاکیین ئەوی و تەکتیکیکن پارتا تۆده لەسەر سنووری ئیران-سۆفیهت بهیته کرن، ژبەرکو ب چالاکیین خو سۆفیهت دفت کوردان لەسەر سنووری پالەدت هیرش بکەن سەر هیژین ئیرانی (CIA, ۳۰ April, ۱۹۵۱).

سیخۆرین CIA دناقبەرا گولان تا خزیزانا ۱۹۵۱ ب شیۆهیهکی بهرفرهه هەولددان پیزانینان دەربارە ی سۆشتی پەیوهەندیین سۆفیهت دگەل کوردان و چالاکیین سۆفیهت و کوردان بدەستفەبینن، داکو بشین مەترسیا دۆزا کوردی و سۆفیهت لەسەر پەوشا ئیمناهی ئیرانی شۆفه بکەت، و د ئەفی چوارچووڤهیدا CIA دایه خویا کرن ل تیرمهها

۱۹۵۱، کوردان ب تایبەتی ھۆزین کوردی یین پوژتافایی ئێران و ل دەورووبەری باشووری دەریاچا ئۆرمیی ژدوو لایانقە ل دەقەرین سەر سنووری عێراقی مەترسی بو سەر ئێران دورستەر بوون، و ئێران ئیخستبوو د پەوشەکا ھەستیاردا و بو بەرپرست ئەمریکا دیار بوو، کو لئین و پەیوەندیین کوردان دگەل سۆقیەت پوژما شاھی زۆر تەنگاڤ و شەپزەکرەبوو، و بەردەوام داخووا پێزانینی ھەوالگێریی ژ بالیۆخانەیا ئەمریکا ل تاران دکر (CIA, September ۱۲, ۱۹۵۱).

مەرامبەری بانگەشسین سۆقیەت دناڤ کوردان دا، ئەمریکا پتر ھەولدا ب پیکراگەھاندنی خو نیزیکی کوردان بکەت و پشەقانییا ئەوان بو دژایەتیکرنا سۆقیەت بەدەستقە بینت، ژبەر ھندی ل ۵ تەباخا ۱۹۵۱، بالیۆخانا ئەمریکا ل تاران نامەیک بەو ھەزارەتا دەرڤەیا ئەمریکا ھنارت و تیدا ئەف چەندە دایە دیارکرن: « ئەم نوکە یین گەنگەشی لدۆر دەستپیکرنا (رادیویا دەنگی ئەمریکا - The Voice of America) ^(۴۱) ب زمانی کوردی دکەین، دبیت ئەفی چەندی دی بایەخا خو ھەبیت و بگەھیت ژمارەکا مەزن یان کیم یا خەلکی ل دەقەرین دوور دەست، و بەرھەنگاریا پراگەھاندنا دەزگەھی نھینی یی ئیکەتییا سۆقیەتی ب زمانی کوردی بکەت» (CIA, August ۵, ۱۹۵۱). وەسا دیاردبیت ژبەر ئەوی سیاسەتا ئەمریکا مەرامبەری حکومەتا ئێران بکاردھینا پتر کورد ھاتنە پالدا ھزری بو بەدەستقەھینانا ھاریکاری و پشەقانییا سۆقیەت بکەن، ژئەگەری نیزیکی بوونا کوردان دگەل سۆقیەت، CIA ب شپۆھیکە بھیز ھاتە پالدا پتر دویچوونا کوردان بکەن، ل ئەوی دەمیدا CIA بو بالیۆزی ئەمریکا ل تاران دا دیارکرن، کوردان پشەقانییا سۆقیەت بەدەستقەھینایە و دەست ب دارشتنا پلانی بو بەرپالکرن بزاڤەکی ل باکووری پوژتافایی ئێران کریه، کوردان دەست ب ژمارەکا بزاڤان ل دەقەرین کوردی ل ئازەربایجانا ئێران کریه، ھەروەسا گرووپەکی بچوویک یی بارزانیین کورد ئەوین ئاوارەیی سۆقیەت بووین ژ سۆقیەت زفرینە ئێران و داخووا ھاریکاریی ژ کوردین پوژھەلات کریه، سەپەرایی ھندی چ بەلگەنامە پویدانا بزاڤەکی ل ئەفی دەمی دا نیشان نادەن، دگەل ھندی پلان بو بزاڤەک سیاسی سەرانسەری ل پوژھەلاتا کوردستانی ب ھاریکارییا سۆقیەت

(۴۱) ژلای حکومەتا ئەمریکا قە و ب پیکا CIA ل سالا ۱۹۴۲ بو پراگەھاندنا جیھانی ھاتیە دروستکرن و ب ۴۷ زمانین جیھانی دەیتە بەلڤکرن (VOA, 2022; Heil Jr, 2003).

هاتبوو دارشتن (CIA, January ۲۸, ۱۹۵۴).

هه‌ژێ گوتنیه هزریین دورستکرن و ده‌ستپیکرنا VOA ب زمانێ کوردی چه‌ندین بوجوون دگه‌ل خو هینان بوون. له‌و‌را بالیۆزخانه‌یا ئەمریکا هنده‌ک خال لدۆر ئەفێ مزاری دابوون دیارکرن.

۱. خو دوورکرن ژ هی‌رشین راسته‌وخۆ ب دژی سو‌فیه‌تان. به‌لێ ب شیوه‌یه‌کی توند په‌خه‌ ئاراسته‌ی کومیونسیتی به‌ینه‌کرن.

۲. خو دوورکرن ژ پشته‌فانیکرنا هزرا نه‌ته‌وایه‌تیا کوردی.

۳. پشته‌فانیکرنا حکومه‌تین نافه‌ندی یین هه‌ریمی (ئێران، تۆرکیا و عێراق) د بانگه‌شه‌یین ئەواندا یین ب دژی کۆمیونیزمان دناف کورداندا ده‌اتنه‌ به‌لافه‌کرن (CIA, August ۵, ۱۹۵۱).

ل ئەفێری دیار دبیت بالیۆزخانه‌یا ئەمریکا دفیا دیار بکه‌ت نابیت بابه‌تین سیاسی یین دابنه‌ ئەگه‌ری به‌یزکرنا هزرا نه‌ته‌وه‌یه‌تیا کوردی د VOA یا زمانێ کوردی دا به‌ینه‌ به‌لافه‌کرن، بتنی پدیفیه‌ بابه‌تین گریدای په‌وه‌شه‌نبیری و دابونه‌ریتین کوردان فه‌ به‌ینه‌ به‌لافه‌کرن، داکو کورد نه‌هین په‌ل‌دان په‌وشا ئێرانێ تیکبده‌ن. هه‌رچه‌وابیت ژبه‌ر ئەفێ چه‌ندی، وه‌ک د به‌لگه‌نامه‌یه‌ک ئەمریکیدا یا دزفریت بو ۲۴ ته‌باخا ۱۹۵۱ هاتیه‌ دیارکرن: « حکومه‌تین ئەمریکا و سو‌فیه‌ت چالاکیین خو دناف کوردین ئێران و عێراق زۆر به‌یز ئیخستبوون (CIA, August ۲۴, ۱۹۵۱). ل ئەفێری ب ئاشکه‌رایا دیار دبیت هه‌ر دوو وه‌لات ب ریکا راگه‌هاندنی دناف کورداندا که‌فتبوونه‌ ده‌ه‌ف‌رکیا به‌یزکرنا پیگه‌هین خۆدا.

بابه‌تی فه‌کرنا له‌قه‌کی VOA ب زمانێ کوردی بو به‌لافه‌کرنا ده‌نگو باسین گریدای ب کاودان و په‌وشا کوردان فه‌ل پۆژه‌ه‌لاتا نافین، ببوو جه‌ی دانوستاندنی دناقه‌ه‌را دیپلوماتکار و بنگه‌هین دیپلوماسی و هه‌والگیریا ئەمریکا ل ده‌قه‌ری، ده‌ف‌ی چوارچوو‌فه‌یدا به‌رپرسی نقی‌سینگه‌ها کاروبارین پۆژه‌ه‌لاتا نیزیکی یا وه‌زاره‌تا ده‌رفه‌ یا ئەمریکا (جیر جۆنس. چی. لۆیس Jones, G. Lewis, Jr). راگه‌هاند مه‌به‌ستا سه‌ره‌کیا ئەمریکا د هه‌ف‌رکیکرنا سو‌فیه‌تدا به‌رفه‌ه‌بوونا پیگه‌هین ئەوی و شکاندنا باوه‌ریا کوردان ب سو‌فیه‌ت بوو، ژبه‌رکو ل ئەوی ده‌میدا سو‌فیه‌ت رادیویا ئیری‌شان

و بەلاقۆکیڤ ب زمانێ کوردی بەلاق دکرڤ. ئەف پینگاڤین سوڤیەت مەترسی دناڤ دیپلوماتکارین ئەمریکا دا پەیدا کربوون، و ئەوان وەسا هزر دکر دێ سوڤیەت کوردان بۆ بەرژەو هەندییڤ خۆ بکارهینیت. لەوێ ئەمریکا ب شیوەیەکی هوروی دویڤچوونا ئەفی بابەتی دکر، هەروەسا ل ۴ ئەیلۆ ۱۹۵۱، حکومەتا ئەنقەرە راپۆرتەک ل دۆر بەلاقە کرنا VOA ب کوردی بۆ بالیۆزخانەیا ئەمریکا ل ئەنقەرە هەنارت، ئەوێ ژێ بۆ وەزارەتا دەرڤەیا ئەمریکا پەوانە کر، و تیدا ئەف چەندە دا دیارکرڤ ناییت وەزارەتا دەرڤەیا ئەمریکا خۆ تیکەل ئەفی بابەتی بێ ریمان و هەستیار بکەت دەمێ خۆ ب ئەفی جوړی راکەهاندنیڤە ببۆرینت، چونکی گەلەک ب زەحمەتە هزر ویریڤ ئەمریکا ب ئەفی ریکێ دناڤ خەلکی دەرڤەری دا بهینە زانیڤ. ژبەرکو ئیران نەب دژی بەلاقە کرنا بەلاقۆکیڤ ب زمانێ کوردی یە، ژبەر هندی تۆرکیا پێشنیاز کر ئەگەر پیدڤی بوو وەشاندا VOA ب زمانێ کوردی ب هاریکاریا ئەمریکا ب دەزگەهین راکەهاندنا ئێرانێڤە بهینە گریدان و وەشاندا^(۴۲) (September ۵-۴, Department of State, ۱۹۵۱).

دئەفی بیافیدا بالیۆزخانەیا ئەمریکا ل تاران دگەل شارەزایی VOA دیافێ دۆزا کوردی دا ئارچیبالد رۆزڤیلت کۆمبوو، و دانوستاندن دەربارەیا وەشاندا VOA ب زمانێ کوردی ئەنجامدان، ئارشیبالدی دیارکر کو بۆچوونێڤ بالیۆزخانەیا ئەمریکا ل ئەنقەرە ژۆر راستن، ژبەرکو ئەمریکا بەرژەو هەندییڤ تاییەت و گرنگ یڤ دگەل وەلاتین دەرڤەری ب تاییەتی تۆرکیا و ئێرانێ هەین، و هندی تۆرکیا ب دژی ئەفی چەندی راولەستیت، پیدڤیە هەندەک پینگاڤین دی ل جەئ ئەفی چەندی بهینە هافیت و ب ریکا راکەهاندنا عێراق، و هەتا ئەگەر دشیان دابیت ب ریکا راکەهاندنا ئێرانێ ئەف چەندە بهینە ئەنجامدان، داکز کورد هزر نەکەن ئەمریکا پشتهڤانیا ئەفی چەندی دکەت و هزر بکەن هەر دەمێ داخوازا مافین خۆ یڤ نەتەوایی بکەن دێ ئەمریکا پشتهڤانیا ئەوان کەت، چونکی هەر دەمێ کوردان بزافەک ب دژی ئەفان وەلاتان ئەنجامدا دێ راستەوخۆ مەترسی کەڤنە سەر بەرژەو هندی و ئاسایشا نەتەواییا ئەمریکا ل دەرڤەری (September ۵-۴, Department of State, ۱۹۵۱). هەژێ بیژین ژبەرکو رێژەکا ژۆر کوردان ل تۆرکیا هەیه، تۆرکیا دترسیا بەلاقوونا VOA ب زمانێ کوردی، دێ پالەهران و هەستین نەتەواییەتی ل دەڤ کوردا زیدەکەت، ژڤەرپێژا ئەفی

(۴۲) سەرەرای باسکرنا بەلاقۆکان دگەل بەرپرین ئەمریکا چ تشین دی ب دەست تۆرکیا نەکەڤن. ڤەکۆلەر.

چهندی دى ب دژى تۆرکیا پارههستن. لهوړا پېشنيازكر ئهف وهشاندنه لژیر چاقدیریا CIA ل ئیرانی دهست پیکهت.

لدور داخواییا دوور و دريژا به لافه کرنا VOA ب زمانى کوردی، ل ۱۴ ئیلولا ۱۹۵۱، جیگرى هاریکاری وهزارهتا دهرفهیا ئه مریکا بو کاروبارین پوژههلاتا نافین و باشوری ئاسیا (بۆرتۆن.ی. بیرى Burton Y Berry)، برۆسکهیهک بو پتفه بهرى نفیسینگهها کاروبارین پوژههلاتا نیزیکی یا وهزارهتا دهرفهیا ئه مریکا جیر جونس. چى. لویس فریکر و تیدا دیارکریه، دقیت ل بیرا ههوه بیت: «نۆکه مه گهلهک ههلسهنگاندن دهبراهى هزرویریڤن جیاواز لدور پۆستین گریډای ئهفى پرسى ئه نجامداینه، ب شیوهیهکى گشتی وهسا هاتیه هزرکرن دبیت بهرژهوهندی دئهفى بهرنامهیى دا ههبن، ئه گهر ب شیوهیهکى هوشیار بهیته دارشتن و سه رهدهری دگهل بهیته کرن» (September ۱۴, ۱۹۵۱, Department of State Medoranmum)، دگهل هندیدا دبیت ئه نقه ره ب تۆندی دژى ئهفى چهندى راوهستیت، هه رچه وایت، دویچوونین دوویر و دريژ ژلايى بهرپرسین ئه مریکا فه ل سه ر ئهفى بابتهى هاتبوونکر، و ژ هه مى لایه نافه باشی و خرابيڤن ئه وى هاتبوو ههلسهنگاندن، لدووماهيڤن گه هشتبوون هندى دى حکومه تا تۆرکیا ب تۆندی دژى وهشاندنا VOA ب زمانى کوردی ب چاقدیریا حکومه تا ئه مریکا راوهستیت، ژ بهر هندى پېشنياز کر VOA ل ئیرانى دهست ب په خشى خو بکهت (September ۱۴, ۱۹۵۱, Department of State Medoranmum).

ل ئه وى ده مى ئیک ژبابه تین دی یڤن بوویه جهى دلگرانیا ئه مریکا، په یوه ندييڤن کوردان دگهل توده و پارتین نیزیکی سؤقیهت بوو (ئۆلسن، ۲۰۰۲، ۶۴) لهوړا ئه مریکا ب ریکا دیپلوماتکاریڤن خوه خو پتر نیزیکی کوردان کر، و ئه مریکا دقیا ب ئهفى چهندى په یوه ندييڤن باش دگهل کوردان گریډهت، داکو کوردان ژ سؤقیهت دوور بکهت، و ب ئهفى چهندى ل ۲ شوباتا ۱۹۵۲ کهسهکى کورد بناقى (شههبازى کوردی) ^(۴۳) ب پشته قانییا کورد دادوهر دۆگلاس وهک راویژکاری سیاسى ل بالیوزخانهیا ئه مریکا ل تاران هاته دامه زراندن، شههباز وهک راویژکاری خزمه تگوزاری بو تۆماریڤن بالیوزخانهیا

(۴۳) ژیدهر دیار دکهن نافى ئه وى (شههبازى کورش) بوو، بهلى دۆگلاسى نافى ئه وى ب (شههبازى کوردی) ئینایه و دایه دیارکرن ل دهمن سه ره دانا ئیرانى کری وهک وهگریڤر دگهل دا کار دکر، و گهلهک جارن دگهل ئه وى سه ره دانا کوردستانى دکر (Douglas, 1987, 140).

ئهمریکا یین ده‌رقه‌ هاتیه‌ نیاسین. ژلایه‌کی دیفه‌، دۆگلاسی ده‌رباره‌ی شه‌هبازی ئاماژه‌ ب ئه‌قی چهندی دایه‌:» ئه‌و دچهن‌دین گه‌شتین مندا بو ئیرانی و ده‌قه‌رین کوردی وه‌رگیرئ من بوو، هه‌روه‌سا راویژکاری سیاسی یی بالیۆزخانه‌یا ئهمریکا ل تاران بوو» (Douglas, 1987, 128, Arash; April 14, 2011). ئه‌فه‌ ل ده‌مه‌کیدا بوو حکومه‌تا ئیرانی سیاسه‌ته‌کا تۆند ب دژی کوردان په‌په‌وه‌دکر و کاوداین کوردان گه‌له‌ک نه‌خۆش بیوون، ژبه‌ر ئه‌قی چهندی ژماره‌یه‌ک ژ په‌وشه‌نیرین کوردان مینا هونه‌رمه‌ند (حه‌سه‌ن زیه‌که‌ی بوکالی ١٩٢١-١٩٧٢) و زاناین ئایینی (عه‌لئه‌دین سوجادی ١٩٠٧-١٩٨٤)، (مه‌لا محمه‌د قزله‌چی ١٨٩٥-٢٩٥٩)...هتدتر په‌نابه‌ری باشووری کوردستان بیوون و ل باژیری سلیمانی و ده‌ورووبه‌ران ئاکنجی بیوون (نه‌به‌ز، ٢٠٢٢، ٥٤٩-٥٥٠).

سه‌ره‌رای سیاسه‌تا تۆندا پژیما شاه‌ی مه‌رامبه‌ری کوردان بکارده‌ینا هیشتا ئهمریکا ژ کارتیکرنا سۆقیه‌ت ل سه‌ر کوردان دترسیا، ل ٢٢ ئادارا ١٩٥٢ بالیۆزخانه‌یا ئهمریکا ل تاران ب ریکا CIA هاته‌ ئاگه‌ه‌داکرن، ئه‌گه‌ر هاتوو ئیران که‌فته‌ دبن کونترۆل سۆقیه‌تته‌ یان سۆقیه‌ت هیزین خو په‌وانه‌ی پۆژه‌لاتا نافین کرن، دبیت کورد ده‌ست ب بزاقین خو بکه‌ن، چونکی هه‌ر ل ئه‌وی ده‌میدا سۆقیه‌تی ده‌ست ب به‌لافه‌کرنا بانگه‌شه‌یان ب ریکا رادیویا تیریفان دناف کوردین پۆژه‌لاتا نافین ب تایبه‌تی یین باشووری و پۆژه‌لاتی کر بوو (CIA, March 22, 1952). بابته‌تی ئه‌نجامدانا بزاقه‌کا نه‌ته‌وه‌یی ب دژی حکومه‌تا تاران ژلای کوردانه‌ هه‌ر ژ نیسان تا ته‌باخا ١٩٥٢ CIA پالدا زۆر ب هۆشیاری دۆیف پینگا‌ف ولفینین کوردان بچن، چونکی حکومه‌تا ئهمریکا ژ پشته‌فانیکرنا ئیکه‌تییا سۆقیه‌ت بو کوردان ده‌رباره‌ی تیکدانا په‌وشا نافخویا ئیرانی دترسیا (Hassaniyan, 1980, 11).

ژ ده‌رئه‌نجامی ئه‌وا به‌ری نوکه‌ هاتییه‌ پیش ل ١٧ ئه‌یلۆلا ١٩٥٢، CIA ل ئیرانی بو بالیۆزی وه‌لاتی خو ل تاران (لوی ویسلی هیندیرسون - Loy Wesley Hender-son ١٩٥١-٣٠ کانونا ئیککی ١٩٥٤) دا دیارکرن، کو ده‌قه‌رین کوردی ل ئیرانی یین دکه‌فنه‌ سه‌ر سنووری عیراق و ئیرانی ب پشته‌فانییا سۆقیه‌ت ده‌ست ب سه‌ره‌لدانان دکه‌ن داخوازییا ده‌وله‌ته‌کا کوردی دکه‌ن، ئارمانجا ئه‌وان ژه‌قی چهندی ئیکگرتنا کوردین عیراق، ئیران و تۆرکیا یه‌، هه‌روه‌سا رونه‌کرییه‌ ئه‌فه‌ بو ماوه‌یه‌کی

زۆر درێژه کورد خەبات بۆ ئەفقی چەندی دکهن، و ب مەرەما بهێزکرن پێگههێ خۆ دناف دهفهرێن کوردی ل ئیرانی سۆقیهت پشتهفانییا کوردان ب پێکا راگههاندنی دکهت^{۴۴} (CIA, September ۱۷, ۱۹۵۲)، لهوڕا CIA ب هووری بهردهوامی دا دویچوونا پهیوهندیین کوردان دگهل سۆقیهت و پشتهفانییا بوچوونا ویسلی هیندیرونی دهبارهی پشتهفانییا سۆقیهت و چالاکیین ئەوی دناف کورداندا کر و دا پونکر هیشتا سۆقیهت ههولدهت سهرنجا کوردان ب پێکا بانگهشهیین راگههاندنی ب زمانێ کوردی بۆ خۆ راکیشیت، داکو پێگههێ خۆ دناف دهفهرێن ئیرانی یین سه ر سنووری خۆ بهیترتر بکهت ((۳۱۵۲-۱۰/۷۸۸, ۰۰), Telegram, ۳۱ October ۱۹۵۲. وهسا دیاره هیشتا ئەمەریکا هزرا هندی دکر دی سۆقیهت ب پێکا بهێزکرن پهیوهندیین خۆ دگهل کوردان مهترسیان ئیختیه سه ر ئیماهییا ئیرانی و بهرژهوهندیین ئەمەریکا ئیختیه دمهترسیان دا.

هه ر سه بارهت نه رازیوونا کوردان ژ سیاسهتا حکومهتا ئیرانی ل ۵ چریا دووی ۱۹۵۲، بالیوژی ئەمەریکا ویسلی هیندیرونی بۆ وهزارهتا دهرفه یا ئەمەریکا دا دیارکر، قونسۆلخانهیا ئەمەریکا ل تهبریز ئاماژه ب هندی دایه نه رازیوونهکا بهرفره دناف هه می دهفهرێن کوردی دا مه رامبهری حکومهتا ئیرانی به لاقبوییه، ههروهسا ئەو راپورتین ب پێکا سیخورین CIA دگههشتنه بالیوژخانهیا ئەمەریکا دووپاتی لسه ر هه مان تشت کرن، لهوڕا بالیوژخانهیا ئەمەریکا بۆ حکومهتا ئیرانی دیارکر، کو پیدقیه هه فسهنگیا هیژی ب پارێزیت، چونکی ئەمەریکا پشکداریی ب پێکا لهشکهری بۆ چاره سه رکرنا ئاریشهیین نافخوویی یین ئیرانی ناکهت، بتنی بۆ ریگریکرن سۆقیهت دی پشتهفانییا ئەوی ب پێکا پیزانین هه والگیریی لدۆر چالاکیین سۆقیهت ل دهفهرێن ئیرانی کهت، سیاسهتا ئەمەریکا بتنی دی بزافکرن بۆ پهیداکرنا هه فسهنگی دناقبهرا سه رکردهیین حکومهتا ئیرانی و دهبرینا هه لویستهک گونجای مه رامبهری ئەوین ب

(۴۴) ل ئەفی وهختی دا سه رهلهداین جوتیاران ل دهفهره موکریان ب دژی سیاسهتا رژێما شاهی و زۆلما دهبرهگان دهست کره بو و ل ئەفی ده می دا حکومهتا ئیرانی پێکا راگههاندنا خۆ دابو دیارکر قوناغهک نۆی یا کۆمیونیزمی ل کوردستان دهستیگیری یه و هه فکیا دهستهلاتا پاشایهتی دکهت و کوردستان بوویه مهیدانا کۆمیونیزمان، ب ئەفی چەندی ترسهک زۆر ل دهف رژیما شاهی و ئەمەریکا پهیدا بوو، دیپلوماتکارین ئەمەریکا هزرکبوو نهبتنی ئەف رویدانه ژ دهرنهجامی ئالوژین نافخو رویدابو بهروفاژی گوهورینا رژیمین چینی، کۆبا و کۆریا کارتیکرن ل کوردان کره بو (Hassaniyan, 2019, 387-406).

ئەفەل دەمەكچىدا بوو ئىرانى ھەزرىتى پىشتى ھەلبۇزاردىن سەرۆكاتىيا ئەمىرىكا يىن ساللا ۱۹۵۲ يىن دئەنجامدا (دوايت دەيشد « ئايك » ئاينىھاوەر Dwight David Eisenhower “Ike” ۲۰ كانونا دووى ۱۹۵۳- ۲۰ كانونا دووى ۱۹۶۱) شىايى دەستھالاتا ئەمىرىكا بدەستفەبىنت، دگەل سىاسەتا خۇيا دەرفە دا مەرامبەرى ئىرانى بەرىخۇدايە دۇزا كوردان ژى، چونكى پىشتى دەستبىكاربوونا حكومەتا سەرۆكى نوئى ئەمىرىكا پتر كارگىرىيا ئاينىھاوەرى ھەولدان دويىچوونا ھەلسەنگاندنا دۇزا كوردى بىكەت، سەرەپراى ھندى ل ئەفى دەمىدا ئاينىھاوەرى ھەزرىتى كورد «دئەسل دا تۆركمانن!!»، دگەل ھندىدا ئاينىھاوەرى داخواز ژ رىفەبەرى CIA (ئالان وىلش دالاس Allen Welsh Dulles ۲۶ شۇباتا ۱۹۵۳- ۲۹ چرىا دووى ۱۹۶۱) كر دەست ب قەكۆلىنان لدۆر دۇزا كوردى بىكەت، ژبەر ھندى ئالان وىلش دالاسى كارمەندىن CIA راسپاردبوون قەكۆلىنا لدۆر دۇزا

کوردی ل پۆژەهلاتا ناڤین ئەنجامبەدن، ب ئەڤی چەندی دبیت حکومەتا ئایزنه‌اوه‌ری ئیکەمین حکومەتا ئەمریکا بیت گرنگی ب دۆزا کوردی دبیت، هەروەسا ئیکەمین حکومەت بۆ تارادەیه‌کی پشته‌فانییا دۆزا کوردی کری، ئەگەرین ئەڤی چەندی دزقن بۆ هەلوێست و سیاسەتا حکومەتین سۆڤیەت مەرامبەری کوردان، چونکی ل ئەوی دەمیدا پەیوه‌ندیین سۆڤیەت و کوردان خۆش بوون، و سۆڤیەت رۆژنامە و رادیۆ ب زمانی کوردی بە‌لاف دکرن (Eisenhower Library, July ۲۱, ۱۹۵۹). هەژی یه‌ بیژین ل ئەڤی دەمی مەلا مستەفا بارزانی ل سۆڤیەت دژیا، هەروەسا سۆڤیەت رۆژنامەیا رپیا تازە ب زمانی کوردی وه‌شان، و بە‌رنامین ب زمانی کوردی ل رادیویا ئیریڤان پەخش دکرن و ئەڤان چالاکیین سۆڤیەت کارتیکرنا خۆ ل سەر حکومەتا نوێ یا ئەمریکا کربوو.

ل ۱۳ شوباتا ۱۹۵۳؛ بە‌رپرستین CIA ل تەبریز بۆ وه‌زارەتا دەرڤه‌ یا ئەمریکا دایه‌ خۆیاکر، شیانین هیژین ئیرانی ل دەرڤه‌ین ئازەربایجان مەرامبەری لڤینین کوردان ب شیوه‌یه‌کی زۆر بە‌رچاڤ به‌یز بووینه و بازارین رەش یین چەکی بە‌رفره‌ه بووینه، هەروەسا بە‌رپرستین لەشکەری ژبەر ئالۆزین هۆزان شەپزە بیوون، سەرەرای هندی راپۆرتین نوی دیار دکر چالاکیین هەوالگیریا سۆڤیه^(۴۰) دناڤ سەرکرده‌یین کورد دا ب ریزه‌یه‌کا بە‌رچاڤ و ئاشکەرا هەبوون، دگەل هندی کوردان نەڤیا شەری ب دژی هیژین ئیرانی بکەن، ب شیوه‌یه‌کی گشتی کورد ب هیڤیوون کیشەیا خۆ ب شیوه‌یه‌کی ئاشتیانە دگەل ئیرانی چاره‌سەر بکەن، لەورا قۆنسۆلخانەیا ئەمریکا هزر دکر کوردین پۆژەه‌لات هەولددان پەیوه‌ندیان ب بە‌رپرستین حکومەتا ئیرانی بکەن و بۆ دیار بکەن ئەو ریزی ل دامو دەرگه‌هین حکومەتا ئیرانی دگرن، و دبەرامبەردا ل سەر تاران پیدڤیه‌ هەولبدەت مافین ئەوان ب شیوه‌یه‌کی ئاشتیانە بدەت ئەوان، چو بە‌لگەنامە دەربارەری رویدانا شۆرەشەکا بلەز دناڤ کورداندا نەبوون. دەه‌مان بە‌لگەنامەدا هاتییه‌، هیژین ئیرانی شیانین کونترۆلکرنا رویداتین هەر شۆرەشەک نەچاڤەرێکری یین هەین، هیژین ئیرانی بە‌ره‌ڤییین خۆ ژبۆ ژ چەکرنا هۆزین کوردی کربوون (CIA, February ۱۳, ۱۹۵۳).

(۴۰) ل ئەڤی دەمیدا هەوالگیریا سۆڤیەت بنافی وه‌زارەتا ئاسایشا سۆڤیەت (Ministry of State Security of the Soviet Union - MGB) ده‌اته‌ نیاسین و ل سالا ۱۹۴۶ تا ۱۹۵۳ چالاکیین هەوالگیرین سۆڤیەت ئەنجامددان (Parrish, 1992, 25-55).

ترسا سه‌ره‌کیا ئیرانی هه‌بوونا په‌یوه‌ندیینن به‌یز دناقه‌را کورد و سوڤیه‌تا بوو، هه‌روه‌سا ئیزیکبوونا) پارتی دیموکراتی کوردستان- ئیرانی Kurdistan Democratic Party of Iran- KDPI (of Iran- KDPI) و پارتی دیموکراتی کوردستانا عێراقی بوو، چونکی ل ئه‌فی وه‌ختیدا بو ئیکه‌مین جار هنده‌ک ئه‌ندامین KDPI (مینا) غه‌نی بلوریان ۱۹۲۴-۲۰۱۱) سه‌ره‌دانا سه‌رکرایه‌تیا پارتی دیموکراتی کوردستانا- عێراقی ل به‌غدا کرن (ره‌شید، ۲۰۲۱، ب ۱، ۵۶؛ مه‌حمود و سعید، ۲۰۱۵، ۱-۱۸). له‌و‌را ل ۱۸ شو‌باتا ۱۹۵۳ سه‌روک وه‌زیری ئیرانی (مه‌مه‌د موسه‌ده‌ق ۲۱ تیرمه‌ها ۱۹۵۲- ۱۹ ته‌باخا ۱۹۵۳) (۴۷) لدۆر مه‌ترسیین نافخوی یین لسه‌ر ئاسایشا ئیرانی بو بالیوژی ئه‌مریکا دایه‌ روونکرن په‌وشا نافخویا ئیرانی وه‌سا نیشانده‌ت دی یاخیووین هۆزان ده‌ستپیکه‌ن، دبیت هۆز ژبو ده‌ربرینا نه‌رازیبوونا ده‌رباره‌ی یاساین نافخوی و سیسته‌می ده‌سته‌لاتی ده‌ست ب خو‌پیشاندانان بکه‌ن، چونکی سوڤیه‌تی په‌یوه‌ندیین دگه‌ل هۆزان ب تایه‌تی دگه‌ل هۆزین کوردی هه‌نه‌ دگه‌ل هندی‌دا مه‌ترسیا کوردان هند به‌یزینه‌، چونکی کوردان چ هی‌زه‌ک ریکخستی و خودان شیان نین و بتنی پشتبه‌ستنی لسه‌ر سوڤیه‌ت دکه‌ن، و بتنی سوڤیه‌ت بو به‌رژه‌وه‌ندیین خو هاریکاریا کوردان دکه‌ت (توزیان، ۲۰۰۹، ۲۳۹؛ CIA، ۱۸ February، ۱۹۵۳).

هه‌ژی بیژین دناقه‌را ئادارا ۱۹۵۳ تا کانوونا دووی ۱۹۵۴ ژبه‌ر به‌لاقبوونا لشینین کوردان لسه‌ر سنووری ئیرانی و عێراقی، چالاکیین سیاسی یین پارتین سیاسی یین ئیرانی ژ ئه‌وان توده‌ مه‌ترسیا پشته‌فانیکرنا ژلای سوڤیه‌تفه‌، ئه‌مریکا هه‌ست ب هندی‌ دکر دی په‌وشا ئیرانی به‌ره‌ف ئالوژیان فه‌ چیت، ژبه‌ر هندی‌ ل ۲ کانوونا دووی ۱۹۵۴ (ئه‌نجومه‌نی ئاسایشا نه‌ته‌وه‌یی یی ئه‌مریکا The National Security Council-NSC) (۴۸) دا دیارکرن هه‌بوونا ئیرانی وه‌ک ده‌وله‌ته‌کا سه‌ربه‌خو بو ئه‌مریکا

(۴۶) ئه‌ف پارته‌ تا سالا ۱۹۵۵ نافی ئه‌وی پارتی دیموکراتی کوردستان بوو، پشتی مۆکرنا په‌یمانا به‌غدا ژلای ئیرانی، عێراقی، پاکستان، ئه‌فغانستان و به‌ریتانیا فه‌، ئه‌فی پارتی نافی خو بو پارتی دیموکراتی کوردستانا ئیرانی گوهوری (کومیسۆنی چاپه‌مه‌نی حیزبی دیموکراتی کوردستان، ۲۰۲۱، ب ۱؛ Natali, 2005, 135).

(۴۷) هه‌ژی په‌ بیژن دئه‌فی ماوه‌یدا مه‌مه‌د مسه‌دق وه‌زیری به‌ره‌فانییا ئیرانی ژ بوو (Gasiorowski, 2015, & Byrne).

(۴۸) ل ۱۸ ئه‌یلو‌لا ۱۹۴۷ ژلای کارگریا هاری ترومانیقه‌ هاتییه‌ دروستکرن و ئارمانجا ئه‌وی یا سه‌ره‌کی بو به‌یزکرنا سیاسه‌تا ئه‌مریکا مه‌رامبه‌ری سوڤیه‌ت و هه‌ماهه‌نگی دناقه‌را هی‌زین له‌شکه‌ری یین ئه‌مریکا دایه‌ (Mabee, 2011, 27-44).

گەلەک گرنگە و نابیت بکەفیت دبن کونترۆڵ ھیزا سۆفیتە، ژبەر جھێ ئەوێ یی جیۆستراتیژی یی گرنگ و ھێشا لەشکەری ژلائی سۆفیت و دۆژمێن ئەوێ یی سیاسی ب تایبەتی کوردانقە، و پێدقییە ب چافەک ھۆشیار بەرێخۆبەدەین ئارمانجین سۆفیت ل دەفەرین باکووری پۆژئافایی ئێرانی، ژبەر ھندی NSC ھزر ل زیدەکرنا ھاریکاریین ئابووری و سەربازی یی ئەمریکا بۆ ئێرانی کر، لەورا واشنتۆن قەبارێ ھاریکاریین خو بۆ ئێرانی ب پێژەییەکا بەرچاف زیدەکرنا (NSC ۵۴۰۲, January ۲, ۱۹۵۴).

CIA ل ۲۸ کانوونا دووی ۱۹۵۴ راگەھاند پلانەکا نوی یا سۆفیت ب پیکا راگەھاندنی دناق دەفەرین کورداندا دەستپیکر و ئارمانجا سۆفیت ژ ئەفیی چەندی ئەو بوو جارەکا دی ب پیکا راگەھاندنا ب زمانێ کوردی ھەولبەدەت دۆزا کوردی ل ئێرانی ساخ بکەتقە (CIA, January ۲۸, ۱۹۵۴). ب ئەفیی چەندی ھەر ل دەستپیکار کانوونا دووی ۱۹۵۵، حکومەتا سۆفیتە دەست ب چالاکیین بەرفەرەکرنا کومیۆنیستان دناق کوردین سۆریا، ئێران و عێراقی کر، ھەرھەسا ب پشتەفانییا سۆفیتە رادیوئایێریقان ب پەیشا (ئێریقان دناخفیت Yêrvan Xeber Dide!) جارەکا دی پەخشێ خو دەست پیکرقە، بەرپرسی ئەمریکا زۆر ب ئەقان جۆرە سیاسەتین سۆفیتە دلتنەنگ بوون، دئەفیی چوارچوووقەیدا بەرپرسی کاروبارین کەنداقی عەرەبی (فارسی) (۴۹) ل وەزارەتا دەرھەیا ئەمریکا (دیفد دانلۆپ نیۆزم David Dunlop Newsom ۱۹۵۵-۱۹۶۵) دایە دیارکرنا، دۆزا کوردی ل ئێرانی ب پشتەفانییا سۆفیتە پێشقەچوونەک بەرچاف بخۆقە دیتیە و دبیت سۆفیتە ب پیکا راگەھاندنا خو پیکەھی کومیۆنیزمان ل دەفەرێ بەیز بکەت، و ئەف چەندە مەترسییە بۆ سەر بەرژەوہندیین ئەمریکا ل ئێرانی و دەفەرێ (CIA, January ۴, ۱۹۵۵, Kennedy; June ۱۷, ۱۹۹۱).

ب ئەفیی چەندی پتر ئەمریکا ھاتە پالان دویقچوونا چالاکیین سۆفیتە ل دەفەرێ بکەت، و دگەل ھەقەیمانیین خو یی ھەریمی ھەولدا ئاستەنگان دریکا

(۴۹) گەلەک ژیدەر ب کەنداقی عەرەبی ددەن نیاسین، بەلێ پتریا بەلگەنامە و ژیدەرین بیانی ب کەنداقی فارسی ددەن نیاسین، ھوکمدارێ بەریتانی ل سەر بەحرین (سیر چارلز بیلگرەف Sir Charles Belgrave) ل سال ۱۹۵۵ بۆ ئیکەمین جار پەیشا (کەنداقی عەرەبی) دنقیسین خۆدا بکارھینایە (Abdulla, 2016, 10)، بەلێ دئەفیی تیزیدا پەیشا کەنداقی فارسی ھاتیە بکارھینان، چونکی ئەف نافە کەفتەرە و دہەلگەنامەیین ئەمریکیدا ژێ ئەف پەیشە ھاتیە بکارھینان. فەکۆلەر.

پیشقە چوونا ئەویدا دروست بکەن. ژفەرێژا ئەفقی چەندی (پەیمانانا بەغدا - The Baghdad dad Pact)^(۵۰) ئەوا ل ۲۴ شۆباتا ۱۹۵۵ ب چاقدێریا ئەمریکا بۆ هەفکاریین ئابووری، لەشکەری و سیاسی دناقبەرا ئێران، تۆرکیا، عێراق، پاکستان و بەریتانیا دا هاتە مۆرکرن، ئەف پەیمانە ژ چەند بەندان پیکدەهات و ئارمانجا سەرەکیا ئەفقی پەیمانێ پێگرتنا بەرفەرەبوون و بهێزبوونا پێگەهێ سۆفیت و کۆمیۆنیزمان، و بەرقرارکرن ئیمناهیی و ئاشتییی ل رۆژەهەلاتا نافین بوون (the Department of State, February ۲۴, ۱۹۵۵; CIA, December ۱۴, ۱۹۵۶). ژلایێ خۆفە ئێران ب مەرەما ژناقبەرا مەترسیین نافخۆی مینا دۆزا کوردی، مۆدرێنکرن و بهێزکرن لەشکەری خۆ ب پارەیین رۆژناقای ب تایەتی یین ئەمریکا چوو دناق ئەفقی ئەفقی پەیمانیدا (عوض، ۲۰۲۱، ۴۰). ژبەر هندی کوردان وەسا هزردکر ئارمانجا سەرەکیا ئەفقی پەیمانێ ژناقبەرا بزاقا نەتەواوەتییی کوردی و دۆزا کوردی ژلایێ عێراق، تۆرکیا و ئێرانێفە بوو. چونکی پشتی ئێران بەشداری ئەفقی پەیمانێ بووی ئەمریکا چەکەکی زۆر پێشکێشی ئەوێ کر بوو، ئەفقی پەیمانێ کارتیکرنەک باش ل سەر لێنا هەستێ نەتەواوەتییا کوردان کر، و کوردان مەترسی ئیخست سەر ئاسایشا ئێرانێ، چەندین کەسایەتین کورد یین ژ ئێرانێ رەفین بزاقربوون بزقن دەفەرین کوردیفە و دەست ب هەندەک لقیین سیاسی ب دژی ئێرانێ بکەن، و ژ دەرنەجامی ئەفقی پەیمانێ کوردان هەولدا دەست بزاق و چالاکیین سیاسی و لەشکەری ب دژی حکومەتین تۆرکیا، عێراق و ئێرانێ بکەن (حسامی، ۱۹۹۷، ۲، ۱۱۷؛ مەرەسەنە، ۲۰۰۰، ۱، ۲۷؛ CIA, May, ۱۹۷۲; CIA, April, ۱۹۷۲, ۱۹۷۲).

لژیر فەرێژا ئەوێ رەوشا ژ ئەنجامی مۆرکنا پەیمانانا بەغدا ل دەفەرین کوردی هاتیە پیش، قۆنسۆلی ئەمریکا ل تەبریز (رۆبێرت ل. فۆنسێس Robert L. Funseth ۱۹۵۴-۱۹۵۶) سەرەدانا کوردستانی کر^(۵۱)، دایە دیارکرن: «من گەلەک سەرەدانا دەفەرین

(۵۰) ئەف پەیمانە ب (پێکخراوا هەفپەیمانانا رۆژەهەلاتا نافین-The Middle East Treaty Organization -METO) و (پێکخراوا هەفپەیمانانا نافین-The Central Treaty Organization-CENTO) دهاته نیاسین ل ۱۶ ئادارا ۱۹۷۹ دەیتە هەلۆهەشاندن (CIA, 14, Department of State, 24 February, 1955; CIA, December, 1956). هەرۆهەسا بۆ پتر پیزانینان لدۆر کارو چالاکیین ئەفقی پەیمانێ بەرێخۆبە (Sanjian, 1997, 226-266).

(۵۱) هەژییە بێژین نافێ چ دەفەرین کوردستانی و نوونەرین کوردان دیارنەکرینە، بتنی دیارکرینە ئەو سەرەدانا هەمی دەفەرین کوردستانی کربوو و ئەمریکا گەلەک پرۆژین خزمەتگوزاری ل دەفەرین کوردان

کوردی دکر و من هەست دکر ئەف سەپەدانه گەلەک بۆ قۆنسۆلخانەیا ئەمریکا گرنگن و من دگەل ھەندەک سەرکردێن کورد دانووستاندن کرن» (Kennedy, 13 June, 1994), و چەندین پرۆژین خزمەتگوزاری مینا جھێن نیشاندا نا فیلیمان و شانۆگەرییان، قەکرنا پەرتوووخانەیان، و بۆ کوردان دیارکر حکومەتا ئەمریکا ب شیۆەیه کئی بھێز پشەقانییا حکومەتا ئێرانی بۆ مۆدرێنکرن ئێرانی دکەت، و پونکر لدۆیف «بەرنامی هاریکاریکرن سەرکردەیان Leader Grant Program» دی بالیۆزخانەیا ئەمریکا بزاقی کەت ھەندەک ئێرانیان بۆ خواندی فریکەت ئەمریکا، و ب ئەفی چەندی ل شۆباتا ١٩٥٥ ئیکەمین خۆینکاری کورد^(٥٢) بۆ ئەفی مەرەمی دکیت ئەمریکا (Kennedy, 13 June, 1994). دشین بێژین دیافی پەوشەنبیرکرنیدا حکومەتا ئەمریکا دقا هاریکاریان کوردان دچوارچووئی سیاسەتا خۆ دگەل ئێرانییدا بکەت، دگەل ھەندیدا ب هیچ پەنگە کئی ئامادەنەبوونا ژلائی سیاسی قە خۆ نێزیککی دۆزا کوردی بکەت. چونکی دترسیا چەند پینگا قە کئی خۆ نێزیککی کوردان بکەت دی ھەند زیان ب بەرژەو ھەندیین ئەوئی ل ئێرانی کەفن.

پشتی مۆکرن پەیماننا بەغدا ب چەند ھەیقەکان، حکومەتا ئێرانی ھێزەکا زۆرا لەشکەرئی ئێرانی پەوانەیی گوند و باژێرین پۆژھەلاتا کوردستانی کر، و دەست ب گرتن و زیندانکرن کوردان کر بنگەھئی ھێژین ئێرانی ل دەقەرا (لاجان) یا دکەفیتە دنابەرا پیرانشار و نەغەدە دا کرە جھئی کوشتن و ئەشکەنجەدانا چالاکفانیین کوردان، ئارمانجا سەرەکیا تاران ژ ئەفی چەندی ژناقبرنا لقین و نەپازیبووین کوردان یین ب دژی پەیماننا بەغدا بوو، ھەرەسا ژ ئەنجامی ئەفی پەیمانئی ل گولانا ١٩٥٥ KDPI کونفرانسەک بۆ گەنگەشەکرنا پەوشا کوردان ل ئێرانی ل دەقەرا (سەرئی مەیدانی) بەست، و بریار دا پەیو ھەندیین خۆ دگەل حزبا تۆدە ب ھەلوەشینیت و ب شیۆەیه کئی سەرەخۆ چالاکیین سیاسی ئەنجامبەدەت، چونکی ئەفی پارتی ب شیۆەیه کئی پون ھەسا ھزردکر ھێژین پۆلیسان ل دەقەرین کوردی زۆر بووینە، و ھەر کەسە کئی ب

ئەنجام دا بوو (Kennedy, 13 June, 1994).

(٥٢) نافئی ئەوی دئەفی بەلگەنامی دا نەھاتیە بەلی (محەمەد شکور فارس) یی ناقدار ب (محەمەد قازی) دبیرەو ھریین خۆدا دیارکری یە نافئی ئەوی قۆتابی کورد (تایری بانەیی) بوو و ل سالآ ١٩٥٥ ھاتبوو ئەمریکا بخوینت (محەمەد قازی، ٢٠٢٣، ١٤٢).

تۆمەتا ھەبوونا پەيوەندييان دگەل تۆدە بەيتە گرتن دى ھيتە زيندانكرن و ب تۆندى ھيتە ئەشكەنجەدان. ھەروەسا نافى ئەفى پارتى ژ پارتا ديموكراتا كوردستانى بۆ (پارتا ديموكراتا كوردستانا-ئيرانى) بەيتە گوھۆرين، و سەركردايەتییەكا نوى ژ ئەندامین ئەمادەبووى و ئەئامادەبووى ھەلبژارد و دەست ب ئەنجامدانا چالاكییین نوى یین سیاسى كر (كوچیرا، ۱۹۹۹، ۲۹؛ حسامى، ۱۹۹۷، ب، ۱۱۷؛ كۆمىسیۆنى چاپەمەنىی حیزبى دیموكراتى كوردستان، ۲۰۲۱، ۱۶).

دنه‌فی بیافیدا CIA ب ئاشکه‌رایى ئامازه بهندی دایه ئەف چالاکییڤن کوردان ب پشته‌فانیان حکومه‌تا سۆفیه‌قی دهاتنه ئەنجامدان، بو نمونه، ل ده‌ستپیکا سالا ۱۹۵۶هۆزا کوردی یا (جوانرۆی)^(۳) ل ده‌قه‌را جوانرۆ ده‌ست ب بزاقه‌کێ ب دژی هیژین حکومه‌تا ئیرانی کر بوو، هه‌ر زوی حکومه‌تا ئیرانی هیرشه‌کا به‌رفره‌هه‌ بۆ کونترۆلکرنا ده‌قه‌رین دبن کونترۆل جوانرۆییڤن کورد قه‌ کر، دئه‌نجامدا شیا سه‌ره‌که‌فتنی بده‌ستقه‌ بینیت، CIA گومان دبر جوانرۆیان په‌یوه‌ندی دگه‌ل کوردین باشووری هه‌بن، و ب ده‌ستوویریا مه‌لا مسته‌فا بارزانی و پشته‌فانیان سۆفیه‌ت جوانرۆیان بزاقا خو ئەنجامدا بوو (CIA, June ۲۸, ۱۹۵۸). ب ئەفی په‌نگی ئەمه‌ریکا ئەف چه‌نده بۆ خو کره‌ بهانه و وه‌سا هه‌زرکر کو ژ قه‌پژا ئەفی بزاقی دا کارتیکن لسه‌ر بیرین په‌ترولا کرماشان که‌ت، ژبه‌ر هندی راویژکارین ئەمه‌ریکا یین دناق سۆپایی ئیرانی دا داخواز ژ رژیما شاهی کر بوو ب شیوه‌یه‌کێ به‌ل‌ه‌ز هه‌زری دئه‌فی بزاقیدا بکه‌ن، چونکی ئەوان وه‌سا هه‌زدکر دبیت ئەف بزاقه‌ زیانان ل به‌رژه‌وه‌ندییڤن پوژئاقی بده‌ت، و ببیت بهانه بۆ سۆفیه‌ت به‌یته‌ ده‌قه‌ری و پێگه‌هی خو په‌تر دناق کورداندا به‌یژ بکه‌ت (سه‌رده‌شتی، ۲۰۱۱، ۴۵۷). هه‌ژی گوته‌یی ئەمه‌ریکا و ئیران لدۆر دۆزا کوردی ل ئیرانی زۆر شه‌په‌زه‌ ببوون، ژبه‌ر هه‌بوونا مه‌لا مسته‌فا بارزانی دناق ئاخا سۆفیه‌تدا، و هه‌ر تشته‌کێ ل ده‌قه‌رین کوردی رویدا بیت ئەمه‌ریکا و ئیرانی سۆفیه‌ت پی تۆمه‌تباردکر، ئەفه‌ ل ده‌مه‌کی‌دایه‌ چوو به‌لگه‌نامین سۆفیه‌ت ل به‌ر ده‌ست نین، کو راستیا ئەفی چه‌ندی ب سه‌لمنن.

ل ئه‌فی ماوه‌یدا دیپلۆماتکارییێن ئه‌مریکا ل تاران دابۆ دیارکرن، کو تاران گه‌هشتیه (۵۳) هۆزه‌کا کوردی یه‌ ل سه‌ر سنۆری دناقه‌هرا ئیوان و عیراقیدا، سه‌نته‌ری ئه‌وان یی سه‌ره‌کی دکه‌فیه دناقه‌هرا باژیرین سلیمانی و سه‌نه‌دا (بی ئه‌ف سه‌ره‌ ۱۷، ۲۰۱۰، ۱۷).

ئهووی باوه‌ری سۆفیه‌ت چه‌ک بو کوردان فریدکر، ژبه‌ر هندی حکومتا تاران بریار دابو ده‌ست ب لیگه‌ریانا چه‌کی دناف ده‌قه‌ری کوردی دا بکه‌ن، و ده‌قی چوارچوو‌قه‌یدا بالیوژی ئه‌مریکا ل تاران (سیلدن چاپین Selden Chapin ١٩ تیرمه‌ها ١٩٥٥-٢ خزی‌را ١٩٥٨) دایه‌ ئاشکه‌را کرن، نوونه‌ره‌کی CIA ل بالیو‌خانه‌یا ئه‌مریکا ل تاران ئه‌و ئاگه‌دارکریه‌، کو ژبه‌ر گۆمانیتن هنادنا چه‌کی ژلای حکومتا سۆفیه‌ت‌ه بو کوردان ژبو ئه‌نجامدانا چالاکیان ب دژی هی‌زین ئیرانی ل ده‌قه‌ری خو و تیکدانا ئیمناهییا ئیرانی، ل ٣١ کانوونا ئیکی ١٩٥٦، هی‌زین ئیرانی ده‌ست ب هه‌وه‌کا به‌رفره‌ه یا لیگه‌ریانا چه‌ک و ته‌قه‌مه‌نیین نه‌یاسایی ل ده‌قه‌ری کوردی کربوو، ده‌نجامدا (٣٥) که‌س ب گومانا هه‌بوونا په‌یوه‌ندیان دگه‌ل هی‌زین سۆفیه‌ت هاته‌گرتن و ده‌ست ب سه‌ر پێژه‌یه‌کا باش یا چه‌ک و ته‌قه‌مه‌نیین سۆفیه‌تیدا ل ده‌قه‌ری کوردی هاته‌گرتن و دا دیارکرن سیخو‌ری سۆفیه‌ت ب شیوه‌یه‌کی دیار دناف ده‌قه‌ری کوردیدا چالاکیین هه‌والگیری و سیاسی ئه‌نجامدانا ((CIA, ١٣ January, ١٩٥٧. دبیت حکومتا ئیرانی هه‌بوونا چه‌کی سۆفیه‌ت ل ده‌قه‌ری کوردی ده‌رباره‌ی گرتنا کوردان بو خو‌ه کربیت به‌انه‌ دا ئه‌مریکا لدۆر ئه‌قی چه‌ندی پشته‌فانییا ئهووی بکه‌ت، چونکی به‌رده‌وام ئیرانی ئه‌و که‌سایه‌تیین کورد یین گومانا ئه‌نجامدانا چالاکیین سیاسی ژی دبرن دگرتن و ئه‌شکه‌نجه‌دان.

ئه‌و پینگا‌قین ئه‌مریکا ل پۆژه‌لاتا نا‌قین ب ریکا دروستکرنا هه‌فه‌یه‌مانین سه‌ربازی، هه‌فکارین سیاسی و ئابووری دگه‌ل وه‌لاتین هه‌ریمی و ب ریکا به‌لافکرنا به‌لافوک و بانگه‌شه‌یین ب دژی سۆفیه‌ت ل ده‌قه‌ری ده‌ستپیکرین، حکومتا سۆفیه‌ت ژی پالدا هه‌مان پینگا‌ف بو به‌یزکرنا پینگه‌هی خو ب ستراتیژی و پلانین جودا جودا به‌افیزی‌ت. ل ١٣ شوباتا ١٩٥٧ CIA بو وه‌زاره‌تا ده‌رقه‌ یا وه‌لاتی خو دا دیارکرن، کو هی‌شتا سۆفیه‌ت لسه‌ر بانگه‌شه‌یین خو یین راگه‌هاندنی ب ریکا پۆژنامه‌یا ری‌ا تازه و رادیویا ئیری‌قان دناف کورداندا به‌رده‌وامه‌، و رادیویه‌ک کوردی لسه‌ر سنووری ئیرانی دورستکریه^(٥٤)، ب مه‌رهما پشته‌فانیکرنا دۆزا کوردی ل ئیرانی به‌رنامه‌ین کوردی تیدا

(٥٤) مه‌رم ژی رادیویا ده‌نگی کوردی یا ئیری‌فانه‌ چونکی پشتی ل سالا ١٩٣٧ په‌خشی وی هاتبوو روه‌ستاندن. ل سالا ١٩٥٥ جاره‌ک دی ئه‌قی رادیوی ب شیوه‌یه‌کی باشتر ژ جاران ده‌ست ب به‌رنامه‌ین خو ب زمانئ کوردی کر بوو (Ghazaryan, 2019, 11)

دەینە بە لافکر (CIA, January ۱۳, ۱۹۵۷). ژبەر مەترسیا پشەقانییا سۆقیەت بۆ کوردان، تیکچوونا پەوشا ئێرانی ژلای سیاسی و هەوالگیریه ئەمریکا دقیا هاریکارییا ئێرانی دبیافی پاراستنا سنووری ئەوێ و هەوالگیریی دا بکەت، و ب پشەقانییا CIA ل ۲۰ ئادارا ۱۹۵۷ ئازانسا هەوالگیریی و ئیمناهییا ئێرانی (سازمان اطلاعات و امنیت کشور-ساواک- Bureau for Intelligence and Security of the State-SAVAK) ب ئارمانجا پاراستنا نافخوویی ئێرانی و ئەنجامدانا چالاکیین هەوالگیریی دناخو و دەرڤهیی ئێرانییدا دروستکر (فاضل، ۲۰۱۴، ۵۷؛ Moravej, ۲۰۱۱، ۱۱). ئەفی ئازانس ب پشەقانییا CIA پۆلەکی گرنگ دسەرکووترن و ژنافرنا بزاقین کوردان ب دژی پژیما شاهی هەبوو، و کورد زۆر ژێ دترسیان و هزردهر هەر دیوارهکی خانین ئەوان سیخۆرهکی ساواک یی دنافدا. چونکی ئەف دزگههیی هەوالگیریی ببوو ئامیری سەرکووترنا کوردان ددهستی شاهی دا.

ل ئەفی ماوهیدا ئەمریکا بخۆ ژێ هزرهک باش دهربارهی کارتیكرنا دۆزا کوردی ل سەر ئێرانی هەبوو، دئەفی چوارچووڤهیدا ل دەستیكا تیرمهها ۱۹۵۸ رێڤههیری (دەستەیا هیژین هەماهەنگییا ئۆپۆراسیۆنین ئەمریکا The Operation Coordinating Board-OCB)^(۵۵) (رۆی مارتین. مێلبۆرن Roy Martin Melbourne) بۆ رێڤههیری NSC یی ئەمریکا (جیمس. سی. لای James S. Lay ۱۹۴۷-۱۹۶۱)، دا دیارکرن پاگههاندنا سۆقیەت ب شیوهیهکی گهرم و بەرهلانف باسی دروستکرنا دهولهتا کوردستانا یا ئازاد دکەت، ژبەر هندی دهڤهیرین کوردی ل ئێرانی بووینه جهی هیرشان بۆ سەر ئاسایشا ئێرانی، و دۆزا کوردی دی بیته پرسیا دروستکرنا ئاریشهیان دناف دامو دهزگههین حکوومی یین ئێرانییدا، ژبهركو دهڤهیرین کوردی ب شیوهیهکی بهردهوام ژلای حکومهتا ئێرانیڤه هاتینه پشت گوهاڤیتن و چ گرنگی پینه هاتیه دان، بهروڤاژی حکومهتا ئێرانی بهردهوام ب ریکا لهشکهری و پۆلیسان و گهندهلیا دامو دهزگههین میری کونترۆل ل سەر دهڤهیرین کوردی کرینه، و بهرپرسی ئێرانی ههولدهن ل سەر کیسی خه لکی دهڤهیرین کوردنشین خو زهنگین بکهن (NSC, October ۹, ۱۹۵۸). ب ئەفی پهنگی دیار دبیت مێلبۆرنی دیارکریه بهرپرسی ئێرانی ب ریکا بهرتیل

(۵۵) ل سال ۱۹۵۳ ب فهمانا سهروکی ئەمریکا ئایزنهاوهری بۆ سهپهرشتیکرنا ئۆپۆراسیۆنین هیژین ئەمریکا دروستکریه (NSC, 21 July, 1954; CIA, 1 April, 1954).

وەرگرتنی گەندەلیی ل سەر دەقەرین کوردی بەلاقکریه، و کۆژمەکی زۆری پارە ی بۆ
پێقه بەرنا مامەلێن کوردان و دامەزراندنا ئەوان ژێ وەرەدگرن.

ژ ئەنجامی ئەقێ سیاسەتا تاران مەرامبەری کوردان بکاردهینا، ل ١٤ تیرمەها ١٩٥٨
پێژەیه کا زۆرا کوردان پەنابەری عێراقی بوون و ئەق پێشها ته هەق دەم بوون دگەل
ئەنجامدانا کودەتا ١٤ تیرمەهی ل عێراقی ژلایێ (عەبدوڵکەریم قاسمی ١٤ تیرمەها
١٩٥٨-٨ شوباتا ١٩٦٣) قە، و پێژما شاھی پاگەهاند ئەقە پلانە کا نوی یا سۆقیەت و
عێراقی یە دقیت کوردان بەرهف سنوورین عێراقی پاکیشت تا پێگەهی خۆ بهیز
بکەن و پاشی ب پێکا کوردان ئاسایشا ئێرانی تێکبەدن (سالح، ٢٠٠٧، ١٠٠)، دئەقی
بواریدا قۆنسۆلی ئەمریکا ل تەبریز (هارۆلد جی. جوزیف ١٩٥٩-١٩٥٧، Harold G. Josif)
دایە دیارکرن پێشها تین سالا ١٩٥٨ یین عێراقی کارتیکرنە کا بهیز ل کوردان
ل ئێرانی کربوو، کوردین پۆژەهلات پەیهوهندیین زۆرباش دگەل کوردین باشووری
هەبوون، ئەوان دانپیدان ب سنووران نەدکر، و ئێران ل دۆر ئەق چەندی زۆر هەستی
ربوو ب تایبەتی ل دۆر هەر بەرژەوهندییه کا ژلایێ دەوله تین زلهیزقه دهاته نیشاندان،
« من گەلەک دقیا بزنام کا چ دناف کوردان دا دهیتە رویدان» (Kennedy, Octo-ber, ١٩٩٩).

ژبەر هندی دماوهیی دناقبەرا تیرمەه و تەباخا ١٩٥٨ دا بەپرسین ئەمریکا
هزردکر تاکە هیزا بشیت رهوشا نافخوییا ئێرانی تیک بدەت کورد بوون، چونکی
کورد بەردهوام دچالاککی و لقیناندا بوون ل ئێرانی، و ل دەمی عێراقی پێک دایە
مەلا مستەفا بارزانی ژ سۆقیەت بزقیتە عێراقی ترسە کا زۆرا مەزن لدەق ئێران و
ئەمریکا پەیدا بوو، ئەوان ب پەنگەک ئاشکەرا وەسا هزردکر دی سۆقیەت ئەوی بۆ
بەرژەوهندیین خۆ ل دەقەرێ بکارهینت، ژبەر هندی ل ٥ ئەیلولا ١٩٥٨ دپاپۆرتە کا
خۆدا لژیر ناقي «پێژما عێراقی سەرکردی کورد ی پەنابەر داخواز کری یە بزقیت
قە» CIA دایە دیارکرن، حکوومه تین ئێران و تۆرکیا ئەوین پێژەیه کا زۆرا کوردان
دناقدا دژین زۆر دلتهنگ بووینە مەرامبەری دەنگو باسین زقرینا مەلا مستەفا بارزانی
بۆ عێراقی، چونکی ئەقان هەر دوو وهلاتان رێژەیه کا زۆرا کوردان لسەر سنووری
سۆقیەت هەبوون، و ئەو دوو وهلات دترسیان ب زقرینا بارزانی هەستی نەتەوایه تی

دناڤ کوردی ئێواندا جارەک ب لڤیتڤه و دەست ب هێرشان بۆ سەر حکوومهتێن ناڤهندی یێن تاران و ئەنقەرە بکەن. هەرۆهسا CIA دایه ئاشکەرا کرن هەر هینگێ حکومهتا عێراقی ب ڤاگهاندنا خو ب بەردهوامی پشتهڤانییا خو بۆ کوردی ئێرانێ مەرامبەری ژناڤبەنا ڤژیم پاشایهتیا ئێرانێ و دروستکرن دەولهتەکا سەرەخو ددا دیارکرن. هەژییە بێژین ئەڤان جوړه گۆتاران ترسەک مەزن و بەردهوام لدهڤ ڤژیم محەمەد ڤەزا شاهی ب درێژاهییا دەستەلاتا ئەوی ڤەیدا کربوو (CIA, September ۵, ۱۹۵۸). هەژێ گوتنێ یه بتنێ عێراقی بانگەشه بۆ ترساندنا شاهی دکر، داکو چ ئاریشهیان ب ڤیکا پشتهڤانیکرن شیعهیان دناڤخویتی عێراقی بۆ حکومهتا نوی یا بەخدا دروست نەکەت.

ل ئەوی دەمیدا ژبو بدهستڤهینانا پشتهڤانییا ئەمریکا بۆ دۆزا کوردی ل ئێرانێ نوونهڤێن کوردان بەردهوام سەرەدانا قۆنسۆلخانەیا ئەمریکا ل تەبیز دکر، دگەل هندیڤا چ جارن ئەمریکا ب ئاشکەرایي پشتهڤانییا خو بۆ کوردان دیارنەدکر، و بەردهوام دگوت نوونهڤێن کوردان ئەمریکا ڤژیزی ل سەرۆهەری و ئیک پارچەیییا ئێرانێ دگرت، دئهڤی چوارچووڤهیدا دیپلوماتکاری ئەمریکی (لی ئیف دینسمور Lee F. Dinsmore)^(۵۶) دایه دیارکرن ل ئەڤی ماوهیدا حکومهتا ئەمریکا ب دروستی دزانی دۆزا کوردی ل ئێرانێ هەبوو، کاریگەرییا ئەوێ ل سەر ڤهوشا ئیمناهییا ئێرانێ ب ڤادهیهکی بەرچاڤ دیاربوو، و بەرپرستێ ئەمریکا پێشوازییا هەر ڤهیهندییهکا ژلایێ کوردان ڤه دگەل نوونهڤێن خو دکر، و نوونهڤێن ئەمریکا بەردهوامی دا ڤهیهندییێن خو دگەل چالاڤانیێن کورد ل دهڤهڤی دگەل هندیڤا حکومهتا ئەمریکا چ پینگاڤ یێن دابنه ئەگەری نەڤازیوونا هەڤهیمانا ئەوێ ئێرانێ دگەل کوردان نەهاڤیتن، ژبەرکو بەرپرستێ ئەمریکا دهندي گەهشتبوون ڤژیم شاهی ب هووری دویڤچوونا ڤهیهندییێن بەرپرستێ ئەمریکا ل ئێرانێ دگەل کوردان دکر (Dinsmore, ۱۹۹۱, ۹).

ل ئەیلۆلا ۱۹۵۸ CIA بۆ بالیۆزی وهلاتی خو ل تاران (ئیدوارد تۆمپسون وایلز -Ed- ward Thompson Wailes ۱۹ تیرمه‌ها ۱۹۵۸-۹ خزیڕانا ۱۹۶۱) دا دیارکرن، کو حکومهتا

(۵۶) دینسمور دناڤه‌را سالین ۱۹۵۲-۱۹۵۸ دا قۆنسۆلی ئەمریکا ل ه‌رکووکی بوو و گەلەک جارن سەرەدانا ده‌ڤه‌ڤێن کوردی یێن سەر سنووری ئێران و تۆرکیا مینا ده‌ڤه‌را بارزان و خانه‌قین دکر (Dinsmore, 1991, 9).

عیراقی کوردان ل ئیرانی پالده‌ت ده‌ست ب شو‌ره‌شی ب دژی پژیما په‌هله‌وی بکه‌ن، و ده‌قی بیاییدا حکومه‌تا عیراقی ده‌ست ب دارشتنا پلانه‌کی دناق کوردین پۆژه‌لات دا کریه، و هاتیه دیارکرن تا وه‌رزنی دروین و چنینه به‌ره‌مان خلاس بیت دی کورد ده‌ست ب نه‌جامدانا ئه‌وی شو‌ره‌شی که‌ن. د دریژه‌پیدانا شو‌ره‌کرین خۆدا CIA گۆتیه تشتی پژیما شاه‌ی ژنه‌قی پلانی پشت راستکری ده‌ستوویری‌دانا حکومه‌تا به‌غدا بۆ زفرینا مه‌لا مسته‌فا بارزانی ژ سو‌قیه‌ت بۆ عیراقی بوو، ئیران دترسیا زفرینا ئه‌وی کارتیکرنه‌کا به‌یز و دیار لسه‌ر کوردین پۆژه‌لاتا کوردستانی بکه‌ت، و هه‌ستی نه‌ته‌وایه‌تیا کوردین پۆژه‌لات ساخ بکه‌تفه. ژلایه‌کی دیشه، ل ده‌می رادیویا عیراقی داخواز ژ کوردین پۆژه‌لاتا کوردستانی کری ده‌ست ب شو‌ره‌شی ب دژی ده‌سته‌لاتا شاه‌ی بکه‌ت پتر شاه‌ی ئیرانی ته‌نگاف بوو و داخوازا هاریکاریی ژبۆ پاراستنا ئیرانی ژ مه‌ترسیین لقیین کوردان ژ ئه‌مریکا کر (CIA, September ٩, ١٩٥٨).

OCB یا ئه‌مریکی ل ٨ چریا ئیکێ ١٩٥٨ دراپۆرته‌کا خۆدا یا لژی‌ر نافونیشانی (دۆزا کوردی The Kurdish Problem) پونکریه‌ ئه‌فه بۆ ماوه‌یه‌کی زۆر دریژه ده‌قه‌رین کوردی ل ئیرانی یین بووین جه‌ئ مه‌ترسیی و یین بووین جه‌ئ بانگه‌شه‌ین به‌رژه‌وه‌ندیین سو‌قیه‌ت، دی ده‌قه‌رین کوردی ب به‌رده‌وامی بنه‌ جه‌ئ مه‌ترسیان بۆ سه‌ر داموده‌زگه‌هیین حکومه‌تا ئیرانی و به‌رده‌وام به‌رپرسی حکومه‌تا ئیرانی یین دادگه‌هیین له‌شکه‌ری، هیزین پاراستنا سنووران، هیزین زیندانان هه‌ولدایه ب پیکا گه‌نده‌لی، به‌رتیلان کونترۆلی ل سه‌ر ده‌قه‌رین کوردی بکه‌ن و خۆ لسه‌ر کیسی خه‌لکی ده‌قه‌ری زه‌نگینکریه‌ (CIA, October ٨, ١٩٥٨).

وه‌سا دیار دبیت ل دووماهییا ١٩٥٨ تا ئادارا ١٩٥٩ بابته‌تی تیزی‌کبوونا کوردان دگه‌ل مۆسکو، و به‌یزبوونا پیگه‌هی سو‌قیه‌ت ل ده‌قه‌رین کوردی ببوو، مژاره‌کا گرنگ ده‌له‌سه‌نگاندنا هه‌والگیری و به‌رپرسی ئه‌مریکی دا، گه‌له‌ک جاران ئه‌مریکا، به‌رپرسی ئیرانی ژ به‌رفره‌ه‌بوونا پیگه‌هی سو‌قیه‌ت دناق کوردان دترسیان (CIA, March, ١٩٥٩). ژبه‌رکو ل ئه‌وی ده‌میدا نوونه‌رین سو‌قیه‌ت ب شیوه‌یه‌کی به‌رچاف ل ده‌قه‌رین کوردی دگه‌ریان، سیخو‌رین CIA پشیینییا هندێ دکر دبیت تۆده و KDPI بۆ به‌یزکرنا پۆلی سو‌قیه‌ت ل ده‌قه‌رین کوردنشین کار بکه‌نقه، ژبه‌ر هندێ پژیما شاه‌ی سیاسه‌ته‌کا

تۆند ل دەفەرین کوردی پەپەرەوکر و هیزەکا زۆر یا سەربازان دناف دەفەرین کوردی دا بنەجەکر بوون (MacDonald, ۱۹۸۹, Vali; ۶۱-۶۰, ۲۰۲۰, ۱۴۶-۱۲۵). دئەقی چوارچووڤەیدا قۆنسۆل ئەمریکا ل تەبریز ھارۆلد جوزیف دایە دیارکرن سەرەپای ھندێ ل ئەقی وەختیدا بابەتێ دۆزا کوردی بۆ حکومەتا ئەمریکا زۆر ھەستیار بوو، دزانی ھەر پینگاڤەکا واشنتۆن بۆ دەربرینا ھەڤخەمییا خو دەربارە ی دۆزا کوردی دیار بکەت دێ شاھ گۆمانەک مەزن دەربارە ی پشتەقانیکرنا دۆزا کوردی ژیتەت، بەلێ ئەو یی رژد بۆ سەرەدانا کوردستانی بکەت، داکو دوپچوونا پەوشا کوردان بکەت. ل ھەمێ جووسیڤی سەرەدانا دەفەرین کوردی کری، ئیک ژفەرماندین ھیزین ئێرانێ ئەڤ چەندە گوتبووی: «ئەری تۆ یارییان ب ئاگری دکە ی؟، دەرسقیدا جووسیڤی گوت:» ئەز گەلەک ھەزدەکەم بزنام پەوشا کوردان چەوا یە و چ دناف ئەواندا دەیتە رویدان؟ و بزانی ھوین چەوا سەرەدەرێی دگەل کورداندا دکەن» (Kennedy, October ۴, ۱۹۹۹).

دئەقی بیافیدا ل ۷ نیسانا ۱۹۵۹ CIA ئاشکەرا کر ب بەراوردی دگەل کوردین عێراق، سووریا و تۆرکیا پەوشا کوردین ئێرانێ زۆر نەخۆشە، حکومەتا ئێرانێ سیاسەتەکا تۆند مەرامبەری ئەوان بکار دەھینت، دوو جوړین سیاسەتێ ب دژی ئەوان پەپەرەوکرینە ژلایە کێڤە، سیاسەتا سەرکوئەکر و ڤەگواستنا کوردان ژ جھین ئەوان بۆ باژیرین دی یین ئێرانێ. ھەر وەسا زیندانکرن و ئەشکەنجەدانا کوردان ب تۆمەتا سیخوڕیکرن و تیکدانا ئیمناییا ئێرانێ کرییە، بەرنامی خو یی سەرەکی ل جھێ پیشکێشکرنا خزمەتگوزارییان، ژلایە کێ دێڤە، هیزەکا زۆرا لەشکەر و پۆلیسان پەوانە ی دەفەرین کوردی کرینە و چاڤدیریەک تۆند دانایە سەر خەلکی مەدەنی، و ب شیوہیە کێ گشتی کورد ب شیوازی حوکمرانی و پیشەتین دەفەرین خو نەپازینە، CIA ئاشکەرا کرییە ئەگەر ئالۆز دناڤخوویی ئێرانیدا رویدەن دێ کورد مەزنترین مەترسییان بۆ تاران دروستکەن (CIA, April ۷, ۱۹۵۹). ل ئەڤیری دیار دبیت CIA ھەزدەر کورد بەردەوام دریکخستی بوون و بەری ئەوان ل دەرڤەتان بوو و ھەردەمێ دەرڤەت بۆ بەیتە پیش دا پاستەوخو ب دژی پزێما شاھی شۆرەشە کێ ئەنجامدەن، بەلێ دپاستیدا شاهی دەهەلسەنگاندن و شپۆڤە کرتین CIA دا سەبارەت کوردان ھەبوون گەلەک ژ ئەوان پیزانیین ل دۆر کوردان دیاردکرن دوویربوون ژ پاستیی. ژبەرکو بۆ بدەستڤەھینانا پیزانینا CIA پشتەستن ل سەر دەزگەھین ئێرانێ و ھەندەک کارمەندین کریگرتی دکرن.

ئەمریکا د چوارچووڤی سیاسەتا خوەدا دەست ب بەلاقرنا بانگەشەیان کر، دا کوردان وەك ئالافەك د دەستی سوڤیەتەناندا بدەتە نیاسین، و گەلەك جارن دەنگوباسین نە بەرەاقڵ و نە لوژیکی ژى بەلاق دكرن، بو ھوونە، ل ۱۱ نیسانا ۱۹۵۹ CIA دا دیاركرن (رادیویا قاهییرە) بەلاقەكر، كو گەمیەكا دی یا چەكى سوڤیەت بو كوردان ھاتبوو پەوانەكرن، ئەف چەك بو كوردین ئێرانى، عێراق و پارتا كۆمپونیزمى یا عێراقى دەھاتنە فێركرن، و كوردان دڤیا دەست ب كودەتایەك لەشكەرى ل عێراقى و ئێرانى بكەن، دا ب ئەڤى چەندى پەوشا پۆژھەلاتا نافین ب شیوہیەكى گشتی تێكچیت (CIA, April ۱۳, ۱۹۵۹). ب شیوہیەكى ئاشكەرا زیدەرەوى ژلايى CIA ھاتیە كرن، ل ئەوى دەمى ھىزا كوردان تارادەھىەكى زۆر لاواز بوو، و ھىزەكا رێكخستى نەبوو پى بشین شۆرەشى ب دژى ئێرانى یا عێراقى ئەنجام بدەن، دیسان كوردان چ سنوور لەسەر دەریایان نین.

ژلايەكى دی ڤە دراگەھاندنەكا خۆدا ل ۳۰ نیسانا ۱۹۵۹ دا CIA پونكریە، ب مەرەما تێكدانا پۆژما شاھى، سوڤیەت دەست ب بانگەشین پراگەھاندنى دناڤ كوردین ئێرانى دا كریە، ل ۲۷ نیسانا ۱۹۵۹ رادیویا مۆسكۆ ئێكەمىن بەلاقۆك ب دژى شاھى بو پشەقانیكرنا ھۆزین تۆركین قشقائى و كوردین پۆژھەلات ل ئێرانى ب زمانى فارسى بەلاقكر، رادیویا نھینى یا بنافى (دەنگى نەتەوہى ئێرانى The National Voice of Iran- NVOI)^(۵۷) یا ب رێكا سوڤیەت بو پشەقانیكرنا پارسا نەتەوہین دناڤ ئێرانى مینا كوردا دەھاتە بەلاقەكرن، پەخنە ل سیاسەتا ھۆزایەتی و ژنافرنا كوردان یا شاھى ئێرانى دگرتن. ئەڤى بواریدا CIA دایە دیاركرن ل ئەوى دەمى رادیویا NVOI ب پشەقانییا سوڤیەت زۆر بانگەشە دەربارەى سیاسەتا ئێرانى مەرەبەرى دۆزا كوردی بەلاق دكرن، و دبەنگەشین خۆدا پشەقانییا شۆرەشەك نەتەوایەتییا كوردی ب دژى دەستھەلاتا شاھى و ژنافرنا بەرژەوہندیین ئیمپریالیزمیا ئەمریکى ل ئەوى ھەلاقى دكر (CIA, April ۳۰, ۱۹۵۹). دناڤەرا گولان تا كانوونا ئێكى ۱۹۵۹ ھەوالگىرى و بەرپرسین ئەمریکا ل ئێرانى ژبەر كارتێكرنا سوڤیەت لەسەر پێشڤەچوونا دۆزا كوردی ل ئێرانى ب پەنگەكى رۆن و ئاشكەرا دویشچوونا كاریگەرى و گرنگییا مەترسییا دۆزا كوردی ل سەر ئێرانى دكر (CIA, March, ۱۹۶۰).

(۵۷) ئەڤ رادیو ل سالا ۱۹۵۹ ژلايى سوڤیەت ڤە ل باكو ھاتبوو دامەزراندن (CIA, April, 1980).

ب کورق ئەف چەندە وەسا نیشانددەت ل ئەوی دەمیدا دۆزا کوردی گرنگیه کا تایبەت دسیاسەتا دەرڤە یا ئەمریکا دا هەبوو، دگەل هندی دا واشنتۆن نەدڤیا مایتێکرنی د دۆزا کوردیدا بکەت، ئەف دۆزە ب ئاریشەکا ناڤخۆیی یا ئێران و عێراقی دزانی، ژبەر هندی بەردەوام حکومەتا ئەمریکا د بەلگەنامین خۆدا بو حکومەتین ئێران ددا دیارکرن پیدڤیە حکومەتین ئێران پتر گرنگیی دپیشڤه برن و پیشکەفتنا کەرتین ئابووری و کۆمەلایەتین نەک لایەنی لەشکەری یین ئێران ب دەت، چونکی ئەمریکا باش دزانی ئێران نەدشیا ب پیکا لەشکەری دۆزا کوردی ژناڤبەت یان چارەسەر بکەت، بەرۆڤاژی دا ب ئەفی ستراتیژی پتر دۆزا کوردی ئالۆز کەت و ببتە مەزترین ئاستەنگ ل سەر ئیمناییا ئێران، و ب ئەفی چەندی دا بەرژەو هندی و ئاسایشا نەتەو هییا ئەمریکا نەبتنی ل ئێران، بەلکو ل عێراق و تۆرکیا ژ کەفتنە دمه ترسیان دا. هەر وەسا ل ئەوی ماویدا ئەمریکا ب پیکا دەزگەهین خۆ یین سیخۆری دویڤچوونا سیاسەت و پەيوەندیین سۆڤیەت دگەل کوردان دکر، ئەو بانگەشەیین ڤاگەهاندنی و چالاکیین سۆڤیەت دناڤ کوردان دا ئەنجامدان واشنتۆن وتاران ب مەترسی بو سەر بەرژەو هندی ئەمریکا و ئاسایشا ئێران دزانی، ژبەر هندی هەر دوو وەلاتان هەولیدا ب پیکا ڤه کەرن و وەشانین ب زمان کوردی بەرسنگی سۆڤیەت بگرن، چونکی ئەمریکا هزر دکر دی مۆسکۆ ب ستراتیژیین خۆ هزرا کۆمیونیزمی ب پیکا دەرڤە کوردی ل ئێران بەلآڤ کەت و ب ئەفی چەندی دی دژایەتییا دەستەهلاتا ئەمریکا ل ئێران کەت، ژبەر هندی حکومەتا ئەمریکا ب هەمی شیانین خۆ هاریکارییا ئێران بو ژناڤرنا مەترسیا کارتیکرنا سۆڤیەت ب پیکا دۆزا کوردی ل سەر ئێران دکر. دئەنجامدا کورد بوونە قۆربانی سیاسەتا ئەمریکا ل ئێران.

پشکا دووی

سیاسەتائەمەریکا مەرامبەری دۆزا کوردی ل ئێرانئ ۱۹۷۲-۱۹۶۰

تەوهری ئێکی

سیاسەتا ئەمەریکا بەرامبەری پیشقەچوونێ دۆزا کوردی ل ئێران

کانوونا دووی ۱۹۶۰-چریا ئێکی ۱۹۶۳

گرنگیا دۆزا کوردی ل ئێران ل سالی ۱۹۶۰ بو میژوویا ۱۴ کانوونا ئێکی ۱۹۵۹ ل دەمی سەرۆکی ئەمریکا ئایزنه‌هاوهر دسەرەدانه‌ک نه‌چاڤه‌ریکریدا گه‌هشتیه تاران دزفریت، چونکی هینگی ئایزنه‌هاوهری دلناییی دا دی ب هه‌می هیژ و شیانین خو هاریکاریین له‌شکهری و ئابووری پیشکشی هیژین ئێران کەت، داکو بشین مەرامبەری یاخیبوون و ئاریشه‌یین ئێران خو راگرن، و لدویف ئەفان سۆزان ئێران ب خوه ژی دڤیا کیشه‌یین خو دگهل دۆژمنین خو کوردان و عیراقی ئیکلا بکەت، هه‌روه‌سا دئه‌قی ماوه‌یدا ئێران دڤیا ب هاریکاریا ئەمریکا هنده‌ک پینگاڤان مەرامبەری دۆزا کوردی ل ئێران به‌افیزیت و ب ئەقی چەندی رۆژنامه‌یا کوردستان^(۵۸) ب چاڤدیرییا هه‌والگیریا ئێران ساواک به‌لاف کر، هه‌روه‌سا هنده‌ک ته‌له‌فزیوون و رادیوین بزمانی کوردی ل باژیرین (مه‌باد، سنه، ئورمی، کرماشان و تاران) بو ئارامکرنا هزروبیرین جڤاک کوردی مەرامبەری ده‌سته‌لاتا خو ڤه‌کر (the American; ۲۰۱۱, Newton, Presidency Project, December ۱۴, ۱۹۵۹, Sitchinava; ۲۰۲۰, ۳۲). هه‌ژییه بیژین ئەه پینگاڤین ئەمریکا دگهل ئێران دناڤ کوردان هاقیتین دزفرن بو به‌یژبوونا پشتەفانیا بانگه‌شه‌یین راگه‌هاندنا سوڤیه‌ت یا ب زمان کوردی، چونکی ل سالا ۱۹۶۰ سوڤیه‌ت بایه‌خه‌ک تایبه‌ت ب راگه‌هاندنا زمان کوردی لسه‌ر سنووری ئێران دابوو، و رادیویا ئیریڤان به‌نامه و وتارین گرنگ ده‌رباره‌ی پیشقەچوونا دۆزا کوردی به‌لاف دکر. ب ئەقی چەندی رۆژما شاهی هه‌ست ب مه‌ترسییا کارتیکرنا سوڤیه‌ت لسه‌ر

(۵۸) رۆژنامه کوردستان رۆژنامه‌یه‌ک سیاسی، کۆمه‌لایه‌تی، ئەده‌بی، گشتی و کوردی بوو ل ۶ گولانا ۱۹۵۹ ئیکه‌مین ژمارا وی هاتیه به‌لافکر ل ۲۹ گولانا ۱۹۶۳ دووماهی ژمارا ئەوی هاتیه وه‌شاندن، ب زاراڤین سوڤانی، بادینی و هه‌ورامی، فارسی راپۆرت به‌لاف دکر خودانی ئیمتیاژی عبدالحمید بدیع الزمان بوو، و سه‌رنڤیسه‌ری ئەوی محهمه‌د صدیق موفتی زاده (بوو) بنکه‌ی ژین و ئەکادیمیای کوردی، ۲۰۱۱، ۵۱-۱: موفتی زاده، ۲۰۲۲، ۱۱-۱۳: نه‌قشی، ۲۰۲۱: ده‌شتی، ۲۰۱۳، ۳۳-۴۴).

پیشقه چوونا دۆزا کوردی ل ئێرانی کر.

ل کانوونا دووی CIA ۱۹۶۰ دا دیارکرن سەرەرای هندی هیزین کوردی ب چهک بوون و چه فشار نه دکرن سەر حکومه تا ئێرانی، کوردان چه که کئی نه باش و بچووکه ههیه، ب باشی نه هاتیینه پیکخستن و بتنی شیانین ئیخستنا مه ترسیان ل سەر ئاسایشا ئێرانی هه نه، هیزین کوردی بتنی شیان هه نه کونترۆلی ل سەر ده قهرین ئاسی یین کوردنشین بکه ن، ل ده می ئیران تووشی مه ترسیین ئیمناهیی دیت و هیزین خو ژ ده قهرین کوردی بو ده قهرین نه ئارامین ئێرانی قه دگوهاستن دیت هینگی هیزین کوردی دئاسته کئی نه پیکخستی و بهرهلایی دا ده ست ب نه جامدانا چالاکیین سیاسی ژبو بده سته هینانا مافین خو یین نه ته وه یی بکه ن، چونکی ل نه وی ده میدا دۆزا کوردی ل ئێرانی تاراده یه کئی بهرچا ق نه پیکخستی بوو و کاریگه ریه کا سنووردارکری ل سەر ره وشا ئیمناهییا ئێرانی هه بوو، دگه ل هندی دا لژیر کاریگه ریا پیشقه چوونا دۆزا کوردی ل عێراقی هی دی هی دی لقینین کوردان ل ده قهرین سەر سنووری ئێرانی دیار دبوون، ژبه ر هندی CIA به رده وام هه لسه نگاندنا پیشقه چوونا دۆزا کوردی ل ئێرانی دکر، چونکی شاهی هزره ک بترس بو کوردان ل ئێرانی دکر و بو بهرپرسین ئەمریکا دیار دکر هه ر پیشقه چوونه کا ده رباره ی دۆزا کوردی ل عێراقی په دیابیت دی راسته وخو کارتیکرن ل سەر کوردین ئێرانی بیت و دی ده ست ب لقینان ب دژی تاران که ن (CIA, January, ۱۹۶۰).

ل ۱۶ شوباتا ۱۹۶۰ ده ه لسه نگاندنه کیدا لدور پیشهاتین ئێرانی وهزاره تا ده رقه یا ئەمریکا هاتیه، کو نه ته وه یین ئێرانی ژ نه وان کورد ب هیچ ره نگه کئی ژ ده سته لاتا شاهی درازینین (Department of State, February ۱۶, ۱۹۶۰). ب نه قی چه ندی دنا قبه را ئادار و نیسانا ۱۹۶۰ CIA دگه ل ساواک ب به رده وامی دو یقچوونا پیشهاتین دۆزا کوردی دکر، و ل گولانا ۱۹۶۰ هه والگیریا ئەمریکا دا دیارکرن، کوردین ئێرانی ب شیوه یه کئی رون که فتیینه دبن کارتیکرنا پیشقه چوونا دۆزا کوردی ل عێراقی، له ورا ده سته لاتا ئێرانی ب شیوه یه کئی هه ستیار دو یقچوونا کاریگه ریا دۆزا کوردی ل ئێرانی ل سەر تیکدانا ره وشا نه قی وه لاقی دکه ت و تاران دقیت واشنتون هاریکاریا نه وی بو چاره سه رکرا نه قی ئاریشی بکه ت، ژبه رکو حکومه تا ئێرانی وه سا هزر دکر، نه گه ر

کوردان شیان مافیّن خوۆ ل عێراقی بدەستخۆفەبینن دی کوردیّن ئێرانی ژێ هێنە پالەدان ب دژی پزێما شاھی شەری بکەن (BALCI ۲۰۰۳, ۹۷, Blum, ۲۰۲۲, ۱۸-۳۲). هەر وەسا ئەمەریکا بخوۆ ژێ دناقبەرا گولان تا خزیڕانا ۱۹۶۰ ب چاڤی گومانێ بەریخوودا ئارمانجیّن کوردان ئەف چەندە دزقريت بوۆ نەبوونا دەولهتەک کوردی و دابەشبوونا کوردان دناقبەرا چوار وەلاتان دان، لەوێ ئەمەریکا ب شیۆهیهکی گشتی دۆزا کوردی ل رۆژەلاتی کوردستانی ب هۆکارەک سەرەکی یی نەئارامییا دەفەرێ دزانی، وەسا هاتیه زانیّن رزديیا سەرکردیّن بزافا نەتەوايهتيا کوردی ل ئێرانی ژبوۆ بدەستخۆهینانا پشتەقانییا سوڤیهت بوویه ئەگەر دژایهتیکرنا کوردان ل ئێرانی دسیاسەتا دەرڤه یا واشنتۆن دا بوۆ ماوهیهکی دوور و درێژ (Sennikov, ۲۰۲۲, ۹۱).

ب ئەفی چەندی دۆزا کوردی بوۆ «کارتهکا فشارا سیاسی» دناقبەرا ئەمەریکا و هەڤهپەیمانێن ئەوێ ییّن هەریمی دا ب دژی دۆژمێن ئەوان، هەر دەمی ئەمەریکا ددیت بەرژەوهندییّن ئەوێ ییّن کەفتین دمهترسیاندا دۆزا کوردی ب خوە بکارهینیت. ژبوۆ ئەفی مەرەمی ئەمەریکا بنگههین خوۆ ییّن سەربازی ل دەفەرێ کوردی ل ئێرانی وەک مهاباد، ئۆرمیه و سنه داناوون، دهمان دەمدا بنگههەک ل (کویت) داناوو دناڤ ئەفان بنگههاندا پەيوهندی ب دۆژمێن عەبدولکەریم قاسمی دکرن. هەرچەوابیت ب پلانا ئەمەریکا و هەڤهپەیمانێن ئەوێ دۆزا کوردی ل عێراق و ئێرانی چوو دناڤ پلانێن ستراتێژییّن ئەمەریکا دا ل رۆژەلاتا ناڤین (فەرد، ۲۰۱۳، ۶۱۴-۶۱۵؛ Gunter, ۱۹۹۴, ۴۶۷). سالا ۱۹۶۰ هەستیارترین سأل بوو بوۆ دەستەلاتا شاھی، ژبەرکو نەپازیبوونا کوردان ژ شیوازی حوکمرانییا دەستەلاتا شاھی بوو ئەگەرێ هندی بەردەوام پەوشا ئێرانی ئالۆز بێنیت، و شاھ ل سەر پێشڤهبرنا هیزین خوۆ ییّن لەشکەری و سیاسەتا خوۆ یا تۆند و زیندانکرن و سزادانا کوردان بەردەوام دمینت (عوض، ۲۰۲۱، ۵۷؛ دەرۆڤشیان، ۲۰۲۲، ۱۶۱).

ل ئەفی ماوهیدا کوردان ب سەرۆکاتیا KDPI ب شیۆهیهکی بەردەوام ل دەرڤهتان دگەریان، داکو دەست ب خەباتی بکەن و فشاران بێخەن سەر دەستەلاتا ئێرانی تا نەچار بیت مافیّن ئەوان ییّن نەتەوهیی ب ئەوان بەدت، دئەفی بیافیدا ل ۶ تیرمهها ۱۹۶۰ رێڤهبرێ NSC یی ئەمریکی جهیمس س. لایی دیاداشتنامیهکیدا لژیڕ نافو نیشانێن «سیاسەتا ئەمەریکا بەرامبەری ئێرانی» بوۆ ئەندامی NSC یی ئەمریکی (فرید

سی. سکرینەر (Fred. C. Scribner ١٩٥٩-١٩٦١) ئاشکەرا کریه، کاریگەرترین گەف و مەترسی بۆ سەر بەرژەوه‌ندیی ئێمەریکا ل ئێران ئێرانی ژ مەترسی و کارتیکرنا سۆقیهت، و نەپازیبوونا پێژەیه‌کا زۆرا خەلکی ئێران ب تایبەتی کوردان ژ پەوشا نافخوئا ئێران دھین، هەرەسا وەزارەتا دەرڤە یا ئەمەریکا دا دیارکرن، کو ئەگەر شۆرەشەک ل ئێران روودا و بته ئەگەری نەئارامی و تیکدانا ئەفی وەلاق، بتنی کورد و عەرەب بهیژ و کاریگەرن، و ئەگەر ئەو دەست ب چالاکیان بکەن دی ب ئەفی چەندی پتر پەوشا ئێران ئالۆزیت و دەرڤەتان بۆ دۆژمنین شاھی هینە پێش، سەرەپای هندی ئەگەر سەقامگیریا ئەوی پاراستی بیت کورد و عەرەب مەترسیان بۆ سەر ئارامیا ئێران دروست ناکەن، دگەل هندی ئەگەر دەرڤەت بۆ کوردان هاتە پێش دەست ژ بێرنادەن و ل دەلیڤه‌یان دگەرن دا ب خوە مفای ژ ئالۆزین دوور و درێژین ئێران وەرەگرن، و هەولددەن مافی خۆ یێن نەتەوه‌یی دچوارچووئی حوکمی خۆبێڤه‌برنیان سەرەخۆ بوونیدا بدەستڤە بین (Department of State, July ٦, ١٩٦٠). ل ئەڤیری دیار دبیت ل ئەفی ماوه‌یی دا KDPI دەست ب هەندەک چالاکی و لڤیان دناف دەرڤە کوردی دا کربوو، لەو‌را بەرپرسی ئێمەریکا ددا دیارکرن ئەگەر دەرڤەتەک بۆ نەتەوه‌ی ئێران بهیته پێش بتنی کوردان شیان هین ئارامیا ئێران ب رادەیه‌کی ئاشکەرا تیکدەن.

پشتی ئەوی هەلسەنگاندنا NSC یی ئەمەریکا بۆ ئۆپۆزسیونا ئێران، ب تایبەتی کوردان لژیر سەرپەرشتیا KDPI و عەرەبان ئەنجامدا یێدی ترس و گۆمانا شاھی بۆ تیکدانا ئاسایشا ئێران ژ ئەوان زیدەتر لڤهات، ژبەر هندی ژ تەباخ تا دووماهیا چریا ئێکی ١٩٦٠ وەزارەتا دەرڤە یا ئەمەریکا ب هاریکاریا بالیۆخانە یا ئەمەریکا و هەوالگیریا خۆ، بەردەوام دویچوونا چالاکیی سیاسی یێن کوردان دکر، دئەفی دچوارچووڤه‌یدا وەزارەتا دەرڤە یا ئەمەریکا ئاماژە ب ئەفی چەندی دایە سەرەپای لاوازا پێما شاھی، چ هیژین ئۆپۆزسیون واتە نە کوردان و نە عەرەبان چ مەترسی ل سەر تیکدانا پەوشا ئێران نین، و نەبوونا چ هیژین خودان شیان و پشته‌فانی پۆژئافی ئێمەریکا پالدهت پشته‌فانیا پێما شاھی بکەت، داکو بەرژەوه‌ندیی ئێمەریکا ل ئێران بپاریزیت و بەرەف پێشڤە بەت، و دیارکریه نەئاریشه‌یه‌کا چەند هیژ و گروپی ئۆپۆزسیون ل ئێران دیارن ئەو نەتیکگرتینه و چ هیژین پیکخستی نین بتنی کورد نەبن راستە

خودان هیزن دگەل هندیڤا ئەو ژى نهئیکگرتینه و ههڤرکیین تۆند یین دناڤ ئەواندا ب تایبەتی سەرکردایەتییا KDPI هەین (Barron, July ۱, ۱۹۸۷).

مەرامبەری ئەوان هیرش و مەترسیین ژلایى کوردانقە ب سەرۆکاتییا KDPI و عەرەبان دەربارەى تیکدانا پەوشا ئێرانى ل دەڤ شاهی پەیدا بووین، ل ۲۱ چریا دوووی ۱۹۶۰ بەرپرسی دۆسەیا ئێرانى ل نقیسینگەها کاروبارین پۆژەهلاتا نێزیک و باشوورى ئاسیا ل وەزارەتا دەرڤەیا ئەمریکا (جۆن دەبیلۆ. بۆلیۆنیگ John W. Bowling) بۆ پاوێژکارى وەزارەتا دەرڤەیا ئەمریکا بۆ کاروبارین پۆژەهلاتا نێزیک و باشوورى ئاسیا (پارکەر تۆمپسۆن "پیت" هارت ۱۹ چریا ئیکى ۱۹۵۸ - ۴ شوباتا ۱۹۶۹ Parker Thomp-son "Pete" Hart) دیارکەر هاریکاریین ئەمریکا دیافى مەشقرن و هاریکاریین لەشکەریدا بۆ ئێرانى ئەڤان ئارمانجین خواری بخۆڤە دگريت:

۱. بەرهڤ پێشڤەبرنا شیانین هیزا تۆپخانەیا لەشکەرى ئێرانى و دروستکرنا بنگەهین تۆپخانەیان بۆ ئێرانى مەرامبەری هیرشین ژ سەر سنووران بۆ ئێرانى دهین.

۲. بهیزکرنا شیانین هیزین لەشکەرى ئێرانى مەرامبەری مەترسیین ئۆپۆزسیۆنا ئێرانى ژ ئەوان عەرەب، بەلۆچى و کوردان (Department of State, ۲۱ November, ۱۹۶۰).

مەرەما ئەمریکا ژ ئەڤى چەندى ئەوبوو هیزین ئێرانى ریک بئىخیت، دا بشین ب هەر شیۆهیهکى هەبیت ل سەر مەترسیین ئۆپۆزسیۆنا ئێرانى ژ ئەوان کوردان زال بیت، چونکی هینگى لژیر کاریگەرییا پێشڤەچوونین دۆز کوردی ل عێراقى کوردان ب سەرۆکاتییا KDPI بزافدکرن هەندەک چالاکیین سیاسى دناڤ دەڤەری کوردیدا ل ئێرانى ئەنجامدەن. هەرچەوابیت، ب درێژاهییا حوکمرانیا ئایزنهواهرى واشنتۆن ب دامودەزگەهین خۆڤە دۆزا کورد ب پرسەک نافخوییا ئێرانى دزانى، و ئێران پالدا بەندەک پێکان وەک بەلافەکرن پۆژنامە و رادیۆیان کوردان رازى بکەت دا ب دژى دەستەهلاتا شاهی رانەبن، چونکی واشنتۆن هزردکر ئەگەر تاران حوکمى ئۆتۆنۆمى ب کوردان دا دى راستەوخۆ مللەتین دى ژى یین ئێرانى داخوازا هەمان ماف کەن. ئەڤە ددەمەکیدا دابۆ دچەندین پرسین دیدا مینا پرسین چاکسازى و ئیمناهیى کارگێرییا کیندى ماتیکرن دکاروبارین نافخوین ئێرانیدا دکر.

CIA دایە دیارکرن پراگەهاندنا فەرمی یا ئێران، ل چریا دووی ١٩٦٠ بەلاقەر، حکومەتا عێراقی پەیوەندییێن دگەل دگەل سەرکردێن کورد مینا (عەبدوللا ئیسحاق) یێ ناقدار ب (ئەحمەد توفیقی ١٩٤٧-١٩٧٣)^(٥٩) ل ئێران گریڤاڤین، و بەغدا دقیت ب ریکا سۆقیەت هاریکاریان پیشکشی کوردان بکەت دا شەری ب دژی تاران پراگەهین، لەوێ ل کانوونا ئیکێ ١٩٦٠ CIA پتر دویچوونا پەیوەندییێن بەغدا دگەل کوردان ل ئێران دکر، و ل ١١ کانوونا دووی ١٩٦١، CIA دووپاتی ل هندی کری یە بەغدا دبانگەشەیین خۆ یێن شەری دا ب دژی ئێران دیارکەر بو، کوردێن پۆژەهلات داخووا هاریکاریی ژ عێراقی دزاقا خۆ دا بو بدەستفەئینا حکوومەت خۆبیرفەبرنی ب دژی ئێران کریه (CIA, January ١١, ١٩٦١). دەمی ل ٢٠ کانوونا دووی ١٩٦١ (جۆن فیتزجیرالد کیندی John Fitzgerald Kennedy ٢٠ کانوونا دووی ١٩٦١-٢٢ چریا دووی ١٩٦٣) ل کوچکا سپی هاتیە سەر دەستفەلاتی، دوو ترسین سەرەکی ل دەق شاهی ئێران پەیدابوون، ل سەر ئاستی دەرەکی، ئەوی هزرەکر دی کارگیریا کیندی سیاسەتا خۆ مەرامبەری ئێران گۆڕیت، و ب ئەقێ چەندی دی دەرەت بو سۆقیەت هیتە پیش بەیتە دناف دەرەین ئێران یێن سەر سنووریدا مینا دەرەین کوردی و چالاکیین سیاسی ب دژی ئێران ئەنجامدەت (Offiler, ٢٠١٥, ٦٦; Brotons, ٢٠١٢, ٥٥).

ئەقە ددەمەکیدابوو ل سەر ئاستی نافخویی کوردێن پۆژەهلات دەست ب لقین و ریکخستین سیاسی کر، و یا دی کوردێن پۆژەهلات ب شیوەیه کێ نهینی پشتەفانیا دۆزا کوردی ل باشووری کوردستان دکر، پتریا چینا نافەراست و فەرمانبەری کورد ب بزاقا نەتەوایتیا کوردی یا مەلا مستەفا بارزانی سەرۆکاتیا ئەوی دکر داخبار بوون، کوردێن پۆژەهلات ب هووری دویچوونا دەنگو باسین دۆزا کوردی دکر، و هەر سەرکەفتەکا ئەوان بدەستفەدەئینا دناف خۆدا کۆم دبوون و پیرۆزباییا ئیکو دوو دکر، شاهی ئێران دترسیا لژیر پیشفەچوونا پیشهاتین ل باشووری کوردستان هاتین

(٥٩) نافێ ئەوی یێ دورست (عەبدوللا کوری سەید حەمە ئەمین ئیسحاق) ل سال ١٩٣١ ل باژیری مهاباد ژ دایک بوو، و ل سال ١٩٧٣ ژلای هیزین ئێران قە، ب فەرمانا ریفەبەری دەزگەهی ئەمین یێ عێراقی (نازم کرار لازم سەباوی) دەیتە گرتن و ل زیندانا ئەبوغریب ل ژیر ئەشکەنجەدانێ دەیتە کوشتن (گەوهەر، ٢٠١٥، ٧-٣٤٢؛ سەرەشتی، ٢٠٠٧، ٩-١٥٦). هەژییە بیژین شمیدت دناف بیرەوهریین خۆدا) گەشتەک بو ناف زەلامین ئازاد (Journey among brave men) ژۆر باشی وەسفا توفیقی کریه (Schmidt, 1964, 20-21).

پیش کوردین پۆژەهلات ب دژی ئەوی شۆرەشی ئەنجامبدەن (Kennedy, ۲۰۰۵; Afra, ۱۹۶۶, ۱۰۰). ژبەر هندی شاھی بۆ کارگیریا کێندی ل دۆر مەترسیا تێکچوونا ئارامیا نافخۆی یا ئێران ئاگەهدار کر (Brotons, ۲۰۱۲, ۵۵).

پشتی دەست بکاربوونا کارگیریا جۆن کێندی لژیڕ ئەوان پیشهاتین ل دەفهری پەیدا بووین، ب تایبەتی ل باشووری کوردستانی و کارتیکرنا ئەوان لەسەر دۆزا کوردی ل ئێران، دناقبەرا کانونا دووی تا تا ۳۰ ئادارا ۱۹۶۱ لدویش پیشنیازا وەزارەتا دەرفەیا ئەمریکا، سیخۆر و کارمەندی CIA هەلسەنگاندنەک دەربارە ی گروپی ئۆپۆزیسیۆن ئێران ئەنجامدا، و بۆ وەزارەتا دەرفەیا ئەمریکا فریکر و تیدا ئاشکەراکریه پێژەیا کا زۆرا هۆزان مینا کوردان دشی حکومەتین نافخۆی دروست کەن، دگەل ئەفی هەلوستی CIA دیارکری، ئەوی ب خوە ئاماژە بەندییدا بۆ ئاریشەیا پەیدا بوونا تۆندۆتیژیی هەند بەیز ناییت، ژبەرکو هیزین حکومەتا نافەندی وەک سەرباز و پۆلیسان دشیان خۆ ژ دەفهرین ئەوان فەکیشن بیکۆ تۆندۆتیژیان ئەنجامبدەن، دگەل هندییدا دی کورد ل سەر دژایەتیکرنا خۆ دەربارەیا هەبوونا هیزین حکومەتا ئێران ل دەفهرین خۆ بەردەوام بن (CIA, March ۳۰, ۱۹۶۱).

ل ئەفی ماوهیدا بەرپرست ئەمریکا سەرەدانا دەفهرین کوردی دکر، و ب هوروی دویچوونا پەوشا کوردان دنا ئیرانیدا دکر، دئەفی بواریدا دۆستی کوردان و قۆنسۆلی ئەمریکا ل تەبریز (ویلیم لیستەر ئیگلتن William Lester Eagleton ۱۹۵۹-۱۹۶۱) دایە دیارکرن ل سالا ۱۹۶۱ دەفهرین پۆژەهلاتا کوردستانی هەمی دبن چاقدیری قۆنسۆلخانەیا ئەمریکا ل تەبریز فەبوو، ژبەر هندی کارمەندی قۆنسۆلخانەیی ب شیوەیهکی زۆر هۆشیار و هور دویچوونا پەوشا کوردان دکر، و راپۆرت لدۆر سیاسەتا ئێران ل دەفهرین کوردی پەیره و دکر بۆ وەزارەتا دەرفەیا ئەمریکا فریدکر (Middle East Quartely, fall, ۲۰۰۵, ۷۷). دەهەمان دەمدا قۆنسۆلی ئەمریکا ل باژیری تەبریز (ئارچی م. بۆلستەر Archie M. Bolster ۱۹۶۱-۱۹۶۳) دایە پونکرن دۆزا

(۶۰) دناقبەرا سالین ۱۹۵۹-۱۹۶۱ قۆنسۆلی ئەمریکا ل تەبریز بوو، ئیگلتن خۆدانی پەرتووکا (کۆمارا کوردی یا مهاباد The Kurdish Republic of Mahabad) و (پیشەکیهک دەربارەیا فەرش و تەفتین دی یین کوردی یە An Introduction to Kurdish Rugs and Other Weavings) فریدکر (Middle East Quartely, fall, 2005, 69-77).

کوردی ئیک ژ ئەوان پرسی گرن گ بوو یین قۆنسۆلخانەیا ئەمریکا ل سالا ۱۹۶۰ ل تەبریز ب گرنگی سەرەدەری دگەل دکر، و ئەوی بو خو ژێ چەندین جارە سەرەدانا دەفەرین کوردی کربوو و بو واشنتۆن دیارکربوو، پەوشا کوردان ل ئیرانی نەگەلەک باشە و پیدقییە پژیما شاهی بهیته پالەدان دۆزا کوردی چارەسەر بکەت، بەرۆفقاژی دی کورد ب شیوەیەکی بەردەوام هەولەن ب دژی پژیما شاهی رابن و داخوازا مافین خو یین نەتەوایی، ژێنجامی ئەفی چەندی دی پەوشا ئیرانی بەردەوام شلقای و نەئارام بیت (Kennedy, 14 January, 1992).

پشتی ئەفی هەلسەنگاندنا CIA، ل نیسانا ۱۹۶۱ ئیران سیاسەت خو مەرامبەری کوردان تۆندتر دکەت، و ئەگەرین ئەفی چەندی دزقەن بو مەترسیا کارتیکرنا دۆزا کوردی ل عێراقی ل سەر ئیرانی، هەروەسا ئۆپۆزیسیۆنا ئیرانی ل ئەوروپا ب پیکا رادیویان پەخنەیین تۆند ئاراستەیا دەستەهلاتا شاهی دکر، بو وینە کوردی مەهاباد (حەسەن قزلیجی)^(۶۱) ل وەلاتی بۆلگارییا ب پیکا رادیویا پەیکا ئیرانی (پیک ایران) ^(۶۲) دەنگو باسین گریدایی ب پەوشا پۆژەهلاتا کوردستانێقە ئامادەدکر و بەلاف دکر و پەخنەیین تۆند ئاراستەیا دەستەهلاتا شاهی دکر، هەروەسا دەهەمان دەمدا رادیویا ئیریقان سنووری پەخشی خو ب زمانی کوردی بهیترکر و پەخشی ئەوی گەهشە دەفەرین ئیرانی، و دگۆتار و بەرنامین خو دا پشەقانییا دۆزا کوردی ل ئیرانی دکر، ب ئەفی چەندی شاهی وەسا هەردکر سۆقیەت بو شەرمزارکرنا ئیرانی دجاقین ئەوروپییان دا ئەقان بانگەشەیان دەرژەوێندیا کوردان ئەجمەدەت

(۶۱) ل سالا ۱۹۱۴ ل باژیری بۆکان ژ دایک بوویە، مۆفەکی ئەدیپ، نقیسەر و پۆژنامەنقیس و فەرماندی باژیری مەهاباد بوو، ل سالا ۱۹۴۶ ببوو سەرنقیسەری گۆفارا (هەلەلە یا ویژەیی و پامیاری گشتی) یا ل سەردەمی کۆمارا مەهاباد ل بۆکان دەرچوو، هەروەسا گۆتار ل گۆفارا (کوردستان) و (ئاوات) بەلاف دکر. پشتی ژ نافچوونا کۆمارا مەهاباد ئاوارەیی عێراقی ببوو و ل سالا ۱۹۵۳ ب بەهانیای هندی خەلکی عێراقی نینە حکومەتا عێراقی پادەستی ئیرانی دکەت و پاشی ژ دەستی پۆلیسان رزگار دبیت و دەیتە هەلەبجە ئاکنجی دبیت و پشتی هینگی دجیتە بۆلگارییا و ل ئەویری ل رادیویا پەیکی ئیران وەک پشکیشکەری دەنگ و باس ب زمانی کوردی کاردکەت و پاشی دناق ریژین تۆدە دبیتە سەرنقیسەری پۆژنامەیا (مەردم) یا ب زمانی کوردی دەرچیت و ل سالا ۱۹۸۵ ل زبندانی قە دەمیت و ل گۆرستانا بەهشتا زارایی ل تاران دەیتە قەشارتن)توفیق، ب.م، ۱-۱۱؛ قزلیجی، ۱۳۹۵؛ بکنەکی روشنگری، (۲۰۱۷).

(۶۲) ل سالا ۱۹۵۷ ژلای تۆدە قە ب پشەقانییا حکومەتا بۆلگارییا قە بو دژایەتیکرنا دەستەهلاتا شاهی هاتبوو دروستکر (راە تۆدە، ۱۳۳۶).

(بنکە ی روشنگری، ۲۰۱۷؛ فزلی، ۱۳۹۵؛ توفیق، ب.م). دەرەمبەردا ل ۱۵ گولنا ۱۹۶۱ NSC یی ئەمریکا دەرەمبەردا دیاڕکەر، پەوشا ئێرانی خراب بوو و هیدی هیدی یا بەرەف ئالۆزبوونان دچیت و پیدفیه ئەمریکا هەندەک پینگاڤین گەنگ بو دابینکەرنا ئیمناهییا ئەفی وەلاق باڤیژیت بەرۆڤاژێ دێ پەوشا دەرەمبەردا ئێرانی ژبن کۆتەرۆلی دەرکەفیت (Milani, ۲۰۰۰, ۱۴۰). ب ئەفی پەنگی ئاشکەرە دیت ژبەر مەترسیا چالاکێ و بانگەشەیین سۆڤیت بو پشتهڤانیکەرنا کوردان ل دەرەمبەردا و کارتیکەرنا بهیژبوونا پینگەهێ سۆڤیت دناڤ کورداندا، رژیما شاھی داخواز ژ CIA کر دویچوونا هەول و ستراتیژییین سۆڤیت دناڤ کورداندا بکەت، ژبەرکو شاھ دترسیا سۆڤیت کیانەکی سیاسی بو کوردان ل ئێرانی دروست بکەت (Hensel, ۱۹۷۹, ۷۴-۷۵).

ل ۲۲ ئەیلولا ۱۹۶۱ CIA دا دیاڕکەر، کو رادیویا NVOI دپاڤۆرتەکا خۆدا ئاماژە ب ئارمانجا سەرەکیا کوردان ل ئێرانییدا و گوت کو ئارمانجا ئەوان ئەو کو دیموکراسی ل سەرەمبەردا ئێرانی بهیته چەسپاندن و نهیا سنۆردارکری بیت ل کوردستانێ، کوردین ل ئێرانی دژیان گەهشتبوون هندی بتنی ئیک دەستی نه دشا شاھی ل سەر دەستهلەلاتی لادەت، ژبەرەندی کوردان داخواز کر ئیکگرتەک دناڤهرا هەمی هیزین ئۆپۆزیسیۆنا ئێرانییدا بهیته دروستکر، داکو رژیما شاھی ب دووماهییی بین و رژیما دیموکراسی و سکولاریزمی ل جهێ ئەوێ دروست بکەن. هەرەسا NVOI خویا کریه دۆژمین سەرەکی بین کوردان شاھ و ئیمپریالیسم بەریتانی- ئەمریکا بوون، دەرمان گۆتار خۆدا NVOI ڤاگەهاند کورد هەزا ئیکگرتنی نهک دژایهتیکەرنا ئێرانی دکەن، پیدفیه داگیرکەر ل دۆر ئەفی چەندی هۆشیار بن سەرکردایهتیا بزاڤا نه تهوايهتیا کوردی دەرەمبەردا ژ هەوین خۆیین ب دژی ئیمپریالیزمی بەرنادەت، بەرۆڤاژێ دێ کورد هەولەن ئیکگرتەکی دگەل براین خۆیین ئێرانی دروست کەن و خۆ ب دژی تاران بهیژکەن و دێ رۆژەک هیت ئیدی تاران بناڤی «بازیری قەسابان!!» ناهیتە گازیکری به لکو دێ ب ناڤی «بازیری براین هەڤهیمان» هیتە نیاسین (CIA, ۲۲ September, ۱۹۶۱).

ئەف جۆرە بانگەشەیین ژلای سۆڤیت قە بو پشتهڤانیکەرنا کوردان دەرەمبەردا به لافکر پتر ئەمریکا دئخستە تەنگاڤیان دا، وەسا هەردکەر دێ ئایدۆلۆژیا کۆمیونیزمی ل سەر کوردان ل ئێرانی زال بیت، و دێ مەترسی کەڤیت سەر بەرژەوهندی و پینگەهێ

ئەوئ ل ئیرانی، ژبەر ھندی ل ئەفی دەمی دا دیاسەتە خو دا مەرامبەری كوردان ئەمەریکا پتر ھزر ل كارفەدانان راگەھاندنئ دكر، دئەفی بیاقدە بسپورا دیاسەتە ئەمەریكا مەرامبەری دۆزا كوردی ل پۆژھەلاتا ناڤین، یا بنیات یۆنانی (ماریاننا خاروداکی Marianna Charountaki) ب شیۆهەكئ زەلال دایە دیاركرن دیاسەتە ئەمەریكا مەرامبەری دۆزا كوردی ل ئیرانی، ب بەراوردی دگەل پیشهاتین كوردان ل پارچەین دی یین كوردستانئ ل سوریا، تۆركیا و عیراقئ جیاوازیوو، ژبەر بانگەشەیین راگەھاندنا سۆڤیەت دناڤ دەڤەرین كوردی دا دڤیا شاھی پالددەت بزاقا راگەھاندنئ ب زمانئ كوردی دناڤ كوردان بهیز بكەت، داکو سنوورەكئ بو راگەھاندنا سۆڤیەت دانیت، دۆزا كوردی ب پرسەكا نافخۆی یا ئیرانی دزان، نەبوونا ھەڤسۆزیا ئەمەریكا مەرامبەری دۆزا كوردی ل ئیرانی ڤەدگەریت بو كونترۆلا ھیزین كوردی لسەر دەڤەرین باكوورئ پۆژئافایی ئیرانی، چونكى ئەڤ دەڤەرە ژلایئ ستراتییڤھە گرنگ و مەترسیداربوون بو سەر ئاسایشا ئیرانی (-Charounta-ki, ۲۰۱۰, ۱۳۲). ژبەر ھندی واشنتون ب ھەمی شیانین خو پشتهڤانیا ئیرانی ب دژی بەرفرەھبوونا پێگەھئ سۆڤیەت ل دەڤەرین كوردی دكر، و نەدھیلە ب ھیچ رەنگەكئ بزاقا نەتەوايەتیا كوردی بهیزیت و بتە مەترسی لسەر ئاسایشا ئیرانی.

ل دەستپیکا چریا ئیکئ ۱۹۶۱ خۆپیشاندان لسەرانسەری ئیرانی دەستپیکرن و كارتیکرنا ئەوان گەھشتە كوردستانئ و كوردان ب شیۆهەكئ ئاشكەرا و سەرنجراكیش درووشمئین» مەرگ و نەمان بو ھیزین ئەمنی (ئاسایشئ)، و ھندەك جازان دگوت «مەرگ و نەمان بو شاھئ ئیرانی» بلندكربوون، و ئەڤان درووشمان شاھ زۆر شەپزە و تۆرە كربوو، لەورا پۆلیس بو سەركوتكرنا خۆپیشاندەران رەوانەى باژیر و گوندین كوردستانئ كرن، ھەرەسا سەربازین ب چەك ب دژی خۆپیشاندەران ھاتنە بكارھینانان، و زۆر ب تۆندى و دلپەقى سەرەدەرى دگەل خەلكئ دكر، شاھ د بریاردانئ مەرامبەرى كوردان زۆرى تۆندبوو، ژبەر ھندی ل دووماھییئ خۆپیشاندەران خو ل بەر ھیزا سەربازى و پۆلیسان نەگرت و خو پادەستى ئەوان كرن، پشتى سەركوتكرنا خۆپیشاندەران شاھى بو پۆژنامەیین ئەمەریكى مینا پۆژنامەیا نیویۆرك تایمز راگەھاند: «من دیاسەتە ئارامكرنئ واتە تۆند» بو پاڤكرنا ئیرانی ژ یاخیوویان بكارھینانا بوو، پۆژنامەیین ئەمەریكا ئەڤ كارە ب پێنگاڤەك باش سالۆختە دا، و د ئەوئ باوهرئ

دابوون دی ب ئەفقی چەندی ئارمانجین کارگێریا کیندی ل ئێران بدەستقە هیڤ (کەریم، ۲۰۲۲، ۱۳۰؛ یەزدی، ۲۰۱۹، ۳، ۱۳۵؛ فەرد، ۲۰۱۳، ۶۷۳).

ژبەر هیزا سۆفیهت و مەترسیین گروپیڤن نەتەوهیی وەک کوردان یین پەیهەندی دگەل بلۆکی کۆمیونیزمی هەین، ل دووماهییا چریا ئیکێ ۱۹۶۱، د دانوستاندنەکیدا دگەل بالیوزین ئەمریکا (جۆلیۆس سی.هۆلمز Julius C. Holmes ۱۷ خزیرانا ۱۹۶۱- ۱۳ ئادار ۱۹۶۵) و بەریتانیا (سیر جوفری هاریسون Sir Geoffrey Harrison ۱۹۵۸- ۱۹۶۳) شاھی دا دیارکرن ئەگەر گەفین گروپیڤن ئۆپۆزیسیۆن ب تایبەتی بەختیاری^(۶۳)، قەشقائی^(۶۴) و کوردان ل سەر ئێران نەبن، دا ئێران بیتە ((پروناهییا رۆژئاپایی ئاسیا)) و دا بشیوهکی بلەز کاودانین خو یین نافخوی بەرهف پیشقە بیت، و داشت ب ساناهی کونترۆلی ل سەر بزاقین ئۆپۆزیسیۆن بو تیکدانا ئیمناهییا ئەوی کەت (De-partment of state, ۳۰ October, ۱۹۶۱).

پشتی شاھی کارتیکرنا مەترسییا ئۆپۆزیسیۆن ل سەر کاودانین ئێران بو ئەمریکا دیارکری، و پشتی زیدەبوونا نەپازیبوونا خەلکی ئێران و کوردان ژسیاسەتا ئێران یا نافخوی یا شاھی، ژ چریا دووی تا کانوونا ئیکێ ۱۹۶۱ دیپلوماتکاریڤن ئەمریکی هەلسەنگاندن بو پیشقاتین سیاسی، ئابووری و لەشکەری یین خەلکی ئێران ئەنجامدان، و ل ۱۸ کانوونا دووی ۱۹۶۲ رێقەبەری دەزگەهی CIA بو پیشقە چوونین نیقەدەولەتی (فوولەر هاملتون Fowler Hamilton ۱۹۶۱-۱۹۶۲) یاداشتنامەیهک بو بەرپرسی NSC (مەکگۆرک باندی McGeorge Bundy ۱۹۶۱-۱۹۶۶) فڕیدکەت و تیدا دیار دکەت، پیدقییه گوهورین دسیاسەتا شاھی یا نافخوی دا بهینه کرن، و ل جهی گرنگی دان ب هیژین لەشکەری پیدقییه بایەخی ب پیشقەبرنا کۆمەلایەتی و ئابووری بدەت. ئەمریکا باوهری بهندی هەبو مەترسیین ل سەر ئاسایشا ئێران ژئاریشەیین نافخویی ئێران، بو وینه دۆزا کوردان پتر ژ یین دەرەکی دهاتن. ژبەر هندی

(۶۳) بەختیاری ئیک ژ هۆژین کۆچەرن ل ئێران ب شیوهیهکی گشتی ل نافهراست و باکووری چیاین زاگروسی ل رۆژھەلاتی لۆرستان و خۆزستان هەتا ئەسفەهان ب دویراتی ۱۶۰ کیلۆمەتران ل سەر سنووری عێراقی دژین، بەختیاری شعیهەنە و ب زمانی لۆری داخشن (Lorentz, 2007, 45-46).

(۶۴) قەشقائی هۆزەین تۆرکمانن ل باژیریڤن فارسشین مینا شیراز و ئەسفەهان ئاکنجی نە، ژمارا وان دگەهیتە نژیک دوو ملیونا (CIA, September, 1980).

حکومەتە ئەمەریکا راگەھاند ئەگەر پڕژیم شاهی بقیث ئیمناهی ل ئیرانی بەقرار بیت پیدقیه ئیران بایهخی ب پڕۆسیسا ئابووری و کۆمەلایهتی بدەت، داکو ئیمناهییا خۆ پاریزیت، دشیان دایه پڕۆسیسەک گونجای بدەستفە بهیث ئەگەر بتنئ شاھ گرنگیی ب پیدقیهبرنا ئەفی بەرنامەیی دناق نەتەوہیی ئیرانییدا بدەت(Department of state, ۱۸ January, ۱۹۶۲).

ل ئەفی دەمیدا دیپلوماتکارین ئەمەریکا ل ئەوی باوہری بوون، کو نابیت ب هیچ رەنگەکی نە ئەمەریکا بیروبوجووتین خۆ لدۆر دۆزا کوردی یان نەک خۆ نیزیکی کوردان ل ئیرانی بکەت، چونکی نیزیکی بوونا ئەمەریکا دگەل کوردان دی بیتە ئەگەر ئی تیکچوونا بەرژەوہندیین ئەمەریکا دگەل پڕژیم شاهی، دئەفی چوارچووفەیدا دیپلوماتکار ئی ئەمەریکی (جیمس ئیلەمر ئیکنس James Elmer Akins ۱۹۶۳-۱۹۶۵)^(۶۵) لدۆر سیاسەتە ئەمەریکا مەرامبەری دۆزا کوردی دا دیارکرن، نابیت واشنتۆن ھزری لدۆر پشتەفانیکرن دۆزا کوردی ل ئیرانی بکەت، چونکی ئەمەریکا بەرژەوہندیین تاییەت یین دگەل ئیران ھەین، و ئەگەر کوردان ھەولدا ئۆتۆنۆمی بدەستفەبھین و ئەمەریکا ھەفخەمیا خۆ بۆ دیارکر، دی بیتە ئەگەر تۆرەبوونا شاهی، ژبەر ھندی نابیت چ جارن واشنتۆن ھەولیدەت خۆ نیزیکی کوردان بکەت، بتنئ لسەر ئەمەریکا پیدقیه ئیرانی پالدەت سەرەدەرییەک باش دگەل کوردان بکەت، و دۆزا کوردی ب شیوہیەکی ئاشتییانە چاسەرە بکەت(بەدرخان، ۲۰۱۴، ۸۵ Frontline, ۲۰۰۸). ئەمەریکا ئەف سیاسەتە، واتا سیاسەتە نەمایتیکرن دکاروبارین نافخۆیین ئیرانییدا مەرامبەری دۆزا کوردی پەیرەوہدکر و دۆزا کوردی ب ئاریشەک نافخۆیی یا ئیرانی دزان، بەرۆقازی کوردان دۆزا خۆ ب پڕسەک نەتەوہیی دزان، و ددا خۆیاکرن پیدقیه ئەمەریکا ئەوا خۆ ب پاریزەر دیموکراسی و مافیین مروقی دزانیت پشتەفانییا دۆزا ئەوان بکەت، و فشاران ل سەر پڕژیم شاهی بکەت دا مافیین ئەوان یین نەتەوہیی ب شیوہیەکی ئاشتییانە ب ئەوان بدەت.

ل ئەوی دەمیدا ئەمەریکا بەردەوام دگەل بەرپرسی ئیرانییدا دھەولان دابوو دا

(۶۵) ھەرەسا جیمس ئیلەمر ئیکنس سکرتری سیاسی یا بالیۆزخانەیا ئەمەریکا ل بەغدا بوو و دناقہرا ۷ چریا دووی ۱۹۷۳ تا ۱۰ شوباتا ۱۹۷۵ بالیۆزی ئەمەریکا ل وەلاتئ شانشینا سعودیا عەرەبی بوو(Martin, 24 July, 2010).

پەوشا ئێرانى ئارام بکەت، و دناقبەرا شووبات تا نیسانا ۱۹۶۲ ئەمریکا بۆ شاھى دا دیارکرن پیدقییه حکومه تا تاران ب شیوهیه کى ئاشتیانه دۆزا کوردی چاره سەر بکەت، لەوێ دەمى ل نیسانا ۱۹۶۲ شاھى ئێرانى دگەلسەرۆکى ئەمریکا کیندی کۆمبوووی، دگۆمبوونیدا بەحسێ دۆزا کوردی ل دەقەرێ کر، کیندی گوت، کو بهیژکرنا ئێرانى ل دەقەرێ زۆر گرنگه، و پاشی ئاماژە ب هەفرکیین دەقەرێ وەک دۆزا کوردی کر، داخوازا هزروربیرین بەرپرستین ئێرانى بۆ پەیرهوکرنا سیاسه تهک ساخه له ل دەقەرێ کر، ژلايى خو ڤه بالیوژى ئێرانى ل واشنتۆن (حوسین قودس نهخه عى ۳۰ ئادارا ۱۹۶۲-چریا دووی ۱۹۶۳) لدۆر دۆزا کوردی دا دیارکرن عیراقى کیشه یین دگەل کوردان ههین، کوردین ئێرانى تا پاده کى دلخۆشن و ئیران هه مى شیانین خو ڤه دمه زئییخت دا کاودانین ژيانا ئەوان خو ش بکەت. ژلايه کى دی ڤه، شاھى گوتە کیندی: «دقیت ئەفئى راستیین بزانی، کو کوردین ئێرانى ئاریین پەسەن!! و هه مى کیم نه ته وه یان ئاریشه یین دگەل حکومه تین خو ههین، به لى ئاریشه یین ئێرانى دگەل کوردان ب ئەوی پەنگی نین وەک پراگه هاندن دهنه به لافه کرن چونکی ئێرانى پتریا داخوازیین ئەوان یین بۆ جیبه جیکرن» (Department of state, April ۱۲, ۱۹۶۲)، شاھى دا پونکرن هیشتا کارتیکرنا سۆڤیه ت دماییتکرنا دۆزا کوردی دا دیار نه بوویه، به لى بزاقى دکەت دۆزا کوردی بۆ بهرژه وهندیین خو بکاربینت، و ئەگەر پیشهات ئالۆز بوون دبیت کارتیکرنا سۆڤیه ت دۆزا کوردی دا ئاشکەرا بیت، و ب ئەفئى چەندى دى ئاسایشا نه ته وه یی یا تۆرکیا، عیراق و ئێرانى کەفیت دمه ترسیین دا (Malek, ۱۹۸۹, ۷۹). ژ گوتنن شاھى دیار دبیت ئەوی دڤیا بیژته کیندی دبیت سۆڤیه ت ل پاشه پوژى کوردان ب دژى ئێرانى و وهلاتین دی یین هه ریمى بۆ بهرژه وهندیین خو بکاربهینیت، لەوێ پیدقییه ئەمریکا هاریکاریا پیشکیشی ئێرانى بکەت و زیده رهوی دگوتنن شاھى دا هاتیه کرن و سۆڤیه ت پشته فانییا کوردان دچوارچووڤه کى سنووردارکریدا و ب پیکا پراگه هاندن دکر.

هه ر دئه فئى چوارچووڤه ییدا ل دەمى ۱۳ نیسانا ۱۹۶۲ شاھ دگەل وه زیری ده رڤه یى ئەمریکا (ده یقید دین روسک David Dean Rusk ۲۱ کانونا دووی ۱۹۶۱- ۲۰ کانونا دووی ۱۹۶۹) کۆمبوووی، شاھى مه ترسییا کیشه یا کوردی بۆ شروڤه کر، و دا خو یا کرن دبیت سۆڤیه ت بزاقى بکەت ماییتکرن دکیشه یا کوردی دا ل ئێرانى بکەت و

دا پونکرن: «پیدفیه ئەم ب هۆشیاری بەریخۆبەدەین هەولێن سۆقیەت دناڤ کورداندا، ب تایبەتی چونکی ئێرانى وەک تۆرکیا کوردین هەین، کورد (فارسین رەسەن!!)، ژلایى دابونەریت، زمان و دیرۆک فە کورد ئاریین پاڤژن»^(۶۶). شاھى دا ئاشکەراکرن کوردین ئێرانى دناڤخۆی ئێرانیدا نەسەرکەفتى بوون وەک ل عێراقى سەرکەفتین، حکومەتا ئێرانى بزاف دکرن هاریکاریا ئەوان دیباڤین دروستکرنا ریک، ئافاکرنا قۆتابخانە، نەخۆشخانە، سایلۆیان و کیشانا کارەبى بو گوندین ئەوان، جادەیین ئەوان قیر بکەت (Department of state, April ۱۳, ۱۹۶۲; O'Brien, February ۱۹, ۱۹۷۰).

پشتی ئەفان داخوایین شاھى، ئەمریکا دڤا پتر خو نیزیکی کوردان ل ئێرانى بکەن، ژبەر دوو ئەگەران، دا ب دروستی رەوشا دەڤەرین کوردی بزانیەت، و دا ژ پەیوەندیین کوردان دگەل سۆقیەت ئاگەھدار بیت، چونکی ل ئەوی دەمیدا تاران و ئەنقەرە بەردەوام ددا دیارکرن سۆقیەت هەولددەت کوردان ب خوە بکارینت بانگەشەیا بەلاقەکرنا کۆمیونیزمی ب ریکا پاگەھاندنى دناڤ دەڤەرین کوردیدا بەلاق دکەت و چەکی ژى پيشکيشی ئەوان دکەت. ژبەرھندى ل گولانا ۱۹۶۲ ئەمریکا سى داخوازی لدۆر چارەسەرکرن دۆزا کوردی پيشکيشی تۆرکیا و ئێرانى کرن:

۱. کیمکرنا لەشکەرى تۆرکیا و ئێرانى.

۲. چاپکرنا فەرھەنگین کوردی-تورکی یان کوردی- فارسی.

۳. فەکرنا رادیویەکا کوردی لژیر چاڤدیریا تۆرکیا، ئێران و ئەمریکا دا. ئەو رادیویا دا هیتە فەکرن تیچوو ئەوئ (۳۳) ملیۆن دۆلار بوون، و دا ئەمریکا ئەڤى کوژمی ب ستۆی خۆڤەگریدەت، بەلى تۆرکیا ئەڤ داخوازییە رەتکر، و دبەرامبەردا شاھى ئێرانى قەبیلکرن و ویستگەھى سەرەکی یى ئەڤى رادیوئى ل باژیری کرماشان هاتە دانانن (مەلاقەرە، ۲۰۱۹، ۱۱۳-۱۱۷؛ عەنتەر، ۲۰۲۱، ۲۹۵).

ب ئەڤى چەندى خویا دبیت ئەمریکا دچوارچووڤى ئاریشەیین ناڤخۆ یین ئێرانیدا بەریخۆدا دۆزا کوردی و دەستەلاتا ئێرانى پالدا کیشەیین خو یین ناڤخۆی چارەسەر بکەت، داکو پتر کاودانین ناڤخۆ یین ئێرانى ئالۆز نەبن و نەبنە مەترسی بو سەر

(۶۶) شاھى بتنى ئەڤ چەندە بو رازیکرنا ئەمریکا گوتبوو ژبەرکۆ راستە کورد ئارینە، بەرۆڤاژى نەفارسن، مللەتەکنى جودایە ژ فارسان. فەکولەر.

بەرژەوهەندی و ئاسایشا ئەمریکا ل دەقەرێ، و ئەمریکا گەهشتبوو ئەوێ باوهرێ هندی پزێما شاھی لسه‌ر سیاسەتا خو‌یا سەرکوتکرنا کوردان بەرده‌وام بیت پەوشا سیاسی یا ئێرانێ ئارام نابیت.

ل ئەوی ماوه‌یدا وه‌زاره‌تا ده‌رقه‌یا ئەمریکا دبرۆسکه‌یه‌کیدا بو‌و بالیۆزخانه‌یێن خو‌ ل تاران و به‌غدا ئاماژه‌ ب ئەقێ چەندی دایه‌، ل ۲۰ خ‌زیرانا ۱۹۶۲ نوونه‌رێن کوردان^(۷) دگه‌ل دۆستی ملله‌تی کورد دادوهر دۆگلاس ل واشنتۆن کومب‌یوون ئەوان بو‌ دا دیارکران ئارمانجا ئەوان یا سەرەکی دانەنیاسینا دۆزا کوردی ب ئەمریکا یه‌، داکو پشته‌فانییا واشنتۆن بو‌ دۆزا خو‌ بده‌ستقه‌به‌ین و ئەوان بو‌ به‌رپرسی ئەمریکا دایه‌ دیارکران کورد ل ئێرانێ و عێراقێ تووشی زۆر کاره‌ستان بووینه‌، به‌رپرسی و وه‌زاره‌تا ده‌رقه‌یا ئەمریکا ئەف چەنده‌ راگه‌هاند:» پێدقییه‌ کورد ب خوه‌ هه‌ولبدن دگه‌ل حکومه‌تی ئەفان وه‌لاتان بگه‌هه‌ن پێکه‌فتنامه‌یه‌کی و بتنی ئەمریکا دشی‌ت هه‌قسۆزی و دلته‌نگیا خو‌ بو‌ دۆزا کوردی دیار بکه‌ت، دی ئەمریکا هه‌ولده‌ت ب شیوه‌یه‌کی رۆن به‌حسێ دۆزا کوردی دگه‌ل ئەفان وه‌لاتان بکه‌ت به‌روفاژای ئەمریکا ب ه‌یچ په‌نگه‌کی خو‌ تیکه‌لی کیشه‌یێن نافخو‌یی یێن ئەفان وه‌لاتان ناکه‌ت «(Department of State, June ۲۲, ۱۹۶۲; Gök, ۲۰۱۸, ۹).

ل ئەوی ده‌میدا سەرک‌رایه‌تییا KDPI هه‌ولدا ب رێکا پوژنامه‌یێن ئەمریکی یێن نافدار دۆزا کوردی بگه‌هینت حکومه‌تا ئەمریکا، و ل تیرمه‌ها ۱۹۶۲ په‌یامنی‌ری پوژنامه‌یا نیویۆرک تایمز (دانا ئاده‌مز شمیدت Dana Adams Schmidt ۱۹۱۵- ۱۹۹۴) ب رێکا سکرتری گشتی یی KDPI ئەحمه‌د توفیقی ده‌یته‌ کوردستانێ و راپو‌رتان لدۆر دۆزا کوردی دنقی‌سیت (ساعدی، ۲۰۱۹، ۹۳؛ Schmidt, ۱۹۶۴، ۲۰-۲۱؛ ۱۷۳، A۱۸۳۸، ۱/۶/۲/NAA: August ۱۳, ۱۹۶۳). ل ۱۰ ئەیلوولا ۱۹۶۲ پوژنامه‌یا نیویۆرک تایمز راپو‌رته‌ک لدۆر دۆزا کوردی به‌لافکر و ده‌قێ راپو‌رتیدا شمیدتی ئەف چەنده‌ گو‌تبوو:» ئەگه‌ر بتنی ئەمریکا ب به‌رده‌وامی ه‌زری ل به‌رژەوه‌ندیێن ئێرانێ ئەوا چ جارێ نه‌قیت کورد پشته‌فانییا ئەمریکا بده‌ستقه‌به‌ین بکه‌ت، ئەگه‌ر ئەمریکا چ جارێ لدو‌یف به‌رژەوه‌ندی و داخوازیێن کوردان نه‌چیت، دی ل ئەقیری مه‌ترسییه‌ک

(۶) ئەو ژێ (کامیران به‌درخانی ۱۹۶۱-۱۹۷۵) و (جه‌مال عبدالله) که‌سایه‌تیێن کوردستانا عێراقی و مامۆستا یێ (زانکۆیا ویلایه‌تا مشیگان Michigan State University) بوو (Department of State, 22, June, 1962).

پەیدابیت و ئەو مەترسی ئەفە یە دئی کورد ب ئاشکەرایى نەچاربن ژبەر پیدفاتییان هاریکاریان ژ کۆمیۆنیزمان وەرگرن، هینگى ئەف چەندە نابیتە خەلەتیا کوردان بەرۆفازی دئی بیت خەلەتیا ئەمریکا چونکی ئەمریکا ژبەر ئێرانى ب بەردەوامى خو یا ژ کوردان دوور کری «Schmidt, ١٠ September, ١٩٦٢; Schmidt, ١٠ September, ١٩٦٢b Disney, ١٩٨٠, ١٣٢). ل ئەوی دەمیدا سکریتیری گشتی یی KDPI ئەحمەد توفیقی ب ریکا بالیۆزخانەیی ئەمریکا ل بەغدا و بەیروۆت زۆر هەولیدا خو نیزیکی ئەمریکا بکەت (گەوهەری، ٢٠١٥، ٣٤٢). دگەل هندیڤا ئەمریکا نەدفا بەرژەوه‌ندیین خو دگەل ئێرانى ژبەر کوردان تیبکەت، ژبەرکو ئەمریکا هزر دکر کوردین ئێرانى ئەو هیزینە بشین بەرسنگى هیزین پزما شاهی بگرن و پتر نیزیکی سۆفیه‌تن، لەورا ب هیچ رەنگەکی نەدفا خو نیزیکی کوردان بکەت.

هەرچەوابیت ل ١١ ئەیلوولا ١٩٦٢ وەزارەتا دەرڤەیا ئەمریکا دیاداشتنامەکیدا لژیر نافونیشانین «هەلوێستى گشتى یی ویلایه‌تین ئیکگرى لدۆر دۆزا کوردی The US Gen-eral position on the Kurdish Question» بەرسفا راپۆرتین دانا ئامادەمز شمیدى ددەت و ئاماژە ب ئەفى چەندى ددەت: «ئەمریکا هزر دکەت دۆزا کوردی ل عێراقى و ئێرانى ئاریشەیه‌کا نافخویى یە و پیدفیه‌ دنافخویى عێراقى و ئێرانى دا بهیتە چارەسەرکرن، حکومەتا ئەمریکا ب هیچ شیوه‌یه‌کى پشته‌فانیا چالاکیین کوردان ب دژی عێراقى و ئێرانى ناکەت، داخواز دکەت دۆزا کوردی ب زویرین وەخت و ب ئاشتییانە بهیتە چارەسەرکرن... ئەم [ئەمریکا] وەسا هزر دکەین پاشەرۆزا کوردان ل عێراق، ئێران و تۆرکیا گریدایى پاشەرۆزا ئەفان وەلاتانە، ئەم دزانین تۆرکیا، ئێران و عێراقى ژى هەمان هزرا هەى» (Schmidt, ١٩٦٤, Department of State, ٢٠ September, ١٩٦٢; Gibson, ٢٠١٣). ژئەفى راگەهاندنا وەزارەتا دەرڤەیا ئەمریکا خویا دبیت، ئەمریکا سیاسەتا نەماییتکرنى دکاروبارین نافخویین ئەفان وەلاتان بکاردهینا، و دگەل هندیڤا سیاسەتا دەرڤە یا ئەمریکا دانپیدان ب دۆزا کوردی و بزافا نەتەوایه‌تیا کوردی نەدکر، بەرۆفازی پشته‌فانیا مافین مروۆفى دچوارچووڤى بەرژەوه‌ندى و ئاسایشا خو یا نەتەوه‌یى دا دکر. دنافه‌را ئەیلۆل ١٩٦٢ تا کانوونا دووى ١٩٦٣ نەپازیبوونا کوردان ب دژی پزما شاهی پتر بهیز بوو، و ئەگەرین ئەفى چەندى دزفرن بو پینگاڤین جیبه‌جیکرنا

به رنامی چاکسازین شاهی ئه وی ب (شۆره شااهی) دهیته نیاسین^(۶۸)، ب تایه تی ده می ل ۲۹ کانونا دووی ۱۹۶۳ ریفرا ندۆم ده رباره ی به رنامی شۆره شا سپی یا شاهی ل ئیرانی هاته نه نجامدان، ژیدهر ب ئاشکه رای دیار دکهن (۹۹،۹٪)^(۶۹) یا خه لکی ئیرانی پازیوونا خو لسه ر دیار کربوو، ده رامبه ر دا زۆرینه یا کوردان پشکداری د ریفرا ندۆمی دا نه کربوو، ئه قی چه ندی زیانی مهن گه هاندن کوردان، ئه فه دده مه کیدابوو کوردین پۆژه لات ده ست ب لقیین خو بو پشته فانیکرا شۆره شا ئه یلوولی ل کوردستانا عیراقی کرن، و مه ترسی ئیخستنه سه ر ده سته لات و ئیکپارچه یا ئیرانی، و شاهی هزرکر سو فیه ت کورد یین پالداين، ژبه ر هندی حکومه تا ئه مریکا دا دیارکرن واشنتون ب په نگه کی زۆری ئاشکه را ب تۆندی دژی ههر فشاره کا دابه شکران یان پارچه کرنا ئیرانی یه، و دی ب هه می په نگان پشته فانییا پژیما شاهی بو پاراستنا ئیرانی که ت (التمیمی، ۲۰۲۰، ۱۹۷-۱۹۸؛ Department of State, ۲۱ January ۱۹۶۳, CIA, ۲۶, January ۱۹۷۳, department of state, ۲۹ January ۱۹۶۳. ل قیری ب ئاشکه رای دیار دیب ئه مریکا ب هیه چه نگه کی پشته فانییا دۆزا کوردی ل ئیرانی نه دکر، به روفاژی هیفخواستبو پروگرامی شاهی یی چاکسازیان گۆرانکاریین پیشه ی ل ئیرانی په یدا بکه ت و بته ئه گهری پیشکه فتنا ژیارا گروویین نه ته وه یین دنا ف ئیرانی دا دژین.

ژلایه کی فه؛ ل ئه قی ده می دا ئه ندامین (گرووی خۆبه خشین ئاشتییی یی ئه مریکا The American Peace Corps Volunteer- PCV)^(۷۰) ئه وی ل باژیپ و گوندین کوردان

(۶۸) ئه ف شۆره شه ب (کوده تا یان شۆره شا سپی) دهیته نیاسین و ب پشته فانییا راسته وخو یا کارگیریا سه روکی ئه مریکا جۆن کیندی هاتبوو راگه هاندن و لسه ر شه ش خالین چاکسازیکرا ئابووری و جفاکی هاتبوو دابه شکران و خالین ئه وی یین سه ره کی چاکسازیا ئه ردی و هه لۆه شاندا سیسته می ده ره به گایه تی و چاقدیریکنی بووت و ئه ف چه نه د ب دلئ ئاغا و ده ره به گین کورد نه بوو، چونکی ده سته لاتا ئه وان کیمکرن هه ره سا زیان ب جووتیارین کورد ژی گه هاند(Willcocks, 2016, 190-217; Summitt, 560-) (575; Cabi, 2021, 155-159).

(۶۹) زیده ره وی ده قی ریژه یی دا هاتیه کرن چونکی پتیا کوردان و نه ته وه یین دی یین ل ئیرانی دژین وه ک قه شقائی و به لۆچییان به شداری ده قی ریفرا ندۆمی دا نه کربوو (قاسملو، حه سه ناده، ۲۰۱۲، ۴۰).

(۷۰) ئه ف گرووی ل ئادارا ۱۹۶۱ ب مه ره ما پیشکیشکرنا هاریکاریان بو پیشفه برنا هاریکاریین نیفده وه لی لدویف فه رمانا (۱۰۹۲۴) یا سه روکی ئه مریکا جۆن کیندی هاتیه دروستکران و ل ئه یلۆلا ۱۹۶۲ بو ئیکه مین جار ئه قی گرووی ئه ندامین خو فریکرن ده قهرین ئیرانی ژ ئه وان رۆژه لاتن کوردستان و تا سالا ۱۹۷۶ (۱۸۰۰) خۆبه خشین فیکرنا زمانن ئینگیزی فیکربوون ئیرانی و گه له ک ژ ئه وان ل ده قهرین

ل پۆژئاڤا و باشووری مهاباد دبیافین پەرەردی، چاندنی، خزمەتگوزاریین تەندروستی و پڕۆژین ئافاکرنی دا کاردەر دا ب شێوەیەکی کور پەوشا دەفەرین کوردی دا شەرفە کرن و پونکر خەلکی پۆژەلاتا کوردستانی ب تۆندی ب دژی شۆرەشا سپی یا شاھی بوون، و قۆنسۆلخانەیا ئەمریکا ل تەبریز ب ھووری دویشچوونا پەوشا کوردان دکر و دکرە پاپۆرت و بۆ وەزارەتا دەرڤە یا ئەمریکا فریکرن (Association for Iran Studies, 1967; Kolayi, 2018, 304). ژلایەکی دێڤە؛ لدۆیف ئەوان پیزانین CIA بەدەستخۆڤەھینان، ل ١٣ شۆباتا ١٩٦٣ رادیویا پەیکا ئێرانی داخواز ژ کوردان کر ب دژی پژیما ئێران رابن، و دگەل کومیونیستان شەری بۆ دروستکرنا پژیماک نوێ یا دیموکراسی ل ئێرانێ بکەن (CIA, 11 March 1963).

پشتی ئەڤی چەندی ئەمریکا ھەولدا پتر پیزانینان لدۆر مەترسیین کوردان ل پۆژەلاتا نافین ل ئەوی دەمی و نێزیک بوونا سۆڤیەت دگەل کوردان بەدەستڤە بینت، و ل ئادارا ١٩٦٣ ھندەک سیخوژین ئەمریکی دا دیارکرن، دبیت کورد ئارێشەیان ل دەڤەرێ پەیدا کەن، ئەگەر ھاتوو ئەوان ئارێشە دروستکرن ھینگێ دێ دەرفەت بۆ سۆڤیەت و ھەڤەیمانیین ئەوی پەیدا بن مایتیکرن دێشەیا کوردی دا بکەن، ژبەر ھندی دیاداشتنامەپەکیدا NSC داخواز ژ ئێرانێ کر بۆ مایتیکرنا خۆ دێشەیا کوردی دا ل عێراقێ راوەستینت، و دۆزا کوردی دناڤ خۆدا ب شێوەیەکی ئاشتیانە چارەسەر بکەت، داکو کورد مەترسییان نەئێخنە سەر ئاسایشا ئێرانێ و زیان ب بەرژەوہندیین ئەمریکا نەکەڤن (Secret. 63/3-63/NSC, 1 March 1963).

ژڤەرێژا ئەڤی چەندی، ل ١١ ئادارا ١٩٦٣؛ CIA دایە خویا کرن ل ئەوی دەمیدا ئێرانێ ھەمی شیانین خو مەزاختبوون دا ھێڤین کوردان بۆ بەدەستڤەھینانا کیانەکی سیاسی وەک یئ سالا ١٩٤٦، ژناڤبەت و نەھیلێت کورد چ دەرفەتین وەسا دناڤخوین ئێرانێ دا بەدەستڤەبھینن، و ب ئەڤی چەندی ب ھووری چاڤدیرییا چالاکیین کوردان دناڤخوین ئێرانێ، و کارتیکرنا شۆرەشا ئەیلوولی ل عێراقێ لسەر کوردین پۆژەلات دکر، و پژیماکەکا زۆرا لەشکەری رەوانەیا دەڤەرین کوردی یین سەر سنووری عێراقێ

کوردی وەک باژیری مهاباد، سنە و بانە بوون و ھەر ل سالا ١٩٧٦ دووماھیی ب چالاکیین خۆ ل ئێرانێ دەینت (Kolayi, 2022, 587-612; Peace Corps, <https://www.peacecorps.gov/about/history> Schuckman, 2012).

کربوون (CIA, March ۱۱, ۱۹۶۳). هەروەسا ب مەبەستا دوورکنا کوردان ژکاتیکرنا شۆرەشا ئەیلۆی، نەدژایەتیکرنا پژیما شاھی و پەیداکرنا ئالۆزیان دناقبەرا کورداندا ل ئێران، رێقەبەرێ ئەوقاف و کارووبارێن ئایینی یێن ئێران (ناسر عەساری ۱۹۶۲- ۱۹۷۳) دایە دیارکرن پژیما شاھی بهاریکاریا CIA (۱۵۰)^(۷۱) هەزار دۆلار سالانە ددان زاناین ئایینی ل دەفەرێن کوردی (Milani, ۲۰۰۰, ۱۹۹۹). ژبەر مایتیکرنا ئێران دیکشەیا کوردی دا ل عێراق، و زیدەبوونا لقیین کوردین پۆژەهلات بۆ بەشداریکنا د شۆرەشا ئەیلوولیدا، و تیکچوونا پەوشا ئێران و زیدەبوونا چالاکیین سوڤیەت ل دەفەر، و ل ۱۴ ئادارا ۱۹۶۳ سەرۆکی ئەمریکا کیندی داخواز ژ وەزیری دەرڤە یێ ئەمریکا دەیفید دین روسک کر بۆ پیدچوونی د سیاسەتا حکومەتا ئەمریکا مەرامبەری ئێران بکەت و پشتهفانییا شاھی دیبافی ژناقبەرا مەترسیین دەرەکی و نافخویی دا بکەت (Secret.NSAM۲۲۸, Lot۷۲D۳۱۶, March ۱۴, ۱۹۶۳).

ل ئەفی ماوهیدا لژیر کاریگەریا شۆرەشا ئەیلوولی بەرپرسی ئەمریکا ب هووری دویفچوونا پەوشا لقیین کوردان ل ئێران دکر، و ل ۲۹ ئادارا ۱۹۶۳ بەرپرسی دۆسەیا ئێران ل نقیسینگەها کاروبارین پۆژەهلاتا نیزیک و باشووری ئاسیا (جۆن دەبیلۆ. بۆلیۆنیگی دکۆمبونهکی دادگەل بەرپرسی (گروپی تاییەتی یاخیوویان The Special Group for Counterinsurgency -CI)^(۷۲) (جەیمس دەبیلۆ دینگمانی James W. Ding- eman) لدۆر گروپیین هەف دژین شاھی دایە دیارکرن، ئەگەر پەوشا ئێران بەرەف ئالۆزبوونی بچیت دی کورد ل ئێران ب دژی پژیما شاھی شۆرەشەکی ئەنجامدن، و ئەگەر ئەفی چەندی سەرگرت دی پەوشا ئیمناهییا ئێران گەلەک خرابیت و دی

(۷۱) دناقبەرا سالین ۱۹۵۳ تا ۱۹۷۷ دا CIA سالانە کۆژمی (۴۰۰) ملیۆن دۆلار ددان زاناین ئایینی مینا مەلا و ئایەتوللایان دا دژایەتییا دەستەهلاتا شاھی نەکەن (Blum, 1986,76; Ganji, 2006, 54). زیدەروی دئەفی چەندیدا هاتیە پەنگە هەندەک زاناین کورد دناف ئەوان دا هەبن، دگەل هندییدا زۆرینهیا زاناین ئایینی یێن کورد ب دژی پژیما شاھی بوون و دبیت ئەف کۆژمە ب زاناین کورد یێن پشتهفانین پژیما شاھی هاتیبت دان (ستار، ۲۰۱۹، ۴۰؛ حمەلاو، ۲۰۱۷، ۴۳).

(۷۲) ئەف گروپە ل ۱۸ کانوونا دووی ۱۹۶۲ ژلای کەندی قە دگەل بریارا ئەنجومەنی ئاسایشا نەتەوهیی یێ ئەمریکا یا ژمارە ۱۲۴ هاتبوو دروستکرن ئەرکێ ئەفی گروپی یێ سەرەکی دۆیفچوونا مەترسیین گروپین کۆمیونیزمی ل سەر هەفەیمانیین ئەمریکا بوو و تا ۲۱ چریا دووی ۱۹۶۳ بەردەوام بوو (The White House, 13 May, 1963).

زیانی کارىگەر ب بەرژەوهندیين ئەمەریکا کەفن (CIA, March ۲۹, ۱۹۶۳).

هینگى کارگىریا کىندى دڤا پىزانىنان لدۆر ئەوان هاریکاریين ئەمەریکا پىشکىشى دەستەهلاتا ئیرانى کرین بدەستڤه بینیت کا دچ بیاڤ دا دمەزىڤیت، هەروەسا دڤا بارودۆڤ و پىشڤه چووین نەفخۆی یين ئیرانى دگەل دۆزا کوردی ب هەلسەنگینیت، ل ئەوی دەمیدا ئەمەریکا دناڤ ئاریشەیین ئیرانى دا دچوارچووڤه یه کى گشتى دا بەرڤخۆدا دۆزا کوردی، لەوړا ئەو سیاسەتە مەرامبەری کوردان ل عىراقى بکاردهینا مەرامبەری کوردین پۆژەهلات ژى بکاردهینا، واتە دۆزا کوردی ب ئاریشەک نەفخۆی ئیرانى دزانى، و نەدڤا مایتیکرنا خو دکیشەیین نەفخۆیین ئیرانىدا بکەت، و دڤا ئیران کیشەیین خو ب ریکین دانوستاندن و لیکتینگەهشتنى و ب شیوهیه کى ئاشتییانە چارەسەر بکەت. ژبەر هندى ل ۲ نیسانا ۱۹۶۳ ئەندامى NSC (هارۆلد هیئى ساوندەرز Harlod Hen- ry Saunders ۱۹۶۱-۱۹۶۹)^(۷۳) یاداشتنامەیه ک بو ریفه بەرى NSC مەكجۆرج باندى ڤریدکەت و تیدا ئاماژى ب هندى ددەت، پیدڤیه کورد ب ریکین دانوستاندنى کیشەیین خو دگەل عىراق و ئیرانى چارەسەر بکەن، ئەمەریکا وەسا هزرەدکر ئەگەر ئیران دئەڤى چەندیدا سەرکەفت دى پتر دزەمەتا بەرژەوهندیين ئەوی دا بیت، و ئەگەر هاتو کوردان شیان ب سەرکەفتییانە پشەقانییا سۆڤیت بدەستڤه بینن هینگى دا زیانی کارىگەر ب بەرژەوهندیين ئەمەریکا کەفن (NSC Memorandum, ۲ April, ۱۹۶۳; Stern, ۲۴ November, ۱۹۹۳).

لژیر لەزاتییا کارتیکرنا پىشڤه چووین شۆرەشا ئەیلوولى، بەرپرسيين ئەمەریکا هزرەدکر دى کورد پتر مەترسییان کەن سەر تاران، دئەڤى بیاڤیدا ل ۱۰ نیسانا ۱۹۶۳، CIA راپۆرتەک لژیر نافو نیشانين «پشەهاتين ئیرانى و ئاریشە» دا، لدۆر کوردین پۆژەهلات دایە دیارکران کوردان ئاریشەک دى ل ئیرانى خۆلقاندى یه، ژبەرکو بزاقا نەتەوايەتییا کوردی ل عىراقى ب شیوهیه کى بەردەوام کارتیکر ل سەر کوردین پۆژەهلات هەیه، سنوورى کوردان نیزیكى سۆڤیتە، ئەگەر هاتوو ئەوان دەست ب شۆرەشى کر دى پتر

(۷۳) ساوندەرزى چەندین پۆست دناڤ حکومەتین ئەمەریکا دا وەرگرتبوون وەک ئەندامى NSC دناڤهرا ۱۹۶۱-۱۹۶۹ و هاریکاریين وەزیری دەرڤه بو کارووباریين هەوالگىرى و ڤه کۆلینا دناڤهرا ۱ کانوونا ئیکى ۱۹۷۵-۱۰ نیسانا ۱۹۷۸ و هاریکاریين وەزیری دەرڤه بو کارووباریين پۆژەهلاتا نیزیكى ۱۱ نیسانا ۱۹۷۸-۱۶ کانوونا دووى ۱۹۸۱ (Stern, 24 November, 1993; Schudel, 9 March, 2016)

مەترسیان کەن سەر تاران، حکومەتا ئێرانى دزانیت بەرژەوهندییى کوردان نەکیمتەن ژ یىن شاھى. ژبەر هندی CIA دا دیارکرن دماوہیىن داھاتیدا دى پىشھاتین سیاسى یىن ئێرانى ب مەترسى کەفن، چونکی کوردین پۆژھەلات ب شیوہیەکی زۆر کاریگەر گریدای پىشقەچوونا پىشھاتین شۆرەشا ئەیلوولئ ل باشوورئ کوردستانى بوون (CIA, April ۱۰, ۱۹۶۳). راستە کوردین پۆژھەلات کەفتبوون دبن کارتیکرنا شۆرەشا ئەیلوولئ قە، بەلئ ئەو ھیز نەبوو بشین مەترسیەک مەزن بکەن سەر ئێرانى، و دئەقى چوارچووھەیدا دا سیاسەتدارئ پۆژھەلاتا کوردستانى عەبدوللا حەسەنزا دەى دبەرەوہرییىن خۆدا دایە دیارکرن، پىشھاتین سیاسى یىن پۆژھەلاتئ کوردستانى ب شیوہیەکی راستەوخۆ گریدای یىن باشوورئ کوردستانى بوون، و کوردین پۆژھەلات ب تايەتی KDPI ب ھىچ پەنگەکی نەدشیا خو ژ باندوورا ئەوان پىشھاتان دوور بکەت (حەسەنزا دە، ۱۹۹۵، ۳۵) ب پەنگەکی ئاشکەرا دیار دبیت ژبەر کارتیکرنا شۆرەشا ئەیلوولئ، ئەمریکا ھزرەک بترس بۆ دۆزا کوردی دناڤخوئى ئێرانیدا دکر و ئەف ھزرە رژیما شاھى لدەف ئەمریکا پەیدا کربوو.

لدوئیف ئەوان بارودۆخین دۆزا کوردی ب خوەقە گرتین، ل ۱۵ گولانا ۱۹۶۳ رێقەبەریا CIA و کارمەندیىن وەزارەتا دەرڤە، وەزارەتا بەرەڤانییا ئەمریکا ب ھەلسەنگاندنەک ھەڤشک لژیر نافونیشانین « ھندەک کارتیکرتین نۆبیوونا ھەڤرکییا کوردان Some Implications of Renewal of Kurdish hostilities » رابوون و دئەقى بیافى دا CIA دا دیارکرن، ئێرانى دوو ستراتیژیان مەرامبەری دۆزا کوردی بکار دەھینیت، ژلايەکی قە گرنگیەک تايەت دابو پىشقەبرنا پىشھاتین ئابوری ل دەرڤەری کوردی یىن دبن دەستھەلاتا ئەوئ قە (پۆژھەلاتئ کوردستانى)، ئەف ستراتیژیا ئێرانى یا سنۆردارکری بۆ بتنى چاکسازیکرنا دئەریدا دکر، و دەستویری دابو دەزگەھین حکومەتى بەرژەوهندییىن ئەوئ ل دەرڤەری کوردی بپاریزن. ژلايەکی ديقە ئێرانى ب ریکا ساواک پەيوەندى دگەل مەلا مستەفا بارزانى دروستکربوون و چەکەکی کیم پىشکیشی ھیزین پىشمەرگەى دکر، و ئارمانجا سەرەکی یا ئێرانى ئەو بوو فشاران بئىختە سەر حکومەتا بەغدا ب مەرڤین ئەوئ یىن چارەسەرکنا کیشەیین سنووری، وەک کیشەیا کەنداقى فارسى رازى بیت. دبەرامبەر ئەقى چەندى کوردین باشووری پشەقانییا بزاقا نەتەوايەتیا کوردی دناڤخوئى ئێرانیدا نەدکر، ل ئەوى دەمیدا CIA

ب پەنگە کۆ پون هزر دکر ئەگەر بزافە ک نەتەوه یی ل پۆژەه لاتى کوردستانى رویدەت هینگى دا هیزین ئێرانى کەفنه دمه ترسییه کا مەزن دا ب ئەفى چەندى کارىگەر ییه کا ئەرىنى ب بزافا نەتەوا یه تىیا کوردی ل عىراقى کەفن، ژبەر هندی بارزانى خو ژ پشته فانی کرنا کوردان بو دژایه تیکرنا پژیما شاهی دوور کر بوو (CIA, May ۱۵, ۱۹۶۳).

ل ژلایه کۆ دىقه، CIA خو یا کر ییه ئەگەر ئالۆزى ل پۆژەه لاتى کوردستانى روودان دى دەرئەنجامین خراب ل پشت خو هیلن، چونکی دى کورد ب خوه ئەفان پيشهاتان ب دهلیقه زانن و دى شوپەشا خو بەرهف سنوورى سوڤیهت فه بهرفره ه کەن، و دى ب ئەفى چەندى سوڤیهت هیتە پالدان هاریکاریین له شکەری و سیاسى یین گرنگ پيشکیشى کوردان بکەت. دگەل هندی دا CIA پشت راستبوو، کو کورد نەشین چ بکەن، گوتبوو کورد بى سەرکردایه تى نە و له ورا دبیت هەر هۆزه ک کورده ب خوه دەست ب شوپەشى بکەت (CIA, May ۱۵, ۱۹۶۳). هەرچه وابت CIA ئاشکە را کر ییه دئه فى حاله تیدا دا کوردین باشوورى هینه پالدان هەر تشته کى دشیان بیت پيشکیشى کوردین پۆژەه لات بکەن، ببورینا دەمى ئەگەر کوردین باشوورى شیان ئوتۆنۆمى ل عىراقى بدەستخوڤه بهینن هینگى دى داخوازا هەمان تشت بو کوردین پۆژەه لات کەن، به لى شیانین له شکەری یین هیزین ئێرانى، و نەبوونا سەرکرده ک جهى ریزى دناف کوردین پۆژەه لاتیدا، مه لا مسته فا بارزانى پالدايه، ریکى نەدەت تشته کى مه ترسیدار ل پۆژەه لاتى کوردستانى رویدەت، چونکی ئەوى دزانى دى ئیران ب توندترین شیواز ملله تى ئەوى سزا دەت (CIA, May ۱۵, ۱۹۶۳). هەژى بیژین هینگى پتر کارىگەر ییا ئایینی لسەر کوردان زال بوو، له ورا سەرکردین سیاسى یین کورد هند کارىگەر ییا خو دناف باژیران دا نەبوو.

ل ئەفى وهختیدا ژبو پاراستنا بهرژه وەندیین خو، سوڤیهت هاریکاری پيشکیشى کوردان ل عىراق و ئێرانى دکرن، و ل ۱۶ گولانا ۱۹۶۳ دکۆمبوونه کیدا پراوێژکاری ریفه بهرى CIA بو پلانان (تۆماس هیرکۆلیس کارامیسینیس Thomas Hercules Karamessines ۱۹۶۳-۱۹۶۷) دگەل بهرپرسى دۆسه یا ئێرانى ل نقیسینگه ها کاروبارین پۆژەه لاتا نيزیک و باشوورى ئاسیا ل وهزاره تا دهرقه یا ئەمریکا جۆن ده بیلۆ. بۆلیونینگ دا دیارکرن، وه سا هاتیه راگه هانندن دۆزا کوردی دنافه را ئیران و عىراقیدا ب ترس

کەفتییە دێ ب ئەفێ چەندێ مەترسی کەفێن سەر بەرژەوهەندیین ئەمریکا ل ئێران و پێدفتییە بەرپرسی ئەمریکا ل ئێران ب هەووری دویچوونا مەترسیا دۆزا کوردی ل ئێران بکەن (Department of State, May ۱۶, ۱۹۶۳)

ب ئەفێ چەندێ CIA هەولدا هەلسەنگاندنەکی دەربارە دۆزا کوردی ئەنجامبەت، و ل ۱۷ گولانا ۱۹۶۳ CIA بۆ وەزارەتێن بەرهەقانی و دەرڤە یێن وەلاتی خۆ ئاماژە ب ئەفێ چەندێ دا، ل ئەفێ دەمی حکومەتا ئێران کۆنترۆل ل سەر هەمی دەڤەرێن کوردان کرێه، و کوردێن پۆژەهلات وەک ئاشتێخواز هاتبوون سەلۆخەتدان، سیاسەتا نافخوویا ئێران کارتێکرنەک زۆر خراب ل کوردان کربوو، لەوێ پێژەیهکا زۆرا سەرۆک هۆزێن کوردان هەست دکر دەرژەوهەندییا ئەوان دایه خۆ نێزیکێ حکومەتا تاران بکەن و ب دژی هێزێن ئەوێ ل دەڤەرێن خۆ رانەبن. CIA خۆیا کرێه ئەگەرێن ئەفێ چەندێ دزڤریت بۆ ئەوێ پێژا زۆرا هێزێن ئێران یێن ژلای حکومەتا ئێران قە بۆ دەڤەرێن کوردان هاتین پەوانەکرن (CIA, May ۱۷, ۱۹۶۳). وەسا دیارە ئێران ب پێکا هێزێ و تۆندوتیژی کورد ترساندبوون ژبەر پاراستنا گیانی خۆ و خرابکرنا گوند و باژێران، و نەبوونا پشتەقانییا دەرەکی ب تایبەتی ئەمریکا کوردان بێ دەنگی هەلبژاردبوو.

دناڤهرا ۶ تا ۷ خزیڕانا ۱۹۶۳ خۆپێشاندان ل سەرانیسەری ئێران ب دژی دەستەهلاتا شاھی پویدان^(۷۴) و دەستەهلاتا شاھی مەلایێن ئایینی ب ئەفێ چەندێ تۆمەتبارکرن، و دیارکر بهانهیا بکارهینانا سیاسەتا جوداهییای ئایینی ب دژی خەلکی کەسایهتیی ئایینی خەلکی پالەن ب دژی دامو دەزگەهێن حکومەتی خۆپێشانندان بکەن دئەفێ چوارچووڤهیدا بالیۆزخانەیا ئەمریکا پراگەهاند، مەترسی دناڤ دەڤەرێن ئێرانیدا بەردەوامن و جووتیاران ل دەڤەرێن دوور یێن کوردی رەتکرێه ب دژی مەلایان پراوەستن ل ئەفێ وەختیدا هزرا ئایینی ب سەرۆکاتیا زانایێن کورد (ئەحمەد موفتی زاده شۆباتا ۱۹۳۳-۹ شۆباتا ۱۹۹۳) و (شیخ عیزەدین حوسینی ۱۹۲۱-۲۰۱۱) دناڤ دەڤەرێن کوردیدا زالبوو و مەلایێن نەتەوهپەرەری کورد پۆلهکی گرنگ دەهوشیارکنا خەلکیدا

(۷۴) لدۆیف سألنامەیا مشتخی یا ئێران ئەف سەرهلدان ب سەرهلدانا ۱۵ خرداد ۱۳۴۲ (۵ خزیڕانا ۱۹۶۳) دهیتە نیاسین، و ئەگەرێن سەرەکی یێن روودانا ئەفان خۆپێشاندانا گرتنا کەسایهتیی ئایینی ب تایبەتی خومەینی، مافێن دەنگدانێ یێن ژنان و بهێزبوونا پێگەهێ ئەمریکا ل ئێران و خالێن چاکسازی ئەردی بوو (ئیمامی، ۱۳۹۹، ۱۴۵).

مه‌رامبه‌ری سیاسه‌تا شاه‌ی ل ده‌قه‌رین کوردنشین ب تایبه‌تی یین ل سه‌ر سنووران هه‌بوو، چونکی پژیما شاه‌ی سیاسه‌تا دژایه‌تیکرنا ئایینی مه‌رامبه‌ری سوننه‌ین کورد بکارده‌ینا، و ب ئەفئ ستراتیژیی ره‌وشا نافخوویا ده‌قه‌رین کوردی ب تایبه‌تی یین سوننه و شیعه مه‌زه‌ه‌ب لئ دژیان (الریعی، ٢٠٠٧، ٨٦؛ العکلی، ٢٠١٩، ٢١٩؛ ئیمامی، ١٣٩٩، ١٤٥؛ عه‌بدوللا، ٢٠٢٢، ٤٥٣) (Department of State, June ٦, ١٩٦٣).

لدویش هزره‌وبیرین راویژکاری تایبه‌تی کاروبارین یاخیوویان یی سه‌روک ئه‌رکانی له‌شکه‌ری ئه‌مریکا (فیکتۆر هارۆلد کړولاک Victor Harlod Krulak ١٩٦٢-١٩٦٤) ل ١٣ خزی‌رانا ١٩٦٣ چ گرووپی ب دژی شاه‌ی به‌شداری دچالاکیین سیاسی ب دژی ده‌سته‌ه‌لاتا شاه‌ی نه‌کربوون، دگه‌ل هندی‌دا پونکریه هه‌ر پویدانه‌کا ل ئیرانی یان ده‌قه‌رین کوردی به‌یته‌ پویدان له‌شکه‌ری ئیرانی شیانین کونترۆلکرنا ئه‌وان نین، ژبه‌ر هندی ئه‌گه‌ر هاتوو بزاقه‌ک ل کوردستانی یان سه‌ننه‌رین باژیران به‌یته‌ روودان هی‌زین ئیرانی شیانین کونترۆلکرنا ئه‌وان نه‌مایه (SACSA-M٣٤٩, June ١٣, ١٩٦٣).

ل ئه‌وی ماوه‌یدا ئه‌مریکا هزرده‌کر دۆزا کوردی یا بوویه ئاریشه‌یه‌کا سنووری دناقه‌را ئیرانی و عیراقیدا، و دترسیا دژایه‌تییا کوردان کارتیکنه‌ک خراب بکه‌ت سه‌ر ئیرانی (OZDEMİR, ٢٠٢٣, ٣٢٠, Arfa, ١٩٦٦). ژبه‌ر هندی ل ١٣ خزی‌رانا ١٩٦٣ ریقه‌به‌ری «نفی‌سینگه‌ها هه‌لسه‌نگاندنا نه‌ته‌وه‌یی» یا CIA (شیرمان کینت Sherman Kent ١٩٥٢-١٩٦٧) دیاداشتمه‌یه‌کیدا لژیر نافو نشانین «هنده‌ک ئه‌نجامین دووباره‌ بوونا دۆژمنایه‌تییا کوردان Some Consequences of Kurdish Hostilities» لدۆر پیشه‌هاتین بزاقا نه‌ته‌وه‌یی یا کوردی ل ئیرانی بۆ ریقه‌به‌ری CIA (جوون ئه‌لیکسانده‌ر مه‌ککۆن John Alexander McCone ٢٩ چریا دووی ١٩٦١-٢٨ نیسانا ١٩٦٥) دایه‌ دیارکرن: «کوردین عیراقی دخوازن خو ژ دۆژمناتیکرنا ئیرانی بده‌ن پاش، ئاره‌زوویا ئه‌وان ژ ئەفئ چه‌ندی ئه‌وه‌ پشته‌فانییا ئیرانی بده‌ستقه‌بینن دا ئارمانجین خو ل عیراقی بده‌ستقه‌ بینن و ده‌رفه‌ت بۆ به‌ینه‌ پیش هی‌زین کوردی لژیر سه‌رکرده‌یه‌کی خودان شیان ل ئیرانی کوم بکه‌ن دا ب شیوه‌یه‌کی به‌یز ب دژی ئیرانی ده‌ست ب شو‌ره‌شی بکه‌ن، هه‌روه‌سا ژ شیانین له‌شکه‌ری ئیرانی دیاربوووه‌ ناهیلن چوو ئاریشه‌یین مه‌ترسیدار ل ئیرانی روی بده‌ن» (CIA, June ١٣, ١٩٦٣; Barnes, March ١٤, ١٩٨٦). ده‌ه‌مان ده‌مدا

لدۆر کارتیکرنا شۆرەشا ئەیلوولی ل سەر کوردین پۆژەهلەت ئاماژە ب ئەفی چەندی دایە:» مە باوەری بەندی هەیه شەپن کوردان و عێراقی چ پالدەرین بهیز ل دەق کوردین پۆژەهلەت بو دژایەتیکرنا ئێران پەیدا نەکرینە، خو ئەگەر شەپری رویدا ژێ، هیزین لەشکەری و ئاسایشا ئێران شیانی کونترۆلکرنا کاودانین هەستیار یین هەین، پیشهاتیین ب سەر تاران دا هاتین چ کارتیکرنا ل سەر خەلکی گوندان نەکرینە و چ چالاکیین لەشکەری یین بهیز ل کوردستانین، هەروەسا حکومەتا تاران تارادەیهکی دیار شیایە کونترۆلی ل سەر نەرازیبوونین هۆزان ل دەقەرین فارسنشین بکەن و ب ئەفی چەندی شیانی شیعەیان مەرامبەری کوردان ب پەنگەکی زۆر ئاشکەرا بهیزتر لێهاتینە» (CIA, June ۱۳, ۱۹۶۳; the New York Times, March ۱۵, ۱۹۸۶). ب ئەفی پەنگی دیار دبیت دیپلوماتیکارین ئەمریکا هزرەکر هاریکاریین ئەمریکا بو ئێران ب پەنگەکی بهیز یین بووینە ئەگەری بهیزکرنا شیانی ئێران ژبو کونترۆلکرنا پەوشا دەقەرین کوردی.

دیپلوماتیکارو سیخوڕین ئەمریکی بەردەوام رەخنە ئاراستە ی سەرکردایەتیا کوردی لدۆر ئیکگرتنا کوردستان دگرتن، و دئەفی بیافیدا CIA ل ۱۵ خزیارنا ۱۹۶۳ دا دیارکرن سەرەپای هندی سەرکردایەتیا کوردی ل عێراقی نەدگەل ئیکگرتنا کوردستانا باشوور و پۆژەهلەت بوون، ژبەر هندی دبیت کوردین پۆژەهلەت ب خو دەست ب شۆرەشی ب شیوەیهکی سەرەخو بکەن، و دگەل هندی دا کوردین باشووری ب هەمی شیانی خو هاریکاریا کوردین پۆژەهلەت دسەرکەفتنا شۆرەشا ئەوان دا کەن، هەروەسا دی کوردین باشووری هەندەک پینگاغان بو بهیزکرنا دەستهلەلاتا خو پێقهبرنا کوردین پۆژەهلەت هافیزن، هەرچەوا بیت، نەبوونا سەرکردهکی بهیز ل پۆژەهلەت کوردستان و ژ هەلوێستی بارزانی دیار بوو نەدھیلا چ پروودانین هەستیار ل پۆژەهلەت کوردستان رویدەن، چونکی بارزانی دزانی دی ئێران ب بهانهیا پاراستنا ئیک پارچە و ئاسایشا ئێران ب تۆندترین شیوە خەلکی مەدەنی ل دەقەرین کوردی سزا دەت (CIA, June ۱۵, ۱۹۶۳). ب ئەفی چەندی دیار بیت بارزانی سەرپۆر دگەل سیاسەتا رژێما شاهی هەبوون و دزانی ب شیوەیهکی درندە سەرەدەری دگەل کوردان ل ئێران دکر. هەروەسا ل ئەفی وەختی دا شاھ زۆر تەنگا ف بپوو دقیا بهاریکاریا ئەمریکا مەترسیین دۆزا کوردی ل سەر وەلاتی خو ژناقبەت، و ئەمریکا ژلای

هاریکارییین سهربازی، ئابووری و راویژکاریین سهربازیین قه‌ پشته‌قانییا ئیرانی دکر، داکو لسه‌ر مه‌ترسییا دۆزا کوردی دا زال بیت.

ل ئه‌وی ده‌میدا CIA ب هووری دویشچوونا پیکه‌ستن و ئاماده‌کاریین هیژین کوردان ل ئیرانی بو ئه‌نجامدانا چالاکییان ب دژی هیژین ئیرانی ل ده‌قه‌رین کوردی کریه (McDowall, ۲۰۰۶, ۳۶). و ل ۱۸ خزیрана ۱۹۶۳ لژیئر نافونیشانیین «شوره‌ش ل ئیرانی و لاوس» CIA خویا کریه هه‌ستئ نه‌ته‌وایه‌تییا کوردی دناف کوردین پۆژه‌لات دا بلند بوویه کوردان خو ئاماده‌کریه ده‌ست ب لقینیین چه‌کداری ب دژی حکومه‌تا ئیرانی بکه‌ن، له‌ورا هیژین ئیرانی یین پیاده‌ لسه‌رانسه‌ری ده‌قه‌رین پۆژه‌لاتی کوردستانی هاتینه‌ به‌لافه‌کرن و چاقه‌ری سهرکوئکرنا هه‌ر لقینه‌ک یان په‌یوه‌ندیکرنه‌ک کوردین پۆژه‌لات دگه‌ل یین باشوور بوون (CIA, ۱۸ June, ۱۹۶۳).

ل ۲۱ خزیرانی ۱۹۶۳، په‌یوه‌ندییه‌کی‌دا وه‌زیری ده‌رفه‌ یی ئیرانی (علام ئارام عه‌باس ۱۹ تیرمه‌ها ۱۹۶۲-۱۲ کانوونا دووی ۱۹۶۶) ب بالیۆزخانه‌یا ئه‌مریکا ل تاران راگه‌هاند دی چاقدیرییه‌ک تۆند لسه‌ر لقینیین کوردان هیئت دانان، دی گرنگیی ب په‌وشا گشتی یا کوردان هیئت دان و دی سنوورین ئیرانی ب تۆندی هیئه‌ کونترۆلکرن دا چ هاریکاریین کوردین پۆژه‌لات بو کوردین باشووری نه‌چن. دگه‌ل ئه‌فی چه‌ندی ئه‌مریکا ب گومان بوو ژنه‌قان داخوایتین ئیرانی و ب شیویه‌کی گشتی ئیرانی چ پینگاف لدور ئه‌فی چه‌ندی نه‌هاقیین و نه‌دقیای ریکا هاریکارییان ژ کوردان ل عیراقی ببرت و په‌یوه‌ندییین خو دگه‌ل سهرکردین کورد ل باشووری کوردستانی براوه‌ستیت (CIA, ۲۱ June, ۱۹۶۳).

ژبه‌رتسا ده‌سته‌لاتا ئیرانی ژ دۆزا کوردی، ل ۲۱ خزیрана ۱۹۶۳ CIA ده‌لگه‌نامه‌یه‌ک خو‌دا یا لژیئر نافئ «نه‌ته‌وایه‌تییا کوردی ل پۆژه‌لاتا نافین-The Kurdish Nation alism in the Middle East» دایه‌ دیارکرن سیاسه‌تا ئیرانی مه‌رامبه‌ری دۆزا کوردی دناقخویی ئیرانی و عیراقیدا «چه‌واشکاری»یه، ل ئه‌فی ده‌می دا به‌رپرسیین حکومه‌تا تاران، به‌غدا ئاگه‌هدار کربوون د سیاسه‌تا خو‌دا مه‌رامبه‌ری کوردان بی لایه‌نه، و ئاماده‌یه‌ دانوستاندن دگه‌ل به‌غدا بو پاراستنا سنووری دناقه‌را ئه‌واندا بکه‌ت (CIA, ۲۱ June, ۱۹۶۳) و ده‌رامبه‌ر دا هیشتا ئه‌مریکا لسه‌ر سیاسه‌تا خو یا نه‌ماییتکرنی «سیاسه‌تا راوه‌ستان و به‌ریخودانی Wait and See policy» دکاروبارین عیراق و ئیرانی

به رده وام بو و ددا دیار کرن، هیشتا ئه مریکا دۆزا کوردی ل عیراق و ئیرانی ب ئاریشه یین ناخوئی یین عیراق و ئیرانی دزانیت، و پیدقییه ئه ف هه ر دوو وه لاته ئاریشه یین خو ب پیکین دانوستاندن چاره سه ربکه ن، و ئه مریکا ئاماده یه دئه فی بیافیدا هاریکارییا ئه وان بکه ت، چونکی واشنتون ب هیچ په نگه کئ نه قیت ره وشا ده قهری تیکبچیت و به رژه وه ندییین ئه مریکا بکه فن دمه ترسیان دا (Tofik, ۲۰۲۰, ۲۸; Merrick, ۱۹۹۶, ۴۳).

هه رچه وابیت CIA ئاماژه ب ئه فی چه ندی داکو حکومه تا به غدا و تاران ئاگه هدار کریه کوردین پۆژه له لات چه کی ب ریکا سنووری ئیرانی بو کوردین باشوور قه دگو هیژن. ژبه رهندي ل ۲۱ خزیرائی ۱۹۶۳ شاه ی بالیوژخانه یا ئه مریکا ئاگه هدار کر، دی چافدیرییه ک توند دانیت سه ر سنوورین خو داکو مه ترسیان لده ف حکومه تا به غدا نه هیلیت، و په وانه کرنا چه کئ ژلای کوردین پۆژه له لات بو کوردین باشووری کونترۆل بکه ت، دگه ل هنديدا شاه ی نه دقیا بزافا نه ته وایه تییا کوردی ل عیراقی ژناف بیت، داکو وه ک کارته ک سیاسی مه رامبه ری به یزبوننا بزافا عه ره ب و کوردان ل ئیرانی بکارینت هه رچه وابیت، ژبه ر پيشقه چوونین شوره شا ئه یلوولی، شاه زور ژ کوردین پۆژه له لات ب خوه ژی دترسیا، ژبه رکو ئه و پيشقه چوونان کاریگه رییه کا پون دکه سه ر دۆزا کوردی ل ئیرانی (CIA, June ۲۱, ۱۹۶۳).

ژبه ر ئه وان پینگافیین حکومه تا ئیرانی ل ده قهرین کوردی ژبو کونترۆلکرنا نه رازیوون و راوه ستاندنا په یوه ندییان دناقه را کوردین پۆژه له لات و باشووریدا و ژنافرنا گه فین کوردان لسه ر تاران هافیتین، ل ۲۸ خزیرائنا ۱۹۶۳ به رپرسی دۆسه یا ئیرانی ل نقیسینگه ها کاروبارین پۆژه له لاتا نیزیک و باشووری ئاسیا جون ده بیلو. بۆلیونینگ پیدچوون لسه ر پلانا به ره قانیکرنا پیشه اتین ناخوئی یین ئیرانی کر، ئه و ی ب هوشیاری دایه دیار کرن، هیژین ئیرانی ب شیوه یه کئ باش کونترۆل لسه ر ئه وان گه فان کرییه یین ئۆپۆزیسونی لسه ر تاران دکر، بۆلیونگی باوه ری ب هندي هه بوو مه ترسیدارترین فشار بو سه ر ئاسایشا ناخوئی یا ئیرانی ژ پیشه اتین پۆژه له لات کوردستانی ده اتن، ژبه ر هندي هیژین له شکه ری ئیرانی دووباره بو کوردستانی هاتبوون فریکرن و خوارن لسه ر خه لکئ به لاف دکر، سه ره رای پیشه اتین خرایین کوردستانی شاه ی به رده وامی دابو به رنامی خو یی چاکسازیان (Department of

State, June ۲۸, ۱۹۶۳). ھەروەک دراپورتا بۆلیۆنیگی دا دیار دبیت ئەوی ھەولدايە، کو وینەيەک جوان ژ سەردەمی شاهی ل ھەمبەری کوردین پۆژھەلات دیار بکەت، بەلێ ئەقە بەرۆقناژی راپۆرتین دی یین بەرپرسین ئەمەریکایە، کو باسی رەوشا نالەبارا کوردستانی دکرن ھەروەسا ھەمی ژێدەرین ئەفی سەردەمی باسی رەوشا خرابا کوردان ل ئەوی دەمی دکەن.

سەرەرای ھندی ھەتا ئەوی دەمی حکومەتا ئەمەریکا لسەر سیاسەتا خو یا نەمایتیکرنی د دۆزا کوردیدا بەردەوام، و ژبەر ئەوان کاودانین پشتی بوویەری خزیرانا ۱۹۶۳ ب سەر ئیرانییدا ھاتین، ھەروەسا ژبەر کاریگەریا شۆرەشا ئەیلوولی لسەر دۆزا کوردی ل ئیرانی و تۆرکیا، ئەمەریکا ھەولیدا ھاریکاریا ئەقان وەلاتان بو ژنافرنا مەترسیا دۆزا کوردی لسەر ئاسایشا ئەقان وەلاتان بکەت^(۷۵)، ژبەر ھندی ل تیرمەھا ۱۹۶۳ ب شیۆیەکی بلەز ب چاقدیریا ئەمەریکا دەولەتین ئەندامین پەیمان ستنۆ (بەغداد) ل باژیری (ئەزمیر) ل تۆرکیا کۆمبوون^(۷۶)، ئەفی کۆمبوونییدا پلانەک لژی ر نافێ (ئوپراسیونا دیجلە Tigris Operation) دارشت و بریار ھاتە دان ژبەر کارتیکرنا شۆرەشا ئەیلوولی لسەر کوردین پۆژھەلات و باکووری تۆرکیا، و ئیران مایتیکرنا د شۆرەشا ئەیلوولی ل کوردستانا باشوور بکەن، لدویف ئەفی پلانی دا تۆرکیا ھیزی خۆ ژلای موصول قە، و ئیران ژلای سلیمانی قە رەوانە ی باشووری کوردستان کەن، و شۆرەشا ئەیلوولی ژنافبەن، بەلێ ئەف ھەو نەھاتە ئەنجامدان، چونکی حکومەتا سۆقیەت ب تۆندی ب دژی ئەفی پلانی راوہستی، و راگەھاند ھەر پینگا قە ئەف وەلاتە ب دژی کوردان بافیژن دی حکومەتا سۆقیەت ب تۆندی بەرسقا ئەوان ب ریکا لەشکەری و دیپلۆماسی لسەر ئاستی نیقەدەولەتی دەت (العابدي، ۲۰۱۵، ۸۱؛ حیسامی، ۱۹۸۷، ب ۲، ۱۵۰؛ حسن، ۱۹۹۰، ۹۳؛ قادر، ۲۰۰۳، ۱۳۴-۱۳۵). ئەف ھەلویتستی سۆقیەت مەرامبەری دۆزا کوردی بو ئەگەری ھندی پتر ئەمەریکا بەیتە پالان پشتەقانییا ئیرانی ب دژی

(۷۵) ھەژییە بیژین ل ئەوی ماوہی دا ئەمەریکا چەک پیتشکیشی حکومەتا عێراقی ژی دکر و حکومەتا عێراقی ئەو چەک ب دژی کوردان بکاردھینا (Waisy, 2016, 166).

(۷۶) ھندەک ژێدەر دیار دکەن ئەقە ریککەفتنەک بوو ب چاقدیریا ئەمەریکا ب مەرەما ژنافرنا دۆزا کوردی ل پۆژھەلاتا نافین دناقبەرا حکومەتا عێراق، تۆرکیا و ئیرانی دا ھاتبوو مۆرکرن، بەلێ دەستھەلاتا سۆقیەت ب تۆند ب دژی ئەفی چەندی راوہستی و پشتی ھینگی تۆرکیا خۆ ژئەنجامدانا ئەفی ریککەفتنامی قەکیشا بو (حسن، ۱۹۹۰، ۹۳).

دۆزا کوردی ل دەقەرێ بکەت، و هەولدا پەيوەندییێن کورد و سۆقیەت ژناقبەت. ل ئەوی ماوەیدا سیخۆرێن هەوالگێریا ئێرانێ ساواک حکومەتا ئێرانێ ئاگەھدار کر، کو کوردیێن پۆژەهەلات کومەلەکا نەپنی یا سیاسی ب ناقتی (کۆمەلا پژگاریا کوردستانی)^(۷۷) دروستکریه، و هەولدا یە دگەل عێراقی ب دژی ئێرانێ راوہستیت، ئیدی تاران تەنگاف بوو (سەردەشتی، ۲۰۲۳، ۱؛ کاو، ۱۹۹۶، ۱، ۸۲-۸۳)، لەوێ دناقبەرا تیرمەھ تا تەباخا ۱۹۶۳ چەندیێن جارێ ئاگەھداریا بالیۆزخانەیا ئەمریکا کر کو کوردان دەست ب دروستکرنا ریکخراوێن سیاسی یێن نوی یێن کرین، داکو مفاوی بۆ خو ژ رەوشا هەستیارا ئێرانێ و پێشقەچوونا دەستکەفتیێن شۆرەشا کوردی ل عێراقی وەرگرن و داخووا هاریکاریان دیافتی هەوالگێری و لەشکەریدا ژبو دویقچوونا چالاکییێن سیاسی یێن کوردان دنافخووی ئێرانێ و کارتیکرنا شۆرەشا ئەیلوولی ل سەر کوردان ل ئێرانێ ژ ئەمریکا کر (The White House, August ۱۳, ۱۹۶۳).

دەقێ چوارچووڤەیدا ل ۶ تەباخا ۱۹۶۳ بەرپرسی گروپی تاییەتی یاخیوویان یی وەزارەتا دەرڤەیا ئەمریکا جەیمس دەبیلۆ دینگمانی دبرۆسکە یەکیدا بۆ سکریتیری جیەجیکاری وەزارەتا دەرڤەیا ئەمریکا (جون ئەلکسەندەر مەکیسون John Alexan- der McKesson تەباخا ۱۹۶۳-کانوونا ئیکتی ۱۹۷۰) دا دیارکرێ شاھ یی هەولددەت دۆزا کوردی کوردان ل ئێرانێ چارەسەر بکەن (May ۷, Day, ۱۹۹۰, Meho; ۲۰۰۴, ۴۵۱). ئەف چەندە دوورە ژ راستی ل ئەفی ماوہیی دا پژیما شاھی ب هەمی شیوازان دژایەتیا کوردان ل ئێرانێ دکر، داکو لژیێ کاریگەریا شۆرەشا ئەیلوولی چ مەترسیان نەکەن سەر ئێمناھییا ئێرانێ.

ب درژییا ئەیلوولا ۱۹۶۳ گروپی تاییەتی یاخیوویان یی ئەمریکی دویقچوونا کارتیکرنا دۆزا کوردی ل سەر ئێمناھییا ئێرانێ دکر، و ل ۱۷ چریا ئیکتی ۱۹۶۳ ئەفی گروپی کومبۆنەک لدۆر رەوشا ئێرانێ گریدا، و تیدا پێقەبەرێ دۆسەیا کاروبارێن یۆنان، تۆرکیا و ئێرانێ (کای براکن Kay Bracken) لدۆر رەوشا نافخوویا یا ئێرانیدا دیارکرێ، مەترسی ل سەر ئاسایشا نافخوویا ئێرانێ دیارن، دگەل هندییدا مەترسییێن (۷۷) هەدەک هەزدەکن نافتی ئەوی (پارتا رزگاری) بوو، ئەفی کۆمەلێ تا سالا ۱۹۷۰ چالاکی بنهینی ئەنجام ددان، دەرنامی پراگەھاندنا خویدا چەندیێن ئارمانج بۆ دەستقەھینانا مافین نەتەوہیی کورد ل ئێرانێ دابوون دیارکرێ (هەژاری، ۲۰۱۰، ۲۲-۱۲۳؛ حیسامی، ۱۹۹۰، ۴، ۵۸-۶۳).

یاخیوویان ب تایبەتی یێن کوردان پتر دقوناغین فەشارتی دانن، لەوێر حکومەتا ئەمریکا ڕاگەھاند دێ ئەمریکا لەسەر سیاسەتا خۆیا پشەتەقانیکرنا ئێرانی بەردەوام بیت، و دیارکر پێدقییە ئێران پرسی خۆ یێن نافخوویی مینا دۆزا کوردی ب شیوەیەکی ئاشتیانە چارەسەر بکەت، و مافی کوردان یێن نەتەوایی ب شیوەیەکی یەکسان بەدەنتی، و واشنتۆن ئامادەییە د ئەفی بواریدا هاریکاریا تاران بکەت (ملیحة، ٢٠١٢، ١٤٥ Department of State, October ١٧, ١٩٦٣؛).

لژێر فەرێزا ئەفی چەندی دیار دبیت مەترسیا دۆزا کوردی لەسەر حکومەتا ئێرانی نەگەلەک بەهێزوو، دگەل ھندیدا حکومەتا ئێرانی بەردەوام ژ ھێرشێن کوردان بو سەر ھێزێن خۆ دترسیا، پڑیما شاھی لەسەر سیاسەتا خۆ یا گرتن و زیندانکرنا کوردان تا چریا دووی ١٩٦٣ بەردەوام بوو، و ب ئەفی چەندی ب پشەتەقانییا ئەندام و لایەنگیریێن KDPI خەلکی ل دەفەرێن کوردی مل ەملی باژیریێن دی یێن ئێرانی دەست ب خۆپیشاندا نا ب دژی پڑیما شاھی کرن، دەرەمبەردا ھێزێن ئێرانی تەقە ل خۆپیشاندا ھەران کر و پتریا ئەوان گرتن و ھندەک کوشتن، و ژبەر ئەوێ پەوشا خراب یا ب سەر ئێرانییدا ھاتی، سەرۆکی ئەمریکا کیندی ڕاگەھاند دێ ئەمریکا مەرامبەری ئەوان مەترسیێن ب سەر ئێرانی ھاتین لەسەر هاریکاریکرنا ئەوێ ژلایێ ئابووری و لەشکەری بەردەوام بیت (دەرۆشیان، ٢٠٢٢، ١٧٩-١٨٠؛ ملیحة، ٢٠١٢، ١٤٥).

پشتی ل ٢٢ چریا دووی ١٩٦٣ سەرۆکی ئەمریکا کیندی دەیتە کوشتن جیگری ئەوی (لیندۆن بەینز جۆنسۆن Lyndon Baines Johnson ٢٢ چریا دووی ١٩٦٣-٢٠ کانوونا دووی ١٩٦٩) دبیت سەرۆکی ئەمریکا و ھەمان سیاسەتا کارگیریا کیندی مەرامبەری پرسی نافخوویی یێن ئێرانی پەیرەو دکەت، بو دلینا کرنا شاھی ئێرانی ژ پشەتەقانی و هاریکاریا ئەمریکا، ل ٢ کانوونا دووی ١٩٦٤، جۆنسۆنی نامەییەک ب پیکا ریفەبەرێ گروپی ئاشتیێ (رۆبیرت سارجینت شریفەر جۆنیور Robert Sar- gent Shriver Jr ١٩٦١-١٩٦٦) بو شاھی قریدکەت، وتیدا دیار دکەت: «ئەم ئەمریکی دزانین ئازادیی ئێرانی بو ئازادیێ ل ھەر جەھەکی گرنگە، ھندی ئازادی ھەبیت، سەرەخوویا ئێرانی و کونترۆلا ئێرانی لەسەر ئیک پارچەیا ئەوێ ناھیتە ژناقرن، ئەم دی دگەل تە ھین بو زۆنەک نوی یا ئیکگرتنا مروڤان، ئەز تە دلنیا دکەم ھندی

تۆلسەر ئەفقی پێکێ بچێ تۆچ جارانی بئێ ناچێ» (National Security Files, ۲, January, ۱۹۶۴). ب ئەفی پەنگی واشنتۆن بەردەوامییا پشتەقانییا حکومەتا ئەمەریکا مەرامبەری نەهیلانا مەترسییا پرسین نافخۆسی یێن ئێرانێ مینا دۆزا کوردی بۆ سەر ئێرانێ بۆ پڕیما شاھی دا دیارکرن.

دەهەمان دەمدا حکومەتا ئەمەریکا بباشی ھایداری ئەوێ سیاسەتی بوو یا پڕیما شاھی مەرامبەری کوردان بکار دەھینان، چونکی بەرپرس و دەزگەھێن ئەمەریکا بەردەوام دویچوونا پێشھاتین دەقەرین دکر، ئەفی بیافیدا قۆنسۆلی ئەمەریکا ل تەبریز ئارچی م. بۆلستەر دایە دیارکرن دناقبەرا سالی ۱۹۶۱- ۱۹۶۳ دا سەرەرای ھندی ل ئەوی وەختیدا ئەمەریکا ب ھندەک چالاکیین دی وەک مەشقنا ھیزین ئێرانێفە دمرۆویل بووین:» مە بەردەوام دویچوونا دۆزا کوردی و بارودۆخین ئەوان دبن دەستھەلاتا پڕیما شاھی فە دکر و دۆزا کوردی ئیک ژ بابەتین سەرەکی یێن کو قۆنسۆلخانەیا ئەمەریکا ل تەبریز ب درێژاھییا سالی ۱۹۶۱- ۱۹۶۳ دویچوون بۆ دکر بوو» (Kenney, January ۱۴, ۱۹۹۲). ل ئەفی دەمی دا ئێرانێ سیاسەتەک گەلەک تۆند مەرامبەری دۆزا کوردی پەیرەودکر، و بۆ ئەمەریکا ئاسان نەبوو ژ بەرژەوھەندیین خو ل ئێرانێ ب شیوہەکی ئاشکەرا پشتەقانییا کوردان بکەت، لسەر ئەمەریکا پیدفییو ب ھووری ھزری دەرئەنجامین ئەفی چەندی دا بکەت و لدەمی بۆ بەرپرسی ئەمەریکا ل ئێرانێ دیاربوووی ھەر پینگافەکا واشنتۆن دیافێ پشتەقانیکران یان دیارکنا ھەفخەمیا خو بۆ کوردان دا دیار بکەت دی زیانیین کاریگەر ب بەرژەوھەندیین ئەوێ کەفن راستەوخو خو ژ دیارکنا ھەلویتین ئاشکەرا لدۆر دۆزا کوردی ل ئێرانێ داپاش (شیخ راغب، ۲۰۱۵، ۴۲-۴۳، Rubin؛ ۲۰۱۹، ۴۴).

دشین بیژین ئەفی ماوھیدا ئەمەریکا ب پێکا دەزگەھێن خو ب شیوہەکی ھۆشیار دویچوونا ھیز و کاریتیکرنا دۆزا کوردی ل ئێرانێ دکر و سەرکردایەتییا کوردی ب گەلەک ستراتیژییان ھەولدا بوو پشتەقانییا ئەمەریکا بۆ دۆزا کوردی بەستفەبھین، ھەروەسا ئەمەریکا ب شیوہەکی پون ئاگەھداری ئەوێ سیاسەتی بوو یا پڕیما شاھی پێ سەرەدەریی دگەل کوردان دکر و گەلەک جارانی دیپلوماتکاریین ئەمەریکا کاریگەریا ئەوێ سیاسەتا ئێرانێ ل سەر بەرژەوھەندیین ئەمەریکا بۆ واشنتۆن دیارکرن

و خۆیا دکرن پیدقییه واشنتۆن پژیما شاهی پالدهت دانپیدانی ب هه‌بوون و مافین کوردان ل ئێرانی بکه‌ت. به‌رۆقاژی ژبه‌ر پیگه‌ه و به‌رژه‌وه‌ندیین خۆ یین سیاسی و ئابووری دگه‌ل پژیما شاهی ل ئێرانی، کوچکا سپی دۆزا کوردی ب پرسه‌ک نافخوویی یا ئێرانی ددیت، ئاماده‌ نه‌بوو ب هیچ په‌نگه‌کی پشته‌فانییا خۆ بو دیار بکه‌ت و بتنی دگوت پیدقییه دۆزا کوردی دنافخوویی ئێرانی دا ب پیکین دانوستاندنی و ئاشتیانه به‌یتیه چاره‌سه‌رکرن دگه‌ل هندی‌دا ب به‌انه‌یا مه‌ترسیان لسه‌ر ئاسایشا ئێرانی و دابه‌شکرنا ئەوئ ئەمریکا ب هه‌می شی‌وازن هاریکارییا ئێرانی بو لاوازرنا ئە‌گه‌ر نه‌ژنافرنا دۆزا کوردی و به‌رفره‌هه‌بوونا پیگه‌هئ سوڤیه‌ت دناف کورداندا دکر.

تەوهری دووی

پیشەتین سیاسی یین دۆزا کوردین پۆژەهلات

و سیاسەتائەمەریکا ۱۹۶۴-۱۹۶۸

دناف ئاریشەیین نافخۆیی یین ئیرانییدا هیشتا دۆزا کوردی ل ئەفی وەلاتی جەیی مەترسییی بوو ل دەف ئەمەریکا، سەرۆکی ئەمەریکا جۆنسۆنی دەرفەت دابۆ شاھی ب ریکا هیزا لەشکەری کۆنترۆلی ل سەر ئاریشەیین ئیرانی مینا دۆزا کوردی بکەت، ژبەر هندی ل ۷ کانوونا دووی ۱۹۶۴، شاھی بۆ سەرۆکی نوی ئەمەریکا جونسۆنی داخوایاکرن : « ئەز دترسم ئەگەر دانوستاندنن دناقبەرا کوردان و بەغدا دا دەربارە ئاشتیی سەرنگرتن دی شەر دووبارە ل هاقینی سەرانسەری دەقەری قەگرت و دی ب ئەفی چەندی پەوشا ئیرانی زۆر ترسناک بیت » (National Security file, January ۷, ۱۹۶۴). چونکی دی کوردین پۆژەهلات ژێ هین پالدا هیرش بکەن سەر هیژین ئیرانی و ئەگەر ئەمەریکا هاریکارییان د دابینکرن پیدقیین لەشکەری ئیرانی دا ژبو جییه جیکرنا ئەرکی خۆ نەکەت، دی ئیرانی هزری دکرنا پیدقیین خۆ یین لەشکەری ژ سۆقیەت یان جەهەکی دی کەت. ژ نامەیا شاھی دیار دبیت هیشتا مەترسیا کوردان ل سەر ئیرانی یا تۆند و بەردەوامە، چونکی د نامەیا خۆ دا ئاماژە بەندی دایە: «دۆزا کوردی هیشتا نەهاتیە چارەسەرکرن، سیخۆرین نیقدەولەتی یین کومیونیستی هەمی شیانین خۆ مەزاختینە پیشەتین ئەفی دۆزی دەرژەو هندیین خۆ دا بکاربینن، قاهیەرە و مۆسکۆ هەولددەن پۆلی خۆ دئەفان پیشەتاتان دا ببینن» (National Security Files, January ۷, ۱۹۶۴). ژبەر هندی هیژین ئیمناهییا ئیرانی دەست ب گرتنا چالاکفانین سیاسی ل سەرانسەری ئیرانی کر و چەندین کەسایەتیین کورد وەک چالاکفانی سیاسی یی کورد (رەحمەتی شەریعەتی) ب گۆمانا ئەنجامدانا چالاکیین سیاسی و پالدا نا خەلکی بۆ دژایەتیکرنا هیژین ئیرانی ل باژیری سەنە ژێ گرتن (رۆژە، ۲۰۰۸، ۱۰۷؛ قاسملو و حەسەنزا دە، ۲۰۰۲، ۲۲۱).

سەرەپای لاوازییا بزاقا نەتەوا یەتییا کوردی ل ئیرانی و کیشەیین سیاسی یین

دناقبه‌را سه‌رکردین KDPI دا ل شۆباتا ١٩٦٤ دا په‌یدا بووین (هه‌ژاری، ٥٧، ٢٠١٠) دگه‌ل هندیدا ژ هه‌لسه‌نگاندنا دیپلوماتکارین ئه‌مه‌ریکا دیار دبیت، هیشتا دۆزا کوردی مه‌ترسی لسه‌ر په‌وشا سیاسی یا ئیرانی هه‌بوو، هه‌رچه‌نده به‌ری هینگی به‌رپرسی ئه‌مه‌ریکا گوتبوو شیانین شه‌رکه‌رین کورد ل ئیرانی سنۆردارکینه، به‌لی ل شۆباتا ١٩٦٤ به‌رپرسی ئه‌مه‌ریکا دایه دیارکرن ته‌کتیکین کوردان پیشقه‌چووینه، و ئه‌گه‌رین ئه‌قی چهندی دزفراندن بۆ کارتیکرنا پیشهاتین شۆره‌شا ئه‌یلوولی لسه‌ر کوردین پۆژه‌لات (Shaoulia, ٢٠١٧, ١٩٩).

له‌ورا ل ٢ ئادارا ١٩٦٤ دیپلوماتکارین ئه‌مه‌ریکا هزردکر دی کوردین پۆژه‌لات پتر گفاشتنا لسه‌ر ئیرانی دکه‌ن، دئه‌قی چوارچووه‌یدا راویژکاری جیگر و ه‌زیری دهرقه یی ئه‌مه‌ریکا بۆ کارووبارین پۆژه‌لاتا نئزیک و باشووری ئاسیا (جۆن دور نفۆرد جیرنیگان John. Durnford Jernegan ١٩٦١-١٩٦٥)، بۆ گرووی تابه‌تی یاخیوویان یی ئه‌مه‌ریکی، لدۆر پلانا به‌ره‌فانییا ئیرانی دا دیارکرن پیشقه‌چوونا پیشهاتین دۆزا کوردی و دروستکرنا (پارتا نووی یا ئیرانی -راستاخیز)^(٧٨) کارتیکرین کاریگه‌ر لسه‌ر ره‌وشا ئیمناهییا ئیرانی هه‌نه، لدۆر دۆزا کوردین پۆژه‌لات رونه‌کییه، کو دبیت کارتیکرنا ئاگره‌ستا ١٠ شۆباتا ١٩٦٤ یا دناقبه‌را حکومه‌تا عیراق و کوردین عیراقی دا هاتیه مۆکرن^(٧٩) ل کوردین پۆژه‌لات به‌یته‌کرن، سه‌ره‌راری هندی هیشتا زوییه به‌یته دیارکرن کا ئه‌و پیکه‌فتنامه‌یه دی کارتیکرنی لسه‌ر پرسین ئاسایشا نافخوی یا ئیرانی که‌ت یا نه، پیدقییه هزر بۆ ئه‌قی چهندی به‌یته‌کرن، له‌ورا پیدقییه سیاسی ئه‌مه‌ریکا داکوکیی لسه‌ر هاریکاریکرنا ئیرانی دیبافی زیده‌کرنا پاره و که‌لو په‌لین پیدقیی یین له‌شکه‌ری و ئابووریدا بکه‌ت (March ٢, Department of state, ١٩٦٤, CIA, April ٢٣, ١٩٦٥).

(٧٨) پارتا نووی یا ئیرانی ل سالا ١٩٦٣ بۆ مه‌ره‌ما پشته‌فانیکرنا پرۆگرامی چاکسازی شاه‌ی ل په‌رله‌مانی هاتبوو دروستکرن (Department of state, 2 March 1964).

(٧٩) کوردان باوه‌ری ب حکومه‌تا عه‌بدوله‌لام عارفی نه‌دهات به‌ندین ئه‌قی ئاگره‌ستت جیه‌جیه‌که‌ت، ئه‌مه‌ریکا بۆ خوژی ئه‌قی ئاگره‌سته‌ ب دژی به‌رزه‌وه‌ندین خو دزانی، ژ ئه‌گه‌ری ئه‌قی ئاگره‌ستت ئه‌مه‌ریکا هاریکاریا ئیرانی ب دژی دۆزا کوردی ل ئیرانی دکر (په‌شید، ٢٠٢٠، ٥٤-٥٥؛ بارزانی، ٢٠٠٤، ب ٣: ٢٦٥؛ ره‌شید، ٢٠٢١، ب ١، ٢١٩).

دمه‌رامبه‌ری ئه‌فیی چه‌ندی‌دا، واشنتۆن راگه‌هاند ئه‌و ل ئه‌وی باوه‌ریی بوو، کو ژبه‌ر دۆزا کوردی ره‌وشا ده‌فه‌ری یا تیکچوویی، و ئیران وه‌سا هزرده‌کت ده‌ستکه‌فتین کوردان ل عێراقی بده‌ستقه‌هینان دئ کوردان ل ئیرانی پالده‌ت ب دژی تاران پاره‌ستن. به‌لئ پیدفیه کورد هزرا ئه‌نجامدانا شه‌ری ب دژی ئیرانی نه‌که‌ن، چونکی ئه‌مریکا پشته‌فانییا ئه‌وان ناکه‌ت، به‌روفاژی دئ حکومه‌تا ئه‌مریکا ب هه‌می شیانین خو هاریکاریین له‌شکه‌ری و ئابووری پیشکشی تاران که‌ت، داکو بشیت لسه‌ر مه‌ترسیین ئیمناهییا خو زال بیت، ئیک پارچه‌یی و سه‌روه‌ریا خو بپاریزیت (Cooper, ۲۰۱۲, ۷۵-۸۰). ژئه‌فیی چه‌ندی دیار دبیت هیشتا ئه‌مریکا دۆزا کوردی ب ئاریشه‌یه‌ک نافخوی یا ئیرانی دزانی، و دفا ئیران ئه‌فیی دۆزی ب ریکین ئابووری و له‌شکه‌ری چاره‌سه‌ر بکه‌ت. له‌و‌را هاریکاری پیشکشی رژێما شاهی بو ژنافرنا مه‌ترسیا دۆزا کوردی لسه‌ر ئاسایش و به‌رژه‌وه‌ندیین ئه‌مریکا ل ئیرانی دکر.

ل ئه‌وی ده‌میدا رژێما شاهی سیاسه‌تا ژ چه‌ککنا کوردان په‌یره‌ودکر، دبه‌رامبه‌ردا واشنتۆن و هنده‌ک به‌رپرسی ئه‌مریکی مینا ویلیه‌م لیسته‌ر ئیگلۆن و جیمس ئیلمه‌ر ئیکسنی باش دزانی ژ چه‌ککنا هیزین چه‌کدارین کورد ب هیچ په‌نگه‌کی سه‌رناگریه‌ت. ژلایی خوڤه کوردان بخوه ژی باش دزانی رژێما شاهی نه‌شیت خو چه‌کی ب دژی ئه‌وان بکارنه‌هینیت، دئه‌فی چوارچووفه‌یدا CIA ب په‌نگه‌کی به‌رچاف ئاشکه‌راکریه‌ ب مه‌ستا کیمکنا مه‌ترسیا سه‌ره‌لدانا بزافا نه‌ته‌وايه‌تیا کوردی ل ئیرانی ل ئادارا ۱۹۶۴ شاهی خو نیزیکی گرووی مه‌کته‌با سیاسی یا پارتی دیموکراتی کوردستانا عێراقی یی ب دژی مه‌لا مسته‌فا بارزانی کربوو، چونکی ئه‌فی گرووی لبه‌ر بو شه‌ری ب دژی حکومه‌تا عێراقی بکه‌ت، به‌لئ چه‌کی پیدفی نه‌بوو، شاهی سیاسه‌تا خو مه‌رامبه‌ری بارزانی گوه‌وری بوو، چونکی بارزانی ل ئه‌وی ده‌میدا پشته‌فانییا KDPI دکر^(۸۰) و بارزانی (۵۰۰) دینارین عێراقی دابوون KDPI و نامه‌یه‌ک ب ئه‌حمه‌د توفیقی دا و تیدا داخواز ژ نوونه‌رین خو ل به‌غدا کر هاریکاریا ئه‌وی بکه‌ن، داکو بشیت ده‌نگین زۆر بو شوهره‌شی ل پۆژه‌ه‌لاتی کوردستان پیدایه‌ت و ل ئه‌وی ماوه‌یدا ئه‌وی

(۸۰) لدویف ژیده‌رین کوردی ئه‌فی گرووی ب هاریکاریا حکومه‌تا عێراقی د دژایه‌تیا بارزانی دکر و ل وه‌ختی چووین ئیرانی ژی ئه‌فی گرووی دفا حکومه‌تا ئیرانی پالده‌ت هاریکاریین خو بو شوهره‌شا ئه‌یلۆن پاره‌ستینت (سه‌ید کاکه‌، ۲۰۲۰، ۶۰-۹۹).

پەيوەندییێن بهێز دگەل ھۆزێن دەفەرێ ب تاییەتی جوانرۆیان ھەبوون (فەللاھی، ٢٠١٠، ٢٣-٢٤؛ CIA، April ٢٣، ١٩٦٥).

ئارمانجا سەرەکییا شاھی لاوازکرن پەيوەندییێن کوردێن باشوور و پۆژھەلاق بوو، داکو نەھێنە پالدان ب دژی دەستھەلاتا ئەوێ پابین ژبەر ھندی ب ھەمی شیوازان ھەولیدا بۆ بەرپرسیی ئەمریکا دیار بکەت دۆزا کوردی ئیک ژ کاریگەرترین مەترسیانە بۆ سەر بەرژەوہندییێن ئەمریکا ل ئێرانی، ژبەرھندی ئەمریکا ژێ باوہردکر و ھەولیدا ھاریکارییا ھیزێن ئێرانی ب دژی کوردان بکەت (CIA، April ٢٣، ١٩٦٥).

لژیر روناھییا ئەفیی چەندی ب رونی خویا دبیت ئارمانجا سەرەکییا حکومەتا جۆنسۆنی ژ ئەفیی سیاسەتی ئەو بوو ھیزێن ئێرانی پتر ریک بئخیت و چەکی پێشکەفتی بەدەتیی دا بشیت کۆنترۆلی ل سەر پێشھاتین دەفەرێن کوردی بکەت. لدۆر نەپشتەفانیکرن دۆزا کوردی ل ئێرانی ژلای واشنتۆن قە ل ٢٤ ئادارا سال ١٩٦٤ جیگرێ وەزیری دەرفەیی ئەمریکا (ویلیەم فلیپس تالبۆت William Phillips Talbot ١٩٦١-١٩٦٤) پراگەھاند: «سیاسەتا ئەمریکا مەرامبەری پێشھاتین دەفەرێ گریڈای بەرژەوہندییێن ئەوێ نە و ئەمریکا چ پێنگاڤین دبن ئەگەر پەیدا بون مەترسیان ل سەر بەرژەوہندییێن خو ل دەفەرێ ناھاڤیت و واشنتۆن دخوازیت دۆزا کوردی ب شیوہیەکی ئاشتیانە ل دەفەرێ بهێنە چارەسەرکرن، داکو نەبیت مەترسیی بۆ سەر ئیمناییا دەفەرێ» (بەدرخان، ٢٠١٤، ٨٥؛ ١٩٦٤-National Security Archives، March ٢٤، ١٩٦٤). ب ئەفیی رەنگی خویا دبیت ئەمریکا ھەفخەمیا خو بۆ دۆزا کوردان دیار دکر، دگەل ھندی دا چ پشتەفانیی ماددی و مەعنەوی بۆ دۆزا کوردی ل ئێرانی پێشکیش نەکرن.

سەرەرای ئەوان ھاریکارییێن ئابووری و لەشکەری یێن ل نیسانا ١٩٦٤ ئەمریکا پێشکیشی ئێرانی دکر، و سیاسەتا راوەستان و بەریخۆدانێ مەرامبەری دۆزا کوردی ل ئەفیی وەلاتی بکاردەھێنا، گومان بۆ شاھی پەیدا بوو ھندەک ژ بەرپرسی ئەمریکا پشتەفانییا دۆزا کوردی ل واشنتۆن دکن، ژبەر ھندی ل ١٣ گولانا ١٩٦٤ پراگەھاندنا ئێرانی بەلاقەر شاھی تارادەبەکی دیار گومانا ھەمی حکومەتا ئەمریکا ب شیوہیەکی نەینی پشتەفانییا چالاکییێن کوردان دکەت، و دا خویا کرن راویژکاری دادگەھا بلندن ئەمریکا دادوەر ویلیەم دۆگلاس چەندی جارن سەرەدانا دەفەرێن کوردی ل ئێرانی

کرییه، دگەل نوونەرین کورد ل واشنتۆن کۆمبوویە، و بەردەوام هەولددەت پرسین ب دۆزا کوردی قە ل ڕاگەھاندنا فەرمی یا ئەمریکا بە لاف بکەت و پشەقانییا ئەمریکا بو دۆزا کوردی بدەستقەبێت، و ب ئەقان کریاران دێ کارتیکنەک خراب کەت سەر پەیوەندیین ئێران و ئەمریکا. دبەرامبەردا وەزارەتا دەرقلە یا ئەمریکا ڕاگەھاند، هیشتا کوچکا سپی دۆزا کوردی ب پرسەک نافخوویی ئێرانی دزانیت ودبیت ھندەک بەرپرسین ئەمریکا پەیوەندی دگەل کوردان ھەبن، بەلێ ئەقلە ئەوێ چەندی ناگەھینت ھزرۆبیری ئەوان دەربرینی ژ سیاسەتا ئەمریکا دکەن بەرۆقارێ ئەمریکا پشەقانییا شاھی، سەرورەری و ئیک پارچەیا ئێرانی دکەت، و ب هیچ پەنگەکی مافی مایتیکرنی دپرسین نافخوویی ئێرانییدا نینە (Department of state, May ۱۳, ۱۹۶۴). ب ئەقلی چەندی دیار دبیت ئەمریکا ب هیچ پەنگەکی چ ھەلوئست و سیاسەت مەرامبەری دۆزا کوردی ل ئێرانی نەبوون، و ئەوا ڕاگەھاندن و دەستھەلاتا ئێرانی دەربارەری پەیوەندیین ئەمریکا و کوردین پۆژھەلات دکوت چ راستیی بوو نەبوون، بتنی پژیما شاھی دقیا ب ئەقان جۆرە گوتگوتکان پشەقانییا ئەمریکا بو پژیما خو بەیز بکەت.

پشتی گومانین شاھی ئێرانی لدۆر پشەقانیکرنا حکومەتا جۆنسۆنی بو بزاقین ب دژی شاھی دەھاتنە ئەنجام دا، ل ۲۰ گولانا ۱۹۶۴ CIA دەست ب ئەنجامدانا ھەلسەنگاندنەکی لدۆر ئێرانی کر، تیدا دایە دیارکرن سەرەرای پیشھاتین ئێرانی ب خوەقلە گرین نەپازیبوونا ھۆزان و گرووپین نەتەوہیین ل ئێرانی دژیان ب تاییەقی یا کوردان بەردەوام بەرەقل وەپارکرنی دچیت، کوردین پۆژھەلات ھەقلکین خو یین ھۆزان چارەسەکرینە و پیدقی سەرکردەکی جھێ پازیبوونا خوئە، ھەرەسا کوردان داخوایین زۆر ھەستیار نین، بتنی ئەوان دخواست کاروبارین خو ل دەقلەرین خو بریقە بن و زمانێ ئەوان ل دەقلەرین ئەوان ببت فەرمی، و نوونەرین خو دنافل دامودەزگەھین ئێرانییدا ھەبن، حکومەتا تارانێ دەست ب ئەنجامدانا ھندەک ستراتیژییان بو بەرفرەھکرنا دەستکەفتین ئابووری کر، ئارمانجا ئێرانی ژ ئەقلی چەندی ئەو بوو کوردان ب ئێرانیقلە گریدەت، کوردین پۆژھەلات شیاین پەیداکرنا ئاریشە و فشاران لسەر حکومەتا ئێرانی ھەبوون، کوردان چ جارن خو ب ئیرانی نەزانییە بتنی دقیاں دچوارچووقل ئێرانەکا دیموکراسیدا بژین، CIA ئاماژە ب ھندی دایە ئەگەر کوردین باشوور شیان سەرکەفتنی بو ئۆتۆنۆمییی بدەستخووقەبین، یان سووقیەت بزاقی

بکەت چەکی بەدەت ئەوان، ئەف چەندە دێ پێکێ ل بەر کوردان خۆش کەت پتر گفاشتنا بۆ بەدەستفەهینانا داخوایین خۆ ل سەر حکومەتا ئێرانێ بکەن، لەوێ CIA پونکرییە پێدفییه حکومەتا ئێرانێ سیاسەتەکا گەلەک نەرم بۆ چارەسەرکەرنا پرسین ناخۆیی بکاربەینیت، و دەەر حالەتەکییدا بیت دەفەرێن کوردی دێ تارادەیهکی ديار مەترسیین کاریگەر کەن سەر رەوشا ئیمناهییای ئێرانێ (CIA, May ٢٠, ١٩٦٤; CIA, February ١, ١٩٨٠).

ل خزیرانا ١٩٦٤ سەرکردین پۆژەهلاتا کوردستانێ هەمی شیانین خۆ مەزاختن داکو دەهەمی بیاغان دا پشتهفانییا ئەمریکا بۆ دۆزا کوردی بەدەستفە بینن، بۆ ئەفێ مەرەمێ ئەحمەد توفیقی زۆر جارن هەولیدا دگەل بەرپرسین بالیۆزخانەییان ئەمریکا ل تاران، بەغدا و بیروۆتی کومبیت و دا پشتهفانییا ئەمریکا بۆ دۆزا کوردی بەدەستفەبینت، ئەف هەولین ئەوی ژلایی مەکتەبا سیاسی یا KDPI قە ب خیانتە هاتن نیشان دان، چونکی هەندەک بەرپرسین KDPI یان خودانین هەزارا چەپەرەو هەزردەر ئەحمەد توفیقی سیخوۆری بۆ ئەمریکا و ئیسراییلی دکر^(٨١)، لەوێ ل ١٧ خزیرانا ١٩٦٤ کۆمیتا ساخکەر^(٨٢) یا KDPI بەیاننامەیهک بەلاڤکەر^(٨٣) و تیدا ب پەنگەک ئاشکەرا دیارکەر، کو ب پشتهفانییا سیخوۆری CIA پەیامنیۆری پۆژنامەیا نیویۆرک تایمز دانا ئادەم شمیدت^(٨٤) دیپلۆماتکاری ئەمریکا بۆ کاروبارین پۆژەهلاتا نێزیک وێلیهەم لیستەر ئیگلەتۆن بۆ چاپیکەفتنی دگەل ئەحمەد توفیقی ژ شیراز هاتبوو تاران، و

(٨١) هەندەک ژێدەر دیژن بتنی ئەفە پۆختان و چ راستی بۆ ئەفێ چەندی نین ئەحمەد توفیق کەسەکی نیشتیمان پەرەوەر بوو و بتنی بۆ کار کوردایەتی دکر (غەفور، ٢٠١٩، ٥٦-٥٥؛ گەوهەری، ٢٠١٥، ٢٢١-٢٢٥؛ سەرەدەشتی، ٢٠٠٧، ١٣٥-١٣٧؛ سەرەدەشتی، نیسانی ٢٠١٠، ٩٣).

(٨٢) بەشەک بۆ مەکتەبا سیاسی یا KDPI سالا ١٩٦٣ ژلایی ژمارەک ژ ئەندامین KDPI قە وەک (حەسەن رەستگار، حوسینی مەدەنی، مامەند قازی، فەتاحی قادری، جەغفەری کەریمی، مینەشەم، عەبدول نەستانی، کەریم نەستانی و مەلا رەسوول پیش نماز) قە هاتبوو دروستکرن (پیشناما، ٢٠١٢، ١٥٣-١٥٤؛ کۆیستانی، ١٩٩٦، ١، ٧٢؛ ساعدی، ٢٠١٩، ١٠١-١٠٢؛ بازگر، هەلەدنی، ٢٠٢٤، ٢، ١٥٨).

(٨٣) بۆ پتر پێزانینان ل دۆر ئەفێ بەیاننامەیا KDPI بەریخۆبدەن (گەوهەری، ٢٠١٥، ٢٢١-٢٢٥؛ سەرەدەشتی، ٢٠٠٧، ١٣٥-١٣٧؛ بازگر، هەلەدنی، ٢٠٢٤، ٢، ١٦١-١٨٣).

(٨٤) شمیدت کاری پۆژنامەفانیی دکر، نە کارمەندی CIA بوو دبیت ب پێکا وتارین خۆ یان درۆژنامەیا نیویۆرک تایمز دا بەلاڤ دکرن پێزانینان ل دۆر دۆزا کوردی ل دەفەری ب بالیۆزخانە و دەزگەهین CIA دابن (Schmidt, 1964, 10-50).

ل ئەوێری دگەل دوو ئەندامین بالیۆزخانەیا ئەمریکا بناڤین (کیف Kev) و (ریسک Risk) کۆمبوو، توفیقی گوتبوو ئەوان بۆ دەزگەهێ هەوالگێریا ئیسرایلی کار دکەت و پێزانینن تایبەت ددەتن، ئەوان ئەمریکیان دا دیارکرن پێدقییه شاھ لدۆر ئەفێ چەندی بهێتە ئاگەهدارکرن، پشتی هینگی بریاردا کۆمبوونەک دی یا تایبەت لدۆر پرسین هەوالگێری بهێتە ئەنجامدان. ل دەمی ئەحمەد توفیق بۆ جارا دووی دگەل ئەوان بەرپرسی ئەمریکا کۆمبووی، ب فرمانا شاھی بەرپرسی ساواک بۆ دۆسەیین ئەوروپا (ەلی ەلەوی کیا ۱۹۶۲-۱۹۶۷) بەشداری دکومبوونیدا کربوو (گەوهەری، ۲۰۱۵، ۲۲۱-۲۲۵؛ سەردەشتی، ۲۰۰۷، ۱۳۵-۱۳۷؛ بازگر، ەلەدنی، ۲۰۲۴، ب ۲، ۱۵۸؛ غەفور، ۲۰۱۹، ۵۵-۵۶)، ەەرچەوايیت ەەولین ئەحمەد توفیقی بی ئەنجام بوون و ئەمریکا ل سەر سیاسەتا خو یا نەپشتەقانیکرنا دۆزا کوردی ل ئێران بەردەوام بوو.

ژبەر پێشقەچوونا شوڤرەشا ئەیلوولی و کارتیکرنا ئەوی ل سەر کوردین پۆژەهلات ژ تیرمەه تا چریا ئیکتی ۱۹۶۴، شاھی بەردەوام دۆزا کوردی ب مەترسیدارتین و زەحمەترین ئاریشە و ئاستەنگ بۆ سەر دەستەهلاتا خو و ئارامییا ئێران دزانی، و بەردەوام بەحس ئەفێ مەترسیین دگەل بەرپرسی ئەمریکا دا دکر و دا دیارکرن عێراق پشتهقانییا KDPI و ئۆپۆزیوئا ئێران بۆ ئالۆزکرنا کاودانین ئێران دکەت، ژبەر ەندی ل ۲۶ چریا ئیکتی ۱۹۶۴ دتلیگرافەکیدا حکومەتا ئەمریکا سیاسەتا خو مەرامبەری دۆزا کوردی ل ئێران و عێراقی بوو دیارکرن و ئاماژە ب ئەفێ چەندی دابوو:

۱. هێقییا ئەمریکا ئەو ەئەف دۆزە ب ئاشتییانە دچوارچووئی عێراق و ئێرانیدا بی مایتیکرنا هیزین دەرهکی بهێتە چارەسەرکرن.
۲. پێدقییه کورد ەهەفکاربن و ەهەلبەدن دچوارچووئی ئێران و عێراقیدا مینن.
۳. پێدقییه کورد ئامادە و بهین فرەه بن دماوہیی دانوستاندین درێژدا لدۆر چارەسەرکرن ئاریشەیین سیاسی یین نافخوویی و پێدقییه دەستان ژ ەندەک داخوایین خو یین زۆر بەردەن.
۴. پێدقییه دۆزا کوردی دچوارچووئی ەهوالگێریاندا (سیخۆرکرن) نەهیتە بکارهینان.
۵. پێدقییه کورد بۆ بەرژەوہندیین چ لایەنین دی ب تایبەت سۆقیەت کارنەکن.

٦. پیدفیه کورد دکاودانین سه‌ختین سیاسی یین ده‌فه‌ریدا هه‌ولین دابه‌شکرنا ئیران و عێراقی نه‌ده‌ن و نه‌به‌ کارته‌ک سیاسی دده‌ستی ئه‌فان وه‌لاتان دا و ب دژی ئیکو دوو بو بده‌سته‌هینانا ئارمانجین خو بکارنه‌هینن (National Archive and Records, October ٢٦, ١٩٦٤).

ب درێژاهیا چریا دووی ١٩٦٤ CIA هه‌لسه‌نگاندنا فه‌رێژا به‌رنامی چاکسازیا شاهی لسه‌ر ده‌فه‌رین ئیرانی یین کوردنشین دکر، و ل ١١ کانوونا ئیکو ١٩٦٤ لدور چاکسازیین ئابووری و سیاسی یین شاهی ل ئیرانی، CIA رونکریه‌ پتر ژ دوو سالا یه شاهی بزافکرینه چاکسازیان دیافین ئابووری و سیاسی ل ئیرانی ئه‌نجام بده‌تن، ئارمانجا شاهی یا سه‌ره‌کی ره‌نگه‌دانه‌ک باش بو رژیما ئه‌وی دناف خه‌لکی ئیرانیدا مینا کوردان بوو (CIA, December ١١, ١٩٦٤).

ئه‌ف چه‌نده‌ بوویه جه‌ئ نه‌رازبوونا کوردان و پشته‌فانین شاهی، چونکی هاتیه‌ دیارکرن، ژفه‌رێژا ئه‌فی به‌رنامه‌ی ئاریشه‌یین ناخ هه‌ژین ل ده‌فه‌رین سنووری یین کورد و عه‌ره‌ب لی ئانجی په‌یدابوون، ژبه‌ر ئه‌وان پینگافین حکومه‌تی ل ده‌فه‌رین کوردی هافیتین ئاریشه‌یین مه‌ترسیدار یین ئیمناهیی ل رۆژه‌لاتا کوردستان بو دروست بیوون، هه‌روه‌سا برس و ترس دناف کورداندا به‌لاف بیو. چونکی هیزین هه‌والگیریا ئیرانی ساواک ب توند دویقچوونا لقین و چالاکیین کوردان دکر، ده‌همان ده‌مدا CIA ئاشکه‌را کریه‌ مه‌زنترین ئاریشه‌یا ئیرانی بن پیکرنا مافین مروفی و خودانین ئه‌ردان یین ده‌فه‌رین کوردی بوون (National security/٠٠٦٤٩.SCNo, ٦٤C file, December ١١, ١٩٦٤).

هه‌روه‌سا ل ١٣ کانوونا ئیکو ١٩٦٤ دتیلگرافه‌کیدنا وه‌زاره‌تا ده‌رفه‌ یا ئه‌مریکا ئاماژه‌ ب ئه‌فی چه‌ندی هاتبوودان، کو به‌شداریا کوردان ده‌هر پلانه‌کیدنا بو ژناقبرنا حکومه‌تین ئیران و عێراقی نابیه‌ ئه‌گه‌ری هندی حکومه‌ته‌ک ل ئه‌فان وه‌لاتان به‌یه‌ته‌ سه‌ر ده‌سته‌لاتی دانپیدانی ب مافین ئه‌وان بکه‌ت (National Archive and Records, December ١٣, ١٩٦٤). ژبه‌ر ئه‌وی سیاسه‌تا رژیما ئیرانی مه‌رامبه‌ری دۆزا کوردی په‌یره‌ودکر، کوردان هزر ل به‌لافه‌کرنا رۆژنامه‌یه‌کیدنا کرن داکو تیدا سیاسه‌تا ئیرانی مه‌رامبه‌ری کوردان، و سیاسه‌تا ئه‌مریکا یا پرچه‌ککرنا هیزین ئیرانی به‌لاف

بکەن، و پەخەنیا تێدا ئاراستەیی حکومەتێن ئەمریکا و ئێران هەرەسا داخووازا پشەقانیکرنا بزاقێن پشکەفتنخواز بۆ دۆزا کوردی، و دروستکرنا بەرەیه کێ ئیکگرێ ژ هێزێن ئۆپۆزیسیۆنا ئێران ب دژی دەستەلاتا شاھی بکەن. ب ئەقێ چەندی ل دووماهییا ساڵا ۱۹۶۴ چەند ئەندامێن KDPI وەک عەبدولپەحمان قاسملو، کەریم حیسامی و حەسەن قزلبجی بێرا دابوو «پۆژناما کوردستان»^(۸۵) دەر بکەن (توفیق، ب.م؛ یەهرامی، ۲۰۲۱، ۲۱-۲۶).

ل ئەوی ماوەیدا بەرپرستێن ئەمریکا هەولیدا راپۆرتان لدۆر سیاسەتا پۆژما ئێران مەرامبەری کوردان بنقیسن، و دئەقی چوارچۆوقەیدا قۆنسۆل ئەمریکا ل باژێری تەبریز (کارلیتۆن ستیفنز کون جونیۆر Carleton Stevens Coon Jr ۱۹۶۳-۱۹۶۵) دا دیارکرن دناقبەرا ۱۹۶۳ تا ۱۹۶۵ دا بۆ هەلسەنگاندنا سیاسەت و پەوشا دەقەرێن کوردی دبن دەستەلاتا شاھی قە، چەندی جارن سەپەدانا دەقەرێن کوردی ب تایبەتی باژێری ئۆرمیە، مەباد، بانە، کرماشان و سنە کر، چەندی راپۆرت لدۆر پەوشا دەقەرێن کوردی بۆ بالیۆزخانە و وەزارەتا دەر قە یا ئەمریکا فریکرینە، و تێدا پونکرییە بالیۆزخانەیا ئەمریکا تێگەهشتەک خەلەت دەر بارە ی پەپوەندییێن کوردان دگەل پۆژما شاھی یێن هەین، واتە دیار کرییە پەپوەندییێن کوردان دگەل پۆژما شاھی نەخووشن، و ئەو تشتێن حکومەتا شاھی دەر بارە ی سیاسەتا تاران مەرامبەری کوردان داینە دیارکرن دوویرن ژ راستیی، چونکی پۆژما شاھی سیاسەتەک تۆند بەرامبەر کوردان پەپەرەوکرییە (Kennedy, ۲۶ October, ۱۹۸۹).

دناقبەرا کانوونا دووی تا دووماهییا شۆباتا ۱۹۶۵ پۆژما شاھی ب هەوری دویقچوونا کارتیکرنا شۆرەشا ئەیلوولی ل سەر دۆزا کوردی ل ئێران دکر، و هەست ب پشقەچوونا لقینیێن کوردان دناق ئێرانیدا دکر، لەورا ل ئەوی دەمیدا سەرۆک وەزیری ئێران (ئەمیر عەباس هوقەیدا ۲۶ کانوونا دووی ۱۹۶۵ - ۷ تەباخا ۱۹۷۷) (محمد، ۲۰۱۶، ۱۰-۱۲) بۆ بالیۆزخانەیا ئەمریکا دا دیارکرن پۆژ ب پۆژی مەترسییا دۆزا کوردی ل سەر ئێران زیدە دبیت، ژ ئەنجامی ئەقێ چەندی ل ئادارا ۱۹۶۵ هێزێن ئێران هێرش کر سەر بنگەهیێن KDPI و چەندی ئەندامێن ئەوی گرتن و پەوانە ی «چالین رەشەین»

(۸۵) دناقبەرا گولانا ۱۹۶۵ تا ئادارا ۱۹۷۰ (۲۶) ژمارە ژ پۆژناما کوردستان ل وەلاتی جیکوسلوفاکیا ل ئەوروپا هاتبوون وەشاندن (کەریمی، ۲۰۲۱، ۶).

[زیندانیـن] پڕژیم شاهی کرن (قاسملو و حەسەزادە، ٢٠٠٢، ٢٢٨).

ژبەر هندی ژ کانوونا دووی تا نیسانا ١٩٦٥ ئەمریکا ب خوە دویقچوونا کارتیکرنا دۆزا کوردی ل ئێران دکر، و ل دەمی ٧ نیسانا ١٩٦٥ وەزیری دەرڤە یی ئەمریکا دەیفید دین پوسک دگەل شاهی ئێران کۆمبووی، شاهی لدۆر دۆزا کوردی دا دیارکرن حکومەتا ئێران ب هەمی شیانین خۆ هاریکاریا کوردان ل ئێران دکەت، و نەڤیت کورد دەست ب هەفرکیان دگەل ئێران بکەن، دەهەمان دەمدا ئێران هزر دکر دۆزا کوردی کارتەک ئاسی بۆ دپەیوەندیین ئەوی دگەل دەستەهلاتا عێراقیدا (Depart-ment of state, April ٨, ١٩٦٤; O'Brien, February ١٩, ١٩٧٠). لبر روناھییا ئەڤی چەندی ئاشکەرا دبیت، شاهی وەسا هزر دکر عێراق پشتهفانیا کوردین پۆژەهلات دکەت دا ب دژی ئەوی رابن ب مەرەما ئیخستنا فشاران ل سەر شاهی بۆ پراوەستاندا هاریکاریین خۆ بۆ شۆرەشا ئەیلوولی (Department of state, April ٢٣, ١٩٦٤).

ژلایەکی ڤە، ئەمریکا وەسا هزر دکر شاھ نەڤیت دۆزا کوردی ب هیزا لەشکەری ژناقبەت بەرۆڤاژی دڤیت ب پیکا سیاسەتەک یەکسان، خۆشکرن کەرتی ئابووری و خزمەتگۆزاریان کوردان رازی بکەت ب دەستەهلاتا ئەوی رازی بن، ژلایەکی دی ڤە ل ٣٠ نیسانا ١٩٦٥ بالیۆزخانەیا ئەمریکا ل عێراقی لدۆر سیاسەتا ئەمریکا مەرامبەری دۆزا کوردی ل عێراق و ئێران، دتلیگرافەکی لژی ر نافو نیشانین «کورد و ئێران Kurds and Iran» دا ئاماژە ب ئەڤی چەندی دایە: «ئەمریکا مایتیکرنی دنەپارازیوونین کوردان دا ناکەت و سیاسەتا ئەمریکا مەرامبەری کوردان نەهاتیە گوھورین، واتە حکومەتا ئەمریکا ب شیوەیەک بەردەوام هزر دکەت دۆزا کوردی پرسە نافخویی یا عێراق و ئێران یە و واشنتۆن ب هیچ رەنگەکی ماف نینە مایتیکرنی دکاروبارین نافخویی یین ئەڤان وەلاتان دا بکەت و هیڤی دکەت ئەڤ پرسە ب پیکەکا ئاشتییانە و بی بکارهینانا هیزا لەشکەری بهیته چارەسەرکرن، ژبەرکو بکارهینانا لەشکەری دی کاودانین ئەڤان وەلاتان پتر کەفنه دمهترسیان دا، و دی کاریگەرییەکا خراب کەن سەر بەرژەوهندی و پیگەهی ئەمریکا ل دەرڤەری» (National Archive and Records, April ٣٠, ١٩٦٥).

دئەڤی ماوهدا بالیۆزخانەیی ئەمریکا دخواست وەزارەتا دەرڤە یا ئەمریکا سیاسەتا واشنتۆن مەرامبەری دۆزا کوردی ب شیوەیەکی ئاشکەرا و زەلال بۆ تاران و

بەغدا پون بکەت، و ل ۵ گولانی ۱۹۶۵ وەزارەتا دەرڤە یا ئەمریکا سیاسەتا کوچکا سپی مەرامبەری دۆزا کوردی ب ئاشکەرای پونکر و گۆت: «سیاسەتا ئەمریکا مەرامبەری دۆزا کوردی بەردەوام وەکوێ و ئەمریکا وەک ئارێشەیهکا نافخوویی یا عێراق و ئێرانی بەرێخوودەت کێشەیا کوردی» (National Archive and Records, May ۶, ۱۹۶۵).

ل دۆر پەخنەین بەردەوام یین شاھی مەرامبەری سیاسەتا حکومەتا (عەبدولسەلام محەمەد عارفی ۸ شوباتا ۱۹۶۳-۱۳ نیسانا ۱۹۶۶) یامایتێکرا دکاروبارین نافخوویی ئێرانی پالدا کورد و عەرەبان ب دژی دەستەلاتا ئەوی ل ئێرانی دکر، بالیۆخانەیا ئەمریکا ل تاران بالیۆخانەیا خو ل بەغدا ئاگەدارکر، کو ل ۵ گولانا ۱۹۶۵ پراویژکاری جیگری وەزیری دەرڤە یی ئەمریکا بو کاروبارین پۆژەلاتا نێزیک و باشووری ئاسیا جۆن دورنفۆرد جێرنیگان دکومبوونەکیدا ل گەل بالیۆزی عێراقی ل واشنتۆن (ناصر هانی نیسانا ۱۹۶۴- خزیانا ۱۹۶۷) سیاسەتا ئەمریکا دەربارەیا دۆزا کوردی ل عێراق و ئێرانی بو ئەفی پەنگی دا دیارکرن: «هیشتا سیاسەتا ئەمریکا مەرامبەری دۆزا کوردی وەک خوێ، و ئەمریکا دۆزا کوردی ب دۆزەک نافخوویا عێراق و ئێرانی دزانیت، و پێدقیی ئەو کێشەیین خو یین نافخوویی چارەسەر بکەن، ئەمریکا ماف نینە مایتێکرنی دکاروبارین نافخوویی ئەواندا بکەت»، دەرەمەر هانی گوتبوو جێرنیگانی هەر پێنگافەکا ئێران ب دژی عێراقی باقیژین دی عێراق ب تۆندی بەرسفا پێنگافین ئەوی دەت، و دی بارودوخی نافخوویی ئێرانی زۆر نەخۆش کەت National Archive and Records, May ۵, ۱۹۶۵)). ژ ئەنجامی ئەف چەندا ل سەری هاتیە شروڤەکرن ب شیوەیهکی دروست دیار دبیت هانی ب ئاشکەرای گوتبوو جێرنیگانی ئەگەر ئێران کوردان ب دژی عێراقی بکارنەهێنیت، عێراق ژ کوردین پۆژەلات ب دژی دەستەلاتا ئەوی بکارناهیانت.

ل دۆر سیاسەتا ئەمریکا یا نەمایتێکرا د دۆزا کوردیدا ل تۆرکیا، عێراق و ئێرانی د ئەفی ماوهیدا دچاڤیکەفتنەکیدا جێرنیگانی ئاماژە ب ئەفی چەندی دایە: «مە بەردەوام خو ژ ئەفی چەندی دوور دکر، چونکی مە هزر دکر هەر پێنگافەک ژلای واشنتۆن فە ب مەبەستا مایتێکرنی بهێتە هافیتن دی بیتە جەیی نەپازیبوونا هەرسێ حکومەتا [تۆرکیا، عێراق و ئێرانی]، ب تاییەتی، کو دوو ژ ئەوان، تۆرکیا و ئێران هەڤهیمانیین

مه یین زۆر نێزیک و بهێز بوون، ل عێراقی مه چوو بهانه و ئارمانج نه بوون تا هه ز عێراقی بکهین، دگهل هندی دا مه ماییتیکرن دکاروبارین عێراقی دا ژێ نه دکر». دبه رده وامییا ئاخفتین خو دا جیرنیگانی گوت: «من باوه ره ئه ف جو ره سیاسه ته لده ف هه می ده زگه هیین حکومه تا ئه مریکا یا راست و دروست بوو، ب تایبه تی ئه ف چه نده بو نفیسینگه ها کاروبارین رۆژه لاتا نێزیک یا وه زاره تا ده رفه یا ئه مریکا گه له ک گونجای و دروست بوو» (O'Brien, March ١٢, ١٩٦٩). ههروه سا لدۆیف هزریرین جیرنیگانی چ هه ستین پشته فانیکرنا کوردان ب دژی عێراق و ئیرانی لده ف ئه مریکا نه بوون تا پینگافه کا ب ئه فی رهنگی ب هافیزیت، ئه گه رین نه پشته فانیکرنا ئه مریکا بو کوردان دزقریت بو چه ندین ئه گه ران وه ک ئه فین ل خواری دیارکری: ١. چونکی کوردان شیانی سهرکه فتنی نه بوون.

٢. سهرکه فتنه کوردان دایته ئه گه ری نه ئارامکرنا ده ف ره رین کوردی یین دبن کونترۆل هه فیه یمانین ئه مریکا فه ئیران و تۆرکیا.

٣. ره هه ندین دروستکرنا کوردستانه کا خو ش، ئازاد، زهنگین و سهر به خو گه له ک دوویر بوون، دا کاره ساتین تراژیدی ل ده ف ره رین کوردان هییه رویدان و ئیدی خو مرو ف دۆستان ژێ نه دشیا ده ربازی سنووران بیت و هاریکاریان پیشکشی کوردان بکه ن (National Archive and Records, May ٥, ١٩٦٥).

دیسان دبه رده وامییا چا فیکه فتنه خو دا جیرنیگانی ب ئاشکه رای دیارکریه، کوردان ب ریکا هه فیه یمانین ئه مریکا ل ده ف ره ری و دیپلوماتکار و پۆژنامه یین ئه مریکا زۆر هه ولدان په یوه ندییان دگهل ئه مریکا دروست بکه ن، داکو واشنتۆن رازی بکه ن پشته فانییا دۆزا ئه وان ل ده ف ره ری بکه ت، به رو فازی بزاقین کوردان پژه یه کا زۆرا هو کاران هه بوون ئه مریکا خو ژ ئه فی هه زرا «کیفی» بده ته پاش. ژ بهر هندی ئه مریکا «سیاسه ته کا هو شیار یا نه ماییتیکرنی د دۆزا کوردی دا» پهیره و دکر، سهره پای هندی وه لاتین هه ری می ب تایبه تی عێراقی و تاراده یه کی شاه ی باوه ر ژ ئه مریکا نه دکر (O'Brien, March ١٢, ١٩٦٩). هه ژێ گوتنی یه ل ئه فی ماوه یدا ئه مریکا پشته فانییا کوردان نه دکر، به رو فازی ب ریکا ده زگه هیین خو یین هه والگیر و دیپلوماسی پشته فانییا ئیران و عێراقی ب دژی کوردان دکر.

ل ئادارا ۱۹۶۵ وینەگری ئەمریکی و دۆستی گەلی کورد (ویلیم کارتەر Wil-liam Carter) ب مەرەما وینەکیشانا دەقەرین کوردی و شەپین کوردان ل عێراق و ئێران ژ تاران بەرەف دەقەرین کوردی هات، و ژبەر ئەوی پەوشا نەخۆشا ب سەر کوردان دا ل نیزیکی سنووری باشووری کوردستانی هاتی ئەوی دا دیارکرن: «سەرەپای هندی ئەمریکا دەریایەکا زۆرا مەزنە و ئەز بتنی کۆپەک بچووکم تیدا، دی ب پێکا وینەکیشانا دەقەرین کوردی و شەرکەرین کورد هەمی شیانین خومەزخیم پشتهفانییا دۆزا کوردی ل ئەمریکا بکەم» (Carter, ۱۲ November, ۲۰۱۴).

لدۆر پشتهفانییا دۆزا کوردی، عێراق و ئێران بەردەوام ژ خزیان تا تەباخا ۱۹۶۵ ئیکو دوو تۆمەتبار دکرن، ژبەر هندی ل ۱۱ تەباخا ۱۹۶۵ وەزارەتا دەرفەیا ئەمریکا دتلیگرافەکیدا بوو بالیۆزخانەیا ئەمریکا ل تاران دا دیارکرن، نابیت هەولین عێراقی بوو پراوەستاندا چەکی ژ دەقەرین کوردی ل ئێران بوو کوردین باشوور بەینە پشتهگوه هافیتین. سیاسەتا ئەمریکا مەرامبەری دۆزا کوردی ل عێراق و ئێران ب هیچ پەنگەکی نەهاتیە گوهورین و دۆزا کوردی ئارێشەک نافخوویی یا ئێران و عێراقی یە پەوانەکرنا چەکی و دەر بازبونا هیزان بوو ئێخستنا فشاران ل سەر عێراق و ئێران ب دژی سیاسەتا ئەمریکا یە، چونکی ئارمانجین سیاسەتا ئەمریکا ئارامییە، سەرکەفتنا کوردان ل عێراقی دی ئارامیا دەقەرێ تیک دەت و دی بیتە ئەگەرێ دابەشکرنا ئێران و تۆرکیا و بەرفەرەبوونا پێگەهی سۆفیەت ل دەقەرێ ب ئەقی چەندی دی مەترسی کەفن سەر بەرژەوهندی و ئاسایشا نەتەوهییا ئەمریکا ل دەقەرێ (National Archive, ۱۱ August, ۱۹۶۵).

لژیر ئەنجامی ئەف چەندا ل سەری هاتیە شەرفەکر، ل ۱۳ تەباخا ۱۹۶۵ پراویژکاری سیاسی یی بالیۆزخانەیا ئەمریکا ل تاران (مارتن فلوریان هیرز Martin Florian Herz ۱۹۶۳-۱۹۶۶) لدۆر دۆزا کوردی دگەل وەزیری دەرفەیی ئێران عەباس ئارام کۆمبوو و ئاماژە ب پەیوەندیین عێراق- ئێران لژیر کاریگەرییا شۆرەشا ئەیلوولی ل باشووری کوردستانی و کارتیکرنا شۆرەشا ئەیلوولی ل سەر کوردین پۆژەهلات دا، هیرزی دایە خوایکرن حکومەتا عێراقی بالیۆزخانەیا ئەمریکا ل بەغدا دەربارەیا پشتهفانییا ئێران بوو شۆرەشا ئەیلوولی ئاگە هدارکرییە، دەرەمبەردا ئارامی داخوایکرن عێراق ئۆپۆزیسیونا ئێران ب تاییەتی عەرەب و کوردان ب دژی ئێران بکاردەینت، هەرەسا ئارامی ب

ئاشکەرایى گوت، کو ئێران پشتهفانییا دۆزا کوردی ل عێراقی ناکەت، و بێزارییا خو مەرامبەری تۆمەتێن عێراقی دان دیارکرن (سیوہیلی، ٢٠١٢، ٤٢).

ژبەر گومانێن شاھى ژ پشتهفانیکرنا بەغدا بو کوردان ل ئێرانی، تاران هیژەکا زۆر رەوانەى دەفەرێن کوردی کربوو و ئەوان هیژان سەرەدەرییەک تۆند دگەل خەلکی دکرن، ب ئەقی چەندى پەوشا ئیمناهییا کوردستانی تیکچوو و پەیوەندییێن عێراق و ئێرانی تارادەهیەکی دیارەهیەکی تیکچوون، چونکی دەرئەنجامی ئەوان ئالۆزیان شاھى ئێرانی پالدا رابگەهینیت حکومەتا عێراقی یا ل پشت ئەوان ئالۆزیان، ژبەر هندی ل ٨ چریا ئیکى ١٩٦٥ وەزیری دەرڤە یی ئەمریکا دەڤد دین ڤووسک دکومبونهکیدا دگەلسەرۆک وەزیری عێراقی (عەبدولرەحمان بەزازی ٢١ ئەیلوولا ١٩٦٥-٩ تەباخا ١٩٦٦) بەحسێ دۆزا کوردی و بێزارییا ئێرانی مەرامبەری مایتیکرنا عێراقی دکاروبارین ئیرانیدا کر، و ڤوسکی دا خوڤاکرن ب راستی ئەمریکا دۆزا کوردی ب ئاریشەکا نافخوویی یا ئێران و عێراقی دزانیت، ژلایى خوڤە بەزازی دا دیارکرن عێراق بەریخوودەت دۆزا کوردی وەک پارچەک ژ عێراقی و چ جارن ناھیتلەت دەولەتەک کوردی یا هەمی کوردان ب خوڤە دگرت بەیتە دروستکرن، و بەزازی دا ڤونکرن دى دۆزا کوردی پێشڤەچوونا ب خوڤە بینت ئەگەر ئەمریکا یان بەریتانیا ئامۆژگاریان ل شاھى لدۆر سیاسەتا ئەوی یا نەدروست بکەن، چونکی ئەو ئەگەرێ خوڤکرنا ئاگرێ بن پى عێراقی یە ژبو بکارهینانانا کوردان ب دژی ئێرانی (National Archives, ٢٦ Oc- tober, ١٩٦٥; O'Brien, ١٩ February, ١٩٧٠).

دگەل هندیدا لڤینی کوردان دناڤ دەفەرێن کوردنشینێن ئیرانیدا ژ چریا ئیکى ١٩٦٥ تا کانوونا دووی ١٩٦٦ بەردەوام بوون، و ئێرانی هزرەدر حکومەتا عێراقی پشتهفانییا کوردان دکر، ژبەر هندی ل ٢٠ کانوونا دووی ١٩٦٦ شاھى پەیوەندی ب بالیۆزی ئەمریکا ل تاران (ئارمین هینری مایەری Armin Henry Meyer ١٩٦٥-١٩٦٩) کر، و دا دیارکرن حکومەتا بەغدا یا ل پشت ئەوان ژبەر هندی شاھى داخواز ژ مایەری کر بەغدا لدۆر ئەقی چەندى ئاگەھدار بکەت، کو ئەگەر چەکی بو دژایەتیکرنا ئێرانی بەدەت کوردان تاران بى دەنگ نابیت و دى پینگاڤین تۆند ب دژی بەغدا ھافیزیت، شاھى دا ڤونکرن کورد «ئاریین پاڤژن» و پارچەک گرنگن ژ رەگەزى

فارسی، هەروەسا ئەو ئاماژە ب ئەفقی چەندید: «دۆزا کوردی ل عێراقی ئارێشە ک ناخۆی یا عێراقییە، کوشتنا کوردان ب شیوازی «قەسابان» دۆزا ئەوان چارەسەر ناکیەت و نابیت ئەف دۆزە بۆ ئێرانێ بەیته پەوانە کرن» (National Archives, ۲۰ January, ۱۹۶۶; Brotons, ۲۰۱۰, ۱۸). لدۆیف تێگەهشتنا شاھی، عێراق ھۆکارەکی سەرەکی یی پالدا کوردانا ب دژی دەستەلاتا ئەوی بوو، ژبەر هندی شاھی دقیا ب ریکا ئەمریکا ئاگەهدارییا عێراقی بکەت کوردین پۆژەلات ب دژی دەستەلاتا ئەوی بکارنەهێنیت، دا ئەو ژ دۆزا کوردین باشووری ب دژی ئەوی بکارنەهێنیت، نابیت ب ریکا تۆندوتیزیی کوردان ژناقبیەت تا ببتە ئەگەرێ هندی کورد پەنابەری ئێرانێ بەن، و پاشی کوردین پۆژەلات و باشووری ئیک بگرن و ب دژی دەستەلاتا ئێرانێ راوەستن. دگەل هندی شاھی دانپیدان ب سیاسەتا خو یا سەرکوتکرن، ئەشکەنجەدان و ژناقبرنا کوردان ل ئێرانێ بۆ ئەمریکا نەدکر.

ل ئەوی دەمیدا چەندین ئەندامین گروپی ئاشتیی یی ئەمریکی ب مەرەما پیشقەبرنا سیستەمی خواندن، شیانین چاندنی، پیشقەبرنا جفاکی و خزمەتگوزاریین تەندروستی، دابینکنا هیزەکا مەشقری یا مروفایەتی، بۆ تێگەهاندنەکا باشتر دەربارە ی ئەمریکا دناق کورداندا و زیدەکرنا پیزانین ئەمریکا لدۆر دۆزا کوردان، ھاتبوون دەفەرین کوردی مینا (کریس سپیک Chris Speake)^(۸۱) دگەل ھەفژینی خو ە (بیل براندوون Bill Brandon) ل باژیری ئۆرمی، (تید فۆن بریسن Ted Von Briesen) دگەل (جۆن کراوسکۆف John Krauskopf)^(۸۲) و (مارگریت پیتەر سۆن Margaret Peterson)^(۸۳) ل کرماشان (Krauskopf, ۲۰۱۳, ۳۹; Krauskopf, ۲۰۲۱, ۲۰۲۱; Gail-laud, ۲۰۲۱, ۷۸-۶۹) و (تۆماس ئیم. ریکس Thomas M. Ricks ۱۹۶۶-۱۹۶۸) دگەل ھەفژینا خو (چەینس ریکس Janice Ricks ۱۹۶۶-۱۹۶۸)^(۸۴) (Risks, ۱۲, February,

(۸۱) لدۆیف راپۆرتین گروپی ئاشتیی یی ئەمریکا دناقبەرا سالتین ۱۹۶۴ تا ۱۹۶۶ ئەوان زمانێ ئینگلیزی نیشا قۆتابین کورد ل باژیری ئۆرمیە ددان (Peace Corps Iran Association, 12 December, 2023).

(۸۲) جۆن کراوسکۆفی دبیرەوهرین خو دا یارکریە ئەوی دناقبەرا سالتین ۱۹۶۵ تا دووماهییا سالا ۱۹۶۹ کارێ مامۆستای ل کرماشان یی کری (Krauskopf, 2021, 39; Krauskopf, 2013).

(۸۳) مارگریت پیتەر سۆن دناقبەرا سالتین ۱۹۶۵ تا دووماهییا سالا ۱۹۶۹ کارێ مامۆستای ل کرماشان یی کری (Krauskopf, 2021, 39; Krauskopf, 2013).

(۸۴) دچاڤیکەفتنەکیدا ریکسی دایە دیارکرن ئەوی و ھەفژینا خو دناقبەرا سالتین ۱۹۶۴- ۱۹۶۸ کارێ

۲۰۲۴; Peace Corps Iran Association, December ۱۲, ۲۰۲۳), (ماری ئێلین هیگلاند Robert Abrams و (رۆبێرت ئەبرامس Mary Elaine Hegland ۱۹۶۸-۱۹۶۶)^(۹۰) و (بووب ئەبرامسون Bob Abramson ۱۹۶۸-۱۹۶۶)^(۹۱) ل «ئاماده‌ییا کچان» یا باژێری مهاباد مامۆستاین زمانی ئنگلیزی بوون و (دهیل هوو ده‌یفید ئۆسته‌ریبرگ Dale Howes Sterburg ۱۹۶۸-۱۹۶۶) راویژکاری چاندنی ل مهاباد ب ریکا ماتۆرسکی لسه‌ر گوندان دگه‌ریان، و دبیاڤی پرۆژین چاندنیدا هاریکاریا خه‌لکی دکر، و ئەفان دگه‌ل کاری خو پاپۆرتین گرنگ لدۆر په‌وشا کوردان و سیاسه‌تا پژیما شاهی مه‌رامبه‌ری کوردان بو حکومه‌تا ئەمریکا فریکربوون، و دابوو دیارکرن شاه زۆر ژ کوردان دترسیت، ژبه‌رکو کورد ب ئەوی سیاسه‌تا پژیما شاهی سه‌ره‌ده‌ری دگه‌ل ئەوان دکه‌ت رازینن، و به‌رده‌وام دژایه‌تیا دامو ده‌زگه‌هین حکومه‌تا ئێرانی ل ده‌فه‌ریین خوه‌ دکهن (Hegland, ۲۰۲۰, Hegland, ۲۰۲۴, February ۱۰, xix; About-; ۲۰۲۴, alebi, ۲۰۲۲, ۱۵۹).

هه‌ژی گوتنییه‌ هنده‌ک ژیده‌ر دیاردکه‌ن ئەمریکا ب به‌انه‌یا فه‌دیتی و دویچه‌وونا سیاسه‌تا پژیما شاهی مه‌رامبه‌ری کوردان و چالاکیین سوڤیه‌ت دناڤ کوردان دا ئەندامین گرووی ئاشتی فریدکرنه‌ ده‌فه‌ریین کوردی (Kolayi, ۲۰۱۸, ۵۹۰-۵۹۵). ده‌رامبه‌ردا ماری ئێلین هیگلاندی رونه‌کیه‌ ئەوان پاپۆرت لدۆر سیاسه‌تا پژیما شاهی مه‌رامبه‌ری کوردان و کار و چالاکیین خو دبیاڤی په‌روه‌ره‌ده‌فیفرن، چاندنی، ئاڤاکرنی و خزمه‌تگۆزاریین ته‌ندروستی ل ده‌فه‌ریین کوردی ل ئێرانی بو CIA فریدکرن و تاراده‌یه‌کی حکومه‌تا ئێرانی لدۆر ئەڤی چهن‌دی ئاگه‌هداربوو و تاراده‌یه‌کی گومان لده‌ڤ ساواک هه‌بوون، کو ئەندامین ئەڤی گرووی ده‌به‌رژه‌وه‌ندیین کورداندا کاردکه‌ن،

فرکنا زمانی ئینگلیزی ل باژێری مهاباد کری یه (Ricks, 12 February, 2024).

(۹۰) هیگلاندی پتیا وه‌ختی خو دگه‌ل ژنین کورد ل باژێری مهاباد دبۆراند و دایه‌ دیارکرن خه‌لکی ئەڤی باژێری ریزه‌ک تابه‌ت لیدگرت، خه‌لکی مهاباد گه‌له‌ک باش و دلۆڤان بوون و ئەوی دگه‌ل هه‌ڤالین خو سی ژۆردناڤ کورد دا بکری گرتبوون و دناڤ ئەوی خیزانا کورد دا دژیان (Brown, 22 December, 2016). هه‌ژی گوتنی یه‌ ماری ده‌ڤه‌لینه‌کا خو دا دیارکریه‌ تا سال‌ا ۱۹۷۹ وه‌ک مامۆستا ل باژێری مهاباد کاری مامۆستایه‌تی دکر (Hegland, 2020, 34).

(۹۱) دچاڤیکه‌قتنه‌کی دا دگه‌ل فه‌ڤه‌له‌ری ماری ئێلین هیگلاندی دایه‌ دیارکرن بووب ئەبرامسون ئیکه‌مین ئەندام PCV ی ئەمریکی بوو چووی باژێری مهاباد (Hegland, 10 February, 2024).

ژبەر هندی گەلەک جارێن سیخوڕین ساواک ب شیۆهیه مئ نهینی دویچوونا چالاکیین ئەندامین ئەفی گرووی دکر (Hegland, ۱۰ February, ۲۰۲۴).

ل ۲۸ کانوونا دووی ۱۹۶۶ سەبارەت شیائین ئێران بۆ کونترۆل کرنا مەترسیین لەشکەری یین نافخۆی، دەرقە، CIA دا دیارکرن، کو تاکە هیزا مەترسی لەسەر ئاسایشا ئێران هەی «کوردن»، چونکی ل ئەفی دەمی دا چالاکیین KDPI بەرفەرە دناق دەقەرئ بوون، و کوردان هزرا بەرپال کرنا شوپەشی ب دژی دەستەلاتا شاھی دکر، KDPI پەیوەندیین باش دگەل لایەنیین ئۆپۆزییونا ئێران هەبوون، هەرەسا دەست ب دروست کرنا هیزا و مەشقرنا ئەوان کربوو، و لقین لەسەر سنووری ئێران ب هاریکاریا عێراقی ئەنجام ددان (بلوریان، ۱۹۹۷، ۵۱۸؛ SIS-۶۶-۲۸۱-Washington National record, ۲۸ January, ۱۹۶۶). سەرەرای هندی ل ئەوی دەمیدا کوردان ب شیۆهیه ک پیکخستی کر یارین لەشکەری ب دژی ئێران ئەنجام ددان، ل ئەوی دەمیدا هەستیارترین مژار بۆ ئەمریکا بکارهینانا کەل و پەلین لەشکەری یین ئەمریکا ب دژی کوردان ب بەهانیایا دابین کرن و پاراستنا ئیمناهییا نافخۆی یا ئێران بوو (Stern, ۱۲ December, ۱۹۹۵).

لدویف پیشینیین سیخوڕ و کارمەندیین CIA، هیژین ب سەر KDPI لەسەر سنووری ئێران- عێراقی دەست ب چالاکی و پیکخستیین خو کربوو، ژبەر هندی دەستەلاتا ئێران ب هاریکاریا شارەزاییین ئەمریکا ب درێژیا شو بات و نیسانا ۱۹۶۶ دویچوونا مەترسیین نافخۆی و وەرەکی یین کوردان لەسەر ئێران دکر (اسناد لانه جاسوسی، ۱۹۷۹، ج ۱، ۵۱۸؛ Moravej, ۲۰۱۱، ۱۳۹).

ب ئەفی چەندی جارەکا دی بابەتی بکارهینانا دۆزا کوردی دناقبەرا ئێران و عێراقی هاتە ئارزاندن، و هەر دوو وەلاتان لدۆر پشتهفانی کرنا کوردان هەف دوو تۆمەتبار دکر، لەوێ وەزارەتا دەرقە یا ئەمریکا داخواز ژ بالیۆزی خو ل بەغداد (رۆپیرت کامپیل سترۆنگ Robert Capbell Strong ۱۹۶۳-۱۹۶۷) کر، پەیوەندی ب سەرۆکی عێراقی (عەبدولرەحمان محەمەد عارف ۱۶ نیسانا ۱۹۶۶- ۱۶ تیرمەها ۱۹۶۸) بکەت، و سیاسەتا ئەمریکا لدۆر دۆزا کوردی ل عێراق و ئێران بۆ شپۆفە بکەت. لەوێ ل ۱۶ گولانا ۱۹۶۶ سترۆنگی پەیوەندی ب عارفی کر و بۆ ماوهی (۳۵) خۆلەکان سیاسەتا ئەمریکا بەرامبەری دۆزا کوردی بۆ پونکر، و ئاماژە ب ئەفی چەندی ئەمریکا دۆزا

کوردی ب ئارێشه‌کا سیاسی یا نافخۆیی ئێران و عێراقی دزانیت، و پێدقییه حکومه‌تین عێراق و ئێران پێکفه‌ بزاقی بکه‌ن ئارێشه‌ و جوداهیین خۆ ب ئاشتیانه‌ چاره‌سه‌ر بکه‌ن، و ئەمریکا ماف نینه‌ مایتیکرنی دکاروبارین ئەواندا بکه‌ت، چونکی بتنی عێراق و ئێران دشین ئارێشه‌یین خۆ چاره‌سه‌ر بکه‌ن، دبه‌رامبەری ئەقی چەندی‌دا عارفی دا دیارکرن چ تشت دەربارە‌ی پشته‌فانیکرنا دۆزا کوردی ل ئێرانی دسیاسە‌تا عێراقیدا نینه‌ تا حکومه‌تا ئێران ژ عێراقی بترسیت. ئەگەر شا‌ه ئه‌وێ بە‌رپرس ژ دژایه‌تییاکرنا ئێرانیان بۆ عێراقی بۆ هەر مه‌ره‌مه‌کی هه‌ولبده‌ت هاریکاریا کوردین باشووری بکه‌ت، دبه‌رامبە‌ردا دی عێراق پتر ئالۆزییان ب پیکا پشته‌فانیکرنا کورد و عه‌ره‌بان بۆ ئێرانی دروست که‌ت(National Archives and records, ١٧ May ١٩٦٦)

پۆژ بۆ پۆژی مه‌ترسیا شا‌هی ژ کارتیکرنا شۆره‌شا ئەیلوولی لسه‌ر KDPI به‌یتر لێده‌ت، ب تایه‌تی پشتی ل ٢٩ خزی‌رانا ١٩٦٦ حکومه‌تا عێراقی پێککه‌فتنامه‌یه‌ک دکه‌ل سه‌رکردایه‌تییا شۆره‌شا ئەیلوولی مۆکری^(٩٢)، حکومه‌تا ئێرانی زۆر ب ئەقی چەندی بیزاربوو و هزرکر دی کوردین پۆژه‌لاتی ده‌ست ب شۆره‌شی ب دژی ده‌سته‌لاتا شا‌هی که‌ن، ژبه‌ر هندی راسته‌وخۆ شا‌ه بالیۆزخانه‌یا ئەمریکا ئاگه‌هدار دکه‌ت دی رێککه‌فتنامه‌یا عێراقی دکه‌ل کوردان کارتیکرنه‌ک گه‌له‌ک خراب که‌ت سه‌ر په‌وشا سیاسی یا ئێرانی و دبێژتی: «ئەم نوکه‌یین که‌فین دئارێشه‌ زۆر ترسناک و به‌یژ دا و ئارێشا ئێرانی ئەوه‌ ژلای ئاسایشی فه‌ خۆ لسه‌ر پین خۆ بگری‌ت و ئابووری خۆ پیش بئێخیت»، هه‌روه‌سا شا‌هی داخۆیا ک‌رن: «هێقییه‌ ئەمریکا وه‌ک مه‌ ده‌ه‌قی مه‌ترسیین بگه‌هیت کا چه‌وا پشته‌فانین ئەمریکا بووین دشه‌ری فیتنامدا، دیسان وه‌سا پێدقییه‌ ئەمریکا ژ پشته‌فانییا مه‌ لدۆر ئەقی مه‌ترسیی بکه‌ت»(Department of State, ٢٩ June ١٩٦٦).

د به‌رامبە‌ردا ئەمریکا بۆ ده‌سته‌لاتا ئێرانی دا دیارک‌رن: «پێدقییه‌ ئێران پتر گرنگی ب پێشقه‌برنا ئابووری، نویک‌رن و ئافاکرنا ئێرانی بده‌ت، داکو بشیت ئارێشه‌یین خۆ یین نافخۆیی ب ئاشتیانه‌ چاره‌سه‌ر بکه‌ت». بالیۆزخانه‌یا ئەمریکا پشته‌فانییا حکومه‌تا

(٩٢) ئەقی رێککه‌فتنامه‌یه‌ ب رێککه‌فتنامه‌یا به‌زازی و رێککه‌فتنامه‌یا ٢٩ خزی‌رانا ١٩٦٦ نافداره‌ دناقه‌را سه‌رکردایه‌تییا شۆره‌شی و سه‌رۆک وه‌زیری عێراقی عه‌بدوله‌رحمان به‌زازی دا ب مه‌ره‌ما پێدانا حوکمی ئوتۆنۆمی ب کوردان ل عێراقی هاتبوو مۆک‌رن و ژ (٢٩) به‌ندان پیک ده‌ت (بارزانی، ٢٠٠٤، ٢٢٧؛ هه‌له‌بجە‌یی، ٢٠١٥، ١٤٤؛ (NA, FCO 51/191, 1971

ئەمریکا ژلای ئابووری و سەربازی قە بو ئێرانی دووپات کر، و شاھ پشت راستکر ئەمریکا ناهێلێت ب هیچ شیوەیەکی ئالۆزی بکەفیتە دناق ئێرانی، و ناهێلێت چ هیز بخۆ مفای ژ ئالۆزی ئێرانی وەرگری و ئیمناییا ئەوئ تیکبەدەن (Department of State, June ۲۹, ۱۹۶۶).

ژلایەکی دێقە، شاھی ئێرانی هزرەکر پێکەفتنامەیا ۲۹ خزیڕانا ۱۹۶۶ ب پشتهفانییا سۆفیت هاتبوو مۆرکرن، ژبەر هندی پەیوەندی ب بالیۆخانەیا ئەمریکا کر و بو دا دیارکرن، ئەقە پلانەک مۆسکۆ یە پشتی بپێزکرن پێگەهێ خۆ ل بەغدا دی سۆفیت کوردین پۆژەلای بو دژایەتیکرنا شاھی ئێرانی پالەت، لەو پال ۲ تیرمەها ۱۹۶۶ دپەیوەندیەکی دا بالیۆزی ئەمریکا ئارمین هێنری مێەر دگەل وەزیری دەر قە یی ئێرانی ئارام عەبباس ئاماژە ب ئەقێ چەندی دا، پێدقیە شاھ بزانی «واشتنۆن دەستین ئەوی دگەهیت»، گومان دەندی نینە هەر هێرشەکا ژلای سۆفیت و هەقەیمانین ئەوئ یین کۆمیونیزم و کوردانقە بەیتە سەر ئێرانی ئەمریکا بێ دەنگ نابیت، و دی ب شیوەیەکی گەلەک تۆند ب دژی ئەوان راوەستیت (Department of State, July ۳, ۱۹۶۶).

شاھی دۆزا کورد و عەرەبان ل ئێرانی ب بەردەوامی ب مەترسی بو سەر ئاسایشا ئێرانی دزانی، چونکی هزرەکر سۆفیت و عێراق بو بەرژەوهندیی خۆ بکاردەهینیت (قازی ۲۰۱۰، ۱۴۵). ژبەر هندی ل ۲۶ تیرمەها ۱۹۶۶ بالیۆزی ئێرانی ل واشنتۆن (خسرو خسروانی ۱۹۶۵-۱۹۶۷) بو ئەندامی NSC (ویلەم هوارد ریگینز - William Howard Wriggins ۱۹۶۶-۱۹۶۷) دا دیارکرن گفشتین ئۆپۆزیسیۆن ل سەر ئێرانی هاتینە گوهورین، سۆفیت پشتهفانییا نەتەوہیی عەرەب و کوردان ل ئێرانی دکەت، شاھی هزرەکر ئەمریکا وەک پێدقی کارقەدان مەرامبەری ئەوان مەترسیان نین دمرامبەری ریگینزی دا پونکرن سیاسەتا ئەمریکا مەرامبەری ئێرانی نەهاتیە گوهورین و دی ب هەمی شیانین خۆ بو پاراستنا سەروەری و ئیکپارچەیا ئەوئ هاریکاریا تاران کەت (National security file, July ۲۶, ۱۹۶۶).

ژلایەکی دێقە، لژیر کاریگەریا شۆرەشا ئەیلوولی، KDPI ژ خزیڕان تا تەباخا ۱۹۶۶ ب شیوەیەکی بەرچاف بزاف دکر چەند چالاکیان ب دژی ئێرانی ئەنجامدەت، و بەلێ لدۆر چەوانیا دەستییکرنا ئەوان ل سەر دوو گرووپان دابەش بوو، گروپی

ئه‌حمه‌د توفیق دا دیارکرن بی هاریکاریا مه‌لا مسته‌فا بارزانی و پشته‌فانییا ئه‌مریکا شو‌په‌ش ل پۆژه‌ه‌لاتی کوردستانی نا‌ه‌یته‌ ئه‌نجامدان، پید‌قییه‌ ل ده‌ستیکی پشته‌فانییا ئه‌مریکا مسو‌گه‌ر بکه‌ین و پاشی ده‌ست ب ئه‌نجامدانا شو‌په‌شی بکه‌ین، ژلای خۆه‌ گرووی هزر مارکیسی (چه‌پ) ب دژی هزرا ئه‌حمه‌د توفیقی بو، له‌ورا ئه‌فی گرووی ل ١٤ ئه‌یلوولا ١٩٦٦ ب سه‌رو‌کاتییا (سلیمان موعینی)^(٩٣) بریار دا کۆمیتا (شو‌په‌شگێرا KDPI)^(٩٤) دروست بکه‌ن. ئارمانجین ئه‌وێ رزگارکنا گه‌لی کورد و سه‌ربه‌خۆیا کوردستانی بوون، و دا دیارکرن نابیت بو ئه‌نجامدانا شو‌په‌شی پشت به‌ستنی لسه‌ر هیژن ده‌ره‌کی بکه‌ین، و پید‌قییه‌ هیژن خۆ ئاماده‌ بکه‌ین و ده‌ست ب شه‌ری ب دژی رژیما شاهی بکه‌ن (گه‌وه‌ری، ٢٠٢١، ١٦٨؛ موعینی، ٢٠١١، ١٠؛ بازیا، ٢٠٢٠، ١٣٠).

ل ئه‌وی ماوه‌یدا بالیۆخانه‌یا ئه‌مریکا ب ریکا کارمه‌ندی خۆ ب هووری دویشچوونا زیده‌بوونا چالاکیین کوردان دناف ده‌قه‌رین کوردیدا ل ئیرانی دکر، ده‌قی چوارچووه‌یدا ل ٢٢ چریا ئیکتی ١٩٦٦ بالیۆژی ئه‌مریکا ل تاران ئارمین هیژی مایه‌ری برۆسکه‌یه‌ک بو پاپۆژکاری وه‌زیری ده‌رقه‌ یی ئه‌مریکا بو کاروبارین پۆژه‌ه‌لاتا نیزیکی و باشووری ئاسیا (ریمۆند ئارسه‌ر هیر Raymond Arthur Hare ئه‌یلوولا ١٩٦٥- چریا دووی ١٩٦٦)^(٩٥) فریکرو تیدا ئاشکه‌راکرییه‌ به‌لگه‌نامه‌ ده‌ملین چالاکیین سیاسی یین کوردان دنافخوویی ئیرانی دا ب تابه‌قی ل باژیری مهاباد یین به‌ره‌ف زیده‌بوونی چوون، و پۆژ ب پۆژی کارتیکرنا ئه‌وان لسه‌ر ئاسایشا ئیرانی دیارن (Meho, ٢٠٠٤, ٤٧٧).

(٩٣) سلیمان موعینی کورێ ئه‌حمه‌د موعینی وه‌زیری نافخوویی کۆمارا مهاباد بو، ل سالا ١٩٣٣ ل باژیری مهاباد ژ دایک ببوو ول سالا ١٩٥٨ ده‌یته‌ باشووری کوردستانی و به‌شداریی دژه‌شا ئه‌یلۆلی دا ده‌کت ئیک ژ دامه‌زرینه‌رین کۆمیتا شو‌په‌شگێر یا حزبا دیموکرات بو، ل ١٥ گولانا ١٩٦٨ ژلای حکومه‌تا ئیرانی قه‌ ده‌یته‌ سیداره‌دان (موعینی، ٢٠١١، ٢-٢٣؛ گو‌فاری تیشک، هاوینی ٢٧١٩، ٢٦٠-٢٦١؛ ئومه‌ر، کانوومی یه‌که‌می ٢٠٢٠، ١٠٨-١٠٩).

(٩٤) ئه‌ف کۆمیته‌ ل ده‌ستیکی ژ ئه‌فان که‌سان ئه‌حمه‌د حه‌مه‌ده‌مین شه‌لماسی (مه‌لا ئاواره‌)، محه‌مه‌د ئه‌مین سیراجی، ئیسماعیل شه‌ریف زاده‌ و سالار حه‌یده‌ری پیک ده‌ات و پشتی هینگی عه‌بدۆلا سه‌رباز و سنار مامه‌دیمان گه‌هشتبوونی (نه‌قشی، ٢٠١٣، ٥-١٧).

(٩٥) هیر ل ١٤ ته‌باخا ١٩٥٦ تا ١٨ کانوونا ئیکتی ١٩٥٩ بالیۆژی ئه‌مریکا ل وه‌لاتی مسری بو (Mak, 22, July, 1987).

(۴۷۸)، ئەگەر ئێمە ئەفقی چەندی دزفیت بۆ بۆ مۆرکنا رێککەفتنامە یا ۲۹ خزیرانا ۱۹۶۶ دناقبەرا کوردان و بەغدا دا، دگەل هندی دا بالیۆخانە یا ئەمریکا ئەف چەند دیارکریه: «سەرەرای هندی هندیەک حالەتین قاچاخی و بازاری پەش یین دناف کوردان دا هەین، ب شیوەیه کێ گشتی کوردستانا ئێران ئارامە، ئەم باوەرناکەین ئەو چالاکیین دناف هندی کورداندا ل ئێران پەیدا بووین مینا یین باژیری مهاباد ل پاشەپۆژی بەرهف پیشقەبچن و پەوشا کوردستان ب شیوەیه ک گشتی ب گوهورن، چونکی هیزین حکومەتا نافەندی یا ئێران تارادەیه کێ باش شیائین کۆتەرۆلکنا هەر رویدانیین نەچاقرێکری یین هەین» (Department of State, October ۲۲, ۱۹۶۶).

ژفەرپژا ئەف چەندا ل سەری هاتیە رۆنکرن، هەر ل دەستپێکا کانوونا دووی ۱۹۶۷، حکومەتا تاران ب فەرمانا شاهی ب کپیار کوردستان کرە دەفەرەکا لەشکەری، سەرباز و جاش بیوون حوکمدارین «رەهای» یین رۆژەلاتی کوردستان، هیزین ئێران ب بهانهیا ژنافرنا چەتە و رێگران خەلک تالان دکر و خو ژ هیچ کپیارەک کوشتنی نەدداپاش، ژئەنجامی ئەف چەندی کوردان دەست ب لقیینه ک چەکداری ب دژی هیزین ئێران کر (حسامی، ۱۹۷۱، ۶۵-۶۶)، و ئەف لقیینه ب لقینا سالی ۱۹۶۷-۱۹۶۸ دناف کوردین رۆژەلاتا کوردستاندا نافدارە^(۹۶) (خزری، ۲۰۱۵، ۳-۴؛ خزری، ب.م، ۱۲۸-۲۳۰).

لدویف هزرویرین قونسۆلی ئەمریکا ل تەبریز (والتر لیون کاتلەر Walter Leon Cutler ۱۹۶۵-۱۹۶۷) ژ فەرپژا ئەف چەندی پیشهاتین سیاسی یین رۆژەلاتا کوردستان گەلەک خراب بوون، هیزین ئێمەهیا ئێران چاقدیریەکا تۆند داناوو سەر دەفەرین کوردی، و ل ئەوی دەمیدا بۆ کارمەندی قونسۆلخانە یا ئەمریکا دقیان پەیوەندیان دگەل کوردان گریدەن داکو پیزانیین دروست دەربارەری پەوشا کوردان بەستخوڤە بینن، بەلێ دترسیان پینگاڤان لدۆر ئەف چەندی بهافیزن، ژبەرکو حکومەتا ئێران دەستەلاتدارا فەرمی یا وەلاتی بوو و ئەگەر دیپلوماتکارین ئەمریکا خو نیزیکی کوردان کربان دا تاران هزر کەت ئەمریکا کوردان ب دژی رژیما شاهی پالەت، ژبەر هندی دیپلوماتکارین ئەمریکا گەهشتبوون هندی باشتەر بۆ بەستفەهینانا پیزانیان

(۹۶) لدۆر بویهر و پیشهاتین دەستپێکا رویدانا ئەف لقینا کوردان و ئارمانجین سەرکردایەتیا ئەوی بەرپۆڤە (خزری، ۲۰۱۵، ۳-۴؛ سەردهشتی، ۲۰۰۲، ۳۷-۷۱؛ خزری، ب.م، ۱۲۸-۲۳۰؛ گادانی، ۲۰۱۲، ۲، ۱۱-۷).

دەربارەى كوردان پەيوەنديان دگەل بەرپرسي ئيراني گريدەت، چونكى پشت راست بوون چ ئاريشە بۆ پەيدا نابن (Kennedy, September ۱۵, ۱۹۸۹). ب ئەفى پەنگى پرون دبیت بەرپرسي ئەمريکا هزرەدکر ئەگەر خو نيزيکی کوردان بکەن چ دەستکەفت ب دەست ئەوان ناکەفن، بەرۆفاژى دى بەرژەوهندیين ئەوان دگەل تاران تیکچن.

ل ئەوى دەمیدا پژیما شاھى پێقەبەرییا CIA ل تاران ئاگەھدارکر کوردان دەست ب ئەجامدانا لقیئەکی ب دژى هیزين ئیرانی کریه، و ل ۲ شوباتا ۱۹۶۷ وەزارەتا دەرڤەیا ئەمريکا دخویانیهکی لدۆر سیاسەت و ئارمانجین ئەمريکا ل ئیرانی رادگەھینت و تیدا دا دیارکر، پیدقیه ئیران پەوشا خو یا نافخویى بەرەف پيشقه بەت، داکو پی بشیت هەولین (یاخیبوویان) ئەقجا چ نەپازیبوونا خەلکی باژیران یان هۆزین نەئیکگرتی (کوردان ل باکووری پۆژئافایى و عەرەب ل باشووری) یين مەترسیان دکەنە سەر چاکسازیبين ئەوى ژناقبەت، هەرەسا دا دیارکر ئەمريکا مایتیکرنی دکاروبار و پرسين نافخوی یين ئیرانیدا ناکەت، و بتنى ئارمانجا واشنتۆن پاراستنا سەرەهرى و سەرەخویا ئیرانی ژ هەر هیزەکا بیانی و دۆژمن و پالدانا ئەوى بۆ هەفکاریکرنی دگەل پۆژئافایى یه. پيشقهبرن وبهیزکرنا دەزگەهين سیاسى، کۆمەلایهتی و ئابووری یين ئیرانی بۆ دابینکرنا یاسا، فەگواستنا هیزى ب ئاشتییانە وەک پیدقیهک گرنگ و زیدەکرنا پشکداریا هەمى تەخین جفاکی د دەزگەهين ئیرانیدا یه (Department of State, February ۲, ۱۹۶۷).

ل ئەوى دەمیدا هیزين لقیئا کوردی یا سالا ۱۹۶۷ هیزشکرە سەر بنگەهين هیزين ئیرانی ل سەر سنوورين ئیران و عیراقى، و ئەمريکا نەدڤیا دەست دکاروبارين نافخویين ئیرانی دا وەردەت، بەرۆفاژى دڤیا ئیران مافين نەتەوہيین خو ژ ئەوان کوردان، ب شیوہیەک یەکسان بەدتنى و لدویف پړژا ئاکنجیبوونا ئەوان داھاتى ئیرانی لسەر ئەوان دابەش بکەت، و پیکى ب دەتە ئەوان دنافی دامو دەزگەهين ئیرانیدا کار بکەن، هەرچەوابیت ل ۱۷ گولنا ۱۹۶۷ دگەرما تیا شەپى دنافهرا کوردان و هیزين ئیرانیدا، وەزارەتین دەرڤە و بەرەفانییا ئەمريکا داخووازا پازیبوونا سەرۆکی ئەمريکا جونسۆنى بۆ دانا (۵۰) ملیۆن دۆلاران ب قەرەز بۆ کرینا کەلو پەلین لەشکەرى بۆ ئیرانی یين ئەوى ل گولنا ۱۹۶۶ بریار لسەر دایى کربوو، ئەوان وەسا هزرەدکر

دی ئێران وەک داهاوەک ئابووری بوو خوە پاکەت، ژبەر هندی ئەوان داخواز ژ بالیۆخانەیا ئەمریکا ل تاران کر، کو پیدقییه بەری هەر داخوازییهک لەشکەری یا ئێران پیشکیش دکەت پیدچوون ل سەر پیشهاتیین ئابووری یین ئێرانی بهیته کرن، ئارمانجا ئەمریکا ژئەقی چەندی ئەو بوو بزانیته ئێران دی ئەوان قەرزان دچ بیاڤاندا بکارهینیته (Department of State, May ۱۷, ۱۹۶۷).

پیشهاتیین پۆژهلەلاتا نافین ل خزیران تا ئەیلوولا ۱۹۶۷ بەرهف گۆرانکاریین بلەزیین مەترسیدارڤه دچوون، چونکی دئەقی دەمیدا کوردین پۆژهلەلات و باشووری د شەڕین ب دژی حکومهتین تاران و بەغدا دابوون، CIA بوو وەزارەتا دەرڤهیا ئەمریکا دیارکر، کو دگەل پۆژەیهکا زۆرا ئاریشهیین خو پۆژهلەلاتا نافین تووشی شەرەکی نوی دناڤهرا کوردا و هیژین دەرڤهری (عێراق و ئێرانی) بوویه، و مەترسییهکا مەزن کەفتیه سەر پەوشا ئیمناهیا عێراق و ئێرانی (National Archive and Records, ۱-Septem-ber, ۱۹۶۷) ئیدی کوردان باوهری ب حکومهتین عێراق و ئێرانی نەمایه. ژبەر هندی کوردان نەدڤیا ئەقی دەرڤهتی ژ دەست بدەن و وەسا هزر دکرئیدی بتنی دشین ب ریکا شەری مافین خو بدەستخوڤه بینن، چونکی حکومهتین عێراق و ئێرانی پیگیری ب سۆزین خو دگەل ئەوان نەددا (Charountaki, ۲۰۱۱, ۱۳۳-۱۳۳).

ژلای خۆڤه CIA ئاماژە ب ئەقی چەندی دایه ئەقی جاری شەڕی کوردان ب مەترسی کەفتیه، چونکی چالاکیین هیژین کوردی ماوه بوو ماوهیی ب دژی هیژین حکومهتین عێراق و ئێرانی ل سەر سنووران رویددان، نۆیبوونا شەری ل دەرڤهری کوردی پتر بووینه ئەگەری ئالۆزبوونا ئاریشهیین دەرڤهری، و ژ ڤهڕیژا ئەقی چەندی دی کوردین سووری ژ دەست ب شوڤهشی کەن، و دبیت پەوشا دەرڤهری پتر تیکچیت و دی وەلاتین سوڤیا، عێراق و ئێران وەسا هزرکەن ئەمریکا ئەف پلانه ب دژی ئەوان دارشتی یه، چونکی چ جارن وەک ئەقی جاری کوردان ب پیکڤه شەڕی دوو وەلاتان نەکریه (National Archive and Records, ۱-September, ۱۹۶۷)، ژبەر هندی بوو لاوازکرن کارتیکرنا دۆزا کوردی ل سەر ئێرانی، ئەمریکا فروکین لەشکەری یین (F4-Jets) دگەل (۱،۳) ملیۆن دۆلاران پیشکیشی شاهی کرن، داکو بشیت پیدقیین خوە یین لەشکەری بکریته و پتر ب ئەمریکا ڤه بهیته گریدان (Charountaki, ۲۰۱۱, ۱۳۳).

ب ئه‌فی چهندی پژیما شاهی هیزین خو ب شیویه‌کی بهیز پیکه‌ستن، چه‌که‌کی پیشکه‌فتی ژ ئیسرایلی کپی، و ب هاریکاریا پاوژکارین ئه‌مریکا پلانین هیرشکرنی بو سهر هیزین لقینین کوردان دارشتن.

ب بوچوونا ئه‌ندامی NSC هارۆلد هینری ساونده‌ریزی ده‌می ل سالا ١٩٦٧ بو چهنده‌یفان شهر و پیکدان دناقه‌را هیزین کوردی و ئیرانیدا رووداین، ئه‌مریکا چ په‌یوه‌ندی دگهل کوردان نه‌بوون، چ گرنگی ب دۆزا کوردی نه‌ددا بتنی ئه‌مریکا ب ریکا هه‌والگیریا خو زۆر ب هۆشیاری دویچه‌وونا پیشه‌اتین ئه‌وان دکر (Stern, ٢٣ November, ١٩٩٣). به‌روفاژی شاهی داخواز ژ ئه‌مریکا کر مه‌رامبه‌ری پیشه‌چوونین ب دژی ئیرانی یین ل ده‌قه‌ری هاتینه پیش هاریکاریا تاران بکه‌ت، چونکی شاه ژ سه‌رکه‌فتنا کوردان ل ئیرانی و عیراقی دترسیا (Reisinezhad, ٢٠١٩, ٣١). دئه‌فی بیافیدا به‌رپرسی نقیسینگه‌ها کاروبارین ئیرانی ل واشنتۆن (دانیا ل ئولیفه‌ر نیۆبه‌ری ١٩٦٦- Daniel Oliver Newberry ١٩٦٧) دناقه‌را سالین ١٩٦٦-١٩٦٧، ئه‌مریکا چالاکیین نه‌ینی دناف کورداندا هه‌بوون، واشنتۆن زۆر پیزانین بریکا سیخۆرین CIA لدۆر کوردان بده‌ستقه‌هینابوون و به‌رده‌وام پیزانین لدۆر چالاکیین ئه‌وان بو واشنتۆن ده‌اته‌ فپیکرن، به‌لی ژبه‌ر هه‌بوونا ریکه‌فتنامه‌یان دگهل شاهی ئه‌مریکا سیاسه‌تا خو مه‌رامبه‌ری کوردان پاره‌ستاند و چ گرنگی ب دۆزا کوردی نه‌ددا (Kennedy, December, ١٩٩٧).

ل ئه‌فیری ب ئاشکه‌رایی خویا دبیت د ماوه‌یی لقینا کورداندا ل شوباتا ١٩٦٨ پتر ده‌لیقه بو رژیما شاهی هینابوون پیش ترسا که‌فتنا رژیما خو ژلایی هیزین ده‌رکی نیشا ئه‌مریکا بده‌ت، پشته‌قانییا عیراق و سوڤیه‌ت بو کوردان ب خوه کر بوو به‌انه بو هندی پتر ئه‌مریکا هاریکاریا ئه‌وی بکه‌ت، ئه‌ف چهنده دتلیگرافه‌کا بالیۆزخانه‌یا ئه‌مریکادا یا ل ٦ ئادارا ١٩٦٨ بو وه‌زاره‌تا ده‌رقه‌ یا وه‌لاتی خو فپیکری هاتییه سه‌لماندن، چونکی تیدا دایه دیارکرن شاهی دقیت بو هه‌می ئیرانیان دیار بکه‌ت سه‌ربه‌خویا ئیرانی ب ئه‌مریکا قه‌ گریدایه، فشارین سوڤیه‌ت ب ریکا پراگه‌هاندنا ئاشکه‌را و نه‌ینی، واته پالانا کوردان ب ریکا به‌لافه‌کرنا گۆتاران د پۆژنامه‌یاندا یان پراگه‌هاندنا شه‌ری ب دژی ئیرانی بو دویرکرنا ئیرانی ژ ئه‌مریکا، ئیران نه‌چارکرییه زیده‌تر گرنگیی ب به‌ره‌قانیکرنا خو بده‌ت، ل ده‌می پیشه‌اتین نه‌خۆش ل ئیرانی

پویدان ئه‌وی راسته‌وخۆ ده‌وله‌تین بیانی وه‌ک سوّقیه‌ت و عیراق پی تۆمه‌تبار دکر، و شاه‌ی دقیت سه‌رکه‌فتنا خوّ وه‌ک شاه‌ه‌ک فارسی مه‌رامبه‌ری ته‌کتیکین پیشه‌اتین نافخوویی نیشان بده‌ت، ژبه‌ر هندئ به‌رده‌وام داخو‌ا هاریکارییان ژ ئه‌مریکا دکر (پۆژناما کوردستان، شو‌باتا ۱۹۸۱، Department of State، March ۶, ۱۹۶۸).

ده‌ئقی چوارچوو‌قه‌یدا دشین ئاماژه‌یان ب پاپۆرت‌ه‌کا CIA بده‌ین، کو تیدا ب ئاشکه‌رای بیاسی شیوازی شاه‌ی ئیرانی بو مه‌زنکرنا مه‌ترسیان بو سه‌ر ده‌سته‌لاتا خوّ و به‌رژه‌وه‌ندیین ئه‌مریکا دکه‌ت، ل ۷ گولانا ۱۹۶۸ CIA دا دیارکر ژبو بده‌سته‌هینا ئارمانجین خوّ، شاه‌ی به‌رده‌وام گوهدارییا ئامۆژگاریین راویژکاریین ئه‌مریکا نه‌دکر، ژبه‌ر هندئ ئه‌وی به‌رده‌وام دقیا ب ئه‌قان جوّره‌ سه‌رده‌رییان سه‌رکه‌فتین خوّ مه‌زن بکه‌ت، و خه‌له‌تیین خوّ یین سیاسی ب ریکه‌ه‌وین له‌شکه‌ری ب دژی نه‌ته‌وه‌یین ئیرانی ب تابه‌تی کوردان راسته‌که‌ت، ئه‌وی هزردکر ئه‌قان بیروباوه‌رییان نافبری یی ژ شاه‌ه‌ک ترسنوک، بی نافو نیشان یی کری شاه‌ه‌ک ژ جه‌ی باوه‌ریی دناف ته‌خ و چینین جفاکی یین ئیرانی، ب ئه‌قی چهندی هاتبوو پالان شائین خوّ یین له‌شکه‌ری ب دژی نه‌ته‌وه‌یین دی یین ئیرانی مینا کوردان بکاربه‌ینیت (May ۷, CIA, ۱۹۶۸). ل ئه‌وی ده‌میدا ساواک ب تۆندی ب دژی کوردان پاوه‌ستییا بوو، و ل ۱۰ گولانا ۱۹۶۸ سی که‌سایه‌تیین کورد بنافتی (مه‌لا ئه‌حمه‌د حه‌مه‌ده‌مین شه‌لماس یی نافدار ب (مه‌لا ئاواره ۱۹۳۴-۱۹۶۸)، و (په‌حمانی وه‌تمان چاوشین) و (مه‌لا که‌چه) ل گوندی (دیوالان نی) ل ده‌قه‌را (سو‌یسان) ل باژیری سه‌رده‌شت ژلای ساواک فه‌ ده‌ینه‌گرتن و پاشی ب شیوه‌یه‌کی دوویر ژ هه‌ستیین مروّقی سیداره‌دان (نه‌قشی، ۲۰۱۹، ۱-۲۴؛ پیشنماز، ۲۰۲۱، ۲۰؛ مینایی، ۱۹۸۶-۳۳؛ خزری، ۲۰۱۵، ۳-۴۷). ژ ده‌رئه‌نجامی فشارین مه‌ترسییا بزافا کوردان یا سالتین ۱۹۶۷-۱۹۶۸ یا بو ماوه‌یی (۱۸) هه‌یقان فه‌کیشایی^(۹۷) و به‌ره‌فی پیشفه‌چوونا کارتیکرنا پیشه‌اتین شو‌ره‌شا ئه‌یلوولی لسه‌ر دۆزا کوردی ل ئیرانی، جوّنسوئی ل ۱۷ گولانا ۱۹۶۸ رازیوونا خوّ لسه‌ر پروگرامی دانا قه‌رزان

(۹۷) هه‌ژییه‌ بیژین پتریا شه‌رین ئه‌قی بزافی ل چاین دنافه‌را مه‌باد، سه‌رده‌شت و بانه‌دا بوون و ل دۆر چه‌وانیا ب دووماهی هاتنا ئه‌قی لئینا کوردی و سیاسه‌تا حکومه‌تا ئیرانی مه‌رامبه‌ری کوردان ده‌وی ماوه‌یدا به‌ریخو‌بده (Halliday, 1979, 222) سه‌رده‌شتی، ۲۰۰۲، ۳۷-۷۱؛ خزری، ب.م، ۱۲۸-۲۳۰؛ گادانی، ۲۰۱۲، ۲، ۷-۱۱).

بۆ هاریکارییێن له‌شکه‌ری ب ئیرانی دیارکر (Department of State, May ١٧, ١٩٦٨).

ژلایه‌کی دیقه، ژبه‌ر کاودانی دۆزا کوردی ل ئیران و عێراقی، و ژ به‌ر پیشه‌تاین سیاسی ل که‌نداقی فارسی ئیران که‌فتبوو دره‌وشه‌کا ته‌نگاف دا، له‌ورا ل ٦ خزیرانا ١٩٦٨ هاریکاری و ه‌زیری به‌ره‌فانییا ئه‌مریکا بۆ کاروبارین ئاسایشا نیقه‌ده‌وله‌تی (پاول کولیتۆن وارنک Paul Culliton Warnke ١٩٦٧-١٩٦٨) دا دیارکرن پیدقییه واشنتۆن هاریکارییێن له‌شکه‌ری پیشکیشی ئیرانی بکه‌ت، داکو بشیت لسه‌ر هه‌ف‌کییێن خو یێن نافخوی زāl بیت (العکلی، ٢٠١٨، ٩٦؛ Andersen ٢٠٢٢، ٣٥-٤). ژبه‌ر هندێ ل ١٢ خزیرانی د دانوستاندنه‌کیدا دگه‌ل سه‌روکی ئه‌مریکا جۆنسۆنی، شاهی داخووا چه‌ندین هاریکارییێن له‌شکه‌ری ژ ئه‌مریکا کرن، ژ ئه‌وان زیده‌کرنا راویژکار و شاره‌زایین ئه‌مریکی بۆ مه‌شقرنا هیژین ئیرانی لسه‌ر ئه‌وی چه‌کی ئیرانی ژ ئه‌مریکا کری، و پیدانا سیسته‌می کونترۆلکرنا ئاسمانی بۆ کونترۆلکرنا که‌نداقی فارسی و ده‌قه‌ری ئالوژیی ئیرانی لسه‌ر سنووری ئیران و عێراقی، واته‌ پۆژه‌لاتی کوردستانی (Washington National Records, June ١٢, ١٩٦٨).

ئه‌فه‌ل ده‌مه‌کیدا بوو ئه‌ندامی گروپی ئاشتیی دناف ده‌قه‌ری کوردیدا ژبو هه‌له‌نگاندن و زانینا په‌وشا کوردان سه‌ره‌دانا ده‌قه‌ری کوردان کرن، ده‌قی چوارچوو‌قه‌یدا ئه‌نداما گروپی ئاشتیی ی ئه‌مریکا (جانیت گرایسۆن گوتلیب-Jean nette Grayson Gottlieb ١٩٦٧-١٩٦٥) دا دیارکر ب مه‌به‌ستا بده‌ستفه‌هینا پی‌زانینا ده‌رباره‌ی سیاسه‌تا پ‌ژێما په‌له‌وی مه‌رامبه‌ری کوردان، ئه‌وان سه‌ره‌دانا که‌مه‌کا کوردان ل نیزیکی باژیری (نوشه‌هر) ل پارێزه‌گه‌ها (مازنده‌ران) کر، و کاودانی ئه‌وان زۆر نه‌خۆش بوون و گه‌له‌ک ژ ئه‌وان دترسیان، چونکی ئه‌وان کوردان ه‌زدکر پ‌ژێما په‌له‌وی ئه‌وین ه‌نارتنی ئه‌ویری، داکو دویچه‌وونا ل‌قینی ئه‌وان بکه‌ن (August ٢٥, Ganzglass, ٢٠١٨). ب ئه‌قی په‌نگی دیار دبیت دگه‌ل نه‌دانپیدانا مافی نه‌ته‌وه‌یی یێن کوردان، پ‌ژێما شاهی سیاسه‌تا فه‌گوه‌استنا کوردان په‌یره‌و دکر، و ئه‌مریکا هیچ هه‌لوێست و سیاسه‌ته‌ک مه‌رامبه‌ری ئه‌قی سیاسه‌تا پ‌ژێما شاهی یا ب دژی کوردان ده‌رنه‌برییوو.

سه‌ره‌رای کاریگه‌ریا چه‌کی ئه‌مریکی یێن هیژین ئیرانی ب دژی کوردان بکارده‌یتا، تا ٧ تیرمه‌ها ١٩٦٨ ل‌قینا کوردان ل گوند و باژیری پۆژه‌لاتی کوردستانی ب دژی

دەستەلاتا شاھی بەردەوام بوو، ژ ڤه‌ریژا کارتیکرنا ئەڤی لڤینی ڤه‌وشا ئیمناییا ئێرانی تارادەیه‌ک دیار تیکچوو، و بالیۆزخانەیا ئەمریکا هەست ب مەترسیا ئەڤی لڤینی کربوو، و دنامەیه‌کیدا وه‌زارەتا دەرڤه‌ یا ئەمریکا دایه‌ دیارکرن دبیت ژ دەرئەنجامی لڤینین ئۆپۆزسیۆنا ئێرانی ژ ئەوان یین کوردان خۆپیشاندان ل سەرانبەری ئێرانی دەستپیکەن، ب ئەڤی چەندی دا زیانین مەزن ب ڤه‌وشا ئیمناییا ئێرانی کەڤن (De- partment of State, July ۷, ۱۹۶۸). وه‌زارەتا دەرڤه‌یا ئەمریکا نیشان ددەت ل ئەڤی دەمی پیشه‌تاین ئێران و عێراقی ژبەر دۆزا کوردی بەره‌ڤ کاوداتین هەستیاری دچوون، لژیڕ فشاران ئەوان پیشه‌تاتان ل ۱۲ تیرمه‌هی شاھی داخوازا هاریکارییین زیده‌تر و بەردەوامییا هاریکارییین له‌شکه‌ری یین ئەمریکا ب ڤیکا بالیۆزخانەیا ئەمریکا ژ حکومه‌تا ئەمریکا کرن، شاھی وه‌سا هزرده‌کر ئەو هاریکاری بو ئاسایشا ئێرانی و ڤۆلی ئێرانی بو بدەستڤه‌ینانا ئارمانجین ئەمریکا ل دەرڤه‌ری د گرنه‌گ بوون. (De- partment of State, July ۱۲, ۱۹۶۸).

بەرپرسین ئەمریکی دیارکریه‌ مەترسیا شاھی ژ پینگافین عێراقی بو چاره‌سەرکنا دۆزا کوردی، و کارتیکرنا ئەڤی چەندی لسه‌ر دۆزا کوردی ل ئێرانی، ئەمریکا پالداوو گوهورینان دسیاسەت و هەلوێستین خۆدا مەرامبەری دۆزا کوردی ل ئێرانی بکەت، ئەمریکا هزرده‌کر وه‌ک جه‌ه‌ک ستراتیژی ڤۆژه‌لاتی کوردستانی بو پاراستنا سەر وه‌رییا ئێرانی ژ هێرشین دەرەکی ب تایه‌تی عێراقی گرنه‌گ، له‌و‌را ب هەمی هیژ و شیانین خو هاریکارییا ڤژیما شاھی بو لاوازرکنا لڤینین کوردان دناڤخوویی ئێرانی دا دکر، چونکی ئەمریکا دترسیا به‌یژبوونا کوردان ل ئێرانی بته‌ ئەگه‌ری بەرفه‌ه‌بوونا دەستەلاتا سوڤیه‌ت و لاوازرکنا به‌رژه‌وه‌ندیین ئەمریکا ل دەرڤه‌ری (Entessar, ۲۰۱۰, ۱۶۲). ب ئەڤی ڤه‌نگی دیار دبیت ئەمریکا ژبەر لاوازبوونا پیگه‌هی خو و به‌یژبوونا پیگه‌هی سوڤیه‌ت ل ئێرانی هاریکارییا تاران دکر، داکو مەترسیا ئۆپۆزسیۆنا ئێرانی ژ ئەوان کوردان لسه‌ر ڤژیما شاھی لاواز بکەت.

پشتی لڤینا کوردان یا سالین ۱۹۶۷-۱۹۶۸ ب دووماهی هاتی، ئەمریکا پتر دڤیا خو نیزیکی کوردان بکەت و دبیاڤی ڤه‌روه‌رده‌ و ڤیرکرتیدا ڤه‌یوه‌ندیان دگه‌ل کوردان خو‌ش بکەت، و ب ئەڤی چەندی چەندین سه‌نته‌رین ڤه‌روه‌رده‌ و ڤیرکرنی دناڤ دەرڤه‌ری

کوردی دا ل باژێرین سنه، کرماشان و مهاباد دا قه‌کرن، دئه‌قی چوارچوو‌قه‌یدا ئه‌ندامی گروپی ئاشتییی یی ئه‌مریکی (جوون ویلیهم لیمبیرت John William Limbert ١٩٦٤-١٩٧٣)^{٩٨} دایه‌ دیارکرن ب مه‌به‌ستا کارێ فیکرنا زمانێ ئینگلیزی: «ئهم ژ تاران چووین باژیری سنه، باژیری سنه‌ نافه‌ندا کارگیری یا حکومه‌تا نافه‌ندی بوو، هه‌ستی کورد بوونی دناف خه‌لکی ئه‌قی باژیریدا گه‌له‌ک به‌یژبوو، به‌لی ژ به‌ر سیاسه‌تا تۆندا پژیما شاهی نه‌دشیان بتنێ چ پینگافان بو دژایه‌تیکرنا دامو ده‌زگه‌هین پژیما شاهی دناف باژیری دا به‌افێژن، هێژین کوردی دناف باژیریدا نه‌به‌یژبوون به‌روفاژی هێژین پژیما شاهی کارتیکنه‌کا به‌یژ لسه‌ر ئه‌قی باژیری هه‌بوو، چونکی پژیما شاهی چاقدیرییه‌کا توند دانابوو سه‌ر ده‌فه‌رین کوردی ب تایه‌تی ژ باژیری سنه» (Kennedy, May ٣٠, ٢٠٠٦; Kennedy, August ٢٦, ١٩٩٩). جوون ویلیهم لیمبیرتی بو ماوه‌یی دوو سالاً کارێ فیکرانی ل باژیری سنه‌ سه‌نته‌ری کارگیریا کوردستانی دکر، و ژيانا هه‌قزینی دگه‌ل کچه‌کا کوردا جوهی بناقی (پروانه)^{٩٩} پیکه‌ینا یه، و ب ئه‌قی چهندی لیمبیرتی پشته‌فانییا دۆزا کوردی کر و به‌رده‌وام داخوازا پشته‌فانییی بو ئه‌قی دۆزی ژ واشنتون دکر (Bowden, ٢٠٠٧, ١٥٣; Brown, December ٢٢, ٢٠١٦).

ژلایه‌کی دیقه، ئه‌نداما گروپی ئاشتییی یی ئه‌مریکی ماری ئیلین هیگلاند دبیره‌وه‌ریین خۆدا دایه‌ دیارکرن، ل ئه‌وی وه‌ختیدا کاودانین کوردان زۆر نه‌خۆش بوون به‌رده‌وام شه‌ر و پیکدان دناقه‌را کوردان و هێژین ئیرانییدا هه‌بوو. هیگلاندی دا ئاشکه‌را کرن ل سال ١٩٦٨ پیککه‌فتنامه‌یه‌ک دناقه‌را CIA و تاران دا لدۆر نه‌هیلانا پرسا نه‌ته‌وايه‌تییا کوردی، و دایخستنا سنووری ئیرانی مه‌رامبه‌ری چوونا کوردین پۆژه‌ه‌لات بو باشووری کوردستانی هاتبوو به‌ستن. ژ به‌ر ئه‌وی سیاسه‌تا تۆندا پژیما شاهی مه‌رامبه‌ری کوردان په‌یره‌وگری هنده‌ک کوردان هه‌ولدا بو خو ژ به‌ر هێژین

(٩٨) جوون ویلیهم لیمبیرتی شاره‌زاییه‌ک باش ده‌رباره‌یی دۆزا کوردی ل ئیرانی هه‌بوو و دبیره‌وه‌ریین خۆدا ب دریزی باسی دۆزا کوردی ل ئیرانی کری یه‌ هه‌روه‌سا قه‌کۆلینه‌ک ل ژیر ناف و نیشانین (په‌سه‌نه‌تی و دیاربوونا کوردان به‌ری ئیسلامی ل ئیرانی The origins and appearance of the Kurds in pre-Islamic Iran) (Limbert, 1968; Limbert, 2009).

(٩٩) دچا‌فیکه‌فتنه‌کی دا ل ٢٣ ته‌باخا ٢٠١٦ ئه‌وی دایه‌ دیارکرن ئه‌و دبهنه‌رت دا خه‌لکا باژیری سنه‌ یه، ده‌یک و بابین ئه‌وی کوردین جوهینه، لدۆیف هزره‌ویریین ئه‌وی ل ئه‌قی ده‌می دا ئه‌مریکا کارتیکنه‌ک باش ل ده‌فه‌رین کوردی هه‌بوو (Kennedy, 23 August, 2016).

ئێرانى برەقن و بەرهف سنوورى باشوورى کوردستانى بچن، بەلى پزىما شاھى چاقدىرييهک تۆند دانابوو سەر دەرەين کوردنشین و پیک ب ئەوان نەهاتە دان دەرەزبن، و ژبەر پەيوەندیين بهیزيں دناقبەرا ئەمریکا و ئێرانى دا چەندین کورد هاتنە کوشتن (Brown, December ۲۲, ۲۰۱۶b; Hegland, ۲۰۲۰, xix).

دیسان ئەفان ئەندامین گروپی نشتینى ئێمەریکا ناسکەرکریه، خەلک ل کوردستانى ب شیوهیهک تۆند ب دژى ساواک پراوەستیا بوون، ژبەر هندی گەلەک جارن کوردان بۆمب ل دەورووبەريں ئۆتۆمبیلین ساواک دپەقاندن، ل ئەوى دەمیدا کوردان پەيوەندى دگەل حکومەتا عیراقى هەبوون، و ل دەمى لیمبیرتى سەرەدانا نەخوشخانەیا سنەى کرى چەند ئەفسەرەکین بریندار یین عیراقى تیدا دیتبوون، لیمبیرتى دایە دیارکرن ل ئەوى وەختیدا هەستى نەتەوايه تیا کوردی ل باژیرى سنە ب بەراوردی دگەل باژیرى مهاباد نەگەلەک بهیزيبوو (Kennedy, May ۳۰, ۲۰۰۶; Limbert, ۲۰۰۹)، چونکی دئەوى ماوهیدا سنە بەردەوام دبن کونترۆلا هیزيں ئێرانیه بوو، و بەرۆقازی باژیرى مهاباد سەنتەرى سەرەکی یی لقیین کوردان بوو، و خەلکى ئەوى بەردەوام ب دژى هیزيں ئێرانى پادبوون و پزیهەکا دیار یا خەلکى مهاباد حەز ئەمریکا ب تايهە CIA نەدکر، چونکی ئەوان هزرەکر هیزيں CIA هاریکاریا پزىما ئێرانى بۆ ژناقبەرا دۆزا کوردی دکەن، و ئەف چەندە د پشەهاتین لقینا کوردان یا سالتین ۱۹۶۷- ۱۹۶۸ بۆ ئەوان ب پەنگەکى ناسکەر دیاربوو (Brown, December ۲۲, ۲۰۱۶b).

ب کورتى تا دووماهییا کانوونا ئیکى ۱۹۶۸ حکومەتا جۆنسۆنى وەک پرسەک ئاسایشا نافخویى یا ئێرانى سەرەدەرى دگەل دۆزا کوردی ل ئێرانى دکر، لەورا واشنتۆن بەردەوام سیاسەتا نەمایتیکرنى دکاروبارین ئێرانیدا مەرامبەرى دۆزا کوردی بکاردهینا، گەلەک جارن بەرپرسین ئەمریکا ددانوستاندنن خۆ دا دگەل بەرپرسین ئێرانى ئاماژە ب دۆزا کوردی ل ئێرانى ددا، دیسان ئەو کەسایهتیین ئەمریکی ئەوان ب مەرەما کارین پەرورەدە وفیرکرنى دچوونە دەرەين کوردی راپورتین جۆراوجۆر لدۆر سیاسەتا پزىما شاھى مەرامبەرى کوردان بۆ CIA و وەزارەتا دەرەفەیا ئەمریکا فریدکرن، و تیدا دیار دکرن پزىما شاھى سیاسەتەک نەیهەکسان و تۆند دگەل کوردان بکاردهینیت، و پیدقییه واشنتۆن پۆلى خۆ بگیرییت و فشاران بیخیته سەر تاران دۆزا کوردی چارەسەرەبکەت،

و دانپێدانن ب هەبوون و مافین کوردان ل ئێران بکەت. دگەل ھەندیدا بەردەوام دگوت ئەمریکا دگەل ئێرانە ک پێشکەفتی و ئارام و ئیکگرتییە و ب هیچ پەنگەکی ئامادەنێنە مایتیکرنی دکاروبارین نافخۆیین ئێران دا بکەت، پێدقییە ئێران دۆزا کوردی ب شیوەیە ک ئاشتییانە چارەسەر بکەت و ئەمریکا ئامادەنێنە بەرژەو ھەندییین خو سەرا دۆزا کوردی دگەل ئێران تێکبدەت، تاران بەرپرسا سەرەکی یە ژ کێشەیین خو و واشنتۆن ب هیچ پەنگەکی ماف نینە لدۆر چارەسەرکرن پرسی نافخۆی یین ئێران فشاران بکەت سەر تاران و بتنی کوچکا سپی ئامادەبوو بو پاراستنا بەرژەو ھەندییین ئەمریکا و سنووردارکرن پێگەھێ سۆقیەت ھاریکارییا تاران بکەت.

تەوهری سیی

کاریگەریا پەيوەندیین ئەمریکا و ئێران

سەر کوردین پۆژەهلات ۱۹۶۹-۱۹۷۲

ل سالا ۱۹۶۹ مل بملی پشتهفانیکرنا بەلۆچییان حکومهتا عێراقی ههولیدا هاریکاریا کوردان ژێ ب دژی تاران بکەت، دگەل هندیلا ل ئەفی دەمی دا بزافا نەتەواتیا کوردی ل پۆژەهلاتی کوردستانێ تا رادهیهکی بەرچاف لاواز بوو، حکومهتا ئێرانێ سیاسەتەکا تۆند مەرامبەری کوردان بکار دهینا، ئەمریکا یا خو ب پارێزەرا مافین مروفی دانا مەرامبەری تاوانین ئێرانێ بێ دەنگ بوو، بەرۆقاژی ب پیکا پشکیشکرنا هاریکاریین دارایی و لەشکەری پشتهفانییا دەستەهلاتا ئێرانێ دکر، چونکی دۆزا کوردی ب مەترسی بو سەر ئاسایشا هەقیەیماننا خو ئێرانێ دزانی (Besifki, ۱۹۹۶, ۱۸۴؛ وهیسی، ۲۰۲۲، ۸۰ و دۆیقدا؛ جەلال، ۲۰۲۱، ۳۵۹).

ئەفی دەمی شاھی ئێرانێ چالاکیین ژلایی KDPI ب دژی هیژین ئێرانێ ئەنجامدەدان ب مەترسی بو تیکدانا ئارامییا ئێرانێ وەسفکرن، و ههولدان بو ئەمریکا دیار بکەت دۆزا کوردی مەزنترین مەترسیه بو سەر ئیک پارچە و سەروەریا ئێرانێ، و پیدفیه ب هەر ریکەکا هەی دۆزا کوردی ژناقبەت، لەورا هەوالگیریا ئێرانێ ساواک ب تۆندی ب دژی کوردان راوەستییا، ب ئەفی چەندی ل باکووری پۆژەهلاتا کوردستانێ زیانین گەلەک کاریگەر ب کوردان کەفتن، دئەفی بیافیدا حکومهتا ئەمریکا پشتهفانییا ئێرانێ دکر، چونکی بەرژەوهندییین ئەوی ل ئێرانێ کەفتبوون درەوشەک خراب دا (Matin, ۲۰۲۰, ۲۹۵-۲۹۸; Cabi, ۲۰۲۱, ۱۵۷; Takeyh, ۱۸۷, ۲۰۲۱-۱۸۹).

ل ئەوی دەمی دا ئەندامین گروپی ئاشتیی ی ئەمریکا ئەوین دیبافی پەوهرەدی، چاندنی و نوژداری دا ل دەقەرین کوردی کاردکرن مینا (چارلز چک کامینسکی ۱۹۶۹ Charles “Chuck” Kaminski-۱۹۷۰)، کو مامۆستای زمانی ئینگلیزی بو ل باژیری کرماشان، پیزانیین گرنگ لدۆر سەرەدەریا پژیما شاھی دگەل کوردان بو CIA و بالیۆزخانەیا ئەمریکا ل تاران فریدکرن، و ئەوان بو وەزارەتا دەرڤەیا وەلاتی

خۆ فریدکردن دگهل هندیدا واشنتۆن بئ دهنگی هه‌لبژاردبوو و دیارکربوو ئیدی مافی تاران وه‌ک ئه‌هوی بقیته‌ سه‌ره‌ده‌ریی دگهل پرسین نافخوویی ئیرانی بکه‌ت، و دبیاقین دابینکرنا ئیمناهیی دا ئه‌مه‌ریکا ئاماده‌یه هاریکاریا تاران بکه‌ت (Krauskopf, ٢٠١٣, ٤٠-٤٣).

ل ١٠ ته‌باخا ١٩٦٩ پۆژنامه‌یا (العهد نیوز)^(١٠٠) یا لبنانی دراپۆرتیه‌کا خۆدا دا دیارکردن، سیاسه‌تا ئه‌مه‌ریکا مه‌رامبه‌ری دۆزا کوردی ل ئیرانی هاتییه گوه‌پۆرین، و په‌یمانیه‌ک دنایه‌را ئیرانی و ئه‌مه‌ریکا دا ب مه‌ره‌ما ژنافرنا دۆزا کوردی ل ئیرانی هاتییه مۆرکرن (کلیه‌ حقوق، به‌من ماه، ١٣٥٨، (Freij, ١٩٩٧, ٥١; ٩٥. لدۆر ئه‌فئ چه‌ندی وه‌زاره‌تا ده‌رقه‌ یا ئه‌مه‌ریکا راگه‌هاند: «هیشته‌ سیاسه‌تا ئه‌مه‌ریکا مه‌رامبه‌ری دۆزا کوردی ب شیوه‌یه‌ک گشتی ل پۆژه‌لاتا نافین وه‌ک خۆیه، و چه‌ به‌انه‌ ده‌سته‌ی واشنتۆندا نین تا سیاسه‌تا خۆ مه‌رامبه‌ری کوردان ب گوه‌پۆریت، و هه‌چ گوه‌پۆرینه‌ک ب سه‌ر سیاسه‌تا ئه‌مه‌ریکا دا مه‌رامبه‌ری دۆزا کوردی نه‌هاتییه» (Hawley, ١٩٨٩, ١١٤; Waisy, ٢٠١٦, ١٥٧) ب ئه‌فئ ب په‌نگی ب شیوه‌یه‌ک پرون ئاشکه‌را دیار دبیت ئه‌مه‌ریکا هیشته‌ دۆزا کوردی ب ئاریشه‌یه‌کا نافخوویا ئیرانی دزانی، کوچه‌کا سپی به‌رده‌وام دگوت ئه‌مه‌ریکا ب هه‌چ شیوه‌یه‌ک ماف نینه‌ مایته‌یکرنی دکاروبارین نافخوویی ئیرانییدا بکه‌ت و پیدقییه حکومه‌تا ئیرانی هه‌ولبه‌ده‌ت ئاریشه‌یه‌ی خۆ یین نافخوویی ب شیوه‌یه‌ک ئاشتیانه‌ و بئ مایته‌یکرن ده‌ره‌کی چاره‌سه‌ر بکه‌ت و حکومه‌تا ئه‌مه‌ریکا ئاماده‌یه ده‌فئ بیافیدا هاریکار ئه‌هوی بکه‌ت.

رژیم شاه‌ی دنایه‌را ته‌باخا ١٩٦٩ تا ئادارا ١٩٧٠ ب شیوه‌یه‌ک هه‌ور دویچه‌چوونا پیشه‌اتین دۆزا کوردی ل پۆژه‌لاتا کوردستان دکر، چونکی ل ئه‌هوی ده‌میدا دۆزا کوردی ل ئیرانی ب ته‌مامی که‌فتبوو دبن کارتیکرنا پیشه‌اتین شۆره‌شا ئه‌یلوولی دا، و ل ده‌مئ به‌یاننامه‌یه‌یا ١١ ئادارا ١٩٧٠ دنایه‌را سه‌رکردایه‌تیا شۆره‌شا ئه‌یلوولی و حکومه‌تا عیراقی دا هاتییه مۆرکرن و به‌لافه‌کرن، کوردین پۆژه‌له‌ات پیشوازییه‌کا گه‌رم لیکر و خه‌لک هاتبوون سه‌رجاده‌ان که‌بخوشیا خۆ ده‌ربری و پیرۆزبایی ل ئیکو دوو کربوون (محمدصالح، ٤ چریا ئیکو ٢٠٢١).

(١٠٠) پۆژنامه‌ی العهد نیوز پۆژنامه‌یه‌ک لبنانی یه‌ ژلای شیعین لبنانی فه‌ ب زمانین عه‌ره‌بی، ئینگلیزی و فه‌ره‌نسی ده‌اته‌ وه‌شاندن (العهد نیوز، <https://english.alahednews.com.lb>).

دئه‌وی ماوه‌یدا کۆمیتا نافین یا KDPI به‌یاننامه‌یه‌کی به‌لافدکته و تیدا پیرۆزباهییا ل گه‌لی کورد کر و لیژنه‌ک ب ئه‌ندامه‌تییا ئه‌میر قازی، هیمنی شاعیر و عه‌بدوڵلا حه‌سه‌نزاده‌یی پیکهینا، داکو بچن باره‌گایێ بارزانی پیرۆزباهییا لی بکه‌ن، و ریکێ ب هیزین پيشمه‌رگه‌ی و کۆمیتا نافین یا KDPI بده‌ت بچن ده‌فه‌رین کوردی چالاکیان ئه‌نجامده‌ن (قاسملو و حه‌سه‌نزاده، ۲۰۰۲، ۲۴۷). ژلایه‌کی دیکه، کۆمه‌لا رزگارییا کوردستانی لدۆر مۆکرنا به‌یاننامه‌ییا ۱۱ ئاداری پیرۆزباهییا ل حکومه‌تا عیراقی کر، و بو دیار کر ل رۆژه‌لاتی کوردستانی چالاکیان ب دژی رژیمی شاهی ئه‌نجامده‌ن، و داخوازا هاریکارییی ژێ دکه‌ن^(۱۰۱) و ئه‌ف چه‌نده بو به‌غدا دیارکر: «مه‌دقیته ده‌ست ب چالاکیان ل ئیرانی بکه‌ین، داخوازا هاریکارییی ژ هه‌وه دکه‌ین و هیقیدارین هوون هاریکارییا پیشکیشی مه‌ بکه‌ن داکو بشین مافین خوه ل ئیرانی بده‌ستقه‌بینین» (هه‌ژاری، ۲۰۱۰، ۱۲۳).

ل ده‌می ده‌نگو باسین ئه‌فان به‌یاننامه‌یان و هه‌لوێستین KDPI و کۆمه‌لا رزگارییا کوردستانی گه‌هشتینه تاران، شاه ب شیوه‌یه‌کی زۆر پینه‌خۆش بوو، چونکی ده‌سته‌لاتا ئیرانی هزرده‌کر ئه‌و ده‌ستکه‌فتین کوردان ل عیراقی بده‌ستقه‌هینان دێ کوردین رۆژه‌لات هینه پالده‌ن داخوازا هه‌مان تشته ژ تاران بکه‌ن، و ب ئه‌فی چه‌ندی دا پیشه‌هاتین نافخویی ل ئیرانی تیکچن (کاردۆ، ۲۰۱۲، ۷۱؛ حه‌سه‌نزاده، ۱۹۹۵، ۵۸؛ هه‌ژاری، ۲۰۱۰، ۳۶-۴۰؛ نه‌قشی، ۲۰۱۶، ۲۶-۳۰). لدویف هزره‌یریین شروقه‌کاری سیاسی یی CIA بو کاروبارین عیراق و ئیرانی (ستیفن سی. پیلیتیه‌یر Stephen C. Pelletiere) دمه‌رامبه‌ری ئه‌فی چه‌ندی شاهی جاره‌کا دی هوشاری دا هه‌والگیری و بالیۆزخانه‌یا ئه‌مریکا ل تاران، ئه‌فه یارییه‌که سوڤیه‌ته دکه‌ته و دقیت ب ریکا عیراقی و کوردان به‌یت دناف ئیرانی‌دا (Pelletiere, ۱۹۸۴, ۱۶۵).

ل ۱۲ ئادارا ۱۹۷۰ بالیۆزی ئه‌مریکا ل تاران (دوگلاس ماکئارسه‌ری دووی Douglas MacArthur II ۱۹۶۹-۱۹۷۲) بو وه‌زاره‌تا ده‌رفه‌ یا وه‌لاتی خو دا دیارکر، لدویف پیزانیین شاهی ئیرانی دانا حوکمی ئوتۆنۆمی ب کوردان راسته‌وخو لژیر فشارین مۆسکۆ بوو، ژبه‌ر هندی شاهی دقیت حکومه‌تا ئه‌مریکا ب زانیت ریککه‌فتنامه‌یا

(۱۰۱) بو پتر پیزانیان ل دۆر ئه‌فی نامه‌ین به‌ریخۆبده (حیسانی، ۱۹۹۰، ب، ۴، ۵۸-۶۵).

دناڤهەرا کورد و حکومهتا عێراقیدا پێشهاههتا کا زۆر مهترسداره، و دێ فشارا مهترسییان لسه رپۆژههلاتی کوردستانێ و کهندافی فارسی زیدهکهت (National Security Ar- ٦٠١, chive Files, NSCFiles, Box ١٢, March ١٩٧٠, CIA ; March ١٧, ١٩٧٠). شاهێ دڤیا بیژیت ئەمریکا ژ ئەنجامی ئەفی بهیاننامهیی دێ سۆڤیهت پشتهڤانییا کوردین رپۆژههلات کهت دا ب دژی رژیما شاهێ رابن و نهچار بکهن داخوازیین ئەوان یین نهتهوهیی جیهجیهکن.

ل ١٤ ئادارا ١٩٧٠، وهزارهتا دهرفهیا ئەمریکا بهرسفا هوشدارێ و نامهیین شاهێ دا و دیار کر، راسته سۆڤیهت کورد و عێراق پالدا بوون بگههههه ریکهفتنی دگهل هندیدا تارادهیهکی کارتی کرنا ئەوی دیار نینه، چونکی سیاسهتا سۆڤیهتی مهرامبهری کوردان بهردهوام دهیته گوهورین دبیت سۆڤیهت نافژیڤانی دناڤههرا ئەوان کریت (CIA, March ١٧, ١٩٧٠). بهلی وهسا ناهیته پێشبینکر سۆڤیهت جهی پین خو و بهرژهوهندیین خو دناڤ کورداندا بهرهڤ پێشقه بیت، و ئەمریکا گومانێ ژ هندی ناییت سۆڤیهت دۆزا کوردی وهک «کارتهک سیاسی» نه ل ئەفی وهختی و نه ل داهاتوویهکا نێزیکدا ژ بهیز بکهت، سۆڤیهت ب هیچ رهنگهکی پهیوهندیین خو دگهل ئێرانی و تۆرکیا سهر خاترا کوردان نهخۆش ناکهت (National Security Ar- chive Files, ١٩٧٠-١٩٧٣, March ١٤, ١٩٧٠).

ل نیسان تا تیرمهها ١٩٧٠، شاهێ بهردهوام بو بهرپرسی ئەمریکا ددا دیارکر سۆڤیهت دڤیت ب ریکا دۆزا کوردی فشاران لسه ئێرانی زیده بکهت، ههروهسا ل ئەوی دهمی دۆزا کوردی پێشقه چوونهکا بهردهوام بخۆقه دگرت و کارتی کرنا ئەوی لسه دهڤهری دیار بوو، ژ بهر هندی هندهک بهرپرسی ئەمریکا وهک جیگرێ نۆینهری کۆمپانیا نهفتا ئەمریکی (مایک گاردینه Mike Gardiner) ل بهغدا بو بالیۆزخانهیا ئەمریکا ل وهلاتی لبنان ل ٢٨ خزیانا ١٩٧٠ دا دیارکر، ئارمانجا سۆڤیهت دورستکرنا بنگهههکی بو ل عێراق، داکو پین فشاران بنیخته سهر کهندافی و پاشی دناڤ دهڤهرین کوردی ل ئێرانی دهست ب چالاکیین تۆند ب دژی ئێرانی بکهت (National Security Archive Files, ١٩٧٠-١٩٧٣, July ٢, ١٩٧٠).

گاردینهری وهسا هزردکر دێ سۆڤیهت ب ریکا پشتهڤانی کرنا کوردان فشاران

لسهر ئیرانی که‌ت دا جهین پین خو ل ئیرانی بهیز بئخت و پاشی کونترۆلی لسه‌ر که‌نداقی بکه‌ت، چونکی بدریژاهییایا دیروکی سؤفیه‌ت ده‌فه‌رین کوردی ل ئیرانی به‌هین ستراتیژی بو گه‌هشتنا ئارمانجین خو ل ده‌فه‌ری زانییه (په‌سوولی، ۲۰۲۱، ۷۸). ل تیرمه‌ها ۱۹۷۰ وه‌زیری ده‌رفه‌ یی ئه‌مریکا (ویلیهم پیرس پۆجه‌رز William Pierce Rogers ۱۹۶۹-۱۹۷۳) پلانه‌ک بناقی پلانا پۆجه‌رز (Roger's plan)^(۱۰۲) بو چاره‌سه‌رکرنایا ئاریشه‌ و به‌رقرارکرنایا ئاشتی ل پۆژه‌لانا ناغین دارشت، و ل ته‌باخا ۱۹۷۰ کوردان پیشوازییا پلانا پۆجه‌رز ک، چونکی ئارمانجا سه‌ره‌کیا ئه‌فی پلانی چاره‌سه‌رکرنایا کیشه‌یین پۆژه‌لانا ناغین بوو، کورد ب هیقی بوون دۆزا ئه‌وان ژ ل دویف بنه‌مایین ئه‌فی پلانی بهینه‌ چاره‌سه‌رکرن و مافین ئه‌وان دچوارچووئی ئه‌و وه‌لاتین ئه‌و تیدا دژین پی بهینه‌ دان (National Security Archive Files, ۱۹۷۰-۱۹۷۳, August ۱۰, ۱۹۷۰; London, ۱۹۸۴). ئه‌ف پلانه‌ ب مه‌ره‌ما پاراستنا به‌رژه‌وه‌ندیین ئه‌مریکا ل پۆژه‌لانا ناغین هاتبوو دارشتن و چ مفا بو کوردان تیدا نه‌بوو، چونکی کوردان چ کیانین سیاسی نه‌بوون، کو به‌رژه‌وه‌ندیین ئه‌مریکا تیدا هه‌بن داکو ئه‌مریکا بهینه‌ پالدان ل دویف بنه‌مایین ئه‌فی پلانی سه‌ره‌ده‌ریین دگه‌ل دۆزا کوردی بکه‌ت.

هه‌تا ئه‌فی وه‌ختی ژ KDPI دخوازت ب ریکا سه‌رکردایه‌تیا شۆره‌شا ئه‌یلوولی پشته‌فانییا ئه‌مریکا بو دۆزا کوردی ل ئیرانی به‌سته‌فه‌ بینن. KDPI ب هیقی بوو ل دویف پلانا پۆجه‌رز دۆزا کوردی ل ئیرانی ژ بهینه‌ چاره‌سه‌رکرن دچوارچووئی ئه‌وئ سیاسییه‌تا حکومه‌تا (ریجارد میله‌اوس نیکسون Richard Milhous Nixon ۲۰ کانوونا دووی ۱۹۶۹- ۹ ته‌باخا ۱۹۷۴) مه‌رامبه‌ری شۆره‌شا ئه‌یلوولی په‌یره‌ودکر کوچکا سپی راگه‌هاند حکومه‌تا ئه‌مریکا ب شیویه‌کی زۆری رۆن دده‌ت دیارکرن دۆزا کوردی ل ئیرانی کیشه‌یه‌کا ناخۆیی یا ئیرانییه‌، ئه‌مریکا ب هیچ په‌نگه‌کی مافی مایتیکرنی دکاروبارین ناخۆیی ئیرانی دا نینه‌، دگه‌ل هندیدا ئه‌مریکا دخوازیت ئیران دۆزا کوردی ب ریکین ئاشتی چاره‌سه‌ر بکه‌ت (Alvandi, ۲۰۱۶, ۱۲۰).

ژلایی خۆفه‌، ئیرانی هه‌می شیانین خو دمه‌زاختن کوردین پۆژه‌لات ب سیاسه‌تین

(۱۰۲) هه‌روه‌سا ده‌ینه‌ نیاسین ب وه‌شاندنا بهیز، ئه‌ف پلانه‌ بو دوه‌ماهی ئینانا شه‌ری شه‌ش پۆژی دناقه‌ه‌را عه‌ره‌ب و ئیسراییلی و شه‌رین دناقه‌ه‌را سالتین ۱۹۶۹-۱۹۷۰ ل رۆژه‌لانا ناغین ژلایی وه‌زیری ده‌رفه‌ یی ئه‌مریکا پۆجه‌رز هاتبوو دارشتن (البدری، ۲۰۱۵، ۵۲-۶۸; London, 1984).

جودا جودا وه‌ک کوشتن، سیداره‌دان یان ده‌رکرن بترسینیت (گه‌وه‌ه‌ری، ٤ گولانا، ٢٠٢١). لدۆر ئه‌ف‌ئ‌ی چهن‌دی ل ئه‌یلوولا CIA ١٩٧٠ دایه‌ دیارکرن سه‌ره‌پای ئه‌وی ماوه‌یی درێژ ی ئیرانی شه‌ر ب دژی کوردان دکر نه‌شیایه‌ دۆزا کوردی دنافخۆ دا چاره‌سه‌ر بکه‌ت^(١٠٣) وه‌سا دیاربۆ شاه‌ی د‌ف‌یا سه‌رکرده‌ی کوردی پ‌وژه‌ه‌لات په‌وانه‌ی سه‌ر سنووران بکه‌ت دا کوردان ب دژی ئیکو دوو بکاربینیت، و کارتیکرنا شۆپه‌شا ئه‌یلوولی لسه‌ر کوردی پ‌وژه‌ه‌لاقی لاواز بکه‌ت، هه‌روه‌سا ژبه‌ر بزاف و چالاکیی کوردان لسه‌ر سنووری ئیرانی ئه‌نجام‌دان شاه‌ زۆر نه‌ئارام بوو، چونکی گه‌له‌ک جارن به‌رپرسین ئیرانی ژلایی کوردانقه‌ ده‌اتنه‌ کوشتن یان گرتن National Security Archive Files, ١٩٧٠-١٩٧٣, September ٣, ١٩٧٠).

سه‌ره‌پای به‌رده‌وامیا ترسا پ‌ژما شاه‌ی ژ به‌یژبوونا پ‌یگه‌ه‌ی س‌و‌ف‌یه‌ت دناف کوردان دا، ده‌سته‌ه‌لاتا ئیرانی دناقه‌ه‌را ئه‌یلوولا ١٩٧٠ تا چریا دووی ١٩٧٠ دا ب شیوه‌یه‌کی ه‌و‌ور دویش‌چوونا س‌تراتیژیی س‌و‌ف‌یه‌ت ل ئیرانی کر، و تاراده‌یه‌کی زۆری دیار وه‌سا ه‌زردکر س‌و‌ف‌یه‌ت د‌ئ‌ه‌ف‌ان پ‌ل‌ان‌ان دا ه‌اریکاریا کوردان دکر، لد‌و‌ی‌ف ئه‌وان پ‌ی‌زان‌یی‌ن ل ١٠ کانوونا ئیک ١٩٧٠ شاه‌ی ئیرانی داینه‌ بالیۆزخانه‌یا ئه‌مریکا ل تاران، گرنگ‌ترین ئارمانج‌ین سه‌ره‌کی ی‌ین س‌و‌ف‌یه‌ت ل ده‌قه‌ری ژ س‌ی چه‌ق‌ین سه‌ره‌کی پ‌یک ده‌ات: (١) س‌و‌ف‌یه‌ت د‌ف‌یا ئه‌مریکا و پ‌وژتاقای ل پ‌وژه‌ه‌لاتا ناف‌ین و که‌نداقی ده‌ر بکه‌ت. (٢) به‌یژکرنا پ‌یگه‌ه‌ی خ‌و‌ب پ‌یک ب ده‌سته‌ه‌ه‌ینانا پ‌شته‌ف‌انیا ده‌وله‌ت‌ین زله‌ی‌ژ‌ین هه‌ریمی وه‌ک ع‌ی‌راق‌ی ل ده‌قه‌ری. (٣) ته‌ک‌یک‌ین س‌و‌ف‌یه‌ت ب‌و بکاره‌ینانا ئه‌ف‌ان ئارمانجان بکاره‌ینانا کورد و عه‌ره‌بان ل ئیرانی بوو National Security Archive Files, ١٩٧٠-١٩٧٣, December ١٠, ١٩٧٠).

پشتی چهن‌دین راپ‌و‌رت لدۆر نه‌رازیبوونی خه‌لکی ئیرانی د‌پ‌و‌ژنامه‌ی‌ین ئه‌مریکیدا هه‌ر ژ س‌الا ١٩٧٠ تا دووماه‌یا کانوونا دووی ١٩٧١ به‌لاقبووین، کاودانی ژيانا خه‌لکی ئیرانی ب‌و‌ پایا گشتی یا جیهانی هاتینه‌ ش‌پ‌و‌قه‌کرن راس‌ته‌وخ‌و ئه‌مریکا هاته‌ پال‌دان دویش‌چوونا ئه‌ف‌ئ‌ی چهن‌دی بکه‌ت، ژبه‌ر هندی ل ٢٢ ش‌و‌باتا ١٩٧١ بالیۆزخانه‌یا ئه‌مریکا ل

(١٠٣) دبیت مه‌به‌ستا ئه‌وی ل‌ف‌ینا کوردان یا س‌ال‌ین ١٩٦٧-١٩٦٨ بیت، چونکی پشتی پ‌ویدانا ئه‌ف‌ئ‌ی ل‌ف‌ینی به‌رپرسین ئه‌مریکا ه‌زردکر دۆزا کوردی دی په‌وشا ئیرانی گه‌له‌ک خراب که‌ت (Hegland, 10 February, 2024).

تاران دەست ب هەلسەگەناندا هەمی بیاڤان دناڤ خەلکێ ئێرانیدا کر، و دا دیارکرن رێژەیا زۆرینه‌یا خەلکێ ئێرانێ ژ ئەوان کورد داخوازا رێزگرتنا نەتەوه‌یی ئێرانێ، سەربەخۆبوون و دانا ناسنامەیا نەتەوه‌یی ئێرانێ دکرن، ژبەرکو پزێما شاھی کورد ژهەمی لایانقە تەپەسەرکرنه (National Security Archive Files, ۱۹۷۰-۱۹۷۳, February ۲۲, ۱۹۷۱).

پزێما شاھی وەسا هەزدکر بەرپرسی ئێسرائیلی پۆلەکی کاریگەر دپێشقەبرنا دۆزا کوردی ل ئەمریکا گیرایه، و ئەو بووینه ئەگەرێ گرنکیپێدانا پوژنامەیی ئەمریکا ب دۆزا کوردی و دیپلوماتکار، بەرپرس، دامو دەزگەهێن سیاسی یێ ئەمریکا ب تایبەتی کونگریس پالداينه دویچوونا دۆزا کوردی بکەن، داکو حکومەتا ئەمریکا فشاران ب ئیخته سەر پزێما شاھی و وەلاتین هەریمی دۆزا کوردی چارەسەر بکەن (Abramson, ۲۰۱۸, ۳۷۹-۳۹۹, Parsi; ۲۰۰۷). راسته ئێسرائیلی پشته‌فانییا دۆزا کوردی دکر، دگەل هندی‌دا ئەوێ دچوراچووڤی بەرژەوه‌ندیی خۆ دا سەرەدەریی دگەل دۆزا کوردی دکر، و نەدڤیا دۆزا کوردی ب پەنگەکی وەسا بهێز بیت کاریگەریی ل بەرژەوه‌ندیی ئێسرائیلی دگەل ئێرانێ بکەت.

ل ئەوی دەمیدا (کۆمە‌لا هەڤکارییا ئەمریکی-کوردی The Kurdish American Relief Society-KARS)^(۱۰۴) وەک دەزگەهێ سەرەکی یێ پشته‌فانیکرنا دۆزا کوردان ل ئەمریکا ب هاریکاریا دۆستی کوردان دادوهری ئەمریکا و یلیه‌م دۆگلاس و ب پشته‌فانییا دیپلوماتکارێ ئێسرائیلی ب مەرەما پتر دانه‌نیاسینا دۆزا کوردی ل ئەمریکا و بەستقەهینانا پشته‌فانییا واشنتۆن بۆ دۆزا کوردی، پەيوه‌ندی ب پوژنامەیی ئەمریکی کرن، راپۆرت بۆ کونگریسی ئەمریکا دەرەبارەیا دۆزا کوردی ریک دئیخستن، ب سەدان فیزیی ئەمریکی بۆ پەنا بەرین کورد ب بەستقەهینان، ئەڤی کۆمە‌لی (۴۰) هەزار نامە و راپۆرت^(۱۰۵) دەرەبارەیا دۆزا کوردی ل عێراق، تۆرکیا و ئێرانێ بۆ دیپلوماتکار، بەرپرسی ئەمریکا فریکرن و تیدا داخوازا هاریکاری و پشته‌فانیی بۆ دۆزا کوردی

(۱۰۴) ئەڤ کۆمە‌ل ل سالا ۱۹۷۱ ژلای کامیران بەدرخان، شەفیع قەزاز و ویلیه‌م ئورڤیل دۆگلاس ڤه ل واشنتۆن هاتبوو دروستکرن (Disney, 1980, 146; The New York Times, 17 January, 1979).

(۱۰۵) پتریا ئەوان راپۆرت و نامەیان دناڤه‌را سالین ۱۹۷۱ تا ۱۹۸۹ بۆ بەرپرس، دامو دەزگەهێن ئەمریکا ب تایبەتی ئەندامین ئەنجومه‌ن پیران و نوونه‌ران یێ ئەمریکا هاتبوو فریکرن، دبه‌شین داهاق دا دی پزێه‌یه‌کا دیار ژ ئەوان راپۆرتان هێنە دیارکرن (Abramson, 2018, 384-386; Abramson, 2019, 87).

ل ده‌قه‌ری دکر، هه‌روه‌سا بۆ پتر به‌یژکرنا پۆلی ئه‌قی کۆمه‌لی دانه‌نیاسینا دۆزا کوردی و بده‌ستقه‌هینانا هه‌فخه‌مییا ئه‌مریکا بۆ کوردان، ئیسرایلی پشته‌فانییا مادی و مه‌عه‌وی پیشکیشی ده‌سته‌کا ئه‌قی کۆمه‌لی کر، و داخواز ژ که‌سایه‌تیین ناقدارین ئه‌مریکا دکر بینه ئه‌ندام دگه‌ل ده‌سته‌کا کارگیری یا ئه‌قی کۆمه‌لی دا (The New York Times, January ١٧, ١٩٧٩; Abramson, ٢٠١٨, ٣٨٤-٣٨٦; Abramson, ٢٠١٩, ٨٧).

ژلایه‌کی دیفه KDPI ژبه‌ر ئه‌وی پشته‌فانییا به‌یژا ئه‌مریکا ل پژیما شاهی دکر، ل ئادارا ١٩٧١ پاگه‌هاند دی ب هه‌می هیژ و شیانین خۆفه مل بملی هیژ و لایه‌نین شوپه‌شگیرین ئیرانی خه‌باتی ب دژی پژیما شاهی و ئیمپریالیزما ئه‌مریکی، بۆ رزگارکرنا گه‌لین ئیران و بده‌ستقه‌هینانا ئۆتۆنۆمییی بۆ گه‌لی کورد که‌ین (پۆژنامه‌یا کوردستان، ئادارا ١٩٧١). لدۆر نه‌پازییونا خه‌لکی ئیرانی ژ سیاسه‌تا ناخۆیا پژیما شاهی دنه‌یه‌کیدا بالیۆزخانه‌یا ئه‌مریکا ل تاران بۆ وه‌زاره‌تا ده‌رفه‌یا وه‌لاتی خۆ دا دیارکر، ل مه‌ها نیسان و گولانا ١٩٧١ لژی دوریشمی «تۆندوتیژی ب تۆندوتیژی» خه‌لکی ئیرانی ده‌ست ب خوییشانانان کربوو و کوردان ژ ب شیوه‌یه‌کی به‌رچاق به‌شداری ده‌قان خۆیشانانان دا کربوون، ده‌قی چوارچوووه‌یدا ل ٢٧ گولانا ١٩٧١ سه‌رکرایه‌تییا KDPI پونکر گه‌لی کورد ل پۆژه‌لاتی کوردستانی ب ته‌مامی ب دژی رژیما شاهی به‌رده‌وام نه‌پازییون، و بیزارییا خۆ مه‌رامبه‌ری ئه‌وی رژیمی ده‌ربریه‌، و پتر ژ نیف چه‌رخه‌کی گه‌نجین پۆژه‌لاتی کوردستانی ده‌می هه‌ول و مه‌رجان دا ب دژی زۆم و زۆرداریی پاره‌ستیاینه، بزاف و خه‌بات بۆ بده‌ستقه‌هینانا مافین په‌وا یین گه‌لی کورد و بۆ دروستکرنا رژیمه‌کا دیموکراسی ل ئیرانی بی پاره‌ستیان کرینه (پۆژنامه‌یا کوردستان، گولانا ١٩٧١).

لدویف ئه‌وان ئه‌نجامین ژ چالاکیین ئۆپۆزییونا ئیرانی و په‌وشا ئیرانی گه‌شته‌یه وه‌زاره‌تا ده‌رفه‌ یا ئه‌مریکا، ل ٢٨ گولانا ١٩٧١ وه‌زیری ده‌رفه‌یی ئه‌مریکا پۆجه‌رز یاداشتنامه‌یه‌ک بۆ سه‌روکی ئه‌مریکا نیکسونی فریکر و تیدا دایه دیارکر دبه‌رژه‌وه‌ندییا ئه‌مریکا دایه به‌رده‌وامییی بده‌ت به‌یژکر، ئارامکر و هه‌فه‌یه‌مانا خۆ ئیرانی ل پۆژه‌لاتا نافین یا ئالۆز. چونکی ئه‌وی وه‌سا هزردکر بتنی ئیرانی هه‌لوپسته‌ک باش ده‌هه‌فکارییکرنی مه‌رامبه‌ری ئارمانجین هه‌فه‌ش یین ئه‌مریکا، و خۆ

ل ئەف ئێرانی دەفەرا نەئارام ژلائی سیاسی فەهەنە، و فەره ئەمریکا پێدقیین ئێرانی یین ئابووری و لەشکەری دااین بکەت، داکو بشیت ل سەر ئارێشەیین خۆ یین نافخۆی و مەترسییین دەرەکی دا زāl بیت (National Security Archive Files, ۱۹۷۰-۱۹۷۳, May ۲۸, ۱۹۷۱). ل خێرانا ۱۹۷۱ پزێما ئێرانی هەولیدا پتر خۆ بەرامبەر مەترسییین ئۆپۆزییونا بهیز بکەت، و ل تیرمەها ۱۹۷۱ حکومەتا ئێرانی پیککەفتنەک بو پیشقەبرنا ئابووری ئێرانی بو ماوهیی پینچ سالان دگەل کۆمپانیین ئەمریکا مۆرکەر^(۱۰۶) و کوردان پەخنەین تۆند ئاراستە ی رژیما شاهی کرن و دا دیارکرن شاھ کریگرتیی ئەمریکا یە چەوا بقیت ئەوی وەسا بو خۆ بکاردهیین و داھاتی ئێرانی بو بەرژەوهندییین ئەمریکا تەرخانکریه (National Security Archive Files, ۱۹۷۰-۱۹۷۳, July ۲۲, ۱۹۷۱)

دەئەفی چوارچووفەیدا پۆژنامەیا کوردستان دگۆتارەکی لژیرناقی: «ریکا شۆرەشا ئێرانی» تیدا پەخنەین تۆند ئاراستە ی حکومەتا ئێرانی کرن و دا خۆیا کرن: «شاھ و دەزگەهیین حکومەتا خۆ یین ددەستی ئیمپریالیزیمان [ئەمریکا و بەریتانیا] دا و دەستی ب سەر وەلاتی مە دا گرتی ب شیوەیەکی زۆردارنە یی حوکمی دکەن، دەئەفی ئەوان یی دناف خۆینا خەلکید، شاھ ی بوویە کەفەنەپەرستین، رەگەزپەرستین، زۆردارترین چینا ئێرانی، پزێما کودەتایی ب پشەقانییەک ئاشکەرا و راستەوخۆ یا ئیمپریلیزمان [ئەمریکا و بەریتانیا] ھاتییە سەر دەستەلاتی و وەک دیقەلانک و کریگرتی مایە ددەستاندا ب ئامۆژگارییین راویژکاریین سیاسی یین ئەمریکا پینگافان دەفاتیژیت، بی پرسیارکرن ئەمریکا ئافی فەناخۆت، بتی بو بەرژەوهندییین ئاغایی خۆ [ئەمریکا] وەلاتی مە کری یە گۆما خۆینی و گۆرستانا ئازادیی و برسایەتی دناف خەلکید بە لافکرییە، دگەل ھندییدا بویە نافەندا سیخۆری و دەست دزیییان بو سەر پۆژەهلاتا نافین و دۆزا کوردی بو سەر دەستەهلاتا خۆ ب مەترسی دزانیت ئامادەنینە مافیین گەلی کورد ب شیوەیەکی ئاشتییانە ب دەت ئەوان » (پۆژنامەیا کوردستان، تیرمەها

(۱۰۶) ئەف پیککەفتنامە یە ب پیککەفتنامەیا کۆمپانییان دگەل ئێرانی دەیتە نیاسین لدویف بەندیین ئەوی دا کۆمپانی کوژمی (۱۲ تا ۱۵) ملیۆن دۆلاران دەن ئێرانی و دا ل تەباخا ۱۹۷۱ ئەو کوژمە ب ئێرانی ھیتەدان، ھەرەوسا دا کۆمپانی کوژمی (۲،۴) ملیۆن دۆلاران وەک قەرەبوو دان ئێرانی ژبو ھەلوەشاندا پیککەفتنامەیا دگەل کۆمپانیین بیانی. دا کۆمپانی دەست ب نۆژەنکرنا پالاوگەھا ئابادان کەت فە (Nation-

(١٩٧١). ب ئه‌فئی چه‌ندی دیار دبیت KDPI ب شیوه‌یه‌کی ئاشکه‌را پونکر بۆ پژیما شاهی ب پشته‌قانییا ئه‌مریکا ب دژی کوردان پاوه‌ستیا بوو، چونکی پژیما شاهی بۆ به‌رژه‌وه‌ندیین ئه‌مریکا ل ده‌قه‌ری کاردکر، ژبه‌ر هندی ئه‌مریکا ب هه‌می شیوازان چاقین خو ل ئه‌وئ سیاسه‌تا هو‌فانه‌یا پژیما شاهی مینا زیندانکر، ئه‌شکه‌نجه‌دان و کوشتنی مه‌رامبه‌ری کوردان په‌یره‌ودکر و لایتا شین ب مه‌ره‌ما ژناقبرنا دۆزا کوردی ل ئیرانی هه‌لکربوو.

هیزین کوردی ب تایبه‌تی KDPI دناقه‌را تیرمه‌ه تا چریا ئیکئی ١٩٧١ که‌فتبوون ده‌ه‌فرکیه‌ک توند دا، و ئاگرئ ئه‌فئی هه‌فرکیئی ب تایبه‌تی دناقه‌را ئه‌حمه‌د توفیقی و قاسملوی دا بوو، دئه‌نجامدا ل چریا دووی ١٩٧١ عه‌بدولره‌حمان قاسملوی ب به‌انه‌یا ئه‌نجامدانا کارین سیخو‌ری بۆ CIA ئه‌حمه‌د توفیقی ژ سکریتییا گشتی یا KDPI دوویر کر^(١٠٧) و جه‌ئ ئه‌وی گرت، و هه‌لوده‌ت گو‌هو‌پریان بئ‌خه‌ته‌ دسیاسه‌تا ئه‌فئی پارتی دا و پتر ب به‌روکی کۆمیونیزمی فه‌گریده‌ت (که‌وه‌ه‌ری، ٢٠١٥، ٢٣٥). ب ئه‌فئی چه‌ندی ب شیوه‌یه‌کی راسته‌وخو گو‌هو‌رین ده‌ه‌لو‌یست و سیاسه‌تا KDPI دا مه‌رامبه‌ری ئه‌مریکا په‌یدا دبیت، و KDPI ب توندی دژایه‌تییا ئه‌مریکا دکه‌ت و ئه‌مریکا ب «ئیمپریالیزم» و تالانکرنا ئیرانی و دۆژمنا سه‌ره‌سه‌ختا دۆزا کوردی دده‌ت نیاسین، و دژایه‌تیکرنا ئه‌مریکا ب شیوه‌یه‌کی فه‌رمی دکه‌ت دناق به‌رنامی خو‌یی سیاسی دا (بازیار، ٢٠٢٠، ٢٧٢؛ سعید، ٢٠١٩، ٣٩). هه‌ژی یه‌ بیژین به‌ری هینگی ژی راگه‌هاندنا KDPI دژایه‌تییا ئه‌مریکا دکر به‌لی ئه‌ف چه‌نده ب شیوه‌یه‌کی فه‌رمی دناق به‌رنامی ئه‌وئ یین سیاسی دا نه‌هاتبوو دانان، ئیدی ب ئه‌فی په‌نگی دراگه‌هاندنا خو‌دا مینا پۆژنامه‌یا کوردستان مانشی‌تیین ب دژی ئه‌مریکا به‌لا‌فدکر.

ژلایه‌کی دیشه، ل ئه‌وی ده‌می دا راگه‌هاندنا لوبنانی بۆ وینه‌ پۆژناما العه‌د، به‌لا‌فکر کو حکومه‌تا ئه‌مریکا بریاردایه‌ پشته‌قانییا دۆزا کوردی ل ده‌قه‌ری ب دژی

---

(١٠٧) هه‌ژی یه‌ بیژین ریژه‌یه‌کا زۆرا ئه‌ندامین سه‌رکرده‌یه‌تیا KDPI ره‌ت دکهن، کو ئه‌حمه‌د توفیقی سیخو‌راتی بۆ ئه‌مریکا کریت و ئه‌وی بتنی هه‌لوددا پشته‌قانییا ئه‌مریکا بۆ دۆزا کوردی ل ئیرانی به‌ده‌ستقه‌بینت، به‌لی چونکی پژیما زۆرینه‌یا سه‌رکرده‌یه‌تیا KDPI ب دژی ئه‌مریکا بوون له‌و‌را ئه‌ف تۆمه‌ته‌ بۆ توفیقی جیکر بۆ داکۆ چه‌پ ره‌وین KDPI سه‌رکرده‌یه‌تیا ئه‌فئی پارتی بکه‌ن (که‌وه‌ه‌ری، ٢٠١٥، ٢٣٥؛ سه‌رده‌شتی، ٢٠٠٧).

ئێران و عێراقی بکەت، دەرەمبەر ئەفقی چەندیدا ل ۳ چریا دووی ۱۹۷۱ کوچکا سپی پراگەهاند، راستە کوردان ل ئێران و عێراقی هەولداينە ب پێکا بالیۆزخانەیا ئەمریکا ل بەیروۆت و بەغدا پەییوەندییان ب ئەمریکا بکەن، و بتنی بالیۆزخانەیا ئەمریکا گوهدارییا داخوازیین کوردان کریه، و چ دنیایی دەربارەری پشتهفانیکرنا دۆزا کوردی ب کوردان نەداينە، چونکی حکومەتا ئەمریکا وەسا هزرەدکەت هەر پیشنیاژەک یان رینمایەک ژلایئ بەرپرستین ئەمریکا قە ب کوردان بهیته گوتن دئ کورد ب سیاسەتەکا فەرمی یا ئەمریکا مەرامبەری دۆزا خو یا نەتەووی لیکدەن، و ئەمریکا نەفیت بچیتە دناف کیشەکید یا ئەو ب پرسەک نافخوویی یا ئێران دزانیت (مەسوم، ۲۰۲۰، ۲۳۱؛ National Security Archive Files, ۱۹۷۰-۱۹۷۳, November ۳, ۱۹۷۱. ل ئەفیری ب ئاشکەرایا دیار دبیت ئەمریکا بەرسفا پۆژناما العهد دایە و بو پونکریه، ئەمریکا ب هیچ رەنگەکی سیاسەتا خو مەرامبەری دۆزا کوردی نەگووژیه، و دۆزا کوردی ب پرسەک نافخوویی یا ئێران دزانیت، و پیدفیه تاران بتنی هەولبدەت ئاریشەیین خو یین نافخوویی چارەسەر بکەت.

ل ئەفیری دیار دبیت دسیاسەتا خو ئەمریکا بەردەوام پشتهفانییا حکومەتین عێراق، تۆرکیا و ئێران دسیاسەتین ئەوان دا مەرامبەری کوردان دکر، و بەردەوام چاقین خو دەربارەری سیاسەتا سەرکوتکر و بی دەنگ کرنا کوردان یا ئەفان دەولەتان دگرت، ئەمریکا چ جارەن هەول نەدا ب شیوہەکی راستەوخو پشتهفانییا کوردان بکەت، یان وەک گرووپەکی نەتەووی یی ریزەیهکا زۆرا ئاکنجیی ئێران پیک دەینا بەریخۆبدەت کوردان، ل ئەوی دەمیدا سیاسەتا ئەمریکا ل پۆژهلەلاتا نافین ب شیوہەکی ئاشکەرا پشتهفانییا هیژین میانرەو وەک سعودی و ئێران، بەرفەرە کرن و بهیزکرنا پۆلی ئێران و تۆرکیا ل پۆژهلەلاتا نافین و کونترۆلکر چەکی ل دەقەرئ دکر (Gerges, ۸۰، ۱۹۹۹-۸۹)، ژبەرکو واشنتۆن هزرەدکر هەر پەییوەندیهکا ئەو دگەل گرووپین نەتەویان ژ ئەوان کوردان گریدەت، دئ راستەوخو هەفسەنگیا هیژئ ل دەقەرئ ژناقەت، و دئ پیگەهی ئەمریکا ل دەقەرئ لاوازییت، و ئارمانجا سەرەکیا ئەمریکا پاراستنا ئاسایش، ئیکپارچەیا ئەردی و سەروریا وەلاتین دەقەرئ ب تایبەتی ئێران و تۆرکیا بوو ئەوان ب خو کیشەیا کوردی هەبوو، ژبەر هندی هەر سەرکەفتەکا کوردان ل پارچەک کوردستانی بدەستقە بینن دا کوردین پارچەین

دی ژى ب تایبەتی یێن پۆژەهلات ژى هیڤە پالدان ب دژى دەستەهلاتا شاھى شۆپەشی ئەنجام بدەن (مەعسوم، ٢٠٢٠، ٢٣٢).

سەرەپای ھەندى ھەوالگىرى و دیپلوماتکارێن ئەمریکا ب ھوورى دویچوونا پێشھاتین دۆزا کوردی ل ئێرانى دکر، ھیشتا واشنتۆن ل سەر سیاسەتا خو یا ئەمایتیکرنا دکاروبارێن ئێرانیدا مەرامبەری دۆزا کوردی بەردەوام بوو، ل ٢٩ ئادارا ١٩٧٢ ھەزارەتا دەرڤەیا ئەمریکا راگەھاند: «ھەزارەتا دەرڤەیا ئەمریکا و حکومەتا ئەمریکا لاری نینە دگەل نوونەرین کوردین [ئێرانى و عێراقى] کومبیت، ئەم ل واشنتۆن ھەمان سیاسەتا خو یا بەرى مەرامبەری دۆزا کوردی ل دەرڤەری جیہە جیدکەین، ئەم ئامادەینە ب شیوەیەکی نەفەرەمى دگەل سەرکردین کورد کوم ببین، داکو گوھداریا ئەوان بکەین و بزانیان کا ئەوان چ ژ ئەمریکا دڤیت دگەل ھندیدا ئەمریکا ب ھیچ پەنگەکی مایتیکرنی دکاروبارێن نافخوین ئێرانیدا ناکەت» (عوسمان، ٢٠١١، ٥٦-٥٧، Lews, ٢٧, October, ٢٠٠١; Pick, ٢١, November, ٢٠٠١; بتنى ھەزارەتا دەرڤەیا ئەمریکا ئەف راگەھاندنە بەلافکر بوو، و ژبەر بەرژەو ھەندییین خو دگەل ئێرانى ب ھیچ پەنگەکی دگەل نوونەرین کوردان کوم نەبوو، بەرۆقازى ب ھەمى شیوازان خو ژ ئەنجامدانا دیداران دگەل کوردان ڤەددى.

CIA د راپۆرتەکا خو دا ل ٢٠ نیسانا ١٩٧٢، لدۆر چالاکیوونەڤەیا بزافا کوردی ل ئێرانى دیارکرییە، دبیت کورد ب مەرەما چالاکییێن سیاسى مەترسى و فشاران ل سەر ئێرانى زیدە بکەن، شۆرەشا کوردی ل عێراقى کارتیکرن و پەنگڤەدانا خو ل سەر کوردان ل ئێرانى ھەبوو، ھەندەک پەنابەرین کوردین پۆژەهلات ل کوردستانا باشوور ھەزدکر بزقن پۆژەهلاتا کوردستانى و دەست ب چالاکییێن سیاسى بکەنڤە، ھەروەسا ژ دەم بو دەمى ھەندەک چالاکییێن نھینى ژلايى کوردان ڤە ل ئێرانى دھینە ئەنجامدان، ژبەر ھەندى دوویری نینە بزاقەک نەتەوايەتیا بھیز ژلايى کوردان ڤە ل ئێرانى بھیتە ئەنجامدان، و ئەقان جوړە چالاکییێن کوردان شاھ زۆر دلتنەگ و نەئارام کرینە، و بالیوزخانەیا ئەمریکا ئاگەھدارکرییە وەسا دیارە دى پلانین عێراق و سوڤیەت جھى خو گرن، و مەترسیا ئەوان ھەر نوکە ب پادەییەکی زۆر دیار ل سەر پەوشا ئێرانى یا دیار بووى، لەوړا پیدڤیە واشنتۆن ئەڤى مژارى وەک تاران ب ترسناک وەرگرییت و

ھاریکاریا ئێرانى دئەقى بیاڤیدا بکەت (CIA, April, ۱۹۷۲)..

ھەفرکیا ئەمریکا دگەل سۆڤیەت ل سەر پێشھاتین سیاسى و لەشکەرى یین رۆژھەلاتا ناڤین گەشتبوون بلندترین ئاست. ژبەرھەندى ھەر دوو ئالیان بریار دا ل گولانا ۱۹۷۲ ل باژیرى مۆسکۆ لدۆر ئەقى چەندى کومبەونەكى ئەنجامبەدن. ئەو بوو دناڤبەرا ۲۲ تا ۳۰ گولانا ۱۹۷۲، گونگرەیکە لژیەر ناڤى (گونگرى مۆسکۆ Moscow Summit)^(۱۰۸) ل مۆسکۆ سەبارەت پرسین رۆژھەلاتا ناڤین و جیھانى ھاتە بەستەن، تیدا سەرۆكى ئەمریکا ریحارد نیکسون، دگەل سەرۆكى سۆڤیەت لیۆنید ئەیلیتس برزانوف Leonid Ilyich Brezhnev ۱۹۰۶-۱۹۸۲) کومبەون. ھەر دوو ئالیان دووپاتى ل سەر سنوردارکنا چالاکیین لەشکەرى و بکارھینانا چەكى ب دژى ئیکو دوو، و دیتنا پیکین چارەسەریین ئاشتییانە ل دەڤەرى کەرن. (The New York Times, May ۲۸, ۱۹۷۲, ۱۲) ل ئەوى وەختیدا شاھى ئێرانى ژ بەرفرەھبونا پێگەھى سۆڤیەت ل دەڤەرى دترسیا. ژبەر ھەندى ل ۳۱ گولانا ۱۹۷۲، ل دەمى زفرینا خۆدا ژ کونگرى مۆسکۆ سەرۆكى ئەمریکا ریحارد نیکسون و پراویژکارى سەرۆكى ئەمریکا بۆ کاروبارین ئەنجومەنى ئاسایشا نەتەوہیى ئەمریکا (ھینرى ئەلفرید کیسنجەرى Henry Alfred Kissinger ۲۰ کانوونا دووى ۱۹۶۹-۳ چریا دووى ۱۹۷۵)^(۱۰۹) سە پەدانا ئێرانى کرى (Kissinger, ۲۰۱۱, ۱۴۸۲-۱۴۸۳).

شاھى مەترسیا کارتیکرنا دۆزا کوردی کاودانین ئەوان ل دەڤەرى ب گشتى و عیراڤى ب تاییەتى بۆ شروڤەکرو دا دیارکەن، سەرەرای ھەندى چاڤدیریەکا زۆرا تۆند لەسەر دۆزا کوردی ل ئێرانى دانایە، دگەل ھەندیدا ئەقى دۆزى مەترسییەکا کاریگەر ئیخستییە سەر ئیمناھییا ئێرانى، پیدڤییە ئەمریکا ھاریکاریا ئەوى بۆ ژناڤرنا مەترسیین دۆزا کوردی لەسەر تیکدانا ئیمناھییا ئێرانى بکەت، چونكى شاھى دزانى

(۱۰۸) ھەروەسا ب (لۆتکى مۆسکۆ) ژى دەیتە نیاسین و دناڤبەرا ۲۲ تا ۳۰ گولانا ۱۹۷۲ ب مەبەستا سنوردارکنا چەكى بالیستی و روودانین دەریای و چارەسەرکنا کیشەین دناڤبەرا ئەمریکا و سۆڤیەت دا ھاتبوو بەستەن (Valenta, 1973, 15-20).

(۱۰۹) ھەژى بیژین کیسنجەر دناڤبەرا ۲۲ئەیلۆلا ۱۹۷۳-۲۰ کانوونا دووى ۱۹۷۷ ببوو وەزیرى دەرفە ی ئەمریکا و دگەل ئەقى پۆستى تا ۳ چریا دووى ۱۹۷۵ ریفەبەرى NSC ی ئەمریکا بوو (Kissinger, 2011).

هەر سەرکەفتنەکا کورد ل عێراقی بدەستفە بهینن دی راستەوخۆ کوردین پۆژەهلات
ژی هینە پالدان شەپۆ هیزین ئیرانی بکەن، داکو مافین خو یین نەتەوهیی ل ئەوی
وەلاقی ژێ بدەستفە بهینن (ئەمین، زستانی ۲۰۱۲، ۳۳۱: May ۳۰, The White House, ۱۹۷۲;
Pye, ۱۶۳, ۲۰۱۵).

ل ئەوی دەمیدا شاھی بو ریحارد نیکسونی دا دیارکرن دی سۆقیەت
هەفەیمانییەکی دناقبەرا کورد، بەعسی و کۆمیونیزماندا دروست کەت، ل جەھێ دۆزا
کوردی دناقخۆیی عێراقی دا بهیتە چارەسەرکرن دی بیت کارتەک سیاسی و فشاری
دەستێ کۆمیونیزماندا. دبەرامبەر دا کیسجەری پرسیار ژ شاھی کر چ باشە بهیت
کرن؟ چونکی تۆرکیا ژێ وەک ئیرانی دقیت بهیز بیت، و دبەرسقی شاھی دا دیارکرن
راستییدا ئەگەر هاریکاریا کوردان ل عێراقی بهیتە کرن دی ئەو مەترسیا کوردان
ل پۆژەهلاتی کوردستانی بو سەر رژیما خو کونترۆل کەت، و ناھیلیت کوردین
پۆژەهلاتا کوردستانی پەيوەندیان دگەل بارزانی گرییدەن، بەروفاژی دی ئەوان
کەین دۆژمین ئیک، چونکی دی ب مەرجی پراوەستاندا بزافا کوردی ل پۆژەهلاتی
کوردستانی چەکی پیشکیشی هیزین کوردان ل عێراقی کەین. هەرەسا شاھی بوو
دا دیارکرن، «دراستییدا کوردان عێراقی باوەریەکا موکوم ب ئەمریکا هەیه، و دقین
ژلایێ حکومەتا ئەمریکا فە بهینە پرچە کرن، و بو ئەقێ مەرەمی چەندی هەول
دگەل بەرپرس و هەفەیمانی ئەمریکا ل دەقەرێ ھاقتینە» (Department of State,
May ۳۰ ۱۹۷۲) و دبیت ب ئەقێ ریکی کوردین ئیرانی [پۆژەهلاتی کوردستانی]
بترسین و خو ژ نیزیکرنا عێراقی و سۆقیەت دوور بکەن، و بکەین هەفەیمانی
ئەمریکا و وفادارین پاراستنا ئیک پارچەیا ئیرانی. دکۆمبونا خۆدا، شاھی داخواز
ژ نیکسونی کر پشکداریی دگەل ئیرانی دپرچەکرنا کوردان دا ب دژی عێراقی بکەت.
ژبەرکو دبەرژھوونديا ئەمریکا و ئیسراییلی دایە رژیما بهیزا عێراقی ل دەقەرێ لاواز
بکەت، ژبەرکو حکومەتا ئەمریکا ب خو ژێ هەمی شیوازان بزاف دکرن سنوورەکی
بوو بەرفرەهبوونا یگەهی سۆقیەت ل دەقەرێ دانیت. ئەفجا سەرۆکی ئەمریکا
نیکسونی ل سەر داخوازییا شاھی ئیرانی پازی بوو و دا دیارکرن: «هەر تشتەکی
هەفال و هەفەیمانی وفادار بخوازت، دی ئەو بیت» (Safire, ۱۳, ۱۹۷۷).

ژلای خۆفه پۆژنامه یا کوردستان لدۆر سه په دانا سه روکی ئه مریکا ریچارد نیکسونی بو ئیرانی ل خزیرانا ۱۹۷۲ دایه دیارکرن کو چاره سه رکنا دۆزا کوردی، خۆمالیکرن و ده رهینانا نه فتی ب ده ستی ئیرانی، په یمانا دۆستایه تیا (۱۵) سالی دگهل سوڤیه ت، به شداریکنا هیزین نشتیمانی دکاروبارین ده وله تیدا و ریک خوشکرن بو دروستکرن به رهیه کی نشتیمانی نابنه ئه گهری شریکنا رژیما که فنه په رستا شاهی، ژبه ر مه ترسیا که فتنا رژیما خو شاهی خوینمیژ هه وارین خو گه هاندنه نیکسونی دا بهییت تاران. درێه پیدانا گۆتارا خودا پۆژنامه یا کوردستان دایه دیارکرن، ب ههروه سه روک کۆمارتی ئه مریکا ئاماره بهندی نه دایه: «ئهم بو دۆستایه تیا ئیرانی گران به هاینه، ژبه ر هندی ل ده می گه شتا من بو مۆسکو هاتییه دیارکرن، ب داخوازیا چافه رینه کریا شاهی پازیووم و هاتم تاران». پۆژنامه یا کوردستان پرسیار دکه ت بوچی ده یاننامه یه کا فه رمی دا شاهی داخواز به یزکنا له شکهری ئیرانی کرییه، و به رده وام ئه و داخوازی دکر؟ راستیا ئه وی ئه و نینه دا چ هیزین بیانی هیرشی سه ر سنوورین ئیرانی نه که ت، و هیزین ئیرانی جووجاران بو پاراستنا سنووران ژلای هیرشین بیانیانقه نه هاتینه فیرکرن! ئه رکی سه ره کی یی له شکهری ئیرانی ژناڤرنا بزافا رزگار یخوازا کوردی، پاراستنا ده سته که فتین نه فتی و پاراستنا تاج و ته ختین پاشایی گندهل و ده ستی راستیی ئه مریکایه (پۆژنامه یا کوردستان، خزیرانا ۱۹۷۲).

سه روکی ئه مریکا ریچارد نیکسونی دبیره وه ریین خودا دایه دیارکرن، دگه رماتییا ئه فتی ره وشا خراب دا: «ل ئه فی ده می دا ئه مریکا ژی هه ست ب مه ترسیا دۆزا کوردی دکر، چونکی دۆزا کوردی ژ ئه وان پێشهاتیین ب سه ر ئیرانییدا هاتین نه دهاته جوداکرن، مه ژی هزر ل به رژه وه ندییین خو دکر و مه وه سا هزرکر پیدقییه کورد کارتیکنی ل به رژه وه ندییین مه نه که ن» (Nixon, ۲۰۱۳, ۲۱۷)، له ورا ل ۱۲ تیرمه ها ۱۹۷۲ حکومه تا نیکسونی وه زیری گه نجینه یا خو (جوون کانالی John Connally ۱۹۷۱-۱۹۷۲) (ب نهینی قه فریکه تاران دا دانوستاندنا لدۆر پێشهاتیین ده قهری و دۆزا کوردی دگهل شاهی بکه ت، دکۆمبونه کیدا شاهی مه ترسیا خو لدۆر مه ترسیا دۆزا کوردی لسه ر ئاسایشا ئیرانی، ههروه سا کاوداتین سیاسی و ئابووری یین ئیرانی، کارتیکنا سوڤیه ت ل عیراقی و کوردان بو دا دیارکرن. ده رامبه ردا کانالی دا روناکرن واشنتۆن دی پشته قانییا ئیرانی ژبو لاواکرن مه ترسیا دۆزا کوردی لسه ر ئیرانی که ت، و رازییه ب هاریکاریا هیزین

ئێرانى و برىكا سنوورى ئەوى هاریکارییان پیشکشی هیژین کوردان ل عێراقى بکەت، و ئامادەیه پیشوازییا نوونەرین کوردان بکەت، ژبو گوهداریکنا داخوازی و پیشنازیین ئەوان (National Security Archive Files, ١٩٧٠-١٩٧٣, July ١٢, Safi-er, ١٩٧٦, ٢٦) ئارمانجا سەرەکی یا ئەمریکا بو پشتهفانیکنا کوردان ل عێراقى چەند خالەکیین ستراتیژی ب خوەفە دگرتن، ئەو ژى ئەفە بوون:

١. رێگرتنا بەرفرەه‌بوون و بهیژبوونا پیگه‌ه‌ی سۆفیه‌ت ل دەفهری.
  ٢. بهیژکرنا ئێرانى وه‌ک پۆلیسی پاراستنا به‌رژه‌وه‌ندیین ئەمریکا ل دەفهری.
  ٣. سنۆردارکرنا بەرفرەه‌بوونا پیگه‌ه‌ی سۆفیه‌تی دناف ئێرانیدا ب تایه‌تی ل دەفهرین کوردی و لاوازکرنا حکومه‌تا عێراقى.
  ٤. پاراستنا وه‌لاتى ئیسراییلی و نه‌ه‌یلانا به‌رفرەه‌بوونا شه‌ری عەرەب و ئیسراییلی ل دەفهری (Esty, ٢٠١٧, ١٦)
  ٥. ژئیک‌فەکرنا کوردان و نه‌ه‌یلانا مه‌ترسییا دۆزا کوردی لسه‌ر ئێران و تۆرکیا، چونکی ئەمریکا دترسییا دۆزا کوردی بته‌ ئەگه‌ری لاوازکرن و دابه‌شکرنا ئەفان وه‌لاتان و به‌رژه‌وه‌ندیین ئەوى ژناقهبه‌ت.
- ژفهریژا ئەف چەندا لسه‌ری هاتییه‌ شپۆفەکرنا دیار دییت ئێرانى هزردکر ئەگه‌ر هاتوو کوردین باشوور حوکمی خۆبریفه‌برنى بده‌ستخۆفه‌ینا دى راسته‌وخۆ کوردین پۆژه‌ه‌لاتى داخوازا حوکمی خۆبریفه‌برنى ژ پژیما تاران کەن، ب ئەف‌ی چەندی دا ئێران هیته‌ دابه‌شکرنا و ملله‌تین دی یین دناف ئێرانى دا داخواز هه‌مان تشت ژ تاران کەن، دا ل ئەوى دەمیدا پیگه‌ه‌ی کۆمیۆنیزمان دناف ئۆپۆزییونا ئێرانى و کوردان دا بهیژ بیت، شاه‌ی دفا ب هوورى پیزانینان لدۆر رێژه‌ و کاریگه‌رییا ئەوى چەکی ئەمریکا بو شۆ‌په‌شا ئەیلوولئ فری دکەت هه‌بن، چونکی ئەوى هزردکر ئەگه‌ر ئەو چەک کاریگه‌ر بن دى کوردین باشوور ب ئەوى چەکی هاریکارییا کوردین ئێرانى ژى کەن.
- دئەف‌ی بیا‌فیدا کیس‌نجه‌ری دبیره‌وه‌ریین خۆدا دایه‌ دیارکرن، ئەمریکا ئێرانى دینیت وه‌ک ستۆینا سەرەکی یا جیبه‌جیکرنا ستراتیژییا خۆ ل پۆژه‌ه‌لاتا نا‌قین بو چەندیین ئەگه‌ران وه‌ک :

۱. جەڤ ستراتیژی ئێران.
۲. ھەمەرەنگییا دیموگرافییا ئێران چوونکی وەلاتەکە پێژەیهکا زۆر ژ گرووپی نەتەویان [ژ ئەوان کورد] لی دژین.
۳. شیانی دەزگەهین لەشکەری و ھەوالگیرین ئێران ئەو کربو بهێزترین دەولەت ل پۆژھەلاتا ناھین و کەنداقی فارسی.
۴. ھەزینی شاھی ئێران بۆ گێرانا پۆلی بهێزترین وەلات ل دەقەر.
۵. بەشدارینە کرنا ئێران دەھوین لەشکەری یین شەپۆ عەرەب و ئیسرائیلیدا (Kissinger, ۲۰۱۱, ۱۴۸۵).
۶. ترسا شاھی ژ کارتیکرنا سەرکەفتنا کوردان ل عێراقی ل سەر کوردین پۆژھەلات بوو، کیسنجەر ئاگەھداری ئەقی ترسا شاھی بوو، لەوێ ب مەرھەملاوازکرنا مەترسیان کوردان لەسەر ئێران بپارادابوو دئەقی چەندی پشەقانی شاھی بکەت (میلانی، ۲۰۲۴، ۲۷۴).
- گرنگترین خالا ئەمریکا ب شیوہیەکی بهێز پالدا بۆ پشەقانیکرنا شاھی، ترسا لاوازکرنا ئێران ژلای ئۆپۆزیسیونا ئیرانیقە ب تاییەتی کوردان، و کەفتنا مەترسیان لەسەر بەرژەوہندیین ئەمریکا ل ئێران بوو، ژبەر ھندی ئەمریکا لدویف ستراتیژیا نیکسۆنی ھاریکاریا پژیما شاھی کردا ئابووری و لەشکەری ئەو بپێز بکەفیت، ئەمریکا قەرزین دارایی ب پیکا بەنکان ددان ئێران دا بشیت کەلو پەلین لەشکەری و بازرگانی بکریت و خزمەتا ئەمریکا بکەت (Jasim, ۱۹۸۴, ۵۶; Emery, ۱۵۸, ۲۰۱۳).
- لدویف ئەق چەندا لەسەری دیار دبیت ئەمریکا وەسا ھەزدکر ئەگەر ھاتوو ئێران ژلای ئۆپۆزیسیونا ئیرانیقە ھاتە لاوازکرن و دابەش بوو ھینگێ وەک پیدقی خزمەتا بەرژەوہندیین ئەمریکا ناکەت، ژبەر ھندی ئەمریکا ب ھەمی شیانی خو و ب مەرھەملاوازکرنا فشار و ژنافرنا ئۆپۆزیسیونا ئێران ھاریکاریین دارایی و لەشکەری پشکیشی ئەو دکر. ب ئەقی رەنگی ئێران ببو ژێرخانەیهکا گرنگ یا دەستکەفتین ئەمریکا و کوردان ھەزدکر پژیما شاھی داھاتی ناخو ی ئێران دەت ئەمریکا دا چەکی بەدەتنی و پژیما شاھی ئەو چەکی ب دژی کوردان ب ھانەیا پاراستنا ئیمناھیا ئێران ژ ھەژمونا سوڤیەت بکاردھینیت.

به‌رپرستی CIA ل تاران (ریچارد مه‌کگاراه هیلمز Richard McGarrah Helms ٣٠ خزیارنا ١٩٦٦-٢ شوباتا ١٩٧٦) دبیره‌وه‌رییێن خۆدا دایه‌ ئاشکه‌راکرن، ل ئه‌وی ده‌میدا چه‌ندین دانوستاندن لدۆر دۆزا کوردی و کارتی‌کرنه‌ ئه‌وی لسه‌ر ئیرانی دناقه‌ه‌را به‌رپرستی ئه‌مریکا، ئیسراییلی و شاه‌ی دا هاته‌نه‌ ئه‌نجامدان و بریار هاته‌دان، کو پیدقییه‌ ئیران و ئه‌مریکا دبیاقتی په‌روه‌رده‌ وفیرکرنیدا پتر خو نیزیکی کوردان بکه‌ن دا کوردان پالدته‌ دژایه‌تییا ده‌سه‌له‌لاتا شاه‌ی ل ده‌قه‌ریێن خو نه‌که‌ن (Helms & Hood, ٢٠٠٤, ٤٩١). ده‌قی چوارچوو‌قه‌یدا ئه‌ندامی گروپی ئاشتییی یی ئه‌مریکا تۆماس ئیم. ریکس پرونکریه‌ ب ئه‌قی چه‌ندی ئه‌مریکا هه‌ولددان شاه‌ی پالدته‌ سیاسه‌تا خو به‌رامبه‌ردی کوردان بگوهو‌پیت، هنده‌ک پینگافان بو چاره‌سه‌رکرن دۆزا کوردی به‌فاقیزیت، ب مه‌ره‌ما راکیشانا هه‌فسۆزیا کوردان بو ده‌سته‌له‌لاتا شاه‌ی، ب هه‌فکاریا حکومه‌تا ئیرانی بالیۆزخانه‌یا ئه‌مریکا ل تاران هنده‌ک کورد وه‌ک (ئه‌میر هه‌سه‌نپۆر ١٩٤٣-٢٠١٧)^{١١} بو خواندنی قریکرنه‌ ئه‌مریکا، و ل ده‌می هه‌سه‌نپۆر گه‌هشتی ئه‌مریکا دویچه‌وونا سیاسه‌تا ئه‌مریکا مه‌رامبه‌ری دۆزا کوردی ب ریکا نقیسن به‌رپرستی ئه‌مریکا دکر (Ricks, Fall, ٢٠١٧; Hooglund, ٢٠١٨). ئه‌ف پینگافه‌ نه‌بوو ئه‌گه‌ری پاره‌ستاندا چالاکییێن کوردان ب دژی شاه‌ی به‌روفاژی کوردان به‌رده‌وامی دابوو نه‌رازیوونی خو ب دژی ده‌سته‌له‌لاتا شاه‌ی، ژبه‌رکو ئه‌و پيشنیازی ئه‌مریکا لدۆر چاره‌سه‌رکرن دۆزا کوردی ل ئیرانی ئاراسته‌یی رژیما شاه‌ی دکرن ئاماده‌نه‌بوو چ جارن جیه‌جیه‌که‌ت. ل ئه‌وی ماوه‌یدا CIA ل تاران پترانیێن باش لدۆر سیاسه‌تا رژیما شاه‌ی مه‌رامبه‌ری دۆزا کوردی بو وه‌زاره‌تا ده‌رقه‌یا ئه‌مریکا فریدکر، و تیدا دا دیارکرن هیشتا شاه‌ لسه‌ر سیاسه‌تا خو یا داننه‌پیدانا هه‌بوونا کوردان ل ئیرانی به‌رده‌وامه‌، و وه‌سا دیاره‌ به‌انه‌یا به‌یزنه‌بوونا پینگه‌هی سوقیه‌ت ل ده‌قه‌ری شاه‌ ئاماده‌نینه‌ مافیێن ئه‌وان ب ئاشتیانه‌ بده‌ته‌ ئه‌وان، و لدوو‌ماهییی ئه‌ف چه‌نده‌ گوته‌یه‌:» ئه‌گه‌ر ئه‌مریکا لدۆر ئه‌قی سیاسه‌تا

(١١٠) خه‌لکی باژیری مه‌هاباد بو، ل زانکویا تاران خواندیه‌ و ل سالی ١٩٦٥-١٩٦٦ ل قۆتابخانه‌یا مه‌هاباد زمانێ ئینگلیزی دگوت، ل سالا ١٩٦٨ باوه‌رنامه‌یا ماسته‌ری ل زانکویا تاران بده‌ستقه‌ده‌یت و ل سالا ١٩٧٢ بو خواندنا دکتورایی دچیت زانکویا ئیلینۆیس ل ئه‌مریکا و باوه‌رنامه‌یا دکتورایی دبیاقتی په‌یوه‌ندیێن کۆمه‌لایه‌تی، میژوو و زمانێن شارستانیه‌تین که‌فنی پۆژه‌له‌لاتا نافین بده‌ستقه‌ده‌یت (Sharifi, 2017, 172).

شاهی بـی ده‌نگ بیت ئه‌ف چه‌نده دـی ده‌رفه‌تان بـۆ هه‌فه‌یمانـی مه‌ شاهی هینته پیش دا دۆزی کوردی ل نافخوویی ئیرانی دا ب ئیکجاری ژناقبه‌ت» (Pelletiere, ۱۹۸۴, ۱۶۹-۱۷۰). به‌لـی حکومه‌تا نیکسوونی ب هیچ په‌نگه‌کـی چوو گرنگی ب ئه‌فی هۆشداریا CIA نه‌دا، و به‌رۆفاژی ئه‌فی چه‌ندی حکومه‌تا نیکسوونی ب شیوه‌یه‌کـی بهیـز دیافـی له‌شکه‌ری و هه‌والگیریدا هاریکارییا پرژما شاهی بۆ ژناقبرنا بزاقا نه‌ته‌وایه‌تیا کوردی دناخوویی ئیرانی دا کر، چونکی ل ئه‌وی ماوه‌یدا هیژین ئیرانی هی‌رشین توند کرن سه‌ر ده‌قه‌رین چیا یی هیژین کوردی خوه لـی دپاراست و به‌رپرسیین حکومه‌تا نیکسوونی ده‌قان هی‌رشاندا پشته‌فانییا پرژما شاهی دکر (The Carter Administration and the Arc Crisis, ۱۹۷۷-۱۹۸۱). ب ئه‌فی په‌نگی دیار دبیت پیش وه‌خت ئه‌مریکا دزانی دـی ب بهانه‌یا پاراستنا سنووړین خو ئیران هی‌رشـی که‌ت سه‌ر ده‌قه‌رین کوردی، به‌لـی ژبه‌ر هه‌بوونا به‌رژه‌وه‌ندییـن بهیـز دگه‌ل رژما شاهی واشنتون بـی ده‌نگی هه‌لبژارتبوو.

دماوه‌یی دناقه‌را ته‌باخ تا کانوونا ئیکـی ۱۹۷۲ دا ئه‌مریکا تاراده‌یه‌کـی سیاسه‌تا خو مه‌رامبه‌ری کوردان ل ئیرانی ژی گوهووری، و هه‌ولدا دیافـی فیرکنا زمانـی ئینگلیزی و چاندنیـدا خو نـیزیکی کوردان بکه‌ت حکومه‌تا ئه‌مریکا بهاریکارییا گرووپی ئاشتیـی یی ئه‌مریکی رۆل دپیشقه‌برنا ئاستی فیرکرنـی دناف ده‌قه‌رین کوردیدا دگیرا، ئه‌فی ده‌زگه‌هی مامۆستا فریدکرنه ده‌قه‌رین کوردی دا خه‌لکـی فیری زمانـی ئینگلیزی بکه‌ت، بۆ نموونه) مایکل میتـرینکو (۱۹۷۰-Michael Metrisko) ئیک ژ ئه‌وان مامۆستایان بۆ یی ل سالا ۱۹۷۲ هاتیه باژپرین مه‌باد، نه‌غه‌ده، هه‌مه‌دان هه‌روه‌سا ل باژپرکی (سونغوړ) یی سه‌ر کرماشانقه زمانـی ئینگلیزی دگوت (Gaillaud, ۲۰۲۱, ۶۹-۷۸; Burr, May ۲۳, ۱۹۸۸). دچاڤیکه‌فته‌کیدا میتـرینگو دایه خو یا کرن: «ل ئه‌فی باژپری [کرماشان] مه‌ پتر ژ (۲۰۰) قۆتابیان هه‌بوون، ئه‌ف قۆتابیه ژ سۆنقۆر و ده‌رووبه‌ران ده‌اتن، من گه‌له‌ک ئاسته‌نگ دگه‌ل قۆتابیـن کورد هه‌بوون ئه‌وان گه‌له‌ک ئاریشه دگه‌ل زمانـی فارسی هه‌بوون و نه‌دشیان ب دروستی پـی بناخـن، قۆتابیان زمانـی تۆرکی و کوردی دزانی و چ فارس ل قۆتابخانه‌یا مه‌ نه‌بوون» (Metrisko, August, ۱۹۹۹; Kennedy, August ۲۶, ۱۹۹۹). سه‌ره‌پای هندی زمانـی فارسی زمانـی فه‌رمییـی دامو ده‌زگه‌هیـن حکوومی بوو، پـژه‌یه‌کا زۆرا خه‌لکـی ب زمانـی تۆرکی، کوردی و

ئازهری دئاخفتن» درێژه‌پێدانا ئاخفتن خۆدا میتزینگۆی ئاشکه‌راکریه:» من زمانى تۆزکی و فارسی دزانی و ب ئه‌فقی چه‌ندى ئه‌ز پتر ل ئه‌فان زمانا شاره‌زابووم و من خو فیری زمانى کوردی ژى کر» (Kennedy, August ۲۶, ۱۹۹۹; Kennedy, May ۱۳, ۱۹۹۹).

د درێژه‌پێدانا دیارکرنا په‌وشا کوردان ل ئیرانى میتزینگۆی ئاماژه ب ئه‌فقی چه‌ندى دایه ل ئه‌وی ده‌میدا ژيانا کوردان زۆر نه‌خۆش بوو، پاراستنا ئاسایشا سه‌ر سنوران ب هۆزین کوردی یین سه‌ر سنووران هاتبوو دان، هۆزین کوردی به‌رده‌وام ده‌اتن و چوونى دابوون، خه‌لکى به‌رده‌وام سه‌په‌دانا ئیکو دوو دکر دگه‌ل هندیدا کارى بازרגانی دکر و (بازارى په‌ش) واته‌ قاچاخى دناف کوردان دا گه‌له‌ک به‌ربه‌لاقبوو. ئه‌فه ل ده‌مه‌کیدا بو پێژه‌یه‌کا زۆرا په‌نابه‌رین کورد ژ باشوور کوردستانى هاتبوون پۆژه‌لاتى کوردستانى (Metrinko, August, ۱۹۹۹). ل فیری دیار دبیت ئه‌مریکا دوو جوړین سیاسه‌تى مه‌رامبه‌ری کوردان ل ئیرانى بکارده‌ینا ژلايه‌کى چه‌ک ددا حکومه‌تا ئیرانى دا مه‌ترسییا دۆزا کوردی لسه‌ر ئیمناهییا ئیرانى لاواز بکه‌ت، و ژلايه‌کى دیشه‌هه‌ول ددا په‌وشه‌نبیری و که‌لتوورى خو دناف ده‌فه‌رین کوردی دا به‌لاف بکه‌ت، داکو کوردان ژ دژایه‌تیکرنا شاهى بده‌ت پاش و کارتیکرن لسه‌ر به‌رژه‌وه‌ندیین ئه‌وى نه‌بن.

ئه‌فه ل ده‌مه‌کیدا بوو دیپلوماتکارى ئه‌مریکى (جووزیف چارلیس ویلسونى چوارى Joseph Charles Willson IV ۱۹۴۹-۲۰۱۹) دایه‌ دیارکر، ل ئه‌فقی وه‌ختیدا عیراقى ب دژى پژیما ئیرانى پشته‌فانییا کوردان ل ئیرانى دکر، ژبه‌ر هندى پژیما شاهى سیاسه‌ته‌ک گه‌له‌ک تۆند مه‌رامبه‌ری کوردان بکارده‌ینا و دۆزا کوردی دناقه‌را ئیران و عیراقیدا ئاریشه‌یه‌کا مه‌زن بوو، ژبه‌ر ئه‌فقی دۆزى ئاریشه‌ییین ئه‌ف هه‌ردوو وه‌لاتان به‌رده‌وام به‌ره‌ف وه‌پارکرنى دچوون و ل جه‌ی هه‌ولدانا چاره‌سه‌رکرنا ئاریشه‌ییین خو ب پیکین دانوستاندنى هه‌ر دوو وه‌لاتا کوردین دناف خوه‌ دا ب دژى ئیکو دوو بکارده‌ینا، و واشنتۆن لدویف به‌رژه‌وه‌ندیین خو سه‌په‌ده‌ری دگه‌ل پیشه‌اتین ئیرانى دکر (Kenne- dy, January ۸, ۲۰۰۱). ژفه‌ریژا ئه‌فقی چه‌ندى کورد بوونه‌ قۆربانى سیاسه‌تا هه‌ر دوو وه‌لاتان و ئه‌مریکا ده‌ستکه‌فتین گرنگ مینا نه‌فتى بده‌ستقه‌هینان.

ب په‌نگه‌کى کورت دشین بیژین راسته‌ ل سالا ۱۹۶۹ تا ۱۹۷۲ گۆرانکاری دسیاسه‌تا ئه‌مریکا دا مه‌رامبه‌ری دۆزا کوردی په‌یدا بوون، و به‌رپرسیین ئه‌مریکا دگه‌ل هه‌له‌که‌فتاندا

دویشچوونا کارتیکرنا سۆفیه‌ت لسه‌ر دۆزا کوردی ل ئێرانێ دکر، هه‌روه‌سا ئەمەریکا ب پرێکا ئەندامێن گرووپی ئاشتییی خوه‌ نیزیکی کوردان دکر و چاقدیرییا پیشه‌اتیین ده‌قه‌رێن کوردی دکر، دگه‌ل هندی‌دا ب مه‌به‌ستا باراستنا به‌رژه‌وه‌ندیین خوه‌ لسه‌ر سیاسه‌تا خو‌یا نه‌مایته‌کرنی دکاروبارێن نافخو‌یین ئێرانێ دا به‌رده‌وام بوو، و به‌روفاژی لدو‌یف ستراتیژیین شاهی ب مه‌ره‌ما پاراستنا ئێرانێ ژ مه‌ترسییا دۆزا کوردی، و ژ ئیک قه‌کرنا کوردان هاریکاری پیششکی شو‌ره‌شا ئەیلوولی دکر، و ب هیچ په‌نگه‌کی فشار نه‌کرنه‌ سه‌ر ده‌سته‌ه‌لاتا ئێرانێ دۆزا کوردی ب شیوه‌یه‌کی ئاشتیانه‌ و پرێکین لیکتیگه‌ه‌شتنی و دانوستاندنی چاره‌سه‌ر بکه‌ت. ژبه‌ر هندی KDPI ب شیوه‌یه‌کی به‌یز هاته‌ پالدا‌ن دوریشمی دژایه‌تیکرنا ئەمەریکا هه‌لگرته‌ن. هه‌روه‌سا KDPI ب هه‌می باوه‌رییا خو‌ ددا پونکرن ئەمەریکا دژایه‌تییا دۆزا کوردی دکه‌ت و ب هیچ په‌نگه‌کی لدو‌یف ئەوان به‌مایان ناچیت یین لدۆر سیاسه‌تا خو‌ ددان دیارکرن. ئەفه‌ ل ده‌مه‌کی‌دا بوو ئەمەریکا خو‌ ب پارێزه‌را مافی‌ن مرو‌فی و دیموکراسیی ل جیهانی دزانی.

پشکا سیی

پیشە چوون و رەنگشەدانا دۆزا کوردی دناڤ پیشەتین ئیرانی و سیاسەت

ئەمریکا دا ۱۹۷۸-۱۹۷۳

تەوهری ئێکی

چارەنقیسی دۆزا کوردی دبن سیهرا سیاسەتا ئەمەریکا دا ۱۹۷۳ تا ۱۹۷۶

سال ۱۹۷۳ نەخۆشترین سال بوو بۆ کوردین پۆژهلەلات، لەوێ دشین ب سال (کوشتنا کوردان) ناف بکهین، چونکی ل ئەقی سالی پژیما شاهی بهری هەمی دەزگههین خۆ یین لەشکهری و پۆلیسان دابوو کوردستانی، و دەفهرین کوردی ب شیوهیهکی تۆند هاتبوون دورپچکر، ئەگه رین ئەقی چەندی دزفرن بۆ هندی KDPI چالاکییین خۆ یین سیاسی دناف پۆژهلەلاتی کوردستانی دا پەرەپیداوون، لەوێ ترسهکا دیار ل دەف ئێرانی پەیداو، و ل ۴ کانوونا دووی ۱۹۷۳ پینچ کەسایهتیین کورد ل باژیری سنه ژلای هیزین ئیمناهییا ئێرانی فه دهینه گولهبارانکر. (National Security Ar- chive Files, ۱۹۷۳-۱۹۷۶, January ۹, ۱۹۷۳). ل ۵ کانوونا دووی ۱۹۷۳ بالیوژی ئێرانی ل واشنتۆن (هۆشهنگ ئەنصاری ۲۵ گولانا ۱۹۶۷-۱ چریا ئێکی ۱۹۷۳) لدویف پیشنایزین شاهی په یوهندی ب وهزیری دهرفهیی ئەمەریکا پۆجه رزی کر، و تیدا پیشنایزین نوی یین ئێرانی یین ئابووری و لەشکهری بۆ دانه دیارکر، د بهرسقیدا پۆجه رزی دا رونکر ئەمەریکا بهرژهوهندییین بهیز د ریککهفتنامهیه کیدا یا دی ئارامیهک بهرفره و بهایی نهفتی و پیشکشکرنا ئەوێ ژ ئێرانی بۆ ئەمەریکا مسوگر کەت هەنه، نابیت پرسین نافخوویی یین ئێرانی مهترسیان لسه بهرژهوهندییین ئەمەریکا ل ئێرانی دروست بکه (Department of State, ۱۹۸۰; Hooglund, ۱۹۹۰).

ژلایهکی دی فه، ل ۹ کانوونا دووی ۱۹۷۳ بالیوژخانهیا ئەمەریکا ل تاران بۆ وهزارهتا دهرفه یا وهلاتی خۆ دا دیارکر، چالاکییین ئۆپۆزیسیونا ئێرانی مینا کوردییین راستهرو و چهپهرو ب ژماره بهرهف زیدهبوونهکا زیده چوینه، و سیاسهتهکا تۆند مهرامبهری دهکرنا ئەندامین ئۆپۆزیسیونی ژلای هیزین رژیما شاهی فه ل ئێرانی دهیته پهپهروکر، ب ئەقی سیاسهتی پژیمی بزاف دکر هیزین ئۆپۆزیسیونی ژناقبهت، ژمارا لایهین ئۆپۆزیسیونی ب تایبهتی کوردان کیم بوون، و بهردهوام لژی چاقدیرییا ساواک ساواک دا بوو دگهل ئەوێ چاقدیرییا تۆندا ساواک دانایه سهر لقینیین کوردان

ل ده‌قه‌رین کوردی به‌رده‌وام لئینی کوردان ب مه‌ترسیی بو سهر ئیمناهییا پرژما شاهی دهاتنه وه‌سفکر ن ژلای سیخورین ساواک فه بوو CIA (National Security Archive Files, ١٩٧٣-١٩٧٦, January ٩, ١٩٧٣). دبیت کوردان چالاکیین سیاسی ل ده‌قه‌رین کوردی، ئه‌نجام دابن، به‌لئ نه ل ئه‌وی ئاستی بوون یین سیخورین ساواک بو CIA دیاردکرن، و گه‌له‌ک جارن نوونه‌رین ساواک زیده‌ره‌وی و پیزانیین دوویر ژراستی بو به‌رپرسین ئه‌مریکا دیاردکرن و مه‌ره‌ما ساواک بتنی ئه‌و بو واشنتون پالده‌ت هاریکاریا پرژما شاهی بکه‌ت.

لدۆر ئه‌وی سیاسه‌تا ئیرانی مه‌رامبه‌ری کوردان په‌په‌وه‌کری، کۆمیتا نافه‌ندی یا KDPI ل ٢٦ ئادارا ١٩٧٣ به‌یاننامه‌یه‌ک به‌لا‌فکر و تیدا داخواز ژ پیکخواوین هه‌ریمی و نیفده‌وله‌تی کر، ئه‌وی سیاسه‌تا تۆندا ئیران مه‌رامبه‌ری کوردان په‌په‌وه‌کری شه‌رمزار بکه‌ن، و ده‌نگی خو دگه‌ل یی KDPI ب دژی پرژما ئیرانی بلند بکه‌ن. ب ئه‌قی چهن‌دی چهن‌دین پارت، لایه‌ن و که‌سایه‌تیین سیاسی لسه‌ر ئاستی هه‌ریمی وه‌ک به‌ره‌یی ملی یی ئیرانی^(١١١)، حزبا کۆمیونیزمی یا عێراقی^(١١٢)، پارتی دیموکراتی کوردستانا سووری^(١١٣) و پارتی دیموکراتی کوردستانا عێراقی، و لسه‌ر ئاستی نیفده‌وله‌تی سه‌روکی بزافا (ئازادیخوازیا کۆلۆنیزمیان MCF - The Movement for Colonial Freedom)^(١١٤) و

(١١١) به‌ره‌یی ملی یی ئیرانی (به‌ره‌یی نیشتمانی) ل ٢٣ چریا تیکێ ١٩٤٩ ل مالا محهمه‌د مه‌س‌ده‌ق هاتبوو دروستکرن، به‌ره‌یی نیشتمانی نه‌ پیکخته‌نه‌کا حزبی بوو به‌روفاژی هه‌قه‌یمانیه‌ک نیشتمانی یا به‌رفه‌ه‌بوو چهن‌دین پارت، سه‌ندیکا و ریکخواوین سیاسی تیدا به‌شدار بوون (محمد، ٢٠٠٨، ٣٥-٣٩؛ عبدالعلاق، ٢٠١٥، ٢٦٦-٢٩١؛ فاتح، ٢٠٠٨، ١٧٤-١٨٤).

(١١٢) ل ٣١ کانوونا دووی ١٩٣٤ ئه‌ف پارت‌ه‌وه‌ک ریکخواه‌ک سیاسی یا نه‌ینی بنافی (لژنا به‌ره‌نگاربوونا داگیرکه‌ر و وه‌به‌ره‌ینانی- لجنة مكافحة الاستعمار و الاستثمار) هاتبوو راگه‌هاندن و ل سالا ١٩٣٥ نافی خو بو پارتا کۆمیونیزمی یا عێراقی گوه‌وری بوو (بطاطو، ١٩٩٦، ٦١؛ هه‌له‌دنی، ٢٠٢٠، ٢١-٥٥).

(١١٣) پارتی دیموکراتی کوردستانا-سوورین ل ١٤ تیرمه‌ها ١٩٥٧ هاتیه‌ دروستکرن ئارمانجا سه‌ره‌کی یا ئه‌فی پارتی بده‌ستقه‌هینانا حوکمی ئۆتۆنۆمی بو کوردستانا پۆژئافا بوو (شریف، ١٩٨٩، ٢٨٤، Hevian, 2013, 2-3; Gunter, 2014, 24-30; Tejel, 2008, 48-50).

(١١٤) هه‌روه‌سا ب (ریکخواوا رزگارخواز The Liberation Organization) ده‌یته‌ نیاسین، ل سا لا ١٩٥٤ ژلای (ئارچیبالد فیننه‌ر بروکوا Archibald Fenner Brockway) ل به‌ریتانیا هاتبوو دامه‌زراندن گروپه‌کی سیاسی ژبو ب ده‌ستقه‌هینانا مافین مه‌ده‌نی بوو، پێژه‌یه‌کا دیارا ئه‌ندامین په‌رله‌مانی به‌ریتانیا بشته‌فانیا ئه‌فی بزاف دکر (Hargreaves, 1995, 128-130).

نۆنەری ئەنجومەنی لۆردان یی بەریتانی (ئارچیبالد فینەر برۆکواى Archibald Fen-ner Brockway) و سکرێتێری) کۆمەڵا مافین مەدەنی ل ئێرلەندا باکوور (The Northern Ireland Civil Rights Association -NICRA^(۱۱۵) (ئیدوینا ستیوارت Edwina Stewart) ئەف سیاسەتا ئێرانی شەرمزار کر، و داخواز ژ ئەمریکا کر ب شیۆهەکی بهێز فشاران ل سەر دەستەلاتا شاھی بکەت تۆندۆتیژیا خو ب دژی کوردان راوەستینیت و دۆزا کوردی ب شیۆهەکی ئاشتییانە چارەسەر بکەت، هەروەسا کوشتن و سێدارەدانا کوردان ببوو مژارین گرنگیین پۆژنامەین نێقدەولەتی، وەک پۆژنامەیا (لوموند) یا فەرەنسی، پۆژنامەین نیویۆرک تایمز، واشنتۆن پۆست و پۆژنامەیا (پۆناهی) یا نھینی یا کوردی ل وەلاتی تۆرکیا^(۱۱۶) (گادانی، ۲۰۰۸، ۱، ۱۹۰، Diseny، ۱۹۸۰).

کارگێریا نیکسۆنی مەرامبەری ئەف چەندا ل سەری ھاتیە دیارکرن ب دەنگ مابو، چونکی نەدقیا بەرژەوەندی و پەیوەندیین واشنتۆن دگەل تاران تیک بچن، بێگومان راگەھاندنا KDPI ب خوێ ژ پۆل دلاوازرنا سیاسەتا ئەمریکا مەرامبەری کوردان ل ئێرانی دا ھەبوو، بو ئوموونە دگۆتارەک خو دا ل گولانا ۱۹۷۳ پۆژنامەیا کوردستان دایە دیارکرن، ئیمپریالیزمیا ئەمریکا دقیت ئێرانی وەک ئالافەک سیاسی دەستێ خو دا بوو ژ نافرنا بزافا گەلان واتە بزافا نەتەواپەتیا کوردی ل دەفەرێ بکارینیت، ب تایبەتی دقیت پزێما شاھی بەرژەوەندیین ئەوێ ل کەنداقی بپارێزیت، ژبەر ھندی شاھی دقیت ب پێکا ئەوی چەکی ژ ئەمریکا کری جھین پین خو ل پۆژھەلاتا ناھین بهێز بکەت، و ھەندەک ئارمانجین خو پین دیروکی ل کەنداقی جێبەجێکەت، و بێتە ئاستەنگ د پێکا پەرەساندا بزافا نەتەواپەتیا گەلین ئێرانی ب تایبەتی یا کوردان دا (پۆژنامەیا کوردستان، گولانا ۱۹۷۳).

دەمی سەرکردایەتیا KDPI دیتی حکومەتا ئەمریکا ب دژی بەرژەوەندیین کوردانە، و ب مەرھە پاراستنا بەرژەوەندیین خو پشەقانییا پزێما شاھی دکەت، و ھەولیدا خو پەیوەندییان دگەل خومەینی دۆژمنی ئەمریکا و شاھی گریدەن،

(۱۱۵) ل ۹ نیسانا ۱۹۶۷ ل باژیری (بیلفاست Belfast) ل ئێرلەندا باکووری بو بەرھەقانیکرنا ژ مافین مروفی ل ئێرلەندا باکوور ھاتیە دروستکرن و ل سالین ۱۹۶۰ و ۱۹۷۰ ھەولدا بوو ب پێکا بە لافۆکان چاکسازیان دیافین مافین مروفی دا بەدەستفەبیت و دووماھیی ب سەرکووترنا مەسیحین کاتۆلیکی بێت (Maney, 2007, 3-35) (۱۱۶) ل وەلاتی سویسرا دھاتە چاپکرن و ب شیۆهەکی نھینی ل تۆرکیا دھاتە بە لافکرن (جەلیل، ۲۰۱۲، ۵۹).

و بۆ ئه‌فقی مه‌ره‌میی عه‌بدولره‌حمان قاسملوی نوونه‌ره‌ک ڤرێکهره‌ ده‌ف خومه‌ینی ل باژێرێ نه‌جه‌ف، و داخوازا کومبوونه‌کی دگه‌ل کر دبه‌رامبه‌ردا خومه‌ینی په‌تکر دگه‌ل قاسملوی کومبیت، و دا دیارکرن قاسملو دۆژمنی سه‌ره‌کی یی ئیرانی یه‌، و دڤیت به‌اریکارییا دۆژمنی ئیرانی ئیسرائیل، ئه‌مریکا و عێراقی ده‌وله‌ته‌ک کوردی ل باکووری پۆژئافایی ئیرانی دورست که‌ت (Jahani, ٢٠١٧, ٢٢٨).

ده‌می ل سالآ ١٩٧٣ حکومه‌تا ئیرانی جاره‌ک دی ده‌ست ب جیبه‌جیکرنا به‌رنامی چاکسازیان ل ئیرانی کری (محافظه، ٢٠١٣، ١١٥-١٢٠) لدویف پلان و بۆدچی بۆ هاتیه ته‌رخانکرن ژ سه‌ره‌جه‌می (٢٢،٩٤٠) ئامیرین چاندنی بتنی (١،٦٠٥) دگه‌ل (٩٣٣) تره‌کتۆرا و (٢٠٥) ده‌راسه‌ بۆ کوردستانی هاتبوون ته‌رخانکرن و (٣/٢) ئاغا و سه‌روک جاشان بۆ خو برن، لدویف ئه‌فقی ئاماری ئه‌ف تراکتۆره‌ دا بتنی (١٠/١) پیدڤیی گوندین کوردستانی دابین دکهن، هه‌روه‌سا گه‌له‌ک ده‌قه‌رین کوردان مفا ژ ئه‌وان ئامیرین چاندنی نه‌دیتن، ب ئه‌فقی چه‌ندی نه‌رازیبوونه‌ک گشتی لسه‌رانسه‌ری کوردستانی مه‌رامبه‌ری ئه‌فقی سیاسه‌تا ئیرانی پویدان، ئیدی خه‌لکی نه‌دشیا مه‌رامبه‌ری ئه‌وی زۆما لیده‌یت کرن خو راگرن، کیشین ئابووری، سیاسی و کۆمه‌لایه‌تی ب سه‌ر کوردستانی دا هاتن برسی وه‌ک ئیشه‌ک فه‌گر گوند و باژێرکین کوردستانی گرتن، و دیمه‌نین باژێرک و باژێرین کوردستانی پری خه‌مگین بوون، و زیمازی ب سه‌ر هه‌می کوردستانی گرت (خزری، ٢٠٢٠، ٢، ٥٠، Cabi: ١٠٥، ٢٠٢١).

ده‌هه‌مان ده‌مدا بارودۆخین ئیرانی ب شیویه‌کی گشتی ئالۆز بوون دناڤخۆیی ئیرانی‌دا نه‌رازیبوونه‌کا گشتی ل ده‌قه‌رین کوردی لدۆر داهاتی ئیرانی په‌یدا بوو. دئه‌فی چوارچووڤه‌یدا CIA دیارکریه‌ دی کوردین پۆژه‌ه‌لات به‌رده‌وامیی ب بزافا خو یا لاواز ده‌ن، دگه‌ل هنیدی ئه‌و نه‌شین چه‌ ده‌ستکه‌فتان ب ده‌ستقه‌بینن هه‌تا نه‌ته‌وه‌یین دی ژی مه‌ترسیان نه‌که‌ن سه‌ر ئیرانی و شیاین له‌شکه‌ری تاران لاواز بکه‌ن، هه‌رچه‌وابیت لژیر کاریگه‌رییا دۆزا کوردی ل عێراقی کوردین پۆژه‌ه‌لات تاراده‌یه‌کی شیاینه‌ پشته‌فانی و هه‌فخه‌مییا پۆژئافایی^(١١٧) به‌ده‌ستقه‌بینن (CIA, September, ١٩٩٠).

(١١٧) دبیت مه‌به‌ست ژێ وه‌لاتی فه‌ره‌نسا بیت چونکی ل ئه‌فی ده‌میدا پۆژنامه‌نڤیسی فه‌ره‌نسی (پاول موویک Paul Maubec) ین نافدار ب (کریس کۆچیرا ٢٠١٧-١٩٣٨ Chris Kutschera) راپۆرت لدۆر پرسا کوردی به‌لافدکرن و پشته‌فانی KDPI دکرو کومبوونین خو ل مالا ئه‌وی ئه‌نجامدان (پیشناماز، ٢٠١٢،

لەوێرە بەلیۆزی ئەمریکا ل تاران (ریچارد مەگگارا هیلمز Richard McGarrah Helms ۵ نیسانا ۱۹۷۳-۲۷ کانوونا ئیکتی ۱۹۷۶) وەزارەتا دەرڤەیا ئەمریکا ئاگەھدارکر، شاھ زۆر ژ کوردان دترسییت و وەسا هزر دکەت دی کورد ب دژی دەستەلاتا ئەوی رابن، و ئەگەر کوردان تشتەک ب ئەفی پەنگی ئەنجامدا دی بنگەهین ئەمریکا ل ئێران کەڤنە دمهترسییدا، ژبەرەندی هیلمزی داخواز ژ وەزارەتا دەرڤەکر، کو بنگەهین هیژین ئەمریکا ل ئێران بهینە پاراستن، و پژیما شاھی پالەت مافین کوردان دچوارچووڤی ئێرانیدا بدەتە ئەوان، داکو رەوشا نافخوویا ئێران تیک نەچیت (National Security Archive Files, ۱۹۷۳-۱۹۷۶, May ۱۱, Helms; ۱۹۷۳, ۱۱۰, ۱۹۸۱).

ژلای خۆڤە ئەنجوومەنی پیران یی ئەمریکا دایە دیارکر هیلمزی گرنگی ب بهیژکرنا دەستەلاتا شاھیدا، د هەمان دەمدا دویڤچوونا رەوشا دۆزا کوردی هیلابوو ددەستی دەستەلاتا شاھی دا، واتە دشین بیژین هیلمزی پیشقەچووین دۆزا کوردی وەک مەترسیەکا کاریگەر بو سەر ئیمناهی ئێران دزانی، دگەل هندییدا نەدڤیا ئەمریکا ب شیوہیەکی راستەوخۆ ماتیکرنا دپرسین نافخوی یی ئێرانیدا بکەت، دبەرامبەر دا پیشنیاز ل شاھی دکرن دۆزا کوردی وەک ئاریشەیهکا نافخویی یا ئێران چارەسەر بکەت، و ئارامی ل ئێران بهرقرار بییت و دا چ هیژین دەرەکی مینا سوڤیت کوردان ب دژی پژیما ئەوی دنافخووی ئێرانیدا بکارنەهینن (Congressional Record-Sen-ate ۳۱۸۹-۲۶, February ۱۹۷۹).

ژئەنجامی ئەوان گۆرانکاریین ب سەر پیشهاتین سیاسی یی دەڤەری دا هاتین و کاریتیکرنا شوڤەشا ئەیلوولی ل سەر کوردین پۆژەلات و باکوور کری، حکومەتین ئێران و تۆرکیا هەست ب مەترسیان کر، لەوێرە ل خزیرانا ۱۹۷۳ ئەنجوومەنی ریکخراوا «هەڤهیمانییا پۆژەلاتا نافین - سنتۆ» ل تاران کۆمبوو، دئەڤی کۆمبوونییدا تۆرکیا و ئێران بهیاننامەیهک بەلاڤکر و تیدا دا دیارکرن: «دی تۆرکیا و ئێران هەمی هیژ و شیائین خۆ بو کونترۆلکرنا ئالۆزی و هیرشین کوردان ل دەڤەری ئیخنە کاری و ناهیلن ب هیچ رەنگەکی کیانەکی سیاسی کوردی ل دەڤەری بهیتە دروستکرن، چونکی دی بیتە ئەگەری دابەشکرنا ئێران و تۆرکیا» (حەسەرەتیان، ۲۰۰۷، ۹۴).

ژدەرئەنجامی ئەوئ سیاسەتا تۆندا ئێران مەرامبەری دۆزا کوردی پەپەرەوکر، ل تیرمەها ١٩٧٣ رۆژنامەیا کوردستان گۆتارەک لژیر نافو نیشانین «ل ئێران دەستەلاتا سیاسی دەستێ کێ دایە» بە لافکری یە و دایە دیارکرن «، ل ئێرانا ئەفرۆ دا دیبای ئێرانی، ئابووری و سیستەمی دا ئیمپرایلیزیمیا ئەمریکی دەستەلاتەکا بەیز یا هە، پەپەرەندیین ئەمریکا و ئێران بارودۆخین تایبەت یین هەین، ژبەر پەیمانانا دوو قوڵ، دەزگەهێ CIA، راپۆژکارین سەربازی، سیاسی و لەشکەری یین ئەمریکا دەستەلاتەک زۆر ل ئێران هەیه، بێ پرسیارکرن مایتیکرنی دکارووبارین وەلاتی دا دکەت و دبەرژەوهندیین خۆدا بنەمایین گشتی یین سیاسەتا ئێران دەر دکەت، دراستیدا ئەمریکا دەستەلاتدارا سەرەکیه ل ئێران» (رۆژنامەیا کوردستان، تیرمەها ١٩٧٣). هەرەسا درێژە پێدانا گۆتارا خۆدا دیار دکەت ژبلی ئەمریکا دیبای ئابووریدا ژبەر پەیمانین دگەل کۆمپانیین (کونسورتیۆم Consortium Company) ^(١١٨) نەفتی، بانکین نێفەهولەتی، کارگەهین بەرهەمهینانی و کارگەهین جواروجۆر یین دەستێ وەلاتین فەرەنسی، ئەلمانیا رۆژئافایی، بەریتانیا، یابان و چەند وەلاتەکین دی دا، هەرەسا دەستەلاتا دەستین دارودەستەکین شاهی دا، ل دەمی راستیا حکومەتی ئەفە بیت ئەری ب گۆهورینا وەزیرەکی، یان لابرنا نۆینەرەکی یان جیبه جیکرنا چاکسازییه کی یا ژلایی ئیمپرایلیزمیان فە نەخشە بۆ هاتیه کیشان یان پیکهینانا حزبەک دەستکرد دی بارودۆخین کۆمەلایه قی ل ئێران گۆهوریت؟ هینگی دی بارودۆخین ئابووری، کۆمەلایه قی و سیاسی هین گۆهورین ل دەمی دەستەلات ژ چینا دەستەلاتدار دەیتە وەرگرتن و خەلکی ئێران ب شیوهیه کی یە کسان بە شداریی دپێفەبرنا وەلاتیدا بکەت (رۆژنامەیا کوردستان، تیرمەها ١٩٧٣).

یا زانایه چەند پەخنەکی یان پویدانەکا بچوویک ل ئێران بهیت پویدان راستەوخۆ شاهی ئەمریکا لدۆر ئاگەهدار، لەو پاشتی دیاربوونا نەپازیبوونا ئۆپۆزییونا ئێران ژ ئەوان کوردان دەربارە ی شیوازی حوکمرانیا ئێران، شاھ ب شیوهیه کی ئیکسەر

(١١٨) ئیکگرتنەکا کۆمپانیین پەتروۆلی بوو دناقبەرا کۆمپانیین پەتروۆلین ئەمریکی، بەریتانی و فەرەنسا بوو، ل سالا ١٩٥٤ پاشتی شکەستنا خومالیکرنا پەتروۆل ئێران ل سالا ١٩٥٣ هاتبوو دروستکرن. چەندین پیکهفتنامە ب پێیه یا ٥٠٪ دگەل وەلاتی ئێران بۆ ماوهین (١٥) سالان مۆکر بوون (Soghomonyan, 2020, 140-160).

بالیۆزخانەیا ئەمریکا ئاگەھدار دکەت. ل ۲۲ و ۲۳ تیرمەها ۱۹۷۳ چەندین دانوستاندن و کۆمبوون دناقبەرا شاھێ ئێرانێ و وەزارەتا دەرڤەیا ئەمریکا و بالیۆزخانەیا ئەمریکا ل تاران ھاتینە ئەنجامدان، بۆ ھوونە بالیۆزێ ئەمریکا ل تاران ھێلمز دگەل کیسنجەری و ئەندامێ NSC ساوندەرزێ ل کوچکا سپی د دانوستانەکیدا لدۆر پێشھاتین پۆژھەلاتا ناڤین ب شیوەیەکی گشتی دکەن، و دتەوەرەکی دا ئاماژێ ب کێشەیا کوردی ل ئێرانێ ددەن، و ھێلمزی دەربارەیا ئەقێ چەندی دا دیارکرن لدۆیف راپۆرتین ساواک، کورد ھەولددەن پشەقانییا کویت و سعودی بدەستخوڤە بینن ھەتا نوکە سعودی و کویت رازینە بوونە پشەقانییا کوردان بکەن. ھێلمزی ئاماژە ب ھندی دایە دی کورد لسەر ھەولین خو بەردەوام بن ھەتا مافین خو یین نەتەوہیی ل ئێرانێ بدەستقەبینن، ژبەرھندی پیدڤیہ پزێما شاھی بخو بزاقی بکەت دۆزا کوردی چارەسەر بکەت، بەری دەولەتین ھەریمی مایتیکرنا دپرسیین ناڤخوویی ئێرانێ دا بکەت و دبەرژەوہندیین خودا بکاربھینن. (The White House Memorandum of conversation, ۱۹۷۳-۱۹۷۶, July ۲۴, ۱۹۷۳). ھەژی گوتنییە سەرکردایەتیا KDPI دیارکرییە وەلاتین سعودی و کویت ھەلویتەکی دیار مەرامبەری دۆزا کوردی ل ئێرانێ ھەبوو، ئەف چەندە دزڤریت بو دەستیوہردانا پزێما شاھی دکاروبارین ئەقان وەلاتاندا مینا پشەقانیکرنا شیعیان ب دژی حکومەتین سعودی و کویت (قادری، ۲۰۲۱؛ قادری ۲۱ چریا دووی، ۲۰۲۱).

ژلایەکی دی قە ل ۲۴ تیرمەھی دانوستاندن دناقبەرا شاھی و کیسنجەری ھاتنە کرن، و لدۆر دۆزا کوردی کیسنجەری گوت: «ئەم دی پیدچوونی لسەر دۆسەیا کوردی کەین دا بزاین کا چ دشیان دایە بکەین» (The White House Memorandum of conversation, ۱۹۷۳-۱۹۷۶, July ۲۳, ۱۹۷۳). ژلای خۆ قە شاھی ئاماژە ب ئەقێ چەندی دا سوڤیەت فشاران لسەر کوردان دکەت دا چالاکییان دناڤخوویی ئێرانیدا ئەنجامبدەن، و درویشمێ ب دژی ئەمریکا و ئێرانێ ب مەرەما تیکدانا رەوشا ناڤخوویا ئێرانێ بەلاڤکەن. دانوستاندنەکا دیدا ل ۲۷ تیرمەها ۱۹۷۳ دەربارەیا مەترسیا کارتیکرنا شوڤەشا ئەیلوولی لسەر دۆزا کوردی ل ئێرانێ، شاھی گوتە کیسنجەری پیدڤیہ ئێران و ئەمریکا ھاریکاریین خو بو کوردین عیراقی زیدە کەن دا عیراق ب کوردین خوڤە مژووێل بیت و ھاریکاریا کوردین پۆژھەلات نەکەت، ھەرەوسا پیدڤیہ ھۆشیاربین

هاریکاریا ئەمەریکا و ئێرانی نەگەهە ئەهوی ئاستی کورد پی بشین سەرکەفتنی ل عێراقی بدەستفەبین، و دئەنجامدا دا کورد ل ئێرانی بهێنە پالدا داخواز هەمان تشت ژ تاران بکەن، و پیدفییە کوردین پۆژەهلات ب ئێرانیفە بمینن گریدای، و داخوازییا چارەسەری ژ ئێرانی بکەن و ب هەمان شیوە کوردین عێراقی ژێ. (The White House Memorandum of conversation, July ٢٧, ١٩٧٣). ژێدەرین تۆرکی وەسا ددەن دیارکرن ل سالآ ١٩٧٣ KDPI چەندین جارن بزاڤکربوون پشتهفانییا تۆرکیا و ئەمەریکا ب ریکا تۆرکیا ب دژی ئێرانی بدەستفەبین، بەلێ تۆرکیا داخوازا ئەهوی پەتکربوو (Sinkaya, ٢٠٠٤, ٨١, Ismail; ٢٠١٨, ٣١, Entessar; ١٩٩٦, ٧٠), ژبەرەندی KDPI دا دیارکرن گرنگترن ستراتیژیین ئەهوی بۆ دەستفەهینانا ئارمانج و دوریشمین خو بەردەوامیی دان ب هەلگرتنا چەکیە (وزارة الثقافة و الاعلام دائرة العلاقات الخارجية العراقية، ب.ت).

ژبەر پشتهفانییا بهیژا ئەمەریکا ل رژیما شاهی دکر هندی ویفەتر دچوو دسیاسەتا خوڤا KDPI مەرامبەری واشنتۆن تۆندتر لیدهات، و لدەمی ٢٢ ئەیلوولآ ١٩٧٣ ئەفی پارتی کونگریی خو یی سی ل بەغدا گریدای، ب شیوەیهکی فەرمی دژایەتیکرنا ئەمەریکا دسیاسەتا خوڤا پەسەندکر (گنرەء سوم، سیتامبر ١٩٧٣؛ بەلگەنامە ی کۆنگرەکانی حیزبی دیموکرات، ٢٠٢١، ١، ٣٤)، هەژیە بیژین بەری هینگی ژێ KDPI دژایەتییا ئەمەریکا دکر، بەلێ ب شیوەیهکی فەرمی دپەرەوی ئەویدا نەهاتبوو دانان، و دئەفی کونگرییدا ب شیوەیهکی فەرمی درویشمی دژایەتیکرنا ئیمپریلیزما ئەمەریکا دناق پەرەوی ئەهوی دا هاتە دانان، و بەردەوام دپارگەهاندن و هەلوێستین خوڤا دژایەتییا ئەمەریکا دکر (زادە، ٢٠٢٠، ٢١).

لدویف تیگەهشتنا سەرکرایەتییا KDPI دژایەتیکرنا ئەمەریکا نەبتنی ژ ئەگەری هاریکارییکرن و پشتهفانییکرتا ئەمەریکا بۆ شاهی د رووچاندنا کۆمارا مهاباد بوو، ئەفی پارتی وەسا ددیت دبنەمایین نیکسۆنی دا پەیمانەکا دناقبەرا ئێران و ئەمەریکا دا هاتیە بەستن، و تیدا ریک ب ئەمەریکا هاتبوو دان مایتیکرنا ل پۆژەهلاتا نافین بۆ دژایەتیکرنا سوڤیەت، گەلین ئێرانی بکەت، بۆ ئەهوی پشت گوهاڤیتنا ئۆپۆزییونا ئێرانی دریفەبرنا دەستەهلاتا سیاسی ل ئێرانی و سەپاندنا سیاسی یا بوویە ئەگەری ب دەستفەهینانا دەستکەفتان بۆ کەسایەتیین ئایینی دزفریت، هەروەسا پشتهفانییکرنا ئەمەریکا بۆ

رژیم شاه‌ی ل ئیرانی، دژایه‌تیکرنا ئیمپریالیزما به‌ره‌مه‌ی ئه‌وئ ئایدۆلۆژییا زۆردارنه‌ یا ئیمپریالیزما به‌سه‌روکاتییا ئه‌مریکا لسه‌ر ده‌قه‌ری سەپاندی و پشته‌قانی لیکری بوو. ل ئه‌وی ده‌میدا KDPI په‌خه‌یه‌ین تۆند ئاراسته‌یی حکومه‌تین ئه‌مریکا دکر، چونکی ئه‌مریکا راگه‌ه‌اند ب هه‌چ په‌نگه‌کی پشته‌قانییا دۆزا کوردی بو ب ده‌ستقه‌هینانا حوکمی خو‌برێقه‌برنی، سه‌ربه‌خو‌یی ل ده‌قه‌ری ناکه‌ت، و دبه‌رامبه‌ر دا دی سیاسه‌تا پاراستنا ئیک پارچه‌یا ده‌قه‌ری ئیرانی په‌په‌وه‌که‌ت. ژبه‌ره‌ندی KDPI راگه‌ه‌اند ل ئه‌فی سه‌رده‌می دا سیاسه‌تا ئه‌مریکا ب دژی بزافا نه‌ته‌وايه‌تییا کوردی، و دخمه‌تا پاراستنا حکومه‌تین زۆردار و که‌فنه‌په‌رستانان دابوو، ژبه‌ر هندی KDPI دژایه‌تییا ئه‌مریکا دکر(زاده، ۲۰۲۰، ۲۵-۲۶؛ McCool, ۲۰۲۱, ۲۰).

پشتی ئاراسته‌کرنا گو‌تار و په‌خه‌یه‌ین تۆندی ژلای KDPI قه‌ بو سه‌ر حکومه‌تا ئیرانی، شاه‌ی ب په‌نگه‌کی زۆر دیار وه‌سا هه‌زدکر دی کورد و عه‌ره‌یه‌ین ئیرانی مفایي ژ ئه‌وان پێشه‌اتان وه‌رگرن و به‌اریکاریا وه‌لاتین عه‌ره‌بی ب تایبه‌تی مسر، یه‌مه‌نا باشوور و عێراقی ده‌ست ب ئه‌نجامدانا چالاکییه‌ین سیاسی دنا‌خو‌یی ئیرانییدا که‌نقه‌، ژبه‌ر هندی ل ۱۳ چریا ئیک ۱۹۷۳ شاه‌ی داخوازا چاره‌سه‌کره‌ک به‌ل‌ز ژ وه‌لاتین زله‌یز ب تایبه‌تی ئه‌مریکا بو ئاریشه‌یه‌ین پۆژه‌لاتا نافین کر، شاه‌ی ب هه‌می باوه‌رییا خو‌فه‌ هه‌زدکر دی پویداتیین سالا ۱۹۵۳ و ۱۹۶۳ هه‌روه‌سا ۱۹۶۷-۱۹۶۸ ل ده‌قه‌ری باکووری پۆژئافایي ئیرانی، واته‌ پۆژه‌لاتا کوردستانی دووباره‌ بنقه‌ (National Security Archive Files, ۱۹۷۳-۱۹۷۶, October ۱۳, ۱۹۷۳). لژی‌ر فشارا مه‌ترسیین شاه‌ی ئیرانی، ل ۱۴ چریا ئیک ۱۹۷۳ وه‌زاره‌تا ده‌رقه‌ یا ئه‌مریکا دا دیارکر، حکومه‌تا ئه‌مریکا یا سیاسه‌ته‌ک ریزگرتنی لدۆر پێشه‌اتین پۆژه‌لاتا نافین بکارده‌ینت، و یا شیانین خو‌ بکارده‌ینت ئه‌وان ئالۆزیان ب شیوه‌یه‌کی ئاشتیانه‌ دوویر ژ پیکین خو‌ین پشته‌تی چاره‌سه‌ر بکه‌ت، ژبه‌ر هندی پیدقی ناکه‌ت شاه‌ خو‌ شه‌په‌زه‌ بکه‌ت، و پیدقییه‌ شاه‌ هه‌زی دکارقه‌دانا ئه‌نجامین سیاسه‌تین تۆندا بکه‌ت، و نابیت به‌رده‌وام هه‌زی دکاره‌ینانا له‌شکه‌ری بو چاره‌سه‌رکرنا ئاریشه‌یان بکه‌ت (National Security Archive Files, ۱۹۷۳-۱۹۷۶, October ۱۴, ۱۹۷۳).

ل ۹ چریا دووی ۱۹۷۳ وه‌زیری ده‌رقه‌ یی ئه‌مریکا هێری کيسنجه‌ری سه‌ره‌دانا

ئیرانی کر دئه‌وی ده‌میدا شاهی بو دیارکرن KDPI، نازه‌ربایجانی و عه‌ره‌ب مه‌ترسینه بو سه‌ر ئیمناهیای ئیرانی و عێراق هه‌ولده‌ت ئه‌وان ب دژی ئیرانی بکارهینیت (Ziara-ti, ١٩٨٩, ١٩٠) دئه‌فی چوارچوو‌قه‌یدا بالیوزخانه‌یا ئه‌مریکا ل تاران راگه‌هاند پیدفیه کورد (هێلا سوور) بزائن، ئه‌مریکا نه‌فیت کورد چ شو‌ره‌ش و بزاقین دبن ئه‌گه‌ری کفتنا مه‌ترسیان لسه‌ر به‌رژه‌وه‌ندیین ئه‌مریکا و هه‌فه‌یه‌مانین ئه‌وی ل ده‌فه‌ری ئه‌نجامبه‌دن، بتنی ئه‌گه‌ر کورد ب دژی سو‌قیه‌ت و هه‌فه‌یه‌مانین ئه‌وی رابن هینگی ئه‌مریکا ئاماده‌یه ب په‌نگه‌کی زور ئاشکه‌را هێقیه‌کی بده‌ته کوردان، و بو دیار بکه‌ت ئاماده‌ینه هاریکارییه هه‌وه بکه‌ین، دگه‌ل هندی‌دا ئه‌گه‌ر چالاکیین کوردان ژ ئه‌فی سنووری ده‌ربازبوون و زیان ب ئه‌مریکا و هه‌فه‌یه‌مانا ئه‌وی (تاران) که‌فتن، دی راسته‌وخو لایه‌نین به‌رپرس پاسپیرین ئه‌وان هاریکاریان ب راوه‌ستین، و دی شیین زور ب ئاسانی گه‌له‌ک که‌سین ب دژی کوردان په‌یداکه‌ین دا بزاقا ئه‌وان ب توندی ژناقبه‌ن، و سه‌ری ئه‌وان هه‌رشنین یین کورد پشتا خو پی گه‌رم دکه‌ن (هاوار، ٢٠٠٧، ٤٢٧). دبیت مه‌به‌ست ژئ سو‌قیه‌ت بیت، هه‌رچه‌وابیت؛ واشنتون ب شیوه‌یه‌کی گه‌له‌ک زه‌لال خو‌یاکر ئیران هه‌فه‌یه‌مانه‌ک ستراتیژیا ئه‌مریکا یه ل رۆژه‌لاتا نافین، ژبه‌ر هندی کوچکا سپی راگه‌هاند: «وه‌لاتی ئیرانی هه‌فه‌یه‌مانه‌ک گرنگ یا ئه‌مریکایه و نابیت بکه‌فیت به‌ر چ مه‌ترسیان» (مه‌مه‌د، ٢٠٠٠، ٥٠).

ل کانوونا ئیککی ١٩٧٣ دناف گه‌رماتییا پیشهاتین ترسناکین رۆژه‌لاتا نافین دا KDPI راگه‌هاند، مینا پارته‌کا کوردی ل پیشیا ملله‌تی کورد ل رۆژه‌لاتی کوردستانی، هه‌روه‌سا ل پیشیا هه‌می هیزین پیشکه‌فتخواز ل ئیرانی خه‌باتی ب دژی ئه‌مریکاو شاهی دکه‌ت، چونکی کوردان مافی ئازادیی وه‌ک هه‌می نه‌ته‌وه‌ییان و مافی دیارکرنا چاره‌نقیسی خو هه‌یه، هه‌روه‌سا ب ئاشکه‌رای دا رونه‌کرن پیدفیه ئایین ژ ده‌وله‌تی به‌یته جودا کرن، و نابیت جودا کارییا مه‌زه‌به‌ی سونه و شیعی ب شیوه‌یه‌کی ره‌وا ل ئیرانی به‌یته دیتن (سری الدین، ٢٠١٨، ج ٢، ٣٣٧؛ راضی، ٢٠١٢، ٢٤٩؛ ماردینی، ١٩٨٦، ١٠٧).

ژبه‌ر ئه‌وی سیاسه‌تا به‌یزکرنا له‌شکه‌ری یا ده‌سته‌لاتا شاهی ب دژی خه‌لکی ئیرانی و کوردان بکارده‌ینا، KDPI دژمارا (٣٠) یا کانوونا ئیککی ١٩٧٣ یا رۆژنامه‌یا کوردستان دا به‌یاننامه‌یه‌ک به‌لافکر وتیدا ئامازه‌دا، کو پشتی ب هووری دویچه‌وونا

په‌وشا ئیرانی هاتییه کرن ده‌سته‌لاتا شاه‌ی پژی‌مه‌ک که‌فنه‌په‌رست، ب دژی خه‌لکی ئیرانی و ب سهر ئیمپریالیزمیا ئه‌مریکا فه، لسه‌ر خه‌لکی زاله و دستراتیژییا ئیمپریالیزمی دا جهه‌ک تایه‌ت بو هاتییه ته‌رخانکرن. پژی‌ما پاشایه‌تییا محمه‌د په‌زا شاه‌ی ب هاریکاری و پشته‌فانییا ئیمپریالیزمیا ئه‌مریکی هه‌ولده‌ت پی‌گه‌هی خو ل ده‌قه‌را پۆژه‌لاتا نافین به‌یز بکه‌ت، داکو بشیت گه‌له‌ک ئارمانجین خو یین به‌رفره‌ه خوازی و ئیرانی‌کرنی ل مه‌لبه‌ندی که‌ندا‌فیدا لسه‌ر حسییا وه‌لاتین هه‌فسنور ده‌سته‌فه بینت، و نه‌خشی خو یی سهر‌بازی راکیشیت تاکو بشیت مه‌رامبه‌ری پی‌شفه‌چوون و سهر‌که‌فتنا بزاقین رزگاری‌خوازیین گه‌لین پۆژه‌لاتا نافین و ئیرانی دا به‌ره‌فانیی ژ خو بکه‌ت. هه‌روه‌سا KDPI دایه‌ دیارکرن دی‌فای سیاسه‌تا ده‌رفه‌ دا پژی‌ما شاه‌ی بدو‌یف سیاسه‌تا ئه‌مریکا که‌فتییه، ئه‌نداما په‌یماننا سینتو و په‌یمان‌ه‌ک دوو قو‌لی یا سهر‌بازی دگه‌ل ئه‌مریکا گریدایه، ده‌سته‌لاتا سیاسی یا ئیرانی یا ده‌سته‌تی محمه‌د په‌زا شاه‌ی، بنه‌مالا په‌هله‌وی و دارو ده‌سته‌کین ئه‌ویدا (پۆژنامه‌یا کوردستان، کانوونا ئیکتی ۱۹۷۳).

ژلایه‌کی دی فه پۆژنامه‌یا کوردستانا راگه‌هاند، کو گرن‌گترین ئارمانج و دروشم‌ین KDPI بو دروستکرنا به‌ره‌یه‌کی ئیک‌گرتی یی نیشتمانی ل ئیرانی، دروستکرنا په‌یوه‌ندیان دگه‌ل وه‌لاتین جیهانی لسه‌ر بنه‌مایین ریز‌گرتنی، دانپ‌یدانا فه‌رمی ب حکومه‌تین نه‌ته‌وایه‌تی و ده‌سته‌په‌رنه‌دانا دکاروبارین ئه‌واندا، و دروستکرنا په‌یوه‌ندیین دۆستایه‌تی و هاریکاری‌کرنی دگه‌ل وه‌لاتین سۆسیالیستی و ب دژی ئیمپریالیزمی (پۆژنامه‌یا کوردستان، کانوونا ئیکتی ۱۹۷۳). ل ئه‌فی ده‌می خه‌باتا نه‌ته‌وه‌ییا هه‌ردوو پارچه‌یین روژه‌لات و باشوری کوردستان د دوو بلو‌کین جودادا بوون، باشور هه‌قالبه‌ندی ئه‌مریکا و بلو‌کی سهر‌مایه‌داری بوو، و روژه‌لات د گه‌ل بلو‌کی سوسیالیست و کۆمۆنیزمان بوو. ئه‌فه لایه‌نگرییه‌کا پرون بوو ژبو سۆفیته‌ت، و راگه‌هاندنه‌کا دۆژمنکاری یه بو ئه‌مریکا ئه‌فجا دی چه‌وا ئه‌مریکا پشته‌فانییا کوردان ل ئیرانی که‌ت.

دناف گه‌رماتییا ئه‌وان پیشه‌هاتین ترسناک‌ین ئیرانی‌دا بخۆفه‌گرتیین، شاه‌ی بو پۆژنامه‌فان ئیتالی (ئوریانا فالاجی Oriana Fallaci) په‌یام‌نیرا گو‌فارا کۆمارا یا نوی (The New Republic Magazine)^(۱۱۹) یا ئه‌مریکی دا دیارکرن، ئیران وه‌لاته‌کی ئارام

(۱۱۹) گو‌فاره‌ک ئه‌مریکی یه ل سالا ۱۹۱۴ هاتییه به‌لافکرن تایه‌ته‌ ب دیارکرنا هزرو‌بیران ل دۆر سیاسه‌ت، ره‌وشه‌نبیری و هونه‌ری هه‌فچه‌رخ فه (The New Republic, <https://newrepublic.com>).

و بئ کیشه‌یه، چ کهس سه‌را ئایدۆلۆژیین سیاسی یا کۆمیۆنستی، ئایینی و نه‌ته‌وایه‌تی ژ کوردان نه‌هاتینه‌ گرتن و ئازاردان، ئه‌و گوته‌گوته‌کین ده‌ینه‌ راگه‌هاندن پڕژیم شاهی ئیرانی کوردان ب شیوه‌یه‌کی تۆند ته‌په‌ سه‌ردکه‌ت و کهس نه‌وێریت به‌حس ئه‌وی بکه‌ت دوویرن ژ راستیی (Fallaci, ۱ December, ۱۹۷۳). به‌لئ به‌روڤاژێ داخوایان شاهی ل ۳ و ۷ کانوونا ئیکتی ۱۹۷۳ خۆپیشاندانێن سه‌رانسه‌ری ل ده‌قه‌رین کوردیدا رویدان، هیزین پۆلیس و سه‌ربازین ئیرانی تۆندوتیژی مه‌رامبه‌ری وان بکارده‌ینا، و رێژه‌یه‌کا زۆرا خه‌لکی ل کوردستان هاته‌ گرتن و بریندارکرن و چه‌ند کهس هاته‌ کوشتن. ئه‌ف چه‌نده‌ هاتبوو پێش ل ده‌می قۆتابیان بیره‌وه‌ریا خۆپیشاندانێن سالین بووری ساخکری، و بالیۆزخانه‌یا ئه‌مریکا ئه‌گه‌رین وان خۆپیشاندانا زفراندبوون بو ئه‌فان ئه‌گه‌رین ل خوارێ:

۱. نه‌بوونا ئازادیا راده‌ربڕنا سیاسی ل ئیرانی ب گشتی و ده‌قه‌رین کوردی ب تایبه‌تی.

۲. هه‌بوونا گه‌نده‌لی و نه‌بوونا یه‌کسانێ د داهاقی ئیرانی.

۳. سیاسه‌تا تۆندا ئیرانی مه‌رامبه‌ری نه‌ته‌وه‌یین ئیرانی و قۆتابیی زانکۆیان په‌یره‌ودکر (که‌ریمی، ۲۰۲۲، ۲۰-۲۳؛ یه‌زدی، ۲۰۱۹، ۴، ۱۱۴؛ قازی، ۲۰۲۱، ۱۸۰، National Security Archive Files, ۱۹۷۳-۱۹۷۶, ۷ December, ۱۹۷۳).

ژلای خۆفه‌ بالیۆزخانه‌یا ئه‌مریکا دیارکر، کو سه‌ره‌رای هه‌ولین خۆ یین به‌رده‌وام هیشتا حکومه‌تا ئیرانی نه‌شایه‌ پشته‌فانیا خه‌لکی ئیرانی ب تایبه‌تی یا کوردان بده‌ستقه‌بینت، لسه‌ر حکومه‌تا ئیرانی پیدفیه‌ پینگافان بو رازیکرنا خه‌لکی خۆ بهاڤیژیت، و دئ ئه‌مریکا لسه‌ر سیاسه‌تا خۆ یا نه‌ماییتیکرنا دپرسین ناخۆیین ئیرانی دا به‌رده‌وام بیت (National Security Archive Files, ۱۹۷۳-۱۹۷۶, ۷ December, ۱۹۷۳).

ژلایه‌کی دیفه‌، حکومه‌تا ئه‌مریکا به‌رده‌وام بوو لسه‌ر پێشێخستنا هیزین ئیرانی و پێشکێشکرنا چه‌کی پێشکه‌فتی بو ده‌سته‌لاتا شاهی، ل ده‌ستپیکا سالا ۱۹۷۴ ئه‌مریکا ئازادیه‌ک په‌های دابوو شاهی بو داخوازکرنا چه‌کی پێشکه‌فتی ژ واشنتۆن، و ژلای خۆفه‌ کوردان په‌خنه‌ ل ئه‌مریکا دگرتن تاران و هیزین پڕژیم شاهی ئه‌وان ب ئه‌وی چه‌کی تۆباران دکه‌ت و دکوژن (اللطیف و اللطیف، ۱۹۷۹، ۵۳؛ عوض، ۲۰۲۱، ۱۲۷-۱۲۸؛ نجاق، ۲۰۰۸، ۴۶۸). ئه‌مریکا ژبه‌ر گرنگیا جه‌ی ستراتیژی یین سنووری ئیرانی ل

باکوورى پوژناڤا و باشوورى و پەترۆلا ئێرانى ئەف چەكى پيشكهفتى پيشكيشى ئێرانى دكر(نوزانى، ۱۳۸۳، ۵۴). ل ئەوى دەمیدا شاهى ئێرانى هزر دكر سەرکهفتنا ب سەر هیزىن ئوپوزسيۆنى و ژناڤرنا مەترسییا ئەوان ل ئێرانى، دى بىته ئەگەرى گوهۆرینا پيشهاتین ئاسایش و ئابوورى یین ئێرانى، لەوێ شاهى بزافكرن حكومهتا (ئەمیر عەباس هویدا كانوونا دووى ۱۹۶۵-۷ تەباخا ۱۹۷۷) بەرهف حكومهتەكا تەكنوكراتیفە بیهت، هەورەسا هەولدان هیزىن لەشكەرى بئىختە دبن كونترۆلا ساواک فە. ب ئە فى چەندى پتر كاودائین كوردان ئالۆز ببوون (محمد، ۲۰۱۶، ۲۴۹؛ العابدی، ۲۰۱۵، ۱۴۰).

قونسۆلى ئەمەریکا ل باژىرى تەبرىز (چارلیس ئەیى. مەست Charles A. Mast ۱۹۷۲-۱۹۷۴) ئاشكەراکریه دماوهیى سالىن ۱۹۷۲-۱۹۷۴ چەندین ئاریشه ل دەڤەرىن كوردی ل ئێرانى هاتە پيش، ژبەر هندی کارمەندی قونسۆلخانى دەست ب نفیسینا راپۆرتان ل دۆر ئەف چەندى کرن، هەروەسا ئەوان شیان ل دۆر چەندین دۆسهیان خو بگههینن دەڤەرىن سنوورى ئێرانى و دگەل بەرپرسین ئێرانى ل ئەویرى ئاخفتن، داکو ئاریشهین كوردان بهینه چارهسەرکرن (Kennedy, ۱۳ February, ۲۰۰۱).

كورد ب تاییهق KDPI بەردەوام بوو ل سەر چالاکیین خوه یین سیاسى و هەولدا كوردین پوژهلات ل دۆر پرسین سیاسى هۆشیار بکەت، ل ۲ شوباتا ۱۹۷۴ KDPI دا دیارکرن، شاهى چ جارن پشتەفانییا چارهسەرکرن دۆزا كوردی ل ئێرانى نەکریه، سەرپەرای هندی دگەل بەرپرسین ئەمەریکا زۆربانگەشه دەربارەى دۆزا كوردی ل ئێرانى دکر و دیار دکر، كوردین پوژهلات لژیر دەستەهلاتا ئەوى فە هەمى مافین خو یین بدەستفەهیناین بتنى شاهى ئەف چەندە بو رازیکرنا واشنتۆن دکر، داکو پشتەفانییا رژیما ئەوى بکەت دا ل دەڤەرى بهیز ببیت ل سەر مەترسین دەینه سەر رژیما خو دا زالبیت (گادانى، ۲۰۰۸، ۱۹۸؛ ئەحمەدى، ۲۰۰۹، ب ۱، ۱۹۶). ل ئەوى ماوه یدا ئێرانى دگوت حكومهتا عیراقى كوردان ب دژى ئەوى بکاردهینیت، دەمى ل شوباتا ۱۹۷۴ پهيامنیرى پوژنامەیا نیویۆرك تایمز (ویلیهم سافیر William Safire ۱۹۷۳-۱۹۹۵) (۱۲۰) پرسیار ژ شاهى کرى ئەرى دبیت ئیران ب مەرجى راوہستاندا پشتەفانیکرنا كوردان ب دژى ئێرانى دگەل عیراقى بگهته ریککهفتەكى؟ دەرستى دا شاهى دیارکربو:»

(۱۲۰) بو پتر پیزانینا ل دۆر چالاکی و ژيانامەیا سافیری (The New York Times, 2004; Mcfadden,) (2009)

ئێرانی چ جارێ بزاڤ نەکرێه کوردێن خو بفرۆشیت، بەلێ ئەگەر دوو لایەن پێککەفتن پێدقییه لایەنێ سیی بهێتە شکاندن» (زادە، ١٩٩٥، ٩٦).

ل ئەقیری شاھی ب ئاشکەرایێ دا دیارکرن ئەگەر شیا دگەل عێراقی بگهیت پێککەفتنەکی دی ب ئیکجاری دۆزا کوردی ل ئێرانی ژناقەت، چونکی عێراقی دقیا کوردان ب دژی ئێرانی بکاربێت. ژبەرهندی KDPI ڤاگهاند رژێما ئێرانی بو پاراستنا دەستەهلاتا خو سیی ستراتیژییان مەرامبەری کوردان بکاردهییت، ژ ئەوان (١) بانگەشە. (٢) چاکسازی. (٣) تیرۆرکرن، هەروەسا دایە دیارکرن شاھی ئێرانی داهااتی گەلێن ئێرانی بو خوشکرن ژيانا هەفالین خو وەک شاھی بەری یی یۆنان (قوستەتینی دووی Constantine II ٦ ئادارا ١٩٦٤- ١ خزیرانا ١٩٧٣) و کرینا چەکی پێشکەفتی ژ ئەمریکا بکاردهییت و ئەوی چەکی ئەمریکی ب دژی نەتەوهیی ئێرانی مینا کوردان بکاردهییت (پۆژنامەیا کوردستان، شۆباتا ١٩٧٤).

لدویف هزروبیرین قۆنسۆلی گشتی یی ئەمریکا ل تەبریز (چارلس ئەیی. ماست Charles A. Mast ١٩٧٢-١٩٧٤) ل ئەوی دەمیدا دۆزا کوری ب پەنگەکی بەرچاق ب مەترسیه‌کا کاریگەر بو سەر ئاسایشا ئێرانی دیار بوو، ب مەبەستا دویشچوونا پەوشا پەرسا کوردی و کارتیکرنا ئەوی ل سەر ئێمناهییا ئێرانی، جیگری قۆنسۆلی ئەمریکا ل تەبریز (پۆنالد ئێلدردیج. نیۆمان Ronald Eldredge Neumann) بەره‌ف دەفەرین سەر سنووری ئێرانی هات، و دانوستاندن لدۆر مەترسیا پەرسا کوردی دگەل بەرپرسی لێشکەری یی ئێرانی کرن و دڤاڤۆرتەکیدا بو وەزارەتا دەرڤە یا وەلاتی خو دایە دیارکرن، پەوشا دەفەرین کوردی گەلەک خرابە و کاریگەرییا پەرسا کوردی ل سەر ئێمناهییا دەفەرین ئێرانی یی ل سەر سنووری عێراقی یا بەره‌ف پێشڤە چووینە، ژبەرهندی شاھ ب پەنگەکی بەرده‌وام بەرێخۆدەت کارتیکرنا پێشڤەچوونا پەرسا کوردی ل ئێرانی (Kennedy, ١٣ February, ٢٠٠١). دبیت پەرسا کوردی باندۆرا خو ل سەر ئێمناهییا ئێرانی هەبیت، بەس نە ب ئەوی شیوه‌ی بو یی بەرپرسی ئەمریکا و ئێرانی هزربوو دکر.

ژلایەکی دێڤه، ل شۆباتا ١٩٧٤ KDPI ڤاگهاند: «سیاسه‌تا فارسیکرنا کوردان ل سەر دەمی پەزا شاھی دەستیپکریه و نوکەژی بەرده‌وامی پی دهیته دان، پێدقییه زارۆکین

کوردان ژ بچووکتایی زمانی فارسی بخوینن و مەجبوورن ل قۆتابخانەیان ب زمانی فارسی ب ئاخفن» (پۆژنامەیا کوردستان، شۆباتا ١٩٧٤). پۆژما شاھی بۆ بەرزەکرنا شوینەوارین ئەدەب و زمانین کوردی هەمی پێکین تۆندوتیژی بکاردهییت، ب پێکا ئیمپریالیزما ئەمریکی یی هاتی (٩) بنگەهین رادیویان ل کوردستانی داناین!. پۆژما ئێران ی بۆ ئەقی چەندی چەندی ئارمانجین هەین، داکو نیشا ئەمریکا بدەت دەستەلاتا شاھی یا هەولددەت مافین رادەبرینی بدەت کوردان و ئەو پەخنەیین کورد ل شاھی دکەن دویرن ژ راستیی. بانگەشەکر بۆ سیستەمی سەرمایەداری و ئیمپریالیزی و دژایەتیکرنا سیستەمی سۆسیالیزی و بزافا رزگاربخوازا گەلان ب تاییەتی بزافا نەتەوایەتیا کوردی (پۆژنامەیا کوردستان، شۆباتا ١٩٧٤). ب ئەقی پەنگی ئاشکەرا دییت ل ئەقی دەمی دا KDPI ددا دیارکرن ئەگەرئ سەرەکی یی تۆندبوونا شاھی مەرامبەری پێسا کوردی ئەمریکا یە، چونکی ئەمریکا ب بهانەیا رێگرتنا بەلاقبوونا کۆمیونیزمی ل ئێران پێک دا شاھی ئەقی چەندی بکەت، داکو بەرزەوہندیین ئەوی بپاریزیت.

ئەف جورئ پراگەهاندنی ژلایئ دەستەلاتا ئێرانیشە وەک بەلگە ب دژی کوردان دەهاتە بکارهینان، و شاھی داخوایکرن، کورد ب پشتەفانییا سۆفیەت ئەقان جورە بانگەشەیان د پراگەهاندنا پارتین خوڤا بەلاف دکەن ودا دیارکرن، ب ئەقی چەندی دی بەرپین سۆفیەت فەبن و بەرەف پۆژەلاتا نافین هییت، ودا ب ئەقی چەندی راستەوخۆ کارتیکرن ب ئاسایشا ئێرانئ کەفیت، ژبەر هندی ل ١٣ شۆباتئ دکومبونهکیدا دگەل بالیۆژئ ئەمریکا ل تاران ریچارد هیلمز، شاھی دا دیارکرن ئەمریکا پێنگاقتن گرنگ بۆ لاوازرنا پێنگاقتن سۆفیەت و بئ دەنگ کرنا ئەوی نەهاقتییە و شاھی ب ئاشکەرای خوڤا کر، کو ئەوی ب هیچ پەنگەکی نەفیت سۆفیەت بهیته دەقەرئ، چونکی دا پڕۆسێسا ئاشتیی ل دەقەرئ تیکچیت دا زیان ب هەولین ئەمریکا یین بەرقرارکرنا ئاشتیی ل دەقەرئ کەفن (NSA, February ١٣, ١٩٧٤). چونکی شاھی هزردهر دا سۆفیەت کوردان بۆ بدەستفەهینانا بەرزەوہندییان ب دژی ئێرانئ بکارهینت (Al-vandi, ٢٠١١, ١٠٣). دئەقی چوارچووفی دا وەزارەتا دەرفەیا ئەمریکا ئەف چەندە پراگەهاند: «سیاسەتا مەیا دەرفە، داکوکی لسەر هەفسەنگیا هیژی دکەت، و حکومەتا ئەمریکا نەفیت ب هیچ پەنگەکی مایتیکرنئ دئاریشەیین نافخووی یین دەقەرئ دا بکەت پیدفیه ئاریشەیین دەقەرئ ب پێکین ئاشتیی بهینە چارەسەرکرن

(Lencozwski, ١٩٩٠, ١٢٢, ١٢٣).

پشتی ل ئادارا ١٩٧٤ په‌یوه‌ندی دناقبه‌را سه‌رکردایه‌تیا شو‌په‌شا ئه‌یلوولی و حکومه‌تا عیراقی تیکچووین، KDPI سی که‌س بو چاره‌سه‌رکرن کیشه‌یان دناقبه‌را سه‌رکردایه‌تیا شو‌په‌شی ئه‌یلوولی و عیراقی دا ئه‌وژی نوونه‌ری شو‌په‌شی (دارا توفیق ١٩٣٢-١٩٨١) نوینه‌ری KDPI قاسملو، و نوینه‌ری حکومه‌تا به‌غدا (غانم عه‌بدولجه‌لیل ١٩٧٤-١٩٧٩) ده‌ستینشانکرن، و پروژه‌ک بو ئه‌قی مه‌به‌ستی ئاماده‌کر پیشکیشی سه‌رکردایه‌تیا شو‌په‌شا ئه‌یلوولی و حکومه‌تا به‌غدا کر، به‌لی ئه‌ف پروژه‌یه ژلایی سه‌رکردایه‌تیا شو‌په‌شی ئه‌یلوولی و حکومه‌تا به‌غدا فه‌هاته‌په‌تکرن (په‌ستگار، ٢٠٢٢، ١، ٤٩٦). ل ده‌می شاه‌لدور هه‌ولین سه‌رکردایه‌تیا KDPI ژلایی ساواک فه‌هاتیه‌ئاگه‌هدارکرن، راسته‌وخو بالیوزخانه‌یا ئه‌مریکا ئاگه‌هدار کر و بالیوزخانه‌ دخواست، کو هه‌لو‌یستی کوچکا سپی سه‌باره‌ت ئه‌قی چه‌ندی بو ئیرانی دیار بکه‌ت، و ل ئه‌وی ده‌میدا وه‌زاره‌تا به‌ره‌فانیا ئه‌مریکا بو واشنتون دا دیارکرن ژبو پاراستنا ئاسایشی و ئارامیا ئیرانی، و وه‌زاره‌تا به‌ره‌فانیی پروژه‌یه‌ک ب هاریکارکرینا ئیران و سعودی دارشتیه‌ و پیدقی یه‌ ئه‌نجومه‌نی پیران رازیوونا خو‌لسه‌ر ده‌ربریت (اللطیف و اللطیف، ١٩٧٩، ٣٤). ب ئه‌قی چه‌ندی خویا دبیت ئه‌مریکا لسه‌ر سیاسه‌تا خو‌یا نه‌ماییتکرن دکاروبارین ئیرانی مه‌رامبه‌ری دۆزا کوردی و پاراستنا ده‌سته‌لاتا شاهی ل تاران به‌رده‌وام بوو. ل ئه‌وی ماوه‌یدا ئه‌مریکا ل سه‌ر سیاسه‌تا خو‌یا به‌یزکرن هیزین ئیرانی مه‌رامبه‌ری کوردان به‌رده‌وام بوو، و ب پلان و ستراتیژین ریکخستی پشته‌فانیا هیزین ئیرانی بو ژنافرنا دۆزا کوردی ل ئیرانی دکر (عه‌باس، ٢٠١٢، ١٧). لدور ئه‌قی چه‌ندی سیاسه‌تمه‌دار و چالاکفانی ئیرانی (نادر ئینتیسار) دایه‌دیارکرن، ل ئه‌وی ده‌می دا هیزین کوردی ل ئیرانی خو‌ئاماده‌کر بوون و چافه‌ری پیشه‌اتین باشووری کوردستان دکر، و ئیران زور ژئه‌قی چه‌ندی دترسیا ژبه‌ر هندی شاهی ب پشته‌فانیا CIA فشار ل سه‌رکردایه‌تیا شو‌په‌شا ئه‌یلوولی دکر پروژی ئوتونومیا حکومه‌تا عیراقی ره‌ت بکه‌ن، گوتبووی دی دبه‌رامبه‌ردا ئه‌مریکا و ئیران به‌رده‌وامیی ب هاریکاریین خو‌بو شو‌په‌شا ئه‌یلوولی ده‌ن ئارمانجا ئیرانی بتنی شکاندنا بزاقا نه‌ته‌وایه‌تیا کوردی ل ئیرانی بوو (Entessar, ١٩٨٩, ٩٥).

دەئەفی چوارچووڤهیدا ل ۱۸ ئادارا ۱۹۷۴ جیگرتی رێڤه‌به‌ری NSC یی ئەمریکا (بریت سکۆکروفت Brent Scowcroft ۴ کانوونا دووی ۱۹۷۳- ۳ چریا دووی ۱۹۷۵) برۆسکه‌یه‌ک بوو بالیوژی ئەمریکا ل تاران هیلمزی فڕیکر و تیدا گوت: «شاهی وه‌ک مه‌ [ئەمریکا] مفا ژ پیشهاتین ئالوژین عیراقی و دۆزا کوردی وه‌ردگرت، نه‌ مه‌ [ئەمریکا] و نه‌ شاهی نه‌فیت پرسا کوردی ب هیچ په‌نگه‌کی ل ده‌قه‌ری به‌یتته‌ چاره‌سه‌رکرن و کورد مافین خو‌ بده‌ستخوڤه‌بین» (National Security Archive Files, ۱۹۶۹-۱۹۷۶, March ۱۸, ۱۹۷۴).

ل ئەفیری دیار دبیت رێڤه‌به‌ریا دانپیدان ب هندتی کر کو مه‌به‌ستا ئەوان نه‌ئه‌و بوو دانپیدانی ب مافین کوردان بکه‌ن، به‌لکو ژبه‌ر پاراستنا به‌رژه‌وه‌ندیی ئەوان و ئێرانی بوو، چونکی شاهی بخوه‌ ژێ نه‌دقیاب هیچ په‌نگه‌کی کوردین باشووری چ ده‌ستکه‌فتان ب ده‌ستخوڤه‌ بین، و بته‌ ئەگه‌ری خو‌شکرنا په‌یوه‌ندیی کوردین رۆژه‌لات و باشووری و پاشی به‌ینه‌ پالدان ب دژی ئێرانی راوه‌ستن و داخواز ئۆتۆنۆمی ژ ئێرانی بکه‌ن، ده‌ئەفی هاوکیشی دا ئەمریکا مفادار بوو، چونکی به‌رژه‌وه‌ندیی ئەو و وه‌فه‌یه‌مانین ئەو و هاتبوون پاراستن و پیگه‌هی سوڤیه‌ت ل ده‌قه‌ری هاتبوو سنۆردارکرن (Emery, ۲۰۱۳, ۳۴, Gibson, ۱۷۴, ۲۰۱۳-۱۷۵).

لژی‌ر فشار ومه‌ترسیا ئێرانی ژ لئینین بزافا نه‌ته‌وایه‌تیا کوردان ل رۆژه‌لاتی کوردستانی، ل به‌ارا ۱۹۷۴ ئەمریکا بنگه‌هه‌ک ئۆپۆراسیۆتین هێژین ئەمریکی ل باژیری ئۆرمیه‌ دانا، و هێزه‌ک خو‌ په‌انه‌ی مه‌باد کربو. ئارمانج ژ دروستکرنا ئەفی بنگه‌هی چاڤدیری کرنا پیشهاتین ده‌قه‌رین کوردی و چالاکیی کوردان و په‌وانه‌کرنا هاریکارییین له‌شکه‌ری بوو هێژین پیشمه‌رگه‌ی ل باشووری کوردستانی بوو. چونکی ئەمریکا پشته‌فانیا بزافا نه‌ته‌وایه‌تیا کوردی بوو مافین کوردان نه‌دکر، به‌روڤاژی بوو پاراستنا به‌رژه‌وه‌ندیی خو‌ وجهی ستراتیژی ئێران و ده‌قه‌ری بکارده‌ینا (صالح، ۲۰۱۳، ۲۱۳؛ المیمص، ۲۰۱۰، ۲۷). دبیت مه‌به‌ستا ئەمریکا چاڤدیری کرنا په‌یوه‌ندیی کوردین رۆژه‌لاتا و باشووری دیسان چالاکیی هێژین پیشمه‌رگه‌ی یی KDPI و سه‌رده‌ریا حکومه‌تا ئێرانی دگه‌ل کوردان بوو، چونکی به‌رده‌وام ده‌سته‌لاتا ئێرانی ژ ترسا زیده‌بوونا هێزا کوردین رۆژه‌لات داخوازا چه‌کین گران ژ ئەمریکا دکر.

ژبه‌ر تیکچوونا په‌وشا ده‌قه‌ری ب تایه‌تی رویدانا شه‌ری دناڤه‌را کوردین باشووری

و حکومه‌تا به‌غدا دا، ل ١١ نیسانا ١٩٧٤ حکومه‌تا دووی یا پێچارد نیکسوونی دوو جوړین سیاسه‌تا به‌رامبەر دۆزا کوردی ل پوژه‌ه‌لاتا نافین بکارده‌ینان، ژلایه‌کی فیه ب پشته‌فانیای ئێران و ئیسرائیلی هاریکاری پێشکشی شو‌ره‌شا ئەیلوولی دکر، و سیاسه‌تا به‌یزکرنا هیزین ئێران مەرامبەری لاوازرنا پرسا کوردی دنا‌فخوویی ئێران دا بو پشته‌فانیکرنا پوژما شاهی بکارده‌ینا (Azad, ١٥٢, ٢٠١٧). ژلایه‌کی دی فیه (گروپی هه‌فکاریکرنی دنا‌قه‌را ده‌زگه‌ه‌ین حکومه‌تا ئەمەریکا دا-IWG Interdepartmental Working Group)^(١٢١) سیاسه‌تا ئیکپارچه‌ییا ده‌فه‌رین ئێران مەرامبەری دۆزا کوردی دچوارچوو‌قه‌یی ئێرانیدا بکارده‌ینا، لدور به‌رژه‌وه‌ندیین ئەمەریکا ل ئێران ئاشکەرا کربوو، کو ئێران ئیک ژ به‌یزترین، ئارامترین و پێشکەفتیترین وه‌لاتایه‌ ل که‌ندا‌فی فارسی و پوژه‌ه‌لاتا نافیندا، ئێران دگه‌ل ئەمەریکا پشکداریی ده‌لافکرنا هیزین نوی دکه‌ت، پوولی د کیمکرنا کارتیکرنا سو‌قیه‌ت و هیزین تۆندره‌و دا دگیریت. ئێران بوویه‌ هیزه‌کا هه‌ریمی یا خودان شیان و ده‌سته‌ه‌لاتا شاهی دشی هاریکاری دئارامییا سیاسی یا ده‌فه‌ری دا بکه‌ت، و ژبه‌ره‌ندی دی واشنتون ژه‌می لایانه‌ هاریکاریا پوژما شاهی که‌ت دا لسه‌ر مه‌ترسیین ئۆپۆزییونا ئێران دا زالبیت (National Security Archive Files, ١٩٧٣-١٩٧٦, April ٢٥, ١٩٧٤). ل ئە‌قیری ب شیوه‌یه‌کی ئاشکەرا دیار دبیت ئەمەریکا ب هیچ ره‌نگه‌کی نه‌د‌فیا به‌رژه‌وه‌ندیین خو‌یی سیاسی، ئابووری وله‌شکەری ل ئێران تیکبه‌ت، له‌ورا به‌رده‌وامیی دابوو سیاسه‌تا خو‌یا سا‌لا ١٩٦٢ یا تیدا دای دیارکرن کیشه‌یا کوردی کیشه‌یه‌کا نا‌فخوویی یا ئێران، تۆرکیا و عێراقی یه، ئەمەریکا ب هیچ ره‌نگه‌کی ماف نینه‌ مایتیکرنی دکاروبارین نا‌فخوویی ئەوان وه‌لاتاندا بکه‌ت، ئەمەریکا هێ‌فخو‌وا‌زبوو ئەو وه‌لات کیشه‌یی خو‌ ب پیکین ئاشتی چاره‌سه‌ر بکه‌ن. دگه‌ل ئە‌فان پینگا‌فین ئێران هافیت بو به‌یزکرنا پینگه‌یی خو‌یی هه‌ریمی ولاوازرنا فشارین هیزین ئۆپۆزییونا نا‌فخوویی، ئێران به‌رده‌وامیی خو‌ نیزیکی ئەمەریکا دکر، چونکی ئەمەریکا به‌یزترین و کاریگه‌رتترین وه‌لات بوو بو ئێران، ل ٢٦ خزی‌رانا ١٩٧٤ بالی‌وزخانه‌یا ئەمەریکا ل تاران سیاسه‌تا ئەمەریکا ل ئێران مەرامبەری مه‌ترسیین لسه‌ر

(١٢١) ل ١٢ کانوونا دووی ١٩٦١ بو دوی‌فچوونا پلانتین وه‌زاره‌تا ده‌رفه‌یا ئەمەریکا لدویف به‌رژه‌وه‌ندیین ئەمەریکا و هه‌ماهه‌نگی دنا‌قه‌را وه‌زاره‌تا ده‌رفه‌یا ئەمەریکا، وه‌زاره‌تا به‌ره‌فانی ئەمەریکا و CIA دا هاتیه‌ دروستکرن (CIA, 12 January, 1961).

ئیرانی بۆ حکومه‌تا ئیرانی دیارکرن وه‌ک پێشکێشکرنا هاریکارییێن له‌شکه‌ری یێن گران و پێشکه‌فتی، مه‌شقه‌کرنا هێزێن ئیرانی د هه‌وێن ئه‌ه‌وێن له‌شکه‌ری و ئارامییێن دا ب دۆژمنیێن شا‌هی یێن نافخووی. به‌هێزکرنا هێزێن ئیرانی مه‌رامبه‌ری سه‌ره‌لدانیێن نه‌چا‌قه‌رێکری ژلایێ نه‌ه‌ه‌وێن ئیرانی‌قه، دا‌کو بشیت ئاسایشا ئیرانی و به‌رژه‌وه‌ندییێن ئه‌مه‌ریکا بپاریزن (National Security Archive Files, ۱۹۷۳-۱۹۷۶, June ۲۶, ۱۹۷۴).

ل ۳۰ ته‌با‌خێ سی‌خو‌رێن CIA دا دیارکرن، به‌غدا بریار دا‌بو ب شی‌وه‌یه‌کێ به‌هێز هاریکاریا کوردیێن پۆژه‌ه‌لات ب دژی تاران بکه‌ن، ئه‌قه ل ده‌مه‌کیدا بوو تاران هاریکاریا کوردیێن باشووری ب دژی به‌غدا دکر، ب ئه‌قی چه‌ندی دۆزا کوردی ب شی‌وه‌یه‌کێ تۆند که‌فبوو دنا‌ف مل ملانه و نا‌کوکیێن به‌غدا و تاران دا، و وه‌ک کارته‌ک سیاسی ب دژی ئیکو دوو بکارده‌ینا، ب ئه‌قی په‌نگی دۆزا کوردی دنا‌قه‌را ئیران و عێراقێ که‌له‌ک ب مه‌ترسییێ که‌فبوو (CIA, August ۳۰, ۱۹۷۴).

ل ئه‌وی ده‌می CIA د راپۆرت‌ه‌کا خودا لژیر نافونیشانی «ئیران - عێراق: کیشا کوردی Iran-Iraq: The Kurdish Problem» یا بۆ ۱۳ ئه‌یلوولا ۱۹۷۴ دزفریت دا خو‌یا کرن، کو دۆزا کوردی دنا‌قه‌را عێراق و ئیرانی بوویه پرسه‌کا سیاسی و له‌شکه‌ری، ژبه‌ر مایته‌کرنا دکاروباریێن نافخوویێن ئیرانی‌دا هێزێن ئاسمانی یێن ئیرانی هێشکر بوو سه‌ره‌بنگه‌هێن هێزێن عێراقی یێن لسه‌ر سنووری ئیرانی چه‌ند گونديێن کوردان تۆپیاران کربوون. ئیرانی ب ئه‌قی چه‌ندی هۆشدارێ داعێراقی مایته‌کرنی دکاروباریێن نافخوویێن ئه‌ویدا نه‌که‌ت و له‌شکه‌ری خۆ فرینه‌که‌ت سه‌ر سنووری ئه‌وی. ژلایێ خو‌قه شا‌هی دا دیارکرن هندی عێراق مایته‌کرنی دکاروباریێن نافخوویێن ئیرانی دا بکه‌ت، کورد و عه‌ره‌بان ب دژی ده‌سته‌ه‌لاتا ئه‌وی پالده‌ت دی فشاریێن ئیرانی لسه‌ر عێراقی زیده‌تر لیه‌ین، هه‌روه‌سا ده‌سته‌ه‌لاتا ئیرانی دا دیارکرن هاریکارییێن حکومه‌تا ئیرانی بۆ هێزێن کوردی ل باشووری کوردستانی بته‌نی هاریکارییێن مرو‌فایه‌تی بخو‌قه دگرن (CIA, September ۱۳, ۱۹۷۴).

ل ۲۴ چریا ئیکێ ۱۹۷۴ لدویف داخو‌ازییا ئه‌ندامی کونگرێسی ئه‌مه‌ریکا یی پارتا دیموکرات (کلارنس دیکنسۆن «دۆک» لۆنگ Clarence Dickinson “Doc” Long ۱۹۶۳-۳ کانوونا دووی ۱۹۸۵) یی ویلایه‌تا (ماریلاند Maryland)

پاویژکاری ئەوی یی یاسایی ل واشنتۆن (گریگ راشفۆرد Greg Rushford) دەست ب قەزەڵیان ل دۆر سیاسەتا لەشکەری ل کوردستانا باشوور و پۆژەلەت کر بوو (CIA, October ۲۴, ۱۹۷۴)، لۆنگی دقیا راستیا ئەوان راپۆرتین ل دۆر پێشەتین سیاسی یین دەربارە پەوشا لەشکەری ل باشوور و پۆژەلەت کوردستان، و سیاسەتا ئەمەریکا دئەفی بیافیدا بۆ کونگریسی دیار بکەت، چونکی لدویش پێزانین لۆنگی نوونەری کونگریسی راپۆرت ل دۆر پەوشا کوردان ل عێراق و ئێران بۆ وەزیری دەرڤە یی ئەمەریکا هیئەری کیسەجەری ڤرێکر بوون، ولۆنگی ب ریکا نوونەری خۆ دا دیارکرن ئەوان دزانی هیئەری کیسەجەر راستیان ل دۆر کارین ئەوان ل دەرڤەری ئەنجام داین نابێژیت. لەورا لۆنگی نەدقیا راستەوخۆ دانوستاندن ل دۆر ئەفی مژاری دگەل کسەجەری بکەت، بەرۆڤاژێ دقیا ب ریکا پاویژکاری خۆ پێزانین ل دۆر پەوشا کوردان بەستەبەنت و بۆ کونگریسی و حکومەتا ئەمەریکا راستیا پەوشا کوردان دبن دەستەلەتا عێراق و ئێران قە دیار بکەت (CIA, October ۲۴, ۱۹۷۴).

ل ۳ کانوونا ئێکی ۱۹۷۴ CIA دا دیارکرن، پەوشا بارودۆخین نافخوین ئێران نەیا دیار، و دبیت کورد بشین ل زفستان هیرشی بکەن سەر بنگەهین هیژین ئێران ل دەرڤەری پۆژەلەتا کوردستان (CIA, December ۳, ۱۹۷۴). ژەر هندی ل دۆر ئەوان ئالۆزین دناخووی و پەخنەین دەرڤە مەرامبەری ئێران هاتینە پیش، ل دۆر سیاسەت و هەلوێست ئەمەریکا مەرامبەری ئێران ل نافەرasta کانوونا ئێکی ۱۹۷۴ بالیۆزخانەیا ئەمەریکا دیارکر، کو پێدقیە ئەمەریکا سار نەبیت دپێشەبرنا پرۆگرامی خۆ یی ڤرێکرنا هاریکاریین ئەمەریکا دا بۆ ئێران، ب تاییەتی ل دەمی گرنکیا پێدقیوونا ئەوان بۆ پاراستنا بەرژەوهندی و سیاسەتا ئەمەریکا دگەل ئێران دەینە پێشبینیکرن، سەرەرای هندی هەندەک ئەگەرین هەستیار یین نەدبەرژەوهندیا ئەمەریکا دا دناڤ ئێرانیدا هەبوون و ب زەحمەت بوو هاتبان هەلسەنگاندن، لەورا بالیۆزخانەیا ئەمەریکا داخوازکرن هەر تشەکن نەدبەرژەوهندیا ئەمەریکا دابیت، و بێتە مەترسییە لەسەر پێگەهێ ئەوی ل ئێران ژ ئەوان مایتیکرن دکاروبارین نافخوینی ئێران دا ژلایی ئەمەریکا قە نەهینە ئەنجامدان (National Security Archive Files, ۱۹۷۳-۱۹۷۶, ۱۶, December ۱۹۷۴). ئانکو دیار دبیت بالیۆزخانەیا ئەمەریکا رۆنکەب هێچ شیوەیهکی نایب ئەمەریکا نە ب شیوەیهکی نەینی و نە ب پەنگەکی ئاشکەرا خۆ نیزیکی پرسین

نەتەوایی ژ ئەوان دۆزا کوردی ل ئێران بکەت، چونکی دا مەترسیی کە ئن سەر
پێگەه و بەرژەوهندیی ئه‌وێ ل ئێران.

پشتی ل کانوونا دووی ۱۹۷۵ ئێران ئاگەهداری بزاڤێن KDPI دگەل سەرکردایەتیا
شۆرەشا ئەیلوولی بوی ل ئەوی دەمیدا ئێران سیاسەتەک تۆندتر یا بەره‌فانیکردنی
مەرامبەری پێشەتایی دەفەرێ، ب تایبەتی مەترسیا کوردان پەپەرەوکر، یا زانیایە
ئەمریکا پۆله‌کی زۆر گرنگ دپێشقه‌بنا هیژێن ئێرانیدا هەبوو. زێدەبوونا پۆلی
ئەمریکا ل ئێران ئارمانج ژێ بهێژکرنا سیستەمی چه‌کی ومەشکرنا هیژێن ئێران
بوو، داکو بشیت لسەر مەترسیی ناڤخۆیی و دەرەکیا زالییت و مەترسیان لسەر
بەرژەوهندیی سیاسی، ئابووری، لەشکەری و ئاسایشا نەتەوویا ئەمریکا ل دەفەرێ
نەهیلیت (January ۲۳, ۱۹۷۵, Washington National Records). دگەل هاریکاریی
لەشکەری و هەوالگیریی بۆ ئێران ديارکریه سەرەرای لاوازا بزاڤا کوردی دناڤخۆیی
ئێران دا شاھ بەردەوام ژ کوردێن پۆژەلات دترسیا، و دپیناڤی ژناڤرنا کارتیکرنا
شۆرەشا ئەیلوولی لسەر کوردێن ئێران شاھ ئامادەیه دگەل بەغدا دانوستاندنی
بکەت (Sennikov, ۲۰۱۷, ۷۸).

دیاره‌ گرنگی و کارتیکرنا هەبوونا چه‌کی ئەمریکا دئارامکرن و نەهیلانا مەترسیان
کوردان بۆ سەر ئێران باوەریه‌کا باش بۆ شاھی پەیدا کربوو، ل دەمی ل ۸ شۆباتا
۱۹۷۵ شاھ دگەل وه‌زیری دەرڤه‌ یی ئەمریکا (هینری ئەلفرید کیسنجەری Henry
Alfred Kissinger ۲۲ ئەیلوولا ۱۹۷۳- ۲۰ کانوونا دووی ۱۹۷۷)^(۱۲۲) ل باژیری (زیوریخ
Zurich) ل سویسرا کۆمبووی لدۆر دۆزا کوردی دابوو دیارکرن: «بزاڤا کوردی ل ئێران
تارادەیه‌کی زۆر یا لاوازه‌ و چه‌ تشت نەمایه‌ ددەستی دا و هیژێن ئێران کونترۆل لسەر
هەمی دەرڤه‌ی کوردی یی لسەر سنوورێن عێراق و ئێران کری» (National Security
Archive Files, ۱۹۷۳-۱۹۷۶, February ۱۹). دبه‌رامبەر دا کیسنجەری دا
دیارکرن: «ژناڤچوونا پرسیا کوردی دی بیتە ئەگەری نەئارامبوونا دەرڤه‌ی ب گشتی
و دی دەرڤه‌ت بۆ سوڤیه‌ت هینە پێش بهێتە دناڤ دەرڤه‌ی ئێرانیدا، ژبەر هندی
هۆشدار دا شاھی ب شیوه‌یه‌کی هەستیار سەرەدەریی دگەل پرسیا کوردی ل ئێران و
(۱۲۲) هەژی یه‌ بیژین بەری هینگی کیسنجەر بەرپرسی ئەنجومەنی ئاسایشا نەتەووی یی ئەمریکا بوو،
کۆ د پشکا دووی دا ئامازە پێهاتیە دان. قەکۆلەر.

دەفەرئێ بکەت» (Kissinger, ۱۹۹۹, ۵۹۸). دگەل ھەندیدا ئەوی دا دیارکرن کاریگەرییا پارسا کوردی ل عێراقی ل سەر کوردان ل ئێران بەردەوام دبهیزبوونیدیە، لەوێ شاھی گوت کو دی بۆ دوو پرسین گرنگ دگەل جیگرئ ئەنجوومەن سەرکردایەتیا شوپەشی (سەدام حسینی ۱۹۶۹-۱۹۷۹) دانوستاندنئ کەت:

۱. شاھی دا دیارکرن ئێران ب دانا حۆکمئ ئۆتۆنۆمیایی بۆ کوردان یا ژلایئ کۆمیونیزمان بهیتە رێقەبەرن رازی نا بیت.

۲. ئێرانئ گومان ژ ھەندئ ھەبوون دا حکومەتا عێراقی بەھاریکاریا کوردان بزافەکی ل سەر سنووری عێراق- ئێرانئ ئەنجام دەت (واتە دا لایەنن سیاسی یین پۆژھەلاتا کوردستانئ ب دژی ئەوئ بکارھینت) و دا بیتە ئەگەرئ جیھانکرن دۆزا کوردی و پاشی گەھیتە ئەنجومەنئ ئاسایشا نیقەدەولەتی، ھینگئ دا فشار ل سەر عێراق و ئێرانئ لدۆر کیشەیا کوردی ھینە کرن، کو دۆزا کوردی ب ریکین ئاشتیی چارەسەر بکەن (National Security Archive Files, ۱۹۷۳-۱۹۷۶, February ۱۹, ۱۹۷۴).

ب ئەقئ چەندئ دیار دبیت، کو دبیت شاھی ھزر ل ھەندئ کریت دا حکومەتا عێراقئ بزاقئ کەت شەپی ل سەر سنووری عێراق و ئێرانئ کەت و پشتەفانی ئۆپۆزیسیونا ئێرانئ ب تاییەتی کوردان کەت بچن دناف سنووری ئێرانیدا. چونکی ل ئەقئ دەمی پەیوەندیین عێراقئ دگەل KDPI خوش بوون.

شاھی بالیۆخانەیا ئەمریکا ئاگەھدار کربۆ مەترسیا چالاکیین لایەنن ئۆپۆزیسیونا ئێرانئ، مینا لایەنن سیاسی یین کوردی KDPI و (کۆمەلئ)^(۱۳) ل سەر ئاسایشا ئێرانئ بەردەوامن، و دبیت چالاکیین ئەوان ببنە ئەگەرئ تیکدانا رەوشا ئیمناییا دەفەرئ کوردی یین سەر سنووری (National Security Archive Files, ۱۹۷۳-۱۹۷۶, March ۴, ۱۹۷۵). دناف ئەقان کاودانن نەخۆش دا، کۆمیتا نافین یا KDPI ل بەغدا دقیا بچن (کۆمارا مللی یا دیموکراسیا یەمەنا باشوور)^(۱۴) داکو جھەکی بۆ دەمین

(۱۳) ل سالا ۱۹۶۹ ب شیوەیەکی نھینی ل ژیرناقئ (تەشکیلات) ھاتبوو دروستکرن و کار و چالاکیین نھینی دناف پۆژھەلاتئ کوردستانئ دا ئەنجام ددا و پشتی رویدانا شۆرەشا گەلین ئێرانئ و ھەتا خومەینی بۆ سەردەستھەلاتئ ل ئێرانئ نافئ ئەوئ بۆ کۆمەلە زەحمەتکیشین کوردستانئ ھاتبوو گوھورین) سەعیدی، ۲۰۱۰، ۲۳؛ سەعیدی، ۲۰۱۲، ۱، ۵۱-۷۶؛ بازگر، ھەلەدنی، ۲۰۲۴، ۳، ۱۶-۳۱. (۱۴) ل ئەقئ دەمی کۆمیونیزم ل سەر دەستھەلاتا کۆمارا یەمەنا باشوور بوون، و ل سالا ۱۹۷۲ پەیوەندی

ته‌نگافیان ل ئه‌ویرۆ بخۆ په‌یدا بکه‌ن، له‌و‌را نامه‌یه‌ک بۆ قاسملوی ل به‌یروت فۆرێکر دا دگه‌ل بالیۆزخانه‌یا یه‌مه‌ن ب ئاخذیت، ل پۆژا ۴ ئادارا ۱۹۷۵ قاسملوی به‌رسقا نامه‌یا کۆمیتا نافین یا KDPI دا و‌گوتی: «پێدقییه‌ هوون ل ۲۵ ئاداری ب شیوه‌یه‌کن به‌ز بۆ ده‌رفه‌ به‌ین دا پیکشه‌ به‌ره‌ف کۆمارا باشووری یه‌مه‌نی بچین» (حیسامی، ۱۹۹۱، ب، ۵، ۱۸).

ژبه‌ر هندی ل ۵ هه‌مان هه‌یف شاه‌ی بۆ بالیۆزخانه‌یا ئه‌مریکا ل تاران ئاگه‌هدارکر، کۆ KDPI مه‌ترسییه‌ بۆ سه‌ر ئیمناهییا ئیرانی و پێدقییه‌ سنووره‌ک بۆ چالاکیین ئه‌وی یین ده‌رفه‌ به‌یتته‌ دانان (Ziarati, ۱۹۸۹, ۱۹۰) ئه‌فه‌ دده‌مه‌کی‌دا بو ئیران و عێراق ب هه‌فکارییا تۆرکیا، جه‌زائیر و ئه‌مریکا مژووولی دانوستاندنا لدۆر مۆکرنا پیککه‌فتنه‌کی بۆ چاره‌سه‌رکرنا ئاریشه‌یین سنووری یین عێراقی و ئیرانی و ژناقبرنا بزاقا نه‌ته‌وایه‌تییا کوردی بوون. ل پیکه‌فتی ۶ ئادارا ۱۹۷۵ ده‌نگوباسین پیککه‌فتنامه‌یا جه‌زائیر هاتنه‌ به‌لافکر، ب ئه‌فی چه‌ندی کارتیکنه‌ک زۆر ل کوردان ل عێراق و ئیرانی هاته‌ کرن، ل ۸ ئادارا حکومه‌تا عێراقی نوینه‌ری KDPI (مه‌مه‌د ئه‌مین سیراجی) ئاگه‌هدار کر پێدقییه‌ هوون هه‌می چاپه‌مه‌نی و به‌لافۆکین خۆ ب پاره‌وستین و هاتن و چوونا سلیمانی نه‌که‌ن (گادانی، ۲۰۰۸، ب، ۱، ۲۰۲).

CIA ب درێژاهییا ئادار و نیسانا ۱۹۷۵ هه‌لسه‌نگاندنا فه‌رپژا کارتیکرنا پیککه‌فتنامه‌یا جه‌زائیرا لسه‌ر پیشه‌هاتین نافخوین ئیرانی، و کارفه‌دانا کوردین پۆژه‌ه‌لات مه‌رامبه‌ری ئه‌وی سیاسه‌تا شاه‌ی ئیرانی مه‌رامبه‌ری کوردین باشووری بکاره‌یتایی دکر، و ل ۱ گولانا ۱۹۷۵ CIA ده‌لگه‌نامه‌یه‌کی‌دا یا لژیر نافونیشانی «کارتیکرنا پیککه‌فتنامه‌یا عێراق و ئیرانی» The Implications of the Iran-Iraq Agreement «دا دیارکر، دۆزا کوردی په‌هه‌ندی نوێ بخۆفه‌ گرتینه‌، چونکی بریارا شاه‌ی لدۆر دۆزا کوردان کارتیکرنا ئاریشه‌یین ئاسایش و ئیمناهییا ئیرانی ل پشت خۆ هیلاینه‌، کوردین پۆژه‌ه‌لات وه‌سا هزرده‌کر شاه‌ی خیانه‌ت یا ل مله‌تئێ ئه‌وان کری، له‌و‌را کوردان نه‌پازیبوونا خۆ ب تۆندی مه‌رامبه‌ری هه‌لوێستئێ شاه‌ی ژ دۆزا خۆ نیشاندا. کوردان هزرده‌کر پشتی شاه‌ی پشته‌فانیین خۆ بۆ کوردین باشووری راره‌ستاندین دئێ سیاسه‌ته‌ک نوێ مه‌رامبه‌ری کوردین پۆژه‌ه‌لات بکارهینت، دئێ تاران ده‌ست ب فه‌گوهاستنا کوردان

دگه‌ل سه‌رکرده‌یه‌تیا KDPI گرێدابه‌ون، و ل سالا ۱۹۷۷ په‌یوه‌ندیین ئه‌وان به‌یتر لیهاتن (زاده، ۲۰۲۰، ۳۳؛ شیخانی، ۲۰۰۷، ۲۰۲-۲۰۳؛ گادانی، ۲۰۰۸، ب، ۱، ۲۰۲).

کەت و چ گرنگیی ب داخوایین کوردان بۆ ئۆتۆنۆمی ل ئیرانی نادەت، و دئی شاھ دەست ب مەشقنا کوردین نیزیکی خو (جاشان) بۆ ژناقبرنا هەر بزاڤا کوردی دناڤخوئی ئیرانیدا کەت، د هەمان دەمدا دایە خوایاکرن ب پشتهفانییه کا بهیز یا دەرەکی پرویدانا شوپەشا کوردی دئی پتر هیزین حکومەتا بەغدا و تاران ب دژی هەر هیرشەکی بۆ تیکدانا ئابووری ئەوان پراوەستین، هەورەسا کوردان چ ئومید ب ئەمریکا نەماینە، و بۆ ئەوان یا ب پونی دیار بووی بتنی بەری ئەمریکا یی ل بەرژەوهەندیین ئەوئی (CIA, May ۱, ۱۹۷۵; Waisy, ۲۰۱۵, ۶۱-۶۷). ژبەر ئەوان دەستکەفتین ئەمریکا د ریککەفتنامە یا جەزائیر دا بدەستفەهینان، یین دگەهشتە بهایی (۲۲۵) ملیۆن دۆلاران ب مەرەما پاراستنا ئەفان دەستکەفتان، و پیکههیی خو یی باشەپوژی واشنتۆن ب ئیکجاری دۆزا کوردی ل ئیرانی پشت گوھفەهاڤیت (ماسوری و زاھد، ۱۳۹۹؛ CIA, May ۱, ۱۹۷۵).

پشتی ل ۴ خزیرانا ۱۹۷۵ هاریکاریین ئەمریکا یین لەشکەری و ئابووری بۆ کوردان ل عیراقی هاتینە راوەستاندن، ژمارەکا ئیکجارا زۆرا کوردان ئاوارە ی ئیرانی بوون، ئیدی پتر شاھ ژ دۆزا کوردین پۆژەهلات ترسییا ژبەرکو ئەوان ب ئاشکەرای بۆ پۆژنامەین فەرمی یین ئیرانی دا دیارکرن، ئەمریکا و شاھی خیانت یا ل کوردان کری (NSC Memorandum, June ۴, ۱۹۷۵)، ئەفە ل دەمەکیدا بوو تاران ژلای سیخویرین ساواک هاتبوو ئاگەهدارکرن KDPI نامەیهک بۆ مەلا مستەفا بارزانی فپیکریه و داخوایا فەگوهاستنا چەپەرین شوپەشی بۆ پۆژەهلاتی کوردستانی کربوو، ب ئەفی چەندی حکومەتا ئیرانی سیاسەتەک تۆندتر مەرامبەری کوردین پۆژەهلات بکارهینا، شاھی ئیرانی دقیا ب هەمی شیوہیەکی کوردان دناڤ ئیرانی دا بترسینیت و سەرکوت بکەت (پۆژنامە یا کوردستان، خزیرانا ۱۹۷۵). لەورا هیژەکا زۆر یا لەشکەری پەوانە ی دەفەرین پۆژەهلاتی کوردستانی کر، و زۆر ب هووری دویشچوونا لقینی کوردین پۆژەهلات و پەیوہەندیین ئەوان دگەل کوردین باشووری ئەوین پەنابەری باژیر و دەفەرین پۆژەهلاتی کوردستانی بووین دکر، چونکی پژیما شاھی دترسییا کورد ب سەرهلدانەکی ب دژی سیاسەتا تاران رابن، و بۆ رایا گشتی ب تاییەتی یا ئەمریکا دیار بکەن شاھ زۆم و ستەمەکا زۆر ل کوردان ل ئیرانی دکەت (Entessar, ۲۰۲۱, ۱۶۹).

دئەقی چوارچووڤهیدا هه‌ڤژینا بالیوژی ئەمریکا ل تاران ریچارد هیلمزی (سینتیا هیلمز Cynthia Helms) دبیره‌وه‌رییێن خۆدا دایه دیارکرن، شاه گه‌له‌ک ژ کوردیێن پۆژه‌ه‌لات دترسیا ژبه‌رکو شاهی سنوور مه‌رامبه‌ری کوردیێن باشووری گرتبوون، و دناڤخوویی ئێرانیدا زۆمه‌کا زۆر تۆند و درنده ل کوردان ژلایێ دامو ده‌زگه‌ه‌یین له‌شکه‌ری یێن ئەوێ ڤه‌ ده‌اته‌کرن، شاهی هزرده‌کر دی کوردیێن پۆژه‌ه‌لات و باشووری دناڤ ئێرانێ دا ب دژی حکومه‌تا ئەوی رابن، ژبه‌ره‌ندی هیلمزی پێشنیاز کر، کو ئێران هاریکاریا کوردیێن پۆژه‌ه‌لات بکه‌ت، و ژ ڤه‌رپژا ئەقی چهن‌دی شاهی پشته‌قانییا کوردیێن نێزیکێ ده‌سته‌ه‌لاتا خو ژلایێ له‌شکه‌ری ڤه‌ کر، هه‌روه‌سا پۆستیێ باش دناڤ له‌شکه‌ری و داموده‌زگه‌ه‌یین حکومه‌تا ئێرانیدا پێشکێشکی لایه‌نگیرێن خوه‌ یێن کورد کر بوون. دبه‌رامبه‌ر دا هه‌ر کوردان دڤیا وه‌لاته‌ک سه‌ربه‌خوویی دا کوردیێن ل باشووری پۆژه‌ه‌لاتی تۆرکیا، باکووری عێراقی و باشووری پۆژئاقایی سۆڤیه‌ت و باکووری پۆژئاقایی ئێرانێ بخۆڤه‌گریت ئاڤا بکه‌ن (Helms, ۱۹۸۱, ۱۱۰). بتنی ئارمانجا کوردان ل ئێرانێ بده‌سته‌ڤه‌ه‌ینانا هوکمی خو‌پێڤه‌برنی بوو، و زی‌ده‌ره‌وی دبو‌جونا سینتیا هیلمز دا هاتیه‌ کړن.

لژی‌ر کارڤه‌دانا کێشه‌یا کوردی و ئەو بارودۆخێن ئێرانێ بخۆڤه‌ گرتین، ل ۲۵ تیرمه‌ها ۱۹۷۵ جی‌گری و‌ه‌زاره‌تا به‌ره‌قانییا ئەمریکا بو کاروباریێن ئاسایشا نێڤه‌وله‌تی (رۆیپرت فرید ئیلسوورس Robert Fred Ellsworth ۱۹۷۳-۱۹۷۵) بو و‌ه‌زیری به‌ره‌قانییا ئەمریکا (جه‌یمس رۆدنی شلیسینگر James Rodney Schlesinger ۱۹۷۳-۱۹۷۵) رونه‌کر، سیاسه‌تا واشنتۆن مه‌رامبه‌ری ئێرانێ بوویه ئەگه‌ری په‌یدا‌بوونا نه‌ه‌ڤسه‌نگیا سیاسه‌تا ئەمریکا ل ئێرانێ. راسته ئێرانێ مۆله‌ت دایه و‌ه‌زاره‌تا ده‌رقه‌ یا ئەمریکا هنده‌ک چالاکیان دناڤ ئێرانێ دا ئەنجام‌ده‌ت، و خزمه‌تا ئارمانج و‌به‌رژه‌وندیێن ئەمریکا دیافین دورسته‌کرنا ده‌زگه‌ه‌ی چاڤدیری ه‌ی‌زی، سیسته‌می ڤه‌دیتنا ووزا ئەتۆنۆمی، هنده‌ک ده‌زگه‌ه‌یین هه‌والگیر، زی‌ره‌قانیێن بالیۆزخانا، نێڤسینگه‌ها به‌ره‌قانیی..هتد... بکه‌ت، دگه‌ل هندی‌دا و‌ه‌زاره‌تا به‌ره‌قانییا ئەمریکا دا ئاشکه‌راکرن، ئەڤ چهن‌ده‌ پتر دبه‌رژه‌وندییا ئێرانیدا بوون و زیاتین کاریگه‌ر بو ئەمریکا هه‌بوون (National Security Archive Files, ۱۹۷۳-۱۹۷۶, July ۲۵, ۱۹۷۵). چونکی نه‌ته‌وه‌ییێن دناڤ ئێرانیدا دژیان ژ ئەوان کورد کر بوون دۆژمنیێن ئەمریکا و به‌رده‌وام کوردان په‌خنه‌ییێن تۆند

ل ئه‌میریکا دگرتن و ددا دیارکرن شاه‌ی ئیرانی، داهاتی ئیرانی دده‌ت ئیمپریالیزمیا ئه‌میریکی و حکومه‌تا ئه‌میریکا چه‌کی پێشکێشی ده‌سته‌لاتا شاه‌ی دکه‌ت، ده‌سته‌لاتا شاه‌ی چ خزمه‌تگوزارییان ل ده‌قه‌رین کوردی ئه‌نجام ناده‌ت بتن‌ی چه‌کی ئه‌میریکا بۆ کوشتن و ب‌ی ده‌نگ کرنا کوردان بکارده‌یت، ژبه‌ر بلندبوونا به‌ای په‌تروڵی دناقه‌را ۱۹۷۲ تا ۱۹۷۵ ئیرانی (۱،۴۰۰) دۆلار بۆ کرنا چه‌کی دابوون ئه‌میریکا، واته‌ بۆ هه‌ر تاکه‌کی ئیرانی ژ زارۆکان تا دانعه‌مران شاه‌ی (۲۰۰) هزار دۆلار بۆ دابوون ب چه‌ک ژمارا پراویژکارین ئه‌میریکا ل ئیرانی گه‌ه‌شتبوون (۲۴) هزار که‌سان، لدویش ه‌زرویری‌ن KDPI پژیما شاه‌ی پتیا ئه‌فی چه‌کی ب دژی کوردان بکارده‌ینا (پۆژنامه‌یا کوردستان، نیسانا ۱۹۷۷).

ل ۱۵ کانوونا ئیک‌ی ۱۹۷۵ شاه‌ی ئیرانی سه‌په‌دانا واشنتۆن کر، و په‌وشا سیاسی یا ئیرانی ب گشتی دگه‌ل وه‌زیرۆ ده‌رفه‌ یی ئه‌میریکا کیس‌نجه‌ر و جیگرۆ پێقه‌به‌ری NSC یی ئه‌میریکا بریت سکۆکروفت گه‌نگه‌شه‌کرن، ل ئه‌وی ده‌میدا شاه‌ زۆر شه‌پزه‌ و دلته‌نگ بوو، ئه‌گه‌رین ئه‌فی چه‌ندی دزفرین بۆ کارتی‌کرنا دۆزا کوردی لسه‌ر په‌وشا ئیرانی، له‌و‌را کیس‌نجه‌ری پێشنیاز کر سه‌روک‌ن سه‌روک‌ن ئه‌میریکا (جیرالد پۆدلف فۆردی Gerald Rudolph Ford ۹ ته‌باخا ۱۹۷۴-۲۰ کانوونا دووی ۱۹۷۷)، هه‌ستی شاه‌ی به‌رچاف وه‌رگریت، سه‌ره‌پای په‌خنه‌یین ئه‌نجومه‌نی پیران و پۆژنامه‌یین ئه‌میریکا مه‌رامبه‌ری سیاسه‌تا نافخۆیا ئیرانی، کیس‌نجه‌ری دا دیارکرن شاه‌: «زه‌لامه‌ک به‌یز و ژیهاتی و وه‌فادار و خودان بریار و باوه‌ری‌کری یه‌ بۆ ئه‌میریکا و پشته‌فانی کوچکا سپی یه‌ و پیدفیه‌ واشنتۆن هاریکارییا ئه‌وی بکه‌ت» (عجمی و العکیلی، ۲۰۱۹، ۴۲۸).

هه‌روه‌سا ل ده‌می ۱۶ کانوونا ئیک‌ی ۱۹۷۵ شاه‌ دگه‌ل سه‌روک‌ن ئه‌میریکا فۆردی کۆمبووی به‌حسی به‌ای په‌تروڵی و ئاریشه‌یین نافخۆیی یی ئیرانی کر، د به‌پامبه‌ر دا شاه‌ی دادیارکرن خرابترین مه‌ترسی بۆ سه‌ر ئیمناهییا ئیرانی دۆزا کوردی یه‌ و پیدفیه‌ ئه‌میریکا پۆلی خۆ دنه‌هیلانا ئه‌فی مه‌ترسیی دا بگیریت (Cooper، ۲۰۱۲، ۵۷-۵۹). ب ئه‌فی په‌نگی دیار دبیت شاه‌ی ه‌زدکر ئه‌گه‌ر ئه‌میریکا ژلایی که‌لو په‌لین له‌شکه‌ری و هه‌والگیری فه‌ پشته‌فانییا ئیرانی نه‌که‌ت، دی بۆ گه‌له‌ک بزه‌حمه‌ت بیت بشیت لسه‌ر مه‌ترسییا دۆزا کوردی لسه‌ر ئیرانی زالبیت، و ژبه‌ر به‌رژه‌وه‌ندیین

گرنگی ئێمەریکا ل ئێران بەرپرسی ئێمەریکا مینا کیسنجەری دیارکریه پێدقیه هەر تشتی شاھی بقیّت واشنتۆن بۆ دایین بکەت.

ل شۆباتا ۱۹۷۶ هیدی هیدی بزاف و پێکخستین سیاسی ل پۆژهلەلاتی کوردستان دەستپێکرنه فه، راگه هاندنا KDPI ب تایبهتی پۆژنامەیا کوردستان و نامیلکهیا نافخۆبی یا دیموکرات (تیکۆشەر)^(۱۲۵) دگه هشتنه خەلکی دگه ل هندی قاسلمو ل سەر هندی یی ژدبوو ئەندامین کۆمیتا نافین یا KDPI ژعیراقی دەرکەفن (گادانی، ۲۰۰۸، ب ۱، ۲۰۳). لدویف ئەفنی چەندی چالاکیین کوردان و ئۆپۆزیسیونا ئێران تارادەیه ک دیار کاریگەر بوون و ببوون جهی مەترسی و گەشان ل سەر دەستهلەلاتا شاھی. چونکی ههوالگیریا ئەمەریکا CIA ب خو ژی دویقچوونا چالاکی و هیزا لایه نین ئۆپۆزیسیونا ئێران، ب تایبهتی پارتین چەپرەو ژ ئەوان KDPI دکر، داکو مەترسیا ئەوان ل سەر بهرژوهەندی و ئاسایشا ئێران و ئەمەریکا بزنان، د ئەفی چوارچوو فەیدا ل شۆباتا ۱۹۷۶ دیداشتنامەیه کیدا لژیڕ نافی «سیاسی ئێران» CIA دایه دیارکرن، ههولین شاھی بۆ کونترۆلکرن نە ئارامی و تیکدەران بووینە ئەگەرێ گرتن و زیندانکرن و سزادانا پێژەک زۆر نافدار و سیاسی ئێران، ل ئێران چ گروپ ئەوین بشین تۆندۆتیژیان پەیدا بکەن و ببەن ئەگەرێ ژنافرنا شاھی و سیستەمی ئەوی نەمانه، چ پینگاف ب دژی شاھی نەهاتینە هاقیتن، و ئۆپۆزیسیونی چ فشار و مەترسی نەدکرن سەر رژیم و بەرنامین شاھی، ب پەنگه کی زۆر ئاشکەرا بتنی هزرا ئەنجامدانا هیژشان بۆ سەر ئێران ژ KDPI، کۆمەلای و (مجاهدین خەلق)^(۱۲۶) دهاته کرن، پشتهفانیین ئەفان پارتان دناف ئێرانیدا زۆر بوون، ئەفان هەرسی پارتان بەردەوام ب ئەنجامدانا چالاکیین خو مەترسیی دکرن سەر رژیم شاھی ل ئێران (CIA, February, ۱۹۷۶).

(۱۲۵) ل سالا ۱۹۷۲ تیکه مین ژمارا ئەوی دەرچوو به و تیکۆشەر نامیلکهیه ک نافخۆبی بوو ژلای پارتا دیموکراتا کوردستانا ئێران دەرکەفت تیدا ئاماژه ب کارو چالاک و سیاسەتا فی پارتی ههروه سا رهوشا کوردان ل ئێران دکر (تیکۆشەر، کلافیژا ۱۳۵۱).

(۱۲۶) مجاهدین خەلق ئێران (مجاهدین گەلی ئێران) ب فارسی (سازمانی مجاهدین خلق ایران) ل سالا ۱۹۶۵ ژلای سێ ئەندەزیاری ئێران فه (محەمەد حەنیف نەژاد، سەعید موحسین و عەبدی نبیک بین) هاتیە دروستکرن، باره گایی ئەوی یی سەرەکی ل باژیری پاریس ل وهلاتی فەرەنسا بوو و ژلای مەسعوود چەوی ژ سالا ۱۹۷۹ تا ۲۰۰۳ دهاته برێقه برن و ئەف ریکخواه دۆژمنا کۆمارا ئیسلامی بوو (ههژار، ۲۰۰۸، ۲۲-۵۰؛ قارەمان، ۲۰۱۸).

ژبەر ئەوان پویدان و پێشھاتێن ل ئێرانی و لقییێن سیاسی یێن KDPI ل کوردستانێ پەیدا بووین، ل ١٩ گولانا ١٩٧٦ دەرۆسکە یەکیدا بالیۆزخانە یا ئەمریکا بۆ وەزارەتا دەرڤە یا وەلاتی خو دا دیارکرن، پێدڤیە زۆر ب ھۆشیاری سەرەدەری دگەل سیاسەتا ئەمریکا مەرامبەری ئاریشە یێن نافخۆیی یێن ئێرانی بەیت کرن، ژبەرکو پتر ژ ھەر وەلاتەکی دی پاراستنا سەرەروەیا ئێرانی ژ ھێرشێن ئۆپۆزسیونا ئێرانی لژیر چاڤدیرییا لەشکەرێ وێ بوو، شاھی بخۆ بریارا کرین و ریکخستنا سیستەمی چەکی و دورستکرنا لەشکەرێ خو دا بۆ ئێرانی، و بۆ ئەڤی چەندی پشتبە ستنی ل سەر ئەمریکا دکەت و لقییێن ئۆپۆزسیونا ئێرانی و پەیوەندییێن عەرەب و کوردان دگەل عێراق و سوڤیەت بەردەوام ببوون جھێ دلتەنگییا تاران و ھزردکر دھەر پێشھاتەکیدا دی مۆسکۆ و بەغدا ئەوان ب دژی تاران بکارھینت (National Security Archive Files, ١٩٧٣-١٩٧٦, ١٩ May ١٩٧٦).

ژبەر ئەڤ چەندا ل سەری ھاتیە دیارکرن ل ئەڤی وەختی دا دەستھەلاتا شاھی ب ھەمی شیانێن خو ھەولدا دویچوونا خەلکی ئێرانی بکەت، دئەڤی چوارچووڤەیدا سیاسەتمەدارێ پۆژھەلاتا کوردستانێ (ئەحمەد قازی) دبیرەوەر یێن خو دا ڤەدگێریت، ل خزیرانا ١٩٧٦ پێشھاتێن ئێرانی زۆر ھەستیار و ترسناک ببوون، ساواک ساواک ب ھووری دویچوونا خەلکی ب تاییەتی کەسایەتی و مامۆستایێن کورد دکر، زۆر دەست نەخۆشی بۆ ئەوان چێدکرن و گەلەک جارن ژلای بنگەھێ شانە یێن ئەمنی (خانەھای امن) ڤە گازی ئەوان دکر و لێرسین دگەل دکر ب تاییەتی کەسایەتی یێن کوردی، گەلەک جارن ئازار و ئەشکەنجە ددان (قازی، ٢٠٢١، ١٨٧).

دئەڤی بیاڤیدا بالیۆزخانە یا ئەمریکا دایە دیارکرن، ئەگەر یێن ئەشکەنجەدان و گرتنا کوردان دزڤریت بۆ ئەنجامدانا چالاکییێن سیاسی و نھیتی دگەل پەنابەر یێن کوردی باشووری، و دەستھەلاتا شاھی وەسا ھزردکر دی کوردی باشوور و پۆژھەلات ب دژی دەستھەلاتا ئەوی دەست ب بزافەک چەکداری کەن و دی ئێرانی دابەش کەن (National Archive, ٣ August ١٩٧٦)، ژبەر ھندی پزێما شاھی ب تۆندی پزۆسیا سەرکووترن و بی دەنگ کرنا کوردان جیہەجی دکر، و ژبەر بەرژەوەندی یێن خو یێن سیاسی و ئابووری ل ئێرانی واشنتۆن نەبتنی بی دەنگ بوو بەرۆڤاژی دبواری

هه‌والگێڕیی هاریکاریا تاران دکر (Ganji, ۲۰۱۶, ۱۳-۱۵).

هه‌ژێ یه‌ بیژین ئەف جوژی سیاسەتا حکومەتا ئێرانێ مەرامبەری کوردین پۆژەه‌لات ل سالا ۱۹۷۶ پەپەرەودکر، بۆ ئەگەرێ هندی کورد به‌ینه پالداڤه‌یوه‌ندیان ب به‌رپرسیڤ ئەمریکا ب تایه‌قی ئەندامین کونگریسی بکه‌ن و سه‌رنجا ئەوان بۆ دۆزا نه‌ته‌وه‌یی خۆ رابکیشن، پشتگوه‌ هافیتنا پرسیا کوردی ژلایڤ کارگێریا فۆردی فه‌، بۆ ئەگەرێ هندی لۆیکه‌رین دۆزا کوردی ل ئەمریکا پەپه‌یوه‌ندیان ب نوونه‌رین پارتا دیموکراتا ئەمریکی بکه‌ن، ب ئەفی په‌نگی هه‌ر دوو ئەندامین ئەنجومه‌نێ پیرانی یی ئەمریکی یی ب سه‌ر پارتا دیموکراتا ئەمریکی فه‌ (ئیدوارد ویلیه‌م پرۆکسمایر Edward William Proxmire ۲۸ ته‌باخا ۱۹۵۷- ۳ کانوونا دووی ۱۹۸۹) و (هینری مارتن جاکسون Henry Martin Jackson ۳ کانوونا دووی ۱۹۵۳- ۱ ئەیلولا ۱۹۸۳) دناڤ کونگریسیدا ب شیوه‌یه‌کێ به‌یز پشته‌قانییا دۆزا کوردی ل ئێرانێ کر، و داخواز ژ کونگریسی ئەمریکا کر پشته‌قانییا دۆزا کوردی ل ئێرانێ بکه‌ت (Сенников, ۲۰۱۸, ۸۰-۸۱) و ل ئەوی ده‌میدا ئەنجومه‌نێ پیرانی ئەمریکا په‌خنه‌یین تۆند ئاراسته‌ی شاه‌ی مەرامبەری سیاسەتا شاه‌ی بۆ ئارامکرنا ئێرانێ دکرڤ و دا دیارکرڤ پیدفیه‌ حکومه‌تا ئەمریکا فشاران لسه‌ر شاه‌ی بکه‌ت، داکو سیاسەتا خۆ یا ناڤخویی بگوهوریت و سه‌رکوتمرڤ و فه‌گوهاستنا نه‌ته‌وه‌یین دناڤ ئێرانێ دا راگریت (عجمي و العکيلي, ۲۰۱۹, ۴۴۰).

ل ئەوی ماوه‌یدا کوردان دا دیارکرڤ، هنده‌ک ژ ئەوان کوردین پۆژەه‌لات بتنی ب مه‌ره‌ما بده‌ستفه‌هینان پیزانینان لدۆر عیراقی ژلایڤ ساواکفه‌ هاتبوون گرتڤ. ژلایڤ خۆفه‌ ساواک سه‌رکرده‌ین کورد ئاگه‌هدارکربوون ئەو کوردین هاتین گرتڤ بۆ مه‌ره‌مین جودا جودا مینا پشکیشکرنا پیزانینان لدۆر سیاسەتا ئێرانێ مەرامبەری کوردان سه‌ره‌دانا بالیۆزخانه‌ین بیانیان وه‌ک ئەمریکا و به‌ریتانیا دکرڤ، ژبه‌ر هندی بالیۆزخانه‌یا ئەمریکا دناڤه‌را خزیران تا تیرمه‌ها ۱۹۷۶ ب هووری دویشچوونا کاودانین کوردان دبن ده‌سته‌لاتا شاه‌ی فه‌ و مه‌ترسییا تاران ژ پرسیا کوردی دکر، و ل ته‌باخا ۱۹۷۶ ئاشکه‌را کر ئیران ژ تیکچوونا ئاسایشا خۆ دترسییا و ژبه‌ر هندی ئەف پینگافه‌ هافیتبوون و دڤیا کوردان بترسینیت، ئەو کوردین سه‌ره‌دانا بالیۆزخانه‌یا ئەمریکا دکر بتنی بۆ مه‌ره‌ما ئیخستنا فشاران لسه‌ر تاران بۆ چاره‌سه‌کرنا دۆزا

کوردی ب شیوه‌یه‌کی ئاشتیانه یان په‌نابه‌رییی بو ئه‌مریکا دکر (National Archive, August ٣, ١٩٧٦). هه‌ژیه‌ بێژین دگه‌ل ئه‌ووی سیاسه‌تا ئیرانی مه‌رامبه‌ری کوردین عێراق و ئیرانی په‌یڤه‌و کری، حکومه‌تا ئه‌مریکا چ سیاسه‌ت مه‌رامبه‌ری ئه‌فی چهندی دیار نه‌کر بوون و بتنئ هنده‌ک په‌نابه‌رین کوردین عێراق و ئیرانی وه‌رگرتبوون و ل باژیری(ناشفیل) Nashville^(١٢٧) ل ویلایه‌تا تینسی ئاکنجی کربوون (٤٥,٢٠١٥b, Waisy).

هه‌ژی گوتنئ یه کارمه‌ند و سیخوړین CIA ب هه‌فکاریا ساواک دنافه‌را ئه‌یلوول تا کانونا ئیکتی ١٩٧٦، ب شیوه‌یه‌کی زور کوور هه‌لسه‌نگاندنا پێشها‌تین پرسا کوردی ل ئیرانی دکر، داکو ب شیوه‌یه‌کی دروست مه‌ترسیا ئه‌فی دۆزی لسه‌ر تیکدانا په‌وشا ئیرانی و به‌رژه‌وه‌ندیین ئه‌مریکا ل ده‌قه‌ری بزنان، و هه‌روه‌سا هه‌ولدان دویفچوونا په‌یوه‌ندیین کوردان دگه‌ل عێراق و سوڤیه‌ت بکه‌ن، ل دووماهییا هه‌لسه‌نگاندنن خو‌دا وه‌سا دایه دیارکرن، کورد نه‌ئیکگرتینه و ئه‌و هی‌ز نینه بشین شه‌ری هی‌زین ئیرانی بکه‌ت، و بتنئ کورد دشین ل ده‌قه‌ری ئاسئ یین کوردی ل ده‌قه‌ری باکووری رۆژئا‌فایی ئیرانی مه‌ترسیان ب ئیخنه سه‌ر ئاسایشا ئیرانی، و هی‌رشان بکه‌ن سه‌ر بنگه‌هین دوور یین هی‌زین ئیرانی، ژبه‌ر هندی دیارکریه پیدقییه تاران سه‌ره‌ده‌رییه‌ک گونجای دگه‌ل کوردان بکه‌ت، داکو نه‌هین پالدان ب دژی ئیرانی سه‌ره‌لدانان بکه‌ن، و ئه‌مریکا دی ب هه‌می شیانن خو‌ پشته‌فانیا ئیرانی بو به‌رقرارکنا ئیمناهییا ئیرانی و پاراستنا ئیک پارچه‌یا ئیرانی که‌ت، دگه‌ل هندی‌دا ب هی‌چ په‌نگه‌کی مایتیکرنئ دکاروبار و پرسین نافخوی یین ئیرانی دا ناکه‌ت، و پیدقییه تاران ئاریشه‌یین خو‌ دگه‌ل نه‌ته‌وه‌یین خو‌ ژ ئه‌وان کوردان ب پیکین ئاشتیانه چاره‌سه‌ر بکه‌ت (Сенников, ٢٠١٨, ٨٠-٨٣; Сенников, ٢٠١٧, ٧٤-٨٤; Zuckerstein, ٢٠١٤, ١٢). له‌ورا دی بینن ب هی‌چ په‌نگه‌کی سیاسه‌تا کارگی‌ریا فۆردی مه‌رامبه‌ری دۆزا کوردی نه‌هات گوهو‌پین، و کارگی‌ریا فۆردی به‌رده‌وامییی دا سیاسه‌تا کارگی‌ریا نیکسو‌نی مه‌رامبه‌ری دۆزا کوردی.

ب کورق ژ ئه‌ف چهن‌دا دئه‌فی ته‌وه‌ریدا هاتیه شو‌قه‌کرن دیار دبیت، سه‌ره‌پای په‌خنه‌یین ئه‌مریکا ده‌رباره‌ی بنی‌کرن مافین مرو‌فی وه‌ک نه‌دانا مافین کوردان ژلایی حکومه‌تا ئیرانی، ئه‌مریکا چ گرنگی ب ئاریشه‌یین نافخوی ئیرانی نه‌ددا و ب هی‌چ

(١٢٧) ب کوردستانا بچویک (Little Kurdistan) ده‌یته نیاسین و زی‌ده‌تر ژ (١٥) هزار کوردان نو‌که لی ئاکنجینه (Adams, 21 January, 2023).

په‌نگه‌کێ چ فشارێن به‌یژ لسه‌ر حکومه‌تا ئیرانی نه‌کربوون دا ب پێکێن ئاشتیی ئاریشه‌یی خۆ چاره‌سه‌ر بکه‌ت، به‌روفاژی دۆزا کوردی ببوو ترسه‌کا زۆر ب سه‌هم و مه‌ترسیدار لده‌ف شاه‌ی و به‌رده‌وام ب چاقێن ئاریشه‌یه‌ک سیاسی به‌ریخوودا پرسی کوردی، له‌و‌را هه‌ر رویدانه‌کا ل کێژه‌کێ ئیرانی و ب تایبه‌تی ل ده‌قه‌رێن کوردی رویدا شاه‌ی هزر دچاره‌سه‌رکنا وان دا ب پێکێن ئاشتیی نه‌دکر، به‌روفاژی راسته‌وخۆ لژی‌ر به‌انی‌ن مایه‌تیکرنا سوڤیه‌ت و عێراقی دکاروباری‌ن ئیرانی‌دا ب پێکا کوردان و په‌یدا‌بوونا مه‌ترسیان لسه‌ر ئاسایش و به‌رژه‌وه‌ندی‌ی ئه‌مریکا راسته‌وخۆ داخوازا چه‌کی ژ حکومه‌تا ئه‌مریکا دکر. ژبه‌ر به‌رژه‌وه‌ندی‌ی خۆ و هه‌قه‌ی‌مانی‌ن خۆ هه‌ر تشتی شاه‌ی داخواز دکر ئه‌مریکا بو دابین دکر ب ئه‌قی چه‌ندی شاه‌ی ببوو مه‌ترسی لسه‌ر نه‌ته‌وه‌یی‌ن ئیرانی و نه‌ته‌وه‌یی‌ن ئیرانی ببوونه مه‌ترسی لسه‌ر شاه‌ی و به‌رژه‌وه‌ندی‌ی ئه‌مریکا. ژبه‌ر هندی ب دپێژا‌هییا ئه‌وی ماوه‌یدا ئه‌مریکا دۆزا کوردی ل ئیرانی ب کارتا فشارێن سوڤیه‌ت بو سه‌ر ئیرانی سالوخته‌ت دابوو و ب هه‌می شیانێن خوه‌ هاریکاریا پێژما شاه‌ی ب دژی دۆزا کوردی دکر. ژبه‌ره‌ندی سه‌رک‌دایه‌تییا کوردی‌ن پۆژه‌لات ب تایبه‌تی KDPI ئه‌مریکا ب دۆژمنا سه‌رسه‌ختا پرسی کوردی دزانی.

تەوهری دووی

سیاسەتا ئەمەریکا بەرامبەری کاریگەرییا دۆزا کوردی

ل سەر پەوشا سیاسییا ئیرانی ۱۹۷۷

دگەل لاوازبوونا هیزا ئۆپۆزسیۆنی و نەبوونا چالاکیان ژلاینی زانیینی قە، و ئاراستەکرنا پەخنەیان لدۆر بنییکرنا مافیین مروقی ژلاینی حکومەتا ئیرانی قە ل ئەمریکا، ببوونە ئەگەرێ هندی ل دووماهییا سالآ ۱۹۷۶ شاھی ئیرانی تارادەیهکی سیاسیەتا خو یا نافخوی ب گۆریت و ئامادەیییا خو بو ئازدایەک سنۆردارکری یا سیاسی دەربریت، مەرامبەری ئەقنی سنۆرداری ئۆپۆزسیۆنا ئیرانی ژ ئەوان کوردان دەست ب پەخنەیا مەرامبەری پژیما شاھی کربوو، بو نمونە پۆژنامەیا کوردستا دگوتارەک خودا یا لژیئر ناقي «سیاسەتا دژی مللەتی» کرینا چەکی ب بهایی (۱۰) ملیار دۆلاران و گریدانا نەفتا ئیرانی ب ئیمپریالیزمیا ئەمریکی قە ب پیکا پیشقەبرنا کەرتی بازرگانییا نەفتی، هیزا ئەتۆنۆمی و کەلوپەلین دی»، پەخنە ل حکومەتا شاھی گرتن و دا دیارکرن ژبەر پشتبەستنا دکتاتۆری ئیرانی ب ئەمریکا قە، وەزیری دەرقلە یی ئەمریکا سوپاسیا هەلوێستی کاربەدەستین ئیرانی دکەت ودیژیت: «ئەف کارە (واتە چەک کرین و فروتتا پەتپۆلی) بو چارەنقیستی مروفاپەتی گرنگە، و ئەمریکا هاریکارییا دگەل ئیرانی ب دەستکەفتین خو یین نەتەوہی دزانیت ب ئەقنی چەندی دیار دبیت دەستەلاتا شاھی نەفت ب هیچ جۆرەکی دۆزا کوردی ل ئیرانی چارەسەر بکەت، بەرۆقازی دقت ب چەکی ئەمریکی دۆزا کوردی ل ئیرانی ژناقبەت» (رۆژناما کوردستا، کانوونا ئیکی ۱۹۷۶).

ژلایەکی دی قە راگەھاند: «بلا بو رژیما شاھی دیار بیت پۆلیسیین نەتەوہپەرورەین کورد تەقنی ل پیشمەرگە و ئەندامین ئەوێ ناکەن بەرۆقازی دی دبەرژەوہندییا دۆزا مللەتی خوە دا کار ب دژی خوینمیژی ئیرانی کەن» (ناسر قازی، ۲۰۱۸، ۳۲۱).

ل ئەوی ماوہیدا کارگێرییا فۆردی ئەوا پاراستنا بەرژەوہندییین ئەمریکا دگەل ئیرانی کری ستۆینا سەرەکییا سیاسیەتا خو ب شیوہیەکی باش دزانی، پژیما شاھی ب شیوہیەکی هۆفانە مافیین مروقی یین بنییکرین، و کەفیتە ئەشکەنجەدانا زیندانییین

سیاسی و دانپێدانی ب هه‌بوونا کوردان و مافین ئه‌وان ل ئیرانی ناکه‌ت (Frank- lin, ۲۰۱۹, ۷۸-۸۲). ژبه‌ر بئ ده‌نگبوونا ئه‌مه‌ریکا مه‌رامبه‌ری په‌وشا کوردان ل ئیرانی، کوردان راگه‌هاند هه‌شتا سیاسه‌تا ئیرانی مه‌رامبه‌ری زیندانیین سیاسی یین کورد به‌رده‌وامه‌، له‌ورا دئ چالاکییین سیاسی یین کوردان و دژایه‌تییا ئه‌وان مه‌رامبه‌ری ده‌سته‌هلاتا شاه‌ی ل ئیرانی به‌رده‌وام بن (Entessar, ۲۰۰۹; Koohi-Kamali, ۲۰۰۳). سه‌ره‌رای هندئ ل ئه‌فی وه‌ختیدا دۆزا کوردی ل ئیرانی ب شیوه‌یه‌کئ ئاشکه‌را دناف کوچکا سپی دا نه‌دهاته شپۆقه‌کرن. ژبه‌ر ئه‌وان مژارین راگه‌هاندنا ئه‌مه‌ریکا لدۆر سیاسه‌تا نافخوویا ئیرانی، و سه‌ره‌ده‌رییا حکومه‌تا ئیرانی دگه‌ل زیندانیین سیاسی یین ئۆپۆزسیونا ئیرانی ژ ئه‌وان کوردان به‌لآف دکرن، و پاپۆرتین لدۆر دۆزا کوردی دناف کونگریسیدا ده‌اتنه شپۆقه‌کرن، واشنتۆن هه‌ولیدا ب شیوه‌یه‌کئ هۆشیار هه‌لسه‌نگاندنا سیاسه‌تا نافخووی یا ئیرانی مه‌رامبه‌ری نه‌ته‌وه‌ییین دناف ئیرانییدا دژین بکه‌ت (Сенников, ۲۰۱۹, ۷۸-۹۰, Воробьева & Юнгблюд, ۲۰۱۹, ۱۶).

ده‌مئ ل ۲۰ کانوونا دووی ۱۹۷۷ (جیمی ئیرل کارته‌ر James Earl Carter ۲۰ کانوونا دووی ۱۹۷۷-۲۰ کانوونا دووی ۱۹۸۱) هاتیه سه‌ر ده‌سته‌هلاتئ ل ئه‌مه‌ریکا، دزانی ئاریشه‌یا سه‌ره‌کی یا ئیرانی بن پیکرنا مافین نه‌ته‌وه‌ییین ئیرانییه‌، له‌ورا دا ئاشکه‌را کرن ئیکه‌مین کارقه‌دانا حکومه‌تا نوی یا ئه‌مه‌ریکا مه‌رامبه‌ری ئیرانی هه‌لسه‌نگاندنا مافین مروّقییه‌، ده‌ئ‌فی بیافییدا وه‌زاره‌تا ده‌رفه‌یا ئه‌مه‌ریکا دپاپۆرته‌کا خو یا سالا ۱۹۷۷ ده‌رباره‌ی مافین مروّقی ل ئیرانی دا دیارکرن، پێژه‌یه‌کا دیارا سیاسه‌تمه‌دارین ئیرانی (ژ ئه‌وان یین کورد مینا (عه‌زیز یوسفئ مه‌بابادی ۱۹۵۸-۱۹۷۸)، (فۆئاد مسته‌فا سۆلتانی ۱۹۴۸- ۱۹۷۹)، غه‌نی بلوریان، (جه‌لیل گادانی ۱۹۳۴-۲۰۲۰) ب تۆمه‌تیین ئه‌نجامدانا چالاکییین سیاسی ب مه‌ره‌ما دابه‌شکرنا ئیرانی هاتبوون زیندانکرن(خزری، ۲۰۲۰، ب، ۶۰- ۱۹۶۱؛ قادری، ۲۰۰۷، ب، ۱، ۵۳)، پشتی کارته‌ری راگه‌هاندی دئ دویقچوونا مافین مروّقی ل ئیرانی هه‌یه‌ کرن شاه‌ی تا راده‌یه‌کئ سیاسه‌تا خو مه‌رامبه‌ری نه‌ته‌وه‌ییین ئیرانی ژ ئه‌وان کوردان گوهوری بوو، ده‌ئ‌فی چوارچوو‌قه‌یدا وه‌زاره‌تا ده‌رفه‌ یا ئه‌مه‌ریکا دایه دیارکرن: «حکومه‌تا ئیرانی ده‌ست ب چازکسازیین زیندانیان کریه و ب راستی کودانین زیندانیان به‌ره‌ف پێشقه‌ چووینه «NSC ۱۳۱۰Z, January ۱۰, ۱۹۷۷)). ئه‌فه

ل ده‌مه‌کی‌دا بوو پ‌ژێما شاهی ب هیچ په‌نگه‌کی چ گوهورین دناف سیاسه‌تا خو‌دا مه‌رامبه‌ری دۆزا کوردی نه‌ک‌ربوون.

دگه‌ل هندی‌دا ب شیوه‌یه‌کی به‌رچا‌ف ئه‌شکه‌نجه‌دانا زیندانیی‌ن سیاسی ی‌ن کورد ژلای‌ی پ‌ژێما شاهی فه‌هات‌بوو ک‌یم‌ک‌رن (ده‌رویشیان، ۲۰۲۲، ۲۳۱). دب‌یت مه‌به‌ستا شاهی ژ ئه‌ف‌ی چ‌ه‌ندی ئه‌و ب‌یت ک‌و ئه‌وی د‌ف‌یا ب‌و کارته‌ری دیار ب‌که‌ت ر‌ی‌ز‌ی ل ماف‌ین نه‌ته‌وه‌ی‌ن ئیرانی د‌گ‌ر‌یت، داکو حکومه‌تا ئه‌مریکا یا نوی سیاسه‌تا خو‌ مه‌رامبه‌ری ئیرانی نه‌گو‌هو‌ر‌یت. ل‌ژ‌یر فشار‌ین سیاسه‌تا کارگ‌یر‌یا کارته‌ری تاران نه‌جار‌بوو هنده‌ک ژ زیندانی‌ن سیاسی ی‌ن کورد ب‌و و‌ینه فواد سول‌تانی ژ تاران فه‌گو‌ه‌یز‌یت با‌ژ‌یر‌ی س‌نه. له‌و‌را ل دووما‌هی‌ی‌ی به‌ر‌پ‌رس‌ین ئه‌مریکی ئاما‌ژه به‌ندی دایه ئیران به‌ره‌ف ئاراسته‌یه‌ک دروست چ‌وو‌یه و شاهی ده‌ست ب چاک‌سازیان کر‌یه NSC ۱۳۱۰Z, ۱۰ January, ۱۹۷۷)). ج‌د‌ب‌یت ئه‌مریکا ژ‌به‌ر به‌ر‌ژه‌وه‌ندی‌ی‌ن خو‌ دگه‌ل ئیرانی پ‌است‌یا سه‌رده‌ریا پ‌ژێما شاهی دگه‌ل زیندانیان ئاشکه‌را نه‌ک‌رب‌یت، چونکی د‌پ‌است‌یدا پ‌ژێما شاهی سه‌رده‌ریه‌ک خراب دگه‌ل زیندانیی‌ن سیاسی د‌کر، و به‌رده‌وام کوردان په‌خ‌نه لد‌و‌ر ئه‌ف‌ی چ‌ه‌ندی ئاراسته‌ی ده‌سته‌ه‌لاتا ئیرانی د‌ک‌رن.

ل ئه‌ف‌ی ماوه‌یدا کوردان ل ئیرانی وه‌سا ه‌ز‌رد‌کر ه‌می ت‌ش‌ت‌ین ئیرانی گ‌ر‌ید‌ای ئه‌مریکان، شاه نه‌د‌ش‌یت ب‌ی ده‌ست‌وو‌یر‌یا ئه‌مریکا چ ت‌ش‌تان ئه‌ن‌جام ب‌ده‌ت، و KDPI ب شیوه‌یه‌کی ت‌و‌ند په‌خ‌نه ئاراسته‌ی حکومه‌تا ئه‌مریکا د‌ک‌رن (زاده، ۲۰۲۰، ۱۰؛ نه‌ف‌شی، ب.م، ۳-۱۰). ژلای‌ی خو‌فه ئه‌مریکا دا خو‌یا‌ک‌رن پ‌د‌ف‌یه حکومه‌تا تاران ه‌ه‌ول‌ب‌ده‌ت ماف‌ین خه‌ل‌کی ئیرانی ب یه‌ک‌سانی داب‌ین ب‌که‌ت و گ‌رن‌گی‌ی ب م‌و‌د‌ر‌ن‌ک‌رن و پ‌یش‌قه‌بر‌نا ئیرانی ب‌ده‌ت، داکو ل پاشه‌رو‌ژ‌ی ئیران تووشی چ ئاریشه‌یان نه‌ب‌یت و چ مه‌تر‌سی نه‌که‌فن سه‌ر به‌ر‌ژه‌وه‌ندی و ئاسایشا نه‌ته‌وه‌ی‌ی یا ئه‌مریکا ل ده‌قه‌ری (Gasiorowski, ۲۰۰۲, ۲۳۳۰). ئه‌مریکا د‌زانی ئه‌گ‌ه‌ر پ‌یش‌هات‌ی‌ن سیاسی ل ئیرانی هات‌ن گو‌هو‌ر‌ین د‌ی پ‌استه‌وخ‌و به‌ر‌ژه‌وه‌ندی‌ی‌ن ئه‌وی که‌فن به‌رمه‌تر‌سیان، ژ‌به‌ر هندی واشنت‌و‌ن به‌رده‌وام داک‌و‌کی ل هندی د‌کر پ‌د‌ف‌یه ئیرانی پ‌رس‌ی‌ن خو‌ ی‌ن ناف‌خ‌و‌ی‌ی ب شیوه‌یه‌کی ئاشتیانه و دان‌وستاند‌ن چاره‌سه‌ر ب‌که‌ت.

پ‌شتی ده‌ست‌ب‌کار‌بو‌نا حکومه‌تا نوی یا ئه‌مریکا ب سه‌رو‌کات‌یا کارته‌ری، ل شو‌باتا

۱۹۷۷ جارەک دی پڕیما شاھی مەترسیا کوردان لەسەر تێکدانا پەوشا ئێرانێ دگەل بەرپرسی ئەمریکا گەنگەشەکر، ژبەر هندی دیپلۆماتکار و سیخوڕێن CIA دویشچوونا چالاکییێن کوردان دناخوویی ئێرانیدا کر، و دئەقی بۆاریدا بەرپرسی فیزەیان ل بالیۆزخانەیا ئەمریکا ل تاران (مایکل مێترینکو Michael Metrisko ۱۹۷۷-۱۹۷۸) دایە دیارکرن دەمی ل ئادارا ۱۹۷۷ ل بالیۆزخانەیا ئەمریکا دەست بکاری خوویی نوی کری، هینگێ کورد تارادەیه‌کی دبی دەنگ بوون و بۆ ماوه‌یه‌کی درێژ چ شوێش ئەنجامه‌دابوون، هینگێ بتنی کورد مژوولی کارێن قاچاخییێ لەسەر سنووران بوون، ب شیوه‌یه‌کی گشتی ژبلی چالاکییێن قاچاخییێ چ جوړین دی یێن چالاکییان دناف کورداندا نەهاتنه ئەنجامدان، دگەل هندی هەر ترسا هیزا کوردان لده‌ف شاھی هەبوو، چونکی چ نەتەوه‌ییێن دی یێن ئێرانێ هندی کوردان مەترسیی نەئێخستبوون دلی شاھی، ژبەرکو هەر دەرڤەتەک سیاسی بۆ کوردان دەیتە پێش کوردان، ئەوان هەولیدا ژ دەستی خۆ نەکن و مافین خۆ یێن نەتەوه‌یی پێ دەستە بینن (Kennedy, August ۲۶, ۱۹۹۹). دژایەتیکرنا کوردان ب دژی دەستەلاتا شاھی دناف دەزگەهێن ئەمریکا دا دەنگەدا بەردەوامییا چالاکییێن کوردان شاھ شەپزە کربوو، و نەجاربوو سەرەدەریێن خۆ دگەل کوردان بگووهریت ب تایبەتی ل دەمی دەنگوباس هاتین بەلافکر، کو دی نوونه‌ریێن ریکخراوا خاچا سوورا ئێفده‌وله‌تی (The International Committee of the Red Cross- ICRC)^(۱۲۸) و ریکخراوا لیوورینا ئێفده‌وله‌تی (Amnesty International-AI)^(۱۲۹) سەرەدانا زیندانیان ل ئێرانێ کەن، پەوشا زیندانیان باشتەر لیها‌تبوو، سەرەدەرییا کارمەندی زیندانان مەرامبەری کوردان ها‌تبوو گووهرین، و سانسۆر لەسەر نڤیسینا نامەیان نەما‌بوو و ئەشکەنجەدانا ئەوان تارادەیه‌کی دیار ها‌تبوو پراوه‌ستاندن (دەرۆشیان، ۲۰۲۲، ۲۶۲).

(۱۲۸) ئەف ریکخراوه‌ ل ۱۷ شوباتا ۱۸۶۳ وەک ریکخراوه‌کا مروّفايه‌تی ژلایێ (هێنری دانانت Henry Dunant) ل سوئیسرا ها‌تییه‌ دروستکرن و باره‌گایێ ئەوێ یێ سەرەکی یێ ل جنیف بوو. (The ICRC, <https://www.icrc.org/en/who-we-are/history>)

(۱۲۹) ئەف ریکخراوه‌ ل ۲۸ گولانا ۱۹۶۱ وەک ریکخراوه‌ک نەحکوممی یا ئێفده‌وله‌تی بۆ دا‌کۆیکرنا مافین مروّفی ژلایێ پارێزەری بە‌ریتانی ڤه‌ (پیتەر بیننسون) و (تیریک به‌یکەر) ڤه‌ ها‌تییه‌ دروستکرن و باره‌گایێ ئەوێ یێ سەرەکی یێ ل بە‌ریتانیا (The Amnesty International, <https://www.amnesty.org/en/>) (/who-we-are

ئەفە دەمەکیدابوو سەرکردایەتیا KDPI وەسا هزرەدکر، ژبەر ئەوێ سیاسەتا ئەمریکا ل ئێرانی پەپەرەدکر کاودانێن کوردان گەلەک یێن نەخوشتبووین، و ژبەر هاریکاریا پراویژکار و CIA بۆ ئێرانی، پژیما شاھی چاقدیریەک توند دانایە سەر دەفەرێن کوردی (پۆژناما کوردستان، ئەیلوول ۱۹۷۷). سەرەرای ترسا پویدانا بزافا نەتەواوەتیا کوردی دناف هێزێن ئێرانی، بەلێ ژبەر ئەوی چەکی پێشکەفتی یی حکومەتا ئەمریکا پێشکشی ئێرانی دکر، هێزێن سوپایی ئێرانی بەردەوام هزرەدکر هەر پێنگاڤەکا کوردی پۆژەهلات ب دژی دەستەهلاتا شاھی بهافێژن دی شین ب ریکا بکارهینا چەکی ئەمریکی ب ساناهی مەترسیی و گەڤێن کوردان ژناڤهەن، دئەفی بیافیدا ل ۴ نیسانا ۱۹۷۷ سەرۆک ئەرکانی هێزێن ئێرانی (عەباس قەرەباغی ۱۹۷۸-۱۹۷۹) بۆ پێڤەبەری (ناژانسا پاراستنا نەتەواییا ئەمریکا-The U.S. National Security Agency-NSA) (لۆسیۆس ئالەن Lucius Aalen تەباخا ۱۹۷۳- تیرمەها ۱۹۷۷) دا دیارکرن، ب دنیایە بارودۆخێن کوردستانا پۆژەهلات ب «ساناهی کەفتین»، هەر وەسا خۆیاکر بوو دی کەفیتە دبن کۆنترۆلەک باشتر فە ل پاشەپۆژی (CIA, April ۴, ۱۹۷۷).

ژئەگەرێ گۆهۆرینا کارگێریا ئەمریکا و دەستنیشانکرنا دیپلوماتکارین نوێ بۆ پۆستین دیپلۆماسی ژلای وەزارەتا دەرڤەیا کارگێریا کارتەریڤە، بالیۆخانەیا ئەمریکا ل تاران مابوو بۆ بالیۆز، لەوێ هەر ژ دووماهییا کانوونا ئێکی ۱۹۷۶ تا ۷ نیسانا ۱۹۹۷؛ CIA ل تاران ب کاروبارین دیپلۆماسی یێن ئەمریکا دگەل ئێرانی رادبوو و پستی بۆرینا شەش هەیفان ل ۸ نیسانا ۱۹۷۷ (ویلیەم هێلی سولیفان William Healy Sullivan ۱۹۷۷-۱۹۷۹) ژلای وەزارەتا دەرڤەیا ئەمریکا وەک بالیۆزی نوێ یی ئەمریکا ل ئێرانی هاتە دەستنیشانکر، و ئاشکەراکربۆ دی ئەو هەولددەت سیاسەتا ئەمریکا دگەل ئێرانی ئاسایی بکەتڤە، و هاریکاریا حکومەتا ئێرانی دپیناڤی ژناڤرنا مەترسیا چالاکیین ئۆپۆزسیونا ئێرانی ل سەر ئێمانهیا ئێرانی کەت (McGlinchey & Murray, ۲۰۱۷, ۷, Sullivan; ۱۹۸۳, ۲۵). دەهەمان دەمدا پراویژکاری NSC بۆ کاروبارین پۆژەهلاتا نافین (ویلیەم بی. کۆنت William B. Quandt ۱۹۷۷-۱۹۷۹) دیارکر چ گۆهۆرین دسیاسەتا ئەمریکا دا بەرامبەری دۆزا کوردی ل پۆژەهلاتا نافین دا پەیدانەبووینە،

(۱۳۰) ل ۱۸ خزیрана ۱۹۷۷ وەک بالیۆزی ئەمریکا ل ئێرانی دەست بکار تا ۶ نیسانا ۱۹۷۹ ل سەر ئەفی کاری بەردەوام بوو (Sullivan, 1983).

و دئی واشنتۆن دهه می بواراندا هاریکاریا ئیرانی کهت داکو بشیت ل سهر کیشه یئ خۆ یئ نافعودا زالییت (الخرسان، ۲۰۰۱، ۲۳۸؛ بابان، ۲۰۲۲، ۴۶۸).

ل ئهوی ماوهیدا CIA ژبه ر ترسا شاهی ژ کوردان ب پهنگه کی هور هه لسه نگاندا چالاکیی سیاسی یئ کوردان ل دهقه ریئ باکووری پوژتافیئ ئیرانی دکر، و بو ب شیوهیه کی رون دیار بو ههر لیقنه کا ژلایئ ئوپۆزسیؤنا ئیرانیقه ب تایهتی کوردان دهات ئه نجامدان، شاهی ئیرانی راسته وخۆ دترسیا و نه دشیاب دروستی سهرده ریئ دگهل پویدانا بکهت، له ورا ده می ل ۱۲ گولنا ۱۹۷۷ وه زیری ده رفه یئ ئه مریکا (سایروس پۆبه رتس فانس Cyrus Roberts Vance ۲۰ کانونا دووی ۱۹۷۷-۲۸ نیسانا ۱۹۸۰) ئیکه مین جار سه په دانا تاران کری، دیت شاه زۆر یئ دلته نگ و خه مگین و شه پرزه بووی، ژبه ر ئه وان پشها تیئ ل ئیرانی هاتینه پیش، شاهی بو وه زیری ده رفه یئ ئه مریکا فانی دا دیار کرن، کوردان په وشا ده فره یئ کوردی تیکداینه، چه که کی زۆر ژ سنووریئ سو فیه ت و عیراقی بو کوردان ده یئ، و هیژین ئیرانی نه شین چ کارتی کرنی ل ئه وان بکهن، ژبه رکو ل ده فره یئ ئاسی هیرشان دکهن سهر بنگه یئ هیژین ئیرانی. ل دووماهیئ وه زیری ده رفه یئ ئه مریکا ئاماژه ب هندئ دایه، کارگی ریا کارته ری رژه لسه ر کونترۆل کرنا قاچاخیا چه کی ل ئیرانی و سه رانه ری جیهانی، و کارته ری دقیت وه لاتین هه فیه یمانیئ ئه مریکا ئهوی ریژه یا پاره ی بو هنده ک به ره مه یئ دی یان وه به ره یئانه ک ساخله م به زیخن و وه لاتین خۆ پیش بئخیت، داکو بشین ئاریشه یئ خۆ ب ریکا خزمه ت کرنی نه ک شه ری چاره سه ر بکهن (Vance, ۱۹۸۳, ۵۵; Guerrero, ۲۷, ۲۰۱۶-۲۸).

ب ئه قی په نگی دیار دبیت، سه ره پای هندئ نه بتنی کوردان دژایه تییا ده سته لاتا شاهی دکر، شاه گه له ک ژ کوردان دترسیان و به رده وام چالاکیی کوردان بو خۆ دکر نه بهانه دا ئه مریکا هاریکاریا ئهوی بکهت، دبیت مه ترسیا ئهوی بزقريت بو هندئ، کو ئهوی هزرکریبت ئه گهر کورد دنا فخوین ئیرانییدا ب دژی ئهوی رابن دئی کوردین باکووری و باشووری ژ هیئ هاریکاریا ئه وان کهن. هه رچه واییت، ل ۱۳ گولنا ۱۹۷۷ جاره ک دی وه زیری ده رفه یئ ئه مریکا سایروس فانس دگهل شاهی ل کوچکا (نیاوه ران) ل شه میران ل تارانئ کۆمببوو، و ده ئق کۆمبوونییدا په وشا گشتی

یا ئێرانى ھاتبوو گەنگەشە کرن، و شاھى پونكر بۆ بزاڤىن ئۆپۆزسىيونا ئێرانى ژ ئەوان رەوتىن شىعەيان و كوردان پەوشا ئێرانى و دەڤەرین سەر سنوورى زۆر ئالۆز و نەخۆش كرىنە، و پەوشا دەڤەرى ژبن كونترۆل ھىزىن ئێرانى دەرکەفتىە، ژبەر ھندى داخوازا ھارىكارىيىن لەشكەرى ژ واشنتۆن كرفە، دېرامبەردا ڤانسى داخواز ژ شاھى كر سەرەدانا ئەمەریكا بکەت دا پەوشا ئێرانى يا مەترسىدار بگەھىنتە سەرۆكى ئەمەریكا، و پاشى ڤانسى شاھ ئاگەھداركر كارگىرييا كارتەرى بپارا داى ھارىكارىيىن سەربازى پىشكىشى ئێرانى بکەت (الربيعي و الأعرجي، ۲۰۱۲، ۲۱۶؛ CIA، ۱۹۷۷).

لەدور پىشكىشكرنا چەكى ژلايى ئەمەریكا ڤە بۆ پزىما شاھى، KDPI ب رىكا پۆژنامەيا كوردستان دا دياركرن ئەمەریكا ھزر دكەت ئىران ئىك ژ ئەندامىن گرنگ يىن رىكخراوا (رىكخراوا وەلاتىن ھناردنا پەترۆلى - ئۆپىك-Organization of the Petroleum Exporting Countries- OPEC)، و دشىت ل جھەك دى چەكى ب خۆ بكريت و نەدبەرژەو ھندىيا ئەمەریكا داىە نافبەرا خۆ و ئێرانى تىك بدەت و مايتىكرنى سەرا دۆزا گەلى كورد دكاروبارىن ئێرانى دا بکەت، ژبەر ھندى كاربەدەستىن ئەمەریكا تىگەھشتبەون ژبەر كرپنا چەكى پىشكەفتى ژ ئەمەریكا ئىران نەچاربەويە ب ئەمەریكا ڤە بھىتە گرىدان، ھەروەسا دېرەدەوامىيا راپۆرتا خۆدا پۆژنامەيا كوردستان ئاماژە ب ئەڤى چەندى داىە: «ئەگەر شۆرەشەك ل ئێرانى رويىدەت و پزىمەكا ب دژى ئەمەریكا ل جھى پزىما شاھى بھىتە سەردەستەلاتى ل تاران، ئەوى پزىمى شىان نابن بى ھارىكارىيا ئەمەریكا مفايى ژ چەكى ئەمەریكا يى مۆدرين ل ئێرانى وەربگريت، پەنگە ئەڤ چەندە سياسەتا پزىما نوى نەرمتر بکەت، بەرۆڤاژى ئەگەر ئەو پزىما نوى دژاىەتيا ئەمەریكا بکەت و ھەولبەدەت پىگەھى ئەمەریكا ل ئێرانى لاواز بکەت، ھىنگى ئەمەریكا دشىت سىستەمى شەركرنى يى ئێرانى ب تەمامى ژناقبەت» (پۆژنامەيا كوردستان، گولانا ۱۹۷۷).

ژبەر ئەوى سياسەتا ئێرانى مەرامبەرى كوردان پەيپەو دكر، ل ۲۳ خزيرانا ۱۹۷۷ دۆستى كوردان ئەندامى ئەنجوومەنى پىرانى يى ئەمەرىكى ئىدوارد وىليەم پڕۆكسمایر دكومبونا (۹۵) يا كونگرېسى و روینشتنا ئىكىدا دراپۆرتەكىدا لژير ناڤى «تۆند و تىژى ب دژى كوردان» پونكرىيە وەخت يى بەرەڤ ھندى ڤە دچیت كونگرېس ھزرى

ل یاسا جینۆسایدی بکەت، ژبەر هندی دی ل قێری نمونەین ئەوان حکومەتا ئینم یین نەتەوەیان دناف سنوورین خۆدا سەرکوت دکەن، ئەوی ئاماژە ب سیاسەتین حکومەتین ئێران ب دژی کوردان دا بوو. هەرۆهسا ئەوی خۆیا کر باشتەین بەلگەیا پێداچوون دەربارە ی تاوانین ئێران ب دژی کوردان ئەنجام داین ل سەر بهێتە کرین، ئەو راپۆرت بو یا نوونەرین کوردان ب ریکا کۆمەلا دۆستەیه‌تیا ئەمریکی -کوردی پیشکشی سکریتیری گشتی یی ریکخراوا نەتەوەیین ئیکگرتی (کورت جۆزیف والدهایم Kurt Josef Waldheim ۱ کانوونا دووی ۱۹۷۱ - ۳۱ کانوونا ئیکتی ۱۹۸۱) کری، پروکسماییری داخواز کر هەمی ئەندامین ئەنجومەنی پێران دەنگی دەرژەوهندییا کوردان دا ب دژی سیاسەتین ئێران بدهن (Congressional Record, June ۲۳, ۱۹۷۷).

لدویش هزروبیرین ئەوی جۆرین سیاسەتین ئێران نمونەین تۆپارانکرنا مەدەنیان، کۆمکۆژی، سەرکوتکر، توندوتیژی، دەرکرن و قەگواستنا ب زۆری و کریارین تیرووستی ب دژی مللەتی کورد، دوێ راپۆرتیدا هاتبوون شەرفەکر، پروکسماییری ئەف کریارە ب جینۆساید وەسفکر. ئەوی دا دیارکرن ب پونی هێرشەک زۆر ترسناک یا سەرکوتکر ب دژی کوردان ژلای ئێران قە دەیتە ئەنجامدان، و ئەمریکا خوە دەربارە ی ئەفی تاوانا مەزن یا بی دەنگ کری. ل دووماهی ئەوی ئاشکەرا کر ئەو هێرشین بو ماوہی چەندین سالان ب دژی کوردی دەاتنە ئەنجامدان، ب ئاشکەرای خۆیا کریه پیدفیه ئەمریکا داکوکی ل سەر مافین مروفی بکەت، و داخواز ژ هەمی ئەندامین ئەنجومەنی کر جینۆسایدکرنا کوردان شەرمزار بکەن و دانپێدان ب جینۆساید کوردان بکەن، و رژیما ئێران ب ئەفان جۆرە کریاران شەرمزار بکەن (Congressional Record, June ۲۳, ۱۹۷۷). ب شیوەیه‌کی ئاشکەرا دیار دبیت پروکسماییری دفا بیژت کوچکا سپی پیدفیه کارتەر سیاسەتا خو مەرامبەری ئێران ب گوهوریت و چەکی پیشکشی ئەوی نەکەت، چونکی ب چەکی ئەمریکا شاھ کوردان جینۆساید دکەت و پیدفیه ئەمریکا دانپێدان ب بی دەنگیا خو مەرامبەری دۆزا کوردی بکەت و سیاسەتا خو یا مافین مروفی دگەل ئێران ب دروستی پەپرەو بکەت و کوردان ژ کوشتن و قەرنی پارێزیت.

ژئەگەری پەخنەیین سینارتۆرین ئەمریکا ئاراستەیی حکومەتا ئێران کرین دۆزا

کوردی دراکه هاندنێن هه پیمى و ئەمریکى دەنگه دا، و ژبو پتر ئیخستنا فشاران لسه ر
حکومه تا ئێرانى، ل خزیرانا ۱۹۷۷ کوردان و به ره یی نیشتمانی یی ئێرانى به رده وام د
به لافۆکیین خو ددا دیارکرن کاودانیین خه لکى ئێرانى ب گشتى و کوردان ب تایبه قى
زۆر ترسناک بووینه، حکومه تا ئێرانى ریژه یه کا زۆر خه لکى گرتیه و ب هه مى جوړان
ئه وان ئازار و ئەشکه نه دده ت، ژبه ر هندی ل گولان - خزیرانا ۱۹۷۷ حکومه تا ئێرانى
داخواز ژ پیکخواوا خاچا سوورا نیقده وله قى کر به یی دویفچوونى ده رباره ی کاودانیین
زیندانیین سیاسى دناف ئێرانیدا بکه ت، و ده سته لاتا ئێرانى سوژ دا بارودوخین
زیندانییان خو ش بکه ت و سیداره دانا ئەوان ژلایى ساواک ساواک فه ب پراوه ستینیت،
مافین تۆمه تباران یین یاسای به یز بکه ت و پیدچوونى د یاسا ئازادییا راده ربرینى و
پهرله مانیدا بکه ت (Ganji, ۲۰۰۶, ۲۴).

سه ره رای زیندانکرنا ریژه یه کا زۆرا کوردان ب به انه یا ئەنجامدانا چالاکیین
سیاسى ب دژى ئاسایشا نه ته وه یی یا ئێرانى و خرابوونا کاودانیین ژيانا ئەوان
دزیندانانقه (ده رویشیان، ۲۰۲۲، ۳۸)، حکومه تا ئێرانى نفیسینگه ها کاروبارین پۆژه ه لاتا
نیزیک و باشوورى ئاسیا یا وه زاره تا ده رفه یا ئەمریکا وه سا تیگه هاندبوو، ئەو تشتین
ئوپۆزسیون ب تایه ت کورد ده رباره ی ره وشا زیندانییان دناف زینداناندا دیژن
دوویرن ژ راستیی، لدۆر پیشقه چوونا پیشه اتین مافین مروفی ل ئێرانى ب شیوه یه کى
گشتى، ل ۲۸ خزیرانا ۱۹۷۷ جیگرى هاریکارى وه زیرى ده رفه یی ئەمریکا بو کاروبارین
پۆژه ه لاتا نیزیک و باشوورى ئاسیا (ئه دۆلف دوبس Adolph Dubs ۱۹۷۵-۱۹۷۸)
یاداشتنامه یه ک بو راپوژکارى جیه جیکارى جیگرى وه زیرى ده رفه یی ئەمریکا (ستیفن
ئالان ئوکسمان Stephen Alan Oxman ۱۹۷۷-۱۹۸۰) فپیکر و دا دیارکرن، گوهورینین
دپیشه اتین مافین مروفیدا ل ئێرانى په یدا بووینه ب په نگه کى ده ستپیکى دوو جوړن:
۱. ژبو دیتنا زیندانیین سیاسى یین نه ته وه یین ئێرانى مینا عه ره ب، ئازهرى و کوردان
مۆله ت ب پۆژنامه قانیین بیانی هاتبوو دان په یوه ندییان ب زیندانیین سیاسى بکه ن،
د هه مان ده مدا ده رگه هیین دادگه ها ئاسایشا ده وله تى بو پۆژنامه قانیین بیانی و
خه لکى مه ده نى دگه ل چاقدیرین ئەمریکا هاتبوون فه کرن، هه ره وه سا لیژنا پیکخواوا
خاچا سوور یا نیقده وله قى لدۆر سزایین گرتیان ده ست ب فه کۆلینان کر بوو.

٢. حکومه‌تا ئێرانی چەند پێنگاڤیێن گرنگ ژبو پێشقەبرنا پرۆسیسا پاراستنا ئەوان زیندانییێن کورد یێن ب تۆمه‌تا تاوانیێن ب دژی ئاسایشا دەوله‌تی هایتنه‌ گرتن هاڤی‌ت‌بوون.

ل دووماهیێ ئەدۆلف دۆبسی دایه‌ پونکرن، پێدڤیه‌ ئەمریکا لدۆیف ئەڤی پرۆژەیی بچیت و پێشقەچوونێن ل ئەوی دەمیدا دەربارە‌ی ئێرانی دبه‌لگه‌نامه‌یان دا هاتین به‌حسکرن پشت گو‌ه نه‌هاڤیژی (Department of State, June ٢٨, ١٩٧٧)، ژبه‌رکو ئەڤ چەنده‌ دێ راستیا پتریا ئەوان به‌لگه‌نامه‌یان دیارکە‌ت کا به‌ری هینگی رژیما شاهی ب چ ستراتیژی سه‌ره‌ده‌ری دگه‌ل زیندانییێن کورد دکر.

ل ئەوی دەمیدا حکومه‌تا ئێرانی هێرشه‌ک له‌شکه‌ری یا به‌پێز ب مه‌به‌ستا ژناڤه‌رنا چالاکییێن KDPI کر سه‌ر ده‌ڤه‌ریێن کوردی ب تایبه‌تی مه‌هاباد، سنه‌، سه‌رده‌شت، بانه‌، خوی، سه‌لماس و مه‌ریوان و خه‌لکی کوردستانی که‌ڤت‌بوو به‌ر پێلێن هێرشێن هیزێن ئێرانی، و زۆلم و زۆرداریا رژیما ئێرانی مه‌رامبه‌ری کوردان زۆر تۆند ببوو (مه‌ره‌سه‌نه‌، ٢٠٠٠، ١، ١٣٣). له‌و‌را لدۆر په‌وشا کوردان ل پرۆژه‌لاتا نافین و سیاسه‌تا عێراق، تۆرکیا و ئێرانی مه‌رامبه‌ری کوردان، ل ١٥ تیرمه‌ها ١٩٧٧ (١٥) ئەندامیێن ئەنجومه‌نی پێرانی ئەمریکا برۆسکه‌یه‌ک نه‌رازبوونی دەربارە‌ی پۆلی ئەمریکا دتراییدییا بزافا رزگاریخوازا نه‌ته‌وايه‌تیا کوردی دا ل ئێران و عێراقی بۆ کونگریسی، و کارته‌ری فێکرییه‌، و ئاماژه‌ ب په‌وشا کوردان لژی‌ر سیاسه‌تا ئێرانی‌دا دایه‌، و ب په‌نگه‌ک ئاشکه‌را خۆیا کری یه‌ پێدڤیه‌ حکومه‌تا ئەمریکا گوهورینه‌کی دسیاسه‌تا خۆدا مه‌رامبه‌ری دۆزا کوردی بکه‌ت، چونکی چ گوهورین د کاودانیێن مافیێن مرو‌ڤی کورد په‌یدانه‌بووینه‌، و پاشه‌پۆژا کوردان ل ئێرانی و ل پرۆژه‌لاتا نافین نه‌دیاره‌ و به‌ره‌ڤ پاشه‌پۆژه‌ک تاپی و وێرانکرنی‌ڤه‌ دچیت (Congressional Record-House, May ١, ١٩٧٨).

ده‌می ل ٢٧ تیرمه‌ها ١٩٧٧ ئەنجومه‌نی پێرانی ئەمریکا لدۆر پێشهاتین ئێرانی کۆمبووی، دئه‌ڤی کومبوونی‌دا پرسیار هاتیه‌کرن کا کی فشاران لسه‌ر شاهی دکه‌ت و شاه‌ ژچ تشت دترسیت تا داخوازا چه‌کی گران و سیسته‌می چاڤدیری بکه‌ت؟ دبه‌رسڤیدا هنده‌ک ئەندامیێن ئەنجومه‌نی پێرانی دا دیارکرن، دبیت سوڤیه‌ت بت!! پاشی هاریکاری وه‌زیری ده‌رقه‌ یێ ئەمریکا بۆ کاروباریێن پرۆژه‌لاتا نیزیکی و ئاسیا

(ئه لفریډ لیرۆی ئازهرتۆن Alfred Leroy Atherton ۲۵ نیسانا ۱۹۷۴- ۱۳ نیسانا ۱۹۷۸) دا ئاشکه راکرن: «ئه ز باوه رناکم سۆقیهت مه ترسیان بکهت سه ر ئیرانی، چونکی ئه ف چهنده نه بۆ شاه ی گونجایه و نه بۆ مه، نابیت ئه مریکا پیدقییین له شکه ری بۆ ئیرانی دابین بکهت و ئیران پی گه فان ل سۆقیهت ب کهت، چونکی ئه ف چهنده دی مه ترسیا لسه ر ئیرانی زیده کهت» (Congressional Record-Senate, July ۲۷, ۱۹۷۷).

پشتی هینگ ئه ندامی ئه نجوومه نی پیران یی ویلايه تا) میزۆری (Missouri (تۆماس فرانسیس ئیگلتنۆن Thomas Francis Eagleton ۲۸ کانوونا ئیککی ۱۹۶۸- ۳ کانوونا دووی ۱۹۸۷) دا رۆنکرن بیگۆمان: «دبیت کورد بن! چونکی دگه ل هاریکارییین مه و سیسته می چاقدیژیا شه فی، شاه گه له ک ژ کوردان دترسیت، ل ده می ئه مریکا پشته قانییا کوردان ل عیراقی کری شاه ی گوتبووی ئه فه کاره کی باش نینه ئه م دکه ی، ژبه رهندی مه به رک ژبن پین کوردان کیشا، و ئه فه ئیک ژ سه ربۆرین په شین ئه مریکا یه ل ده رفه». سه ره رای پیکه نینا ئه ندامی ئه نجوومه نی ب ئیگلتنۆی، سیناتۆر (فرانک فۆرپستهر چیرش ۳ کانوونا دووی ۱۹۵۷- ۳ کانوونا دووی ۱۹۸۱) یی ویلايه تا (ئایداهو Idaho) ئه ف چهنده دایه دیارکرن: «ئه ز دبیزم به رسقا پرسیار ی زۆر ب باشی هاتییه دان، چونکی ب ب دیتنه کا ساده، شاه دئه فی بیافیدا نه ژعیراقی و نه ژنه فغانستانی ناترسیت واته بتنی شاه ژ کوردان دترسیت!!» (Congressional Record-Senate, July ۲۷, ۱۹۷۷). هزرو بیرین ئه فان سیناتۆرین ئه مریکا ده رباره ی ترسا شاه ی ژ کوردان دروسته، چونکی شاه ی بۆ خو ژ ی گه له ک جاران دگوته به رپرسین ئه مریکا تاکه هیزا مه ترسیان دکه ته سه ر ئیمناهییا ئیرانی کوردن.

پشتی داخوایین ئیرانی ژلای ئه نجوومه نی پیرانی ئه مریکا فه هاتینه په تکر، ل ۳۱ تیرمه ها ۱۹۷۷ شاه ی نامه یه کا کاریگه ر بۆ کارته ری فپکر تیدا دیارکر، دی ئیران داخوایا کرینا چه کی ژ سۆقیهت کهت. لدۆر کرینا چه کی ژ ئه مریکا، بکاره یینا نا چه کی ئه مریکا ب دژی کوردان و گه نگه شه کرنا ئه فی بابه تی ژلای وه زاره تا ده رفه یا ئه مریکا فه کۆله ری (لیژنا په یوه ندییین ده رفه یا ئه نجوومه نی پیرانی ئه مریکا The U.S. Senate Committee of Foreign Relations-USSCFR)^(۱۳۱)، ل دووماهییا تیرمه ها

(۱۳۱) ئه ف لژنه ل سالا ۱۸۱۶ هاتییه دروستکر و ئیک ژ لژنین سه ره کی یین ئه نجوومه نی پیرانه و هه ر ژ ده ستپیکا دروستبوونا خو ئه ف لژنه بوویه ستوینه کا سه ره کی یا پیشقه برن و به یژکرنا سیاسه تا ده رفه یا

۱۹۷۷ئەف چەندە دا خۆیاکرن:» بەرپرستێن وەزارەتا دەرڤەیا ئەمریکا ئامادەنین دانوستاندین ڤەکری لدۆر سیاسەتا نەرما فرۆتتا چەکی ب ئێرانی گەنگەشی بکەن». هەرەسا لیژنێ دایە دیارکرن:» دراستییدا ئەڤی سیاسەتی دەرڤەت دابوون شاھی جۆرەکی کارتیکنی یی بەرۆڤاژێ ل سەر ئەمریکا بهێتە کړن و ئەڤی چەندی ئاستەنگ بو ئەمریکا دروست کربوون بشیت کونترۆلی ل سەر بکەت» (Congressional Re-cord-Senate, ۳۱۸۹, February ۲۶, ۱۹۷۹). ل ئەڤیری خۆیا دبیت لدوێف هزروبیرین لیژنا پەییوەندیین دەرڤە یا ئەنجوومەنی پیران، مەبەست ژ کارتیکن بەرۆڤاژێ ئەو بو ئیدی ئەمریکا دچاڤین ئۆپۆزیسیونا ئێرانی ب دزینا نەفتا ئێرانی، و پشتهفانییا شاھی بو سەرکوتکرنا نەتەوایی ئێرانی هاتبوو نیاسین، هەرەسا ئەمریکا نەدشیا داخوایین شاھی ڤەت بکەت، چونکی بەردەوام فشار دئێخستن سەر ئەمریکا ئەگەر داخوایین ئەوی جێبەجێنەکەت هینگێ دا بەرێخو دەت سوڤیەت وچەکی ژ سوڤیەت کڤیت، وب ئەڤی چەندی دا پێگەهی سوڤیەت ل ئێرانی بهێزبیت و مەترسی کەڤن سەر بەرژەوهندیین ئەمریکا ل دەڤەری.

ل تەباخا ۱۹۷۷ CIA لدۆر هەلسەنگاندنا کاودانین ئێرانی دپاڤۆرتەکا خۆدا نڤیسای و هەندەک پێشبینی لدۆر پاشەرۆژا ئێرانی و شاھی دیارکربوون، سەرەڤای مەترسیا شاھی ژ ئۆپۆزیسیونی ژ ئەوان کوردان، چ شەپڤ دبنە ئەگەرێ روخاندن ولوازکرنا هیژ وژیدەرین ئێرانی ل نافخوویی ئێرانی روینادەن ودی نەفت ڤۆلەکی گرنگ دگەشەکرن و سەرکێشکرنا ئابوور و شیانین لەشکەرێ ئێرانی دا گیریت، و نەتەوایی ئێرانی دی ب توندی دژی ئەڤی چەندی ڤاوەستن. ل دووماهیێ CIA دابوو دیارکرن، دبیت ب شیۆهیهکی نەچاڤەرێکری شاھ مەریت یان بهێتە کوشتن، دبیت کەسایەتی و هیژین سیاسی دەستەهلاتا شاھی لاواز بکەن، هەرەسا ئاماژە ب هندی دایە دبیت ئێران دگەل ئیک ژ هەڤسنوورین خو ب کەڤتە دشەڤی یان هەڤکریاندا و دناڤخو دا توووشی ئالۆزیان ببیت، هینگێ دی هیژا کوردان دیار بیت، چونکی کورد تاکە هیژە ل ئێرانی هەولددەن مفاپی ب خوێ ژ دەرڤەتان وەرگرن (CIA, August, ۱۹۷۷).

مەرامبەری ئەڤان هزروبیرین CIA، سەرکرایەتییا KDPI ڤاگەهاند ئەمریکا

ئەگەرئى سەرەكى يى تۆندبوونا پزىما شاھىيە مەرامبەرى دۆزا كورد ل ئىرانىيە، چونكى بەردەوام ديار دكەت كورد تاكه هیزه بشين ئاريشەيان بۆ تاران دروست بكەن، و ب دژى هیزين ئەوئى ل دەقەرین خو پراوەستن. لەوێ KDPI بۆ بدەستقەھىنانا ديموكراسيى ل ئىرانى و ئۆتۆمىيى (خودموختارى) بۆ كوردستانى، و پزگاركرنا ئىرانى ژبن چەنگيىن ئىمپراليزمىيى خەباتى دكەت و دياردكر KDPI نوونەرايەتيا ئيش و ئازارين كوردان دكەت، و پیدقییه ب پىكا ئەوئى دۆزا كوردی ل ئىرانى بهیتە چارەسەركرن، و ئەمريكا ب نەچارەسەركرنا پرسا كوردی ل ئىرانى تومەتباركر (پۆژنامەيا كوردستان، ئەیلولا ۱۹۷۷؛ ئەرشىفخانەى دىكومىنتەكانى كوردایەتى، ۲۰۱۴، ۵۹-۷۱).

وەك د راپۆرتا ئەندامى ئەنجومەنى پىرانى ئەمريكا دا ئىدوارد وىليەم پروكسمایرهاتىيە دياركرن، كارگىرييا كارتەرى وھەوالگىريا ئەمريكا CIA بۆ خو ژى چ گرنگى ب ئۆپۆزسيۆنا ئىرانى مينا كوردان ھەتا دووماھىيا ئەیلولا ۱۹۷۷ نەددا (Senate- Congressional Record, February ۲۶, ۱۹۷۹). ئەف چەندە ژى ببوو ئەگەرئى ھندى واشنتۆن پىزانىين دروست دەربارەى دۆزا كوردی نەبن، ل ئەوى دەمى حكومەتا ئىرانى سياسەتا فەگوھاستن و سەرکوكترنى مەرامبەرى كوردان بكاردھينا(مەرەسەنە، ۲۰۰۰، ب ۱، ۱۳۵)، لدۆر مەترسيا ئۆپۆزسيۆنى لسەر دەقەرین ئىرانى يىن سەر سنوورى، ل چريا ئىكى ۱۹۷۷ سەرۆكى ئەمريكا كارتەرى دياركر دى واشنتۆن پشەفانىيا تاران كەت و ھەمى پیدقیين لەشكەرى بۆ دابىنكرن، داکو لسەر مەترسيين ئۆپۆزسيۆنا ئىرانى دا زالبیت (الربيعي و الأعراجي، ۲۰۱۲، ۲۱۸). ب ئەفئى چەندى ديار دبیت حكومەتا كارتەرى پیدقى دىتوو پزىما شاھى مەرامبەرى مەترسيا هیزين ئۆپۆزسيۆنا ئىرانى بهیز بكەت، و حكومەتا شاھى پالبدەت بەردەواميى بدەت سياسەتا خو يا بن پىكرنا مافين مروقى، سەرەپاى ھندى ئەف چەندە ب دژى بنەمايىن سياسەتا مافين مروقى يا حكومەتا ئەمريكا، وپەخنەيىن كونگرىسى ئەمريكا ژسياسەتا كارگىرييا كارتەرى مەرامبەرى ئىرانى بوو.

لژىر قەرپىزا ئەوان پىشھاتين پۆژھەلاتا نافين و ئىرانى بخوڤەگرتين، ب پيشنيازا عەبدولپەرھمان قاسلموى بۆ دروستكرنا «بەرەيەكى كوردستانى» دناقبەرا پارتين سياسى يىن كوردستانيدا ل عىراق، سووريا، تۆركيا و ئىرانى، ل ۲ كانوونا ئىكى ۱۹۷۷

پارتین پێشکەفتخواز یین کوردستانى نوێنەرین ئەقان پارتین سیاسى یین کوردستانى KDPI، ئیکەتیا نیشتمانى یا کوردستانى^(۱۳۲)، پارتا پێشکەفتیا کورد ل سۆرى^(۱۳۳)، پارتى دیموکراتى کوردستان (لیژنا ئاماده‌کاری) یا عێراق^(۱۳۴)، پارتى دیموکراتى کوردستان- سۆریا، پارتا دیموکراتى کورد یا چهپ ل سۆریا^(۱۳۵)، نوێنەرین ریکخراوا (هه‌ورا- هه‌فرا Hevra)^(۱۳۶) و پارتا شۆره‌شا مللى یا کوردستانى^(۱۳۷) ل باژیرى به‌یروتن ل وه‌لاتى لبنانى کۆمبوون. ئارمانجا سه‌ره‌کییا ئەفی کونگره‌ی ئەو بو هه‌مى هیژین سیاسى یین بزافا

(۱۳۲) ل ده‌ستپێکى ئیکەتیا نیشتمانى یا کوردستانى رازینه‌بوو هه‌ندەک ریکخراو و پارتین باشووری و رۆژئاپایى ده‌ئەفی کونگره‌ی دا به‌دشدار بن مه‌به‌ست ژى پارتى دیموکراتى کوردستانا سۆرى و پارتى دیموکراتى کوردستانا- عێراقى و پارتى دیموکراتى کوردستانا- تۆرکیا بوون (هه‌سه‌زاده، ۱۹۹۵، ۷۰). (۱۳۳) پارتا پێشکەفتیا کورد ل سۆرى ل سالا ۱۹۶۵ ژ پارتا دیموکراتا کوردستانا- سۆرى فه‌بوویه، و عبدالحمید دره‌ویش سه‌روکى ئەفئى پارتى بوو و ئەفئى پارتى په‌یوه‌ندى دگه‌ل ئیکەتیا نیشتمانى یا کوردستانى هه‌بوون، و ئەنداما ئەنجوومه‌نى نیشتمانى یى کوردی یه‌ (الحامدی، ب.ت، ۱۲-۱۳، Allsopp، 2016).

(۱۳۴) پارتى دیموکراتى کوردستان (لژنا ئاماده‌کاری) عێراق ل چرییا دووی ۱۹۷۵ ژلاپ چەندین ئەندام و کادرین که‌فنین پارتى دیموکراتى کوردستان وه‌ک محمود عوسمان، قادر جه‌بارى، شه‌مه‌دین موفتى و عه‌دنان موفتى فه‌هاتبوو دروستکرن، دامه‌زرینه‌رین ئەوئى دفا پارتى دیموکراتى کوردستان ل سه‌ر بناخه‌ک نوئى و هه‌فه‌رخ نوئى بکه‌ن فه‌ (شه‌ریف، ۲۰۲۱، ۱۰۸-۱۰۹؛ ته‌یب، ۲۰۱۲، ۸۵-۸۷).

(۱۳۵) پارتا دیموکراتا کورد یا چهپ ل سۆریا ئیکه‌مین کونگرى خو ل ۲۰ تیرمه‌ها ۱۹۶۶ ب ئاماده‌بوونا ۶۸ که‌سان وه‌ک ئوسمان صبرى، سه‌لاح به‌ره‌دین، محمه‌د مه‌لا نیو هلال خلف بوتانى..هتدتر ل گوندى هلال ل مالا یوسف گلو به‌ست بوو و ده‌ئەفی کونگره‌ی دا به‌رنامى سیاسى یى ئەفئى پارتى هاته‌ راگه‌هاندن، و ئوسمان صبرى ب سکرتری ئەفئى پارتى هاته‌ هه‌لبژاردن (حصاف، ۲۰۱۷، ۱۰۳-۱۰۴؛ الکاطع، ۲۰۲۰، ۳۰۸). (۱۳۶) هه‌ورا- هافرا (ریکخراوا کوردین شۆره‌شگیرین تۆرکیا ل ئەوروپا) یه، ئەف ریکخراوه‌ ل سالا ۱۹۷۳ ب هه‌فکاریا دناقه‌را کرێکار و ره‌وشه‌نبیرین کورد ل ئەلمانیا هاتبوو دروستکرن، ل ده‌ستپێکى ده‌سته‌یه‌کا ریفه‌برنى هه‌بوو وباره‌گای ئەوئى یى سه‌ره‌کی ل به‌رلین بوو، ئەفئى ریکخراوئى چەندین له‌ق ل سوید، نه‌مسا، فه‌ره‌نسا و سويسرا هه‌بوون (فاتح، ۲۰۱۶، ۲۸۹؛ فه‌تاح، ۲۰۱۲، ۲۴۸؛ حسرتیان، ۱۹۹۱، ۶۱).

(۱۳۷) پارتا شۆره‌شا مللى یا کوردستانى (پارتا سۆسیالیستا کوردستانا- تۆرکیا) ل سالا ۱۹۶۰ ب شیوه‌یه‌ک نه‌ینى هاتبوو دروستکرن، و ئارمانجا ئەوئى دروستکرن ده‌وله‌ته‌کا سه‌ره‌خو یا کوردی ل دؤیف بنه‌ماین مارکیسی- لینی بوو، و ئەف پارتیه‌ دبیته‌ بناخه‌ بو پارتا سۆسیالیستی یا کوردستانا- تۆرکیا ئەو ل سالا ۱۹۷۴ ژلاپ (ئیحسان ئاکسوئى) و هه‌فالین ئەوئى فه‌ ل مالا (زیا ئاکارى) هاتیه‌ دروستکرن، ودئیکه‌مین کومبوونا خو‌دا (که‌مال بۆرقا) وه‌ک سکرتری گشتى یى ئەوئى و ۷ ئەندام بو کۆمیتا ئەوئى یا نافین هه‌لبژاردین. ئەفئى پارتى په‌یوه‌ندیین به‌یژ دگه‌ل پارتا دیموکراتا کوردستانا ئیرانى هه‌بوون (فاتح، ۲۰۱۶، ۳۰۵-۳۰۸؛ فه‌تاح، ۲۰۱۲، ۲۵۱-۲۶۱).

نەتەواوەتییا کوردی ل هەر چەند پارچین کوردستانێ ستراتیژیەک هەقەش هەبیت، و ب شیوەیهکی ئیکگرتی دەست ب خەباتی ب دژی ئەفان وەلاتان بۆ بەدەستقەهینانا مافین خۆ یین نەتەوهیی بکەن، بەلێ ژبەر هەفرکییا لایەنین سیاسی لدۆر شیوازی خەباتی و دەستنیشانکرنا جهێ بارهگایێ ئەفی بەرهی، ئەفی هەولێ سەرنهگرت (زاده، ٢٠ نیسانا ٢٠٠٦، ١٢٢، حیسامی، ١٩٩١، ٥، ١٨٨-١٨٩).

دگەل هندییدا، ل دەمی تاران ب ریکا ساواک هایدارێ ئەفی چەندابووی، شاهی ب شیوەیهکی ئیکسەر بالیۆزخانەیا ئەمریکا ئاگەهدار دکەت و دیاردکەت کورد یین هەولددەن ب شیوەیهکی ئیکگرتی و ب پشتهقانییا زلهیزین ئەوروپا ب دژی رژیما ئەوی پراوەستن، دبەرامبەر دا کارگیریا کارتەری بۆ رژیما ئێرانێ دیار دکەت دۆزا کوردی هیچ مەترسیەک راستەقینە بۆ سەر رژیما شاهی نینە، و CIA دا دیارکرن هەر بزاقەک ب دژی شاهی بهێتە ئەنجامدان دێ تووشی شکەستنی بیت، هەروەسا بزاقین نەتەوهیین دناقخویی ئێرانیدا دگەل کوردین ئێرانێ بۆ خۆ ژێ هیژ و ئیکگرتەک وەسا بهیژ نینە کو بشین مەترسیان بئێخنە سەر ئاسایش و ئیک پارچەیا ئێرانێ، دگەل هندییدا واشنتۆن خۆیاکر دێ ب هەمی ستراتیژیان پشتهقانییا رژیما شاهی بۆ پاراستن و ئیک پارچەیا ئێرانێ کەت (Сенников, ٢٠١٨, ٤٣).

ب درێژییا هوکمرانییا خۆ ل ئێرانێ چ جارن شاھ وەک سالا ١٩٧٧ ژبەر دۆزا کوردی شەپرزە و دلتهنگ نەببوو، چونکی کوردان دەست ب لقین و نەپازیبووین خۆ ب دژی دەستهلەلاتا شاهی کربوو، وسەرەرای ئەوی هەفرکی و دابەشبوونا بزاقا کوردی بخۆقە دیتی چ جارن بزاقا کوردی وەک ئەفی جارێ ل ئێرانێ بهیژ نەبوو و کارتیکرن ب ئەفی رەنگی لسەر دەستهلەلاتا شاهی نەکربوو، لسەر ئاستی نێقدەولەتی و هەریمی دا هەولین زۆر بۆ دروستکرنا بەرهیهکی نەتەوهیی ب دژی ئێرانێ ددان، چونکی ل ئەفی وەختیدا کوردان هەولدا بەرهیهکی نەتەوهی یی بهیژ ب دژی ئێرانێ ل دەرقلە دروست بکەن، و کوردان ب تایبەتی KDPI چالاکیین خۆ یین سیاسی دناق ئێرانیدا بەرفرەهتر لی بکەت، و پشتهقانییا بەغدا بۆ ئەفی پارتی گەلەک باش بوو (وزارة الثقافة و الاعلام دائرة العلاقات الخارجية العراقية، ب، ت).

ل ئەفی دەمی ئازادیخوازیین ئەمریکا مینا دۆستی مللەتی کورد دادوهر ویلیەم

ئۆرڧیل دۆگلاس و شۆڧه کارى سیاسى یى CIA بۆ کاروبارىن عىراق و ئیرانى ستیڧن سى. پىلېتتېر و هەڧزینا ئەوى (کاسى پىلېتتېر Cathie Pelletier) هەڧخەمىیا خۆ بۆ دۆزا کوردی دەربرى و دیارکر، پىدڧییه واشنتۆن دگەل تاران هەولبەدەت دۆزا کوردی چارەسەر بکەت، بەرۆڧاژى واشنتۆن دڧیا دەستەلاتا پڤیما شاھى ل ئیرانى بەردەوام بیت ژبەر ھندى چ گرنكى ب دۆزا کوردی ل ئیرانى نەدا (Pelletiere, ۲۰۱۶, ۱۰۵-۱۲۰). ژبەر گەڧین مەترسییا کوردان و ھىزىن دى یىن ئۆپۆزسیۆنا ئیرانى لسەر دەستەلاتا شاھى ل ئەڧى وەلاتى، شاھ زۆر تەنگاڧ ببوو ژبەرھندى ھەولددە پتر پشەتەڧانى و ھاریکاریا ئەمەریکا بەدەستڧەبىنت، لەورا تا دووماھىیا ۱۹۷۷ ژمارا شارەزایین لەشکەرى یىن ئەمەریکا ل ئیرانى گەھشتبوو (۴۰) ھزار شارەزاییان، ھەرەسە (۱۰) ھزار ئەفسەرین ئیرانى ل ئەکادیمیین لەشکەرى ئەمەریکا دخواندن، و ئەو پارى ئیرانى ل کرىنا چەکی و پىدڧیین لەشکەرى و چەکی مەزاختین گەھشتبوون (۱۵) ملیار دۆلاران (الحکیم و العلاق، ۲۰۱۶، ۳۳۷). لدۆیڧ ھزروبیریىن KDPI ئەمەریکا ب شیۆەیه کى زۆر بەیژ پشەتەڧانىیا پڤیما شاھى ب دژى مافین نەتەوہى یىن گەل کورد ل ئیرانى دکر.

ب کورتى ل سالآ ۱۹۷۷ دۆزا کوردی تارادەیه کى زۆر دیار ژ سەردەمىن بۆرى بەیژتر لیھاتبوو، و سەرکردەین کوردی ب تاییه قى KDPI بەردەوام لسەر ئاستین ناڧخویى و دەرڧە ھەولددان ھىزىن خۆ رېکبئىخن و بچن دناڧ دەڧەرىن کوردیدا ل ئیرانى چالاکیان ئەنجامبەدن، دگەل ھندیدا لژیر ڧشارین دەولەتین ھەرىمى دا ب تاییه قى عىراقى بەردەوام لایەنن سیاسى یىن کوردستانا پڤژھەلات تووشى ئاستەنگان دبوون دبەرامبەر دا کورد بەردەوام بوون لسەر چالاکیین خو، لەورا حکومەتا ئیرانى بەردەوامى دایە سیاسەتا خۆ یا ژناڧرنا کوردان، ژبەر ھندەک ژ بەرپرس و دیپلۆماتکارین ئەمەریکا ھەڧخەمىیا خۆ بۆ دۆزا کوردی ل ئیرانى دەربرى و دیارکر پىدڧییه واشنتۆن پشەتەڧانىیا دۆزا کوردی بکەت و ڧشاران لسەر پڤیما شاھى بکەت دۆزا کوردی چارەسەر بکەت. دمرامبەرى ئەڧى چەندیدا ئەمەریکا پشەتەڧانىیا ئیرانى ب دژى کوردان دکر و چ بنەمایین سیاسەتا خۆ یا مافین مۆڧى ل ئیرانى پەپرەونەدکر و بەرپرسین ئەمەریکا خۆیا کربۆ کورد ب قاچاخیی ڧە مژویل بوون، دگەل ھندیدا بزاف بۆ تیکدانا ئیمنامھیا ئیرانى ئەنجامددان و ئەمەریکا لسەر سیاسەتا خۆ یا نەمايتیکرنى دپرسین ناڧخویین ئیرانى دا مەرامبەرى دۆزا کوردی بەردەوام بوو بیگومان ئەڧ چەندە دزڧریت

بۆ هەبوونا ئەوان بەرژەوه‌ندییێن تایبەت یێن ئەمریکا دگەل پزژێما شاھی هەین.

تەوهری سیی

بەشدارییا کوردان د‌شۆرەشا گەلێن ئێرانیدا و رەنگەه‌دانا دۆزا کوردی د

هەلوێست و سیاسەتا ئەمریکا دا ١٩٧٨

ل دەستیكا سالا ١٩٧٨ ئێران دنافخوڤا تووشی گەلەك رویدان و تۆندوتیژیان ببوو، و نیشانیێن رویدانا شۆرەشەكی ب دژی دەستهلەلاتا شاھی نەبتنی ل دەقەرێن كوردنشین بەلكۆ لسه‌رانسەری ئێرانی ب شیۆه‌یه‌كی ئاشكەرا دیار ببوون، و لدۆیف راپۆرتیێن بالیۆزخانه‌یا ئەمریکا و سیخوریێن CIA، شاھی ئێرانێ كەفتبوو د‌رەوشەك « ترسناك و هەستیاریا دا» (التمیمی، ٢٠١٨، ١٠٣). ل ئەوی وەختیدا ل دەمی رەوتیێن ئایینی دەرکەفتیێن، KDPI بریاردا پەيوه‌ندیان دگەل بزافا ئایینی گرێدەت و دیاركر خەباتا رەوتا ئایینی یا خومەینی سەرۆكاتییا ئەوی دكەت یا راست و دورستە، هەرەسا رۆنكر دی پشته‌فانییا ئەقی خەباتی كەین، چونكی ئەف خەباتە د‌بەرژەوه‌ندییا هیژێن سیاسی یێن ئێرانێ دایە، ب ئەقی چەندی سەركردایەتییا KDPI پێشنیازا دروستكرنا بەرەیه‌كی ئێرانی ژ رێكخراو و پارتیێن سیاسی و نەتەوه‌یی ل ئێرانێ، ب مەرەما روخاندنا دەستهلەلاتا شاھی و دروستكرنا كۆمارا دیموكراسی ل ئێرانێ ك‌ربوو (مصطفی، علي، ١٩٨٨، ١١٢؛ البحراي، ٢٠١٨، ١٦٩).

ئەگەرێن ئەقی چەندی دزقرن بۆ هندی خومەینی دگۆت: « ئەم هەمی موسلمانین، پ‌رسەك بناقی پ‌رسا نەتەوه‌ی نینه، دەستهلەلاتا ئیسلامی باوهری ب پ‌رسا نەتەوه‌ی نینه، چونكی میلله‌تی ئێرانێ میلله‌تەكی موسلمانە ونەتەوه‌ نین، پ‌رسیێن نەتەوه‌ی لدۆیف لیكتیگەه‌شتنا یێن هاتینه دروستكرن و ئەویێن ئەف پ‌رسە دروستكرین ئەو د‌خەلەتن!!» (ئەحمەد، ٢٠٠٧، ٢٨٤). ئەفە د‌دەمه‌كیدا بۆ باژپ‌رێن كوردی ببوون مه‌یدانا خۆپێشاندانان، كورد ل پ‌وژه‌لاتی كوردستانی ل هیڤیا د‌ه‌رفەتەكی بوون تیدا مافیێن خۆ یێن نەتەوه‌یی ب‌دەستقه‌بینن، و ب كارگیریه‌كا تێكگرتی یا هیژێن سیاسی كاروباریێن كارگیری یێن كوردستانی برێقه‌بن (نەقشی، ب.م، ٩٩).

و هختی ل کانوون دووی ١٩٧٨ رهوشا ئێرانی یا سیاسی ب پهنگه کێ خراب تیکچووی، و خه لکی ئه وی ل سه رانسهری وه لاتی خۆپیشاندان ب دژی دهسته لاتا شاهي کرین، بۆ ئەمریکا ب شیوهیه کێ زۆر ئاشکه را دیار بوو پشت گو ه هافیتنا مافین مروقی ل ئێرانی خه له تیه ک مه زن بوو کری، له ورا حکومه تا ئەمریکا دفا گۆرانکاریان دسیاسه تا خۆدا دگه ل ئێرانی لسه ر بناخیه کا ئاسی و ساخله مدا بکه ت، ئەمریکا گه هشتبوو ئه وی باوهری دبه رژه وه نديا ئه وی دا نینه پشته قانییا پرژیمه کی بکه ت، و یا خه لکی خۆ ته په سه ر دکه ت و خه لکی ئه وی نه قیت، هه ره وه سا ب په نگه کی زه لال بۆ ئەمریکا ئاشکه را ببوو هندي و یقه تر دچیت شاهي دهسته لاتا خۆ ژ ده ست دده ت و نه ته وه یین ئێرانی یین ژي دوویر دکه فن، دگه ل هنديا ترسا ئەمریکا ژ نیزیکیبونا شاهي دگه ل سوقیه ت، و به رفره هبونا پیگه هی سوقیه ت ل ده قهرین کوردان، ببوو ئەگه ری هندي ئەمریکا خۆ ژ نه قی راستیا تال قه شیریت وداکوکیی لسه ر پاراستنا به رژه وه نديین خۆ ل ئێرانی بکه ت و دیارکر ژ به ر به مایین پاراستنا مافین مروقی پیدقیه حکومه تا ئێرانی ریزی ل مافین مروقی بگری (الحکیم و العلاق، ٢٠١٦، ٣٣٨، Arshad، ١٩٩٠، ٩٩).

پشتی ئه قی چهندي ب پشته قانییا KDPI و که سایه تیپین ئایینی وه ک شیخ عیزه دینی و ئەحمه د موفتی زاده یی یین کوردان پتر به شداری د خۆپیشانداندا ل ده قهرین پرۆژه لاتی کوردستانی کرن (خوشحالی، ب.ت، ج ٦، ١-١٠٠)، ل ئه وی ده میدا ئەحمه د موفتی زاده ی دادیار کرن دبیت ب به انه یا پاراستنا ئیمناهییا ئێرانی پشته قانیین شاهي دگه ل به یتانیا و ئەمریکا کوردستانی بکه ن مه يدانا بجه مینانا پلاتین خۆ و نه ییلن گه لی کورد بگه هیته مافین خۆ یین نه ته وه ی ل ئێرانی، گه لی کورد بته قۆربانی سیاسه تا ئه وان و جاره کا دی بکه فیته دبن زۆم و سته ما دهسته لاتا شاهي داقه (عه بدو ل لا، ٢٠٢٢، ٤٥١-٤٥٢).

له ورا ل ٩ کانوونا دووی ١٩٧٨ خۆپیشاندانین تۆند ل باژێرین مه باباد، بانه، سه قز، سنه، سه رده شت و مه ریوان پرویدان و ده قی بواریدا زانیی ئایینی یی کوردی باژیری سه قز مه لا محمه د ئیمامی یی ناقدار ب (حاجی ماموستا ئیمامی) ئه قی چهنده دایه دیار کرن: «ئه فان خۆپیشاندانان وه بارانین پاییزی وتووفا نا نووحی چیا و دۆل و ده شتین کوردستانی بخو قه گرتن» (ئیمامی، ١٤٨٥، ٢٧٤)، ب ئه قی چهندي رهوشا

ئێران ب گشتی تیکدچیت و ترس ل دەهف ئەمریکا پەیدابوو، ئەف پەوشە دەرفەتان بۆ سۆفیهت و هەفپەیمانین ئەوئ مینا تۆدە و کوردان بینتە پیش ب دژی بەرژەوهندیین واشنتۆن ل ئێران پراوەستن، لەو پرا سەرۆکئ ئەمریکا جیمی کارتەری نوونەرئ خو یئ تایبەت وەزیرئ وزەیی ئەمریکا (جیمس رۆدنی شلینگەر James Rodney Schlesinger ۷ تەباخا ۱۹۷۷- ۲۳ تەباخا ۱۹۷۹) فڕیکر تاران، داکو باوەرییا واشنتۆن بگەهینیت شاهی، و بۆ شاهی دیار بکەت هەر پریارەکا ئەو ل پاشەرۆژی دەربارە ی پاراستنا وەلاتئ خو و زالبونا ل سەر گەفین دۆژمنین خو، واتە هیژین ئۆپۆزیۆنا ئێران مینا کوردان بەدەت دئ ئەمریکا پشەقانییا ئەو ی کەت (الحکیم و العلاق، ۲۰۱۶، ۳۳۸؛ سابلیه، ۱۹۸۳، ۸۶؛ نەقشی، ب.م، ۳۸).

دەستپیکا پویدانا تۆندۆتیژیان ل باژیرئ قۆم و تەپریز، سنە، سەقز، بانە، پاوە و مهاباد، بالیۆخانەیا ئەمریکا دەست ب پەیوەندیان دگەل چەندین گروپی ئۆپۆزیۆنا ئێران کر، و چەندین کۆمبوون دگەل ئەوان ئەنجامدابوون، هەر وەسا بەرپرسی بالیۆخانەیا ئەمریکا ب شیوەیەکی پیکخستی هەولیدا ب ریکا سیخوڕین خو پێزانینان دەربارە پشەقەچوونا پەوتا پویدانان ل دەفەرین کوردنشین ب دەستفەیین، چونکی ل ئەو دەمی بۆ ئەمریکا زۆر ب زەحمەت بۆ خوبگەهینت دەفەرین کوردی و پەیوەندیان دگەل کەسایەتیین کورد گریدەت، ژبەرکو ل ئەو ی وەختی پەوشا بارودۆخین پۆژەلاتئ کوردستانئ و ئاسایشا ئێران ب شیوەیەکی زۆر تیکچوبوون ((Department of State, ۱۹۸۰; Hooglund, ۱۹۹۰, ۶۷. هەر وەسا سەرۆک وەزیرئ ئێران (جەمشید ئامۆزگار ۷ تەباخا ۱۹۷۷- ۲۷ تەباخا ۱۹۷۸) (هایس، ۲۰۱۷، ۱۲۴-۱۲۶؛ البیاتی، خضیر، ۲۰۲۲، ۵۳۸-۵۴۰) بالیۆخانەیا ئەمریکا ئاگەهدارکر، حکومەتا ئێران پێزانین لدۆر پەیوەندیین بالیۆخانەیا ئەمریکا دگەل چینا نافین یا ئێران و چوونا سیخوڕین CIA بۆ ناف دەفەرین کوردیدا یین هەین، دەرەمبەردا بالیۆخانەیا ئەمریکا بەرهەقانی ژ خو کر و دا خو یاکرن بالیۆخانەیا ئەمریکا مافی دورستکرنا ئەوان جۆرە پەیوەندیان هەیه، داکو هۆشیاری مەرەمبەری پیشهاتین ئێران هەبیت، و بزانی دئ ب چ شیواز ستراتیژیان بۆ سەرەدەریکنا پیشهاتین ئێران داریژیت، و چ ئارمانجین دی ب ئەفان جۆرە پەیوەندیان نین ((Department of State, ۱۹۸۰; Hooglund, ۱۹۹۰, ۶۷).

ل ئه‌وی ده‌میدا گومان ل ده‌ف شاه‌ی ئیرانی بۆ خۆ ژێ په‌یدا بیه‌وون، کو ئه‌مریکا یا هه‌ولده‌ت ده‌وله‌ته‌کا کوردی ل پۆژه‌ه‌لاتی کوردستانێ دروست بکه‌ت، و ده‌ه‌فی چوارچه‌وه‌یه‌دا دکونگره‌یه‌کی پۆژنامه‌فانیدا ل ١٠ کانوونا دووی ١٩٧٨ شاه‌ی پراگه‌هاند، وه‌زاره‌تین ده‌رفه‌ یین به‌ریتانیا و ئه‌مریکا نامه‌یه‌ک بۆ وه‌زاره‌تا ده‌رفه‌یا سۆقیه‌ت یا فڕیکری و تیدا دیارکریه‌ ده‌ی سۆقیه‌ت ئیرانی لسه‌ر سێ کۆماران، کۆمارا ئازهریجانی ل باکووری لسه‌ر سنووری سۆقیه‌ت، کۆمارا کوردستان لسه‌ر سنووری عێراقی، و کۆمارا خوزستان ل ده‌فه‌ریین باشووری لسه‌ر که‌ناریین که‌ندافی، کو پتریا ئه‌وان ده‌فه‌ران عه‌ره‌بن دابه‌ش که‌ت. شاه‌ی دا دیارکرن ده‌ی ئیران ب توندی ده‌ی پلانیین سۆقیه‌ت پراوستیت، و ب هیه‌چ په‌نگه‌کی له‌شکه‌ری ئیرانی ناھیلیت وه‌لاتی ئیرانی بۆ (ئیرانستان) به‌یتته‌ دابه‌شکرن. ده‌مه‌رامبه‌ری ئه‌فی چهن‌دیدا واشنتۆن زۆر تۆره‌بوو و پراگه‌هاندن، حکومه‌تا ئه‌مریکا ب هیه‌چ په‌نگه‌کی مایتیکرنی دپرسیین نافخووی یین ئیرانییدا ناکه‌ت و پیدقیه‌ حکومه‌تا ئیرانی بۆ خۆ هه‌ولده‌ت پرسیین خۆ یین نافخووی چاره‌سه‌ر بکه‌ت، سیاسه‌تا ده‌رفه‌یا ئه‌مریکا یا مافیین مروّقی بتن، داکوکی لسه‌ر پيشقه‌برنا مافیین مروّقی دکه‌ت، ئه‌مریکا نه‌دگه‌ل گوهورینا سیسته‌می حوکمرانیا ئیرانییه‌، ده‌مه‌رامبه‌ردا سه‌روک وه‌زیری ئیرانی جه‌مشید ئاموزگاری دا دیارکرن، پۆژنامه‌یان داخوایین شاه‌ی به‌روّفاژی شه‌روّفه‌ کرینه‌ و شاه‌ی چ تشتی وه‌سا نه‌گوته‌نه‌ (مه‌ابه‌، ١٩٨٩، ٢٩٧-٢٩٨، Brotons، ٢٠١٢، ٦٥).

لدویف پیژانیین CIA سه‌ره‌رای به‌شداریا کوردان ده‌شه‌ره‌شا گه‌لین ئیرانییدا ب ده‌ی شاه‌ی، به‌لی هنده‌ک کوردان هیشتا پشته‌فانییا پژیما شاه‌ی دکر، بۆ هه‌وونه‌ ل کانوونا دووی ١٩٧٨ نه‌ندامی په‌رله‌مانی ئیرانی یی خۆلا (٢٤) ل پارێزگه‌ها کرماشان و ده‌فه‌را جوانرۆ (سالار جاف)ی^(١٣٨) هیزه‌کا زۆر ل ده‌فه‌ریین جوانرۆ، وه‌له‌ده‌گی، سنجاب، تایشه‌یی و هنده‌ک که‌س ژ باوه‌جان بۆ خۆپیشاندانان کومکر بوون (ئاره‌ش، ب.م، ب، ١، ٣٨، Emery، ٢٠١٣، ٣٤، Milani، ٢٥، ٢٠٠٠) و ئه‌ف هیزه‌ ب (چه‌کداریین په‌هله‌وی- جاشین په‌هله‌وی) دابوون نیاسین، لایه‌نگریین سالار جافی، واته‌ پشته‌فانیین شاه‌ی ب چه‌کی جۆراوجۆری ئه‌مریکی ب مه‌به‌ستا به‌هنگاریکرن وشکاندنا جوانرۆییان به‌ره‌ف پاوه‌ چوون، هینگی دوو جۆری به‌شداریکرنی دخۆپیشانداناندا هه‌بوون، به‌شداریکرن

(١٣٨) دهنده‌ک ژیده‌ران دا بنافی سه‌ردار جاف هاتیه‌ به‌ریخۆبه‌ (Emery, 2013, 34-38).

ب شیوێ جهستهیی و به شداریکرن ب هزر و بیران (مشرق، ۱۷ بهمن، ۱۳۹۲؛ ئارهش، ب.م، ب ۱، ۳۸). چونکی ل ئهوی ده می کاوداتین ده قهرین کوردی ب شیوهیه کێ زۆری خراب تیکچو بوون، خه لکی کوردستان هه میان ب هۆشدارێ به ریخوودا پیشهاتان و به ری هێرشێ خه لکی پاوه هاتبوو ئاگه دارکرن و پلان هک تایبهت بوو روی ب رویوونا هه ر پیشهاته ک نه چا قهر پیکری دانا بوو، لده می هیزین ئیرانی هاتین دنا ف با ژیریدا شه ر و پیکردان دنا قهه را ئه واندا روودان، و د ئه نجامدا شه ش که س هاتنه کوشتن و ریژه یه یکا زۆر هاتنه بریندارکرن. ل دووماهیێ هیزین شاهی تووشی شکه ستنی بوون، د هه مان ده مدا که سه کێ کورد بناقی (یوونس کورێ عه لی) ل با ژیرێ پاوه هاته کوشتن و چهند که سه کین دی بریندار بوون، ئه فێ چهندی زیانین کاریگه ر گه هاندبوون سالار جافی و لده ف خه لکی ببوو جهی گومانێ و ب جاشی شاهی دا نیاسین (ئارهش، ب.م، ب ۱، ۳۸؛ په یسه ر، ۱ کانوونا ئیکێ، ۲۰۱۸).

ژلایێ خو فیه، ل ئهوی ده می CIA ب مه ره ما بده سته هینانا پیژانیین گشتی ده رباره ی په وشا ده قهرین کوردی و داخوازیین کوردان ژ پژیما شاهی، گه له ک هه ولدان په یوه ندییان دگه ل ئه وان که سایه تیپن کورد یین په یوه ندی دگه ل پژیما شاهی هه ین مینا سالار جافی گریده ت، و ئارمانجا سه ره کی یا CIA ئه و بو پیژانیینان ده رباره ی داخوازیین کوردان و شیوازی سه ره ده رییا پژیما شاهی دگه ل کوردان ب ده ست قه بیت (Emery, ۱۷۰, ۲۰۱۳). به لی ئه و رووداتین ل ده قهه را جوانرۆ په یدا بووین بوون ئه گه ری شکه ستنا هه ولین CIA، ژ به رهندي سیخوړین ئه وی هه ولدان هه لسه نگاندنا پیشهاتین ده قهرین کوردی بکه ن، و بو دیار بوو په وشا ده قهرین کوردی زۆریا تیکچووی و ئیدی ب زه حمه ت هیزین ئیرانی بشین ب سانه ی کونترۆلی لسه ر بکه ن.

دیسان ل ئهوی ده می وه سا هاتبوو دیارکرن، هنده ک ژ نوونه رین کوردان بریار دا بوو سه ره دانا قونسو لخانه یا ئه مریکا ل ته بریز بکه ن، و دگه ل دۆستی کوردان به رپرسی قونسو لخانه یا ئه مریکا ل ته بریز (مایکل میترینکو Michael Metrinko ۱۹۷۸-۱۹۸۱)^(۱۳۹) کۆمبېن و پیشهاتین ده قهرین کوردستان بو دیار بکه ن و داخوازا

(۱۳۹) مایکل میترینکو دۆستی کوردان بوو، گه له ک هه ژ کوردان دکر و پتیا جاراب ب جل و به رگین کوردی ده رده کف و په یوه ندیین گه له ک باش دگه ل سه روک عه شیر و مه زنین کوردان ل پۆژه لاتا کوردستان هه بوون، ئه وی هه ولدا ئه مریکا پشته فانی کوردان بکه ت و شاهی پالده ت دۆزا کوردی چاره سه ر

هاریکاریا ئەمەریکا بۆ دۆزا کوردی ل ئێرانى بکەن (Kennedy, August ٢٦, ١٩٩٩).
 لدۆیف ئەفەى چەندى ل ١٦ کانوونا دووى ١٩٧٨ بالیۆزى ئەمەریکا ل تاران سوولیقانی د
 تیلیگرافەکیدا بۆ وهزارەتا دەرڤە دا دیارکرن گروپی ئۆپۆزیسیۆنا ئێرانى ژ ئەوان کورد
 گرنگیى ب ئەمەریکا ددەن ودقیقەت خو نیزیکی ئەمەریکا بکەن، ل ١٨ هەمان هەیف
 خۆپێشاندان ل تەبریز وکوردستانى روودان، و قونسۆلخانەیا ئەمەریکا ژلاى هەندەک
 سیخۆرین ساواک قە یین ئازەرى قە هاتە سوتن، دئەنجامدا ئەف هەولا کوردان
 دەیتە ژناڤرن (Guerrero, ٢٠١٦, ٧٢, The Carter Administration and the Arc of ; ١٩٧٧-١٩٨١ Crisis).
 دیت ئازەریین پشتهقانیین شاھى ئەف چەندە ب ئەنقەست
 ئەنجامدايیت، دا بەرپرسی ئەمەریکی هزر بکەن کورد ب دژی ئەمەریکا بوون.

لدۆر کارتیکرنا پێشەتاین مەترسیدارین کوردستانى ل سەر ئەمەریکا، کونگریسی ئەمەریکا
 دایە دیارکرن ل کانوونا دووى ١٩٧٨ کارگرییا کارتەرى دترسیا راپۆرتین پەخنەگر لدۆر
 پێشەتاین دەرڤە ئاراستەى حکومەتا تاران بکەت، چونکی دابنە ئەگەرى ژ دەستدان
 پشتهقانییا کونگریسی بۆ بەرنامى فرۆتە چەکی ئەمەریکا بۆ ئێرانى، سەرەرای هندی
 بەلگەنامەیین ئەمەریکی وەسا نیشانددەن: «بەرنامى چەکی ژبن کونترۆلى دەرکەفتییه»
 (Congressional Record-Senate, February ٢٦, ١٩٧٩). کارگرییا کارتەرى ب بهانهیا
 پاراستنا سەرۆهاریا ئێرانى ژ مەترسیا کارتیکرنا سۆڤیەت ب ریکا دۆزا کوردی ل سەر
 ئێرانى هەمى شیانین خو دگەل شاھى دمهزاختن دۆزا کوردی ل ئێرانى ب هەر
 شیۆهەکی هەبت لاواز بکەت یان ب ئیکجاری ژناقبەت، چونکی دۆزا کوردی چ
 مفا بۆ بەرژەوهندیین ئەمەریکا ل ئێرانى نەبوون، بەرۆڤاژى مەترسی دئیخستنه سەر
 بەرژەوهندی و پەيوەندیین ئەمەریکا دگەل ئێرانى (Сенников, ٢٠١٩, ٨١-٨٨).

ل ئەوى دەمیدا ئەمەریکا هزر دکر هیشتا سۆڤیەت ب ریکا دۆزا کوردی یا مەترسیا
 دکەتە سەر بەرژەوهندیین ئەمەریکا و ئاسایشا ئێرانى، لەوێ ئەو سیاسەتا شاھى
 مەرامبەرى ئۆپۆزیسیۆنا ئێرانى ژ ئەوان کوردان بکاردهیئا ببوو جهی پازەمەندییا
 کارگرییا کارتەرى، چونکی ل ئەوى دەمى دەستەلاتا شاھى لدۆیف ستراتیژی و
 دەرژەوهندیین ئەمەریکا دەستەلات ل ئێرانى دکر، لەوێ ل ٢٠ کانوونا دووى

١٩٧٨ سەرۆکی ئەمریکا کارتەری ئەف چەندە راگەھاند: «بەرپرسیایەتەکا پەوشتی یا مەیه هاریکارییا ئەوان نەتەوویان بکەین یێن بەردەوام دگەل مەدا پێزی ل مافین مروۆفی و بەرژەوێندییێن ئەمریکا دگرن» (Vance, ١٩٨٣, ٣١٧).

کارگێرییا کارتەری دیاردکر ئێران پێزی ل نەتەوویێن دناف خۆدا دگرت و بەرژەوێندییێن ئەمریکا دپارێزیت، لەوێ پێدقییە ئەمریکا هاریکارییێن دارایی و لەشکەری ژبو ژناقېرنا مەترسییێن ل سەر ئاسایشا ئێرانی پێشکێشی حکومەتا شاھی بکەت، ژبەرەندی ژلایەکی قە پێقەبەرێ NSC (زبێگنۆ کازمیێرز برزینسکی Zbig-niew Kazimierz Brzezinski ٢٠ کانوونا دووی ١٩٧٧- ٢٠ کانوونا دووی ١٩٨١) و وەزیری دەرڤە یێ ئەمریکا ساییروس قانسی پونکر، پێما شاھی د سەرەدریکرنا پێشەتێن نافخووی یێن ئێرانیدا د بەرژەوێندییێن ئەمریکا دا کارکرییە، چونکی هێزێن ئێرانی ئەگەر یێن سەرەکی یێن تێکشکاندا هێزێن یاخیووی دنافخووی ئێرانیدا بوون (الربيعي و الأعرجي، ٢٠١٢، ٢١٤؛ Vance, ١٩٨٣, ٣١٧). یا ئاشکەرایە ئێرانی ب هیچ پەنگەکی پێز ل مافین نەتەوویێن دناف خۆدا ژ ئەوان کوردان نەدگرت، دگەل هندی دا ژبەر دەستکەفتێن خۆ یێن سیاسی و ئابووری ئەمریکا چاڤێن خۆ لێگرتبوون، و ب هەمی هێز و شیانین خۆقە هاریکارییا ئەوێ بو ژالبوونا ل سەر مەترسییێن ئۆپۆزیسیونا ئێرانی ب تاییەتی کوردان دکر.

هینگێ ئۆپۆزیسیونا ئێرانی مینا کوردان پەخنە ل ئەمریکا دگرتن و ئەگەری ئەفێ چەندی دزفیت بو هندی، کو دناف گەرماتییا ئالۆزییێن ئێرانیدا حکومەتا ئەمریکا بەردەوامبوو ل سەر سیاسەتا خۆیا پشەتەقانیکرنا دەستەهلاتا شاھی ل تاران، ل ١ شوباتا ١٩٧٨ بالیوژی ئەمریکا ل تاران سوولیفانی دا پونکر، ئۆپۆزیسیونا ئێرانی ژ چەپەرە و راستەرەوان ب دژی ئەمریکا پاوەستییا بوون، و سوولیفانی خۆیا کر، رویدانییێن ئێرانی یێن بووینە شۆرەش و بو ئیکەمین جار پەقفا «شۆرەش» بو ئەوان رویدانییێن ل ئێرانی هاتیینە پێش بکارهینا بوو، ئەوی وەزارەتا دەرڤەیا ئەمریکا دلنیا کر، لایەتێن ئۆپۆزیسیونا ئێرانی ژ ئەوان کورد یێن بەرەف شۆرەشەکی ب دژی شاھی دچن، و ئەو باشتەر هاتیینە پێکسخت و پتر ژ ئۆپۆزیسیونا ئایینی دژایەتییا دەستەهلاتا شاھی دکەن (NSA, February ١, ١٩٧٨; NSA, February ٣, ١٩٧٨).

مەرامبەرى مەترىسىيا ئۆپۆزسىيۆنى لسەر ئىمناھىيا ئىرانى ل ۱۹ شۆباتا ۱۹۷۸ فرۆتا چەكى ب ئىرانى ژلايى ئەمىرىكا بەردەوامبوو، و كوچكا سىپى بەردەوامىدا سەر سىياسەتا خويا پاراستنا ئىك پارچەيا ئىرانى و نەمايتىكرنا دكاروبارىن ئەويىدا، و ب پشتهفانىيا ئەمىرىكا شاھى ھىز فرېكرن دەفەرېن پۆژھەلاتا كوردستانى ژبو «زفراندنا ياسايى» ل دەفەرېن كوردى (Bayat, ۱۹۹۷, ۳۸; ÇalıŞkan, ۲۰۱۱, ۱۷; Westerweele, ۲۰۱۷, ۷۴). ب ئەفى چەندى شۆرەشا ئىرانى دىتە شۆرەشەك سەرانسەرى، خەلكى كوردستانى بهيىقى بوون مفاى ژ ئەوى شۆرەشى وەرگىت، درووشمى «پىدقىيە زىندانىن سىاسى ئازاد بكنە»، ببو پالدەرى سەرەكى يى خۆپىشانەرىن كورد و بو ماوہىەكى گرىگىترىن درووشمى شۆرەشى ل دەفەرېن پۆژھەلاتا كوردستانى بوون (بلورىان، ۱۹۹۷، ۲۷۸).

دئەفى بۆارىدا پراوئىژكارى سىاسى يى باليووخانەيا ئەمىرىكا ل تاران (جورج لامبراكىس George Lambrakis) ل شۆباتا ۱۹۷۸ بو وەزارەتا دەرۋە دا ئاماژە ب ئەفى چەندىدا: «مە دقىت گوھورىن د سىستەمى حوكمرانىا ئىرانى دا پەيدابن، و ئۆپۆزسىيۆن و ھەمى نەتەوہيىن ئىرانى دپۆفەبرنا كاروبارىن ئىرانىدا بەشدار بن «Kennedy, ۲۰۰۲, June). لامبراكىسى دايە دياركرن درووشمىن سەرەكى يىن شۆرەشا ئىسلامى (سەربەخوى، ئازادى و كۆمارا ئىسلامى) كورد پالدابوون پشتهفانىيا ئەفى شۆرەشى بكنە(نەقىشى، ب.م، ۶۰). د ئەفى بىيافیدا CIA رونكرىيە، كوردان ب ئىرادەيەكا زۆر بهيىز و پرى ئومىدۋە بەشدارى دشۆرەشى دا دكر، وئە وان وەسا ھزركر بو ھەر مافەكى ئەوان بقىت دى دەستەھلاتا نوى يا ئىرانى دەت ئەوان و دى ئەمىرىكا پشتهفانىيا مافىن ئەوان كەت (CIA, October ۲۶, ۱۹۸۰). ل ۳ شۆباتى ب فەرمانا كارتەرى برژىنسكى ب پىكا تەلەفونى پەيوەندى ب شاھى كر و ئەف چەندە بو دا دياركرن: «دئەقان كاودانىن ترسناك دا بى ھىچ مەرچ و قەيدان دى حكومەتا ئەمىرىكا ب ھەمى شيانين خو ھارىكارىيا تاران كەت، داکو بشىت كونتۆلى لسەر پەوشا ئىمناھىيا دەفەرېن خو بكنە» (النعمى، ۲۰۱۹، ۳۸۱). ب ئەفى پەنگى خویا دىت ژبەر ھەبوونا بەرژەوہندىيىن تايەت دگەل پۆژما شاھى ئەمىرىكا ب ھىچ پەنگەكى پشتهفانىيا دۆزا كوردى ل ئىرانى نەدكر.

ل دەستپىكا ئادارا ۱۹۷۸ شاھ ژلايى ساواك ساواك ھاتبوو ئاگەھداركرن

دیپلوماتکارێن ئەمریکی پەییوەندی ب لایەنێن ئۆپۆزیسیۆنی کر بوون (Anderson, ۱۳ February, ۱۹۷۹). لەوێ دەستەهلاتا شاھی سیاسەتەک تۆند یا سەرکوتکرێ ب دژی کوردان پەپەرەوکر، دفا ب پیکا هیژی کوردان ب دەنگ بکەت، واتە ب هیچ پەنگەکی نەدفا دانوستاندنی دگەل کوردان دەربارە داخواییین ئەوان یین مافی چارەنقیسی بکەت، ئەف چەندە ببوو ئەگەرێ هندی ل ۷ ئادارا ۱۹۷۸ ئەندامی ئەنجوومەنی نوونەرانی ئەمریکا یی ویلايەتا ئیلینوی (Illinois) یی ب سەر پارتا کۆماری یا ئەمریکی فە (ئیدوارد جۆزیف دیرۆینسکی Edward Joseph Derwinski ۳ کانوونا دووی ۱۹۵۹- ۳ کانوونا دووی ۱۹۸۳) دکومبونەکا ئەنجوومەنی نوونەران دیارکریه، هەندەک وەلات ل پۆزەهلاتا نافین دەستی خۆ بۆ ئیسرايیلی دپژ دگەن ب کوشتن و ژناقربنا فلستینیان تۆمەتبار دگەن، ئەفە ل دەمەکیادیە ئەو ب خۆ دانپیدانی ب نەتەواییین دناف خۆدا ناکەن، و ب هیچ پەنگەکی ئامادە نین مافین ئەوان بەندی و دیارکریه ئیک ملیۆن کورد ل ئێرانی ژ هەمی لایانفە ژلای پژیما ئەفی وەلاتیفە هاتیینە سەرکوتکر، ژبەر هندی دیرۆینسکی ئاشکەرا کریه، مادەم کارگێریا کارتەری بنەمایی مافین مۆفی کرینە بناخی سیاسەتا خویا دەرڤە مەرامبەری ئەفی وەلاتی، پیدقیه ئەمریکا دگەل پژیما ئێرانی گەنگەشی بکەت، و پیدقیه ب شیوەیهکی یەکسان و دادوەرانە سەرەدەری دگەل کوردان بکەت، داکو مەترسی نەکەفیت سەر ئاسایش و بەرژەوەندیی ئەوی و ئەمریکا ل دەرڤەری، هەرەسا پیدقیه ئەمریکا پشەقانییا ئەفان نەتەواییان بکەت و فشاران ب ئیختە سەر حکومەتا تاران دۆزا کوردان ب ئاشتیانە نەک ب چەکی ئەمریکا چارەسەر بکەن (March ۷, Congressional-Record- House, ۱۹۷۸).

دیسان ل ۲۸ ئادارا ۱۹۷۸ دۆستی کوردان و ئەندامی ئەنجوومەنی پێرانی ئەمریکا یی ویلايەتا) ویسکۆنسین (Wisconsin (ئیدوارد ویلیەم پرۆکسمایردا دیارکرنا بکارهینانا «کەنالی پشەقانییا ئەمریکا CIA» بۆ ئاگەهدارکرنا حکومەتا ئەمریکا لدۆر پشەقانیین ئۆپۆزیسیۆنا ئێرانی ب تاییهتی کوردان لاواز و نەدجەن خودایه. دراستیدا ئاریشەیی نەفخوییین ئێرانی ب مەترسیدار بۆ سەر تاران نەهاتیینە دیتن، و بالیۆزی ئەمریکا سوولیفانی بۆ خۆ ژێ ئەف چەندە ب مەترسی نەدیتیە و زمانی فارسی نەزانی، و دگەل چاقدیریکرنا «دۆزا کوردی» ئەرکی سەرەکی یی سوولیفانی چاقدیریکرنا جالاکییین سۆقیەت و پشەقانیکرنا شاھی یه، نەبوونا ئامیرین چاقدیریکرنا ئەلکترونی

لسەر سنووری ئێران- سووڤیەت، و پەیوەندییێن سووڤیەت دگەل کوردان دچاڤێن بەرپرسی کارگێریا کارتەری دا پتر مەترسی ل سەر ئێرانێ زێدەکرینە، هەرۆه سا CIA پتریا پێزانێن خو لدۆر پێشھاتێن ئۆپۆزسیۆنێ ژ ساواک و ڕاگەھاندنا ئێرانێ وەردگرتن، پتریا ئەوان پێزانێن گریڤدای ھزروبیریێن دژایەتیکرنا شاھی بو چەپەرەوان، کوردان بوون، و ساواک ب کویری دویڤچوون لسەر چالاکییێن نەتەوہییێن ئێرانێ دکر، ژبەر ھندی ئەمریکا دۆزا کوردی ب مەترسی بو سەر ئێمناھییا ئێرانێ ددیت، ئەقە ل دەمەکی دا بو کورد بتنی داخواز مافیێن خو نەک دابەشکرنا ئێرانێ دکن (Con- gressional Record-Senate, February ٢٦, ١٩٧٩).

ل ئەڤیری ب رونی دیار دبیت، پرۆکسمایری دڤیا بیژت کارگێریا کارتەری کا چەوا ھەوہ پشەقانییا تاران ب دژی کۆمیونیزمان دکر، و ھەوہ سوڤیت ب مەترسی بو سەر رەوشا ئەولەھییا ئێرانێ دزان، پێدڤی بوو ھوون ب ھەمان شیوہ ھزری بو دۆزا کوردی یا ھوون ب ئاریشەک نافخۆنی یا ئێرانێ دایەنیاسین بکەن، و ھوون دەستھەلاتا ئێرانێ پالبدەن مافیێن ئەوان ب شیوہیەکی دیموکراسی بدەنتی. ھەرچەوا بیت، دماوہی رویدانا شۆرەشا گەلێن ئێرانیدا ریژەیا بەشداریا کوردان دخۆپیشاندانیێ دەڤەرێن ئەوان دا دناڤبەرا ئادار ونیسانا ١٩٧٨ دا زۆر بەرفەرەھیبوو، و حکومەتا ئێرانێ ھزەرکا مەزن بو دکر، چونکی چ جارن ب ئەڤی رەنگی دژایەتییا کوردان ل دەڤەرێن ئەوان ب دژی شاھی نەھاتبوو دیارکرن، بەرفەرەھبون دژایەتیکرنا کوردان ب دژی رژیما شاھی پتر شاھ پالدا ب مەرەما کونترۆلکرنا رەوشا ئێمناھییا ئێرانێ داخوازا ھاریکاریان ژئەمریکا بکەت (میراوی و شەمسی، ٢٧٢٠، ٢٧-٣٦؛ Entessar, ١٩٨٩, ٣٤).

پشتی ئەوان کاودانیێن نەخۆشیێن ب سەری کوردان ل ئێران و عێراقی ھاتین، پشتگوھ ھاڤیتنا دۆزا کوردان ژلایێ ئەمریکا قە، و رەنگقەدان رەوشا دەڤەرێن کوردی ل ئێران، ل ٥ گولانا ١٩٧٨ ئەندامی ئەنجومەنی پێرانێ ئەمریکا یی ویلایەتا ئالاسکا(Alaska) یی ب سەر پارتا دیموکراتا ئەمریکی سیناتۆر (مۆریس رۆبەرت گرافیل- مایک گرافیل Mike Gravel – Maurice Robert Gravel ٣ کانوونا دووی ١٩٦٩- ٣ کانوونا دووی ١٩٨١) راپۆرتەک ئەندامی ئەنجومەنی پێرانێ یی ئەمریکی ئیدوارد ویلەم پرۆکسمایر لدۆر دۆزا کوردی ل پۆژھەلاتا ناڤین لژی ناڤی « پێدڤیە ئەوا ب

سەرێ کوردان هاتی ب جینۆساید بهیته نیاسین»^(۱۴۰) پێشکشی ئەنجوومەنی پیران یی ئەمریکا کر، و تیدا ئاماژە ب ئەفی چەندی دایە: «گەلەک ب زەحمەتە بو ئەمریکیان هزر دژیانای بێ وەلاتدا بکەن و بیژن خو ئەم ئەمریکیانە، بو کوردان بو خو ژێ ب ساناهی نینە هزر دئەفی ژیانیدا بکەن» (May ۵, Congressional Record-Senate, ۱۹۷۸). گەلەک کورد دناقبەرا سنووری ئێران و عێراقی دا مابوون ئاسی، حکومەتین ئێران و عێراقی بەردەوام هەولەدان کوردان ژجهین ئەوان فەگوھیزن بو ئەوان دەفەرین دبن کونترۆل ئەوان فە دابشین چافدیریا ئەوان بکەن، دگەلەک کاوداناندا باژێر و خیزان هاتبوون ژنافرن، خەلک ب تۆمەتا سیخوڕیکرنی دەهاتنە دەستنیشانکر و کوشتن، ئەوا ب دژی کوردان دەیتە ئەنجامدان ژنافرنا ناسناما نەتەواییە و تارادەییەکی بەرپرسایەتیا ئەفی چەندی دگەفیتە دستویی ئەمریکا دایە. ل دووماهییی گرافیلی دایە دیارکرن: «پێشھاتیین کوردان بەلگەین دروست یین جینۆسایدی نە»، و پاشی داخوازا کۆمبۆنەکا نیفدەولەتی بو چارەسەرکرن دۆزا کوردی دگەت، هەورەسا دیارکریە پیدفییە حکومەتا ئەمریکا ب پۆلی خو رابیت و سیاسەتا خو یا مافین مروفی ب دروستی پەپرەو بکەت، چونکی ئەوا عێراق و ئێران دگەل کوردان پەپرەو دکەن ب دژی سیاسەتا حکومەتا ئەمریکا و بنەمایین یاسایین نیفدەولەتی یین UN یە (May ۵, Congressional Record-Senate, ۱۹۷۸).

دەمی ل ۶ گولانا ۱۹۷۸ پەیامنیی رۆژنامەیا فەرەنسی (لۆمۆند- Le Monde Newspaper) (per)^(۱۴۱) (لووسیەن جورج Lucien George) چاڤیکەفتنەک دگەل خومەینی ئەنجامدا و تیدا پەخنەیین تۆند ئاراستە ی ئەمریکا کر و دا دیارکرن ئەمریکا ژیدەرین سروشتی یین ئێرانی دبەت و پشەقانییا رژیما شاھی دگەت و پاشی پشەقانییا سیاسەتیین شاھی یین تۆند ب دژی خەلکی ئێرانی دگەت» (George, May ۶, ۱۹۷۸). ئەفی گۆتارا خومەینی کارتییکرن ل کوردان ژێ کر، دئەفی بیافیدا نفیسەر و سیاسەتمەداری پۆژھەلاتی کوردستانی (ئەحمەد ئەسکەندەری) دبیرەوهرییین خودا دایە دیارکرن

(۱۴۰) هەژی یە بیژین ئەوی دپاڤورتا خودا ب شیوہیک گشتی باسی رەوشا کوردان ل ئێران و عێراقی یا کری. فەکۆلەر.

(۱۴۱) ل سالا ۱۹۴۴ ژلای گروپی فەرەنسی (گروپی لۆمۆندا Groupe Le Monde) فە ل پاریس هاتیە وەشاندن و تیک ژ نافدارترین پۆژنامەین پۆژانەیین فەرەنسی یە (Le, 2009, 1727-1748).

به‌رسقین خۆمه‌ینی په‌نگه‌دانا خۆ لسه‌ر کوردان ب نه‌رینی کر بوو ب تایبه‌تی ل ده‌می به‌رسقه‌کا خۆدا ئاماژه ب ئه‌فی چه‌ندی دای: «خۆ بۆ رووخاندنا پڕژیم شاهی ئیرانی ژێ نه‌ئاماده‌مه‌ دگهل مارکیسیان هه‌ڤکاربم» (ئه‌سکه‌نده‌ر، ۲۰۲۱، ۱۸۲). هینگێ کوردان دگوت: «نابیت پشت ب ئه‌فی کابرایێ [خومه‌ینی] به‌یت به‌ستن و ژئاخفتنێ ئه‌وی دیارن ئه‌وی جوهره‌کی حکومه‌تی جودا ژیا کورد داخواز دکه‌ن دفییت، بۆ هنده‌ک لایه‌نین دی بتنێ گرنگ بۆ پڕژیم شاهی بروخیت وگرنگ نه‌بوو خومه‌ینی ده‌سته‌لاتی وه‌رگریت» (ئه‌سکه‌نده‌ر، ۲۰۲۱، ۱۸۲).

ل ۸ گولنا ۱۹۷۸ مه‌رامبه‌ری ئه‌وان پێشهایتین ب سه‌ر ده‌قه‌ریدا هاتین، وه‌زاره‌تا ده‌رفه‌یا ئه‌مریکا ئه‌ف چه‌نده‌ راگه‌هاند: «ل ئه‌فیری ئه‌م دشین تشته‌کی کیم بۆ کوردان بکه‌ین» (May ۸, ۱۹۷۸, Congressional Record-Senate). وه‌سا دیار دبیت ئه‌مریکا دفیا پێژیت کوردان بتنێ دشین بێژین شاهی سیاسه‌تا خۆ یا نافخوی بگوهوهره‌، و ده‌ستان ژ کوشتنا خه‌لکی مه‌ده‌نی به‌رده‌، و مافی کوردان لدویف پێژه‌یا ئاکنجیوونا ئه‌وان ل ئیرانی به‌دی. ل ۱۳ گولنا ۱۹۷۸ بالیۆزخانه‌یا ئه‌مریکا وه‌زاره‌تا ده‌رفه‌یا ئه‌مریکا ئاگه‌هدارکر، ئیدی شاهی شیانین کونترۆلکرنا پێشهایتین ئیرانی نه‌مایینه‌، و خۆ پشته‌فانیین ئه‌وی بۆ خۆ ژیا به‌وه‌ری پی نه‌مایه‌، له‌ورا وه‌زیری ده‌رفه‌یی ئه‌مریکا سایروس فانی دایه‌ داخواز ژ بالیۆزی ئه‌مریکا کر په‌یوه‌ندیان دگهل ئۆپۆزیسیۆنی دورست بکه‌ت، و فانی دایه‌ دیارکرن پیدفیه‌ دانوستاندنێ نه‌ینی دگهل ئۆپۆزیسیۆنی به‌ینه‌کر، داکو پێزانینا لدۆر سروشت و ئارمانجین ئۆپۆزیسیۆنی لدۆر ئیرانا پاشه‌پوژی به‌سته‌ بین، و پیدفیه‌ واشنتۆن ب هووری هه‌له‌نگاندنا هیژین ئۆپۆزیسیۆنا ئیرانی بکه‌ت (Sullivan, ۱۹۸۳, ۳۷; Vance, ۱۹۸۳, ۳۲۵). دئه‌فی بیافیدا CIA دایه‌ دیارکر، کورد تاکه‌ هیژن بشین بۆ ماوه‌یه‌کی دیار شه‌ری ل ده‌فه‌رین خۆ یین ئاسی ب دژی هیژین ئیرانی بکه‌ن، و تاکه‌ ئاریشه‌یا کوردان ئه‌وه‌، کو نه‌ئیکگرتینه‌، له‌ورا ب به‌رده‌وامی نه‌شیانه‌ بگه‌هن ئارمانجین خوو (Сенников, ۲۰۱۸, ۴۲-۴۵).

ژلایه‌کی دی شاهی بۆ بالیۆزخانه‌یا ئه‌مریکا خۆیاکر، سوڤیه‌ت و عێراق یین ل پشت خۆپێشاندهرین کوردستان، ل ئه‌وی ده‌میدا بالیۆزی عێراقی ل تاران (مه‌مه‌د سه‌بری ئه‌له‌دیسی) بۆ بالیۆزی ئه‌مریکا ل تاران دا دیارکر حکومه‌تا عێراقی ب

هیچ په‌نگه‌کی پشته‌فانیا کوردان ناکه‌ت، به‌رۆفازی به‌رده‌وام هه‌لده‌ت په‌یوه‌ندیی کوردان تیکبه‌ده‌ت و خو ل نافخوویی ئیرانی‌دا ژی به‌رده‌وام بزاقی دکه‌ت نه‌هیلیت په‌نابه‌ریی کوردی عیراقی بچن دناف ئالۆزین پۆژه‌ه‌لاتی کوردستانی دا و بو ئه‌فی مه‌ره‌می ب ئاگه‌هدارییا سافاک چه‌ندی جاران دگه‌ل نوونه‌ریی په‌نابه‌ریی کوردی عیراقی ل تاران کۆمبووینه (پشده‌ری، ۲۰۰۹، ۲۷). دیسان ئه‌مریکا ب ریکا بالیۆزخانه‌یا ئه‌مریکا ل به‌غدا فشار لسه‌ر عیراقی زیده‌ کرن دا ئۆپۆزیسیونا ئیرانی ژ ئه‌وان ئه‌ندامین KDPI ژ عیراقی ده‌ر بکه‌ت (CIA, October ۲۶, ۱۹۸۰; The Washington Post, October ۲۶, ۱۹۸۰). ل ۱۹ گولانی به‌رپرسی هه‌والگیریا عیراقی (سه‌عدوون شاکرمه‌حموود ئه‌لمفه‌رجی ئه‌لعوبه‌یدی ۱۹۶۸-۱۹۷۹) دگه‌ل (۱۱) ئه‌ندامین کۆمیتا نافین یا KDPI کۆمبو و گوتی: «پدقییه هه‌وون ژ عیراقی ده‌رکه‌فن» (حیسانی، ۱۹۹۱، ۵، ۲۸۸). ل ۳۱ گولانی حکومه‌تا عیراقی پاسپۆرتان بو ئه‌وان ئاماده‌ دکه‌ت و به‌ره‌ف ئه‌ورۆپا ده‌نیتریت (حیسانی، ۱۹۹۱، ۵، ۲۸۸).

پشتی ئه‌ف ده‌نگ و باسه‌ ب ریکا سیخورین ساواک گه‌هشتینه تاران و دراگه‌هاندنا فه‌رمی یا ئیرانی دا هاتین به‌لاقکرن، راسته‌وخۆ حکومه‌تا ئیرانی ب فه‌رمانا شاه‌ی هی‌ز ب دژی خه‌لکی کوردستانی بکاره‌ینایی ئیدی ئه‌مریکا هه‌ست ب مه‌ترسیان کر، و ئه‌مریکا هزرکر ئه‌ف چه‌نده‌ دی کارتیکرنی لسه‌ر سیاسه‌تا ئه‌مریکا مه‌رامبه‌ری ئیرانی که‌ت، و دی کونگریس حکومه‌تا ئه‌مریکا نه‌چار که‌ت شیوازه‌کی نوی یی سیاسه‌تی مه‌رامبه‌ری پیشه‌اتین ئیرانی بکاربه‌ینیت (عه‌زیز، ۲۰۲۰، ۳۷-۴۰؛ العکيلي، ۲۰۱۸، ۱۱۹).

ل ۱ خزی‌رانا ۱۹۷۸ بالیۆزی ئه‌مریکا ل تاران سوولیفانی بو وه‌زاره‌تا ده‌رفه‌ دا دیارکرن: «یا ئاشکه‌رایه شاه هزرده‌که‌ت هیشتا ریژه‌یه‌کا زۆرا خه‌لکی ئیرانی وه‌فاداریی ده‌سته‌ه‌لاتا ئه‌وی نه‌ و دقین به‌ره‌فانیی ژ سه‌ربه‌خویی و ئیک پارچه‌یا ئیرانی بکه‌ن، به‌رۆفازی سه‌رکرده‌ین ئایینی و ئۆپۆزیسیونی ژ ئه‌وان کورد ب شیویه‌کی توند دژی شاه‌ی راوه‌ستیایانه (CIA, October ۲۶, ۱۹۸۰). سوولیفانی دا ئاشکه‌راکرن ئه‌گه‌ر کورد ده‌ه‌ولین خو‌دا سه‌رکه‌فتی بوون دی ئیمناهییا ئیرانی ب په‌نگه‌کی خراب تیکچیت، چونکی دی نه‌ته‌وه‌یین دی ژ یی ئیرانی هی‌نه‌ پالدان ب دژی ده‌سته‌ه‌لاتا شاه‌ی راوه‌ستن، چونکی ل ئه‌وی ده‌می چ نه‌ته‌وه‌یین ئیرانی وه‌ک کوردان ب هه‌ووری

بەریخۆنەدابوو شۆرەشا ئیرانی، و بالیۆزخانەیا ئەمەریکا ب ھووری دویقچوونا پێشھاتین دەفەرین کوردی دکر، ئەف چەندە ژێ دزقریت بۆ نێزیکبوونا دەفەرین کوردی ل سەر سنووری عێراق و تۆرکیا، و ھزردکر دێ کوردین ئەقان ھەر دوو وەلاتان ژێ ھین دناف دەفەرین کوردیدا و پشەتەفانییا کوردین پۆژھەلات کەن (Сенников, ۲۰۱۸, ۴۳-۴۷; Franklin, ۲۰۱۹; Sullivan, ۳۹, ۱۹۸۳-۴۰).

ل ۸ خزینا ۱۹۷۸ زانا و سیاسەتمەدارێ پۆژھەلاتێ کوردستانی وەک (شیخ جەلال حوسەینی ۱۹۲۷-۲۰۱۰) پێکخراوەک بناقی کۆمیتا شۆرەشیگر (کۆمیتا ئینقیلابی) دروستکر، ئەقی کۆمیتێ پەیوەندیین باش دگەل ئەمەریکا ھەبوون، و CIA ھاریکاریین دارایی پێشکێشی ئەوێ دکر (فەرد، ۵ ژوئە، ۲۰۱۲، پ ۱). ئەفە ل دەمەکیدا بوو بەرپرسی کاروبارین ئیرانی ل وەزارەتا دەرڤەیا ئەمەریکا (ھینری پریخت Henry Precht ۱۹۷۸-۱۹۸۰) دا دیارکرن بارودۆخین ئیرانی زۆر ب مەترسی کەفتینە، ھیزین ئیرانی شیانین کونترۆلکرن کادانین ئیرانی نەماینە، و ھەردەمێ پۆژنامەیین ئەمەریکا بەحسی کوردان بکەن پۆژما ئیرانی ھندەک کوردان دکوژیت، چونکی کوردان سەھمەک بترس نیشا ھیزین پۆژما شاھی داینە، و پۆژما شاھی وەسا ھزردکر واشنتۆن پۆژنامەیین ئەمەریکا پالدان راپۆرتان لدۆر پرسی کوردی ل ئیرانی بنقیسن و بەلافکەن (March ۸, Kennedy, ۲۰۰۰).

ل ۵ تیرمەھا ۱۹۷۸ ب سەرپەرشتیا وەزیری دەرڤە یێ ئەمەریکا سایروس فانس ب نامادەبوونا زیگنۆ کازمیئرز برژینسکی، وەزیری بەرەفانیی (ھارۆلد براون Harold Brown ۲۰ کانوونا دووی ۱۹۷۷-۲۰ کانوونا دووی ۱۹۸۱) و پێڤەبەری CIA (ستانیفیلد تۆرنەر Stansfield Turner ۹ ئادار ۱۹۷۷-۲۰ کانوونا دووی ۱۹۸۱) وجیگرێ وەزیری دەرڤە یێ ئەمەریکا (دیڤد دنلۆپ نیۆزۆم David Dunlop Newsom ۱۹ نیسانا ۱۹۷۸-۲۷ شوباتا ۱۹۸۱) کۆمبوونەک لدۆر پێشھاتین ئیرانی ل کوچکا سپی ھاتە ئەنجامدان، دئەقی کۆمبوونییدا بالیۆزی ئەمەریکا سوولیقانی دیارکر، بابەتی سەرەکی یێ ئەقی کۆمبوونی ئەو ھەکا ئەمەریکا بەردەوامیی بەدەت سیاسەتا خو دگەل شاھی یان پیدچوونی دسیاسەتا خو دا بکەت، پستی ھینگێ بەرپرسی ئەمەریکا زانی کارمەندی

بالیۆزخانه‌یا ئه‌مریکا کۆمبوونه‌ک دگه‌ل لایه‌نین ئۆپۆزسیۆنی^(۱۴۲) ئه‌نجامدايه. دئه‌فی چوارچوو‌قه‌یدا نیۆزۆمی دا دیارکرن: «هینگی مه‌ بزاق دکرن ب شیوه‌یه‌کی جودا سه‌ره‌ده‌ریی دگه‌ل کوردان بکه‌ن، دراستیدا مه‌ چ جارن پشته‌فانییا بزاقا نه‌ته‌وايه‌تییا کوردی ل ئیرانی نه‌دکر، ومه‌ نه‌دقییا به‌ره‌ف پيشقه‌ بچیت، چونکی دۆزا کوردی ب خوه مه‌ترسی بوو، مه‌ ریشه‌به‌ری نقيسینگه‌ها زمان کوردی ل باشووری هه‌بوو، من بخۆ سه‌ره‌دانا کوردستانی کربوو، و من هه‌فنیاسین دگه‌لسه‌رکرده‌ین کورد دروستکرن، مه‌ نه‌دشیا خۆ ژ کارتیکرنا دۆزا نه‌ته‌وايه‌تییا کوردی فه‌دزین، و سیاسه‌تا خۆ مه‌رامبه‌ری دۆزا کوردی بو عه‌ره‌ب و ئیرانی دیار بکه‌ن» (Kennedy, June ۱۶, ۱۹۹۱). ل ئه‌فیری دیار دبیت ئه‌مریکا دقیا خوه‌ نیزیکی کوردان بکه‌ت، داکو پیزانین دروست لدۆر چالاکي و ئارمانجین ئه‌وان بده‌ستقه‌بینیت، و لژی‌ر سیبه‌را ئه‌وان پیزانینان سیاسه‌تا خۆ مه‌رامبه‌ری دۆزا کوردی بو ئیرانی رون بکه‌ت.

ل ۱۱ تیرمه‌ها ۱۹۷۸ ئه‌ندامی ئه‌نجومه‌نی پیرانی ئه‌مریکا یی ویلايه‌تا)رۆد ئایله‌ند(Rhode Island یی پارتا دیموکراتا ئه‌مریکی (کلارییۆن دی بۆردا پیل -Clai borne De Borda Pell ۳کانوونا دووی ۱۹۶۱-۳کانوونا دووی ۱۹۹۷) جاره‌ک دی بابه‌تی په‌نابه‌ربوونا کوردان ل ئیرانی گه‌نگه‌شه‌کر، و به‌راوردیه‌کی دناقه‌را په‌نابه‌ری کورد و کامبۆدیاند دکه‌ت و دده‌ته‌دیارکرن چاڤیکه‌فتن دگه‌ل هزاران په‌نابه‌ران هاتیینه ئه‌نجامدان، و هه‌میان ئیک چیرۆک ده‌رباره‌ی رویدانی ل چیا و گوندین کامبۆدیان هاتیینه سه‌ری فه‌گه‌راندینه، ئه‌گه‌ر باوه‌ر ژئه‌وان نه‌هیته‌کرن بینه په‌نابه‌ر، چونکی هه‌می په‌نابه‌ر زیده‌ره‌وی ده‌رباره‌ی چاره‌نقیسی خۆ دکه‌ن، ل ئه‌ فیری جهی پرسیار یه، چه‌وا ئه‌مریکا باوه‌ر ژئه‌وان کوردان دکه‌ت ئه‌ویین ژبه‌ر شاهي ده‌رفن؟، ئه‌فه‌ ل ده‌مه‌کیدایه ئیران هه‌فه‌یمانا ئه‌مریکا یه و هاریکاریا ئه‌وی ب دژی کوردان دکه‌ت (Congressional Record-Senate, July ۱۱, ۱۹۷۸). ل ئه‌فیری ب شیوه‌یه‌کی رۆن خویا دبیت پیلی هزرکریبت، پیدقییه ئه‌مریکا سیاسه‌ته‌ک یه‌کسان مه‌رامبه‌ری په‌نابه‌ران بکارهینیت، چونکی هه‌می ئه‌و په‌نابه‌ری دچوونه ئه‌مریکا ژبه‌ر زۆم و

(۱۴۲) ژیده‌ری کوردی وه‌سا دیار دکه‌ن، ل ئه‌فی کومبوونی دا شیخ جلال حوسینی ژ لایه‌نین کوردان به‌ره‌ف ببوو، دبیت ئه‌ف چه‌نده دروست بیت چونکی ژیده‌ری کوردی دیار دکه‌ن ئه‌مریکا هاریکاریین دارایی پیشکیشی گروپ ئه‌وی دکر (حمه‌لاو، ۲۰۱۷، ۳۵).

زۆرداریا دەستەلاتدارین وەلاتین خو ب تایبەتی یین هەڤهیمانی ئەمریکا دەرڤین، پێلی پونکربوو، ئەمریکا ئەگەری سەرەکیا ئەقان روودانایە، چونکی دەستەلاتا شاھ ئێرانی ب پشتهفانی ئەمریکا مللەتین خو ژناف دبیت.

ل ئەوی دەمی کاودانین کوردان گەلەک خرابوون و پاگەھاندنا ئەمریکی بەلاڤەر، ھێژین شاھی دەست ب «جینۆسایدکنا کوردان» کریه، ژبەر هندی ل ٢٤ تیرمەھا ١٩٧٨ ل دەمی ئەنجوومەنی پیران یی ئەمریکا کۆمبووی، ئەندامی ئەنجوومەنی پرۆکسمایری گۆتارەک لژیر نافێ « دۆزا کوردی دخوازیت ب جینۆساید بەیتە نیاسین «The Plight of the Kurds Demands Ratification of the Genocide Convention» پێشکیش کرو تیدا ئاماژە ب ئەفی چەندی دایە:» سەرکوتکرنا مللەتی کورد یا نوکە دەیتە ئەنجامدان و پێشھاتین دۆزا ئەفی مللەتی نیشاندەت ژلای ئەمریکا قە یی ھاتیە ژبیرکرن و پێدڤیە ئەمریکا پێداجوونی د سیاسەتا خو دا مەرامبەری ئەفی مللەتی بکەت، پێککەفتنامین سەرکوتکرنی و سزادانا بکەری جینۆسایدی بو ماوھیی (٢٤) سالان ل ھێڤیا رازەمەندی ئەنجوومەنی پیران مایە.» درێژە پێدانا گۆتارا خو دا پرۆکسمایری خۆیاکریه:» ب ملیۆنان کورد کەفتینە دبن ھێرشین سەرکوتکرنا دابونەریت و ژيانا خۆدا چ ئاریشەیین نێڤدەولەتی ژ یانا (١٠) ملیۆن مللەتی ھاتیە ژبیرکرن، گرنگتر نینە، ژبەر هندی پێدڤیە ئەم [ئەمریکا] پێداجوونی ل سەر سیاسەت و پێککەفتنامین جینۆسایدی بکەین، و دانپێدان ب سەرکوتکرنا مللەتی کورد وەک تاونەک نێڤدەولەتی بکەین» (Congressional Record-Senate, July ٢٤, ١٩٧٨). ل دووماھیی پرۆکسمایری پونکریه، ئەڤە نەبو جارا ئیککی ئەمریکا مللەتی کورد ژبیرکری، بەلکو ل سالین ١٩٧٢-١٩٧٥ دخەباتا ئەوان یا ب دژی پژیما عێراقیدا، ئەمریکا ژبەر بەرژەوہندیین خو دگەل ئێرانی کورد ژبیر کربوون (Congressional Record-Senate, July ٢٤, ١٩٧٨). کارگێریا کارتەری ھێچ کارڤەدانەک مەرامبەری ئەفی ھەلوێستی دیارنەکرن و ژبەر مەترسیا ژ دەستدانا بەرژەوہندیین خو یین تایبەت دگەل ئێرانی ب دەنگ مابوو.

دئەفی چوارچووڤەیدا، شارەزایی پرسی نێڤدەولەتی و کۆمیونیزمی یی ئەمریکی (ویلیم ئی. گریفیت William E. Griffith) دکۆمبوونەکی دا ل کوچکا سپی

دەربارەى پەوشا ئێرانى بۆ بەرپرستى NSC یى ئەمریکى زیگنۆ کازمىرز برژینسکى دا دیارکرن، دى هەفرکى دناقبەرا گرووپی نەتەوهى یىن خۆدان هزرین کۆمىونیزمى و ئىسلامیدا دەربارەى مافین نەتەوهى ل ئێرانى پەیدا بن، و پیدفیه ئەمریکا ب هۆشیاری سەرەدەری دگەل ئەفان جۆرە پێشەتاتان بکەت (Balzer, 2019, 31). پشەت کومبوونین ئەنجومەنى پیرانى و برژینسکى و گریفیتى، وەزارەتا دەرڤە یا ئەمریکا داخواز ژ بالیۆزخانویا خو کر ب هوورى دویچوونا پەوشا ناخۆیا ئێرانى ب گشتى بکەت، و ل ۱ تەباخا سالا ۱۹۷۸ بالیۆزخانەیا ئەمریکا راگەھاند پێشەتاتین سیاسى یىن ئێرانى زۆر ب مەترسى کەفتینه، و ساواک هەولین زۆرددان ئۆپوزسیونا ئێرانى بکەت دۆژمىن ئیک، و ب دژى ئیک بکاربەینیت و ئیکگرتنا دناڤ خویشاندەراند لاواز بکەت، هەرەسا شاھى هزر د بکارهینانا لەشکەرى، مەزەبى و چەکی دا دکر، ژبو کونترۆلکرنا خویشاندەران، بۆ وینە گەلەک جارن تۆرک یان کوردین شیعە مەزەب ب دژى کوردین سوننە بکاردهینان، و ل سەر ئەمریکا پیدفیه ب شیوەیه کى هۆشیار پیدچوونى ل سەر سیاسەتا خو مەرامبەرى ئێرانى بکەت (NSA, August 1, 1978).

بۆ ئەمریکا باش دیار ببوو سیاسەتا تۆندا ناخۆیا ئێرانى، نەبوونا یەکسانى ل ئێرانى ئەگەری سەرەکی یىن خویشاندانین ئێرانى بوو، چونکی ئەڤە ل دەمەکیدا بوو خویشاندەرین کورد دناڤ کۆلانین باژیرین کوردستانیدا دوریشمین: «مەرگ و نەمان بۆ شاھى خیانهتکەر» هەلگرتبوون، و پولیس دناڤ باژیرین کوردستانى ب تاییەتى مهاباد، سەڤر، ئۆرمیى، مەریوان و سنە دا دگەریان و دا دیارکرن: «ئەگەر رژیم بروخت، ئێران دى بیتە «ئێرانستان» و پارچە پارچەبیت». د هەمان دەمدا، پولیسان ب پیکا بەلاڤکرنا بەلاڤۆکین کورت بەلاڤدکرن و تیدا ددا دیارکرن، شارەزاین ئایینى یىن پشەتەتاتین شاھى یىن شیعە ل (قوم) راگەھاندیه: «سوننەین کوردستانى نەمۆسلمانن و کوشتنا ئەوان حەلاله!!» و ب ئەڤى چەندى کوردان ب خویشاندانین تۆند نەرازیبوونا خو ب دژى بریارین حکومەتا تاران دەرەبرین (عیزەتیار، ۲۷۱۹، ۳۴۷ Bran- 21, Ezzatyar, 1978, November 21). وەسا دیار دیت فەتوا بۆ حەلالکرنا کوشتنا کوردین سوننە ژلاى ساواک و زانایین شیعە یىن پشەتەتاتین پزما شاھى ڤە هاتبوو دان، و ئەمریکا چ سیاسەت وەهلویتین دیار مەرامبەرى ئەفان جۆرە رەفتارین ئێرانى مەرامبەرى کوردان نەبوون، بتنى ئەمریکا داڤۆکی ل سەر ئیمناهییا

ئێرانى و پاراستنا دەستەلەتە شاھى ب مەرەما پاراستنا بەرژەوهندیىن خو دکر. ئەف دەنگوباسە ب شیوەیەکی زۆر بەز ل کوردستانى بەلاف بوون، بو خەلکی پتر ئاشکەرا بوو ساواک ساواک ب ریکا زانیین شیعه یین پشتهفانیین پژیما شاھى، و پلان بو ئەفنى چەندى دانایە دا هەفپکیى دناقبەرا کوردین شیعه و سوننە دا دروستبکەت. ژبەر هندی سیاسەتمەدار و زانیى کورد ئەحمەد موفتى زاده پەيامەک بەلافکر و تیدا ئاماژە ب ئەفنى چەندى دایە: «هۆشیاربەن، ئیکگرى بن، دژى هەر جوړە دووبەرەکیى دناقبەرا خو وموسۆمانین دى (شیعهیان) دا ب پراوەستن و مەرامبەرى هەر جوړە خوینزێیهکی ریکر بن»، هەرەسا دا دیارکرن: «دى بتنى دۆزا کوردی دناف سیستەمەکی ئیسلامى یى دادپەوێدا هیتە چارەسەرکرن» (عەبدوڵلا، ۲۰۲۲، ۳۸؛ Ezzatyar، ۲۰۱۶، ۱۲۱). د هەمان دەمدا کۆمەلا زەحمەتکیشین کوردستانى پەيامەک بەلاف کر و تیدا داخواز ژ خەلکی کوردستانى کر لدویف «بانگەوازییا زەلامى زیرەکی خودى هەرن» مەبەستا ئەوئ موفتى زاده بوو (Ezzatyar، ۲۰۱۶، ۱۲۱).

ل ئەوى دەمیدا ئەندامى ئەنجوومەنى پێرانى ئەمریکا یى ویلايەتا) ئەریزونا) Arizona (بارى مۆریس گۆلدواتەرى Barry Morris Goldwater ۳ کانوونا دووی ۱۹۶۹- ۳ کانوونا دووی ۱۹۸۷) دگۆتارەکیدا لژیرنافی «ئێران خو پرچەک دکەت بو ئاشتیی» لدۆر کوردان ئاماژە ب ئەفنى چەندى دایە ل ریزا تۆندۆتیژیا سیاسى، ئایینی و کارین تیرۆرستى ل ئێرانى و باکوورى پوژناقایى ئێرانى بەرهف شەرى نافخوى فە چوینە. «گروویین ئایینی دەست ب کوشتنا ئیکو دوو کرییه، تیرۆرست پوژانە ب کیمی سئ مروّقان دکوژن و ژبەر ئەفنى زۆلم و زۆداریى کوردان دەست ب شوپەش ل دەفەرین چیاى کرى یە». گۆلدواتەرى هزردکر سۆقیەت پشتهفانیا شوپەشا کوردی دکر دا مەترسیان ل سەر ئێرانى زیده بکەت، ژبەر هندی ئەوى ئاماژە ب ئەفنى چەندى دایە: «بەردەوام خەلک پەخنیان ل ئەمریکا مەرامبەرى فروتتا چەکی بو ئێرانى دگرن، دبیت ئەو نزانن یان نهفیت بزائن پەوشا ئێرانى چەند بترس کەفتیه ژبەر سیاسەتا سۆقیەت، نوکە ئێران تووشی زۆر هیرشان ژلایى سۆقیەت فە بوویه، سۆقیەت دفت جەین ستراتیژی و نهفتى یین ئێرانى بگریت بەرهف پوژهلاتا ناڤین، ئەفریقا و ئاسیا بچیت» (Congressional Record-Senate، August ۳، ۱۹۷۸). ژ

ئەنجامی ئەفیی گۆتاری ديار دبیت، گۆلدواتەری پونکربوو پیدقییه ئەمریکا بەردەوام بیت لسه ر پشته قانیکرنا ئیرانی، چونکی ئەگەر کوردان سەرکەفتن ب دەستقه هینا هینگن دی پێگههئ سوڤیهت بهیژ کەفیت، و دی بەرژوهەندیین ئەمریکا کەفن دمه ترسییدا، و دی نه فتا ئیرانی بو ئەمریکا و هه قیه یمانین ئەوئ هیتە پراوه ستاندن.

ل ۱۹ تەباخا ۱۹۷۸ خۆپیشاندان ل دەقەرین کوردی مینا هه می ئیرانی بەرفره هبوون، بازار ژی دگه ل مه لا و فەقیان هه قدهنگ بوون و خۆپیشاندان ببوون پڕسه کا جه ماوه ری یا بەرفره ه ونه ته وه ی، کوردان ب چاقه کئ مه زن بەریخوه دا بوویه رین ئیرانی (گادانی، ۲۰۰۸، ب ۱، ۲۱۹). ل ۲۶ تەباخا ۱۹۷۸ خۆپیشاندان سەرانه ر کوردستانی فەگرتبوون، هیزین ئیرانی چه ک مه رامبه ری خۆپیشاندەران بکاردهینا، دئه نجامدا ل ئۆرمیی کەسه ک بناقی (موختار ئاوه ندی) هاته کوشتن، چوارکەس دی بریندار ببوون و سئ کەسین دی ژی هاتنه گرتن (کەرباسیان، ۲۰۱۶، پ ۸). له ورا CIA پراگه هاند کاودانین ئیرانی زۆریین تیکچین و «ئیران نه دشۆره شی دا و نه د پیشهاتین به ری شۆره شی» دایه. ل ئەوی ده می پراویژکاری سیاسی یی بالیۆزخانه یا ئەمریکا ل تاران (جۆن دی ستیمپل John D. Stemple ۱۹۷۵-۱۹۷۹) و پێقه به ری کاروبارین ئیرانی ل وه زاره تا ده رفه یا ئەمریکا (چارلز دیلو ناس Charles W. Naas ۱۹۷۴-۱۹۷۸) هاتنه ئاگه هدارکرن ب هووری چاقدیریا شاهی بکه ن و ئەگەر خه له تیه ک بهیته پرویدان، پیدقییه بزیتین وه خت ئەنجوومه نی ئیرانی بهیته ئاگه هدار کرن، و ئاماده کاری بو گۆرانکاریان ل ئیرانی ئاماده بهیته به ره ه فکرن (Balzer, ۲۰۱۹, ۱۳; Stempel, ۱۹۸۱, ۶۰).

ل ده ستپیکا ئەیلوولا ۱۹۷۸ ئیدی ب شیویه کی ئاشکه را بو بەرپرسی ئەمریکا ديار بو پره وشا ئیرانی زۆرا ترسناک و نه خۆش بوی، لدویف هزرویرین دبلوماتکار و نوونه ری ئیرانی ل UN (فرهیدوون هوویدا) چه ندین ئەگەر ل پشت ئالۆزبوونا پره وشا نافخوییا ئیرانی بوون، و یی سهره کی پشتگو ه هاقیت و سهرکو تکرنا نه ته وه یین ئیرانی (کورد، عه ره ب، تۆرک) ژلای شاهیفه بوو (هویدا، ۱۹۹۳، ۱۷۹)، ههروه سا بئ ده نگیا ئەمریکا مه رامبه ری ئەوئ زۆما تاران ل نه ته وه یین ئیرانی دکر، و ئەمریکا ب هیچ په نگه کئ دۆزا نه ته وه یین ئیرانی ژ ئەوان یا کوردان ب دۆزه ک نه ته وه یی نه دزانی، به روڤاژای ب پڕسه ک انافخوییا ئیرانی دزانی و واشنتۆن جاقین خو ل ئەوان تاوانان

گرتبوون یین تاران ب دژی کوردان ئه‌نجامدadan (Сенников, ۲۰۱۸, ۴۳-۴۶).

ل ۲ ئه‌یلوولا ۱۹۷۸ ژ ئه‌نجامی خۆپیشاندانان شهر و پیکددان دناقبه‌را خۆپیشاندەر و هیزین پولیس و ئیمناهیی دا ل ده‌قهرین کوردی پویدان. ژفه‌پژا ئه‌وان شهران ل ۴ هه‌مان هه‌یف، ره‌وشا کوردستانی و ئیرانی گه‌له‌ک خراب بوو و ژبن کونترۆل هیزین ئیرانی ده‌رکه‌فت (العکيلي, ۲۰۱۸, ۱۲۶). ده‌ئهی بۆاریدا بالیۆزی ئه‌مریکا ل تاران سوولیقانی دبیره‌وه‌رییین خۆدا ئاماژه ب ئه‌فی چهندی دایه: «ئو خۆپیشاندان زۆر به‌پزبوون مه‌ترسییه‌ک تۆند ئیخستبوو سه‌ر ده‌سته‌ه‌لاتا شاه‌ی خه‌لکی ئیرانی ژ ئه‌وان کوردان ده‌سته‌ه‌لاتا شاه‌ی په‌تدکر» (Sullivan, ۱۹۸۳, ۴۰; Precht, ۲۰۰۴, ۱۲; Bill, ۱۹۸۸, ۳۴۰; Houlton, ۲۰۱۱, ۲۵).

ل ئه‌وی ده‌میدا شاه زۆر ژ په‌وشا ده‌قهرین پۆژه‌ه‌لاتی کوردستانی دترسییا، و هزرده‌کر دی ده‌رفه‌ت بو عیراق و سوڤیه‌ت هینه‌ پيش دا به‌ینه‌ دناڤ ده‌قهرین کوردیدا و کوردان بو به‌رژه‌وه‌ندیین خۆ بکاره‌ینن، ئه‌فه ل ده‌مه‌کیدا بوو کوردان به‌رده‌وام دوریشمین نه‌مانا بو شاه‌ی ئیرانی و داگیرکهری کوردستانی ب دژی ده‌سته‌ه‌لاتا شاه‌ی رادکرن، ژبه‌ر هندی ل ۶ ئه‌یلوولا ۱۹۷۸ حکومه‌تا ئیرانی نه‌چار بوو بارئ نه‌ئاسایی لسه‌رانسه‌ری ئیرانی راگه‌ه‌اند، و چاڤدیرییه‌ک تۆند ب پیکا سیسته‌می فرۆکین AWCS دانابوو سه‌ر ده‌قهرین کوردی، دگه‌ل راگه‌ه‌اندنا بارئ نه‌ئاسایی ل ئیرانی خه‌لکی ل تاران، کرماشان، په‌شت، سه‌رده‌شت، قه‌سر شرین، بانه، سنه و مه‌هاباد ب دژی حکومه‌تا (جه‌عفه‌ر شه‌ریف ئیمامی ۲۷ ته‌باخا ۱۹۷۸-۶ چریا دووی ۱۹۷۸) و میژوویا شاه‌نه‌شینا ئیرانی خۆپیشاندان کرن، و ده‌نجامدا چهندين که‌س هاتنه‌ کوشتن، هه‌روه‌سا ل هه‌مان پۆژ شاه‌ی بریار دا میژوویا کۆچی یا هه‌تاوی ل جه‌ی میژوویا شاه‌نه‌شینا ئیرانی بگوهریت (العکيلي, ۲۰۱۶, ۱۴۱-۱۶۱؛ گه‌وه‌ه‌ری، ۲۰۲۱, ۳۴). دبهرامبه‌ردا کارگیریا کارته‌ری راگه‌ه‌اند، پیدقییه حکومه‌تا شاه‌ی دانوستاندنی دگه‌ل ئۆپۆزیسیۆنی بکه‌ت، داکو پرسین ناخۆی یین ئیرانی ب شیوه‌یه‌ک ناشتیانه و دوور ژ بکاره‌ینانا له‌شکه‌ری چاره‌سه‌ر بکه‌ت، داکۆکیی لسه‌ر ده‌سته‌ه‌لاته‌ک هه‌قبه‌ش یا نه‌ته‌وه‌یی بکه‌ت و ئیدی گرنگیی ب پیشقه‌برنا هیزین له‌شکه‌ری نه‌ده‌ت ئه‌ف پینگاڤین شاه‌ی چ گوهرینا نه‌ئیخه‌ دره‌وشا ئالۆز و نه‌خوه‌شا ئیرانی‌دا (Balzer, ۲۰۱۹, ۲۰۱۹).

۴). بتنی کارتهری ئەف چەندە دبیره‌وه‌رییێن خۆدا دیارکرییه و پتریا دامو دەزگەهێن ئەمریکا مەرامبەری پیشهاتین ئێرانی بێ دەنگ مابوون.

مەرامبەری سیاسەتا ئێرانی ب دژی خەلکی ئێرانی بکاردهیتا ئەمریکا بێ دەنگ مابوو، و دئه‌قی بۆاریدا ل ۸ ئەیلوولی بالیۆزی ئەمریکا سوولیفانی دا دیارکرن تشتی سەیر ئەو بۆ چ بەرپرسی ئەمریکی هەلوێست مەرامبەری رویدانی ل ئێرانی هاتین پیش دیار نەکرن، هەتا وه‌زاره‌تا دەرڤه‌ یا ئەمریکا وکوچکا سپی ژێ شکەستن هینابوو دناراسته‌کرنا ئامۆژگاریاندا ل ئەوی (سوولیفانی) بکەن، داکو بشین ستراتژییه‌کی ل‌دور چەوانیا سەرەدەریکرنا رویدانی خۆپیشاندانان بۆ دەستهل‌اتا شاهی دانیت، دەمی ل ۸ ئەیلوولی سوولیفان دگەل شاهی کۆمبووی بدروستی نەدزانی چەوا سەرەدەریی دگەل شاهی بکەت، و چ پیشنیازان دەربارەری پیشهاتین ئێرانی بدەت شاهی (Bro-; tons, ۲۰۱۲, ۸۷, Sullivan). ۱۹۸۳, ۱۵۹ ژبەر بێ دەنگیا ئەمریکا ئیدی هیزین ئێرانی ب تۆندی ب دژی خەلکی کوردستانی راوه‌ستیابوون، دئه‌قی چوارچووه‌یدا CIA دایه‌ دیارکرن ژبەر دانەنیاسینا دۆزا کوردی وه‌ک پرسه‌کا نافخۆیی یا ئێرانی کوردستان ببوو مه‌یدانا شەپی و پۆژانه‌ شەر دنافه‌را کوردان و هیزین ئێرانی دا رویدان کاودانین کوردان گەلەک نەخۆش ببوون (CIA, July, ۱۹۸۰).

لبەر روناھییا ئەفا هاتیه‌ شروڤه‌کرن دیار دبیت، سەرەرای دژایه‌تیکرنا KDPI مەرامبەری ئەمریکا و لاوازییا په‌یوه‌ندییێن دەرەکی یێن سەرکرده‌ و لایه‌نین سیاسی یێن پۆژه‌ل‌اتا کوردستانی، ئەگەرێ نەگرنگی پیدانا حکومه‌تا ئەمریکا ب رویدان و پیشهاتین نافخۆیی یێن ئێرانی دزقرین بۆ مژوولبوونا کارته‌ری ب دانوستاندنێن ئاشتیی دنافه‌را ئیسرایلی و مسرێ ڤه‌، چونکی ل هاقینی هەمیێ کارگیریا کارته‌ری مژوویلی ئاماده‌کاریی کومبوونا (رێککه‌فتنامه‌یا کامپ دێڤد The Camp David Accords) (۱۴۳) و دانوستاندنا دگەل چینێ بوو. ئەف هزره‌ پتر ب پیزانین دنافی بیره‌وه‌رییێن کارته‌ری و وه‌زیرێ دەرڤه‌ یێ ئەمریکا سایروس ڤانسی ده‌یته‌ پشتراستکرن، چونکی ل ئەوی ده‌میدا وه‌زاره‌تا دەرڤه‌یا ئەمریکا «ره‌شنڤیسه‌کی» بۆ شاهی دنڤیسیت و تیدا دیار دکەت «خۆ ل هیڤیا رازیبوونا کارته‌ری» بگره‌، ل دەمی رویدانی ۸ ئەیلۆلا ۱۹۷۸

(۱۴۳) رێککه‌فتنامه‌یا کامپ دێڤد ل ۱۷ ئەیلۆلا ۱۹۷۸ دنافه‌را مسر و ئیسرایلی دا بۆ به‌رقرارکنا ئاشتیی دنافه‌را هەر دوو وه‌لاتان دا هاتبوو مۆکرن (Chandler, 2016)

رویداین، ول ده‌می وه‌زاره‌تا ده‌رقه‌یا ئه‌مریکا زانی سه‌روکێ مسرێ (محهمه‌د ئه‌نوه‌ر ساداتی ١٥ چریا ئیکێ ١٩٧٠-٦ چریا ئیکێ ١٩٨١) ل کامپ دێفد په‌یوه‌ندییا ب شاه‌ی کری، و پشته‌قانییا خو‌یا بو‌ دیارکری راسته‌وخو‌ قانسی و جیگرێ وه‌زیرێ ده‌رقه‌ یی ئه‌مریکا (وارن مینۆر کریستۆفه‌ر Warren Minor Christopher ٢٦ شۆباتا ١٩٧٧-٢٠ کانوونا دووی ١٩٨١) کارته‌ر ئاگه‌هدارکرن، کو راسته‌وخو‌ په‌یوه‌ندی ب شاه‌ی بکه‌ت، و پشته‌قانییا خو‌ بو‌ چاره‌سه‌رکرن پرسین ناخۆیی یین ئیرانی ده‌رپریت و چ نامه‌یان بو‌ فرینه‌که‌ت (The Carter Administration and the Arc of Crisis ١٩٧٧-١٩٨١; CIA, September ١٩٧٨).

رۆژنامه‌یا (The Rise Newspaper) یا ریکخراوا قۆتابییین مۆسلمانن یا ئیرانی (The Organization of Iran Muslim Students) دپاۆرته‌کا خۆدا ئاماژه‌ ب ئه‌قی چهن‌دی دایه‌، دناقه‌را ٧ تا ٨ ئه‌یلولا ١٩٧٨ ده‌سته‌لاتا ئیرانی نیزیکی (٥) هزار مرو‌ف کوشتبوون و رێژه‌یه‌کا دیار ژێ کورد بوون، ده‌رامبه‌ردا: «ئیمپرالیزمیا ئه‌مریکی ب هه‌می هیز و شیانین خو‌ هاریکارییا شاه‌ی بو‌ ژناقبرنا خۆپیشاندانان دکرن، ئارمانجا ئه‌مریکا بتنێ پاراستنا به‌رژه‌وه‌ندیین ئه‌وی یین ئابووری، له‌شکه‌ری و سیاسی ل ئیرانی و که‌نداقتی فارسی نه‌» (The Rise, October ١٢, ١٩٧٨). ل ئه‌وی وه‌ختیدا سیاسه‌تا ئه‌مریکا خۆپیشاندانین کوردان ب دژی ده‌سته‌لاتا شاه‌ی لیکدا، ژبه‌ره‌ندی ل ٧ ئه‌یلولا ١٩٧٨ خۆپیشاندهران له‌سه‌رانسه‌ری ئیرانی و کوردستانێ درۆشمین «مرن بو‌ شاه‌ی ده‌رکه‌فه‌ ژ ئیرانی ئه‌مریکی» ب‌لندکریوون (Abrahamian, ٢٠٠٨, ١٥٥-١٦٩). ل‌دۆر ئه‌قی چهن‌دی وه‌زاره‌تا ده‌رقه‌ یا ئه‌مریکا په‌خنه‌ ل بالیۆزخانه‌یا ئه‌مریکا گرتبوون ژبو‌ نه‌دانا پێزانین پشته‌راستکری ل‌دۆر مه‌ترسییا کاودانین ئیرانی ل جه‌ی دیارکرنه‌ که‌فتنا مه‌ترسییان له‌سه‌ر ده‌سته‌لاتا شاه‌ی ل ئیرانی (Vance, ١٩٨٣, ٣٢٥)

ده‌می ل ٨ ئه‌یلولێ هیزین ئیرانی چه‌ک ب دژی خۆپیشاندهران له‌سه‌رانسه‌ری ئیرانی و ل ده‌قه‌رین کوردی بو‌ هه‌وونه‌ باژیرێ بانه‌، سنه‌، سه‌رده‌شت، ئۆرمیه‌، مه‌ریوان و مه‌هاباد بکاره‌ینای، هنده‌ک به‌رپرسین ئه‌مریکا گه‌هشتبوون ئه‌وی باوه‌ری ئیدی رۆژا شاه‌ی یا به‌ره‌ف دووماهییی دجیت، و نامینت سه‌ر ده‌سته‌لاتی و دیارکر پیدقییه‌ ئه‌مریکا دگه‌ل هیزین سیاسی یین ئیرانی دانوستاندن بو‌ دانانا سیسته‌مه‌ک

حوکمرانیی یی دیموکراسی بو ئێرانی بکەت (العکيلي، ۲۰۱۸، ۱۲۸؛ نەقشی، ب.م، ۳۸-۴۰). ل ۱۰ ئەیلوولی ۱۹۷۸ ل دەمی رەوشا ئێرانی تێکچوی کارتەری بو ماوهی (۱۰) دەقیقان پەیوەندی ب شاهی کر، پشتەفانییا حکومەتا ئەمریکا بو شاهی دیارکر، و گوتبووی چ گوهورین ب سەر سیاسەتا ئەمریکا دا مەرامبەری ئێرانی نەهاتینە، و ئەمریکا ب هیچ رەنگەکی پشتەفانییا ئۆپۆزیسیۆنی بو دروستکرنا پزیمەک نوی ل ئێرانی ناکەت (The Rise, October ۱۲, ۱۹۷۸) ب ئەفی رەنگی هزرا دژایەتیکرنا ئەمریکا دناف خەلکی ئێرانی و کورداندا پتر بهیز بوو، و بو بناخە ئاگرێ شوپەشی پتر دناف ئێرانییدا بەلاف و خوش بیت (Azad, ۲۰۱۷, ۱۱۳).

ژبەر نەبوونا پێزانینان لدۆر یاسایا بارێ نەئاسایی ل دەف خەلکی ئێرانی، ل ۱۲ ئەیلوولا ۱۹۷۸ حکومەتا نوی یا ئێرانی یاسا بارێ نەئاسایی چاپکر، و دناف باژێرین ئێرانی و کوردستانیدا بەلافکر (کەرباسیان، ۲۰۱۶، ۹)، ب ئەفی چەندی پتر تۆفی هەفرکیان دنافەرا ئەمریکا و ئێرانی دا دژوار بوو، ل ئەوی دەمی لایەنین سیاسی یین کوردی ب تاییەتی KDPI و خومەینی د چەند هەلکەفتین جودا جودا راگەهاند، خەلکی ئێرانی ئەمریکا ب دۆژمنی خو دزانیت، هەروەسا سەرکردایەتیا سیاسی یا ئێرانی ئەمریکا ب دۆژمنی خو یا سەرەکی دزانیت، و ئەگەرین ئەفی دۆژمنایەتییی دزفیت بو مایتیکرنا ئەمریکا دکاروبارین ئێرانییدا (ئارش، ۲۰۲۲، ۲، ۴۱-۴۲؛ قاسلمو، ب.ت، ۳۳۶).

ل ۲۱ ئەیلوولی ۱۹۷۸) سەنتەری هەلسەنگاندنا دەرفە یی هەوالگیریا ئەمریکا- CIA (National Foreign Assessment) دەربارەری کاوداتین ئێرانی ب شیۆهەکی ئاشکەرا رونکر، شاهی ئێرانی گومان هەیه ئەمریکا و سوڤیەت دەست دتیکدانا رەوشا ئێرانییدا هەیه، ئاریشەیین ئێرانی ل دەقەرین کوردی ب شیۆهەکی بەرچاڤ زیدەبوون ب تاییەتی پشتی پویدانا مەیدانا ژالە^(۱۴۴) ل تاران، ل ۲۵ ئەیلوولا ۱۹۷۸ خەلکی باژێرین کوردستانی مینا مەباد دەست ب خویشاندانان کر و پویدانا مەیدانا ژالە ئیدانەکر، ژبەر ئەفی چەندی هیژین پۆلیس، سەرباز و ساواک دگەل هیژا سیی یا پیادەیا لەشکەری ئێرانی لژیر فەرماندەیا (عەباس عەلی سەدری) ل مەباد هیژر کرە سەر خویشاندەران، دئەجامدا چوار کەس بریندارکرن و کەسەک ب نافێ

(۱۴۴) دکەفیتە سەنتەری باژێری تاران و تیکەمین چریسکا رویدانا شوپەشا گەلین ئێرانی ل ئەفی مەیدانی روودا بوو (Homan, 1980, 673-677).

(جه‌مال فه‌قی یاقووبی) هاته‌ کوشتن، دگه‌ل پێشقه‌چوونا ئه‌وان پێشهاتین ترسناک ل کوردستانی CIA بتنی دویقه‌چوونا په‌وشا ده‌قه‌رین کوردی دکر، و چ فشار نه‌ئێخسته‌ سهر پژیما ئیرانی، کو هێرشین خو لسه‌ر ده‌قه‌رین کوردی راگریت Septem- ٧, CIA, ber (١٩٧٨)؛ گه‌وه‌ری، ٢٠١٨، ١٢٦).

هه‌روه‌سا ل ٢٥ ئه‌یلوو‌لا ١٩٧٨ خه‌لکی سه‌قز ده‌ست ب خۆپێشاندا‌نه‌کا ئارام کر، ل دانسی ئیقارێ (١٧) فه‌رمانبه‌رین کورد یین به‌شداری دخۆپێشاندا‌نیدا کرین ژلایی پۆلیسان فه‌هاته‌گرتن و بو‌ بنگه‌هی شه‌ره‌بان (پۆلیسان) هاته‌ په‌وانه‌کرن ب تۆندی ئه‌شکه‌نجه‌دان سفکایه‌تی پێ کرن، پشتی هینگی لدۆر ئه‌قی چه‌ندی (ئه‌نجومه‌نی مافپاریژین ئیرانی) هاته‌ ده‌نگ وئه‌ف چه‌نده‌ ل پۆژنامه‌ین تاراند هاته‌ به‌لاقکرن، پشتی هینگی ل باژیرێ سه‌قز و مه‌ریوان، سنه‌، سه‌لماس وئورمییی خۆپێشاندا‌نین به‌رفه‌ره‌ ب دژی هیزین ئیرانی هاته‌ کرن (اطلاعات، ١٣٥٧/٧/١١؛ ئه‌سکه‌نده‌ری، ٢٠٢١، ٢٠٥).

ژئه‌نجامی ئه‌وئ سیاسه‌تا تۆندنا ئیرانی مه‌رامبه‌ری کوردان بکارده‌ینای پژی‌هه‌که‌ به‌رچاف کوردان په‌نابه‌ری عێراق، تۆرکیا، ئه‌وروپا و ئه‌مریکا بوون، ژبه‌ر ئه‌قی چه‌ندی ده‌می ل ٢٥ ئه‌یلوولی ئه‌نجومه‌نی پیران یی ئه‌مریکا کۆمبووی ئه‌ندامی ئه‌قی ئه‌نجومه‌نی یی ویلایه‌تا (هاوایی Hawaii) (دانیال کین ئینوی Daniel Ken Inouye ٣ کانوونا دووی ١٩٦٣-١٢ کانوونا ئیککی ٢٠١٢) لدۆر پێشهاتین دۆزا کوردی دا دیارکرن، جوداهییه‌ک مه‌زن دناقه‌ه‌را ئاستین هاریکارییین ئه‌مریکا بو‌ پشته‌فانیکرن په‌نابه‌ران ل ده‌رقه‌ هه‌یه‌، ئاشکه‌را کرییه‌ ئه‌مریکا (٢٨،٨٨) ملیۆن دۆلار بو‌ په‌نابه‌رین فلس‌تنی و (٢،٥٠) ملیۆن بو‌ په‌نابه‌رین (به‌نگالی) ل بۆرما ته‌رخانکرینه‌ و ئه‌فه‌ ده‌مه‌کیدییه‌ بتنی (١،٧) ملیۆن دۆلار بو‌ په‌نابه‌رین کوردین ئیران و عێراقی ل تۆرکیا ته‌رخانکرینه‌. ئینوی دا دیارکرن، ل ئه‌وی ده‌میدا پتر (٦٠٠) کوردان ژ ئیرانی و عێراقی په‌نابه‌ری ئه‌مریکا ببوون، و هاتنا کوردان بو‌ ئه‌مریکا ب به‌راوردی دگه‌ل هاتنا ملله‌تین دی زۆر کیم بوو، ژبه‌ر هندی ئینوی دا خۆیاکرن، هاریکارییین ئه‌مریکا بو‌ په‌نابه‌ران وه‌ک به‌رپرسایه‌تییه‌ک نێقه‌وله‌تییه‌ و پیدقییه‌ لدۆر پیدقییاتیی ده‌رقه‌ و ناخۆییین ئه‌مریکا بو‌ به‌یتیه‌ ته‌رخانکرن و یه‌کسانی به‌یتیه‌ په‌په‌وه‌کرن و پژیما شاه‌ی پالده‌ت سیاسه‌تا خو مه‌رامبه‌ری

کوردان بگووژیت (Congressional Record-Senate, September ۲۲, ۱۹۷۸).
 لدۆیف هزروبیرین CIA گرتن و کوشتنا کوردان ژلایئ هیزین ئێرانفقه پتر کورد
 بو تۆلقه کرنی پالدابوون (CIA, September, ۱۹۹۲)، له ورا ل ۲۶ ئیلوولی خه لکی
 مه باد بو تۆلقه کرنا جه مال فه قی یاقووبی چوونه سه ر جاده یان درووشمین: «مهرت
 شاه، بژی ئازادی، بژی کوردستان»، هه لگرتن و په نچه ر و شووشه یین (بانکا ملی)،
 ده رگه ه و که لوپه لیـن داموده زگه هیـن حکوومی شکاندن، ژقه ریژا ئه قی چهنـدی هیزین
 پولیس، ساواک، سه رباز ب هاریکاریا هیـزا سیـی یا مه باد ب دژی خه لکی راوه ستیا
 بوون، دئه نجامدا که سه ک بناقی (ئامین له جی) هاته کوشتن (گه وهه ری، ۲۰۲۱، ۳۵؛
 بارسونز، ۲۰۱۰، ۹۰).

ژلایه کی قه، ل ۲۷ ئیلوولا ۱۹۷۸ حکومه تا ئیرانی بریارا ئازادکرنا هنده ک زیندانییین
 سیاسی دا و هنده ک ژئه وان ب تۆمه تا داخوازکرنا مافیـن ئازادی و مه ده نی (۲۰) تا
 (۲۷) سالان هاتبوون زیندانکرن و هنده ک کورد، بو ئه وونه (عه لی کاشف پوور) دناق
 ئه وان زیندانیان دا هه بوون (نه قشی، سپیته مبه ری ۲۰۲۰، ۱-۶؛ گه وهه ری، ۲۰۱۸،
 ۱۲۸). ژلایه کی دی قه، تا ۲۹ هه مان هه یف خویشاندان و تۆندوتیژی له سهرانسهری
 کوردستانی به رده وام بوون (گه وهه ری، ۲۰۲۱، ۳۵؛ بارسونز، ۲۰۱۰، ۹۰؛ عه زیزی،
 ۲۰۱۹). لدۆر ئه قی چهنـدی CIA دا پونکرن ئه گه ر به رپرسیـن ئەمـریکا خو نیزیکی
 سه رکرده یـن کورد ل ئیرانی بکه ن یان ئیدانه یا ئه فان کریاریـن ئیرانی بکه ن دی بوته
 ئه گه ری هندی ئیران وه سا تـیـگه هـین واشنتۆن پشته فانیـا کوردان دکه ت و دی بـته
 ئه گه ری به یزبوونا هـزا دژایه تیـکرنا ئەمـریکا ژلایـی سه رکرده یـن ئیرانی قه (CIA, Sep-tember
 ۱۹۹۲).

ل دووماهییا ئیلوولا ۱۹۷۸ کارمه ندین CIA په یوه ندی ب سالار جافی ئه وی ژ تاران
 هاتی به غدا کر و بو دیارکر، دی پارین پلـیتا فروکا ئه وی ژ به غدا بو باژیرپـی (بوـن)
 یـی ئه لمانی مه زیخیت ئه گه ر هه ر پیزانیـنه کا هه ی لدۆر پشته فانیـا ده ره کی بو دۆزا
 کوردی ل ئیرانی بده ته ئه وان، دبه رامبه ر دا سالار جاف رازی دبیت، دچـته باژیرپـی
 بوـن و ئه ف چهنـده دا دیارکرن: «حکومه تا عیراقی ب شیویه کی به رفه ره هاریکاریا
 لایه نین سیاسی یـن کورد دکه ت و کارتا شین یا دا لایه نین سیاسی یـن کوردی

هه‌ر تشته‌کێ بقیئت دشیین ژ به‌غدا داخواز بکه‌ن هه‌روه‌سا باره‌گایین لایه‌نین سیاسی یین کوردی یین ل باژێری به‌غدا و ده‌قه‌رین کوردنشین هه‌ین» (Mery, ٢٠١٣, ١٧٨).

ل ده‌ستپیکا چریا ئیکێ ١٩٧٨ گۆرانکاری د ده‌سته‌لات و یاسایین پزێما شاهیدا هاتبون کرن، ل ئه‌وی ده‌میدا شاهێ ئیرانی گۆتاره‌ک به‌لاقهر و تیدا گوت: «خه‌لکی ئیرانی! من ده‌نگی هه‌وه به‌یست، ئه‌گه‌ر له‌زێ نه‌که‌ن هه‌می تشته‌ دێ که‌فنه‌ سه‌ر ریکا راست، تا نوکه‌ دیواره‌کی ئاسنی و بلند دناقه‌را من و هه‌وه دا هه‌بوو، من ها ژده‌نگی هه‌وه نه‌دبوو»، سه‌ره‌رای هندی هینگی شاهێ دادیارکرن «ئه‌ز ب ته‌مامی ئاگه‌هداری کاودان و پیشه‌هاتیین وه‌لاقی مه‌» (ئیمامی، ١٣٩٩، ٢٧٦). کورد ب هیقی بوون شاه پینگافان بو چاره‌سه‌رکرن دۆزا کوردی باقیژیت و مافیین ئه‌وان یین نه‌ته‌وه‌یی بده‌تنی. دبه‌ردامبه‌ر دا هه‌والگیری و بالیوزخانه‌یا ئه‌مریکا ل ئیرانی ب چاقین گومانێ به‌ریخوودا سیاسه‌تا نافخویی یا شاهێ، و بو باش دیار ببوو ده‌سته‌لاتا شاهێ ئیدی نه‌شیته‌ چ پینگافان یین دابنه‌ جه‌ی رازیوونا نه‌ته‌وه‌یین ئیرانی ژ ئه‌وان کوردان هافیزیت (Сенников, ٢٠١٨, ٤٣-٤٧; Franklin, ٢٠١٩; Brotons, ٢٠١٢, ٨٨). هه‌رچه‌وابیت بالیوزخانه و CIA لسه‌ر هه‌لسه‌نگاندن و دویفچوونا سیاسه‌تا پزێما شاهێ مه‌رامبه‌ری کوردان به‌رده‌وام بوون و دیارکر پیدقییه واشنتۆن لسه‌ر پشته‌فانیکرنا پزێما شاهێ به‌رده‌وام بیت.

گرنگترین پیشه‌هاتیین لژیر فشارا رویدانیین شوپه‌شا گه‌لین ئیرانی هاتینه‌ پیش، ئه‌و بو ژلایه‌کی فه‌ کارگیریا کارته‌ری گوهورین دسیاسه‌تا خو یا ژ ده‌رفه‌دا مه‌رامبه‌ری ئیرانی کرن، بریارا پشته‌فانیکرنا حکومه‌تا شاهێ ب دژی ئوپوزسیونا ئیرانی ژ ئه‌وان کورداندا (Garfinkle, ١٩٩٢, ٥٩). چونکی ل ئه‌وی وه‌ختی شاه‌گه‌له‌ک ژ پیشقه‌چوونین دۆزا کوردی دترسییا، و ئه‌قی چهن‌دی پتر کاودانیین ئیرانی ئالۆز کربوون و ببوونه ئه‌گه‌ری هندی هه‌می ته‌خین جفاکی یین کوردان به‌شداریی دخوپیشاندانیین ب دژی ده‌سته‌لاتا شاهێ بکه‌ن، له‌ورا ریکخراوه‌ک ب نافێ (کۆمیتا ژنێن باژیری مه‌ریوان) ب پیشنییازا سیاسه‌تمه‌دارێ کورد و دامه‌زرینه‌ری کۆمه‌لی (فۆئاد مسته‌فا سۆلتانی ١٩٤٨-١٩٧٩) و (ئه‌نجوومه‌نی ژنان ل سنه‌) ژلایێ (گۆلی قۆبادی)^(١٤٥) فه‌ هاته‌ دروستکرن،

(١٤٥) گۆلی قۆبادی ل سالا ١٩٥٥ ل سنه‌ ژ دایک بوویه و ل سالا ١٩٧٠ وه‌ک ئیکه‌م ژن بو ئه‌نداما کۆمه‌لی، ل سالا ١٩٨٠ بوویه پیشمه‌رگه و نوکه‌ ل سوید دژیت (ستار، ٢٠١٩، ٩٣؛ په‌رژین و ئاسان،

ئەف چەندە بۆ دەستپێکەک بوو هاتنا ژنان بۆ ناف سیاسەت و خۆپیشانداناندا (سۆلتانی، ۲۰۰۶، ل ۱۴۰؛ ستار، ۲۰۱۹، ۹۳؛ پەرژین و ئاسان، نیسانا ۲۰۱۹، ۱۲۲-۱۲۸).

ل ۳ چریا ئیکێ ژنێن کورد بێ پشتەقانی و پالدان لایەنێن سیاسی هاتبوون سەر جادهیان، و درووشمێن ب دژی دەستەلاتا شاھی ب تایبەتی ل باژێری (عیلام) بلند کربوون. ل پۆزا پاشتر حکومەتا ئێرانێ هیژین لەشکەری ب دژی خۆپیشاندەران بکارهێنان و ب ئەقێ چەندی شەر و پیکدانێن خۆیناوی دناقبەرا هیژین ئێرانێ و خۆپیشاندەران دا پویدان (Wise, ۲۰۱۱, ۵; Arjomand, ۱۹۸۶, ۳۸۶). ل ئەوی دەمیدا CIA دا دیارکرن ژنێن کورد مل مەلی زەلامێن کورد ب دژی هیژین ئێرانێ یێن رابووین (CIA, ۱۹۸۰),

ل ۵ چریا ئیکێ (۲۰۰۰) جۆتیارین کورد یێن ب سەر (۵۴) گوندین سەرپێلا زەهاو قە خۆپیشاندانەک ب درێژاهییا (۶) کێلۆمەتران ب دژی هیژ و بەرپرسین حکومەتی مەرامبەری بارەگایێ (کومپانیا سەهاما پەزا پەهلەوی) ل سەرپێلا زەهاو ئەنجامدا، داخووا زفراندنا ئەردین خۆکر، و دا دیارکرن ئەوان پیدقی ب ئەوی کۆمپانیی نینە بەرۆقازی پیدقی ئەردین خوە هەیه (کەرباسیان، ۲۰۱۶، پ ۱۵). دناف گەرماتییا نەپازیبوونێن کورداندا ب دژی رژیما شاھی ل ۶ چریا ئیکێ کارتەری ئەف چەندە راگەهاند: «من باوەری ب هندی هەیه شاھی ئێرانێ ب شیوەیهکی توند پینگاف بۆ جیبه جیکرنا بنەمايێن دیموکراسیی ل ئێرانێ نەهاقیتینە، داکو بشیت کونترۆلی ل سەر داخووازی و کیشین جفاکی یێن ئێرانێ بکەت» ژبەر هندی دههولین خۆدا سەرکەفتی نەبوویه و ئەمریکا نەشیت بهیژی هاریکاریا ئەوی بکەت و پیدقییه شاھ ستراتیژییان بۆ چارەسەرکنا ئارێشە یێن ئێرانێ دارێژیت و ئەگەر بقییت دی حکومەتا ئەمریکا بۆ جیبه جیکرنا ئەوان هاریکاریا تاران کەت Janu- ۱۷, Congressional Record-House ary, ۱۹۷۹). لقێری خویا دبیت کارتەری دقیا بیژیت شاھی پیدقییه کیشین نافخوویی ئێرانێ ب ئاشتییانە چارەسەر بکە و دی ئەمریکا دئەقی بۆاریدا هاریکاریا تە کەت، بەرۆقازی ئەمریکا ئامادە نینە هیژین خۆ قریکەت ئێرانێ و ب دژی خەلکی مەدەنی بکاربینت.

CIA و بالیۆزخانەیا ئەمەریکا ل تاران دایە دیارکرن، ل ۷ چریا ئیککی ۱۹۷۸ خۆمەینی ژ عێراقی دەیتە دەرکرن و بەرەف فەرەنسا دچیت و ل باژیری (نۆقیل لۆ شاتۆ) ئاکنجی بوو، پتر دەرەفت بۆ خۆمەینی ھاتە پێش پەیا ما خۆ بگەھینتە خۆپیشاندەران، و پەیا مین ئەوی پتر کارتیکرن ل سەر خەلکی ئیرانی کر، و پتر خەلکی ئیرانی پالدا پشکدارییی دخۆپیشاندانین سەرئەسەریدا بکەن. (Adib-Moghaddam, ۲۰۱۴) ل ئەفی وەختی دا گۆتارین خۆمەینی تارادەییەکی باش کارتیکرن ل خەلکی کوردستان کر، چونکی ئەوی دپەیا مین خودا ددا دیارکرن چ جوداھی دنایەرا مللەتین ئیرانیدا نینە، و پیدقییە ھەمی نەتەوہیین ئیرانی ب مافین خوە شادبن، و ب ئەفی چەندی ل ۸ چریا ئیککی خۆپیشاندان ل سەقز و بۆکان دەیتە پرویدان، ھەرەسا ب ھەزاران کەسان ل باژیری سەنە، سەقز، بانە، سەردەشت، مەھاباد، جوانرۆ و میانداوئاب خۆپیشاندانین بی تۆندوتیژی سازکرن (ئەسکەندەری، ۲۰۲۱، ۲۰۲۶). دناف گەرما تیا خۆپیشاندانین ئیرانی، CIA ب ریکا سیخوړین و بالیۆزخانەیا ئەمەریکا، ب ریکا پراویژکاری خۆیی سیاسی جۆرج لامبراکیسی ب ھووری ھەلەسەنگاندنا رەوشا خۆپیشاندانان ل دەقەرین کوردی دکر، و بۆ وەزارەتا دەرەفە یا ئەمەریکا دایە دیارکرن رەوشا دەقەرین کوردی بەراوردی دگەل دەقەرین دی یین ئیرانی مەترسیدارتەر، چونکی کوردان ب شیوەییەکی بھیز پشکداری دخۆپیشانداناندا کریە، و حکومەتا ئیرانی ریزەییەکا زۆرا پۆلیس و ھیزین سەربازی رەوانە دەقەرین کوردان کریە، داکو کونترۆلی ل سەر خۆپیشاندەرین کورد بکەت (Сенников, ۲۰۱۸, ۴۳-۴۷; Franklin, ۲۰۱۹, June ۵, Kennedy, ۲۰۰۲).

کارگیریا کارتەری پێشھاتین دۆزا کوردی پشتگوھفە ھاقتیبوون، ژبەر ھندی کاودانین ئەوئی زۆر خراببوون ئەمەریکا نەدزانی دی چارەنقیسی ئیرانی چ لی ھیت، لەوړا ل ۲۸ چریا ئیککی ۱۹۷۸ بالیۆزی ئەمەریکا ل تاران سوولیقانی دا دیارکرن، لژی ر قەرپژا رەوشا خرابا کاودانین ئیرانی بتنی شاھی دوو ھەلبژاردن یین ماین، پیدقییە ھیزا لەشکەری بکاربھینیت دا کونترۆلی ل سەر خۆپیشاندەران بکەت، یان پیدقییە دگەل ئۆپۆزیسیۆنی ریککەفتنەکی گریدەت و سوولیقان ب دژی ھەر جۆرەکی پەیوەندیان بۆ دگەل ئۆپۆزیسیۆنی یان کوردان بھیتەکرن، و چونکی شاھ ھەفەیمانی ئەمەریکا بوو، کارگیریا کارتەری ب کووری کورد پشتگوھ ھاقتین و بۆ ژناڤرنا پرسیا ئەوان ھەر تشتی شاھی داخواز دکر بۆ دابین دکر (Sullivan, ۱۹۸۳, ۳۰-۳۳; Crowley, ۱۴

August, ۲۰۱۴). ل ۲۹ چریا ئیککی ۱۹۷۸ مامۆستا و فیروخوایین سەقز خرڤەبوونەک ئەنجامدان و تیدا داخوازا جێبەجێکەنا هەمی بەندی (یاسا بنەرەسی- دەستووری) کر، واتە ل ئەقیری ئەوان دڤیا دیار بکەن خۆ حکومەتا شاھی یاسایی خۆ ژ ب دروستی جێبەجێنەر، و ئەف هەلوێستی ئەوان بو ئەگەرێ هندی هیزین ئەمی نەشیان ب دروستی کونترۆلی ل سەر خۆپیشاندانان بکەن، ئەو قۆتابیی کورد یین ژ دەرڤە ڤەگەریان بو وینە ئەحمەد ئەسکەندەری بەشداری دناڤ خۆپیشانداناندا کر، و چالاکێ ئەنجامدان و هەندەک جاران نفیسین ژ ب هەلاڤدکر (ئەسکەندەری، ۲۰۲۱، ۲۰۶).

ژ ئەنجامی ئەفی چەندی ل ۲۹ چریا ئیککی ۱۹۷۸ (سەنتەری هەوالگیری و ڤەکۆلینان یی وەزارەتا دەرڤەیا ئەمریکا The State Department's Bureau of Intelligence and Research-INR) دا دیارکرن، دبیت شاھ بو ماوەیەکی درێژ ل سەر دەستەلاتا ئێرانی مینت، و دگەل هندی دێ پژیما شاھی پینگاڤین پژد بو چارەسەرکەنا پرسی کوردی ل ئێرانی ب شیوەیەکی ئاشتیانە نەهاڤیژیت، دێ مەترسیا پرسی کوردی ل سەر ئێرانی ب شیوەیەکی بەرچاڤ و بو ماوەیەکی درێژ بەردەوام بیت. (Carter, ۱۹۸۲, ۴۳۹; Ganji, ۲۰۱۶, ۷۹). لژی سبەرا ئەفی چەندی ئاشکەرا دبیت ب دێژاھییا چریا ئیککی خۆپیشاندان ل باژیپ و باژیپکین کوردستانی هەبوو، و بەردەوام هیزین ئێرانی ب شیوەیەکی تۆند بەرسڤا نەرازیبوون و خۆپیشاندانین کوردان ددا، و بتنی بو کرینا وەختی و ب هیزکەنا هیزین خۆ ل دەمی پیدڤی دانوستاندن دگەل نۆینەرین کوردان دکر. کوردان بخۆ ژ گازندە ژ ئەمریکا دکر، کو واشنتۆن چەکی ددەتە ئێرانی ئەوان پی دکوژیت، دەرەمبەردا نەبتنی ئەمریکا بی دەنگ مابوو، بەرۆڤاژی هاریکاریا پژیما شاھی ب دژی کوردان دکر.

پۆژنامەڤان و سیاسەتەمداری ئێرانی (حمید پەزا جەلانی پور) دایە دیار کەن، دناڤەرا سالین ۱۹۴۸ تا چریا دووی ۱۹۷۸ (واتە بو ماوەی ۳۰ سالان) کوردان چ شەر و لقینین وەسا بهیز ب دژی دەستەلاتا شاھی ئەنجام نەدابوون، کو شاھ هەست ب مەترسیا بهیزبوونا کوردان بکەت، ئەف چەندە ڤەدگەریت بو ئەوێ سیاسەتا ئەمریکا بو پاراستنا بەرژەوهندییین خۆ ب دژی دۆزا کوردی دگەل پژیما شاھی ل ئێرانی پەپەرەوگری (پور، ۱۳۸۵، ۸۰-۸۱). هەرەسا ئەمریکا دچوارچووڤی بەرژەوئندیین

خۆ دا دگەل وەلاتین هەریمی عێراق، تۆرکیا و ئێرانی سەرەدەری دگەل دۆزا کوردی ل دەقەرێ دکر، و دۆزا کوردی ب پڕسەک نافخوڤا ئەفان وەلاتان دزانی (Shareef, ٢٠١٤; İsmail, ٢٠١٩, Gök, ٢٠١٨; Lambert, ١٩٩٧).

هەرچەوابیت، ب ئاشکەرایێ دیارە جلائی پۆر زیڤەرەوییهک زۆر دەزڕین خۆ دا دەربارە ی سیاسەتا شاھی مەرامبەری کورداندا کرییه، چونکی ب هیچ پەنگەکی شاھی دچوارچووڤی سیاسەتا ئەمریکا دا سەرەدەری دگەل دۆزا کوردی نەدکر، ئەمریکا بەردەوام دەستەهلاتا شاھی پالدا سیاسەتەکا یەکسان بۆ مۆدپێکرنا ئێرانی مەرامبەری هەمی نەتەوهیی ل ئێرانی دژیان بکاربەهینیت، و ئەمریکا بۆ دا دیارکرن هندی ئێران مافین نەتەوهیی ئێرانی ب یەکسانی نەدەت ئێران بو ئەوان نابیتە دەولهتەکا دیموکراسی وئارامی تیدا بەرقرار نابیت. بەرۆڤاژی شاھی سیاسەتا پەگەزپەرستی و جوداخوازیی مەرامبەری ئەوان بکاردهینا، و ئەمریکا ژێ بەردەوام بۆ لسه پێشکێشکرنا چەکی ب پڕژیمای ئەوی (Offiler, ٢٠١٥, ١٢٠; Saikal, ١٧٠, ١٩٨٠).

لدۆر پەخنەیین تۆندین ئۆپۆزیسیۆن و نەتەوهیی ئێرانی ژ ئەوان کوردان دەربارە ی پشتهفانییا کوچکا سپی بۆ شاھی ئاراستە ی کارگێرییا کارتەری دکر، کارتەری دبیرهوهریی خۆدا (پاراستنا باوهریی Keeping the Faith) دایە خۆیاکرن:» درویشم و گوتارین نەتەوه و ئۆپۆزیسیۆن ئێرانی ب دژی ئەمریکا راکرین تیرا هندی هەبوون واشنتۆن پیدچوونی د سیاسەتا خۆ دا بەرامبەری ئێرانی بکەت و پشتهفانییا شاھی دخەباتا ئەوی دا بۆ مانا لسه دەستەهلاتی ب دژی دۆژمنین ئەوی بکەت» (Carter, ١٩٨٢, ٤٣٩-٤٤٠). هەرۆهسا ژبەر پێشەتاین نافخووی یین ئێرانی و نێزیکبوونا سۆڤیەت لسه سنووری ئێرانی ل پۆژەهلاتا کوردستانی، حکومەتا ئەمریکا پالدا ب هۆشیارییهک زیڤە پیدچوونی دسیاسەتا دا خۆ ل ئێرانی بکەت، لدۆر ئەڤی چەندی کارتەری دبیرهوهریی خۆدا (پۆژین کوچکا سپی The White House Diary) دا دایە دیارکرن:» ژبەر دژایەتییا نەتەوهیی ئێرانی ب دژی شاھی، ئێران تووشی قەیرانەک سیاسی بوو. ژبەر هندی پیدڤیوو شاھی دەست ب پینگاف و ستراتیژیین نوی بۆ چارەسەرکرنا پرسی نافخووی یین ئێرانی بکەت، داکو بشیت ئارامییا خۆ پاریژیت، لهوړا واشنتۆن بریاردا هاریکارییان بۆ زالبوونا هیژین ئێرانی لسه ئەوان مەترسییان

فَریکَه‌ت» (Carter, ۲۰۱۰, ۲۵۵-۲۵۷).

لژیر پوناھییا ئه‌ف چه‌ندا لسه‌ری هاتیه شروقه‌کرن خویا دبیت، هه‌تا ئه‌وی ده‌می ژێ ئه‌مریکا هه‌زا پینگوه‌وره‌کی بۆ ریشه‌برنا کاروبارین ئیرانی ل جه‌ن شاه‌ی نه‌کربوو، ئه‌ف چه‌نده‌ دزفیت بۆ ئه‌وی باوه‌ریی یا ئه‌مریکا به‌یزا شاه‌ی هه‌ی، و ئه‌مریکا وه‌سا هه‌زر دکر چ هه‌یزین دی ژبلی شاه‌ی نه‌شین پۆلی ئه‌مریکا ل ده‌قه‌ری بگین، و به‌رژه‌وه‌ندیین واشنتۆن و هه‌فه‌یه‌مانین ئه‌وی یین پوژتاقایی بپاریزیت، بیگومان ئه‌ف هه‌زا ئه‌مریکا وه‌ک کارفه‌دان مه‌رامبه‌ری درووشمین ئۆپوزسیون ئیرانی ب تایبه‌تی کوردان هاتبوو، ئه‌مریکا گه‌له‌ک جاران دقیا ب ریکا نوونه‌رین خو خو نیزیکی کوردان بکه‌ت، به‌لی کوردان به‌رده‌وام درووشمین ئیمپریالیزی و دژایه‌تیا به‌رژه‌وه‌ندیین ئه‌مریکا ل ئیرانی راکر بوون.

مه‌رامبه‌ری فشارین نه‌ته‌وه‌یین ئیرانی بۆ نمونه کوردان لسه‌ر ده‌سته‌ه‌لاتا شاه‌ی ژبو بده‌سته‌فه‌هینانا مافین خو یین نه‌ته‌وه‌ی، ل ۲ چریا دووی (۱۹۷۸) لیژنا تایبه‌ت یا هه‌ماهه‌نگییا (The Special Coordination Committee-SCC) ^(۱۴۶) ل ئه‌نجوومه‌نی ئاسایشا نه‌ته‌وه‌ییا یی ئه‌مریکا ب سه‌رپه‌رشتیا ریشه‌به‌ری NSC یی ئه‌مریکا زیگنۆ کارمیی‌رز برژینسکی، ریشه‌به‌ری CIA ستانفیلد تۆرنه‌ر و چه‌ند به‌رپرسین دی یین ئه‌مریکا کۆمبوو، و تیدا سیاسه‌ته‌ک نوی مه‌رامبه‌ری ئیرانی دارشت و دا دیارکرن:

۱. دی ئه‌مریکا پشته‌قانییا شاه‌ی و پاراستنا ئیکپارچه‌یا ئیرانی ب قه‌ید ومه‌رج که‌ت.

۲. پیدفیه‌ پینگافه‌کا به‌ز به‌یته‌ هافیتن ژبو زفراندنا سه‌ره‌وه‌ری و ده‌سته‌ه‌لاتا شاه‌ی، ئه‌فه ئه‌وی چه‌ندی دگه‌هینت دا ئه‌مریکا پشته‌قانییا بپارا شاه‌ی لدۆر دروستکرنا حکومه‌ته‌کا له‌شکه‌ری یان هه‌فه‌یه‌مانی که‌ت.

۳. ده‌می سه‌ره‌وه‌ری و ده‌سته‌ه‌لاتا شاه‌ی به‌یت زفراندن، ئه‌مریکا ب هیقی بۆ شاه‌ی سیاسه‌ته‌ک گونجای بۆ به‌رجسته‌کرنا ئازادی و نه‌هیلانا گه‌نده‌لی و ئاریشه‌یین

(۱۴۶) لژنا تایبه‌ت یا هه‌ماهه‌نگییا ل ده‌می یاسا ئاسایشا نه‌ته‌وه‌ی ل سالا ۱۹۴۷ هاتیه دروستکر، لژنا هه‌ماهه‌نگییا تایبه‌ت دگه‌ل هاتبوو دروستکر، ئه‌رکی سه‌ره‌کی یی ئه‌فی لژنی هه‌مانگیکر و جیه‌جیکرنا سیاسه‌تا ده‌رفه‌ دیفای ئاریشن تایبه‌ت دا وه‌ک کونترۆلکرنا چه‌کی، هه‌والگیری و ئاریشن ریشه‌برنی بوو، ل سه‌ر ده‌می کارته‌ری ئه‌ف لژنه‌ ژلای برژینسکی فه‌ ده‌اته ریشه‌برن (Office of the Historian, 1977).
(1980, <https://history.state.gov/milestones/1977-1980/foreword>).

نافخۆیی یێن ئێرانی په‌یپه‌و بکه‌ت (Arshad, ۱۹۹۰, ۱۰۰-۱۰۱; Jose, ۲۰۰۲, ۳۹; Bakken, ۲۰۱۵, ۶۹).

پشتی هینگێ پێقه‌به‌ری کاروبارین ئێرانی ل وه‌زاره‌تا ده‌رفه‌یا ئەمەریکا هێزی پرێخت، په‌خنه‌ ل شاه‌ی دیباقی‌ن دیموکراسی و پلانی‌ن پێشقه‌برن و چاره‌سه‌رکنا کیشین نافخۆ یێن ئێرانی ب تایه‌قی دۆزا کوردی دکر، چونکی ئەمەریکا هزرده‌کر ئە‌گه‌ر ئێران پینگا‌فان بو‌ فهدیتنا چاره‌سه‌رکنا دۆزا کوردی نه‌ها‌قیت دی به‌لوجی ژێ هه‌مان شیوه‌ چاف ل کوردان که‌ن و ب دژی حکومه‌تا تاران سه‌ره‌لدانا ئە‌نجامده‌ن، و ب ئە‌فی چهن‌دی دا ئێران که‌فیته‌ دکاودانه‌کی زور نه‌خوشترا، و دا مه‌ترسییه‌کا مه‌زن که‌فیته‌ سه‌ر به‌رژه‌وه‌ندی‌ن ئە‌مەریکا ل ئێرانی (Kennedy, March ۸, ۲۰۰۰). واته‌، ل ئە‌فیری دیار بیت ئە‌مەریکا ب شیوه‌یه‌کی نه‌پاسته‌وخو بو‌ شاه‌ی خو‌یا کربو‌ پێدقییه‌ ئاریشه‌یین نه‌ته‌وه‌یین دنا‌ف ئێرانی‌دا ژ ئە‌وان دۆزا کوردی چاره‌سه‌ر بکه‌ی، چونکی دۆزا کوردی ب به‌رده‌وامی بوویه‌ ئە‌گه‌ری تیکدانا ئارامیا ئێرانی.

دگه‌ل ئە‌وان ستراتیژین حکومه‌تا ئێرانی دنا‌فخۆیی خو‌دا بو‌ کونترۆلکنا ده‌قه‌رین کوردی هاقیتین، و ژبه‌ر مه‌ترسییا زیده‌بو‌ونا ترسا کوردان هه‌ر ل چریا دووی ۱۹۷۸ رژیما شاه‌ی چهن‌دین پلان بو‌ ترساندن و پشتگو‌ه هاقیتنا داخوازی‌ن خه‌لکی ئێرانی دارشتن، و بو‌ ئە‌فی مه‌به‌ستی بریارا دورستکنا (ئهنجومه‌نی‌ن ئاسایش و ئیمناهیا با‌ژی‌ران) دا، ئە‌رکی سه‌ره‌کیی ئە‌فان ئە‌نجومه‌نا دا‌بینکنا ئیمناه‌ی و ئاسایشا با‌ژی‌ران و دیارکنا ئە‌رکین ده‌زگه‌ه‌ین حکوومی بوو^(۱۴۷). ل کوردستانێ ئە‌ف ئە‌نجومه‌نه‌ بو‌ سه‌پاندنا هی‌زا رژیما شاه‌ی هاتبوون دانان. ل پتریا با‌ژی‌رین کوردستانێ ئە‌نجومه‌نین ئیمناهیا با‌ژی‌ران ژ ده‌سته‌یه‌کا چۆما‌خ‌داریان (جاشان) هاتبوون دروستکرن، بو‌ ئە‌فی مه‌به‌ستی ئە‌نجومه‌نی‌ن ئاسایش و ئیمناهیی مه‌باد ب سه‌روکاتیا (سه‌رتیپ پزשکی‌وور) و (په‌رنیانفه‌ر) دگه‌ل سێ سه‌روکین هو‌زا (مه‌نگو‌ر)^(۱۴۸) کومبوون، ودا‌خوا ژیکر بو‌

(۱۴۷) ئە‌ف ئە‌نجومه‌نه‌ ژ سه‌روکی له‌شکه‌ری، سه‌روکی ساواک ل با‌ژی‌ران، ریفه‌به‌ری پۆلیسی‌ن با‌ژی‌ران، فه‌رماندی هی‌زین سه‌ربازی، پارێزگه‌ر، سه‌روکی هه‌والگێریا له‌شکه‌ری، سه‌روک روکین دووی و سی‌ یێن له‌شکه‌ری پیک ده‌اتن (گه‌وه‌ری، ۲۰۱۸، ۱۴۱).

(۱۴۸) مه‌نگو‌ر ئیک ژ مه‌زترین هو‌زین کوردی یه‌ ل باشووری رۆژه‌لاتی ئێرانی و ئە‌ف هو‌زه‌ دزفريت بو‌ که‌سه‌کی بنا‌فی با‌پیر نا‌غا و مه‌نگو‌ر ژ چوار بالان پیک ده‌یت و ئە‌ف هه‌ر چوار باله‌ بنا‌فی ژتین

دەستەیه‌کا جاشان دروست بکەن، وه‌یرشی بکەن سەر مه‌باد و خەلکی ئەوێ ئازار بدەن، هەرسێ‌کان سۆز دا ئەقێ چەندی بکەن و دبەرامبەردا پزשکپووری و پەرنیانفەری سۆزدابووێ پاره و پێدقیین ئەوان بۆ دابین بکەن (گەوهەری، ۲۰۱۸، ۱۴۱).

ل ئەوی دەمیدا دیپلوماتکار، هەوالگێری و بالیۆزخانەیا ئەمریکا ب هووری دویشچوونا سیاسەتا نافخۆی یا شاھی مەرامبەری کوردان و پەوشا ئیمناهییا دەقەرین کوردی دکر، و گەهشتبوون ئەوێ باوەری ئەق سیاسەتا پزشما شاھی دی پتر کوردان پالدهت ب دژی ئێرانێ رابن سەرخوو، و داخوازا هاریکارییان ژ دۆژمین شاھی بۆ بدەستقەهینانا مافیین خو یین نەتەوه‌یی بکەن (Emery, ۲۰۱۳, ۳۴).

دەمی سآلار جافی ئەو ئەرک ل دەقەرا هەورامان وه‌گرقت، ل ۴ چریا دووی جاشین سآلار جافی ه‌یرش کره سەر دەقەرا پاوه، و دئەنجامدا (۱۲) کەس هاتنە کوشتن و نێزبکی (۲۷) کەسان بریندار بوون و بۆ نەخۆشخانەیا پاوه هاتن فەگوه‌استن، فەرماندی ه‌یزین پاوه‌ی (سەمەدی) وه‌ک نەرازیبوون مەرامبەری ه‌یرشا سآلار جافی دەست ژ کارکیشا (اطلاعات، ۱۳/۸/۱۳۵۸). هەروەسا د هەمان رۆژدا جاشان ه‌یرش کر سەر باژیری مه‌باد، بەلێ خەلکی مه‌باد بەری هینگێ هاتبوون ئاگەهدارکرن، لەورا ب دژی راوه‌ستییان و ه‌یرشا ئەوان سەرنه‌گرت (گەوهەری، ۲۰۲۱، ۶۷). ژبەر ئەوێ پەوشا نەخۆشا ل دەقەرین باکووری رۆژئافایی ئێرانێ پەیدابوو، ئەوێ هەلسەنگانا CIA بۆ پەوشا دەقەرێ کری، بۆ بالیۆزخانەیا ئەمریکا ب پەنگەکی زۆر دیار بوو کاودانین دەقەرێ گەلەک یین هەستیاربووین، لەورا بالیۆزی ئەمریکا سوولیفان داخواز ژ شاھی کر ب مەرەما زفراندنا ئارامییا ئێرانێ سەرۆک وه‌زیری ئێرانێ شەریف ئیمامی دەستان ژ کاری بەردهت، و ب ئەقێ چەندی ل ۵ هەمان هەیف شاھی ئەق داخوازییه قەبوول کر (العکيلي، ۲۰۱۶، ۱۴۰-۱۶۰؛ Wise، ۲۰۱۱، ۵؛ Arjomand، ۱۹۸۶، ۳۸۶). ل ئەوی دەمی کوچکا سپی راگەهاند دی حکومه‌تا ئەمریکا ب هەمی ه‌یز و شیانین خو هاریکارییا ئێرانێ کەت، و سیاسەتا ئەمریکا مەرامبەری ئێرانێ ناهیت گوه‌ورین، بتنی ئەمریکا دقیت دەستهلالاتا ئێرانێ پرسین خو یین نافخۆیی ب شیوه‌یه‌کی ئاشتییانه چاره‌سەر بکەت (Carter، ۲۰۱۰، ۲۵۷-۲۵۹؛ Vance، ۱۹۸۳، ۳۲۹).

بایر ئاغایی (شەم، زێڕین، ئامان و مروەت) هاتینە بناقکرن. ل سآلا ۱۸۱۸ هۆزا مەنگۆری زۆر به‌یز دکەفیت (ناسر قازی، ۲۰۱۸، ۱۱۷-۱۲۵؛ بن نقیسەر، ۲۰۱۰، ۱۷؛ Van Bruinessen, 2011).

پشتی ل ۶ چریا دووی ۱۹۷۸ خومەینی بۆ پۆژنامەیا نیویۆرک تایمز دایە دیارکرن: «ئەگەر ستراتیژیا خەباتا سیاسی یا نۆکە کارنەکر، ئەزى فەتوا شەپى نافخۆی دەم» (Lewis, November ۷, ۱۹۷۸)، ل ئەفی وەختی کوردان هزردکر دبیت خومەینی ب دژی داخوایین ئەوان یین نەتەوایی پراوەستیت، چونکی ئەوان داخوایا ئۆتۆنۆمیی بۆ کوردستان و دیموکراسیی بۆ ئیرانی دکر، و خومەینی داخوایا دروستکرنا کۆمارەکا ئیسلامی لدویش بنەمایین مەزەبى شیعی دکر، ژبەر هندی خەلک پتر هاتە پالدان بەینە دناف خۆپیشانداناندا، ل دەقەرین کوردی پتر هەول بۆ سەرکەفتنا شۆرەشى هاتن دان و خەلکى ل باژپړین سەقز، بانە، بۆکان، پاوه و مهاباد پتر ژ کۆمەلى و KDPI هەول بۆ سەرکەفتنا شۆرەشى ددان، خەلک پتر گریدای هزروبیرین زانایین کورد ئەحمەد موفتى زاده، شیخ عیزەدین حوسەینی و شیخ جەلال حوسەینی بوون، هەمی هیقیین کوردان ئەو بوون لەشکەرى ئیرانى شۆرەشا گەلین ئیرانى ژنافەبەت، چونکی کوردان هزردکر دى شین ب ریکا پشکداریکرنا دئەفى شۆرەشى دا مافین خو ل ئیرانى مسۆگەر کەن (ئیمامى، ۱۳۹۹، ۲۷۰). دگەل مەترسیا شۆرەشا گەلین ئیرانى ل سەر دەستەلاتا شاهی، چوونا شاندهکن KDPI بۆ مۆسکۆ ب سەرۆکاتیا کەریم حیسامى بۆ پشکداریکرنا دبیرەوهرییا شۆرەشا (ئۆکتۆبەر ۱۹۱۷) دا، شاهی وەسا هزردکر ئەف شاندى KDPI ب مەرەما ب دەستقەهینانا پشتەقانییا مۆسکۆ بۆ دۆزا کوردی ل ئیرانى، و پشکیشکرنا چەکی ب هیزین ئەوى چوو بۆ ئەویرى (حیسامى، ۱۹۹۱، ۵، ۲۶۵).

پشتی کاودانین نافخۆی یین ئیرانى ئالۆزبووین و دەستەلاتا شاهی لاواز بووی، گەلەک ژ ئاغایین کورد دەرکەفتن داخوایا ئەوى ئەردى ب ریکا چاکسازیان ژى هاتیە ستاندن دکر، سەرەپای هندی ل ئەوى دەمی هیزا ئاغا و هۆزین کوردی لاوازیو ژبەر ئەوى کارتیکرنا چاکسازیان و پیشهاتین ئابووری لیکرین. دگەل هندی لژیر فشاران نەپرازیبوونا خەلکى ئیرانى ب گشتی و کوردستان ب تایبەتی پیشهاتین ئیرانى زۆر ترسناک و هەستیار بیوون، ئیدی ریک لبر شاهی بەرزەبیوو گەلەک جارن بریارین خو بى رازیبوونا ئەمریکا ددان، دناف گەرماتییا ئەوان پیشهاتان دا بالیوزى ئەمریکا ل تاران سوولیقانی ئاماژە بەندییدا، شاهی ئیرانى سەلمانیدیه ئەو «نەزەلامى کیشەیانە!!» (نەقشی، ب.م، ۵۸؛ Cabi، ۱۴۸، ۲۰۲۱). شاهی خویاکر سۆقیەت یا ل پشت

خۆپیشاندانین دەفەرین کوردی، ژبەرەندى دەمى ل ۹ چریا دووی جیگرى وەزیرى بەره‌فانیا ئەمریکا (چارلز ویلیام دنکان Charles William Duncan ۳۱ کانوونا دووی ۱۹۷۷-۲۶ تیرمه‌ها ۱۹۷۹) (سەرەدانا ئێرانى کرى دىاداشتمەیه‌کیدا بۆ سەرۆکى ئەمریکا رونکر، شاھ گەلەک ژ فشارین سۆفیه‌ت دترسیا و هزرده‌ریا ل چه‌پەرین شەری دا مەرامبەری به‌یزبوون و کارتیکرنا ئەوئ، و ئێرانى هزرده‌ری دى سۆفیه‌ت ئەوئ چه‌کى پيشکەفتى یى پيشکيشى وەلاتى ئەسیوپیا کرى پيشکيشى کوردان لسه‌ر سنوورى ئێرانى ژى که‌ت (National Security Council Archive, November ۹, ۱۹۷۸).

هه‌روه‌سا ژلایه‌کى دى قه‌ راگه‌هاندنا ئێرانى دا دیارکرن، CIA یا هه‌ولده‌ت خو نیزیکی کوردان بکه‌ت، داکو به‌اریکاریا ئەوان و ئۆپۆزیسیونا ئێرانى ده‌سته‌لاتا سیاسى ل ئێرانى بگوهوژین، و ده‌فئى بواریدا ل ۹ چریا دووی ۱۹۷۸ وه‌زاره‌تا ده‌رفه‌ یا ئەمریکا راگه‌هاند، سیاسەتا ئەمریکا مەرامبەری شاھى ناگوهوژیت، و پشته‌فانیا چ هیژین ئۆپۆزیسیونى ب دژى ده‌سته‌لاتا ئەوئ ناکه‌ت، ژبه‌ر هندی ئەمریکا پشته‌فانیا خو بۆ حکومه‌تا ئێرانى ده‌رباره‌ی بکاره‌ینانا هیژى بۆ به‌یزکرنا پيشگه‌فى خو و ژناقبرنا مه‌ترسیان لسه‌ر ئاسایشا ئێرانى ده‌ربەری، و دا دیارکرن هیژین ئۆپۆزیسیونى نه‌هیژه‌ک پیاده‌ یا ریکخستى و خو‌دان شیان نینه‌ پى بشین کونترۆلى لسه‌ر په‌وشا ئێرانى بکه‌ن، و هیژین ئۆپۆزیسیونا ئێرانى نه‌ئیکگرینه‌ و دۆژمین ئیکن (الربيعي، ۲۰۱۲، ب ۲، ۲۵۴؛ العکيلي، ۲۰۱۹، ۱۰۶؛ Vance، ۱۹۸۳، ۳۲۹-۳۳۰). ژقه‌ریژا ئەفئى چه‌ندى ب شیوه‌یه‌کى ئاشکه‌را دیار دبیت، وه‌زاره‌تا ده‌رفه‌یا ئەمریکا پشت راست بوو ئیدی هیژین به‌ره‌نگار یین ئێرانى چ کورد و یین دى پیک ناھین و که‌س نه‌شیت به‌ره‌یه‌کى ئیکگرى ژ ئەوان دروست بکه‌ت، هه‌مى پرت و به‌لاقن. هه‌روه‌سا بى چه‌کن و نه‌ریکخستینه‌، ژبه‌ر هندی ئەمریکا پشت راست ببوو ئۆپۆزیسیونا ئێرانى نه‌شیت چ بکه‌ت، له‌ورا پشته‌فانیا حکومه‌تا (خولام په‌زا ئەزه‌ارى ۶ چریا دووی ۱۹۷۸ - ۳- کانوونا ئیکى ۱۹۷۸)^(۱۴۹) دکر دا لسه‌ر مه‌ترسیین ئۆپۆزیسیونا ئێرانى زالبیت.

روودانین ل سالا ۱۹۷۸ ل ئێرانى هاتینه‌ پيش کاریگه‌رییه‌کا به‌یز لسه‌ر به‌یزکه‌فتنا بزاقا نه‌ته‌وايه‌تیا کوردی ل ئێرانى کربوو و کوردان ده‌ست ب چالاکیین سیاسى ب (۱۴۹) بۆ پیتز پیزانینان ل دۆر حکومه‌تا ئەزه‌ارى به‌ریخۆبدە (العکيلي، ۲۰۱۵، ۳۶۱-۴۱۶؛ گه‌وه‌ه‌ری، ۲۰۱۸، ۱۰۶).

دژی پژیما شاهی کر (Jalaeipour, ۲۰۱۱, ۹۰) و ل ئه‌وی ده‌می پژیما ئیرانی ب هووری دویشچوونا چالاکیی لایه‌نن سیاسی یین کوردی ژ ئه‌وان KDPI و که‌سایه‌تییین کاریگه‌رین کورد وه‌ک شیخ عیزه‌دین حوسه‌ینی، ئه‌حمه‌د موفتی زاده و سیاسه‌تمه‌دار و زانیی ئایینی یی کورد (ناسر سۆبحانی ۱۴ چریا ئیککی ۱۹۵۱-۱۹ ئادارا ۱۹۹۰) دکر (ألماس، ۲۰۱۶، ۱۹۶-۲۲۶؛ ستار، ۲۰۱۵، ۱۰؛ محه‌مه‌د، کانوونی یه‌که‌م ۲۰۲۰، ۴-۱۳)، چونکی ئه‌فان دژایه‌تییا پژیما شاهی دکر، خه‌لک پالدان خۆپیشاندانان بکه‌ت و پشته‌فانییا مانگرتن و خۆپیشاندهران دکر، ژبه‌ر هندئ ساواک ساواک بزاف دکرن ئه‌فان که‌سان بگرن، بۆ وینه‌ ئیک ژ سیخورین ساواکه‌یه‌یه‌ندی ب که‌سوکارین ناسر سۆبحانی کر و دا دیارکرن» حکوومه‌ت ئاماده‌یه‌ هاریکارییا مامۆستا (سۆبحانی) بکه‌ت ئه‌گه‌ر بی ده‌نگ بیت وده‌ستان ژ په‌خنه‌گرتن و ئیدانه‌کرنا داموده‌زگه‌ه و پشته‌فانیی شاهی به‌رده‌ت». دبه‌رامبه‌ردا سۆبحانی رازینه‌بۆ و لسه‌ر په‌خنه‌گرتن خۆ مه‌رامبه‌ری سیاسه‌تا شاهی به‌رده‌وام بوو، ئه‌ف چهنده‌ بوو ئه‌گه‌ری هندئ ل چریا دووی ۱۹۷۸ به‌رپرسه‌کی ساواک دگه‌ل چه‌ندین زیره‌فانان به‌ره‌ف گوندئ ناسر سۆبحانی (دوريسان) ل ناحیا شه‌مشیر ل باژیری پاوه‌ بچن و دگه‌ل مختاری (هه‌لبژی‌ری) گوندی خالی سۆبحانی دانوستاندن کرن، و دا دیارکرن ئه‌وان دقیت دگه‌ل سۆبحانی کومببن و هه‌لبژی‌ری گوندئ ب مه‌رجی نه‌هیته‌گرتن و بتنی ئه‌نجامدانا دانوستاندنا دگه‌ل پازی بوو، ئه‌وان ژ سۆز دای بتنی دانوستاندن دگه‌ل بکه‌ن ونه‌گرن، ب ئه‌فی چهندي ل گوندی کۆمبوون و به‌رپرسی ساواک گوتبوو سۆبحانی تو بۆچی دژایه‌تییا ده‌سته‌لاتا شاهی دکه‌ی؟ دبه‌رسفیدا سۆبحانی ئه‌ف چهنده‌ گوتبووی: «ئه‌ز ب دژی هه‌رکه‌سه‌کی مه‌ یی دژایه‌تییا ئیسلامی و لقینی به‌رؤفقاژی قۆرئانی بکه‌تن» (به‌ره‌هم، ۲۰۱۶، ۱، ۴۱-۴۲).

ئه‌فه‌ ل ده‌مه‌کیدا بوو هیژین ئیرانی بزاف دکرن کونترۆلی لسه‌ر خۆپیشاندهران ل باژیری سنه‌ بکه‌ن، ژبه‌ر هندئ ل ۱۶ چریا دووی ۱۹۷۸ خه‌لکی باژیری سنه‌ خۆ پرچه‌ککر و ب دژی هیژین ئیرانی خۆپیشاندان کرن و ب هه‌می شیانین خۆ ئاماده‌کارییا خۆ کر ب دژی هیژین ئیرانی پاوه‌ستن و به‌ره‌فانیی ژ خۆ بکه‌ن (The Militant, ۱۷ November, ۱۹۷۸). ل ئه‌فی وه‌ختی دیپلوماتکارین ئه‌مریکا ئه‌وین ل ئیرانی کار دکرن زۆر ب په‌وشا ئیرانی فه‌ شه‌پزه‌ ببوون، دئه‌فی بۆاریدا بالیوزی ئه‌مریکا ل تاران سوولیفانی دبیره‌وه‌رییین خۆدا دیارکریه‌، هه‌ر خه‌له‌تییه‌کا به‌هتیه‌ کرن

دی ده‌رئه‌نجامین خراب ل پشت خو هیلیت. لدویش ئه‌فئی چه‌ندی رون دبیت راپورتا سوولیفانی پتر ریک ل به‌ر کارگیریا کارته‌ری فه‌کر دویچه‌وونا فه‌رپژا پیشهاتین ئیرانی وب تایبه‌تی ده‌فه‌رین کوردی بکه‌ت (Sullivan, ۱۹۸۳, ۵۳).

هه‌ژی یه‌ بیژین سوولیفان ب دژی هندی بو ئه‌مریکا خو نیزیکی کوردان بکه‌ت، ئه‌وی هزرده‌کر کوردین پۆژه‌لات چ سه‌رکرده و شیان نین مه‌رامبه‌ری هی‌زا ئیرانی شه‌ری بکه‌ن، ژبه‌ر هندی ئه‌وی دا دیارکرن باشته‌ر کوچکا سپی به‌رده‌وامیی بده‌ت سیاسه‌تا خو یا پشته‌فانیکرنا شاه‌ی، داکو بشیت لسه‌ر ئاریشه‌یین نافخوین ئیرانی زالبیت و به‌رژه‌وه‌ندیین ئه‌مریکا بیاریزیت (Sullivan, ۱۹۸۳). ده‌ئهی بیافیدا ریقه‌به‌ری کاروبارین ئیرانی ل وه‌زاره‌تا ده‌رفه‌ یا ئه‌مریکا هی‌نری پریختی دایه‌ دیارکرن سوولیفان زور ژ کوردان دترسیا، و به‌رده‌وام هزر دکر دی کورد کونترۆلی لسه‌ر ده‌فه‌رین خوکه‌ن و سه‌رکه‌فتنا کوردان دا بیت پالده‌ر کیم نه‌ته‌وه‌یین دی ژ یین ئیرانی ئه‌فئی پینگافی بافیژن و ئیرانین دابه‌ش بکه‌ن (Kennedy, March ۸, ۲۰۰۰).

سه‌ره‌رای لاوازییا چالاکیین سیاسی یین کوردان ل ده‌فه‌رین باکووری پۆژئافیی ئیرانی، خه‌لکی کوردستان ب شیوه‌یه‌کی گشتی ب به‌رده‌وامی خویشاندان ب دژی ده‌سته‌ه‌لاتا شاه‌ی دکر، و هی‌زین ئیرانی هه‌می شیانین خو مه‌زاختبوون کونترۆلی لسه‌ر خویشاندانه‌ران ل ده‌فه‌رین کوردی بکه‌ن (CIA, June ۳۰, ۱۹۷۹). له‌ورا ل ۲۰ چریا دووی CIA راگه‌ه‌اند گومان ده‌ندی‌دا نینه‌ کورد دگه‌ل هی‌زین ئۆپۆزیسیونی بزافان بو ژنافین شاه‌ی دکه‌ن. پشتی ل ۲۱ هه‌مان هه‌یف ۱۹۷۸ وه‌زیری گه‌نجینه‌یا ئه‌مریکا (ویرنه‌ر مایکل بلومینتال Werner Michael Blumenthal ۲۳ کانونا دووی ۱۹۷۷- ۴ ته‌باخا ۱۹۷۹) سه‌ره‌دانا شاه‌ی ل تاران کری، و شاه‌ی بوو دا دیارکرن ژبه‌ر لقیین کوردان دگه‌ل ئۆپۆزیسیونی ب دژی تاران هه‌می تشت یین ل به‌ر به‌رزه‌بووین و نزانن دی چ که‌ن، ژبه‌ره‌ندی بلومینتالی بو برژینسکی ئه‌ف چه‌نده‌ خو یا کریه‌: «ئیران یا که‌فتی دترژدییه‌کا ترسناکدا». له‌ورا ئه‌وی فشار ل برژینسکی کر پیداجوونی د سیاسه‌تا ئه‌مریکا ل ئیرانی بکه‌ن، و ئاشکه‌را کر ئیدی حکومه‌تا ئه‌مریکا نه‌شیت پشتبه‌ستنی لسه‌ر ده‌سته‌ه‌لاتا شاه‌ی ل ئیرانی بکه‌ت (Blumenthal, ۲۰۱۵, ۳۴۵; Jef-freys-Jones & Andrew, ۱۹۹۷, ۱۵۲; Shawcross, ۱۹۸۹, ۹). ب ئه‌فئی چه‌ندی دیار دبیت

دناڤ چالاکییڻ ئۆپۆزسیۆنى دا کوردان پۆلەکی کارىگەر ب دژى پژیما شاهی دگيرا. ل ۱۰ کانوونا ئیکى ۱۹۷۸ خۆپیشاندان لسه رانسەرى کوردستانى پویددەن و خەلکی درووشمىڻ: «ئەمى دکتاتورى ئیرانى کوژین، مرن بو ئەوان یین ئەمریکا دروستکرىن، ئەمى هیزا ئەمریکا ل ئیرانى ژناف بین، مرن بو شاهی، بکوژن سەیین ئەمریکا و خومەینى نەسەرۆکی مەیه»، هەرۆه سا دگوت: «چەک بو خەلکی» و «راوہستە هەتا ئەم چەکی ب دەستفە بین، پیدفییە ئەف شاهی ئەمریکا بەیتە سیدارەدان، شاھ؛ ئەگەر پەيام نەگەهشت تە دى ب ریکا فیشەکیڻ تەهنگا گەهیت تە» هەلگرتبوون (RANDAL, December ۱۲, ۱۹۷۸). هەرۆه سا CIA دایە دیارکرن، کەسایەتیین ئایینی یین کورد پۆلەکی گرنگ دئەفان جوړه چالاکیاندا دناڤ باژپړن کوردی دا گيرا بوون، و خۆیادکر پیدفییە مافین نەتەوہی و ئازادییا پادەربرىن ب کوردان بەیتە دان، و ئەو بو خو کاروبارىن خو ل دەفەرین خو پریقە ببەن (CIA, December ۲۱, ۱۹۷۸). ل دەستپیکى چ شەر و پیکدادان دناڤەر هیزین ئەمینى و کوردان دا پوینەدابوون، و پاشى دخۆپیشاندانەکا دیدال باژپړى سەقز هیزین ئەمینى تەقە ل خەلکی کرى و کەسەک بناڤى (وجیهه طهماسب پوور) دەیتە کوشتن، و ل دەمى تەرمى ئەوئ دەیتە فەشارتن خۆپیشاندانەک بەرفەرەتر دەیتە ئەنجام دان (ئەسکەندەرى، ۲۰۲۱، ۲۰۹). لژپر فشارا خۆپیشاندەرین کوردان ل دەفەرین باکوورى پۆژئافایى ئیرانى، بالیوژى ئەمریکا زۆر دترسیا کورد دەهولین خۆدا سەرکەفتنى بین، و جوړەکی حوکمرانییا ئەوان دقیت دروست بکەن و ئیرانى دابەش بکەن (March ۸, Library of Congress, ۲۰۰۰).

هەرچەوابیت نەشاهی و نەئەمریکا نەشیا بو دووماهیى ب ئالۆزین ناڤخوی یین ئیرانى و کوردستانى بین. ژبەر تیکچوونا پەوشا ئیرانى و کەفتنا مەترسیان لسەر بەرژەوہندیین خو ل ئیرانى، ل ۱۳ کانوونا ئیکى ۱۹۷۸ ئەمریکا هیزەکا زۆر یا لەشکەرى ئەمریکا دگەل شارەزایین ئەمریکی ئەوین زفرین وەلاتى خو جارەکادی بو هاریکاریکرن شاهی هاتبوون ئیرانیفە، ئەرکى ئەوان یى سەرەکی پیشکیشکرنا هاریکاری و دانا پیزانیان ب هیزین شاهی لدۆر زیدەبوونا پریژا خۆپیشاندەران ل باژپړن ئیرانى ب تایبەق ل دەفەرین کوردان، بەلوچ و عەرەبان یین مەترسى لسەر دەستەلاتا شاهی هەین بوو (Gage, December ۱۴, ۱۹۷۸). ل ئەفى وەختى دا

CIA ب ھووری ھەلسەنگاندنا سیاسەتا پزژما شاھی مەرامبەری کوردان دکر و دایە دیارکرن، پزژما شاھی شیا کوردان ب پیکا ھنارتنا ژمارەکا زۆرا لەشکەر بۆ دەقەرین کوردی، پرچەککرن ھۆزین کوردی یین پشستەقانیین خو، دەرکنا ئەوان سەرۆک ھۆزین کوردی یین گوماننا دژایەتیکرنا پزژما شاھی ژۆ دەتەبرن، پششەبنا پەوشا ئابووری و خواندنن ل دەقەرین کوردی بۆ دەنگ بکەت، و ل ئەوی دەمی دا ئەو کوردین ب دژی بزافا خو یانەتەوویی و دگەل ھیزین ئێرانن کاردکر پۆلەکی گرنگ یی سیاسی و لەشکەری دناف دەقەرین کوردی داھەبوو (CIA, June ۳۰, ۱۹۷۹). مەبەست ژ کوردین جاش و شیعی مەزھەبن، چونکی پتیا ئەوان پشستەقانیین پزژما شاھی بوون و پوستین دیار دناف ھیزین شاھیدا ھەبوون.

ژبەر ئەوئ سیاسەتا تۆند یا حکومەتا ئێرانن مەرامبەری دەقەرین کوردان و ئێرانن ب گشتی پەپرەو کری، کارمەندیین NSC ب ھووری ھزر دگۆھۆرینا سیاسەتا ئەمریکا مەرامبەری شاھی کربوو، دئەفی بیافیدا ل ۱۹ کانوونا ئیکی ۱۹۷۸ پششەبەرن کاروبارین ئێرانن ل وەزارەتا دەرڤەیا ئەمریکا ھیزی پریخت بناخی سیاسەتا ئەمریکا مەرامبەری ئێرانن لژیر نافن «ئێرانا پشستی شاھی» دانا، و تیدا پشستەقانییا حکومەتەک ھەقەیمانی ژ گرووپی خومەینی و ئۆپۆزیوونن یا لەشکەر پشستەقانی دکت کربوو، ھەرەسا ل ۲۱ ھەمان ھەیف پراویژکاری NSC بۆ کاروبارین کەنداقن فارسی و پۆژھەلاتا نافین (گاری جی. سیک Gary G. Sick ۱۹۷۶-۱۹۸۱) دایە دیارکرن، ئیدی ئەمریکا شیانین پشستەقانیکرنا سەرکوتکرنن نەمانە و پیدڤیە شاھ راستەوخو رازیوونا خو لدۆر دروستکرن پاشایەتیەک دەستووری دیار بکەت و حکومەتەک نیشتمانی یا ئیکگرتی دروست بکەت، و دەرڤەتی بدەتە ھەمی نەتەوہیین ئێرانن مینا کوردان بەشداریین دپروسیسا سیاسی یا ئێرانیدا بکەن. (Sick, ۱۹۸۵, ۱۲۰) ئەقە ل دەمەکیدا بۆ ھیشتا ئەندامین گرووپی ئاشتیی یی ئەمریکی ل دەقەرین کوردی ب تاییەتی ل باژیرن مەباد ل سەر خزمەتگوزاریین خو یین مەدەنی و فیکرنن بەردەوامبوون (Hegland, ۲۰۲۰, ۳۴). و ئەندامین ئەفی گرووپی دڤیا دیافین پەروەردە و فیکرنیدا بەردەوامیی بدەن چالاکیین خو دناف کورداندا دا پتر پیزانییان سیاسەتا پزژما خومەینی مەرامبەری کوردان بۆ واشنتۆن پەوانە بکەن.

هەرچەوابیت نە کوردان و نەچ مللەتین دی یین دناڤ ئیرانییدا ئیدی ب چ جوړین سیستمی حوکمرانییا پاشایەتی نەدقیان. ژبەر هندی ل ۲۶ کانوونا ئیکتی INR حکومەتا ئەمریکا ئاگەهدارکر، پیدقییه ب زیترین وهخت جوړهکئی په یوهندیان دگەل گرووپیښ ئۆپۆزسیۆنی دروست بکەت، و بەردهوام دپه یوهندیان دابن و چاڤهری روخاندنا دەستهلاتا شاهی بن (العکيلي، ۲۰۱۸، ۱۷۶؛ Ganji، ۲۰۱۶، ۹۵). بەرپرسيښ ئەمریکا گەهشتبوون ئەوئ باوهریئ پرسا کوردی ببوو مەزنترین ئاریشه د ریکا ئارامییا ئیرانییدا، دئەفئ چوارچووڤهیدا جیگرئ بالیۆزخانهیا ئەمریکا ل تاران (فیکتۆر لی. تومسیس Victor L. Tomseth ۱۹۷۷-۱۹۷۹) دایه دیارکرن، ل دووماهییا ساللا ۱۹۷۸ دۆزا کوردی گەهشتبوو قوناغەک بهیز و مەترسیه کا کاریگەر دکر سەر دەستهلاتا شاهی ل ئیرانی، بەلئ ژبەر ئەو هەفرکیا دناڤ سەرۆک هۆزین کوردی دا په یدابووی هەمی تشت تیکدان و کورد نەگەهشتنە چ ئارمانجان بتنی دۆزا کوردی بو پرسەک ترسناک لدەڤ شاهی (Kennedy، June ۳۰، ۱۹۹۹). پژیما شاهی سیاسەتەک توند ب مەرەما ژناقبرنا مەترسییا دۆزا کوردی لسەر ئیرانی په پەرەوکر بوو، و ئەمریکا ب شیوهیه کئی ئاشکەرا ئاگەهداری کریارین شاهی بوو لگەل هندییدا بئ دەنگ بوو، دئەفئ بۆاریدا قۆنسۆلئ ئەمریکا ل تەبریز (دیڤئید سی. مکگافی David C. McGaffey ۱۹۷۶-۱۹۷۸) دایه دیارکرن، دناڤهرا ۱۹۷۶ تا ۱۹۷۸ حکومەتا ئەمریکا باش ئاگەهداری کارتیکرنا کریارین شاهی ب دژی کوردان بوو دگەل هندییدا: «واشتۆن دڤیا کوردان بو بەرژه وهندییښ مە یین دی بکەت قۆربان ژبه رهندي کورد ب کووری پشتگوو هافئین» (Kennedy، September ۸، ۱۹۹۵).

ب کورق راستە کوردان پۆله کئی گرنگ دئێخستنا فشار و مەترسییا لسەر دەستهلاتا شاهی هەبوون، و کورد فاکتەرین سەرەکی بوون دنە ئارامییا شاهی دا و لژیڕ فشارین کوردان شاهی بەردهوام داخوازا پشتەقانییا ئەمریکا دا دکر. ئەمریکا دچوارچووڤئی سیاسەتا خو یا ئیرانییدا بەرێخۆدا دۆزا کوردی نەئیکرێزییا کوردان ببوو ئەگەرئ هندی ئەمریکا وەسا هزر بکەت پۆلئ کوردان بایه خەک گرنگ دپاشەرۆژا ئیرانی نابیت دا بشیت خو ئیزیک کوردان بکەت یان جەهە کئی دناڤ سیاسەتا ئەمریکا یا دەرڤه دا بوو دانیت. ئەڤ چەندە دزڤریت بو لاوازییا حزیښ کوردی و دژایه تییا ڤاگەهاندنښ ئەوان مەرامبەری ئەمریکا. ئەمریکا بەردهوامبوو لسەر سیاسەتا خو

یا نەمایتیکرنی دکاروبارین ئێرانیدا دگەل ھندییدا دیپلۆماتکارین ئەمریکا ددترسیان کورد دەھەولین خۆدا سەرکەفن و ببنە ئەگەری دابەشکرنا ئێرانێ، و دناقخوویی ئەمریکا دا سیناتۆرین ئەمریکا پشتەقانییا دۆزا کوردی دکر، و داخواز دکر دۆزا کوردی بپیکەک نیقەدەولەتی بەیتە چارەسەرکرن، دگەل ھندییدا حکومەتا ئەمریکا چ گرنگی ب ھزروبیرین سیناتۆرین کونگریسی ئەمریکا نەدابوون، و بتنی واشنتۆن ھزر دبهیزکرنا رژێما شاھی دا ب مەبەستا پاراستنا بەرژەوھندیین خۆ ل دەقەری دکر.

پشکا چواری

سیاسەتا ئەمەریکا مەرامبەری دانوستاندن و پێشەاتیین سیاسی ل پۆژەهەلاتا

کوردستانی کانونا دووی تا ٢٢ تەباخا ١٩٧٩

تەوهری ئێکی

شەر و دانوستاندن ئۆتۆنۆمی دناقبەرا کورد و حکومەتا ئێرانیدا، سیاسەت و ھەلوێستێن ئەمریکا کانوونا دووی – ئادارا ١٩٧٩

ل دەستپێکا سالا ١٩٧٩ خەلکی ئێرانی دەست ب ھێرشان بۆ سەر بنگەھ و بارەگایین ھێزین ئێرانی کر و کونترۆل ل سەرھەمیان کرن، و لدەمی پێشھاتیین ئێرانی بەرھە چارەنقیسەکی نەدیارقە چووین، کوردان کونترۆل ل سەر پتیریا دەقەرین پۆژھەلاتی کوردستانی مینا کرماشان، سنە، بانە، سەردەشت و مھاباد کر، ژبەر لاوازبوونا دامو دەزگەھین ئێرانی ل سەر دەقەرین کوردی پۆژ ب پۆژی کونترۆلا ئەوان بەرفرەھ و بەیز دبوو (Besifki, ١٩٩٦, ٧٥; Yassin & Katee, ١٠٧, ٢٠٢١-١١٠).

ژقەرپێژا شوڕەشا گەلین ئێرانی ل کانوونا دووی ١٩٧٩ ھەلوێستی ئەمریکا تا رادەھەکی لدۆر پرسا کوردی ل ئێرانی ھاتە گوھۆرین، چونکی ل ئەوی ماویدا کورد بەیزتر دەینە دناق پێشھاتیین ئێرانیدا و پتر پۆلی ئەوان دناق پەوشا خرابا ئێرانیدا دیار دبیت. دراپۆرتەکا خۆدا لژیر ناقتی « کاودانیین لەشکەری ل کوردستانی The Military Situation in Kurdistan » لدۆر کوردین پۆژھەلات دایە دیارکرن، ل دەستپێکا سالا ١٩٧٩ کوردین پۆژھەلات کەفتبوون دھەپەکی چارەنقیس سازدا دگەل ھێزین ئێرانی. سەرەرای سەرکەفتنا ئەوی دەمی یا تاران ل سەر کوردان، ھێزین کوردی ب شیوہەکی بەیز ھەر ب چەک مابوون و گەلەک جارن ھێرشین بچووکی دکرە سەر بنگەھ و چەپەرین قەدەر یین ھێزین ئێرانی، و ئەگەر تاران دانپیدانی ب مافین ئەوان نەکەت دی کورد ل سەر ھێرشین خۆ بۆ سەر بنگەھین ھێزین ئێرانی بەردەوام بن، ژبەر ھندی CIA دیارکرییە ئەگەر کوردان ل پاشەپۆژی ھێرشین بەیز ل دەقەرێ ئەنجامدان ھینگی دی پێگەھێ تاران ل دەقەرین کوردی لاواز بیت و دبیت کاودانیین ئەوان گەلەک ب ترس بکەفن. ھێزین ئێرانی ئەوین ل دەقەرین کوردی ماین نەگەلەک بەیزن و چەک ژلایی سەرباز و چەکدارین نیزیکی خومەینی قە بۆ ئەوان دەھاتە فریکرن، ھندەک ھێزین ئێرانی دگەل ھاتنا وەرزی زفستانی ھاتبوون

ده‌قه‌رین کوردی و پیدفییین ئه‌وان ب فرۆکان دهاتنه فریکرن (CIA, October ١, ١٩٧٩). ل ئه‌قیری دیار دبیت ل ئه‌وی وه‌ختی تاراده‌یه‌کی باش هیزین کوردی شیا بوون مه‌ترسییان ب ئیخنه‌ سه‌ر هیزین ئیرانی و سیخوورین ئه‌مه‌ریکا هزرده‌کر دی کورد شیین زیانان گه‌هین هیزین ئیرانی ب تاییه‌قی ل وه‌رزێ زفستانێ.

پشتی دژایه‌تیا کوردان مه‌رامبه‌ری شاه‌ی به‌رفره‌ه بووی و گه‌هشتی یه‌ دناڤ له‌شکه‌ریدا و ئه‌فسه‌هرین کورد ئه‌وین ژناڤ هیزین ئیرانی ده‌رکه‌فتین خو نیزیکی پارتین سیاسی یین کورد ب تاییه‌قی KDPI کرن، مه‌ترسییان کوردان پتر دیاربوو، چونکی پتریا ئه‌فسه‌هرین له‌شکه‌ری شاه‌ی ژ نه‌ته‌وه‌یین نه‌ئیرانی وه‌ک کوردان بوون. ل ئه‌وی وه‌ختی بالیوژخانه‌یا ئه‌مه‌ریکا ب هووری هه‌لسه‌نگاندانا په‌وشا ناڤخویی یا ئیرانی دکر و دئه‌قی چوارچووڤه‌یدا، ل ٣ کانوونا دووی ١٩٧٩ بالیوژی ئه‌مه‌ریکا ل تاران ویله‌م هیلێ سوولیفانی برۆسکه‌یه‌ک بۆ وه‌زیری ده‌رفه‌ یی ئه‌مه‌ریکا سایروس قانسی فریکر و دیار کر، له‌شکه‌ری ئیرانی بوویه دوو به‌ش، به‌شه‌کی دڤیت شاه‌ سیاسه‌تا ئاسنی مه‌رامبه‌ری خه‌لکی ئیرانی بکاربینت، و به‌شی دووی دگه‌ل کوردان دگوت پیدفیه‌ شاه‌ بریارا دووماهیین بده‌ت و ده‌ستان ژ ده‌سته‌لاتی به‌رده‌ت، به‌روڤاژی دا ده‌ست ب کو‌ده‌تایه‌کی کهن و شاه‌ی ژ ده‌سته‌لاتی دوور کهن. سوولیفانی داخواز ژ قانسی کر کارته‌ری پازی بکه‌ت گفاشتنا لسه‌ر شاه‌ی بکه‌ت ده‌سته‌لاتی بجه‌ به‌یلت (Sullivan, ١٩٨٣, ٤٤; Vance, ١٩٨٣, ٣٢٥). ل ئه‌قیری دیار دبیت سوولیفانی هه‌ست دکر مه‌ترسییا دۆزا کوردی لسه‌ر ده‌سته‌لاتا شاه‌ی ژ جارن به‌یتر لیهاتیه‌ و کورد ژ سیاسه‌تا ژناڤرن و سه‌رکو‌تکرنا شاه‌ی نه‌ترسیانه‌.

په‌نگه‌دانان په‌وشا ئیرانی دناڤه‌را ٤ تا ٧ کانوونا دووی ل ده‌رفه‌ پتر دۆزا کوردی دچوارچووڤی پێشهاتیین ئیرانی‌دا لسه‌ر ئاستی نێڤده‌وله‌تی هاته‌ پێش، دئه‌قی بواریدا ئه‌حمه‌د ئه‌سکه‌نده‌ری دبیره‌وه‌ریین خۆدا دایه‌ دیارکرن کونفرانسی (گۆا دلووپ -Gua deloupe)^(١٥٠) بۆ شاه‌ی ئیرانی و راپه‌رینا خه‌لکی پۆژه‌لاتا کوردستانێ ببوو خاله‌ک

(١٥٠) دناڤه‌را ٤-٧ کانوونا دووی ١٩٧٩ دا دناڤه‌را سه‌روکی ئه‌مه‌ریکا جیمی کارته‌ری، سه‌روک وه‌زیری به‌ریتانیا (لیوئاردی جیمس کالاهان ١٩٧٦-١٩٧٩ Leonard James Callaghan) و سه‌روکی فه‌ره‌نسا (فالیری رینی ماری جو‌رجس ژیسکارڤیستان ١٩٧٤-١٩٨١ Valery Rene Marie Georges Giscard D'Es-ting) و راپوژکاری ئه‌لمانیا پۆژناڤا (هیلنمووت شمیت ١٩٧٤-١٩٨٢ Helmut Schmidt) ل دوورگه‌ها

وەرچەرخانی یا گرنگ، چونکی کارتیکنەکا راستەوخۆ کر سەر لەزاتییا پیشقەچوونا رەوتا پروودانین سیاسی و لەشکەری ل کوردستانێ کر، هەر وەسا ئەمریکا هات پالدان سیاسەتا خو مەرامبەری ئۆپۆزسیۆنی و شاھی ئێرانێ بگووهریت (ئەسکەندەری، ۲۰۲۱، ۲۱۹)، چونکی ل ئەوی دەمی نەبتنی دۆزا کوردی مەترسی ئیخستە سەر ئێرانێ، بەروفاژی کارتیکنەک بهیز کرە سەر عێراق و تۆرکیا و ب ئەقی چەندی مەترسی کەفتن سەر بەرژەوه‌ندیین ئەمریکا ژێ ل دەقەرێ (The Militant, January ۲۶, ۱۹۷۹).

د گەرماتییا پیشقەچوونا دۆزا کوردی دناف رەوشا خرابا ئێرانیدا، و ژبەر گۆمانین ماییتیکرنا ئەمریکا دکارووبارین ئێرانێ دا، ل ۱۶ کانوونا دووی ۱۹۷۹ خومەینی ئەمریکا ب: «شەیتانی مەزن، دۆژمنا ئیسلامی و پشتەفانیکرنا کوردان بۆ دابەشکرنا ئێرانێ» دا نیاسین^(۱۵۱)، ئەف درویشمین خومەینی بوون دەمار دخوینا پشتەفانیین ئەویدا، و بوونە ئارمانجین دژابەتیکرنا هیزین شوهرشا ئیسلامی ب دژی ئەمریکا و کوردان، و بەردەوام هیزین خومەینی کورد ب دیقەلانکین واشنتۆن دناف پیشقەچوونا پیشهاتین سیاسی یین ئێرانیدا وەسف دکر (Kennedy, August ۲۶, ۱۹۹۹; Cohen, October, ۲۰۱۳).

پشتی دەرکەفتنا شاھی ژ ئێرانێ ل ۱۶ کانوونا دووی ۱۹۷۹، ئیکەمین گورانکاری دناف سیاسەتا دەرڤە یا ئەمریکا دا مەرامبەری کوردان هاتەکر، چونکی پشتی چوونا شاھی دۆزا کوردی تارادەیه‌کی کەفتە دناف ستیراتیژیا ئەمریکا دا (عبدالخالق، ۲۰۱۲، Pahlavi, ۲۶۹، ۱۷۳، ۱۹۸۰؛)، رێڤەبەرێ CIA ستانفیلد تۆرنەری پیشنیازکر کورد بهینە پرچەکر، بەلێ بەرپرسی CIA ل تاران ئەف پیشنیازە رەتکر (Shawcross, ۱۹۸۹، ۴۱۶، ۲۶۱، ۱۶۵). ل ئەوی دەمیدا بەرپرسی ئەمریکا دایە دیارکرن ژناڤچوونا دەستەه‌لاتا شاھی ئیک ژ گرنگترین هیقیین کوردان بدەستڤه‌هات و ئەوان هزرکر ئیدی دی ئەو ئازادبن (Wright, ۲۰۱۱، ۹۰). دگەل هندی‌دا قۆنسۆل ئەمریکا ل تەبریز مایکل میتزینگۆی ئاشکەراکریه، ل دەمی شاھ ژ ئێرانێ دەرکەفتی رێژەیه‌کا دیارا کوردان ب تاییه‌تی ئەوین نیزیکی شاھی و ل بالیۆخانه و قۆنسۆلخانین ئەمریکا

(گوا دلووپ Guadeloupe) دناڤه‌را ئەقیانووسی ئەتله‌سی و دەریا کارایی ل فەرەنسا بۆ گەنگەشەکرنا بارودۆخین گشتی یین رۆژه‌ه‌لاتا نافین و پیشهاتین ئێرانێ ب تاییه‌تی هاتبوو ئەنجام دان (Ali, 2018, 96):
 رەسوولی، ۲۰۲۱، ۴۳۴-۴۳۵؛ نەقشی، ب.م، ۵۵-۵۷؛ عەبدوللا، ۲۰۳، ۲۰۱۳-۲۰۴.
 (۱۵۱) ل دۆر ئەمریکا دەزروبیریین خومەینی دا بەرێخۆبده (الخميني، ۲۰۱۳).

کاردکر زۆر خه‌مگین بوون، چونکی ئه‌وان باش دزانی دێ پڕیما خومه‌ینی ژ یا شاه‌ی خرابتر بیت مه‌رامبه‌ری دۆزا ئه‌وان یا نه‌ته‌وه‌ی، و ئه‌مریکا هیچ گورانه‌کاریه‌کی ده‌هلویست و سیاسه‌تا خۆدا مه‌رامبه‌ری دۆزا ئه‌وان ناکه‌ت (Kennedy, August ٢٦, ١٩٩٩). ده‌رامبه‌ردا حکومه‌تا ئیرانی پڕۆژه‌ک پێشکشی کوردان ب سه‌روکاتیا KDPI کرن و تیدا ده‌سته‌لاته‌کا کارگیری یا نه‌مه‌رکه‌زی و بکاره‌ینا زمانێ کوردی ب ئه‌وان دا، به‌لێ KDPI ئه‌و پڕۆژه‌ په‌تکر و تاران هزرکر کوردان ئه‌ف پڕۆژه‌ ب پشته‌قانی ئه‌مریکا یی ره‌تکری، ژبه‌ره‌ندی تاران ده‌ست ب سیاسه‌ته‌کا تۆند ب دژی کوردان کر (CIA, March, ١٩٨٨). ل ئه‌فیری ئه‌وان کوردان وه‌سا هزرده‌کر ئه‌و پڕیما ل جه‌ئ پڕیما شاه‌ی ده‌سته‌لاتی بکه‌ت دێ ب هه‌وی شیوازان ب دژی مافین کوردان و ئه‌مریکا ژێ ژبه‌ر به‌رژه‌وه‌ندیین خوه‌ و ئه‌وان پێکه‌فتنامه‌ین دگه‌ل پڕیما شاه‌ی مۆرکری نه‌شیت ب چ په‌نگان خو نیزیکی کوردان بکه‌ت و دێ ل سه‌ر سیاسه‌تا خو یا پاره‌سته‌ و به‌ریخۆبده‌یی مه‌رامبه‌ری دۆزا کوردی به‌رده‌وام بیت.

هه‌ژی بیژین ب دپژاھییا سه‌رده‌می حوکمرانییا په‌له‌ویان و تا ژنافچونا سیسته‌می پاشایه‌تی ل ئیرانی، ئه‌مریکا جاره‌کی بتنی ژێ پویه‌کی دروست مه‌رامبه‌ری ئه‌وی سیاسه‌تا تۆندا حکومه‌تین ئیرانی ب دژی کوردان په‌یره‌ودکر نشان نه‌دابوو، سه‌ره‌پای هندی ئه‌مریکا به‌رده‌وام خو ب پارێزه‌را مافین مروّفی، ئازادی و دیموکراسیی دده‌ت نیاسین، دراستیدا به‌رپرسی ئه‌مریکا ئه‌ف درویشمه‌ ب دژی سوّقیه‌ت بکارده‌ینان، و ده‌ه‌فی بیافیدا ئه‌مریکا ل پۆژه‌لاتا کوردستانێ چ تشت ب ده‌ستقه‌نه‌ده‌ینان، له‌ورا به‌رپرسی ئه‌مریکا وه‌سا هزرده‌کر دژایه‌تیکرنا بزاڤا پرزگارخووا نه‌ته‌وایه‌تییا کوردی ل ئیرانی پتر ده‌به‌رژه‌وه‌ندییا ئه‌مریکا دایه (ئه‌حمه‌د، ٢٠١٨، ١٢٠-١٢١) ئه‌فه‌ ل ده‌مه‌کیدا بوو کوردان ب تایبه‌ق KDPI هزرده‌کرخومه‌ینی و کارته‌ری په‌یوه‌ندیین نه‌ینی دگه‌ل ئیک هه‌ین، و کارگیریا کارته‌ری پۆله‌کی مه‌زن ده‌ینانا په‌وتا ئیسلامی بو ناف مه‌یدانا سیاسی ل ئیرانی هه‌بوو و KDPI ئاشکه‌راکریه‌ کارته‌ری و خومه‌ینی په‌یوه‌ندیین خو یین نه‌ینی تا پۆژه‌کی ژ به‌ری چوونا شاه‌ی ژ ئیرانی پاراست بوون^(١٥٢) و خومه‌ینی ده‌رسقا په‌یامه‌کا کارته‌ری دا لدۆر حکومه‌تا ئیرانی یا ئیسلامی گوتبوو: «دیت

(١٥٢) ل دۆر هه‌بوونا په‌یوه‌ندیان دناقه‌را خومه‌ینی و حکومه‌تا کارته‌ری دا به‌ریخۆبده (Fattahi, 3, ١٥٢) (June, 2016; The Guardian, 10 June, 2016).

حکومه تا ئیرانی ژلای سهربازی و ئیمناهییی قه نیزیکی ئه مریکا نه بیت، به لی دئی ب دژی کۆمیونیزمان و پارتین کوردان و هه قیه پمانین سو فیه ت بیت، و دئی ئیرانی په یوه ندییین دوستانه دگهل واشنتون هه بن، سه قامگیری و ئیمناهییا ده قهری تیک ناده ت، و ژ هه مییی گرتگر ئیران هنارتنا په ترۆلی بو پوژئاقایی ناپاوه ستینت بتنی لسه ر ئه مریکا پیدفیه مایتیکرنی دکاروبارین نافخویی یین ئیرانییدا واته پشته فانییا کوردان نه که ت» (نه قشی، ب.م، ۵۱-۶۶).

ل ئه وی وه ختی به رپرسی ئه مریکی یین ل ئیرانی کاردکر باوه ری ب وه فادارییا کوردان هه بوو، ژبه رکو پتیریا زیره فانیین قونسو لخانه و به رپرسی ئه مریکا ل ئیرانی کورد بوون، بو هه وونه به رپرسی قونسو لخانه یا ئه مریکا ل ته بریز مایکل میتیرنگو دایه خو یاکرن:» تا پوژا شاهی ئیران به یلایی زیره فانیین من یین تایبه ت کورد بوون، ئه و میرخاس، وه فادار و جهی باوه ری بوون، له ورا من به رده وام دگوت بالیو زخانه یا مه ل تاران پیدفیه خه نیزیکی کوردان بکه یین، ژبه رکو دئی ل پاشه پوژئی بن باشتیرین هه قیه یمانین مه ل ئیرانی» (Kennedy, August ۲۶, ۱۹۹۹). به رو فازی بو چوونین میتیرنگو ژبه ر به رژه وه ندییین خو دگهل ئیرانا پاشه پوژئی، کارگیریا کارته ری پتر هه ولدا خو نیزیکی پژیما خومه یینی بکه ت، سه ره پای هندي CIA ب شیوه یه کی زه لال دابوو دیارکرن، هه ر ل کانونا دووی ۱۹۷۹ کورد تاکه نه ته وه بو هیزه کا چه کداری ب دژی حکومه تا ئیرانی ریکخستی، و پارتین سیاسی یین چه کدار مینا KDPI خودانا (۴۰) هزار شه رکه ران یین خه باتی بو حوکمی ئوتوئومی دکه ن یین هه یین، و هنده ک وه لاتین ئه وروپا پوژئاقا وه ک فه رهنسا^(۱۵۳) و چیکوسلو فاکیا پشته فانییا ئه وان دکه ن، و خالا لاواز کوردان ئه وه دنا ف خو دا لسه ر چه ندین گرووپان هاتینه دابه شکرن و گوهدارییا چه سه رکده یین خو ناکه ن (CIA, June, ۱۹۸۵).

هه رچه وابیت چوونا شاهی ژئیرانی بوو ئه گهری سه رکه فتنا شو ره شا گه لین ئیرانی (ئیرانه نا، ۲۰۱۸، ۴۸۲-۴۸۴) ل ئه وی ده می ئه مریکا هیچ جو ره سیاسه ته ک

(۱۵۳) ل دو یف هزر و بیرین نوژداری فه رهنسی (فریدریک تیسو) ی ل سالا ۱۹۸۰ فه رهنسا بریکا (ریکخراوا پزیشکین بی سنوور Médecins Sans Frontiers'-MSF) ده ست ب پشکیشکرنا هاریکاریان بریکا (کومه لا هه فکاریین پزیشکین جیهانی Aide Médicale Internationale-AMI) یا فه رهنسی ب پشته فانییا په ناهندی سیاسی یی کورد (که ندال نه زانی) بو کوردان ل ئیرانی کر (تیسو، ۲۰۱۶، ۱۸).

مەرامبەری کوردان نەبوو، ژێگەرێ نەبوونا پەیوەندییان دگەل لایەتین سیاسی یێن کوردی مینا KDPI، ئەف پارتە ب رووخیانا پزێما شاهی هەفەیمانا ئەمریکا دزۆر دلخۆش بوو، و ب شیوەیه‌کی فەرمی پشتەفانییا خۆ بو سەرکەفتنا شۆرەشا گەلێن ئێرانێ و دژایەتیکرنا ئیمپرایلیزیمیا ئەمریکا راگەهاند(بابان، ٢٠٢٢، ٤٧٤؛ قادری، ١٣٨٦، ب٢، ٥٨-٥١؛ خەزری، ٢٠٢٠، ب٢، ٧٢-٧٦) و پشتی سەرکەفتنا شۆرەشا گەلێن ئێرانێ بو ب دەستفەهینا مافین خۆ یێن نەتەوه‌یی کوردان گەلەک هەولدان و ب دەهان جاران لایەتین سیاسی یێن کوردی بەشداری د دانوستاندن و کۆمبۆوناندا دگەل پزێما خومەینی کر، و ئیک ژ ئەوان کۆمبۆونا یا باژیری سەقز^(١٥٤) بوو، ئەف کۆمبۆونه ل شەفا ١٧ کانوونا دووی ١٩٧٩ ل مالا ئیمامێ مزگەفتا سەقز (حاجی مەلا عەبدوللا محەمەدی) ب بەشدارییا سەرکرده‌ین کورد ئەحمەد موفتی زاده، شیخ عیزەدین حوسەینی و چەند سەرکرده‌ین دی هاتە ئەنجامدان، تیدا پێشەتایی کوردستانی هاتنە گەنگەشە کرن، و پاشی چەندین داخوازی ژ سەرکرده‌ین شۆرەشی و دەستەهلاتا ئەوی دەمی یا ئێرانێ کرن، و داخوازیی کوردان ب شیوەیه‌کی گشتی سێ خالین گەنگ بخۆفە گرتبۆون وەک: ژناڤرنا زۆما نەتەوايه‌تی، زۆما مەزەه‌بی و زۆما چینیایەتی، چونکی ب درێژاهییا پزێما شاهایەتی کورد کەفتبۆون ژیر فشارا ئەفان هەرسێ زۆمان فە (ئیمامی، ١٣٩٩، ٢٨٩). ل ئەوی وەختی خومەینی راگەهاند ئەمریکا کورد پالداينه ئەفان کۆمبۆونا ئەنجامبەدن و ئەفان جۆره داخوازیی ب دژی ئایینی ئیسلامی ژ تاران بکەن، سەرکرده‌ین کورد ب «زەندیق» دانەنیا سین (Bengio, ١٩٨٣, ٢٠-٥٠). هەژی یە بێژین ئەمریکا ب هیچ پەنگەکی پشتەفانییا کوردان نەدکر، بتنی ئەمریکا ب پیکا هەوالگیریا خۆ CIA دویچوونا پەوشا دۆزا کوردی دکر و بۆچوونین خۆ لدۆر کارتیکرنا ئەفی پرسی ل سەر ئێرانێ دکر.

ل ١٨ کانوونا دووی ١٩٧٩ هێژین ئێرانێ بەرپرسی ئەمریکا ل تاران ئاگەهدار کرن

(١٥٤) ل دەستپیکا سالا ١٩٧٩ باژیری سەقز کەفتبۆو دبن کونترۆلا هێژین کوردی فە، ژبەر جەهێ ئەوی یێ ستراتیژی هێژین ئێرانێ بەردەوام هەولدا بکەن دبن کونترۆلا خۆ فە و ل ئەفی ماوه‌یی چەندین شەڕین سەخت دگەل هێژین کوردی ل ئەفی باژیری ئەنجام دابوون و تا سالا ١٩٨١ پتیریا جاران دبن کونترۆلا کوردان فە بوو(ئیمامی، ١٣٩٩، ٢٨٨).

هێژین کوردی هێرشکره‌یه سهر بنگه‌هه‌ک سه‌ربازی یی ئیرانی ل سنه^(۱۵۰) ده‌مان ده‌مدا فه‌رماندی هێژین پیاده یا ئیرانی مه‌ترسیا دۆزا کوردی ل ئیرانی بو به‌پررسی ئه‌مریکا دا شپۆقه‌کرن، و دیسان دا دیارکرن دبیت ژ فه‌رژا بزافا نه‌ته‌وایه‌تییا کوردی خه‌لکی ئازه‌ریجان، به‌لۆجستان و خوزستان ژ ب دژی ده‌سته‌لاتا ئیرانی رابنن، CIA خویا کرییه ژنه‌گه‌ری دژایه‌تیکرنا کوردان و نه‌ته‌وه‌یی دی حکومه‌تا نافه‌ندی یا ئیرانی لاوازبوویه، به‌پررسی ئه‌مریکی دایه دیارکرن:» مه‌ چ پیزانیین راست و دروست لدور پیشه‌اتیین ئالوژیین ده‌رفه و هه‌رمیین ئیرانی نین»، دگه‌ل هندیدا ئاشکه‌راکریه: « ئه‌گه‌ر پیشه‌اتیین مه‌ترسیدارین ئیرانی یین نوکه به‌رده‌وام بن دی کاره‌ساتین ترسناک ل کوردستان پووده‌ن، ئاریشه‌یین نه‌ته‌وه‌یان ژوان کوردان و به‌لۆجیان دی ده‌رفه‌تان بو زله‌ژین ده‌ره‌کی ب تایه‌قی سوڤیه‌ت هینته پیش مایه‌تیکرنی دکاروبارین ئیرانیدا بکه‌ن» (CIA, January ۱۹, ۱۹۷۹). لدویف ئه‌قی چهن‌دی ب په‌نگه‌کی زور پون خویا دبیت ترسا سه‌ره‌کی یا به‌پررسی ئیرانی و ئه‌مریکا ژ ئالوژین کوردستان ئه‌و بوو سوڤیه‌ت ب خو ب ده‌لیقه‌ بزانی و به‌یت دناف دا پشته‌قانییا کوردان بکه‌ت، داکو پیگه‌هی خو ل ده‌فه‌ری به‌یز بکه‌ت و به‌ره‌ف که‌نداڤی فارسی بچیت.

ل ۱۹ کانونا دووی ۱۹۷۹ خومه‌ینی پیرۆزباهییا سه‌ره‌که‌فتنا شوڤه‌شی ل خه‌لکی ئیرانی کر (ئیرانه‌نا، ۲۰۱۸، ۵۳۸-۵۴۱)، ده‌مان ده‌مدا خومه‌ینی راگه‌هاند ب مه‌ره‌ما دابه‌شکرنا ئیرانی و لاوازکرنا کونترۆل حکومه‌تا ئیرانی ل سه‌ر ده‌فه‌رین کوردستان ئه‌مریکا پشته‌قانییا کوردان ب دژی پژیما نوی یا ئیرانی دکه‌ت، له‌ورا لژیردرویشمی ئیکگرتن (وه‌حده‌ت)^(۱۵۱) به‌یاننامه‌یه‌ک به‌لافکر، و داخووا ژ خه‌لکی ئیرانی کر رپیقه‌نه‌کا سه‌رانسه‌ری ب دژی ئه‌مریکا و سه‌روک وه‌زیری ئیرانی (شاپوور به‌ختاری ۲۶ خزیانا ۱۹۱۴-۶ ته‌باخا ۱۹۹۱) ده‌ست پییکه‌ن (Ziarati, ۱۹۸۹، ۵۲۶؛ قه‌ترانی، ۲۰۲۰؛ عه‌بدوڵلا، ب.م، ۴۸) و بو دۆژمن و نه‌یاریین ئیرانی دیار بکه‌ن هیشتا موسلمانین ئه‌قی

(۱۵۰) هه‌ر ژ ده‌ستپیکا روودانا شوڤه‌شا گه‌لی ئیرانی ل سالا ۱۹۷۸ باژیری سنه که‌فتبوو ده‌سته‌تی هێژین کوردی دا هه‌روه‌سا دناقه‌را سالین ۱۹۷۹ تا ۱۹۸۱ پتیا جارن ئه‌ف باژی ره‌ ده‌سته‌تی کوردان دا بوو (ئیمامی، ۱۳۹۹، ۲۸۸).

(۱۵۱) ئیکگرتن یان یه‌کبوون ل سالا ۱۹۷۹ لدویف بریارا خومه‌ینی پۆژه‌ک ل سه‌رانسه‌ری ئیرانی ژبو ئه‌نجامدانا رپیقه‌نه‌کی بو نیشاندانا ئیکریزیا شیعه و سونه‌یان ل ئیرانی هاتبوو ده‌ست نیشانکرن. ئه‌ف رپیقه‌نه‌ ل سالین دویفا ژ وه‌ک نه‌ریته‌ک ده‌اته ئه‌نجامدان (عه‌بدوڵلا، ب.م، ۳۵).

وه‌لاق ئیک‌گرتیینه وه‌ک ئه‌وا شه‌یتان (ئه‌مه‌ریکا و به‌ریتانیا)^(۱۵۷) دیژن وه‌سا نینه و هیچ تیک‌چوونه‌ک دناق ریزین ئیکه‌تیا موسلمانین ئیرانی دا په‌یدانه‌بوویه، رادیو و ته‌له‌فریو‌نان بانگه‌شه‌یین زور بو ئه‌قی رییقانی دکر (عه‌بدو‌ل‌لا، ۲۰۱۸، ۴۹؛ عه‌بدو‌ل‌لا، ب.م، ۴۸).

ل ئه‌قی ده‌می دا وه‌زاره‌تا ده‌رفه‌یا ئیرانی ب هه‌می باوه‌را خوه‌ گه‌ه‌شتبوو ئه‌وی باوه‌ریی، کو هیزه‌ین ده‌ره‌کی ب تایه‌قی ئه‌مه‌ریکا پشته‌قانی کوردان دکه‌ت، ژبه‌ر هندئ بو بالیو‌زخانه‌یا ئه‌مه‌ریکا ل تاران پونکر حکومه‌تا ئیرانی پیزانیین باش بده‌ستقه‌هینایه و ب ئاشکه‌رای دده‌نه دیارکر ئه‌مه‌ریکا و ئیسرائیل ب ریکا عیراقی هاریکاریا شو‌ره‌شگیرین کورد دکهن، دبه‌رامبه‌ر دا بالیو‌زخانه‌یا ئه‌مه‌ریکا ل تاران راگه‌هاند: «ئه‌فه بو چه‌ندین جاران مه‌ بو ده‌سته‌لاتا ئیرانی دیارکر واشنتون ب هیچ په‌نگه‌کی پشته‌قانی کوردان ناکه‌ت و ئه‌مه‌ریکا چه‌ ده‌ستکه‌فتین گنگ دپشته‌قانیکرنا کورداندا بده‌ستقه‌ناهییت» (Ziarati, ۱۹۸۹, ۵۲۷). هه‌روه‌سا ل ۲۸ کانونا دووی ۱۹۷۹ CIA دا دیارکر سهرۆک ئه‌رکانی هیزین ئیرانی په‌یامه‌کا توند ب ریکا رادیویا ئیرانی ئاراسته‌ی کوردان کر و تیدا ئه‌ف خاله‌ دان دیارکر:

۱. پیدفیه کوردان ده‌ستان ژ چالاکیین خو ب دژی هیزین ئیرانی به‌رده‌ن.

۲. داخواز ژ خه‌لکی مه‌ده‌نی دژمین حکومه‌تی راده‌ستی هیزین ئیرانی بکه‌ن.

۳. هو‌شداری دا کوردان هه‌می چالاکیین ئه‌وان دی ب توندی هییه‌ ژنافه‌رن و یشکداریین ئه‌وان هییه‌گرتن و ب شیویه‌کی توند هییه‌ سزادان چونکی بو بیانیان مینا ئه‌مه‌ریکا کاردکه‌ن (CIA, February ۲, ۱۹۷۹).

ل ئه‌قی ده‌می دا سهرۆک وه‌زیری ئیرانی شاپور به‌ختیار دکونگره‌کی رۆژنامه‌قانیدا راگه‌هاند ئه‌وی فه‌رمان ل هیزین ئیرانی کریه‌ ب توندی به‌رسقا چالاکیین ب دژی حکومه‌تی لسه‌رانسه‌ری ئیرانی بده‌ن، ب ئه‌قی چه‌ندئ هیزین ئیرانی ئوپراسیونه‌ک بنافی «ئوپه‌راسیونین پافزکرن» Pacification Operations «لسه‌ر سنووری ئیران- عیراقی ب دژی کوردان ده‌ستپیکر و ژه‌گه‌ری توندیا به‌ره‌نگاریا کوردان ب دژی هیزین ئیرانی بو ئه‌گه‌ری هندئ هیزین ئیرانی ده‌ست ب دارشتنا پلانه‌کا نوی

(۱۵۷) ل دۆر سیاسه‌تا به‌ریتانیا مه‌رامبه‌ری پیشه‌اتین سیاسی یین ئیرانی به‌ریخوبده (محمد، ۲۰۲۲؛ Saidabadi, 1998).

لژیر نافونیشانی «هه‌وا ژچه‌ککرنی» Disarmament Campaign «ل ده‌قه‌رین کوردی ده‌ستییکه‌ن و ب ئه‌قی چهندی زیانی زۆر ب کوردان که‌فتن (CIA, February ۲, ۱۹۷۹).

ل دووماهییا کانونا دووی ۱۹۷۹ ئه‌مریکا ده‌رگه‌هی خۆ بۆ په‌نابه‌رین ئیرانی قه‌کر بوو، و دئه‌قی چوارچوو‌قه‌یدا چهن‌دین که‌سایه‌تیین کورد وه‌ک (ئهمیر ئه‌سه‌د) و برایی ئه‌وی (ئهمیرئهم‌جهد) که‌هشتن ئه‌مریکا، ب ئه‌قی چهندی پتر حکومه‌تا ئیرانی سیاسه‌تا خۆ مه‌رامبه‌ری کوردان تۆندکر سنوور ب تۆندی کونترۆلکرن، فه‌رماندیی له‌شکه‌ری و هی‌زین ئه‌منی پۆژانه‌ خه‌لک دگرتن و سیداره‌ددان (ئیرانه‌نا، ۲۰۱۸، ۵۴۵). هه‌روه‌سا ب گۆمانا پشته‌فانی‌کرتا کوردان و تیکدانا په‌وشا ئیرانی پژهیه‌کا دیارا پشته‌فانیین خومه‌ینی هی‌رش دکره‌ سه‌ر بالیۆزخانه‌یا ئه‌مریکا، سه‌ره‌رای به‌شداریا کوردان دشۆره‌شی دا ئه‌گه‌رین سه‌ره‌کی یین هی‌رشکرنی دزقرین بۆ هندی ئه‌وان هزردکر حکومه‌تا ئه‌مریکا یا کوردان پالده‌ت بۆ ئالۆزکرن پشها‌تیین ئیرانی و دابه‌شکرن ئه‌وی، برنا نه‌فتا ئیرانی بۆ ئه‌مریکا ب به‌ایه‌کی کیم، و بکاره‌ینانا ئیرانی بۆ مه‌ره‌مین هه‌والگیری و پاراستنا به‌رژه‌وه‌ندیین ئه‌مریکا ل ده‌قه‌ری، و لاوازکرن پی‌گه‌هی ئیرانی لسه‌ر ئاستی نی‌فده‌وله‌تی (Carter, ۱۹۸۲, ۲۴۸; Carter, ۲۰۱۰, ۲۷۹-۲۷۸; Congressional Research Service, May ۱, ۱۹۸۱, ۱۴). ده‌ه‌مان وه‌خت دا خومه‌ینی پراگه‌هاند ئه‌گه‌ر ئه‌مریکا مای‌تیکرنی دکاروبارین ئیرانی و پشته‌فانییا کوردان دا نه‌که‌ت، و ئه‌گه‌ر لایه‌نگیرین ئه‌وی ده‌سته‌لات و ریشه‌برنا کاروبارین ئیرانی ب ده‌ستقه‌هینا، هینگی هنادرنا نه‌فتی بۆ هه‌قه‌یه‌مانین ئه‌مریکا یین پۆژنا‌ق‌ای ناراه‌سته‌ینت و دی په‌یوه‌ندیین دۆستانه‌ دگه‌ل ئه‌مریکا گری‌ده‌ت، و خومه‌ینی سۆزدا دابۆ ئه‌مریکا شۆره‌شا ئیسلامی یا ئیرانی په‌وانه‌ی وه‌لاتین دی نه‌که‌ت (نه‌قشی، ب.م، ۵۸؛ Al-Jiboury, ۲۰۱۸, ۸).

ل ۱ شۆباتا ۱۹۷۹ خومه‌ینی ژ فه‌ره‌نسا به‌ره‌ف ئیرانی‌قه‌هات^(۱۵۸)، و ل ده‌می که‌هشتی خه‌لکه‌کی زۆر ژ هه‌می نه‌ته‌وه‌یین ئیرانی چوون پیشوازییا ئه‌وی، وپشتی هینگی خومه‌ینی به‌ره‌ف گۆرستنا (به‌هشتا زه‌ه‌را) ل تاران چو و ل ئه‌وی‌ری گۆتاره‌ک

(۱۵۸) به‌رپرستی کۆمیتا په‌نابه‌رین کوردین عیراقی ل تاران (عه‌بدو‌ل‌لا ئاغا پشه‌ری) دبیره‌وه‌ریین خۆدا دابه‌ دیارکرن ل دوی ئه‌وی نه‌خشی CIA بۆ زفرینا خومینی بۆ ئیرانی دارشتی لدویف فه‌رمانا ل فه‌رماندین ئیرانی یین پشته‌فانیین شاهی هاتیه‌ کرن لده‌می زفرینا خومه‌ینی نابیت ب هیچ په‌نگه‌کی ناریشه‌یان بۆ ئه‌وی دروست بکه‌ن (پشه‌ری، ۲۰۰۹، ۳، ۷۹).

پیشکیشکر و ھێرشکرە سەر ئەمریکا، دا دیارکرن ئەف پشھاتین ل ئێرانی پرویدیاین دەستی ئەمریکا یی تیدا و پشتەقانییا ئۆپۆزسیۆنا ئێرانی ژ وان کوردان دکەت، داکو حکومەتا نوی یا ئێرانی توشی شکەستن بێت، لەوێ داخواز ژ ئەفسەرین ئێرانی کر پەیوەندیین ب خەلکی ئێرانی بۆ دژایەتیکرنا ئەمریکا بکەن (Carter, ٢٨٧, ٢٠١٠; الخمينی, ٢٠١١, مەموزینی, ٢٠١١, ٥٥). ب ئەف چەندی ئەمریکا تووشی مەترسیان بوو دگەل ھندی دا کوچکا سپی پاگەھاند گوتارین خومەینی چ کارتیکرنا ل سەر سیاسەتا ئەمریکا مەرامبەری ئێرانی ناکەت، و ئەمریکا دزانی ئیدی نەشیت دگەل ئێرانی کار بکەت، ھەرەسا سەرۆکی (ئەنجومەنی ھەوالگیریا نەتەوہیی یی ئەمریکا (The National Intelligence Council - NIC)^(١٥٩) (ریچارد «دیک» لیمان Rich-ard “Dick” Lehman ١٩٧٩-١٩٨١) بۆ بەرپرسی CIA, ستانفیلد تۆرنەری دا دیارکرن سیاسەتا ئەمریکا ل ئێرانی کەفتیە درەوشەک زۆر بزەحمەتدا و چارەنقیسی پشھاتین ئێرانی دیار نینە کا دی ب چ شیوە کارتیکرنی ل سەر سیاسەت و بەرژەوہندیین ئەمریکا ل دەفەرێ کەن (Carter, ٢٨٧, ٢٠١٠; CIA, ٢ Feburayr, ١٩٧٩).

لدویش ھزربیرین شۆفەکاری سیاسی یی CIA بۆ کاروبارین عێراق و ئێرانی ستیفن سی. پیلتیتیر ھەر ل پۆزا خومەینی فەگەریایی ئێرانی ئیکەمین پینگاڤا ئەوی لدۆر دۆزا کوردی ھافیتی، بریارد KDPI ئەوا ل دەستپیکا روودانا شۆرەشا گەلین ئێرانی خەبات بۆ مسۆگەرکنا مافین نەتەوہیی کورد ب ریکا بدەستفەھینانا حوکمی ئۆتۆنۆمی دچوارچووفی ئێرانەک دیموکراسیدا ب دەستفەھیت، نەھیلەت واتە خومەینی بریارد ب ھیچ پەنگەکی دانپیدانی ب ھەبوونا مافین نەتەوایەتی یی کوردان ل ئێرانی نەکەت (Pelletiere, ٢٠١٦, ٢٤). دگەل ھندی دا واشنتۆن چ کارفەدان دەربارە ی ئەف بریارا خومەینی دیارنە کربوون، و بتنی کارگیریا کارتەری ھزر ل پاراستنا سەرۆھریا ئێرانی و بەردەوامییا پاراستنا بەرژەوہندیین ئەمریکا و ساخلەمییا دیپلۆماتکار و راویژکاریین خۆ ل ئێرانی دکر، ب ھیچ پەنگەکی گرنگی ب بنەمایین سیاسەتا خۆ یا مافین مرووفی مەرامبەری دۆزا کوردی نەدابوو.

ل ئەفی وەختیدا بنگەھی سەرەکی یی چالاکیین نەتەوہیی یی کوردان ل

(١٥٩) ئەف ئەنجومەنە ل سالا ١٩٧٩ ھاتیە دروستکرن و ئەرکی ئەوی یی سەرەکی نقیسینا راپۆرتان بۆ رێفەبەرییا CIA بوو و ھەک پەرەکی بوو دناڤ دامودەزگەھین CIA ل جیھانی (Turner, 2014).

دەقەرین کوردی مینا باژیرین مهاباد، سنه، سه‌قز و بانه یین بهیز بوون، و ب ئەفی شیوهی خەباتا چەكدارى یا كوردان ب دژی پژیما نوی یا ئیرانی چو بو دقوناغەکا نویدا، سەرەرای هندی باژیرین کرماشان و عیلام پیشهاتیین ب ئەفی پەنگی ب خۆقه نەگرتبوون، باژیرین پژیما زۆرینه‌یا ئەوان کوردین شیعه مه‌زه‌ب وه‌ك باژیرین (بیجار) و (قروه) ل پۆژه‌لاتا کوردستانی ببوون پشته‌فانتین سەرەکی یین پژیما نوی یا تاران. شەر و پیکدادان ل دەقەرین کوردی ل ئازەربایجانا پۆژتافا و یین سوننه و شیعه‌نشین کورد یین لسه‌ر سنووری ئیران-تۆرکیادا پویدابوون، و ئەف شەر ب شەرین نافخوویی کوردین (سوننه- شیعه) نه‌ك شەری ب دژی (پژیما نوی یا ئیرانی) ده‌اتنه‌ نیاسین. هیشتا KDPI بهیزترین پارتا سیاسی یا کوردی بو ل پۆژه‌لاتا کوردستانی، باژیری مهاباد^(۱۶۰) و ده‌ورووبه‌رین ئەوی دبن کونترۆل ئەوی فە بوون، ل ئەوی وه‌ختی ئیک ژ بهیزترین باژیرین ستیرا ئەوی یا سیاسی ده‌رکه‌فتی و بووی بنگه‌هه‌کی بهیز کوردان بو هه‌لگرتنا چەکی ب دژی پژیما نوی و ئاماده‌ نه‌بووی خو بو ده‌سته‌لاتا نوی یا ئیرانی ب چه‌مینت باژیری سنه‌ بوو، و ده‌هر پیشه‌اته‌ک سیاسیدا پۆلی ئەوی ژ یی باژیری مهاباد و ئورمییه‌ کیمر نه‌بوویه، و ئەف چه‌نده‌ دزقریت بو جه‌ی ئەوی یی ستراتژی و سیاسی (Bayat, Summer, ۲۰۰۸, ۳۱; MacDonald, ۱۹۹۱, ۱۲۹, ۱۳۳).

ل ۳ شۆباتا ۱۹۷۹ گۆرانکاریین مه‌ترسیدار ل پۆژه‌لاتی کوردستانی په‌یدابوون، کوردان پینگاڤین بهیز بو بده‌ستقه‌هینانا مافین خو یین نه‌ته‌وه‌یی هافیتن، و ب ئەفی چه‌ندی پۆژه‌لاتی کوردستانی بو ترسناکترین پارچه‌ ل ئیرانی (وزارة الثقافة و الاعلام دائرة العلاقات الخارجية العراقية، ب.ت: The Militant, ۲۱ December, ۱۹۷۹) ل ۴ شۆباتا ۱۹۷۹ کوردان کۆمبوونه‌ک ل تاران ئەنجامدا، و ئارمانجا سەرەکی یا ئەفی کۆمبوونی گه‌نگه‌شه‌کرنا فەدیتنا پیکه‌کی لدۆر چه‌وانییا پیکه‌ستنا هیزین کوردی بو پوی ب پوی بوونا ده‌سته‌لاتا نوی یا تاران بو بده‌ستقه‌هینانا مافین خو یین نه‌ته‌وه‌یی، بکارهینانا زمانی خو و پاراستنا دابونه‌ریتین خو بوو، ل ئەوی ده‌میدا کوردان بو په‌یامنیری پۆژنامه‌یا ملیتن یا ئەمریکی (سیندی جاکیس Cindy Jaquith ۱۹۴۸-۲۰۲۰) دادیارکرن «ئەم گه‌له‌ک هه‌ز ده‌کین نه‌ته‌وه‌یین ئەمریکا د بارودۆخین

(۱۶۰) ل کانوونا دووی باژیری مهاباد که‌فتبوو دبن کونترۆل کوردانقه، سەرەرای هیشین تۆندین هیزین ئیرانی بو سەر تا سال ۱۹۸۱ پتیریا جاران دبن کونترۆل کوردان فە بوو (Hassaniyan, 2021, 144).

خەڵکی کوردستانی بگەهن، ئەم هەزدەکەین ئەمریکی پەوشا مە ل ژێر دەستەلاتا نوێ یا ئێرانی بزانی، چونکی ئەمێ شەڕی دۆژمنەکا هەقەش دکهین». هەر وەسا کوردان پونکر:» ئەم نە ب دژی خەڵکی ئەمریکان، بەلکو ئەم بتنی دژایەتیا حکومەتا ئیمپرایزمی دکهین، هێقییه خەڵکی ئەمریکا راستیا خەباتا مە بزانی» (The Militant, ١٦ February, ١٩٧٩). پستی هینگێ کوردان بەیاننامەیهک ل دۆر داخوایین خۆ ل مهاباد ڕاگەهاند، و خۆیاکر پیدقییه نوونەرین کوردان دحکومەتین داهاقی یین ئێرانییدا هەبن، یا فەرە سەرکردهین سیاسی یین ئێرانی و خومەینی بزانی دچوارچووئی ئێران و دیموکراسیا ئێرانییدا پیدقییه دانپیدان ب هەبوونا مافین کوردان بهێتە کرن و دەولەت چارەسەری بۆ دۆزا کوردی بینیت (The Militant, ١٦ February, ١٩٧٩).

ئەمریکا رازینەبوو خۆ نیزیکی چ لایەنین سیاسی یین ئێرانی نە کوردان و نەخومەینی بکەت دیپلوماتکارین ئەمریکا دایە دیارکرن خۆ دویکرنا ئەمریکا ژ ئۆپۆزیسیۆن ب تاییهتی کوردان ببوو ئەگەری تیکچوونا پیشهاتین ئێرانی بۆ نمونه، ل ٥ شوباتا ١٩٧٩ دچافیچکەفتە کیدا دگەل گوڤارا دیرشیغل (Der Spiegel Magazine)^(١٦١) یا ئەلمانی نوونەرێ ئەمریکا ل UN (ئەندرو جاکسون یۆنگ Andrew Jackson Young ٣٠ کانوونا دووی ١٩٧٧-٢٣ ئەیلوولا ١٩٧٩) پونکر ئەگەری مەندەهووشبوونا ئەمریکا ژ ئاریشهیین ئێرانی دزقن بۆ پشتگوو هافیتنا گروپین ئۆپۆزیسیۆن ب تاییهتی کوردان ژلای ئەمریکا قە، و حکومەتین ئەمریکا بتنی گوهداریا بەرپرین ئێرانی دکر، هیچ گرنگی ب دۆزا کوردی نەددا، چونکی دۆزا کوردی ب پرسەکا نافخوویی یا ئێرانی دزانی، و هزرنەدکر دی کورد ب ئەوی پەنگی ئێرانی تووشی قەیرانین سیاسی و ئیمناهیین کەن ب مەرەما پاراستنا بەرژەوهندیین خۆ، و دەستکەفتین پیککەفتنامەین حکومەتا ئەمریکا دگەل تاران مۆکرین واشنتۆن ب هیچ پەنگەکی ئامادەنەبوو باسی دۆزا کوردی ل ئێرانی بکەت (Congressional Research Service, ١ May, ١٩٨١).

ل ٥ شوباتی دناڤ گەرماتییا کیشەیین ئێرانییدا ب تاییهتی ل کوردستانی خومەینی وەک سەرۆکی ئێرانی بریاردا (مەهدی بازارگان ٥ شوباتا ١٩٧٩-٦ کانوونا ئیکتی ١٩٧٩)

(١٦١) ئەڤ گوڤارە ل سالا ١٩٤٧ ژلای ئەفسەری بەریتانی جۆن سیمۆن چالۆنەر (John Seymour Chaloner) ب شێوهیهک هەفتیانە ل باژیری (هامبورگ Hamburg) دهاته وهشاندن (Silverman, 2010, 9; Hellack, 1992).

حکومه‌ته‌کا به‌روه‌خت دروست بکه‌ت، و لدۆیف فه‌رمانا خومه‌ینی ب تۆندی دژی کوردان پاره‌وستیا، و فه‌رمان ل هیزین ئیرانی کر هیزه‌کا سه‌رانسه‌ری بکه‌ت سه‌ر کوردستانی (هویدا، ۱۹۹۳، ۳۲۷؛ عه‌بدوللا، ۲۰۱۳، ۲۳۴؛ Kennedy, 6 December, ۱۹۹۳). لدۆیف هزروبیرین هه‌والگیریا CIA ل پوژا بارزگان هاتی سه‌ر ده‌سته‌لاتی ل تاران پشته‌فانییا هۆزین کوردی یین چه‌کدار، که‌سایه‌تین ئایینی و سه‌رکرده‌ین سیاسی یین کورد، هیزین پیشمه‌گه‌ری و ئه‌فسه‌رین کوردین یین ژناف له‌شکه‌ری ئیرانی ده‌رکه‌فتین ژده‌ست دا، و کوردان کونترۆل لسه‌ر پتیا ده‌قه‌رین کوردی ل باکووری پوژنافایی ئیرانی کر، ژ ئه‌نجامی ئه‌فی چه‌ندی راسته‌وخو نه‌خوشی دناقه‌را کوردان و هیزین ئیرانیدا ده‌ستپنکر، ل ده‌می گرووپین کوردان، نوونه‌رین حکومه‌تی و پشته‌فانین خومه‌ینی بزافکرین کونترۆلی لسه‌ر ده‌قه‌ری بکه‌ن هنده‌ک توندۆتیژی ل کوردستانی رویدان، و ب ئه‌فی چه‌ندی پتر CIA هاته‌ پالان پتر دویقه‌چوونا په‌وشا ده‌قه‌رین کوردی بکه‌ت ((CIA, August, ۱۹۷۹; CIA, February, ۱۹۸۰.

دناف که‌رماتییا پیشقه‌چوونا په‌وشا خرابا کوردان ل ئیرانی، ل ۹ شوباتی KDPI نامه‌یه‌ک بو خومه‌ینی فریکر و تیدا داخوازا مافین ملله‌تی کورد دچوارچووئی ئیرانه‌کا دیموکراسیدا کرن، پشتی هینگی حکومه‌تا ئیرانی لیژنه‌ک ژ (داریوش فۆروه‌ه‌ر ۱۳ شوباتا ۱۹۷۹ - ۲۹ ئه‌یلوولا ۱۹۷۹)، (د.ئیسماعیل ئه‌رده‌لان)، (د. کامیاب)، (د. محمه‌د موکری)، (ئایه‌توللا نووری)، (ئهمه‌د عه‌لی بابایی) و (ئبراهیم یونسی) ژبو ئه‌نجامدانا دانوستاندنا دگه‌ل نوونه‌رین کوردان دروستکر، ژ ئه‌نجامی ئه‌فی چه‌ندی ب ئاماده‌بوونا عه‌بدولپه‌حمان قاسملوی، ئهمه‌د موفتی زاد، ناسر سو‌بحانی و شیخ عیزه‌دین حوسینی ب به‌شداریا نژیکی (۲۰۰) هزار که‌سان دناقه‌را ۱۱ تا ۱۳ شوباتی کونگره‌کی به‌رهره‌ه‌لدۆر پیشه‌هاتین ئیرانی و کورتیا داخوازیین کوردان یین نه‌ته‌وه‌یی و ئایینی ل باژپرتی سنه‌هاته‌ به‌ستن، و تیدا قاسملوی و ئهمه‌د موفتی زاده‌گۆتار تیدا پیشکیشکر و دیارکر، کورد داخوازا حوکمی خو‌بریفه‌برنی نه‌ک جودابوونی دکه‌ن، و ئه‌و حوکمی خو‌بریفه‌برنی یی کوردان دقیا دا تیدا کاروبارین په‌وشه‌نبیری، کارگیری، جفاکی، هیزین پیشمه‌رگه‌ی دبن سه‌رپه‌رشتیا حکومه‌تا هه‌ریما کوردستانی دابیت و سیاسه‌تا ده‌رفه‌، به‌ره‌فانیی، له‌شکه‌ر، سیاسه‌تا ئابووری، دارایی و پلانتین ئابووری یین درپژخایه‌ن دا دبن سه‌رپه‌رشتیا حکومه‌تا نافه‌ندی دابیت

(ئەكبەر، ۲۰۲۱، ۲۱۵؛ بارزانی، ۲۰۲۱، ۲۶۷؛ بەرھەم، ۲۰۰۶، ۱، ۴۸-۴۹).

ل ئەفی ماوەیدا خومەینی ب شیۆەییەکی بھیز باوەری ب ھەندئ ھەبوو ئەمەریکا پشەقانییا کوردان دکەت، داکو دەستەلاتا نوی یا ئیرانی ژناقبەت، ژبەر ھندی ل ۱۳ شۆباتا ۱۹۷۹ خومەینی راستەوخۆ راگەھاند، کورد بو جیبەجیکرنا ئارمانجین ئەمەریکا ل ئیرانی کاردکەن، و ب پشەقانییا ئەمەریکا دقیت ئیرانی دابەش بکەن. لەوړا بو دادگەھکرنا بەرپرسین حکومەتا پژیما شاهی و دۆژمین خۆ یین کورد دادگەھا شۆرەشا ئیسلامی دروستکر، و (محەمەد صادق صادقی گیوی) یی نافدار ب (صادق خەلخالی ۱۳ شۆباتا ۱۹۷۹-۱ ئادارا ۱۹۸۰) کرە سەرۆکی ئەوئ، و دەست ب سیدارەدانا ژمارەکا زۆرا خەلکی ئیرانی و کوردستانی کر، دئەفی چوارچووڤەیدا خەلخالی دبیرەوهرییین خودا دایە دیارکرن، ب فەرمانا ئەوئ (۱۳۱۰) کەس ب تۆمەتا ئەنجامدانا کارین سیخۆریی بو ئەمەریکا و تیکدانا ئیمناھییا ئیرانی ھاتبوونە گولەبارانکرن و سیدارەدان، و پتریا ئەوان کورد بوون^{۱۶۲} (خەلخالی، ۱۳۷۹؛ خوشحالی، ب.ت، ج ۴، ۱-۱۰۱؛ IHRDC، ۲۰۱۱، ۱۲-۱۴. ل ۱۳ شۆباتی پۆژنامەنقیسی ئەمەریکی و دوستی کوردان (چاک نورسمان ئەندرسۆنی Jack Northman Anderson) پەخنەین تۆند ئاراستە ی کارگێرییا کارتەری و CIA کرن، و دا دیارکرن:» کارتەری و CIA دەقین خۆ دەربارە ی پرویدانین ل ئیرانی ھاتیینە پيش مەرامبەری ھەمی مروڤان یین گرتین، ئەقە د دەمەکیدایە پشەقانییا شاهی ھەتا دووماھیی دکر و پاشی ژناقبر دا پەیوہندیان دگەل سەرۆکی پەنابەری موسلمانا خومەینی گریدەن و حکومەتا ئەمەریکا ھۆشدار ی دابوو لەشکەرئ ئیرانی ئەگەر بزاقئ بکەن، شاهی بزقرینقشە دئ ئەمەریکا ھەمی ھاریکارییین خۆ بو ئیرانی پاوہستینیت» (Bakken، ۲۰۱۵، ۹۲؛ Anderson، February ۱۳، ۱۹۷۹). ل ئەوئ ماوەیدا ئەمەریکا پتر گرنگی دا دیپلوماتکارییین خۆ، دەزگەھ و پاپۆرتیین خۆ یین ھەوالگیکری ئەوین ل ئیرانی ماین دا نەکەڤن دەستئ دۆژمین ئەمەریکا دا وەک سۆڤیەت، چونکی ئەمەریکا دترسییا ئۆپۆزیسیونا ئیرانی کورد یان کومیونیست ئەقان بەلگەنامان بو سۆڤیەت قەگوھیزن، ژبەر ھندی پریاردا ئەوان دەزگەھان بەلەز بو سعودی و تۆرکیا قەگوھیزیت (Carter، ۲۹۲، ۲۰۱۰؛ Sullivan، ۱۹۸۳، ۱۹۱).

(۱۶۲) بو پتر پیزانیان ل دۆر کریارین خلخالی ب دژی کوردان بەریخۆ بدە (خوشحالی، ب.ت، ج ۴، ۱-۱۳۶).

ل ۱۴ شۆباتا ۱۹۷۹ ھەندەک ھێزێن چە کدارێن شوپەشی یێن پشتهفانێن خومەینی ھێرشکرە سەر بالیۆزخانەیا ئەمریکا و بالیۆزی ئەمریکا و (۱۰۰) کارمەندی بالیۆزخانە تێقە مابوونە ئاسی، سولێفانی دبیرەو ھیریێن خودا دایە دیارکرن: «ھێرشکەرەن ژسی لایانقە ھێرشکرە سەر ئافاھییی بالیۆزخانە، مالا من، نقتیسینگەھا من و ئافاھییی بالیۆزخانە ب خو. مە تە لەفونا ھێزێن خومەینی کر و ل وەختی پیدفی گەھشتن» (Carter, ۱۹۸۲). (Sullivan, ۱۹۸۳, ۱۹۱-۱۹۲; ب ئەفی چەندی ئارێشەیی ئێران پتر ب مەترسی کەفتن، و ھێزێن خومەینی بزافکرن کونترۆلی ل سەر پشھاتیی وەلاتی بکەن (Gage, ۱۵ February, ۱۹۷۹). ئەفی رویدانی سی دەرتەنجامی ترسناک ل پشت خو ھیلابوون:

۱. زارافی «شەیتانی مەزن» یی خومەینی بو ئەمریکا و «زەندیق» بو کوردان بکارھینای وەک ئیدانە کرنی نەک ھۆشدارییەکی ھاتنە پیش.

۲. خومەینی ئامادەبوو پەیوەندیان دگەل ئەمریکا بو ھەندەک مەبەستێن تاییەت مینا ژناڤرنا دۆزا کوردی دروستبکەت.

۳. کارگێریا کارتەری ھزر دپشتەفانیکرنا بزافا نەتەواپەتییا کوردی ئەوا داخووا ئۆتۆنۆمی ل ئێران دکر، ب ئەفی چەندی دا ھێزێن لەشکەری یێن ئێران پیدفی ھاریکاریێن سەربازی یێن ئەمریکا بو کونترۆلکرنا دەڤەرێن دبن کونترۆل ھێزێن کوردقە بن و دا حکومەتا بازەرگانی نەچار بیت بزافی کەت پەیوەندییێن تاران - واشنتۆن خوش بکەتقە (Farber, ۱۱۹, ۲۰۰۹; Bill, ۱۹۸۸, ۲۶۴-۲۶۵).

لەر پوناھییا ئەفی چەندی دیار دبیت سەرەرای دۆژمنایەتییا ھێزێن کوردی ب تاییەتی KDPI بو ئەمریکا ژبەر ئەفان ھۆکاران ئەمریکا خو نیزیکی کوردان نەدکر، چونکی ئەگەر بەرپرسی ئەمریکا و CIA خو نیزیکی کوردان کربان دا ھەمی بەرژەو ھەندییێن ئەوی ل ئێران تیکچن، و دامەترسی کەڤیتە سەر دیپلوماتکاریێن ئەوی ل ئێران ب تاییەتی قۆنسۆلخانەیا ئەمریکا ل تەبریز، چونکی بەرپرسی ئەمریکا ل تەبریز پەیوەندییێن باش دگەل کوردان ھەبوون.

ژلایەکی دی قە ژبەر گوماننا پشتهفانیکرنا ئەمریکا بو کوردان، ل ۱۷ شۆباتا ۱۹۷۹ سەرۆک ئەرکانی ھێزێن ئێران (محەمەد ولی قەرەنی ۱۲ شۆباتا ۱۹۷۹ - ۲۷ ئادارا ۱۹۷۹)

پاگەھاند ئیدی ریک ب ئەمریکا ناھێتەدان ئێران بۆ پاراستنا بەرژەوہندی و بنگەھێن خۆ یێن ھەوالگیریی بکاربھینیت، و دەھمان دەمدا بۆ دوێچوونا پێشھاتیین کوردستانێ شاندەکی حکومەتا ئێران ب سەرۆکاتیا داریووش فۆروہەری، ئیسماعیل ئەردەلانی، کامیابی، محەمەد موکری، ئەحمەد عەلی بابایی، ئایەتوللا نووری و ئبراھیم یونسێ سەرا دەفەرین کوردستانێ پیرانشار، نەغەدە و مەھاباد کرفە (اطلاعات، ١/ اسفندماہ ١٣٥٧؛ Congressional Research Service, May ١, ١٩٨١, ١٢). ھەرچەوا بیت، ئەمریکا ئەف تۆمەتە پەتکەرن و دا دیارکەرن ب ھیچ پەنگەکی پشەتەفانییا دۆزا کوردی ناکەت، ب ئەفقی چەندی دناقبەرا ١٧ تا ٢٥ شۆباتی دا ھێژین خومەینی دەرگەھێن بالیۆزخانەیا ئەمریکا ل تاران فەکەرن، و ئەمریکا دەست ب فەگوہاستنا ھێژین خۆ و ئەوان ھەقوہلاتیی خۆ یێن ل ئێرانێ ماین کرن (Azad; ٩٦, ٢٠١٧, ١٤٥; Bakken; ٩٦, ٢٠١٥).

ھەژییە بێژین شاندی حکومەتا ئێران بەردەوام بوو ل سەر سەرپەدانین خۆ بۆ دەفەرین کوردستان، و ل ١٨ شۆباتی بەرەف مەھاباد چوون و ل ئەوێری ب ئامادەبوونا عەبدولرەحمان قاسملووی، شیخ عیزەدین حوسەینی و غەنی بلوریان دگەل خەلکی مەھاباد کۆمبوون، ل ئەوی دەمی خەلکی مەھاباد پشەتەفانییا خۆ بۆ بزافا پزگاریخوازا کوردی ل پۆژھەلاتی کوردستان دا دیارکەرن، و داخواییی خۆ یێن خودموختارییی پێشکشی شاندی حکومەتا تاران کرن، دیسان ل ١٨ شۆباتا ١٩٧٩ ھندەک ئەفسەرین لەشکەری ئێران یێن پەیوەند دگەل ھێژین KPDI ھەین ب ھاریکاریا خەلکی ھێرشکەر سەربنگەھی ھێژین ئێران ل باژیری مەھاباد، شەری ژ چەندین لایانفە پویدا و پێژەیا کا زۆرا چەکی سڤک و کەلوپەلین لەشکەری کەفتە دەستی خەلکی و چەکی قۆرس و چەندین کەلوپەلین گەنگ کەفتە دەستی ھێژین KPDI، ژ فەرپێژا ئەفقی چەندی خەلک زۆر کەیف خۆش بوو، ژبەرکو ئەف بنگەھە نیشانانا زۆم و زۆرداریا سەردەمی شاھی بوو، ل ئەوی دەمی KPDI بەیاننامەیا ک بەلاڤکەر و تیدا داخوای ژ خەلکی کر تەقی نەکەن و ئارامیا باژیری مەھاباد بپاریزن، دبەرامبەردا خومەینی پونکەر ئەفە پلانەکا حکومەتا ئەمریکا یە، و ئەگەر ئەمریکا پشەتەفانییا کوردان نەکەت کوردان شیان نین ئەقان جوۆرە کریاران ب دژی ھێژین ئێران ئەنجامبەدن، دبەرامبەردا کوچکا سپی پاگەھاند ب چ پەنگی واشنتۆن خوە تیکەل ئەقان جوۆرە ھێشان ناکەت، و باشترە ئێران ھزری ل چارەسەرکەنا ئاریشەیین خۆ ب پیکین ناشتی بکەت

(گەوهەری، ۲۰۲۱، ۱۰۵-۱۰۶؛ بانیخیلانی، ۲۰۱۴، ۳۲۶-۳۲۷، Bill، ۱۹۸۸، ۲۶۴-۲۶۵).

هەروەسا ل ۱۹ شۆباتا ۱۹۷۹ جارەک دی شاندی حکومەتا ئێرانێ ل مالا کەسایەتیێی نافدارێ مهاباد (میرزا پەحیمی خەزاری) دگەل نوونەرێن باژێرێن کوردستانی وەک (سەلماس، ئۆرمی، بانە، سەردەشت، سنە، سەقز، مەریوان، مهاباد، بۆکان، نەغەدە و شنۆ)^(۱۶۳) کۆمبوون، سەرەرای ناکوکییا دناقبەر نوونەرێن باژێرێن کوردستانی دا، دئەقی کومبوونییدا داخواییهک ئاراستە ی شاندی حکومەتا ئێرانێ کرن، و ئەف داخواییه ب (بەیاننامەیا ۸ خاڵین مهاباد)^(۱۶۴) نافدارە، ئەف بەیاننامەیه ژلایێ نوونەرێن باژێرێن کوردستانی (غەنی بلوریان، شیخ عیزەدین حوسەینی، عەبدولرەحمان قاسملوو، سەلاح موهتەدی، فۆئاد مستەفا سۆلتانی) هاتبوو نقتیسین، و پستی هینگێ هەندەک کەسایەتیێن دی یێن کورد وەک (شیخ جەلال حوسەینی و سەننار مامەدی) ئەف پڕۆژە پەسەندکر بوو (قادر، ۲۰۱۷، ۱۳۸-۱۳۹؛ بلوریان، ۱۹۹۷، ۱۹۳-۱۹۴؛ بانیخیلانی، ۲۰۱۴، ۳۲۴-۳۲۶؛ اطلاعات، اسفند ماه، ۱۳۵۷). ل هەمان پۆژ خومەینی ئەف پڕۆژێ کوردان پەتەر و پاگەهاند: « داخواییهێن کوردان یێن دابەشکرنا ئێرانێ نە، ئەز جوجاران پێکی نادەم ئەف چەندە بهێتە پویدان، ئەف داخواییهێن کوردان دچنە دچوارچووئی دژایەتیکرنا ئیسلامیدا» و خومەینی خۆیاکرییه دمیژووویا شۆرەشی دا سەرکردەین کورد مل بملی سەرکردەین بەلۆچی، ئازەری و عەرەبان پۆلەکی گرنگ

(۱۶۳) ئەف باژێرێن کوردی ل دەستپێکا سالا ۱۹۷۹ کەفتبوون دبن کونترۆل هیزین کوردی فە و بەردەوام شەر و پیکدادان نافبەر هیزین ئێرانێ و کوردان دا ل ئەقان باژیران روودان دگەل هندییدا ژۆربەیا جاران دبن کونترۆل هیزین کوردقە بوون تا چریا دووی ۱۹۸۱ حکومەتا ئێرانێ هەمی دەفەرین کوردی کرن دبن کونترۆل خۆفە(قادر، ۲۰۱۷، ۱۳۸-۱۳۹).

(۱۶۴) تیدا کوردان پشتهفانیا خۆ بۆ شۆرەشا ئیسلامی دیارکر، و داخوایا حوکمی ئۆتۆنۆمی دچوارچووئی ئێرانەک دیموکراسی دا کر، و داخوایا جودابوونی رەتەر هەروەسا داخوایا کر دورپنچا ئابووری ل سەر کوردستانی بهێتە راکرن، هەروەسا دیارکر پیدفیه جۆتیار، کریکار و پشەسازکار بەشداریێ دحکومەتا شۆرەشی دا بکەن، و هەمی تاوانبارین تاوان ل کوردستانی ئەنجام داین ژلایێ ئەنجومەنی شۆرەشی فە بهێتە دادگەهکرن، و دابوو دیارکرن پیدفیه بارزانی ژئیرانی بهێتە دەرکرن، ژبەرکو ئەو دارەدەستەکین CIA و ساواکا ئێرانێ بوون (اسکندری، ۳ مارس، ۲۰۱۵؛ نەقشی، ۲۰۲۳، ۱-۱۳۶؛ مەحمود، ۲۰۲۲، ۴۰-۴۲). هەژی بیژین مسعود بارزانی دبیرهوهریێن خۆدا ئیدانەیا ئەقان خالان کریه چونکی دخالا (۸) دا باسی دەرکنا بارزانیان ژ رۆژەهلاتا کوردستانی کربوو و ئەف خالە ئیک ژ ئەگەرین سەرەکی یێن تیکچوونا پەیوهەندیێن پارێ دیموکراتی کوردستان- عێراقی دگەل KDPI بوون (بارزانی، ۲۰۲۱، ۲۶۷-۲۷۰).

بۆ دژایەتیکرنا شۆرەشا ئیرانی دەرژەوہەندیی ئەمریکا دا گێرایە. دەرەمبەردا کوردان دایە دیارکرن، نەدانپێدانا دەستەلاتی ب ماف و ھەبوونا کوردان ل ئیرانی دێ پتر ئیران بەرەف دابەشکرنی «ھەرقینی» بەت و دێ دۆژمنین شۆرەشی زیدە بن، چونکی دێ کورد پتر ھینە پالەدان بەردەوامیی بەدەن شەری خۆ دگەل تاران (The Militant, March ۹, ۱۹۷۹).

ل ئەوی ماوہیدا حکومەتا ئیرانی وەسا راگەھاند ئەمریکا و سوڤیەت یین پشت چالاکیی کوردان ل ئیرانی و لدۆر ئەقی چەندی حکومەتا ئەمریکا ناگەھدارکر، لەوړا ل ۲۰ شۆباتی وەزارەتا دەرڤەیا ئەمریکا راگەھاند کوچکا سپی ب چ شیوہیان ھاریکاریا ئۆپۆزسیونا ئیرانی ناکەت، و دەھەمان دەمدا کارتەری نامەیک بۆ سەرۆکی سوڤیەت برجنیقی فریکر، و داخواری ژێ دکەت ماییتکرنی دکاروبارین ئیرانی دا و پشەقانییا کوردان نەکەت (عەبدوللا، ۲۰۱۳، ۲۶۲). دەرەمبەری ئەوان دا سەرۆک ئەرکانی لەشکەری ئیرانی محەمەد والی قەرەنی داخواز کر، راویژکاری ئەمریکا بزقن ئیرانیقە، داکو ئامۆژگاریان ل ھیزین ئیرانی مەرەمبەری ھیزین کوردی بکەت، چونکی کوردان ھیزین ئیرانی گەلەک تەنگاف کربوون، ژبەر ھندی تاران دیارکر ئەگەر کورد ل سەر ھیشین خۆ بەردەوام بن دێ ھیشەکا تۆندا سەربازی یا «ھەمە لایانە» کەت سەر کوردان، ئەقە ل دەمەکیدا بوو بەردەوام شەر و پیکددان دناقبەرا چەکدارین گەنجین کورد و پشەمەرگە و ھیزین پۆلیس و سەربازین ئیرانیدا پویدان و گەلەک کورد ھاتبوون کوشتن (The Militant, March ۹, ۱۹۷۹).

ھینگێ پەوشا پۆژەلاتی کوردستانی گەلەک تیکچوو و بەردەوام شەر و پیکددان دناقبەرا ھیزین ئیرانی و خەلکی کوردستانی دا رویددان، لەوړا دێ بینن ل ۲۲ شۆباتا ۱۹۷۹ شەر دناقبەرا کوردان و پشەقانی خومەینی ل کرماشان پروودا، ل ئەوی ماوہیدا دۆزا کوردی ل ئیرانی و ئالۆزیین عەرەبان دگەل ئیسرایلی پڕۆسپا ئاشتیی ل پۆژەلاتا نافین ئیخستە دقۆناغەکا زۆر ھەستیار و مەترسیدار دا، کوچکا سپی و کونگریس زۆر پێقە شەپرزەبوون بۆ گەنگەشەکرنا پشەھاتیین پۆژەلاتا نافین، ل ۲۲ شۆباتا ۱۹۷۹ ئەنجومەنی پیرانی ئەمریکا کۆمبوونەک ئەنجامدا، دئەقی کۆمبوونیدا نوونەری ویلايەتا (کارۆلینا باکوور North Carolina) (جیسی ئەلیکسەندەر ھیلمز - Jes-

se Alexander Helms ۳ کانوونا دووی ۱۹۷۹- ۳ کانوونا دووی ۲۰۰۳) گۆتاره ک تایهت لدۆر پرۆسیسا ئاشتییی ل پرۆژه لاتا نافین و هوکارین کارتیکن لیکی پشکیشکر، لدۆر کارتیکن کوردان ل ئیرانی ئاماژه ب ئه قی چهندی دایه: «پشتی پژیما نوی یا ئیرانی ههولداين پيگههیی خو بهیژ بکهت و دبیت ئه قی پرۆسیسه بو ماوهیی (۲) سالان یان زیده تر قه کیشیت. چونکی ل ئه قیری تشته کن هه ی دبیت بی ئاگه هدارکن و ب شیوهیه کن نه چافه ریکی ژبه ر جهی ستراتیژی یی ده قهرین کوردی، ئیسرائیل هه ولدهت هاریکاریا کوردان بو نه ئارامکرنا ئیرانی بکهت» (Congressional Record-Senate, 103, March 27, 1979). ل ئه قیری هیلمزی هزر دکر دی ئیسرائیل ب ریکا کوردان ره وشا ئیرانی دبه رژه وه ندیا خو دا تیکددهت و ناهیلیت پرۆسیسا ئاشتییی ل ده قهری ب سه رکه فیت، له ورا پیدقییه ئه مریکا ب هو شیاری سه ره ده ریی دگه ل دۆزا کوردی ل ئیرانی بکهت.

ژلایه کی دی قه، ئه ندامی ئه نجوومه نی پیران یی ویلایه تا (باشووری داکوتای South Dakota) (لاری لی پریسلیر Larry Lee Pressier ۳ کانوونا دووی ۱۹۷۹- ۳ کانوونا دووی ۱۹۹۷) ل ۲۲ شو باتا ۱۹۷۹ دکۆمبونه کا ئه نجوومه نی پیراندا لدۆر بارودوخیی کوردان ل ئیرانی، ئاماژه ب ئه قی چهندی دایه یا زانیه حکومه تا نوی یا تاران هه می شیاینن خو دمه زاخینه دا پیدچوونی دسیاسه تا خو یا نافخو دا بکهت، ب ئه قی چهندی دی ژماره یه کا نه ته وه یین ئیرانی لژی ر نافی ئیکگرتنا نه ته وه یی هی نه ژنافرن. ملله تی کورد ئه ووی ل باکووری پرۆژنا قایی ئیرانی بو ماوه یه کی زۆر درپژ نیزیکی (۳۰۰۰) هزار سالان خه باتی بو سه ره به خو بوونی دکهت دبیت بته ئارمانجین هیرشین ئیرانی. ژبه ر هندی هی قیخوازم هه ر چوونه بیت دیافی مافین مروقی و ئازادیا ئایینی دا، ئه مریکا بی ده نگ نه مینت. چونکی بی ده نگیا ئه مریکا دی ده رفه تان بو ئیرانی هی نه پش دا ملله تین دنا فی ئیرانیدا سه رکوت بکهت و مه ترسیا ئیخته سه ر پيگههیی ئه مریکا ل ده قهری. ژبه ر هندی پیدقییه کارگیریا کارته ری هو شیار بیت دی کونگریس پیدچوونه ک رژد ده رباره ی بن پیکرنا مافین مروقی ل ئیرانی کهت، ژبه ر په یوه ندییین دیلۆماسی و ئاشکه رابوونا په یوه ندییین ئه مریکا یین نه یینی دگه ل ئیرانی بی ده نگ نامیت (Congressional Record-Senate, Feb. 22, 1979, ruary). لدویف ئه قی چهندی رون دبیت پریسلیری ئاشکه را کریه پیدقییه

ئەمریکا ب هه‌ووری دویچه‌چوونا سیاسه‌تا ئێرانێ مه‌رامبه‌ری نه‌ته‌وه‌یی ل ئێرانێ دژیان مینا کوردان بکه‌ت، چونکی ئەوی هه‌زدکر ژبه‌ر ئەوی بێ ده‌نگیا ئەمریکا، تاران تۆندترین جوړین تاوانان ب دژی کوردان ئەجامدەدان، داکو کوردان بترسینیت و داخوازییێن خو یێن ئۆتۆنۆمی ب گوه‌ورن.

ل ئەوی ده‌میدا حکومه‌تا ئێرانێ سیاسه‌تا ژناقبرنا نه‌ته‌وه‌ییان ب پلانه‌ک رێکخه‌ستی ب دژی مله‌ته‌ی کوردی بکارده‌ینا، ئەقی چهن‌دی دناف دامو ده‌زگه‌ه‌ین ب‌ل‌ندین جیهانی‌دا ب تایه‌قی ئەمریکا دا ده‌نگ فه‌دابوو، و ببوو ئەگه‌ری ه‌ندی به‌پر‌سین ئەمریکا مه‌ترسیا ژ ناقبرنا کوردان دکومبوونین ئەنجومه‌نی پیرانه‌ گه‌نگه‌شه‌ بکه‌ن، بو وینه، ل ۲۲ شوباتا ۱۹۷۹ ئەندامی ئەنجومه‌نی پیرانی ئەمریکا ی ب سه‌ر پارتا دیموکراتا ئەمریکی فه‌ و نوونه‌ری ویلايه‌تا (فرجینییا رۆژئا‌فا West Virginia) (رۆبیرت کارلایل بیرد Robert Carlyle Byrd ۳کانوونا دووی ۱۹۵۹- ۲۸ خ‌زیرانا ۲۰۱۰) ئاماژه‌ ب ئەقی چهن‌دی دایه‌:» ئەز ژ ه‌ندی دترسم ب به‌انه‌یا بنه‌جه‌کرنا ده‌سته‌لاتا خو حکومه‌تا نوی یا ئێرانێ ژماره‌یه‌کا نه‌ته‌وه‌یان ژناقبه‌ت، مله‌ته‌ی کورد ئەوین ل باکووری [رۆژئا‌فای] ئێران ب مه‌ره‌ما بده‌ستقه‌ه‌ینانا مافین خو یێن نه‌ته‌وه‌یی بو ماوه‌یه‌کی درێژه‌ ده‌ست ب خه‌باتی کرییه‌ و نۆکه‌ که‌فتیه‌ دبن زۆلم و ه‌یرشین ئێرانیه‌» (Congressional Record-Senate, February ۲۲, ۱۹۷۹). بیردی خو‌یاکری یه‌ سیاسه‌تا ئەمریکا یا ئەوی ده‌می مه‌رامبه‌ری ئێران «سیاسه‌ته‌ک بیسه‌روبه‌ر» بوو. ئەوی ب دلگرا‌نیفه‌ دگۆتارا خو‌دا ئاماژه‌ ب ئەقی چهن‌دی دایه‌، ئەمریکا نه‌د‌ف‌یا چه‌کی پیشکه‌فتی ژ ئێران فه‌گوه‌یزین دا زیان ب په‌یوه‌ندییێن ئەوی یێن پاشه‌پوژی دگه‌ل حکومه‌تا خومه‌ینی نه‌که‌فن. له‌ورا بیردی ه‌یقی خواسته‌بوو دیا‌قی ئازادی، دیموکراسی و مافین مرو‌فیدا ئەمریکا بی ده‌نگیی نه‌هه‌لب‌ژیریت، چونکی ئەف بی ده‌نگیا واشنتۆن دایته‌ ئەگه‌ری ژناقچوونا موسلمان و نه‌موسلمانا ل ئێران ئەف چه‌نده‌ نه‌دبه‌رژه‌وه‌ندییێن ئەمریکا دایه‌ دی پێگه‌هی ئەمریکا ل ده‌قه‌ری پتر لاواز که‌ت (Congressional Record-Senate, February ۲۲, ۱۹۷۹).

دگه‌رماتییا شه‌رپن کوردان دا دگه‌ل ه‌یزین ئێران، پارتا کۆمیونیزمی یا عێراقی هاریکاریا ه‌یزین پێشمه‌رگێ KDPI دکر، و ئەفان هاریکاریان مه‌عنه‌ویاتین ئەوان

بەلند کربوون (بانخیلانی، ۲۰۱۴، ۳۱۹)؛ ل ۲۳ شۆباتا ۱۹۷۹ هیزین پێشمەرگە ی بنگه‌هە کێ سەربازی یی ئێرانێ ل نێزیک مهاباد کۆنترۆل کر، هه‌روه‌سا ل ۲۴ شۆباتا ۱۹۷۹ شەپری دناقبەرا چەندین گرووپاندا ل تەبریز و کوردستانی پوودا، ل ۲۶ شۆباتا ۱۹۷۹ بالیۆزێ ئێرانێ (فرەیدون ئادەمیات) یی ناقدار ب (فرەیدونزەندفەرەد ۱۹۷۹-۱۹۷۹) ل عێراقی، بەرپرسی ئەمریکا ئاگە‌ه‌دارکرن شەپه‌ه‌ کێ تۆند دناقبەرا هیزین پێشمەرگە ی و حکومه‌تا ئێرانێ ل دەفەرین باکوورێ رۆژئاوایی ئێرانێ پودایه، و دابو خۆیاکرن بە‌رده‌وام چە‌په‌ره‌وین کورد و ئازەریجانی ئاریشه‌یان بو حکومه‌تا ئێرانێ دورست دکه‌ن، ل ئەوی دەمی دا بالیۆزێ ئەمریکا ل عێراقی بو بالیۆزێ ئێرانێ دا دیارکرن، پێدقییه حکومه‌تا ئێرانێ کێشه‌ین خو ب پێکین ئاشتییی چاره‌سه‌ربکه‌ت، و ئەمریکا مایه‌تیکرنی دکاروبارین ناخۆیی ئێرانیدا ناکه‌ت، دگه‌ل هندیدا ئەمریکا دخوازی ئێران بزاقان بکه‌ت مافین کوردان ب پێکین دانوستاندنی ب ده‌ته‌ ئه‌وان (گه‌وه‌ه‌ری، ب.م، ۵۲-۵۳؛ Zandfard, ۲۰۱۹; Congressional Research Service, May ۱, ۱۹۸۱).

ژلایه‌کی دی فه‌ CIA دایه‌ دیارکرن، ل ۲۶ شۆباتی کوردان خۆپیشاندا ل باژیری سنه‌ و تەبریز ئە‌نجامدان وداخواز مافین خو ب شیوه‌یه‌ کێ مه‌ده‌نی کړن، دبه‌رامبه‌ردا خومه‌ینی چە‌ندین شاند بو فه‌کۆلینان ده‌رباره‌ی پێشه‌اتیین ده‌فەرین کوردی فریکرن کوردستانی، دیسان CIA پونکریه‌ مه‌ره‌ما خومه‌ینی ژنه‌فی چە‌ندی دانانا ستراتیژییه‌ کێ بوو ژبو کۆنترۆلکرن کوردان نه‌ک جیه‌جیکرنا داخوازیین کوردان، چونکی ل ئەوی وه‌ختی هیزین ئێرانێ لاوازیبوون وه‌سا ده‌اته‌ پێشینیکرن دا حکومه‌تا ئێرانێ شیت جاره‌ک دی هی‌زا خو ل ده‌فەرین کوردی سه‌پینیت، چونکی کورد نه‌ئیکرێر بوون، ژبه‌ر هندی ژێ ئەمریکا نه‌دقی‌ا خوه‌ نێزیکێ کوردان بکه‌ت (CIA, ۲۷ February, ۱۹۷۹). ل ئەفیری دیار دبیت خومه‌ینی نه‌ئیکرێریا کوردا بخو ب ده‌رفه‌ت زانیوو دا دۆزا کوردی ژناقبه‌ت، و ئەمریکا دزانی ژبه‌ر نه‌ئیکرێریا کوردان چ مفا دپشته‌فانیکرن ئە‌واندا نینه، به‌روفاژی دا زیان ب دیپلوماتکارین ئەمریکا ئە‌وین ل ئێرانێ کار دکرن که‌فن، ژبه‌ر هندی خو دووری کوردان دکر.

ل ئەفی ماوه‌یدا، ئە‌ندامی ئە‌نجومه‌نی پیرانی ئیدوارد ویلیه‌م پرۆکسمایری دکۆمبونه‌کا ئە‌نجومه‌نی پیراندا ل ۲۶ شۆباتا ۱۹۷۹ دا دیارکرن، مه‌زنترین خه‌له‌قی

ئه‌مه‌ریکا ل ئیرانی کرى پشتگوه هافیتنا کوردان بوو، پیدفیه ئه‌مه‌ریکا بو خو سه‌ربور ژ پشته‌فانیکرنا کوردان ل عیراقی وه‌رگریت، و نه‌هیلیت خومه‌ینی ئه‌وا شاهی ب سه‌ری کوردان ل عیراقی هینای ب سه‌ری کوردین پۆژه‌ه‌لات ژى بینت، پیدفیه کارگیریا کارته‌ری بنه‌مایین سیاسه‌تا خو یا مافین مروّقی ب دروستی بکاربه‌ینیت، نه‌ک بتنی به‌ری ئه‌وۆ ل پاراستنا به‌رژه‌وه‌ندیین ئه‌مه‌ریکا و ئیرانی بیت (Congressional-Senate, February ٢٦, ١٩٧٩). ده‌رامبه‌ر دا ل ٢٧ شوباتا ١٩٧٩ سیاسه‌تمه‌دار و زانایی ئایینی یی کورد شیخ عیزه‌دین حوسه‌ینی ئه‌ف چه‌نده راگه‌هاند: «بو مه‌ شوپه‌ش ب دووماهی نه‌هاتییه»، هه‌روه‌سا حوسه‌ینی ئاشکه‌راکرییه نیژیکی دوو ملیون خه‌لکی چیا [کوردان] مل ەملی هیژین خومه‌ینیقه بو ئارمانجه‌ک جودا ژیا خومه‌ینی شوپه‌ش دکر، ژلایه‌کی فه‌ خومه‌ینی کو‌ماره‌کا ئیسلامی دفا و ژلایه‌ک دی فه‌ کوردان حوکمی خو‌برێقه‌برنی دفا داکو کاروبارین خو یین کارگیری ل ده‌قه‌رین خو برێقه‌ به‌ن (Gage, March ١, ١٩٧٩).

راگه‌هاندنا ئه‌مه‌ریکی وه‌ک پۆژنامه‌یا نیویۆرک تایمز و CIA خویا کرییه، چونکی کورد ب دژی ئایدۆلۆژیا پشته‌فانین خومه‌ینی بوون ده‌قه‌رین کوردی یین دکه‌فنه‌ باکووری پۆژتافایی ئیرانی بیوون مه‌یدانا شه‌ری، خویشاندان و ئالۆزییان، پشته‌ بۆرینا سی‌ه‌فتیان ژ سه‌رکه‌فتنا شوپه‌شی ل باژیری مهاباد (٢٣) که‌س هاتبوونه‌ کوشتن و پتر ژ (٤٠) که‌سان هاتبوون بریندارکرن، هه‌ر که‌سه‌کی به‌ره‌ف ده‌قه‌رین کوردی ل ئیرانی بچیت دی جوداهیه‌کا زور بینت، چونکی باژیر و گوندین کوردان ب خانی ته‌قن، به‌ران دگه‌ل کاریتان هاتبوون جیکرن چ کاره‌ب، سه‌نته‌رین ته‌ندروستی و بۆرین ئافی و ئاف پێژان لی نه‌بوون (CIA, August, ١٩٧٩; CIA, February, ١٩٨٠; Gage, March ١, ١٩٧٩). ل ئه‌فیری دیار دبیت ده‌زگه‌هین راگه‌هاندن و سیخو‌ریین ئه‌مه‌ریکا دیارکرییه پشتگوه هافیتنا کوردان ژلای ئیرانیقه‌ بوویه ئه‌گه‌ری هندی کورد داخوازا حوکمی خو‌برێقه‌برنی بو ده‌قه‌رین خو بکه‌ن دا بشین ده‌قه‌رین خو ب شیویه‌کی باشر ئاه‌دان بکه‌ن و بریک و پیک برێقه‌بن.

دلایه‌ک دیدا شیخ عیزه‌دین حوسه‌ینی بو پۆژنامه‌یا نیویۆرک تایمز رونه‌کرییه کوردین پۆژه‌ه‌لات موسلمانین سوننه‌نه و نه‌وه‌ک پتریا ئیرانیان شیعه‌نه، پاشی ئه‌ف

چه‌نده گوتیه:» مه به‌شداری دشۆره‌شی دکر نه ژبه‌ر بیروباوه‌رین ئایینی، به‌لکو بو ئارمانجین سیاسی مه به‌شداری تیدا کربوو، مه‌ حوكمی خو بریقه‌برنی دقیت، مه‌ په‌رله‌مانه‌ک دقیت، مه‌ زمانی خو دقیت و مه‌ دابوونه‌ریتین خو دقین. شۆره‌شی حوكمی تۆندوتیژتی ب دووماهی هینا، به‌لئ سیاسه‌تا سه‌رکو‌تکرنا نه‌ته‌وه‌یان ژ وان کوردان ب دووماهی نه‌هینایه‌. پیدقییه شۆره‌ش به‌رده‌وام بیت تا گروپین مه‌زن-کورد ل کوردستان، تۆرک ل ئازهریجان، به‌لۆجی ل به‌لۆجستان حوكمی خو بریقه‌برنی ب سه‌رکه‌فتیان به‌ ده‌ستقه‌ بینن. ئیران وه‌لاته‌کی زۆر مه‌زن نه‌ وه‌ک وه‌لاتین دی یین مه‌زن دشیان دایه‌ بته‌ وه‌لاته‌کی فیدرالی یی خۆدان هه‌رمین جودا جودا «(The Militant, March ۱۶, ۱۹۷۹; The Ledger Newspaper, March ۱, ۱۹۷۹).

دبه‌رامبه‌ردا جیگرێ سه‌رۆک وه‌زیرێ ئیرانی (عه‌باس ئه‌میر ئه‌نتیزامی ۱۲ شۆباتا ۱۹۷۹- ته‌باخا ۱۹۷۹) دا دیارکرن ده‌ستین ده‌ره‌کی ب تایبه‌تی یین ئه‌مریکا یین ل پشت چالاکیین کوردستان، و دی تاران بزیتین وه‌خت ئه‌وان ده‌ستین ل پشت پروودانین کوردستان هه‌رشینیت (Gage, March ۱, ۱۹۷۹). ده‌قی بیافیدا پۆژنامه‌یا ملیتن یا ئه‌مریکی دپاڤۆرته‌کا خۆدا یا لژی‌ر ناڤی «کورد سه‌رکه‌ردایه‌تیا شه‌رێ دیموکراسیی ل ئیرانی دکه‌ن Kurds Spearheaded fight for Democracy in Iran» دایه‌ دیارکرن هیزین حکومه‌تا ئیرانی شیان نینن کونترۆلی لسه‌ر هه‌می ده‌قه‌رین پۆژه‌لاتا کوردستان بکه‌ن، ژبه‌رکو هیزین کوردی کونترۆل لسه‌ر جاده‌ین کوردستان کریه، ئالاین کوردستان هاتینه‌ بلند کرن، زمانێ کوردی ل باژیرین مه‌هاباد، سنه‌ و کرماشان بوویه‌ زمانێ فه‌رمی، خه‌لک ب جل و به‌رگین خو یین نه‌ته‌وه‌یی ئه‌وین لسه‌رده‌می شاه‌ی هاتینه‌ قه‌ده‌غه‌کرن رژیابوون سه‌ر جاده‌یان که‌یف خوشیا خو ده‌رده‌ری، شه‌رێ کوردان لسه‌رانسه‌ری ده‌قه‌ری بو بده‌ستقه‌هینانا حوكمی ئۆتۆنۆمیی یی دا تیدا ریقه‌برنا کاروبارین ئه‌وان یین کارگیری ل ده‌قه‌رین وان مسۆگه‌ر بیت بوو (The Militant, March ۱۶, ۱۹۷۹).

تشتی بوویه‌ جه‌ئ سه‌رنجراکیشی لده‌ف راگه‌هاندنا ئه‌مریکی ئه‌و بوو، حکومه‌تا تاران داخوازکربوو شیخ عیزه‌دین بچیت تاران دا دگه‌ل خومه‌ینی کومبه‌ت، حوسه‌ینی داخوازا تاران په‌تکر و خۆیا کر بوو چ مفا ده‌نجامدانا کۆمبۆناندانا دگه‌ل به‌رپرسین

حکومەت تاران نین. پشتی ئەقی چەندی تاران نە چاربو شاندهکی ب سەرۆکاتیا وهزیری کاری یی ئیرانی داریوش فۆروهەر بۆ گوهداریکنا داخوایین کوردان فپیکەت کوردستان، جارهک دی کوردان داخوایین خو یین حوکمی خو پریقەبرنی یین لژیرنافی هەشت خالین مهاباد پیشکیشی ئەقی شاندى کرنه (Congressional Research Service, May ۱, ۱۹۸۱). دئەقی چوارچوو قەیدا ل ۲۸ شۆباتا ۱۹۷۹ شیخ عیزەدین حوسەینی دا دیارکرن: «حکومەت ناخەندی گەلەک لاوازه، نوکە باشتین دەرەتە فشاران لدۆر داخوایین خو بکەین سەر، بەلی ئەم نە ئەوین یین ل دەرەتە دگەرین، مە دقیت ب پرونی دیار بکەین ئەم داخوایا دەولەتەک جودا ناکەین، بتنی مە ئۆتۆنۆمی دقیت، مەنەقیت ئەم وهک قۆربانیەکی بۆ ئیکگرتنا ئیرانی مەرامبەری ئەوان یین ژ دەستدانا دەستەلاتی دترسن بهینه بکارهینان. ئەگەر مە ئۆتۆنۆمی ب دەستە نەهینا، هینگی دی شەری پراگەهینین، مە ئەزموونین هەین و چەکی مە یی ئامادەیه» (ئەسکەندەر، ۲۰۱۵، ۵۴-۵۶؛ Cabi، ۲۰۲۰، ۳۳۹-۳۵۸). ژلایەکی دی قە شیخی دیارکر کەس ل سڕۆشتی خومەینی ناگەهیت «جاران مە دکەت کۆمیونیزم، جاران مە دکەت کافرو بی باوهر و دیقەلانکیین ئەمریکا و ئیسرایلی و خوە ژ مە مۆسلمانتر دینیت ئەگەر خومەینی راست دبیژیت بلا بتنی بنەمایین ئیسلامی ب دورستی دگەل مە پەپرەو بکەت، ئەگەر مە هینگی نەپازیبوونا خو دیارکر هینگی دی دیار بیت ئەم هەژی ئەوی نە یا نوکە دگەل مە دەهیتە کرن» (The Ledger Newspaper, March ۱, ۱۹۷۹).

لدویف هزروبیرین پراگەهاندنا ئەمریکی هینگی سەرکردهین ئیرانی دترسیان و خویا دکر دیت بزاقەک بهیز یا دابهشکرنا ئیرانی ژلای نەتەوهین دی قە یین ل ئیرانی دژیان بهیت ئەنجامدان و پلانا دەولەتەکا ئیسلامی یا نوی ل ئیرانی ژناقبەن، ژبەر هندی تاران نەدقی ئۆتۆنۆمیەک بەرفەرە بدهت کوردان، خالا لاوازا دناق کورداندا سەرەپای دژیایەتی ئەوان مەرامبەری حکومەت تاران کورد دناقخودا لسەر چەندین گرووپین سیاسی دا هاتبوون دابهشکر، پتریا سیاسەتمەدارین ئەوان چەپرەو بوون و ببوون ئەگەر یی بتنی هیلانا جوتیار و خودانین پەزی ئەوین پێژەیا زۆرینهیا ئاکنجیین کورد پیکدهینان، بهیزترین گرووپ KDPI بوو، ژبەرکو گومانا کارتیکرنا پارتا کۆمیونیزمی یا عیراقی و بەعسیان لسەر هەبو پشتەقانییا خەلکی هەژار بۆ

خۆ تا رادەیه کۆ ژ دەست دابوو (BALCI ; ۱۹۷۹, March ۱, Gage, ۲۰۲۲, ۱۸-۳۲).

ل دووماهییا شۆباتا ۱۹۷۹ مەهدی بازرگانی راگەھاند پیدقییه کورد دئەفان کاودانان دا بهین فرەه و خۆراگربن، چونکی ئیرانی بتنی دۆزا کوردان نینه، بەرۆفاژی هەمی ئیرانییان کیشە هەنە و پیدقی ب وەختی نە تا دەینە چارەسە کرن، سەرەپای هندی شاندەک هەنارتبو کوردستانی ژبو فەکۆلینا بارودۆخین کوردان و چارەسەرکنا دۆزا ئەوان، بەلێ ئەفی شاندى نەشیا بو چ پێکان بو چارەسە کنا دۆزا کوردی دچوارچووئی کیشەیین ئیرانیدا ئاشکەرا بکەن (Cabi; ۲۰۲۰, ۳۳۹-۳۵۸ محمود، ۲۰۱۲، ۶۷-۶۸). دەرەدەوامییا ئالۆزیین دناقبەرا ئیران و ئەمریکا دا شەر و پیکددانان دناقبەرا کوردان و هیژین شۆرەشیدا پویدان، حکومەتا ئیرانی راگەھاند، CIA پشتەفانییا کوردان بو ئەنجامدانا ئەفان جوړه چالاکیان دکەت، د هەمان دەمدا ئیک ژ بەرپرستین شۆرەشی^(۱۶۵) پەیوەندی ب وەزیری دەرڤه یی ئەمریکا سایروس فانی کر، و بو دا دیارکرن حکومەتا ئیرانی ئەگەرئ ئەوان پویدانایه، چونکی سۆزین خۆ دگەل کوردان جییه جینە دکرن (Bakken, ۲۰۱۵, ۹۴)، لەو پرا وەزارەتا دەرڤه یا ئەمریکا دیارکریه سەرەپای هندی واشنتۆن ل سەر سیاسەتا خۆ یا نەماییتکرنی دپرسی نەفخۆیین ئیرانیدا بەردەوامه، دگەل هندییدا پیدقییه تاران سۆزین خۆ دگەل نەتەوهیین ل ئیرانی دژین ب دروستی جییه جیکەت دا کاوداتین ئیرانی ئالۆتر لێنەهین و ئەفان نەتەوهیان بخۆڤه گریدەت (Сенников, ۲۰۲۰, ۹۹-۱۰۰).

هەژیه بیژین تا ۱ ئادارا ۱۹۷۹ هەڤرکی و شەرین نەفخۆیین کوردان زیانەکا کاریگەر ب کوردان بکەفیت، و بوون ئەگەرئ هندی پتر ئەمریکا خۆ ژ کوردان دوویر بکەت و چ هەلوێست و سیاسەتین ئەرینی مەرامبەری دۆزا نەتەوهیی کورد ل ئیرانی نەبن، و ئەمریکا خۆیا کر کورد نەئیکگرتینه و ئەو هیژ نینه مەرامبەری هیژین پژیما ئیرانی پراوہستن، دگەل هندییدا ئەمریکا هزر دکر زیدەبوونا چالاکیین کوردان دا زیانین خراب ب بەرژەوہندیین ئەمریکا کەفن، ژڤەرپژا ئەفی چەندی ئەمریکا هەولیدا خۆ پتر نیزیکی پژیما نوی یا ئیرانی بکەت و هاریکاریا ئەو ب دژی هیژین ئۆپۆزییونا ئیرانی ژ ئەوان کوردان بکەت (CIA, March, ۱۹۸۸, Guerrero, ۱۸۸, ۲۰۱۶, McCool, ۲۰۲۱, ۳۸).

(۱۶۵) نافێ ئەوی بەرپرستی دەرلگەنامەیییدا نەهاتییه دیارکرن. فەکۆلەر.

ل ١ ئادارا ١٩٧٩ کوردان دا دیارکرن دەفەرین کوردی ب کویری ژلایێ حکومه‌تا پڕژما پاشایه‌تی فە ئەوا لژیر چافدیریا ئەمریکا فە هاتبوون پشتگوو هافیتن، بەرده‌وام شاره‌زایی ئەمریکا سه‌ره‌دانا ده‌فەرین کوردی دکرو ئەف چه‌نده‌ دگوتە کوردان: «هه‌وه‌ باشترین خشی [به‌رین هوور] یین هه‌ین و دشیان دایه‌ باشترین جیمه‌نتوی جیهانی ل ده‌فەرین کوردی به‌یتە جیکرن و پیدقییه‌ تاران هاریکاریا هه‌وه‌ بکەت»، «دبه‌رامبه‌ر دا کوردان دایه‌ ئاشکه‌راکرن:» چه‌ندین جارن حکومه‌تا ئێرانی سۆزدا بو ئەوان کارگه‌هین جیمه‌نتوی ل ده‌فەرین ئەوان به‌یتە جیکرن، به‌لێ ئەف سۆزه‌ چ جارن نه‌هاتینه‌ جیه‌جیکرن، به‌روفاژی ل جه‌ئ هندی بنگه‌هین له‌شکه‌ری لێ هاتنه‌ دروستکرن» (Gage, ١٩٧٩ March ٤; KP٠٠١٢٦, March ٢, ١٩٧٩) و لده‌ستپیکا ئادارا ١٩٧٩؛ هیزین ئێرانی ب فروکه‌یین ئەمریکی یین (F-١٤) هیرشکه‌ سه‌ر گوندین کوردستانی وه‌ک گوندی (نیروانی) ل باژیری بانه‌، و پۆژانه‌ ل چه‌ند گوندین کوردان خه‌لک دکوشن، مالیین خه‌لکی دسوتن و زیانین کاریگه‌ر ل ده‌فەرین کوردی دان (خوسه‌روی، ٢٠٠٧، ب ٢، ٢٠٩-٢٠٧).

دئه‌نجامدا کوردان په‌خه‌ ل ئەمریکا گرتن و ددا دیارکرن لجه‌ئ ئەمریکا فشاران ب ئیخته‌ سه‌ر تاران دا کیشه‌یین ئەوان چاره‌سه‌ر بکەت و مافین ئەوان یین نه‌ته‌وه‌یی دچوارچووفی ئێرانیدا بده‌ته‌ ئەوان، چه‌کی پیشکیشی تاران دکەت و ئەوان پی دکوژیت (Randal, March ٢, ١٩٧٩). ب ئەفی په‌نگی خویا دبیت کوردان هزردکر به‌رپرسایه‌تیا ئەفی چه‌ندی دستوی ئەمریکا دایه‌، و پیدقییه‌ ل جه‌ئ پیشکیشکرنا چه‌کی ب تاران واشنتۆن ئامۆژگاریان ل بکەت دادوه‌ریی مه‌رامبه‌ری خه‌لکی ئێرانی په‌یره‌و بکەت و کاودانین خه‌لکی ئێرانی ب تایه‌تی کوردان خو‌ش بکەت، داکو بشین ب ئازانه‌ کاروبارین خو‌ یین پۆژانه‌ برێقه‌بن و نه‌به‌ نه‌گه‌ری پویدانا ئاریشه‌یان ل ئێرانی.

لدویف هزروبیرین پۆژنامه‌یا (گاردییان The Guardian Newspaper)^(١٦٦) یا به‌ریتانی

(١٦٦) پۆژنامه‌یه‌کا پۆژانه‌یا به‌ریتانی یه‌ و ئیک ژ که‌فتترین و نافدارترین پۆژنامین به‌ریتانی یه‌ ل سالا ١٨٢١ وه‌ک گاردییه‌ن مانشیتەر ژلای (جو‌ن ئیدوارد تیلور Jhon Edward Taylor) فە هاتیوو وه‌شاندن و ل سالا ١٩٥٩ نافی ئەوی هاتیه‌ گوهورین (The Guardian Newspaper, <https://www.theguardian.com/international>).

و سەنتەرێ بەلگەنامەییە مافیەن مەرووفی یێ ئێرانێ (Iran Human Rights Documenta- tion Centre-IHRDC)^(۱۶۷) یێ ئەمریکی کوردان دایە دیارکرن حکومەتا ئێرانێ هزرەدکر «کورد نەشارەزا و دیفەلانکیەن ئەمریکان» دەرنامبەردا کوردان دگوت: «مە دقیت بپاریەن چارەسەرکنا کێشەییەن مە دەستێ مەدابن، مە ئۆتۆنۆمی و ئازادی دقیت مە نهفت ب دیفکەتیەن چ وەلاتان بهینه وه سفکر» (۱۹۷۹, March ۲, The Guardian); ۱۹۷۹, March ۲, KP۰۰۰۱۲۶. هەر وه سا CIA دایە دیارکرن، کوردان داخواز ئۆتۆنۆمی بۆ دەفەرین خو دکر، مەهدی بارزگانی سەرەدانا کوردستانی کر، و ب شپۆهیه کێ پون گوتبوو کوردان داخوازییەن هه وه هه قەدزی بنه مایین شۆرەشی و ئیسلامینە، پشتی بازگان زفیری تاران، ئەنجومەنێ بەروەختی ئێرانێ (ئەنجومەنێ شۆرەشا ئیسلامی) ^(۱۶۸) بپاریا «ژنابەردا کوردان دا»، ب ئەفی چەندی هیزین سەربازی یێ ئێران و سوپایی پاسداران هیزشکرە سەر کوردستان ب سەدان کەس کوشتن (۱۹۷۹, June ۶, CIA).

ل ئەفیری دیار دبیت ژلایی خو قە حکومەتا ئێرانێ لدۆر بکارهینانا سیاسەتا خو «دانوستاندن و شەر The Carrot and Stick Approach» ب دژی کوردان یا دوو دل بوو، واتە ب دروستی نەدزانی دانوستاندن دگەل کوردان بکەت یان شەپری ب دژی کوردان پاگەهینیت، ل ئادارا ۱۹۷۹ شاندەکی نوی یێ حکومەتا ئێرانێ بۆ دەفەرین کوردی هاتە پەوانەکرن بۆ قەکوێنا داخوازی و پیشهاتیەن لەشکەری یێ کوردان، پتر مەبەستا ئێرانێ ژ فریکرنا ئەفی شاندی قەکوێنکرنا شیانین هیزین کوردی بوو، پشتی هینگی حکومەتا ئێرانێ هیزین خو یێ لەشکەری دگەل فروکەهین فانتۆم یێ (F-۴) فریکرنە سەر باژیر و گوندین کوردان، ژبەر هندی سیاسەتا دانوستاندن و شەرکرن یا ئێرانێ سەرکەفتی نەبوو (۱۹۷۹, March ۲, The Gardain; ۱۹۷۹, March ۲, KP۰۰۰۱۲۶).

ل ۲ ئادارا ۱۹۷۹ پەيامنیری پۆژنامەیا نیویۆرک تایمز (نیگۆلاس گەچ Nicholas Gage)

(۱۶۷) ئەف سەنتەرە ل سالا ۲۰۰۴ ژلایی رۆژنامەفانا جوھی یا ئێرانی رویا حکاکیان هاتیە دامەزراندن و ئەرکی سەرەکی یێ ئەفی سەنتەری لیکدان بەلگەنامەیان ل دۆر کیشین کیم نەتەوهیان وەک کوردان و مافیەن مەرووفی ل ئێرانێ یە و ب هزاران بەلگەنامە و راپۆرت ل دۆر دۆزا کوردی ل ئێرانێ کۆمکرینە (IHRDC, 2011)

(۱۶۸) ئەف ئەنجومەنە ل ۱۲ کانوونا دووی ۱۹۷۹ ب پاریا خومەینی هاتبوو دروستکرن و ئەندامین ئەوی پشتهفانین خومەینی بوون (المدنی، ۱۹۹۳، ۳۸۹).

پرسیار ژ کوردان کر ئەرێ ھوون چەوا ھەلوێست و سیاسەتا ئەمریکا مەرامبەری دۆزا خو یا نەتەوہیی دینن؟ پتیا ئەوان دژایەتیا خو ب تۆندی مەرامبەری ئەمریکا دانە دیارکرن و پونکر:» ئەمریکا گەلەک ھاریکاریا ئێرانیان دکر و چ جارن ئەمریکا مایتیکرن دکاروبارێن ئێرانیدا بو پشتهفانیکرنا کوردان نەکرێ، دگەل ھندیدا ئەم ب دروستی دھندەک بەھانەین ئەمریکا دکرن وەک پشتهفانیکرنا ئسیراییل ناگەھین». ژلایەکی دیشە کوردان ئاماژە ب ئەقێ چەندی دایە:» ئەمریکا نەفتا مە دبەت و چەکی ددەت ئێرانی، ھەرچەوایت ئەم پیدقی چەک نین، ئەم جوتیارین و ئەمریکی باشتین جووتیارن ل جیھانی، ل جھێ ھنارتنا شارەزایین لەشکەری بو دەفەرین مە، بوچی شارەزایین چاندنی نافریکەت دەفەرین مە، داکو مە فیری بکەن و نیشا مە بدەت کا دی چەوا بینە جوتیارین باشت» (Gage, March ۴, ۱۹۷۹). ل قیری ب ئاشکەرایا دیار دبیت کوردان دقیا ئەمریکا دباری ئافەدانکرنی و پششەبرنا شیانین ئەوان یین کاری ھاریکاریا ئەوان بکەت، و بیژت تاران ل جھێ ھناردنا شارەزایین چەکی دی شارەزا و ئامیرین چاندنی بو ھەو ھەوانەکەین و پیدقییە ب یەکسانی لسەر خەلکی خو دابەش بکەن.

ل ئەوی ماویدا شەرو پیکددان دناقبەرا ھیزین ئێرانی و کورداندا ل دەفەرین کوردی بەردەوام بوون و زیاتین کاریگەر ب کوردان کەفتن، دئەقی چوارچووفەیدا رۆژنامەیا لیجەر (The Ledger Newspaper)^(۱۶۹) یا ئەمریکی ئاشکەرا کرییە ژبەر نەرازیبوونا کوردان دگەل دەستەلاتدارین ئێرانی، دەفەرین کوردی ل ئێرانی بو ماوہیی سێ ھفتیا ھەر ژ رۆژا خومەینی سەرکەفتن ب دەستقەھیناین بووینە «مەیدانا شەری» (Ledger Newspaper, March ۱, ۱۹۷۹). لدویف ھزروبیرین بەرپرسین ئەمریکا و راگەھاندنا ئەمریکی کوردان ئاریشەک ترسناک بو حکومەتا نوی یا ئێرانی دروستکربوو، ژبەر ھندی تاران نەچار بو نامەپەکی بو شیخ عیزەدینی فریکەت دا بەیت تاران دگەل خومەینی کۆمبیت و داخواییین کوردان بو دیار بکەت دا دۆزا مللەتی ئەوی چارەسەر بکەن (KP۰۰۰۱۲۶, March ۲, ۱۹۷۹).

(۱۶۹) ل سالا ۱۹۲۴ وەک رۆژنامەپەک رۆژانە ل ویلايەتا فلۆریدا (Florida دەروچوویە و بارەگایی ئەوی یں سەرەکی یں ل باژیری لیکلاند ل ویلايەتا فلۆریدا ل ھەرێما پۆلک (The Ledger, <https://www.theledger.com>).

هەر ل ئاداری ژلایهکی شه کوردان ب پیکا په یامنی پوژنامەیا واشنتون پۆست (جۆناسان سی. راندال ۱۹۶۹-۱۹۹۸ Jonathan C. Randal) داخوایا پشتهفانییا ئەمریکا بو دۆزا خو دکر، و ژلایهکی دی شه لدور ماف و داخوایین خو یین نەتەوایی بو بدەستفەهینانا حوکمی ئۆتۆنۆمی ل ئێرانی خەبات دکر (Randal, ۲ March, ۱۹۷۹)، ل ۲ ئادارا ۱۹۷۹ وەزیری دەرڤه یی ئەمریکا داخوایا کوردان پەتکر، چونکی ل ئێرانی دەستەلاتا دادگەها شۆرەشی ژیا بارزگانی بهیژتربوو، دا کارفەدانا دادگەها شۆرەشی مەرامبەری ئەمریکا دژوار بیت و دا داخوای ژ خەلکی کەن ب دژی ئەمریکا رابن دا خومەینی مەرامبەری کوردان توندتر بیت (Vance, ۱۹۸۳, ۲۴۰)، دیسان جیگر وەزیری دەرڤه یی ئەمریکا دیشد دنلۆپ نیوزۆم بەپرستی ئەنجوومەنی پەیوەندی دەرڤه (دیشد پۆککفیلەر David Rockefeller ۱۹۷۰-۱۹۸۵) ئاگەدار کر CIA ب ئاشکەرایا دیارکریه ئەگەر حکومەتا ئەمریکا پشتهفانییا کوردان بکەت دی خەلکی ئێرانی هیژشی کەنە سەر بالیۆخانەیا ئەمریکا شه (Stout, April ۵, ۲۰۰۸; Rees, ۲۰۱۳, ۲۲۸). ل ئەڤیری ب ئاشکەرایا دیار دیت ژبەر مەترسیا کارفەدانا خەلکی ئێرانی ئەمریکا نەدڤیا ب هیچ پەنگەکی پشتهفانییا کوردان بکەت و بتنی دخواست تاران دۆزا کوردی ب ئاشتیانە چارە سەر بکەت.

دئەڤی چوارچووڤەیدا CIA دایە دیارکرن، ل ئەوی دەمیدا کوردان هەریمەک ئۆتۆنۆمی ل باکووری پوژتافایی ئێرانی ب تایهتی ل باژیری مهاباد دانا بوو، و ل دەمی ۲ ئاداری KDPI ب ئامادەبوونا (۲۰۰) هزار کەسان ل یاریگەها باژیری مهاباد ئاشکراکرنا خو ڤاگەهانیدی، هینگی ئاخفتنکەرین بزافا نەتەوایهتیا کوردی شیخ عیزەدین حوسەینی و قاسملوی ب ئاشکەرایا دا دیارکرن کوردان سەربەخو بوون نەڤیت بەلکو داخوایا ئەڤین ل خواری کربوو:

۱. کونترۆلکرنا دەڤەرین ژلای دیرۆکی، ئابووری و جوگرافی شه ب پوژههلاتا کوردستانی دەینە نیاسین، واتە پیدانا ئۆتۆنۆمی ب پوژههلاتا کوردستانی و ئەو دەڤەرین ژ کوردستانی هاتینە ڤەکرن بزقرن باوہشا وڤشه، هەروەسا کوردان دڤیا کونترۆلی ل سەر دەڤەرین کوردی ل عێراق و تۆرکیا دا بکەن.

۲. دروستکرنا پەرلەمانەکی بو پوژههلاتا کوردستانی، پڤهبرنا هەمی دامو دەزگەهین

میری، یاسا و هیژین سەربازی ژلایى کوردانقە ل دەقەرین کوردی.

۳. بکارهینانا زمانى کوردی دیبافى پەرورەدە و فێرکرتیدا وەک زمانى فەرمییى هەرێما کوردی ل ئێرانى.

۴. دانا ئازادییا پادەربڕینى، پۆژنامەفانى، هەقکاریکرن، گەشت و گوزار، دامەزراندن و ئیکگرتنى ب کوردان.

۵. سیاسەتا سەربەخوییا نەتەوہیى، دژایەتیکرنا ئیمپرایلیزمییى (ئەمریکا و بەریتانیا) و پشەتەفانیکرنا بزاقین رزگاریخوایین نەتەوہیى.

۶. دەستەبەرکنا پەیوەندیان دگەل ئەوان وەلاتان یین دانپیدانى ب دەستەهلاتا نەتەوہیى یا ئێرانى دکهان (اطلاعات، ۱۳/۱۲/۱۳۵۷؛ CIA, August, ۱۹۷۹; CIA, March ۲۰, ۱۹۷۹).

ژلایەکی دی قە؛ ل ۲ ئادارا ۱۹۷۹ دگەرما تیا شەرین کوردان دا دگەل هیژین ئێرانى ل سەر سنووری عێراق - ئێرانى (Harris, ۲۰۰۴, ۱۸۶) حکومەتا ئەمریکا و ب تاییەتی دەزگەهێ CIA ب شیوەیەکی ئاشکەرا دایە دیارکرن، ئەمریکا نەشییت خو نیزیکی کوردان ل ئێرانى بکەت و هاریکاریا ئەوان بو دژایەتیکرنا دەستەهلاتا نوی یا ئێرانى بکەت، چونکی جوداهییا هۆزایەتی و ئایدۆلۆژیا سیاسی دناف کوردین پۆژەهلاتیدا زۆر بهێزە، و خۆیاکرییە ئەف چەندە دناف سەرکردەین کورد بخۆ ژیدا هەیه و بزاق کری یە ب شیوەیەکی جودا کۆنترۆلی ل سەر دەقەرین خو بکەن. شیخ عیزەدین حوسەینی وەک ئاخفتنکەرێ هۆزایەتی هایته نیاسین، و دگەل هندییدا سەرکردەین بزاقا نەتەوایەتی یا کوردی یین چەپرەو وەک KDPI و لایەنین دی یین سیاسی و رەوتین ئایینی یین کوردی پتر ب هۆزانقە گریداینە، و ژلایەکی دی قە کوردان پەیوەندی دگەل بەلۆجیان بو دژایەتیکرنا حکومەتا ئێرانى کربوون، ئەف چەندە ببوو مەزترین مەترسی بو سەر دەستەهلاتا نوی یا ئێرانى ل تاران، ژبەر هندی ئەمریکا هزردکر خوە نیزیکرنا دگەل کوردان مەترسییە بو سەر پینگەهێ ئەوێ ل ئێرانى (CIA, ۲۰ March, ۱۹۷۹). ل ئەقیری دیار دبیت زالبوونا هزرا هۆزایەتی و چەپرەویی دگەل پەخنەین لایەنین سیاسی یین کوردی ل ئەمریکا دگرت پۆلەک گرنگ دخۆ دوورکنا ئەمریکا ژ دۆزا کوردی ل ئێرانى هەبوو.

د پۆژنامەیا نیویۆرک تایمز داهاشیە سەرۆک ھۆزین کوردان ل سنە داخواز ئۆتۆنۆمیی دکر. ھەروەسا خەلکی مەھاباد و ئۆرمیە دگەل سەرکردەین کورد ھەولین بەیژ بۆ ھۆکمی خودمختاری دەھافیتن، چونکی ئەوان وەسا ھەزردکر سەربەخۆبوونا کوردستانی دێ بیتە ئەگەرێ ژناڤرنا دۆزا ئەوان یا نەتەوایی دناڤبەرا عێراق و ئێرانی دا، ل ئەوی دەمی دا خومەینی بانگەشە ب دژی موسکۆ و واشنتۆن دەستپێکرن، و ئەوی ھەزردکر دێ ئەمریکا و سۆڤیەت جارەک دی کێشەیا کوردی وەک کارتەک سیاسی ب دژی پۆژما ئەوی بکارھینت (Markham, March ۴, ۱۹۷۹; Gage, March ۴, ۱۹۷۹).

خومەینی دایە ئاشکەراکرن ئەمریکا و سۆڤیەت دێ ب پێکا کوردان ئێرانی تیکدەن دا ئارمانجین خو ب دەستڤەبھینن، بەرۆڤاژی کوردان بەردەوام ھەولدا ب پێکین ئاشتیی مافین خو بەدەستڤەبینن خومەینی رازی نەدبوو، ژبەر ھندی کورد نەچار بوون چەکی ب دژی ئێرانی ھەلگرن دگەل خەباتا خو یا چەکداری کوردان بەردەوام دگوت ئەوان دڤیت دچوارچووڤی ئێرانەکا دیموکراسیدا مافین خو بەدەستڤەبھینن.

مەرامبەری ئەوئ سیاسەتا لەشکەری یا پۆژما خومەینی ب دژی کوردان بکاردھینا، ل ۴ ئادارا ۱۹۷۹ دکۆمبوونا ئەنجوومەنی پێرانی ئەمریکا دا پرۆکسمایری وتارەک لژیر ناڤو نیشانین «مرنا مەلا مستەفا بارزانی» پێشکێشکر، ل دەستپێکی ناڤری بەحسی پەیوەندیین مەلا مستەفا بارزانی دگەل ئەمریکا و ھەولین بارزانی بۆ گەھاندنا دۆزا کوردی بۆ بەرپرسی ئەمریکا وگەنگەشەکرنا ئەوئ زۆملا ل عێراق و ئێرانی ل کوردان دەھاتە کرن کرییە، و دایە دیارکرن حکومەتین عێراق و ئێرانی ژن و زەلامین کورد ب تۆندی ژناڤ دەت، و ئەمریکا ب کورەیی بی دەنگ مایە و ئەڤ چەندە ھەڤدژی بنەمایین سیاسەتا مافین مەوڤی یا کارگیریا کارتەری بوو. دەردەوامییا وتارا خۆدا پرۆکسمایری خۆیاکری یە ژبەر نەپازیبوونا کوردان مەرامبەری سەرەدەرییا تاران وەلاتی ئەوان ل باکووری پۆژناڤایی ئێرانی ب پێکا فرۆکان ھاتیە وێرانکرن، خۆپێشاندان و نەئارامیی ھەر ژ دەستپێکا ھاتن و سەرکەفتنا خومەینی ل دەڤەرین کوردی دەستپێکرییە. ل باژیری مەھاباد (۲۳) کەس ھاتینە کوشتن و پتر ژ (۴۰) کەسان ھاتینە بریندارکرن. ھەر ئێکی ب پێکا چیا ی بەرەڤ دەڤەرین دوور بچیت تا دگەھیت کوردستانی دێ دیار بیت ئەو دەڤەرین کورد لی دژین ژ ھەمی دەڤەرین دی یین ئێرانی جیاوازن، پێدڤیین ژیانێ وەک نەخۆشخانە، کارەب و... ھتدتر لی نین

(Congressional Record- House, March ۷, ۱۹۷۹).

هەر وەسا پرۆکسمایر ددەتە دیارکرن، سەرەرای هندی حکومەتا نافەندی یا ئیرانی زۆر لاوازیو و کوردان دشی هیزا خو لسه ئیرانی ب سەپین. بەرۆقاژی بتنی کوردان ئەف چەندە ددا دیارکرن:» ئەم نە دەرفەتخوایین، مە دقیت ب ئاشکەرای بیژین ئەم داخوازا دەولەتەکا سەربەخو ناکهین و مەنەقیت ئەم وەک کارتەک فشاری بو پارچەکرنا ئیکریزییا ئیرانی بهیئە بکارهینان و ببنە ئەگەری پەیداوونا مەترسیی لدهف هیژی [تاران]. ئەگەر مە ئۆتۆنۆمی ب دەستقەنەهینا، هەرچەوابیت ئەمی شەری راگەهینن، مە سەربۆرین دگەل تاران هەین و مە هیژەکا پیکخستی و چەکی هەی». ل دووماهیی ئەوی ئاماژە ب ئەفی چەندی دایە کورد بتنی داخواز مافین خو دچوارچووئی ئیران و عێراقەکا دیموکراسیدا دکن و داخواز دکن مافین ئەوان لدویف یاسا و بنەمایین یەکسان ب ئەوان بهیئە دان. ژبەر هندی پیدقییه ئەمریکا پشتەقانییا کوردان بکەت» (Congressional Record- House, March ۷, ۱۹۷۹). دبهرامبەردا کارگییرییا کارتەری بی دەنگ مابو و لسه سیاسەتا خو «راوەستە و بەریخوبدی» دەربارە ی دۆزا کوردی ل ئیرانی بەردەوام بوو.

ژبەر ئەوی سیاسەتا کارگییرییا کارتەری مەرامبەری پەوشا ئیرانی پەپره و دکر، بەرپرسی ئەمریکا ب تایبەتی ئەندامین ئەنجوومەنی نوونەرانی ئەمریکا پەخنەیین کاریگەر ئاراستە ی واشنتۆن دکر، دئەفی بواریدا ل ۷ ئاداری ئەندامی ئەنجوومەنی نوونەرانی ئەمریکا (میلتن پۆبەرت کار نافدار ب «بۆب کار» Milton Rbert Car known as “Bob Car” ۳ کانوونا دووی ۱۹۷۵- ۳ کانوونا دووی ۱۹۸۱) دکۆمبونا ئەنجوومەنی نوونەرانی ئەمریکا دا گوئارەک لژیر نافی «ئاخفتین بی پامان یین کسنجەری لدۆر ئیرانی ئاشکەرا بوون Kissinger’s Nonsense on Iran Exposed» ئاماژە ب ئەفی چەندی دایە بو پاراستنا بەرژەوهندیی ئەمریکا ل کەنداقتی فارسی و پەوانەکرنا نەفتی بو ئەمریکا دەستەهلاتا ئیرانی سی مەرچ دانابوون بەر ئەمریکا ئەو ژ ی ئەفە بوون:

۱. هاریکاریکرنا ئەمریکا بو ئیرانی مەرامبەری ژناقبرنا شوپەشا کوردی ل ئیرانی.

۲. فریکرنا ژمارەکا زۆرا شارەزا و پاویژکاریین سەربازی یین ئەمریکا بو ئیرانی، داکو

پلانا ب دژی دژومنی نەفخۆیی تاران بۆ ھێزێن ئێرانی دارێژن.

۳. وەرگرتنا دەستویری ئەمریکا ژلایێ پڕیما ئێرانێفە بۆ کرینا ھەر جوۆرەکی چەکی یی پیشکەفتی یی ئەمریکا (Congressional Record-House, March ۷, ۱۹۷۹b).

ب ئەفیی چەندی نەبتی ئەمریکا دەرگەھێ نھینی یی ھاریکاریان بۆ ئێرانی ب دژی کوردانفە کربوو، بەلکو کیسنجەری نامەیک بۆ کارتەری فریکر و داخواز ژێ کربوو دەستویری بدەتە وەزارەتێن دەرڤە و بەرەقانی ئەمریکا پیکێ بدەتە ئێرانی ھەر جوۆرەکی چەکی یی بقییت بۆ ھێزێن خۆ بکریت. ل دووماھییی بۆی کاری ئامازە ب ئەفیی چەندی دایە تشتی گرنگ ئەو ل ئەفیری ئامازە پی بەیتی دان ئەوین دوھی بەری ئەمریکا دایە قیتنام و ئەمریکا ل ویری ئاسی کرین ئەفرۆ یین رەخنەیان ل کارگیری کارتەری دگرن: «مە ھەمان خەلەتییا ئەوان ل ئێرانی دووبارە کری یە ب تایبەتی ژێ کیسنجەری ئەف بابەتە ل چەندی دەزگەھێن راگەھاندنی بەحس کرییە» (Congressional Record-House, March ۷, ۱۹۷۹).

ب ئەفیی چەندی رۆن دبیت، بۆی کاری خۆیاکرییە نەدبوو ئەمریکا چەکی بدەت ئێرانی تا ئەو چەک بکەفیت دەستی ھێزێن خومەینی، و پاشی ب ئەوی چەکی ئەمریکا کوردان بکوژی، و بۆی کاری دقیا بیژییت بەرپرسی کارگیری کارتەری پیدفییە ھوون ھاریکاریا کوردان بکەن، و پیدفییە ھوون بۆ خۆ سەرپوران ژ خەلەتێن حکومەتا نیکسوونی وەرگرن. بەرۆقازی ھەوہ سیاسەتا نیکسوونی یا قیتنام دگەل کوردان دووبارەکر، و ژئەنجامی ئەفیی چەندی ئەوا ئەمریکا ب سەری قیتنام ھینای ل ئێرانی ب سەری کوردان ژێ ھینایە، و لسەر ئەمریکا پیدفییە لدویف بنەماین سیاسەتا خۆ یارێزگرتنا مافین مروقی سەرەدەری دگەل دۆزا کوردی بکەت.

راگەھاندنا ئەمریکا ژئەوان پۆژنامەیا ملیتن راگەھاند دناقبەرا ۱۱ تا ۱۳ ئاداری ب سەدان کوردین جووتیار ل سنە پژیانە سەر جادەیان و داخوازا یەکسانیی ژ دەستەلاتا ئێرانی کر، و ئەف چالاکیی کوردان گەلەک گرنگ بوون، ژبەر ئەو ژێ ژمافین خۆ یین نەتەوہیی ھاتبوونە بی بەھرکرن، پتریا خەلکی کوردستانی ژ چینا جووتیاران بوون، ئەف تەخا کوردان تووشی پەوشەکا ئابووری و کومەلایەتی یا خراب ببوو، ب ئەفیی چەندی پژیەیکە زۆر کوردان پەنابەری وەلاتین دەورووبەر و جیھانی بوون

Apple (March ۱۱, ۱۹۷۹), The Militant (March ۳۱, ۱۹۷۹); له‌ورا ترسا په‌نابه‌ربوونا خه‌لکێ ئیرانی بۆ ئه‌مه‌ریکا و ئه‌وورۆپا ببوو مژاره‌کا گ‌رنگ یا ده‌زگه‌هێن حکوومی یێن ئه‌مه‌ریکا، دئه‌قی بیافیدا ل ده‌مێ ل ۱۳ ئادارا ۱۹۷۹ ئه‌نجوومه‌نێ نوونه‌رانی ئه‌مه‌ریکا کۆمبووی، نوونه‌ری ویلایه‌تا (نیوجێرسی New Jersey) (پیتەر والاس پۆدینۆ Peter Wal-lace Rodino ۳ کانوونا دووی ۱۹۴۹-۳ کانوونا دووی ۱۹۸۹) دگۆتاره‌کیدا ئاماژه‌ ب ئه‌قی چه‌ندییدا: «پیدقییه ئه‌م ب راستیا ئه‌قی چه‌ندی رازی بین په‌وشا ژيانا په‌نابه‌رین کورد و ملله‌تین دی دێ بۆ چه‌ندین سالتین داهاتی دگه‌ل مه‌دا بت، پیدقییه ه‌زری دره‌وشا په‌نابه‌ران دا ب هووری بکه‌ین»، له‌ورا پیدقییه ئه‌مه‌ریکا ه‌زری د دروستکرنا سیاسه‌تا په‌نابه‌ران دا بکه‌ت، و ب یه‌کسانی مه‌رامبه‌ری نه‌ته‌وه‌یان په‌یره‌و بکه‌ت فشاران لسه‌ر تاران زیده‌که‌ت سیاسه‌تا خۆ یا نافخوویی مه‌رامبه‌ری نه‌ته‌وه‌یێن خۆ بگوهوریت، چونکی ئه‌ف سیاسه‌تا ئه‌وی دێ بیته ئه‌گه‌ری پرووخواندنا ئیرانی (Congressional Record-House, March ۱۳, ۱۹۷۹)، هه‌روه‌سا CIA دایه دیارکرن، پیدقییه پ‌ژێما نوی یا ئیرانی سیاسه‌تا خۆ یا له‌شکه‌ری مه‌رامبه‌ری کوردان پاگ‌ریت، و هه‌ولبه‌ده‌ت ب رێکا دانوستاندنێ مافین کوردان دچوارچووکی ئیرانی دا بده‌ته ئه‌وان، چونکی دۆزا کوردی ب رێکا له‌شکه‌ری نه‌ده‌هێنه چاره‌سه‌رکرن و نه‌ده‌هێنه ژناق‌هرن (CIA, February, ۱۹۸۰, CIA, June, ۱۹۸۰).

ل ئه‌وی وه‌ختی چه‌ندین رێکخراوێن سیاسی ل کوردستانێ خه‌بات بۆ بده‌ستقه‌هینانا مافین نه‌ته‌وه‌یی یێن کوردان دکرن، ل سنه سێ رێکخراوێن به‌یز ئه‌و ژێ (ئه‌نجوومه‌نێ به‌ره‌فانیکرنا شو‌ره‌ش و ئازادیی) ^(۱۷۰)، چریکه فیدائین ^(۱۷۱) له‌قی

(۱۷۰) نافێ ئه‌وی ب دروستی (کۆمه‌لا به‌ره‌فانییا ئازادی و شو‌ره‌شی ل کوردستانێ/ سنه) یه (مه‌حمود، ۲۰۱۲، ۷۴).

(۱۷۱) چریکه فیدائین دیروکا ئه‌وی بۆ سالا ۱۹۶۷ دزفیت ل ئه‌قی ده‌می دا رێکخراوه‌کا چه‌کداری ژلاپێ مه‌سه‌ود ئه‌حمه‌دزاده، ئه‌میر په‌رویز، مه‌جید ئه‌حمه‌دزاده هاتبوو دروستکرن و پشتی هینگێ چه‌ند کادرین ئه‌وی ئه‌وین ژلاپێ رێکخراوێن فلس‌تنی فه‌هاتینه مه‌شقرن ژ ده‌ره‌فه‌ زفرین و هه‌میان ئیک گ‌رت و رێکخراوه‌ک بناقی (سازمانی چریکه فیدائین خه‌لکێ ئیرانی) دروستکر بوو و له‌قه‌ک خۆ ل کوردستانێ ژێ فه‌کر و سه‌روکێ ئه‌قی له‌قی (مه‌حه‌مه‌د ئه‌مین شیرخانی) بوو (ابومغلی، ۱۹۸۳، ۱۰۷-۱۰۸؛ فاتح، ۲۰۱۸، ۲۴۷-۲۵۲؛ شیخانی، ۲۰۰۷، ۱۷۸-۱۷۹؛ یارأحمد، نیسانا ۲۰۲۲، ۴۴-۵۵).

کوردستان، (قوتابخانەیا قورئان- مکتەب قورئان)^(۱۷۲) بوون، ل مهاباد ژى سى گروپ هەبوون ئەو ژى KDPI، چریکە فیدائین و هیژین دیموکرات بوون. مهاباد بنگەهێ سەرەکیی KDPI یا هەقەیمانا مۆسکۆ بوو، ئەقێ پارتی هیژەکا لاواز ل سنە هەبوو. دیسان دەهەمان دەمدا (ئەنجووومەنێ شۆرەشێ)^(۱۷۳) ل مهاباد هاتبوو دروستکرن و پشتهفانییا ئەقان ریکخراوان دکر، هەرۆهسا ل ئەقێ وەختی سەرکردەین کورد یین ل بوکان ژبلی یین KDPI ئامادەبوون وەک (جاشان) بو حکومەتا نافەندی یا تاران کار بکەن و ئامادەبوون ل سەر کیسێ مافین خو یین نەتەوهیی دگەل تاران بگەهەنە ریککەفتەکی، دگەل هندییدا گەنجین چەپەرەوین کورد باوهری ب KDPI نەبوو، ب ئەقێ چەندی دیار دبیت سەرەرای ئەوان کاودانین ئالۆزین کورد کەفتنی نشانین پروودانا شەپان دناقبەرا گروپین کوردان دا ل پۆژەلاتی کوردستان ب شیۆهیهکی زەلال دیار بوو (The Militant, ۲۰ April, ۱۹۷۹; Khosravi & HamehMorad, ۲۰۱۶, ۵۹-۷۳).

ژلایهکی دی قە، قەکۆلەرێ بەنگلادشی (ئەبۆلکەلام ئازادی) دایە دیارکرن، ئەقە ل دەمەکیدابوو کارگیریا کارتەری دقیا خو نیزیکی کوردان بکەت، داکو ب باشی هەلسەنگاندنی بو شیانین هیژین کوردی بکەت، چونکی حکومەتا ئێرانی ب تەمامی لاواز و کەفتی بوو (Azad, ۲۰۱۷, ۱۷۵). ل ئەوی ماوهیدا گومانین خومەینی ژ پشتهفانیکرنا ئەمریکا بو کوردان پتر هیژین ئێرانی پالان هیرشان بکەنە سەر دەقەرین کوردی، و ئەقە ل دەمەکیدا بوو ل ۱۹ ئادارا ۱۹۷۹ شەپ دناقبەرا کوردان و هیژین ئێرانی ل سنە ب دووماهی هاتبوو، و ئاگرەستەک دناقبەرا هیژین کوردی و ئێرانی دا هاتە مۆکرن، دەنگو باسین ئەقێ ئاگرەستە ب ریکا پادیویا کۆمارا ئیسلامی هاتنە بەلاقکرن، هەرچەواویت ئەقێ ئاگرەستە پۆژەکی بتنی ژى نەکیشا

---

(۱۷۲) ل سالا ۱۹۷۸ ژلای ئەحمەد موفتی زاده هاتبوو دروستکرن دگەرماتیا شۆرەشا گەلین ئێرانی دا ل دەقەرین کوردی پۆلەکی گینگ گیرابوو و ل سالا ۱۹۷۹ پتر پۆلی ئەوی یی سیاسی دیار دبیت، ژبەرکۆ وەک ئیکەم هیژا سیاسی ل کوردستان شیاوو ئیسلام ب تەفسیر و تیگەهشتنا خو بینتە دناف سیاسەتی (موکری، زستانی ۲۷۱۹، ۱۴۱-۱۴۵؛ عەبدوللا، نیسانا ۲۰۲۲، ۵۶-۱۷۷؛ عەبدوللا، ۲۰۲۲، ۲۰۸-۲۰؛ Khosravi & HamehMorad, 2016, 59-73).

(۱۷۳) هینگێ کوردان ئەنجووومەنەک ل مهاباد دروستکربو و عەبدولپرەحمان قاسملو و شیخ عیزەدین حوسەینی سەرکردایەتیا ئەوی دکر و چەندین بەلاقۆک ب زمانێ کوردی بەلاقەدکرن و گرنگترینا ئەوان پۆژنامەیا (هیرش) بوو ل باژیری سەقز بوو (جواد، ۲۰۰۹، ۷۵).

قە (March ۲۰, ۱۹۷۹, KP۰۰۰۱۲۸). ئەگەرین ئەقێ چەندی دزفریت بو گومانین خومەینی لدۆر پێشتهفانیکرنا ئەمریکا بو کوردان و داخوازیین حوکمی ئۆنۆومی یین کوردان ل ئێرانی، خومەینی هزرەدکر ئەمریکا بو دابەشکرن و لاوازکرن پڕیما کۆمارا ئیسلامی ئەقێ چەندی دکەت.

ل شەفا ۲۰۱۹ ئادارا ۱۹۷۹ جیگری سەرۆک وهزیری ئێرانی عەباس ئەمیر ئەنتیزامی ب ریکا رادیویا دەنگی شۆرەشی راگەهاند ژبەر مایتیکرنا ئەمریکا دپرسین نافخوین ئێرانیدا: «شەری ل دەقەرین کوردان دەستپیکریههه»، هەر وهسا ئەنتیزامی دا دیارکرن باره گایی رادیویا سنه و باره گایی پارێزگه ری گشتی یی سنه کهفتبوون دبن کونترۆل کوردانقه. ل ئەوی دەمی تاران راگەهاند (۱۰) فروکەیی هەلیکۆپتەر یین هیزین ئێرانی هیز رهوانه ی ناف باژیری دکر. پشتی هینگی حکومه تا ئێرانی و کوردان هەمی شیانی خۆ مه زاختبوون شەری براوه ستین، وهزاره تا به ره فانییا ئێرانی و سەرۆک ئەرکانی هیزین ئێرانی محەمەد والی قەرەنی و ئەحمەد موفتی زاده داخوازا راوه ستاندنا شەری دکر. دهه مان دەمدا ئەنتیزامی راگەهاند حکومه تا تاران بریار دایه شانده کێ حکومه تی بو دانوستاندنا ئاگر به سته کا نوی سەر په دانا کوردستانی بکهن. ژلایی خۆقه خومەینی به یاننامەیه ک به لاقکر و تیدا ئیدانه یا هیرشان بو سەر بنگه یین پاسداران کر و دا خویاکرن: «پیدقییه موسلمان دناشتیی دا بژین.... ئەم هەمی ئیک نه ته وه نه و مه ئیک قورئانا هە، به پر ساریه تی ب ریکا ئەنجامدانا کپاریین باش بده سته دهیت پیدقی ناکهت پشتە فانییا دۆژمنا ئیسلامی ئەمریکا بکهین»^(۱۷۴) (March ۲۰, ۱۹۷۹, KP۰۰۰۱۲۸; March ۲۰, ۱۹۷۹, WLNRI۷۸۶۰۲). ب ئەقێ چەندی خویا دبیت خومەینی هزرەدکر کورد ژێ فارسن و پیدقییه لدویف بنه مایین قورئانی بچن، ئەقه ل دەمه کیدا بوو خومەینی ب خۆ لدویف قورئانی نه دچوو و قورئان بو دژایه تیکرنا کوردان بکار دهینا و دیاردکر کورد بو جیه جیکرنا سیاسەت و به رژه وه ندییین ئەمریکا ل ئێرانی کار دکەن.

ژلایه کی دی قه، به پر سین ئەمریکی ل تاران دایه دیارکرن هەر ل پۆزا ۲۰ ئاداری شانده کێ دی یی ئێرانی ب سەرۆکاتییا زانایی شیعه یان ل تاران (ئایه توللا محموود

(۱۷۴) بو خواندنا ئەقێ په یاما خومەینی ب درێژی به ریخۆبده (Khomeini, 2010, 266).

تالقامانی چریا دووی ۱۹۷۸ - ۱ گولانا ۱۹۷۹) دانوستاندن دگەل کوردان بۆ ئازادکردنا (۲۰۰۰) سەربازین ئێرانی مەرامبەری ھەندەک مافین دیارکری بۆ کوردان ژ ئەوان دامەزراندنا کوردەکی (ئێبراھیم یوونسسی) وەک ھەرێمداری گشتی یی نافەندا کارگیریا کوردستانی (سنە)، دروستکرنا ھێزین ئاسایشا پۆژھەلاتا کوردستانی لژی چاقدیریا لێژنەک کوردی ئەوا دا کاروبارین پۆژھەلاتا کوردستانی برێقەبیت، زمانی کوردی بێتە زمانی فیئکرنی ل قۆتابخانەیان ل کوردستانی ھاتبوون دان، لدویف ئەفی دیاردبیت سەرەرای ئەوئ سیاسەتا تۆندا حکومەتین ئێرانی ھەر ل سەر دەمی پژیما شاھی ب دژی کوردان پەپەودکر، کوردان تارادەھەکی دیارکری ھەندەک دەستکەفتین سیاسی بەدەستقەھینابوون، ژبەر ھندی ئەمریکا ھێقیخواست پژیما خومەینی سۆزین خو دگەل کوردان جیھەجیھەت و مافین ئەوان دچوارچووئی داخوایین ئەوان یین نەتەویدا بەدەتنی، داکو دۆزا کوردی نەبیتە ئەگەرێ پتر نەخۆشکرنا پەوشا ئێرانی و دەقەرێ (۱۹۷۹WLNR1۷۹۵۵۹, March ۲۱, ۱۹۷۹; Pelletiere, ۱۷۸, ۱۹۸۴-۱۷۹; Nika-zmerad, ۳۵۳, ۱۹۸۰). ل ئەفیئری دیار دبیت ئەمریکا ھەزدکر ئەگەر ئێران دۆزا کورد دناقخودا چارەسەر نەکەت دی دۆزا کوردی بێتە ئەگەرێ تیکدانا پەوشا دەقەرێ، و دا زیان ب بەرژەوہندیین ئەمریکا کەشن و دا ریک بۆ سۆقیەت قەبیت ب کووری بھیتە دناف دەقەریدا و ھەفرکیا ئەمریکا کەت.

ل ئەوی ماویدا بەرپرسی ئەمریکا ل سۆقیەت ب ھووری دویقچونا ھەلویتستی مۆسکۆ ژ دۆزا کوردی ل ئێرانی دکر، دئەفی بیافیدا بالیۆزی ئەمریکا ل مۆسکۆ (مالکۆم تون Malcolm Toon ۱۸ کانوونا دووی ۱۹۷۷ - ۱۶ چریا ئیکێ ۱۹۷۹) تیلیگرافەکی بۆ ھەزارەتا دەرڤە یا ئەمریکا فرید دکەت و تیدا دیار دکەت، لدویف ئەوان پیزانین پەیانمیری پۆژنامەیا (پراقد Pravad Newspaper)^(۱۷۵) یا سۆقیەت ب دەستقەھینان، لدویف راپۆرتین پۆژنامە و تەلەفزیۆنین ئێرانی بەلافرین تیدا دۆزا کوردی ب « ب بزاقەک ئوتۆنۆمی » سالۆخەت دایە و خویاکرییە شۆرەشگیرین کورد داخوایا ھوکی خۆبرێقەبەرنی دچوارچووئی ئێرانیدا بۆ دەقەرین خو ل باکووری پۆژئاقایی ئێرانی دکەن، و دسەرپین خۆدا کوردان شیاہە زیانین زۆر کاریگەر ل ھیزین ئێرانی

(۱۷۵) ئەف پۆژنامەیا ۵ گولانا ۱۹۱۲ ل پترسبۆرک وەک ئیکەمین پۆژنامەیا پۆژانە یا کپیکاران ل سۆقیەت ھاتیە وەشاندن (Правда. 12 мая 1912).

بدەن بنگەهین رادیو، تەلەفزیۆن و سەربازین ئیرانی گرتینە، و دبەرامبەردا حکومەتا بازارگانی بزاف دکرن کونترۆلی ل سەر بزافا کوردی بکەت، و هینگی بازارگانی باوەری ب هندی هەبوو ئەمەریکا پشتەفانییا کوردان بۆ کونترۆلکرنا دەفەرین خو دکرن (P211702ZMARV9, March 21, 1979). لدویش ئەفئ برۆسکەیا بالیۆزخانەیا ئەمەریکا ئەف ئیکەمین جار بۆ بالیۆزخانەیا ئەمەریکا راپۆرتین سوڤیەت وەک بەلگەنامە لدۆر دۆزا کوردی بۆ راپۆرتین خو بکاربینیت، بالیۆزخانەیا ئەمەریکا خویا کرییە حکومەتا ئیرانی باوەری بهندی هەیه ئەمەریکا پشتەفانییا بزافا نەتەوایهتیا کوردی ل ئیرانی دکر.

دبەرامبەردا کوچکا سپی خویا کرییە ئەو تۆمەتەتیی حکومەتا ئیرانی دەربارەری پشتەفانیکرنا واشنتۆن بۆ کوردان بەلأفدکەت دوویرن ژ راستیی، و کوچکا سپی ب هیچ پەنگەکی پشتەفانییا کوردان ناکەت، نەڤیت زیدەتر پەوشا ئیرانی تیکبچیت و بەروڤاژی داخوازیت تاران پرسین خو ب ئاشتیانە چارەسەر بکەت، و مافین کوردان ب شیۆهیهکی یەکسان و دادوەرانە دناڤ ئیرانەک دیموکراسی و ئیکگرتی دا بدەتنی (The Militant, April 6, 1979). واتە ب چ شیوازان ئەمەریکا سیاسەتا خو مەرامبەری کوردان نەگووژی بوو.

ئەمەریکا سیاسەتا خو ب ریکا بالیۆزی خو ل تاران مەرامبەری پیشهاتیین دۆزا کوردی و داخوازیین ئەوان دا پونکر، دئەڤی بواریدا ل ۲۲ ئادارا ۱۹۷۹ سوولیفانی دتیلیگرافهکیدا بۆ وەزارەتا دەرڤهیا وەلاتی خو دیارکر «لیژنین ئۆتۆنۆمی» ل هەمی باژپین و گوندین ئیرانی و کوردستانی بۆ دەستپیکرنا دانوستاندنان دەربارەری مافین نەتەوہی دگەل کوردان هاتیینە دروستکر «، هەرەسا دابۆ پونکر هەند ب ساناہی نینە ئیرانی «دانپیدانی ب ئۆتۆنۆمی، سەر بەخۆبوون و کۆمارا ملی «بکەت. هەرەسا سوولیفانی دایە دیارکرن پیشهاتیین ل کوردستانی هاتین پیش و داخوازیین خەلکی ئەوی یین حوکمی خوڤرێڤه برنی ب شیۆهیهکی دیار کارتیکرن ل بەلۆجستان و تۆرکمانان کرییە، و ژڤەرێڤا بزافا نەتەوایهتیا کوردی نەئارامی ل دەروبەرین بەندەری عەباس زی پەیدا بوون، لەوڤا شیعیین ئەڤان دەڤەران بزاف دکرن سوننەیین ئەڤان دەڤەران ب تەمامی ژناڤ ببن، و سوولیفانی دا ئاشکەراکرییە دی هەڤرکیین ئەوان تۆندتر لیھین و دی بزافین بهیز کەن خو دووری دەستەلاتا ئیرانی بکەن، و ب

ئەفیی چەندی دئی ئارێشه‌یێن مه‌ترسیدار بوو حکومه‌تا نافه‌ندی یا تاران دروست کهن، له‌و‌را ئەمەریکا ب هیچ په‌نگه‌کی مایه‌تکرنی دئارشه‌یێن نافخوویی ئێرانیدا ناکه‌ت، و پیدفیه حکومه‌تا ئێرانێ ئارێشه‌یێن خو ب ریکین ئاشتیێن لسه‌ر میزین دانوستاندنی چاره‌سه‌ر بکه‌ت (CIA, March ۲۲, ۱۹۷۹; Sullivan, ۱۹۸۳, ۵۶).

لژی‌ر سیبه‌را ئەفیی برۆسکه‌یا سوولیفانی دیار دبیت، ئەوی نه‌دقیا ئەمەریکا مایه‌تکرنه‌ خو دکاروواریێن نافخوویی ئێرانیدا بکه‌ت و ب هیچ په‌نگه‌کی نه‌دقیا ئەمەریکا پشته‌فانییا دۆزا کوردی ل ئێرانێ بکه‌ت، چونکی سوولیفانی وه‌سا هزرده‌ر دئی کورد بنه ئەگه‌ری دابه‌شکرنا ئێرانێ و فه‌ریژا دابه‌شکرنا ئەوی دئی زیانیێن زور کاریگه‌ر ب پیگه‌ه و به‌رژه‌وه‌ندییێن ئەمەریکا که‌فن، له‌و‌را سوولیفانی پێشنیاز کر ئەمەریکا چاره‌سه‌رکرینا ئارێشه‌یێن نافخوویی ئێرانێ بوو ده‌سته‌هلاتا ئێرانێ به‌یلت، و بتنی سیخوورین ئەمەریکا ب هووری دویچه‌وونا کارتیکرنا دۆزا کوردی ل ده‌قه‌ری بکه‌ن.

پشتی ئەوان شه‌ر و پیکدانیێن دناقه‌ه‌را هیزین پێشمه‌رگه‌ی و هیزین ئێرانیدا په‌یدا‌بووین، راگه‌هاندنا ئەمەریکی مینا رۆژنامه‌یا (بالتیمۆر سه‌ن The Baltimore Sun Newspaper) ^(۱۷) و نیویۆرک تایمز گرنگیه‌ک زور ب ئەفان پێشه‌اتان دایه‌ پتر رویدانیێن کوردستانی ل ئەمەریکا ره‌نگه‌ه‌دابوون، ب ئەفیی چەندی کۆمه‌لا هه‌فکارییا کوردی- ئەمەریکی دگه‌ل ده‌زگه‌هیێن حکوومی یێن ئەمەریکا راپورتیێن رۆژنامه‌ و ئەوان ده‌زگه‌هان کومکر و لدویف ئەوان راپورتان وتار بوو کۆمبوونیێن کونگریسی ئەمەریکا ئاماده‌کرن، ده‌فیی بیافیدا ل ده‌می ئەنجومه‌نی پیران یی ئەمەریکا ل ۲۲ ئادارا ۱۹۷۹ کومبووی، ئەندامی ئەفیی ئەنجومه‌نی یی ویلایه‌تا) داکوتا(Dakota یی پارتا دیموکرات (جو‌رج ستانلی مه‌کگوفه‌رن George Stanely McGovern ۳ کانوونا دووی ۱۹۶۳- ۳ کانوونا دووی ۱۹۸۱) گۆتاره‌ک لژی‌ر نافو نیشانیێ «بوچی شاه که‌فت Why Shah failed» پێشکێشکر و تیدا ئاماژه‌ ب ئەفیی چەندی دایه‌، پیدفیه پیدچوون لسه‌ر سیاسه‌تا ئەمەریکا ل ئێرانێ به‌یلت کرن، هه‌روه‌سا پشتی ئارستیێن شو‌ره‌شا ئیسلامی به‌ره‌ف تایبه‌مه‌ندیێن ره‌گه‌زه‌رستیێن فه‌چووین، و تیدا چەندیێن

(۱۷) ل ۱۷ گولانا ۱۸۳۷ ل ویلایه‌تا ماری لاند ل ئەمەریکا هاتیه‌ به‌لافکر و ئیک ژ رۆژنامه‌یێن رۆژانه‌ یێن نافداره‌ ل ئەمەریکا (The Baltimore Sun, <https://www.baltimoresun.com/business/bal-alatzas-publisher-baltimore-sun-20160302-story.html>)

گروپ مینا کوردان دەرکەفتن، و هەر ئیکێ بۆ ئارمانجین خۆ خەبات دکر ئەف چەندە بو ئەگەرێ تیکچوونا پەوشا ئیرانی دناقبەرا (کوردان و بەلۆجی...هتدتر) دا. ل دووماهیێ مەگگۆفەرنی خۆیاکرییە، دبیت ئیران ببتە مەیدانا هەفرکیان دناقبەرا گروپیێن جودا و مەزن دا (کورد و نەتەواییێن دی دا) یێن هەرئیک دبیت ئایدۆلۆژیا ئەوی راستە، بەری ئیرانی تیبگەهن کا شۆرەش ئەوان چ بوو دی ئیران وەک لبنانی لێهیت (Congressiona Record-Senate، ۱۹۷۹، March ۲۲، ۶۰۲۳). ل بەر پوناھییا ئەف چەندی ب شیۆهیهکی ئاشکەرا خۆیا دبیت، مەگگۆفەرنی هزردکر پیدقییە ئەمریکا فشاران ل ئیرانی بکەت حکومەتەکا ساخلەم و دوور ژ گەندەلیی ئاڤا بکەت، داکو بشیت وەلاتی خۆ ب شیۆهیهکی ریک و پیک برێڤەبەت و دیموکراسی و ئازادی تیدا بەرقرارکر بکەت. مەگگۆفەرنی هزردکر دی شەپێ ناڤخۆیی ل ئیران رویدەت ژبەر شەپێن کوردان دگەل تاران، لەوێ پیدقییە ئەمریکا پۆلی خۆ دچارەسەرکنا ئارێشەیی ئیرانییدا بگێریت بەری پەوشا ئەوی وەک یا لبنان لێهیت.

پشی شەپێن سەخت و دژوار ل باژێرێ سەنە بەردەوام بووین و پتر ژ (۲۰۰) کەسان هاتین کوشتن و پتر ژ سەدان کۆچبەر بووین، ل پۆژا ۲۲ ئاداری ژبو پراوەستاندنا شەپێ و گەهشتنا ئاگرەستەکی دانوستاندنان دناقبەرا نوونەری حکومەتا ئیرانی تالقانی و نوونەری کورداندا ل سەنە دەستپیکرن، هیژێن ئیرانی ل بنگەهیێن خۆ و کورد ژێ دچەپەرێن خۆدا مەرامبەری ئەوان پراوەستیا بوون. ل ئەوی دەمی وەزیری ناڤخۆیی ئیرانی (ئەحمەد سەدر حاج جەوادی ۱۳ شۆباتا ۱۹۷۹ - ۲۰ خزیارنا ۱۹۷۹) پراگەهاند دی ئاگرەستە دناقبەرا هەر دوو لایەنانان دا هیئتە مۆرکرن، و ئەو هیژێن کوردان یێن د شەپێ دا گرێن دی ئازاد کەن. د بەرامبەر دا تالقانی خۆیا کر راستە کورد خودان زمان و دابوونەریتێن خۆ یێن تاییەتن، بەلی:» ئەو [کورد] هەر ئیرانی نە» (March ۱۹۷۹ WLNLR ۱۸۰۳۸۷، ۲۲). ل ئەوی وەختی تالقانی ل گۆرەپانا ئازادی یا باژێرێ سەنە داخوازا ب دووماهی هینانا شەپێ ژ کوردان کر و دا دیارکرن پیدقییە لەشکەر ئەف دەرێ بپاریزیت. ل ئەفێرێ تالقانی ئەف پرسیارە ژ خەلکی کر:» هزر بکەن مە هەمی هیژێن سەربازی یێن ژ سەنە دەرکرن، ئەری هەوون دی شین بەرهفانیی ژ خۆ کەن؟» د بەرامبەر دا کوردان ب پوونی دا دیارکرن:» بەلی ئەم دشین بەرهفانیی ژ خۆ بکەین»، کوردان داخوازا خومەینی بۆ پراکنا دروپیچێ ل سەر هیژێن

ئێرانێ پەتەر. سەرەرای هندی سەرکردایەتیا کوردی ل سەر ئایدۆلۆژییێن چەپەرە و پارێزگارییێن ئایینی هاتبوون دابەش کرن هەمیان پێکفە خەبات بۆ حوکمی خۆبریڤه برنی دکر (۱۹۷۹ WLNR ۱۸۰۶۷۴, March ۲۳, ۱۹۷۹).

ئەقە دەمەکیدا بوو هێرشێن هێزێن ئێرانێ ب دژی کوردان بەردەوام بوون، دئەقی بواریدا پوژنامەیا ملیتێن یا ئەمریکی دایە دیارکرن لژێرناقی «کۆمارا ئیسلامی کورد کەفتینە بەرهێرشێ Kurds Attacked in name of Islamic Republic» پستی پرویدانا بزافا کوردی حکومەتا نافەندی یا ئێرانێ شیان نەماینە دەستەلاتا خو ل کوردستانی بهێز بکەت، خەلکی چەکی خۆ پاراستینە و دبن فەرمانی «لیژنا کۆنترۆلکرن کوردی»^(۱۷۷) قە کاردکەن. کورد وەک نەتەوێهێک زۆملێکری داخوازا دکەن حکومەتەکی بۆ رێڤه برنا کاروبارین خو دروست بکەن، ژبەر مەترسیا کوردان حکومەتا تاران دەست ب هێشان بۆ سەر کوردان کریه، لدوێف پێزانین گەهشتین ئەقی پوژنامی هەلیکۆپتەرەن دەڤەرێن کوردی ب تاییهتی سنە ب تۆندی تۆپیاران دکر، ل تاران چ پوژنامەیی ئێرانێ پشتهفانییا ئەقان کریارێن هێزێن ئێرانێ نەدکرن، پستی زیانین کاریگەر ب هێزێن ئێرانێ و کوردان کەفتین، ل ۲۶ ئادارا ۱۹۷۹ رێککەفتنەک دناڤهرا کوردان و تاران دا هاتە مۆکرن^(۱۷۸)، لدوێف بەندی ئەقی رێککەفتنی (۹۷) زیندانین کورد هاتنە ئازاد کرن^(۱۷۹)، دا کەسەکی کورد بناقی ئیبراھیم یوونسی بیت هەریمداری سنە، دەستەلات دا لیژنا کوردان کاروبارین سنە برێڤه بەت و دا زمانی کوردی بیت زمانی فەرمی ل ئەقی باژیری (The Militant, April, ۱۹۷۹; Nikazmerad, ۱۹۸۰, ۳۵۳).

ل ئەوی وەختی کوچکا سپی راگەھاند، پیدفیه ئێران سۆزین خو دگەل کوردان جێهێکەت و دۆزا ئەوان یا نەتەوێهێ ب شیوێهێکی ئاشتیانە چارەسەر بکەت، پستی پرویدانا باژیری سنە پەخنەیی تۆند ژلای چەپەرەوین ئێرانی قە بۆ سەرۆک ئەرکانی هێزێن ئێرانێ والی قەرەنی هاتن ئاراستەکرن، دئەنجامدا ل ۲۷ ئاداری ژ پۆستی

(۱۷۷) لژنا کۆنترۆلکرن کوردان ژلای شیخ عیزەدینی، ئەحمەد موفتی زاده و قاسملوو هاتوو دروستکرن (The Militant, April, 1979).

(۱۷۸) هەندەک ژێدەر دیار دکەن ئەقی رێککەفتنامەیه ل ۲۵ ئادارا ۱۹۷۹ هاتوو راگەھاندن (Nikazmerad, 1980, 353).

(۱۷۹) هەندەک ژێدەر دبیژن (۱۱۳) کورد هاتنە ئازادکرن (Nikazmerad, 1980, 353).

خۆ ھاتە لادان، چونکی ئەوی فەرمان ل فرۆکەیی ھەلیکۆپتەر یین لەشکەری کربۆ فرۆکان خەلکی کوردستانی تۆپاران بکەن (۱۹۷۹WLNR۱۸۱۳۱۱, March ۲۴, ۱۹۷۹). د ھەمان دەمدا کوردان حوکمی ئۆتۆنۆمی ل دەفەرین کوردی راگەھاند، و حکومەتا ئیرانی سۆزدا بوی حوکمەک ئۆتۆنۆمی یی سنوورداری کری بەدەت ئەوان، CIA دایە دیارکرن چەکەکی زۆر ب ریکا قاچاخیی و ژلای کوردین باشووریقە ب تایبەتی پارتی دیموکراتی کوردستان^(۱۸۰) و ئیکەتیا نیشتمانییا کوردستانی بۆ کوردان دەھات، و بۆ بەدەستقەھینانا مافیین خۆ ئەوان مەترسی ئیخستبوو سەر حکومەتا ئیرانی و دابۆ دیارکرن ئەگەر حکومەتا ئیرانی داخواییین ئەوان جیئەجیئەکەت دی ب ھیزی ب دزی ھیزی ئیرانی ل دەفەرین کوردی بکارھینن. ھەرھەسا CIA خۆیاکرییە کوردین پۆژھەلات ب تایبەتی پەیوەندییین خۆش دگەل سۆقیەت ھەبوون (CIA, March ۲۷, ۱۹۷۹).

ژفەرین ئەفی چەندا لەسەری ھاتیە دیارکرن، ل ۲۷ ئادارا ۱۹۷۹ کارمەندیین NSC یی ئەمریکی بۆ ھوووری دویچوونا کارتیکرنا دۆزا کوردی لەسەر ئیرانی دکر و ئەفی بیافیدا ریکخەری ھەوالگیری و ئەندامی NSC (پاول بیرنارد ھینزی Paul Bernard Henze کانونا دووی ۱۹۷۷- کانونا ئیکتی ۱۹۸۰) بۆ جیگری بەرپرسی NSC (دەیفید لۆرینس ئارۆن David Laurance Aaron ۲۰ کانونا دووی ۱۹۷۷- ۲۰ کانونا دووی ۱۹۸۱) دایە دیارکرن کارمەندیین ھەوالگیری NSC ب ھوویری یین دویچوونا پەوشا کوردان دکن، داکو بزانی کاودانیین کوردان ل ئیرانی چەوانن، ژبەرکو لدویف ھزرویریین بەرژھەندییین ستراتیژی یین ئەمریکا دۆزا کوردی بۆ واشنتۆن گەلەک گرنگە، ژبەر ھندی پیدقییە ب شیوەیەکی ھۆشیار دویچوونا کاودانیین کوردان بەیتەکرن، ژبەر ئەوان گۆمانان یین تاران لدۆر پشەفانییا ئەمریکا ھەین و نابیت ئینکارا دۆزا کوردی بەیتەکرن، چونکی ئەگەر ئەمریکا ئەفی چەندی بکەت دی بیتە ئەگەری بەیزبوونا کوردان، لەورا پیدقییە واشنتۆن ھەمی شیانین خۆ ب مەزخییت دا ستراتیژیەکا نوی بۆ دیارکرن کارگەرییا

(۱۸۰) ھەزی بیژین ژیدەرین کوردی دیار دکن ل ئەفی دەمی دا پارتا دیموکراتا کوردستانا عیراقتی بەردەوام دژابەتیا بزافا نەتەواپتیا کوردی ل ئیرانی دکر (قادر، ۲۰۱۶، ۹۰-۹۵). بەرۆفاژی بەلگەنامین CIA و راپۆرتین پۆژنامەین ئەمریکی و بەریتانی دیار دکن پارتی دیموکراتی کوردستان پشەفانییا بزافا نەتەواپتیا کوردی ل کوردستانا ئیرانی دکر (CIA, 27 March, 1979; 1979WLNR180674, 23 March, 1979).

دۆزا کوردی ل ئیرانی لسه‌ر ده‌قه‌ری پهره‌و بکه‌ت (NSC, March ۲۷, ۱۹۷۹).

ل ۲۹ ئادارا ۱۹۷۹ که‌سایه‌تیین ئایینی یین کورد بۆ موونه شیخ عیزه‌دینی حوسه‌ینی و ئه‌حمه‌د موفتی زاده پۆله‌کی گرنه‌گ ده‌ره‌ف پیشقه‌برنا دۆزا کوردی دا هه‌بوو، داخوازیین خه‌لکی ب پیکا ئه‌فان که‌سایه‌تیان بۆ حکومه‌تا ئیرانی ده‌هاتنه‌ په‌وانه‌کرن (NSA, March ۲۹, ۱۹۷۹; Kifner, March ۲۹, ۱۹۷۹). هه‌رچه‌وابیت نه‌مه‌دی بازگانی و نه‌ئه‌نجوومه‌نی شوپه‌شا ئیسلامی گرنه‌گی ب دۆزا کوردی و داخوازیین کوردان بۆ ئۆتۆنومیی نه‌ددا، حکومه‌تا ئیرانی پتر هزر ل کارقه‌دانا عه‌ره‌بان ل باشووری دکر، چونکی ل ده‌می پیشهاتیین کوردستان ئالۆزبووین سه‌رکرده‌ین ئایینی یین عه‌ره‌بان راگه‌هاند ئه‌گه‌ر داخوازیین عه‌ره‌بان وه‌ک یین کوردان نه‌هینه‌ جیه‌جیکرن دی ژ ئیرانی ده‌رکه‌فن، ژ قه‌ریژا ئه‌قی چهن‌دی خومه‌ینی و تالقانی دووپاتی لسه‌ر مافیین عه‌ره‌ب و کوردان کرن (PK۰۰۲۰۶, April ۲۸, ۱۹۷۹).

ده‌ئقی بیافیدا CIA دایه‌ ئاشکه‌را کرن ل ئه‌وی ماوه‌یدا ده‌سته‌لاتا ئیرانی ب پیکا خه‌لخالی سیاسه‌ته‌ک تۆند ب پیکا «سه‌رکوکر و سیداره‌دانی» مه‌رامبه‌ری خه‌لکی کوردستان پهره‌وکر بوو، ئه‌ف سیاسه‌ته‌ بۆ ئه‌گه‌ری هندی خه‌لخالی ب (ئایه‌توللای سوری) لده‌ف کوردان به‌یته‌ نیاسین، و خه‌لکی کوردستان ب دژی لیژنا دکتاتوری یا خومه‌ینی راوه‌ستیان، ده‌رامبه‌ردا خه‌لخالی و سه‌ربازین ئه‌وی مینا قه‌سابان بنا‌ف ژن، قۆتایی، بیکارین کورد که‌فتن و گرتن، خه‌لخالی به‌رده‌وام بۆ لسه‌ره‌ئقی سیاسه‌تا خو یا هو‌فانه‌ مه‌رامبه‌ری کوردان، و دا دیارکرن ئایینی ئیسلامی داخوازا ژنافرینا یاخیبوویان دکه‌ت و دلۆقانیی ب سه‌رکه‌فتیان دبیت (CIA, June ۶, ۱۹۷۹). ژلایی خو‌قه‌ حکومه‌تا ئه‌مریکا مه‌رامبه‌ری ئه‌قی چهن‌دی بی ده‌نگ ما‌بوو و چ کارقه‌دان لدۆر سیاسه‌تا ئیرانی مه‌رامبه‌ری دۆزا کوردی دیارنه‌کرن.

ل ئه‌وی ده‌می دا ئیرانی دا دیارکرن عیراق ب پیکا پشته‌فانیکرن کوردان ماییکرنا دکاروبارین ئیرانی دکه‌ت، و بۆ پشت راستکرن ئه‌قی چهن‌دی راویژکاری سیاسی ی وه‌زاره‌تا به‌ره‌فانییا ئه‌مریکا (هاوارد تیشر Howard Titcher) دا دیارکرن عیراقی دقیت شیائین له‌شکه‌ری خو‌ نیشا ئیرانی بده‌ت چونکی ل ئه‌وی ده‌می دا هیژین عیراقی زۆر پیشکه‌فتی بوون (Gasiorowski, ۲۰۱۲, ۶۱۸). ل ئه‌فی وه‌ختی ئه‌مریکا ده‌ه‌ولدا

خۆ پتر نیزیکی ئۆپۆزسیونا ئیرانی ب تاییه قی کەسایه تیین ئایینی بکەت، دئەقی بیاقیدا ریفەبەرئ کاروبارین سیاسی یین بالیۆزخانەیا ئەمریکا ل تاران (چارلز دیلو ناس Charles W. Naas خزیرانا ۱۹۷۸- نیسانا ۱۹۷۹) شروڤه کرییه پتیا بەرپرسین سیاسەتە ئەمریکا ل ئەوی باوەری بوون ئەگەر ئەمریکا دئەقی هەولا خۆدا سەرکەفتی نەبوو پیدقییه چ هەولین دی دگەل لایەنین دی یین ئۆپۆزسیونا ئیرانی نەهاقیژیت، پشتی هینگئ بۆ بەرپرسین ئەمریکا دیار بوو ئەگەر هەر جورە پینگاڤه ک ب ئەقی رەنگی باقیژیت هینگئ دی بۆ خەلکی ئیرانی دیار بیت ئەمریکا پشتهقانییا ئۆپۆزسیونئ دکەت دا بهینە سەردەستهلەتئ، هەروەسا ل ئەوی دەمی دا ئەمریکا چ پیزانین ل سەر شیوازی حوکمرانییا کەسایه تیین ئایینی دقیا نەبوون، و ئەگەر ئەمریکا خۆ نیزیکی کەسایه تیین ئایینی کربا دا پیزانین باش لدۆر سیستمئ نوی یی ئیرانی ب دەستقه هینیت، و واشنتۆن د هەولین بهیز دابوو تشته کئ لدۆر ئەقی سیستمی بدەستقه بهینیت (The Carter Administration and the Arc of Crsis ۱۹۷۷-۱۹۸۱).

دەمی ل ۳۱ ئادارا ۱۹۷۹ ریفیراندۆم ل سەر شیوازی حوکمرانییا ئیرانی هاتینه ئەنجامدان، کورد بوونه دوو رەوت، روهتا ئیسلامی ژ ئەوان مکتەب قورئان ب سەرۆکاتییا ئەحمەد موفتی زاده بەشداری دەهلباردن دا کر و روهتا نەتەوهی و نیشتمانی یا کوردان مینا KDPI و کۆمەلئ بایکۆتا ریفیراندۆمی کر، و بی بەشدارییا زۆرینه یا کوردان کۆمارا ئیسلامی ژلایئ ئیرانیانڤه هاته هەلباردن بۆ ئیرانی قوناغا زالبوونا خومەینی ل ئیرانی و گومانا بکارهینانا کوردان ب دژی تاران ژلایئ ئەمریکا قە دەستپیکر (کریم و مەحمود، ۲۰۲۳، ۱۰۲؛ The Carter Administration and the Arc of Crsis ۱۹۷۷-۱۹۸۱). لدویڤ هزروریرین بەرپرسین ئەمریکا ئەگەرین گومانا خومەینی ژ پشتهقانیکرنا ئەمریکا بۆ کوردان بۆ هندی دزقیت، کو پشتی پاگهاندنا ئەنجامین ریفیراندۆمی کوردان ب تۆندی ب دژی خومەینی راوهستیان (Wright, ۲۰۱۱, ۹۰). دگەل گۆمانین خومەینی دەربارە پشتهقانییا واشنتۆن بۆ کوردان جارەک دی دۆزا کوردی بوون قۆربانی ئایدۆلۆژییا سیاسەتە ریفی یا ئەمریکا و ئایدۆلۆژییا هەڤدزا لایەنین سیاسی یین کوردی.

دئەقی جوارچووڤویدا قۆنسۆل ئەمریکا ل تەبریز مایکل میتیرنگۆ دایه دیارکر،

ب دېژاھىيا ئەقى وەختى دا نەرازىيوونىن تۆند ل دەفەرین کوردی ل ئیرانی ھەبوون، و واشنتۆن دترسىيا ئەف چەندە ل دەفەرین تۆرکمانان ژى ل ئازەربايجانا پوژئاڤا روپیدەن، ل ئەوى ماوەیدا حکومەتا ئیرانی ھەردکەر سەرکەردەین کورد یین ئایینی یین ل پشت نەرازىيوونىن کوردان، لەوړا بریارا گرتنا شیخ عیزەدین حوسینی دا و ھیزین ئیرانی ب شیوہیە کئی زۆر ھۆشیار دویښچوونا ئەوى دکر دابگرن، ژبەر ھندى زۆرینەیا ئەندامین مالباتا ئەوى گرتن و ئەف جوړە کریارە ل دەفەرین کوردی ژلايى ئیرانیښە بەردەوام بوون، ئەفە ل دەمەکیدا بوو دەفەرین کوردی یین لسەر سنوورئ ئیران-عیراق بەردەوام ئاریشە بو تاران جیدکرن (Kennedy, August ۲۶, ۱۹۹۹).

دشین بئین سەرەرای ھندی دناقبەرا کانوونا دووئ تا دووماھىيا ئادارا ۱۹۷۹ کوردان ب شیوہیە کئی باش بەشداری دپیشھات و بوویەرین ئیرانییدا ب مەرھەما مسوگەرکرن مافین خو یین نەتەوہیى کرپوو، ھەرۋەسا کوردان زنجیرەکا دانوستاندان دگەل دامو دەزگەھین ئیرانی بو بدەستفەھینانا حوکمى ئۆتۆنۆمى ئەنجامدان دگەل ئەوان دانوستاندان چەندین ئاگرەست دناقبەرا ئەوان دا ھاتبوون پاگەھاندن و مۆکرن، بەلئ ژبەر گومانا پزئما خومەینى ژ پشتەفانیکرنا ئەمریکا و پیشکیشکرنا ھاریکاریان ژلايى واشنتۆنښە بو کوردان و نەبوونا ئیکریزییى دناقبەرا سەرکەردەین کورداندا، و نەبوونا باوەرییى ب حکومەتا تاران، کوردان نەشیا چ دەستکەفتان بدەستفەبھینن، بەروڤاژى پزئما خومەینى ھیرشیین لەشکەرى ب چەکین ئەمریکی ب دژى کوردان ئەنجامدان، و کارتیکرنەک زۆر خراب ل کوردان ھاتە کرن، و پزئەھەکا دیارا کوردان ھاتنە کوشتن و پەنابەربوون، گەلەک جارن کوردان ب پیکا پاگەھاندنا ئەمریکا پەخنە دەربارەى بکارھینانا چەکئ ئەمریکی ب دژى کوردان ئاراستەى واشنتۆن دکر، دگەل ھندیدا کوچکا سپى ھیچ گرنکی ب پەخنەیین کوردان نەددان، و ئەفە لدەمەکیدا بوو چەندین بەرپرسین ئەمریکا ب تاییەتی ئەندامین کونگرېسى داخواز ژ حکومەتا ئەمریکا دکر پیداوونى دسیاسەتا خوډا مەرانبەرى کوردان ل ئیرانی بکەت، بەروڤاژى ژبەر پاراستنا ژيانا دیپلوماتکار و پاوئیکار و بەرژەوہندیین خو ل دەفەرى ئەمریکا لسەر سیاسەتا خو پراوہستە و بەرپوڤدەیی مەرانبەرى کوردان بەردەوام بوو و ددا دیارکرن پیدفییە تاران پرسین خو یین ناڤخویى بئ فشارین دەرەکی چارەسەر بکەت، سەرەرای ھندى ئەمریکا زۆر ژ پەيوەندیین کوردان دگەل سوڤیەت دترسیا.

تەوهری دووی

پیشەتین هەولین کوردان یین حوکمی خۆپێشەبرنی دگەل دەستەلاتا نوی یا ئێران و سیاسەتا ئەمریکا نیسان - گولانا ۱۹۷۹

ل نیسانا ۱۹۷۹ خومەینی راگەھاندنا ب بهانه‌یا بده‌ستفەهینانا مافی‌ن خو یین نه‌تەوهری ل ئێران ئەمریکا پشته‌فانییا کوردان و به‌لۆجیان دکەت، داکو حکومه‌تا ئێران لاواز بکەت و به‌رژەوه‌ندیین خو ل ده‌قهری ژ ده‌ست نه‌ده‌ت، ژ به‌ر هندێ پژیما خومەینی ئاگرێ شەری دنه‌ق‌به‌را کوردین سوننه و شیعه‌ین ئازهریدا ل نه‌غه‌ده خۆشکر (Grojean, ۲۰۱۷, ۷)، ژلایه‌کی دی قه ژبو پتر تێگه‌هشتنا پۆلی ئێران د کیشه‌یین پۆژه‌لاتا نافین و ئاریشه‌یین ئەوێ بو خو به‌پرستی لژنا په‌یوه‌ندی‌ن ده‌رفه و ئەندامی ئەنجومە نوونه‌رانی ئەمریکا یی ویلایه‌تا ویسکۆنسی (کلیمن جوون زابلۆکی Clement John Zablocki ۳ کانوونا دووی ۱۹۷۷ - ۳ کانوونا ئیکتی ۱۹۸۳) خو یا کریه، دراستییدا حکومه‌تا نوی یا ئێران تووشی ئاریشه‌یان دگەل به‌لۆجیان ئەوین لسه‌ر سنوورین پاکستان و ئەفغانستان ئاکنجی ل باشووری پۆژه‌لات و کوردان ل باکووری پۆژئافا بوویه، زۆرینه‌یا به‌لۆجیان وه‌ک کوردان و تۆرکمانا سوننه‌یین موسلمانن، ده‌قی ده‌میدا کوردان و به‌لۆجیان کارتی‌کرنه‌ک زۆر لسه‌ر پشته‌فانیین خومەینی کربوو، ل دووماهییی زابلۆکی ئەف چهنده دایه دیارکرن: «به‌پرستی ب‌لند یین حکومه‌تا مه ئەز ئاگه‌هدارکری مه ئەمریکا ب چ ریک و ستراتیژییان به‌شداری دنالۆزیین ئێرانیدا نه‌کریه» (Congressional Record-House, April ۴, ۱۹۱۷۹)، ب ئەفی چهندی دیار دبیت ئەو گومانین خومەینی و حکومه‌تا ئێران ژ ئەمریکا ده‌باره‌ی پشته‌فانیکرنا ئەو بو کوردان دبر دوور بوون ژ راستیی، بتنی خومەینی بو بده‌ستفەهینانا پشته‌فانییا رایا گشتی یا ئێران ئەف بانگه‌شه‌ دکر، داکو پتر ئەمریکا و کوردان دچاقین ئێرانیان دا بشکینیت.

ل ئەوی ماوه‌یدا حکومه‌تا ئێران راگەھاند ژ به‌ر مایتی‌کرنا ئەمریکا و سوڤیه‌ت دپرسین نافخوین ئەو دا، تووشی چهندين ئالۆزیین هه‌ستیار ژلای چهنده گرووپ و

خه‌لکێ بیکارقه ل ده‌قه‌رین کوردان یین لسه‌ر سنووری بوویه و هنده‌ک ژ ئه‌وان ب پشته‌قانییا ئه‌مریکا داخوازا زفراندنا سیسته‌می پاشایه‌تی دکر و خومه‌ینی ب خو ژی لدۆر ئه‌قی چهن‌دی گومان ژ ئه‌مریکا دبرن (۱۹۷۹WLNR, April ۱۱, ۱۹۷۹). ل ۷ نیسانا ۱۹۷۹ شه‌ر و پیکدانان دناقه‌را ئازهری و کورداندا پرویدان (Grojean, ۲۰۱۷, ۷). لژی‌ر قهریژا ئه‌قی ره‌وشا نه‌خۆش دا CIA ل ۹ نیسانا ۱۹۷۹ رونه‌کییه، ئه‌ف چهنده بو ئه‌گهری هندی خومه‌ینی ریکخراوه‌ک بناقی (ریکخراوا مجاهدین شۆره‌شا ئیسلامی - سازمان مجاهدين انقلاب اسلامي)^(۱۸۱) دروستکر، ئه‌رکی سه‌ره‌کیی ئه‌قی گرووی «پاراستن و به‌رفره‌هکرنا» بنه‌مایین شۆره‌شا ئیسلامی ل کوردستان بوو، دگه‌ل هندیدا CIA خویا کرپه‌ لاوازییا له‌شکه‌ری ئیرانی بوو، ئه‌گهری هندی نه‌شیت ب دروستی کوردان ب پاره‌ستینیت، به‌روفاژی کورد پتر به‌یژبوون و هه‌ریمه‌کا ئوتۆنومی ل باکووری پۆژتافی ئیرانی دروستکر، و ل ئه‌وی ده‌می چه‌په‌روین ئیرانی ب تایه‌تی چه‌په‌روین کورد ب تۆندی دژی ئیرانی پاره‌ستیا بوون، هه‌میان دگه‌ل په‌وتین سیاسی یین کوردی بزاڤ دکرن ده‌سته‌هلاتا حکومه‌تا خومه‌ینی ل تاران و ده‌قه‌رین خو لاواز بکه‌ن، ژبه‌ر هندی گرووی مارکیسی، چریکه‌ فیدائییان ب پشته‌قانییا کوردان و تۆرکمانان ب په‌نگه‌کی تۆند دژایه‌تییا حکومه‌تا تاران دکر (CIA, April ۱۰, ۱۹۷۹; the Militant, April ۲۰, ۱۹۷۹).

دبه‌رامبه‌ر ئه‌فان پێشه‌اتاندا ئه‌مریکا ب ریکا دیپلوماتکار و هه‌والگیریا خو CIA بتنێ دویچه‌وونا قهریژا هه‌فرکی و شه‌رپن کوردان دگه‌ل هیزین تاران دکر، و واشنتۆن نه‌دقیاب هیچ په‌نگه‌کی چ جوړه‌ هه‌لویت و سیاسه‌تان لدۆر ره‌وشا کوردان دیار بکه‌ت، چونکی خومه‌ینی به‌رده‌وام واشنتۆن ب پشته‌قانیکرنا کوردان تۆمه‌تبار دکر (Сенников, ۲۰۲۰, ۹۶-۱۰۳). ژایه‌کی دی قه‌ CIA دایه‌ خویا کرن ده‌ستووری ئیران گه‌نگه‌شین مه‌ترسیدار ل پشت خو هیلاینه، چه‌په‌روان ب تایه‌تی کوردان و عه‌لمانییان داخوازا ئازادی و دانپیدانا یاسای دکر، ده‌مان ده‌مدا زانیین ئایینی ده‌زگه‌هه‌ک ده‌ستووری یی تیدا دشیان چالاکیین حکومه‌تی بینن

(۱۸۱) ئه‌ف ریکخراوه ژ هفت گروویان (امن واحد، توحید، بدر، توحیدی صنف، فلاح، فلق، منصوری و موحدین) پیک ده‌ات، کو لسه‌رده‌می په‌هله‌وییان کاردکرن و ل سالا ۱۹۸۶ ژلای خومه‌ینی قه‌ ده‌یته هه‌لوه‌شاندن (موفید، کانوونی دووه‌می ۲۰۱۹، ۴-۱۴).

دقیقا، دمه‌رامبه‌ری ئه‌وان دا نه‌ته‌وه‌یی‌ن دی ب تایبه‌تی کوردان داخوازا سیسته‌مه‌کی فیدرالی یی دا تیدا شی‌ن به‌رژه‌وه‌ندی‌ن خو پارێزن و کاروبارێن خو برێقه‌بن دکر، و داخوازی‌ن کوردان تشته‌ک بوو حکومه‌تا ئیرانی زۆر ژێ دترسیا، و هه‌سا هزر دکر داخوازی‌ن ئه‌وان دا ب نه‌ ته‌گه‌ری دابه‌شکرنا ئیرانی (CIA, April ۱۰, ۱۹۷۹).

سه‌نهری IHRDC یی ئه‌مریکی دایه‌ دیارکرن ل ۱۰ نیسانا ۱۹۷۹ جیگری سه‌روک وه‌زیری ئیرانی ته‌تیزامی دکونفرانسه‌کی پوژنامه‌فانیدا راگه‌هاند، هیشتا شه‌ر و ئالۆزی ل ده‌قه‌ری‌ن کوردان ل باکووری پوژنافا و به‌لوجییان ل باشووری پوژنه‌لاق به‌رده‌وامن، هه‌روه‌سا ته‌تیزامی خویا کرییه‌ ب سه‌دان بیکاران ل ده‌قه‌ران کوردان و هنده‌ک پشته‌فانین شاهی ب ده‌نگین بلند داخوازا زفرینا شاهی و پشته‌فانیا ئه‌مریکا دکر، ل ئه‌وی ده‌می دا حکومه‌تا تاران تووشی زۆر ئاریشه‌یان ژلای کوردانه‌ ته‌وین داخوازا مافی ئوتۆنۆمی دکر ببوو، و خومه‌ینی راگه‌هاند کورد بو ئه‌مریکا کاردکه‌ن نابیت ب هیچ په‌نگه‌کی داخوازی‌ن ئه‌وان به‌ینه‌ جیه‌جی‌کرن (۱۹۷۹WLNR۱۹۱۶۰۰, April ۱۱, ۱۹۷۹). دبه‌رامبه‌ردا واشنتون راگه‌هاند کوچکا سپی ب هیچ په‌نگه‌کی ماف نینه‌ مایته‌کرنی دپرسی‌ن نافخویی و سه‌ره‌وریا ئیرانیدا بکه‌ت، و پیدقییه‌ تاران هزری ل هنده‌ک سیاسه‌تین ره‌وا بو چاره‌سه‌رکنا پرسین خو بکه‌ت، و واشنتون ئاماده‌ییه‌ هاریکاریا تاران دپینافی چاره‌سه‌رکنا پرسین ئه‌ویدا بکه‌ت، چونکی ئارامبونا ئیرانی پتر دبه‌رژه‌وه‌ندییا ئه‌مریکا دایه‌ (The Militant, April ۱۳, ۱۹۷۹).

ل ۱۲ نیسانا ۱۹۷۹ کونفرانسه‌ک ب نافی «کونفرانسی خودموختاریا کوردستانی» ل باژیری سنه‌ دناقه‌هه‌را پارت و په‌وتی‌ن ئیسلامی یین کوردیدا هاته‌ به‌ستن، ئه‌ف کونفرانسه‌ نه‌گه‌هسته‌ چ ئه‌نجامان، چونکی هه‌ف‌رکی دناقه‌هه‌را لایه‌نین کوردیدا ب تایبه‌تی مکتبه‌ قورئان و کۆمه‌لی دا په‌یدابوون، و به‌ره‌ف شه‌ر و پیکدانین نافخویی چوون (کریم و محمود، ۲۰۲۳، ۱۰۲-۱۰۳؛ کریم، ۲۰۲۳، ۵۷)، له‌ورا ل ۱۴ نیسانا ۱۹۷۹ پيشهاتین ده‌قه‌ری‌ن کوردی ب تایبه‌تی باژیری سنه، شنۆ و نه‌غه‌ده‌ زۆر نه‌خۆش بوون نه‌پازیوون و خویشاندا لسه‌رانسه‌ری کوردستانی ده‌ستپیکر، ده‌قی چوارچووه‌فیدا قاسملووی راگه‌هاند ل ده‌می کورد داخوازا ئاشتی‌ی و دانوستاندن دکه‌ن به‌روفاژی داخوازی‌ن ئه‌وان ب به‌انه‌یا پشته‌فانیکرا ئیمپرالزمیا ئه‌مریکا هیرش ده‌ینه‌ سه‌ر

ئەوان. ژلایەکی دی ڤە گۆتەبیژی KDPI غەنی بلوریان دا دیارکرن ئەف خۆپیشاندانی هاتینە پرویدان وەک هۆشدارییەکی بوون بۆ حکومەتی، چونکی دەڤەرین کوردی ل سەر سنووری بوون و هەستیار بوون و هەندەک کەسان دڤا شەری دناڤهرا KDPI و حکومەتیدا دروست بکەن (عبدالرحمن، ۱۹۸۱، ۱۲۸؛ ایندگان، ۱۳۵۸/۳/۲۵). ل ئەفی دەمیدا بتنی کارگێریا کارتەری ب ریکا سیخوړین هەوالگێریا خۆ هەلسەنگاندنا پیشهاتیین دەڤەرین کوردی دکر، و دزانی کورد ژبەر هەڤرکیین ناڤخویی و نیزیکیوونا ئەوان دگەل سۆڤیەت نەشین چ ئارمانجین خۆ بدەستڤە بهینن (Сенников, ۲۰۲۰, ۹۶-۱۰۳). هەژییە بیژین ئەگەرین ئەڤان دویڤچوون و هەلسەنگاندن ئەمریکا دزفرین بۆ ئەوان تۆمەتان یین رژیما خومەینی دەربارە پشتهڤانییا ئەمریکا بۆ کوردان بەلاڤدکرن و ئارمانجا سەرەکیا ئەمریکا ژئەفی چەندی ئەبوو بدروستی هیزا کوردان و ئارمانجین ئەوان بزانی.

لدویڤ هزروبیرین CIA کوردان داخوازا حوکمی ئۆتۆنۆمی ژ نوونەین تاران دکر، دگەل هندیدا هەڤرکیین کوردان و هیژین ئیرانی بەرەڤ هەستیار بوونیڤه دچوون، ژبەر ئەوی دویڤچوون و هەلسەنگاندنا بەردەوام یا CIA دەربارە چالاکیین کوردان ل ئیرانی ئەنجامدان، ل ئەوی دەمی خومەینی ب شیۆهیهکی راستەوخۆ ب ریکا رادیویا کۆمارا ئیسلامی راگەهاند، کارگێریا کارتەری ب شیۆهیهکی نهین ب ریکا کارمەند و سیخوړین CIA پشتهڤانییا کوردان دکەت (CIA, August, ۱۹۷۹). ژبەر هندی خومەینی راگەهاند دی حکومەتا ناڤەندی هەمی هیژ و شیانین خۆ بکارهینیت دا کوردان ژناڤبەت، و ناھیلیت ئەمریکا ب ریکا کوردان ل ئیرانی بگەھیت ئارمانجین خوە (The Militant, April ۲۰, ۱۹۷۹). هەژییە بیژین بتنی خومەینی ئەف چەندە وەک بانگەشە بۆ بهیژکرنا پیگەھی خۆ ل ئیرانی دکر، داکو بەردەوام ب بهانهیا ئەفی چەندی هەستی خەلکی ئیرانی ب دژی کوردان ب ئازرینت.

ل ۱۸ نیسانا ۱۹۷۹ دەهەلسەنگاندنا نەتەوهی یا پۆژانە یا CIA دا ئاماژە ب ئەفی چەندی هاتییهەدان بەردەوامییا بزافا جوداخوازییا نەتەوایهتییا کوردی ل ئیرانی، و بەردەوامییا نەپازیبوونا کوردان ل عیراقتی ترسەکا بهیژ ل دەڤ سەرکردەین تۆرکیا پهیداگرییه، و هزر دکەن دبیت ژ نیشکەکیڤه کورد ل تۆرکیا ب دژی دەستەهلاتا تۆرکیا

ده‌ست ب چالاکیان بکه‌ن (CIA, April ۱۸, ۱۹۷۹)، دیسان ل ۱۹ هه‌مان هه‌یف CIA دایه‌ دیارکرن بزاڤ نه‌ته‌وایه‌تییا کوردی ل ئیرانی کارتی‌کرنه‌کا به‌یز ل کوردین باکوور ل تۆرکیا کرییه و نه‌نقهره‌ ب ئاشکه‌رای راگه‌هاندیه‌ بۆ به‌شداریکرن د‌ب‌زاڤا نه‌ته‌وایه‌تییا کوردیدا ل ئیرانی هنده‌ک کوردین باکوور ده‌ربازی سنووری بیوون، له‌ورا ترسه‌کا مه‌زن که‌فتبوو د‌ناف له‌شکه‌ر و حکومه‌تا تۆرکیا دا، ب ئه‌ف‌ئ چهن‌دی حکومه‌تا تۆرکیا داخواز کر ئه‌مریکا پۆلی خۆ د‌ئارامکرن ئیرانی‌دا بینت (CIA, April ۱۹, ۱۹۷۹)، ب ئه‌ف‌ئ چهن‌دی ل ۲۰ نیسانا ۱۹۷۹ ب فه‌رمانا خومه‌ینی شه‌ر و پیکدان د‌ناقبه‌را پشته‌قانیین خومه‌ینی ئازهری و کورداندا ل نه‌غه‌ده‌ پویدا و پتر ژ (۳۵۰) کوردان د‌ئه‌فان شه‌ران دا هاتنه‌ کوشتن (Grojean, ۲۰۱۷, ۷).

ل ۲۲ نیسانا ۱۹۷۹ حکومه‌تا ئه‌مریکا په‌خنه‌ک به‌یز ل تاران گرتن، و دا دیارکرن ل ده‌می تاران هزر ل سیاسه‌تا خۆ مه‌رامبه‌ری دۆزا کوردی دکه‌ت «می‌شکی ئه‌وی ب دروستی کار ناکه‌ت» و پیدفیه‌ دۆزا کوردی ب ریکین ئاشتیانه‌ چاره‌سه‌ر بکه‌ت، هه‌روه‌سا سه‌رۆک ئه‌رکانی هی‌زین ئیرانی والی قه‌ره‌نی ل نی‌زیک مالا ئه‌وی ژلایی سی چه‌کدارین نه‌نیاسقه‌، هاته‌ بریندارکرن و راسته‌وخۆ بۆ چاره‌سه‌رییان بۆ نه‌خوشخانه‌یا سنه‌ هاته‌ فه‌گوه‌استن، و ژبه‌ر گرانییا برینا خۆ ل ئه‌وی‌ری دمريت، حکومه‌تا ئیرانی کورد ب ئه‌ف‌ئ چهن‌دی تاوانبارکرن، چونکی کوردان به‌رده‌وام د‌دا دیارکرن والی قه‌ره‌نی هه‌قه‌یمانی ئه‌مریکا یه‌، و ئه‌وی فه‌رمان ل هی‌زین له‌شکه‌ری کرییه‌ هی‌رش بکه‌ن سه‌ر کوردان ل باژیرپی سنه‌ (April KP۰۰۰۰۸۰, ۲۳, ۱۹۷۹; KP۰۰۰۲۹۴, April ۲۳, ۱۹۷۹; April ۲۴, ۱۹۱۷۹ WLNRI۹۷۱۰۷, April ۲۴, ۱۹۷۹). هینگی حکومه‌تا تاران، ئه‌مریکا ب پشته‌قانییا کوردان تۆمه‌تبار دکر، و کوردان ژی ژلایی خۆفه‌ دگوت ئه‌مریکا پالپشتیا هی‌زین ئیرانی ده‌ی‌رشین ئه‌وان دا ب دژی کوردان دکه‌ت، هه‌ژییه‌ بی‌زین ژبه‌ر ئه‌وان به‌رژه‌وه‌ندی و ده‌ستکه‌فتین گرنگیین ئه‌مریکا ل تاران هه‌ین هینگی واشنتۆن پتر پشته‌قانییا تاران دکر، دگه‌ل هن‌دیدا دخواست ئیران دۆزا کوردی ب شیوه‌یه‌کی ئاشتیانه‌ چاره‌سه‌ر بکه‌ت (Emery, ۲۰۱۳, ۱۱۷-۱۱۸).

خومه‌ینی ب هی‌چ په‌نگه‌کی پازینه‌دبوو داخوازیین کوردان جیه‌جیه‌که‌ت، چونکی ئه‌وی هزرده‌کر دی راسته‌وخۆ ملله‌تین دی ژی یین ئیرانی داخوازا مافین خۆ که‌ن،

و ژلایى خۆ ڤه بتنئ ئەمریکا هەلسەنگاندنا پېشڤه چوونا کاریگەرییا دۆزا کوردی دکر، و هیشتا لسهر سیاسەتا خۆ «پاوهسته و بەرڤخۆبڤئ» مەرامبەری دۆزا کوردی بەردەوام بوو. هەرچەوابیت؛ ل ۳۰ نیسانا ۱۹۷۹ ئەندامئ ئەنجوومەنئ پیرانئ ئەمریکا یئ ویلایهتا میزۆری (تۆماس فرانسیس ئیگلتنۆن ۲۸ کانوونا ئیکئ ۱۹۶۸- ۳ کانوونا دووئ ۱۹۸۷ Thomas Francis Eagleton) خۆیا کر ئیران وەلاتەکئ پری ئاریشه یه، ئیرانئ حکومهتەکا بتنئ نینه، بەلکو دوو حکومهتین هەین ئەو ژى حکومهتا خومهینی (ئەنجوومەنئ شۆرەشئ) و حکومهتا بەروەخت یا مەهدی بازارگانی یه، ئەفان هەردوو حکومهتا هەندەک جارەن هاریکارییا ئیکو دوو ب دژى کوردان دکر، هەروەسا تۆرکمان و کوردان شەپڤین خویناوی ب دژى حکومهتا تاران بۆ بەدەستڤه هینا مافین خۆ دکر. ئیگلتنۆنى دایه دیارکرن سئ ئاریشهیان مەترسی لسهر رووخاندنا حکومهتا ئیرانئ هەنە: ۱. سیاسەتا خومهینی نەبنەجھ بوو، خومهینی داخواز ژ ژنڤین ئیرانئ کر حیجایی بکەن بەرخۆ، ب ئەڤئ چەندئ ژنڤین ئیرانئ دەست ب خۆپیشاندانان دکر و خومهینی خۆپیشاندانئ ئەوان ب تایبەتی یین ژنڤین کورد ژناقیرن و گوتئ جل و بەرگین یاسایی بکەن بەرخۆ.

۲. سیدارەدان (ب تایبەتی یا کوردان) بارزگانی، ئەڤه ب «دۆژمنڤین شۆرەشئ» وەسفکربوون، سەرەپای هەندئ خومهینی داخواز دکر ئەڤ سیاسەتە بەیتە راوەستاندن، ئەڤ چەندە بەروەخت بوو، ل ناڤهراستا نیسانئ چەندین کریارڤین سیدارەدانئ ل دەڤەرڤین کوردی هاتبوون ئەنجامدان.

۳. ئاریشا سئ ئاریشهیا خەباتا کوردان یا حوکمئ ئۆتۆنۆمی بوو، کوردان دەست ب شۆرەشەکا خۆیناوی ل باژڤڤڤین کوردستانئ ب تایبەتی ل سنه کربوو، هەروەسا تۆرکمانا ژى هەمان تشت ئەنجام دابوو (Congressional Record-Senate, ۳۰ April, ۱۹۷۹).

ل دووماهیئ خومهینی سۆزدابوو داخوازیڤین نەتەوہیڤین ئیرانئ ب تایبەتی کورد و تۆرکمانا دناڤ دەستورئ ئیرانئ بچەسپینیت. ئیگلتنۆنى وەسا دایه دیارکرن، خومهینی دنازڤین خۆدا دگەل کوردان دل پاڤژ نەبوو، لەورا خۆیاکرییه گەلەک سیناریۆڤین رەشبینکری دناڤ خەلکئ ئیرانیدا هەبوون، دبیت گەلەک ژ ئەوان ب دژى «دکتاتۆرییا

ئێسلامی» رابن، ب ئەفقی چەندی دا شەری نافخوویی دناف راستەر و چەپرەوان دا رویدەت، دەهەمان دەمدا دبیت ژئەنجامی ئەفقی چەندی کورد و تۆرکمان ب دژی حکومەتا نافەندی راوەستن. ئەف چەندە دی کارتیکرنی ل سەر بەرژەوەندیین ئەمریکا بۆ خوژی کەت، لەورا پیدقییە ئەمریکا ب هووری دویچوونا پیشهاتیین ئێرانی بکەت، و هەولبەت دگەل حکومەتا ئێرانی دانوستاندن بکەت و پالەت سیاسەتەکا مەدەنی دگەل خەلکی خو پەپرەو بکەت، چونکی ئەقان دیاردا گەلەک گورانکاری ل ئێرانیدا پەیدا کرینە و نەبتنی دی لەرزی (ترس) ل پۆژەلاتا نافین، بەرۆفاژی ل واشنتۆن و مۆسکۆ هەمی جیهانی بخۆفەگریت و ئاریشە خلاس نابن (-Congressional Record-Senate, April ۳۰, ۱۹۷۹). لژیڕ فەپژا ئەفقی چەندی خو یا دبیت، ئیگلتۆنی بۆ ئەنجوومەنی نوونەرانی ئەمریکا دایە خویاکرن پیدقییە حکومەتا ئەمریکا رۆلی خو دپیشهاتیین ئێرانیدا بگیریت، و ئەگەر نەشیت حکومەتا ئێرانی رازی بکەت مافین کورد و تۆرکمانا بدەتنی، هینگی پیدقییە ئەمریکا پشتەفانیا دۆزا ئەوان یا نەتەوایی بکەت، بەرۆفاژی دۆزا کوردان و تۆرکمانا دا هەمی پۆژەلاتا نافین بخۆفە گریت و دا مەترسیان ئیخنە سەر بەرژەوەندیین ئەمریکا ل دەفەری.

ل ۲ گولانا ۱۹۷۹ کوردان دەست ب خۆپیشانانان ب دژی ریفراندمۆما کۆمارا ئێسلامی ل سنە کر و دا دیارکرن ئیدی حکومەتا تاران نەشیت دەنگی «جوتیاران» ب دژی زۆلم و زۆرداریا ژلای تارانفە ل کوردان دەیتە کرن ب راوەستینیت -The Mili-tant, May ۱۸, ۱۹۷۹). شەرو پیکددان دناقبەرا هیزین ئێرانی و کورداندا ل دەفەری پۆژەلاتی کوردستانی تا ۴ گولانا ۱۹۷۹ بەردەوام بوون، سەرەرای ئەوان هیرشین تۆندین هیزین ئێرانی کرین سەر دەفەری کوردستانی، کورد ل سەر داخواییین خو یین بدەستفەهینانا حوکمی ئۆتۆنۆمی رژد بوون (The Militant, May ۴, ۱۹۷۹). دئەفی بیافیدا CIA ئاماژە ب ئەفقی چەندی دایە: «چووچاران حکومەتین ئێرانی بگرە ژ حکومەتا دکتاتۆریا لەشکەری تا دەیت حکومەتەکا فرەه حزبی یا دیموکراسی رازی نابن کیمترین حوکمی ئۆتۆنۆمی ب کوردان ل ئێرانی بدەن، ئەگەر حکومەتا نوکە ل سەر دەستەلاتی بهیز بوو، دی جارەکا دی زنجەرەکا سۆزین نەهینە جیبه جیکرن ب کوردان هینە دان» (CIA, May ۶, ۱۹۷۹).

ژلایى خۆ ڤه پښتەبەریا CIA خۆیاکریه، راسته حکومه‌تا ئیرانی دناڤ گەرماتییا هی‌رشین خۆدا دگەل کوردان دانوستاندن دکرن، بەلى تاران ئەف چەندە بتنى بۆ کوشتنا وەختی کوردان و پښکخستنا هی‌زین خوه دکر و پونکری یه:» ئەگەر دەستەه‌لاتا نوی یا ئیرانی بەرپین خۆ دیت دى جارەکا دی ب شیوه‌یه‌کى بهیز مەرامبەری کوردان کووره بیتشه، چونکی کوردان نەسەرکرده‌ک بهیز هه‌یه و نە ئەزموون هه‌نە بۆ خۆ مفایه‌کى ژ پښهاتین نۆکه یین ئیرانی وەرېگرن «(CIA, June ۶, ۱۹۷۹). ژلایه‌کى دی ڤه CIA دایه دیارکرن پښه‌یه‌کا دیار یا که‌سایه‌تین کورد وەک ئاخفتنکه‌رین دۆزا کوردی ل ئیرانی دەرکه‌فتبوون دگەل هندیدا کوردان سەرکرده‌یه‌کا ئیکگرتی و سیاسه‌ته‌کا دروست یا دەرپرینی راستیا دۆزا کوردی بکەت نینه، هه‌روه‌سا سەرکرده‌ین دیار دناڤ کوردان دا شیخ عیزه‌دین حوسه‌ینی و عەبدولرەحمان قاسملو بوون، ده‌مان ده‌مدا ئیکه‌تیا نیشیتمانی یا کوردستانى چالاکیین به‌رفره‌ه ل پښه‌لاتا کوردستانى ئەنجام ددان^(۱۸۲). دیسان ژلایه‌کى دی ڤه کوردین باژیرى شنۆ ئەف چەندە بۆ گوڤارا پښه‌لاتا نافین دایه دیارکرن:» قاسملو ره‌وشه‌نبیره‌ به‌س نە سەرکرده‌یه!!، چونکی سیاسه‌تا ئەوى گەلەک جارن هاتییه‌ گوڤرین و باوه‌ریا خۆ دناڤ خەلکى دا ژ ده‌ست دایه «(The Middle East Magazine, May, ۱۹۷۹; CIA, June ۶, ۱۹۷۹). هه‌ژیه‌ بیژین ئەندامین کۆمیتا نافین یا KDPI بۆ خوه‌ ژى زۆر په‌خنه‌ دئه‌فى بیافیدا ل قاسلمووی دگرتن^(۱۸۳) و دگوت قاسملووی بریارددان، بەلى جیبه‌جیکرنا ئەوان ده‌یلا به‌یڤییا کۆمیتا نافین یا KDPI ڤه و ئەو بۆ خۆ دچوو ئەورۆپا.

ل ۱۶ گولنا ۱۹۷۹ بالیوزخانه‌یا ئەمریکا یاداشتنامه‌یه‌ک لدۆر «کاودانین کوردان ل ئیرانى The Kurdish Condition in Iran» بۆ نوونه‌راتیا ئەمریکا ل کۆمسیونا بلندا په‌نابه‌ران یا UN ل جنیف فریکر، و تیدا دیارکر کاودانین کوردان لژیر ده‌سته‌لاتداریا خومه‌ینی ل ئیرانى زۆر خرابووینه، برسایه‌تی و نه‌خوشیان ب سەر کورداندا گرتیه، کورد ژه‌مه‌می مافین خۆ یین مروڤی و نه‌ته‌وايه‌تى هاتینه‌ بى به‌هرکرن، هه‌ر ژ ده‌ستپیکا ده‌ستکاربوونا پښما نوی یا ئیرانى گەلەک ئاگره‌به‌ست دگەل کوردان هاتینه‌ مۆرکرن و سۆز ب کوردان هاتینه‌ دان، دۆزا ئەوان یا نه‌ته‌وه‌یى به‌یته

(۱۸۲) ل دۆر چالاکیین نیشیتمانیا کوردستانى به‌ریخۆبدەن (قادر، ۲۰۱۷، ۱۹-۲۹).

(۱۸۳) ل دۆر ئەفنى چەندى به‌ریخۆبدەن (گادانى، ۲۰۰۸، ب: ۱؛ پښنماز، ۲۰۱۲).

چارەسەرکرن دگەل هندییدا حکومەتا ئێرانێ دسۆزێن خۆدا دگەل کوردان دڵ پاڤژ نەبوویە، ل جەئ جێهەجێکنا سۆزێن خۆ هێرشێن لەشکەری یێن بەرفەرەه برینە سەر دەڤەرێن کوردی و ب هزاران کورد پەنابەر بووینە، لەوێ داخواز ژ (کۆمسیۆنا بلندا پەنابەرێن نەتەوہییێن ئیکگرتی The United Nations High Commissioner for Refugees- “UNHCR”) کریهە بزیتێن وەخت هاریکارییان بۆ کوردان پەوانە بکەن، چونکی دگەل (٣٥) هزار پەنابەرێن کوردێن باشوور پەوشا کوردێن پۆژەهلات زۆر ترسناک و هەستیار ببو ژبەر چەندیێ ئەگەرەن:

١. حکومەتا نوی یا ئێرانێ هەمی خزمەتگوزاری و دەستکەڤتێن ب کوردان هاتین دانێ راگرتبوون.

٢. کورد ژلایێ حکومەتا نوی یا ئێرانێڤه دەهاتنە سێدەرەدان، سەرکوتکرن و راگواستن.

٣. چەندیێ کورد ب تۆندی تووشی ئازاردان و ئەشکەنجەدانێ ببوون.

٤. گەلەک ژ کوردان دڤیا بۆ خۆ ژ ئێرانێ بڤهڤن (R1۷۰۹۳۶ZMAY۷۹, May ۱۷, ۱۹۷۹).

ژلایهکی دی ڤه؛ کوردان هەولەدان بۆ رایا گشتی یا ئێرانێ دیار بکەن پێدڤیه ئارێشهییێ ئێرانێ ب پێکێن ئاشتییانە بهێنە چارەسەرکرن، لەوێ دەمی ل ۱۷ گولانا ۱۹۷۹ شێخ عیزەدینی بەشداری دکۆمبوونەکا زانکۆیا تاران یا پێشەسازی یا ژلایێ قۆتابییێ کورد ڤه بۆ هاتییه سزاکرن کرن، و شێخی وتارەک پێشکێشکر و تیدا داخواز کر هەمی ئارێشهییێ ئێرانێ ب پێکێن دانوستاندن و لیکتێگەهشتنێ بهێنە چارەسەرکرن، و حکومەت دەست ژ کریارێن کوشتنا خەلکی بی تاوانێ کورد بەردەت (The Militant, May ۱۸, ۱۹۷۹). دیسان هەر ل ۱۷ گولانی ئەنجوومەنێ پیرانی ئەمریکا ئیدانەیا سیاسەتا ئێرانێ مەرامبەری ئەمریکا و نەتەوہییێ ئێرانێ کر، و دا دیارکرن ئێران دسیاسەتا خۆدا مەرامبەری کوردان زۆرا تۆند و ب کەرب و کین بوویە، هەرەسا ئەندامێ ئەنجوومەنێ پیرانی ئەمریکا یی باژێرێ نیویۆرک یی بنیات جوہی (جاکۆب کۆپل جافیتس Jacob Koppel Javits ۹ کانوونا دووی ۱۹۵۹- ۳ کانوونا دووی ۱۹۸۰) پشتهڤانییا بەیاننامەیا ئەنجوومەنێ پیران کر، و ب توندی پەخنە ل فەرمانێن سێدارەدانا بی دادگەه یێن دادگەها شوڤەشا ئیسلامی گرتن، و حکومەتا

ئێرانی ئەف چەندە ب مایتیکرنا کاروبارین نافخۆ یین ئێرانی وەسفکردن، ئەفئ چەندئ پتر پەیوەندیی ئێرانی و ئەمریکا نەخۆش و ئالۆزکرن (Rees, ۲۰۱۳, ۲۳۱; Wise, ۲۰۱۱, ۸; Stempel, ۱۹۸۱).

خومەینی بەردەوام دچوارچووڤه‌کئ بەرتەنگئ ئابینیدا بەرئخۆدا داخوازیی کوردان، و دا دیارکرن لدوئیف هزروریرین ئیسلامئ چ دۆزین کوردی ل ئێرانی نین، ئیسلام دانپیدانئ ب هەمیان دکەت، و ب هیچ شیوه‌یه‌کئ حوکمئ خوێرئقه‌برنئ دقورئانئ دا نین، ژبەر هندی لژیر بنه‌مایین یاسایا ئیسلامئ کۆمارا ئیسلامی یا ئێرانی دانپیدانئ ب مافین هەمی گرووپین نەتەوه‌یی یین ل ئێرانی دژین دکەت، پیدقییه‌هەر تاکه‌کئ ئێرانی شانازیی ب پاراستنا ئیسلامئ بکه‌ن (Eghtesad, ۲۰۱۳, ۳۸). لدوئیف (پۆژنامه‌یا فانگارد (Workers Vanguard)^(۱۸۴) یا مارکیسی یا ئەمریکی، ژئەنجامئ ئەفئ چەندئ ل ۱۸ گولانئ حکومه‌تا تاران شەر لژیر نافئ «شەرپئ ب دژى جوداخوازان و دۆژمین نوونه‌رین خودئ » ب دژى کوردان راگه‌هاند، ب ئەفئ چەندی شەر و پیکدادان دناقبەرا هیزین پێشمەرگه‌ی و هیزین سوپای پاسداران دا پرویدا، پێشهااتیین ئێرانی زۆر ئالۆز ببوون، پۆژنامه‌یا فانگارد دایه‌ دیارکرن: «راگه‌هاندنا شەرپ ب دژى (جوداخوازان) ژلای شاهیقه‌ بۆ ژنافرنا داخوازیی نەتەوه‌یی زۆملیکری یین ئێرانی مینا کوردان هاتبوو بکارهینان، نۆکه‌ هەمان شەر بۆ سەلماندا نەدانپیدانا مافین نەتەوه‌یی و مروؤفی یین کورد و عەرهبان ژلای خومەینیقه‌ ده‌یتە بکارهینان. هەمان شەر بۆ ژنافرنا کوردان ل سنه‌ و تۆرکمانا ل گوندئ (گنبد کاووس)^(۱۸۵) هاتییه‌ راگه‌هاند و قهرپژا ئەوان بەردەوامه‌ و کەس نزایت دئ ده‌رئەنجام ب چ شیواز بن «The Workers Vanguard, ۱۴ September, ۱۹۷۹).

راگه‌هاندنا فەرمی یا ئێرانی بەلافکربوو ئەف هیرشین ب دژى کوردان هاتینه‌ ئەنجامدان ژ قهرپژا مایتیکرنا ئەمریکا دپرسین نافخۆیین ئیرانیدایه‌، واته‌ پشته‌فانیکرنا ئەمریکا بۆ کوردان ب دژى هیزین ئێرانی هاتینه‌ ئەنجامدان (Kennedy, ۱۳ May, ۱۹۹۹). ئەو راپۆرت و وتارین دپراگه‌هاندنا ئیرانیدا دەرباره‌ی پشته‌فانییا ئەمریکا بۆ

(۱۸۴) ئەف پۆژنامه‌ ل چرییا ئیکئ ۱۹۷۱ ل باژیری نیویۆرک وه‌ک پۆژنامه‌یه‌ک هەیفانه‌ هاتیه‌ وه‌شاندن و تا نۆکه‌ بەردەوامه‌ (The Workers Vanguard, 1971).

(۱۸۵) دکه‌فیه‌ باکوورئ پۆژه‌لاتئ ئێرانی ل سەر سنوورئ سوؤفیه‌ت (KP000019, 22 April, 1979).

دۆزا کوردی دهاتنه به‌لافکرن دووربوون ژ راستیی، و ژبه‌ر پشتگوو هافیتنا دۆزا کوردی ژلایئ ئه‌مریکا و جفاکی نیتده‌وله‌تیقه، دکۆمبوونه‌کا ئه‌نجوومه‌نی نوونه‌ران یئ ئه‌مریکا دا ئه‌وا ل ۲۴ گولانا ۱۹۷۹ هاتییه‌ گریدان ئه‌ندامی ئه‌فی ئه‌نجوومه‌نی یئ ویلایه‌تا ئیلینوی (ئیدوارد جوزیف دیروینسکی Edward Joseph Derwinski ۳ کانونا دووی ۱۹۵۹- ۳ کانونا دووی ۱۹۸۳) یئ ب سهر پارتا کۆماری یا ئه‌مریکیقه د گۆتاره‌کیدا ئاماژه ب ئه‌وان نه‌ته‌وه‌یان دابوون ئه‌وین دهاتنه ژناقیرن و دناقدا ئاماژه ب دۆزا کوردی دایه و خویاکرییه: «ئه‌زئ ئاماژئ ب ملله‌ته‌کئ ده‌م دبیت هوون بیژن مه‌ گوهلئ نه‌بوویه، ئه‌زئ ناقئ ملله‌تین پاشکه‌فتی ئینم، ئه‌و ژ کوردن...هتدتر، ئه‌فه نه‌ ئه‌فریقی و په‌ش پیستن،(نامیبیایی Namibia^(۱۸۶)) و(زیمبابووی Zimbabwe^(۱۸۷)) نه‌ته‌وه‌یین ده‌ستکردن و ژبه‌ر سنوورین ده‌ستکرد یئ ب ریکا داگیرکاریا ئیمپریالیزی هاتینه‌ دروستکرن ئه‌و یئ هاتین ئیکگرتن، ئه‌و نه‌ئیک نه‌ته‌وه‌بوون به‌لکو ژ چه‌ندین هوژین هه‌فکردار پیکه‌اتبوون، ئه‌گه‌ر ده‌رفه‌ت بو ئه‌وان هاتبا پیش ئیک دا ئیک ژناقبه‌ت (وه‌ک ئه‌نگولا Angola^(۱۸۸)، کینیا Kenya^(۱۸۹) و ئوگه‌ندا Uganda^(۱۹۰)). دگه‌ل هندیدا ئه‌فان نه‌ته‌وه‌یین سه‌خته‌ مافی ئه‌ندامبوونئ یئ دناق ریکخراوا نه‌ته‌وه‌یین ئیکگرتیدا هه‌ی، کورد ئیک نه‌ته‌وه‌یه، خودان ئه‌رد، زمان دیروکه و ئه‌فه ل ده‌مه‌کیدایه دۆزا کوردان به‌رده‌وامی ژلایئ ئه‌مریکا فه‌ هاتییه‌ پشتگوو هافیتن». ل دووماهیئ دیروینسکی دایه‌ دیارکرن پیدقییه ئه‌مریکا پشته‌فانییا مافین قۆربانیئ داگیرکاریا ئه‌وړوپی ل رۆژه‌لاتا نافین ژ بکه‌ت(Congressional Record-House, May ۲۴, ۱۹۷۹).

ل ئه‌فیرئ دیروینسکی دیارکرییه پیدقییه ئه‌مریکا پشته‌فانییا کوردان بکه‌ت، داکو مافین خو یئ نه‌ته‌وه‌یی ل ئیرانی ده‌ستقه‌به‌ینن، چونکی کورد نه‌ته‌وه‌یه‌ک ده‌ستکرده به‌لکو ژلایئ داگیرکاریا ئه‌وړوپی فه‌ بی ئاره‌زو یا ئه‌وان ل رۆژه‌لاتا نافین هاتینه‌ دابه‌شکرن.

(۱۸۶) وه‌لاتیه‌کئ ئه‌فریقیه دکه‌فیه‌ت به‌شوورئ کیشوهرئ ئه‌فریقییا و خه‌لکئ ئه‌وی ب زیمبابووی ده‌ینه نیاسین (Shillington, 1989, 149).

(۱۸۷) وه‌لاتیه‌کئ ئه‌فریقیه دکه‌فیه‌ت به‌شوورئ رۆژئافایئ کیشوهرئ ئه‌فریقییا (Shillington, 1989, 220).

(۱۸۸) وه‌لاتیه‌کئ ئه‌فریقیه دکه‌فیه‌ت به‌شوورئ کیشوهرئ ئه‌فریقییا (Shillington, 1989, 144).

(۱۸۹) وه‌لاتیه‌کئ ئه‌فریقیه دکه‌فیه‌ت به‌شوورئ رۆژه‌لاتئ کیشوهرئ ئه‌فریقییا (Shillington, 1989, 339).

(۱۹۰) وه‌لاتیه‌کئ ئه‌فریقیه دکه‌فیه‌ت به‌شوورئ رۆژه‌لاتئ کیشوهرئ ئه‌فریقییا (Shillington, 1989, 206).

دناڤهرا ۲۴-۲۵ گولانیڧدا خۆیڤشانندان لسه رانسهری ئیرانی ب دژی به یاننامه یا نهجوومه نئ پیرانی ئەمەریکا یا ۱۷ گولانی هاتنه ئەنجامدان، و ب هزاران خەلک ل بهرده گههئ بالیۆزخانه یا ئەمەریکا پراوه ستیان و دوریشمئ: « ئەمەریکا دۆژمنا ئیکئ یا شۆره شا ئیسلامئ یه»، دیسان « ئەمەریکا مایتیکرنئ دپرسئ نافخوی یئ ئیرانیڧدا بو بهرژه و نه دیئ خۆ دکهت» بلندکرن. ل ۲۶ گولانی خومهینی ئەمەریکا ب کوشتن و بزاقئین کوشتن ب ریککا کوده تایه کا سهر بازی، پالانا خەلکئ گوندئ کوردستانئ و پشته فانیکرنا بزاقا نه ته وایه تییا کوردی ب ریککا ده زگه هئین خۆ یئ ب سهر CIA فه تاوانبارکر (Hiro, ۱۹۸۱, ۲۱۶, Stempel; ۲۰۱۳, ۲۱۵).

ژلایه کئ دی فه؛ جیگرئ سهرۆک وه زیرئ ئیرانی عهباس ئەمیر ئەنتیزامی دکۆمبونه کیدا دگه ل بالیۆزئ ئەمەریکا ب وه کالهت جارل ناسی و جیگرئ بالیۆزخانه یا ئەمەریکا ل تاران فیکتور ل. تومسئس دا دیارکرن، ههر ئیک ژ عیراق، لیبیا و ریکخراوا فهت^(۱۹۱) مایتیکرنئ دکاروبارئین نافخوی یئ ئیرانی دا ب ریککا پشته فانییا کورد و عه ره بان دکهن، و هیزئین ئیرانی چه کئ ییدقی نه مایه بشئین پی به ره فانیئ ژ خوه، ده رابه ر دا ناسی پشته فانییا حکومه تا ئەمەریکا بو ههر پینگافه کا ئیران دئه فی بیافیدا ده افیژیت کر، و داخواز ژ تاران کر هنده ک پیزانیان لدۆر ئەقان جوړه چالاکیان بده تی (Kennedy, ۱۳ May, ۱۹۹۹; Emery, ۲۰۱۳, ۶۳۱; Gasiorowski, ۲۰۱۲, ۶۱۸). ئەفه د ده مه کیدابوو سوولیفان نه گه ل هنادنا چه کی بو ژبو تاران و رونکر سوپایئ ئیرانی یئ هاتیه هه لوه شاندن ئەوین چه کئ ئیرانی مینا کوردان که فتییه ده ستئین ئەوان په خنه یئ تۆند ئاراسته ی واشنتۆن دکهن و هنده ک ژ ئەندامئین کارگیرییا کارته ری ب دژی پشته فانیکرنا تاران بوون و ددان دیارکرن ئەگه ر ئەمەریکا پشته فانییا تاران بکه ت دی چه کئ ئەمەریکی ب دژی کوردان هیته بکارهینان (Sullivan, ۱۹۸۳, ۲۷۳-۲۷۵; Seliktar, ۱۳۴, ۲۰۰۰).

ده مئ ل ۲۵ گولانا ۱۹۷۹، نوونه ری مه هدی بازرگانی ئەنده زیاری ئیرانی (مورتهزا بازرگان) دگه ل پراویژکاری وه زیرئ ده رفه یئ ئەمەریکا بو کاروبارئین سیاسی (ده یقید

(۱۹۱) ریکخراوا بزاقا رزگاریخوازا نه ته وایه تییا فلستنی «فهتج» ل سالا ۱۹۵۸ ژلایئ یاسر عه ره فاتی و چوار که سین دی فه هاتیه دروستکرن، ئەفه ریکخراوه ک نه ته وه یی، عه لمانی، چه پ ره و و شۆره شگیری یه (تلی)، (۲۰۱۴).

دانلۆپ نیوزۆم David Dunlop Newsom ۱۹ نیسانا ۱۹۷۸- ۲۷ شۆباتا ۱۹۸۱) و
 ڤاویژکاری NSC بۆ کاروبارین کەنداقی فارسی و پۆژەهلاتا نافین گاری جی. سیک
 کۆمبەووی مورتەزا بازرگانی بۆ دا دیارکرن، حکومەتا ئێرانێ بەلگەیین راستەقینە
 یین هەین تیدا دسەلمین لایەنێن دەرەکی ب تایبەتی ئەمریکا و عێراق پارەیی و
 چەکی ب ڤیکا سنووری عێراقی بۆ کوردان پەوانەدکەن و مورتەزای بۆ ئەوان
 دا دیارکرن، ئەف چەندە بۆ ئەمریکا زۆر خرابە، و پڕسپار ژ ئەوان کر دی چەوا
 ئەمریکا شیت هاریکاریا ئێرانێ کەت، داکو ل سەر گەفین نافخوویی ئەوین ئێران
 ل باکووری پۆژئاقایی ب تایبەتی مهاباد تووش بووی زالبیت؟ دەرەمبەردا گاری
 سیک ئەف چەندە بۆ مورتەزای دا دیارکرن:» من ب شیوەیه کۆ هوور و هوشار
 دویشچوونا ئەفی چەندی یاکری و تە دلنیا دکەم ب هیچ پەنگە کۆ ئەمریکا
 هاریکاری و پشەقانییا ئەفان جوړە چالاکییان ناکەت، ئەم ئامادەینە هاریکاریا
 حکومەتا تاران بۆ کۆمکرنا پێزانینان دەربارە ی پشەقانیکرنا لایەنێن دەرەکی بۆ
 لایەنێن نافخوویی یین ئێرانێ ب تایبەتی سوڤیەت بکەن («The Carter Administra-
 tion and the Arc of Crisis ۱۹۷۷-۱۹۸۱). ژلایە کۆ دی فە نیوزۆمی دایە دیارکرن:»
 ل ئەوی وەختی دۆزا کوردی گەلەک هەستیار بوو، ژبەر هندی مە ب شیوەیه کۆ
 جودا سەرەدەری دگەل کوردان دکر و مە بزاف دکر نەهیلین دۆزا کوردی بهێز
 بیت و نە مە پشەقانییا کوردان دکر» (Kennedy, June ۱۷, ۱۹۹۱). هەرچەوابیت؛
 مورتەزا یی ژد بو ئەمریکا پشەقانییا کوردان دکر، لەوړا ب هووری دویشچوونا
 ئەفی چەندی دکر و بزاف دکر پێزانینان لدۆر ئەفی چەندی ب دەستقە بهینیت.
 لدۆر ڤۆلی دۆزا کوردی مل ەلی کیشەیا فلسینیان فە دنەئارامکرنا پۆژەهلاتا
 نافیندا، و پەیوەندیین ئەمریکا دگەل کوردان و پێزانین ئەمریکا لدۆر پەوشا کوردان
 ل ئێران، جیگری بالیۆزخانەیا ئەمریکا فیتکتۆر لی. تومسیس ئاماژە ب ئەفی چەندی
 دایە بەرپرسی (گروپی ڤاویژکاری یی سەربازی یی ئەمریکا-The head of the Mili-
 tary Advisory Group Mission – MAAG)، و ئەفسەری خزمەتگوزاریین سیاسی یین
 دەرڤە ل بالیۆزخانەیا ئەمریکا ل تاران (مایکل ج. مێترینکو Michael J. Metrisko
 ۱۹۷۸-۱۹۸۱)^(۱۹۲) پەیوەندیین گەلەک باش دگەل کوردان هەبوون، و بهاریکاریا
 (۱۹۲) بیروبوو جودا ل دۆر پۆستین مترینکو یین دبلۆماسی جودانە، هندەک دیژن قۆنسۆلی ئەمریکا بۆ

ئەوی بالیۆزخانەیا ئەمریکا پێزانینی زۆر باش دەربارە ی پێشە چوونین پەوشا سیاسی ل کوردستانی بەدەستقە دەیان، ژبەر بەخت پەشیا کوردان و لاوازییا ئەوان یا هەفکاریکنا دگەل ئیکو دوو ب پیکار گرووپی هەفدژین نافخوی ببوونە ئەگەری شکاندا خۆ، سەرەرای هندی ژبەر لاوازییا خۆ، حکومەتا ئێران شیانی نەبوون چ پێنگاغان مەرامبەری بزافا نەتەواوەتییا کوردی ل دەفەرین کوردی باقیژیت، ئەو دەرەتین ل هەقیق دەستپیکا سالا ١٩٧٩ ل سەرەنسەری کوردستانی بو کوردان هاتیینە پیش ژبەر هەفکاریکیا نافخوی یا دناقبەرا گرووپی سەرۆک هۆژین کورداندا ژنافچوو بوون (Kennedy, 13 May, 1999; Kennedy, 26 August, 1999). ل ئەقیری ب پرونی دیار دبیت ئەمریکا دقیا خۆ نیزیکی کوردان بکەت و پشەتەفانییا ئەوان بکەت، بەلێ ژبەر لاوازی و هەفکاریکیا نافخویا کوردان ئەمریکا خو دوویری کوردان کر، چونکی بو بەرپرسی ئەمریکا ب ئاشکەراییی خویا ببوو، ژبەر نەئیکریزییا سیاسی و هەفکاریکی نافخوی کورد جوجاران نەگەهن ئارمانجین خۆ.

دناقبەرا نیسانی تا گولانا ١٩٧٩ کوردان ب هەمی شیانین خۆفە هەولەدان ب هەمی ستراتیژییان دگەل ئێران بکاربینن داکو مافین خۆ ل ئێران مسۆرگەر بکەن، دگەل هندی سەرکەفتی نەبوون سەرەرای ئەنجامدانا چەندین دانوستاندن و پاگەهاندنا ئاگرەستان دگەل حکومەتا ئێران، تاران ب هیچ رەنگەکی پازینەبوو دانپیدانی ب هەبوونا کوردان بکەت و مافین ئەوان دچوارچووئی ئێرانەک دیموکراسیدا بەدت، بەروفاژی ب بهانهیا هەبوونا پەيوەندیان دگەل ئەمریکا و پشەتەفانیکنا ئەمریکا بو دۆزا کوردی ب دژی تاران خومەینی بتنی پیکار لەشکەری ب دژی کوردان پەپرەو کربوو، دئەنجامدا زیانیان کاریگەر ب کوردان کەفن و هاتنە دابەشکران کوردین سوننە ب دژی تاران، و کوردین شیعی ب دژی بزافا نەتەواوەتییا کوردی پراوەستیان. دمرامبەری تیکچوونا پەوشا کوردان کارگیریا کارتەری هەر جۆرەکی پەيوەندیان دگەل سەرکەردەین کورد و پشەتەفانیکنا دۆزا کوردی ل ئێران پەتدکران، وهیشتا ل سەر

ل تەبریز، و هەندەک دبیزن پەپرستی نقتیسینگەها پەيوەندیان خزمەتگوزاری یین دەرە یین بالیۆزخانەیا ئەمریکا ل تاران بوو، و هەندەک دبیزن پەپرستی گرووپی پراوژکاریا سەربازی ی ئەمریکا ل ئێران بوو، بەلێ ب دروستی ئەو قۆنسۆلی ئەمریکا ل باژیری تەبریز بوو (Kennedy, 13 May, 1999; Kennedy, 26 August, 1999).

سیاسەتا خۆ یا نەماییتکرنی دکاروبارین ئێران و پێسا کوردیدا بەردەوام بوو. ئەف
چەندە هەق دەم بوو دگەل ئەوان پەخنەیین ئەندامین کونگریسی ئەمریکا لدۆر
پشتگوو هافیتنا دۆزا کوردی ئاراستە ی واشنتۆن دکر، و ددان دیارکرن پیدقییه
کارگیریا کارتەری ب شیوەیهکی دروست بنەمایین سیاسەتا خۆ یا دەرفە مەرامبەری
دۆزا کوردی پەپرەو بکەت و نابیت بتنن بەرپۆبەت بەرژەوهندیین ئەمریکا.

تەوهری سی

بارودۆخی بزاقین کوردان یین بدەستقەهینا مافین خۆ یین نەتەوهی دگەل حکومەتا ئێران و سیاسەتا ئەمریکا خزیران تا ۲۲ تەباخا ۱۹۷۹

بارودۆخی پۆژەهلاتا کوردستان رۆژ بۆ رۆژی بەرهف ئالۆزبوونی دچوون، حکومەتا ئێران کورد ئاگەهدارکرن ئەگەر هەمی تەخ و چینی کوردان ب راستەر و چەپەرەو قە ئیک بگرن و ب ئیک دەنگ داخوازا مافین خۆ یین نەتەوهی بکەن دئ مافین هەوە پیشکشی هەوە کەین، ب ئەقی چەندی ئەحمەد موفتی زاده هەمی هیرو شیانین خۆ مەزاختن هەمی تەخ و چینی کوردان ب راستەر و چەپەرەو قە دكونفرانسەکی دا کۆم بکەت و دانوستاندنی دگەل ئیک بکەن. ب ئەقی چەندی دناقبەر ۳۱ تا ۳ خزیران ۱۹۷۹ (کونگری خودمۆختاری کوردستان)^(۱۹۳) ل باژیری سنە ژبو کەنگەشەکرنا دۆزا کوردی و ئاریشەیین کوردستان ب ئامادەبوونا شیخ عیزەدین حوسەینی و کۆمەلی هاتە ئەنجامدان، دئەقی کونفرانسیدا ئەحمەد موفتی زاده وتارەک پیشکشی و ئامازە ب ئەقی چەندی دایە: «سروشتی ئەقی پیشیازی و پروژی من ل سەر بنەمایین فەلسەفە و سیستەمی ئیسلامی هاتیە دارشتن، چونکی پروژی خودمۆختاری نە د سیستەمی پۆژنایایی، نە د سیستەمی سۆسیالیستیدا ب تەمامی دیموکراسی نینە و مافین نەتەوهی و خوجەهان ب دورستی ناھینە دابینکرن، چونکی دئەقان سیستەماندا دەستەهلات ژ سەری بۆ خوارێ دەیتە دارشتن، بەلی دسیستەمی ئیسلامیدا هەبوونا زۆملا نەتەوهی و چینیەتی نینە و دەستەهلات یا دەستێ ئەنجوومەتین ناخۆییدا و پاشی پۆلی دەت ئەنجوومەنی بلند، ئەمی هەول دەین پۆژەکی تەمام ئامادەکەین و تیدا هەمی مافین مللەتی کورد بهینە دابین کرن و سیستەمی خوجەھی تیدا دووپاتکەین و پاشی نیشا دەستەهلاتی ل تاران دەین» (آیندگان، ۲۱/ ۶/ ۱۳۵۸؛ کیهان، ۱۳۵۸/۱۳/۲۱؛ عبدالعزیز، ۲۰۱۷، ۲۵-۲۶؛ عەبدوللا، ۲۰۲۲، ۳۹۶-۴۰۹؛ بەهائەددین، ۲۰۱۷، ۳۱-۳۳).

(۱۹۳) هەروەسا ئەف کونگرە ب کونگری خودمۆختاری باژیری سنە دەیتە نیاسین (عبدالعزیز، ۲۰۱۷، ۲۵؛ بەهائەددین، ۲۰۱۷، ۳۱-۳۳).

ب شیۆیه‌کێ ئاشکەرا خۆیا دبیت پشتی ئەمریکا (والتەر لیۆن کاتلەر - Wal-ter Leon Cutler نیسانا ۱۹۷۹ - ۵ خزیرانا ۱۹۷۹) وەک بالیۆزێ خۆیی نوێ ل تاران دەستشانی، گومانەک زۆر ل دەه‌ف حکومەتا تاران لدۆر کاتلەری پەیدا بوو، و هزر دکر ئارمانجا واشنتۆن ئەو ب پیکا کاتلەری پشته‌فانییا دۆزا کوردی بکەت، ژبەر هندی ب هەمی هیژ و شیانین خۆ تاران دویفچوونا دۆسەیا کاتلەری دگەل حکومەتا وەلاتی زائیر کر، ب گومانا پشته‌فانیکرنا بزافا نەتەوا یەتییا کوردی ل ئیرانی ب پیکا کاتلەری وەک چەوا واشنتۆن ماییتکرنا دکاروبارین وەلاتی زائیر دا کری. ل ۴ خزیرانا ۱۹۷۹ جارەکا دی ئەمریکا بابەتی کاندیدی خۆ بوو بالیۆزخانەیا ئەمریکا ل تاران والتەر کاتلەری ئارزاندقە، و ڕاگەهاند دی ب فەرمانا دامەزراندنا ئەویقە بوو تاران هیتە رەوانە کران (Congressional Research Service, May ۱, ۱۹۸۱). هەر ل هەمان پوژ حکومەتا ئیرانی ب پیکا وەزیری دەرڤەیی ئیرانی ئیبراھیم یەزدی ۱۲ نیسانا ۱۹۷۹ - ۱۲ چریا دووی ۱۹۷۹) (العکيلي, ۲۰۲۳, ۳۴۸-۲۳۵) داخواز ژ کارگێرییا کارتەری کر کاندیدی خۆ بوو بالیۆزخانەیا ئەمریکا ل تاران هەلوەشینیت، و دئەفی بیافی یەزدی ئاماژە ب ئەفی چەندی دایە: «پشتی دویفچوون لدۆر سیاسەتا ئەمریکا ل ئەفریقا و ب تایبەتی ل زائیر هاتیە کر، من پیشبینیا هندی کر رازەمەندییا ئیرانی ل سەر دامەزراندنا بالیۆزێ بەری یی ئەمریکا ل زائیرا بوو ریزگرتنا وەلاتی ئەمریکا ل ئیرانی پەیوەندیین تاران دگەل واشنتۆن بەرەف پیشقە ناچن، چونکی هاتبوو دیارکرن دی والتەر پلانا بوو دابەشکرنا ئیرانی ب پیکا پشته‌فانیکرنا ئۆپۆزیسیۆنی مینا کوردان دانیت، ژبەر هندی تاران کوچکا سپی ئاگەھدار کر ئەگەر واشنتۆن پەیوەندیین باشتەر دگەل تاران بقین دی کاندیدەکی باشتەر هەلبژێرت» (Congressional Research Service, May ۱, ۱۹۸۱; Kifner, June ۷, ۱۹۷۹; Farber, ۲۰۰۹, ۱۱۹). ل ئەڤیری دیار دبیت، ئیرانی هزر دکر ئەمریکا ب مەرەما دروستکرنا ئالۆزییان و پشته‌فانیکرنا ئۆپۆزیسیۆنا ئیرانی ب تایبەتی کوردان، والتەر کاتلەری بوو بالیۆزخانەیا خۆ ل ئیرانی کاندید کربوو، چونکی ئەوی شارەزاییەکا باش دسیاسەت و پلانین نھینی یین ئەمریکا دا هەبوو. دمرامبەری بی دەنگییا حکومەتا ئەمریکا دا، پوژنامەیین ئەمریکی ب تایبەتی یین سۆسیالیستی مینا پوژنامەیا ملیتن رەخنەین زۆر تۆند ئاراستەیا واشنتۆن دکر، و ددا دیارکرن کورد کەفتینە بەر سیاسەتا رەگەزپەرستی و سەرکوتکرنا رژێما خومەینی،

ئەفە سەرێ چەندین سالانە کورد ب دژی پڕۆمپت تاران خەباتی بۆ مافین خۆ دکهن، و داخوازا پشتهفانییا نێفدهولهتی ب تایبەتی ئەمریکا بۆ چارەسەکرنا دۆزا خۆ ل ئێرانی دکهن، بەرۆقازی چ هیزان خۆ ئەمریکا ژێ هەلوێستەک بتنی ژێ لدۆر داخواز و قەکرنا کوردان ژلای ئێرانیفە دیارنەکری یە، پیدفییە ئەمریکا ب ئەرکی خۆ رابیت و بەرهفانیی ژ ئەفی مللەتی بن دەست و زۆملێکری بکەت، چونکی ئەمریکا یە خۆ ب پارێزەرا مافین مەوۆفی و دیموکراسیی دزانیت (The Militant, June ۲۲, ۱۹۷۹).

ل نافەراستا خزیرانا ۱۹۷۹ نوونەرین کوردان ب شیوەیهکی نهنی دگەل نوونەرین نەتەوهیی د یێن ئێرانی وەک عەرەب، بەلۆجی، تۆرکمان و تۆرکان ل تاران کومبوون، و پستی کومبوون خلاس بووی بەیاننامەیهک بەلافکر و تیدا پشتهفانییا ئۆتۆنۆمیهک دیموکراسی بۆ هەمی نەتەوهیی دناف ئێرانییدا ل دەفەرین ئەوان کر. هەرەسا هەمی پێکفە رازیبوون هەر گرووپەکی نەتەوهیی ب شیوەیهکی جودا پڕۆژین خۆ یێن ئۆتۆنۆمی پێشکشی حکومهتا تاران بکەن (KP۰۰۱۳۸, June ۲۲, ۱۹۷۹)، هەرەسا ل ۱۵ خزیرانی پستی شەرەکی دژوار دگەل سۆپایی پاسداران هیژین پێشمەرگە شیان کۆنترۆلی ل سەر سنووری باژیری مەریوان کر، دئەنجامی ئەفی شەری دا (۲۲) پاسدار هاتنە کوشتن، و هیژین ئێرانی مەرامبەری ریکین دچوون دناف باژیری سنە دا راوهستیا بوون (۱۹۷۹WLN۲۳۴۹۲۵, June ۱۶, ۱۹۷۹). ل ئەوی ماوهیدا شەرین تۆند ل دەفەرین مینانداو -مهاباد و ئورمی- مهاباد دنافبەرا هیژین کوردی و ئێرانییدا رویدان، و ژبەر مەترسیا شەرین کوردان ل سەر پەوشا نافخویا ئێرانی ل ئەوی دەمی وەسا دهاته خویاکرن ئێرانی و ئەمریکا بۆ خوشکرنا پەیهوهندییین خۆ هندهک پێنگاڤ هاقیتبوون، و بارزگانی و هندهک ئەندامین حکومهتا ئەوی پشتهفانییا خوشکرنا پەیهوهندییان دنافبەرا هەر دوو وهلاتان دا دکر، و ئەف چەندە دەمهکیدا بوو جیگری سەرۆک وهزیری ئێرانی عەباس ئەمیر ئەنتیزامی دا دیارکرن، هیشتا ئێران پیدفی ب شارەزا و تەکنۆلۆژیا لەشکەری یا ئەمریکا یە، داکو بشیت ل سەر مەترسیا کوردان زالییت (گادانی، ۲۰۰۰، ۱۶۳؛ العکيلي، ۲۰۱۸، ۲۶۵؛ Bakken, ۲۰۱۵, ۱۰۰).

ژلای خۆ فە، بۆ ئاسایکرنا پەیهوهندییین خۆ دگەل پڕۆمپا نوی یا ئێرانی و پشتراستکرنا خومهینی ژنەمایتیکرنا ئەمریکا دکاروبارین ئێرانییدا و نەپشتهفانیکرنا

دۆزا کوردی ل ئیرانی، ل ۱۸ خزیرانا ۱۹۷۹ کارگیریا کارته‌ری دیپلوماتکاری ئه‌مریکی (لوویل بروس لاینگن Lowell Bruce Laingen ۷ چریا ئیککی ۱۹۷۹- ۷ نیسانا ۱۹۸۰) وه‌ک به‌رپرسی کاروبارین دیپلوماسی یین ئه‌مریکا و بالیوژی ئه‌مریکا ب وه‌کاله‌ت ل ئیرانی ده‌ستنیشانکر (Bill, ۱۹۸۸, ۲۴۵; Laingen, ۱۹۹۲, ۴). ئه‌مریکا دوو ئارمانج ب ئه‌فی پینگاڤی هه‌بوون:

۱. ئه‌مریکا دڤیا بو پژیما خومه‌ینی پروون بکه‌ت ئه‌مریکا ئاماده‌ نینه‌ سیاسه‌تا خو مه‌رامبه‌ری ئیرانی ب گوهوڤیت و دی لسه‌ر هاریکاریکرنا ئیرانی به‌رده‌وام بیت.
۲. ئه‌مریکا دڤیا بو پژیما خومه‌ینی ب سه‌لمینیت ریژی ل ئیک پارچه‌ی و سه‌روه‌ریا ئیرانی دگریت و ب هیچ ره‌نگه‌کی نه‌ڤیت ژبه‌ر دۆزا کوردی به‌رژه‌وه‌ندیین خو یین تایبه‌ت دگه‌ل ئیرانی تیکبده‌ت (Laingen, ۱۹۹۲, ۵-۴).

ب ئه‌فی ره‌نگی دیار دبیت، ئه‌مریکا دڤیا هه‌مه‌ ئه‌و گوماڤین خومه‌ینی ده‌رباره‌ی پشته‌فانیکرنا ئه‌مریکا بو دۆزا کوردی ل ئیرانی هه‌ین ژنافبه‌ت، و بیژیته خومه‌ینی هیشتا واشتوون ئیرانی ب هه‌ڤه‌یمانا خو یا باوه‌ر پیکری ل ده‌ڤه‌ری ددانیت و ئاماده‌نینه‌ په‌یوه‌ندیین خو دگه‌ل ئیرانی تیکبده‌ت.

دگه‌رماتییا ئه‌وان کاودانیین خرابدا پتر دۆزا کوردی دناف ده‌زگه‌هین حکوومی یین ئه‌مریکا دا ره‌نگه‌ده‌ا، ل ئه‌وی ده‌می ئه‌ندامی ئه‌نجومه‌نی پیران پروکسایمری په‌خنه‌ ل کارگیریا کارته‌ری گرتن و دا دیارکرن، پشتی پژیما شاه‌ی ژنافچوووی حکومه‌تا نوی یا ئیرانی و ئه‌مریکا (۱۰,۶) ملیار دۆلار ژ سه‌رجه‌می (۱۲,۶) ملیار دۆلاران بو ئیرانی راوه‌ستاندن، به‌لی جارها‌کا دی ئاخفتنکه‌ری ئیرانی و هنده‌ک به‌رپرسی ئه‌مریکا هزری ل ره‌وانه‌کرنا ئه‌فان پاره‌یان دگه‌ل ئه‌وان داخوازیین به‌ری نوکه‌ ئیرانی کرین وه‌ک هه‌لیکوپته‌ر، چه‌کی یه‌ده‌ک، موشه‌ک و پیدڤیین دی یین له‌شکه‌ری بو ئیرانی دکه‌ن. پروکسایمری ب ره‌نگه‌کی ئاشکه‌را بو ئه‌نجومه‌نی پیران خو‌یاکریه‌: «چه‌کی ئه‌مریکا بو ژنافرنا کوردان ده‌یته‌ بکاره‌ینان، ئه‌گه‌ر ئه‌مریکا نوکه‌ چه‌کی بو ئیرانی ڤریکه‌ت دی بیت جه‌ی شه‌رمزاریا ئه‌مریکا، چونکی دی حکومه‌تا ئیرانی پتر کورد و ملله‌تین دی ژنافبه‌ت، و ئه‌ف چه‌نده‌ دی کارتیکرنی ل کارگیریا کارته‌ری بخو ژکه‌ت، چونکی مافیین مروڤی یین کرین بنه‌ما بو سیاسه‌تا خو و دگه‌ل هندی‌دا هیچ پیگری ب

بنەمایین سیاسەتا خو ئەکریهە بئى بەرى حکومەتا کارتەرىى یا ماى ل بەرژەوهەندى و بەدەستقەهینانا نەفتى و شەپمزارییه بو ئەمریکا ئەقى چەندى بکەت»^(۱۹۴) (Con-gressional Record-Senate, ۲۳۲۵۶, ۶ September, ۱۹۷۹). ل ئەقیرى دیار دبیت پرۆکسمایرى دقیا بئىت کارگىریا کارتەرى پىدقیه بنەمایین سیاسەتا خو یا دەرفە ب دروستى جیهەجییکەت، و نابیت ب مەرەما بەدەستقەهینانا دەستکەفت و نەفتى ریکى بەدەتە پزىما خومەینى مافین مروقى بنییکەت، و دى ژنافرنا کوردان بیتە شەپمزاری و خالەک رەش دناف چاقتین ئەمریکا دا.

ژلایه کى دى قە ئەندامى ئەنجوومەنى نوونەرانى ئەمریکا یى ویلایهتا (نیوجىرسى New Jersey) یى ب سەر پارتا دیموکراتا ئەمریکا قە (جین ئەندرۆ ماگواير Gene Anrew Maguire ۳ کانوونا دووى ۱۹۷۵- ۳ کانوونا دووى ۱۹۸۱) د کۆمبوونا ئەنجوومەنى یا ۲۱ خزیرانا ۱۹۷۹ راگەهاند، دۆزا کوردی ل ئێرانى کارتیکرنەکا راستەوخو ل سەر پىشەهاتین ئابوورى یى تۆرکیا کریه، دۆزا کوردی زۆر ئالۆزى بو حکومەتا تۆرکیا جیکرینه، نابیت ئەمریکا بهیلىت تۆرکیا ب ریکا ئێرانى بجیت، ژبو پاراستنا بەرژەوهەندیین خو دگەل تۆرکیا پىدقیه حکومەتا ئەمریکا هەندەک پینگافیین گرنگ بو داينکرنا ئاشتیی ل دەقەرى باقیزیت (Congressional Record-House, ۲۱ June, ۱۹۷۹). ل ئەقیرى دیار دبیت بەرپرسین ئەمریکا ل سەر دوو تەوهەران دابەش ببوون، هەندەکان وەک پرۆکسایمرى دقیا ئەمریکا پشەتەقانىا دۆزا کوردی بکەت و نەهیلیت کورد ب دەستین پزىما خومەینى بهینه کوشتن، و هەندەکان مینا مەگوايرى دقیا ئەمریکا هاریکاریا ئێرانى ب دژى کوردان بکەت دا کورد نەبنە ئەگەر تیکدانا رەوشا هەقەیمانین هەپیمى یى ئەمریکا، داکو زیان ب بەرژەوهەندیین ئەمریکا نەکەفن.

ل ۲۴ خزیرانا ۱۹۷۹ قاسملووى نامەیه کى لدۆر پىشەهاتین ئێرانى و دۆزا کوردی بو سەرۆکى ئەمریکا کارتەرى و سەرۆک وەزیرا بەریتانیا (مارگرىت هیلدا تاجر ۴ گولانا ۱۹۷۹- ۲۸ چریا دووى ۱۹۹۰ Margaret Hilda Thatcher) فریدکەت و تیدا دیارکریه سەردەمە کى رەش یى مەزەهە ل ئێرانى دەستپیکریه و داخواز ژ حکومەتین ئەمریکا

(۱۹۴) هەژى یه بئین ئەف گۆتارا نافىرى ل ۲۸ تەباخى ب تەمامى هاتبوو کۆپیکرن و دناف رویداين هەیفە تەباخى دا ب درىزى هاتیه شروقه کرن، ئەفا ل ئەقیرى هاتیه دیارکرن پارچەک ژ گۆتارا ئەوى یا ل ۲۱ خزیرانا ۱۹۷۹ ل ئەنجوومەنى پیران هاتیه شروقه کرن بوو. قەکوهر

و به‌پیتانیا دکه‌ین^(۱۹۵) پشته‌فانییا دۆزا کوردی بکه‌ن، وفشاران لسه‌ر حکومه‌تا ئیرانی بکه‌ن دا دۆزا کوردی ب پیکین ئاشتییی و دانوستاندنی چاره‌سه‌ر بکه‌ت، و مافی‌ن کوردان دچوارچوو‌فی ئیرانه‌کا دیموکراسی و فیدرالی دا بده‌تی (کیهان، ۱۳۵۸/۶/۳). هه‌ژییه‌ بیژی‌ن نه‌ ئه‌مریکا و نه‌ به‌پیتانیا به‌رسقا نامه‌ین قاسملووی نه‌ دا، ده‌ه‌فی بواریدا ئه‌ندامی کۆمیتا نافین یا KDPI (مسته‌فا هیجری) دایه‌ دیارکرن، ل ئه‌وی ده‌می دا ئه‌مریکا سیاسه‌ته‌ک دیارکری مه‌رامبه‌ری ئۆپۆزسیونا ئیرانی و حکومه‌تا ئیرانی بۆ خو‌ژی نه‌بوو، ژبه‌ر هندئ چوو‌جاران ئه‌مریکا هزر ده‌اریکاریا ئۆپۆزسیونا ئیرانی و ب تایه‌تی کوردان نه‌دکر پتر به‌ری ئه‌مریکا ل ئاسایکرا په‌یوه‌ندیان دگه‌ل پژیما خومه‌ینی بوو، داکو به‌رژه‌وه‌ندیین ئه‌وی ل ئیرانی پاراستی مینن (مدریسی، ۲۰۱۹، ۵۰؛ گو‌فارا لئین، ۹ شوباتا ۲۰۰۹، ۵).

ئه‌و پاپۆرتین د پۆژنامه‌یا و به‌لافۆکین ریکخراوین سیاسی یین ئیرانی لدۆر یاسا بنه‌ره‌تی یا ئیرانی (قانون ئه‌ساسی)^(۱۹۶) هاتینه‌ به‌لافه‌کرن، وه‌سا بۆ کوردان دیار بوو ره‌شنقیسی ئه‌وی یاسای نه‌دبه‌رژه‌وه‌ندییا کوردان دایه‌، ژبه‌ر هندئ ل ۲۵ خزی‌رانا ۱۹۷۹ هه‌لکی باژی‌ری سه‌قز ده‌رگه‌هین دوکان و بازارین خو‌ دائیخست و ده‌ست ب خوی‌شان‌دانان ب دژی یاسا بنه‌ره‌تی یا ئیرانی کرن (آیندگان، ۱۳۵۸/۴/۵؛ آیندگان، ۱۳۵۸/۴/۱۵). خوی‌شان‌دان و نه‌رازییونا سه‌رانسه‌ری کوردستانئ بخۆفه‌ گرت، هه‌روه‌سا کوردین تاران ژێ دژایه‌تییا ئه‌فی یاسای دکر، ده‌ه‌مان ده‌مدا (جمعیت کرده‌ای مقیم مرکز- کۆمه‌لا کوردین ئاکنجی ل تاران) پۆژنامه‌یه‌ک ب زمانئ فارسی و کوردی به‌لافه‌دکر و تیدا پیشه‌ات و پرویدانین کوردستانئ به‌لافه‌دکرن، د گۆتاره‌ک خو‌دا دایه‌ دیارکرن رادیویا تاران تۆمه‌تین جودا جودا ب دویف کوردان قه‌ده‌یلیت، ژ ئه‌وان کوردان ب پشته‌فان و دیقه‌لانکین ئه‌مریکا بۆ جیبه‌جیکرنا پلانین ئه‌مریکا ل ئیرانی نیشان‌ده‌ت و داخوازا کوشتنا کوردان دکه‌ت. له‌ورا پیدقییه‌ سه‌رکردایه‌تیا کوردی ل

(۱۹۵) لدۆر سیاسه‌ت و هه‌لو‌یستی به‌پیتانیا ژ دۆزا کوردی ل ئیرانی به‌ریخۆبده (هه‌ژاری، ۲۰۱۷، ۲، ۱۳-۱۸).

(۱۹۶) لدویف هزروبی‌رین کوردان زۆر که‌موکۆری ده‌ه‌فی یاسای دا هه‌بوون، مه‌زه‌به‌ی فهرمی یی ده‌وله‌تی کربۆ مه‌زه‌به‌ی (جه‌عه‌ری) و زمانئ فارسی کربۆ زمانئ فهرمی یی ده‌وله‌تی (مسته‌فایی، ۲۰۱۹، ۱۰۵-۱۰۸).

ئیرانی ھۆشیاری پلانیڤ ئەفئی رادیۆی بن (ئەسکەندەری، ۲۰۲۱، ۲۷۲). ھەژێ گوتییە چ راستی بۆ ئەوان تۆمەتان نەبوو بێتێ ڕاگەھاندنا ئیرانی ئەف چەندە دکر، داکو خەلکێ ئیرانی پتر پشتهفانییا پژیما نوی یا ئیرانی ب دژی کوردان بکەن.

پۆژنامەین ئەمریکی ب تایبەتی پۆژنامەیا (لۆس ئەنجلوس تایمز-The Los Angeles Times)^(۱۹۷)، نیۆیۆرک تایمز، بالتیمۆر سەن و واشنتۆن پۆست پۆلەکی زۆر گرنگ دپاڤۆرتکرنا پێشھاتیڤ بزاڤا نەتەواپتیا کوردی ل ئیرانی دگیران، ژبەر ھندی حکومەتا ئیرانی و خومەینی ب ھەمی باوەرییا خو گەھشتوو ھندی ئەمریکا بهاریکاریا ئیسرائیل، عێراقی، سعودی و تۆرکیا پشتهفانییا کوردان دکر، داکو ئیرانی ئالۆز بکەت و نەچاربکەت پەپوھندیان دگەل ئەمریکا گریدەتفە و بەردەوامیی بەتە سیاسەتا پژیما شاھی دگەل ئەمریکا. ژبەر ھندی ل دەستپیکا تیرمەھا ۱۹۷۹ پێفەبەری نقتیسینگەھا پۆژنامەیا لۆس ئەنجلۆس تایمز (دیفید لامب David Lab) ب بهانەیا بەلافکرنا پاپۆرتیت نەگونجای و دوویر ژ راستیی لدۆر دۆزا کوردی و دژاپتیکرنا حکومەتا ئیرانی دپەرژەوھندییا کوردان دا ژ ئیرانی دەپتە دەرکرن (KP۰۰۰۰۸۳, July ۲۳, ۱۹۷۹).

سەرەپای ھەبوونا گوماننا لدەف حکومەتا خومەینی ژ پشتهفانیکرنا ئەمریکا و مایتیکرنا ئەوی دئالۆزیڤ دەفەرین کوردیدا، ل ۸ تیرمەھی حکومەتا ئیرانی داخوازا ھاریکاریان ژ بالیۆزخانەیا ئەمریکا ل تاران کر، ب ئەف چەندی بالیۆزی ئەمریکا ل تاران لوویل بروس لاینگی بلەز برۆسکەپەک بۆ وەزارەتا دەرڤەیا ئەمریکا فریکر، و تیدا دخوازا ژ ڤاویژکاری وەزیری دەرڤەیی ئەمریکا بۆ کارووباریڤ پۆژھەلاتا نیزیک و باشووری ئاسیا (ھارۆلد ھینری ساوندەرز Henry Harlod Saunders ۱۱ نیسانا ۱۹۷۸-۱۶ کانوونا دووی ۱۹۸۱) کر بەرپرسیڤ حکومەتا ئەمریکا پالدەت داخوازیڤ ئیرانی جیبەجیبکەن، داکو ئیران بەپتە پالدان پەپوھندیڤ خو دگەل ئەمریکا ئاسایی بکەتفە (Masirowski, ۲۰۱۲, ۶۱۸; Laingen, ۱۹۹۲). ئەفە ل دەمەکیدا بوو واشنتۆن ھیچ سیاسەتەک مەرامبەری پێشھاتیڤ کوردستان و شەپین کوردان دگەل پژیما خومەینی نەبوو، ژبەر ھەستیاریبوونا مژاریڤ دۆزا کوردی لدەف خومەینی، واشنتۆن ب چ پەنگان نەدڤیا ئاماژی ب دۆزا کوردی بدەت (Stern, November ۲۴, ۱۹۹۳).

(۱۹۷) لۆس ئەنجلۆس تایمز ل ۴ کانوونا تیکێ ۱۸۸۱ وەک پۆژنامەپەک پۆژانە ل ویلاپەتا) لۆس ئەنجلۆس (Los Angeles) ھاتیە وەشاندن و ب شەشەمین پۆژنامەیا نافدارا ئەمریکا دەپتە نیاسین (Cuddy, 1979).

CIA شروڤه‌کرییه ده‌می ل تیرمه‌ها ۱۹۷۹ شه‌ری دناڤه‌را کوردان و هیزین ئێرانی ل کوردستانی ده‌ستپیکریڤه، حکومه‌تا ئێرانی هیزه‌کا زیده‌تیا سوپایی پاسداران و نیزیکی (۵) تا (۷) هزار سه‌ربازین حکومه‌تی ژێ هینان ده‌ڤه‌رین کوردی، سه‌ره‌پای ئه‌وان سه‌رکه‌فتنن هیزین ئێرانی لسه‌ر کوردان ب ده‌ستڤه‌ هینان، هیشتا بنگه‌هین هیزین ئێرانی ل به‌ر مه‌ترسیا هیرشین هیزین کوردی دا بوون. پوژ بو پوژتی هیزین حکومه‌تا تاران لاواز دبوون و شیانین ئه‌وان یین هیرشکرتی کیم ببوون، ب مه‌ره‌ما پشته‌فانیکرنا هیزین کوردی ژماره‌کا سه‌ربازین ئێرانی ژلایی سه‌رکرده‌ین کوردانه هاته‌ سیداره‌دان، ترس که‌فتبوو دناڤ پێژه‌یه‌کا زو‌را سه‌ربازین ئێرانی‌دا، ژبه‌ر ئه‌وی هه‌لو‌یستی سه‌رکرده‌ین کورد مه‌رامبه‌ری ئه‌وان بکاره‌ینای، دیسان هیزین ئێرانی چه‌ک نه‌ما‌بوو، وه‌سا هاتیه‌ نیشاندان دا ل وه‌رزنی زفستانی که‌لو په‌لین له‌شکه‌ری بو هیزین ئێرانی هینه‌ فریکرن (CIA, October ۱, ۱۹۷۹). ۱۳ تیرمه‌ها ۱۹۷۹ هیزین کوردان (۱۳) چه‌کدارین سوپایی پاسداران ل سنه‌ کوشتن (Ali, ۲۰۱۸, ۱۴۹). ژبه‌ر هندی ل ناڤه‌راستا تیرمه‌هی ب پیکا نوونه‌ری کارته‌ری (فلیپ سی. گاست Philip C. Gast ۳ شوباتا ۱۹۷۹ - چریا ئیکتی ۱۹۷۹) ئێرانی داخوازک‌ر شانه‌ک‌ی وه‌زاره‌تا ده‌رقه‌یا ئەم‌ریکا سه‌ره‌دانا تاران بکه‌ت و چه‌کی یه‌ده‌ک پێشک‌یشی ئه‌وان بکه‌ت، ل ئه‌فی ده‌می نوونه‌رین ئەم‌ریکا لوویل بروس لاینگ‌نی و گاستی دا دیارک‌رن ژبه‌ر فشارین کوردان لسه‌ر تاران دی پێشه‌اتیین ئێرانی تا دووماه‌ییا تیرمه‌هی زو‌ر نه‌خو‌ش بن (Ledeer & Lewis, ۱۹۸۱, ۲۲۴).

ژبه‌ر ئه‌وان فشارین راپو‌رتین پوژنامه‌یین ئەم‌ریکی ب تایبه‌تی پوژنامه‌یا نیویۆرک تایمز لسه‌ر حکومه‌تا ئێرانی کرین، و بو‌وینه ئه‌گه‌ری هندی چه‌ندین جاران UN داخوازی ژ ئێرانی بکه‌ت سه‌رکو‌تک‌رن و ده‌رک‌رنا کوردان ب راوه‌ستینیت، ل ۲۳ تیرمه‌ها ۱۹۷۹ حکومه‌تا تاران هو‌شدار ی دا پێڤه‌به‌ری نڤیسینگه‌ها پوژنامه‌یا نیویۆرک تایمز پوژنامه‌ نڤیس‌ن مس‌ری (یووسف محمه‌د ئیبراهیم ۱۹۷۸-۱۹۷۹) تیدا دیارک‌ریه‌ تاران «دلته‌نگه‌» مه‌رامبه‌ری ئه‌وان راپو‌رتان ئه‌ویین لدو‌ر دۆزا کوردی به‌لاف‌ دک‌رن، و داخواز ژێ هاته‌ک‌رن ژ ئێرانی ده‌رکه‌فیت، هه‌رچه‌وابیت یووسف ئیبراهیمی نامه‌یه‌ک بو مه‌هدی بازرگانی نڤیسا و تیدا ئه‌ف چه‌نده‌ دیارک‌ریه‌: «ئه‌ز دیژم راپو‌رتین نیویۆرک تایمز دراست و دروستن و به‌ری و پشتی شو‌ره‌شی به‌رده‌وام دویچ‌وونا راستیان

کریه». ئەفقی بیاڤیدا پۆژنامەنڤیسی ئەمریکی و سەرنڤیسەر پۆژنامەیا نیویۆرک تایمز (سیمۆر تۆپینگ ۱۹۵۹-۲۰۲۰ Seymour Topping) دایە دیارکرن: «ئەم ب تەمامی پشەتەفانییا ئیبراھیمی دکەین، چونکی ئەوی کارەکن مرۆڤایەتی لدۆر دۆزا کوردی کریه» (۱۹۷۹, July ۲۳, KP۰۰۰۸۳). لەر سیبەرا ئەفی چەندی رۆن دیت پۆینگی وەسا دایە دیارکرن ئیبراھیمی کارەکن مرۆڤایەتی مەرامبەری دۆزا کوردی ل ئێران کریه و ئەف دۆزە بۆ رایا گشتی یا جیهانی و ئەمریکا دایە دیارکرن، و تیدا ب ئاشکەرایی سروشتی سیاسەتین ئێران مەرامبەری کوردان و بی دەنگیا ئەمریکا دابوونە شەرفەکرن.

ژبەر ئەوی سیاسەتا تۆندوتیژا دەستەلاتا ئێران مەرامبەری دۆزا کوردی ئەوی ماوەیدا، پەپرە و ذکر بالیۆزخانەیا ئەمریکا ب هەڤکاریا رۆژنامە و هەوالگێریا خۆ CIA، زۆر ب هووری ڤەکۆلین و دویڤچوون دەربارە پشەتاتی کوردان بۆ وەزارەتا دەرڤە یا وەلاتی خۆ و کوچکا سپی ئەنجام ددان، ل ۲۷ تیرمەها ۱۹۷۹ CIA دپاڤۆرتەک خۆدا یا لژیر ناڤو نیشانین « ئێران ل سەر لیڤا هەرفینی دەیتە دیت Iran Seen on Verge of Collapse » ئاماژە ب ئەفی چەندی دایە: «ئەگەر خومەینی و مەلاین خۆ بۆ ماوەی سالی ک دی ل سەر دەستەلاتا ئێران بێن، دی ئێران بەرەڤ سیستەمەکی نەدیار بن و بی لەشکەر، بی پۆلیس و بی حکومەتا نافەندی هیلن، ب ئەفی چەندی دی ئێران ب ساناهی دەڤەرین کوردی ل باکووری رۆژناڤایی ئێران ژ دەستەت، چونکی ئەو سیاسەتا رژیما خومەینی ب دژی کوردان بکاردهینیت گەلەک ژ پەرسنیین حوکمرانیین دیموکراسی دوورە و ب شیوازی دکتاتۆران سەرەدەری دگەل کوردان دکەت» (۱۹۷۹, August ۲۱, CIA).

ژبەر ئەوی سیاسەتا دکتاتۆران یا حکومەتا ئێران مەرامبەری کوردان پەپرەوگری و کارتیکرنا بزاڤا نەتەواوەتییا کوردی ل ئێران ل سەر کوردین دی یین وەلاتین پۆژەلاتا ناڤین وەک تۆرکیا و عێراقی، ل ۲۷ تیرمەها ۱۹۷۹ ئەندامی ئەنجومەنی نوونەرانی ئەمریکا یی ویلايەتا ئیلنوی (پاول ئوگستۆس فیندی Paul Augustus Findley) ۳کانوونا دووی ۱۹۶۱- ۳کانوونا دووی ۱۹۸۳) لدۆر کارتیکرنا دۆزا کوردی ل ئێران ئاماژە ب ئەفی چەندی دایە، پشەتاتی ئێران بووینە ئەگەری بەلاقبونا چەکەکی زۆر ل کوردستانی، ل ئەوی هەر خێزانەکی تڤەنکەک ب دیواریڤە و دەبانجەک دبن

دۆشەکان قە یا هە، لدۆیف هزرۆبیرین فیندی ب ساناهی ئاگرئ چەکی بەرهف زیدەبوونی دچوو. دەمان دەمدا ئەوی خۆیا کریه پێشەتایین ژ هەمیان ترسانکتر و راست ئەگەر کوردین پۆژەهلات ئەوین ل ئەوی دەمی دانوستاندن دەربارە ی مافین خۆ دگەل حکومەتا مەهدی بازەرگانی دکرن شیان دئەفان پێشەتاندنا ئۆتۆنۆمی ب دەستفەیین، دی ب ئەفئ چەندی کوردین باکوور ژ ی هینە پالدان و داخوازا هەمان تشت ژ حکومەتا تۆرکیا کەن. فیندی ئاشکەرا کریه کارتیکرنا ئەفئ چەندی دی تارادەیهکی سنۆردار کری بیت، چونکی کوردین باکوور دناقبەرا چەندین گرووپان دا هاتینە دابەشکرن و چ سەرکردەین جەئ باوهرئ یین کورد لدەف کوردین تۆرکیا نین، فیندی دایە ئاشکەراکرن ل ئەنقەرە وەسا هاتیە نیشاندان نەسەرکردئ باشوورئ کوردستانی جلال تەلەبانی و نە ی پۆژەهلاتا کوردستانی قاسملوو دناف کوردین تۆرکیا دا پێگەهین بهیز نین (Congressional Record-House, July ۲۶, ۱۹۷۹). دبیت زیدەرەوی دئەفئ چەندی دا هاتبیت کرن، چونکی پێژەیا زۆرینەیا خەلکی مەدەنی ی کورد سیاسەتمەدارین کورد دقین و پشتهفانیا ئەوان دکر.

فیندی دایە ئاشکەراکرن دگەل هندی دا دۆزا کوردی ل ئیرانی مەترسیا خۆ ل سەر تۆرکیا هەیه، ژبەر هندی نابیت دۆزا کوردی ل ئیرانی بهیتە پشگوه هافین، ل چەند هەیفین بوریدا ئیک ژ تشتین قەدەغە ل تۆرکیا دناف گۆتارین پۆژنامەیاندا رەنگفەدایی ئەو ژ ی پەیفنا «کورد»!!، ژمارەکا زۆرا پۆژنامەین تۆرکی ل دەقەرین پۆژەهلاتی گرنگیهک زۆر ب پێشەتایین کوردان ل ئیرانی ددا، ل ئەوی دەمی دا کارتیکرنا دۆزا کوردی ل ئیرانی گەشتبوو دناف دەزگەهین حکومەتا تۆرکیا دا، بۆ وینە وەزیرئ کاروبارین گشتی ی تۆرکیا ی بنیات کورد (شەرەفەدین ئیلچی ۵ کانوونا دووی ۱۹۷۸- ۱۲ چریا دووی ۱۹۷۹) دایە دیارکرن هەندەک جاران ل دیوانا وەزارەتی ب زمانئ کوردی دناخفیت. هەرچەوا بیت فیندی ئاشکەرا کریه گرووپین تۆندەرەو یین چەپەرەو ل سەرانسەری ئیران و تۆرکیا لژیر پەردا دۆزا کوردی بزاف دکر پەيامین خۆ بگەهین، چونکی ل ئەوی دەمی چەند گرووپین هەقدژ و خودان ئایدۆلۆژیین جیاوازی یین کوردان ژ عیراق و ئیرانی چو بوون دناف تۆرکیا دا. ل دووماهیئ فیندی داخواز ژ حکومەتا ئەمریکا کریه ب پیکین دیپلۆماسی هەول بەدت دۆزا کوردی دگەل وەلاتین هەریمی ب تاییهتی تۆرکیا و ئیرانی گەنگەشە بکەت و ئەوان پالبدەت

دۆزا کوردی چارەسەر بکەن (Congressional Record-House, July ۲۶, ۱۹۷۹). بهزرا فیندلی هندی دۆزا کوردی ل پۆژەهلەتا نافین نەهیت چارەسەرکرن پۆژەهلەتا نافین ئارام نابیت، ژبەر هندی فیندلی دا دیارکرن نابیت دۆزا کوردی بهیتە پشتگوو هافیتن و پیدفیه ئەمەریکا پۆلەک گرنگ دچارەسەرکرن ئەقی دۆزیدا بینت.

ژلایەکی دی قە؛ ل ۲۸ تیرمەهی جارەک دی هیژین کوردی شەر بۆ بدەستقەهینانا حوکمی ئۆتۆنۆمی ب دژی حکومەتا تاران راگەهاند، هەرۆسا هۆزین کوردان ل سنە بیسەک ل بەر هیژین حکومەتا تاران دانا، دئەنجامدا نیزیکی (۲۰) سەربازان هاتنە کوشتن و (۳۰) دی بریندار ببوون. ژ ئەنجامی ئەقی شەری (۱۰) هزار زەلام، ژن و زارۆک ژ باژیری سنە دەرکەفتن، و ب درپژاهیا (۵۰ میلان) بەرهف باژیری مەریوان چوون^(۱۹۸)، هەژی یە بیژین خەلکی مەریوان یی ژمارا ئەوان دگەهشتە (۳۰,۰۰۰) کەسان وەک نەرازیبوون مەرامبەری هاتنا هیژین ئێران یی بۆ کۆنترۆلکرن ئەوی باژیری دیار کربوو (KP۰۰۰۸۴, July ۲۹, ۱۹۷۹) وەک تۆمارین کۆنگرێسی ئەمەریکا دایە دیارکرن، دبەرامبەر دا هیژین ئێران یی ب شیۆهەکی دوور ژ بنەمایین مافین مۆقی سەرەدەری دگەل ئەوان دکر، و ب هیچ رەنگەکی ئەو ب ئێران یی نەددیتن بەرۆقاژی ب کریگرتی ئەمەریکا وەسف دکر و ب بیانی بەرێخۆدا ئەوان و رۆن دکر لدویش فرمانا خومەینی پیدفیه نقشی کوردان ل سەر ئەردی ئێران یی نەمینت (Congressional Research Service, May ۱, ۱۹۸۱).

ژلای خۆ قە کوردین سنە وەک نەرازیبوون مەرامبەری گرتنا کوردان دشرین نیزیکی مەریواندا خۆپیشاندانەک ب دژی هیژین حکومەتی دەستپیکر. دگەرما تیا شەپیدا حکومەتا ئێران شانەک بۆ دانوستاندنا دگەل سەرکردەین کورد و ئارامکرن دەرۆی رەوانە ی مەریوان کر، پشتی دانوستاندن شاندی حکومەتا ئێران یی نەگەهشتی چ ئەنجامان زفرین تارانقە، و ئیک ژ ئەندامین شاندی حکومەتا ئێران یی داخوایین کوردان ب «سازش نەکرن» سالۆختە دابوون و دیارکر ئەمەریکا پشتەفانییا کوردان دکەت، ژبەر هندی دەستان ژ چ داخوایین خۆ بەرنادەن و دقیت ب هەر شیۆهەکی هەبیت مافین خوە ل ئێران یی بدەستقەبهینن، لەوێ حکومەتا تاران

(۱۹۸) ئەف رویدان ل پۆژەهلەتا کوردستان یی ب (کۆچا میژووی یا مەریوان) دھیتە نیاسن (Jahani, 2017, 243).

هێژین له‌شکه‌ری ب پێکا فرۆکه‌یی‌ن هه‌لیکۆپتەر فرێکرن مه‌ریوان بۆ شه‌پکرنا دگه‌ل هێژین کوردی. به‌پرێسین ئه‌مریکی دانه‌ ديارکرن دمه‌رامبه‌ری ئه‌قی چهنديدا عێراقی هێژین خو په‌وانه‌ی سه‌ر سنووری ئیرانی کړن، وه‌سا هاتیه‌ ديارکرن دا هێژین ئیران هێرشێ که‌نه‌ سه‌ر کوردان و به‌ری ئه‌وان ده‌ته‌ سه‌ر سنووری و دا عێراق ژێ پێکی لیگريت و نه‌ده‌یلا که‌س ده‌ربازی سنووری ئه‌وی بییت. ژبه‌ر هندێ پێکا دناقه‌را تۆرکیا و ئیرانی‌دا ب ته‌مامی هاتبوو دایخستن (KP۰۰۰۸۵, July ۳۰, ۱۹۷۹; Congressional Research Service, May ۱, ۱۹۸۱).

ل ۳۰ تیرمه‌ها ۱۹۷۹ بالیۆزی ئه‌مریکا ل تاران لوویل بروس لاینگی بۆ وه‌زاره‌تا ده‌رفه‌ یا ئه‌مریکا دا ديارکرن جێگرێ وه‌زیرێ به‌ره‌قانییا نشتیمانی یی ئیرانی (سه‌ره‌نگ کامکار) پێش وه‌زیرێ به‌ره‌قانییا نشتیمانی یی ئیرانی قه‌ (ته‌قی ریاحی ۲ ئادار ۱۹۷۹- ۱۸ ئه‌یلولا ۱۹۷۹) داخواز ژ نوونه‌ری کارته‌ری نوونه‌ری کارته‌ری فلیپ سی. گاستی کر، ئه‌مریکا به‌له‌ز داخوازیی ئیرانی بۆ په‌وانه‌کرنا چه‌کی زیده‌ فریکه‌ت، بالیۆزی ئه‌مریکا ل تاران لوویل بروس لاینگی بۆ وه‌زاره‌تا ده‌رفه‌یا ئه‌مریکا ئه‌ف چهنده‌ دایه‌ ديارکرن: «مه‌ گومان ژ ئه‌قی چهندي هه‌یه‌، چونکی داخوازییا ریاحی گریدای دوو ئاریشه‌یی‌ن پۆژئاڤا و پۆژه‌لاتا کوردستانی قه‌ بوون، ده‌هر حاله‌ته‌کیداییت، ئه‌فه‌ نیشانی‌ن پیدفاتیی ئه‌وان و داخوازا هاریکاریی پاسته‌وخۆ ژ ئه‌مریکا دکه‌ن و هه‌ز دکه‌ن ئه‌مریکا به‌رسقه‌کا باش و به‌له‌ز بده‌ته‌ ئه‌وان» (Laingen, ۱۹۹۲, ۳۶; Emery, ۲۰۱۳, ۱۱۶).

دیسان دئه‌قی چوارچووه‌فیدا لوویل بروس لاینگی دیار کرییه‌، دراستیدا لدویش ئه‌وان پیزانیی گه‌هشتین بالیۆزخانێ ئیرانی دقا چه‌کی یه‌ده‌ک ب ده‌ستقه‌به‌ییت دا کوردان ژناق به‌ته‌، ده‌همان ده‌مدا گاستی بۆ واشنتۆن دایه‌ ئاشکه‌راکرن، فه‌رماندی هێژین پیاده‌ یی ئیرانی هه‌مان داخوازی ژ ئه‌وی ژێ کرییه‌. گاستی دایه‌ ديارکرن پشتی ئه‌ف فه‌رماندی هێژین ئیرانی ژ کوردستانی قه‌ گه‌ریای تاران پاسته‌وخۆ ئه‌ف چهنده‌ دا ديارکرن: «په‌وانه‌کرنا چه‌کی یه‌ده‌ک بۆ هێژین ئیرانی زۆر گرنگه‌ داکو بشین جاره‌ک دی ده‌ست ب هێرشین خو ل ده‌فه‌رین باکووری پۆژئاڤایی ئیرانی بکه‌ینه‌فه‌» (Emery, ۲۰۱۳, ۱۱۶; Ledeen & Lewis, ۱۹۸۱, ۲۲۵). وه‌سا دیاره‌ دۆزا کوردی پتر دبه‌رژه‌وه‌ندییا ئه‌مریکا دا کارکرییه‌، و لژیر مه‌ترسین ئه‌وی ئه‌مریکا ئیران

نه‌چارکر ریکه‌فتنه‌کی ل دۆر دانا قهرزین ئه‌وی دگهل مۆر بکه‌ت، و ل ۳۱ تیرمه‌ها ۱۹۷۹ سه‌رحه‌می (۶۰۳) ملیۆن دۆلاران ژ قهرزان ژ سندۆقا باوه‌رییی یا ئیرانی بو ئه‌مریکا هاتنه‌ زفراندن، و (۷۱۶) ملیۆن دئه‌وی ماوه‌یدا هاتبوونه‌ خه‌رجکرن (Con-gressional Record-House, ۲۴۴۸۹, ۱۳ September, ۱۹۷۹). ب ئه‌فی شیوه‌ی دیار دبیت ب په‌نگه‌ک ژ په‌نگان ئه‌مریکا دخواست شه‌پین کوردان دگهل ئیرانی به‌رده‌وام بن، داکو هه‌می قهرزین خو ژ ئیرانی ب ده‌ستکه‌فتین زیده‌تر وه‌رگرت سه‌ره‌پای هندی ئه‌مریکا خو تیکه‌لی دۆزا کوردی نه‌دکر.

لژی قهریزا ئه‌فی چه‌ندی ئاشکه‌را دبیت، هه‌ر ژ ده‌ستیپکا هاتنا پژیما خومه‌ینی بو سه‌ر ده‌سته‌لاتی ل ئیرانی ل شۆباتا ۱۹۷۹ تا دووماهییا تیرمه‌ها ۱۹۷۹، دۆزا کوردی ببوو ئیک ژ گرنگترین مژاریین پراگه‌هاندنا ئه‌مریکا، پۆژانه‌ پراگه‌هاندنا ئه‌مریکا چه‌ندین راپۆرت ل دۆر پیشه‌تاییین بزافا نه‌ته‌وایه‌تیا کوردی به‌لآفدکرن و ئه‌فی چه‌نده‌ بوو ئه‌گه‌ری هندی گه‌له‌ک جارن به‌رپرسی ئه‌مریکا داخوازی ژ حکومه‌تا ئه‌مریکا بکه‌ن پشته‌فانییا دۆزا کوردی ل ئیرانی بکه‌ن، دگهل هندییدا هیشتا ئه‌مریکا لسه‌ر سیاسه‌تا خو یا نه‌ماییتکرنا دکاروباریین ئیرانییدا به‌رده‌وام بوو، و چه‌ندین هۆکاران ئه‌مریکا پالدابو به‌رده‌وامییی بده‌ته‌ ئه‌فی سیاسه‌تی و گرنگترین و هۆکار ئه‌و بو ئه‌مریکا وه‌سا هزرده‌کر حکومه‌تا نوی یا ئیرانی دی به‌رده‌وامییی ده‌ته‌ سیاسه‌تا په‌یوه‌ندیین پژیما شاهی دگهل ئه‌مریکا و هیشتا ئه‌مریکا دسروشتی حکومه‌تا نوی یا ئیرانی نه‌گه‌هشتبوو، هه‌روه‌سا نه‌ئیکریزی و لاوازییا کوردان دگهل بانگه‌شه‌یین لایه‌نین سیاسی یین کوردی ب تاییه‌تی KDPI ب دژی ئه‌مریکا بو ئه‌گه‌ر لسه‌ر ئاستی حکومه‌تی ئه‌مریکا بایه‌خه‌ک زۆر کیم ب دۆزا کوردی ل ئیرانی بده‌ت. دگهل هندییدا دۆزا کوردی مفایه‌کی زۆر دبیاقی وه‌رگرتنا قهرزاندا ژ ئیرانی گه‌هاندنه‌ ئه‌مریکا.

ژلایی خو قه‌؛ کوردان به‌رده‌وام په‌خنه‌ ل ئه‌مریکا دگرت و خویا دکر چووچاران کوردان مفا ژ هاریکاریین ئه‌مریکا بو ئافاکرن و خوشکرنا ده‌قه‌ریین خو وه‌رنه‌دگرت، چونکی ده‌سته‌لاتا ئیرانی ئه‌و هاریکاری بو به‌رژه‌وه‌ندیین خو بکارده‌ینان و ب چه‌کی ئه‌مریکا ده‌قه‌ریین کوردی تۆپاران دکرن و خه‌لکی کوردستان پ دکوشت (CIA, Au-gust, ۱۹۷۹). ل ده‌ستیپکا ته‌باخا ۱۹۷۹ کارگیریا کارته‌ری چه‌کی یه‌ده‌ک پیشکیشی

هێزێن ئیرانی بۆ شەڕی ئەوان ب دژی کوردان دکر، دەهەمان دەمدا دانوستاندن ل دۆر پێککەفتنامە یەکا نوێ یا چەکی ب کۆژمێ (۵) تا (۶) ملیۆن دۆلاران هاتبوو کرن، سەرەرای ئەنجامدانا ئەقێ چەندی نەپازیبوون دناف هێزێن لەشکەری ئیرانیدا هەبوو، ئەو فرۆکەفانیین هێرش دکرنە سەر کوردان دزانی خیزان و کەس و کاری نەوان ژلائی هێزێن خومەینی قە هاتبوونە گرتن و ئەگەر د هێرشێن خۆدا ب دژی کوردان سەرکەفتی نەبن دی خیزانیین ئەوان ژلائی خومەینیقە هێنە سیدارە دان، هەژییە بێژین چ بەرژەوهندییێن ئاسایشا ئەمریکا د هێرشێن هێزێن خومەینیدا یێن ب دژی کورداندا نەبوون. بەرۆقنازی وەک قەکولەرێن ئەمریکی (مایکل لیدیەن Mi-chael Ledeem و ئیلیەم لویس William Lewis) دایە دیارکرن د بەرژەوهندییا ئەمریکا دایە هاریکاریا کوردان ب دژی خومەینی بکەت، هەمان بۆچوونیێن هەقەیمانیین ئەمریکا ل پوژەهلاتا نافین و ئەوڕۆپا دا دیارکرن. بەرۆقنازی کارتەری و پراویژکاریێن خۆ دقا «پەیوەندییێن خۆشرینکرن» دگەل خومەینی دروست بکەن و ئەو بەیقیبوون، ئەق چەندە دی دەرگەهێن نوێ یێن پەیوەندیان دناقبەرا هەر دوو حکومەتان دا خۆش کەن (Azad, ۲۰۱۷, ۴۷; Ledeem & Lewis, ۱۹۸۱, ۲۲۶). دئەقی بیاقیدا بالیۆزی ئەمریکا ل تاران لوویل بروس لاینگی دبیرەوهرییێن خۆدا دایە دیارکرن، ئارمانجا ئەوان ژ پشتەفانیکرنا ئیرانی ب دژی کوردان دارشتنا ستوونیێن سەرەکی یێن سیاسەتا ئەمریکا مەرامبەری کۆمارا نوێ یا ئیرانی بوون، و دا بۆ حکومەتا نوێ یا ئیرانی دیار بکەن ئەمریکا ژ هەمی لایانقە هاریکارە دگەل دەستەهلاتا نوێ یا ئیرانی، و ئامادەیه دگەل حکومەتا بەروەختا ئیرانی کار بکەت، و دەست ب پیشقەبرنا قوناغەکا نوێ یا پەیوەندیان دگەل ئیرانی بکەت (Laingen, ۱۹۹۲, ۶).

ل ۱ تەباخا ۱۹۷۹ لژیر نافو نیشانین «کیشەیا کوردی د بۆچووناندا The Kurdish Question in Perspective» CIA دایە دیارکرن، هێقیهەک کیم بۆ بزاقا نەتەواپەتییا کوردان بۆ بدەستقەهینانا حوکمی ئۆتۆنۆمییا مایە، دگەل هندیدا خۆیا کرییه ئەگەر حکومەتا ئیرانی نەشیا کۆنترۆلی لسەر ئەوان دەقەران بکەت یێن کوردان کرین دبن کۆنترۆلا خۆقە، هینگی دی نەچاربیت داخوازییێن ئەوان جیبەجیبکەت، و ب ئەقێ چەندی دی کارتیکرن ل کوردیێن دناف دەولەتێن هەفسنوورێن ئیرانیدا دژین ب تاییهتی کوردیێن عێراقی و تۆرکیا ژێ هێتە کرن (CIA, August, ۱۹۷۹). ل ئەوی دەمی پەوشا

هێزێن ئێران ب شیوهیهکی گەلەک خراب تێکچو بوو، ژبەر هندی خومهینی ل ۲ تەباخی بریارا (شەڕی پێرۆز- جیهادی) ب دژی کوردان دا، و KDPI و کۆمەڵی ب پارتێن شەیتانی و کریگرتییێن ئەمریکا وەسفکرن (پەشید، ۲۰۲۰، ۱۶۲). خومهینی نامەیهکی ئاراستەهێ ئەفان هەر دوو پارتان دکەت، و تێدا دیار دکەت: «ئەوین ب هزبیری چەپەرەو خو دایه نیاسین، بەلگەنامە یێن ل بەر دەستی مەهین تێدا دیار دکەن، و KDPI و کۆمەڵە یێن ژلایێ ئەمریکا فەهاتینه چێکرن و پشتهفانی ئەمریکان و ژلایێ ئەمریکا فەهاتینه پرچەکرن، و ئەمریکا لژێر ئارمانجێن نهینی پشتهفانی کوردان بۆ بەدەستفەهینانا حوکمی ئۆتۆنۆمی دیکەت، ئەو یێن بووینە ئەگەری تێکدانا پەروشا کوردستانی و ئەو ئەگەری پراوەستاندا کەرتێن فێرکرن، تەندروستی، ئابووری و خزمەتگوزاریان ل دەفەرێن کوردستانی نە، لەوێ داخواری ژ KDPI و کۆمەڵی دیکەت خو بەدەن دگەل ئێرانیان، بەرۆفازی دێ تووشی چارەنقیسەکی تال بن، دێ نجامدا دێ بتنی کاودانی سەخت ب سەر خەلکی کوردستانی هین» و ل دووماهیێ دبیژیت: «KDPI و کۆمەڵی پیدفیه هوون دانیێن بەندی بکەن، کو هەر پینگافەکا هوون باقیژن هوون نەشین چ تستان بەدەستفەهین و دێ هوون بتنی کاودانی سەخت ب سەر خەلکی ئەوان دەفەراند هین» (Khomeini, ۲۰۱۱, ۶۵).

ئەفە ل دەمەکیدا بوو کارگێریا کارتەری ژلایێ هەوالگێری و چەکی فەهتەفانی هێزێن ئێران ب دژی کوردان دکر، و واشتۆن پیکەفتنی پەوانەکرنا کەلو پەلێن لەشکەری دگەل تاران مۆرکبوون، و هێزێن ئێران ب ئەوی چەکی شەڕی کوردان دکر (Ledein & Lewis, ۱۹۸۱, ۲۲۷-۲۲۸). ب شیوهیهکی ئاشکەرا دیار دبیت زیدەرەوی دپەيامین خومهینیدا هەبوون بتنی خومهینی بۆ لئاندنا هەستی ئێرانیان مەرامبەری لایەنێن سیاسی یێن کوردی ئەف جورە پەيامە بەلاف دکر، چونکی ئەمریکا ب هیچ شیوهیهکی پشتهفانی دۆزا کوردی نەدکر بتنی دویچوونا کاریگەریا دۆزا کوردی لەسەر ئێران دکر، بەرۆفازی ئەمریکا ب هەمی ب پیکان پشتهفانی پژیما خومهینی ب دژی کوردان دکر.

دگەل هندی حکومەتا ئێران داخووا هاریکاریێن لەشکەری ژ بالیۆخانەیا ئەمریکا ل تاران کەن، لەوێ دبرۆسکەیهکیا بالیۆزی ئەمریکا ل تاران لوویل بروس لاینگی داخواییێن ئێران بۆ وەزارەتا دەرڤەیا ئەمریکا فێکرن، دێ فێ بیافیدا

بریکاری وەزارەتا دەرڤەیا ئەمریکا دێشدا دنیۆپ نیۆزۆمی داخواز ژ ڤاویژکاری سیاسی یی بالیۆزخانەیا ئەمریکا ل تاران جۆن دی. ستیمپل و ڤاویژکاری سیاسی یی CIA (جۆرج دەبلیو کیف George W. Cave) کر دگەل بالیۆزی ئیرانی ل ئەسکەندافیا (عەباس ئەمیر ئەنتیزام تەباخا ۱۹۷۹-۱۹ کانوونا ئیککی ۱۹۷۹) ل باژیرێ (ستوکھۆلم Stockholm) ل وەلاتی سوید کۆمبەن، ئارمانج ژ ئەقی کۆمبەونی ڤەکرنا دەرگەهان بۆ ئاسایکرنا پەیوەندیان دناڤەرا هەر دوو لایەناندا، و ڤالدا نا حکومەتا ئیرانی بوو باوەری هینانا ب سیاسەتا حکومەتا ئەمریکا مەرامبەری ئیرانی و نەپشتەڤانیکرنا واشنتۆن بۆ کوردان ل ئیرانی بوو (Department of State, August ۱, ۱۹۷۹; Hamblin, August ۳, ۱۹۹۳; The Washington Post, December ۱۳, ۱۹۸۱). دیسان هەر ل ئەوی دەمی دبرۆسکەیه کیدا ڤیڤەبەرییا CIA داخواز ژ پەرپرسی ئۆپەراسیۆنێن نەینی یی CIA ل ئیرانی (تۆماس ل. ئاھیرن Thomas L. Ahern) کر لدویف چالاکییێن نەینی یی CIA بچیت، داکو حکومەتا ئەمریکا بشیت کارتیکرنا پێشەاتیێن بزاڤا نەتەواوەتییا کوردی دحالییێن پیدڤیدا دیار بکەت و پێزانینان لدۆر بەتە ئیرانی (Gasiorowski, ۲۰۱۵, ۹). ل ئەڤیترێ ئاشکەرا دبیت ئەمریکا هەولدا دیاقی هەوالگیریدا پێزانینان لدۆر چالاکییێن کوردان بەتە هیژین ئیرانی، داکو بشین ب ئاسانی ل سەر مەترسییێن کوردان ب دژی تاران زالبن.

ل ۵ تەباخا ۱۹۷۹ سەرکردهین کورد ل ڤۆژەللاتا کوردستانی زۆر ب هوروی و هۆشیاری داخوازا حوکمی خۆبڕیڤەبرنی ژ دەستەللاتا ئیرانی دکر، دئەقی بواریدا شیخ عیزەدین یی ب «بابی بزاڤا ئۆتۆنۆمی یا کوردان ل ئیرانی» هاتییه وەسفکر، ب هەڤرک و دۆژمنەکی تۆندی تاران- قۆم یی ڤژیمای ئیسلامی دهاته نیاسین، چونکی ب هەمی هیژ و شیانی خۆ بەرهڤانی ژ دۆزا نەتەوایی خۆ دکر، و سۆزدا بوو تۆندوتیژی ژلایی کوردان ڤە بهینە ئەنجامدان ئەگەر داخوازییێن کوردان یی حوکمی خۆبڕیڤەبرنی نەهینە جیبه جیکرن، شیخ عیزدەینی ئەڤ چەندە دایە خۆیاکرن: «ئەگەر تێشتەک ژلایی کوردانڤە هاتە ڤویدان هینگی حکوومەت ژێ بەرپرسە، چونکی کوردان ب گەلەک ستراتیژییان هەولدا یە داخوازییێن خۆ ب شیواییەکی ئاشتیانە بگههینن خومەینی بەرۆڤاژی ئەوی هەر جارەکی بەهانەک بۆ کوردان دروست دکر»، پاشی دایە ئاشکەراکرن: «دی شەر راستەوخۆ دەست پیکەت ئەگەر سوپایی پاسداران (هیژین

پاراستنا تاران) نەدگەل کوردان بن و سێدارەدانا کوردان نەراوەستین» (۶, KP۰۰۰۸۶, August ۶, The Baltimore Sun; ۱۹۷۹, August ۶).

ژلایەکی دی قە؛ پتریا کوردان چەک و تەقەنگ هەلگرتبوون و بازارین چەکی ل پۆژەهەلاتا کوردستانێ ب شیوەیەکی بەرچاف دیار بوون، ئەف چەندە دزفیت بو ئەوێ ئازادییا پشتی ژنافچوونا پژیما شاهی ل پۆژەهەلاتا کوردستانێ پەیدابووی وەک جلوبەرگ، دابونەریت، شیتک و کۆلاقان چەک ببوو پارچەکا گرنگ ژ دابونەریتین کوردان و شەرقاتین ئەوان. شیخ عیزەدینی بو پۆژنامەیا بالتیمۆرسەن دایە خۆیاکرن؛ ئەم شەری هەمان تشت دکەین یی مە بەری دەه سالان شەر بو دکر» پاشی شیخ عیزەدینی ئەف چەندە راگەهاند: «بتنی جیاوازی ئەفە یە وەلاتین زلەیز ب تایبەتی ئەمریکا ئاگەه ژ خەباتا مە نینە، ئەگەر ئەم ئەفی جاری دەست باقیژیین هەلگرتنا چەکی دبیت ئەم پشتهفانیی لسه رانسەری ئێرانێ ب دەستفە بهینین» (۶, KP۰۰۰۸۶, August ۶). ل ئەفیری دیار دبیت شیخ ئاشکەراکریه بتنی ئەمریکا ئاگەه ژ دەستەهەلاتا ئێرانێ هەیه، چونکی بەرژەوهندییێن دگەل تاران هەین و چ بەرژەوهندییێن ئەوێ ل پۆژەهەلاتی کوردستانێ نین، لەورا کورد پشتگوهفە هافیتینە و کورد یی ل خوە کرینە دۆژمن.

ل ئەوی دەمی دا ئەمریکا بو خۆ هەولیدا پەیوهندییێن خۆ دگەل ئێرانێ خۆش بکەتەفە، و ل ۱۱ تەباخی بالیۆزی ئەمریکا ل تاران لوویل بروس لاینگن دگەل سەرۆکی حکومەتا ئێرانێ مەهدی بازارگان کۆمبوو، و بازارگانی دایە دیارکرن ئێرانێ دقیت بەردەوامیی بەدەت پەیوهندییێن خۆ دگەل واشنتۆن، دگەل هندییدا دیارکریه هەر پینگافەکا کارگیریا کارتەری بو هاریکاریکنا شاهی و ئۆپۆزیسیۆنی باقیژیت دی کارتیکنەکا گەلەک خراب ل هەولین هەر دوو وەلاتان هیته کرن، ژلای خۆفە لوویل بروس لاینگنی بازارگان دلیاکر حکومەتا ئەمریکا ب هیچ پەنگەکی هاریکارییا چ لایەنین سیاسی یی ئێرانێ ناکەت و بتنی هەولیدەت پەیوهندییێن خۆ دگەل پژیما نوی یا ئێرانێ ئاسای بکەت، و گوماننا پشتهفانیکنا ئۆپۆزیسیۆنا ئێرانێ مینا کوردان ب دژی تاران لدەف خومەینی نەهیلیت (Laingen, ۱۹۹۲, ۳۴; Emery, ۲۰۱۳, ۶۳۱-۶۳۲).

ل ۱۲ تەباخا ۱۹۷۹؛ بەرپرسی نفیسینگەها گوشارا تایم مەگەزین (The Time Maga-

(zine)^(۱۹۹) یا ئەمەریکی ل تاران (برۆس فان فۆرست Bruce Van Voorts ۱۹۳۲-۲۰۱۳) سەرپەدانا رۆژەهەڵات کوردستانی کر، و راپۆرتەک لژیر نافو نیشانی «ئیران: رێککەفتەک دگەل ئیتیمان Iran: An agreement with Orphans» لدۆر رەوشا کوردستانی نقیسا بوو، تیدا ئاماژە ب ئەفقی چەندی دایە ئەفە بۆ ماوەیەکی درێژە کورد هەولددەن حوکمی ئۆتۆنۆمی ل ئیرانی بدەستفە بهینن، فۆرستی خۆیاکرییە هەر ژ سەردەمی شۆرەشا گەلێن ئیرانی داخوایین کوردان بەرەف زیدەبوونی دچوون، کوردان بەردەوام مەترسی دێخستەن سەر حکومەت تاران، و بەردەوام شەپین تۆند دگەل هیزین ئیرانی ئەنجامدەن، و تازەترین شەپ کوردان دگەل هیزین ئیرانی ئەنجامدەن ل باژیری مەریوان بوو (Langer, December ۱۳, ۲۰۱۳; The Time Magazine, August ۱۳, ۱۹۷۹). ژلای خۆفە خومەینی راگەهاندبوو، ئەمەریکا پشەقانییا کوردان دەهرشین ئەواندا بۆ سەر بارەگایین هیزین ئیرانی ل دەقەرین باکووری رۆژئافایی ئیرانی دکەت، چونکی کوردان ئەو شیان نین شەپی ب ئەفقی پەنگی بکەن (The Baltimore Sun, August ۱۸, ۱۹۷۹). ب ئەفقی چەندی ل ۱۴ تەباخا ۱۹۷۹ شەپەکی سەخت دناقبەرا کوردان و هیزین ئیرانی ل پاوە رویدا، و دئەنجامدا زیانیین کاریگەر ب کوردان کەفت (مستەفایی، ۲۰۱۶، ۱۵؛ Nikazmerad, ۱۹۸۰، ۳۶۱).

ژئەنجامی ئەفقی چەندی ل ئەوی دەمی دەنگو باس دناف ئیرانی بەلاقبوون ئەمەریکا و ئیسرایلی ب ریکا عیراقی پشەقانییا کوردان دکر، لەورا ژ هەمی لایانفە هیرشکرەییە سەرەیزین ئیرانی. ژبەر هندی خومەینی ل ۱۷ تەباخی، ئیسرایل و ئەمەریکا ب «دۆژمینی ئیسلامی» سالۆخەتدان، و هۆشدار دا ئۆپۆزیسیونا ئیرانی (کوردان) و ئەف چەندە گوتبووی: «پیلانگیرین کوردستانی یین ل پیشیا کافران و هەتا هوون سەررەقیا خۆ نەرەوەستین ئەز دووماهی بریارا تاران بۆ هەوە دیار ناکەم» (هەردی، کانوونی دووهم، ۲۰۲۲؛ Congressional Research Service, May ۱, ۱۹۸۱). ل هەمان پۆژ خەلک هیرشی دکەن سەر بالیۆخانەیا ئەمەریکا ل تاران و زیانیین کاریگەر ل ددەن، هەرەسا راگەهاندنا ئیرانی، هیزین پیشمەرگە ب داگیرکنا نەخۆشخانەیا پاوە و ب کوشتنا (۱۸) چەکدارین سوپایی پاسداران ئەوین ل شەپیدا هاتیینە بریندارکرن

(۱۹۹) گۆفەرەک دەنگ وباسین ئەمەریکی یە ل ۳ ئادارا ۱۹۲۳ هاتیە بەلاقفرن و بارەگای ئەوی ی سەرەکی ی ل نیویۆرک (<https://time.com>, The Time).

تۆمەتبارکرن، ژبەر هندی حکومتا تاران بەیاننامەیکە بەلەز بەلاقەکر و داخواز ژ هەمی چەکدارین سوپای پاسداران کر بزیتین وەخت ل بارەگایین خو ئامادەبن، پشتی فروکان دوو چەکدارین بریندار یین پاسداران ژ پاوه بو نەخوشخانا کرماشان فەگۆهاسیتین کاودانین کوردستانن پتر ئالۆزببون، هەروەسا ئازانسا دەنگو باسیین ئێرانن دا دیارکرن نژیکی (۲۰۰) پاسداران ل پاوه بوون، و دبەرامبەر دا (۲۰۰۰) پیشمەرگەیان باژیر ب تۆندی دورپچکر بوو، حکومتا ئێرانن ئاشکەراکریه کوردین باشووری بەرهف باژیرن پاوه بو هاریکاریکرن شۆرەشگیرین کورد دچوون. ژلای خۆفە قاسملووی دا خۆیاکرن دەنگوباسین کوشتنا پاسداران ژلای پیشمەرگە فە چ راستی بو نین، بتن حکومتن ئەف چەندە کریه داکو هەستن رایا گشتی یا ئێرانیان ب دژی کوردان و داخواز ئەوان پالەت، حکومتا ئێرانن شکەستن هینا بو پەوانەکرنا هیژن پشتهفانیی بو ئەوان پاسداران ئەوین دناقبەرا پاوه و کرماشاندا ژلای پیشمەرگەیفە هاتینە دروپچکر (The Worker ; ۱۹۷۹, August ۱۸, KP۰۰۰۸۸, Vanguard, ۱۴, September, ۱۹۷۹).

ل ۱۸ تەباخا ۱۹۷۹ شەری دناقبەرا هیژن کوردان و ئێرانیدا ل سنە پرویدا (Ali, ۲۰۱۸, ۱۴۹), خومەینی هزرکر CIA پلانا ئەفی شەری بو کوردان دارشتبوو، ژبەر هندی ئەوی ل هەمان پۆژ راگەهاند هیشتا ئەمریکا یا پلانان بو داگیرکنا دەقەرین باکووری پۆژئافای ئێرانن ب ریکا دۆژمینن شۆرەشی، واتە کوردان دگیریت (The Bal-timore Sun, ۱۸, August, ۱۹۷۹), لەوێ فەرمان ل سەرۆک ئەرکانن لەشکەری، فەرماندن پۆلیسان، فەرماندن سوپای پاسداران ل کوردستانن دکر دەست ب گرتنا کوردان بکەن، و پادەستی بەرپرسین دادگەهی بکەن، هەروەسا سنووران مەرامبەری کوردان بگرن، ب ئەفی چەندی خومەینی فەرمانا «فتوا جیهادی» ب دژی کوردان ل پۆژهلاتا کوردستانن راگەهاند، و پتر ژ (۲۰۰) هزار سەرباز و پاسداران ل (۳) هزار بنگەهان بو فەگۆهاستن، سەرکوتکرن و جینۆسایدکرن کوردان بنەجەکرن. دەهەمان دەمدا حکومتا ئێرانن ب فەرمانا خومەینی یاسا «مارە برینا کاتی « واتە سیغە»^(۲۰۰) ل کوردستانن

(۲۰۰) هەفژینیا بەروەخت ل دۆیف مەزەهبن شیعیان ل دەمی زەلام دچیت جەهک دویر ژن بو ماوہیکن دیارکری دگەل زەلامی دەیتە مارەکرن و پاشی دەیتە بەردان (حسین، ۲۰۱۷، ۱۲۴؛ مەرەسنە، ۲۰۰۶، ۳، ۷۳).

سه‌پاند، داکو ژئین کورد ب زۆری و نه‌چاری ژلای پاسداران فه‌ به‌ینه‌ سیخه‌کرن، ئارمانجا سه‌ره‌کی یا خومه‌ینی ژ ئه‌فی چهن‌دی ژناقبرنا نه‌ته‌وه‌یی کورد بوو (حسین، ٢٠١٧، ١٢٤؛ پیلچ، ٢٠٠٥، ٤٨؛ مه‌ره‌سنه‌، ٢٠٠٦، ٣، ٧٣). سه‌ره‌پای هن‌دی کارته‌ری دسیاسه‌تا خو دا داکوکی لسه‌ر پاراستنا که‌رامه‌ت و مافین مرۆفی دکر، به‌لی ل ده‌می ده‌سته‌لاتا ئیرانی ب توندترین شیواز کورد سه‌رکوت دکر، کوچکا سپی مه‌رامبه‌ری ئه‌وان کریارین ئیرانی ب ده‌نگ مابوو، به‌روفاژی حکومه‌تا کارته‌ر ب هه‌می شیانین خو پیزانیین هه‌والگیر ل دۆر لقینین کوردان و مایتیکرنا ده‌وله‌تین جیران دکاروبارین ئیرانییدا بو حکومه‌تا ئیرانی فریدکر و ئه‌گه‌رین ئه‌فی چهن‌دی دزقرن بو هن‌دی کارگیریا کارته‌ری ل ئه‌وی ده‌می بزافدکرن په‌یوه‌ندیین ئه‌مریکا دگه‌ل ده‌سته‌لاتا نوی یا ئیرانی پاریزیت، داکو زیان ب به‌رژه‌وه‌ندیین ئه‌وی ل ده‌قه‌ری نه‌که‌فن.

ل ١٩ ته‌باخا سالا ١٩٧٩ خومه‌ینی خو وه‌ک فه‌رمان‌دی گشتی یی هیزین ئیرانی دا نیاسین و ده‌ه‌مان ده‌م «فه‌توا جیهادی» بو جارا سیی ب دژی کورداندافه‌، و کورد ب: «پشته‌فانین شه‌یتانی» و «دۆژمین خودی» دان نیاسین (Phillips, ٢٠١٧, ٩٠) و دا دیارکرن کۆمیونیزم و هیزین بیانی (٥٠٠) ژن وه‌ک بارمه‌ته‌ ل مزگه‌فتا سنه‌ گرینه‌ (IHRDC, February ١٠, ٢٠١١)، و فه‌رمان ل هیزین ئیرانی کر دماوه‌ی (٢٤) ده‌ژمیراندا بزافا نه‌ته‌وایه‌تیا کوردی ژناقبه‌ن و پرووی ب پرووی هه‌ر شوپه‌شه‌کی ببن. هه‌روه‌سا خومه‌ینی داخواز ژ ئه‌وان ئه‌فسه‌ر و سه‌ربازین دبه‌ینقه‌دانیدا و خانه‌نشین بووین کر په‌یوه‌ندیان ب هیزین خو بکه‌ن و بزقرن سه‌ر کاری خو یی به‌ری، پشتی ماوه‌یه‌کی کورت ژ راگه‌هاندنا خومه‌ینی و هه‌ولین حکومه‌تا ئیرانی بو ژناقبرنا بزافا کوردی ده‌ستپکر، هیزین سوپایی ئیرانی ب چه‌کی سقک و گرانه‌ هیرشکه‌ سه‌ر باژیرپاوه‌ یی دکه‌فیه‌ رۆژئاقایی ئیرانی هیزین ئیرانی ژبن کونترۆلا کوردان هینا ده‌ری، پشتی هینگی به‌ره‌ف باژیرپاوه‌ بانه‌ و مه‌ریوان چوون ده‌ه‌مان ده‌مدا حکومه‌تا ئیرانی هیزین سه‌ربازی، پولیسین ده‌وله‌تی و سوپایی پاسداران فریکرن ئه‌وان ده‌قه‌ران یین ژ بن کونترۆلا هیزین کوردی هینان ده‌ری، پشتی هیزین کوردان جه‌ین خو به‌رداین و به‌ره‌ف ده‌قه‌رین ئاسی چووین هیزین ئیرانی کونترۆل لسه‌ر ده‌قه‌ری کر (ئه‌لیاسی، ٢٠٢١، ١، ٤٠٩؛ خوسره‌وی، ٢٠٠٧، ٢، ٢٢٥-٢٢٦؛ حه‌قی، ٢٠١٤، ٨٣؛ KP٠٠٠٢٥٤، ٢٠ August ١٩٧٩. لدویف به‌لگه‌نامین IHRDC ل ئه‌وی ده‌می خه‌لخال گه‌هسته‌

باژێرێ سەقز نێزیکى (۳۶) کەسان ب تۆمەتا سیخۆریکرنی بۆ ئەمریکا و شەپکرنا ب دژی هێزێن ئێرانى دەرژەوه‌ندییا لایەنیین سیاسى یێن کوردیدا گرتن و هەمى سێدارەدان(IHRDC, ۱۲ February, ۲۰۱۱).

حکومەتا ئێرانى راگەهاند پشتى شەپکە دژوار دناقبەرا هێزێن کوردی و حکومەتیدا، باژێرێ پاوه هاتیه کونترۆلکرن^(۲۰۱) و دئەفى شەپیدا نێزیکى (۴۰۰) کەسان هاتبوونه کوشتن و پتر ژ (۱۰۰) کەسان برینداربوون (KP۰۰۰۲۵۴, August ۲۰, ۱۹۷۹, Kretser; August ۱۹, ۱۹۷۹). ل ۲۰ تەباخى خومەینى ئەف چەندە راگەهاند: «ئێران لدۆیف فەرمانا خودى و نوونەرین ئەوى یا دشەپیدا». دهه‌مان دەمدا خومەینى بۆ جارا چوارى بریارا جیهادى ب دژی کوردان دا، و هێزێن ئێران باژێرێ مهاباد دروپیچ کر و دەست ب سێدارەدانا کوردان کرفه (Brown, December ۲۲, ۲۰۱۶b; Hegland, ۲۰۲۰, xix). دئەفى چوارچووڤه‌یدا دۆستا مللەتى کورد و ئەنداما دەزگەهێ ئاشتییى یى ئەمریکا مارى ئیلین هیگلاند دبیره‌وه‌رییێن خۆدا دایه دیارکرن: «هینگى ئەز ل باژێرێ مهاباد بووم و پشتى دوو پۆژان ئەز ژ ئەویرى هاتیم و چوویم گوندی (عەلى ئاباد) ل نێزیک باژێرێ یەزد، ل دەمى بۆ خەلکى گوندی دیاربووێ ئەزا ژ دەڤەرین کوردستانى هاتیم، پتریا ئەوان وەسا تێگەهشتن ئەز وەک سیخۆرا CIA چوبووم کوردستانى دا ئاگرى شۆرەشا کوردی خوش بکەم، ژبەر هندی خومەینى فەرمان ل هێزێن ئێرانى کر هیرشى بکەن سەر دەڤەرین کوردی» (Hegland, ۲۰۲۰, xix). ئەگەرین ئەفى چەندى نە دەسەیربوون چونکى بەردەوام راگەهاندنا حکومەتا ئێرانى وەک رادیۆ، تەلەڤزیۆن و پۆژنامەیان تۆمەتین پشتەڤانیکرن ئەمریکا بۆ کوردان، ب مەرەما ژناڤرنا حکومەتا شۆرەشى و زڤراندنا شاهی بۆ سەر دەستەلاتیڤه ل تاران و دروستکرنا «ئاریشه‌یان ل کوردستانى» ژلایى CIA بەلاقە دکر (Hegland, ۲۰۲۰, xix; The Militant, August ۳۱, ۱۹۷۹).

ژئەنجامى ئەف چەندا لسه‌رى هاتییه شۆڤه‌کرن، خومەینى بریارا قەدەغەکرنا KDPI دا و ب «پارتەک نه‌یاسایى» و «شەیتانى» و پشتەڤانا ئەمریکا دانیاسین، و ئاشکەراکر ئەف پارتە بەرپرسا سەرەکی یا تۆندوتیژییێن پاوه بوو (The New York Times, 28 August, 1979). (۲۰۱) دراپۆرتەک خۆدا پۆژناما نیویۆرک تایمز دایه دیارکرن ل ۱۶ تەباخا ۱۹۷۹ هێزێن ئێرانى باژێرێ پاوه کونترۆلکر بوو (The New York Times, 28 August, 1979).

Times, August ٢٠, ١٩٧٩; Kretser, August ٢٠, ١٩٧٩). هه‌روه‌سا خومه‌ینی پراگه‌هاند KDPI وه‌ک ژه‌هریییه بو تیکدانا ئارامیا ده‌قه‌رین کوردی، پیدقییه چالاکیین ئه‌وۆ به‌ینه‌پراوه‌ستاندن، به‌لافۆک و رۆژنامه‌ین ئه‌وۆ به‌ینه‌قه‌ده‌غه‌کرن، و پیدقییه چ شوینه‌وارین ئه‌وۆ ل وه‌لاق نه‌مینن KP٠٠٠٠٩٢, August ٢٢, ١٩٧٩; the New York Times, August ٢٢, ١٩٧٩)، هه‌روه‌سا خومه‌ینی پراگه‌هاند سهرکرده‌ین دۆژمین شوپه‌شی واته سهرکرده‌ین KDPI ب ریکا ئه‌مریکا گۆتاران بو پالدانا خه‌لکی ب دژی کۆمارا ئیسلامی پیشکش دکهن، و فه‌رمان ل هیزین ئیرانی کر جهین خو به‌رده‌ن و ب هیزه‌کا ریکخستیه به‌ره‌ف باژیری سنه بچن ژبو ژناقبرنا بزافا نه‌ته‌وايه‌تیا کوردی (KP٠٠٠٢٥٤, August ٢٠, ١٩٧٩; KP٠٠٠٣٠٤, August ٢١, ١٩٧٩). ده‌ه‌مان ده‌مدا خومه‌ینی پراگه‌هاند، ئه‌مریکا دقیت ب ریکا پراگه‌هاندنا خو ده‌قه‌رین کوردی ژ ئیرانی فه‌که‌ت، ژبه‌ر هندی ب فه‌رمانا خومه‌ینی ب به‌انه‌یا هاریکاریکرنا کوردان و دانه‌نیاسینا په‌وشا کوردان بو پایا گشتی یا ئه‌مریکا حکومه‌تی ئیرانی (٦) پۆژنامه‌قین ئه‌مریکا دگه‌ل په‌یامنی‌رین پۆژنامه‌یا نیویۆرک تایمز، لۆس ئه‌نجلۆس تایمز و کارمه‌ندین (کۆمپانیا په‌خشێ نه‌ته‌وه‌یی یا ئه‌مریکی -The National Broadcasting Company (NBC)^(٢٠٢) ده‌رک‌بوون (KP٠٠٠٠٩٢, August ٢٢, ١٩٧٩).

هه‌روه‌سا ل ئه‌فی وه‌ختی خومه‌ینی به‌یاننامه‌یه‌ک ب ریکا رادیویا ده‌نگی کۆمارا ئیسلامی به‌لافکر، و تیدا ئاماژه ب پیکهاتا له‌شکه‌ری ئیرانی ددان، و خومه‌ینی خو وه‌ک سهرۆکی گشتی یی هیزین ئیرانی دابوو نیاسین، دووباره داخواز ژ هیزین ئیرانی کرن ب ستراتیژین نوی خو ریکبێخن و بزیتین وه‌خت شوپه‌شا کوردی ژناقبه‌ت، هه‌روه‌سا دا دیارکرن دێ دادگه‌هه‌ک تایبه‌ت هیته‌ دروستکرن و هه‌ر چه‌کدار، سه‌رباز و پۆلیسه‌کی فه‌رمانین ئه‌وی ب دروستی جیه‌جینه‌که‌ت و به‌شداریی دبزافا کوردیدا بکه‌ت دێ ب ریکا ئه‌وۆ دادگه‌ها تایبه‌ت هیته‌ دادگه‌هکرن و سزادان، هه‌روه‌سا هوشداری دا ئه‌ندامین KDPI و ئاگه‌هدارکرن بزیتین وه‌خت «په‌یوه‌ندیی ب ئیسلامی بکه‌ن و خو ژ کۆمیونیزم و ئه‌مریکا دوویر بکه‌ن» به‌روۆقاژی «دێ ب

(٢٠٢) ل سالا ١٩٢٦ ژلای (دیفید سارنۆف David Sarnof) وه‌ک تۆره‌کا په‌خشێ نه‌ته‌وه‌یی یا ئه‌مریکی یا بزمانی ئینگیزی یا بازگانی هاتیه‌ دروستکرن و باره‌گایی ئه‌وۆ یی سهره‌کی یی ل نیویۆرک. (The NBC,

<https://www.nbc.com> ; Hilmes, 2007

تۆندترین شیواز ژلايى دەستەلاتیقه هیئە سزادان» (the Washington Post, ۲۳ Au-gust, ۱۹۷۹; KP۰۰۰۱۹۵, ۲۳ August, ۱۹۷۹). شەپزىن کوردان دگەل هیژىن ئێرانى د راگەهاندىنا ئەمەریکا دەنگفەدابوون، دئەقى چوارچووڤەیدا پۆژنامەیا نیویۆرك تایمز راگەهاندىیه: «ئەڤە (۲۰۰۰) سألە هۆزىن كوردستانى شەپرى ب دژى داگىركەرین بیانی» بۆ رزگاركرنا وهلاتى خو دكەن و بتنى زلهیزان دۆزا ئەوان وهك كارتەكا سىاسى بو پاراستنا بەرژەوهەندىيىن خو بكاردهينا (The New York Times, ۲۲ August, ۱۹۷۹). ل ئەڤىرى ب ئاشكەراى ديار دبیت پۆژنامەیا نیویۆرك تایمز رەخنە ل واشنتۆن دكرن، كو دۆزا كوردی كرىیه قۆربانىن بەرژەوهەندىيىن خوه و هیچ گرنگىيى پینادەت، لەورا خومەینى لدویف ستراتىژیيىن خو سەرەدەریيى دگەل كوردان دكەت.

ژلايهكى دى ڤە ئەمەریکا بەردەوام بوو لسەر هەولین خو ژبو ئاسایكرنا پەيوەندىيىن خو دگەل ئێرانى، لەورا بەرپرسى CIA بو كاروبارىن پۆژەهلاتا نىزىك و باشوورى ئاسیا (رۆبېرت كلايتۆن ئىمس Robert Clayton Ames ۱۹۵۶-۱۹۸۳) دگەل جىگىرى بالیۆزخانەیا ئەمەریکا ل تاران فىكتۆر تومسسىس و بالیۆزى ئەمەریکا ل تاران لوویل بروس لاينگى دگەل بەرپرسىن حكومەتا ئێرانى بازىرگانی، ئىبراھىم یەزدى و عەباس ئەمىر ئەنتىزامى كۆمبوون و هەندەك پىزانىن گىرنگ یىن هەوالگىرييى لدۆر هیژىن كوردی پىشكىشى حكومەتا بازىرگانی كرن و ل ئەوى دەمى ئەنتىزامى گوت ئەو پىزانىن زۆر گىرنگ بوون ژبو هیژىن ئێرانى داکو بشیت لسەر هەڤركیىن خو زالبیت (العكلى، ۲۰۱۸، Emery, ۲۸۴، ۶۳۱، ۲۰۱۲). ل ۲۲ تەباخى شەپەكى تۆند دناڤهرا هیژىن ئێرانى و پىشمەرگەیدا ل سەقز پویدا، و هەلىكۆپتەران بو ماوهیى دوو پۆژان لسەر ئىك بنگەهین پىشمەرگەى تۆپاران دكرن، باژىر بو خو ددەستى كوردان دابوو دەورووبەرىن باژىرى ژدوولایانڤە شەپ بوو و دەورووبەرىن بنگەهین هیژىن ئێرانى ب بەردەوامى دهاتنه تۆپارانكرن، ژیدەرىن لەشكەرى یىن دەرڤەى باژىرى دایە دياركرن چەك ددەستى ئەواندا نەمابوو ئەو ل هیڤىیا چەكى بوون تا بشین كوردان ژ باژىرى دەرېكەن (KP۰۰۰۱۹۵, ۲۳ August, ۱۹۷۹; KP۰۰۰۱۵۱, ۲۳ August, ۱۹۷۹). رىكین دهاتنه دناڤ باژىرىدا ددەستى كورداندا بوون، بو كونترۆلكرنا باژىرى سىخورىن CIA دایە دياركرن حكومەتا ئێرانى هیژەكا لەشكەرى ژ ئۆرمیى پەوانەى سەقز كىبوو، دگەل هەندىدا (۳) فرۆكەيىن سەربازى ب شىوہەكى بەردەوام باژىر

تۆپباران دکر و شەپەکی گران دناڤ باژێریدا دهاته کەرن، و بۆ تیمین هاوارهاتنی زۆر ب زەحمەت بۆ تەرمین کوشتی و برینداران ل سەر جادهیان پراکەن، ل شەقی هەر سێ خۆلەکا جارەکی فرۆکهیان پرووناھی بەرددان خوارێ و باژێر تۆپباران دکر و فرۆکهییـن ئەمریکی یـین فانتۆم باژێر بۆردوومان دکر (The Guardian, August ٢٤, ١٩٧٩).

هەر ژ دەستپێکنا شەپی پتر ژ (٦٠٠) کوردان ل سەقز، مهاباد و پاوه هاتبوونه کوشتن، ل ئەوی دەمی بەرپرسەکی هیژین ئێرانی دا دیارکەرن: «ئەم یـین ماین بی چەک ژبەر هندی باژێر مایه دبن کونترۆل کوردانقە و ئەگەر چەک بۆ مەنەهیت ئەم نەشین کوردان ژ باژێری بکەینه دەر». ژلای خۆ قە دناڤ باژێری سەقز دا کوردان دا دیارکەرن (٨٠) سەربازین ئێرانی کوشتبوون، و حکومەتا ئێرانی ئەف چەندە پەتەر بوو (KP٠٠٠٢٥٦, August ٢٤, ١٩٧٩). تا ئەفی وهختی دناڤ گەرماتییا شەپیدا کارگێریا کارتەری پتر هەولدا ب پیکا هەوالگێریا خۆ CIA پێشهااتین شەپین کوردان و ئێرانی شروڤەبکەن و کاریگەریا ئەوان ل سەر پەوشا ئێرانی دیار بکەن، ئەو شروڤەکەرن CIA بۆ حکومەتا ئێرانی پەوانەدکەرن، داکو بشین ب ساناهی ل سەر هێرشین کورداندا زالبەن (Marsiorowski, ٢٠١٢, ٦١٧-٦٢٧).

دئەوی ماوهیدا کوردان پتر هەولدا بۆ خۆ مفای ژ سەربۆرین خۆ یـین هەیفین کانونا دووی ٢٢ تا تەباخا ١٩٧٩ وەرەگەرن، هەولدان ب ئیک دەنگ مافین خۆ یـین نەتەوهیی بگههینە پژیما تاران، و بۆ ئەفی مەرەمی دەست ب دانوستاندن دگەل نونەریـن حکومەتا تاران و خومەینی بۆ خۆ کەرن، دگەل هندی ئەف دانوستاندین وان بی ئەنجامبوون، چونکی بەردەوام پژیما خومەینی تۆمەتەک بۆ کوردان دروست دکر و خۆیا دکر داخواییـن کوردان پلانیـن ئەمریکان و کورد بۆ ئارمانج و بەرژەوهندیـن ئەمریکا کاردکەن، ئەقە دەمەکیدا بوو واشنتۆن ب هیچ پەنگەکی نەپەوهندی دگەل کوردان هەبوون و نە پشتهقانییا دۆزا کوردی دکر، بەروڤاژی کارگێریا کارتەری چەک و پیزانین هەوالگێریی پێشکیشی پژیما خومەینی دکر و ب ئەوی چەکی هیژین ئێرانی ب تۆندی هێرش دکرە سەر کوردان، دئەنجامدا پژیەکا زۆرا کوردان هاتنە کوشتن و باژێر بەردان بەرهف چیاانقە چوون. مەرامبەری ئەوان هێرشین هۆقانه و سیاسەتین تۆندیـن پژیما خومەینی دگەل کوردان پەپەرە دکر ئەمریکا بی

دەنگ بوو، و هەولیدا جارەکا دی پەیوەندییان دگەل پزێما خومەینی دروست بکەتقە، داکو بەرژەوهندییێن واشنتۆن ل تاران تێکنەچن، دگەل ھندییدا ب تۆمەتا کارکرنی بوۆ بەرژەوهندییێن ئەمریکا، دابەشکرنا ئێرانێ و تیکدانا پەوشا ئەولەھییا ئێرانێ خومەینی چەندین جارەن فەرمانا شەپۆ جیھادی ب دژی کوردان پراگەھاند، سەرەپای ھندی پۆژنامەییێن ئەمریکا شەپۆ ئێرانێ یێن ئایینی ب دژی کوردان بوۆ پرایا گشتی یا ئەمریکا ددان دیارکرن، بەلێ حکومەتا ئەمریکا ب ھەمی شیوازان بی دەنگ مابوو.

پشکا پینچی

هەلوێست و سیاسەتائەمەریکا مەرامبەری پێشھاتین سیاسی ل پۆژھەلاتا

کوردستانێ ۲۳ تەباخی تا کانوونا ئێکی ۱۹۷۹

تەوهری ئێکی

سیاسەتا ئەمەریکا بەرامبەری دانوستاندنی کوردان

و پرژما نوی یا ئێران ۲۳-۳۱ تەباخا ۱۹۷۹

وهک ل بهشی پیش نوکه دا هاتییه دیارکرن، ل ۲۲ تەباخی خومهینی ب چه‌ندین خالان پریارا پیکه‌ستنا هیزین ئێران ب دژی کوردان دا، داکو بزافا نه‌ته‌وایه‌تیا کوردی ل ئێران ژناقبه‌ت، له‌ورا ل شه‌فا ۲۳ تەباخا ۱۹۷۹ ب ستراتیژییه‌کا نوی لژی‌ر ناخی» نه‌هیلانا کوردان ل ئێران *Distroying Kurds in Iran* « هیزین ئێران هیرشکره‌ سه‌ر باژی‌ری سنه‌ و شه‌ره‌کی تۆند دناقه‌ره‌ هیزین کوردی و حکومه‌تا ئێرانیدا ل باژی‌ری سنه‌ پویدا، ل ده‌می هیزین حکومه‌تا ئێران بزافکرین (۲۰۰۰) هیزین کوردی ل باژی‌ری ده‌ربکه‌ن و دووماهییه‌ ب بزافا نه‌ته‌وایه‌تیا کوردی به‌ین هیزین حکومه‌تا ئێران هه‌می جوړین چه‌کی و هه‌لیکۆپته‌ر بو تۆپبارانکرنا جه‌ین کوردان بکارده‌ینان، دگه‌ل ئه‌وی هیرشا تۆند باژی‌ری سنه‌ ئه‌وی ژمارا ئاکنجیه‌ن ئه‌وی دگه‌هسته‌ (۴۰,۰۰۰) مرو‌قان، ل ئه‌وی ده‌می هه‌ر ما‌بوو ده‌سته‌ی کورداندا، کوردان شیا بو سه‌رکه‌فتنی بده‌ستقه‌به‌ین و هیزین حکومه‌تی نه‌چارکرن (۱۲) کیلومه‌تران بو ده‌رقه‌ی باژی‌ری خو‌فه‌کیشن. خومه‌ینی نه‌چار بوو داخو‌یانییه‌کی به‌لاف بکه‌ت و تیدا داخواز کر:» کورد ده‌ستان ژ داخوازکرنا حوکمی ئوتۆنۆمییه‌ به‌رده‌ن و ب ده‌سته‌لاتا ئیسلامی پازبن به‌رو‌قا‌ژی دی‌ فه‌رمانی ل هیزین ئێران که‌ت ب ستراتیژییه‌ی نوی کوردان لسه‌ر ئه‌ردی ئێران نه‌هیلن « (۱۹۷۹, August ۲۳, KP۰۰۰۱۵۱; ۱۹۷۹, August ۲۳, The New York Times).

دبه‌رامبه‌ر دا شیخ عیزه‌دین حوسه‌ینی ل باژی‌ری مه‌باد داخو‌یانییه‌ک به‌لافکر و تیدا ئاماژه‌ ب ئه‌قی چه‌ندی دا:» ئه‌م بو پرایا گشتی یا خه‌لکی ئێران دیار دکه‌ین دی‌ کورد شه‌ری بو مافین خو‌ یین نه‌ته‌وه‌یی که‌ن و شه‌ری بو خو‌له‌که‌کی بتنی ژ ناراه‌سته‌ین کورد نه‌ ب دژی ئیسلامی نه‌ کورد ملله‌ته‌کی موسلمانه‌ و دقیت لدو‌یف بنه‌مایین دروست یین ئیسلامی سه‌ره‌ده‌ری دگه‌ل به‌یت کرن، به‌رو‌قا‌ژی ئه‌م ب دژی سه‌پاندنا شیعه‌تییه‌ ئه‌گه‌ر خومه‌ینی بقیت بنه‌مایین ئیسلامی ب دروستی

په‌په‌رو بکه‌ت و شیعه‌تییی لسه‌ر مه‌ نه‌سه‌پینت، ئه‌م رازینه‌ لدۆیف داخواییا ئه‌وی بچین «(The New York Times, August ۲۴, ۱۹۷۹). ل ئه‌وی ده‌می خومه‌ینی د ئه‌وی باوه‌رییی دابوو ئه‌مریکا کوردان ب دژی ئیرانی بکارده‌ینیت، له‌ورا خومه‌ینی په‌یامه‌ک به‌لا‌فکر و ئه‌ف چه‌نده‌ راگه‌هاند:» ئه‌گه‌ر کورد دووماهییی ب شه‌ری خۆ نه‌هینن و دی بانگه‌شه‌کا به‌یز بۆ «جیهادی» و «شه‌رکنا» ب دژی نوونه‌ریی خۆدی کوردان به‌لا‌فه‌که‌ت». پشتی هینگی خومه‌ینی ده‌رباره‌ی KDPI ئاماژه‌ ب ئه‌فی چه‌ندی دا:» مه‌ دیت هوون نه‌مروفتین باشن، هوون نه‌ مؤسلمانن و هه‌وه‌ په‌یوه‌ندیین دگه‌ل رۆژئا‌قایی و ئه‌مریکا هه‌ین، ئه‌م دزانین هوون نه‌خۆش مروفتن ئه‌م ئازادییی ناده‌ینه‌ هه‌وه‌ (August KP۰۰۰۹۴, ۲۴, ۱۹۷۹; seyhanoglu, ۱۸, ۲۰۱۸)، هه‌روه‌سا ری‌کخراو و پارتین سیاسی یین کوردی ل ئیرانی ب دارده‌سته‌کین ئه‌مریکا وه‌سف و قه‌ده‌غه‌کرن (عه‌زیز، ۲۰۲۰، ۵۳-۵۸). ل ئه‌فیری خومه‌ینی ب ئاشکه‌رای دا رۆنکرن KDPI په‌یوه‌ندیین دگه‌ل ئه‌مریکا هه‌ین، و واشنتۆن کوردان بۆ به‌رژه‌وندیی خوه‌ ب دژی ئیرانی بکارده‌ینیت، ئه‌فه‌ ل ده‌مه‌کی‌دا بوو ئه‌مریکا ب هه‌چ په‌نگی په‌یوه‌ندی دگه‌ل کوردان نه‌بوون، بتن‌ی راگه‌هاندن و هنده‌ک ئه‌ندامین ئه‌نجومه‌نی پیران و نوونه‌ران یین ئه‌مریکا هه‌ول‌داندان کارگیریا کارته‌ری پالده‌ن بنه‌مایین سیاسه‌تا خۆ یا مافین مروفی مه‌رامبه‌ری دۆزا کوردی ب دروستی په‌په‌رو بکه‌ت.

ژبه‌ر گومانین خومه‌ینی لدۆر پشته‌فانیکنا ئه‌مریکا بۆ کوردان، گروو‌پین ئیسلامی دگه‌ل پێ‌ژه‌یه‌کا کوردین پشته‌فانین خومه‌ینی پلانه‌ک بۆ هه‌شکرنا سه‌ر بالیۆزخانه‌یا ئه‌مریکا بۆ پشتی نفی‌ژا رۆژا ئه‌یین ل ۲۴ ته‌باحی دانابوو، ئه‌ف پلانه‌ ژ قه‌ری‌ژا هه‌رشین خومه‌ینی بۆ سه‌ر ئه‌مریکا ب تۆمه‌تا مایه‌تیکرنا دپرسین نافخویی یین ئیرانی‌دا ده‌ستپیکر، هه‌روه‌سا پێ‌قه‌به‌ری بازارگانی یی بالیۆزخانه‌یا ئیرانی ل له‌نده‌ن (عه‌لی خۆلام ئه‌فرۆز)ی^(۲۰۳) دگه‌ل (رۆژنامه‌یا کۆماریا کۆمارا ئیسلامی)^(۲۰۴) یا ئیرانی په‌خه‌ ل به‌ریتانیا و ئه‌مریکا گرتن، و دا دیارکرن هه‌ر دوو وه‌لاتان هه‌لو‌یسته‌کی نه‌باش

(۲۰۳) چوو پیزانین ل دۆر ژیان و چالاکیین ئه‌وی ب ده‌ست قه‌کۆله‌ری نه‌که‌فتینه‌.

(۲۰۴) ئه‌ف رۆژنامه‌یه‌ ل ۳۰گولانا ۱۹۷۹ هاتیه‌ به‌لا‌فه‌کرن، رۆژنامه‌یه‌ک سیاسی، ئابووری، کۆمه‌لایه‌تی و ره‌وشه‌نبیرییه‌. و ئیک ژ رۆژنامه‌ین رۆژانه‌ یین ئیرانییه‌ و باره‌گایی ئه‌وی یی ل تاران بوو (روژنامه‌ جمهوری

اسلامی، <https://www.pishkhan.com/JomhourEslami/rooznameh/>).

مەرامبەرە کۆمارا ئیسلامی ھەییە و پشەقانییا کوردان ب دژی تاران دکەن. ئەفرۆزی خۆیاکرییە:» حکومەتێن پۆژتاقایی ب تاییەتی بەریتانیا و ئەمریکا ب شیۆەییەکی ئاشکەرا دژایەتییا شۆرەشا مە دکەن» و پاشی ئاماژە ب ئەفی چەندی دایە:» پۆلیسێن بەریتانیا و CIA ب پەنگەکی بھیز پشەقانییا ھیزێن ئۆپۆزیسیۆنی ژ ئەوان ھیزێن کوردان ب دژی شۆرەشا ئیسلامی دکەن» (KP ۰۰۱۸۳, November ۱, ۱۹۷۹).

ھەژییە بیژین بەردەوام دەستەلاتا ئێرانێ خۆیا دکر بەریتانیا و ئەمریکا پشەقانییا دۆزا کوردی ل ئێرانێ دکەن (حقگو، ۱۳۶۳، ۱۵۷)، ژبەر ھندی ل ئەوی وەختیدا دگەل ھێرشێن خۆ یێن لەشکەری حکومەتا ئێرانێ سیاسەتا گرتنا کوردان ژێ بکاردھینا، و دئەنجامدا پێژەییەکا زۆر خەلکی مەدەنی ب تۆمەتا چالاکییێن سیاسی دگەل لایەنێن سیاسی یێن کوردی و سیخۆریکرنی بۆ ئەمریکا گرتبوان، دئەفی چوارچووڤەیدا شیخ عیزەدینی نامەییەک بۆ حکومەتا تاران فرێکر، و ئەف کریارێن ھیزێن ئەوی ئیدانەکرن، و داخووزا ئازادکرنا گرتیان ب شیۆەییەکی بلەز کر، و پونکر کورد بۆ چ لایەنێن ئیمپریالیزیی وەکو ئەمریکا و بەریتانیا کارناکەن، بتنی بۆ بدەستفەھینانا مافین خۆ یێن نەتەوہیی چالاکییێن سیاسی ئەنجامدەن (The Militant, August, ۱۹۷۹). دناڤ گەرماتییا پەوشا سیاسی یا کوردستانیدا بەرپرسی ئەمریکا ب شیۆەییەکی ھوور دویڤچوونا بوویەری دەفەرین پۆژھەلاتا کوردستانێ دکر، و ل ۲۴ تەباخا ۱۹۷۹ وەزارەتا بەرھەقانییا ئەمریکا راگەھاند حکومەتا ئێرانێ تووشی ئاریشەیی سەخت دگەل شۆرەشگیرین کورد ل باکووری پۆژتاقایی ئێرانێ بوویە، و تیکچوونا پەوشا ئیمناییا ئێرانێ ئەمریکا دەرڤەتەک نوی یا بەرژەوہندییان بۆ جیبەجیکرنا بەندی گریبەستین چەکی و کەلو پەلین لەشکەری یێن ئەمریکا دگەل پژیما شاھی ب کۆژمی (۵) ملیار دۆلاران مۆکرین ھینابوونە پیش، و دئەفی چوارچووڤەیدا کارتەر لدۆر چەوانیا پەوانەکرنا چەکی دگەل حکومەتا تاران ئاخفتبوو، ب ئەفی چەندی خومەینی ھاتە پالدان داخووزی ژ ھیزین لەشکەری ئێرانێ و پاسداران بکەت ب مەرەما ژناقبرنا بزاقا نەتەوایەتییا کوردی بەرھەق کوردستانێ بچن (The Militant, September ۷, ۱۹۷۹).

ل ئەوی وەختیدا پێڤەبەری ھەوالگیریا نەتەوہیی یا ئەمریکا بۆ کاروبارین پۆژھەلاتا نیزیک و باشووری ئاسیا پۆبیرت کلایتۆن ئیمس راپۆرتەک لدۆر

هەلسەنگاندنا مەترسییڭ پۆژھەلاتا نێزیک بۆ رێڤەبەریا CIA و وەزارەتا دەرڤە یا ئەمریکا ڤرێکر و تێدا باسی پێشھاتین سیاسی یڭ کوردان ل ئیرانی کر، و ئاماژە ب ھەندایە ھەڤکریا کوردان دگەل حکومەتا نافەندی یا تاران مەترسییەکا بەیژ ئێخستە سەر خومەینی، ژبەر ھەندێ خومەینی نەبتنی سیاسەتەکا تۆند مەرامبەری کوردان بکاردەینا، بەرۆڤاژێ ب سیاسەتا خو یا تۆند فشار دئێخستە سەر ھێژن لەشکەری، و ئێمناھیییدا بزافا کوردی ل دەرڤەری ژناڤبەن و دەستھەلاتا خو ل وێرێ بەیژ بکەت، و پێنگاڤین تۆند بۆ ژناڤبەرا ئۆپۆزییۆن و پۆژنامەیان ھافیتن، ئەف چەندە بوویە ئەگەری زیدەبوونا ھەڤکریا دناڤبەرا پشەقان و دۆژمینی خومەینی کورداندا، و دەرڤەت بۆ ئالۆزترکنا پێشھاتین ترسناک و مەترسیدارین ئیرانی ھینابوونە پێش (CIA, ۲۴ August, ۱۹۷۹). ل ئەڤیری دیار دبیت ئەمریکا بتنی ھەلسەنگاندنا پێشھاتین دۆزا کوردی و کارتیکرنا ئەوێ ل سەر ئیرانی دکر ب ھێچ پەنگەکی خو نێزیکێ کوردان نەدکر، و چ سیاسەت مەرامبەری کوردان نەبوو، واتە ھێشتا ل سەر سیاسەتا خو یا دانەنیاسنا دۆزا کوردی ب پەرسەکا نافخوویا ئیرانی بەردەوام بوو، دەرەمەردا ھەولیدا ھاریکاریان پێشکشی تاران بکەت، داکو ل سەر مەترسیا کوردان زالیبت.

ل ۲۵ تەباخی ھێژن ئیرانی ژ دوو لایان ڤە شەری کوردان دکر، ھێژن ئیرانی بەری خو دابووێ دەڤەری کوردی، شەری دەورووبەریڭ باژیریڭ سەنە، سەڤز، مەھاباد، سەردەشت و مەریوان خرابترین نیشانیڭ بزافین ھێژن حکومەتا ئیرانی بوون بۆ ژناڤبەرا بزافا کوردی، کو داخوازا مافین ئۆتۆنۆمی دکر، چونکی ئیرانی بەری (۲۰۰) سەربازین خو ب مەرەما تیکشکاندنا دروپیچا پێشمەرگە ل سەر دابوونە سنووری باژیریڭ سەنە (KP۰۰۰۰۹۶, August ۲۶, ۱۹۷۹). ل ئەوی وەختیدا واشنتۆن ب شیوەیەکی باش ھایداری سەرەدریا پۆژما خومەینی دگەل نەتەوہیڭ ئیرانی ژ ئەوان کوردان بوو، کا چەوا سەرەدەری دگەل ئەوان دکر، دگەل ھەندایە بتنی واشنتۆن ھەلسەنگاندنا کارتیکرنا دۆزا کوردی ل سەر ئیرانی دکر، و چ سیاسەت و ھەلوێست مەرامبەری ھێرشین ئیرانی بۆ سەر کوردان دیارنەدکر، ژبەرکو کوچکا سپی دڤیا بەردەوامیی ب سیاسەتا خو یا سەرەدەمی شاھی دگەل پۆژما نوی یا ئیرانی بدەت (The Militant, ۱۴ September, ۱۹۷۹).

ئەقە ل دەمەکیدا بوو ئاخفتنکەرێ وەزارەتا دەرڤەیا ئەمریکا (تۆماس بی. رێستۆن Thomas B. Reston) ل ۲۵ تەباخی پراگەهاند، کوچکا سپی پشتهفانییا حکومەتا تاران مەرامبەری دژایەتیکرنا کوردان دکەت و خۆیاکر حکومەتا ئەمریکا پتر، داکوکیی ل سەر بهیژکرنا حکومەتا نافەندی یا تاران دکەت، داکو بشیت ب سەر ئارمانجین کوردان یین سیاسی و سەربەخۆین زالبیت، سەرەپای هندی واشنتۆن پشت راست نەبوو کا دی پرژیمایا خومەینی شیت بزافا نەتەوایهتییا کوردی ژناقەت Sep- ۷, The Militant, ۱۹۷۹, tember). دئەوی ماوهیدا کوردان زۆر هەولەدان دۆزا خو ب ریکین ناشتییا چارەسەر بکەن، لەو پل ۲۶ تەباخا ۱۹۷۹ نوونەرین کوردان شیخ عیزەدین حوسینی و قاسملو دگەل نوونەرین خومەینی کۆمبوون و پینچ داخوای پشکیشی ئەوان کرن: ۱. پیدقییه حکومەتا ئێرانێ راستەوخو پریارا قەگواستنا صادق خلخالی ژ کوردستانی بدەت.

۲. دووماهی هینانا سیدارەدانا شەرقان وچالاکفانین کورد.

۳. پیدقییه حکومەتا ئێرانێ ئاگرەستەکی بۆ راوەستاندنا شەری دەرەبکەت.

۴. دانانا هیژین کوردی ل جەئ هیژین سوپای پاسداران یین نەکورد.

۵. گریدانا کۆنفەرانسەکی ژبو گەنگەشەکرنا دخوازیین کوردان یین ئۆتۆنۆمییا دچوارچووڤی دەولەتا ئیسلامیدا. خومەینی راستەوخو داخوایین کوردان پەتکرن، و پریار دا (حەجەتۆلئیسلام حوسەینی کرمانی) ژبو ژناقبرنا بزافا نەتەوایهتییا کوردی فریکەتە دەرڤەین کوردی، و خومەینی گوتبوو کرمانی ئەقێ هۆشدارین بدەتە سەرکردەین کورد: «ئەمێ هەوێ سۆژین ئەگەر هەوون بەرزەنەبن!!»، خومەینی دایە دیارکرن: «پیدقییه تاوانبارین کوردستانی بهینە ژناقبرن، ئەگەر دۆژمن بزیتین وەخت نەهیتە ژناقبرن ئەز بۆ خو دی چم کوردستانی و شۆرەشا ئەوان یا کۆمیونیزمی ژناقەم» (IHRDC, ۲۰۱۱, ۱۱).

پشتی ل ۲۵ تەباخا ۱۹۷۹ دناڤ گەرما تییا هیژین ئێرانێ بۆ سەر دەرڤەین کوردی دا، رادیویا دەنگی کۆمارا ئیسلامی بەیاننامەیه کا خومەینی ب دژی کوردان بەلاڤە کر و پراگەهاند: «کورد سیخوراتیی بۆ ئەمریکا ب دژی کۆمارا ئیسلامی دکەن»، ژبەر هندی هیژین «سوپای پاسداران» دەست ب سیدارەدانا کوردان ب شیوەیهکی

به‌رفره‌ه کرییه، خومه‌ینی KDPI و هه‌ر دوو سه‌رکرده‌ین کورد شیخ عیزه‌دین حوسه‌ینی و قاسملوی ب «سیخوڕێن شه‌یتانی مه‌زن ئه‌مریکا» دانه‌ نیاسین، و بریارا سی‌داره‌دانا ئه‌وان ده‌رکەر (KP٠٠٠٩٨, August ٢٧, ١٩٧٩, Hooks; ١٩٩٦, ٩٧). مه‌رامبه‌ری ئه‌قی چهن‌دی ئه‌مریکا په‌خنه‌ ئاراسته‌ی کوردان دکر و دا دیارکر، سه‌رکرده‌یه‌کی جه‌ی باوه‌ریی دنای کورداندا نینه، و کورد لسه‌ر چهن‌دین گرووپی سیاسی هاتیینه‌ دابه‌شکر و ب ئه‌فان گرووپان هه‌ف‌کییا خومه‌ینی دکر، به‌لی ب هاتنا خومه‌ینی بو ئیرانی کورد هاتبوونه‌ پالدا ئیکگرتنه‌کی دروست بکه‌ن. خه‌له‌تیا سه‌رکرده‌ین شیعه‌یان مه‌رامبه‌ری کوردان کری ئه‌و بوو ل ده‌می بریارا سی‌داره‌دانا شیخ عیزه‌دینی دای، و ئه‌فه ئیکه‌مین جار بوو خومه‌ینی فه‌رمانا سی‌داره‌دانا که‌سایه‌تییه‌کی ئایینی دای. ئه‌فه نه‌تشته‌کی سه‌یر بزو لده‌ف ئۆپۆزیسیونا ئیرانی ب گشتی و کوردان ب تاییه‌تی، ده‌قی بیاقیدا سیاسه‌تمه‌دارێ ئیرانی (جه‌واد عه‌لامیر) راگه‌هاندیه‌: «ل ده‌می ته‌ حکومه‌ته‌کا مه‌لایان هه‌بیت، ده‌رئه‌نجامی ئه‌و دی ئه‌فه بن و دی پاشقه‌ هین و ته‌ سی‌داره‌دن» (Ibrahim, ٢٦, August ١٩٧٩). دراستیدا خومه‌ینی بریارا ژناق‌برن و کوشتنا سه‌رکرده‌ین کورد قاسملو و شیخ عیزه‌دینی دابوو، دگه‌ل هندیدا کوردان به‌رده‌وامی دابو دژایه‌تیکرنا کۆمارا ئیسلامی و به‌ره‌فانی ژبه‌رده‌وامبوونا بزاقا خو یانه‌ته‌وه‌ی بو ماوه‌یه‌کی درێژ کربوو.

ژلایه‌کی دیقه‌ ل ٢٥ ته‌باخی به‌رپرسی به‌ره‌فانییا بالیۆزخانه‌یا ئه‌مریکا ل تاران، دتیلیگرافه‌کیدا لژیر نافونیشانتین» پیشه‌اتین باکووری پوژنای ئیرانی» دا بو واشنتون دایه‌ دیارکر ل دویف ئه‌وان پیزانیی ژلای نوونه‌رین بالیۆزخانه‌یا ئه‌مریکافه‌ ئه‌وین سه‌ره‌دانا ده‌فه‌رین کوردی کرین ئاشکه‌را کرییه، راگه‌هاندنا ئیرانی لدور پیشه‌اتین ده‌فه‌رین کوردی زور زیده‌ره‌وی کرینه، هه‌روه‌سا پونکرییه: «وه‌سا دیاره‌ هه‌ولده‌ک ل ده‌فه‌رین کوردی ب پیکا هنده‌ک که‌سان یان گرووپه‌کی حکومه‌تی و دبیت خومه‌ینی ب خو بیت بو هنده‌ک مه‌به‌ستان ئه‌ف کاره‌ ئه‌نجامدایت بو ئالۆزکرنا ده‌فه‌رین کوردی ب ئارمانجا بده‌ستقه‌ هینانا پشته‌فانییا خه‌لکی، داکو بو خو بکه‌ت به‌هانه‌ و بریارین توند ده‌ربه‌اره‌ی ده‌فه‌ری بده‌ت» (CIA, ٢٦, August ١٩٧٩). ل دووماهییه‌ به‌رپرسی به‌ره‌فانییا بالیۆزخانه‌یا ئه‌مریکا دایه‌ دیارکر، کوردان نه‌دقی چ فشاران بکه‌ن سه‌ر حکومه‌تا نافه‌ندی یا تاران، به‌لی هیرشین

تاران لسه ده قهرین ئه وان ئه و نه چار کرینه ب دژی ئه وێ راوه ستن، هه رچه واییت هیزین له شکه ر وپولیسین ئیرانی نه هند به یز بوون بشین پاراستنا ئیمناهییا ده قهرین کوردی بکه ن (Emery, ۲۰۱۳, ۱۷۷). ب ئه قی په نگی دیار دبیت کوردان نه دقیا شه ری ب دژی هیزین ئیرانی بکه ن، به لئ سیاسه تا پژیما خومه ینی ئه و نه جارکربوون، دگه ل هندی دا واشنتۆن ب هووری مه رامبه ری پیشقه چوونین دۆزا کوردی ل ئیرانی بئ ده نگ مابوو و دترسیا خو ئیزیکی کوردان بکه ت، ژبه رکو دا پشته فانیین خومه ینی وه ک جارن راسته وخۆ هیرشی کهن سه ر باره گایین ئه وێ.

ل ۲۷ ته باخا ۱۹۷۹ پتیریا باژی پری مه اباده ژلایی هیزین ئیرانیقه هاته کونترۆلکرن (the Workers Vanguard, ۱۹۷۹, August ۲۷, CIA; ۱۹۷۹, August ۲۷, KP۰۰۰۰۹۸), ۱۴ September ۱۹۷۹), ل ئه و ده میدا پتر هزرا ئه مریکا لسه ر بده ستقه هینانا پارێ ئه وان جوړین چه کین گران و سقک بوو یین ب قهرز داینه ئیرانی، وه ک به ری نوکه ئاماژه پیهاتیه دان لژی ر فشارین مه ترسیا بزافا نه ته وایه تییا کوردی، ئه مریکا به رده وام فشارین به یز دئیکه ستنه سه ر ئیرانی ئه وێ کوژمی پاره ی بده تنی، له ورا ئه مریکا ب هه می شیانین خو هه ولده دا هاریکارییا پژیما خومه ینی ب دژی کوردان بکه ت، و ب ئه قی چه ندی ۲۸ ته باخی سه رجه می ئه وان قهرزین ئیرانی داین ئه مریکا گه هشتن (۵۰۰) میلۆن دۆلاران (Congressional Record-House, ۲۴۴۸۹-September ۱۳, ۱۹۷۹). ل ئه قیری دیار دبیت ئه مریکا دقیا شه رین کوردان دگه ل ئیرانی به رده وام بن، داکو ئیرانی نه چار بکه ت قهرزین ئه وێ بده تنی، ژبه ر هندی خو ئیزیکی کوردان نه دکر، و دزانی ئه گه ر بو تاران دیاربوو واشنتۆن یا هاریکارییا کوردان دکه ت یان هه قخه مه دگه ل کوردان دا راسته وخۆ ئیران ئاسته نگان ئیکه ته ددانا قهرزین ئه مریکا دا.

هینگی هیزین ئیرانی که فته بوونه دته نگافییه ک مه ترسیدار یا چه کیدا، ژبه ر هندی جاره کا دی داخوازا چه کئ یه ده ک ژ ئه مریکا کر، ل ئه و ده می ئه ندامین گونکریسی ئه مریکا ب تایه ت یین ئه نجومه نی پیرانی ئه مریکا ب تۆندی ب دژی سیاسه تا پشته فانیکرنا هیزین ئیرانی مه رامبه ری کوردان راوه ستیا بوون، دئه قی بیافیدا ئه ندامی ئه نجومه نی پیران ویلیه م پرۆکسمایر نامه یه کئ بو سه روکئ ئه مریکا جیمی کارته ری فریدکه ت و تیدا نه رازبوونا خو ده رباره ی فروتنا چه کی ب پژیما

نوی یا ئێرانی بۆ ژناڤرنا کوردان دیار دکەت، پرۆکسمایری نەرازیبونا خو لڤویش
بنەمایین سیاسەتا کارتەری یا مافین مروّقی و نەپشتەڤانیکرنا نەتەوەبیان دیارکر
بوو (Emery, ٢٠١٣, ١١٧). دانامەیا خو دا پرۆکسمایری ئاماژە ب ئەڤی چەندی دایە:»
رژیمای نوی یا ئێرانی یا هەولددەت بۆ نوێکرنا گربەستین کرینا چەکی، داکو چەکی
و پیدڤیاتیی لێشکەری بەدەستڤە بهینت و پێ هێرشێ بکەت سەر میللەتی کورد
ل باکووری رۆژئاڤایی ئێرانی. دبیت ل بیرا تە بیت ل ناڤەرasta ١٩٧٠ دا ب مەرەما
لاوازکرنا هیزین عێراقی ل رۆژەلاتا نافین، ئەمریکا ب شیوەیه‌کی نەپنی هاریکاریین
لێشکەری پیشکشی کوردان ل عێراقی کربوو، ئازانسا CIA ب ئەڤی کاری رابوو،
پشتی هینگی هاریکاریین ئەمریکا ب شیوەیه‌کی نەچاڤەرێکری هاتنە راوەستاندن،
ل دەمی وەزیری دەرڤە کيسنجەر دگەل شاهی ریکەفتی دا سنوورین ئێرانی پاراستی
مین ب هزاران کورد هاتبوون کوشتن و مالین، ئەوان ژبەر هێرشین لێشکەری هاتنە
وێرانکر «(Congressional Record-Senate-٢٣٢٥٦, ٦ September ١٩٧٩).

دەردەوامییا ناما خو دا پرۆکسمایری ئاماژە ب ئەڤی چەندی دایە:» نوکە ئەم
یین تووشی حالەتەکی بووین دبیت هاریکاریین مە یین لێشکەری جارەکا دی
ب دژی کوردان ئەوین ب چەرخان خەباتی بۆ بەدەستڤەهینانا سەرەخوویی یا
حوکمی ئۆتۆنۆمی دکەن بهینە بکارهینان. ئەڤ چەندە ب ئاشکەرای بەلگەیه‌ بۆ
ژناڤرنا مللەتەکی و تاوانە مەرەمەری مافین ئەوان یین مروّقی. بکارهینانا چەکی
ب دژی مللەتەکی داخواز مافین خو یین سیاسی و ئازادییا ئابووری دکەت خزمەتا
بەرژەوهندیی ئەمریکا ناکەت» (Septem- ٦, ٢٣٢٥٨-Congressional Record-Senate
ber, ١٩٧٩)، هەرەسا پرۆکسمایری بۆ کوچکا سپی دیارکریه، ناییت مللەتەکی مینا
کوردان بۆ خاترا بەرژەوهندیی سیاسی بهیتە ژناڤرن، و پیدڤیه‌ حکومەتا ئەمریکا
بنەمایین سیاسەتا خو یا پاراستنا مافین مروّقی ب شیوەیه‌کی یەکسان پەپرەو بکەت
(Emery, ٢٠١٣, ١١٧). ب ئەڤی رەنگی خو یا دبیت پرۆکسمایری رۆنکریه ئەمریکا
سیاسەتا خو یا مافین مروّقی دەرژەوهندییا بهیزبونا رژیمای نوی یا ئێرانی دا ئیختییه‌
دکاریدا، ژبەر هندی رژیمای نوی یا ئێرانی ب چەکین ئەمریکی کوردان ژناڤ دبت، و
ب بهانەیا پاراستنا بەرژەوهندیی خو دگەل تاران واشنتۆن ب بی دەنگی مەرەمەری
هێرشین تۆندین ئێرانی ب دژی کوردان راوەستییاه.

هەرچەوابیت، ل دووماهیێ کارگێریا کارتەری چەک فروت ئێرانێ و سیاسەتا خو یا مافین مروفی بن پیکر کر، سەرەرای هندی هاتیە دیارکرن سیاسەتا مافین مروفی یا کارتەری ل ئێرانێ پشتی شۆرەشا ئیسلامی پۆلی خو گێرا بوو (Gilbert, ۲۰۰۷, ۱, ۲۳-; Hancock, ۲۰۰۷, ۵۰). ژبەر ئەفێ سیاسەتا ئەمریکا جارەکا دی کورد بوون ژێدەرین ئالۆزیان ل ئێرانێ، ب تایبەتی ئەوان وەسا هەرزەکر ئەو دشین حکوومی ئوتۆنۆمی ژلایی حکومەتا پشتی شۆرەشا ئیسلامیە ل تاران دەیتە سەر دەستەلاتی بەستە بهینن. سەرەرای هاریکارییێن ئەمریکا بو هیزین ئێرانێ کوردان « فشارا مرنی » ئیخستبوو سەر هیزین حکومەتا ئێرانێ و بەردەوام پراگەهاندنا ئێرانێ دداخوایکرن ئەمریکا، سوفیهت، تۆرکیا، عێراق و ئیسرائیل پشتهفانیا هیزین کوردی ل ئێرانێ دکەن، ب ئەفێ چەندی پتر پەوشا ئێرانێ تیکچوو و شەپین توند دناقبەرا هیزین کوردی و ئێرانیدا ل سەر سنووری عێراقی پویدا بوون (Emery, ۱۷۶, ۲۰۱۳). ل ئەفیری دیار دبیت سەرەرای نەپازیبوونا پێژەیهکا دیارا بەرپرسین ئەمریکا ب تایبەتی ئەندامین کونگریسی واشنتۆن هاریکارییا پێژما خۆمەینی دکر، چونکی ئەو بهیچی بوو دی تاران پیکیری ب پیکەفتنامەین پێژما شاھی دگەل ئەمریکا بکەت و دی تاران بەردەوام بیت ل سەر پاراستنا بەرژەوهەندیین واشنتۆن و دی پیکێ ددەت ئەمریکا دەستەلاتا خو ل ئێرانێ بهیزتر بکەت.

سەرەرای پشتهفانیکرنا ئەمریکا بو پێژما نوی یا ئێرانێ، خۆمەینی بەردەوام بوو ل سەر گۆمانین خو دەربارە پشتهفانیکرنا ئەمریکا بو کوردان ب دژی تاران وەک کارفەدان مەرامبەری مایتیکرنا ئەمریکا دکاروبارین نافخو یین ئێرانیدا و گۆمانا خۆمەینی ژ پشتهفانیکرنا ئەمریکا، ئیسرائیلی و عێراقی بو کوردان، ل ۳۰ تەباخا ۱۹۷۹ ب فەرمانا سەرۆکی دادگەها شۆرەشا ئیسلامی صادق خلخالی (۲) شەپقانی کورد ل باژیری زنجاب ل ئازەریایجانا ئێرانێ سیدارەدان، هەر وەسا (۲) کەسین دی ل باژیری بۆشەهر سیدارەدان ب ئەفێ چەندی هەر ژ دەستپیکا شۆباتا ۱۹۷۹ تا دووماهییا تەباخا ۱۹۷۹ دەستەلاتا ئێرانێ پتر ژ (۵۶۶) کەسین کورد سیدارەدابوون ئەفە ژلایەکیفە (Con- gressional Research Service, May ۱, ۱۹۸۱). ژلایەکی دیفە؛ دەمی ۳۰ تەباخا ۱۹۷۹ (ئیکەتییا نیفدەولهتی یا کریکارین پەترۆل، کیمایی، وزا ئوتۆنۆمی یا ئەمریکی

بو (The Oil, Chemical and Atomic Workers International Union- OCAW)^(۲۰۵) پشته‌فانی‌کرنای ئێرانیی سۆسیالیستی ل (سان دیاگو San Diego) ل ویلایه‌تا (کالیفۆرنیا California) کۆمبووی پشته‌فانی کۆمبوون ب دووماهیسی هاتی (۶۰) ئەندامین ئەوی ئیکه‌تییی داخواینامیه‌ک بو حکومه‌تا ئەمریکا فریکر، و تیدا ئیدانه‌یا سیداره‌دان و سه‌رکوتکرنا کوردان و نه‌ته‌وه‌یین دی یین ئێرانی کرپوو، دئه‌قی کۆمبوونیدا (۲۰)^(۲۰۶) که‌سایه‌تییین کورد مینا چالاکفانی مافی مرو‌فی یی کورد (تالیب به‌رزنجی) تیدا به‌شداربوون، ئەوی بو به‌شداربوویان ئەف چه‌نده‌ دا دیارکرن: «خه‌له‌تییا کوردان هه‌ی بتنی ئەوه‌ داخوایا دیموکراسیی بو ئێرانی و ئۆتۆنۆمییی بو کوردستانی دکه‌ن، یاسایین مرو‌فایه‌تییی ئەف مافه‌ له‌سه‌رانسه‌ری جیهانی دایه‌ هه‌می نه‌ته‌وه‌ییان، به‌لی بتنی بو کوردان ئەف مافه‌ خه‌ونه‌کل تیکه‌له‌ دگه‌ل کوشتن و ژناقبرنی» (The Militant, September ۱۴, ۱۹۷۹)، ب ئەقی چه‌ندی هنده‌ک ئێرانیان ئەوین به‌شدارای دئه‌قی کونفرانسیدا کری هی‌رشکره‌ سه‌ر کوردان و دئه‌نجامدا ددانیین تالیب به‌رزنجی شکاندن. ژبه‌ر هندی ئەندامین OCAW پلانه‌ک ب ریکا چالاکفانی مه‌ده‌نی دگه‌ل کوردان هاته‌ ریکتیخستن، و چه‌ندین چه‌کار دگه‌ل خوهرن و دناف کورداندا گه‌ریان، داکو راستیا کوادانیین کوردان ل ئێرانی بو ئەمریکا دیار بکه‌ن (The Militant, September ۱۴, ۱۹۷۹).

ل ۳۱ ته‌باخا ۱۹۷۹ مه‌حموود تالقانی راگه‌هاند، سو‌قیه‌ت و ئەمریکا یین ل پشت ئالۆزییین ل کوردستانی دبه‌رامبه‌ردا بالیۆزخانه‌یا ئەمریکا رونه‌ر چه‌ به‌لگه‌نامه‌یین دروست به‌ر ده‌ست نین تیدا به‌یته‌ سه‌لماندن سو‌قیه‌ت یا ل پشت ئالۆزییین کوردستانی، و مایتیکرنا ئەمریکا دپرسیین نافخوویی یین ئێرانی‌دا ب شیوه‌یه‌کی ئاشکه‌را گه‌له‌ک دووپه‌ر ژ راستیی، به‌رو‌فاژی ئەمریکا پشته‌فانییا حکومه‌تا تاران دکه‌ت، و به‌رده‌وام هه‌لده‌ده‌ت ئێرانی پالده‌ده‌ت کیشه‌یین خو ب ئاشیتیانه‌ چاره‌سه‌ر بکه‌ت، دا ئیمناهی و سه‌روه‌رییا ئێرانی پاراستی مینت (The Carter Administration and the Arc of Crisis). به‌رده‌وامیا دویچه‌وونا کارمه‌ندیین CIA لدور په‌وشا سیاسی یا ده‌قه‌رین کوردی پتر خومه‌ینی پشته‌راسته‌کر بوو، کو ئەمریکا پشته‌فانییا کوردان دنافخوویی ئێرانی

(۲۰۵) OCAW ل سالا ۱۹۵۵ هاتیه‌ دروستکر و ریکخراوه‌کا بارزگانی یا ئەمریکا بوو تا سالا ۱۹۹۹ به‌رده‌وام بوو (Wooding, Levenstein & Rosenberg, 1997, 125-138).
(۲۰۶) ژبلی نافی تالیب به‌رزنجی نافی چه‌ که‌سین دیت نه‌هاتیه‌ (The Militant, 14 September, 1979).

و جیهانییدا ب دژی پزێما ئەوی دکەت، لەوێ ل هەمان پوژ خومەینی فتوا جیهادی ب دژی کوردانداقە، پوژنامە، تەلەفزیۆن، رادیۆ و پەرتووکیین ب زمانێ کوردی قەدەغەکرن، عەرەب و کورد ئەوین داخوازا مافیین خو دکرن سیدارە دان، چ گوھوێرین دسیاسەتا حکومەتا کارتەریدا مەرامبەری ئەوان نەهاتنە پێش، بەروفاژی بوویە دۆستەکا نێزیکا خومەینی و دووبارە هاریکارییین لەشکەری ب گەمیان ب دژی کوردان بو پزێما تاران ژلایی واشنتۆنقە هاتنە فزیکرن (The Militant, ۱۶ November, ۱۹۷۹).

ل ئەوی ماوەیدا کوردان هەمی هیژین شیانین خو دمەزاختن ب پزیکین دانوستاندنی و ئاشتیی دۆزا خو دگەل پزێما خومەینی چارەسەر بکەن، بەروفاژی هیقییین ئەوان بتنی ب مەرەما ریکخستنا هیژین خو حکومەتا تاران دگەل نوونەرین کوردان کووم دبوو، لەوێ ل دەمی نوونەرین کورد گەنگەشە لدور داخوازییین خو دگەل شاندىن حکومەتا ئێرانێ دکرن، هیژین ئێرانێ ب هەمی جوړین چەکیین ئەمریکقە هیشر دکەرە سەر گوند و باژپزین کوردستانێ و زیانین زور خراب ل کوردان ددان، دگەل ئەوان هیشرین هوفا نە یین هیژین ئێرانێ دکرنە سەر دەقەرین کوردی، نەبتنی ئەمریکا چ هەلوێست و سیاسەت مەرامبەری کوردان نەبوون، بەروفاژی پیزانینیین هەوالگیریی لدور چالاکى و لقینی کوردان پێشکیشی هیژین ئێرانێ دکرن، ئارمانجا ئەمریکا ژئەفی چەندی ئەو بو پێگەه و بەرژەوهندی و دیپلوماتکارین ئەوی ل ئێرانێ پاراستی مینن، ئەفی چەندی ناکوکی دناقبەرا بەرپرسین ئەمریکا دا پەیدا کربوون، چونکی هەندەک ژ بەرپرسین ئەمریکا ب تاییەتی ئەندامین ئەنجومەنی نوونەران و پیرانی ئەمریکا دا دیارکرن، پیدقییە ئەمریکا سیاسەتا خو مەرامبەری کوردین پوژەلات ب گوھوێریت، و ب خو سەرپووران ژسیاسەتا خو یا خەلەت دەربارەری دۆزا کوردی وەرگریت، چونکی بی دەنگییا ئەمریکا مەرامبەری دۆزا کوردی ل دەقەری، پزێما خومەینی پالدايە ب شیوەیەکی دپندانە سەرەدەریی دگەل کوردان بکەت، و کوردان ب دیقەلەنک و سیخورین ئەمریکا بدەت نیاسین. ئەقە دەمەکیدا بو ئەمریکا پشەتەفانیین لەشکەری و هەوالگیریی بو هیژین ئێرانێ دەربارەری لقین و چالاکییین کوردان فزیدکرن، و ب هیچ رەنگەکی ژبلی هەلسەنگاندن و دویقچوونا رەوشا کاودانیین کوردان سیخور و دیپلوماتکاریین ئەمریکا ب مەرەما پشەتەفانیکرنا کوردان خو نێزیکى ئەوان نەدکر، و ئەگەر ئیک ژ ئەوان ب تاییەتی ئەندامین کونگریسی داخوازا گوھوێرین و پشەتەفانی

واشتنۆن بۆ کوردان کربیت ژى، کارگیرىیا کارتهرى ب هیچ پەنگە کى گرنگی پینه دابوو
و ژبەر ژيانا دیپلوماتکار و بەرژەوهندیین خوه ل ئێرانى بى دەنگ مابوو.

ته‌وه‌ری دووی

سیاسه‌تا ئه‌مه‌ریکا مه‌رامبه‌ری هه‌ولین ناشتییی دناقه‌ه‌را

تاران و کورداندا ئه‌یلوو‌لا - چریا ئیک‌ی ۱۹۷۹

ل ئه‌وی ده‌میدا ئه‌مه‌ریکا ب ریکا ئازانسا نافه‌ندی یا هه‌والگیریا خۆ CIA دوو جوړین سیاسه‌تی مه‌رامبه‌ری ئیرانی په‌په‌و دکرن و په‌یوه‌ندی ب به‌رپرست ئیرانی دکرن، داکو پیزانینان ده‌رباره‌ی په‌وشا نافخویا ئیرانی و لایه‌تین ئه‌وی یین سیاسی بده‌تی، بۆ نمونه ل ده‌ستپیکا ئه‌یلوو‌لا ۱۹۷۹، CIA په‌یوه‌ندی ب جیگری حاکم ئازهربايجانا پوژئاڤا (رحمه‌الله مقه‌دم مه‌راغی) کرن، و مه‌راغی هنده‌ک پیزانینیین گرنه‌گ لدور سروشتی سیسته‌می سیاسی یی نافخوی ئیرانی و لایه‌تین سیاسی یین چالاک ده‌میدانا سیاسی یا ئیرانییدا ژ ئه‌وان کوردان پیشکشی CIA کربوون (-Gasi orowski, ۲۰۱۵, ۵) و ژلایه‌کی دیقه لدویف راپورتین IHRDC ژبه‌ر ئه‌وان پیزانینیین CIA پیشکشی حکومه‌تا ئیرانی کرین ده‌رفه‌ته‌کا زی‌رین بۆ هی‌زین ئیرانی هینابوویه پیش، کو خۆ ریکبێخن و هی‌رش بکه‌ن سه‌ر ده‌قه‌رین کوردی، و ل ده‌ستپیکا ئه‌یلوو‌لا ۱۹۷۹ هی‌زین ئیرانی هی‌رشکه‌ر سه‌ر باژیری سه‌قز، و شه‌ری دناقه‌ه‌را هی‌زین کوردی و ئیرانییدا پویدا، و کارتیکرنه‌کا خراب کره سه‌ر دانوستاندینیین ناشتییی دناقه‌ه‌را سه‌رکردایه‌تیا کوردی و حکومه‌تا ئیرانییدا (IHRDC, September, ۲۰۱۱). ب ئه‌فی په‌نگی دیار دبیت CIA پوله‌کی گرنه‌گ ده‌اریکاریکرنا هی‌زین ئیرانییدا بۆ شکاندنا کوردان و هی‌رشکرنا سه‌ر باژیری کوردیدا هه‌بوو.

ل ۲ ئه‌یلوو‌لا ۱۹۷۹ ده‌ی‌رشه‌کا نه‌چا‌قه‌ری‌کریدا بۆ سه‌ر گوندی قارنی^(۲۰۷) ئه‌وی

---

(۲۰۷) ب دوویراتیا (۱۰کم) ده‌کفیه باژیری نه‌غه‌ده ل ئازهربايجانا پوژئاڤا، ژ ئه‌نجامی فه‌توا خومه‌ینی یا جیهادی ب دژی کوردان هاتوو ئه‌نجامدان و پتر ژ (۸۰) که‌سان ده‌فی کۆمکۆژییدا هاتبوون کوشتر، کو (۴) ژن، (۷) زارۆکین دناقه‌ه‌را (۵) تا (۱۲) سالی دابوون هه‌روه‌سا (۲) که‌سین دی برینداربوون. (KP000166, 10 September, 1979; The Baltimore Sun, 3 September, 1979; The Militant, 2 November, 1979).

دکەفیتە دناقبەرا سەربازگەها ئیرانی و باژیرپی نەغەدە، (۴۶) کەسین مەدەنی^(۲۰۸) و (۱۵) سەربازین سۆپایین پاسداران هاتن کوشتن (اطلاعات، ۳۱، ۶، ۱۳۵۸؛ CIA، May ۱۵، ۱۹۸۶). ژبەر مەترسییا لسەر ژيانا دیپلوماتکار و پراویژکارین خو ل ئیرانی، بتنی واشنتۆن ب شیوهیه کئی هۆشیار بەریخوودا پیشفە چوونا پیشهاتین شەڕین کوردان دگەل هیزین پژیما خومهینی (KP۰۰۰۱۶۱، September ۳، ۱۹۷۹). لژیڕ فشاران پراگە هاندنا ئەمریکی و بەریتانی ئەف پرویدانه بوونه ئەگەری پەنگفەدانا دۆزا کوردی ل جیهانی، و کارتیکنەکا باش کرە سەر جفاکی نیقدهولهتی، ژبەر هندی) کۆمیسسیونا مافین مروفی یا ریخراوا نەتەوهییـن ئیکگرتی ل چنیف (The Human Rights Commission in Geneva)^(۲۰۹) بهیاننامەیهک بەلافەکر، و تیدا ئیدانەیا ئەفان کریارین حکومهتا ئیرانی ب توندی کر، هەروەسا داخواز ژ حکومهتا ئیرانی کر بزیتین وهخت کریارین سیداره دانا کوردان ب پراوهستینیت، و راپۆرتە کئی لدۆر سیداره دانا (۵۰) کەسایهتییین کورد ل ئیرانی بو پریکەت (KP۰۰۰۱۶۶، September ۱۰، ۱۹۷۹).

(۲۰۸) ژیدەرن کوردی دیار دکەن (۶۰) کەس دئەفئی کۆمکوژییدا هاتبوون کوشتن و مەلا مەحمود بەهتەزادە ۲- سەید پەحمان تاهری ۳- سید مەحمەد تاهری ۴- سەید ئیسماعیل تاهری ۵- حاج سەید عەلی تاهری ۶- سەید قادر تاهری ۷- ئامینە شەریفزادە ۸- حاجی پەحمان شەریفزادە ۹- عوسمان شەریفزادە ۱۰- مستەفا عەزیزی ۱۱- مەحمەد عەزیزی ۱۲- مەحیدین ئەبەرۆشەن ۱۳- حاج شەریف ئەبەرۆشەن ۱۴- پەحمان ئەبەزەن ۱۵- پەحمان سلیمانی ۱۶- پەحیم سولتانی ۱۷- کەریم سلیمانی ۱۸- قادر سلیمانی ۱۹- مستەفا ئەبەزەن ۲۰- عومەر عەباسی ۲۱- جەغفەر عەباسی ۲۲- مستەفا عەباسی ۲۳- مەحمەد شەب پەو ۲۴- سلیمان هەمزەپوور ۲۵- ئیبراھیم پویا ۲۶- ئیبراھیم پەسولی ۲۷- عەلی چوپان پوستا ۲۸- حەسەن نەوجەوان ۲۹- زینەب پامین ۳۰- خاتوزین پامین ۳۱- کەریم پامین ۳۲- ئەحمەد پامین ۳۳- پەحمان پامین ۳۴- عوسمان پامین ۳۵- پەسول خەسەرەوی ۳۶- پەحمان خەسەرەوی ۳۷- سەعید خەسەرەوی ۳۸- عەبدوڵا خەسەرەوی ۳۹- موراود خەسەرەوی ۴۰- مستەفا خەسەرەوی ۴۱- عوسمان خەسەرەوی ۴۲- خالید خەسەرەوی ۴۳- پەحیم خەسەرەوی ۴۴- ئەبوبەکر شیشمان ۴۵- جەغفەر شیشمان ۴۶- عەلی شیشمان ۴۷- عوسمان شیشمان ۴۸- ئەحمەد سەعەدەتپوور ۴۹- عومەر دەرۆشپوور ۵۰- سەید کەریم ئەروندی ۵۱- عەلی مەلا پەحیم لە گوندی دووئاو ۵۲- حەسەن مام پەسول لە گوندی ئالیاو ۵۳- عەزیز مەرزەنگ ۵۴- ئیبراھیم کایەر ۵۵- عەلی گاتوری ۵۶- خەسەرەو ئەفشین ۵۷- سەلاح عەلی زناوی ۵۸- ئەبوبەکر حەسەنپوور ۵۹- عوسمان ئەحمەدپوور ۶۰- عەبدوڵا ئەحمەدپوور (گەوهەر، ۲۰۲۱، ۱۴۷). (۲۰۹) کۆمیسسیونا مافین مروفی ل سالا ۱۹۴۶ ژلاپی ریخراوا نەتەوهییـن ئیکگرتیفە ل جنیف هاتیه دروستکرن، و ئەرکی ئەوئی پ سەرەکی پاراستنا مافین مروفی و ئازادیا تاکە کەس، فەگواستن وکۆچکرن، مافین ژن و زاروکان ل جیهانی (Glusac, 2022, 59).

مەرامبەری ئەفقی چەندی حکومەتا ئێرانى حەفت پۆژنامە و ئازانسین دەنگو باسین ئیقدەولەقی مینا (ئەسیۆشییەت پریس The Associate Press-AP)^(۲۱۰)، پۆژنامەیین بالتیمۆر سەن، گاردییەن، واشنتۆن پۆست، لوس ئەنجلوس تایمز، ملیتن، فانیگارد و نیویۆرک تایمز ب سیخوورین کونترۆلکرین جوھییان [ئیسرائیلی]، و بەلاڤکرنا راپۆرتین دوور ژ راستیی ل دۆر پەوشا کوردستانى سالۆخەت دابوون. دئەفی بیافیدا جیگرى سەرۆک وەزیرى ئێرانى بۆ کاروبارین پەیوەندیین جەماوەرى (صادق تەباتەبەیی تەباخا ۱۹۷۹- ۶ چریا دووی ۱۹۷۹) ئاماژە ب ئەفقی چەندی دایە: «چەندین ئازانسین دەنگو باسان یین مەزنی ئیمپریالیزیمی ئەوین سەرۆکین ئەوان جوھى، ب تەمامى راپۆرتین دوویر ژ راستیی ل دۆر کاودانین کوردستانى بۆ پایا گشتى یا جیهانى، [ئەمریکا و بەریتانیا] بەلاڤە دکر، هیزین کۆمارا ئیسلامى چ خەلکى مەدەنى نەکوشتى نە، بەرۆڤاژى دۆژمین شۆرەشى هیزین کوردی خەلکى مەدەنى دکوژن» (KP۰۰۰۱۶۱, September ۳, ۱۹۷۹). چ راستى بۆ ئەفقی چەندی نین دبیت کوردان وەک تۆلڤەکر سەربازین ئێرانى کوشتن، بەلى ب هیچ پەنگەکى کوردان خەلکى مەدەنى نەدکوشت، بەرۆڤاژى دەستەلەتا ئێرانى ب تۆمەتین جودا جودا ب سەدان خەلکى مەدەنى کوشتبوون، و ئەمریکا ب چ شیوەیان ئیدانەیا ئەڤان جۆرە کریارین تاران نەدکر.

هەرچەوايیت، تەباتەبەیی دا دیارکرن، گروپەکى نۆژداریین کوردان ل سەقز ژلايى لەشکەرڤە هاتبوونە گرتن و پاشى هاتینە ئازادکرن. ژلايى خۆڤە وەزیرى نافخووی ئێرانى (هاشم سەباغیان ۲۰ خزیرانا ۱۹۷۹- ۶ چریا دووی ۱۹۷۹) پەتکر زیدەتر دانوستاندان دگەل سیخوورین ئیمپریالیزیمیا ئەمریکا، واتە نوونەری کوردان بکەن و سەباغییانى سەرکەدەین کورد ب تاییەقی یین KDPI ب «دروستکەرین ئالۆزى و کریگرى» یین ئەمریکا، بەریتانیا، عێراق و ئیسرايلى وەسفکرن، و دا دیارکرن سەرکەدەین KDPI یین بووینە دەستى راستیی یین دۆژمین ئێرانى، و ئەوان دڤیت ب پریکا KDPI ئارمانجین خۆ ل ئێرانى بدەستڤەبھینن، بەلى کۆمارا ئیسلامى ب هیچ

(۲۱۰) ئەڤ ریکخراوە ل سالآ ۱۸۴۶ هاتیە دورستکرن و کارى ئەو ی سەرەکی نڤیسینا راپۆرتین دورست ل دۆر رویدانین جیهانییە، ئیک ژ بهێترین ریکخراوین ڤهگوهاستنا دەنگو باسین بلەز و دروستە و بارەگایى ئەو ی سەرەکی ی ل باژیری نیویۆرک (<https://www.ap.org/>) The Associated Press, [/#/about](#).

پەنگەکی ناهێلیت پلانیین ئەوان سەربرگرن، هەروەسا حکومەتا ئێرانی ھۆشداری دەربارە ی پێشکێشکرنا ھاریکاری و نەینییان ب کوردان دا عێراقی و تۆرکیا، ئێرانی ھەزدەر ئەف چەندە نەدبەرژەوہندییا ھەفسنووڕین ئەوێ یین مۆسلمان دایە. ژلایێ خۆفە بالیۆزخانەیا عێراقی ل تاران بەیاننامەیک بەلافەکر، و تیدا پەتکر حکومەتا عێراقی ھاریکاری پێشکێشی کوردان کربن. دەھمان دەمدا راپۆرتان دایە دیارکرن، وەزیری دەرژە یی ئێرانی ئیبراھیم یەزدی دگەل سەدام حسینی ل (کونفرانسی شەشی یی بزافا بی لایەنان)^(۲۱۱) لدۆر دۆزا کوردی ل ھاڤانا پایتەختی کۆبا کۆمببوو، دگەل ھندییدا سەدامی چ دلیایی لدۆر ئەف چەندی نەدابووون یەزیدی (KP۰۰۱۰۵, September ۳, ۱۹۷۹, The Baltimore Sun; September ۳, ۱۹۷۹, Kuniholm; ۱۹۹۲, ۸۳). ب ئەفی پەنگی پتر گومان لدەف پڕیما خومەینی پەیدابووون، کو ئەمریکا ب پیکا عێراقی چەکی پێشکێشی کوردان دکەت.

لدویف پیزانیینی CIA, ل ۳ ئەیلوولا ۱۹۷۹ خومەینی بو جارا شەشی فەتوا جیھادی ب دژی کوردان پاگەھاند، و رادیویا تاران ب پیکا فڕۆکەیی ھەلیکۆپتەر بەلافۆک ل سەر دەقەرین کوردستانی یین ئالۆز بەلافە دکرن، و تیدا ئەف چەندە دیارکرییە: «خۆ ژ سەرکردەین ئەوان پارتین نەئیسلامی یین بو ھندەک مەرەمێن تایبەت سیخووریی بو ئەمریکا دکەن پزگار بکەن و ئەوان پادەستی دەستەلاتی بکەن»، ھەروەسا دا دیارکرن: «KDPI بو بەرژەوہندیینی ھیزین پوژنئاقایی مینا ئەمریکا و بەریتانیا ئەوین ئیران دانپێدانێ پینەکەت کار دکەت» دەھمان دەمدا خومەینی دگوتارا خو یا پوژا ئەیینیدا سەرکردەین کورد ب «سیخوورین ئەمریکا»، «کۆمیونسیتین گەندەل» و «زەندیقتین سەر ئەردی» سالۆخت دابوونقە (KP۰۰۱۰۶, September ۴, ۱۹۷۹). ل ۳ ئەیلوولا پشتی ھیزین پێشمەرگە ی خو ژ باژیری مەھاباد قەکیشای ھیزین ئێرانی باژیری مەھاباد گرت، بتنی دەورووبەرین باژیری ددەستی کورداندا مان و دگەل گرتنا باژیری مەھاباد ھیزین ئێرانی سەرەدەرییەک نەگونجای و دوویر ژ بنەمایین ئیسلامی

(۲۱۱) کونفرانسی شەشی یی بزافا بی لایەنا دناڤەرا ۳ تا ۹ ئەیلوولا ۱۹۷۹ ب بەشداریا (۹۳) وەلاتان ل ھاڤانا پەیاتەختی کۆبا ھاتبوو گرێدان، و ئارمانجا سەرەکیا وەلاتین بی لایەن پشتهفانیکرنا بزاقین ئۆتۆنۆمی، دەولەتین سەرەخۆ و خودان سەرەری و ئیک پارچەیا ئەوان بوو (A/34/542, 3-9 Septem-ber, 1979; Kuniholm, 1992, 83).

دگهل خه لکئی باژیری کر (Congressional Research Service, May ۱, ۱۹۸۱). ل
ئه وی وه ختیدا (۷۰۰) ئه ندامین پارتا دیموکراتا نوی یا کیندی (The New Democratic
Party-NDP)^(۲۱۲) به یاننامه یه ک به لافه کر، و داخوازا چاره سه رکرنه کا بله ز ژ ئه مریکا بو
پیشهاتین ئیرانی کر، ههروه سا تیدا ئیدانه ییا ئه شکه نهجه دان و سیداره دانا کوردان کر،
و داخوازا ب دووماهییی هینانا دادگه هکرن و سیداره دانا نهیئی و نازادکرنا زینداتین
سیاسی یین کورد کر، و رونکر پیدفیه دیموکراسی و مافین مروقی و سیاسی ب هه می
نه ته وه یین دناف ئیرانیدا مینا کوردان بهیته دان (The Militant, September ۲۸, ۱۹۷۹).

هه ژی گوته ییه واشنتون چ کارشه دان مه رامبه ری ئه فی هه لوئیستی NDP
نه دیارکر، به روفاژی هه ر ل ۳ ئه یلوو لا ۱۹۷۹ CIA دا دیارکر، سو فیه ت پشته فانییا
هیژین کوردی ب دژی ئیرانی دکه ت، ئه ف چهنده بوویه ئه گهری پهیدا بونا ئالوزیان
دناقه را بهر پرسین حکومه تا کارته ریدا، دئه فی بیافیدا ئه ندامی NSC پاول بیرنارد
هیئزی ب دژی راپورتین CIA و وه زاره تا ده رفه یا ئه مریکا راوه ستیا، و دا دیارکر چ
به لگه نامه یین پشته فانیکرنا سو فیه ت بو کوردان دووپات دکه ن لبه ر ده ست نین، و
ئه فا هاتییه به لافه کرن بتنی بو سه رنج راکیشانا حکومه تا نوی یا ئیرانی بو ئه مریکا
یه، داکو لاوازییا خو مه رامبه ری کوردان فه شیریت و ئه مریکا پالده ت پشته فانییا
ئه وی بکه ت (Cumming-Bruce, September ۳, ۱۹۷۹; Emery, ۲۰۱۳, ۱۷۸). ب ئه فی
رهنگی ب شیویه کی زه لال خویا دبیت، گه له ک ژ بهر پرسین ئه مریکا دژی هندی
بوون ئه مریکا دبه رژه وه ندیا خومه ییندا پشته فانییا تاران ب دژی کوردان بکه ت، و ددا
دیارکر پیدفیه ئه مریکا ریژی ل مافین مروقی بگریت و ئیرانی پالده ت پرسین خو
ب ئاشتیانه چاره سه ر بکه ت.

ده می هیژین ئیرانی سه نته ری باژیری مه اباد گرتی، نوونه ری خومه یینی مه حموود
تالقای دابوو دیارکر، سو فیه ت و ئه مریکا پشته فانییا هیژین کوردی دکه ن دا
دژیه تییا ئیرانی بکه ن. دبه رامبه ر دا سو فیه ت ب فره می به یاننامه یه ک به لافه کر، و
تیدا په تکر بو پشته فانییا کوردان ب دژی ده سته لاتا ئیرانی کرییت و ئه مریکا بی
دهنگ مابوو (Congressional Research Service, May ۱, ۱۹۸۱). ل ۳ ئه یلوو لا

(۲۱۲) ل ۳ ته باخا ۱۹۶۱ ژلای (توومی دوگلاس Tommy Douglas) فه هاتییه دروستکر و پارته ک فیدرالی
یا سیاسی یا که نه دییه و په یوه ندی دگه ل KDPI هه بوون (The Vancouver Sun, 3 August, 1961).

١٩٧٩ ١٩٧٩ پراویژکاری وەزیری دەرڤەیی ئەمریکا هارولد ساوندەرزی دبرۆسکەیه کیدا لدۆر سیاسەتا ئەمریکا مەرامبەری ئێران بۆ وەزیری دەرڤەیی ئەمریکا سایروس ڤانسی دا دیارکرن: «سەرەپای هندی مە باوەریا ب شیانین حکومەتا ئێران هەین، کۆ دێ ل سەر پڕسا کوردیدا زالبیت و ژبەر سەرەدەریا تۆندا سوپایی پاسداران دێ شەر و پیکددانان کورت خایەن ل دەرڤەیین کوردی بەردەوام بیت» (Department of State, ٣ September, ١٩٧٩). دگەل ئەڤان کاودانین نەخۆش پیدڤییه ئەرکی سەرەکی یی ئەمریکا ئەو دەرڤەتان ژ دەست نەدەت و هەولبەت هاریکاریا حکومەتا ئێران بهیز بکەت، داکو ئیمناییا ئێران بپارێزیت و ئارمانجین ئەمریکا ل ئێران، بەستڤەهیا نا پەترۆلی، لاوازکنا پێگەهی سوڤیەت، پێشڤەرنا پەیوەندیین هەڤالینی، نەمایتیکرنا دکاروبارین ئێرانیدا و دروستکرنا حکومەتەکا دیموکراسی ل ئێرانیه (De-partment of State, ٣ September, ١٩٧٩).

ل ٤ ئەیلوولا ١٩٧٩ پوژنامەیا واشنتۆن پۆست دراپۆرتەکا خۆدا یا لژیئر ناڤی «کێشەیا کوردی The Kurdish Question» ئاماژە ب ئەڤی چەندی دایە پەترۆل ل کوردستانی هەیه و دەولهتین زلهیز مینا ئەمریکا نەهیلن کورد بگەهە ئارمانجین خۆ. دەولهتەک وەک ئێران یا هەڤهیمانا ئەمریکا رێک نەدا دەولهتا کوردستانی ل دەرڤەری بهیتە دروستکرن. کارگیریا کارتەری ب شیوهیهکی دوویر ژ سیاسەتا خۆ یا بنەمایین پاراستنا مافین مروڤی خۆ ژ پشتهڤانیکرنا دۆزا کوردی دایە پاش، کارگیریا کارتەری دۆزا کوردی بۆ پژیما خومەینی هیلایه و وەک ئەوی دڤا سەرەدەری دگەل دکر. کارگیریا کارتەری دبیاڤی چەکی یەدەک و مووشەکاندا هاریکاریا پژیما خومەینی بۆ پراوەستاندا کوردان دکر، کوچکا سپی چوجاران ئامۆژگاری ل تاران نەدکرن دانپیدانی ب مافین کوردان یین یاسایی، مروڤی و سیاسی بکەت، دیسان حکومەتا ئەمریکا نەرازبوونا خۆ لدۆر بکارهینانا چەکی ئەمریکا دایە ئێران بۆ بەرهڤانیکرنا خۆ ژ هیرشین دەرەکی ب دژی کوردان دیارنەدکر، چونکی ئەمریکا پیدڤی ب پەترۆلا ئێرانیه (The Washington Post, ٤ September, ١٩٧٩). ب ئەڤی پەنگی خویا دبیت ئەمریکا ب شیوهیهکی بهیز دبیاڤی هاریکارییین لەشکەری و هەوالگیریییدا پشتهڤانیا تاران ب دژی کوردان دکر، و ئارمانجا سەرەکیا واشنتۆن ژ ئەڤی چەندی ئەو بوو بۆ تاران پون بکەت ئەمریکا نەڤیت سیاسەتا خۆ مەرامبەری ئێران ب گوهوڤیت و

دقیقت به‌رده‌وامییی بدهت به‌رژه‌وه‌ندیین خو دگه‌ل پڕژیمای نوێ یا خومه‌ینی.

ژبه‌ر هندێ ل ئه‌وی وه‌ختیدا هیزین ئیرانی ئاماده‌کاریین خو بو هیرشه‌ک سه‌رانسه‌ری بو سه‌ر کوردستانێ ژبو ژنافرنا بزافا نه‌ته‌وايه‌تیا کوردی دکر، ل ۴ ئه‌یلوولا ۱۹۷۹ رادیویا ده‌نگی کۆمارا ئیسلامی راگه‌هاند، هیزین سوپایی ئیرانی یین ب سه‌ر یه‌کیین له‌شکه‌ری یین (۶۴) و (۸۱) یین پیاده‌فه‌ ب پشته‌فانیا فرۆکه‌ییین فانتۆم و هه‌لیکۆپته‌ران هیرشکریه‌یه سه‌ر هیزین کوردی ل ده‌ورووبه‌رین باژیری مه‌هاباد، و شایینه ده‌ورووبه‌رین ئه‌فی باژیری ژێ کونترۆل بکه‌ن (اطلاعات، ۱۵ شه‌ریور، ۱۳۵۸). ژلایه‌کی دیفه‌ راگه‌هاندنا ئه‌مریکا دایه‌ دیارکرن ژ ده‌ستدانا مه‌هاباد دابیته‌ ئه‌گه‌ری شکه‌ستنا ره‌نگفه‌دان و ئاره‌زوویا کوردان ئه‌وین داخواز ئۆتۆنۆمییی دکه‌ن، دگه‌ل هندیدا نه‌دبوو ئه‌گه‌ری لاوازرنا شایین هیزین کوردی یین شه‌رکه‌ر، به‌روفاژی کوردان دایه‌ دیارکرن دا بیته‌ قۆناغه‌کا نوێ یا شه‌ری پارتیزانی ب دژی ده‌سته‌لاتا حکومه‌تا نافه‌ندی، هیزین کوردی مه‌ترسییه‌کا به‌یز ئیخسته سه‌ر هیزین حکومه‌تا ئیرانی یا دبن ده‌سته‌لاتا خومه‌ینیقه‌، خومه‌ینی ژنافرنا بزاف نه‌ته‌وايه‌تیا کوردی کربوو ئه‌رکی خو یی سه‌ره‌کی، و دگه‌ل ئافاکرنا بنگه‌هیین له‌شکه‌ری ل ده‌ورووبه‌رین مه‌هاباد خومه‌ینی بله‌ز داخوازا ژنافرنا بزافا نه‌ته‌وايه‌تیا کوردی دکر (The Baltimore, September ۴, ۱۹۷۹).

بیگۆمان ئه‌مریکا پۆله‌کی کاریگه‌ر ده‌یرشین هیزین ئیرانییدا بو سه‌ر ده‌قه‌رین کوردی هه‌بوو، چونکی هیزین ئیرانی به‌اریکاریا پیزانیینی CIA و چه‌کی ئه‌مریکی شیا بوون کوردان ب شکین. هه‌رچه‌وايیت؛ لدویف راپۆرته‌کا په‌یامنیی ئازانسا ده‌نگو باسین جیهانی یا سه‌ربه‌خو AP یا ئه‌مریکی ل باژیری مه‌هاباد، چ نیشانیین هه‌بوونا له‌شکه‌ری ئیرانی دناف سه‌نته‌ری باژیرییدا نه‌بوون، بتنێ ژ دوویرفه‌ هنده‌ک هیزین کوردی لسه‌ر جاده‌ییین باژیری ده‌اتنه‌ دیت. ل ئه‌فی ده‌می به‌رپرسه‌کی هیزین KDPI ئه‌ف چه‌نده بو AP دا دیارکرن: «ئهم نوکه هزر ددانان بنگه‌هیین هیزین خو ل چیاين ده‌ورووبه‌رین باژیری سه‌رده‌شت ئه‌و جه‌ین هیزین ئیرانی نه‌شین تانکین خو ب شیوه‌یه‌کی به‌یز لی بکاربه‌ینن دکه‌ین» (Cumming-Bruce, September ۴, ۱۹۷۹)، هه‌روه‌سا ئاماژه ب ئه‌فی چه‌ندی دایه‌ دی کورد ب تۆندی به‌رسقا هیزین

ئیرانی ل سهرده‌شت ده‌ن. به‌ری ده‌ستپیکرنا شه‌ری نیژیکی (۱۰) هزار هیژین کوردی و پتیریا خه‌لکی مه‌ده‌نی یی ژمارا ئه‌وان دگه‌هسته (۱۰۰) هزار که‌سان ب ژن، زارۆکفه ژ باژیرپی مه‌باد به‌ره‌ف سهرده‌شت و مه‌ریوان ده‌رکه‌فتبوون، هندی خه‌لکی مه‌ده‌نی شایین که‌لو په‌ل و پیدفیاتییین ژیانئ دگه‌ل خو هه‌لگرتبوون، هه‌روه‌سا شه‌رپانین کورد تقه‌نگ و پارچین چه‌کی یین گران دگه‌ل خو راکربوون (۱۰۶، KP۰۰۰، ۴-Sep-tember, ۱۹۷۹; Cumming-Bruce, September ۴, ۱۹۷۹). ل ۵ ئه‌یلوولا ۱۹۷۹ پتر ژ (۲۰۰) کوردان چوون سهر جاده‌یین باژیرپی مه‌باد و خویشاندان ب دژی هه‌بوونا هیژین پاسداران ل ده‌قه‌ری کرن، هه‌روه‌سا داخوازا زفرینا سه‌رکرده‌یین KDPI و شیخ عیزه‌دینی ئه‌وین هاتین باشووری کوردستانن کرن (۱۶۵، KP۰۰۰، ۸-September, ۱۹۷۹). سه‌ره‌رای ئه‌قان هیژین هیژین ئیرانی بو سهر گوند و باژیرین کوردان ل ئیرانی، کارگیریا کارته‌ری بتنی دویقچوونا فه‌دیتنا ده‌رگه‌هین نوی بو خوه‌شکرنا په‌یوه‌ندیان دگه‌ل رژیما خومه‌ینی دکر. ئه‌ف چه‌نده ژی دزفریت بو هه‌بوونا قه‌رزین ئه‌مریکا ل ئیرانی و دژایه‌تیکرنا هیژین کوردی نه‌خاسمه KDPI بو ئه‌مریکا.

هه‌ژییه بیژین ئه‌گرین داگیرکرنا باژیرین کوردان ژلایئ هیژین ئیرانیفه، بو ئه‌وان هه‌وین سه‌رکوئکر و سی‌داره‌دانا حکومه‌تا ئیرانی ب دژی کوردان دزفریت، بو وینه ل باژیرپی سه‌قز و باژیرین دی ئه‌نجامداین و تیدا که‌له‌خین سه‌دان که‌سان هیلاینه سهر جاده‌یین باژیران، دئیک هه‌فتیدا (۷۷) کورد هاتنه‌ سی‌داره‌دان، و هنده‌ک ژیده‌ر دیار دکه‌ن پتر ژ سه‌دان که‌سان هاتبوونه کوشتن. ل ئه‌وی وه‌ختیدا خومه‌ینی کورد ب به‌لافه‌کرنا «هزرا کۆمیونیزمی یا گه‌نده‌ل» تۆمه‌تبارکرن، و هه‌روه‌سا مه‌حموود تالقانی دایه‌ دیارکرن، ئه‌مریکا و سو‌قیه‌ت پشته‌فانیا کوردان دشه‌پین ئه‌وان دا ب دژی ئیرانی دکر (The Militant, September ۱۴, ۱۹۷۹). به‌روفاژی راسته‌ هزرا چه‌پره‌ویی دناف کورداندا زالبوو، دگه‌ل هندیدا هزرا چه‌پره‌و دناف کوردان دا هند نه‌به‌یژبوو، چونکی پتیریا کوردان گریدای بنه‌مایین ئایینی ئیسلامی بوون، و ئه‌مریکا ب هیچ په‌نگه‌کی هاریکاریا کوردان نه‌دکر دبه‌رامبه‌ردا سو‌قیه‌ت ب شیوه‌یه‌کی سنووردارکری هاریکاریا کوردان دکر.

ئه‌فه ده‌مه‌کیدا بوو ل ۵ ئه‌یلوولا ۱۹۷۹ هارولد ساونده‌رزی دبرۆسکه‌یه‌کیدا بو

وەزیری دەرڤە یی ئەمریکا سایروس ڤانسی دا دیارکرن، ئەو پێزانینی هەوالگێری یین بەرپرسی CIA بو کاروباری پۆژەهەلاتا نێزیک و باشووری ئاسیا پۆبێرت کلایتۆن ئیمس دەربارەى چالاکیی ئۆپۆزیسیۆنا ئێرانى ل باکووری پۆژتافایى ئێرانى (پۆژەهەلاتا کوردستانى) بو تاران ڤرێکری ب شێوەیەکی بهێز جەى دلخۆشیا ئێرانى بوون، و ب ئەڤان جۆرە پێزانینان هێزین ئێرانى شایەنە دەڤەری گرنگی کوردان مینا باژێرى مهاباد کونترۆل بکەن، ژبەر هندی ساوندەرزى پێشنیازکر بەردەوامى ب پێشکێشکرنا پێزانینی هەوالگێریی بو ئێرانى بهێتە دان، دگەل هندی پێدڤیە ئەمریکا خو دێزیکرنا خومەییندا زۆر هۆشیار بکەت (۱۶۵، KP۰۰۰، September ۸, ۱۹۷۹؛ العکيلي، ۲۰۱۸، ۲۸۴). پستی کوردان باژێرى مهاباد بەردایى، جێگري سەرۆک وەزیری ئێرانى بو کاروباری شۆرەشى (مستەفا چمران ۲۹ نیسانا ۱۹۷۹ - ۳۰ ئەیلوولا ۱۹۷۹) داخواز ژ شەرقانی کورد کر بزقەرن و «دەست ژ سیخوړیکرنى بو ئەمریکا بەردەن و چالاکیی نەشایستە تۆبە بکەن»^(۲۱۳) (۱۶۴، KP۰۰۰، September ۶, ۱۹۷۹. دههمان دەمدا، دەستەهەلاتا ئێرانى لدۆر خەلەت راپۆرتکرنا شۆرەشا کوردی ل باکووری پۆژتافایى ئێرانى هۆشدارى دا پەيامنێرى (گۆڤارا پۆژەهەلاتا ناڤین The Middle East Magazine) یا لەندەنى (تیری پۆڤى Terry Povey) دماوێى حەفتیە کیدا ژ ئێرانى دەرکەڤیت،^(۲۱۴) و ب تۆمەتا پشتهڤانیکرنا دۆزا کوردی و داخوازکرنا هەڤخەمیا ئەمریکا بو کوردان ل ئێرانى، و داخواز ژ AP کر نڤیسینگەها خو ل تاران دائیخت (۱۶۴، KP۰۰۰، Sep- ۶, ۱۹۷۹, September ۶, The New York Times). تاران هزردکر ئەڤ ئازانسین دەنگو باسان دى بنە ئەگەر بەلاقبونا دۆزا کوردی ل جیهانى، دئەنجامدا دى جفاکى نێڤدەولهتی فشاران ئیخنە سەر ئێرانى سیاسەتا خو بگوهوڤیت، ب ئەڤى چەندى دى ئەمریکا ژى هیتە پالەدان پتر پشتهڤانییا دۆزا کوردی بکەت.

پستی ئەوان پەخنەیین ئێرانى لدۆر مایتیکرنا عێراق، تۆرکیا و ئەمریکا دکاروباری

(۲۱۳) لدۆر هەلوێستى مستەفا چمرانى ژ دۆزا کوردی ل ئێرانى بەرێخوبە (خوشحالی، ب.ت، ج ۸، ۴-۲۳). (۲۱۴) ل سالا ۱۹۷۴ ژلایى پەیمانگەها پۆژەهەلاتا ناڤین یا لەندەنى ڤە دەهاته بەلاقەکرنا، بارەگایى ئەوێ یى سەرەکی ل لەندەن بوو و ب زمانى ئینگلیزی دەهاته بەلاقەکرنا گرنگ ب دابونەريت، بازراگانی و دەنگو باسین عەرەبى ددا و ل خزیڕانا ۲۰۱۹ هاتیه راوهستاندن (The Middle East in London, <https://www.soas.ac.uk/lmei/meil/>).

ئه‌ه‌وی یین ناڤخویدا و پشته‌فانی‌کرنا کوردان کرین، ل ٥ ئه‌یلوولاً رێڤه‌بری NSC یی ئه‌مریکا برژینسکی یاداشتنامه‌یه‌کی بۆ رێڤه‌بری CIA ستانفیلد تۆرنه‌ری ڤریدکه‌ت، و تیدا داخوازا پێزانینان ل‌دۆر گه‌شه‌کرنا دۆزا کوردی دکه‌ت، و دبێژت: «مه‌ پێزانینیین ل‌دۆر دۆزا کوردان هه‌ین، دگه‌ل هندیدا ئه‌م پێدقی زیده‌ترین و ب تایه‌تی مه‌ دڤیت هه‌لوێستی سۆڤیه‌ت ل‌دۆر کوردان بزانیین کا چ دبێژیت، کوردین سهر سنووری و به‌ل‌ڤوکیین ئه‌ه‌وی یین ب کوردی بزانیین و پێدقییه‌ بزیتین وه‌خت به‌رسقا مه‌ به‌یتته دان» (CIA, September ٦, ١٩٧٩). هه‌ر ل ٥ ئه‌یلوولاً CIA ده‌ست ب دویڤچوونا پێزانینان ل‌دۆر پشته‌فانییا سۆڤیه‌ت، عێراق و تۆرکیا بۆ کوردان ب دژی ئیرانی کر، ئه‌مریکا دڤیا هاریکاریا ئیرانی دئه‌قی بیاڤیدا بکه‌ت و پێزانینیین باش پێشکیشی ئه‌ه‌وی بکه‌ت، نفیسینگه‌ها CIA ل به‌یرووت، دڤیا پێزانینان ژ بزافا فه‌تح یا فلس‌تنی ده‌ستقه‌ به‌ینیت، چونکی ل ئه‌ه‌وی ده‌می په‌یوه‌ندیین باش دگه‌ل KDPI و عێراقی هه‌بوون، پشتی CIA په‌یوه‌ندی ب نوونه‌ری فه‌تح کری، ئه‌ه‌وی ب شیوه‌یه‌کی زۆر ئاشکه‌را دیارکر عێراق و سۆڤیه‌ت هاریکاریا کوردان دکه‌ن، هه‌روه‌سا دایه‌ دیارکرین سه‌دام حسیینی بۆ خۆ سه‌ره‌پرشتیا هی‌رشین کوردان دکر و فه‌رمان ل ئه‌فسه‌رین عێراقی کربوو هی‌زین کوردی ل‌دویڤ باشت‌ترین س‌تراتیژیین سه‌ره‌بازی مه‌شق و ریکبێخن (CIA, Septem- ٦, ١٩٧٩, ber). هه‌ژییه‌ بیژین CIA گومان ژ سه‌ره‌پرشتیکرنا سه‌دامی ده‌ی‌رشین کورداندا ب دژی ئیرانی دبر، دگه‌ل هندی دایه‌ دیارکرین فه‌تح پێزانینیین باش ل‌دۆر په‌یوه‌ندیین KDPI دگه‌ل سۆڤیه‌ت و عێراقی هه‌نه، چونکی ل ئه‌ه‌وی ده‌میدا ئه‌ندامی کۆمیتا ناڤین یا KDPI که‌ریم حیسامی په‌یوه‌ندی دگه‌ل نوونه‌ری بزافا فه‌تح ل به‌غدا هه‌بوون، و که‌ریم حیسامی وه‌ک سه‌روکی نوونه‌راتییا KDPI ل به‌غدا سه‌ره‌دانا سه‌رکرده‌ین فه‌تح ل به‌یرووت دکر (حیسامی، ١٩٩٢، ب:٦؛ CIA, October ١٧, ١٩٧٩, Emery ; ٢٠١٣, ١٧٧). حکومه‌تا عێراقی ب ریکا هه‌والگیري و هی‌زین خوه‌ یین له‌شکه‌ری هاریکاریا KDPI ب دژی تاران دکر، دگه‌ل هندیدا ب هیچ په‌نگه‌کی سه‌ره‌پرشتیا هی‌رشین کوردان ب دژی هی‌زین ئیرانی نه‌دکر.

وه‌زاره‌تا ده‌رڤه‌یا ئه‌مریکا، ل ٥ ئه‌یلوولاً ١٩٧٩ دبرۆسکه‌یه‌کی‌دا ل‌ژیر ناڤوشانیین (ئیران: په‌وشا کوردا Iran: Kurdish Situation) دا دیارکرین، سه‌ره‌رای هه‌ڤرکییا کوردان ب دژی حکومه‌تا ئیرانی، هی‌زین له‌شکه‌ری ئیرانی هه‌ر دوو باژیریین کوردان مه‌هاباد

و بانه گرتینه، ب هزاران شه‌رکه‌ریڼ کورد به‌ره‌ف باژیری سهرده‌شت بریکه‌فتینه، و باژیری سهرده‌شت تاکه باژیره هیئت‌شا مای دبن کونترۆل کوردانقه، و دبیت کورد ل ئه‌فی باژیری چه‌په‌ران دروست بکه‌ن، و مه‌رامبه‌ری هی‌رشین ئاسمانی یین ئیرانی ب ریکا چه‌کی دژه فروکه‌یان راوه‌ستن. ژلایه‌کی دیشه؛ سه‌رکرده‌ین کوردان] مینا شیخ عیزه‌دین حوسینی و عه‌بدولپه‌حمان قاسملو] ئه‌وین خومه‌ینی پریارا گرتن و سیداره‌دانا ئه‌وان دای هیشتا نه‌هاتینه گرتن و سیداره‌نه‌داینه، و تا نوکه کوردان ب ده‌هان هزار چه‌کداران یین هه‌ین، ژبه‌ر هی‌رشین فروکه‌یان ئه‌وان شیانی‌ن شکاندنا هی‌زین ئیرانی نین و دبیت شه‌ر و پیکددانان دناقبه‌را شه‌رکه‌ریڼ کوردان و هی‌زین حکومه‌تا ئیراتی‌دا رویده‌ن و هی‌زین ئیرانی تا راده‌یه‌کی سنووردارکری کونترۆل لسه‌ر ده‌قه‌ریڼ کوردی هه‌ی، له‌ورا نه‌شین بزافا نه‌ته‌وایه‌تییا کوردی ب شیویه‌یه‌کی ته‌مامم بشکی‌تیت، و ئه‌گه‌ر کوردان شیان هی‌زین ئیرانی بشکین، ن هینگی دی نه‌ته‌وه‌ین دی ژی یین ئیرانی هی‌نه‌ پالدان ب دژی هی‌زین ئیرانی راوه‌ستن (Department of State, ۱۹۷۹, September).

لدیوئف هزروبیرین ئەندامی NSC، هارۆلد هیئری ساوندەرزی پشتی ئەوان
 هیئرشین ھۆقانه یین خومەینی کرینه سەر کوردان، ھیدی ھیدی ئەمریکا بزاف
 دکرن خو ژ خومەینی دوور بکەت، ئەف چەندە دیاداشتنامەیکە NSC یا لژیر
 نافونیشائین «سیاسەت مەرامبەری ئیرانی» The Policy Towards Iran «بو وەزیری
 دەرڤە یی ئەمریکا سایروس قانس ل ۵ ئەیلوول ۱۹۷۹ ڤرێکری، ھاتیە ئاشکەراکر
 سیاسەت ئەمریکا مەرامبەری گروپین سیاسی یین ئیرانی [کوردان] ب ئەفی پەنگی
 بوو، ئەمریکا چ پەیوەندی دگەل ئەوی کەس [خومەینی] مایە سەرۆکی سیاسی
 یی بھیز ل ئیرانی نین، دژایەتیا ئەوی مەرامبەری ئەمریکا ھیدی ھیدی بەرەف
 زیدەبوونی دچیت، و دماوەیین بۆریدا چەندین وتار و تومەت ب دژی ئەمریکا
 ئیرانی راگەھاندیینە. کۆمبونا دگەل خومەیندا دی ئەمریکا ھیتە پالدان دانپێدانی
 ب شۆرەشا ئیسلامی بکەت، و ھندەک گومانین خومەینی وەک پشتەقانیکرنا کوردان
 مەرامبەری ئەمریکا ژنافەت (Jose, ۲۰۰۲, ۴۸; Bill, ۱۹۸۸, ۲۸۱-۲۸۲).

دگهل هوو شدارییا هارۆلد ساونده رزی ئەمریکا لسه ر هاریکارییین خۆیین

هەوالگێری بۆ ئێرانى بەردەوام بوو، لەوێ ل ئەوى دەمیدا نوونەرى وىلايەتا (ئوهايوOhio) ل ئەنجوومەنى نوونەران يى ئەمريکا يى ب سەر پارتا کۆماريڤه (ههون جون ميلان. ئاشبرۆک Hon John Milan Ashbrook ۳ کانونا دووى ۱۹۶۱- ۲۴ نيسانا ۱۹۷۹) دگۆتارەکیدا بۆ ئەنجوومەنى نوونەريين ئەمريکا دايە ديارکرن، وەسا ديارە کارتەر پتر ژ خەلکى ئێرانى هەژ خومەينى ئەوى «کوردان گولەباران و سیدارە ددەت و کريارين ئەوى بووينە مژارين پۆژانە لسەر ميللەتى کورد» دکەت، پاشى چەندین پرسیاران ئاراستەى کارتەرى دکەت و دييژتى ئەرى کارتەر هەتا نۆکە چ دکەت؟ ئەرى کارتەر دى خومەينى بۆ کوشتنا زيدهتر يا خەلکى يا لدؤيف ئەوى دروويشمى بنافى مافين مروفي هەلگرتى خەلات کەت؟ ئەرى کارتەر ب شيويهکى نهينى ب دژى کوردايە و هزر دکەت دى خومەينى بەردەواميى دەت سياسەتا شاهی بۆ پاراستنا بەرژەوهنديين ئەمريکا لەوێ مەرامبەرى ژنافرنا شۆرەشا کوردی ژلايى خومەينىڤه بى دەنگ مايە؟ پيڤثيه واشنتۆن مەرامبەرى کوشتنا کوردان بى دەنگ نهيت و هەلوپيستهکى وەرگريت (Congressional Re-cord-Senate ۲۳۴۳۹، September ۵، ۱۹۷۹). ب ئەفى چەندى ديار دبیت ميلانى دفا بيژت بى دەنگيا کارتەرى مەرامبەرى هەويين خومەينى ب دژى کوردان ئەنجام ددان بوويه ئەگەرى هندی خومەينى ياساين نيڤدەولهتق يين مافين مروفي بن پيکەت، ئەفە ل دەمەکیدايە کوردان داخوازا ئەوى مافی دکريى ئەمريکا خو ب پاريزەران ئەوان دزانی و پشتهفاني ليدکر لەوێ، نايت ئەمريکا مەرامبەرى کوشتنا کوردان خو بى دەنگ بکەت و پشتهفانيا تاران ب دژى ئەوان بکەت.

ل ئەوى ماوهيدا ژئەگەرى بەلاقبونا دەنگوباسين ڤەکرنا راديويهکا کوردی و بەلاقرنا بەلاقوکان ب زمانى کوردی ژلايى سوڤيهت، دئەفى بياڤيدا ل ۶ ئەيلۆلى ۱۹۷۹ بەرپرسی NSC يى ئەمريکا برژينسكى ياداشتنامەيهکى بۆ CIA ل تاران ڤريدکەت و تيدا داخواز دکەت، دويشچوونا ڤەکرنا راديويا کوردی و بەلاقرنا بەلاقوکان ب زمانى کوردی ژلايى سوڤيهت ڤە بکەن (Safire، September ۲۰، ۱۹۷۹)، ژبەرهندي CIA ب هاريکارييا نڤيسينگەها (خزمەتگوزاريين پيزانينين پەخشى بيانان The Foreign Broadcast Information Service- FBIS)^(۲۱۵) يى ئەمريکى وەرگيرهکى زمانى کوردی

(۲۱۵) ل سالا ۱۹۴۱ ژلايى CIA ڤه هاتبوو دروستکرن، ئەرکى سەرەکى يى ئەفى دەزگەهى کومکرنا

ب کرى دگرن و ستراتىژىيا خو بو ديار دکەن، و ب هوورى دويشچونا سياسەتا سوڤيەت مەرامبەرى دۆزا کوردان و بەلاڤکرنا بانگەشەيىن سوڤيەت ب زمانى کوردى دکر، CIA راپورتەکا تىروتهسەل لدور چالاکيىن سوڤيەت لسەر کوردان ب ريکا راديويآ نهيىنى NVOI و تيريفانى، هەروەسا پشتهفانيا پارتا کوميوڤنيزما عيراقى بو حکومەتا ئەمريکا ڤيکر (CIA, September ۲۰, ۱۹۷۹; CIA, September ۲۵, ۱۹۷۹). ب ئەڤى چەندى ديار ديت CIA دا ديارکرن سوڤيەت ب ريکا راديويآ NVOI و تيريفان و بەلاڤکرنا گوتاران دپوژنامەيىن سوڤيەتيدا و پارتين تيزيکى خو پشتهفانيا کوردان ب دژى تاران دکەت.

ل ئەيلوولا ۱۹۷۹ CIA دەلگەنامەيەکا خودا لژير نافى «کورد بەرهڤ ئيکگرتنى Kurds Looking Toward Unity» ڤه، ئەڤ چەندە خويا کريه، سەرەڤاى سنوورين نيڤدەولهڤى ل دووماهيى ب دروستى پيشهاتان بو کوردان رونکريه، پيدڤيه پينگافان بەرهڤ خەونا خو يا هزاران سالان باڤيژن و بەرهڤ ئيکگرتنى بچن، هەمى لايەيىن خو يىن سياسى يىن جوآروجور د چوارچووفەيەکى نەتەوہيى يى بهيژ و ئيکگرتيدا کوم بکەن، پيشهاتين ئيرانى دووماهيى ب هيڤيا کوردان بو بدەستڤهينانا ئوتونوميى ژ تاران نەهينايه، هەروەسا مرنا مەلا مستەفا بارزانى مەزنترين ئاستەنگ ئيخستينه دپيکا هاريکاريکرن دناڤهرا کوردين پوژهلات و پارتيا ديموکراتا کوردستانا عيراقيدا^(۲۱۶) (CIA, September, ۱۹۷۹)، ديسان سەرکردايەتيا نوى يا ئەڤى پارتى هەمى دەرگەهيىن هەڤکاريکرنى ل بەر KDPI گرتينه. هەروەسا کوردين پوژهلات نەشەرکەرین مەشقريه و تووشى هەمان چارەنڤيى ئيکەتيا نشتيمانى يا کوردستانى و پارتيا کوردستانا عيراقى ببوون. سەرەڤاى راگەهاندنا بارى نەئاسايى لسەر هەمى باژپرين باکوورى کوردستانى بو ماوہيى (۸) هەيشان ژلايى ئەنقەرە ڤه، ل ئەوى دەميدا کوردين باکوور ەندەک هاريکاري پيشکيتى کوردين پوژهلات دکر، و

پيزانيىن هەوالگيرى ل جيهانى بوو (Roop, 1969)

(۲۱۶) سەرۆکى پارتى ديموکراتى کوردستانا- عيراقى مسعود بارزانى دبەرەوہريىن خودا دايە ديارکرن پشتى مرنا مەلا مستەفا بارزانى ژى، هەر پارتى ل سەر هەولین خو يىن هاريکاريکرن KDPI بەردەوام بوو (بارزانى، ۲۰۲۱، ۲۶۲-۲۸۰). دبەرەمبەردا ژيدەرین دى يىن کوردى ديار دکەن ب هەمى شيوەيەکى پارتين پشتهفانيا پوژما خومەينى بو دژايەتيا KDPI دکر (قادر، ۲۰۱۶، ۱۵۰-۱۶۰).

بەردەوام کوردین باکووری ژ سنووری تۆرکیا دچوون دناڤ ئێرانییدا، دگەل ھەندیدا جوداھییایا دیرۆکی و ئایدۆلۆژی یا دناڤ لایەنێن سیاسی یێن کوردی دا ب بەردەوامی مایە، ھەمیان پێکھە خەبات بو بەستھەینانا مافین خو یێن نەتەوھیی دکر (The Middle East Magazine, September, ١٩٧٩).

ل ٦ ئەیلوولا ١٩٧٩ ھێزێن ئێرانی کۆنترۆل ل سەر باژێرێ سەردەشت دووماھی بنگەھێ بەیژی بزاڤا نەتەوایەتییا کوردی کر (KP ٠٠٠١٦٥, September ٨, ١٩٧٩). ژ فەرێژا ئەڤی چەندێ (لیژنا کاروبارێن دەرڤە - The House Foreign Affairs Committee) tee^(٢١٧) یا ئەنجوومەنێ نوونەرێن ئەمریکا ب ھووری دویشچوونا کاودانێن کوردان ل ئێرانی کر، و دا دیارکرن ل ٧ ئەیلوولا خومەینی راگەھاند شۆرەشا کوردی یا ھاڤی ژناڤرەن، و داخواز ژ ھێزێن کوردی ئەوین خو ڤەشارتی دکەین ژجھین خو بەیئە دەر و خو تەسلیم بکەن. دھەمان دەمدا؛ مەھدی بازراگان سەرەدانا کوردستانی کر و سۆزدا دیبایێ ئاڤەدانکرن و پێشکەفتنیدا ھاریکاریا کوردان بکەت (Congressional Research Service, May ١, ١٩٨١, ٣١). ل ئەوی دەمیدا واشنتۆن راگەھاند پێدڤییە تاران کێشەیین خو ب پیکێن ئاشتیی چارەسەر بکەت، چونکی بکارھینانا لەشکەری ب دژی نەتەوھیی ئێرانی دی پەوشا ئێرانی پتر نەخووش و ئالۆز کەت، و دی ئێران کەفتە دقۆناغەکا گەلەک ترسناکدا (KP ٠٠٠١٦٩, September ١٢, ١٩٧٩). ل ١١ ئەیلوولا ١٩٧٩ بەیژترین ھێرشێن خومەینی راستەوخو ب دژی کوردان ھاڤنە ئاراستەکرن، خومەینی فەرمان ل ھێزێن خو یێن سوپایێ پاسداران، ھێزێن لەشکەری و ھێزێن ئاسمانی کرھێرشەکا بەرفەرھ یا تیرۆری بکەنە سەر ھەمی دەڤەرێن پۆژھەلاتا کوردستانی (The Worker Vanguard, September ١٤, ١٩٧٩; KP ٠٠٠١٧١, September ١٤, ١٩٧٩). دمرامبەری ئەڤی رەوشیدا کارگێریا کارتەری بی دەنگ مابوو بتنی دویشچوونا کارتیکرنا پێشھاتین ئێرانی ل سەر بەرژەوھەندییێن خو دکر و ب ھێچ پەنگەکی بایەخ ب زیندانکرن، ئەشەنجکەدان و سیدارەدانا کوردان و ھێرشێن خومەینی بو سەر گوند و باژێرێن کوردان نەددا، سەرەرای ھندی خو دکرە پارێزەرا مافین مروفی و دیموکراسی و

(٢١٧) ئەڤ لژنە ب خانەیا کاروبارێن دەرڤە یا ئەمریکا ژ دەیتە نیاسین و ل سالا ١٧٧٥ ژلایێ ئەنجوومەنێ نوونەرێن ئەمریکا ڤە ھاڤیە دروسکترن و ئەرکێ ئەوێ یێن سەرەکی کۆمکرنا راپۆرت و بەلگەنامەیان ل دۆر پێشھاتین تێڤدەولەتی بو کۆنگرەسی ئەمریکا یە (Westphal, 1942).

ئازادیا پاده رپرینی (1979, September 16, KP000110; Сенников, 1979, 2019, 87-88).

دئه فی چوارچوو قهیدا پوژنامه قانی ئه مریکی و په یامنی پوژنامه یا نیویورک تایمز ویلیهم سافیر خویا کریه پستی ژنافچوونا دهسته لاتا شاهی خومه نی تووشی بهیترین شوپه شا کوردی ببوو، چونکی هیژین کوردان شیان دماوه یه کی زور کورتدا پتیرا هیژین ئیرانی ژ باژپین کوردان ده ربکه ن، مه ترسیه ک بهیژ ئیخسته دناق حکومه تا خومه نییدا، پاشی حکومه تا ئیرانی ب فرۆکه یین هه لیکۆپته ر و (F-14) و فانتومین ئه مریکی هیرشکره سه ر کوردان و کورد نه چاربوون به ره ق چیا یانقه بچن. ل ئه وی ده میدا خومه نی بانگه شا «چه ژنا خوینی A Feast of Blood» دکر. هه می تشتی کوردان دقا ئه و بو مافی ژیان و هک ژیان ب کوردی بیت و بو ئه وان نه خه م بو چ ئالا لسه ر سه ری ئه وان بهیته بلندکرن، ئه وان بتنی دقا کاروبارین خو بریقه به ن و دابونه ریتین خو بیاریزن. ل ئه فی پوژنامه قانی ئه مریکی سافیری په خه یان ل حکومه تا ئه مریکا دگریت و ئاماژه ب ئه فی چه ندی دده ت، ل واشنتون هاریکاری وه زیری ده رقه بو کاروبارین پوژمه لاتا نیزیک هارولد هیتری ساونده رز به رپرسی سه ره کی بوو یی ریک ل به ر نوونه رین کوردان گرتی، و نه هیلا داخوایین میلله تی خو پیشکشی کارته ری ل کوچکا سپی بکه ت. ساونده رزی ب شه رمزاریقه دبه رژه وه ندیا خومه نییدا سه رده ری دگه ل دۆزا کوردان دکر (Septem- 20, Safire, 1979, September 16, KP000111; 1979, September 16, KP000111). ب ئه فی په نگی دیار دبیت سافیری رونکربو ئه مریکا پشته قانییا خومه نی بو ژنافرنا دۆزا کوردی دکر، و ب چ شیوازان نه دهیلا کورد دۆزا خو بگه هینن دامو ده زگه هیین ئه مریکا، و داخوازا هاریکاری بو چاره سه رکرنا دۆزا خو و واشنتون بکه ن.

دیسان سافیری دپاوتتا خو دا ئاماژه ب ئه فی چه ندی دایه، سیاسه تا کارته ری یا مافین مروفی نه بتنی مه رامبه ری دۆزا کوردی بی دهنگ و شه رمزار بوویه، به روقاژی تا پاده یه کی زور کار بو شکاندا کوردان کریه، چونکی ل سالا 1979 هه شت جاران فرۆکه یین ئیرانی یین (۷۴۷) که لو په لین خیزانین ئه مریکی قه دگوه استن ئه مریکا، و ل ده می دزفرینقه ئه و چه کی یه ده کی ئیرانی ژ ئه مریکا کری وه ک (F-14)، هاون، توپ و چه کین گران بو ئیرانی قه دگوه است و پاشی ئه و چه ک ب دژی کوردان بکارده ینا.

هەرۆه سا دایە دیارکرن ساوندەرزى دشیئا ئەوی چەکی فرینەکەت و دیار بکەت ئەمریکا پیدقی قەگۆهاستنا کەلو پەلانی. ساوندەرزى بکارهینانا چەکی ئەمریکی ب دژی تیرۆرستان ژلایى ئیسراییلیقە ل لبنان ئیدانە دکر، دگەل هندییدا چ پەیف دەربارەى بکارهینانا فرۆکە، تۆپ، هاوون و هەوین سەرکوتکرنا کوردان ژلایى حکومەتا کارتەریقە ب دژی تاران نەدھاتن بەلاقەکرن (Safire, 20 September, 1979).

ژلایەکی دیکە؛ رۆژنامەیا نیویۆرک تایمز ددەت دیارکرن دەمی کەسایەتیین وەک ساوندەرزى، نوونەری ئەمریکا ل ریکخراوا نەتەوہیی ئیکگرتی (ئەندرۆ جاکسون یۆنگ Andrew Jackson Young 30 کانوونا دووی 1977-23 ئەیلوولا 1979) و بەرپرستی ریکخراوا (کۆمەلا گەلین ئیکگرتی بۆ رزگارکرنا مرقایەتی)⁽²¹⁸⁾ (جیسی لويس جاکسون Jesse Louis Jackson 1971-1984) ب سەرەدان دچوونە رۆژھەلاتا ناڤین دشیان پرسیارا دۆزا کوردی ژ ھەقپەیمانین خۆ بکەن، و بیژنی بۆچی سەرکردەین ھەوہ یین نەتەوہیی ب دەنگین بڵند داخوازا دەولەتەک نەتەوہیی بۆ ھەلەستینیان دکەن؟ بۆچی نۆکە تێھینیین خۆینیینە و مافی یاسایی یی ئوتۆنۆمی بۆ میللەتی کورد دناق وەلاتی ئەوان بۆ خۆ دا لی قەدەغەکرییە؟ (Safire, 20 September, 1979). ل ئەقیری ئاشکەرا دبیت سافیری ھزردکر بەرپرست ئەمریکا ئەگەرئ سەرەکی یین پالان رژیمن ھەریمی ب تایبەتی ئێران بۆ ژناقبرنا دۆزا کوردی بوون، چونکی کەس نەبوو پشەقانییا دۆزا کوردی وەک یا ھەلەستینیان بکەت و فشاران ب ئیختە سەر ئەمریکا، داکو گفاشتان ب ئیختە سەر ئێران مافین کوردان بەدەت ئەوان و ئەمریکا بۆ خۆ ژى لدویف بەرژەوہندیین خۆ سەرەدەری دگەل دۆزا کوردی دکر.

ل 13 ئەیلوولا 1979 ئەندامی ئەنجومەنی نوونەران یی ئەمریکا یی ویلاہەتا (ئیندیانا Indiana State) یی ب سەر پارتا دیموکراتا ئەمریکی (لی ھیربیرت ھامیلتون Lee Herbert Hamilton 3 کانوونا دووی 1960-3 کانوونا دووی 1999) ئاماژە ب ئەقی چەندی دایە بەرپرست وەزارەتا بەرھەقانییا ئەمریکا دایە دیارکرن دەستھەلاتا تاران تووشی شۆرەشا کوردی ل باکووری رۆژئاقایی ئێران و ل دەقەرین دی بوویە، ھامیلونی

(218) ئەق ریکخراوہ ل سالا 1971 ھاتبوو دروستکرن و ئەرک سەرەکی یی ئەق ریکخراوئ ھۆشیارکرنا خەلکی و پەیداکرنا گیانی ھەفکاریکرنی دناقبەرا خەلکیدا و خۆشکرنا پشھاتین ئابووری یین ئەفریقیین ئەمریکی بوو، ل سالا 1984 دەیتە گرتن (Box1, folder1, 8/7/75-, 7 August, 1975).

رونکریه کارگێریا کارتەری دڤیت پیککەفتەک نوی ب مفايی (۵) ملیۆن دۆلاران دگەل تاران مۆر بکەت. دبه‌رسقا هامیلتۆنیدا سەرۆکی ئەنجوومەنی نوونەرانی یی ب سەر پارتا دیموکراتا ئەمریکی قە (تۆماس فلیپ «تپ» ئۆنیل Thomas Phil- lip “Tip” O’Neill ۴ کانوونا دووی ۱۹۷۷- ۳ کانوونا دووی ۱۹۸۷) خۆیا کریه، ئەقان پاپۆرتان ھندەک پیزانیینی نەدروست و دوور ژ راستیی یین تیدا، و پیدفیه ل ئەقیری سیاسەتا ئەمریکا بهیته دیارکرن، و ئۆنیل ئاماژە ب ئەقی چەندی دایە: «ئەز ھەز دکم سیاسەتا مە لدۆر ئەقی چەندی پروون بکەم چ دانوستاندنن نوی دەربارە فرۆتا چەکی دگەل ئێرانی نەھاتینە ئەنجامدان، ھەرۆھسا چ دانوستاندن دەربارە مەشقرا سەربازین ئێرانی ژلای شاره‌زاین ئەمریکا قە نەھاتینە کرن، دیسان ئێرانی داخووا نوێکرا پروگرامی ئەمریکا یی پشته‌فانیکرا لەشکەری ل ئێرانی ۆک بەری نەکریه و ب تایبەتی چ گەنگەشە دەربارە فرۆتا ھەلیکۆپتەر، موشەک و تۆپان ۆک دپاپۆرتین راگەھاندنیدا ھاتینە بەلاقە کرن نەکریه» (Congressional Re-cord-House, ۲۴، ۱۳، September ۱۹۷۹). دیت راستی لدۆر پشته‌فانییا واشنتۆن بۆ تاران ب دژی کوردان بۆ ئۆنیل نەھاتبیت گوتن یان ئەوی نەفیا بیت دانپیدانی ب ئەقی راستیی بکەت، چونکی دراستیدا واشنتۆن ھاریکاری ب دژی کوردان پشکیشی تاران دکر.

ژبەر ئەوان ھیرشین بەرفرەھ یین ھیزین ئێرانی کرینە سەر دەقەرین کوردی، پۆزنامەین ئەمریکی پتر گرنگی ب پشھاتین دۆزا کوردی و سیاسەتا ئەمریکا و ئێرانی مەرامبەری کورداندا، چەندین پاپۆرت ل سەر کوردان بەلاقە کرن، ئەق پاپۆرتین راگەھاندنا ئەمریکا بەرپرسی ئەمریکی ۆک سیناتۆران بهیز پالدا دۆزا کوردی دناق کۆمبوونین ئەنجوومەنی نوونەرانی و پیرانی یین ئەمریکیا گەنگەشە بکەن، دئەقی بیافیدا بۆ جارا دووی ل ۱۴ ئەیلوولا ۱۹۷۹ ئەندامی ئەنجوومەنی نوونەرانی یی ویلايەتا ئیلنوی رۆبیرت ھیزری میشیل پاپۆرتەک لژیر ناڤو نیشانین «کوردین دەرڤەیی مەنجەلی The Kurds Beyond the Melting Pot» پشکیشکر و تیدا ئاماژە ب ئەقی چەندی دایە: «رژیمما خومەینی (شەری جیھادی) ب دژی کوردان ئەوین داخوایی بۆ پەیفەکی بتی (مافین یاسای یان مافین مرقی) بۆ خو دکەن راگەھاندی، ل UN گەنگەشە لدۆر فەلەستینیان دەیتە کرن، بەرۆقاژی چ پەیف مەرامبەری کوردان

ناهیینه گوتن. ل کونفرانسی هافانا یی (ژناقبرنا نه‌ته‌وه‌ییان) کاستروی و کومپانیان هی‌رش دکرنه سهر ئیسرایلی و پیک بو بزاقا فه‌تح فه‌دکرن، دگهل هندیدا که‌سه‌ک ئاماده نینه په‌یقه‌کی بتنی پیش کوردانقه بیژیته، ئەف چه‌نده جهی شه‌رمزاری، سه‌رنجی و سه‌رسوورمانییه؟! (Congressional Record-House, September ١٤, ١٩٧٩).

هه‌روه‌سا درێژه‌پیدانا گۆتارا خۆدا میشیلی خۆیا کرییه: «کورد به‌رده‌وام ده‌ولێن خۆدا بو ئارمانجین خو سه‌ربه‌خو بوون، واته که‌سی پشته‌قانی لینه‌دکر یان ئه‌و پالنه‌دان بو ئارمانجین ئه‌وان... رێژه‌یا کوردان زۆر پتره ژ ئه‌وان فه‌له‌ستینیان یین سه‌رده‌می داگیرکاریا به‌ریتانیا داخوازا فه‌له‌ستینی دکر. کوردان مافه‌کی سرۆشتی، نه‌ته‌وه‌یی و ئه‌ردی ده‌وله‌تبوونی ژ فه‌له‌ستینیان پتر هه‌ی و کورد گه‌له‌ک ژ بزاقا فه‌تح ئه‌وا ب گرووپه‌ک تیرۆستی دناف گه‌له‌ک وه‌لاتین عه‌ره‌بیدا ده‌یته وه‌سفکرن باشترن. ئه‌و داخوازی و ته‌کتیکین ژلای عه‌ره‌بان قه‌ ده‌رباره‌ی مافین بزاقا فه‌تح و فه‌له‌ستینیانقه ده‌اتنه‌ خواندن پتر بو کوردان گونجانه نه‌ک بو فه‌تح و فه‌له‌ستینیان. ده‌می هه‌قه‌یما نه‌ک عه‌ره‌بان به‌ری چه‌ک، توپ، فرۆکه و تانکین خو دده‌ته کوردان چه‌ ده‌نگین ب‌ل‌ند ده‌رباره‌ی ئیدانکرنا کریارین ئه‌وان ناھین به‌یستن. ل دووماھیی میشیلی ئاماژه ب ئه‌فی چه‌ندی دایه ئه‌گه‌ر ئه‌و گۆتارین پیش فه‌له‌ستینیانقه هاتینه‌ خواندن جهی خو بگرن دی ل ئه‌فیری ب ئاشکه‌رای دیار بیت سه‌رده‌ریا جفاکی نیقه‌ده‌وله‌تی دگهل کوردان خیانه‌تکارییه» (Congressional Record-House, Sep- ١٤, ١٩٧٩, tember). ب ئه‌فی شیوه‌ی دیار دبیت میشیلی دفا بیژت پندفیه کارگیریا کارته‌ری سیاسه‌تا خو مه‌رامبه‌ری دۆزا کوردی بگوهو‌پیت، چونکی زۆمه‌کا ئیکجار زۆر لژیر په‌رده‌ییا پاراستنا ئیک پارچه‌یی و سه‌روه‌ریا ئیرانی یا ل کوردان ده‌یته‌ کرن.

دچارچوو‌فی ئه‌وان داخوازیی حکومه‌تا تاران ژ حکومه‌تا واشنتۆن دکرن، ل ١٤ ئه‌یلوولا وه‌زاره‌تا ده‌رفه‌یا ئه‌مریکا بروسکه‌یه‌کا نه‌ینی بو بالیۆزی خو لوویل بروس لاینگنی ل تاران فریکر و تیدا هنده‌ک پیزانین لدۆر ل‌فینین سو‌فیه‌ت لسه‌ر سنووری ئیرانی و چالاکیین ئه‌وی یین له‌شکه‌ری ل ده‌قه‌ری و پشته‌قانی سو‌فیه‌ت بو کوردان ل ئیرانی دیار کرن، و داخواز ژ لوویل بروس لاینگنی کر ئه‌فان پیزانینان

ب تایبەتی پشتهفانییا سوڤیهت بو کوردان ل باکووری پوژنئافایی ئێرانى دووپات بکەت، داکو دکۆمبوونین خو یین داها تیدا دگەل بەرپرسین ئێرانى گەنگەشە بکەن، حکومەتا ئەمریکا دڤیا ئەقان پیزانینان پشکیشی حکومەتا مەهدی بازارگانی بکەت، داکو ئێران ب شیویهکى باش ب ئەمریکا ڤه بهیتە گریدان، و پشتی سەرکەفتنا حکومەتا شوڤەشئ ل ئێرانى و ب تایبەتی ل دەڤەرین کوردی، ئەمریکا دڤیا خو زور نیزیکی بەرپرسین نوی یین ئێرانى بکەت، و ئەمریکا دڤیا ب ئەڤى پیکى (یاریان ب میشکى) هەندەک بەرپرسین ئێرانى بکەت و بو دیار بکەت ئەمریکا دگەل ئیک پارچەى و سەرورەریا ئێرانییه، ئەمریکا ب پیکا ئەقان پیزانینان دڤیا خالین بهیز و لاوازین حکومەتا ئێرانى بزانی و «دوو چیچکان ب بەرەکى بکوژیت»، واتە دڤیا خو باش نیزیکی حکومەتا نوی یا ئێرانى بکەت، و ژ سوڤیهت دوویر بکەت، داکو گۆمانا حکومەتا ئێرانى ژ مایتیکرنا کاروبارین نافخویى یین ئێرانى و پشتهفانیکرنا ئوپوزسیون ل باکووری پوژنئافایی ئێرانى ژلایى ئەمریکا ڤه ژنافبەت (Gasiorowski, 2012, 63; Emery, 2011).

ل ئەوى دەمیدا هیژین ئێرانى زور ب کوردانڤه شەپزەببوون و نەدزانی ب شیویهکى پیکخستى هیژشان بکەنە سەر کوردان، و ژبەر ئەوى کارتیکرنا بزافا نەتەوایهتیا کوردی ل ئێرانى کرى و پشها تین ئەوى ئالۆزکرین، بەرپرسین ئێرانى نەچارکرن داخوازا پشتهفانییا ئەمریکا بکەن، ژبەر هندی ل ۱۵ ئەیلوولا ۱۹۷۹ رادیویا تاران بەلافکر ب مەرەما کونترۆلکرنا دەڤەرین کوردی ل باکووری پوژنئافایی ئێرانى، بەرپرسین حکومەتا تاران داخوازا نویکرنا یاسا سالا ۱۹۴۷ یا تیدا مۆلەت ب ئەمریکا هاتیه دان بنگەهین خو ل ئێرانى ڤهکەت کر (Congressional Research Service, May ۱, ۱۹۸۱). دبیت مەبەستا بەرپرسین ئێرانى، ژ ئەڤى چەندى ئەو بیت دا راپوژکارین ئەمریکا هاریکاریا ئەوان ددارشتنا پلانین ب دژی کوردان بکەن، چونکی هیژین ئێرانى نەدزانی دى ب چ شیواز شین لسەر لقینین هیژین کوردیدا زالبن.

پتریا بریارین ئەمریکا دئەوى ماوهیدا دەربارەى پوژمەلاتا نافین و ئێرانى داین ئەگەرى سەرەکی یین ئەوان دزڤیت بو کارڤەدانا دۆزا کوردی لسەر رهوشا دەڤەرى، و مەترسییا دۆزا کوردان لسەر بەرژەوهندیین ئەمریکا دپوژنامەین ئەمریکا

دا دهنگه دابوو (KP٠٠١٧٢, September ٢٩, ١٩٧٩), بۆ وینه ل ١٦ ئه یلوولا ١٩٧٩ فه رماندی گشتی یی هیزین ئه مریکا (ئیدوارد چارلز «شه رمن» میهر Edward Charles “Shy” Meyer ٢٢ خزی رانا ١٩٧٩-٢١ خزی رانا ١٩٨٣) دایه دیارکرن ب فه رمانا کارته ری سه روکاتیا هیزه کا (١٠٠) هزاری کرییه و خویا کر:» کارێ ئه فئ هیزێ یی سه ره کی مایتیکرنا بله زه ل که نداقی و ده فهرین دی یین به ره مه یینانا نه فتی و دویچوونا کارتیکرنا پرسین نه ته وه یین ب دژی حکومه تین وه لاتین خو شه ردکر ژ ئه وان کوردان بوو، ههروه سا هه ر ئه رکه کی سه روک ب ئه فئ هیزێ راسپیریت ئاماده یه ئه نجام به ده ت» (عه بدوللا، ٢٠١٣، ٢٦٨).

وه ک به ری نوکه ئاماژه پیهاتیه دان، ریفه به ری NSC یی ئه مریکا برژینسکی داخوازا ژ CIA کر دویچوونا دۆزا کوردی و بانگه شین سو فیه ت ل ئیرانی بکه ن. دبه رامبه ردا ل ١٨ ئه یلوولا ١٩٧٩ CIA دانامه یه کیدا بۆ برژینسکی دا دیارکرن بنگه یین CIA ده ست ب دویچوونا کارتیکرنا دۆزا کوردی و بانگه شین سو فیه ت ب زمانێ کوردی کربوون، ده مه مان ده مدا نفیسینگه ها FBIS ل له نده ن پاسپارد دویچوونا دۆزا کوردی بکه ت، چونکی هنده ک کارمه ندین کورد هه بوون و دویچوونا راپورتین رادیویا ئیری شان یا زمانێ کوردی دکر. ژ لایه کی دیفه CIA دایه دیارکرن دنا فبه را ٢ تا ٣ هه فتیاندا دی وه رگیره کی زمانێ کوردی ل نفیسینگه ها FBIS ل عومانا پایته ختی ئوردنی زیده که ت، و لیگه رییان بۆ روژنامه (ریا تازه) یا ل ئیری قانی ب زمانێ کوردی ژ لای سو فیه تقه ده اته به لافه کرن ده ستپکر بوون. FBIS دایه دیارکرن مه ره ما دیارکرن فشارین سو فیه ت لسه ر کوردان ئه و بوو دا پشتی هینگی به راوردیی دگه ل راپورتین رادیویا ئیری شان یا بزمانێ کوردی بکه ن، و دایه رونکرن پیدفیه تا ده ستپکا چریا ئیکی ئه ف پرۆسیسه ب دووماهی به ییت. دیسان CIA دایه رونکرن ژ به ر به رده ست نه بوونا به لافوکیین سو فیه ت یین ب زمانێ کوردی ئه وان ب هووری دویچوونا رادیویا نه یینی NVOI و ئیری شان دکر، و پاشی دایه ئاشکه را کرن نفیسینگه ها ئه فئ رادیوی ل باژیرێ باکو بوو، ب زمانێ فارسی راپورتین خو به لافه دکر، دگه لدا زۆر جارن ئاماژه ب دۆزا کوردی ددا، ب به راوردی دگه ل راگه هاندنا سو فیه تی راپورتین ئه فان رادیویان زۆر به رفه ره و پری پیزانین بوون، دگه ل هنیدا په یامین ئه وان وه ک په یامین راگه هاندنا سو فیه تی ب شیوه یه کی گشتی بوون (CIA, September ١٨, ١٩٧٩).

(۲۱۹) چۆمىسكى ئىك ز نافرترىن زانائىن ئەمىرىكى يە گرنگىيەك تاييەت دايە پرسا كوردى ل پۆژھەلانا نائىن و ل دۆيىف ھزوربىرىن ئەوى چ جاران ئىران رازى نايىت مافىن كوردان بەدەتتى، بەرۇقۇژى دى بەردەوام مەرامبەرى پرسا كوردى ل دەقەرئى تۆند بىت (Abdulla, 15 February, 2011).

مروڤی یی ئەمریکی (کلیفلاند لۆوئیلین «کلیف» رۆبسن Cleveland Lowellyn Robinson “Cleve” ١٩١٤-١٩٩٥)...هتدر (کۆمیتا رزگارکرنا ئێران The Committee to Save Iran) راگهاند و ئارمانج ژ ئی نشاندا سیاسەتا ئێران مەرامبەری کوردی و دانەنیاسینا دۆزا کوردی و پێشهاڵین ئێران ل ئەمریکا بوو، چونکی ل ئەوی وەختیدا خومەینی راگهاند بوو داخوایین کوردان پلانهک CIA و جوھییان بۆ دابەشکرنا ئێران بوون، دەرەمبەر دا تالبی دا ئاشکەراکر داخوایین کوردان چ پەپوەندی ب ئەمریکا و جوھییانقە نین، و وەک هەمی نەتەوہیین جیھانی کوردان مافی هە داخوایا مافین خو یین نەتەوہیی بکەن (The Militant, September ٢٨, ١٩٧٩). ل ئەوی دەمیدا؛ چۆمکی دیارکر دۆزا کوردی ل ئێران ب شۆپەپەکی گشتی وە مەترسی بۆ سەر بەرژەوہندیین ستراتیژی یین ئەمریکا هاتیە نیشاندا، لەورا بەردەوام چارەنقیسی ئەوان کەفتیە بەرسەرکوئکرنی ژلای ئێران قە و پیدقییە دۆزا کوردی وەک پرسیەکا مروڤایەتی بەیتە نیشاندا (Mohsen, ١٩٩١, ١٠٢).

ل ئەوی وەختیدا راگهاندنا ئەمریکا هزردکر سیاسەتین ئەمریکا بیوون ئەگەرئێ شکاندا شەپین ئازادیخوازین کوردان دگەل حکومەتا تاران، بەپرسی ئەمریکا بەردەوام ژ سەرکەفتین کوردان ل سەر هیژین ئێران دترسیان و وەسا هزردکر هەر تشتەکی کورد ب دەستخوڤەبینن دی راستەوخو نەتەوہیین دی یین ئێران هی پالدا و داخوایا هەمان تشت ژ حکومەتا ناڤەندی یا تاران کەن، دئەنجامدا دی ئێران دابەش بیت و زیان ب بەرژەوہندیین ئەمریکا کەفن (Ocala Star-Banner Newspaper, September ٢١, ١٩٧٩)، دئەفی بواریدا ل ٢٠ ئەیلوولا ١٩٧٩ دپاڤۆرتەکا خوڤا لژیر ناڤو نیشانین «سیاسەتین ئەمریکا شەپین ئازادیخوازین کورد ژناڤەرن The U.S. Policies Undercut Kurds’ Valiant Fight» رۆژنامەیا بلید (The Blade Newspaper) یا ئەمریکی دایە دیارکر «راستە کوردین رۆژەلات هەڤەپەیمانین سوڤیەتن دگەل هندیڤا نەتیک ئایدۆلۆژینە، ئەڤ مروڤین خوین گەرم و بی زیان ئامادەنە هاریکاریان ژ هەر ئیکی وەرگرن دا حوکمی ئۆتۆنۆمی بدەستڤە بھینن، کورد داخوایا ئەوی جوڤی حوکمی ئۆتۆنۆمی ئەوی دپەیمانا سیڤەر یا سالا ١٩٢٠

(٢٢٠) هەر وەسا ب رۆژنامەیا تۆلید بلید یا ئۆهایو ژ ئی نافدارە، ئیک ژ کەفتین رۆژنامەین ئەمریکا یە و ل ١٩ کانوونا ئیک ١٨٣٥ هاتیە وەشاندا (<https://www.toledoblade.com>, The Toldeblade).

پى ھاتىە دان ناکەن، ئەوان مافى ژيانى دڤىت وەک کورد بژين، بو ئەوان نەخەمە دبن سىبەرا ئالايى کىڤە بن، ئەو داخواز ئۆتۆنۆمىي نەک سەربەخۆبوونى دکەن، ئەوان دڤىت ئەو بىتنى بن و ئازادى ب ئەوان بەيتە دان و پىز ل زمان و دابونەريتىن ئەوان بەيتە گرتن» (The Blade Newspaper, ۲۱ September, ۱۹۷۹). ھەرچەوايىت نۆکە سىاسەتا کارتەرى يا مافىن مرۆڤى نەبىتنى مەرامبەرى کوردان بى دەنگ مايە، بەرۆڤاژى ب ھۆشيارى کاردکەت ئەوان ژناقىبەت و ھىزىن ئىرانى يىن ب چەک و فرۆکەيىن ئەمریکا دکۆژن و دامو دەزگەھىن ئەمریکا چاڤىن خو لىگرتىنە، و خو بى دەنگ کرینە دى بىژى)) يىن دشاخى گايىدا ((نقىستين و چ کريارىن ھۆڤانە يىن ئىران ب دژى کوردان ئەنجامدەت نابىنن (The Blade Newspaper, ۲۱ September, ۱۹۷۹).

کوشتنا کوردان ژلايى حکومەتا خومەينڤە ل ئەمریکا دەنگڤەدا و گەلەک جارن بەرپرسىن ئەمریکا ب تايىهەتى سىناتۆرىن ئەمریکا داخواز ژ حکومەتا ئەمریکا دکر پشتا خۆنەدەنە کوردان و ھاريکارييا ئەوان بکەن، دئەڤى بياڤىدا ل ۲۱ ئەيلوولا ۱۹۷۹ ئەندامى ئەنجومەنى پىرانى ئەمریکا يى ويلايەتا) ماساشوتس (Massachusetts يى ب سەر پارتا ديموکراتا ئەمریکی ڤە (ئيدوارد مۆر کيندى ۷ Edward Moore Kennedy چريا دووى ۱۹۶۲- ۲۵ تەباخا ۲۰۰۹) دکۆمبونەکا ئەنجومەنى پىراندا، دىياڤى بەرنامى تەندروسىتيا نىشتىمانى يى ئەمریکا ئامازە ب ئەڤى چەندى دايە:» نۆکە حکومەتا ئىرانى يا کوردان دکۆژيت، ژبەر ھندى ئەز وەسا ھزر دکەم پىدڤى ناکەت ئەم پشتا خو بدەينە جىھانى يان پشتا خو بدەينە ئەمریکیان، مە کارىن گرنگ دناڤخوڤى وەلاقى و دەرڤە دا يىن ھەين پىدڤىيە ئەنجامبەدين... » (Congressional Record-Sen-ate, ۲۱ September, ۱۹۷۹). ئيدوارد مۆر کيندى دڤيا حکومەتا خو پالبدەت، دىياڤى پىدڤىيىن تەندروسىتيدا ھاريکارييا کوردان بکەت، دگەل ھنديدا، حکومەتا ئەمریکا چ سىاسەت و ھەلوڤىست مەرامبەرى کوشتنا کوردان ل ئىرانى ژلايى پڤژىما خومەينڤە نەديارکرن (The Los Angeles Times, ۲۹ September, ۱۹۷۹; The Baltimore Sun, ۱۰ October, ۱۹۷۹; KP۰۰۰۱۷۲, ۲۹ September, ۱۹۷۹).

ژلايەکى دىڤە؛ ئەمریکا ھزر دکر دى سۆڤىهەت ب بەھانەيا پاراستنا کوردان بەرەڤ دەڤەرین باکوورى پۆژئافايى ئىرانى ھىت، ژبەر پىشڤەچوونا پەوشا خرابا ئىرانى و

بەرفەرەه‌بونا پێگەهێ سۆفیه‌ت ل ده‌قه‌ری، و کارتی‌کرنا ئەوێ لسه‌ر بەرژوه‌ه‌ندییێ ئەمریکا ل ئێرانێ، ژبو د‌وو‌یر‌کرنا ئێرانێ ژ کارتی‌کرنا سۆفیه‌ت ئەمریکا ده‌ست ب چەند س‌تراتیژیان کر، و ل ٢٤ ئەیلوولاً ئەندامێ NSC بو کاروبارین باشووری ئاسیا و کێشه‌ییێ UN (تۆماس پی. تورنتو Thomas P. Thornton) برۆسکه‌یه‌ک بو بەرپرسی NSC برژینسکی فرێکر، و ئاماژه‌ ب ئەقێ چەندی دایه‌ پێدقییه‌ حکومه‌تا ئەمریکا بو خه‌لکی ئێرانێ دیار بکه‌ت، ئەمریکا هه‌ولده‌ت ئێمناهی و سه‌روه‌ریا ئێرانێ بپاریزیت، چونکی ئەمریکا و ئێران هه‌قه‌یه‌مانن و په‌یوه‌ندییێ د‌وو‌یر و درێژییێ د‌گه‌ل ئیک هه‌ین، و پێدقییه‌ ئەمریکا و ئێران پیکشه‌ کاری ژبو نه‌ه‌یلانا بەرفەرەه‌بونا پێگەهێ سۆفیه‌ت ل ده‌قه‌ری بکه‌ن، و واشنتۆن د‌لنایێ ده‌ته‌ تاران ب ه‌یچ ره‌نگه‌کی مایتی‌کرنی د‌پرسیێ نافخوین ئێرانیدا ناکه‌ت (NSC, ٢٤, September, ١٩٧٩; Carson, ٢٠١٨, ٢٨٧). د‌گه‌ل ئەوێ پرۆسیسا س‌یداره‌دان و سه‌رکو‌تکرنا کوردان ژلایێ پ‌ژێما خومه‌یه‌نیقه‌ ده‌ستی‌کری بتنی ئەمریکا هزر ل پاشه‌روژا خو ل ئێرانێ د‌کر، و چ گرنگی ب بنه‌مایێن سیاسه‌تا خو یا ریزگرتنا مافین مرو‌فی ده‌رباره‌ی دۆزا کوردی ل ئێرانێ نه‌ د‌دا.

به‌رو‌ف‌اژی ل ئەوی ده‌میدا بتنی ئەمریکا د‌فیا پێگه‌هێ خو ل ئێرانێ بپاریزیت، داکو چاقدیرییا شیانین ه‌یزین موشه‌کین سۆفیه‌ت بده‌ستقه‌به‌ینیت، و وه‌ک کارته‌ک فشاری بو بده‌ستقه‌ه‌ینا ئارمانجین بکاربه‌ینیت، و ئەف چەنده‌ د‌برۆسکه‌یه‌کا CIA ده‌می ل دووماه‌یه‌یا ئەیلوولاً راویژکاری سیاسی CIA جو‌رج ده‌بلیو کیف د‌گه‌ل بالیوژی ئێرانێ عه‌باس ئەمیر ئەنتیزامی ل ستۆکهۆلم کۆمبووی، و تیدا باسی گرنگییا (سیسته‌می چاقدیرییا یی هه‌والگیر یی ئەپیکس The Apex Spy System)^(٢٢١) بو چاقدیری‌کرنا لقین، چالاکی و پشته‌فانیا ه‌یزین عیراقی و سۆفیه‌ت بو ئۆپۆزی‌سیونا ئێرانێ لسه‌ر سنووری باکووری پ‌وژ‌ئا‌فایێ ئێرانێ کر بوو، هه‌روه‌سا جو‌رج کیفی دایه‌ دیارکرن، م‌فایێ سیسته‌می چاقدیرییا ئەپیکس ئەو بوو د‌شیان دابو د‌گه‌ل (سیسته‌می

---

(٢٢١) ئەف سیسته‌مه‌ ل سال‌ا ١٩٧٠ CIA دروستکریه‌ و ل سال‌ا ١٩٧٥ ل ئێرانێ ژبو چاقدیری‌کرنا لقینین هه‌فسنوورین و ده‌قه‌رین ده‌ورووبه‌ر (ده‌قه‌رین کوردان) بکاره‌ینابوو و ئارمانجا سه‌ره‌کی ژبکاره‌ینانا ئەفی سیسته‌می چاقدیری‌کرنا لقینین سۆفیه‌ت بوو(العکيلي، ٢٠١٨، ٢٨٧).

تاکسمان یی ئەلکترۆنی (Tacksman Electronic System)^(۲۲۲) ئەو سیستمی پیشکەفتی یی ئەمەریکا بۆ چاقدێریکەرنا لقینین سۆفیهت و ئۆپۆزسیۆنا ئێرانێ ب تایبەتی دەقەرین کوردان ل باکووری پۆژناقی ئێرانێ دانای کار بکەت، و دا هەر دوو پیکشە چاقدێرییەکا بهیژتر ل سەر لقینین دۆژمین ئێرانێ کەن (العکلی، ۲۰۱۸، ۲۸۷). ئارمانجا ئەمەریکا ژنەقێ چەندی ئەو بۆ سیاسەتەکا نوی ل ئێرانێ پەیرەو بکەت و دبەرژەوهندیی ئێرانیدا بکاربهینیت، داکو تاران هزر بکەت ئەمەریکا هەولددەت سەروەریا ئێرانێ بپاریزیت.

ل ئەوی ماوهی کارگیریا کارتەری ئەوا چ هەقسۆز لدۆر پسا کوردان نەهەین، وەسا هزرەدر پیدقیین ئێرانێ ب کەلوپەلین سەربازی یین ئەمەریکا باشتین ستراتیژیە بۆ قەکرنا دەرگەهین نوی بۆ خوشکرنا پەیوەندیین ئەمەریکا دگەل پژیما خومەینی (Farber, ۱۱۹, ۲۰۰۴). ژلایەکی دیکە؛ هەر ل ئەوی دەمیدا ئەنجومەنی پیرانی ئەمەریکا بەحسێ مافین کوردان و دۆزا ئەوان کر، و هەر ئیک ژ ئەندامین ئەنجومەنی لاری لی پریسلیر یی ویلایەتا) باشووری، داکوتای (South Dakota، و (پاول سپایرۆس سەربانیس Paul Spyros Sarbanes ۳ کانوونا دووی ۱۹۷۷- ۳ کانوونا دووی ۲۰۰۷) یی ویلایەتا) ماریلاند (Maryland، یی ب سەر پارتا دیموکراتشەو نوونەرا ئەنجومەنی نوونەران یا ویلایەتا (ماین Maine)، یا ب سەر پارتا کۆماریکە (ئۆلۆمپیا جین سنۆ Olympia Jean Snowe ۳ کانوونا دووی ۱۹۷۹- ۳ کانوونا دووی ۱۹۹۵) دا دیارکرن سیستمی حکومەتین تۆرکیا و ئێرانێ و هیرشین ئەوان یین تۆند بۆ ژنافرنا ناسنامەیا کوردان دناق سنوورین ئەواندا مەترسیەک هۆقانه یا کوشتن، جینۆسایدکرن و قەگوهاستنا مروقانه، دیسان دایە دیارکرن وەک ئەق حکومەتە دیژن کورد نەتیرۆستن بتنی داخوازا مافین خۆ دکەن. ئەقە دژی هەمی یاسایین نیقدهولهتی و دژی بنەمایین UN نه، و بەردەوام حکومەتا ئێرانێ بزاقی دکەت سنوورین دگەل عێراقی و تۆرکیا بگریت و نەدهیلا هاریکاریین مروقاییەتی بگهەن کوردان (Congressional Record-Senate, ۲۰ Sepetmber, ۱۹۹۵). ل ئەقیری رۆن دبیت سنوی دقیا بیژت پیدقیە کارگیریا کارتەری هەلوێستەکی لدۆر پڕۆسیسا نەهیلانا کوردان ژلای ئێرانێ قە وەرگریت و

(۲۲۲) سیستمەکی چاقدێریا ئەلکترۆنی زۆر ژ سیستمی ئاییکس پیشکەفتیترە و CIA ژبۆ مەبەستین هەوالگیریی بۆ چاقدێریکەرنا شیائین موشەکین سۆفیهت بکاردهینان (العکلی، ۲۰۱۸، ۲۸۷).

فشاران بکەت سەر تاران پێکی بەدەت هاریکارییێن مەوقایەتی بگەھن کوردان.

ل ئەوی وەختیدا سیاسەتا ئێرانی مەرامبەری کوردان تۆندتر لێهاتبوو، و لدۆیف هزروبیرێن لیژنا کاروبارێن دەرڤەیا ئەمریکا ل ٢ چریا ئێکی ١٩٧٩ حکومەتا ئێرانی دوو کەسێن کورد سێدارە دان، و ب ئەفی شیۆی ژماران ئەوان کوردێن هەر ژ شۆباتا ١٩٧٩ تا ئەفی وەختی حکومەتا ئێرانی سێدارەداین گەشتە (٧٠٠) کەسان. ژبەر ئەوان زیانی کارێگەرێن هێزێن کوردی ل هێزێن ئێرانی داین، دەستەهلاتا ئێرانی نەچاربوو خۆ نیزیکی ئەمریکا بکەتفە، داکو بشیت ئەو چەکی ئێرانی یێ ل ئەمریکا بۆ ئێرانی پەوانە بکەتفە، چونکی ل ئەوی دەمی چەکی هێزێن ئێرانی کیم بوون و پێژەیه‌کا زۆرا چەکی وان کەفتبوونە ددەستێن هێزێن پێشمەرگە (Congressional Research Service, May ١, ١٩٨١). دگەرماتییا شەپێن کوردان دگەل ئێرانی، ل ٤ چریا ئێکی ئێرانیان ل باژێری نیویۆرک خۆپێشاندا ئەک لەر بارەگای UN ئەنجامدا و درویشمێن «کۆمکۆتیا کوردان ب پراوەستین» و «ئازادکرنا هەمی زیندانییێن سیاسی یێن ب دژی ئیمپریالیزی و نەسانسۆرکرنا پۆژنامەیی ئازاد ل ئێرانی» بڵندکر بوون، دەرەمبەر دا ل هەمان پۆژ هەندەک قۆتاییێن ئێرانی هاتە دناف خۆپێشاندا، و دیارکرن خەباتا کوردان بۆ مافی دیموکراسی ل ئێرانی لژیر پشتهفانییا ئیمپریالیزی و جوهییان (The Militant, October ١٩, ١٩٧٩).

دەرەمبەر دا ل ٥ چریا ئێکی ١٩٧٩ وەزارەتا بەره‌فانییا ئەمریکا راگەھاند، حکومەتا ئەمریکا دەست ب پەوانەکرنا چەکی یەدەکی ئێرانی ل ئەمریکا بۆ ئێرانی کریه. بۆ پتر بهێزکرنا سۆپایی خۆ مەرامبەری مەترسییێن ئۆپۆزیسیونا ئێرانی، ل ٧ چریا ئێکی ١٩٧٩ تاران راگەھاند حکومەتا ئەمریکا و تاران لەسەر دامەزراندنا بەرپرسی دۆسەیا کاروبارێن بالیۆخانەیا ئەمریکا ل ئێرانی لوویل بروس لاینگن وەک بالیۆزی فەرمی یێ ئەمریکا ل تاران پێکەفتن (Congressional Research Service, May ١, ١٩٨١). ل ئەقیری رۆن دبیت ئارمانجا ئێرانی ژ ئەفی چەندی بهێزکرنا پەیوەندییێن خۆ دگەل ئەمریکا بوو، داکو چەکی یەدەکی ئێرانی یێ ل ئەمریکا پەوانەیا تاران بکەت دا ب دژی هێزێن کوردی بکار بینیت، و ئارمانجا ئەمریکا ئەو بۆ قەرزی خۆ ل ئێرانی بەدەستفەبەینیت، و پاراستنا ژیا نا دیپلۆماتکار و پراویژکاری خۆ ل ئێرانی مسۆگەر

بکەت.

ل ئەوی دەمیدا (رێکخراوا هزروبیین کێکاران - The Workers Viewpoints Or- ganization-WVO)^(۲۲۳) یا لینی- مارکسی یا ئەمریکی و ئاسیایی ل نیویۆرک لدۆر خەباتا کوردان بۆ بدەستقەهینانا مافیڤن خۆ یێن دیموکراسی ئاشکەراکر، دبنەرەتدا راستی ئەقەیه دبیت کوردان هەندەک داخوازییڤن پەوا یێن یاسایی هەبن، بەلێ کورد ژلایێ هەوالگیریی ئەمریکا و سۆفیەتقە هاتینە بکارهینان، داکو پێنگاڤان ب دژی هەلوێستێن شۆرەشی باڤیژن، ژبەرەندی رێکخراوا WVO داخواز ژ جووتیار و کێکارێن ئێرانێ کر بەرژەوهەندییڤن خۆ بدەنە پەخەکی و ئێرانێ ژ مایتیکرنا ئەمریکا بپاریژن، ل ئەوی وەختیدا WVO دا دیارکرن مەزنترین مەترسی بۆ سەر ئێرانێ نە ژ ئەمریکا بەلکو ژ سۆفیەت دەیت، چونکی ئێران دناڤهرا چەندین گرووپیڤن سیاسی دا ژ ئەوان گرووپیڤن سیاسی یێن کوردیدا هاتیە دابەشکرن، و ئەف گرووپە شەری بۆ سەربەخوێا ئێرانێ ژ دەولهتێن زلهیز ناکەن، بەروڤاژی بۆ سیخوړڤن ئەمریکا و سۆفیەت کار دکەن (The Militant, October ۱۹, ۱۹۷۹). ل ئەڤیری دیار دبیت WVO هزردکر کورد خەباتی بۆ بدەستقەهینانا مافیڤن خۆ یێن دیموکراسی ناکەن، بەلکو سیخوړیی بۆ دەولهتێن زلهیز ب تایبەتی ئەمریکا و سۆفیەت دکەن و ئەف جوړە هزرە لدۆر کوردان دوورن ژ راستیی.

CIA و IHRDC خۆیاکریه هیزڤن کوردی ل ئێرانێ ب شیوهیهکی بهیز چاڤدیرییا پێشهااتان دکر و خۆ ژ هیزڤن لەشکەری ئێرانێ ددانەپاش، واتە تەکتیکا بەرهەفانیکرنی بکاردهینا، دەمی کورد کەفتینە دشەپیدا پتریا هیزڤن کوردی بنگهه و چەپەرڤڤن بچووێک کونترۆلکرن، هینگێ هیزڤن حکومەتا تاران چەکیڤن خۆ پادەستی کوردان کرن وبی ئازاردان هاتنە بەردان، پشتی هینگێ ل دەمی هیزڤن ئێرانێ هیزشکریه سەر ئەوان دەڤەرانشە، ب ڤرۆکەییڤن F-۱۴ و هەلیکۆپتەرەن بنگههڤن کوردان تۆپیاران دکرڤن و جهیڤن کوردان ب تۆندی خرابکرن. CIA دایە ئاشکەراکرڤن ژڤەرڤیژا سیاسەتا تۆندا هیزڤن ئێرانێ کوردان خۆ ڤهکیشا، دا زیان ڤی نەکەڤن و لەشکەری ئێرانێ

(۲۲۳) ل دەستپێکا سال ۱۹۷۰ ژلایڤن گروپەکی خواندڤن ئاسیا ڤه ب سەرۆکاتیا (جیری تۆنگ Jerry Tung) ڤه هاتبوو دروستکرت و ل سال ۱۹۷۶ نافێ خۆ بۆ رێکخراوا هزروبیرڤن کێکاران گوهوری (Durham & Chase-Dunn, 1981).

ده فەرین ئه وان گرتن، ئه و پێزانینی ب ده ست CIA که فتن داینه دیار کرن هیزین کوردی ئه وین ل باکووری پوژتافایی ئیرانی دناقه را (١٠) تا (٢٠) هزار هیزین مه شقکری بوون و گه له ک ژ ئه وان کوردین باشووری بوون، دیسان CIA پیشبینیا هندی کربوو، کو ئه ف هیزه ده هیقین داها تیدا به ره ف زیده بوونی بچن، چونکی به رده وام هیزین ئیرانی خو فیه دکیشان، شوپه شگیرین کوردین بی چه ک نه بوون، ب شیوه یه کئی ئاسایی ل ده می ئاشتییدا ژێ تاراده یه کئی باش چه ک هه بو و ئه وان هیرشین خو ب ئه وی چه کی ئه نجامد دان ئه وین ل ده می سه ردا گرتنا بنگه هین هیزین ئیرانی بده سته هینان و ئه وان نیزیکی (١٣) تانک و چه ندین پارچه یین چه کی گران ل مه اباد گرتبوون، پێژه یه کا باش یا چه کی ب قاچاخی بو ده فەرین پوژه لاتئی کوردستانی دهاته فریکرن (CIA, October ١, ١٩٧٩; KP ٠٠١٧٦, ١١, October ١, ١٩٧٩).

CIA ئاماژه ب هندی دایه تاران به رده وام گومان هه بوون عیراق، سو فیه ت، واشنتون و ئیسرایلی پشته قانییا کوردان ل ئیرانی دکر، سه رکرده یین کوردان ل ئیرانی په یوه ندی دگه ل کومیونیست و ریخکراوین چه پره و هه بوون. دیسان CIA دایه خو یا کرن چ به لگه نامه یین دروست یین تیدا دیار دکه ن عیراق پشته قانییا کوردان دکه ت ب ده ست نه که فتنه، دگه ل هندی دا ریگ ب کوردان ددا به یینه دنا ف سنووری ئه ویدا. هه رچه وایه CIA پونکریه هیزین ئیرانی ئه وین ل ده فەرین کوردی دناقه را (٣٠) تا (٤٠) هزار له شکه ر و جاشان بوون، ئیک یان دوو لیوا ژ ئه وان ل ده فەرین سه ر سنووری یین کوردان ها تبوونه بنه جه کرن. ژلایی خو فیه راگه هاندنا ئیرانی دا دیار کرن (٥) هزار سو پایی پاسدارن و هیزه کا جاشان یا ژ نه ته وه یین ئیرانی ها تیه جیکرن، و پشته قانین خومه ینی ل ده فەرین کوردی بو پشته قانیکرنا هیزین حکومه تا نافه ندی ها تبوونه بنه جه کرن (CIA, October ١, ١٩٧٩). سه ره رای هاریکاریکرنا ئه مریکا ژلایی چه کی و هه والگیریه بو هیزین پزیم خومه ینی به رده وام ئیرانی ئه مریکا ب پشته قانییا کوردان تومه تبار دکر، ئه فیه ل ده مه کیدا بوو بتن عیراقی و هنده ک وه لاتین هه فیه یمانین سو فیه ت مینا بولگاریا، پو مانیا، کو با و چیک دگه ل فه ره نسا ب ریکا کومه لا هه فکار یین پزیشکین جیهانی هاریکاریا کوردان دکر (عه له مدار، ١١ ئه یلو لا ٢٠٢٢؛ مه حموود، ٢٥ چریا دووی، ٢٠٢١).

ل چریا ئیککی ۱۹۷۹ ژبەر کارتیکرنا بزافا نەتەواوەتییا کوردی ل سەر ئێرانێ مەترسیین زۆر کەفتنە سەر بەرژەوهندییین ئەمریکا، ژبەر هندی ل ۹ چریا ئیککی ۱۹۷۹ ئەنجوو مەنێ پیران یی ئەمریکا کۆمبوونە ک ل دۆر پێشھاتین نافخووییین ئەمریکا و دەرفە گرێدا، دئەقی کۆمبوونیدا نوونەرێ ویلاوەتا نیوجیرسی (ویلەم وارن برادلی یی نافدار ب « بیل برادلی William Warren Bradley - Bill Bradley ۳ کانوونا دووی ۱۹۷۹- ۳ کانوونا دووی ۱۹۹۷) وتارە ک ل دۆر مەترسییا هیزان ل سەر ئاسایشا نەتەوایی یا ئەمریکا پێشکێشکر، و تیدا ئاماژە ب پێشھاتین ئێرانیدا و دایە دیارکرن ئالۆزین ئێرانێ ب تایبەتی یین دەفەرین کوردی ئەو پارچەیا جیھانی زۆر ئالۆزکریه، و ئەگەر ئیک ب هوووری بەریخۆبەدە ئەوان پێشھاتین پستی کانوونا ئیککی یا سالا ۱۹۷۸ ل کوردستانی رویداین دی ب ئاشکەرای مەترسیین ل ئێرانێ ھاتینە پیش بۆ دیاربەن، دراستییدا پروسسێسا مۆدرینکرا ئێرانێ ب تۆندی شکەستن ھینایە، دشیان دا نینە بەینە کونترۆلکرن ئێران یا بەرەف دابەش بوونیقە دجیت، ئەف چەندە مەترسیدارتین ئاریشەیا بۆ ئەمریکا ل دەفەرێ، لەوێ پێدقییە ئەمریکا بەریخۆبەدەت پێشەچوونا بزافا نەتەواوەتییا نەتەواییان وەک کوردان ل دەفەرێ، ل پۆژھەلاتا نافین بتنی دۆزا فەلەستینیان نینە، بەروڤاژی ل ئێرانێ دۆزا کوردان، بەلوجیان و عەرەبان ھەیا. پێدقییە ئەمریکا بەریخۆبەدەت شەرپن دناڤەرا نەتەواییان دا ل دەفەرێ (Congressional Record-Senate, October ۹, ۱۹۷۹). ل سەر سیبەرا ووتارا برادلی دیار دیت، ئەوی دقیا بژت پێدقییە حکومەتا ئەمریکا خو نژیکی کوردان بکەت و بیته ھەقەیمان دگەل ئەوان، داکو ب پیکا ئەوان بشیت بەرژەوهندییین خو ل ئێرانێ بپارێزیت، چونکی برادلی ھزردکر ئەگەر ئەمریکا بشیت کوردان پازی بکەت، ھینگێ دا نەتەواییین دی ژ ب شیوہیەکی راستەوخو پازی بن، چونکی ل ئەوی دەمی فشارا کوردان ژیا ھەمی نەتەواییین دی ل سەر دەستھەلاتا ئێرانێ زیدەتر و بەیتر بوو.

ژبەرگرنکی پینەدانا ئەمریکا و جفاکی نێقدەولەتی ب دۆزا کوردی و نەبوونا چەکەکی باش دەستێ کورداندا دابشین پی ب دژی ھیزین ئێرانێ شەری بکەن، ب مەرھەم بەستفە ھینا چەکی ھیزین کوردی نەچاربوون پەنایی ببە بەرھندە ک ستراتیژییین دی وەک گرتنا سەربازین ئێرانێ یان ھێشکرنا بنگەھین دوویر یین ھیزین ئێرانێ، بۆ نمونە ل ۱۱ چریا ئیککی ۱۹۷۹ ھیزین کوردی دوو بنگەھین سەربازین ئێرانێ ل سەر

سنووری عێراقی کۆنترۆڵکرن و کوردان (٤٥) سەربازین ئێرانێ وەک باریته گرتن. د هەمان دەمدا خومەینی پێنگاڤ بۆ دەستووریکرنا پۆلی خۆ ب پێکا ئەنجومەنی نوونەرانی یی لاواز و بێ دەستەلات هاقیت، و خومەینی خۆ وەک تاکە دەستەلاتدار و نوونەری خۆدی لەسەرانی ئێرانێ دا نیاسین. پشتی بەلاقبونا ئەفی دەنگو باسی ئیدی توندوتیژیان ل کوردستانی سەرهلدا (October ١٢, KP٠٠٠١٧٧, ١٩٧٩)، هەرۆسە ل هەمان پۆز CIA دا دیارکرن «شۆرەشا کوردی وەک مەترسیەکا هەستیار بۆ خومەینی هاتیه پیش و کی دی داخوازا هاریکارییی بۆ کوردان کەت»، ژلایه کی دیشە دایە دیارکرن دۆزا کوردی کۆنترۆل لەسەر هەمی پیشهاتین ئێرانێ کرییه، و ئەف دۆزە بۆ دەستەلاتا ئێرانێ زۆر ترسناک و هەستیار بوویه ویا بوویه «خەونا شەقین تاران!!». چونکی کورد ل دەقەرین سەر سنوورین هەقسوورین ئێرانێ [عێراق، تۆرکیا و سوڤیهت] دژین و دەست ب چالاکیان بۆ بدەستقەهینانا ئۆتۆنۆمی کرییه. تاران وەسا هزرەدکر داخوازییا کوردان یا ئۆتۆنۆمی دشیان دابوو بەیتە پیشقەبرن بۆ داخوازکرن و دروستکرن دەولەتا سەربەخویا کوردستانی یا خومەینی ب دەولەتا دووی یا ئیسراییلی وەسفدر، ئەف چەندە بو ئەگەری پویدانا شەر و چالاکیین تیرۆستی ل پۆژەهلاتا کوردستانی، سەرەرای هندی حکومەتا مەهدی بازرگانی ب هەمی هیژ و شیانین خۆقە پێنگاڤ بۆ کۆنترۆڵکرن تۆتوتیژی کوردستانی هاقیتینە دگەل هندی پێنگاڤین ئەوی بێ ئەنجامبوون (CIA, December ٣, ١٩٧٩, NSC ; December ١٣, ١٩٧٩).

ئاژانسا CIA دایە دیارکرن، شەر و پێکدادان دناقبەرا هیژین کوردی و هیژین سوپایی پاسداران بەرهف زیدەبوونی و هەستیاربوونی چوونیه، ل ئەوی دەمی پارێزگەهی گشتی یی کوردستانی ئیبراھیم یونسو دا دیارکرن: « تارادەیه کی سنووردارکری ئیمناهییی ل کوردستانی نینه، سەرەرای فشارین هیژین لەشکەری، ئەگەرین ئەنارامییا کوردستانی بۆ نەپزگرتنا داخوازیین خەلکی ژلای حکومەتا تاران قە زفراندن » (CIA, December ٣, ١٩٧٩, NSC). ل ئەوی دەمیدا خەلکی ددا دیارکرن هیژین سوپایی پاسداران مینا ئامرازەکی فشاری بوو ددەستی خومەینیدا و داخواز قەکیشانا ئەوی ژ کوردستانی دکر. ل دووماهییی CIA دایە دیارکرن دۆزا کوردی ژ هەمی لایانقە گەلەک مەترسیدار بوویه و ئیدی زۆر بزەحمەت کەفتیه و ناھیتە

چارەسە کرن، ژبەر هندی دەستەهلاتا نوی یا ئێرانی لژیر فشارین پیشهاتین گەشە کرنا بزافا نەتەوا یەتییا کوردی ل هەولین بەردەوام دابوو کا چەوا کونترۆلی ل سەر دەقەرێ بکەن و سەرەرای گۆمان و پەخنەین حکومەتا ئێرانی ژ سیاسەتا ئەمریکا مەرامبەری ئێرانی و پشتەفانی کرنا دۆزا کوردی ل ئەفی وەهلاقی بەردەوام دگەل بەرپرسی ئێمریکا کۆمبوونین نەینیی ئەنجامدان ((CIA, December ۳, ۱۹۷۹. هەژییە بیژین پژیما خومەینی چ بەلگەنامەیین تیدا هاتیە دووپات کرن، کو ئەمریکا پشتەفانییا کوردان دکر ئاشکەرا نەکربوون، بەروفاژی دەزگەهین فەرمی یین ئەمریکا ژ ئەوان پۆژنامەیا نیویۆرک تایمز و واشنتۆن و کونگریسی ئەمریکا سەلمانیدیە دئەوی ماوەیدا ئەمریکا هاریکاری پیشکشی ئێرانی دکر و بتنی پۆژنامەیین ئەمریکی و هەندەک جاران ئەندامین ئەنجومەنی پیران و نوونەرانی ئەمریکا هەفخەمییا خو دەربارەری دۆزا کوردی ل ئێرانی نیشاندا یە.

ژ ئەنجامی کارفەدانا کومکۆژییا گوندی قارنی یا ئەیلوولا ۱۹۷۹ ل سەر ئاستی جیهانی و ئێرانی و فشارین پۆژنامەیین بەریتانی، فەرەنسی و ئەمریکی ل سەر حکومەتا ئێرانی دئەنجامدا ل ۱۳ چریا ئیکتی ۱۹۷۹ مەهدی بازرگانی نوونەرێ خو (سادق زیبا کەلامی) فڕیکرە باژیری مهاباد ژبو دانوستاندنا دگەل سەرکردایەتییا کوردی، و گروپەکی بسەر KDPI فە ب سەرۆکاتییا (چرەهی بارام میرزا) ب چەکفە چوونە دناق ئیفسینگەها پارێزگەها مهاباد دا و داخوازا کلیین نفیسینگەهی ژێ دکەن و پاشی زیباکەلامی ب ئوتۆمبیلفە ژ باژیری دەرەدکەن (KP ۰۰۰۱۷۸, October ۱۵, ۱۹۷۹). هەر وەسا ل نافەرasta چریا ئیکتی ۱۹۷۹ بالیۆزی ئەمریکا ل تاران لوویل بروس لاینگن، ئەفسەرێ ئۆپەرasiۆنین CIA و شارەزا دکاروبارین ئیرانییدا ل بالیۆزخانەیا ئەمریکا جۆرج دبیۆ کیف و شارەزاین وزی یی ئەمریکا (پۆن سمیس Ron Smith) دگەل نوونەرین حکومەتا ئێرانی وەزیری دەرڤە یی ئێرانی ئیبراھیم یەزدی و بالیۆزی ئێرانی ل ستۆکھۆلم عەباس ئەمیر ئەنتیزام کۆمبوون، دکۆمبوونی یەزدی و ئەنتیزامی دا ئاشکەرا کرن کاودانین کوردستانێ زۆ ئالۆز بووینە و کونترۆلا ئەوی ژبن دەستەهلاتا هیزین ئێرانی دەرکەفتیینە. دئەفی کۆمبوونییدا شاندی ئەمریکی هەندەک پیزانینیین هەوالگیزیین گرنگ دەربارەری پەوشا دەقەرین کوردی، لئینین سۆڤیەت و عێراقی ل ئەوان دەقەرەن پیشکشی شاندی ئێرانی کرن، ل ئەوی دەمیدا یەزدی دا خۆیا کرن

عێراق و ئێسرائیل ب هاریکاریا ئەمریکا نەئارامی ل کوردستان پەیدا کرینه، دەرستفیدا لووێل بروس لاینگنی بۆ خۆیاکر ئەمریکا چ بەرژەوهندی دنەئارامکرنا کوردستانیدا نین!! بەرۆقازی ئەمریکا دقیت ئارامی ل دەقەرێ هەبیت دا نەفت ب ئێمناهی و بێ زیان بۆ جیهانی بهیته رهوانه کرن (Ganji, ٢٠١٦, ١٤٦).

ل ئەوی دەمیدا ئیبراھیم یەزدی دا دیارکرن، دبیت CIA ب شیوهیهکی نەپنی چالاکیان ل کوردستان ئێنجامبەدت. دەرەمبەر دا ئەفان بەرپرست ئەمریکا دایە دیارکرن: «یەزدی زۆر دلتەنگ و نەئارام بوو»، یەزدی وەسا هزر دکر ئەقی کۆمبوونی چ ئەنجامین باش نابن، پشتی هینگی ئەنتیزام دگەل کیفی کۆمبوو بۆ پونکر: «دراستیدا تشتی ئێران پندقی ل کوردستان پیزانینی هەوالگیرینی». ل ئەوی دەمی کیفی بۆ ئەنتیزامی دا پونکر ئێسرائیل و ئەمریکا پشتەفانیا کوردان ناکەن، بەرۆقازی بەلگەنامە نیشان دەن عێراق و چەند وەلاتەکی ئەوروپا پۆژەلات وەک بۆلگاریا، چیک و رۆمانیا هاریکاریا کوردان دکر. ژلایەکی دیکه کیفی پیشنیز کر ئێران دشت ب هاریکاریا تۆرکیا کونترۆلی ل سەر کوردستان بکەت. کیفی دا ئاشکەراکرن ل ئەوی دەمی ئێرانی دقیا ئەمریکا ئامۆژگاریان لدۆر چەوانیا سەردەرێکرا ئالۆزیین کوردستان بەدەتە ئەوی (Department of State, ٢٥ October, ١٩٧٩).

ل ئەوی ماوهی شاندی ئەمریکی هەمی شایین خۆ مەزاختبوون شاندی ئێرانی تیبگەهینت ئەمریکا ب هیچ رەنگەکی پشتەفانیا کوردان ناکەت، بەرۆقازی عێراق مایتیکرنی دکاروبارین ئێرانیدا دکەت، و بۆ دا دیارکرن حکومەتا ئەمریکا بەلگەنامەیین پشتراستکری یین هەین عێراق ب هاریکاریا سۆفیەت و پارتین نیزیکی مۆسکۆ هیزین کوردی مەشق دکر و بەرهەقی بۆ شەرەکی دژوار دگەل ئێرانی یین کرین (الرېیعی و الأعرجي، ٢٠١٢، ج٣، Emery, ١٤٨، ٢٠١١، ٦٣١; Gasiorowski, ٢٠١٢، ٦١٨). ب ئەقی رەنگی دیار دبیت ئەمریکا هەولیدا هاریکاریان دیاقی هەوالگیریی دا پیشکشی ئێرانی بکەت، داکو ب ساناهی بشیت دۆزا کوردی ژناقبەت ئارمانجا سەرەکیا ئەمریکا ژئەقی چەندی ئەو بۆ باوەریی بۆ دەستەلاتا ئێرانی جیکەت سیاسەتا واشنتۆن مەرەمبەری ئەوی ناهیت گوھۆرین و کوچکا سپی دقیت بەرژەوهندی و پیگەهی ئەمریکا ل ئێرانی پاراستی مینت.

لدوڤ هزر و بيريئن ته نجوومه نئي نوونه راني ته مريکا، کوردان زور هه ولدان مافين خو يين نه ته وه يي دناف ئيرانيدا بدهستقه بهينن دهه مان ده مدا سوقيهت دقا پيگه هي خو دناف کورداندا بهيز بکته، و دئهي بيا فيدا ئەندامي ته نجوومه نئي نوونه ران يي ته مريکا ميشيل هيزي روييرت دکومبونه کا ته نجوومه نيدا ئاماژه ب ئه قئ چهندي دايه دگهل هنديدا سوقيهت دنافخودا داکوکی لسهر سياسه تا ئيک پارچه يا وهلاتان ذکر و ل ده رفه سوقيهت پشته قانيا دوزا نه ته وه يين وه ک کوردان ل ئيراني ذکر، و روظنامه و راديو بزما نين ته وان کوردان به لافه ذکر، به رفه هبونا پيگه هي سوقيهت ل ده فري دي راسته وخو زيان ب بهر ژه وهنديين ته مريکا که قيت، له ورا باستره ل جهي سوقيهت ته مريکا خو نيزيکی کوردان بکته، چونکي دي ل پاشه روظري دبه رهنگاري کرنا سوقيهتدا هاريکاري ته مريکا که ن (Congressional Record-House, October ۱۶, ۱۹۷۹). ل ته وي ده مي دا کوردان بزاق ذکرن پشته قانيا هي زين ده ره کی بو دوزا کوردي ل ئيراني بدهستقه بين، له ورا ده مي ل ۱۵ چريا ئيکي ۱۹۷۹ کومبونه ک ژلاي ليژنا (رژگار کرنا ئيرانيان) ب چاقدير يا په رله ماني که نه دا و NDP ل هاميلتون ئونتاريو به شداريا چهندين ئيرانيان و کوردان هاتيه به ستن. دئهي کومبوني دا چالا کفاني مافين مروفي يي کورد تاليب به رزنجي به حسي بزاقا نه ته وايه تيا کوردي ل ئيراني بو بدهستقه هينا نا مافين نه ته وه يي کورد کر، و داخوازا پشته قانيا نيفده وله تي بو دوزا کوردي ل ئيراني کر، ب ئهي چهندي برو سکه يه کا پشته قاني کرن بو پشته قاني کرنا دوزا کوردي ژلاي په رله ماني که نه دا فه بو حکومه تا ته مريکا هاته په وانه کرن (The Militant, November ۲, ۱۹۷۹; KP۰۰۱۹۷, October ۱۶, ۱۹۷۹). دگهل هنددا نه هاتيه ديار کرن کا واشنتون به رسقي ئهي برو سكي دابو بان نه.

هينگى نوونەريڻ ئەمەريكا ھەولەين زۆر ددان ئەوئ گۆمانا دەربارەي پشەتەفانیکرنا دۆزا کوردی ژلايى ئەمەريکا ڤە لدەڤ حکومەتا ئيرائى نەھيلىت، ژبو ئەڤى مەرەمى جارەکا دی ل ۱۸ چریا ئیکى ۱۹۷۹ ڤاویژکارى سیاسى یى CIA جۆرج دەبلیو کیفى دگەل بالیوژى ئیرائى عەباس ئەمیر ئەنتیزامى کۆمبوو و دئەڤى کۆمبوونیدا کیفى پیزانینیڻ پتر لدۆر ئەوان پیزانینیڻ ل ۱۵ چریا ئیکى داین ئیرائى پیشکیشى ئەنتیزامى کرن، چونكى مەھدی بارزگانى ھەولەين زۆر ددان پیزانینان لدۆر ھەولەين لەشکەرى یین عێراقى و بزافا کوردی و پیشەنازان لدۆر چارەسەرکنا ئەوان بدەستڤە بھنیت، ل ئەوی

دەمی جارەکا دی کیفی ئاشکەراکەر پێدقییه ئێران سیستمی هەوالگێرییی یی ئەپیکس دانیت، چونکی دی ئەف سیستمە زۆر هاریکاریا ئێرانی دیبافی بەستفەهینانا پێزانینان دا کەت و دشیان دابۆ جەئ ئەوان پێزانینان بگریت یین CIA ددان ئێرانی، و ژلایەکی دیشە؛ ب ئاگەهداریا بالیۆزخانەیا ئەمریکا جۆرج کیفی زنجیرەکا کۆمبووونان ژبو هاریکاریکرنای ئێرانی دیبافی هەوالگێرییدا دگەل بەرپرسی ئێرانی ل تاران ئەنجامدان (الریعی و الأعرجی، ٢٠١٢، ج ٣، Gasiorowski، ١٤٩، ٢٠١٢، ٦١٨). ل ئەقیری ب ئاشکەرای دیاردیت ئەو گوتگوتین دەستەهلاتدارین ئێرانی ب تایبەتی خومەینی ل دۆر پشتهفانیکرنای کوردان ژلای ئێمریکا فە دوور بوون ژ راستیی و بەروفاژی ئەمریکا هەولیدا هاریکاریا تاران بکەت، داکو بزیتین وەخت دۆزا کوردی ژناقبەت.

ل ١٩ چریا ئیککی ١٩٧٩؛ کوچکا سپی راگەهاند بالیۆزی ئەمریکا ل تاران لوویل بروس لاینگی ژبەر دوو پرسین گرنگ ئەو ژی بابەتین پێزانینی هەوالگێرییی ل دۆر ئۆپۆزیسیونا ئێرانی و لقینین سۆقیەت و عیراقی ل دەفەرین کوردان دگەل بەرپرسی ئێرانی کۆمبووێ (العکلی، ٢٠١٨، ٢٨٩). وەسا دیارە پەوشا ئێرانی زۆر ئالۆزیبوو و ئەمریکا زۆر دترسیا دەرفەت بۆ سۆقیەت بەینە پیش و بەیتە مایتیکرنی دکاروبارین ئێرانییدا، واتە پشتهفانییا کوردان بکەت، ژبەر هندی ل ٢٠ چریا ئیککی سەرۆکی ئەمریکا کارتەری بروسکەیهک بۆ بالیۆزی ئەمریکا لوویل بروس لاینگی و هیتری پریختی فریکر و تیدا داخواز کر ل دۆر پیشهاتین ئێرانی دانوستاندنی دگەل حکومەتا ئێرانی بکەت، ل رۆژا پاشتر بالیۆزی ئەمریکا ل تاران لوویل بروس لاینگی و هیتری پریخت دگەل سەرۆک وەزیری ئێرانی مەهدی بازرگان، وەزیری دەرفە یی ئێرانی ئیبراھیم یەزدی و بالیۆزی ئێرانی عەباس ئەمیر ئەنتیزامی ل ستۆکھۆلم کۆمبووون، و چەندین پێزانین دەربارەیا هەوالگێرییی پیشکشی شاندی ئێرانی کرن (نجاقی، ٢٠٠٨، ٧٦١-٧٦٣). پتیریا ئەوان پێزانینی هەوالگێرییی دەربارەیا پیشفەچوونا هیژین کوردی و پەیوەندیین ئەوان دگەل سۆقیەت و عیراقی بوون (Sennikov، ٢٠١٩، ٧٨-٨٠). ژبەر دەنگفەدانا ئەوئ سیاسەتا تۆندا رژیما خومەینی دگەل زیندانی کورد پەیرەو دکر، ل ٢٠ چریا ئیککی لیژنا بەرهفانیکرنای زیندانیین سیاسی یا پارتا کۆمیونیزمی یا ئەمریکی (The Committee to Defend Political Prisoners- NCDPP) ^(٢٢٤) کونفرانسەک بەست

(٢٢٤) ئەف لژنە ل خزیڕانا ١٩٣١ ژلای پارتا کۆمیونیزمی یا ئەمریکا فە هاتیە دروستکرن (Wald, 1976).

و تیدا داخوازا ئازادکرنا (۱۵۰۰) زیندانیین سیاسی یین کوردستانی و خوژستانی ئه‌وین ژبه‌ر داخوازکرنا مافیین خوه یین نه‌ته‌وه‌یی هاتینه‌گرتن ژ خومه‌ینی کر (The Militant, November ۲۰, ۱۹۷۹). دبه‌رامبه‌ر دا پرژیمایا خومه‌ینی بی ده‌نگ مابوو، ئه‌فه ل ده‌مه‌کیدا بوو خومه‌ینی لژیر په‌رده‌ییا ئیسلامی بانگه‌شه بوو حوکمرانیا خو ل ئیرانی دکرن.

ل ۲۵ چریا ئیککی ۱۹۷۹ ئه‌ندامدامی ئه‌نجوومه‌نی نوونه‌رانی ئه‌مریکا رۆبیرت هیتری میشیل لدۆر جینۆسایدکرنا کوردان ل ئیرانی ئه‌ف چه‌نده دا دیارکرن: «د ژایانا مندا مه [ئهمریکا] چافدیرییا جینۆسایدکرنا جوهمییان ل ئه‌وړوپان، ژنافرنا ئیگبویان»^(۲۲۵) و جینۆسایدکرنا کوردان کرییه، ئه‌فی جاری ئه‌م دشین مایتیکرنی تیدا بکه‌ین و نه‌هیلین چ جینۆسایدین دی به‌ینه‌ر ویدان، پیدقییه ئه‌فی جاری ئه‌م وه‌ک نه‌ته‌وه‌ بیژین «نابیت چوجاریین دی جینۆساید به‌ینه‌ر ویدان» (Congressional Record-House, ۲۵, October, ۱۹۷۹). ژلایه‌کی دیکه میشیلی دایه دیارکرن، پیدقییه ئه‌مریکا ب هووری دویشچوونا سیاسه‌تا سۆقیه‌ت مه‌رامبه‌ری مۆسلمانان بکه‌ت، داکو ب دروستی دسیاسه‌تا سۆقیه‌ت مه‌رامبه‌ری ئیران و دۆزا کوردی بگه‌هیت، چونکی ل ئه‌وی ده‌می مۆسکۆ زۆر هه‌ولدا خو نیزیکی مۆسلمانان مینا کوردان ل ئیرانی ل پۆژه‌ه‌لاتا نافین بکه‌ت، ئه‌ف چه‌نده ژ نه‌دبه‌رژه‌وه‌ندییا ئه‌مریکا دایه، له‌ورا میشیلی داخواز کر حکومه‌تا ئه‌مریکا به‌ووری هه‌لسه‌نگاندنا ئه‌فی چه‌ندی بکه‌ت (Congressional Re-cord-House, October ۲۵, ۱۹۷۹b).

حکومه‌تا ئیرانی هزردکر ب پشته‌فانیا ئه‌مریکا کورد شه‌ری ب دژی هیزین ئیرانی دکه‌ن، ژبه‌ر هندی ل ۲۸ چریا ئیککی ۱۹۷۹ سه‌رۆک وه‌زیری ئیرانی مه‌هدی بازرگانی دا دیارکرن کورد ب پشته‌فانیا ده‌ره‌کی ب دژی تاران رابوینه، کورد دۆژمین ئیرانی و ئیسلامی نه‌ پیدقییه به‌ینه‌ر کوشتن و ژنافرن (Fallaci, October ۲۸, ۱۹۷۹). دبه‌رامبه‌ردا ل ۲۹ هه‌مان هه‌یف CIA راگه‌هاند حکومه‌تا عیراقی چه‌کی، خواری و هیز یین بوو ناف ده‌قه‌رین کوردی ل ئیرانی فریکرین، داکو ب دژی هیزین ئیرانی

(289-320).

(۲۲۵) ئیگبویان گروپه‌کی نه‌ته‌وه‌ی نه‌ ل باشووری پۆژه‌ه‌لاتی نیچیریا ل کیشه‌ری ئه‌فریقا و دنقه‌را گولانا ۱۹۶۶ تا ۲۹ ئه‌یلوولا ۱۹۶۶ ئه‌ف میلله‌ته وه‌ک کوردان تووشی چه‌ندین هه‌وین جینۆسایدکرنی بوویه، ده‌فان هه‌وان دا دنقه‌را (۸) تا (۳۰) هزار ئیگبویان هاتبوون کوشتن (Ekwe-Ekwe, 2012).

شەری بکەن (Gasiorowski, ٢٠١٥, ١٥; Ramsey, ٢٠١٦, ٢٩). چریا ئیککی ١٩٧٩ بەرپرسی CIA ل تاران (تۆماس ل. ئاھیرن جونیۆر (Thomas L. Ahern Jr) ^(٢٢٦) بۆ بەرپرسی CIA ستانفیلد تۆرنەری دایە دیارکرن: «خومەینی ب شیۆەیه کئی تۆند کەفتیە دناق کوردستانیدا ئەو هەوا سیدارەدانی یا خومەینی ل ھاڤینی ل کوردستانی ب دژی کوردان ئەنجامدا ناھیتە ژبیرکرن، حکومەتا تاران ب شیۆەیه کئی درەنگ بریار دایە دگەل کوردان دانوستاندنی بکەت، دگەل ھندییدا دەستەلەتا قۆم بەری ھینگی بریارا خۆ یا دای ب ھیچ پەنگە کئی ناھیلن گروویپن سیاسی یین وەک کوردان ب دژی ھزروبیرین کۆمارا ئیسلامی ل ئێران ھەبن» (The Carter Administration and the Arc of Crisis ١٩٧٧-١٩٨١).

ل ٣١ چریا ئیککی ١٩٧٩ جارەکا دی (١٠٠٠) شەپکەرین KDPI کونترۆل لەسەر باژیری مەھاباد کرفە، تاران نەچاربوو ئەفیی چەندی ب ھاگەھینیت: «حکومەت نەچاربوویە دەست ب دانوستاندن دگە لەسەرکردەین کورد ئەوین ژلایی خومەینی قە ب دۆژمین خۆدی و کریگرتیین ئەمریکا ھاوینە وەسفکرن بکەت» (Novem- ١٦, the Militant, ١٩٧٩, ber). پۆژنامەیا ئەمریکی بالتیمۆرسەن دایە دیارکرن، بەرپرسی لەشکەری یین کوردان ل بارەگایی لیژنا لەشکەری یا KDPI ل باژیری مەھاباد ئامادەکاریین خۆ بۆ ئەنجامدانا رییفانە کئی ژبۆ پشەقانیکنا شەرقانین کوردی ب ھەلکەفتا نیزیکیبونا دانوستاندن ئاشتیی دناقبەرا کوردان و حکومەتا ئێرانیدا دکر (The New York Times, November ١, ١٩٧٩). ئەقە ل دەمەکیدایە ئەنجومەنی شۆرەشا ئیسلامی پازی بوو جۆرە کئی حوکمی خۆ بریقفەبرنی ب کوردان بەیتە دان، دگەل ھندییدا چ ئاماژە ب ئەوی جۆری دەستەلاتی یا ئەوان بۆ ئەنجومەنی کوردستانی تەرخانکری، و چ ئاماژە ب ئەوی سیستەمی ئۆتۆنۆمی یی ئەوان ھزر کری بەدەنە کوردان نەدایە (The Time, December ٤, ١٩٧٩). ل ئەوی دەمی پارتین سیاسی یین ئێران ١٩٧٩ ئیزیکی خومەینی وەک (پارتا کۆمارا ئیسلامی) ^(٢٢٧) وەسا ھزردکر لژیڕ فشارین

(٢٢٦) بۆ پتر پیژانیان ل دۆر پۆلی ئەوی ل ئێران بەریخۆبە (Ahern, Shapira, 17 December, 2023; Ahern, 2023).

(٢٢٧) پارتا کۆمارا ئیسلامی ھزا دروستکرنا ئەفیی پارتی بۆ خومەینی دزقریت و ل ١٨ شۆباتا ١٩٧٩ ژلایی (محەمەد حوسین بەھشتی) و چەند سیاسەتمەدارین ئیرانیقفە ھاوینە دروستکرن (موفید، ٢٠١٨، ٤-١٤؛

ئەمریکا حکومەتا تاران پازیبووێ ئەف جۆری ئۆتۆنۆمیی ب کوردان بەیتە دان، ژبەر هندی بەیاننامەیک بەلاقەکر، و تیدا داخواز ژ خەلکی کر خۆپێشاندا ئەکا بەرفەرە ل بەر دەرگەیی بالیۆزخانەیا ئەمریکا بۆ شەرمزارکنا ئیمپریالیزمیا ئەمریکی ئەنجامبەدن (Congressional Research Service, May ۱, ۱۹۸۱).

کورد لەسەر خەباتا خۆ بۆ بەدەستفەهینانا مافی ئۆتۆنۆمیی بەدەوامبوون، و ب ئەفقی چەندی راگەهاندنا ئێران ب شیوەیک گشتی داخوازا ب دووماهییی هینانا شەری ل کوردستانی و دانوستاندا دگە لەسەرکردەین کوردان بۆ ئاشتیی دکر (the Militant, November ۲۳, ۱۹۷۹). لدوێف پێزانینی ئێران بۆ ئێران ل ئەوی دەمی ئەندامین ئەوی ل ئێران دا دیارکرن ژبەر هەبوونا گوماننا ل دەف حکومەتا ئێران ژ پشتهفانیکنا ئەمریکا بۆ کوردان هەندەک گرووپی ئۆتۆنۆمیی ئێران دەرکەفتبوون و هەبوونا ئەمریکا ل ئێران پەتدکر و دایە دیارکرن مەترسیا لەسەر ژيانا دیپلۆماتکارین ئەمریکا ل تاران هە، هەرەسا ئەو سیاسەتا واشنتۆن مەرامبەری پرسی ئێران وەک دۆزا کوردی پەپەرەدکر کارتیکرن ل هەندەک کەسایەتین ئایینی کریه و ئەوان وەسا هزر دکر جفاکی ئێران جفاکەکی پاڤژ و دروستە و پیدفیه ئێران ژ وەلاتین پۆژئافایی ب تاییه ئەمریکا دوویر بیت و پیدفیه ئێران بۆ خۆ کۆنترۆلی لەسەر بنگەه و سیاسەتا خۆ بکەت و بالیۆزخانەیا ئەمریکا ل تاران ب «بنگەهی سیخۆریکرن» دایە نیاسین و ب ئەفقی چەندی کاودانین ئێران ژۆر تیکچووینە، کەرب وکینا ئێرانیان مەرامبەری ئەمریکا زیدە بوو (العکلی، ۲۰۱۸، ۲۹۳؛ Fayazmanesh, ۲۰۰۸، ۸۹). ب ئەفقی پەنگی دیار دبیت ژبەر مەترسیا لەسەر ژيانا دیپلۆماتکارین خۆ ل ئێران ئەمریکا خۆ نیزیکی دۆزا کوردی نەدکر، چونکی بەرپرسی ئەمریکی ل ئێران ب هووری دویچوونا سەرەدەریا حکومەتا ئێران دگەل پێشەتین دەرکەردی دکر و دزانی سەرەرای ئەوان پێنگاڤین ئەمریکا بۆ هاریکاریکنا ئێران ب دژی کوردان هافیتین هیشتا گومان ل دەف بەرپرسی ئێران هەبوو، کو واشنتۆن پشتهفانییا دۆزا کوردی ب دژی تاران دکەت.

ب ئەفقی پەنگی دیار دبیت، سەرەرای هندی سەرکردەین کورد بەدەوامی دابوو

هەولێن خۆ دگەل حکومه‌تا تاران لدۆر مافین خۆ یین نه‌ته‌ته‌وه‌یی و به‌قرارکرنا ئێمناهییی ل ئێران دا بگه‌هنه‌ پێککه‌فتنه‌کی لدۆر داخوازیی کوردان یین حوکمی خوێژیه‌برنی، دگەل هندی‌دا هیشتا حکومه‌تا تاران لسه‌ر هزرین خۆ به‌رده‌وام دیاردکر بزافا نه‌ته‌وایه‌تییا کوردی ژلایی وه‌لاتین هه‌پیمی و زله‌یزفه‌ ب تایه‌تی به‌ریتانیا، سو‌قیه‌ت و ئەمریکا فه‌ بو‌ پاراستنا پیگه‌ه و به‌رژه‌وه‌ندیی ئەوان ب دژی پژیما نوی یا ئێران ده‌اته‌ بکاره‌ینان، له‌ورا ب ستراتیژیی نوی و ب هاریکاریا CIA و ب چه‌کی پیشکه‌فتی یی ئەمریکی به‌رده‌وامی دابوو سه‌ر هه‌وین خۆ ب دژی کوردان، و ب ئەقی چهن‌دی زیانی ماد‌ی و مه‌عنه‌وی ب کوردان که‌فتن، دگەل هندی‌دا هه‌ر ده‌می کوردان سه‌رکه‌فتن ب سه‌ر هی‌زین ئێران‌دا تۆماردکر راسته‌وخۆ خومه‌ینی خۆیا دکر کوردان ب پشته‌قانییا ئەمریکا شیا سه‌رکه‌فتنی بده‌ستقه‌به‌ین و به‌پرسی ئێران ب شیوه‌یه‌کی راسته‌وخۆ ئەمریکا ب مایتیکرنا کاروبارین نافخو‌یی ئێران تۆمه‌تبار دکر، ئەفه‌ل ده‌مه‌کی‌دا بوو ئەمریکا ب پێکا بالیۆخانه‌ و هه‌والگیریا خۆ هاریکاریا ئێران ب دژی هی‌زین کوردان دکر و ئەمریکا نه‌دقی ژبه‌ر که‌فتنا مه‌ترسیان لسه‌ر به‌رژه‌وه‌ندی و دیپلوماتکارین خۆ ب چ شی‌وازان تشته‌کی لدۆر کوردان بده‌ته‌ دیارکر، دگەل هندی‌دا هنده‌ک سیناتۆرین ئەمریکا دیارکربوو پیدقییه‌ ئەمریکا مه‌رامبه‌ری ئەوی سیاسه‌تا تۆندا خومه‌ینی ب دژی کوردان په‌په‌وه‌کری پیدچوونی لسه‌ر سیاسه‌تا خۆ ده‌رباره‌ی دۆزا کوردی بکه‌ت و خۆ نیزیکی کوردان بکه‌ت.

ته‌وه‌ری سیی

قوناغا دووماهییی ژ شهر و دانوستاندنن کوردان دگهل حکومتا ئیرانی و سیاسه‌ت ئه‌مریکا چریا دووی - کانونا ئیکئی ۱۹۷۹

وه‌زیری ده‌رفه‌یی ئه‌مریکا سایرۆس فانس دبیره‌وه‌رییین خودا دایه دیارکرن ل ده‌ستیکا چریا دووی شۆره‌شا ئیرانی به‌ره‌ف نه‌مانی دچوو، چونکی گروویین نه‌ته‌وه‌یین ئیرانی مینا کوردان ب تۆندی ب دژی حکومتا ئیرانی ئه‌وا شه‌رپی نافخوی ب دژی ئه‌وان نه‌نجامدا راه‌ستیا بوون، و هه‌ولدا ب ریکا چالاکیین له‌شکهری مافین خو یین نه‌ته‌وه‌یی بده‌ستقه‌به‌ینن (Vance, ۱۹۸۳, ۳۶۹). ل چریا دووی دۆزا کوردی ب شیویه‌کی دیار که‌فته دناف هه‌فرکییا ئه‌مریکا و ئیرانی، چونکی کوردان پتر دژایه‌تیا رژیما خومه‌ینی کر، هه‌فرکییا کوردان دگهل تاران و به‌رژه‌وه‌ندیین ئه‌مریکا ببوونه مژارین شروقه‌کارین سیاسه‌تا ئه‌مریکا، و ل ئه‌وی ده‌می ب مه‌رهما به‌رسفدانا تۆمه‌تین خومه‌ینی لدور بکارهینانا دۆزا کوردی ب دژی ئیرانی ژلایی ئه‌مریکا فه‌ پتر دۆزا کوردی هاته دناف سیاسه‌تا ئه‌مریکا دا (Ramsey, ۲۰۱۶, ۲۸; Юнгблуд & Сенников, ۲۰۲۳, ۷۰-۸۳).

له‌ورا حکومتا ئیرانی راگه‌هاند ئه‌مریکا پشته‌فانیا کوردان دکه‌ن، داکو ئیرانی ژناقبه‌ن، لدور ئه‌فی چهندی به‌رپرسی NSC برژینسکی ل وه‌لاتی جه‌زائیر دگهل سه‌روک وه‌زیری ئیرانی مه‌دی بارزگان، وه‌زیری ده‌رفه‌یی ئیرانی ئیبراهیم یه‌زدی و وه‌زیری به‌ره‌فانیا ئیرانی (مسته‌فا چه‌مران ساوه ۳۰ ئه‌یلوولا ۱۹۷۹- ۲۸ چریا دووی ۱۹۸۰) کۆمبوو، و تیدا برژینسکی ئاماژه ب ئه‌فی چهندی دایه: «ئه‌مریکا نه‌فیت ئیرانی بروخینت و پشته‌فانیا چ لایه‌نین سیاسی و که‌سی ژ ئه‌وان کوردان بو ئه‌فی مه‌به‌ستی ناکه‌ت، و ئه‌مریکا ئاماده‌یه هاریکارییا ئیرانی دبیاقی ئابووری، سیاسی و ئیمناهییدا بکه‌ت» (نجاق، ۲۰۰۸، ۷۶۵; Gangji, ۲۰۱۶, ۱۴۹, Guerrero, ۱۹۹۲, ۲۰۱۶; Em-ery, ۲۰۱۱, ۶۳۲). ل ئه‌فیری برژینسکی بو چه‌مرانی دووپاتکر واشنتۆن ب چ شیوازان هاریکارییا کوردان ناکه‌ت، به‌روفاژی دقیت به‌رده‌وامی ب سیاسه‌تا خو یا هاریکاریکرا

ئیرانی بدهت دا ئیران ده‌قه‌رین کوردی ژ ده‌ست نه‌دهت.

په‌وشا ئیرانی ده‌یت گوهو‌پین و کارتی‌کرن ل پرۆسپسا ئاشتی‌ی دنا‌قه‌را تاران و کورداندا ده‌یته‌ کرن و ژبه‌ر گو‌مانا پشته‌فانی‌کرنه‌ ئه‌مریکا بو‌ کوردان، ل ٤ چریا دوو‌ی ١٩٧٩ قو‌تایی‌ین ئیرانی^(٢٢٨) یین نافدار ب « قو‌تایی‌ین پشته‌فانی‌ن خه‌تی ئیمامی » ب هاریکاریا هی‌زین ئاسایشا ئیرانی هی‌رشکره‌ سه‌ر بالیو‌زخانه‌ ئه‌مریکا و (٦٦)^(٢٢٩) کارمه‌ند و دیپلوماتکاری‌ن بالیو‌زخانه‌یا ئه‌مریکا گرتن (December ٩, the Militant, ١٩٧٩, Gary ; ١٩٩١, ٨٩, Department of State ; ١٩٧٩, Han; ٢٢- Octo- ٢٠١٧, ber)، ئاخفتن‌که‌را ئه‌وی گرووی (مه‌عسومه‌ ئیپتیکار)^(٢٣٠) دبیره‌وه‌ری‌ین خو‌دا دایه‌ دیارکرن، ئه‌گه‌رین دا‌گیرکرن بالیو‌زخانه‌یا ئه‌مریکا دزفرین بو‌ کارتی‌کرنه‌ کوده‌تا سال‌ا ١٩٥٣، کو‌ تیدا ب هاریکاریا ئه‌مریکا و به‌ریتانیا سه‌روک وه‌زیری به‌ری یی ئیرانی محمه‌د موسه‌ده‌ق لسه‌ر ده‌سته‌هلاتی هاتییه‌ لادان، مایتی‌کرنه‌ ئه‌مریکا دپرسی‌ن نافخو‌یی ئیرانی‌دا ژ ئه‌وان دۆزا کوردی و راده‌ست نه‌کرنه‌ شاه‌ی ئیرانی ل ئه‌مریکا ب حکومه‌تا تاران و ژ ترسا پشته‌فانی‌کرنه‌ واشنتون بو‌ ئه‌نجامدان کوده‌تایه‌کا نوی ب دژی کو‌مارا ئیسلامی (Ebtekar, ٢٠٠٠, ٣٩-٦٣). ژ فه‌ریژا ئالو‌زبو‌ونا کاودانی‌ن ئیرانی و تی‌کچو‌ونا په‌یوه‌ندیان دنا‌قه‌را ئه‌مریکا و ئیرانی‌دا، ل ٥ چریا دوو‌ی ١٩٧٩ مه‌دی بارزگانی ده‌ست ژ کاری خو‌ به‌ردا^(٢٣١) (هایس، ٢٠٠٠، ١١٥؛ عثمان و أحمد، ٢٠١٥، ٧٩). گرن‌گترین هو‌کاری‌ن ل پشت گرتنا دیپلوماتکاری‌ن ئه‌مریکا گو‌تاری‌ن خومه‌ینی بو‌ون، چونکی ئه‌وی ب گو‌تاری‌ن خو‌ ئه‌مریکا ب ئالو‌زکرنه‌ ئیرانی و پشته‌فانی‌کرنه‌ کوردان تو‌ماتبار دکر، و دیار دکر پیدفیه‌ سیخو‌رین ئه‌مریکا ل ئیرانی نه‌مین، ژبه‌رکو‌ ئه‌و پلانان بو‌ دۆژمنی‌ن شو‌ره‌شی کوردان دا درپژن، داکو پی‌گه‌ه و به‌رژه‌وه‌ندی‌ین ئه‌مریکا ل ئیرانی بپاریزن و داهاتی ئیرانی بو‌ خو‌ ببین.

(٢٢٨) ژمارا ئه‌وان قو‌تاییان دگه‌هسته (٥٠٠) دان (الطای، ٢٠٢٤، ٢١٧؛ Gary, 1991, 89).

(٢٢٩) هندک ژیده‌ر دیار دکهن ژمارا ئه‌وان (٥٣) بو‌ون (ملیحه، ٢٠١٢، ٢٥١).

(٢٣٠) هه‌ژی بیژین مه‌عسومه‌ ئیپتیکار دنا‌قه‌را ٢٣ ته‌با‌خا ١٩٩٧ تا ٧ ئه‌یلو‌لا ٢٠٠٥ هه‌روه‌سا دنا‌قه‌را ١٠ ئه‌یلو‌لا ٢٠١٣ تا ١٣ ته‌با‌خا ٢٠١٧ جی‌گرا سه‌روکی ئیرانی و سه‌روکا به‌شی ژینگه‌هی ل سه‌روکاتیا ئیرانی بو‌و (Ebtekar, 2000).

(٢٣١) ل دو‌یف به‌لگه‌نامه‌یه‌ک سه‌نته‌ری مافین مرو‌فی یی ئیرانی ل ئه‌مریکا به‌ری ئه‌یلو‌لا ١٩٧٩ بازرگانی دا‌خوازا ده‌ست ژ کاربه‌ردانا خو‌ پی‌شکشی خومه‌ینی کربو‌و (KP000103, 1 September, 1979).

دئەقی چوارچووڤهیدا؛ بەرپرستی ڤاگەهاندنا بالیۆزخانهیا ئەمریکا ل تاران (باری ڤۆزن Barry Rosen ۱۹۷۹-۱۹۸۱) دایه دیارکرن دەمی چە کداران هێشکریه سەر بالیۆزخانهیا ئەمریکا ڤاگەهاندنا شوڤهشی ئەمریکا ب پشتەفانیکرنا کوردان تۆمەتبار کر، ژبەر هندی دەست ب سەر ئافاهییی بالیۆزخانیدا گرت و دیپلوماتکار ب سیخۆرکرن و هاریکارییین کوردان دا نیاسین و سەرەڤای هندی تشتین ئەوان دیتی نهیین سەرسوورمان بوون و بتنی ئەو بوون، کۆ CIA ڤاپۆرت ل سەر کاودانین کوردستانی نقتیسابوون (Farber, ۱۹۲۶, ۲۰۰۴; Farmanfarmaian, ۲۰۰۹, ۱۵۲). دبهرامبەر دا KDPI دیارکریه هێشکرنا سەر بارهگایین دیپلوماسی و گرتنا دیپلوماتکارین ئەمریکا نهشیت نیشانین دژی ئیمپریالیزمیوونا ڤژما ئێران نیشاندهت، و ئەف چەنده بتنی بۆ شکاندنا هزرۆبیرین خەلکی ئێرانییه، KDPI وهسا هزرۆکر ئەف کاره ب دژی بنهما، ریس و یاساسین نێڤدهولهتی بوو و بتنی دایته ئەگەری شکاندنا ئێرانی ل سەر ئاستی جیهانی و جفاکی نێڤدهولهتی. ههروهسا KDPI ڤاگەهاند گرتنا دیپلوماتکارین ئەمریکا دێ ئێرانی تووشی دورپیچا ئابووری و دیپلوماسی کەت، دێ خەلکی ههژار و بهلهنگازی ئێرانی تووشی کیمبوونا پیدفیی زانی کەت و دێ زیان دنا ئێرانی زۆر ب زەحمەت کەفیت، و گرتنا دیپلوماتکارین ئەمریکا بوویه ئەگەری هندی ڤژیههه کا زۆری داهاستی ئێرانی ل دەرڤه و ب تایبهتی ل ئەمریکا بهیته کونترۆلکرن ژلای حکومهتا ئەمریکا فه، لهو ڤا ب تۆندی ئیدانهیا ئەفی کریارا دوور ژیره نسییین دیپلوماسی کر (قاسملو و ههسه نژاده، ۲۰۰۲، ۳۲۵؛ مستهفایی، ۲۰۱۵، ۱۰۴-۱۰۵).

ژلایهکی دێڤه کۆمهلی ئیدانهیا گرتنا بالیۆزخانه و دیپلوماتکارین ئەمریکا کر، و لدۆیف هزرۆبیرین کۆمهلی گرتنا بالیۆزخانهیا ئەمریکا لژیر ناڤی (اسناد لانه جاسوسی -خانهیا سیخوری) ل تاران ڤراستییدا پلانا سهرانی کۆمارا ئیسلامی بوو، داکو لژیر ڤهردهیا دژایهتیکرنا ئەمریکا و ئیمپریالیزمی دهستهلاتا خو شه‌رعی بهیز بکه‌ن و هه‌فرکییین خو نه‌هیلن و دهر بکه‌ن، ژبەر هندی کۆمه‌له ب دژی گرتنا دیپلوماتکارین ئەمریکا بۆ کۆمه‌لی خویا کریه:» چه‌پ بوون، شوڤه‌شگێ بوون، ئازادیخواز بوون پیدفیه مملانه بزقن ل سەر هه‌لوێستی جفاکی ئێرانی دا» (سه‌عیدی، ۲۰۱۰، ۱۶۱؛ اسناد لانه جاسوسی، ۱۹۷۹، ۱۲۰). ئەف هه‌لوێستی لایه‌نین سیاسی یین کوردی بوو ئەگەری هندی پتر خومه‌ینی و پشتەفانین ئەوی هزر بکه‌ن ئەمریکا پشتەفانیا

هێزێن کوردی ب دژی تاران دکەت، ژبەرەندێ خومەینی پراگەهاند ب هیچ پەنگەکی دانوستاندن دگەل کۆمۆنیست و پشتهفانی شەیتانی مەزن ناھێنە ئەنجامدان، و بتنی دی ب پیکا لەشکەری و سوپایی پاسداران بەرسقا ئەوان هێتە دان و پیدقییە ئەف هێزە ل سەر ئەردی ئێرانی نەمین (منصوری، ١٣٨٥، ٣٤١؛ نوزانی، ١٣٨٣، ١٣٣-١٤٠).

هەر وەسا ل ئەوی دەمی پۆژنامەیا اطلاعات و کەیهان لدۆر گرتنا بالیۆزخانەیا ئەمریکا پرسیاری ژ شیخ عیزەدینی دکەن و شیخ ب تۆرەییقە دیژیت: «ئەز دئەفی بیافیدا چ تشتان نابێژم، بەلێ بێگۆمان من ئیمپرایزم، کەفنه پەرستین ناخۆ و دەرڤە نەفین» (کیهان ١٣٥٨/١١/١٥؛ ئەسکەندەری، ٢٠٢١، ٣٤٤؛ گەوھەری، ٢٠٢١، ٣١٩)، هەژییە بێژین ل ئەوی دەمی دەستەهلاتا ئێرانی و پۆژنامەین ئەوی بەردەوام کورد ب «دیفەلانکی ئیمپرایزما ئەمریکی و سەهیۆنی» تاوانبار دکر (ئەسکەندەر، ٢٠٢١، ٣٤٤). دیت شیخی هزرکریت ئەگەر هەلویتستی خۆ ب شیوازی نەپازبوون مەرامبەری گرتنا دیپلوماتکاری ئەمریکا دیار کربا، دا راستەوخۆ خومەینی پراگەهینت کورد بۆ بەرژەوهندیی ئەمریکا کاردکەن و چ راستی بۆ خەباتا ئەوان بۆ بدەستفەهینانا مافین نەتەوایی نینە.

ل ٥ چریا دووی ژئەنجامی گرتنا دیپلوماتکاری ئەمریکی و نەخۆشبوونا پیشهاتین ناخۆیی ئێران، دیاربوونا هەلویتستی کوردان مەرامبەری گرتنا دیپلوماتکاری ئەمریکا ژلای هێزین خومەینیقە، ئیدی خومەینی پتر دگەل کوردان تۆندبوو، و پتر پەيوەندیین ئەمریکا دگەل ئێرانی تیکچوون، سەرەرای پشکداریا هەندەک کوردان دگرتنا دیپلوماتکاری ئەمریکی دا، خومەینی وەسا هزر دکر ئەمریکا کورد ب تایهتی شیخ عیزەدین و KDPI یین پالداين ئیدانەیا گرتنا دیپلوماتکاری ئەمریکا بکەن، ژبەرەندی ل هەمان پۆژ پراویژکاری NSC بۆ کاروباری کەنداقتی فارسی گاری جی. سک دیاداشتنامەیه کیدا بۆ بەرپرسی NSC برژینسکی دا دیارکرن، بارودۆخین ناخۆیی یین ئێرانی زۆر یین ئالۆز بووین و ئاریشە یین بۆ دانوستاندین گرتە دیپلوماتکاری ئەمریکا پەیدا بووی، و کا چەوا هەیشا تەباخا بۆری بۆ خومەینی هاریکاربوو خەلکی ب دژی کوردان بکاربینت بۆ بدەستفەهینانا ئارمانجین خۆ، و ئەف چەندە دی هاریکاریا ئەوی کەت ژبۆ ئیکگرتنا خەلکی ب دژی دۆژمنەکی (شاهی) یی هەمیان نەفیت.

ئەف چەندە دى پرویدانین سالا ۱۹۷۸ دووبارە کەنقە (NSA, November ۵, ۱۹۷۹).

ل ۷ چریا دووی ۱۹۷۹ NSC کۆمبۆنەک دی لدۆر ستراتییۆن ئەمریکا بۆ پرزگارکنا دیپلوماتکارین خۆ ل ئێرانى ئەنجامدا و پێقەبەرى CIA ستانفیلد تۆرنەری پێشنیازین سەرۆکاتیا ئەمریکا یین دا مۆلەتى دەن CIA هیزین سیخورین CIA و بانگەشەیان بۆ هاریکارکنا ئەمریکا ل کوردستانى بکاربەینیت پێشکیشى NSC کەن. ژلاى خوقە NSC ئەف پێشنیازە قەبوول کەن، و دا دیارکەن دى ستافى سەرۆک ئەرکانى هیزین ئەمریکا بەردەوام بیت ل سەر دارشتنا پلان و هەلسەنگاندنا پێشەاتان بۆ قەدیتنا ریکەکا گونجای بۆ پرزگارکنا دیپلوماتکارین ئەمریکا ل تاران، هەرەسا NSC دایە دیارکەن، هەندەک بەرپرسین لەشکەرى و هەوالگیرى یین ئێرانى یین سەردەمى شاهی دایە خویاکەن، ئەمریکا دشیب ب ریکە کوردان ل کوردستانى هیرش بکەت سەر ئێرانى. ل ئەوى دەمى NSC ئاشکەرا کە دى پتر کۆمبۆن، لدۆر پێشەاتین لەشکەرى و هەوالگیرى هینە ئەنجامدان و بریارا دووماهیى هیتە دان (Novem- ۷, NSA, ber, ۱۹۷۹). ل ئەوى وەختى هیزەکا ئەمریکا بۆ پشکینا دەقەرین کوردی بەرەف باژیرى مهاباد قە چوون، و ئارمانجا سەرەکیا ئەقێ هیزى هەلسەنگاندنا پێشەاتین کوردستانى و شیانین هیزین کوردی بوو، بەلى بۆ ئەقێ هیزا ئەمریکا دیار بوز هیزین کوردی نەتیکگرتینە، و ئارمانجەکا دیارکەرى نینە رەوتین ئیسلامى دقیا مافین کوردان دچوارچووقى بنەمایین ئایینى ئیسلامیدا بەدەستقەبەین، و رەوتین نەتەوهى و نیشتمانى دقیا مافین کوردان ل سەر بناخى سۆسیالیستى بەدەستقەبەین، لەورا بریار دا خۆ نیزیکی کوردان نەکەن (Сенников, ۲۰۲۰, ۱۰۰-۱۰۳).

ل ۸ چریا دووی ۱۹۷۹ ئەندامى ئەنجومەنى نوونەزانى ئەمریکا یى ویلايەتا (نیویۆرک New York) یى ب سەر پارتا کۆماریقە (جاک فەرەنسى کەمپ Jack French Kemp ۳ کانوونا دووی ۱۹۷۱- ۳ کانوونا دووی ۱۹۸۹) دکۆمبۆنەکا ئەنجومەنیدا دیارکەن، پیدقییه کارگیریا کارتەر راستەوخۆ رەوانەکنا چەکى یەدەک بۆ هیزین سەربازى یین ئێرانى راولەستینت، قەدەغەکنا ئەو پارچەیین چەکی یین یەدەک دى راستەوخۆ هیزا لەشکەرى ئێرانى لاواز کەت، و تارادەیهکى زۆر دیار دى وەلیهین نەدشین مەرامبەرى هیزین کوردی خۆ راگەرن و شەرى بکەن، ب ئەقێ چەندى دى

فشارین کوردان لسه ر دابه شکرنا ئیرانی زیده بیت (Congressional Record-House, November ٨, ١٩٧٩).

پشتی ئه مریکا د هه ولین خو دا دگه ل ئیرانی شه کهن هینای، و خومهینی لسه ر تۆمه تبارکرنا ئه مریکا ده رباره ی ئالۆزکرنا په وشا ئیرانی و پشته قانیکرنا کوردان به رده وام بوو، مه ترسییه کا زۆر که فته سه ر ژيانا دیپلۆماتکارین ئه مریکا ل ئیرانی، ژبه ر هندی واشنتۆن نه چار بوو هنده ک ستراتیژیین دی ب دژی ئیرانی په یپه و بکه ت، ل ٩ چریا دووی ١٩٧٩، کارگیریا کارته ری بریارا راوه ستاندنا هاریکاریین له شه کهری ئه وین به ری هینگی حکومه تا بارزگانی ژ واشنتۆن خواستین ده رکر (Salinger, ١٩٨١, ٥٠). خومهینی راگه هاند ئه مریکا ئه ف پینگاهه بو به یزکرنا کوردان مه رامبه ری تاران هافیتییه، ژبه ر هندی دی دیپلۆماتکارین ئه مریکا که فن دبه چاقدیرییه کا تۆند قه (Harris, ٢٠٠٤, ١٨٦). ل هه مان پۆژ کارمه ندی CIA پۆل بیرنارد هینزی بو به پررسی NSC برژینسکی دا دیارکر، پیدفی ناکه ت ئه مریکا پشته قانییا ئیرانی بو ژنافرنا کوردان بکه ت، به روفاژی پیدفییه ئه مریکا ب ئاشکه رای دیار بکه ت پشته قانییا ئیک پارچه یی و سه ره وریا ئیرانی دکه ت، و پیدفییه دچوارچووئی ئه فی ئیکگرتییدا مافین نه ته وه یی یین کوردان ژلای تارانقه پی بهینه دان (The Carter Administration and the Arc of Crisis, ١٩٧٧-١٩٨١, NSC, November ٩, ١٩٧٩).

ل ١٠ چریا دووی ١٩٧٩ راویژکاری NSC بو کاروبارین که نداقی فارسی گاری سک دیاداشته نامه یه کئی دا بو به پررسی NSC برژینسکی دایه دیارکر، خومهینی د سه ره ده ریکرنا خو دا دگه ل دۆزا کوردی وه ک که سه کئی ئاسایی سه ره ده ری نه دکر. سکی ئاشکه را کرییه خومهینی دقیت دۆزا کوردی به ره ف ته قاندنی به ت، داکو کوردان ژ ده سته لاتا خو دوویر بکه ت، ژبه ر هندی ب ستراتیژیین تۆند دژی کوردان راوه ستیایه و ب سیخورین واشنتۆن دایه نیاسین، دا خه لکی ئیرانی ب دژی ئه وان راوه ستیت، ئه وی ئاماژه ب ئه فی چه ندی دایه مه رامبه ری دۆزا کوردی خومهینی خو کریه فه رماندی گشتی یی هینزین ئیرانی و حوكمی شه ری یی ئه فی وه لاق، پۆژنامه یین ئاریشه بو دروست دکرن قه ده غه کرینه وچالاکیین پارتین ئوپۆزسیۆن ژ ئه وان KDPI راوه ستاندینه (National Security Archive, November ١٠, ١٩٧٩).

ل ئەقیری دیار دبیت سکی دڤیا دیار بکەت پشتی هەلویستی کوردان ژ گرتنا دیپلوماتکارین ئەمریکا بو خومەینی دیار بووی خومەینی مەرامبەری کوردان دین ببوو و دڤیا ب دەستین خو کوردان ژناقبەت.

هەرچەوابیت، ل ۱۱ چریا دووی ۱۹۷۹ کۆمبۆنەک دناڤهرا نوونەرین کورد ب سەرۆکاتیا شیخ عیزەدینی حوسەینی، قاسملوی و حکومەتا ئێرانی ل گوندی بیوران ل دەڤهرا سەردەشت هاته ئەنجامدان، و تیدا شیخ عیزەدین چەند داخوازیان پێشکشی نوونەرین حکومەتا تاران دکەت وەک:

۱. میلیهتی کورد داخوازا خودموختاریا تەمام یا سیاسی، ئابووری و کۆمەلایهتی دچوارچووڤی ئێرانەکا دیموکراسی و ئازاد دا دکەت.

۲. میلیهتی کورد داخوازا بدەستڤهینانا هەمی جوړین ئازادیی یین «د بهیانناما ئیکهتیا گەلاند» و «جارنامەیا مافیین مروڤی یا جیهانیدا» هاتین دکەت.

۳. پیکهینا «ئەنجومەنی شارەزایان» ل جهی «ئەنجومەنی دەزگەهان» ببوو ئەگەرئ نەرازبوونا میلیهتی کورد.

۴. ژبەر ئامادەنبوونا نوونەرین گەلی کورد دئەڤی ئەنجومەنیدا داخوازر هەلبژاردنی ئازاد بو پیکهینانا ئەنجومەنی دەزگەهان بهینه کرن.

۵. دیارکرنایاسایا بنه‌په‌تی یا ئێرانی ل سەر بنه‌مایین سەرەکی یین دیموکراسی و شەریعەتا ئیسلامی (اطلاعات ۱۳۵۸/۱/۷؛ ئەسکەندەر، ۲۰۲۱، ۳۵۰-۳۵۱).

ژبو پەیدا کرنا کەش و هەوایه‌کی گونجای بو جیبه‌جیکرنا ئەڤان داخواییین ل سەری هاتینه دیارکرن شیخ عیزەدینی دا دیارکرن پیدڤیه حکومەتا تاران ئەڤان پینگاڤین ل خواری بلەز باڤیژیت:

۱. دابینکرنایادیی بو هەمی پارت و ریکخراوین سیاسی و پوژنامەیین پێشکەفتیخواز و دانا مۆله‌تی ب هەمیان.

۲. دەرکرنای سۆپایی پاسداران، چولکرنای بنگه‌هین سەربازی و ژ چەککرنای جاشان.

۳. ئازادکرنای هەمی زیندانییین سیاسی و هەلۆه‌شاندا حوکمی دوویرکرن و ڤاگوهاستنی یین بنه‌مالن کوردان بو دەرڤه‌ی کوردستانی.

٤. راوهستاندنا هه می جوړین هاتن وچوونا سه ربازی ل کوردستانی و نابیت حکومهت و بهرپرستین ئه وهی چه کی بده نه که فنه په رستین نافخو.

٥. دادگه هکرنا ئه وان بهرپرسان یین تاوان ب دژی میلله تی کورد ئه نجامداین.

٦. پزگرتن ل شه هیدین کوردستانی و قه ره بووکرنا ئه وان زهر و زیانین مالی و گیانی یین لسه ر ده می شه پیدای ب سهری میلله تی کورد هاتین.

٧. ل هه می دانوستاندنین گریدای مافین نه ته وهی یی یین میلله تی کوردقه و چاره سه رکرنا دۆزا کوردستانی پیدقییه نافه روکا هه شت خالین مهاباد و کونفرانس س نه ب هووری بهینه بهرچاقرن (اطلاعات ١٣٥٨/١/٧؛ ئه سکه نده ر، ٢٠٢١، ٣٥٠-٣٥١).

پشتی ئه ف داخوازییین کوردان بو تاران هاتینه په وانه کرن، راسته وخو خومه یینی ب پلانا ئه مریکا بو دابرینا کوردستانی ژ ئیرانی وه سفکر و په تکر، و ب ئه قی چهن دی بزافا نه ته وایه تییا کوردی و پیشهاتین ئیرانی ب گشتی کارتیکنه ک بهیز ل بهایین په ترولی ل بازارین جیهانی کر، ژبه رئه قی چهن دی حکومه تا ئه مریکا هه ست ب مه ترسییی کر، له ورا ئه ندامی ئه نجوومه نی نوونه رانی یی ویلایه تا نیویۆرک یی ب سهر پارتا کو ماریق ه (بنیامین ئارسه ر گیلما ن Benjamin Arthur Gilman ٣ کانوونا دووی ١٩٧٣- ٣ کانوونا دووی ٢٠٠٣) گو تاره ک ل ئه نجوومه نی نوونه ران پیشکیشکر و تیدا ئاماژه ب وتاره ک وه زیری وزی یی ئه مریکا (چارلز ویلیه م دانکن Charles Wil-liam Duncan ٢٧ ته باخا ١٩٧٩- ٢٠ کانوونا دووی ١٩٨١) دا و خویاکر شو په شا گه لین ئیرانی شیعه یین ده ورووبه ریین که نداقی فارسی پالدان داخوازا دابه شبوونی بکه ن، ژلایی خو قه؛ سه دام حسین عه ره ب و کورد ب دژی ده سته لاتا ئیرانی پالدان، لسه ر ئیرانی پیدقییه ئاریشه یین خو دگه ل کوردان و نه ته وه یین دی چاره سه ر بکه ت (Con-gressional Record-House, ١٦ November, ١٩٧٩). ل ئه قیری ب شیوه یه کی ئاشکه را پروون دییت گیلما نی وه سا نشیان دایه بزافا نه ته وایه تییا کوردی پوله کی گرنگ دگرانکرنا بهایی په ترولییدا هه یه، ژبه رهن دی ب ریکا کونگریسی داخواز ژ واشنتون کر ستراتیژییه کی بو چاره سه رکرنا پرسا کوردان دگه ل حکومه تا ئیرانی دانیت، داکو زیان ب بهرژه وه ندییین ئه مریکا نه که فن.

دۆزا کوردی ئیک ژ ئه وان مزارین گرنگ بو یین خومه یینی به رده وام ئاراسته ی

حکومه‌تا ئه‌مه‌ریکا کرین، و ببوو «که‌ربه‌کا تۆند لده‌ف خومه‌ینی ب دژی ئه‌مه‌ریکا، ئیسرائیل و عێراقی» به‌رده‌وام ل کۆمبوون و دانوستاندنن خۆ دا ده‌رباره‌ی ئالۆزبوونا په‌یوه‌ندیین ئیرانی و ئه‌مه‌ریکا باس دکر و کارگێرییا کارته‌ری ب پشته‌فانیکرنا دۆزا کوردی تۆمه‌تبار دکر، هه‌روه‌سا ئیک ژ مه‌رجین خومه‌ینی یین ئازادکرنا دیپلوماتکارین ئه‌مه‌ریکا ئه‌و بوو، کو پیدفیه ئه‌مه‌ریکا مایتیکرنی دکاروبارین نافخوین ئیرانی، واته‌ پشته‌فانییا دۆزا کوردی نه‌که‌ت بوو (Franklin, ۲۰۱۹, ۸۷). هه‌ر ل ۱۱ ل چریا دووی ۱۹۷۹ کارگێرییا کارته‌ری پشته‌فانییا بریارا قه‌رساندنا (۱۲۱۷۰) داها‌تی ئیرانی ل ئه‌مه‌ریکا ئه‌وین دگه‌ه‌شته (۱۲) ملیار دۆلاران کر، ب ئه‌فی چه‌ندی زیانین کاریگه‌ر ب ئابوور و شیانی له‌شکه‌ری ئیرانی مه‌رامبه‌ری هیژین کوردان که‌فت (Al-Jiboury, ۲۰۲۱, ۸; Salinger, ۱۹۸۱, ۵۰; Fayazmanesh, ۲۰۰۸, ۸۹). ل ۱۲ چریا دووی ۱۹۷۹ وه‌زیری ده‌رقه‌ یی ئیرانی (سه‌ید ئه‌بۆلحسن به‌نی سه‌در ۱۲ چریا دووی ۱۹۷۹- ۲۹ چریا دووی ۱۹۷۹)^(۲۳۲) چه‌ندین مه‌رج بو ئازادکرنا دیپلوماتکارین ئه‌مه‌ریکا راگه‌ه‌اندن، و گرنگترین ئه‌وان ئه‌فه بوو ئه‌مه‌ریکا سۆزی بده‌ت مایتیکرنی دکاروبارین ئیرانی و پشته‌فانییا کوردان نه‌که‌ت. ب ئه‌فی په‌نگی بو کارگێرییا کارته‌ری دیار دبیت گه‌له‌ک ب زه‌حمه‌ت بو ستراتیژییه‌کا نوی مه‌رامبه‌ری ئیرانی په‌په‌و بکه‌ت، چونکی دفا دیپلوماتکارین ئه‌مه‌ریکی ب ساخی ژ ئیرانی ده‌ربکه‌ت و بته ئه‌مه‌ریکا، ده‌ه‌مان ده‌مدا دفا نافۆده‌نگ و به‌رژه‌وه‌ندیین خۆ بپاریزیت (Jose, ۲۰۰۲, ۵۸). له‌و‌را ئه‌مه‌ریکا به‌رده‌وام خۆ دوویری کوردان دکر، و نه‌دفا ب هیچ په‌نگه‌کی لسه‌ر ئاستی حکومه‌تی ئاماژه ب دۆزا کوردی بده‌ت و هه‌فخه‌مییا خوه بو کوردان دیار بکه‌ت، دگه‌ل هندی‌دا پتریا جارن ئه‌ندامین کونگریسی ده‌رباره‌ی سیاسه‌تا پشتگوو هافیتنا کوردان په‌خنه ئاراسته‌ی کارگێرییا کارته‌ری دکر.

ژبه‌ر ئه‌فی چه‌ندی لژی‌ر فشارا دۆستین میلیه‌تی کورد ل ئه‌نجومه‌نی نوونه‌رانی ئه‌مه‌ریکا، دیسان ژبه‌ر ئه‌وی سه‌ره‌ده‌ریا تۆندنا ئیرانی مه‌رامبه‌ری دیپلوماتکارین ئه‌مه‌ریکا ل تاران، و ئه‌وی سیاسه‌تا تۆندنا هیژین ئیرانی مه‌رامبه‌ری کوردان په‌په‌ودکر، ئه‌مه‌ریکا دوو پینگاف ب دژی ئیرانی هافیتن ل ۱۲ چریا دووی کارگێرییا

(۲۳۲) ئیکه‌مین سه‌روکی کۆمارا ئیسلامی یا ئیرانی دناقه‌را ۴ شوباتا ۱۹۸۰- ۲۲ خزی‌رانا ۱۹۸۱ بوو (حمید، ۱۳۹۰، ۵۰).

کارته‌ری بازرگانیکرنا په‌تپۆلێ دگهل ئیرانی پاگرت، ب ئه‌فێ چه‌ندی ئه‌مریکا کرینا (٧٥٠) هزار به‌رمیللان درۆژه‌کیدا ژ ئیرانی پاوه‌ستاند، و دورپێچ دانا سه‌ر هه‌می به‌ره‌مه‌یین نه‌فتا ئیرانی. هه‌روه‌سا ل ١٣ چریا دووی ئه‌نجوومه‌نی نوونه‌رانی ئه‌مریکا ب تیکراییا ده‌نگان بریارا قه‌ده‌غه‌کرنا هاریکارییین بیانی و له‌شکه‌ری بۆ ئیرانی ده‌رکر (Congressional Research Service, May ١, ١٩٨١, ٣٨, ٥٣, McDermott; ٢٠٠١). ئه‌ف چه‌نده‌ ده‌ره‌ژه‌وه‌ندییا کوردان دا بۆ چونکی ئه‌فان بریارا له‌شکه‌ری ئیرانی زۆر لاوازر و شیانی ئه‌وان یین هێرشکرنی بۆ سه‌ر کوردان سنووردارکر.

ژ ده‌ره‌نجه‌می ئه‌فێ بریاری نوونه‌ری کوردان بزاڤکر دگهل بالیۆخانه‌یا ئه‌مریکا ل به‌ریتانیا کۆم ببن^(٢٣٣). ژبه‌ر مه‌ترسیا ئه‌فێ پینگافێ لسه‌ر دیپلوماتکاریین ئه‌مریکا ل تاران، و ل ١٣ چریا دووی ١٩٧٩ وه‌زاره‌تا ده‌رفه‌یا ئه‌مریکا برۆسکه‌یه‌ک بۆ بالیۆزی خۆ ل له‌نده‌ن (کینگمان بریوسته‌ر Kingman Brewster ٣ خزیرانا ١٩٧٧-٢٣ شۆباتا ١٩٨١) فێکر، و تیدا داخواز ژێ کر دگهل نوونه‌ری کوردان ئه‌وین هه‌ولداين دگهل کۆمب کۆم نه‌بیت و وه‌زاره‌تا ده‌رفه‌ یا ئه‌مریکا دبرۆسکه‌یا خۆ دا دیارکر ئه‌مریکا نه‌شیت زیده‌تر ژ هه‌ولین کوردان ده‌افیت هاریکارییا ئه‌وان بکه‌ت، و ئه‌و په‌یوه‌ندی دا وه‌ک به‌لگه‌ بۆ دژایه‌تیکرنا ئه‌مریکا ژلای خومه‌ینیقه‌ هینه‌ سالۆخه‌تدان (NSA, ١٣ November, ١٩٧٩)، ژلایه‌کی دی قه‌ ئه‌ندامی NSC گاری سیکي بۆ برژینسکی دایه‌ دیارکر، هه‌می وه‌زیرین ئیرانی ب شیوه‌یه‌کی «نه‌خۆش و بیه‌هوش» سه‌ره‌ده‌ریی دگهل دۆزا کوردی دکه‌ن، شه‌رین بچوویک دناقه‌را هیزین کوردی و له‌شکه‌ری ئیرانی پرووداینه‌، کورد نه‌هاتینه‌ شکاندن (NSA, ١٣ November, ١٩٧٩). لژیروناهییا ئه‌فێ چه‌ندی دیار دیت، ژبه‌ر پاراستن و سلامه‌تییا دیپلوماتکاریین خۆ و ئه‌و هه‌قوه‌لاتیین ئه‌مریکا یین ل ئیرانی ماین، واشنتۆن نه‌دقییا خۆ نیزیکی دۆزا کوردی بکه‌ت یان دخۆیانییان لدۆر بده‌ت، چونکی دا پاسته‌وخۆ خومه‌ینی دیار که‌ت ئه‌مریکا یا ب پیکا کوردان په‌وشا ئیرانی تیکدده‌ت و پیکه‌کی بۆ پرزگارکرنا دیپلوماتکاریین خۆ ژ ده‌ستی ئیرانی دگه‌ریت.

وه‌سا دیاره‌ ل ئه‌وی ده‌می په‌وشا خرابا کوردان دبن ده‌سته‌هلاتدارییا خومه‌ینیقه‌

(٢٣٣) نافێ ئه‌وان ده‌لگه‌نامیدا نه‌هاتینه‌ قه‌کۆله‌ر.

کارتیکرنه‌کا زۆر لسه‌ر پراگه‌هاندنا ئه‌میریکی کربوو، و پراگه‌هاندنا ئه‌میریکا هه‌می هیژ و شیانین خو مه‌زاخه‌بوون ئه‌هوی په‌وشا ترسناکا کورد که‌تینی بو پایا گشتی یا ئه‌میریکا دیار بکه‌ن، داکو فشاران بیخته‌سه‌ر کارگیریا کارته‌ر پیداجوونه‌کی ده‌هلویست و سیاسه‌تا خودا مه‌رامبه‌ری کوردان بکه‌ت، بو هه‌وونه‌ ل ۱۴ چریا دووی ۱۹۷۹ کونگریسی ئه‌میریکا دا دیارکرن ره‌نگه‌ ئه‌ف ناغه‌ «سنه، شنو و نه‌غه‌ده» ب غه‌ریب و مه‌ترسی دیار که‌ن، بو چه‌ند هه‌یفه‌کان ئه‌ف باژیره‌ و باژیرین دی یین ئیرانی ل باکووری پوژنایه‌ی ئیرانی یین پتیا خه‌لکی ئه‌وان کوردین مه‌زه‌ب سوننی، و بو ماوه‌یه‌کی دریز ده‌ست ب شوهره‌ش و سه‌ره‌لدانا ب دژی حکومه‌تا ناغه‌ندی یا ئیرانی کرینه‌، ب سه‌رنجراکیشی فه‌ ده‌سته‌لانا ئیرانی یا فارس و مه‌زه‌بی شیعی نه‌شیایه‌ ب شیوه‌یه‌کی دروست کونترۆلی لسه‌ر شوهره‌شا کوردان بکه‌ن. سیسته‌می بریاردانا وه‌لاتی ئیرانی که‌فتیه‌ ده‌سته‌تی خومه‌ینیدا، ئه‌نجومه‌نی ئه‌وی یی شوهره‌شی و ئه‌نجومه‌نی وه‌زیرین ئه‌وی لژی سه‌روکاتییا مه‌هدی بازرگان، هیژین له‌شکه‌ری، سوپایی پاسداران و دادگه‌ها شوهره‌شی، هنده‌ک ژ ئه‌فان ده‌زگه‌هان بتنی بو ئارمانجین خومه‌ینی کاردرک، و کارتی ئه‌وان یی سه‌ره‌کی کوشتنا کوردانه‌، ژبه‌ر ئه‌فی چه‌ندی پیدقییه‌ کارگیریا کارته‌ری ب دروستی بنه‌مایین سیاسه‌تا خو یا مافین مروقی مه‌رامبه‌ری دۆزا کوردی جیه‌جیه‌که‌ت (Congressional Research Service, May ۱, ۱۹۸۱, Azad; ۲۰۱۷, ۱۶۰). دگه‌ل ئه‌فی چه‌ندی واشنتۆن هیچ گوهورین دسیاسه‌تا خودا مه‌رامبه‌ری دۆزا کوردی دا نه‌کربوون.

ژبه‌ر فشارا پایا گشتی یا خه‌لکی ئه‌میریکا مه‌رامبه‌ری بن پیکرنا مافین مروقی، کوشتنا کوردان و گرته‌ن دیپلۆماتکارین ئه‌میریکا ژلای حکومه‌تا تارانقه‌، ل ۱۴ چریا دووی ۱۹۷۹ کارته‌ری داخواز ژ به‌رپرسی ئه‌میریکا کر هه‌می داهاات و هاریکاریین ئیرانیان ل بانکین ئه‌میریکا و لقین بانکین ئه‌میریکا ل جیهانی راوه‌ستینیت، و ب ئه‌فی چه‌ندی بریارا ۱۲ چریا دووی ۱۹۷۹ یا قه‌رساندنا داهااتی ئیرانی ل ئه‌میریکا هاته‌ جیه‌جیه‌کرن، و ژئه‌نجامی ئه‌فی چه‌ندی (۱۲) ملیار دۆلارین ئیرانیان هاتنه‌ راگرتن (Rand, November ۱۴, ۱۹۷۹; Congressional Research Service, May ۱, ۱۹۸۱). سه‌ره‌رای گومانین خومه‌ینی ژپشته‌فانیکرنا ئه‌میریکا بو کوردان ب دژی رژیما ئه‌وی، و ئه‌وی سیاسه‌تا توندا تاران مه‌رامبه‌ری کوردان په‌یره‌و دکر، ل ۱۴ چریا دووی خه‌لکی

باژێری سەقز خۆپیشاندانەک بەرفەرە بۆ پشتهفانیکرنا کونترۆلکرنا بالیۆخانەیا ئەمریکا و گەقین شەری یین ئەمریکا ب دژی ئێران ئەنجامدا، خۆپیشاندەرین کورد داخوازا ب دووماهیسی هینانا هەمی پیککەفتین دگەل ئەمریکا کرن و ئالاین ئەمریکا و ئیسرایلی سووتن. دهمان دەمدا داخوازیین خوە ژێ پشکیشی بەرپرسین ئێرانێ کرن، و دا دیارکرن پیدقییه هەمی هیژین پاسداران ژ کوردستانی بهینه فەکیشان، و چاقدیری لسه راکه هاندنی ژ ئەوان رادیو و تەلهفزیونا ئەوین رونکرن ددانه سەر بزافا ئەوان یا نەتەوهیی بهینه راکرن، هەروەسا هەمان خۆپیشاندان ل باژێرین مهاباد، بۆکان و باژێرین دی یین کوردستانی هاتبوونە ئەنجامدان (The Militant, ٣٠ November, ١٩٧٩). ب ئەقی چەندی دیاردیت کوردان بۆ رژیما خومەینی دا دیارکرن ئەوان هیچ پەیوەندی دگەل ئەمریکا نین، گومانین خومەینی یین بەری هینگێ دوور بوون ژ راستیی، کوردان دایه ئاشکەراکرن، کو ئامادەنە هاریکاریا رژیما تاران ب دژی ئەمریکا بکەن، و دگەل هندی دا پیدقییه تاران مافین نەتەوهیی یین کوردان دچوارچووقی ئێرانەکا دیموکراسیدا ب ئەوان بەدت.

دیسان ل ١٤ چریا دووی ١٩٧٩ فەکۆلەری گشتی یی CIA (جۆن هیتری و آلەر John Henry Waller ١٩٧٦-١٩٨٠) برۆسکەیهک لدۆر بارودۆخین ئێرانێ بۆ وەزارەتا دەرڤهیا ئەمریکا و نفیسینگەها کاروبارین رۆژەهەلاتا نیزیکی و باشووری ئاسیا فیکر، و دیارکرییه هەر چالاکییهک سیاسی ل باکووری رۆژئافایی ئێرانێ، واتە دەرڤهین کوردی بهیتە ئەنجامدان و ئەگەر هات و ئاشکەرا بوو هینگێ دی دەرڤەت بۆ سۆڤیهت بۆ ئەنجامدانا چالاکیین نهینی ل باکووری و تاران هینه پیش، و ب ئەقی چەندی دا چەپەرەوین کورد، ئازەری و مازندەرانێ بزاقی کەن پیکههێ سۆڤیهت وەک سالین ١٩٤٥-١٩٤٦ ل دەرڤهری بەرفەرە بکەن، و آلەری دایه دیارکرن سۆڤیهت بۆ خۆ پەیوەندی دگەل بزاقین چەپەرەو ب تاییهتی کوردان و کۆمیۆنستان هەبوون، ژبەر هندی دا کاودانین ئێرانێ پتر ئالۆز و نەخۆش بن (CIA, ١٥ November, ١٩٧٩). ب ئەقی چەندی دا کورد و نەتەوهیین دی بۆ خۆ دەرڤەتان ژ لاوازییا لەشکەری ئێرانێ بینن، و ب دژی حکومەتا نافەندی یا تاران بۆ کونترۆلکرنا دەرڤهین خو راولەستن و دەرڤهلاتەکا ئۆتۆنۆمی لێ راکه هینن، چونکی کوردان خۆ دوویری دەرڤهلاتی کرییه. دەرڤهوامییا شروڤهکرتین خۆدا و آلەری دایه دیارکرن دا فالاهیین سیاسی

دەرفەتان بۆ دۆژمێن ئێرانێ عێراقی و کوردان هیننە پێش، ژلایەکیڤە عەرەبیـ خۆزستان و ژلایەکی دیڤە کورد دا ب دژی ئێرانێ پالەت، و دا عێراق وەک «شیرەکی خۆش» بەریڤۆ دەت کوردان (CIA, November ۱۵, ۱۹۷۹). ب ئەڤی پەنگی خویا دییت، ل ئەڤی وەختی ترسا ئەمریکا ئەو بۆ سۆڤیەت و عێراق کورد و عەرەبان دەرژەوهندییـ خۆ دا ب دژی پڕیما خومەینی بکاربەینی، و ژيانا دیپلوماتکاریـ ئەمریکا ئیڤنە دەترسیاندا، چونکی دا خومەینی هزرکەت ئەمریکا پشتهڤانییا عەرەب و کوردان دکەت دا پەوشا ئێرانێ تیکبەت و دیپلوماتکاریـ خۆ ژ ئێرانێ دەر بکەت.

ژبەر ئەوێ سیاسەتا حکومەتا ئەمریکا بەرامبەر حکومەتا خومەینی پەپرەوکر، و هەلوێستی راگەھاندنا ئەمریکا ژ دۆزا کوردی، و نشیانانا سەرەدەریا ئێرانێ مەرامبەری دۆزا کوردی و دیپلوماتکاریـ ئەمریکا، ل ۱۵ چریا دووێ حکومەتا ئێرانێ کارمەندیـ تەلەڤیۆنا نەتەوہییا ئەمریکا NBC ب بەھانەیا پشتهڤانیکرنا دۆزا کوردی، و نشاندانا راپۆرتیـ نەگونجای لدۆر بکارھێنانا ڤۆکەییـ شەری ب دژی کوردان و سیاسەتا ئێرانێ مەرامبەری ئەمریکیـ وەک بارمتە ژلایـ ئێرانێڤە ھاتینە گرتن (Congressional Research Service, May ۱, ۱۹۸۱). لدۆر بکارھێنانا ڤۆکەییـ ھیزیـ ئاسمانی ژلایـ دەستھەلاتا خومەینی ڤە ب دژی کوردان، ل ۱۶ چریا دووێ CIA ۱۹۷۹ بۆ وەزارەتا بەرەڤانییا ئەمریکا دایە دیارکرن، ئێرانێ ھندەک ڤۆکە بۆ شەری ب دژی کوردان بکاردھێنان، ھەرەسا بەردەوام ڤۆکەییـ ئێرانێ بۆ پاراستن و چاڤدیریکرنا دەرڤەرین کوردی ل سەر دەرڤەرین کوردی ھاتن و چوون دکر (CIA, November ۱۶, ۱۹۷۹). ب ئەڤی پەنگی دیاردبیت وەزارەتا بەرەڤانییا ئەمریکا دانپێدانا بەندێ کر، کو حکومەتا ئێرانێ چەکی ئەمریکی بۆ ژناڤرنا دۆزا کوردی دناڤخۆدا بکاردھێنان، دگەل ھندیـ نەدشیا چ فشاران بکەتە سەر تاران دا چەکی ئەمریکی ب دژی کوردان بکارنەھیت.

ژبەر هەلوێستی خەلکی سەڤزی ب دژی ئەمریکا، ل ۱۷ چریا دووێ خومەینی پەيامە بەلاڤکر ژبەرھەبوونا باوہری و نەجیبەجیکرنا پلاتین دۆژمێن ئێرانێ وەک ئەمریکا، سۆپاسییەک ئاراستەیا کوردان کر، ھەرەسا تیدا خویاکر راپۆرتیـ نوونەرین حکومەتا ئێرانێ وەسا دیارکرییە کوردان نەدڤیا ژ ئێرانێ جودا بن، و پاشی خومەینی داخواز ژ کوردان کر دگەل ھەمی خەلکی ئێرانێ ب دژی ئیمپریالیزیـ ب سەرۆکاتییا

ئەمریکا ئیک بگرن، درێژە پێدانا پەياما خۆدا خومەینی دایە دیارکرن، ئەوی پێزانینی دروست دەربارە ی پشەهات و کوشتنا کوردان هەنە، ژبەر هندی خومەینی داخواز ژ نوونەرین حکومەتا ئێران کر بەردەوامیی بەدەنە دانوستاندن خۆ دگەل سەرکەردە و کەسایەتی ئایینی یێن کورد، دا مافین ئەوان یێن نەتەوایی پی بهیئە بەخشین، خومەینی داکوکی ل هندی کریه ئیسلامی هەمی جوړین سەرکوتکرن و کوشتن قەدەغەکرینه، لەوړا نابیت لژیر نافی ئیسلامی و کۆمارا ئیسلامی مافی رێقەبرنا کاروبارین نافخویی، ئاریشه یێن دەقەران، هەمی جوړین ژنافرنا کەلتوری، ئابووری و سەرکوتکنا سیاسی ب دژی خەلکی ئێران ب تاییه قی کوردان بهیئە ئەنجامدان (اطلاعات، ١٣٥٨/٨/٢٧؛ کیهان، ١٣٥٨/٨/٢٧). ل ئەقیری ب ئاشکەراکری پون دبیت ئەو تۆمەتیێن بەری هینگی خومەینی دەربارە ی پشتهفانیکنا کوردان ژلای ئەمریکا قە، و جیه جیکرنا پلانین ئەمریکا ژلای کوردانقە ب دژی ئێران بەلاق دکرن هەمی دوور بوون ژ راستیی، و بتنی خومەینی بو ئارزانندا هەستی فارسان مەرامبەری کوردان ئەق چەندە دکر. هەرچەوابیت ئەق پەياما خومەینی بو ئەگەری دلخوشیا کوردان و لسەر جادهیان کەیفخوشیا خۆ دەربری. چونکی دئەقی پەيامیدا چەندین خالین گرنگ هاتبوون دیارکرن:

١. دانپیدان ب هندی هاتە کرن گەلی کورد مللەتە کە هاتیە سەرکوتکرن و زۆلم لیهاتیە کرن.

٢. دانا مافی خوێرێقەبرنی ب کوردان ل دەقەرین ئەوان.

٣. قەکرنا دەرگەهیێن سیاسی بو دانوستاندنا دگەل کەسایەتیێن سیاسی، ئایینی و نەتەوایی یێن کورد بو چارەسەرکنا دۆزا ئەوان.

٤. راگرتنا هەمی جوړین شەرین سار و گەرم، واتە شەرپی راگەهاندنی و شەرپی چەکی (ئەکبەر، ٢٠٢١، ٢٦٠).

ب کورق ئەق پەياما خومەینی بوویە ئەگەری پەیدابوونا ئاگرەستەکی دناقبەرە هیژین کوردی و حکومەتا ئێرانیدا، و سۆزدابوو مافی ئۆتۆنۆمی ب کوردان دچوارچوو قی ئێرانیدا پی بهیئە دان (حەسەنزادە، ١٩٩٥، ١٦٧؛ گادانی، ٢٠٠٨، ١، ٢٤٧).

ژلای خوقە؛ KDPI دکۆمبوونە کا خویا گشتی دا پشتهفانییا پەياما خومەینی یا

ب دژی ئیمپریالیزیم ئه‌مریکی و بارودۆخین گشتی یین کوردستانی کر، هه‌وره‌سا ئاگر به‌ستا شه‌ری بۆ ماوه‌یه‌کی پراگه‌هاند، دایه‌ دیار کرن ئه‌گه‌ر هیزه‌کا بیانی هیزشی بکه‌ت سه‌ر هیزین ئیرانی پیشمه‌رگه‌یین KDPI ئاماده‌نه‌ مل ب ملی هیزین ئیرانی فه‌ مه‌رامبه‌ری ئه‌وان پاره‌ستن، ل ئه‌وی ده‌می ئه‌مریکا و سوڤیه‌ت ده‌ره‌ی ساردا بوون، مه‌رامبه‌ری ئیکو دوو ب هیمنی داخۆیانی به‌لافه‌ دکر، دگه‌ل هندیدا KDPI گوهورین دسیاسه‌تا خو یا ده‌رفه‌ دا نه‌کرن و دناف به‌ره‌یی دژی ئه‌مریکا دامابوو. ئه‌ف پالېشتیا KDPI بۆ خومه‌ینی، و دژایه‌تیکرنا ئیمپریالیزیم ب تایبه‌تی ئه‌مریکا چ تشت دپشته‌فانیکرنا خومه‌ینی و پشت به‌ستنا ب سوڤیه‌تفه‌ بده‌ستفه‌نه‌هینان، ل ئه‌فیری دیار دبیت هه‌تا پشتی شوهره‌شا ئیسلامی ژی ئاراسته‌یین سیاسه‌تا ده‌رفه‌ KDPI به‌ره‌ف سوڤیه‌تفه‌ لژی کارتیکرنا حزبا تۆده‌، و سه‌رکرده‌یین ئه‌وی ل به‌رلین و پاریس و هنده‌ک وه‌لاتین ئه‌وره‌یا پۆژه‌ه‌لاق مابوون، دگه‌ل هندیدا چ به‌رپر سین ئه‌وان وه‌لاتان لسه‌ر ئاستی وه‌زیران ئاماده‌ نه‌بوون دانوستاندن یان پیشوازییا شاندی KDPI بکه‌ن(گادانی، ٢٠٠٨، ١، ٢٦٠-٢٦٦؛ په‌سوولی، ٢٠٢١، ٤٦٣-٤٦٤). ده‌رامبه‌ر دا سه‌ره‌رای ئه‌وان په‌خنه‌یین تۆندین KDPI ئاراسته‌ی حکومه‌تا ئه‌مریکا دکر، پتریا جارن ئه‌مریکا دناف سیاسه‌تا خو یا پشتی گرنا دیپلوماتکارین خو دا ژلای ئیرانیفه‌ تاراده‌یه‌کی دیارکری پشته‌فانییا دۆزا کوردی دکر، و گه‌له‌ک جارن به‌رپر سین ئه‌مریکا داخواز ژ واشنتۆن دکر پشته‌فانییا کوردان ل ئیرانی بکه‌ن، به‌لی نه‌ئیکریزییا کوردان و دژایه‌تیکرنا ئه‌وان بۆ ئه‌مریکا بۆ ئه‌گه‌ری هندی ئه‌مریکا باوه‌ری ب شاینین هیزین کوردی ل ئیرانی نه‌مینت.

دگه‌ل نه‌دیار بوونا چاره‌نقیسی گرته‌ دیپلوماتکارین ئه‌مریکا، و ئه‌وان په‌خنه‌یین خومه‌ینی ئاراسته‌ی کارگیریا کارته‌ری لدۆر پشته‌فانییا دۆزا کوردی ل ئیرانی ب دژی ده‌سته‌ه‌لاتا ئه‌وی دکر، ده‌فیی چوارچووڤه‌یدا واشنتۆن بپاردا سزایین ئابووری یین تۆند لسه‌ر ئیرانی ب سه‌پینت، هه‌روه‌سا کارته‌ری هزر ل پاره‌ستاندا په‌یوه‌ندییین دیپلوماسی دگه‌ل ئیرانی کر، ده‌فیی بیافیدا پرسیاری ژ وه‌زیری ده‌رفه‌ یی ئه‌مریکا سایروس قانسی دکه‌ت به‌رامبه‌ر دا قانسی خویاکر، هه‌ر بپاره‌ک ب ئه‌فی په‌نگی دی مه‌ترسییان ئیخته‌ سه‌ر په‌یوه‌ندییین ئیران و ئه‌مریکا، دیسان دی کارتیکر نه‌کا خراب که‌ته‌ سه‌ر ژیانا گرته‌ دیپلوماتکارین ئه‌مریکا و دا پتر گۆمان لده‌ف ده‌سته‌ه‌لاتا

ئێرانی پەیدابن، کو ئەمریکا پشتەفانییا ئۆپۆزسیونا ئێرانی ب دژی دەستەهلاتا ئێرانی دکەت. ژفەپژا بریارین واشنتۆن تاران راگەهاند دئ هەندەک دیپلۆماتکارین ئەمریکی ئازاد کەت، و ب ئەفئ چەندئ هیقییهک ل دەف واشنتۆن پەیدابوو دئ هەمی دیپلۆماتکارین ئەوئ هیئە ئازاد کرن (The congressional Research Service, ٢٥-١, January, ١٩٨١, Vance; ١٩٨٣).

ل ١٨ چریا دووئ راویژکاری NSC گاری سکی دا دیارکرن، خومەینی ب بهانهیا مەترسیا دۆزا کوردی خوکیه فەرماندئ گشتی یئ هیژین ئێرانی، فەرمانا قەدەغەکرنا رۆژنامەیین ئۆپۆزسیونئ مینا رۆژنامەیا کوردستان زمانحالا KDPI، گرتنا پەخنەگیران و ریکخراوین سیاسی یین سەربەخۆ دایە، هەرەسا سکی خویا کریه بەرژەوهندییین خومەینی دشەپین ل گەل کورداندا کیم بووینە، ژبەر هندی خومەینی ئامادەیا خۆ بۆ دانوستاندنئ دەربارەری حوکمئ ئۆتۆنومیی دگەل کوردان دەرپییە، هەرەسا ل ئەوی دەمی خومەینی بەرئ بانگەشین خۆ یین ب دژی کوردان دانە ئەمریکا، سکی ئاشکەرا کریه ئالۆزی ل ئێرانی بەرەف زیدەبوونئ دچن، وەزرا خومەینی وەک شاهی بتنئ ل سەر لەشکەری بو ژبەر هندی کونترۆلا کوردستانئ ژ دەستدایە (NSA, ١٨- No- vember, ١٩٧٩)، ئەفئ یاداشتنامئ پتر دەستەهلاتا ئێرانی پالدا هزرا هندی بکەت ئەمریکا پشتەفانییا دۆزا کوردی ل ئێرانی دکەت، دگەل هندی دەستەهلاتا ئێرانی ب بەردەوامی ب ریکا راگەهاندنا خۆ ددا دیارکرن، ئەمریکا و ئیسرائیل دگەل عیراقئ پشتەفانییا دۆزا کوردی ل ئێرانی دکەن، ب ئەفئ چەندئ پتر دۆزا کوردی ل ئێرانی هاتە نێقدەولەتی کرن، لەوړا ل ئەوی وەختیدا ژلایەکیفە ل ١٨ چریا دووئ ١٩٧٩ سۆقیەت هۆشدارئ دا ئەمریکا نابیت ب هیچ پەنگەکی مایتیکرنئ دکاروبارین نافخوین ئێرانی بکەت و خومەینی ژئ راگەهاند ژبەر پشتەفانیکرنا ئەمریکا بۆ ئۆپۆزسیونا ئێرانی مینا کوردان دئ هەمی گرتە دیپلۆماتکارین ئەمریکا ب تۆمەتا سیخویرکرنئ ل ئێرانی هیئە دادگەهکرن (the congressional Research Service, ٢٥-١, January, ١٩٨١, CIA; ٢, May, ١٩٨٠, Jacobson; ٢٠٠٨, ٣٤٣).

دبەرسفا سۆقیەتدا ل ١٩ چریا دووئ ١٩٧٩؛ سەرۆکی ئەمریکا جیمی کارتەری دا دیارکرن ل ئەوی ماوهدا ئەمریکا پتر مژووولی فەدیتنا ریکان بۆ ئازاکرنا دیپلۆماتکارین

خۆ، و پتر ئیخستنا فشاران ل سهر حکومه‌تا ئیرانی لدۆر ئازادکرنا دیپلوماتکارین خۆ بوو. هه‌روه‌سا دبه‌رسقا خومه‌ینی دا وه‌زیری ده‌رفه‌یی ئه‌مریکا سایروس قانسی خۆیا کریه‌ه ب دادگه‌هکرنا گرته‌ دیپلوماتکارین ئه‌مریکا دی پتر سزاین ئابووری لسه‌ر ئیرانی هینه‌ سه‌پاندن و په‌وشا ئه‌وی وه‌لاتی هیتته‌ تیکدان. پشتی هینگی حکومه‌تا ئه‌مریکا ب فه‌رمی راگه‌هاند، واشنتۆن پشته‌فانیا دۆزا کوردی ل ئیرانی ناکه‌ت، و پیدفیه‌ ئیران ریزی ل مافین مروّفی بگریت، و ئاریشه‌یین خۆ یین ناخووی و ده‌ره‌کی ب شیوه‌یه‌کی ئاشیتانه‌ دوویری ژ بکارهینانا چه‌کی چاره‌سه‌ر بکه‌ت، و هه‌رده‌می تاران ده‌قی بیافیدا پینگافان بافیژیته‌ واشنتۆن ئاماده‌یه‌ ب هه‌می شیوازان هاریکاریا ئه‌وی بکه‌ت (Congressional Research Service, May 1, 1981; the congressio- nal Research Service, January 25-1, 1981; Ganji, 2016, 146).

ب مه‌ره‌ما ریکخستنا هیژین کوردی و ئیک ده‌نگیا ئه‌وان ده‌رباره‌ی مافین نه‌ته‌وه‌یی یین کوردان ل ئیرانی، ل ١٩ چریا دووی ١٩٧٩ «ده‌سته‌یا نوونه‌راتیا میله‌تی کورد -هیأت غایندگ خلق کرد» ژلابی پارتین سیاسین یین کوردیقه‌ وه‌ک KDPI، کۆمه‌له‌ و له‌قی کوردستانی یا ریکخراوا چریکه‌ فیدائیین هاته‌ راگه‌هاندن^(٢٣٤) شیخ عیزه‌دین سه‌روکی ئه‌قی ده‌سته‌یی بوو و قاسلموو ئاخفتنکه‌ری ئه‌وی بوو، خه‌لکی کوردستانی پشته‌فانیا خۆ بو ئه‌قی ده‌سته‌یی ژبو چاره‌سه‌رکرنا دۆزا کوردی ب ئاشتیانه‌ و نه‌جامدانا دانوستاندنا دگه‌ل حکومه‌تا تاران ده‌ربری، ب ئه‌قی چه‌ندی ئه‌قی ده‌سته‌یی ده‌ست ب دانوستاندنان لدۆر داخواییین گه‌لی کورد دگه‌ل حکومه‌تا تاران کرن (ماملی، ١٠ کانونا ئیک، ٢٠٢٠، ٢-٣٩؛ ئه‌سکه‌نده‌ر، ٢٠٢١، ٣٥٧-٣٥٨؛ بلوریان، ١٩٩٧، ٣٢٥). ل ئه‌وی ده‌می حکومه‌تا ئیرانی راگه‌هاند، ب مه‌ره‌ما به‌یژکرنا کارتیکرنا پرسا کوردی لسه‌ر ئیمناهییا ئیرانی ئه‌مریکا ئه‌ف ده‌سته‌یا نوونه‌راتیا میله‌تی کورد دروستکریه‌، ژبه‌ر هندی ل ١٩ چریا دووی CIA بو وه‌زاره‌تا به‌ره‌فانیا ئه‌مریکا و پراویژکارین NSC دا دیارکرن، ژماره‌یه‌کا زۆر هیژین له‌شکه‌ری ئیرانی ب

(٢٣٤) هه‌ژی یه‌ بیژین بیروبوچوونین جودا ده‌رباره‌ی پۆزا دروستکرنا ئه‌قی ده‌سته‌یی دناقه‌ر سیاسه‌مه‌دار و دیروک نقیسن کوردا هه‌یه‌. هنده‌ک دیژن ل دووماهییا چریا دووی ١٩٧٩ هاتبوو دروستکرن (سه‌عیدی، ٢٠٠٩، ٤٣٢؛ حمه‌لاو، ٢٠١٧، ٣٠٣؛ محمود، ٢٠١٢، ١٠١؛ بلوریان، ١٩٩٥، ٣٢٤). هه‌روه‌سا هنده‌ک دیژن ل ٢٢ چریا دووی ١٩٧٩ هاتییه‌ دروستکرن (Jahani, 2017, 248).

فه‌رمانا خومه‌ینی ب مه‌ره‌ما شه‌ری دگه‌ل کوردان بۆ پۆژه‌ه‌لاتا کوردستانی هاتییه
په‌وانه‌کرن (CIA, ١٩ November, ١٩٧٩).

ژبه‌ر ئه‌وان راپۆرتی CIA لسه‌ر دۆزا کوردی ل ئیرانی بده‌ستقه‌هینان یان نفیسن،
و خومه‌ینی پیزانیی ل دۆر ئه‌قی چهندی بده‌ستقه‌هینا بوون، له‌و‌را ل ٢٠ چریا دووی
١٩٧٩ خومه‌ینی راگه‌هاند، ل ده‌می بالیۆزخانه‌یا ئه‌مریکا هاتییه‌ گرتن گه‌له‌ک به‌لگه‌نامه
که‌فتبوونه ده‌ستی هیژین ئیرانی، و ئه‌وان به‌لگه‌نامه‌یان وه‌سا نیشان دایه‌ هنده‌ک
ژ ئه‌وان بارمتین هاتینه‌ گرتن سیخۆرین CIA بوون، وچالاکیی سیاسی ل ده‌قه‌رین
کوردی ئه‌نجامداند، هه‌روه‌سا خومه‌ینی ئاماژه‌ ب ئه‌قی چهندی دایه‌: «مه‌ هنده‌ک
به‌لگه‌نامه‌ یین دیتین وه‌سا نیشان دده‌ن ئاریشه‌یی ل کوردستانی ده‌هاتنه‌ رویدان ب
ریکا پالېشتیا بالیۆزخانه‌یا ئه‌مریکا ل تاران ده‌هاتنه‌ ئه‌نجامدان و کونترۆلکرن»، ژبه‌ر
هندی پیدفیه‌ بارمتین ئه‌مریکی به‌ینه‌ دادگه‌هکرن، و دی ژلای ددگه‌ها شۆره‌شی
یا ئیسلامی قه‌ ئه‌وا بریارا سیداره‌دانا (٦٠٠) ئیرانیان ب تایبه‌تی کوردان دایی هینه
دادگه‌هکرن، ئه‌و تاکه‌ ده‌زگه‌هی یاسایی یی دیاره‌ ل ئیرانی (Kifner, ٢٠ November,
١٩٧٩). ژلایه‌کی دیقه‌ ل ٢٠ چریا دووی کوچکا سپی راگه‌هاند، ئه‌گه‌ر حکومه‌تا ئیرانی
به‌رده‌وام بیت لسه‌ر بنییکرنا مافی مرقی و ئازاردانا دیپلوماتکاری ئه‌مریکی، دی
واشتنۆن هیژشه‌کا خویناوی که‌ت سه‌ر ئیرانی (Congressional Research Service,
١ May, ٤٠, ١٩٨١). ل ئه‌قی وه‌ختی تاران راگه‌هاند دی ئه‌مریکا هیژین خو په‌وانه‌ی
ده‌قه‌رین کوردی که‌ت و پاشی هیژشی که‌ته‌ سه‌ر تاران، ژبه‌ر هندی ب فه‌رمانا
خومه‌ینی حکومه‌تا تاران هیژه‌کا زۆرا له‌شکه‌ری ئیرانی ب هه‌می جوړین چه‌کیشه
په‌وانه‌ی ده‌قه‌رین کوردی کر بوو (Сенников, ٢٠١٩, ٨٧).

ژلایه‌کی دیقه‌ هه‌ر ل ٢٠ چریا دووی ١٩٧٩؛ به‌رپرسی NSC یی ئه‌مریکا برژینسکی
تیلیگرافه‌ک ده‌رباره‌ی کارقه‌دانا ئه‌مریکا مه‌رامبه‌ری گرتنا بالیۆزخانه‌یا خو ل تاران
بۆ کارته‌ری فریکر، و تیدا چهن‌دین هه‌لبژاردن و ستراتیژی داینه‌ دیارکرن، ل دۆر
هه‌لبژاردنی ئه‌مریکا برژینسکی سی خال دابوونه‌ دیارکرن:

١. ئالۆکرنا پیشه‌هاتین ئیرانی یین ئه‌وی سه‌رده‌می و دشیانداووه‌ ئه‌ف چهنده‌ بی
مایتیکرنا ئه‌مریکا به‌یته‌ ئه‌نجامدان و دا زیانین کاریگه‌ر ب خومه‌ینی که‌فن دا

سەرکردایەتیه‌کا مۆدرێن پەیدا بیت، برژینسکی ئاشکەرا کریهە دبیت ب ئەفئ چەندی دەرگەه بۆ پەیدا بوونا پزژیمەک چەپەرەو وەک دەستەهلاتەک کوردی یا نێزیککی سوؤفیه‌ت فەکه‌ت.

۲. زێدەکرنا چەپەرەوان پەیوه‌ندیان دگەل دۆژمین خومه‌ینی ژ ئەوان هێژین کوردی، داکۆ کاریگەریه‌کا زێدەتر بکه‌فیه‌ سەر دەستەهلاتا ئێران، ئەف چەندە پیدفی پشتەفانیا ئابووری یه‌، ئەف چەندە دا مایتیکرنا ئەمریکا دکاروبارین ئێرانی‌دا نیشانده‌ت.

۳. پشتەفانیکرنا هێژین له‌شکه‌ری یین هۆزان وەک هێژین هۆژین کوردی (The White House Memorandum, ۲۰ November, ۱۹۷۹).

لدۆر ستراتیژیین ئەمریکا مەرامبەری پێشها‌تین ئێران، برژینسکی دوو ستراتیژی دانە دیارکرن وەک :

۱. داکۆکیکرن لسه‌ر پێشقه‌برنا تاران وەک هاریکاریکرنا تاران دبیا‌فئ له‌شکه‌ری و ئابووری دا.

۲. پشتەفانیکرنا هۆزان ب مەبه‌ستا فەکرنا بنگه‌هه‌کی به‌ره‌مه‌ینا نه‌فتی ل باکووری و باشووری، بۆ وینه‌ پشتەفانیکرنا هۆژین کورد یان عەرهبان (The White House Memorandum, ۲۰ November, ۱۹۷۹).

دبه‌رسفا هەر دوو پێش‌نیازین NSC دا کارته‌ری دایه‌ دیارکرن، ئەف چەندە دی مەترسیین ئیخته‌ سەر ئیک پارچه‌یا ئێران، دی شه‌پێ نافخوویی ل ئێران هیه‌تە رویدان و دی دەرگەه بۆ سوؤفیه‌ت فەبن به‌یه‌تە مایتیکرن دکاروبارین ئێرانی‌دا بکه‌ت، هه‌روه‌سا دەرباره‌ی کارکرنا دگەل هۆژین نافخوویی و ئۆپۆزسیونا ئێران ل دەرغه‌ ژ ئەوان پارتین سیاسی یین پۆژه‌ه‌لاتا کوردستان ل عێراق بۆ دروستکرنا حکومه‌ته‌کا نوی «لژیر مایتیکرنا راسته‌وخۆ یا ئەمریکا»، کارته‌ری ب ئاشکه‌رای دایه‌ دیارکرن: «ئەم [ئەمریکا] چوجاران نه‌شین دگەل پزژیم خومه‌ینی کاربکه‌ین» به‌روفا‌ژی دبیت ئەم [ئەمریکا] راستیا ئەفئ چەندی دیار بکه‌ین». ل به‌ر پوونا‌هیا ئەفئ چەندی دیار دبیت کارته‌ر رازبوونا خو لسه‌ر چ ژ ئەفان جو‌ره‌ پلانا دیارنه‌کر، هه‌روه‌سا چ ستراتیژی بۆ سه‌ره‌ده‌ریکرن دگەل ئێران نه‌دا‌شتبوون، دگەل هندید، ئەو هزین

برژینسکی بۆ داینه دیارکرن ب مه‌ترسی بۆ سه‌ر پێگه‌ه و به‌رژه‌وه‌ندیی ئه‌مریکا ل ئیرانی دزانین (The White House Memorandum, November ٢٠, ١٩٧٩, CIA, ٢٠, November, ١٩٧٩).

لژیر پروناهییا ئه‌فی چه‌ندی ب شیوه‌یه‌کی رون خویا دبیت برژینسکی هزرده‌کر، پیدفیه ئه‌مریکا کارفه‌دان ب پیکا پشته‌فانیکرنا کوردان ب دژی حکومه‌تا ئیرانی ئه‌نجامبده‌ت، داکو فشار بیخیت سه‌ر حکومه‌تا ئیرانی دیپلوماتکارین ئه‌مریکا ئازاد بکه‌ت، به‌روفاژی کارته‌ری ب باشی دزانی هه‌ر پێنگافه‌که ئه‌مریکا دئه‌فان هه‌ر دوو حاله‌تان باقیزیت دا راسته‌وخو خومه‌ینی خویا که‌ت ئه‌مریکا دقیت ب ئه‌فان پلانان پشته‌فانییا کوردان بکه‌ت، دا کیانه‌کی سیاسی بۆ خو دروستبکه‌ن، کارته‌ری هزرده‌کر ب پشته‌فانیکرنا کوردان دا ئیران دابه‌ش بیت، و دا پتر مه‌ترسی که‌فنه سه‌ر به‌رژه‌وه‌ندی و ژيانا دیپلوماتکارین ئه‌مریکا ل تاران، ژبه‌ر هندی کارته‌ری چ ستراتیژی و پلان مه‌رامبه‌ری ئیرانی بکارنه‌هینان پتر هزر دارشتنا ستراتیژیی دانوستاندنا دگه‌ل حکومه‌تا تاران بۆ ئازادکرنا دیپلوماتکارین خو کربوو.

دگه‌رماتییا دانوستاندن کورد و ئیرانی‌دا ل ٢١ چریا دووی ١٩٧٩، واشنتۆن ب شیوه‌یه‌کی فه‌رمی راگه‌هاند دی ب توندی «لپیرسین دگه‌ل ئیرانی هیته‌ کرن» ته‌گه‌ر لسه‌ر بنپیکرنا مافین مروّقی به‌رده‌وام بت یان دیپلوماتکارین ئه‌مریکا ته‌شکه‌نجه‌ بده‌ت ((Congressional Research Service, May ١, ١٩٨١, ٤١. هه‌روه‌سال هه‌مان پوژ به‌رپرسی گروپی راویژکاری یی سه‌ربازی یی ئه‌مریکا مایکل ج. میتزینگۆ دگه‌ل ئه‌فسه‌ره‌کی ب شیوه‌یه‌کی نه‌ینی به‌ره‌ف کوردستان چوون، هینگی به‌رپرسی ئیرانی دا دیارکرن میتزینگۆ چوو بوو کوردستان دا ب هه‌فکارییا ئه‌مریکا پلانه‌کی بۆ به‌یزکرنا هیژین کوردی ب دژی ئیرانی داریژن و ئاگری شوپه‌شا کوردی خوش بکه‌ت، چونکی ئه‌و دۆسته‌کی زووی نیزیکی کوردان بوو، ژبه‌ر هندی هیژین ئیرانی هه‌ولدا ناسنامه‌یا ئه‌وان دیاربکه‌ن، و دا دیارکرن یی ناسنامه‌یا ئه‌وان به‌یته‌ دیارکرن دی هیته‌ سیداره‌دان (Kennedy, August ٢٦, ١٩٩٩, Department of State, November ٢١, ١٩٧٩).

ل ٢٢ چریا دووی ١٩٧٩ بانگه‌شه‌یین «ب دژی ئه‌مریکا» ژلایی خومه‌ینفه‌ ده‌رفه‌ته‌ک

سەخت بۆ بەردەوامیدانا پرۆسێسا دانوستاندنان دناقبەرا دەستەلاتا شۆرەشی یا ئێران و شۆرەشگیرێن کوردان، بۆ چەسپاندنا ئۆتۆنۆمیا دەقەرێن کوردی ددەستووری نوی یی ئێرانیدا هینانە پێش، ئێران ژھندی دترسیا ئەگەر حوکمی ئۆتۆنۆمی ب کوردان دا هینگی دا کارتێکرن ل نەتەوہیی د یی ئێران هیتە کرن و دا هەمان داخواز ژ حکومەتا تاران کەن، ژلای خۆقە خومەینی پێشنیازا بەردەوامیدانا ب دانوستاندن نەتایبەتەندکری و تا پادەہیک ب ساناهی ژ کوردان کر، خومەینی خو وەک خزمەتکاری میللەتێن ئێران نیشاندا، بەری هینگی خومەینی بەردەوام پەخنە ل کوردان دکر و ددا دیارکرن، کورد ژلای ئەمریکا فە دەینە پالدا دا ئالۆزیان ل ئێران دروستبکەن. ژلایەکی دیکە بانگەشێن دژایەتیکرنا ئەمریکا ئەوین ئێران بۆ خۆقە گرێن، وەک ئۆتۆمبیلەکا خزمەتگۆزاری دەرژەوہندییا چەپرەوین کوردان کاردکر، بۆ رازیکرنا گرووپی د بۆ دەستیکرنا قۆناغەکا نوی یا دانوستاندنان لدۆر ئۆتۆنۆمی دگەل دەستەلاتا ئێران. چونکی بەری هینگی گرووپی مارکیسی -لینینی یی فیدائیان، کۆمەلای داکۆکی ل سەر بەردەوامیدانا شەری دکر، و دا دیارکرن ئەگەر KDPI گەشتە پێککەفتنامەیکە دگەل نوونەرێن حکومەتی ژێ ئەو دی بەردەوامیی ب شەری دەن. سەرەرای هندی گەشتا پێککەفتنامەیکە دگەل خومەینی هیشتا گەلەک دوویر بوو، گۆتارێن خومەینی یی دانەنیاسینا کوردان ب پشتەفانێن ئەمریکا رەشبینیەک تال لدەف کوردان پەیدا کر بوو (Randal, November ۲۳, ۱۹۷۹; Con- gressional Research Service, May ۱, ۱۹۸۱).

نوونەرێن کوردان داخواز کر حوکمی خوبرێقەبرنی بۆ کوردستانی ددەستووری کۆمارا ئیسلامی یا ئێرانیدا، یی دا ل کانوونا ئیکتی ۱۹۷۹ ریفاندۆن لدۆر هیتە کرن بەیتە چەسپاندن، کوردان دقیا ژمارەیکەکا هیزین لەشکەری ل کوردستانی و هیزین بزافا خویا نەتەوایەتی دناق دەقەرێن کوردی ب بەردەوامی بەیت (Randal, November ۲۳, ۱۹۷۹; CIA; November ۲۳, ۱۹۷۹). ل ۲۳ چریا دووی ۱۹۷۹ ژبەر ئەوان پەيوەندیی نەفسەری خزمەتگوزاریی سیاسی یی دەرڤە ل بالیۆخانەیا ئەمریکا مێترینگۆ دگەل کوردان بەری کەفتا شاھی هەین هەوالگیریا حکومەتا خومەینی ب بەهانەیا پشتەفانیکرنا کوردان و سیخویرکرنی زۆر ب هووری دویقچوونا ئەوی دکر، و دا دیارکرن ئەمریکا ب پیکامێترینگۆ پێزانینی هەوالگیریی دەربارە ی پلانی

لەشکەری یێن ئێران بۆ هێزێن کوردان فرێدکەت، و ئەمریکا دقێت ب پێکا کوردان کێانەکی سیاسی لدۆیف بەرژەوهەندییێن خۆ ل دەفەرێن کوردی دروست بکەت، داکو بۆ بەرژەوهەندییێن خۆ بکاربھێنێت، دەرەمبەردا واشنتۆن پراگەھاند، راستە بەرپرستی ئەمریکا دگەل کوردان کۆمەدبەن و گوھارییا داخوایێن کوردان دگەل، دگەل ھەندێدا کوچکا سپی ب ھێچ پەنگەکی پشەتەقانییا کوردان ب دژی ئێران ناکەت و بتنی دویچوونا بوویەرێن سیاسی دناقخۆیی ئێرانیدا دکەت، و ئارمانجا ئەمریکا ژ ئەقێ چەندی بتنی ئەو بەشێت ھەندەک ستراتیژیان لدۆر چەوانییا کونترۆلکرن پێشھاتێن ئێران داریژیت (NSC, ٢٣, Randal, November ٢٣, November ١٩٧٩, Kennedy; ٢٦, August ١٩٩٩).

ھەرچەوا بێت ل ٢٣ چریا دووی ١٩٧٩؛ ئێمامی تاران (ئایەتەتوڵا حسین عەلی مۆنتازیری ١٢ ئەیلوڵ ١٩٧٩ تا ١٤ کانوونا دووی ١٩٨٠)^(٢٣٥) ھێرشکرە سەر کوردان و سەرکردەھێن کورد ب «سیخۆزێن ساواک، جوھێ، کریگرتیێن ئەمریکا و ژێدەرێن گەندەلی» وەسفکرن، دەرەمبەردا خۆپێشاندانان ل مەھاباد و باژێرێن کوردستانی پڕویدان، کوردان دا دیارکرن خەباتا کوردان بۆ بەدەستقەھینانا مافێن خەلکی زۆملێکری کوردستانیە و ب توندی دژی ئیمپریالیزی و جوھییانە. ژلایەکی دێقە KDPI داخوایا ئێکگرتنەک نەتەوہیی ب دژی ئیمپریالیزی ئەمریکا کر، و سۆزدا بەرەقانیی ژ ئێران بکەت، و مەرەمبەری ھێرشێن ئەمریکا ل سەر ئێران پراوەستیت، داخوایا ئاگرەستێ ژ حکومەتا ناقدەندی و قەکیشاننا ھەمی ھێزێن پاسداران ژ کوردستانی کر، داکو چەپەرێن خۆ مەرەمبەری ئیمپریالیزیی بھێز بکەت (The Militant, ٧, December ١٩٧٩).

ئەقە ل دەمەکیدا بۆ کارتەر دگەل راویژکار و دیپلوماتکارێن حکومەتا خۆ ل کامپ دەھێشد لدۆر بارودۆخێن ئێران کۆمبوو، و دئەقێ کۆمبوونیدا دیارکرن دێ ئەنجامێن پێشھاتێن ئێران بن «دۆزەخ» ئەگەر ئێران ل سەر سیاسەتا خۆ یا تۆندەرە و بن پێکرن مافێن مروۆفی و سەرکوئکرن نەتەوہییێن دناق ئێرانیدا مینا کوردان بچیت. ھەرەوسا ل ئەوی دەمیدا NSC کۆمبوو بپیار دا دیپلوماتکارێن ئێران ژ ئەمریکا دەرەمبەت، ئەگەرێن ئەقێ چەندی ژ بۆ بنپیکرن مافێن مروۆفی و گرتنا دیپلوماتکارێن ئەمریکا

(٢٣٥) دووہمین کەسایەتی کۆمارا ئیسلامی یا ئێران بوو، و دناقەرا ١٩ تەباخا ١٩٧٩-١٥ چریا دووی ١٩٧٩ مۆنتازیری ئێمامی نەقزیی پۆزێن ئەینیان ی تاران بوو، ھەرەوسا دناقەرا ١٥ تەباخا ١٩٧٩ تا ١٥ چریا دووی ١٩٧٩ ئەندامی ئەنجومەنی شارەزاییان ی دەستووری ی ئێران بوو (von Schwerin, 2015).

ژلایى ئێرانىڭ دزقرىن (Congressional Research Service, May ۱, ۱۹۸۱, Gan-ji, ۲۰۱۶, ۱۶۲). هەر وەسا ل ۲۳ چرىا دووى ھىزا CIA يا چاقدىرىيا پىشھاتىن سىاسى ل ئىرانى دكر بۆ وەزارەتا دەرڤە يا ئەمرىكا دا دياركرن، كوردىن پەنابەر و ئۆپۆزسىوئا ئىرانى ل دەرڤە ھارىكارىيىن دارايى بۆ كوردان ڤىدكرن، و تارادەيەكى ديار مەترسىيا دۆزا كوردى لسەر پىشھاتىن ئىرانى ديارە، و ئەگەر ئىران پىنگاڤان بۆ چارەسەركرنا ئەڤى دۆزى نەھاڤىڤىت، دى ڤەوشا سىاسى يا ئىرانى ب تۆندى تىكچىت (CIA, ۲۳ November, ۱۹۷۹). ژ ئەنجامى دوڤچوونا ڤرسا كوردى ل ئىرانى ژلایى ڤۆژنامەيىن ئەمرىكى و CIA ڤە، حكومەتا تاران بەردەوام دگوت «كورد سىخوڤىن ئەمرىكانن»، هەر وەسا ژبەر بەردەوامىا شەڤىن ھىزىن كوردان ب دژى ھىزىن حكومەتا ئىرانى ل دەرڤەيىن كوردنشىن، بانگەشەيىن حكومەتا ئىرانى لدۆر پەيوەندىيىن كوردان دگەل ئەمرىكا گەرمەردبوون. ژ ئەنجامى ئەڤى چەندى خومەينى پەيامەك بەلاڤكر ڤەخنەيىن تۆند ئاراستەى شىخ عىزەدينى و قاسلمووى كرن، و ئەو ب «مفسد الارض- گەندەلەين سەر ئەردى Corrupt of the earth» وەسفر بوون. ڤۆژنامەيا واشنتۆن پۆست دايە دياركرن، لاوازييا سوڤايى پاسداران و ھىزىن لەشكرى ئىرانى پتر خومەينى پالدا دژايەتيا كوردان بکەت (Randal, ۲۳ November, ۱۹۷۹).

ل ۲۵ چرىا دووى ۱۹۷۹ دەستەيا نوونەراتيا مېللەتى كوردان بەياننامەيەك بەلاڤكر تيدا داخواز ژ خەلكى كوردستانى، ھەمى ڤارت، ڤىخراو، كەسايەتییىن جفاكى و ئايىنى كر، بۆ پشتهڤانىكرنا داخوازيىن گشتى يىن كوردان، و نوونەريىن كوردان بەشداريىن د خۆپىشاندانەكا گشتيدا بکەن، و ل ئەوى دەمى دەستەيا نوونەراتيا مېللەتى كورد بەلگەنامەيەك لدۆر داخوازيىن كوردان پىشكىشى نوونەريىن تاران كر. ئەڤ بەلگەنامە ژلایى شىخ عىزەدين حوسەينى و سەرۆكىن سى گرووڤىن سىاسى ل كوردستانى KDPI، كۆمەلە و چرىكە فیدائىيىن ھاتبوو نڤىسىن. د دىباچەييا بەلگەنامىدا ئەڤ چەندە ھاتبوو ڤاگەھاندن، خومەينى ئەوى ھىزىن ئەوى يىن سوڤايى پاسداران ھزرا خو يا سەرەكى دانای سەر كوردستانى و سىاسەتەين لاوازكرنا ئابوورى، جفاكى، سىاسى و تۆندوتىزييا لەشكرى ئەوين ژلایى ڤژىما شاھىڤە ب دژى كوردان دەھاتە پەڤرەوكرن، و ڤژىما ئەوى يا كۆمارى ئىسلامى بەردەواميىي پىدايە، پىدڤىيە ڤەرمانى ل ھىزىن خو بکەت سىاسەتا خو يا سەرکوكرنا مېللەتى كورد ڤاوەستينيت و داخوازيىن كوردان

بزیترین وه‌خت جیبه‌جیبکه‌ن. داخواییین کوردان ب ئه‌فی ره‌نگی ل خواری بوون:

١. باژپۆین کوردستانی ئه‌وین لسه‌ر چوار هه‌ریمان عیلام، کرماشان، کوردستان و ئازهربایجانا پۆژئاڤا هاتینه‌ دابه‌شکرڤ لایئ ئیرانی، پیدقییه وه‌ک هه‌ریمه‌کا ئیکگرقي بهیته‌ نیاسین و دده‌ستووری ئیرانییدا بهیته‌ چه‌سپاندن.

٢. پیدقییه‌ په‌رله‌مانئ نه‌ته‌وه‌یی یئ کوردستانی ب پیکا هه‌لبژاردنئ ئازاد، راسته‌وخو و نه‌ینی بهیته‌ هه‌لبژاردن. ئه‌و ئه‌نجوومه‌ن دا حکومه‌تا خودموختارییا کوردستانی هه‌لبژیریت و دا ده‌سته‌ه‌لاتا که‌رتین ئابووری، کۆمه‌لایه‌تی، ژيانا په‌وشه‌نبیری و ئاسایشا ناڤخۆی دده‌ستی خودموختارییا کوردستانا ئیرانییدا بن.

٣. پیدقییه‌ زمانئ کوردی بیت زمانئ فه‌رمی و ده‌ستپیکي ل قۆتابخانه و دامو ده‌زگه‌هیئ حکوومی ل خودموختارییا کوردستانی و پشتی قۆناغا چواری یا خواندنئ سهره‌تای دا زمانئ فارسی ل قۆتابخانه‌یی کوردستانی هیته‌ خواندن.

٤. پیدقییه‌ به‌شه‌ک ژ بوڤجئ گشتی یئ ئیرانی بو کوردستانی بهیته‌ ته‌رخانکرڤ و هه‌روه‌سا بوڤجئ بو کوردستانی ده‌اته‌ ته‌خانکرڤ شایئڤ هندی بده‌ته‌ کوردستانی پئ ئه‌وان زیانئڤ ئابووری یئڤ به‌ری هینگی ب کوردستانی که‌فتین چاره‌سه‌ر بکه‌ت و بیته‌ ئه‌گه‌ری فەژاندنا ژيانئ ل کوردستانی.

٥. پیدقییه‌ نوونه‌رئڤ کوردان پۆل د حکومه‌تا ناڤه‌ندییدا هه‌بیت و دیسان سیاسه‌تا ده‌رفه‌ و به‌ره‌ڤانییا نه‌ته‌وه‌یی (هیزڤڤ له‌شکه‌ری)، ئابووری نه‌ته‌وه‌یی و پلانیڤ ئابووری یئڤ دريژخایه‌ن دده‌ستی حکومه‌تا ناڤه‌ندیدابن.

٦. پیدقییه‌ ئازادییا ناڤخۆی وه‌ک ئازادییا راده‌ربړڤڤ و رۆژنامه‌ڤانی، ئازادییا سیاسی و ئایینی لسه‌رانسه‌ری ئیرانی بهیته‌ په‌یره‌وکرڤ (ئه‌سکه‌نده‌ر، ٢٠٢١، ٣٦٣-٣٦٤ : The Time , December ٤ , ١٩٧٩ ; The New York Times , December ٤ , ١٩٧٩).

ل ئه‌وی ده‌میدا ئه‌مریکا هیڤی خواست حکومه‌تا ئیرانی ئاریشه‌ییڤ خو یئ ناڤخۆی و ده‌ره‌کی ب ئاشیتیاڤه‌ چاره‌سه‌ر بکه‌ت، و په‌نایی نه‌بیت به‌ر پیکڤڤ توندۆتیژی و له‌شکه‌ری، له‌ورا ل ٢٦ چریا دووی وه‌زیری ده‌رفه‌ یئ ئه‌مریکا سایروس ڤانس دکۆمبوونه‌کییدا لدۆر پشهااتڤڤ ناڤخۆییڤ ئیرانی دا دیارکرڤ، پشهااتڤڤ ئیرانی

زۆر ب مه‌ترسی که‌فتینه، چونکی خومه‌ینی فه‌رمانا «جیهادی ب دژی بی باوه‌ران»، واته ب دژی کوردان دایه، ده‌ه‌مان ده‌مدا KDPI راگه‌هاند هیزین خو ئاماده‌کریه ژبو به‌رسنگرتنا مایتیکرنا ئه‌مریکا ل ئیرانی مل ب ملی هیزین خومه‌ینیقه دی شه‌ری که‌ین. ئه‌فه د ده‌مه‌کیدا بوو پتیریا وه‌لاتین عه‌ره‌بی و کوردین عیراقتی پشته‌فانییا هیزشا ئه‌مریکا ب دژی ئیرانی دکر (Department of State, ٢٦ November, ١٩٧٩).

دژایه‌تیکرنا کوردان ب تایبه‌تی KDPI مه‌رامبه‌ری ئه‌مریکا و نه‌ئیکریزییا لایه‌نین سیاسی یین پۆژه‌لاتی کوردستانی، زالبوونا هزرا سۆسیالیستی لسه‌ر لایه‌نین سیاسی یین کوردی، و نه‌بوونا سه‌رکرده‌کی جهی باوه‌رییا ئه‌مریکا دناف هیزین کوردی یین پۆژه‌لاتیدا، و نه‌بوونا پلانه‌ک پیکخستی یا داخوازیین کوردان، به‌یزترین ئه‌گه‌رین خو دوویرکنا کارگیریا کارته‌ری ژ دۆزا کوردی ل ئیرانی بوو.

لژی‌ر فشارا راگه‌هاندنا ئه‌مریکی جاره‌کا دی دۆزا کوردی ل پۆژه‌لاتا نافین ب گشتی و ل ئیرانی ب تایبه‌تی بو مزاریین گه‌نگه‌شی دناف ده‌زگه‌هین حکوومی یین ئه‌مریکا دا، ده‌قی بیافیدا ل ٢٧ چریا دووی ١٩٧٩ ئه‌ندامی ئه‌نجومه‌نی پیرانی ئه‌مریکا یین ویلایه‌تا) تینس Tennessee (هاوارد هی‌نری به‌یکه‌ر Howard Henry Baker ٣ کانوونا دووی ١٩٧٧- ٣ کانوونا دووی ١٩٨٥) د وتاره‌کیدا یا لژی‌ر نافونیشانیین «پیدفاتیین دوباره‌هه‌لسه‌نگاندنا پۆژه‌لاتا نافین دا The Need for a Middle East Reassessment» ئاماژه ب ئه‌قی چه‌ندیدایه، دبیت سؤقیه‌ت ب شیویه‌کی راسته‌وخو پشته‌فانییا بزافا نه‌ته‌وایه‌تیا کوردی و نه‌ته‌وه‌یین دی ل ئیرانی بکه‌ت، یان راسته‌وخو مایتیکرنی دکاروبارین ئیرانیدا بکه‌ت (Congressional Record-Senate, ٢٧ Novem-ber, ١٩٧٩). لژی‌ر سیبه‌را ئه‌قی وتاری دیار دبیت، به‌یکه‌ری دفا ئامۆژگاریان ل کارته‌ری بکه‌ت، و بیژتی نوکه وه‌ختی دروستکرنا هه‌فه‌یمانین نوی یه ل ده‌قه‌ری، و پیدقیه ئه‌مریکا بتنی چاقدیرا پیشه‌اتین ئیرانی نه‌بیت، و بتنی گرنگی ب چاره‌نقیسی دیپلوماتکاریین خو نه‌ده‌ت، چونکی مه‌ترسییا کارتیکرنا دۆزا کوردی و سؤقیه‌ت لسه‌ر به‌رژه‌وه‌ندیین ئه‌مریکا ل ئیرانی دی ده‌رئه‌نجامین خراب بو ئه‌مریکا ل پشت خو هیلن.

ل ٢٨ چریا دووی وه‌زیری ده‌رغه یی ئه‌مریکا سایروس فانی دیارکر، چاره‌سه‌رکرنا پرسا گرته دیپلوماتکاریین ئه‌مریکا گه‌له‌ک بزه‌حه‌تر لیه‌اتیه، و ئه‌گه‌رین ئه‌قی چه‌ندی

دزفرین بۆ گوماننا خومەینی ژ پشتەفانیکرنا ئەمریکا بۆ دۆزا کوردی، و مایتیکرنا ئەمریکا دپرسین نافخۆیی یین ئێرانیدا (العکلی، ٢٠١٨، Wise ٣٣٢، ١٠، ٢٠١١؛). ژبەر ئالۆزبونا پەوشا کوردان و سیاسەتا ئێران مەرامبەری دۆزا کوردی، بزافا نەتەواوەتییا کوردی جەهەکی تایبەت دناف مزارین هەر دوو ئەنجوومەنین (ئەنجوومەنی نوونەران و پیران) یین کونگریسی ئەمریکیدا گرتبوو، ژبەر هندی دەمی ٢٩ چریا دووی ١٩٧٩ ئەنجوومەنی نوونەران یی ئەمریکا کۆمبووی، و دئەفی کۆمبوونیدا ئەندامی ویلایهتا (باشووری کارۆلینا North Carolina) (تۆماس ئەندروۆ داشلی Thomas An-drew Daschle ٣ کانوونا دووی ١٩٧٩- ٣ کانوونا دووی ١٩٨٧) گۆتارەک لژیرو ناف و نشانین «کورد ئیتیمین ل سەر ئەردی Kurds the Orphan on Earth»، پیشکیش کر، و تیدا ئاماژە ب ئەفی چەندی دایە: «ل بەر پروناهییا پیشهاتین نوکە ئێران ب خۆفە گرتین و دیپلوماتکارین ئەمریکا دنافدا وەک بارتە هاتینە گرتن، من دقیت ب تایبەتی ئاماژی ب پەوشا کوردان ل باکووری پۆرتافای ئێران بدەم». داشلی دایە دیارکرن: «دراستییدا نوکە کورد بتنی دژین و مەرنا خوە خەباتی ب دژی خومەینی و حکومەتا ئەوی یا خۆینمیژ دکەن، ب درێژاهییا سالتین بۆریدا کورد هەفالین ئەمریکا بوون، هەروەسا چارەنقیسی وان ب ریکا پشتەفانییا ئەمریکا ل چەند سالتین بۆری هاتبوو ژنافرن، دگەل هندییدا کورد وەک هیژەک گرنگ ل ئێران ماینە». هەروەسا داشلی دایە دیارکرن، پیشهاتین پەوشا ئێران ئەفی راستیی دیار دکەن: «یا راست و دروست ئەوە ئەمریکا پابردووی خۆ راستفەکت و لاپەرەکی نوی دگەل کوردان ل ئێران فەکت». ل دووماهییی داشلی دایە خۆیاکرن، کورد گەلەک هاتینە پشت گوهافیتن، میللەتەکی بی بەختە و ب درێژاهییا (١٠٠) سالایە خەباتی بۆ حوکمی ئۆتۆنۆمی دکەن. میللەتی کورد تووشی داگیرکرن و ژنافرنی بوویە، دگەل هندییدا ژلای جفاکی نیتفەدەولەتی ب تایبەتی ژلای ئەمریکا فە هاتیە پشتگوو هافیتن (Con-gressional Record-3٤١٦١، ٢٩ November، ١٩٧٩).

دیسان دەهەمان کۆمبوونا ئەنجوومەنی نوونەران یی ئەمریکا دا، نوونەری ویلایهتا نیویۆرک یی ب سەر پارتا دیموکراتا ئەمریکی فە (جون جوزیف لافالس John Joseph Lafalce ٣ کانوونا دووی ١٩٧٥- ٣ کانوونا دووی ٢٠٠٣) دیارکریه، ئیک ژ نەخۆشترین رووداتین دناف پیشهاتین ئێرانیدا دیاربووی پەیوەندیین راگەهاندنا کۆنترۆلکری

یا ئێرانی ژلایى دەولهتێ و جادهیێن تارانفە بوو، خومهینی و ئەنجومەنێ ئەوی یی شۆپەشی ب پیکا ستراتیژییێن وهزیری بانگەشەییێن راویژکاری ئەلمانیا (ئەدۆلف هیتلەر Adolf Hitler ۳۰ کانوونا دووی ۱۹۳۳ - ۳۰ نیسانا ۱۹۴۵) (پۆل جۆزیف گۆببڵز Paul Joseph Goebbels ۱۴ ئادارا ۱۹۳۳ - ۳۰ نیسانا ۱۹۴۵) ب دروستی راگەهاندنا ئێران یا کونترۆلکری و ب دەرەوان، هەلخەلتاندن و سەردابرنی ب دژی کوردان بکارهینایە. لەوێ ئەمەریکا کەفتییە دەهەفکییەکا نویدا ل ئێرانی، هەر ژ پۆزا خومهینی هاتیە سەردەستەلاتی ل ئێرانی، قۆناغەکا تۆند مەرامبەری نەتەوهییێن ئێرانی ژ ئەوان کوردان و ئەمەریکا دەستپیکرییە، ژبەر هندی نەئارامییەکا مەزن دناف کورداندا ئەوین داخووا حوکمی ئۆتۆنۆمی دناف دەستووری ئێرانی دکر دەستپیکرییە، کورد ل باکووری پۆژتاقایی ئێرانی ب دژی حوکومەتا خومهینی دشۆپەشەکا بەردەوام دابوون. دئەقی بیافیدا نە هیژین سۆپایی پاسدارن و نە هیژین لەشکەری یێن ئێرانی شیاوون کونترۆلی ل سەر دەفەرین ئەوان بکەن. پۆلی چەپەرەوان دپیشفەچوونی دایە و ئۆپۆزیسیۆن ب تاییەت کورد مەرامبەری ئەوی سیاسەتا سیدارەدانێ یا خومهینی مەرامبەری خەلکی بکاردهینا زۆر تۆند بوون. پیدفییە ئەمەریکا بزیتین وهخت کارفەدانا ئەنجامدەت و پشتەقانییا هیژین نافخو یێن ئێرانی وهک کوردان بکەت، بەلێ کارگێرییا کارتەری ئەف چەندە نەکر (Congressional Record-Con-gress ۳۴۱۶۱, ۲۹ November, ۱۹۷۹).

دەمی ئێرانی دیپلوماتکارین ئەمەریکا گرتین پشتەقانیین خومهینی هزرەکر پتریا ئەوان دیپلوماتکاران پشتەقانییا کوردان دکر، و پلان بو هیژین پشیمەرگە ب دژی ئێرانی دارشتن، لەوێ دمی گرتین هەندەک ژ ئەوان ب شیوەیهکی زۆر تۆند سزادان، دئەقی بیافیدا پێفەبەری ئۆپەرەسیۆنێن CIA ل تاران (ویلەم جی. داهرق Wil-liam J. Daugherty ۱۹۷۹-۱۹۹۶) دبیرەوهرییێن خۆدا ئاماژە ب ئەقی چەندی دایە، ل ۲ کانوونا ئیکتی ۱۹۷۹ فەکۆلەری ئێرانی (حسین شیخولئیسلا ۱۹۵۲-۲۰۲۰)^(۲۳۶) یی دویفچوونا دۆسەیا دیپلوماتکارین ئەمەریکی دکر: «نامەیهک داف من، من هزرکر ئیدی

(۲۳۶) حسین شیخولئیسلا ئیک ژ وان قۆتابیان بو یێن هیش کری یە سەر بالیۆخانەیا ئەمەریکا ل ئێرانی، و چەندین پۆستین سیاسی وهک جیگری وهزیری دەرڤە یی ئێرانی وهرگرتبوون و ئەندامی ئەنجومەنێ شۆپەشا ئیسلامی یی ئێرانی، و نوونەری خومهینی بوو (Moody, 1981, 40).

ژیانا من ب دووماهییی هات»، داھرقی خۆیا کری یە شیخوئیسلامی ل نقیسینگەھا پۆژنامەقانا نامەیهک بۆ CIA نقیسا و تیدا ئەف چەندە دا دیارکرن:» دنامی دا نافیی منی دروست ھاتبوو نقیسین و تیدا دیارکر ئەم دزانین تۆ سەرۆکی ئۆپەراییۆن CIA ل پۆژھەلاتا نافینی، تە پلان بۆ کوشتنا خومەینی دانابوون، دزانین تۆ دچوو کوردستانی تە پشەقانییا کوردان دکر، داکو شۆرەشی ب دژی حکومەتا تاران رابن، و ئەز ب خرابکرن و رووخاندنا ئێرانی تۆمەتبار کرم» (Daugherty, ١٨١, ٢٠١٦-١٨٢). داھرقی ئەف چەندە پونکری یە:» پتیا فەکوڵەری ئێرانی یێن فەکوڵین دگەل من ئەنجامداین دگوتە من ھەر تشتی تۆ دیبژێ ئەم ژتە باوەرناکەین، ژبەر ھندی گەلەک جارار ل من دکرە ھەوار و ھەمی جورین ئەشکەنجەدان ب دژی من بکاردھینان و ئەز ب سیخویریکی بۆ کوردان تۆمەتبار کرم» (Daugherty, ٢٠١٦, ١٨١; Weiner, ٢٠٠٨, ٣٧٢).

دبەرەوامیا دویشچوونا دۆسەیا گرتە دیپلوماتکاری ئەمریکا لدۆر پشەقانییا کارگیریا کارتەری بۆ کوردان ل ئێرانی، شیخوئیسلام پرسیار ژ دیپلوماتکاری ئەمریکا و راویژکاری سیاسی یی بالیۆخانەیا ئەمریکا ل تاران (جۆن ویلیەم لیمبیرقی John William Limbert ١٩٧٩-١٩٨١) کریە کا ئەوان چەوا پەیوەندی دگەل سیخویرین خۆ ل کوردستانی دکر. دبەرسقیدا لیمبیرت ئەف چەندە ب کەنیفە گوتبووی:» ئەززانم تۆ بەحسی چ دکەیی». ژبەر ئەف چەندی شیخوئیسلامی گەھشتە ئەوی باوەری ئەمریکا پشەقانییا کوردان ب دژی رژیما خومەینی دکەت. پشتی ھینگی شیخوئیسلام ئەف چەندی دیبژت:» ئەم دزانین ھوون ب ریکا رادیۆ پەیوەندی ب سیخویرین خۆ ل کوردستانی دکەن و تە کەنگی سەرکەدەن کورد بۆ دووماهییی جار دیتی نە». دبەرسقیدا لیمبیرقی ئەف چەندە گوتبووی:» چوجاران ئەز دگەل سەرکەدەن کورد نەکویمویمە. بەریخۆبدی؛ ئەز چ تشتان لدۆر کوردستانی نزانم». بەلئ شیخوئیسلامی دزانی لیمبیرقی ھەقالب ل کوردستانی ھەبوون و بەردەوام ئەوان پەیوەندی ب ئیک دکرن، و لیمبیرقی دان پیدان ب ئەف چەندی کر و پاشی ئەف چەندە دا دیارکرن:» ئەفە بۆ ماوەیی حەفت سالاہ ئەز نەچویمە کوردستانی، ژبەرکو لسەر من پیدقیوو ل بالیۆخانئ کاریکەم» (Bowden, ٣٤٢, ٢٠٠٧).

ژلایه‌کی دیکه داهرتی خویا کریه ده‌سته‌لاتا ئیرانی نه‌دزانی دۆزا کوردی دچاڤین ئه‌مریکا دا بتنی ئامیره‌ک بوون بۆ بکاره‌ینانی نه‌ک دۆزه‌ک بوو پشته‌قانییا ئه‌وان بکه‌ت (Daugherty, ۲۰۰۶, ۱۷۵). ل ئه‌ڤیری ب په‌نگه‌کی زۆر دیار ئاشکه‌را دبیت داهرتی وه‌سا هزرده‌ر ئه‌گه‌ر به‌رژه‌وه‌ندیین ئه‌مریکا که‌فتنه د مه‌ترسیین دا هینگی دا ئه‌مریکا خۆ نیزیکی کوردان که‌ت، راسته فشاره‌ک زۆر که‌فتبوو سه‌ر ئه‌مریکا ژلای ئه‌مریکا هاندن و کونگرسیفه، دگه‌ل هندیدا ئه‌مریکا ژبه‌ر دوو هوکاران خۆ نیزیکی کوردان نه‌دکر ئیک ژبه‌ر دیپلوماتکارین خۆ، و دوو ئه‌مریکا هه‌می هه‌ولددان جاره‌ک دی په‌یوه‌ندیین خۆ دگه‌ل ده‌سته‌لاتا نوی یا ئیرانی خوش بکه‌ت فه‌.

ل ۳ کانونا ئیککی ۱۹۷۹ CIA هه‌لسه‌نگاندنه‌ک لدۆر کارتیکرنا پاره‌ستاندا په‌یوه‌ندیین ئه‌مریکا یین دیپلوماسی دگه‌ل ئیرانی، و کارفه‌دانا ئه‌ڤی چه‌ندی دناڤ خه‌لکیدا کر، CIA ده‌ه‌لسه‌نگاندنا خۆ دا ئاماژه ب ئه‌ڤی چه‌ندی ایه نه‌ته‌وه‌یین نه‌پازی یین وه‌ک کوردان هیڤی دخواستن ئه‌مریکا په‌یوه‌ندیین خۆ دگه‌ل ئیرانی هه‌لوه‌شینیت، چونکی کوردان وه‌سا هزرده‌ر دی ب ئه‌ڤی چه‌ندی ئه‌مریکا ب شیوه‌یه‌کی «ئاشکه‌را «یان» نه‌ینی» پشته‌قانییا بزافا کوردان یا نه‌ته‌وایه‌تی ل ئیرانی که‌ت، و ئه‌گه‌ر ئه‌مریکا ئه‌ڤی چه‌ندی نه‌که‌ت دبیت کورد وه‌ک جارن خۆ نیزیکی سوڤیه‌ت بکه‌ن (CIA, December ۴, ۱۹۷۹). ده‌رامبه‌ر ئه‌ڤی چه‌ندی برژینسکی دایه دیارکر، پیدڤیه ئه‌مریکا وه‌لاتین ئیسلامی پالده‌ت ب ریک بانگه‌شه و چالاکیان پشته‌قانییا شوڤه‌شا کوردی بکه‌ن، چونکی خۆ نیزیکرنا ئه‌مریکا دگه‌ل کوردان دی بیه پالده‌ره‌ک حکومه‌تا ئیرانی گرت ده‌پلوماتکارین ئه‌مریکا ئه‌شکه‌نجه بده‌ت (The White House Memorandum, December ۳, ۱۹۷۹).

هه‌ر ل ۳ کانونا ئیککی ۱۹۷۹ ده‌می ئه‌نجوومه‌نی نوونه‌ران یی ئه‌مریکا کۆمبووی، ئه‌ندامی ئه‌ڤی ئه‌نجوومه‌نی یی ویلایه‌تا ئیندیانا یی ب سه‌ر پارتا دیموکراتفه (سیتفن جۆن برادیماس Stephen John Brademas ۳ کانونا دووی ۱۹۵۹- ۳ کانونا دووی ۱۹۸۰) گۆتاره‌ک لدۆر رۆلی ئایینی دپیشه‌اتین رۆژه‌لاتا نافین دا بپشکیشکر و دته‌وه‌ره‌کی گۆتارا خۆدا ئاماژه ب «ئاریشه‌یین ئیرانی» دا، و خویاکر حکومه‌تا ئه‌مریکا چ پیزانیین دورست لدۆر چه‌وانیا سه‌ره‌ده‌ریکرنا کوردان ژلای ئیرانیڤه‌ نین، چونکی چوجاران

ئەمریکا دناڤ پێشھاتێن ئێرانیدا بەریخۆ ئەدایە ئەوان نەتەوہیێن (کوردان و نەتەوہیێن دی) دناڤ ئێرانیدا دژین کا چ پۆل دناڤ دەزگەھێن ئێرانیدا ھەبوو، بتنی ھزرا ئەمریکا بەیژکرنا شاھی بوو (Congressional Record-House، ٣، ٣٤٣٩٤، December، ١٩٧٩). ب ئەڤی چەندی ب شیوہیەکی ئاشکەرا ژ گۆتارا برادیماسی خویا دبیت، پیدڤی بوو ئەمریکا فشار ل سەر حکومەتا ئێرانی بکەت دا ب دورستی سەرەدەریی دگەل ھەمی نەتەوہیێن ئێرانی بکەت و مافیێن ئەوان ب یەکسانی بدەتئی، ئەگەر ئێرانی ئەڤ چەندە کر ھینگێ نەئیران دکەفتە دناڤ ئەوان ئالۆزیاندا و نە دیپلۆماتکارێن ئەمریکا دەھاتنەگرتن، و پەیوہندییێن ئەمریکا دگەل ئێرانی تیک نەدچوون.

پەيامنیرێ پۆژنامەیا تایمز (The Time)^(٢٣٧) یا بەریتانی و شروڤەکاری سیاسەتا ئەمریکا مەرامبەری دۆزا کوردی ل پۆژھەلاتا ناڤین (روویرت فیسک Robert Fisk) (٢٣٨) داپۆرتەکا خۆدا یا ل ٤ کانوونا ئێکی ١٩٧٩ د پۆژنامەیا تایم دا ھاتیە بەلاڤکر، ئاماژە ب ئەڤی چەندی دایە کوردستان پارچەکە ژ جیھانی و دسروشتی خۆدا وەلاتەکی جودایە ژ ئێرانی، چ وینەین خومەینی ل سەر جادیێن کوردستانی ب تایبەتی مەھاباد نین، و بتنی پۆستەرێن شوڤەشگێرێن کوردستانی ئەوین ل سنە ھاتین گولەبارانکر ل سەر جادەییێن کوردستانی ھاتینە ھەلاویستن، ل کوردستانی چ ھێزێن پاسدارن نین بەریخۆ بدەنە ناسنامەیا بیانیان، فیسکی دایە خویاکرن دگەل شەرفانەکی کورد دناڤ جادەیا کا باژیری مەھاباد دا دگەریان ل ئەوی دەمی فرۆکەک ھەلیکۆپتەر یا لەشکەرێ ئێرانی ل سەر بنگەھێ سەربازێن ئێرانی ب دوورایا (٢٠) مەترەکان ل سەر سەری ئەوان را دبۆری. ل ئەوی دەمیدا کوردەکی گوتە فیسکی: «نەترسە لدویف بەندیێن ئاگرەستی»^(٢٣٩) دەستوویری ب ھێزێن ئێرانی ھاتیە دان د روژیدا (٣) فرۆکە دویفچوون

---

(٢٣٧) ئەڤ پۆژنامەیا ل سالا ١٧٨٥ لژر ناڤی (تۆمارا پۆژانەیا جیھانی The Dialy Universal Register) و ل سالا ١٧٨٨ ناڤی ئەوی بۆ پۆژنامەیا تایمز دەیتە گوھورین (The Times, <https://www.news.co.uk/>) (/our-history/history-the-times)

(٢٣٨) فیسک ئیک ژ ئەوان پۆژنامەنڤیسێن بەریتانی یە یێن گرنگیەک زۆر ب سیاسەتا ئەمریکا مەرامبەری کیشین پۆژھەلاتا ناڤین دابن، و دناڤەرا سالیێن ١٩٧٦-١٩٨٩ پەيامنیرێ پۆژناما تایم یا بەریتانی، و ل سالا ١٩٧٩ وەک پەيامنیرێ پۆژناما سەربەخۆ یا بەریتانی ل پۆژھەلاتا ناڤین کارکر بوو، داپۆرت و پەرتووکیێن خۆدا گرنگیەک زۆر ب کیشا کوردی ل پۆژھەلاتا ناڤین دابوو (Salt, 2021; Fisk, 2007) (٢٣٩) مەرەم ژ ئاگرەستە ١٧ چرییا دووی ١٩٧٩ بوو، بەری نوکە ئاماژە پێھاتیە دان. ڤەکۆلەر

و پاراستنا بنگەهێن لەشکەرێ خۆ بکەن دا گوومان ل دەف نەمینت کا کێ باژێری مهاباد کۆنترۆل کری یه و ئەفە فرۆکا وان یا سین یه ئەفرۆ هاتی» (Fisk, ۲۰۰۷, ۱۴۵).

ل ئەوی دەمیدا قاسملو ل باره‌گایێ خۆ یێ سەرەکی ل باژێری مهاباد بوو و هند گرنگی ب دەنگی فرۆکان نە ددا، قاسملو ب گومانا پەوشەنبیریێ سەرەدەری دگەل پرسین لەشکەری دکر و دزانی ئاگر بەست بو ماوه‌یه‌کی بەروەختە و پشته‌فانییا ئەوێ گەشینییا دناف هێزین خۆدا لدۆر ئاگر بەستی نەدکر. دچاڤیکەفتنە کێدا دگەل فیسکی قاسملو دایە دیارکرن: «پیشەتاین لەشکەری بو مه زۆر باشن، هێزین ئێرانێ یێن ل باژێری مەزن یێن کوردستانی دا هەین، بەلێ بتنی دناف باره‌گایێن خۆدا ماینه، هەمی پێک و چیا یێن دبن کۆنترۆل هێزین کوردی قە»، هەرەسا قاسملو دایە دیارکرن: «بتنی مەرجی لەشکەری یێ ئاگر بەستی ئەوێ تێدا ئاماژە ب قەکیشانا هێزین پاسداران هاتیه کرن نەهاتیه جێبه‌جێکرن، پێدقییه ئەو ژێ بزفرنه جهێن خووفه، بەروفاژی هێشتا یێن دناف سەنتەری مهاباد دا»، ل ئەوی دەمی قاسملو بو فیسکی رۆنکربوو: «ئەز نزانم بوچی گەلەک ژ پشته‌فانیین حکومه‌تی ل تاران و قۆم مه [کوردان] ب جوداخوازی و پشته‌فانیین ئەمریکا تۆمەتبار دکه‌ن» و پاشی قاسملو گوتبوی: «ئەز هەزردکم ئەو ب دروستی درامانا ئۆتۆنۆمی ناگەهن یان ئەوان نەفیت چ ئازادیی بدەنه مه، بەلێ مه ئۆتۆنۆمیا خۆ دچوارچووفی وهلاتی ئێرانێ دا دقیت. درووشمێن مه ئەفەنه: دیموکراسی بو ئێرانێ و ئۆتۆنۆمی بو کوردستانا ئێرانێ» (Fisk, December ۵, ۱۹۷۹; Fisk, ۲۰۰۷, ۱۴۷-۱۴۹).

ژلایه‌کی دێشه قاسملو دایە دیارکرن، راستە کوردان پرۆژەیه‌کی هەشت خالی بو ئۆتۆنۆمی یێ دا مافین کوردان، و هەستی نەتەوایه‌تیا ئێرانیان پێکفە گرێدەت پێشکشی حکومه‌تا ئێرانێ کربوون، شوپەشی جوداخوازی یێن بووینه ئەگەری بەرده‌وامبوونا خەباتا میلله‌تی کورد بو ماوه‌یی (۳۰) سالان وه‌سا نیشاندەن دبیت مافی ئۆتۆنۆمی بو پاراستنا میلله‌تی کورد نەدووماهی چاره‌سەری بیت. ژبەر هندی قاسملو دا دیارکرن: «بتنی ئەز دشیم بو جیلی سەرده‌می خۆ باخقم و ئەز نەشیم بێژم ئارمانجا جیلی پستی من به‌یت دی ئارمانجا ئەوی چ بیت، دبیت ئەو داخوaza سەرەخو بوونی بکەن و ئەز هەزردکم حوکمی خودموختاری تشته‌کی زۆر سڕۆشتیه»

(Fisk, December ٥, ١٩٧٩). فەكۆلەرێ گشتی یی CIA جۆن هیئری و آلەر بۆ ریفه‌بریا CIA ل ٥ کانوونا ئیکتی ١٩٧٩ دایه‌ دیارکرن، دگه‌ل نه‌بوونا هیزه‌کا له‌شکه‌ری یا به‌یز گروویپن نه‌ته‌وه‌یی یین دناف ئیرانی‌دا، بۆ نموونه‌، کوردان ده‌ست بزاقان بۆ حوکمی ئۆتۆنۆمییی یان سه‌ربه‌خۆیی دکر، کورد ل ئەوی ده‌میدا د شۆره‌شیدا بوون، و ئازهربایجان ده‌ست ب بزاقین خو بۆ دژایه‌تیکرنا خومه‌ینی دکر، تۆرکمانا و به‌لۆجیان وه‌ک کوردان و ئازهربایجانیان بایکۆتا ریفراندۆما ده‌ستووری کربوو، سۆقیه‌ت پۆله‌کی گرنگ دپالدا کوردان و ئازهربایجانیاندا ب دژی ده‌سته‌لاتا خومه‌ینی هه‌یه‌، ژبه‌ر هندی و آلەری خویا کریه‌ ئەگەر ئەمریکا مایتیکرنی دپرسین نافخۆیپن ئیرانی دا بکه‌ت، دی بیته‌ ئەگه‌ری هندی سۆقیه‌ت به‌یته‌ پالدا مایتیکرنی ل ئیرانی بکه‌ت، و ب ئەفی چەندی دی زیانی کاریه‌گەر ب سیاسەتا ئەمریکا پتر ژ ئەوی یا ئەوی ده‌می ئەمریکا تووشبووی فی که‌فن، و دی سۆقیه‌ت هیته‌ پالدا داخوای ژ کورد و ئازهربایجانیان بکه‌ت پشته‌فانییا خومه‌ینی بکه‌ن (CIA, December ٦, ١٩٧٩; C٠٦١٢٢٥٤٠, May ٢٤, ١٩٩٩). ل ئەفیری ئاشکه‌را دبیت و آلەری دفا بیژی، نابیت ب هیچ ره‌نگه‌کی نه‌ئه‌مریکا مایتیکرنی دپرسین نافخۆیی یین ئیرانی دا بکه‌ت، و نه‌پشته‌فانییا پژیما خومه‌ینی ب دژی نه‌ته‌وه‌یپن ئیرانی بکه‌ت، چونکی دا ده‌هر دوو حاله‌تاندا دا سۆقیه‌ت هیته‌ پالدا مایتیکرنی دپرسین ئیرانی دا بکه‌ت.

ژبه‌ر ئەوان راپۆرتین CIA لدۆر پێشهاتین ده‌فه‌رین کوردی ل ئیرانی بۆ واشنتۆن فریدکرن، ئیدی پتر گرنگی ب دۆزا کوردی ژلای پۆژنامه‌ین ئەمریکه‌ پێهاته‌دان، چونکی ل ئەوی ده‌میدا کورد ب چه‌ندین بوجووتین جودا ده‌اتنه‌ نیشان، لسه‌ر ئاستی نافخۆیی ده‌سته‌لاتا ئیرانی کورد ب پشته‌فانین ئەمریکا و کۆمیونیزمین ب دژی به‌رژه‌وه‌ندیپن ئەمریکا په‌یوه‌ندی دگه‌ل مۆسکو هه‌ین هاتبوون وه‌سفکرن. دئەفی بیافیدا پۆژنامه‌یا لۆس ئەنجلۆس تایمزل ٥ کانوونا ئیکتی ١٩٧٩ راگه‌هاند، ل ده‌مه‌کیدا هه‌می جیهان مژووولی ئاریشه‌یپن گرتا دیپلوماتکارین بالیۆزخانه‌یا ئەمریکا ئەوین ژلای چه‌کدارین مۆسلمانا هه‌تینه‌ گرتن، ل دووماهیپن وه‌سا دیار بوویه بزاقا نه‌ته‌وايه‌تیا کوردی شیا سه‌رکه‌فتنی دشه‌ری خۆدا ئەوی بۆ ده‌سته‌فه‌ینانا ئۆتۆنۆمی ل ده‌فه‌ری باکووری پۆژنافایی ئیرانی دکر ده‌سته‌فه‌ به‌ین. خومه‌ینی چه‌ندین جاران کورد ب «سیخوین ئەمریکا» وه‌سفکریه‌. دیپلوماتکارین ئەمریکی دایه‌ دیارکرن

کورد میرخاس و شەرکەرێن چیا بوون، و کوردان بەردەوام مەترسی دئیخستنه دناڤ لەشکەری ئێران، و هیزێن نەپێکخستی یی خومەینی [سۆپایی پاسداران] دا، هیزێن کوردی ئەردەکی بەرفەرە هندی رووبەری ویلایه تا نیوجیرسی کونترۆلکربوو، هەروەسا دیپلوماتکارێن ئەمریکا دایە ئاشکەراکرن دانوستاندنێن ئاشتیی دناڤەرا نوونەرێن کوردان و حکومەتا ئێرانیدا دەستپیکربوونە و وەسا هاتیە پیشبینیکرن دانپێدانێ ب مافێن ئەوان بهیئت کرن، و دەستەلاتا رێڤەبرنا کارووبارین کوردستان ب ئەوان بهیئتە دان. ژلایەکی دێڤە دیپلوماتکارێن ئەمریکا دایە دیارکرن شکەستنا بانگەشەیی حکومەتا تاران ب دژی کوردان بووینە ئەگەری پەیدا بوونا مەترسیان ل دەڤ هەڤسنوورێن ئێران یی پۆژەهەلاقی ب تاییەتی تۆرکیا، عێراق، تارادەیه کئی سۆڤیەت و سۆریا، چونکی ئەوان ژێ کوردێن هەین. دەهەمان دەمدا دیپلوماتکارێن ئەمریکا ئاماژە ب ئەڤی چەندی دا: «بارودۆخ زۆر ب مەترسی کەڤتینه، کوردستان دئی بیتە هەریمەکا راست ل دەڤەری و ئەڤ چەندە زۆر ب مەترسییه» (The Los Angeles Times, December ۶, ۱۹۷۹).

ل ۸ کانوونا ئێکی ۱۹۷۹ سیخوړێن CIA دایە دیارکرن، کوردان ئۆتۆنۆمی لژی چاڤدیرییا چەپەرەوین KDPI ل دەڤەری پۆژتافی ئازەربایجان یی پتیا ئاکنجیی ئەوان کورد ب هەڤکاریا (KDPI و پارتا دیموکراتا ئازەربایجانى Azerbaijan Democratic Party -ADP) بەدەستڤهینا بوو. سەرکردەین کورد بو دانپێدانا فەرمی ب حوکمی خو یی ئۆتۆنۆمی دانوستاندن دگەل خومەینی دکر، ژبەر هندی لدویف بنەمایین ئاگرەستا ل سەر دەڤەری کوردی هاتیە سەپاندن نوونەرێن کوردان ڤاگەهاند، ئەگەر داخواییین ئەوان دماوہیی چەند رۆژەکاندا نەهینە جێبەجێکرن دئی دەست ب شەری ب دژی هیزێن ئێران کەڤنە (CIA, Decmber, ۱۹۷۹).

ل ۱۲ کانوونا ئێکی ۱۹۷۹ ڤاوپژکاری NSC گاری سک د یاداشتنامەیه کیدا لدۆر ئێران وقۆناغین ئەوی یی پاشەرۆژی دایە دیارکرن، پیشهاتین ئێران زۆر ئالۆزبووینە و یا بەرەڤ «پەقاندن» ڤە دچیت، هەروەسا دایە دیارکرن خومەینی ئەگەری ئەڤی چەندی بو بزاڤا کوردی زفراندبوونە، ژبەرەندی گوتییە «دۆژمنی سەرەکی یی کۆمارا ئیسلامی شۆرەشا کوردی و فشارا مایتیکرنین سۆڤیەت و ئەمریکا دکاروبارین

ناخۆیی ئێرانیدا» (NSC, December ١٢, ١٩٧٩)، هەروەسا سکی دایە دیارکرن، ژبەر بەردەوامبوونا بزافا نەتەواوەتییا کوردی خومەینی باوەرییا خو دناف کورداندا ژدەست دایە، ب تاییبەتی پستی گرتنا بالیۆزخانەیا ئەمریکا خومەینی تووشی زیانین بەیژیبوو (Sick, ١٩٨٥, ١٥٠; Sick, ١٩٩١, ١٤٥). ژلایەکی دیکە سەرۆکی دەستەیا نوونەراتییا کوردان شیخ عیزەدین حوسینی راگەھاند: «کورد داخوازا ئۆتۆنۆمی دچوارچووکی ئێرانیدا دکن، کورد ئێرانیینە و مۆسلمانان، جوداخوازی نەدبەرژەوهندییا مە دایە». ل دووماهییی شیخی دایە دیارکرن پێدقییە پرۆسیسا دانوستاندن ئاشتییی بەز بێقە بچیت و پستی هینگی «ئەم دشین پێکفە ب دژی دۆژمنی راستەقینە، ئەمریکا شەری بکەین!!» (The Militant, December ٢٨, ١٩٧٩). ب ئەفی چەندی بۆ تاران دیاربوو هندی تۆندۆتیژیی ب دژی کوردان بکاربھینت دی هەستی نەتەواوەتی کوردان بەیژتر لھیت و دی پتر پاسداران هینە پالدان شەری ب دژی کوردان نەکەن.

دیسان ل ١٣ کانوونایکی ١٩٧٩ نھیسنگەھانا هەوالگیری و فەکۆلینا یا وەزارەتا دەرڤە یا ئەمریکا راپۆرتەک لدۆر «پێقاوویی سیاسەتا ئێران» نھسا و تیدا دیارکرییە، حکومەتا نوی یا ئێران چەندین لاوازی هەبوون، و گرنگترین ئەوان نەبوونا کۆنترۆلەکا بەیژ ل سەر سەنتەرین هیزان، وەک داگیرکنا بالیۆزخانەیا ئەمریکا ژلای قۆتاییانفە، نەکۆنترۆلکنا هیز و رەگەزین نەتەوایی ئێران وەک کوردان، لەو ر ئاریشەیا دیپلۆماتکارین ئەمریکا وەک دەرڤەتەک زین بۆ رژیما نوی یا ئێران هاتە پیش، داکو دناف ئالۆزیین خو دا خو بەیژ بکەتفە. ژلایەکی دیکە ئازەربایجان دگەل کوردان ب شیوەیەکی بەیژ فشار ئیخستە سەر تاران ژبو بەستفەهینانا حوکمی ئۆتۆنۆمی بۆ دەرڤەرین خو. لدۆر هیزین ئۆپۆزیسیۆنی ژ ئەوان هیزین کوردی ئەفی یاداشتنامی دایە دیارکرن، بیگۆمان کورد زۆر بەیژبوون و کورد ب شیوەیەکی بەردەوام دەرڤەلاندابوون بۆ بەستفەهینانا ئۆتۆنۆمی، و لاوازی کوردان ئەو بۆ چەکی پیدقی بۆ کۆنترۆلکنا دەرڤەرین گرنگ وەک باژیران نەبوو و دایە دیارکرن ئەگەر شۆرەشا تەبیرە هەمی ئازەربایجان ب خۆفەبگریت، هینگی دی دەرڤەتەکا مەزن بۆ کوردان هیتە پیش و دی شین ب ساناهی هیزین رژیمی بشکین (NSC, December ١٣, ١٩٧٩)، ل ئەوی دەمیدا ئەمریکا دترسیا ب ریکا ئالۆزیین کوردستانی دەرڤەت بۆ سۆڤیەت بەیتە پیش، و بەیتە دەرڤەری دەست ب چالاکیان بکەتفە و پاشی بەرەڤ

عیراقی بچیت، چونکی ل ۱۴ کانونا ئیککی حکومه‌تا تاران راگه‌هاند، سو‌قیه‌ت دقیت کاودانیین نافخو یین ئیرانی ب ریکا پالدا کوردان ب دژی ئیرانی نه‌خوش بکه‌ت، و به‌رده‌وام ئه‌ف چه‌نده ب ریکا راگه‌هاندنا خو به‌لافه‌دکر (CIA, ۱۴ December, ۱۹۷۹). دئه‌فی بیافییدا رۆژنامه‌یا واشنتۆت پۆست ل ۱۶ کانونا ئیککی ۱۹۷۹ دیارکرن ده‌رفه‌تین مۆسکۆ ل عیراقی دناقه‌را تۆرکیا و ئیرانییدا لسه‌ر شو‌ره‌شا کوردی راوه‌ستیاینه، ژبه‌ر هندی ئه‌مریکا به‌رده‌وام ب چافی ترسی به‌ریخۆدا دۆزا کوردی ل ئیرانی، و دگه‌ل هندییدا چ سیاسه‌تین دیارکری مه‌رامبه‌ری کوردین رۆژه‌ه‌لات نه‌بوون (The Washington Post, ۱۶ December, ۱۹۷۹). ب ئه‌فی په‌نگی خویا دبیت ترسا سه‌ره‌کیا ئه‌مریکا ژ کارتی‌کرنا دۆزا کوردی ل ئیرانی ئه‌و بۆ دترسیا سو‌قیه‌ت به‌یت دناف ده‌فه‌رین کوردیدا، و پیگه‌هی خو دناف کورداندا به‌یز بکه‌ت و پیکشه‌ ب دژی به‌رژه‌وه‌ندیین ئه‌وی ل ئیرانی راوه‌ستن.

ل ۱۹ کانونا ئیککی ۱۹۷۹؛ ل رۆژنامه‌یین ئیرانی وه‌ک اطلاعات پرۆژه‌یه‌ک بنافی «خودگه‌ردانی واته‌ خو‌بری‌قه‌برن»^(۲۴۰) ل جه‌ی پرۆژی خودمختاریی هاته‌ به‌لافکر، دپاستیدا ئه‌ف پرۆژه دوویر بو ژ داخو‌ازیین کوردان، له‌ورا ل ئه‌وی ده‌میدا دگه‌ل رۆژنامه‌یا اطلاعات شیخ عیزه‌دینی دا دیارکرن جو‌داهیی‌ه‌ک زۆر دناقه‌را خودگه‌ردانی و خودمختاریی دا هه‌یه (اطلاعات، ۱۳۵۸/۹/۲۵؛ ئه‌سکه‌نده‌ری، ۲۰۲۱، ۳۸۱؛ حیسامی، ۱۹۹۳، ب ۷، ۴؛ قاسملو، ۲۰۱۴، ۹۹). دگه‌ل ئه‌وی په‌وشا خرابا دناقه‌را کوردان و رژیما خومه‌ینیدا هاتیه‌ پیش CIA هزرده‌کر کاودانیین ئیرانی نه‌یین شه‌رینه و کوردان بۆ خو نه‌دشیا ب دروستی ئه‌گه‌رین هه‌ف‌رکیا ئه‌مریکا و ئیرانی ب هه‌لسه‌نگین تا بۆ خو مفایی ژ ناکوکیا ئه‌وان وه‌رگرن (مدیری، ۲۰۱۹، ب ۲۲). ل قیری دیار دبیت ده‌می حکومه‌تا ئیرانی دگه‌ل نوونه‌رین کوردان کۆم دبوون گوهدارییا داخو‌ازیین کوردان نه‌دکر، چونکی هزرده‌کر داخو‌ازیین کوردان پلانیین ئه‌مریکانن، به‌رۆفاژی

(۲۴۰) ئه‌ف پرۆژه ب مه‌ره‌ما پیدانا حوکمی ئۆتۆنۆمی ب کوردان لدۆیف هزروبیرین حکومه‌تا ئیرانی هاتبوو نقیسین، پتربیا ئه‌و داخو‌ازیین کوردان یین حوکمی ئۆتۆنۆمی تیدا نه‌هاتبوون دیارکر، کوردان ئه‌ف پرۆژه ب خودگه‌ردانی وه‌سفکر بو، چونکی لدۆیف به‌ندین ئه‌فی پرۆژه‌ی دا ده‌سته‌ه‌لاته‌کا زۆر لاواز لژی‌ر چاقدیرییا تاران ب کوردان هیته‌ دان (ئه‌سکه‌نده‌ری، ۲۰۲۱، ۳۸۱؛ حیسامی، ۱۹۹۳، ب ۷، ۴؛ قاسملو، ۲۰۱۴، ۹۹).

ئه‌وان پرۆژین خۆ یین دا مافین کوردان لدویشف ئاره‌زوویا خومه‌ینی پی هیئه‌ دان بو کوردان شروقه‌دکر

ل ۲۱ کانونا ئیکێ ۱۹۷۹ ده‌سته‌یا نوونه‌رایه‌تیا کوردی به‌یاننامه‌یه‌ک به‌لاڤکر و تیدا دیارکر، سه‌ره‌پای جوداهیی ئه‌وان داخوایین کوردان بو خودموختاری پیشکشی حکومتی کرین دگه‌ل ئه‌وان یین حکومتی د پرۆژه‌یی خودگه‌ردانیی دا به‌لاڤکرین، نوونه‌رین کورد ئاماده‌بوون دانوستاندنا دگه‌ل شاندی حکومتی بکه‌ن (ه‌اطلاعات، ۱۳۵۸/۱۰/۱). دگه‌ل مژویلبوونا کوچکا سپی ب پیشه‌اتین دیپلوماتکارین ئه‌مریکی و دۆزا کوردیقه‌ ل ئیرانی، ل ۲۴ کانونا ئیکێ ۱۹۷۹ سوڤیه‌ت وه‌لاتی ئه‌فغانستان داگیرکر (صالح، ۲۰۱۹، ۳۶-۵۴) به‌ری کوردان ل گوهرپینین سیاسه‌تا ئه‌مریکا مه‌رامبه‌ری ئیرانی بو، کوردان وه‌سا ه‌زردکر ئه‌فه‌ باشتین ده‌رفه‌ته‌ ئه‌مریکا ه‌یرشی بکه‌ته‌ سه‌ر ئیرانی. به‌روڤاژێ ه‌زین کوردان ل ئه‌وی ده‌میدا چه‌ندین ه‌لبژارده‌ بو سیاسه‌تا واشنتون ه‌اتبوونه‌ دانان، وه‌ک دشیان دابوو ئه‌مریکا ب پشته‌فانیا ئوپوزیسیونا ئیرانی مینا کوردان ه‌ه‌وین له‌شکه‌ری یان ه‌یرشان بکه‌ته‌ سه‌ر بنگه‌ه‌ین ئیرانی یین ه‌ه‌ستیار وه‌ک بنگه‌ه‌ین شه‌مه‌نده‌فران، ویستگه‌ه‌ین کاره‌بی، ویستگه‌ه‌ین پاڤکرنا نه‌فتی و بنگه‌ه‌ین له‌شکه‌ری یین مه‌زن (Jose ; ۱۹۸۵, Christopher & et al, ۱۵۲, ۲۰۰۲, ۷۰-۷۱).

ل ۲۵ کانونا ئیکێ ده‌سته‌یا نوونه‌رایه‌تیا میله‌تی کورد یاداشتنامه‌یه‌ک لژیر نافی «به‌رنامی ۲۶ خالی بو خودموختاریا کوردستانی»^(۲۴۱) پیشکشی حکومتا تاران کر، وه‌ک جارین بۆری حکومتا تاران چ گرنگی ب داخوایین کوردان نه‌دان (قاسملو و ه‌سه‌ن‌زاده، ۲۰۰۲، ۳۲۹-۳۳۸؛ گه‌وه‌ه‌ری، ۲۰۲۱، ۳۲۵-۳۳۵). خومه‌ینی ئه‌ف داخوایین کوردان ب پلانی ده‌وله‌تین ه‌ه‌ریمی تۆرکیا، عیراق و CIA ب مه‌ره‌ما ئیخستنا فشاران له‌سه‌ر تاران بو پرگارکرنا دیپلوماتکارین ئه‌مریکا نیشاندابوو، له‌ورا ل ۲۶ کانونا ئیکێ ۱۹۷۹ پراویژکاری له‌شکه‌ری یی NSC یی ئه‌مریکی (ویلیم ئیلدریچ ئودوم ۱۹۷۷- ۱۹۸۱ William Eldridge Odom) یاداشتنامه‌ک بو برژینسکی فریکر و تیدا خویا کر، ده‌وله‌تین ه‌ه‌ریمی بو خو ب تایبه‌تی تۆرکیا نه‌دڤیا کورد ب سه‌رکه‌فن، ژبه‌ر ه‌ندی دروستکرنا پزیمه‌کا نوی و یا نه‌دژی پوژنایلی ل تاران گرنکه‌، چونکی دا ئه‌ف

(۲۴۱) ده‌قی پرۆژه‌یدا ه‌اتبوو دیارکر کوردستانا ئیرانی دچوارچووه‌ین سنووری ئیرانیدا ژلایی دیروکیفه‌ جه‌ئ کوردانه‌، کوردستانا ئیرانی به‌شه‌که‌ ژ کۆمارا ئیسلامی یا ئیرانی..ه‌تدتر (گه‌وه‌ه‌ری، ۲۰۲۱، ۳۲۵-۳۳۵).

چەندە د بەرژەوه‌ندیی تۆرکیا و ئەمریکا بیت، و دا ئەمریکا هێتە پالەدان بنەمایەکی بۆ هاریکاریی خۆ دگەل تۆرکیا دایین کەت، چونکی ل ئەوی دەمیدا تۆرکیا بۆ خۆ ژێ دڤیا پشته‌فانیی ئابووری و لەشکەری یا ئەمریکا بۆ خۆ بەدەستفە بینن (NSC, ٢٦, December, ١٩٧٩).

ل ٢٩ کانوونا ئێکی ١٩٧٩ پێفەبەری CIA ستانفیلد تۆرنەری نامەیه‌ک بۆ وه‌زیری ده‌رفه‌یی ئەمریکا سایروس فانیسی فرێکر، و تیدا ئاماژە ب ئەفێ چەندی دایە پیدفیه ئارمانجا واشنتۆن ئەو بیت ل وه‌خته‌ک دیارکری دا دیپلۆماتکاران ئازاد بکەت: (١) ژبو ئەفێ مه‌ره‌می پیدفیه دانوستاندن ب ئاگه‌هداریا خومه‌ینی دگەل ئەندامین ب‌لند یین ئەنجومەنی شۆره‌شی به‌ینه ئەنجام دان. (٢) بکاره‌یتانا که‌سایه‌تین کاریگەر یین خودان باوه‌رنامه‌ وه‌ک به‌پررسی ئۆپه‌راسیۆن CIA و شاره‌زایی کارووباری ئێرانی (ریچارد. دیلو کۆتام ١٩٢٤-١٩٩٧) (Richard W. Cottam) (٢٤٢). هه‌روه‌سا پیدفیه ئەمریکا نوونه‌ره‌کی ب مه‌ره‌ما چاره‌سه‌رکرن ئاریشه‌یان فرێکه‌ته ئێرانی و بۆ پایا گشتی یا ئێرانی ئەفان خالان دیار بکەت:

١. پیدفیه ئێران مه‌رامبه‌ری سۆفیه‌ت راوه‌ستیت، داکو نه‌هیلیت سۆفیه‌ت جه‌ین یین خۆ دناڤ کورد، ئازەربایجانی و نه‌ته‌وه‌یین دی یین ئێرانی دا دروست بکەت.
٢. ئەمریکا دزانیت ئێرانی هنده‌ک جوړین سزادان و ئەشکه‌نجه‌دان (ب دژی کوردان و دیپلۆماتکارین ئەمریکا) ئەنجام دایه‌، ئەمریکا ب ئەفێ چەندی پازی نابیت و تیدانه‌یا هه‌ر جوړه‌کی ئەشکه‌نجه‌دان ژلایی ئێرانیفە دکەت. ئەگەر ئێران ب زیتین وه‌خت ده‌ستان ژئەفێ چەندی به‌رده‌ت و ل هه‌می بارتان ببۆریت و راسته‌وخۆ ئازاد بکەت، هینگێ ئەمریکا ئاماده‌یه دووماهییه‌ پرۆژی دۆرپچا ئابووری ل UN هه‌لوه‌شینت و مایتیکرن دکارووباری ئێرانی نه‌کەت (CIA, ٢٩, December, ١٩٧٩).

ل ئەوی دەمیدا حکومه‌تا تاران بۆ خۆ ژێ مژووولی پیکه‌ستنا پلانه‌کا دی بوو ژبو شکاندنا بزافا نه‌ته‌وايه‌تیا کوردی، بۆ نموونه ل ٣١ کانوونا ئێکی ١٩٧٩ یانا ئەفسه‌ران (٢٤٢) ئەفێ چەند په‌رتووک یین له‌ر ئێرانی نفیسان و ئیک ژ گرنه‌ترین په‌رتووکین ئەوی (نه‌ته‌وايه‌تی ل ئێرانی Nationalism in Iran) یه‌ و دپشکا پینچی دا ب باشی باسی دۆزا کوردی ل ئێرانی کریه (Cot-tam, 1979, 51-65).

(باشگاه افسران) یا باژێرێ سنه ژلایێ سوپایی پاسدارانقه هاته پهقاندن، ئەقه ئیک ژ ئەوان جهان بو یێن ل دەمێ شەراندە هیژێن پێشمەرگه‌ی خو لێ دپاراست. هەر وه‌سا هیژێن پاسداران دەست درێژی کر بو سەر خەلکی سنه‌ K و دئەنجامدا چوار کەس هاتبوونە کوشتن و حەفتێن دی بریندار ببوون (ئەسکەندەر، ٢٠٢١، ٣٨٥). هەر وه‌سا CIA ئاماژە ب ئەفێ چەندی دایە ل هەمان پۆژ، کوردێن ئۆتۆنۆمیخواز فشارێن خو بو سەر پۆژما خومەینی دژوارتر کرن. پەيوەندی دناقبەرا پۆژما خومەینی و شوپەشگێرێن کورد وەک پەيوەندییێن کۆمارا ئیسلامی دگەل نەتەوه‌یێن دی یێن ئێرانی بوون، هەر مافەکی حکومەتا تاران ب کوردان بەدەت پیدفییە ب نەتەوه‌یێن دی ژێ بەدەت، هەر وه‌سا پۆژما کۆمارا ئیسلامی بەردەوام دیاردکر ئەو داخوازیێن ژلایێ کوردانقه دەهاتنە پێشکێشکر، نەتەوه‌یێن دی ژێ داخوازییێن وەک یێن کوردان دکر و چاقەرێ داخوازییێن کوردان دکر، کوردان حوکمەکی ئۆتۆنۆمییی یێ باش ل کوردستانی و هەریمێن پۆژنایێ ئازەربایجان بەدەستقه‌ینا بوو، دەهەمان دەمدا کوردان پۆژەکی پێشنیازکری یێ ئۆتۆنۆمی ناخۆ یێ ژلایێ حکومەتا نافەندی یا تاران ب ئەوان هاتیە پێشکێشکر پەتکر، ئەفێ پۆژەیی داخوازییێن کوردان یێن کەشن بو خوڤه‌ گرتبوون و نەجهێ رازبوونا کوردان بوون، چونکی کوردان دقیا پێزانینیێن ئەفێ پۆژەیی ددەستووری نوی یێ ئێرانییدا بهێن نفیسین و هەر وه‌سا خومەینی بەیاننامەیا خو ئەوا تیدا دیارکری سەرکردەین سیاسی و کەسایەتێن ئایینی یێن کورد سەردا چوو یێن ئایینی نەهەلوەشاندا (CIA, ٣١ December, ١٩٧٩).

ب مەرەما بهێزکرنا هەزرا نەتەوا یەتی و ئایینی ب دژی پۆژما خومەینی ئەوا ئایینی ئیسلامی کریهە ئالاقه‌کی سیاسی، و بو ژناقبەرا بزافا نەتەوا یەتییا کوردی ل ئێرانی، شیخ عیزەدین حوسینی ریکخراوا (بەرەه‌ ئستکاریا ملی) (٢٤٣) ل مهاباد دروستکر، و سەرۆکاتییا نەرازیبوونی خەلکی کوردستانی ب دژی سیاسەتا پۆژما خومەینی کر،

(٢٤٣) ئەف ریکخراوه‌ ل سەر خەباتا خو یا دژایەتیکرنا پۆژما خومەینی تا سال ١٩٨٣ بەردەوام بوو، ل ئەفێ سالی دا نافێ خو بو سازمان نەتەوه‌یی دگه‌وریت، دئەفێ ماوه‌یی دا شیاوو رێژه‌یه‌کا بەرچاف یا پشته‌فانان ل دۆر خو کۆم بکەت، ئارمانجا سەرەکی یا ئەفێ ریکخراو ب دەستقه‌ینانا جوهرەکی ئۆتۆنۆمی بو کوردێن پۆژەلات و پستی هینگێ ئەف ریکخراوه‌ چوو دناف کۆمەلێ دا (بارام، ٢٠١٢، ٣٢٠).

سەرەپای ئەوئ سیاسەتا تۆندا پرژما خومەینی ب دژی میللەتی کورد پەرەو دکر ژمارەیه کا زۆرا خەلکی چوو بوونە دناق پێژین ئەقی ریکخراوی دا، ریکخراوه کا چهپەرەو بوو، ئەندامین ئەوئ کەسایەتیین نیشتمان پەرەو و ئاییندار بوون، نیزیکی (۶) هزار چه کدارن هەبوون، لەورا بزاقا نەتەوایه تیا کوردی بەرەف سەرکەفتنی دەر (۱۲/December, ۱۹۸۱؛ بارام، ۲۰۱۲، ۳۲۰)، دئەقی جوارچوو قەیدا CIA خویا کریه، دبیت سەرکەفتنا کوردان ل سەر حکومەتا نافەندی یا لاواز ل تاران بته ئەگەرئ پەیدا کرنا هەفرکیان دناقبەرا سەرکردهین کورد و گروپین بەرژەوه نەدیخوازیین کورداندا، و ئەف چەندە دا بیتە ئەگەرئ پەیدا کرنا ئاستەنگان بۆ دەست نیشان کرنا نوونەرین کوردان بۆ دانوستاندنی دگەل تاران. ژلایه کی دیکه لدویف پێزانینی گەهشتیه CIA، هیژین پێشمەرگە ی خۆ بۆ شەرەک نوی ئامادە دکر و دقا ل باکووری پوژتاقایی هیرش بکەنە سەر هیژین حکومەتا ئێران، ل ئەوی دەمیدا کورد لژیر ئاگر بەستە کی دابوون و سەرکردهین کوردان هیقی دخواست بشین سنووری دەرەین دبن کونترۆل خۆفە زیدە بکەن، وەک هیژین نەتەوه یین دی یین ئێران کوردان نەدقا هیرشان ژ دەرە سنووری وەلاتی خۆ ئەنجام بدەن، بتنی دقا دەرەین خۆ رزگار بکەن (CIA, ۳۱/December, ۱۹۷۹).

ژقەر پێژا شەپین ۸ هەیفان یین دناقبەرا هیژی پێشمەرگە ی و هیژین ئێران دا هاتینە رویدان، نیزیکی (۱۰) هزار خەلک مەدەنی و پێشمەرگە هاتنە کوشتن، و دبه رامبەر دا (۵) هزار ژ هیژین ئێران ب تاییه قی سوپایی پاسداران هاتبوونە کوشتن. بزاقا نەتەوایه تیا کوردی دقوناغین خۆدا دوو مەترسی بۆ ئێران دروست کرن : (۱) بەلاقبونا هزارا نەتەوایه تیا کوردی، (۲) تیکچوونا سەرۆه ریا ئێران بوون، هەرۆه سا پەیه وندی دناقبەرا گروپین سیاسی یین کوردی ل ئێران KDPI و کۆمەل، ل عێراقی KDP و PUK و گروپین ئیسلامی یین ئێران وەک مجاهدین خلق و چریکه فیدائیین ئەوین ل عێراقی خوش کرن، و پیکفە بەرسقا ئێران دابوون (McDowall, ۲۰۶, ۲۶۲, Elik, ۲۰۰۸, ۲۳۲). میژوو نقیسی ئەمریکی یی شارەزا دبیاقی میژووا کوردیدا (دیفید مکدول David McDowall) دایه دیار کرن، ل ئەوی دەمیدا نیزیکی (۵) هزار هیژین (پارتیا کریکارین کوردستانی - پەکەکە)^(۲۴۴) مل ب ملی هیژین کوردیکه ب دژی هیژین ئێران شەر (۲۴۴) پارتیا کریکارین کوردستانی - پەکەکە دیروکا ئەوئ دزقریت بۆ سالا ۱۹۷۴ ل دەمن (عەبدوللا

دکرن (McDowall, ٢٠٠٦). دبیت پەکه‌کی هاریکاری کریت بەس نە ب ئەقی هیژی چونکی ل ئەوی دەمیدا پەکه‌که ل دەستی‌کا قۆناغا بهیژیوون و دورستکرنا خو دابوو.

دشیین بیژی ل ئەوی ماوه‌یدا دگەل ئەوان پیشهاتین ترسناکین ب سەر کوردستان و ئێرانیدا هاتین کوردان بەرده‌وام هەولیدا پرسا خو یا نەتەوه‌یی ب پیکین ئاشتیانه و دانوستاندنی دگەل حکومه‌تا ئێرانی چاره‌سەر بکەن، دبه‌رامبەر دا ب بهانه‌یا هه‌بوونا په‌یوه‌ندیان دگەل ئەمریکا و دارشتنا پرۆژه‌یین داخوایین کوردان ژلای ئەمریکا قە ب مەرهما دابه‌شکرنا ئێرانی، خومه‌ینی پرۆژین مافین نەتەوه‌یی یین کوردان پەتدکرن. ئەف چەندە پشتی لایه‌نین سیاسی یین کوردی هەلوێستین خو مەرما به‌ری گرتنا بالۆزخانه‌یا ئەمریکا و دیپلوماتکارین ئەمریکا دیارکری هاته‌ پیش، خومه‌ینی فەرمان ل هیژین ئێرانی کر هیژین سەرانه‌ری بکەن سەر کوردان و دئەجامدا هیژین ئێرانی و دادگه‌ها شو‌ره‌شی یا خومه‌ینی پرۆسێسا ژنافرنا کوردان په‌یره‌وکر، زیانین زۆر ترسناک ب کوردان که‌فتن و خومه‌ینی سیاسه‌تا ژ ئیکجودا کرنا کوردان بکاره‌ینا و کورد کرنه‌ دوو به‌ش شیعه‌یین کورد پشته‌قانییا پژیما خومه‌ینی کر و خویشاندان مەرما به‌ری پشته‌قانیکرنا ئەمریکا بو کوردان دکرن و شه‌رێ نافخوویی دناقه‌را کوردان دا دروستکر و ژلایه‌کی دیقه‌ خومه‌ینی لدویف ئاره‌زوویا خو پرۆژین ئوتۆنۆمی ب پیکا نوونه‌رین خو پیشکشی کوردان دکرن، سەرهرای هندێ کورد رازی بوون لدویف ئەوان پرۆژه‌یان بگه‌هنه‌ پیکه‌فتنه‌کی دگەل تاران و هەر خومه‌ینی رازی نه‌بوو و هزر دکر دی لایه‌نین سیاسی یین کوردی بو ئارمانجین سیاسی یین ئەمریکا ل ئێرانی کارکەن، ئەقە ل دەمه‌کیدا بوو ئەمریکا ب هیچ په‌نگه‌کی نه‌په‌یوه‌ندی دگەل کوردان هه‌بوون و نە سیاسه‌ت و هه‌لوێسته‌ک دیارکری مەرما به‌ری دۆزا کوردی ل ئێرانی هه‌بوو، به‌روفاژی ئەمریکا ب هه‌می شیوازان هه‌ولیدا خو نیزیکی ئێرانی بکه‌ت و دئەقی بیافیدا چەندین جارن پیزانیین هه‌والگیری لدۆر کوردان ددان حکومه‌تا ئێرانی و دگه‌لدا چه‌ک پیشکشی ئێرانی دکر دا ب دژی کوردان بکاربینت.

ئوجه‌لان) دگەل هه‌قالین خو په‌یوه‌ندیین خو دگەل چه‌پ ره‌وین تۆرکیا راوه‌ستاندین و گرۆپه‌ک بنافی (سۆپایی رزگاری نەتەوه‌یی) دروستکری. ل سالا ١٩٧٧ ئوجه‌لان ره‌شنقیسی دروستکرنا پارتەک سیاسی دنقیسیت و ل سالا ١٩٧٨ ئیکه‌مین کومبوونا دامه‌زراندنا په‌که‌کی ب ئاماده‌بوونا (٢٢-٢٣) کۆ دناقه‌را (٢) تا (٣) ژ وان ئافره‌ت بوون ل گوندی (فیس) ل نیزیکی باژی دياربه‌کر هاتوو گریدان (Marcus, 2009)

پشکا شەش

سیاسەتائەمەریکا مەرامبەری دۆزا کوردی ل ئیرانی ۱۹۸۰-۱۹۸۱

ته‌وه‌ری ئیکی

بزاڤا نه‌ته‌وايه‌تیا کوردی ل ئیرانی و سیاسه‌تا ئه‌میریکا

به‌رامبه‌ری ئه‌وی کانوونا دووی -تیرمه‌ها ١٩٨٠

شه‌ری دنایه‌را هیژین پێشمه‌رگه‌ی و سوپایی پاسداران ل باژیری سنه‌تا ١ کانوونا دووی ١٩٨٠ به‌رده‌وام بوو، ده‌نجامی ئه‌فی شه‌ریدا چه‌ندین که‌س هاتبوونه‌ کوشتن و بریندارکرن، واته‌ سالا ١٩٨٠ سالا‌کا پری روودان و هیژش بوو بۆ کوردان و ئیرانی هیژشین تۆندکرنه‌ سه‌ر ده‌قه‌رین کوردی ل ئیرانی (تیسۆ، ٢٠١٦، ١٩) ژلای خۆقه‌ تاران راگه‌هاند ئه‌میریکا پشته‌فانییا داخوایین ئۆتۆنۆمی بۆ کوردان دکر، و پستی تاران داخوایین ئه‌وان په‌تکرین ئه‌میریکا کورد بۆ بده‌ستقه‌هینانا ئارمانجین ئه‌وان پالدابوون شه‌ری ب دژی تاران راگه‌هینن، دمه‌رامبه‌ری ئه‌فی چه‌ندی‌دا ئه‌ندامی NSC بۆ کاروبارین پۆژه‌لاتا نافین و که‌نداقی فارسی گاری سک بۆ به‌رپرسی NSC برژینسکی لدۆر ئارمانجین ئه‌میریکا ل ئیرانی داخوایکرن واشنتۆن دوو ئارمانجین سه‌ره‌کیین ل ئیرانی هه‌ین: (١) ئازادکرن و زفراندنا دیپلۆماتکارین خۆ ب ئازادانه‌. (٢) پشته‌فانیکرن دروستکرن پۆژمه‌کا به‌رپرس و دیموکراسی ل ئیرانی (National Security Archives, January ١, ١٩٨٠). ب ئه‌فی په‌نگی خویا دیب ئه‌میریکا ب هیچ په‌نگه‌کی پشته‌فانییا کوردان نه‌دکر، و ب روونی بۆ ئیرانی خویا کربوو سیاسه‌تا کوچکا سپی مه‌رامبه‌ری تاران ناهیت گوهو‌پین، و بتنی ئارمانجا ئه‌وی پرگارکرن دیپلۆماتکار و پاراستنا به‌رژه‌وه‌ندیین ئه‌وی ل ئیرانی و پیدفیه‌ تاران پرسین خۆ یین نافخوه‌یی ب ئاشتیانه‌ چاره‌سه‌ر بکه‌ت.

حکومه‌تا ئیرانی گه‌هشتبوو ئه‌وی باوه‌ریی نه‌شیت ب ریکا هیژشین سه‌ربازی کوردان بشکینت، له‌و‌را ل ٢ کانوونا دووی ١٩٨٠ ئاگر به‌سته‌ک دنایه‌را نوونه‌رین کوردان و چه‌کدارین ئیسلامی دا بۆ ماوه‌یی (٤٨) ده‌مژمیران هاته‌ راگه‌هاندن، نوونه‌رین کوردان پۆژه‌ک بۆ حۆکم ئۆتۆنۆمی ل پۆژه‌لاتا کوردستانی پێشکشی خومه‌ینی کر، و خومه‌ینی ئه‌ف پۆژه‌ په‌تکر و دا دیارکرن: «پۆژه‌ی کوردان نه‌گریدی

سروشتی ئێرانییه و چ تیگههشتن دهرباره‌ی سروشتی جفاکی ئێرانی تیدا نین، ئەف پروژەیه لدۆیف کاودانین ئێرانی ناگونجیت و نه‌ه‌یتە په‌سه‌ندکرن، ئەف پروژەیه دبەرژه‌وه‌ندییا ئەمریکا دایه‌» و خومه‌ینی پروژەیی کوردان ب «پلانا ئەمریکا بو دابه‌شکرنا ئێرانی» وه‌سفکر، ژبه‌ر هندی جارەک دی شه‌ری ل پروژەه‌لاتا کوردستانی پرووادیقه (Congressional Research Service, May ١, ١٩٨١, Rees; ١٨٩, ٢٠١٣).

ژلایی خۆقه تاران راگه‌هاند، خه‌لکی کوردستانی ب پشته‌فانییا ئەمریکا ئەفان جوړه ئالۆزییان ئەنجامده‌ت و ئەمریکا مایتیکرنی د ئاریشه‌یین نافخو‌یین ئێرانی ل ده‌قه‌رین کوردی دکه‌ت، داکو فشاران لسه‌ر ئێرانی زیده‌ بکه‌ت دیپلوماتکارین خو ئازاد بکه‌ت. دمه‌رامبه‌ری ئەفی هه‌لو‌یستی ئێرانی، ل ٤ کانوونا دووی ١٩٨٠ سه‌روکی ئەمریکا کارته‌ر راگه‌هاند، چ راستی بو ئەفی هه‌لو‌یستی ئێرانی مه‌رامبه‌ری ئەمریکا نین، چوجاران ئەمریکا ئاماده‌ نینه مایتیکرنی دکاروبارین نافخو‌یی ئێرانی بکه‌ت، و تاران به‌رپرسه‌ ژ چاره‌سه‌رکرنا کیشه‌یین خو و ئەمریکا ئاماده‌یه دیافی فه‌دیتنا پیکین چاره‌سه‌رییدا هاریکارییا ئەوی بکه‌ت (January ٤, ١٩٨٠, Public Paper: Carter).

ئەفی چه‌ندی خویا دبیت کارته‌ری دفا بیژت خومه‌ینی ئەمریکا ب هه‌چ شیوه‌یه‌کی پشته‌فانییا کوردان ب دژی ئێرانی ناکه‌ت، چونکی به‌رژه‌وه‌ندیین ئەمریکا ل ئێرانی ژ مافین نه‌ته‌وه‌یی یین کوردان بو ئەوی گرنگترن.

په‌وشا کوردستانی زور ب مه‌ترسی که‌فتبوو دئەفی چوارچوو‌فه‌یدا پوژنامه‌یا نیویۆرک تایمز ل کانوونا دووی ١٩٨٠ دایه‌ دیارکرن، جارەکا دی شه‌ری کوردان سه‌خت بوویه و کاودانین باکووری کوردستانی ئەو ده‌قه‌رین شو‌په‌شگیرین کوردی لی که‌فتینه‌ دشه‌پدا دگه‌ل هیزین ئێرانی زور ترسناک بووینه، هیزین ئێرانی کونترۆل لسه‌ر باژیری مه‌هاباد کرییه و راگه‌هاندنا ئێرانی هزر دکه‌ت ئەمریکا هاریکارییا کوردان دکه‌ت، ژبه‌ره‌ندی ب هه‌می هیز و شاینین خۆقه ب دژی کوردان پاوه‌ستیایه (Middleton, January ٤, ١٩٨١)، له‌و‌را ل ٥ کانوونا دووی ١٩٨٠ شیخ عیزه‌دین حوسه‌ینی داخواز ژ خه‌لکی کوردستانی کر خۆپیشاندانا ب دژی راگه‌هاندنا ئێرانی بکه‌ن، هه‌روه‌سا داخوازا فه‌کیشانا هیزین سو‌پایی پاسداران ژ کوردستانی بکه‌ن، ژبه‌ر ئەوی کارتیکرنا به‌ی‌زا دۆزا کوردی لسه‌ر پیشه‌هاتین ئابووری و سیاسی یین ئێرانی کرین حکومه‌تا تاران دفا چاره‌سه‌ریه‌کی بو دۆزا کوردی فه‌بینیت، ژبه‌ر ئەفی چه‌ندی خومه‌ینی

ههولدا دانوستاندنی دگه‌ل ده‌سته‌یا نوونه‌رایه‌تییا کوردستانی ل‌دۆر چاره‌سه‌رکنا دۆزا کوردی بکه‌ن، ب ئەف‌ئ‌ی چهن‌د‌ئ‌ی خومه‌ینی شانده‌ک‌ئ‌ی ب سه‌رۆکات‌ییا (حه‌جه‌تۆل‌ئ‌یسلام شه‌هابه‌دین ئەشراق‌ئ‌ی)^(۲۴۵) فر‌ئ‌دکه‌ته‌ کوردستان، و پشت‌ئ‌ی ئەف‌ئ‌ی شان‌د‌ئ‌ی گه‌نگه‌شه‌ ل‌دۆر داخوای‌ئ‌ین کوردان دگه‌ل نوونه‌ر‌ئ‌ین کوردان ل باژ‌ئ‌یر‌ئ‌ی مه‌باد کر‌ئ‌ین زفر‌ئ‌نه‌ تاران‌قه‌. هه‌روه‌سا ل ۶ هه‌مان هه‌یف ده‌سته‌یا نوونه‌رایه‌تییا کوردستانی به‌یاننامه‌یه‌ک به‌لافه‌ک‌رو ت‌ئ‌دا پاگه‌هاند، تاران سیاسه‌ته‌کا نه‌گونجای ل‌دۆر داخوای‌ئ‌ین کوردان ی‌ئ‌ن حوکم‌ئ‌ی ئۆتۆنۆم‌ئ‌ی ل ئ‌یران‌ئ‌ی په‌یره‌و دکه‌ت، و ئەف‌ چهن‌ده‌ جه‌ئ‌ی په‌سه‌ندکر‌ئ‌ی ن‌ئ‌نه‌ و دبه‌رامبه‌ر دا ئ‌یران‌ئ‌ی پاسته‌وخۆ پاگه‌هاند ئەمه‌ریکا کورد بۆ ئەف‌ئ‌ی چهن‌د‌ئ‌ی پال‌داینه‌ (Congressional Research Service, May ۱, ۱۹۸۱).

ل ۸ کانوونا دوو‌ئ‌ی ۱۹۸۰ خومه‌ینی دگه‌ل ئەوی شان‌د‌ئ‌ی فر‌ئ‌یک‌رییه‌ کوردستانی کۆمبوو، و دا پونکر‌ن د‌ئ‌ی شان‌د‌ک‌ئ‌ی دی ی‌ئ‌ ئ‌ای‌ئ‌ی فر‌ئ‌یکه‌ته‌ کوردستانی، دا ب نوونه‌رات‌ییا ئەوی به‌رده‌وام‌ئ‌ی ب دانوستاندنا دگه‌ل نوونه‌ر‌ئ‌ین کوردان بده‌ت. خومه‌ینی دیارک‌رییه‌ پ‌ئ‌دقییه‌ ب هه‌ر ش‌ئ‌ویه‌یه‌ک‌ئ‌ی هه‌ب‌ئ‌ت دۆزا کوردی ل ئ‌یران‌ئ‌ی ب دووماه‌ی به‌ئ‌ت، چونک‌ئ‌ی ئەمه‌ریکا ده‌ه‌ول‌ئ‌ین به‌ئ‌زدایه‌ ب پ‌ئ‌کا سیخوور‌ئ‌ین خو دگه‌ل کوردان پ‌ئ‌ک بکه‌ف‌ئ‌ت و ب پ‌ئ‌کا ه‌ئ‌زه‌کا تایه‌ت ه‌ئ‌رش‌ئ‌ی بکه‌ت سه‌ر ئ‌یران‌ئ‌ی دا دیپلۆماتکار‌ئ‌ین خو رزگار‌بکه‌ت (Rubin, ۲۰۰۹; Murray, ۱۹۸۰, ۳۲۶-۳۰۷; Kusumah, ۲۰۲۱). دئه‌ف‌ئ‌ی چوارچوو‌فه‌یدا ر‌ئ‌فه‌به‌ر‌ئ‌ی ده‌زگه‌ه‌ئ‌ی (ئامار‌ئ‌ین ئەلک‌تروونی ی‌ئ‌ ئەمه‌ریکا EDS-Electronic Data System)^(۲۴۶) (ه‌ئ‌ن‌ر‌ئ‌ی پ‌ۆس پ‌ئ‌رۆت ۲۷ خ‌زیرانا ۱۹۳۰- ۹ ت‌ئ‌رمه‌ها ۲۰۱۹ Henry. Ross Perot) بۆ به‌ر‌پ‌رس‌ئ‌ی NSC بر‌ژ‌ئ‌ئ‌نسک‌ئ‌ی دیارک‌رییه‌، ژبه‌ر شه‌ر‌ئ‌ین کوردان په‌وشا ئ‌یران‌ئ‌ی تر‌سناک بوویه، له‌و‌را پ‌ئ‌دقییه‌ واشت‌نۆن لسه‌ر سیاسه‌تا خو یا «پاوه‌سته‌ و به‌ر‌ئ‌خۆب‌د‌ئ‌ی» ل‌دۆر پ‌ئ‌شه‌ات‌ئ‌ین ئ‌یران‌ئ‌ی به‌رده‌وام بیت، به‌رۆقاژ‌ئ‌ی بکاره‌ینانا ه‌ئ‌ز‌ئ‌ی ژلای‌ئ‌ی ئۆپۆزسیونا ئ‌یران‌ئ‌ی

(۲۴۵) زافای‌ئ‌ی خومه‌ینی بۆ ب مه‌به‌ستا به‌رده‌وام‌ئ‌یدانا ب دانوستاندنا دگه‌ل ش‌ئ‌خ ع‌ئ‌زه‌دین حوس‌ئ‌ئ‌ی و KDPI هات‌بوو باژ‌ئ‌یر‌ئ‌ی مه‌باد و چهن‌د‌ئ‌ین دانوستادن دگه‌ل نوونه‌ر‌ئ‌ین کوردان ئەنجام دا‌بوون (گه‌وه‌ری، ۲۰۲۱، ۳۷۸-۳۷۹).

(۲۴۶) ئەف‌ ده‌زگه‌ه‌ه‌ ل سالا ۱۹۶۲ ژلای‌ئ‌ی (ه‌ئ‌ن‌ر‌ئ‌ی پ‌ۆس پ‌ئ‌رۆت‌ئ‌یقه‌) هات‌بوو دروست‌کر‌ن هنده‌ک جار‌ان ب سیسته‌م‌ئ‌ی پ‌ئ‌رۆت‌ئ‌ی ژئ‌ی ده‌ئ‌ته‌ ن‌ئ‌اس‌ئ‌ن، ئەرک‌ئ‌ی سه‌ره‌ک‌ئ‌ی ی‌ئ‌ ئەف‌ئ‌ی ده‌زگه‌ه‌ی کۆمکر‌نا پ‌ئ‌زان‌ئ‌ینان ده‌رباره‌ی ته‌کنۆلۆژ‌ئ‌ی و خ‌زمه‌ت‌گۆزار‌ئ‌ی‌ئ‌ین کومپانیان بوو باره‌گای‌ئ‌ن سه‌ره‌ک‌ئ‌ی ی‌ئ‌ ئەف‌ئ‌ی ده‌زگه‌ه‌ی ل (پلانو‌ئ‌ی Plano) ل ویلایه‌تا (ته‌ک‌ساس Texas) بوو (Yost, 2017, 13-44).

نەدبەرژەوهندییا ئەمەریکا دایە (Carter Library, January ٨, ١٩٨٠). ژفەرژا ئەقی چەندا هاتییه شڕۆقه کرن خویا دبیت ژبەر نەئیکرژیا هیژن سیاسی یین کوردی و ئۆپۆزیسیونا ئێرانی ب گشتی ئەمەریکا هیچ پینگا قە ک بو خونیژیکرنا ئەوان نەهاقیتبوو، و ئەمەریکا باش دزانی نەهیژن کوردی و نە هیژن دی یین ئۆپۆزیسیونا ئێرانی شیانی بەرهنگاریبوونا دەستەهلاتا خومەینی نین، ئەگەرین ئەقی چەندی ژ ی بو دژایەتیکرنا هیژن کوردی و ئێرانی بو ئەمەریکا و هەقەیمانین ئەوی ل دەقەرئ دزفریت.

ل ٩ کانوونا دووی CIA دایە دیارکرن، دۆزا کوردان ب مەترسیدارتر کەفتیه، ل ئەوی دەمیدا هیژن براقا نەتەوایه تییا کوردی ب شیۆهیه کئ زۆر باش هاتبوونە پیکخستن و ب شیۆهیه کئ بهیز کونترۆل ل سەر دەقەرین کوردستانی دکر، هینگئ حکومەتا ئێرانی راگەهاند ئەمەریکا پشتەقانییا کوردان دکر، لەو را ب شیۆهیه کئ پیکخستی و بهیز مەرامبەری هیژن ئێرانی شەرین خو ئەنجامدان، دەرەمبەر دا تاران هەمی جوړین کۆمبوونان بو ماوهیی دوو حەفتیان پراوەستاندن، ئارمانجا سەرەکییا دەستەهلاتا خومەینی ژئەقی چەندی پاراستنا خومەینی بو ژ پەخنەین سیاسی، و دوویرکنا خەلکئ ب تایبەتی کوردان و ئازەرییان ژ خۆپیشاندانین ب دژی خومەینی بوو (CIA, ٩-Janu-ary, ١٩٨٠; CIA, ٩-January, ١٩٨٠b).

هەژێ گوتنییه هەتا ئەقی دەمی ژێ ئەمەریکا چ پلان و سترا نیژی بو پشتەفانیکرنا ئۆپۆزیسیونا ئێرانی ژ ئەوان کوردان نەبوون، بەروڤاژی پتر پشتەقانییا دروستکرنا حکومەتە کئ ل جەئ حکومەتا خومەینی دکر، بو نموونە ل ٩ کانوونا دووی (لیژنا هەلبژاردەیی یا هەوالگیزیی یا ئەنجومەنی پێرانی ئەمەریکا The Senate Select Committee on Intelligence) دگەل جیگرئ ریفەبەرئ CIA (فرانک چارلز کارلۆچی سی ٥ شۆباتا ١٩٧٨ - ٤ شۆباتا ١٩٨١ Frank Charles Carlucci III) لدۆر ئارمانج و پێزانیینیین بەرنامین چالاکیین نەینی بو ئێرانی کۆمبوو، ئەقی لیژنەیی بریار دابوو حکومەتە کئ دی ل ئێرانی بهێتە دروستکرن و ب شیۆهیه کئ جودا پشتەقانییا چە کدارین نەتەویان ل ئێرانی بکەن، دا ب ئەقی چەندی خالە ک وەرچەر خانئ دسیاسەتا دەر قەیا ئەمەریکا دا ل دەقەرئ پەیدا بیت. ئەمەریکا ب دروستی نەدزانی دی پشتەقانییا کیژ گرووی ئۆپۆزیسیونا ئێرانی تۆرکمانان، عەرەبان، ئازەری یان کوردان بو ئەنجامدانا

ئەفقی چالاکیا نھینی کەت، چونکی ئەمریکا دیارکربوو راستە کورد ژ ھەمی ھێژن دی یین ئۆپۆزسیۆنا ئێرانێ پیکخستیت و بەیژتر بوون، دگەل ھندیڤا کوردان شیانین ئەفقی چەندی نین، ژبەرکو ئەو دناڤخوہ دا نەئیکگرتینە (January ۱۴, ۱۹۸۰, Carter Library).

ب مەرەما نەھیلانا گۆمانا ئێرانێ دەربارەری پشتەفانیا ئەمریکا بۆ کوردان، دەھمان دەمد کوچکا سپی ڤاگەھاند دی ئەمریکا ستراتیژییین نوی ژبوو چارەسەکرنا ئاریشەیان دگەل حکومەتا تاران بکاردھینت، ل ۹ کانوونا دووی کارگێریا کارتەری ھەلوێستی خویی فەرمی لژیر نافونیشانیین «ھەلوێستی فەرمی یی ئەمریکا سەبارەت ئێرانێ Formal US position on Iran» ڤاگەھاند و تیدا خویاکر، ئەمریکا ئامادەییە نوونەرەکی بۆ ئەنجامدانا دانوستاندنا دگەل نوونەرین ئێرانێ دەربارەری مەترسین ئەوی دەمی یین ب ڤیکا ئۆپۆزسیۆنا ئێرانێ دەھاتنە سەر تاران گەنگەشە بکەت، و ئامۆژگاریان لدۆر پێشکشی ئێرانێ بکەت، و واشنتۆن ئامادەییە ھاریکاریا تاران دیافقی پێشقبەرناسایشا ئێرانیدا بکەت. حکومەتا ئەمریکا ڤیزی ل ئیک پارچەیی ئێرانێ، مافین خەلکی ئێرانێ و حکومەتا ئەوان دڤیت ھەلبژێرن دگرت و ھاریکاریا تاران دیافقی پیزانییین ھەوالگێرییدا دەربارەری مەترسین ل سەر ئیمناھییا ئێرانێ ژلائی نەتەوہیی ئێرانیتھە کەت (January ۹, ۱۹۸۰, National Security Affairs). ب ئەفقی چەندی ئاشکەرا دبیت ئەمریکا ب ھێچ ڤەنگەکی پشتەفانیا دۆزا کوردی نەدکر و ب مەرەما پاراستنا ئیکریزییا ئەردی ئێرانێ پشتەفانیا چارەسەرکرنا ئاریشەیی ئێرانێ بپیکین ناشتیی دکر.

وہسا دیارە پێشقبە چوونا مەترسییا دۆزا نەتەواہیتیا کوردی، زیدەبوونا گۆمانیین خومەینی لدۆر پشتەفانیکرنا ئەمریکا بۆ دۆزا کوردی، و ئالۆزبوونا کیشەیا گرتە دیپلوماتکاریین ئەمریکا پتر حکومەتا ئەمریکا ھاتە ڤالدان ڤیکەکی بۆ چارەسەکرنا کیشەیی ئێرانێ بونت، دئەفی بیافیدا ل ۱۵ کانوونا دووی شپۆڤەکاری CIA یی کاروبارین سیاسی یین ئێرانێ (ریچارد دبیلۆ. کۆتام Richard W. Cottam ۱۹۲۴-۱۹۹۷) دگەل ھەر ئیک ژ وەزیری دەرڤەیی ئێرانێ (صادق قۆتبزادە ۲۹ چریا دووی ۱۹۷۹-۳ تەباخا ۱۹۸۰) و نوونەری ئێرانێ ل UN (مەنسور فەرھەنگی)^(۲۴۷) دانوستاندن کرن،

(۲۴۷) ھندەک ژێدەر دیار دکن نافن ئەوی منصور فرج بوون (العکيلي، ۲۰۱۸، ۳۴۰).

ژبەر ئەوێ کارتی کرنا خرابا بزاڤا نەتەوا یەتییا کوردی ل سەر پەوشا ناڤخۆیا ئێرانێ کری، فەرەهەنگ زۆر «پەش بین ببوو» و گوت هێرشبەرێن کورد پەوشا ئێرانێ زۆرا تێکدای، و پێدقییە ئەمریکا و ئێرانێ پێککەفتنەکی بۆ چارەسەر کرنا کێشەییێن خۆ مۆربکەن (Na-tional Security Affairs, January ١٥, ١٩٨٠). ل ئەڤی دەمی خومەینی پوو نکر بوو هەر دەمی هێزێن ئێرانێ هێرش دکرە سەر کوردان و پۆژنامەییێن ئەمریکا دژایەتییا ئەوان دکر و واشنتۆن ئەو پالدان ئەڤی چەندی بکەن، و دا دیار کرن پۆژنامەییێن ئەمریکا کەفتینە دبن کونترۆلا جوهیانقە و بۆ بەرژەو نەندییێن جۆهیان کار دکەن، و ب پلانیێن نهیێنی یێن واشنتۆن جوهییان پشتهڤانییا کوردان ب دژی ئێرانێ دکەن (Precht, ٢٠٠٤).

دگەل هەوێن هەلبژاردنیێن ئێرانێ ل ١٩ کانوونا دووی ١٩٨٠ خومەینی بەیاننامە یەک بە لافە کر و تیدا خۆیا کر، ئەمریکا دگەل هەڤه یمانیێن خۆ یا پلانیان بۆ بکارهینانا کوردان ب دژی تاران دا دپێژیت، لەوێ داخواز ژ کوردان کر ب هۆشیار و وێرەکی لدویڤ «بنەمایێن ئیسلامی هەرن و خۆ ژ بی باوهر و دۆژمنیێن ئیسلامی ئەمریکا دوویر بکەن» (National Security Affairs, January ٢٠, ١٩٨٠). ل ٢١ کانوونا دووی تاران ڤاگەهاند لدویڤ بەندیێن پێککەفتنامە یا دناڤهرا هێزێن کوردی و ئەنجومەنی شۆرەشی ژبۆ دانا حوکمەکی زیده تر یی ئۆتۆنۆمی ب کوردان هێزێن سوپایی پاسداران خۆ ژ باژێرێن مهاباد و سنە ڤه کێشا یە. ژبەرکو کوردان هۆشداریا بایکۆت کرنا هەلبژاردنا دابوو تاران، ئەڤجا ڤه کێشانا هێزێن سوپایی پاسداران ستراتیژییەک خومەینی بوو، داکو پشتهڤانییا کوردان بۆ حوکمەتا خۆ یا نوی ب دەستڤه بهینیت. هەر وەسا دەه مان دەمدا هێزێن پێشمەرگە ی هێرشکرە سەر هێزێن سوپایی پاسداران ل میانداوئاب، و ل ٢٢ کانوونا دووی ١٩٨٠ کوردان ڤاگەهاند دی بایکۆتا هەلبژاردنا کەن، چونکی خومەینی کاندیدی ئۆپۆزسیۆنی بۆ سەرۆکاتییا ئێرانێ مسعود رەڤەوب نە یاسایی سالۆخەتدایە (Congressional Research Service, May ١, ١٩٨١).

پشتی کوردان بە لافە کری پشکدارییی دهەلبژاردنیێن سەرۆکاتییا ئێرانێ دا ناکەن، ئیدی حوکمەت و ڤاگەهاندنا ب سەر حوکمەتا ئێرانێ ڤه بەیاننامەییێن ب دژی کوردان بە لافە دکر، و دا دیار کرن کورد بۆ ئیمپریالیزمییا ئەمریکی کار دکەن و ئەمریکا پشتهڤانییا کوردان ب دژی ئیکریزییا ئێرانێ دکەت، و کوردان پالدهت شەری ب دژی

ئێرانى بکەن، ژبەر هندی خومەینی کورد ب «دیڤه لانکین شەیتانی مەزن» واتە ئەمریکا وەسفکرن، و دیارکر پیدڤییه پشتهفانین شەیتانی ل ئێرانى نەمین (حیدری، ۱۳۹۷، ۳۶۰). لەوما ۲۲ کانوونا دووی کارتەری ڤاگەهاند دى ئەمریکا ل سەر سیاسەتا خۆیا نەمایتیکرنى دپرسین نافخوہ یین ئێرانى ژبو بەدەستڤهینانا ئەفان ئارمانجان بەردەوام بیت، خوہ دویکرنا ژ شەپن خۆین رشتن، چونکی دى شەر پتر ژيانا هەڤولەتییین ئەمریکا ئیختە دەترسیاندا. نەهیلانا گومانان ل دەڤ ئێرانى و دلنیاکرنا سەرکەدەین ئەو دى ژ مەترسیا راستەقینە یا ل سەر ئێرانى ژ ڤۆڤه لاتا کوردستانى ژلایى سۆڤیه تڤه، و لدور سیاسەتا ئەمریکا مەرامبەری پششەتین دەڤەرى ب تایبەتی دۆزا کوردی ل ئێرانى، کارتەری خۆیا کر، پیدڤییه ل ئەڤىری سیاسەتا ئەمریکا ب ئاشکەرای بەیتە دیارکرن: «هەر بزاقەک ژلایى هیژەک دەرەکیڤه بو کونترۆلکرنا دەڤەرىن ئێرانى و کەنداقى فارسى بەیتە ئەنجام دان دى وەک هیژەک بو سەر بەرژەوہندیین گرنکین ئەمریکا ل دەڤەرى هیته هژمارتن، و هەر تشتەک پیدڤى بیت دى مەرامبەری ئەڤى هیژى ژلایى ئەمریکا ڤە دگەل هیژا لەشکەری هیته بکارهینان». ل دووماهیى کارتەری دا دیارکرن ئەمریکا ئامادەیه هەڤکاریا وەلاتین دەڤەرى دیاڤین ئاسایشیدا دچوارچووڤى ریزگرتنا بها و بیروباوەریین سیاسى بو پیشڤه برنا سەروەری، ئاسایش و ماناڤه یا هەمیان بکەت (Car-; ۱۹۸۰, January ۲۳, ۱۹۸۱-۱۹۸۰ Public Paper: Carter, ۱۹۸۰, January ۲۳, ter). ژیر سبەرا ئەڤى بەیاننامى ب ڤەنگەکى ڤوون خۆیا دبیت کارتەری وەسا هزرکر بو مەترسیه کا هەستیار کەڤتوو سەر بەرژەوہندی و ئاسایش و پیدڤیین ئەمریکا، و ئەڤ چەندە ژڤەریژا پششەتین نافخویى یین ئێرانى وەک دۆزا کوردی و گوڤورنا سیاسەتا ئێرانى مەرامبەری ئەمریکا هاتبوونە پیش.

ئەمریکا ئاشکەراکر بەردەوامیا شەپن کوردان و ئێرانى دى پتر حکومەتا تاران ڤالدهت تۆندۆتیزییى دگەل خەلکى ئێرانى ب تایبەتی کوردان و دیڤلوماتکارین ئەو دى ئەنجام بدەت، چونکی خومەینی بەردەوام ئەمریکا ب پشتهفانیا کوردان تۆمەتبار دکر. ل ۲۴ کانوونا دووی KDPI ڤاگەهاند دبیت بایکۆتا هەلبژاردین سەرۆکاتیا ئێرانى نەکەت، دەهەمان دەمدا خومەینی دبهیانامهیه کیدا ڤاگەهاند ژیر فشارین پشتهفانیا ئەمریکا ئەو نەچاربووینە خو نیزیکی کوردان بکەن، ل ئەڤىری دیار دبیت ئەمریکا دگەل ئێرانى تووشى ئاریشه کا سیاسى ببوو، ژبەر هندی ل ۲۴ کانوونا

دووئ ١٩٨٠ ئەندامی NSC گاری سکی بۆ ریفەبەری NSC برژینسکی پروونکریه، دۆژمانیه تییا خومهینی دگهل کوردان کاودانین ئیرانی ئالۆز و نه دیارکریه، پۆژانه پیکههیی خومهینی دناف کورداندا لاواز دبیت و کورد دگهل خومهینی نه گه هشتیننه ریککه فتنه کا راسته قینه، ئەوان ئیدی باوهری ب کۆمارا ئیسلامی یا خومهینی نه مایه و کورد ب شیوهیه کئی سروشتی و هۆشیار ل دهرفه تان دگهرن، داکو مافین خو یین نه ته وهیی بدهستقه بهینن (National Security Affairs, 24 January, 1980). ل ئەقیری دیار دبیت ئەمریکا چ سیاسەت مەرامبەری دۆزا کوردی ل ئیرانی نه بوون، بتنی بهری ئەمریکا ل ئازادکرنا گرتە دیپلوماتکاریین ئەوی بوو.

ل ٢٥ کانوونا دووئ کوردان بایکۆتا ههلبژاردنن سهرۆک کۆمارییا ئیرانی کر، ب تایبهتی پشتی خومهینی کانیدیایه تیا مسعود رهجهوی ههلوه شانیدی (CIA, 2 May, 1980)، پشتی هینگی دگهل تۆمه تبارکرنا ئەمریکا بۆ پشته فانیکرنا کوردان ب دژی ئیرانی، حکومه تا ئیرانی دقیا دگهل سه رکردایه تییا کوردی ریککه فتنه کئی مۆر بکهت، و ل ٢٦ کانوونا دووئ ریککه فتنامه یه ک بناقی «ریکه فتنه نه نجومه نی شۆره شا کوردی» دناقه را دهسته یا نوونه راتییا کوردی و حکومه تا تاران دا هاته مۆکر، و لدویف به ندین ئەقی ریککه فتنامه یی دا هیژین سوپایی پاسداران ژ دهقه رین کوردی هینه فه کیشان، و دا به رده وامی ب دانوستاندنان بۆ حوکمی ئۆتۆنۆمی ب کوردان دناقه را نوونه رین کوردان و حکومه تا تاراندا هیته دان (Congressional Research Service, 1 May, 1981, 93). ل ٢٧ کانوونا دووئ د کونفرانسه کئی پۆژنامه فانیدا به نی سه دری راگه هاند دی ب سئ شیوازان دۆزا کوردی ل ئیرانی چاره سه رکهین! پاراستنا ئیک پارچه ییا ئیرانی، جودانه کرنا کوردستانن دیبایی سیاسی، ئابووری، ره شه نیبری، و ته سلیم نه بوونا ب زالبوونا هیزه یی یان گرووپه کئی سیاسی ل کوردستانن (گادانی، ٢٠٠٨، ب ٢٢٨-٢٣٢) دبه رامبه ر دا ئاخفتنکه ری دهسته یا نوونه راتییا کوردان عه بدولره حمان قاسملوی راگه هاند: «لدویف به ندین ریککه فتنامه یا ٢٦ کانوونا دووئ یا نه نجومه نی شۆره شا ئیسلامی و دهسته یا نوونه راتییا کوردان دی ل وه خته ک نیژیک هیژین سوپایی پاسداران ده ست ب فه کیشانا خو ژ دهقه رین کوردستانن بۆ جهین خو یین سه ره کی کهن» (Congressional Research Service, 1 May, 1981, 93). حکومه تا ئەمریکا پیشوازییا ئەقی ههولا ئیرانی کر، و هیقیخواست تاران پینگا فین رژد ب

مەرەما جییه جێکڕنا بەندی ئەقی رێککەفتنی ب مەرەما دابینکڕنا ئیمناهییی ل ئێرانێ باقیژیت، و هەولبدەت دۆزا کوردی ب شیوەیهکی ئاشتیانه چارەسەر بکەت و مافین کوردان یێن نەتەوهیی دچوارچووقی سەرۆهیریا ئێرانیدا بەدتێ (Franklin, ۱۹۹۲, ۲۰).

ل ۲۷ و ۲۸ کانوونا دووی ۱۹۸۰ دا ژبەر شەر و پێکدادانی بەردەوامین دناقبەرا هیژین کوردی و حکومەتا ئێرانیدا کاودانی سیاسی ل ئێرانێ زۆر خرابوون، دئەقی بیافیدا وەزیری دەرڤە یی ئەمریکا سایروس فانی یاداشتنامەیهک بۆ کارتەری ڤریکر و تیدا دیارکر، دی پێشهاوتین سیاسی یێن نوی ل ئێرانێ هیئە پێش و پیدڤیه ئەمریکا بەریخۆبدەت سیاسەتەکا نوی مەرەمبەری ئێرانێ پەپەوبکەت، و داوکییی ل سەر ئەفان خالان بکەت: (۱) بەردەوامیدان ب سیاسەتا خو یا نەمایتیکڕنا دکاروبارین نافخوین ئێرانیدا (۲) پیدڤیه ئەمریکا چەندین ستراتیژیان ژبو گووڤرینا پێشهاوتان ل ئێرانێ داریژیت، و پاشی پێنگافان بۆ گەهشتنا رێککەفتنەکی دەربارە چارەسەرکڕنا ئارێشەیین دناقبەرا تاران و واشنتۆندا، و ئازادکڕنا گرتە دیپلوماتکاران دگەل خومەینی باقیژیت (Department of State, January ۲۷, ۱۹۸۰). ل ئەڤیری فانی نیشاندا پیدڤیه ئەمریکا سیاسەتەکا ساخلەم مەرەمبەری ئێرانێ بکاربهنیت و بۆ خومەینی ب سەلمینیت کوچکا سپی پشتهفانییا کوردان بۆ ئالۆزکڕنا ئێرانێ ناکەت، بەروڤاژی هەولددەت ئارێشەیین خو دگەل تاران ب شیوەیهکی ئاشتیانه چارەسەر بکەت.

پشتی کوردان بایکۆتا هەلبژاردنان کړی، ئیدی خومەینی دڤا کوردان ب تۆندی سزا بدەت و بزافا نەتەوایهتیا کوردی ژناقبەت، چونکی خومەینی هزرکەر ئەمریکا کوردین پالداين بەشداریی دەهلبژاردناندا نەکەن، داو فشار ل سەر ئێرانێ زیدەبن و نەچاریت دیپلوماتکارین ئەمریکا ئازاد بکەن. ب ئەقی چەندی فەرمان ل هیژین سوپای پاسداران کر خو بۆ هیرشکڕنا سەر دەرڤە کوردی ئامادە بکەن، لەورا ل ۲۹ کانوونا دووی ۱۹۸۰ سوپای پاسداران هیرشکەر سەر هیژین پێشمەرگەیین کۆمەل ل کامیاران، و دئەنجامدا پێشمەرگەیهک هاتە کوشت و پشتی هینگێ ئەف باژیرە ب تۆندی توپبارانکر، دئەنجامدا هیژین پێشمەرگەیه ئەف باژیرە بەردا و شەر بەرفرەهتر لیھات و گەهشتە (نەوسود)، پاوه و دیواندەرە سەرەپای کونترۆلکڕنا ئەفان دەرڤەرا ژلای پاسدارانڤه، ژدەرئەنجامی ئەفان شەراندان نیزیکی (۳۲) جاشان

یـن (پیشمەرگەییـن مۆسلمانین کورد)^(٢٤٨)، دگەل پاسداران و (٩) پیشمەرگە و (١٢) هەقوولاتیـن مەدەنی هاتبوونە کوشتن (گەوهەری، ٢٠٢١، ٤٤١-٤٤٢؛ محمود، ٢٠١٢، ٢٧٦؛ حمەلاو، ٢٠١٧، ٣٢١).

دگەرماتییا هیـرشین خۆدا بۆ سەر دەقەرین کوردی تاران راگەھاند، ئەمریکا دقیت پیشهاتین ئێرانـی ئالۆز بکەت، داکو ئێرانـی نەچار بکەت دیپلوماتکاریـن ئەوـی بەردەت. دئەقی بیافیـدا ل ٣٠ کانوونا دووی ریفەبەری NSC پونکر ئارمانجا سەرەکی یا سیاسەتا ئەمریکا ل ئێرانـی پاراستنا بەرژەوهندیـن گرنگین ئەمریکا یە، هەرەسا راوەستاندن و لاوازرنا پیگەهـی سۆفیەت، ئافاکرنا ئێرانەکا ئیکگرـتی و هەفکارا ئەمریکا یە (National Security Affairs, Junary ٣٠, ١٩٨٠). ل ئەقیرـی ئاشکەرا دبیت پلان و سیاسەتین ئەمریکا بۆ رزگارکرنا گرته دیپلوماتکاریـن ئەوـی پتر گومان ل دەف دەستەهلاتا ئێرانـی پەیداکرـبوو حکومەتا ئەمریکا دەستی دئالۆزکرنا رەوشا نافخویا ئێرانیدا هەین، ژبەر هندی خومەینی راگەھاند ئەمریکا دقیت ب ریکا هەندارنا نوونەران بۆ ناف ئێرانـی پتر دەرفەتان ژبو پشتهفانیکرنا کوردان ب دژی ئێرانـی پەیدا بکەت و ب بهانهیا رزگارکرنا دیپلوماتکاریـن خۆ ب ریکا عـیراق و ئیسرائیلی هاریکاریان پیشکیشی کوردان ب دژی تاران بکەت.

CIA دایە دیارکرنا، ل ٣١ کانوونا دووی ١٩٨٠ بەردەوام راپۆرت لدۆر رویدانا شەپان ل رۆژەهلاتی کوردستانی دهاتنه بەلافەکرنا، و دشەرەکیـدا ل سنه پتر ژ (٥٠) کەسان هاتبوونە کوشتن و ئەف جوړین شەپان بەردەوام بوون، هەندەک ژ ئەفان شەپان دناقبەرا هیـزین پیشمەرگە ی و سۆپای پاسداران دابوون و هەندەکین دی دناقبەرا گرووپین کوردی یـن هەفکردار دابوون، هەرەسا CIA ئاشکەراکریه چەکی سۆفیەتی ژلای سنوورین عـیراق و تۆرکیا فە بۆ هیـزین کوردی دهاتنه رەوانەکرنا، ژلایه کیشە

(٢٤٨) پیشمەرگین مۆسلمان واتە (جاش) ئەف هیـزه ژلای رژیما کۆمارا ئیسلامی فە ب سەرۆکاتیا فەرماندی هیـزین ئێرانـی یـن رۆژئافایی (برۆجری) بۆ وەرگرتنا مفا ی ژ هەستی ئایینی ی گەنجین کورد هاتبوو دامەزراندن ب ئەف پینگافی کۆمارا ئیسلامی شیاوو ژمارەکا کیم ئەزموونا گەنجین کورد بۆ لای خۆ راکیشـت و پرچەک بکەت هەرەسا شیاوو ژمارەکا سەرۆک هۆزین کوردی ل دەقەرین سەر سنووری ب چەک و پارەیان ب بهانهیا بەرهفانیکرنا ژ ماف، نازادی و نامووسا خۆ پرچەک بکەت (جمهوری اسلامی ١٣٥٨/١٥١٥؛ خوشحالی، ب.ت، ج ١١، ١-١١٦؛ عەبدوللا، ٢٠٢٢، ٢٤-٤٥؛ روحی، ٢٠٠٧، ١٣-٤٢).

هەندەک وەلاتین دگەل بلۆکی سۆفیهتی وەک رۆمانیا، بۆلگاریا، چیک و کۆبا دگەل فەرەنسائەرزاق، جلوبەرگ، پیدفیاتییین لەشکەری و نوژداری ب ریکا عێراقی پێشکێشی کوردان دکر، CIA ڕوونکرییە کورد بۆ شەپێن درێژخایەن هاتبوونە پرچەکرێ ژبەر مەترسیا هێزێن کوردی لەسەر ئێران بەنی سەدری ڕاگەهاند حکومەتا ئێرانێ نەشیت دورپێچا لەشکەری دانیتە سەر کوردان، و داخواز ژ سەرکردەین کورد کربوو بەردەوامیی ب دانوستاندنان دگەل تاران بەدن (CIA, February, ۱۹۸۰). ژلایەکی دیشە وەزیری نافخوویی ئێران (عەلی ئەکبەر هاشمی رفسنجانی ۱۷ چریا دووی ۱۹۷۹- ۲۷ شوباتا ۱۹۸۰) دبەرەوهرییین خو دا ئاماژە ب ئەفیی چەندی دایە، خوێشانندان و رییقان پیدفی وەرگرتنا مۆلەتی ژ وەزارەتا نافخوویی بوون، و حکومەتا تاران ئامادەنەبوو مۆلەتی ب کوردان بەدت خوێشانندان بکەن و مافین ئەوان بەدت، چونکی ئەمریکا پشەقانییا کوردان دکر، ژبەر هندی شەر دناقبەرا هێزێن پێشمەرگە و سۆپایی پاسداراندا بەردەوام بوون (رفسنجانی، ۲۰۰۵، ۷۹؛ غازي، ۲۰۱۷، ۱-۲۷).

شەپێن سەخت دناقبەرا هێزێن کوردی و سۆپایی پاسداراندا ل دەقەرێن کوردی ل باکووری پوژتافایی ئێران بەردەوام بوون، و ژ قەرێژا ئەقان شەپێن هەستیار پوژنامەیا نیویۆرک تایمز خو یا کر، شەپێن ب سالان دناقبەرا هێزێن کوردی و هێزێن ئێرانیدا بەردەوام بوون و دەقەرێن پوژهەلاتی کوردستانی ب (دەقەرێن مەترسیدارێن کوردان) هاتبوونە وەسفکر (The New York Times, February ۱, ۱۹۸۰). ژبەر بنپیکرنا مافین مروۆفی و سەرەدەریا تۆندا ئێران مەرامبەری نەتەوهییین خو و ترسانکبوونا ڕەوشا مافین مروۆفی ل ئێران د ڕاگەهاندنا جیهانی ب تاییەتی یا ئەمریکا دەنگەدا. رادیویا NVOI بانگەشەییین زۆر ب دژی دەستەهلاتا خومەینی و سیاسەتا نافخووی ئێران مەرامبەری کوردان و سیاسەتا ئەمریکا ل دەقەرێ و دژایەتیکرنا چەپرەوین کورد مەرامبەری ئیمپریالیزمییا ئەمریکی بەلافە دکر، و ل ئەوی دەمیدا ئەمریکا کەفتبوو دسێ ئاستەنگین ب زەحمەت دا، ئەو ژ ئاریشەیا دیپلوماتکارین ئەمریکا، دژایەتیکرنا خومەینی و تۆمەتبارانکرنا ئەمریکا ژلای خومەینیقە بۆ پشەقانیکرنا دۆزا کوردی، هەرەسا بانگەشەییین رادیویا NVOI ب دژی بەرژەوهندی و سیاسەتا ئەمریکا ل دەقەرێ بوون. دئەفی بیاقیدا وەزارەتا دەرڤە یا ئەمریکا نەپازیبوونا خو مەرامبەری بانگەشەییین NVOI دیارکر و دا خو یاکر، هەر ژ پوژا دەستپیکرنا بانگەشیان ب دژی

ئهمریکا گوهدارین رادیویا NVOI ئه‌وا خزمه‌تا سوڤیه‌ت و پارتا تۆده و پشته‌فانییا دۆزا کوردی دکر به‌ره‌ف کیمبوونیتفه چوبوون، هه‌روه‌سا پروونکریو NVOI چ کارتیکرنا خو لسه‌ر رادیویین دی مه‌رامبه‌ری بانگه‌شه‌یین پاگرتنا دیپلوماتکارین ئهمریکا نه‌مایه (CIA, February ١, ١٩٨٠).

لژیر فشارین پاگه‌هاندنا نه‌ینی یا سوڤیه‌ت ب تایه‌ق رادیویا NVOI لدویش هزروبرین په‌یامینیرۆ پۆژنامه‌یا نیویۆرک تایمز (دیڤد باینده‌ر David Binder ١٩٦١-٢٠٠٤)^(٢٤٩) ل ١ شوباتا ١٩٨٠ سه‌روکئ ئهمریکا کارته‌ری بریاردا پیتشکه‌فتنی ب (٧) زمانان ب ئیخته‌ دناڤ پاگه‌هاندنا ده‌نگئ ئهمریکا، و رادیویا ئازاد ئه‌وین حکومه‌تا فیدرالا ئهمریکا پشته‌فانییا ئه‌وان دکر، و ئیک ژ ئه‌وان زمانئ کوردی بو ئارمانجا سه‌ره‌کییا کارته‌ری هه‌ڤرکیکرنا پاگه‌هاندنا سوڤیه‌ت ل جیهانی ئیسلامی، و شه‌رمزارکرنا ئیرانی ژبه‌ر سیاسه‌تا ئه‌ووئ یا بنپیکرنا مافین مروڤی، سه‌ره‌ده‌ریکرنا ئه‌ووئ دگه‌ل دیپلوماتکارین ئهمریکا و لاوازرنا کارتیکرنا ئیرانی یا هه‌ریمی بو، ژبه‌ر هندئ به‌رپرسی NSC برژینسکی بو کارته‌ری ئه‌ف چه‌نده ئاشکه‌را کریه‌: «ئگه‌ر ته‌بشیت ب ئاشکه‌رای، هه‌قالینی، مروڤیه‌ق و داخوازییا ئاشتیی بگه‌هینی گرووپی نته‌وه‌بیان پیدڤیه «سیاسه‌تا مافی مروڤی» بکارینی (CIA, February ١, ١٩٨٠). ل ئه‌ڤیری کارته‌ری ب په‌نگه‌کئ نه‌ینی دڤیا بو سه‌ره‌کرده‌تیا کوردین پۆژه‌لاتئ کوردستانئ دیار بکه‌ت، په‌یوه‌ندیین هه‌وه دگه‌ل سوڤیه‌ت بتنئ دی زیانان گه‌هینت پاشه‌پۆژا هه‌وه، چونکی سوڤیه‌ت بو هه‌وه چوو ناکه‌ت، له‌ورا پشتا خو ب سوڤیه‌ت گه‌رم نه‌که‌ن و به‌ریخۆبه‌نه ئهمریکا، ژبه‌رکو ئهمریکا شیاین هه‌ین هه‌وه بپاریزیت و ئیرانی رازی بکه‌ت مافین هه‌وه بده‌ته هه‌وه.

ل ٢ شوباتا ١٩٨٠ ئازانسا ده‌نگوباسین (رۆیتز Reuters News Agency)^(٢٥٠) پاگه‌هاند، شه‌ر دناڤه‌را کوردان و هیژین سوپای پاسداران به‌رده‌وامه. ده‌مان ده‌مدا هیژین کوردی زیانین کاریگه‌ر ل هیژین ئیرانی دا بوون، له‌ورا ل ٣ شوباتئ رادیویا به‌غدا

(٢٤٩) بو پتر پیژانینان ل دۆر کار و چالاکین دیڤد باینده‌ری (McFadden, 2019)

(٢٥٠) ئه‌ف ئازانسه ل سالا ١٨٥١ ژلای (پۆل جۆلیۆس دی رۆیته‌ر ١٨٩٦-١٨٩٩ Paul Julius Reuter) هاتیه‌ دروستکرن، و باره‌گای ئه‌ووئ یی سه‌ره‌کی یی ل باژیری لهنده‌ن ل به‌ریتانیا یه (The Guardian, 2007; Brown, 1995, 1313-1314).

به‌لافه‌کر هیزین کوردی هیزین سوپایی پاسداران ژ باژیرپی سنه ده‌رکینه و کونترۆل لسه‌ر باژیرپی کرییه، ژلایی خوڤه‌ راگه‌هاندنا ئیرانی ب تایبه‌تی رادیویا تاران راگه‌هاند باژیرپی سنه ئارامه و چ پرویدان لی رووینه داینه (Congressional Research Service, May ۱, ۱۹۸۱). ل ئه‌وی ده‌می حکومه‌تا ئیرانی راگه‌هاند ئه‌مریکا ب هاریکارییا ئیسرائیلی و عیراقی دگه‌ل چه‌ندین وه‌لاتین دی وه‌ک کۆبا، رۆمانیا و چیک پشته‌فانییا کوردان دکهن (Department of State, February ۳, ۱۹۸۰). ل ئه‌و ماوه‌ی دا ئه‌مریکا راگه‌هاند ئه‌و به‌یقی بوو ب زیتین وه‌خت پینگافان بۆ چاره‌سه‌رکنا ئاریشه‌یین دناقبه‌را ئیرانی و حکومه‌تا ئه‌مریکا دا به‌ینه‌هاقیین، چونکی پاشئخستنا ئه‌وان نه‌دخمه‌تا به‌رژه‌وه‌ندیین ئه‌مریکا و ئیرانی دایه و دا چاره‌سه‌رکنا ئاریشه‌یین ئه‌وان ئالۆزتر کهن (Carter library, February ۴, ۱۹۸۰).

ل ۵ شۆباتا ۱۹۸۰ شیخ عیزه‌دین حوسه‌ینی داخواز ژ خه‌لکی کر، ده‌ست ب خویشاندانان ب مه‌رهما فه‌کیشا هیزین سوپایی پاسداران ژ کوردستانی بکهن. ده‌همان ده‌مدا ئازانسا ده‌نگو باسین عیراقی راگه‌هاند، هیزین پیشمه‌رگه‌ی زیانین کاریگه‌ر ل هیزین له‌شکه‌ری یین ئیرانی دابوون و چه‌کی باش بده‌ستقه‌هینا بوو (Congressional Research Service, May ۱, ۱۹۸۱, ۷۸). لدۆر په‌وشا پۆژه‌ه‌لاتا کوردستانی ل ۵ شۆباتا ۱۹۸۰ CIA ئاماژه ب ئه‌قی چه‌ندی دایه پۆژه‌ه‌لاتی کوردستانی پارچه‌ک ژ ده‌قه‌رین نه‌ئارام و ترسناکین جیهانی یه، چه‌ندین پرویدانین خرابکرن و کوشتنی لی پرویداینه (CIA, February ۵, ۱۹۸۰). ل ئه‌وی ده‌می پتر ئه‌مریکا که‌فتبوو دمه‌ترسییدا و هزرده‌ر ژبه‌ر ئه‌وان زیانین کوردان ل هیزین ئیرانی داین دی حکومه‌تا ئیرانی پتر هزری ل هندی که‌ت ئه‌مریکا هاریکارییا پشکشی کوردان دکه‌ت (Carter Library, February ۶, ۱۹۸۰). سه‌ره‌رای ئه‌وی په‌وشا تۆندا ئیرانی ژبه‌ر دۆزا کوردی و گرته دیلۆماتکارین ئه‌مریکا بخوڤه‌ دیتی، ئه‌مریکا ل ئه‌وی ده‌می هیچ پینگاف بۆ زانینا په‌وشا مافین مروڤی و سیاسه‌تا ئیرانی مه‌رامبه‌ری ئاریشه‌یین نه‌ته‌وه‌یین دناف ئیرانیدا یین بزاڤ دکرن ب ریکین شه‌ری و ئاشتیین مافین خو ب ده‌ستقه به‌ینن نه‌هاقیتبوون، بتنی ئه‌مریکا ب هاریکارییا جفاکی نیڤده‌وله‌تی و هه‌قه‌یمانیین خو مژووولی فه‌دیتنا ریک و دروستکرنا کۆمسیۆنان بۆ ئه‌نجامدانا دانوستاندنا دگه‌ل حکومه‌تا ئیرانی ب مه‌رهما ئازادکرنا دیلۆماتکارین خو بوو، هه‌روه‌سا ئه‌مریکا دزانی

نەشیّت ب پێکا ئۆپۆزسیۆنا ئێرانى ب تاییهتی کوردان گرتیی خۆ ژ ئێرانى دەربئیخیت ژبەر هندی ئەمەریکا هند گرنگی ب دۆزا نەتەوهیی ئێرانى ب تاییهتی کوردان نەدابوو(charountaki, ٢٠١١, ٨٩).

سەرەرای بەردەوامییا شەر و ئالۆزییان دناقبەران کوردان و هیژین ئێرانى ب تاییهتی سوپای پاسداران دا، ل ٧ شۆباتى حکومهتا تاران ب پێکا پادیویا تاران راگهاند، دهقەرین کوردی ئارامن و شەر هاتیینه راوهستاندن، ههروهسا ل ٨ شۆباتى وهزیری بهرهفانییا ئێرانى مستهفا چهمرانی راگهاند، ئەمەریکا ل پشت ئالۆزیین ئۆپۆزسیۆنى ل دهقەرین کوردستانى بو دبەردەوامییا ئاخذتیین خۆدا چهمرانی ئاماژە ب ئەقى چەندى دایە:» ئەمەریکا دقیت کۆمارا ئیسلامی ژناقبیهت و دەستهلاتهکا ههقهیمان بو خو ل باکوورى پۆژئافایى ئێرانى دروست بکەت»^(٢٥١) (Congressional Research Service, ١ May ١٩٨١). دههمان دەمدا حکومهتا ئێرانى ب ههمى باوهرییا خۆفه هزردکر ئەمەریکا پشتەفانییا کوردان دکەت، داکو کۆمارا ئیسلامی ب رووخینت و کۆمارەک ههقهیمان بو خو ل ئێرانى دروست بکەتفه، دئەقى بیافیدا ل ٨ شۆباتى بهرپرسى دامو دهزگههین کوچکا سپى (ویلیهم هامیلتۆن مهکوارتەر جوردن William Hamilton McWhorter Jordan ١٨ تیرمهها ١٩٧٩- ١١ خزیرانا ١٩٨٠) یاداشتنامهیهک بو کارتەری فریکر و رونکر، ژبەر پیشهاتین سیاسى یین ئێرانى باشتەر تو نامهیهکى بو سهروکى ئێرانى (سهید ئەبۆلحسن بهنى سهدرى ٤ شۆباتا ١٩٨٠- ٢٢ خزیرانا ١٩٨١) فریکهى، و تیدا دیاربهکهى ئازادکرنا گرتە دیپلوماتکارین ئەمەریکا دبەرژهوهندییا ئێرانى دایە، دلیناییى بدەیی پشتی هینگى ئەمەریکا سیاسەتا خو مەرامبەری ئێرانى ناگوهوریت، و دا ئەمەریکا بهرپرس بیت ژ چارهسەرکرنا پرسیا گۆمانا ئێرانى ژ پشتەفانیکرنا ئەمەریکا بو دۆزا کوردی دگەل ئێرانى(Carter Library, ٨ February ١٩٨٠).

ل ئەقیرى خویا دبیت تا ئەوى دەمى ئەمەریکا هزر دچوو پرسین دی یین ئیرانییدا نەدکر، سەرەرای هندی ل شۆباتا ١٩٨٠ عەبدولرەحمان قاسملوى ب پێکا وهلاتى فەرەنسا دقیا خونیزیکى ئەمەریکا بکەت، داکو پهیوهندییان دگەل حکومهتا کارتەر گریدەت، بوو ئەقى مەبهستى دگەل سیناتۆرهکى ئەمەریکی ل پاریس کۆمبیوو. هەر

(٢٥١) ل دۆر داخوایینى مستهفا چمرانى ژ دۆزا کوردی بهریخۆبدە (خوشحالى، ب.ت، ٨، ١-١٠٣).

ل ئەوى دەمى ئەوى سیناتۆرى سۆزدا ب پىكا ئەنجومەنى پىران یى ئەمریکا دۆزا کوردی بگههینته کارتهرى، و ههولبدهت کارگیریا کارتهرى پالبدەت ههلوستهکى مروفایهتی لدویف بنهمایین سیاسەتا خو یا مافین مروفی دهربارهی دۆزا کوردی ل ئێرانى دیار بکەت (Prunhuber, ۲۰۱۹; Kurd Channel, April ۲۶, ۲۰۰۲). بیگۆمان ئەف سیناتۆره پرۆکسمایر بوو، چونکی ئەفی سیناتۆری گەلەک بەرهفانی ژ دۆزا کوردی دکر، و زۆر راپۆرتین پۆژنامەیین ئەمریکی و ئەوروپی ئەوین راپۆرت لدۆر دۆزا کوردی دنقیسان و لدۆر خو کۆمکربوون، لبه رپووناھییا ئەوان گۆتاران چەندین راپۆرت لدۆر دۆزا کوردی ل پۆژههلاتا نافین ب تایهتی ل عیراق و ئێرانى ل ئەنجومەنى پىرانى ئەمریکا پیشکیشکربوون، ههروهسا دسهپهدانین خو بو وهلاتین ئەوروپا بهردهوام بهرهفانی ژ دۆزا کوردی دکر.

ل ۸ شۆباتی پۆژنامەیین ئەمریکی د راپۆرتین خودا بهلافه کربوو، ژبه ر گۆمانا پشتەفانیکرنا ئەمریکا بو دۆزا کوردی و جوداهییا ئایدۆلۆژیان خومهینی وه ک قەسابان فهمانا کوشتنا گرووپین نهتهوهیین ئێرانى ب تایهتی فه توا جیهادی بو جارا شهشى ب دژی کوردان دایه (Workers Van Guard, February ۸, ۱۹۸۰) دههمان دهمداد راکههانندا ئێرانى بهلافه کربوو قاسلمو ب شیویهکى نهینى دگهل بهرپرسین ئەمریکا ل پاريس کۆمببوو، و پشتی دهنگو باسین کۆمببونا قاسملوی دگهل سینارتۆرین ئەمریکا بهلاف بووین، دهستههلاتا ئێرانى هزرکربوو ئەمریکا دگهل حکومهتا فهپهנסا یین بزافى دکهن هیزین کوردی پیکبێخن وچهکی ب پىکا ئیسرايیل و عیراقى پیشکیشی ئەوانا بکهن، داکو کاودانین ئێرانى دبهرژهوهنديیین ئەواندا ئالۆز بکهن، ژبه ر هندى حکومهتا ئێرانى بریار دا ههمی جورین پهیوهنديیان مهرامبهری گرته دیپلوماتکارین ئەمریکا ل تاران قوت بکەت. ب ئەفی چەندى ل ۱۰ شۆباتى بالیۆزى ئەمریکا ل تاران لوویل بروس لاینگنى ب پىکا ههفالى خو (هاولاند Howland) بالیۆزخانهیا دانیمارک ئاگههدارکر دا بیژیت وهزارهتا دهرقهیا ئەمریکا نابیت ئەمریکا خو نيزیک ئۆپۆزسیونا ئێرانى بکەت، ژبه ر ئەفی چەندى خومهینی سیاسەتا خو مهرامبهری گرته دیپلوماتکارین ئەمریکا یا تۆندکری (Department of State, February ۱۰, ۱۹۸۰). لدویف ئەفی چەندى خو یا دبیت بالیۆزى ئەمریکا لاینگنى دا خویاکرن،

هەر پێنگاهه‌که‌ ئه‌مریکا بۆ خۆ نێزیککردنی دگه‌ل کوردان باقیژیت دی راسته‌وخۆ ده‌سته‌لاتا ئیرانی هزرکه‌ت ئه‌مریکا یا هه‌ولده‌ت ئیرانی بۆ پاراستنا به‌رژه‌وه‌ندیین خۆ دابه‌شبه‌که‌ت و کیهانه‌کی سیاسی نێزیککی خۆ ل ئیرانی دروست به‌که‌ت. ژبه‌ر مه‌ترسیدار بوونا سیناریۆیین ئه‌مریکا بۆ سیاسه‌تا خۆ مه‌رامبه‌ری ئیرانی دارشتین و کارتی‌کرنا خۆپیشاندان و نه‌پازیبوونین کوردان ب دژی ده‌سته‌لاتا ئیرانی ل سوید و فه‌ره‌نسا (Khayati, ۲۰۰۸, ۱۰-۴۰)، کول ئه‌وی ده‌می پتر سیاسه‌تمه‌دارین ئه‌مریکا ب تایبه‌تی کۆمه‌کا سیناتۆرین ئه‌مریکا خۆ نێزیککی کوردان کربوو، و گۆمانا ئیرانی ژ پشته‌فانی‌کرنا حکومه‌تا ئه‌مریکا ب ریکا هه‌فه‌یه‌مانیا ناتۆ بۆ دۆزا کوردی ل ئیرانی زیده‌تر لیها‌تبوو، و بابه‌تی مایتی‌کرنا ئه‌مریکا دکاروبارین نافخوۆین ئیرانی‌دا، و پشته‌فانی‌کرنا ئه‌وی بۆ کوردان ببوون مژارین رۆژنامه‌یین ئیرانی ژ ئه‌وان اطلاعات و که‌به‌هان (ره‌سوولی، ۲۰۲۱، ۴۴۷؛ قاسملو، ۲۰۱۴، ۲۰-۴۰).

ل ئەوى ماوەيدا ئەمريکا زۆر ژ مايتيکړنا سؤقيەت ل ئيراني دترسييا، له وړا بهرپرسي
NSC برژينسکي ياداشتنامه يەک بۆ کارتهري فريکرو تيدا ديارکړييه، ئەگەر سؤقيەت
مايتيکړنئ دکاروبارين ئيراني دا بکەت، پيدفيە ئەمريکا هندەک ستراتيژيان، بۆ وينه
پشتهفانيکړنا گرووپين ئوپوزسيونئ يين ب دژي سؤقيەت و نيزيکي ئەمريکا بکەت، و
دهمان دەمدا ئەمريکا ب پيکا CIA خو نيزيکي هندەک کوردان وهک زانايئ ئاينئ
کوردئ دهقەرا هه وړامان (شيخ عوسمان نه قشبه ندي ۱۸۹۶-۱۹۹۷) و شيخ جهلال
حوسهيني کر بوو، و ب ئەفئ چەندئ گرووپه کئ کوردئ بنافئ (ئارا) ب سهروکاتيا
شيخ عوسمان نه قشبه ندي و شيخ جهلال حوسهيني ژلايئ ئيمپرياليزميا ئەمريکا،
ئيسرائيلي، مسر، سعودی و حکومه تا عيراقئ لسه ر سنوورئ عيراقئ چالاکي ب دژي
ئيراني ئەجامدەدان(National Security Affairs, ۱۳ February, ۱۹۸۰؛ يارنەحمەد،
۲۰۱۷، ۱۷۴). ب ئەفئ چەندئ ديار دبیت ئەفە ئیکه مين جار بۆ ئەمريکا هاريکاريا
پيشکيشي کوردان ب دژي حکومه تا ئيراني ب مەرهما ئالۆزکرن و نه چارکړنا ئيراني
بکەت، و ئارمانجا سه ره کيا کارگيريا کارتهري ژئەفئ چەندئ ئەبوو ئيراني پالدهت
دانوستاندنان ژبو چاره سه کړنا کيشه يا گرته ديپلوماتکارين ئەمريکي، و گو مانا ئيراني
ژ بشتهفانيکړنا ئەمريکا بۆ کوردان دگەل ئەمريکا بکەت.

ئەقەل دەمەکیدا بوو ل شۆباتا ۱۹۸۰ دگەل چالاکییەن خو یین لەشکەری ب دژی هیژین ئیرانی KDPI بەرهەقییەن خو ژبو ئەنجامدانا کونگرێ خو یی چوارێ دکر، پشتی نوونەرین کۆنگرە ژلایێ کومبوونین باژێرانقە هاتینە هەلبژاردن، کونگرەیی KDPI یی چوارێ دناقبەرە ۱۴ تا ۱۹ شۆباتا ۱۹۸۰ ل سینەما (ئومید) یا باژێرێ مهاباد ب ئامادەبوونا (۳۱۰) ئەندامان هاتە ئەنجامدان، و تیدا داخواز ژ ئەمریکا کر شاھی ئیرانی ئەوی کریارین جینۆسایدی ب دژی گەلین ئیرانی کری ب زیتین وەخت پادەستی ئیرانی بکەت، و دیارکر خەباتکر ب دژی ئیمپریالیزمیا جیهانی ب سەرۆکاتیا ئەمریکا پیدفی ب ئیکگرتن و هەف هزریا لایەنن سیاسی یین ئیرانی هەیه، و هەر جوړە ناکوکی و پرووی ب پرووی بوونەکا ناخووهیی دی دەرفەت بو ئەمریکا هیتە پیش ستراتیژییەن خو دناف ئیرانییدا ئەنجامبەدەت (گادانی، ۲۰۰۸، ب ۱، ۲۵۸؛ حەسەنزا، ۱۹۹۵، ۱۸۰؛ بەلگەنامەکانی کونگرەکانی حیزبی دیموکراتی کوردستان کونگرەکانی ۱ تا ۹، ۲۰۲۲، ۱۲۹). هەر ل ئەوی دەمی CIA ب هووری دۆیفچوونا پیشهاتین گۆرانکارییەن دناف هیژین سیاسی یین کوردی ل ئیرانی دکر، و دئەفی چوارچووفایدا دایە دیارکر KDPI بریار دایە هیژین خو پتر ریکبخت و گرنگیی ب دژایەتیکرنا ئەمریکا بەدەت، داکو رژیما خومەینی پالدەت ب داخوازییەن کوردان یین حوکمی خو پریقەبرنی رازی بیت (CIA, April, ۱۹۸۰, May ۲, CIA, ۱۹۸۰).

ژلایەکی دیقە هەر ل ئەوی دەمیدا کۆمیتا ناڤین یا KDPI بەیاننامەیهک دەربارە سیاسیەتە ئەمریکا ل پۆژەهلاتا ناڤین بەلاقەکر و تیدا خۆیاکربوو، سیاسەتە ئەمریکا ل پۆژەهلاتا ناڤین ب دژی بەرژەهوندییەن گەلین فەلەستین و کوردە، هەرەسا هۆشداریی ددەت ئەمریکا دەست ژ دۆژمناتیکرنا شۆرەشا گەلین ئیرانی بەردەت، بەرۆفاژی دی تووشی نەپازیبوونا تۆندا خەلکی بیت، دیسان خۆیا کربوو دی هیژین KDPI دخەباتا خۆیا دژایەتیکرنا پاشماوهیی رژیما پاشایەتی، پلانین ئیمپریالیزمی، پشتەفانین ئەوان ل ئیرانی ب مەبەستا جیگرکنا دیموکراسیی ل ئیرانی و خودموختاریی ل کوردستان ب بەردەوام بیت، و نامەیهک بو خومەینی فڕیکر و تیدا دا دیارکر، خەباتا KDPI دژی ئیمپریالیزمیا ئەمریکا و دۆژمنین شۆرەشا گەلین ئیرانی یە (بازیار، ۲۰۲۰، ۲۹۸؛ بەلگەنامەکانی کونگرەکانی حیزبی دیموکراتی کوردستان کونگرەکانی ۱ تا ۹، ۲۰۲۲، ۱۲۸-۱۳۲). لدۆیف هزروبیرین CIA ل شۆباتا ۱۹۸۰ هیژین

بزاڤا نه ته وایه تییا کوردی ل ئیرانی ژ سئ گروویان پیکدهات و هه ر ئیک ژ ئه وان چه ند ه زار چه کدار هه بوون ئه و ژئ هه بون:

١. گروویئ وه فاداری سکریتیژ KDPI عه بدولره حمان قاسملوی و نیزیکی (٥٠٠٠) شه پرکه ران هه بوون.

٢. گروویئ مارکیسیئ تۆندره و کۆمه له یئ سه لّاح موهته دی نیزیکی (١٠٠٠) شه پرکه ران هه بوو.

٣. پاشماوه ئن هۆزا شکاک یئ ب «گروویئ چیا یئ ئارارات» دهاته نیاسین و نیزیکی (٢٥٠) شه پرکه ران هه بوو (CIA, June ١١, ١٩٨٥).

پشتی ده نگوباسیئ پشته فانیکرنا گروویئ ئارایئ کوردی ژلایئ ئه مریکا فه، ژلایئ رۆژنامه یئ ئیرانی فه هاتیه پشتراستکرن و به لّافه کرن، ئیدی ب شیوه یه کئ به یژ حکومه تا ئیرانی که فته دباوه رییه کا موکمه دا ئه مریکا پشته فانییا هیزئ کوردی ل ئیرانی دکر و دقا دۆزا کوردی مینا « فشاره کا سیاسی» ب دژی پژیما ئیرانی بو پزگارکرنا دیپلوماتکارین خو بکاربهینیت. ژبه ر هندی ل ١٤ شوباتا ١٩٨٠ وه زیری به ره فانییا ئیرانی مسته فا چه مرانی پونکر، حکومه تا جیمی کارته ری دقیت ب سئ ستراتیژیان فشاران لسه ر ئیرانی زیده بکه ت:

١. ب ریکا داگیرکاریا له شکه ری، به لی خه لکی ئیرانی دی مه رامبه ری هه ر جوړه هیرشه کا ب ئه فی په نگی راوه ستیت.

٢. ب ریکا دۆرپیچا ئابووری دگه ل هندی دا دی خه لکی ئیرانی قۆربانیان ده ت، داکو خو دگه ل کیمیا که لو په لئن خوارن ب گونجینن و قالا هییا له شکه ری یه ده ک پر بکه ن.

٣. ب ریکا بکارهینانا نه رازیوونین کوردان، ئازه ربایجانی، به لّوجی و عه ره بان دبه رژه وه ندییا ئه مریکا دا و ئه فه ل ده مه کیدابوو شه رپن کورتخایه ن هیشتا ل کوردستانی به رده وام بوون (Congressional Research Service, May ١, ١٩٨١).

لژی ر سیه را ئه فی چه ندی خویا دبیت چه مرانی، وه سا خویا کربوو ئه مریکا

(٢٥٢) سه رۆکی ئه فی گرووی نه هاتیه دیارکرن و فه کۆله ری گه له ک بزاڤکرن نافئ ئه وی ب ده ست فه بینت به لی چ تشت ب ده ست نه که فت.

دڤیا هاریکارییێن لەشکەری پیشکێشی نەتەوەییێن نەپارازی مینا کوردان ژ دەستەلاتا خومەینی بکەت، داکو حکومەتا خومەینی برووخینن و حکومەتەکا هەڤه‌پیمانی دناڤبەرا نەتەوەییێن ئێرانیدا لدۆیف بەرژەوەندییێن ئەمریکا دەستەلاتێ ل ئێرانێ بکەت.

ل ۱۵ شۆباتا ۱۹۸۰ سەرۆکێ ئێرانێ بەنی سەدری گۆتارەک ل تاران دەربارە ی مایتیکرنا ئەمریکا و مەترسیا سوڤیەت پیشکێشکر و تێدا دایە دیارکرن، پێدڤیه ئەمریکا داخوازا «لێبۆرینی» لدۆر پشته‌ڤانییا کوردان ژ ئێرانێ بکەت، و دلناییی بدهت ئیدی ب هیچ شیۆیه‌کی پشته‌ڤانییا کوردان ناکەت، هەرۆسا بەنی سەدری دا رونکرن، ئەگەر ئەمریکا دانپێدانێ ب سەرۆه‌ریا کۆمارا ئیسلامی بکەت هینگێ دشی‌ت په‌یوه‌ندییێن نوی دگەل ئێرانێ دروست بکەت، دیسان ئەوی رونکریه هەبوونا سوڤیەت ل ئەفغانستان مەترسیه بو سەر ئێرانێ، چونکی سوڤیەت دی خو نێزیککی کوردان و بەلۆچیان کەت، و بارودۆخێن ئێرانێ دبه‌رژەوەندییێن خو دا ئالۆز کەت، ژلایه‌کی دیکه بەنی سەدری خۆیا کریه کورد ب تایه‌ق KDPI ب پشته‌ڤانییا ئەمریکا و سوڤیەت داخوازا حوکمه‌کی ئۆتۆنۆمییی راسته‌قینه دکه‌ن، ئەف چەنده ژێ جهی قەبوولکرنی نینه، ل ئەوی دەمی ئێرانێ هیژین خو بو هێرشکرنا سەر دەرڤەرێن کوردی ئاماده‌دکرن (Bani-Sadr & Deniau, ۱۹۹۱; Congressional Research Ser-vice, ۱ May ۱۹۸۱).

ل ئەوی وه‌ختی دۆزا کوردی وپرسا گرتە دیپلۆماتکارێن ئەمریکا دناڤبەرا ئێرانێ و حکومەتا کارته‌ریدا وه‌ک « یاریا شه‌ترەنجی» لێهاتبوو، ل ۱۷ شۆباتی ئێرانێ حکومەتا ئەمریکا ب مایتیکرنا کاروباری ناڤخۆیی یێن ئێرانێ، پشته‌ڤانیکرنا دۆزا کوردی بو شکاندنا سەرۆه‌ریا ئێرانێ تۆمەتبار دکەت (العکيلي، ۲۰۱۸، ۳۴۴). ب ئەڤی چەندی پتر سیاسەتا ئێرانێ مەرامبەری کوردان تۆندبوو، و ل ۱۹ شۆباتی سوڤایی پاسداران ب تانک و فرۆکه‌یی فانتۆم یێن (F-۱۴) یێن ئەمریکی هێرشکره سەر بنگه‌هێن پێشمەرگه‌ی لسه‌ر رێکێن باژێرێ سنه و کامیاران (Congressional Research Ser-vice, ۱ May ۱۹۸۱). ل هه‌مان پۆژ جیگرێ سەنته‌ری هەلسه‌نگاندنا نەتەوەیی یی دەرڤه‌ یی CIA (برۆس سی. کلارک Bruce C. Clarke ۱۹۳۶-۲۰۱۶) بو جیگرێ به‌رپرسی CIA دا دیارکرن، ژبەر دابه‌شبوونا سیاسی و کیمیا چەکی یه‌ده‌ک و مژووبوونا ب

ئارێشه‌ی ئاسایشا ناخۆیی ل کوردستانى له‌شکەرى ئێرانى زۆر لاواز بوویه، نابیت ب هیچ پهنه‌نگه‌کى ئەمەریکا خۆ تێکه‌لى پرسی ناخوه‌یى یێن ئێرانى ل باکوورى پوژتافایى ئێرانى، واته‌ ده‌قه‌ری کوردی بکه‌ت، ژبه‌رکو دى ئێرانى ب چافى «ئستیفزاكرنى» به‌ریخۆده‌ته‌ ئەمەریکا، ژبه‌ر هندی پیدفیه‌ ئەمەریکا ب هووری دۆیخوونا کارتیکرنا پرسی کوردی لسه‌ر به‌رژه‌وه‌ندیی خۆ ب تایه‌ق نه‌فتى بکه‌ت (Department of Defense, 19 February 1980).

لدۆیف تێگه‌هشتنا کارته‌ری سه‌ره‌رای په‌خنه‌یان ده‌سته‌لاتا ئێرانى لدۆر پشته‌فانیکرنا ئەمەریکا بو دۆزا کوردی ب دژى ده‌سته‌لاتا خومه‌ینى هه‌تا ئه‌وى ده‌مى ژى ئەمەریکا ب هیچ پهنه‌نگه‌کى هزر ل پشته‌فانیکرنا بزاڤا نه‌ته‌وايه‌تیا کوردی ب دژى ده‌سته‌لاتا ئێرانى نه‌دکر، چونکی سیخۆر و هه‌قه‌یماڤین ئەمەریکا به‌رده‌وام بو واشنتۆن ددا دیارکرن، کوردان ئه‌و شیان نین ئەمەریکا پشته‌خۆ پى گه‌رم بکه‌ت و هاریکارییێن له‌شکەری پیشکیشی ئه‌وان بکه‌ت دا پى بشین فشاران ل ئێرانى بکه‌ن و نه‌چار بکه‌ت دگه‌ل ئەمەریکا ده‌رباره‌ی ئازادکرنا دیپلوماتکارین ئه‌وى ریکبکه‌فیت.

دگه‌ل هندی‌دا کوردان هه‌ول‌دا په‌یوه‌ندیان دگه‌ل ئەمەریکا گریدهن، و ده‌قه‌ی چوارچوو‌قه‌یدا سیاسه‌تمه‌دار و که‌سایه‌تیى به‌رنیاسی پوژه‌لاتى کوردستانى (حه‌سه‌ن په‌ستگار) دبیره‌وه‌رییێن خۆدا ده‌ت دیارکرن، ل سالا ١٩٨٠ قاسملوى زۆر هه‌ول‌دا دگه‌ل به‌رپرسی ئەمەریکا کۆمبیت و په‌یوه‌ندیان دگه‌ل ئەمەریکا گریدهن، ده‌قه‌ی بیافیدا سیناتۆرى ئەمەریکی (تیدوارد ویلیه‌م پرۆکسمای) نامه‌یه‌کى بو قاسملوى فریدکه‌ت و تیدا ئه‌فى چه‌ندى دیار دکه‌ت: «دۆزا کوردی لده‌ف ئەمەریکا بوویه پرسه‌کا سیاسى پیدفیه‌ بیه‌نا هه‌وه‌ فره‌ه بیت و دى ئه‌ف پرسه‌ ب ریکا تۆرکیا هیته‌ چاره‌سه‌رکرن» (په‌ستگار، ٢٠٢٢، ب، ٤١٧). دیسان لدۆیف هزره‌بیری ئه‌فى سیناتۆرى، پیدفیه‌و تۆرکیا رازه‌مه‌ندییا خۆ ژبو چاره‌سه‌رکرن دۆزا کوردی ل ئێرانى دیار بکه‌ت. هه‌ر ل ئه‌وى ده‌مى مامۆستایه‌کى زانکویا پاریس بناقى (شیرار) هه‌ول دا ئەمەریکا رازى بکه‌ت، دگه‌ل کوردان دانوستاندنى بکه‌ت و په‌یوه‌ندیان دگه‌ل کوردان گریدهن و پشته‌ چه‌ندین هه‌ول ژلایى شیراریقه‌ هاتینه‌ هافیتن ئەمەریکا رازیبوو قاسملو سه‌ره‌دانا ئەمەریکا و بکه‌ت دگه‌ل به‌رپرسی ئەمەریکا کۆم ببیت، هه‌روه‌سا ل ئه‌نجومه‌نى

رۆژنامه‌نقیسان ل واشنتۆن گۆتاران پێشکیش بکەت و بەرسقا پرسیارێن بەشداربوویان و رۆژنامه‌نقیسان بەدەت (Kurd Channel, April ۲۶, ۲۰۰۲, رەستگار, ۲۰۲۲, ب, ۲, ۴۱۷).

هینگی قاسملو ئاماژە ب ئەفێ چەندیدا: «باشترە بەره‌ف مۆسکۆ بچین و پاشی بەره‌ف واشنتۆن بچین، چونکی ئەگەر راستەوخۆ بچم واشنتۆن دێ باری من گرانتریت» (Kurd Channel, April ۲۶, ۲۰۰۲). حەسەن رەستگار دبیره‌وه‌رییێن خۆدا خۆیاکرییه، بەرۆفقاژی هەولێن ئەمریکا قاسملوی خەلەتیەک مەزنگر، قاسملوی دفا بۆچوونیێن مۆسکۆ وەرگریت و پاشی بچیت ئەمریکا، و بۆ ئەفێ مەرەمێ قاسملو دگەل کۆمیتا نافین یا KDPI کۆمبوو دئەفێ کۆمبوونیێدا رەستگاری ئەف چەندە گوتبوو قاسملوی: «هەندێ زیتر بچێ واشنتۆن باشترە، چونکی قاسملوی مکتەبا سیاسی یا حیزبا دیموکراتا کوردستانا-ئێرانێ زۆر هەولدا بوون بەرپرسیێن ئەمریکا پەییوەندییان دگەل کوردان دروست بکەن» (رەستگار, ۲۰۲۲, ب, ۲, ۴۱۷; Kurd Channel, April ۲۶, ۲۰۰۲). هەمێ ئەندامیێن مکتەبا سیاسی یا KDPI دگەل چوونا قاسملوی بۆ ئەمریکا بوون، بتنی قاسملو دئەفێ بواریدا دوو دڵ بوو و دفا بۆچوونیێن بەرپرسیێن سۆفیه‌ت وەرگریت، پشتی هینگی قاسملوی ئەف سەرەدانه ئەنجام نەدا (رەستگار, ۲۰۲۲, ب, ۲, ۴۱۷; Kurd Channel, April ۲۶, ۲۰۰۲). ب ئەفێ رەنگی دیار دبیت قاسملوی دزانی دا سۆفیه‌ت دژایه‌تییا ئەفێ چەندێ کەت و دا بیتە ئەگەری تیکچوونا پەییوەندییێن KDPI دگەل سۆفیه‌ت.

لدۆیف ئەوان گۆتاریێن خومەینی لدۆر پەییوەندییێن ئەمریکا و کوردان بە‌لافە‌دکرن هەتا ۲۸ شۆباتا ۱۹۸۰ هیشتا حکومەتا ئێرانێ ل ئەوێ باوەرییێ بوو کارگێرییا کارته‌ری پشته‌فانییا دۆزا کوردی ل ئێرانێ دکەت، ژبەر هەندێ حکومەتا ئێرانێ راگەهاند، تاران ریکێ نادەت چ هیزێن بیانی رۆلێ خۆ دپشته‌فانییکرنا دۆزا کوردی ل ئێرانێ بکەت و دەوله‌تا ئیسرائیل یا دووێ ل ئێرانێ دروست کەت. دیسان هەر ل ۲۸ شۆباتا ۱۹۸۰؛ شانده‌کێ KDPI ب سەرۆکاتییا قاسملوی ل کوچکا سەرۆکاتییا ئێرانێ بۆ ماوه‌ی دوو دە‌مژمی‌ران دگەل سەرۆک کۆمارێ ئێرانێ بە‌نی سەدری و بەرپرسیێ ئێرانێ داریوش فروه‌ه‌ری، عیزه‌ت‌و‌ل‌لا سەحابی و هاشم سەباغیان کۆمبوون، و دئەفێ دکۆمبوونی‌دا بە‌نی سەدری دا دیارکرن، KDPI بۆ بە‌رژه‌وه‌ندییێن ئەمریکا ب دژی تاران کاردکەت.

دبەرامبەردا غەنی بلۆریانی دا ڕونکەرن، چ راستی بۆ مژارین پشتەقانییا ئیمپرایلیزیمیا ئەمریکی بۆ کوردان نین، و ب هیچ شیوەیهکی KDPI پەيوەندی دگەل ئەمریکا نین (اطلاعات، ١٢/١٢/١٣٥٨؛ خوشحالی، ب.ت، ج.٧، ١-١٣٦). لدوێف داخوازییا بەنی سەدری شاندی KDPI پرۆژەیهک بناقی «٦ خالین خودموختارییی»^(٢٥٣) پیشکیشی ئەنجوومەنی شۆرەشی ئێرانی کرن، و تیدا دیارکر ل کوردستانا خودموختاری ئەنجوومەنەکی سەرانبەری ب ریکا هەلبژاردنی ئازاد، نهیسی، راستەوخو و گشتی بهیته دروستکرن. زمانێ کوردی دچوارچووکی سنووری خودموختارییا کوردستانیدا بۆ نقیسینا نامەیان دناقبەرا دامودەزگەهین کارگیری و خواندنییدا مل بملی زمانی فارسی قە ب فەرمی بهیته نیاسین. هەمی کاروبارین ناخۆیی ئەفجا چ یین کارگیری یان ئابووری، پەوشەنبیری، کۆمەلایەتی و سیاسی بن ب دامو دەزگەهین خودموختاریشە بهینه گریدان (زاده، ٢٠٢٣، ٤٨-٥٠؛ مەحمود، ٢٠١٢، ١١٠-١١١؛ گەوهەری، ٢٠٢١، ٤٣٠).

ژلایەکیشە سەرەرای هندی ئەف پرۆژە لسەر داخوازییا بەنی سەدری بۆ ئەنجوومەنی شۆرەشی ئێرانی هاتبوون پیشکیشکرن، راستەوخو ژلایێ ئەنجوومەنی شۆرەشی هاته پەتکرن، و ئەقە دووماهییی هەولین سیاسی و دیدارین کوردان بوون دئەقی قوئاغیدا دگەل کۆمارا ئیسلامی هافیتی (گادانی، ٢٠٠٨، ب.١، ٢٣٢). ژلایەکی دیکە ل ئەوی دەمیدا ئەمریکا خوشحالی خۆ دەربارە دەستپیکرنا دانوستاندا دناقبەرا سەرکردایەتییا کوردی و حکومەتا ئێرانی دا بۆ چارەسەرکنا دۆزا کوردی دەربەری بوو، دگەل هندییدا ڕاگەهاند پیدقییه ئەمریکا داخوینین ئێرانی دەربارە بەرهنگاربوونا بەرژەوهندیین ستاتیژی یین ئەمریکا ب گرنگی قە وەرگری و دویقچوونی لدۆر چەوانیا پاراستنا بەرژەوهندیین ئەمریکا ل دەقەرێ بکەت. ژبەر ئەقی چەندی نقیسینگەها هەوالگیریا NSC لدۆر ئارمانجین ئەمریکا ل ئێرانی دا ڕونکرن ئارمانجا سەرەکیا ئەمریکا پاراستنا سەرەخۆی و سەرورەریا ئێرانی و بهیژکنا ئەوی ژبوو پاراستنا ئیکریزییا ئەردی ئەوی، کونترۆلکنا شۆرەشا ئێرانی دچوارچووکی سنووری ئەوی بخۆدا، پیشقەبرنا هزروبیرین جودا یین ئێرانی دەربارە زیدەبوونا مەترسی و فشارین ئەمریکا و سۆقیەت و هەولدان بۆ تیکەهاندنا ئێرانی دەربارە چالاکیین

(٢٥٣) هەژی یە بیژین ٨ برگەین دی ژێ دگەل ئەقی پرۆژەیی هاتبوون هەقیچ کرن (گەوهەری، ٢٠٢١،

ئەمریکا مەرامبەری مەترسییێن سۆفیهت ل دەقەرێ. خۆشکرن و ئارامکرن پەیوەندیان دناقبەرا ئێران و عێراقیدا و دروستکرن بناخەیهکی ژبو قەکرن دەرگەهەکی نوێ ژبو پیشقەبرنا پەیوەندیان دگەل ئێرانێ یە (NSC, undated February, ١٩٨٠).

پیشھاتین ل دەستییکا ئادارا ١٩٨٠ ل کوردستانێ ھاتینە پیش حکومەتا تاران زۆر بێزار کربوو، لەوێ سەرۆکی ئێرانێ بەنی سەدری ئەف چەندە ڕاگەھاند: «من گۆتیە ھێزێن سوپایی ئێرانێ پێلاقێن خۆ نەئێخن تا ھەمی دۆژمنێن شۆرەشی ژ کوردستانێ دەرەنەکەن» (احمدی، ١٣٨٠، ٣٠٣: Banī Sadr & Deniau, ١٩٩١)، ژبەر ھندی ھێزێن ئێرانێ ھێرشەکا تۆند کربوو سەر باژێرێن سنە، سەقز، پاو، بانە و مەھاباد دئەنجامدا نیزیکی (١٠) ھزار کەسان ژ مەدەنی و ھێزێن پیشمەرگە کوشتن، و ژێر فەرمانێن خومەینی پۆژنامە و دەزگەھێن ڕاگەھاندنا کۆمارا ئیسلامی داکوکیی ل سەر پاقرکنا دۆژمنێن شۆرەشا ئیسلامی ل کوردستانێ دکر ((CIA, ٢٢-٢٨ January, ١٩٨٢; McDow-all, ٢٠٠٣, ٢٧٢. دئەقی بۆاریدا پەیانمێرێ پۆژنامەیا واشنتۆن پۆست(جاک نۆرسمان ئەندەرسون Jack Northman Anderson ١٩٢٢-٢٠٠٥) دایە دیارکرن، ل سالا ١٩٨٠ پارێزگەھێ خۆزستان (محەمەد غەرزا ٢ کانوونا دووی ١٩٨٠- تیرمەھا ١٩٨١) ب فەرمانا خومەینی ھێزێن خۆ ب دژی شۆرەشا کوردی بکارھینابوون (CIA, ١٥ May, ١٩٨٦; Anderson, ١٥ May, ١٩٨٦). ب ئەقی چەندی نەپازیبوون ل سەرانسەری پۆژھەلاتی کوردستانێ پەیدابوون ژبو قەکۆلین و چاقدێرکنا پیشھاتین ئێرانێ کارگێریا کارتەری بریاردا ھێزەک ب نافێ «ھێزا پیشقەچوونین بلەز The Rapid Development Force» بۆ کەنداقی فارسی دروست بکەت و ل دەستییکا ھەیشا ئاداری ئەقی ھێزی دەست بکارین خۆ کر (Pelletiere, ٣٠, ١٩٩٢; Azad, ٢٠١٧, ١٧٩).

پشتی دەنگو باسین ئەقی ھێزی بەلاقبووین ئیدی ئێرانێ ھزرکر ئەمریکا ئەف ھێزە ب مەرەما پشتەفانیکنا دۆژمنێن کۆمارا ئیسلامی کوردان دروستکریە، ژبەر ھندی ل ٢ ئادارا ١٩٨٠ ل باژێرێ کرماشان سوپایی پاسداران داخواز ژ خەلکی کرھاریکاریا ئەوان بۆ دژایەتیکنا «دۆژمنێن شۆرەشی و ئەمریکا»، واتە ھێزێن پیشمەرگە ئەوین ژلای ئەمریکا قە دەھاتە پشتەفانیکرن بکەن، دەھمان دەمدا رادیویا تاران دا دیارکرن ئەمریکا، سعودی، عێراق پازیبوون بەشداری ل رادیویین

عەرەبیدا بۆ پشتهفانیکرنا کوردان و عەرەبان بکەن، و دا ئەمریکا بنگههین پادیویان بۆ ئەفقی مەرهمی پارێزیت (Congressional Research Service, May ١, ١٩٨١, ١١٥-١١٧). ههروهسا ل ٣ ئاداری ئەحمەد موفتی زاده و ناسر سۆبحانی دگەل کەسایەتی و زانایێ دەفەرین سوننه‌نشین ئێرانێ کونفرانسەک دەربارە ی پەوشا ئێرانێ و خالین جودا دگەل سەرکردایەتیا شوپەشی و دیارکرنا ماف و داخوایێ سوننه‌یان ددەستورێ ئێرانیدا ل تاران بەست و دئەفی کونفرانسیدا ئەنجوومەنێ نافەندییا سوننه‌ت (شورای مرکز سنت) دامەزراندن^(٢٥٤) و تیدا ئەف بریارین لخوازی دیارکری دان :

١. دئ ههول بۆ زیندیکرنا ئیکەتیا ئومەتا ئیسلامی، ژناقبرنا دیاردەیا پەیداکرنا ههفرکی و جوداهییان هینە دان.

٢. دئ چەند کۆمیتە و شوورایێ ب سەر شورا یا نافەندییا سوننه‌یانقە ل دەفەرین سوننه‌شین هینە دروستکرن.

٣. دئ ههول بۆ پراوه‌ستاندا سته‌ما مەزەه‌بی، نەتەوا یەتی و چینیایەتیی ب پیکا هه‌موارکرنا برگە و بەندیێ دەستوری هیتە دان.

٤. ریگرین ل سفکایەتیکرنا کەسایەتیێ میژوویا ئیسلامی ب پیکا یاسایی.

٥. دانانا ماوه‌یه‌کی تابیه‌ت بۆ سوننه‌یان دناق بەرنامێ تەلەفزیۆن و پادیویاندا.

٦. دانانا وتاریژ و حاکمێن شەری ب پیکا پراویژکاریا دەفەران بیت.

لژیڕ فەرێژا ئەفی چەندی بەرپرسی ئێرانێ راگه‌اند ئەفە پلانه‌کا ئەمریکا و سۆفیه‌تە دقیت پەوشا ئێرانێ دەرژەوه‌ندییێ خوه‌ دا تیکبەدن، ئەحمەد موفتی زاده و ناسر سۆبحانی تۆمەتبارکرن و دا دیارکرن ئەو دیفەلانکییێ ئەمریکا و سۆفیه‌تن و پشته‌فانیا ئەمریکا و سۆفیه‌ت ب به‌انه‌یا داخوایێ مافیێن خوه‌ یێن نەتەوه‌ی و ئایینی دقیت ئیمناهییا ئێرانێ تیکبەدن (به‌هائه‌ددین، ٢٠١٧، ٣٦-٣٨). ئەفە ددەمه‌کیدا بۆ ل ١٠ ئادارا ١٩٨٠ CIA دبه‌لگه‌نامه‌یه‌کیدا لژیڕ نافو نشانێن «چالاکییێن نه‌ینی یێن سۆفیه‌ت ل ئێران Soviet Covert Action in Iran» ئاشکەرا کریه‌، سۆفیه‌ت بۆ ئەجامدانا چالاکییان دناق ئێرانیدا ب چەندی ستراتیژیان گرنگیی ب کوردستان و

(٢٥٤) هه‌روه‌سا ب شوورای شەمس ژێ ده‌یته‌ نیاسین (به‌هائه‌ددین، ٢٠١٧، ٣٦-٣٨).

ئازەربایجان ددەت وەک ب ئەفی پەنگی:

۱. تۆدە پەیوەندی دگەل ADP و KDPI هەبوون و ئەندام دناف هەر دوو پارتاندا هەبوون.

۲. هەر دوو پارت ژلای سەرکردەین هەقپەیمانین سۆفیه تەه دھاتنە پێقەبرن و هیشتا بەردەوامبوون ل سەر بدەستقەهینانا پشەقانییا سۆفیهت بۆ خەباتین خو یین چەکداری ب دژی دەستقەلاتا ئێرانی.

۳. (دەزگەهی هەوالگێری و ئاسایشا سۆفیهت The Soviet Security and Intelligence Service-KGB)^(۲۵۵) ب بەردەوامی سیخوورین خو فریدکرە دناف کورداندا و ب هاریکارییان ئەوان چالاکیین هەوالگێری و سیخووریکرنی ئەنجامدان (CIA, ۱۰, March, ۱۹۸۰).

ژلایەکی دێقە CIA پونکریه، هیزین کوردی و تۆدە ژلای دەزگەهی KGB قە دھاتنە مەشقەر، دیسان هەندەک دیار دکن سیخوورین دەزگەهی KGB دناف کورداندا زۆر چالاک بوون. هەر وەسا CIA ئاشکەرا کریه KDPI بهیزترین و پیکخستیتین پارتا سیاسی بۆ ل پۆژەلاتا کوردستانی، و ئەفی پارتی پەیوەندیین بهیز دگەل سۆفیهت هەبوون، و شاندهکی KDPI بەرەف مۆسکۆفە چوو بوو و ئارمانجین سەرەکی یا ئەفی شاندى ئەقە بوون:

۱. ئەنجامدانا کۆمبۆنەکی دگەل بەرپرسی سۆفیهت ب مەرەما پیکخستنا پلانەکی بۆ قەگوهاستنا هاریکاریین سۆفیهت بۆ هیزین کوردی.

۲. پیکخستنا چالاکیین هەفکاریکرنی ب پیکا KDPI بۆ دەزگەهی سۆفیهت KGB ل ئێرانی.

ل دووماهیێ CIA دایە دیارکرن هاریکاریین لەشکەری، نوژداری و کەلوپەلین خواری ب شپۆهیهکی نەرستەوخو ژلای سۆفیهت، ئەلمانیا پۆژەلات، بۆلگاریا، رۆمانیا، فەرەنسا و کۆبا بۆ KDPI دھاتنە پەوانەکرن (CIA, ۱۰, March, ۱۹۸۰). هەژی گوتینییه

(۲۵۵) KGB دیروکا دروستکرنا ئەو بۆ سالا ۱۹۱۷ دزقريت و ل ۱۳ ئادارا ۱۹۵۴ ب شپۆهیهک فەرمی هاتبوو دامەزراندن دەزگەهی سەرەکی ی هەوالگێریا ئیکەتییا سۆفییهتی بوو تا ۳ کانوونا ئیکتی ۱۹۹۱ دھیتە هەلوەشاندن (Andrew, 2000).

هاریکارییێن ئەقان وەلاتان سنوورداریبوون و پتریا ئەوان هاریکارییێن مەرفاھەتی بوون. سەرەرای خۆ دوویرکنا ئەمریکا ژ نەمایێکنا ئارێشەییێن نافخوویی یێن ئێران (پشتەقانیەکرنا دۆزا کوردی)، ل ١٠ ئادارای خومەینی ب پێکا رادیویا تاران راگەھاند، ئەمریکا ب پێکا ھندەک وەلاتیێن ھەفەپەیمانێن خۆ هاریکارییان ب پێکا ئیسرائیل و عێراق بۆ کوردان فرێدکەت، و پێدقییە ئەمریکا ب شیوەیەکی فەرمی دانپێدانێ ب مایێکنا خۆ دناف کاروباریێن ئێرانیدا ب پێکا بەیاننامەیکە فەرمی دیار بکەت (العکلی، ٢٠١٨، ٣٤٦؛ Carter، ١٩٨٣). لێر سبەرا ئەقێ چەندی پروون دبیت دۆزا کوردی پۆلەکی گەنگ د سیاسەتیێن ئەمریکا مەرامبەری ئێران پەپەرەدکرن ھەبوو، سەرەرای نەبوونا چ پەپەرەندییان دناقبەرا سەرکردایەتیا کوردی و بەرپرسیێن ئەمریکیدا رەنگفەدانا ئەوئ سیاسەتا ئێران مەرامبەری کوردان پەپەرەدکر، و راپۆرتکرنا ئەوان شەپێن دناقبەرا ھێزێن پێشمەرگە و ئێرانیدا پویداين ببوونە ئەگەرێ ھندی ئەمریکا ھزر ل ھندی بکەت ئیدی ئارامکرنا ئێران و بەردەوامیدان ب دانوستاندنا دگەل حکومەت ئێران دەربارەری رزگارکرنا گرتە دیپلوماتکاریێن ئەمریکا بۆ کارگێریا کارتەری زۆر بزەحمەت کەفتیە، ژبەر ھندی نەچاربوو ھزری د مایێکنا دکاروباریێن نافخوویی ئێرانیدا ب پێکا ئۆپۆزسیۆنی و دانانا دورپێچین سیاسی و ئابووری ب دژی ئێران بکەت.

ل ١٣ ئادار ١٩٨٠ دکو مەبونا ئەنجوومەنی نوونەرانی ئەمریکا دا ئەندامی ئەقێ ئەنجوومەنی یی ویلايەتا ئیلینۆس ئیدوارد جۆزێف دیرینسکی لدۆر چالاکییێن رادیویا دەنگی نەتەوہیی یا ئێران پونکرییە، ھەر ژ سال ١٩٧٦ وەرە ھەمی راگەھاندنا نھینی یا بۆ ئێران دەھاتە ئاراستەکرنا ژلای رادیویا دەنگی نەتەوہیی یا ئێران یا سوڤیەت پشەقانی لێ دکر دەھاتن، پتریا بەلاقوکیێن ئەوئ ب دژی «ئیمپرالیزمیا ئەمریکا» و پشەقانی دۆزا کوردی و ئازادبوونی ژ کارتیکرنا رۆژئافایی و گێدانا پەپەرەندییێن باشتەر دگەل سوڤیەت بوون. ل دووماھیی دیرینسکی خویا کرییە، بەلاقوکیێن نھینی یێن سوڤیەت ژ نافخوویی باکووری رۆژئافایی ئێران، دەھاتنە بەلاقەکرنا، و پشەقانی رويدانیێن کوردستانی ئەوین بووینە ئەگەرێ مژوو یلبوونا ئەمریکا دکر (Congressional Record-House، ١٣ March، ١٩٨٠). ل ئەقیری دیار دبیت دیرینسکی دقا بیژیت، پێدقییە ئەمریکا پشەقانی دۆزا کوردی ل ئێران بکەت، داکو بشیت ب ئەقێ پێکی

به‌رسنگی به‌رفره‌ه‌بوون و به‌یزبوونا پیگه‌هی سۆقیه‌ت بگریت، و ژبه‌ر پشتگوه‌ هافیتنا کوردان ل ئیرانی ژلایی ئه‌مریکا فه‌ ئه‌و هاتبوون پالدان خو ئیزیکی سۆقیه‌ت بکه‌ن.

هه‌ر ل ئه‌وی وه‌ختی وه‌ک پینگافه‌ک ستراتیژی بو جیه‌جیکرنا به‌ندین بنه‌مایین مافین مروقی یین سیاسه‌تا ده‌رفه‌ یا ئه‌مریکا، ل ۱۷ ئادارا ۱۹۸۰ سه‌روکی ئه‌مریکا جیمی کارته‌ری یاسا په‌نابه‌ران یا سالا ۱۹۸۰ ژیر نافنی (یاسا گشتی یا ژماره‌ ۹۶- ۲۱۲) بو په‌نابه‌رین جیهانی مۆرک، د ئه‌قی یاسایدا هاتبوو دی ریک ب ژماره‌یه‌کا زۆرا داخوازکه‌رین په‌نابه‌ری بو ئاکنجیوونی ل ئه‌مریکا هیته‌ دان. ب ئه‌قی چه‌ندی ژماره‌یه‌کا دیارا کوردان داخوازیین په‌نابه‌ری ب ریکا ده‌زگه‌هی UNHCR پیشکیشکی نوونه‌راتیین ئه‌مریکا ل تۆرکیا، ئیرانی^(۲۵۶) و ئه‌وروپا کرن (Congressional Re-cord-House, June ۱۰, ۱۹۸۰). ل ئه‌وی ده‌میدا لژیر کاریگه‌ریا ئه‌ندامین ئه‌نجوومه‌نی نوونه‌ران و پیرانی ئه‌مریکا کارگیریا کارته‌ری ریشه‌یه‌کا باش یا په‌نابه‌رین کورد وه‌گرتن، و پتیریا ئه‌وان ل ناشفیل و (تینسی Tennessee)، (جورجیا Georgia)، (دالاس Dallas)، (ته‌کساس Texas) و نیویۆرک...هتدتر ئاکنجیوون (محهممه‌دقازی، ۲۰۲۳، ۱۴۵).

ل ئه‌قی ماوه‌یدا هیژین پیشمه‌رگه‌ی خو پتر ریکخست و خو بو شه‌ری ئاماده‌کر، ل ۱۸ ئادارا ۱۹۸۰ حکومه‌تا ئیرانی ب ریکا رادیویا تاران پاگه‌هاند، هیژین کوردی ب پشته‌فانییا ئه‌مریکا خو بو شه‌ری ب دژی هیژین ئیرانی به‌ره‌ه‌فکریه‌، ژبه‌ره‌ندی تاران بریاردایه‌ دووباره‌ هیژین خو یین له‌شکه‌ری په‌وانه‌ی ده‌قه‌رین کوردستانی بکه‌ت و ده‌ست ب شه‌ری ل ده‌ورووبه‌رین سنه‌ بکه‌ت، ل ئه‌وی وه‌ختی لدۆر ئیرانی کارته‌ری ئاماژه‌ ب ئه‌قی چه‌ندی: «پیدقیه‌ ئه‌م فشارین خو لسه‌ر ئیرانی زیده‌ بکه‌ین دا ریزی ل مافین مروقی بگریت» (Carter Library, March ۱۸, ۱۹۸۰)، دپاستییدا سه‌روکی ئه‌مریکا جیمی کارته‌ری دا دیارکرن، ئه‌و ژبه‌ر پیشه‌اتین ل باکووری پوژئافایی ئیرانی زۆر دلته‌نگ و نه‌ئارام بوویه (Carter Library, March ۱۸, ۱۹۸۰).

مه‌رامبه‌ری ئه‌قی کارفه‌دانا جیمی کارته‌ری، ل ۲۰ ئادارا ۱۹۸۰ حکومه‌تا ئیرانی هیژین خو یین سه‌ربازی فپیکرنه‌ باژیری سنه‌، داکو جه‌ی پۆلیسان بگرن و حکومه‌تا تاران پاگه‌هاند، هیژین کوردی خه‌لک لدۆر به‌شداریکرنا ده‌لبژاردناندا ترساندبوون، له‌و‌را

(۲۵۶) مه‌به‌ست ژێ بالیۆزخانه‌یا سوئیرا یه‌ چونکی ل ئه‌قی ده‌می دا کاروبارین نوونه‌راتیا ئه‌مریکا ل ئیرانی بریقه‌دبرن. فه‌کۆله‌ر.

ئه‌نجامین هه‌لبژاردنان ل چه‌ندین باژێرین کوردستانی هه‌لوشاندبوون، ژبه‌ر مه‌ترسیا هێرشین هێژین پێشمه‌رگه‌ی ب هه‌فکاریا ئه‌مریکا و سوڤیه‌ت له‌سه‌ر ئیرانی ل هه‌مان رۆژ وه‌زیری به‌ره‌فانییا ئیرانی چه‌مرانی راگه‌هاند، ئه‌گه‌ر سوڤیه‌ت ب هاریکاریا کوردان هێرش بکاته‌ سه‌ر ئیرانی دێ ئه‌مریکا هیت ئیرانی پارێزیت، و ئه‌گه‌ر ئه‌مریکا پشته‌فانییا کوردان کر هێرش بکهنه‌ سه‌ر ئیرانی دێ سوڤیه‌ت هیت به‌ره‌فانیی ژ ئیرانی که‌ت (Congressional Research Service, May ١, ١٩٨١, ١٣٠). لدویش هه‌زارا چه‌مرانی دۆزا کوردی ببوو کارته‌ک فشاری یا سیاسی هه‌ر ئیک ژ سوڤیه‌ت و ئه‌مریکا ب دژی ئیرانی بو به‌رژه‌وه‌ندیین خۆ ب دژی ئیرانی بکاردهینا. هه‌رچه‌وا‌یت دئه‌فتی هاوکێشه‌دا کورد بوونه‌ قۆربانی هه‌فکاریا ئه‌مریکا و سوڤیه‌ت ل ئیرانی.

ل ٢١ ئادارا ١٩٨٠ سه‌رۆکی ئیرانی به‌نی سه‌دری دا پونکرن، پێدقییه‌ کورد هه‌ز بکه‌ن شه‌رپن ئه‌وان بو کیانه‌کی سه‌ربه‌خۆ بێ مفایه‌، دا ئاشکه‌راکرن ئه‌مریکا ل عێراقی هاریکاریا کوردان ب دژی حکومه‌تا تاران دکه‌ت، له‌ورا داخوایاکرن CIA ئه‌گه‌ری سه‌ره‌کیا په‌یدا کرنا ئالۆزیان ل کوردستانی یه‌ (Congressional Re-search Service, May ١, ١٩٨١, ١٣١). ده‌ه‌مان ده‌مدا به‌نی سه‌دری راگه‌هاند ئه‌مریکا سیاسه‌ته‌کا مه‌ترسیدار ب دژی ئیرانی په‌یپه‌و دکه‌ت، ژ ره‌خه‌کیفه‌ هاریکاریان ب ریکا ئیسرایل و عێراقی پێشکشی کوردان دکه‌ت دا کاودانین ئیرانی نه‌خۆش و ئالۆز بکه‌ت و گفاشتنا له‌سه‌ر ئیرانی بکه‌ت دا ئاسایشا ئیرانی دبه‌رژه‌وه‌ندییا ئه‌مریکا دا تیکبجیت، و ژ ره‌خه‌کی دیقه‌ ب ریکا سیخوړین هه‌والگیریا خۆ راپوړتین دوویر ژ راستیی لدۆر سیاسه‌تا ئیرانی مه‌رامبه‌ری کوردان ب مه‌ره‌ما ئازراندنا رایا گشتی یا ئه‌مریکا ب دژی ئیرانی به‌لافه‌ دکه‌ت (Sadr & Deniau, ١٩٩١).

ل ٢٩ ئادارا ١٩٨٠ هێژین پێشمه‌رگه‌ی هێرشکه‌ سه‌ر هێژین ئیرانی ل نێزیک باژێری ئۆرمیه‌ و نه‌غه‌ده‌، له‌ورا حکومه‌تا تاران راگه‌هاند ئه‌فه‌ پلانه‌که‌ ژلای ئه‌مریکا، عێراق و کوردانه‌ هاتیه‌ دارشتن، داکو هێژین ئیرانی لاواز بکه‌ن، و حکومه‌تا ئیرانی مژووویل بکه‌ن تا ئه‌مریکا ریکه‌کی ژبو ئازادکرنا گرتنه‌ دیپلوماتکارین خۆ ئاشکه‌را بکه‌ت (Congressional Research Service, May ١, ١٩٨١). دناف گه‌رماتییا شه‌رپن کوردان دگه‌ل هێژین ئیرانی، سیخوړین CIA له‌سه‌ر دۆیفچوونا هه‌له‌سه‌نگاندنا کارتیکرنا

پیشەتێن دەقەرێن کوردی بەردەوام بوون، و لدۆیف هەلسەنگاندنا CIA ل ۳۰ ئادارا ۱۹۸۰ فەرماندێ ھێزێن ئێرانێ یێن پیادە (ولی اللە فەلاحی ۱۹۷۹-خزیرانا ۱۹۸۰) ھێزێن کوردی ل سنە و باژێرێن دی ئاگەھدار کرن تا ۲۵ نیسانا ۱۹۸۰ چەکی خۆ رادەستی ھێزێن ئێرانێ بکەن، بەرۆقازی دا ھێزێن ئێرانێ ب تۆندی ھێرشێ کەنە سەر باژێرێن کوردان، بایەخدانا ھێزێن ئێرانێ ل سەر سنوورێن دگەل عێراقێ ئەگەرە ک دی یی کۆنترۆلکرن ئۆپۆزسیۆنا نافخۆیی ب تایبەتی کوردان بوو، ژبەرکو پتیریا ئەوان دەقەرەن ژلای ھێزێن پیشمەرگە فە ھاتبوونە کۆنترۆلکرن، و ب ئەفێ چەندی ھێزێن سوپای پاسداران نەدشیان ب دروستی ب چن دناف دەقەرێن کوردیدا و ھەمی ئەرکێن پێ دەھاتیینە پاسپاردن جێبەجێکەن (CIA, ۱۶ May, ۱۹۸۰).

ل دووماھییا ئادارا ۱۹۸۰ راگەھاندنا ئێرانێ بەلاقەکر ب مەرەما بەیژکرن پێگەھێن خۆ ل دەقەرێن کوردی یێن ل سەر سنووری ئێران و عێراقێ حکومەتا ئەمریکا دەھولێن بەیژ دایە پەیوەندییێن خۆ دگەل دۆژمێن کۆمارا ئێسلامی کوردان خۆش بکەت (Сенников, ۲۰۱۹, ۷۸-۷۹; Entessar, ۲۰۱۰, ۶۰-۶۱). دئەفێ بیافیدا ھندەک ئەندامێن کۆمیتا نافین یا KDPI وەک سەنار مامەدی و (جیھانگیر ئێسماعیل زادە) ب ریکا سیخوورێن CIA ل دەقەرێن کوردی پەیوەندی ب بالیۆخانەیا ئەمریکا ل ئەنقەرە کرینە، داکو ھاریکارییێن دارایی پیشکێشی ئەوان بکەت، و دئەفێ بیافیدا بالیۆخانەیا ئەمریکا ھاریکاری پیشکێشی ئەوان کرینە ھەرەسا ب تۆمەتا کاری قاچاخیکرنا مادەییێن ھۆشەر ھاتبوونە گونەھارکرن، مەرەمەری ئەفێ چەندی سەنار مامەدی دبیرەوھرییێن خۆدا ئەف تۆمەتە پەتکرینە و ئاشکەرا کریبە، ب ھیچ پەنگەکی ئەوان پەیوەندی دگەل ئەمریکا نەبوون (مامدی، ۱۹۹۹، ۱۸۰-۱۸۵). ل ئەفێرێ دیار دبیت ب مەرەما ئازاندنا ھەستی ھێزێن ئێرانێ بۆ ھێرشکرن سەر گوند و باژێرێن کوردان رژیما خومەینی ئەف تۆمەت بۆ کوردان دروستکرن، چونکی ل ئەوی وەختی دا پێژەیا کا زۆرا ھێزێن ئێرانێ نەدشیا شەری ب دژی کوردان بکەن.

یا زانایە ژبەر بەردەوامییا ھەفپکی و شەپێن کوردان ب دژی ئێرانێ پۆژ بۆ پۆژی پەوشا سیاسی ل ئێرانێ بەرەف مەترسیان فە دچوو، ئەفێ چەندی مەترسی ل دەف کوچکا سپی ژ پەیداکرن، کارگیریا کارتەری وەسا ھزردکر دی پتر گومان لدەف

ئیرانی ده‌رباره‌ی پشته‌فانیکرنا ئیسرائیلی و ئه‌مریکا بۆ کوردان و تیکدانا ئاسایشا ئیرانی په‌یدابن (Carter Library, April ٣, ١٩٨٠). ب. گۆمانا پشته‌فانیکرنا ئه‌مریکا بۆ کوردان ل ٣ نیسانا ١٩٨٠ حکومه‌تا ئیرانی سیاسه‌ته‌کا نوی بناقی «سیاسه‌تا پاکسازی» مه‌رامبه‌ری کوردان په‌په‌وه‌کر، لدویش بنه‌مایین ئه‌قی سیاسه‌تی پیدقی بوو پرۆسیسا خواندن ل کوردستانی به‌یته‌ دائیخستن، ریشه‌به‌رییا په‌روه‌ده و فیکرنی ل کوردستانی لژیڕ په‌رده‌ییا پاکسازی به‌یته‌ هه‌لوه‌شاندن، ئارمانجا سه‌ره‌کییا حکومه‌تا ئیرانی ژ ئه‌قی چه‌ندی ئه‌و بۆ به‌ری گه‌نجین کورد ژ خواندن بده‌ته‌ پاش و سه‌پاندنا سیاسه‌تا خو لسه‌ر کوردستانی بوو (محمود، ٢٠١٢، ١٥٣؛ R& AL, April ٣, ١٩٨٠).

ل ئه‌وی وه‌ختی خومه‌ینی ب دلینایه‌ دابوو دیارکرن، ئه‌مریکا یا دۆزا کوردی دستاتیژیین خو یین هه‌والگیری دا ب دژی ئیرانی بکارده‌ینیت و لژیڕ ناقی «پاقرکنا کوردستانی ژ سه‌رداچووین» خومه‌ینی فه‌رمان ل به‌نی سه‌در کر بیت سه‌روک ئه‌رکانی سوپای ئیرانی و ئه‌و ب ئه‌قی چه‌ندی رازی بوو، چونکی به‌نی سه‌دری هه‌مان هزرین خومه‌ینی لدۆر داخوایین کوردان ژ کۆمارا ئیسلامی هه‌بوون، ب ئه‌قی چه‌ندی فه‌رمان ل هیژین ئیرانی هاته‌کرن نابیت چه‌کی خو دانن هه‌تا هه‌می ده‌فه‌رین کوردستانی کونترۆل بکه‌ن و دۆژمین شوپه‌شی ژناقیه‌ن (کیهان، ١٤/٣/١٣٥٩؛ Shama, ٢٠٠٧, ٢٤٩). (ژ فه‌ریژا ئه‌قی چه‌ندی ریژه‌یه‌کا زۆرا خه‌لکی ئاواره‌بوون، و ده‌ئهی چوارچووه‌فیدا ئه‌نجومه‌نی پیرانی ئه‌مریکا، ل ١٥ نیسانا ١٩٨٠ راپۆرته‌ک لدۆر پرسین په‌نابه‌ران ل جیهانی بۆ لیژنین ده‌سته‌لاتا دادوه‌ری ل ئه‌نجومه‌نی نوونه‌ران و ئه‌نجومه‌نی پیران دگه‌ل مه‌رجین وه‌رگرتنا په‌نابه‌ران لدویش یاسا په‌نابه‌ران یا سالا ١٩٨٠ نقیسا بوو و تیدا به‌حسی په‌نابه‌ربوونا خه‌لکی ل پۆژه‌لاتا ناقلین ب تایه‌تی مه‌سیحی و کوردان کربوو، د ئه‌قی راپۆرتیدا هاتیه‌ دیارکرن، ژبه‌ر ئه‌و پیشه‌هاتین ب سه‌ر کوردان ل ئیرانی هاتین، پیدقییه‌ ئه‌مریکا سیاسه‌تا خو مه‌رامبه‌ری کوردان ب گوهوریت و وه‌ک هه‌می نه‌ته‌وه‌یین جیهانی ده‌رگه‌هی ئه‌مریکا بۆ وه‌رگرتنا کوردان ژ ئیرانی بۆ ئه‌مریکا فه‌کریت (Congressional Record- Senate, April ٢١, ١٩٨٠).

لدویش هزروبرین به‌پرسین ئه‌مریکا ئه‌ف پیشه‌هاتین ل ده‌فه‌رین کوردی هاتینه‌ پیش، ببوونه ئه‌گه‌ری هه‌ستیاربوونا هه‌فکیان دناقه‌را ئیران-عیراقی دا، چونکی

ئێرانی بەردەوام ئەمریکا، عێراق و ئیسرائیل ب پشتهفانی کرنا کوردان تۆمەتبار دکر، و ئەفیی چەندی پتر دەرفەت بۆ سۆفیهت هینان پیش، کو بهیته دناق ئێرانی، ژبەر هندی CIA خویاکر سۆفیهت پتر هەولددەت سیاسەتا هەفسەنگیی بکاربهینیت و هەولددەت پۆلی خۆیی دیپلۆماسی و ئابووری دناق نەتەوهیی ئەقان وەلاتاندا بگیری، دەهەمان دەمدا، سۆفیهت بزاق دکرن پشتهفانی هیزین نیزیکی خۆ ل ئێرانی ژ ئەوان تۆده و کوردان بکەت، داکو پیگههیی ئەوان بهیز بکەفیت و بشین دەستەهلاتی بدەستخۆفە بینن (National Security Affairs, April ١٧, ١٩٨٠).

ل ئەوی ماوهیدا لیژنا کاروبارین دەرفە یا ئەنجومەنی پیرانی ئەمریکا دویچوونا کادانین کوردان ل ئێرانی دکر، و راپۆرتەک لدۆر دۆزا کوردی بۆ قپیکر، دئەفی چوارچووڤهیدا ل ٢١ نیسانا ١٩٨٠ ئەنجومەنی پیرانی ئەمریکا کۆمبوونەک تایبەت لدۆر پرسین پەنابەران لسه رانسەری جیهانی ئەجامدا و تیدا بەحسی پەنابەر بوونا مەسیحی و کوردان ل پۆژەهلاتا نافین کر و رونکر کورد ئیک ژ ئەوان گرووپین تایبەتە یین ئەمریکا بایەخەکا تایبەت پیدایی و نیزیکی (٣٠) هزار کوردین پۆژەهلات و باشووری هەول دایە ب ریکا نوونەرین ئەمریکا ل تاران دەستوویرییا چوونا ئەمریکا وەرگرن، و ئەگەر ببنە جهی پازیبوونا ریفهبرییا کۆچ و پەنابەرییا ئەمریکا هینگی دا ئەوان وەک پەنابەر ل ئەمریکا وەرگرن. سیاسەتا سەرکوتکرنی یا ئێرانی کارتیکرن ل کوردان کریبە و پاشەرۆژا ئەوان کەفتیه دەترسییدا، ئەندامین ئەفی میللهتی ژبەر سەرکوتکرنی کەفتینه دترسەکا مەزندا، و هزر دکر ئەگەر بزقنە ئێرانی دی هینە سەرکوتکرن، ئەنجومەنی پیرانی ئەمریکا خویاکریبە، دبیت نیزیکی (٢,٥٠٠) ئێرانیان، کو پتریا ئەوان کوردبوون، ژبەر هۆکارین مروقایهتی داخوازا پەنابەرییی بۆ ئەمریکا بکەن و دبیت مەرجین یاسا پەنابەران ل دەف ئەوان ئێرانیان هەبن (گوێزلینگهیی، ٢٠٢٠، ١٠١-١٠٤؛ Congressional Record- Senate, April ٢١, ١٩٨٠).

ژ قهریژا ئەوی سیاسەتا سەرکوتکرنی یا رژیما ئێرانی مەرامبەری کوردان پەیرەوکر، دناقبەرا ٢٢ و ٢٣ نیسانا ١٩٨٠ شەرین دژوار دناقبەرا هیزین کوردی و هیزین ئێرانی روودابوون و هیزین ئێرانی باژیری سنە ب تۆندی تۆپبارانکر، دیسان ل ٢٤ نیسانی شەر دناقبەرا هیزین پیشمەرگهیی و هیزین ئێرانی ل باشووری بەردەوام بوو، دئەفی

شەپیدا (٨٠) کەس ھاتبوونە کوشتن و (٣٠٠) دی بریندار ببوون و ھێزێن ئێرانی ب ئەفان بریندارانقە بەرەفی سەردەشت چوون و دەھمان دەمدا بۆریا قەگوھاستنا نەفتی ل کرماشان تیکچوو بوو (حەسەنزادە، ١٩٩٥، ١٦٦-١٦٧). ژ ئەنجامی ئەفی چەندی، ل ٢٥ نیسانا ١٩٨٠ خومەینی پراگەھاند کورد بەردەوام ب پشەقانییا ئەمریکا کاردکەن و ئەمریکا ئەف چەندە دکر، داکو ئێران دیپلوماتکارین ئەوی ئازاد بکەت، و بەرژەوہندیین ئەوی ل ئێرانی ژناف نەبیت، ژبەر ھندی خومەینی پراگەھاند دی ھێزێن ئێرانی ب ھەمی ھیز و شیانین خۆ ب دژی پلانین ئەمریکا پاوہستیت، دا ئەوا دبێژنی «دۆزا کوردی» ب ئاگرێ چەکی و ئاسنی ژناقبەت، چونکی ئەف دۆزە یا بووہ سەرئیشیہکا کاریگەر بو سەر ئیمناییا ئێرانی (Williamson, ٢٠٢٠, ١٥; Radvanyi, ٢٠٠٢, ٧, ٣٣; Houlton, ٢٠١١, ٣٤).

حکومەتا ئێرانی ئەف چەندە ب «داگیرکنا راستەوخۆیا ئەمریکا» ب دژی سەرورہییا خۆ وەسفەر و دا دیارکرن پتریا چەپرەوان ب تایبەتی یین کورد، ب ئەفی چەندی دلخۆش ببوون و ئەوان ھزردکر ئەمریکا ئەف چەندە بو پشەقانیکنا ئەوان ئەنجامددا، نزانن ئەمریکا دقیت ب بہانەیا پاراستنا بەرژەوہندیین خۆ و بەستقەھیانا ئارمانجین خۆ ئەوان ژناقبەت (Azad, ٢٠١٧, ١٦٣). ژلایەکیقە دەزگەھین پراگەھاندنا ئێرانی بەلاقەر، ھێزێن کوردی ب تایبەتی KDPI چەک بو ئەفی مەبەستی ژ سۆقیەت کری بوو، ژلای خۆقە قاسملوی ئەف چەندە پەتکر بوو، ھەرورەسا سۆقیەت پەخنەین تۆند ئاراستەیا CIA کەرن و پونکربوو CIA ب پیکا سیخوورین خۆ دگەل سیخوورین ساواک ئاگرێ شەری ل کوردستان خۆش دکر، داکو ململانەیا نەتەوايەتی و ئایینی دنابقەرا نەتەوہیین ل ئێرانی دژیان تۆندتر بکەن (Yodfat, ١٩٨٤, ٨٧). دبەرەمبەردا ل ٢٥ نیسانا ١٩٨٠، وەزارەتا دەرقلە یا ئەمریکا برۆسکەيەک ب پیکا بالیوزخانەیا سوئسرا بو بەنی سەدری فڕیکر و تیدا ئاماژە ب ئەفی چەندییدا: «ئەم نەمایتیکرنی دکاروبارین نافخوین ئێرانی و نەپشەقانییا ئۆپوزسیونا ئێرانی دکەین، بتنی ئارمانجا مە رزگارکنا گرته دیپلوماتکارین مەنە» (Department of State, ٢٥ April, ١٩٨٠). ل ئەقیری دیار دبیت ژترسا ساخلەمییا گرته دیپلوماتکارین خوە خۆ کارگیریا کارتەری بنەمایین سیاسەتا خۆ یا مافین مروقی ژی مەرەمبەری تاوانین ئێرانی ب دژی کوردان بکارنەدھینان.

ب ئەقێ چەند بەنی سەدر پێشنیازا راگرتنا شەپری پەسەندەر و لیژنەیهک ژ لایێ وهزارەتا نافخۆیی ب ئەندامەتییا (ئێبراهیم یونس و حەسەن ئەردەلان) پێکھینا، و ب مەبەستا راگرتنا شەپری دا دگەل سەرکردایەتییا کوردی کۆم بن (یارئەحمەد، ٢٠١٧، ٣١٠). ل ٢٩ نیسانا ١٩٨٠ حکومەتا ئێرانێ ب پێکا رادیۆیا تاران راگەھاند فەکوئینێن تاران، وەسا نیشاندا یە ئەمریکا چەک پێشکێشی هێزێن کوردی ب دژی ئێرانێ کریه و هەولیدا خەلکی ب تاییهتی هێزێن کوردی ژبو کۆنترۆلکرنا بنگەهێن تەلەفزیۆن و رادیۆ، فرۆخانە و بنگەهێن دی یێن گرنگێن ئێرانێ ئامادە بکەت و پاشی باژێران کۆنترۆل بکەن و رادەستی سەرۆک وەزیری بەری یێ ئێرانێ شاپوور بەختیاری بکەن، ئەمریکا و عێراقێ دەست دگەل شوێرەشگیرێن کوردی هەیه. ژلایێ خو فە وهزارەتا بەرهفانییا ئەمریکا راگەھاند، چ راستی بو تۆمەتێن ئێرانێ نین و ئەمریکا ب هیچ رەنگەکی مایتیکرنێ دکاروبارین نافخۆیی ئێرانیدا ناکەت (Congressional Re-search Service, ١ May, ١٩٨١, ١٦٣). هەژسیه بیژین، سەرەرای ئەمریکا پشتهفانییا گرووپی ئیسلامی یێن کوردی وەک گرووپی ئارا دکر، دگەل هندیڤا KDPI ب هەمی رەنگان هەبوونا پەیوهندیان دگەل ئەمریکا و پێشکێشکرنا هاریکاریان ب هێزێن پێشمەرگە ی ژلایێ ئەمریکا فە پەتکریه. بەروڤاژی بەردەوام رەخنە ل ئەمریکا دگرتن ل دووماهییا نیسانا ١٩٨٠ بەنی سەدری ئاگرەستەک دگەل کوردان راگەھاند، بەلێ هێزێن سوپایی پاسداران نەپازیبوونا خو مەرامبەری ئەقێ ئاگرەستی دیار کر و راگەھاند دی بەردەوامیی ب شەپری ب دژی کوردان دەین تا دووماهییی ب بزافا نەتەوا یەتییا کوردی بین، ب ئەقێ چەندی بەنی سەدر نەچارکر ژ بریارا خو پاشگەز بیت و فەرمان ل هێزێن ئێرانێ کر باژێرێن کوردی ب تۆندی تۆپاران بکەن، CIA دایه خویا کرن دەرئەنجامێن ئەوێ ئاگرەستی هند دەرژەوهندییا کوردان نەبوون هند دەرژەوهندییا رژیما ئێرانێ دابوون، ل نافەراستا ئەفان ئالۆزی و نەئارامییا ئێرانێ بخوڤه گرتی کوردستان ب ((فیتناما ئێرانێ)) هاتییه سالۆخەتدان (CIA, ١٦ May, ١٩٨٠; Worker Vanguard, ١٦ May, ١٩٨٠)، واتە جارەک دی هێزێن ئێرانێ بوونه مەترسی ل سەر ئارێشه یێن نەچارەسەری کری یێن ژێر کارتیکرنا هەڤکریا دۆزا کوردی و ئارێشه یێن نافخۆیی ئێرانێ و بەنی سەدری بو خو ژێ دزانی پرسی کوردی ب هێشکرنا ل سەر باژێرێن کوردان چارەسەر نابیت، بەروڤاژی دا پتر ئالۆز و هەستیار

بیت. ل ئەوی دەمی شیخ عیزەدینی ئەف چەندە راگەھاند: «پێدقی ناکەت ئەم بەرێخۆ بەدەین سیاسەتی ژلایی ئایینی فە، چونکی هەندەک تەشتین هەین نەگێدای ئایینی نە، بەرۆقازی گێدای رەوشتی مەوفاقیە و ئایدۆلۆژیا سیاسی یا دەستەهلاتی نە» (CIA, May ١٦, ١٩٨٠). شیخ عیزەدینی پازیبوونا خۆ ل سەر دروستکرنا سیستەمەک سوسیالیتی دیارکر و ئاشکەراکر خۆدی ب ئەفی سیستەمی دلخۆش نابیت، چونکی دئەفی سیستەمیدا دەستەهلات ب نەتەوایی کیم ناهیتەدان دا نەتەوایی زۆرینە ژناف ببەت (Worker Vanguard, May ١٦, ١٩٨٠).

ل ئەوی ماوەیدا ئێرانێ ئازادکرنا دیپلۆماتکارین ئەمریکا ب مەرجی نەپشتەفانیکرنا ئەمریکا بۆ کوردانفە گێدا بوو، لەوێ وەزیری بەرهەفانییا ئێرانێ مستەفا چەمرانی ئەف چەندە راگەھاند: «ئازادکرنا دیپلۆماتکارین ئەمریکا لدویف بریارین «دادگەها نێقدەولەتی» «دیمیت و پێدقییە ئەمریکا ئیدانا سیاسەتا خۆ ل ئێرانێ بکەت» لدۆر رزگارکرنا دیپلۆماتکارین ئەمریکا چەمرانی دا دیارکرن: «هەولین رزگارکرنا دیپلۆماتکارین ئەمریکا پارچەکە ژ پلانا ئەمریکا بۆ ژنافرنا رژیما ئێرانێ و گێدای ئالۆزیین کوردستانی و شەڕین سەر سنووری عێراقیفە بوون و هندی ئەمریکا مایتیکرنا خۆ دپرسین نافخوویی یین ئێرانیدا نەراوەستیت دیپلۆماتکارین ئەوی ناهینە ئازادکرن». ژلایی خۆفە دەرستفا تۆمەتین چمرانیدا وەزارەتا بەرهەفانییا ئەمریکا راگەھاند: «چ راستی بۆ تۆمەتین ئێرانێ نین ئەمریکا بتنی هەولددەت ب ریکین ئاشتیی دیپلۆماتکارین خۆ ئازاد بکەت و ب هیچ رەنگەکی پشتهفانییا کوردان ل ئێرانێ ناکەت، ئەگەر ئەمریکا پشتهفانییا کوردان بکەت دی بۆچ ب ریکا ریکخراوا نەتەوایی ئیکگرتی ئێرانێ سزادەت» (Congressional Research Service, May ١, ١٩٨١). ب ئەفی رەنگی خۆیا دبیت، وەزارەتا بەرهەفانییا ئەمریکا روونکر هەمی گومانین ئێرانێ لدۆر پشتهفانیکرنا ئەمریکا بۆ دۆزا کوردی هەین دوویرن ژ راستیی و بتنی ئێرانێ دقیت ب ئەفی ریکێ دیپلۆماتکارین ئەمریکا ئازاربەدەت.

ل ٢ گۆلانا ١٩٨٠ ئازانسا CIA لدۆر لایەنێن سیاسی یین کوردی ل ئێرانێ و پەيوەندیین ئەوان دگەل ئیکو دوو راپۆرتەک نفیسابوو و تیدا رەخنەیین باش ل پارت و لایەنێن سیاسی یین کوردی ل ئێرانێ گرتینە و ئاماژە ب ئەفی چەندی دایە برافا

نەتەوايەتيا کوردی ل ئێرانى بەردەوام کەفتیە دبن مەترسیا نەئیکگرتن و شەپن دناقبەرا هۆزاند، سەرکردەک دناق کوردان دا نینە، هەمی هۆزین کورد باوەریا خو پى بینن و پشتهفانیا ئەوی بکەن، زیدەبارى هەفکيا هۆزان و جوداهیا هەریما ژ مەترسیا ئیکگرتنا کوردان ب تۆندی ترسناکتریە، سوونەیین کورد ل باکووری ئەوین ژلایى ئابووری و سیاسى فە ژ سیستەمى ژيانا ئیرانیان فەدەرمان ب چالاکیین سیاسى فە ب دژى پزىما ئیرانى مژوویل بوون، کوردین شیعیە یین باشوورى ئیرانى بزاق دکرن پشتهفانیا شیعیەیان ل تاران ب دژى کوردین سونە بکەن(FCO۸/۳۵۹۰، ۲۲ October، ۱۹۸۰، CIA، ۲ May، ۱۹۸۰). هەرەسا لدۆر گرنگترین هاریکاریین دەرەکی بو بزاقا نەتەوايەتيا کوردی ل پۆژەلاتا کوردستانى، CIA دایە دیارکرن گرنگترین هاریکاریین دەرەکی یان کارتیکرن و کونترۆلا دەر فە لسەر بزاقا نەتەوايەتيا کوردی ئەفین ل خوارى بوون:

۱. پشتهفانا سەرەکی یا پشکیشکرنا هاریکاریان بو کوردین پۆژەلات حکومەتا عیراقى بوو و چەک ب ریکا ئیکەتيا نیشتمانيا کوردستانى بو دهاته پەوانەکر، هەرەسا ئەمانیا پۆژەلات، رۆمانیا، کۆبا و چیک و فەرەنسا چەک، هاریکاریین نوژداری، خوارن و جلوبەرگان بو کوردین پۆژەلات فریدکرن بەغدا و ب ریکا عیراقى بو دهاتنە پەوانەکر.

۲. هەر ژ سالا ۱۹۷۹ وەرە چریکە فیدائیین و مجاهدین خلق پزیهەکا زۆرا چەکی دگەل چەکى ئۆتۆماتیک، چەکى ب دژى تانک، ئامیرین تەکنیکی، رادیۆ، بیکەسی، ئارپیچی، دوشک...هتدر بو کوردان پەوانە دکر.

۳. رادیۆیا نهنی یا سۆفیەتی رادیۆیا دەنگى نەتەوہی یا ئیرانى ھندەک جارن بانگەشە بو حوکمی ئۆتۆنۆمیى بو کوردستانى دکر، دگەل ھندیډا ب شیوہیەکى ئاشکەرا پشتهفانیا خو بو سەرەخوویا کوردستانى دیارنەدکر(CIA، ۲ May، ۱۹۸۰).

بەرپرسین ئەمریکا دایە دیارکر، هەفکى و دابەشبوون دناقبەرا قاسلموی، گرووپەک هیزین پشمرگەى یین KDPI و پیکخراوین KDPI پەیدابوو، پتریا ئەندامین کۆمیتا نافین یا KDPI وەک محەمەد ئەمین سیراجى، ئەمیر قازى و غەنى بلوریانى دگەل هیزین پشمرگەى مابوون دناق پۆژەلاتا کوردستانىډا، قاسلموی

پراگە هاند ئەگەر حکومەتا نافەندی دانوستاندا دگەل کوردان نەکەت دی نەچاربین هیزا لەشکەری ب دژی ئەوێ بکاربھینن. سەرکردەین ھۆزان و گرووپی دناڤ KDPI دا ب تۆندی دژی کۆمینیۆستان بوون، و ئامادەبوون مەرامبەری ھەر پلانیەکا سۆڤیەت بۆ داگیرکنا ئێرانێ ٲاوەستن و ل دەلیقەیان بۆ بدەستقەھینانا دەستکەفتنان دگەریان و دا دیارکرن ئەو ب چالاکییێن خۆ ٲیکیێ نادەن جارەکا دی شاھ بزڤریت ئێرانێقە. دگەل دژایەتیکرنا دۆژمنی ھەڤبەش ل سەردەمی بۆردا کوردان دا دیارکرن ئەوان شیانێن چارەسەرکنا جیاوازیان و ھەماھەنگییا چالاکیان یێن ھەین (CIA, ٢ May, ١٩٨٠). ل ئەڤیری ئەو گوتگوتێن ژلایێ ھندەک بەرپرسیێ ئەمریکا قە لدۆر ھاریکارییێن سۆڤیەت بۆ کوردان و زالبوونا ھزرا کۆمونیزمی ل سەر کوردان تا رادەیکێ دوور بوون ژ ٲاستیی، چونکی ٲژێھەکا زۆرا کوردان ب تاییەت سەرکردەین ھۆزان و دەرەبەگان ب دژی ھزرا کۆمونیزمی بوون.

دشەڤێن خۆدا دگەل ھیزێن ئێرانێ کوردان شیا بوو چەکەکێ باش بدەستقەبھینن، د ئەڤی چوارچووڤەیدا CIA دایە خۆیاکرن ھیزێن کوردی ٲژێھەکا زۆرا چەکی جۆراوجۆر ل باژێرێن مەھاباد، سەلماس، سنە، بانە، سەردەشت، ٲیرانشار، شنۆ، ئۆرمیە و کرماشان گرتبوو و زیانێن کاریگەر ب ھیزێن ئێرانێ دابوون (CIA, ٢ May, ١٩٨٠). ژبەر ھندی خومەینی دا خویاکرن کوردان ب ٲشتەڤانییا (شەیتانی مەزن) شیاپە ل دەڤەرێن باکووری ٲوژناڤایی ئێرانێ زیانان ل ھیزێن ئێرانێ بدەن و دی حکومەتا ئێرانێ ب تۆند بەرسقا ئەڤان کریارێن ٲشتەڤانێن شەیتانی دەت (FCO/٣٥٩٠, ٢٢ Oc- tober, ١٩٨٠). ب ھەمان شێوە ل ٤ گولانا ١٩٨٠ بەنی سەدری پراگە هاند، دی حکومەتا ئێرانێ سۆزێن خۆ ب ٲیکا ژناڤرنا «ھیزێن چەکدارێن نەبەرڤرس» جێبەجێکەت، ب ئەڤی چەندی بەنی سەدری خۆیا کر دی ھەمی ھیز و شیانێن حکومەتا خۆ بکاربھینیت دا بزاقا نەتەواپەتییا کوردی ب ٲیکا ھیزێن سەربازی ژناڤبەت. لدۆیڤ ھزروبیریێ CIA دا ئەڤ چەندە زۆر ب زەحمەت بیت، چونکی ھیزێن کوردی زۆر ھۆشیار بوون و کوردان شەڤی «ٲارتیزانی» و چەکدار یی چیاپان دکر، ئەڤ چەندە بۆ ھیزێن ئێرانێ ب زەحمەت بوو شەڤی وەک شەڤێن ئاسایی یێن دەشتان بکەن، ھەورەسا ئەڤ چەندە دا ٲیشھاتێن ھیزێن ئێرانێ دناڤ باژێران دا ئیختە مەترسییاندا، چونکی ھیزێن ئێرانێ ھەولدا بگەھنە چیاپان ھیزێن ٲیشمەرگە لێ بنەجھ. ل

ئەوی ماوەیدا ژنەکا کورد پەوشا باژێرێ سنە بۆ سیخۆرەکا CIA شپۆفە کر و ئەف چەندە دا دیارکرن:» بۆ خۆدێ تشتەکی بکەن ئەفی شەری ب پراوەستین، ئەز نزانم کوردان چ کریهە تا ب ئەفی شیوەی هۆفانە بهێنە سزا دان» (CIA, May ۱۶, ۱۹۸۰).

هەژنیە بیژین ل ئەوی دەمی کارگێریا کارتەری مژووولی فەدیتنا سیاسەتەکا نوی ژبۆ چارەسەرکنا ئارێشەیین ئێرانێ بوو، ل ۵ گولانا ۱۹۸۰ رادیویا NVOI دا رۆنکرن ژبەر شەڕین دگەل هیزین کوردی لەشکەری ئێرانێ کەفتیە دتەنگافیەکا گەلەک ترسناکدا، چونکی چەک و پێدفیین ئەوی یین لەشکەری زۆر کیم بووینە، ژلایەکی دێفە NVOI دا دیارکرن دراستییدا پێدفیناکەت بابەتی فڕۆکەیین ئەمریکا ب بەردەوامی بهێتە بەحسکرن، چونکی ئارمانجا سەرەکیا ئەمریکا ژنافرنا دۆزا کوردی و پاراستنا خومەینی بوو و نەدفیا ئەوی بگریت، هەروەسا دایە دیارکرن دەستی ئەمریکا د شەڕی «کورد و هیزین ئێرانێ» ل کوردستانی هەیه (CIA, May ۷, ۱۹۸۰). ب مەرەما پراوەستاندا شەری و دانوستاندین ئاشتیی ل ۵ گولانی KDPI بەیاننامەیهک بەلاقەکر و تیدا دووبارە داخوازا جێبەجێکنا (۶) خالین خودموختاری بۆ دەستپێکنا دانوستاندین ئاشتیی ژ تاران کر، دەرەمبەر هیزین ئێرانێ بەیاننامەیهک بەلاقەکر و تیدا خویا کر هیزین ئێرانێ بۆ ژنافرنا دۆژمنین شۆرەشی و پشتهقانی ئەمریکا هاتینە دمهیداندا و ب هیچ شیوەیهکی شەر ناھیت پراوەستاندن تا دۆژمنین شۆرەشی ل سەرانی سەری کوردستانی نەهینە دەرکرن (یارئەحمەد، ۲۰۱۷، ۳۱۱؛ حیدری، ۱۳۹۷، ۳۶۱).

ژبەر هێرشین بەردەوامین هیزین ئێرانێ ل سەر دەفەرین کوردی ل ئێرانێ پێشەتین کوردستانی رۆژ بۆ رۆژی تیکدچوون، ئەف چەندە ژئەنجامین داخواینین خومەینی لدۆر پشتهقانیکنا ئەمریکا بۆ کوردان هاتبوونە پیش، لەورا ل ۶ گولانی لیژنا SCC کومبۆنەکا تاییەت دەربارە پەوشا ئێرانێ بەست و دئەفی کومبۆنیدا CIA پێشنیازکر پشتهقانییا ئۆپۆزیسیۆنا ئێرانێ مینا شاپوور بەختیاری ئەوی هەفەیمان دگەل کوردان و ئەوین دفیا ب شیوەیهکی سەرەخۆ هاریکارییان ژعیراقی وەرگرن بکەن. لیژنا SCC خویا کریهە پێدفیە ئارمانجا سەرەکیا ئەمریکا ژنافرنا رژیما ئێرانێ و هاریکاریکرن و کۆمکرنا هەمی گرووپین ئۆپۆزیسیۆنا ئێرانێ ب دژی دەستەلاتا خومەینی بیت (NSC, May ۶, ۱۹۸۰).

ژبەرکو تاران هیشتا لسه‌ر ئەوێ باوه‌رییی بوو کارگیریا کارته‌ری پشتەفانییا کوردان بو ب دەستفەهینانا ئۆتۆنۆمییی ل ئێرانێ دکەت و د ئەفی بیافیدا بەرپرسی NSC یی ئەمریکی برژینسکی بو وه‌زیری دەرڤه‌ یی ئەمریکا یی نوی (ئیدمۆند سیکستۆس مۆسکی Edmund Sixtus Muskie ٨ گۆلانا ١٩٨٠-١٨ کانوونا دووی ١٩٨١)، دا دیارکرن ئەو هزرا تۆندوتیژا ب دژی ئەمریکا ل ئێرانێ پەیدا‌بووی بوویه ئەگەری به‌یژبوونا کارتی‌کرن و پیگه‌هی سۆڤیه‌ت ل ئێرانێ، ژبەر هندی خومه‌ینی یی مه‌رامبه‌ری کوردان هار بووی و ژبەر گۆمانی‌ن خومه‌ینی لدۆر پشتەفانی‌کرن ئەمریکا بو کوردان ب فه‌رمانا ئەوی هیژین ئێرانێ هه‌وین ق‌رک‌رنا کوردان دەستپیک‌رینه (NSC, Undate May, ١٩٨٠).

لژیر سیبه‌را ئەفی چەندی دیار دبیت، مه‌به‌ستا سه‌ره‌کیا ئێرانێ ژ ئەفان شه‌پان ئەو بوو کورد مژویل د‌ک‌رن و ئاسته‌نگ بو به‌شداری‌ک‌رنا ئەوان ده‌ه‌لب‌ژاردنان دا دروست د‌ک‌رن، داکو چ کورسیان ل په‌رله‌مانی بده‌ستفە نه‌هینن، چونکی ئەوێ ه‌زرد‌ک‌ر هه‌ر جهه‌کی کورد پۆسته‌کی لی وه‌رگ‌رن دی ئاریشه‌یان بو حکومه‌تا ئێرانێ جیکه‌ن، ژبەر هندی ب هه‌می پیکان ئاریشه‌ بو کوردان دروست د‌ک‌رن. دئه‌فی بیافیدا ل ١٠ گۆلانی رادیویا تاران راگه‌ه‌اند هه‌لب‌ژاردن ل (٢٥) باژیرین ده‌ڤه‌رین کوردی، ژبەر تیکچووون و ئالۆزبوونا پیشه‌اتین ده‌ڤه‌ری نه‌هاتینه‌ نه‌جامدان، و هه‌تا ئەوی وه‌ختی ژێ شه‌پ ل باژیرین س‌نه‌، سه‌ق‌ز، مه‌ریوان، بانه‌، سه‌رده‌شت و مه‌هاباد به‌رده‌وام بوون و به‌شین باکووری کوردستان ب شیوه‌یه‌کی ئاشکه‌را زۆر ئالۆزبوون. تاران راگه‌ه‌اند ئیکه‌مین کاری په‌رله‌مانی نوی دی لدۆر دۆسه‌یا ماییتیک‌رنا ئەمریکا دکاروبارین نافخۆین ئێرانیدا، و ژنافرنا بزافا یاخیبووین کورد یا ب دژی حکومه‌تا ئێرانێ بیت (کیهان، ١٣٥٩/٢/٢٠؛ Congressional Research Service, May ١, ١٩٨١).

کونگریسی ئەمریکا دایه‌ دیارک‌رن حکومه‌تا ئێرانێ لدۆر ئەوان ئاگ‌به‌ستان یین لایه‌نین سیاسی یین کوردی رادگه‌ه‌اندن، وه‌ک ئاگ‌به‌ستا ٥ گۆلانا ١٩٨٠ یا KDPI راگه‌ه‌اندی رازی نینه‌، به‌روڤ‌قاژی به‌رده‌وامی دایه‌ هی‌رشین خو بو س‌هر کوردستان، ژبەر هندی ل ١٣ گۆلانی ژماره‌یه‌کا زۆرا ته‌خین جفاکی ل باژیرێ مه‌هاباد نامه‌یه‌ک بو خومه‌ینی و به‌نی سه‌دری ڤ‌رپ‌کر و تیدا داخواز کر هی‌رشین له‌شکه‌ری بو س‌هر ده‌ڤه‌رین کوردی به‌ینه‌ راوه‌ستاندن، دۆرپ‌چا ئابووری لسه‌ر کوردستان به‌یته‌ راک‌رن

و کێشه‌یان ب پێکێن ئاشتییی چاره‌سەر بکه‌ن (ئەسکەندەری، ۲۰۲۱، ۴۵۱). ل ئەوی دەمی پۆژنامە‌فانی پۆژئافایی بایه‌خه‌کا زۆر ب پێشهاتین دۆزا کوردی ل ئێران ددا، ئەف چەندە دزقیت بۆ ئەوی سیاسەتا تۆندۆتیژا ئێران مەرامبەری دۆزا کوردی پەپەرەدوکر و کورد ب «دیفە‌لانکێن ئەمریکا و پۆژئافای» ددانە نیاسین. د ئەفی بیافیدا وه‌زیری پەوشە‌نبیری و پاگە‌هاندنا ئێران (ناصر میناچی ۲۷ شۆباتا ۱۹۷۹ - ۱۰ ئەیلوولا ۱۹۸۰) پاگە‌هاند پۆژنامە‌فانە‌کی ئەلمانی پۆژئافا ب تۆمە‌تا خوشکنا ئاگری شە‌ری ل کوردستان دبه‌رژە‌وه‌ندییا ئەمریکا دا و «بێ ئارمانج یا پاپۆرتکرنا کێشه‌یا کوردی» ژ ئێران هاتیه‌ دەرکرن، هه‌روه‌سا ل ۱۳ گولانی حکومه‌تا تۆرکیا و ئێران پێککه‌فتنامه‌یه‌کا قه‌گۆه‌استن و ئیمناهی ب دژی کوردان مۆکر بوو و ئیک ژ به‌ندین ئەوی بۆ ئەنقەرە و تاران هه‌فکاریا ئیک بۆ نه‌هیلانا کارتیکرنا دۆزا کوردی لسه‌ر ئاسایشا ئەوان بکه‌ن (Congressional Research Service, May ۱, ۱۹۸۱).

دگە‌ل دژایه‌تیکرنا خۆ یا هه‌ریمی یا ب دژی کوردان حکومه‌تا ئێران لسه‌ر تۆمە‌تبارکرنا ئەمریکا بۆ پشته‌فانیکرنا کوردان به‌رده‌وام بوو، و ل ۱۴ گولانا ۱۹۸۰ سه‌روکی ئێران به‌نی سه‌دری دا ئاشکه‌راکرن (۹۶) ئەمریکی و (۱۹) ئێرانی ل واشنتۆن هاتینه‌ مه‌شقرن ژلای ئەمریکا قه‌ بۆ ئێران هاتینه‌ په‌وانه‌کرن دا ب هاریکاریان کوردان چالاکیان ب دژی ئێران ل ده‌قه‌رین باکووری پۆژئافایی ئێران ئەنجام بدەن. هه‌روه‌سا به‌نی سه‌دری ئاشکه‌راکریه‌ ئەمریکا ب شیوه‌یه‌کی قاجاخ چەک بۆ کوردان په‌وانه‌ی ده‌قه‌رین کوردی لسه‌ر سنووری ئێران- عێراقی دکر. دیسان ده‌می ل ۱۴ گولانی هه‌لبژاردن بۆ په‌رمانی ئێران هاتینه‌ ئەنجامدان، و هه‌لبژاردن بۆ (۲۵) کورسیین ده‌قه‌رین کوردی ب به‌انه‌یا مایه‌تیکرنا ئەمریکا دکاروبارین نافخۆیین ئێرانیدا و پشته‌فانیکرنا ئەوی بۆ کوردان نه‌هاتنه‌ ئەنجامدان (Congressional Research Service, May ۱, ۱۹۸۱, ۱۸۴). هه‌ژی گوتنییه‌ چ راستیی بۆ داخوایان به‌نی سه‌دری لدۆر هه‌ناردنا ئەمریکی و ئێرانیان بۆ هاریکاریکرنا کوردان نین، چونکی به‌رده‌وام ئەمریکا بۆ تاران ئاشکه‌را دکر ب هیچ په‌نگه‌کی پشته‌فانییا کوردان ناکه‌ت و کوردان ب خۆ ژ به‌رده‌وام په‌خنه‌ ل ئەمریکا دگرتن، و ددا دیارکرن دێ شە‌ری مل ب ملی هیزین ئێران قه‌ ب دژی ئیمپریالیزمیا ئەمریکی که‌ین.

مەرامبەری داخوایینیا بەنی سەدری ئەندامی کۆمیتا ناڤین یا KDPI جەلیل گادانی بۆ پۆژنامەیا کیهان دابوو دیارکرن، سەرکردایەتیا کوردی چەندین جاران دووپاتکریه ئەگەر کیشەیا خودموختاریا کوردستانی بهێتە چارەسەرکرن، دا پشتهفانین تاوانبارین ئیمپرایلیزمی (ئەمریکا) ژلایین خەلکی کوردستانی هینە ژناڤرن، چونکی دراستیدا خەلکی کوردستانی باوەریهەکا موکوم ب ئیک پارچەیا ئەردی ئێرانی هەیه و ئامادەنە بەرامبەری هێرشین بیانیا پراوەستین و بەرهفانین ژ ئێرانی بکەن (کیهان، ١٣٥٩/٢/٢٤). ل ١٥ گولانا ١٩٨٠؛ سەرکردایەتیا کوردی ب تایهەکی KDPI داخوازا ناگرهەستی دگەل حکومهتا ئێرانی کر، و د بەرامبەردا حکومهتا ئێرانی بەردهوام بوو ل سەر فەگواستنا هیزین خۆ بۆ دەفەرین کوردی بۆ پراوەستاندا ئەقی چەندی چەندین جاران کوردان پەیهەندی ب تاران کربوو، بەلی حکومهتا تاران چوجاران نیازپاکیا خۆ نیشان نەدابوو و ب بهانهیا پشتهفانیکرنا واشنتۆن بۆ کوردان بەردهوام هیزین خۆ فریدکرنە کوردستانی (بلوریان، ١٩٩٧، ٣٤٨؛ کیهان، ١٣٥٩/٢/٢٥).

ل ١٦ گولانا ١٩٨٠ CIA ل ژیر ناڤو نیشانین «کوردستان وەک فیتناما ئێرانی -Kurdistan Described as Iran's Vitenam» وەسفکریه و ئاماژە ب ئەقی چەندی دایه ب بهانهیا پشتهفانیکرنا ئەمریکا بۆ دۆزا کوردی ل ئێرانی پژیما خومهینی بەردهوام فەتوا جیهادی ب دژی کوردان ددا و دگۆت: «خۆدی بتنی دانپیدان ب ئیک ئێران، هەندەک پشتهفانین خومهینی و زانایین پشتهفانین ئەوی دگەت» (CIA، ١٦ May، ١٩٨٠)، ژبەر هندی هەمی کریارین سەربازین ئێرانی ب دژی کوردان ئاسایی دزانین و چ تشت دەربارە بۆمبارانکرنا گوند و باژیرین کوردستانی ژلایین فرۆکهیین (F-٤) فە دیارنەدکرن و ب نەیسایی نەدزانین، چونکی شۆرەشا کوردی ل چیاان زیانین زۆر کاریگەر ل هیزین ئێرانی ئەوین دفا بەرهف باژیر وگوندین کوردان ل سەر سنووری عێراقی بچن دابوون، باژیرێ هین و ئارامی کوردستانی سنە ژبەر شەر و هێرشین چیاای کربۆ گۆرستان و ب سەدان کەلهخین سەربازین ئێرانی کەفتبوونە سەر جادهیین ناڤخوه، کۆلان و پیکین باژیری دا هەروەسا ب هزارن کەس هاتبوونە بریندارکرن و کەس نەبوو برینین ئەوان دەرمان و چارەسەر بکەت، ل ئەقیری CIA و پۆژنامەیا (الوطن العربی)^(٢٥٧) پرسیار کر بوو ئەری بۆچوونین ئیسلام و مۆسلمانا لدۆر ئەقی

(٢٥٧) پۆژناما الوطن العربی ل سالا ١٩٧٧ وەک ئیکهەمین پۆژنامەیا عەرەبی ژلایین پەنابەری عەرەب ل

چەندی چە؟ (CIA, May ١٦, ١٩٨٠). خومەینی وەسا هێزێ ئێرانێ تێگەهاندبوون خۆدی فەرمان ل حکومەتا کومارا ئیسلامی کریه دۆژمنێ ئەوی بکوژن، ژبەر هندی ب شیوهیه کێ هۆقانه ب دژی کوردان راوهستاندبوو و پرویدانی ترازیدی ل کوردستانێ ئەنجامدەدان، ژبەر هندی کوردستان ب فیتناما ئێرانێ دایه نیاسین.

ل ئەوی دەمیدا رۆژنامهیا فانگارد یا ئەمریکی دا دیارکرن، خومەینی «شەڕێ پێرۆز- فەتوا جیهادی ب دژی چەپەرەوین کوردان» راگەهاندیه دبیت جوداهییەک هەقەش دناقبەرا دۆژمنێ سۆفیهت ل کوچکا سپی و کەفنه پەرستێ ئایینی ل قۆم هەبیت دەمێ هیزا ئیمپریالیسمیا ئەمریکا ل ئێرانێ لاواز بووی کارتەر کەفته دبن مەترسی و فشارانقە و تووشی لاوازییهکا درێژخایەن بوو، دبهرامبەردا خومەینی راگەهاند ئەمریکا پشتهفانیا کوردان دکەت، ژبەر هندی پیدفیه «نفشی کورد ل سەر ئەردێ ئێرانێ نەمینت!!» و داخوازا خۆ کوشتنا ئایینی کر و پشتی ئەرکێ کارتەری «ب زەحمەت کەفتی»، خومەینی ئەف چەندە راگەهاند «دیناتییا» کارتەری شیوهیه کێ ب شیویان سەلماندیه دراستیییدا خۆدی دگەل ئەوی [خومەینی] یه (Worker Van-guard, May ١٦, ١٩٨٠). ل ئەقیری وەسا دیار دبیت، بۆ سەردابرا خەلکی ئێرانێ خومەینی دقیا بیژیت خەلکی ئێرانێ ژبەر پشتهفانیا کارتەری بۆ کوردان خۆدی فەرمان لێکربوو جیهادی ب دژی کوردان راگەهینیت چونکی ببوون مەترسی بۆ سەر ئیکریزییا ئەردێ ئێرانێ.

رۆژنامهیا فانگارد و CIA ب شیوهیه کێ ئاشکەرا پونکریه، ب ئەقێ چەندی خومەینی شەڕێ پێرۆز ب دژی کوردان راگەهاند، راسته خومەینی پەیقین خو یین شەڕێ پێرۆز راسته وخۆ ئاراسته ی ئەمریکا دکرن، بەلێ شیرێ ئەوی یی خوشکری یی ئیسلامی بوو «قەدکرن دەستین» دۆژمنێ ئەوی یین نافخویی ب دژی کوردان دهاته بکارهینان. خومەینی هیزێن خۆ یین پاسداران بۆ شەڕێ جیهادی بۆ سێ چەپەرین شەری بوو ب تاییهتی بۆ ئەوان جیهین خومەینی هزر دکر، کۆمارا ئەوی یا ئیسلامی یا تووشی مەترسیدارترین گەفان بووی ل چەندین هەیقین بووری دابهشکربوون و ئیک ژ ئەوان چەپەران ل سەر سنووری عێراق و کوردستانێ بۆ ئەو جیهی بزافا نەتەوایهتییا

کوردی دژایەتییا شوڤینیزمێن فارسی دکر و خومەینی ب ریکا شەڕی خۆیی جیهادی دڤا کوردان ژناقەبەت. ل ئەوی دەمی هیزین پاسداران هیرشین هۆقانه دکر سەر کوردان. ئارمانجا هیزین خومەینی یا سەرەکی ئەو بوو ئەو دەڤەرین ژلای هیزین پێشمەرگە ی قە هاتینە کۆنترۆلکرن ب تایبەتی سنە بگرن، ژبەر هندی حکومەتا تاران بریاردا ب چەکی پێشکەفتی یی ئەمریکی وەک فرۆکە و هەلیکۆپتەرەن باژیری تۆپباران بکەن، و دئەنجامدا نەخۆشخانە یا باژیری و پێژەیه‌کا زۆرا خانیان خرابکرن و پستی هینگی هیزین ئێرانی بریار دا (١٠٠) هزار ئاکنجیین سنە ژ باژیری دەرکەڤن، داکو بشین دەست ب «هەوێک قەرقەنا کوردان!!» بکەن، و لدویش شیاوێ پنتاگۆنی بو دروستکرن «بەنگەهین ئازاد» ل قیتنام ئەنجامدا ی ل کوردستانی ئەنجامدەن. پستی ئەڤی چەندی بەریخو دا باژیری دووی یی کوردستانی «سەقز» یی (٤٠) هزار لی ئاکنجی ب ئیکجاری وێرانکر، و لژی قەریژا ئەڤی هەوا شەڕی پیروژ دیار بوو یە ئارمانجا هیزین خومەینی ژناقەرن کوردان بوو (CIA, May ١٦, ١٩٨٠; Worker Vanguard, May ١٦, ١٩٨٠), چونکی خومەینی هەردکر، ئەمریکا و هەڤه‌یمانی خۆ ب بەهانه یا بەدەستڤه‌هینانا حوکمی ئۆتۆنۆمی دەرژەوه‌ندییا خوە دا پشته‌قانییا کوردان ب دژی پژیما ئەوی دکر.

ژبەر هندی دئەوی ماوه‌یدا ڤاگەهاندا ئەمریکا پۆژەهلانی کوردستانی ب قیتناما ئێرانی نافکربوو، چونکی هیزین ئێرانی ب فەرمانا خومەینی ئەو سیاسەتا ئەمریکا ل قیتنام پەپره‌وکی ب دژی کوردان ل ئێرانی بکاردەینا، و ئەمریکا یا بنه‌مایین مروڤی کریه‌ بناخه‌ بو سیاسەتا خۆ یا دەرڤه‌ مه‌رامبه‌ری کپاریین ئێرانی ب دژی کوردان بی دەنگ مابوو، ژبەر هندی پۆژنامە یا فانگادا ئاشکەراکریه‌ پیدڤیه (پارتا سۆسیالیستی یا کپیکاریین ئەمریکی -The American Socialist Workers Party-SWP)^(٢٥٨) و هەڤه‌یمانی ئەوی یین ئێرانی ئەڤان هیرشین ئێرانی شەرمزارو ئیدانه‌ بکەن، بەروڤاژی SWP پەتکر دانپیدانی ب مافی چاره‌نڤیسی بو کوردان ل ئێرانی بکەت، ل جه‌ن هندی داخوازا ئۆتۆنۆمی بو دکر، دئەڤی بیافیدا شیخ عیزه‌دین حوسه‌ینی ئاماژە ب ئەڤی چەندی دایه‌: «سەرەڤای سەربۆرین ئەوان یین تال دشه‌رین

(٢٥٨) ل سالا ١٩٣٨ هاتیه‌ دروستکرن و ئیکه‌مین سکرته‌ری ئەوی (جه‌یمس پاتریک کانۆن James Patrick Cannon) و دبنه‌ره‌ت دا گروپه‌که ژ پارتا کۆمیونیستی یا ئەمریکی (The Socialist Workers Party, 1970)

دریژخایەنێن کوردستانیدا ل سالیڤ بۆری، سەرکردەین کورد ب شیوەیەکی بەردەوام پزڤیا خۆ و میلەتی خۆ ل سەر بەرهەقانی کرنا شۆرەشا ئێرانی و سنوورین ئەوێ دکر» (Worker Vanguard, May ١٦, ١٩٨٠). دەرەمەردا خومەینی ب تۆندترین شیواز سەرەدەری دگەل دکر، و فەتوایین جیهادی ب دژی ئەوان دەردکر و ب دابەشکەرین ئێرانی و پشتەقانی ئەمەریکا سالۆختە دابوون.

هەر ل گولانا ١٩٨٠ CIA دایە خۆیا کر، خومەینی ب پەنگەگی ئاشکەرا سەرکردەین کورد ب «جوهی، شەیتان و سیخۆر» دانە وەسف کر، ب ئەقی چەندی هیزین سوپای پاسدارن و هیزین لەشکەری ئێرانی بەرهەف دەقەرین کوردی بۆ ژناقەرنا بزاقا نەتەواوەتییا کوردی چوون. د راستیدا داخوایین کوردان بۆ حوکمی ئۆتۆنۆمی نە لەسەر بناخی دابەش کرنا ئێرانی هاتبوونە دارشتن، بەرۆقازی لەسەر بناخی پاراستن ئیک ریزیا ئێرانی بوون، پزما ئێرانی مەرەمەری داخوایین کوردان کەفتە دمرسییدا. ژقەرپز ئەقی چەندی، بۆ جارا حەفتی خومەینی فەرمانا «شەری جیهادی» ب دژی کوردان راگەهاند، زمانێ کوردی، رادیو و تەلەفزیوین کوردی قەدەغە کر و درویشمین ئیسلامی «ئیسلا مبانگەشا ئیکگرتنا پەگەزین جودا جودا دکەت» هەلگرتن، خومەینی ئەف چەندە مینا بەهانهکی بۆ ژناقەرنا بزاقا نەتەواوەتییا کوردی و نەداییدانا جودا هییا ناقەرنا فارس و کورداندا بکار دەینا، هەر وەسا خومەینی دقا کوردان لژیر کونترۆل فارسانقە بەییت و چ پیکان بۆ بهین هەلکیشانا ناسنامەیا نەتەوەبوونا کوردان ل دەقەرین ئەوان ل باکووری پۆژناقای ئێرانی نەهییت (CIA, May ١٦, ١٩٨٠).

ژقەرپز هیرشین ئێرانی لەسەر کوردان، ل ٢٢ گولانا ١٩٨٠ پیقەبەری CIA ستانسفیلد تۆرنەری بۆ وەزیری دەرقی ئەمەریکا سیکستۆس مۆسکی دا دیار کر، دبیت ل هاقینا ١٩٨٠ بزاقا نەتەواوەتییا کوردی ل دەقەرین باکووری پۆژناقای ئێرانی پتر بهیز بیت، ژبەرکو کوردان هیزین خۆ زۆر ب باشی پیکتێخستینە و دخوازن مافین خۆ ب پیکن ئاشتیی بەستقە بین و هیزین پشەمەرگە کونترۆل لەسەر پتریا گوندین کوردستانی و پۆژناقای ئازەربایجان کر بوون (CIA, May ٢٧, ١٩٨٠; Riedel, ٢٠٠٨, ١١٥). دەهەمان دەمدا تۆرنەری ئاماژە ب ئەقی چەندی دایە، ئەگەر حکومەتا ئێرانی نەشیا بزاقا نەتەواوەتییا کوردی راوەستین د نەتەوەیین دی ژی هینە پالدا

داخوازا مافی ئۆتۆنۆمی بۆ خو ژ تاران بکه. ژلایه کۆ دیکه رێقه به ری CIA خویا کریه، هیزین له شکهری ئیرانی زۆر لاواز و بیهیزبووینه و ژلای حکومه تا شوپره شیقه ب دژی کوردان بۆ زفراندنا دهستههلاتا حکومه تی لسه ر دهقه رین کوردی دهاته بکارهینان، دهه مان ده مدا لایه نین سیاسی یین کوردی ب تایبه قی KDPI چ فشارین زیده ب پیکا به رهه فکرا پرۆه یی سه ره به خو بوونی نه ئیخستینه سه ر حکومه تا تاران، به روفاژی دقا دگه ل رژیما تاران دانوستاندنان ده رباره ی حوکمی ئۆتۆنۆمی بکه ت، ژبه ر هندی شه رپن ماوه بۆ ماوه ی دناقه را ئه واندا پویدان ب تایبه قی ئه گه ر ئه نجامین دانوستاندن کوردان دگه ل تاران نه باش بان (CIA, ٢٢ May, ١٩٨٠).

ب ئه قی چه ندی ئاشکه را دبیت، ئه مریکا ژ کارقه دانین پشتی سه ره که فتنا کوردان ل ئیرانی دترسیا و هزر دکر ئه گه ر ئیران نه چار بوو دگه ل کوردان ده رباره ی حوکمی ئۆتۆنۆمی بگه هیت ریککه فتنه کۆ دۆ راسته وخۆ نه ته وه یین دی فشاران لسه ر ئیرانی زیده کهن و ب ئه قی چه ندی دا پتر کاودانین ئیرانی ئالۆزن و دا مه ترسیه کا به یز که فیه سه ر ژيانا دیپلوماتکار و به رژه وه ندییین ئه مریکا ل ئیرانی، چونکی دهستههلاتا خومه ینی به رده وام د داخویاکرن ئه مریکا پشته قانییا بزافا نه ته وایه تیا کوردی ل ئیرانی دکر و ئه مریکا دقا ئیرانی دابه ش بکه ت، ئه ف چه نده دا پتر خومه ینی پالده ت تۆندوتیز و ئه شکه نه نه دانی دگه ل دیپلوماتکارین ئه مریکا بکاربیت.

رژیما ئیرانی ل ٢٦ و ٢٧ گولانی ب پیکا ده زگه هیین خو یین راگه هاندنی دا دیارکرن پشتی چه ندین به لگه نامه بده سته هینان بوو هاتیه سه لماندن ئه مریکا پشته قانییا هیزین کوردی ب دژی هیزین ئیرانی دکه ت (Congressional Research Service, ١ May, ١٩٨١, ١٨٤). ژبه ر هندی، فه رمان ل هیزین له شکهری و پاسداران کریه هیرشه کا تۆند ژهه می لایانقه بکه نه سه ر کوردستانی و ل ئهوی ده می KDPI و چریکه به یاننامه یه ک ده رباره ی پیشهاتین ئیرانی و به یزکرا تیکوشانان ب دژی ئیمپرالیزمیا ئه مریکی به لافه کر، و تیدا ئاماژه ب ئه قی چه ندی دایه: «پتر ژ دوو هه یقانه ئاگرئ شه ری ب سه ر کوردستانی دا گرتیه و ژئه نجامی ئه قی شه ری ب هزاران ژن، زارۆک، زه لام و دانعه مرین بی تاوان شه هید و بریندار بووینه، دئه قان کاودانین هه ستیادا کورد دبزافه کا نه ته وه یی یا چاره نقیس سازدا ب دژی ئیمپرالیزمیا

ئەمریکی و دیموکراسییکرنا ئێران دایە، سەرۆک کۆمار تەسیلی سیاسەتا کەسەکی [خومەینی] بوویە دقیت ب هەر شیوەیهکی بیت دۆزا کوردستانی ب شەری چارەسەر بکەت. KDPI و چریکە خەلکی ئێران بۆ بهێزکرا ریزین لایەنین ب دژی ئیمپریالیزمیا ئەمریکی ل ئێران و بۆ راوەستاندنا شەپری دناقبەرا کوردان و هیزین ئێرانیدا ل کوردستانی جارەکا دی داخوای ژ بەنی سەدری دکەن ب شیوەیهکی فەرمی بەنامەیی (۶) خالی یی KDPI بۆ خودموختارییا کوردستانی پەسەند بکەت، پەسەندکرا ئەفان خالان دگەل راوەستاندنا هیزین شەپری و راکرنا دۆرپچا ئابووری لسەر کوردستانی دی دەرگەهان بۆ دانوستاندنان و چارەسەکرنا دۆزا کوردی ب شیوەیهکی ئاشتییانە فەکەت» (کار/۱۴/۳/۱۳۵۹؛ گەوهەری، ۲۰۲۱، ۵۰۶-۵۰۷).

دگەرماتییا شەپری دناقبەرا هیزین کوردی و ئێرانیدا، ئێران پراگەهاند کارگیریا کارتەری ب ریکا عیراق و کوردان دقیت کۆدەتایەکا لەشکەری ب دژی ئێران ئەنجامبەدت. ژلای خۆفە؛ ئەمریکا هیشتا لسەر هەولین خۆ بەردەوام بوو، داکو گرته دیپلوماتکارین ئەوئ بهینە ئازادکر و دلنایی بەدەت ئێران مایتیکرنی دکاروبارین ئەوئ یین نافخوئ دا ناکەت. دئەفی بیافیدا، ل ۳۱ گولانی راپوژکاری وەزارەتا دەرڤە یا ئەمریکا بۆ کاروبارین رۆژەلاتا نیزیک و باشووری ئاسیا هارولد ساوندەرز بۆ جیگری وەزیری دەرڤە یی ئەمریکا وارن مینور کریستوفەری دایە دیارکر، رۆژنامەیین ئەلمانی، بەریتانی و ئیتالی پراگەهاندیە بەنی سەدری خۆیاکرییە پیدقییە ئەمریکا سۆزی بەدت مایتیکرنی دکاروبارین نافخویین ئێرانیدا ناکەت و ب ریکا پراگەهاندنی دژایەتییا ئێران ناکەت. ژبەرەندی وەزارەتا دەرڤە یا ئەمریکا ئەف نامەیهک بۆ بالیۆزی سوئسرا ل تاران (ئیرییک رۆجەر لانگ Eric Roger Lang ۱۹۷۹-۱۹۸۱) ڤریکر و داخواز ژ کر ب شیوەیهکی نهینی دۆیڤچوونا هیز و کاریگەریا ئۆپۆزسیوئ لسەر پیشهاتین ئێران بکەت. ئەمریکا داخوازر ئیکگرتنەک سیاسی دناقبەرا ئۆپۆزسیوئ، بەنی سەدری و قۆتبزادەیی بۆ ئەفی مەرەمی بهیتە دروستکر (Carter Library, ۳۱, May, ۱۹۸۰; Xacahob, ۳۷, ۲۰۲۳-۵۳).

هەژ یە بیژین دشەپین نیسان و گولانی دا زیانین کاریگەر ب خەلکی کوردستانی کەفتن نیزیکی (۶۳۰) کەسان هاتبوونە کوشتن و (۱۲۵) کەس بریندار

ببۆون، هەر وهسا نێزیکێ (١٠٧) کەسان بێ سەرو شوین ببوون، دگەل هندی دا ب هزاران کەس ژ باژێرین سەقر، سنه، مەریوان، سەردەشت، کامیاران... هتدتر ئاوارە ی گوند و باژێرین دی ببوون، و پشتی هینگێ پتریا باژێرین کوردی کەفتن دبن کونترۆل هیزین ئێرانیقه و هیزین ئێرانێ ب تۆندی دناف دەقەرین ئەواندا کەفتنه ژناقبرنا ناسنامەیا کوردان (کوچێرا، ٢٠١٣، ٢٩٩؛ حمەلاو، ٢٠١٧، ٣٣٠). ژ قەرێژا ئەقێ چەندی KDPI ل دەقەرا مەنگوران ل باژێرێ مەباد هیزین خو پێکخستن و بەیاننامە یە ک دەربارە ی بارودۆخین کوردستانێ بەلاقە کر، و تیدا دووپاتکر بتنی دانپێداننێ ب (٦) خالین داخواییا ئۆتۆنۆمی ی بو چارەسەر کرنا دۆزا کوردی و زقرا ندنا ناشتی و ئارامیی بو کوردستانێ دکەت و هەر هیزەکا ئەقان داخواییان پەسەند نەکەت وەک هیزەکا ب دژی بزاقا نەتەوا یەتیا کوردی دی هیتە نیاسین (گادانی، ٢٠٠٠، ٤٦؛ یارنەحمەد، ٢٠١٧، ٣٣١). هەژیه بیژین دەستەهلاتا ئێران ئەف داخواییی کوردان پەتکر و بەردەوامی دا هیرشین خو بو سەر کوردستان و ئەمریکا ژی بتنی مژوویلی دارشتنا پلانان بو رزگار کرنا دیپلۆماتکارین خو بوو.

ل ١ خزیرانا ١٩٨٠ ئاژانسا دەنگوباسین بەریتانی (The British Broadcasting Com-pany- BBC)^(٢٥٩) بەلاقە کر، هیزین پێشمەرگە ی یین KDPI ئەوین شەر دگەل هیزین لەشکەرێ ئێران و سوپای پاسداران دکر خو ژ باژێر و گوندین کوردستانێ قەکیشا و بەرهف دەقەرین چیا یقه چوون. دبه رامبەر دا «هیزین پێشمەرگە یین مۆسلمان» ئەوین پشته قانین حکومەتی ب هەفکارییا سوپای پاسداران و هیزین لەشکەرێ ئێران هیرشکر سەر بنگەهین هیزین KDPI ل نێزیک بانە لەسەر سنوورێ عێراقی. ل ئەوی دەمی KDPI داخوایا ئاگر بەستەکی کر، و دەه مان دەمدا شەر دناقەرا هیزین پێشمەرگە ی و ئێران ل نێزیک کرماشان پرویدا (Congressional Research Service, ١ May, ١٩٨١). ل ئەوی وەختی کاودانین دەقەرین کوردی ترسناک ببوون، و ل ٢ خزیرانا ١٩٨٠ هیزین پێشمەرگە ی خو ژ باژێر و گوندان قەکیشا و بەرهف چیا یانقه چوون و دناف دارستان و چیا یاندا ب شیوه ی گروپ گروپ خو پێکخست و پلانین دەستپیکرنا شەری ب شیوه ی «پارتیزانی» ب دژی هیزین حکومەتا ئێران دارشتبوونقه.

(٢٥٩) ل ١٨ چریا ئیکتی ١٩٢٢ ل باژێرێ لەندن هاتیە دروستکر (Hajkowski, 2013).

هه‌روه‌سا د ئه‌وی ده‌میدا پینچ گرووپین کوردی به‌شداری ده‌ئهی چه‌ندی کربوو^(۲۶۰)، ده‌مان ده‌مدا ئه‌فان گرووپان ده‌ست ب دابه‌شکرنا ئه‌وی چه‌کی وه‌ک تۆپ، تقه‌نگ و ئاریچی یین ژ هیژین ئیرانی ل نیزیکی باژیری بانه‌ به‌ده‌ستقه‌هینانین دناقه‌را خۆدا کربوو، ئه‌فه‌ ل ده‌مه‌کیدا بوو هیژین پيشمه‌رگه‌یین مۆسلمانین کورد دگه‌ل هیژین ئیرانی ب دژی عیراقی و هیژین کوردی به‌رده‌وام بوون (Congressional Research Service, ۱ May ۱۹۸۱).

دگه‌رماتییا ئه‌وان پيشهاتین نه‌خۆشین ئیران تیدا دبۆری خومه‌ینی ره‌خنه‌یین تۆند لدۆر ماییتیکرنا ئه‌مریکا دکاروبار و پرسین ناخۆیین ئیرانیدا ئاراسته‌ی کارگیریا کارته‌ری کرن، بۆ پتر نیشاندنا رۆلی ئه‌مریکا دماییتیکرنا پرس و کاروبارین ناخۆیی ئیرانیدا، دناقه‌را ۲ تا ۶ خزیرانی دا حکومه‌تا ئیرانی کونفرانسه‌ک لژیئر ناڤو نیشانین « کونفرانسی نیڤده‌وله‌تی لدۆر ماییتیکرنی ئه‌مریکا » ل تاران به‌ست، ئارمانجا سه‌ره‌کی ژ ئه‌فی کونفرانسی گه‌نگه‌شه‌کرنا تاوانین گومان لیکری یین ئه‌مریکا ژ ئه‌وان پشته‌فانیکرنا دۆزا کوردی ل ئیرانی بوو (Zabir, ۱۹۸۲, ۵۵). ده‌مه‌رامبه‌ری ئه‌فی چه‌ندی، ئه‌ندامی ئه‌نجومه‌نی نوونه‌رانی ئه‌مریکا یی ویلايه‌تا ئیلینۆس ئیدوارد جۆزیف دیرینسکی دکۆمبونه‌کا ئه‌نجومه‌نی نوونه‌رانی ئه‌مریکا دا، ل ۴ خزیرانا ۱۹۸۰ خۆیا کربوو، سۆڤیه‌ت دڤیت ب ریکا داگیرکرنا ئه‌فغانستان هاریکاریا پارتا تۆده‌ و بزافا نه‌ته‌وايه‌تیا کوردی ئه‌وا داخواز حوکمی ئۆتۆنومیی بۆ کوردان ل ئیرانی دکه‌ت بکه‌ت و پینگه‌هی خۆ ل ئیرانی ب شیویه‌کی به‌یژ به‌ره‌ف پيشقه‌به‌ت. چونکی هیشتا کوردان په‌یوه‌ندی دگه‌ل سۆڤیه‌ت هه‌بوون و ب هزرا دیرینسکی دابه‌شکرنا ئیرانی نیزیکی ببوو، و ستراتیژیا سۆڤیه‌ت بۆ کونترۆلکرنا نه‌ته‌وه‌یان ل ده‌قه‌ری ئاشکه‌را بوو (Congressional Record-House, June ۴, ۱۹۸۰). ب ئه‌فی چه‌ندی خۆیا دبیت، دیرینسکی وه‌سا تیگه‌هشتبوو ئارمانجا سه‌ره‌کییا سۆڤیه‌ت ژ کونترۆلکرنا ئه‌فغانستان

(۲۶۰) ئه‌و پینچ گرووپ ئه‌فه‌ بوون KDPI، کۆمه‌له‌، مه‌کته‌ب قورئان، ئیکه‌تیا نشیما نیا کوردستانی، پارتی دیموکراتی کوردستانا-عیراقی بوون. هه‌روه‌سا ژبلی ئه‌فان گرۆپان چه‌ندین گرۆپین دی زی وه‌ک کۆمه‌لا ده‌عه‌ و ئیسلح، حیزبی رزگاری کوردستان، گرۆپی ئارا، ریکخراوا ئینقلاب و پارتا شاهده‌ و سازمانی خه‌باتی نه‌ته‌وايه‌تی و ئیسلامی کوردستان و کۆمه‌لا یه‌کسانیا کوردستانی ل رۆژه‌لاتا کوردستانی چالاکیی هه‌بوون (مه‌لا ته‌ها، ۲۰۱۸، ۲۷۳-۳۱۵؛ که‌ریم، تشرینی دووه‌م، ۲۰۲۳، ۱۱۸-۱۹۸؛ سیوه‌یلی، هه‌له‌دنی، ۲۰۱۸، ۲۵؛ بازگر، هه‌له‌دنی، ۲۰۲۴، ۴، ۹۷؛ CIA, 2 May, 1980).

ئەو بوو ئەو دڤا خو پتر نیزیکی کوردان و مللەتین دی یین دناڤ ئیرانیڤا بکەت و پشتهڤانییا ئەوان وەک سەردەمێ شەپێ دووی یی جیهانی بکەت، داکو دەڤەرێ ژ ئەمریکا دوویر بکەت و ب ساناهی ئارمانجین خو بو بەلاڤە کرنا کۆمیونیزمی و گەشتنا ئاڤا گەرم بەستڤە بینیت.

ژبەر پشتهڤانییا پارتا تۆدە بو حکومەت و پژیما خومەینی ل خزیرانا ۱۹۸۰ KDPI ب شیوہیەکی فەرمی پەیوەندیین خو دگەل پارتا تۆدە ڤاوەستاندن، ژئەنجامی ژئەڤی چەندی پارتا تۆدە و سوڤیەت ڤەخەییین تۆند ئاراستە قاسملوی بو دژایەتیکرنا شوڤەشا ئیسلامی دکرنا (CIA, July, ۱۹۸۲). ل ئەوی ماویدی سەکرڤایەتیا کوردی ل ئیرانی ب تایبەتی KDPI هەولیدا بو دووماهییی هینانا شەپین کوردان دگەل تاران ڤیککەڤتنەکی دگەل حکومەتا ئیرانی مۆربکەت، ب ئەڤی چەندی ل ۵ خزیرانا ۱۹۸۰؛ ڤیککەڤتنامەیکە دناڤبەرا سەرۆکی ئیرانی بەنی سەدری و سکرێتێر گشتی یی KDPI عەبدولرەحمان قاسملوی بو دووماهییی هینانا شەپین کوردی-ئیرانی هاتە مۆرکرن. لدوڤ بەندیین ئەڤی ڤیککەڤتنی دا جوڤەکی حوکمی خوڤرێڤەبرنی ب کوردان هیتەدان و ئەو حوکمی ئۆتۆنۆمییی ئەوان دڤا ب ئەوان نەدەهاتدن، ئەڤە ل دەمەکیڤا بوو هیشتا شەپ دناڤبەرا هیژین ئیران-عێراقیدا ل دەڤەرین کوردی ب تایبەتی نیزیکی کرماشان بەردەوام بوون. ل ۶ خزیرانا ۱۹۸۰ بۆریا ڤەگۆهاستنا پەترولی ژ کانیا نەفت شاھ بو کرماشان بو جارا حەفتی هاتبوو پەقاندن، ژئەنجامی ئەڤی چەندی تاران ڤاگەهاند، کوردان ب فەرمانا ئەمریکا ئەڤ کێراره ئەنجامدايە (Congressional Research Service, May ۱, ۱۹۸۱). سەرەڤای گۆمانین خومەینی ژ پشتهڤانیکرنا ئەمریکا بو کوردان هیشتا ئەمریکا ل سەر سیاسەتا خو یا دانەنیاسینا دۆزا کوردی ب ڤرسەکا نافخویی یا ئیرانی بەردەوام بوو و ب مەرەما ئازارنەدانا دیپلوماتکارین خو پشتهڤانییا دۆزا کوردی نەدکر بتنی دۆیڤچوونا کارتیکرنا دۆزا کوردی ل سەر گرتە دیپلوماتکارین خو دکر.

ئەفسەری ئەمریکا (ڤۆدنی «ڤۆکی» سیکمان Rodney 'Sickmann) دیرەوهرییین خودا ڤونکرییە ل ۷ خزیرانی ئیرانی ڤاگەهاند شەر ل کوردستانی هاتییە ڤاوەستاندن و دگەل هندیڤا ئیرانیان ئەمریکا ب ئەنجامدانا شەپ و هەمی

بوویەرین بووینە ئەگەر ئالۆزبونا پەوشا کوردساتی تۆمەتباردکر (Sickmann, ۱۹۸۲, ۱۵۷). لژیر فەرپژا پروودان و کاودانتین شەرپین کوردان هیزین ئێرانی ل ۱۰ خزیرانا ۱۹۸۰ ئەندامی ئەنجوومەنی نوونەرانی ئەمریکا یی ویلايەتا کالیفورنیا یی ب سەر پارتا دیموکراتا ئەمریکی (جۆرج ئیلْمۆر دانیلْسۆن George Elmore Danielson ۳ کانوونا دووی ۱۹۷۱- ۹ ئادار ۱۹۸۲) لدۆر پیشنیازی وەرگرتا پەنابەرانا بۆ سالا ۱۹۸۰ دا دیارکرن، دئەقی بریاریدا ئەمریکا دقیت (۱۱۱,۴۱۶) پەنابەرانا بۆ سالا ۱۹۸۰ لسه رانسەری جیهانی وەرگرت، لدۆر پۆژەلاتا نافین دانیلْسۆنی ئاماژە ب ئەقی چەندی دا لدویف بریار ی پیدقییه (۲۰۰۰) کەس ژ پۆژەلاتا نافین بهینه وەرگرتن (ب مەرجهکی تا نافەرasta سالا ۱۹۸۰) ۵۰۰ کەس بهینه وەرگرتن، ئەف ژمارە دا بۆ چەند گروویپن نەتەوێ وەک کوردان ل ئێرانی هینه تەرخانکرن و ئەوی خویا کر پیدقییه کارگیریا کارتەری لدویف بنەمایین سیاسەتا خو یا مافین مروقی سەرەدەریی دگەل دۆزا کوردی بکەت و پۆژەیه کا باش یا پەنابەرین کورد وەرگرت، چونکی ئێرانی سیاسەتەکا تۆند یا سەرکوتکرن و فەگۆهاستنی ب دژی ئەوان بکارهینایە (Congressional Record-House, June ۱۰, ۱۹۸۰).

ژ دەرئەنجامی ئەقی چەندی ل ۱۰ خزیرانا ۱۹۸۰، خومەینی بایەننامەیه ک بۆ پارێزگەر، دامو دەزگەهین نافخویی فڕیکر و تیدا دیارکر ئێران تووشی دوو ئاریشهیان بوو: ئیک، ئاریشهیا پلانتین کوردان (ب تایبەتی ئەمریکا) تارادەیهکی سنووردارکری و مەترسدار بوون، چونکی خومەینی هزردکر ئەمریکا پشتهقانییا کوردان دکر. دوو، «نەبوونا ئیکگرتن» و «ئاریشهیان» ل ئێرانی. دهمان بهیاننامەدا خومەینی خویاکربوو ئەگەر ئێهەمی ئاریشهین ئێرانی بەردەوامبوونا شەرپان دناقبەرا حکومەتا نافەندی یا ئێرانی و نەتەوێن دی مینا عەرەب، تۆرکمان و کوردان ئەوین داخووازا حوکمی ئۆتۆنۆمی دکر بوون (Congressional Research Service, May ۱, ۱۹۸۱, ۲۰۵). دئەقی چوارچوو فەیدا، وەزارەتا دەرڤە یا ئەمریکا دا دیارکرن پیدقییه لسه ر ئاستی دەرەکی ئەمریکا خو نیزیکی پەنابەرین ئێرانی ئەوین ل ئەمریکا و ئەوروپا دژیان بکەت. هەر وەسا لسه ر ئاستی نەتەوێیان پیدقییه ئەمریکا خو نیزیکی هەندەک یان هەمی نەتەوێن ل ئێرانی دژیان وەک ئازەربایجانی، کورد، قەشقایی، تۆرکمان، عەرەب و بەلۆجیان بکەت. لسه ر ئاستی سەرکردەیان پیدقییه ئەمریکا خو

نێزیککی سەرکردەین سیاسی یێن دیار دناڤخوویی ئێرانی دا ئەڤجا چ ئەوین دگەل حکومەتی یان دژی حکومەتی ژ ئەوان سەرکردەین کورد بکەت (Department of State, Undated June ١٩٨٠).

پشتی بەیاننامەیا خومەینی یا ١٠ خزیرانی بەلاڤبووی، ئیدی هیزین ئێرانی هیرشین خۆ بو سەر دەڤەرین کوردی بەرفەرەتکرن و ب هەمی جوړین چەکی و هیزان هیرشکرە بو سەر بنگەهین هیزین پێشمەرگە و زیانین کاریگەر لیدان و نهچاربوون خۆ ژ گەلەک باژێران ڤه‌کێشن، بو وینه، ل ١١ خزیرانا ١٩٨٠ ڤه‌ماندی هیزا پیاده یا (٢٨) یا هیزین ئێرانی راگه‌هاند هیزین له‌شکەری ئێرانی، سوپایی پاسداران دگەل هیزین پێشمەرگەیین مۆسلمان کونترۆل لسه‌ر باژێرێ مەریوان ل کوردستانی کریمه‌، ل ئەوی دەمیدا ڤه‌ماندی هیزا (٢٨) داخواز ژ خەلکی باژێرێ مەریوان کر «هیزین ب دژی شوڤه‌شی» و «پشته‌ڤانین ئەمریکا»، واتە هیزین پێشمەرگە ئەوین شه‌رێ هیزین ئێرانی ل دەڤه‌ری دکر ژ باژێری دەر بکەن (Congressional Research Service, May ١, ١٩٨١). به‌لێ خەلکی مەریوان چ گرنگی ب ئەڤی داخوازا هیزین ئێرانی نه‌کر و لسه‌ر پشته‌ڤانیکرنا هیزین پێشمەرگە بەرده‌وام بوون.

ل ١٣ خزیرانا ١٩٨٠، هیزین ئێرانی ب ڤۆکه‌یین فانتۆمین ((F-٤ یێن شه‌ری هیرشکرە سەر چەند دەڤه‌رین کوردی وه‌ک باژێرێ بانه‌ و سنه‌، ل ئەوی دەمی کوردان دگوتە ئەوان موشه‌کین هیزین ئێرانی ب ڤۆکه‌یان دەڤه‌رین ئەوان پی توپباران دکر «نۆرا ئەڤغانی»، هەر ژ دەستپیکا پرویدانا شه‌رێ دناڤه‌را هیزین پێشمەرگە و هیزین ئێرانی نێزیککی (٤٠) هزار که‌س ژ باژێرین سنه‌ و سه‌قز ئاواره‌ی باژێرێ بوکان ببوون و بەرده‌وام خەلک ژ گوند و باژێران ئاواره‌ دبوون، دگه‌رماتییا هیرش و توپبارانکرنا هیزین ئێرانی بو سەر دەڤه‌ری کوردی سه‌روکێ ئێرانی به‌نی سه‌دری راگه‌هاند: «کورد ب دژی شوڤه‌شی بوون» و ب پشته‌ڤانیا ئەمریکا، سه‌روکێ عێراقی سه‌دام حسینی و به‌رپرسی له‌شکەری یێن سه‌رده‌می شاهی دڤیا کوده‌تایه‌کی ب دژی ده‌سته‌لاتا تاران ئەنجامبده‌ن، هه‌روه‌سا راگه‌هاندنا ئێرانی دا دیارکرن: «داخوازه‌رین ئوتۆنۆمیا کوردی باوه‌ری ب خۆدی نینه‌ مارکیسی، جوهری و کافرن و باوه‌رییه‌کا موکۆم ب ئەمریکا هه‌یه‌» (McGirk, June ١٣, ١٩٨٠). ژبه‌ره‌ندی ب ڤه‌مانا خومەینی

شەڕی دەركرنا ئەوان ل ئێرانێ دەستپێكریه و پیدفیه نفسی ئەشان جوړه مروّغان
لسەر ئەردی ئێرانێ نەمینیت (CIA, July ۲۹, ۱۹۸۰).

ژلای خۆفه ژى خومهینی و حکومهتا ئێرانێ راگههاند ئەمریکا پشتەفانییا کوردان
دکەت، داکو کوردستانا عێراقی، تۆرکیا، سۆریا و ئێرانێ بکەن ئیک و دەولهتەک
کوردی لدویف بهرژهوهندییین خو دروست بکەت و لدویف راپورتین پوژنامەیا
ئەمریکی (کریستیان ساینس مونیتور The Christian Science Monitor)^(۳۱)
بەلگەنامەیان ب شیوهیهکی ئاشکەرا دیارکریه، نە ئازانسا ههوالگیریا ئەمریکا CIA،
نە عێراقی و نە چ دەولهتین پوژنایای هاریکارییین لەشکەری و ئابووری پیشکیشی
کوردان نەدکرن، هەرچهواوبت بەردهوام خومهینی و راگههاندنا ئێرانێ بەلافەدەر،
هیزین بیانی هاریکارییا کوردان ل چایان دکر. ژلایهکی دیفه شیخ عیزه دینی
حوسهینی دایه دیارکرن: «بەرۆفاژی تۆمەت و بانگەشهیین حکومهتا تاران پارتین
سیاسی یین کوردی چ ئارمانجین دروستکرنا کیانهکی سەر به خو و دروستکرنا دەولهتەک
کوردی دگەل ملیۆن کوردین عێراق، سۆریا، تۆرکیا و ئیکهتیا سۆقیهت نین»؛ درێژه
پیدانا پهقیین خۆدا حوسهینی خویاگریه: «مە دقیت دگەل ئێرانێ بمین و چ گوومان
دەربارهی ئەقی چەندی نین» هه وره سا گوتبوو: «خو ئەگەر سەرۆکی ئێرانێ بهی
سەدر داخواییین مە یین حوکمی خۆپریفه برنی قەبیل بکەت یان بەردهوامیی ب
شەری بدەت، ئەمی بەردهوامیی ب شەری مافین خو دەین هەتا چ پارچین نانی
دەستین مەدا نەمین» (McGirk, June ۱۳, ۱۹۸۰). ل ئەقیری ب شیوهیهکی ئاشکەرا
دیار دبیت، په یوهندیین دەرڤه یین سەرکردایهتیا کوردی ل پوژهلاتی کوردستانێ زۆر
لاوازیوون و ژبلی عێراقی په یوهندی دگەل چ وهلاتین زلھیز نەبوون، ئەف چەندە بو
سروشتی خو گریدان و گونجاندنا لایهتین سیاسی یین کوردی ب سۆقیهتفه دزقريت.

ل ۲۲ خزیرانا ۱۹۸۰، (۴) کەس ب ناڤی (عەبدولرەحمان جواهری، ئەسەد ئەشعەری،
مختار چکشی و بورهان باجلان) ژلای دادگهها شوڤه شیڤه ل باژیری سنه ب تۆمەتا
پشتەفانیکرن و هاریکاریکرن کۆمەلی و PDKI و سیخوریکنی بو ئەمریکا هاتنه

(۲۶) پوژنامەیا کریستیان ساینس مونیتور ل سال ۱۹۸۰ وهک پوژنامەیهک پوژانه ژلای (ماری بهیکەر
ئیدی Mary Baker Eddy) فه ل بوستن ل ئەمریکا هاتیه بەلافکرن و نوکه وهک ریکخواوهکا نیڤدهولهتی
یا دەنگ و باسان دهیته نیاسین (The Christian Monitor, <https://www.csmonitor.com/About>)

سیداره دان، ههروه سا سه روکئی هیزین دادگه ها ئیسلامی یا ئیرانی راگه هاند ژئه گهری هه بوونا گومانا په یوه ندییاں دگه ل ئه ندامین KDPI، پشته فائین شاهی و چریکه فیدائین (۲۷) ئه فسه رین ئیرانی هاتبوونه گرتن. لدویف بهرپر سین دادگه ها ئیسلامی (۱۰۰) په دارین دی یین ئیرانی ب هه مان تۆمه تا سیخوریکرن و پشته فانیکرنا کوردان هاتبوونه گرتن و (۱۵۰) یین دبن چافدیژفه بوون. پشتی هیزین کوردی بنگه هین ته له فزیون، رادیو، برۆسکه یه ک و خزمه تگوزاریین تیلیگرافی ل (هارتوزان) ل کرماشان ژنافرین جاره ک دی هاتبوونه دروستکرنقه، ههروه سا پشتی ئه فئی چه ندی ئیدی حکومه تا ئیرانی دقیا پیگه هین خو ل ده فیه رین کوردستان یین هه ستیار به یز بکه ت (خبرنامه ی کومه له، ۱۳۵۹/۸/۲۳؛ Congressional Research Service, May ۱, ۱۹۸۱).

ب ئه فئی چه ندی ل ۲۵ خزی رانا ۱۹۸۰ ل ده می خومه نی گوتاره ک بو کریکاران ل تاران پیشکیشکری تیدا په خنه ین به یز ل ئه مریکا گرتن، و ب «مایتیکرنا کارووبارین نافخوین ئیرانیدا» و «پشته فانیکرنا هیزین کوردی» تۆمه تبار کر و دا پونکرن: «ئهمریکا ئاریشه یان ل ئیرانی دورست دکه ت، پشته فانییا لابه نین سیاسی و شوپه سین نه ته وه یین دناف ئیرانیدا ژ ئه وان کوردان دکه ت»، ژبه ر هند ی به رده وام شه ر دناقه را گروپین سیاسی، نه ته وه و خویشاندهراندا په یدا دبن (Congressional Research Service, May ۱, ۱۹۸۱). ژلایه کئی دیقه حکومه تا تاران ب ته مامی وه سا تیگه هشتبوو نه بتنی ئه مریکا پشته فانییا کوردان دکه ت، به روفاژی چه ندین ده وله تین دی یین زله یز ژی وه ک فیه رنسا و سو فیه ت ب ریکا عیراقی هاریکاری پیشکیشی هیزین پیشمه رگه ی دکرن. له ورا ل ۲۷ خزی رانی بالیوزی ئیرانی ل موسکو (مه مه د موکری ۱۹۷۹-۱۹۸۳) داخواز ژ سو فیه ت کر هاریکاریین خو یین له شکهری بو عیراقی راگریت و ب ئاشکه رای دیارکر، چونکی ئه و چه کئی سو فیه تی ب دژی ئیرانی ده یته بکاره یان و هیزین شوپه شگیر ب تاییه تی بو کوردان و عه ره بان ل ئیرانی ده یته په وانه کرن. گومانا هناردنا چه کی ژلاین سو فیه تفه بو کوردان ئالوزی ئیخستن دپه یوه ندیین دناقه را موسکو و تاراندا و تاران دیلوماتکاره کئی سو فیه ت ب بهانه یا سیخوریکرنی بو کوردان ده رکر، ده مه مان ده مدا داخواز ژ سو فیه ت کر ژمارا کارمه ندین خو ل بالیوزخانه یا خو ل ئیرانی کیم بکه ت (ПАВЛОВА, ۲۰۲۲, ۱۰۶; The Washington Post, August ۹, ۱۹۸۰).

ل ئەوی دەمی مژارا پشتهفانیکرنا ئەمریکا بۆ کوردان دناف دامو دەزگەهین ئێران دا رەنگفەدابوو، ئەف چەندە ژێ بۆ هەبوونا گرته دیپلۆمکارین ئەمریکا ل ئێران و بەردەوامییا دژایەتیکرنا هیزین کوردی بۆ ئێران دزفریت، لەوێ ئێران بەردەوام هزر دکر ب پشتهفانییا دەرەکی ب تایبەتی یا ئەمریکا کوردان نەدشیان بۆ ماوێهکی درێژ دژایەتییا تاران بکەن، ئەف چەندە بۆ ئەگرێ هندی، ل ۲۵ خزیرانی ئەنجوومەنی ئێران ئەفی چەندی خویا بکەت:» ئەم نوونەرین ئەنجوومەنی ئیسلامی سۆپاسیا هەول و تیکۆشینا هیزین لەشکەری، پاسداران و پێشمەرگەیین مۆسلمان و ئەوان کەسان یین دینافی پاقزکرن و سەرکوتکرنا دۆزمنان ل کوردستانی و هەمی دەرەیین کوردنیش خەباتکری دکەین و داخوای ژ بەرپرسان دکەین هەمی دەرەیین کوردستانی ب پراوەستییا پاقز بکەن، تا ئازادی ل دەرەیین کوردی بەرقرار دبیت و پیدفیه خەلکی کوردستانی پشتهفانییا هیزین پاسداران، پێشمەرگەیین مۆسلمانان و هیزین لەشکەری ب دژی پشتهفانیین شەیتانی مەزن بکەن، چونکی ئەو مژووویل پاراستن و ئافاکرنا دەرەژی نە» (اطلاعات، ۱۳۵۹/۵/۶). ب ئەفی شیوهی دیار دبیت، نەبتنی خومەینی گومانا پشتهفانیکرنا ئەمریکا بۆ کوردان ل ئێران هەبوو، بەرۆقازی ئەنجوومەنی ئیسلامی یی ئێران ب هەمی باوەرییا خۆفە هزر دکر ئەمریکا پشتهفانییا کوردان دکر، لەوێا دبیانامەیا خۆدا داخوای ژ ئافەرن هیزین کوردی ل دەرەیین کوردنشین دکر.

دئەوی ماوێدا کوردان ب هەمی هیز و شیانین خۆفە هەولیدا ب پیکین شەری و ئاشتییی مافین خو یین نەتەوهیی ل ئێران بدەستفەبینن، ب ئەفی چەندی شەڕین تۆند دنافەرا هیزین کوردی و ئێرانیدا پویدا بوون، زیانین کاریگەر ب هیزین ئێران کەفتبوون، دئەنجامدا پتر دۆزا کوردی مەترسی ئیخستبوونە سەر ئێران و خومەینی ئەمریکا ب پشتهفانییا کوردان تۆمەتبار دکر و دیاردکر ئەمریکا ب پشتهفانییا عیراق و ئیسراییلی هاریکاریان پیشکیشی کوردان دکەن، داکو ئێران لدویف بەرژەوهندیین خۆ دابەش بکەت، لەوێا ب پیکا فەتوا جیهادی فەرمان ل هیزین ئێران دکر کوردستانی ژ هیزین کوردی پاقز بکەن و هیزین ئێران سیاسەتا ئەمریکا ل قیتنام پەرەوگری ب شیوهیەکی تۆندتر مەرامبەری کوردان ل ئێران بکار دەینا، ژئەنجامی ئەفی چەندی زیانین گیانی و ماددەیی ب کوردان کەفتن و کوردستان ب قیتناما ئێران هاتە وسفکرن. مەرامبەری کریار و تۆمەتین ئێران ب دژی کوردان بتنی ئەمریکا

دۆیفچوونا مەترسییا دۆزا کوردی لسەر گرتە دیپلۆماتکارین خۆدکر، لەو پرا واشنتۆن
بتنی ددا دیارکرن ب هیچ پەنگەکی مایتیکرنی دپرسین نافخۆیین ئیرانییدا ناکەت و
دخواست ئیران پرسین خۆ ب شیۆهیهکی ئاشتییانە چارەسەر بکەت.

تەوهری دووی

دۆزا کوردی دناقبەرا گۆرانکاریین سیاسەتائیران و ئەمەریکا

دا تیرمەھا - چریا دووی ۱۹۸۰

دەمی دانوستاندن دناقبەرا نوونەرین کوردان و حکومەتائیرانییدا بۆ گەهشتنا ریککەفتنامەکی لدۆر داخوایین حوکمی ئۆتۆنۆمی یین کوردان دهااتنە کرن و خو وەختی ئاگرەستەک دناقبەرا هەر دوو لایەنان دا دهااتە مۆرکرن ژێ شەر دناقبەرا کوردان و هیژین ئیرانی دا بەردەوام بوون، لەوێ ل ۱ تیرمەھا ۱۹۸۰ شەرەکی سەخت و بەرفەرەھ دناقبەرا هیژین کوردی و لەشکەرێ ئیرانی ب پشتهفانییا هیژین عیراقی ل نێزیک کرماشان پویدا. هیژین کوردی ب شیوەیەکی بهیژ بەرسنگی هیژین ئیرانی گرت، ل ئەوی دەمی سەرۆکی ئیرانی بەنی سەدری خوایکر ب پلانەکا ریکخستی CIA پشتهفانییا کوردان ب دژی تاران دکەت، هەروەسا ل ۲ تیرمەھی بەنی سەدری دا دیارکرن ئەمەریکا دقیت ((بنگەهین سیاسی و سەربازی)) بۆ دۆژمنین شۆرەشی کوردان ئەوین پشتهبەستن ل سەر هەقەیمانان بۆ پەیدا کرنا نەئارامیی ل ئیران دکەن دروست بکەت، بەنی سەدری دایە دیارکرن گرتگرتین پلانا ئەمەریکا ب دژی ئیرانی دورپچا ئابووری و پشتهفانی کرنا کوردان نە و مەرەما سەرەکیا ئەمەریکا ئەو بۆ نەهیلێت کەرستی خاف و چەکی یەدەک بگەهیتە ئیرانی. بەرۆقازی ئیرانی چەک ب شیوەیەکی نەراستەوخو وەرگرت و بەنی سەدری بۆ رۆژنامەیا فەرەنسی لۆمۆندە دا ئاشکەراکرن ئارمانجا سەرەکیا ئەمەریکا ژناقبەرا ئەوی بوو. هەروەسا بەنی سەدری پونکربوو ئارمانجا هەقەیمانین ئەمەریکا کوردان ژناقبەرا خومەینی ئەوی ب «فەرمانەک ئایینی» داخوای ژ خزمەتکار، پارتا کۆمارا ئیسلامی یا ئایەتۆللا بەهشتی و (حزب الله) کری هیژیشی بکەن سەر کوردان و مجاهدین خلق بوو (Sadr & Deniau, ۱۹۹۱); Congressional Research Service, ۱ May ۱۹۸۱).

(۲۶۲) حزب الله ئیرانی ل سەر دەمی شۆرەشا گەلین ئیرانی بۆ پشتهفانی کرنا خومەینی هاتبوو دروستکرن (عبدالعلاق، ۲۰۱۵، ۱۲۰؛ ابومغلی، ۱۹۸۳، ۱۳۳).

ژ به‌ر ئه‌وان گومانین ل ده‌ف ئیرانی ده‌رباره‌ی پشته‌فانییا ئه‌مریکا بۆ کوردان و چه‌ندین پرسین دی په‌یدا بووین و بووین ئه‌گه‌ری تیکچوونا په‌یوه‌ندیین هه‌ر دوو وه‌لاتان و بۆ چاره‌سه‌ر کرنا ئه‌فان ئاریشه‌یان چه‌ند ئه‌ندامین ئه‌نجومه‌نی نوونه‌رائی ئه‌مریکا وه‌ک ئه‌ندامی ویلایه‌تا ئوهايو (تینیسۆن گۆیه‌ر ٣ کانوونا دووی ١٩٧٣-١٢ نیسانا ١٩٨١ Tennyson Guyer) نامه‌یه‌ک بۆ سه‌رۆکی په‌رله‌مانی ئیرانی ب وه‌کاله‌ت (یه‌دولّا سه‌حابی) و ئه‌ندامین په‌رله‌مانی ئیرانی فڕیکر، و پونکریوو ئه‌فه‌ل ده‌مه‌کێدایه نه‌ته‌وه‌یین ئازادیخوازین ئیرانی مینا کوردان که‌فتینه به‌ر مه‌ترسیا هی‌رشین هی‌زین ده‌سته‌ه‌لاتا خو، ده‌به‌رژه‌وه‌ندییا ئه‌مریکا و ئیرانی دایه ئه‌فان ئاریشه‌یین ترسناک چاره‌سه‌ر بکه‌ن، داکو به‌رسنگی ئه‌وان مه‌ترسیان بگرن یین بووینه هی‌رش بۆ سه‌ر ئاشتیا ئیرانی (Department of State, July ٢, ١٩٨٠). ب ئه‌فی په‌نگی ئاشکه‌را دبیت، ئه‌فان ئه‌ندامین ئه‌نجومه‌نی نوونه‌رائی ئه‌مریکا دیارکریه‌ پیدفیه به‌رپرسین ئه‌مریکا و ئیرانی لسه‌ر میزا دانوستاندنا کۆمبن، و ئاریشه‌یین خو ب شیوه‌یه‌کی دیپلۆماسی چاره‌سه‌ر بکه‌ن، چونکی ئاریشه‌یین ئیرانی ژ ئه‌وان دۆزا کوردی نه‌بتنی مه‌ترسی ئیخستبوویه سه‌ر ئاسایشا ئیرانی به‌لکو ده‌قه‌ری ب گشتی.

ژقه‌رژا ترسناکبوونا پێشهاتین سیاسی ل ده‌قه‌رین کوردی کاودانین ئیرانی زۆر تیکچوون و ئه‌مریکا که‌له‌ک ژێ دترسیا و ل ١٨ تیرمه‌ها ١٩٨٠ ئه‌ندامی NSC گاری سکی بۆ به‌رپرسی NSC برژینسکی دا خویاکرن پێشهاتین سیاسی یین ئیرانی زۆر ب مه‌ترسی که‌فتینه، و دبیت دماوه‌یی چه‌ند هه‌یفه‌کین دیدا ژبن کونترۆل تاران ده‌رکه‌فن و هه‌فرکییا ئه‌مریکا و ئیرانی بکه‌ن، ل دووماهیی گاری سکی ئاشکه‌را کریه دبیت هنده‌ک چالاکیین نه‌پازیبوونان دناف ئیرانی و ب هاریکاریا گروپین ئۆپۆزیسیۆنی یین ده‌رفه‌ ب تایبه‌قی پارتین سیاسی یین کوردی ل عێراقی بۆ دابه‌شکرنا ئیرانی به‌ینه ئه‌نجامدان، و حکومه‌ته‌کی ل جه‌ی رژیما تاران دروست بکه‌ن. سه‌ره‌رای هندی نشیانین دروستکرنا حکومه‌ته‌کا ب ئه‌فی په‌نگی ل ئه‌وی ده‌می دا سنووردارکریینه و نیشانه‌یین سه‌رکه‌فتنا بزافه‌کا ب ئه‌فی شیوه‌ی ل کوردستان و ژیفه‌کرنا کوردان ژ ئیرانی نمونه‌ین به‌رچافن و پیدفیه نه‌هینه پشتگو هافیتن (NSC, July ١٨, ١٩٨٠). ل ئه‌فیری ب شیوه‌یه‌کی ئاشکه‌را دیاردبیت، ئه‌مریکا هی‌چ باوه‌ری ب شیانین هی‌زین کوردی نه‌بوو، له‌ورا نه‌دقیا خو نیزیکی کوردان بکه‌ت.

ل ۱۹ تیرمەهەیی ھێزێن ئێرانی ھێرشکرە سەر ھێزێن KDPI ل دەفەرێن ب سەر باژێرێ ئۆرمیئە. ل ۲۰ تیرمەهەیی پتر پێشھاتێن پرویدانا شەری دناقبەرا عێراق- ئێرانیدا خۆش ببوون و دۆزا کوردی ببوو ئالافەک سیاسی دناقبەرا ھەر دوو ئالیاندا، چونکی کا چەوا بەردەوام خومەینی دگوت ئەمریکا ھاریکارییا پێشکێشی کوردان بو دژایەتیکرنا پڕژیم ئێرانی دکەت، ب ھەمان شیوە تاران ددا دیارکرن حکومەتا عێراقی ب پەنگەکی بەردەوام ھاریکارییا کوردان ب دژی ئێرانی دکەت (Congressional Research Service, ۱ May ۱۹۸۱). دئەوی ماوەیدا بابەتی پشەقانیکرنا ئەمریکا بو کوردان ببوو بابەتی سەرەکی یێن مژارێن راگەھاندنا ئێرانی و ددا پروونکرن کورد کپیکرتی و دیقەلانکێن ئەمریکانن وب پارەیهکی کیم بو بەرژەوہندییێن ئەمریکا کاردکەن، دئەفی بیافیدا ل ۲۱ تیرمەھا ۱۹۸۰ پۆژنامەیا اطلاعات راگەھاند ئەمریکا ب پیکا (ھەقەیمانییا ناتۆ) (۹) ملیۆن دۆلار بو ھێزێن کوردی ب تایبەتی KDPI یێن ھناردین، داکو پی شەری ب دژی ئێرانی بکەت و ھاریکارییا ئەمریکا بو ئازادکرنا دیپلۆماتکارێن ئەوێ بکەت (اطلاعات، ۲۰/۴/۱۳۵۹؛ رەسوولی، ۲۰۲۱، ۶۶). دمرامبەری ئەفی چەندییدا ژ رەخەکیقە قاسلمووی دا دیارکرن چ راستی بو ئەقان بانگەشەییێن راگەھاندنا ئێرانی نین، راگەھاندنا ئێرانی ب فەرمانیێن خومەینی ئەقان جوړە بانگەشەیان ب مەرەما ئارزاندنا ھەستی شیعیان ب دژی کوردان بەلافە دکەت و پاشی ئاماژە ب ئەفی چەندی دا:» ب پەنگەکی پروون دیارە سیاسەتا KDPI ل سەر بنەمایێن بی راوہستیان ب دژی ئیمپریالیزی و ب تایبەتی ب دژی ئیمپریالیزییا ئەمریکی ھاتییە دروستکرن، ئارمانجا سەرەکیا KDPI نەھیلانا پیگەھیێن دەستھەلاتا سەربازی، سیاسی، ئابووری و رەوشەنبیری یا ئیمپریالیزیی و ب تایبەتی ئیمپریالیزییا ئەمریکی یە ل ئێرانی و ئەقە (۳۵) سالا KDPI ئەفی سیاسەتی بی راوہستیان و دوو دلی ب دژی ھەبوونا ھەژموونا ئەمریکا ل ئەفی وەلاتی پەپرەو دکەت» (رەسوولی، ۲۰۲۱، ۶۷؛ حیسامی، ۱۹۹۹، ب، ۷، ۱۴۳). ژ قەرێژا ئەفی چەندی دیار دبیت ئەو ھەمی بەیاننامە و گوتگوتکیێن خومەینی و راگەھاندنا ئێرانی دەربارە ی پشەقانییا ئەمریکا بو کوردان بەلافەدکرن ب تەمامی دوویری راستیی بوون.

دبەرامبەردا واشنتۆن راگەھاند ژبلی ھاریکارییێن مروفایەتی مینا وەرگرتنا پەنابەرێن کورد ب ھیچ پەنگەکی ھاریکاری بو کوردان فرێنەکرینە ئێرانی (Сенников).

۲۰۱۹، ۸۰)، و بتنی کونگریس دۆمبوونین خۆدا گەلەک جاران هەولیدا حکومەتائەمەریکا پالبدەت داخوای ژ تاران بکەت سیاسەتائەمەریکا خۆ مەرامبەری کوردان ب گۆھۆریت، ریزی ل بنەمایین یاساین ئیقدەولەتی بگریت و مافین کوردان ب شیوەیەکی یەکسان دچوارچووقی ئێرانیدا بدەتە کوردان (Congressional Research Service، May ۱، ۱۹۸۱). ل ئەقیری ب ئاشکەرایە دیار دبیت ئەو تۆمەتین ئێرانی دەربارە ی هەبونا پەیوەندیان دناقبەرا کوردین پۆژەهلات و ئەمەریکا دا و پشەتەقانییا ئەمەریکا بۆ دۆزا کوردی ل ئێرانی دوویر بوون ژ راستیی و بتنی خومەینی ئەف چەندە دکر، داکو پشەتەقانییا خەلکی ئێرانی بدەستفەبیینیت و هەفرکییان دناقبەرا کوردین شیعی و سوونە دا دروست بکەت.

ل ئەوی وەختی CIA ب ریکا سیخۆرین خۆ ب هووری دۆیفچوونا پەوشا پشەتاتین سیاسی یین دەقەرین باکووری پۆژتاقایی ئێرانی و پەوشا گرته دیپلوماتکارین ئەمەریکا دکر، و ژبو گەنگەشەکرنا پەوشا ئێرانی و سیاسەتائەمەریکا مەرامبەری پشەتاتین ئێرانی، ل ۲۹ تیرمەهی رێقەبەری CIA تۆرنەری یاداشتنامەیک لژیئە نافونیشانین «بژاردەییـن سیاسەتەکا گونجای: ئێران Possible Policy Options: Iran» بۆ جیگری سەنتەری هەلسەنگاندنا نەتەوایی یی دەرفە یی CIA برۆس سی. کلارک و بەرپرسی ئۆپراسیۆنین CIA (جۆن دی. مەکماهۆنی John D. MacMahon ۱۱ شوباتا ۱۹۷۸-۲۰ کانوونا دووی ۱۹۸۰) فڕیکر و تیدا پروونکر پیدفییە ئەمەریکا ب شیوەیەکی ئاشکەرا بۆ گرووپین ب دژی خومەینی مینا کوردان دیار بکەت، واشتتۆن پشەتەقانا ئەوانە. پیدفییە ئەمەریکا ئامادەیییا خۆ بۆ چارەسەرکرنا ئاریشەیان ل جەنن هەولین سیاسی دیاربکەت، ئەگەر ئەو پشەتات ل ۵ چریا ئیککی هاتنە گۆھۆرین دی هینگی بۆ ئەمەریکا ب باشی خویا بیت چ دەستکەفتین سیاسی دئەقی چەندی دانین و باشتین ریک ئەو ئەمەریکا ئاریشەیان دگەل تاران چارەسەر بکەت (CIA، July ۲۹، ۱۹۸۰).

ل ۳۰ تیرمەهی (۱۸۷) ئەندامین ئەنجومەنی نوونەرانی ئەمەریکا نامەیک بۆ پەرلەمانی ئێرانی فڕیکر و تیدا ئاماژە ب مەترسییا پەوشا ئێرانی لدۆر بنییکرنا مافین مروقی ل دەقەرین کوردی ژلایی ئێرانفە دان و داخواز ژ کر ب شیوەیەکی ئاشتیانە ئەفان ئاریشەیان چارەسەر بکەت. دبەرامبەر دا سەرۆکی پەرلەمانی ئێرانی) عەلی ئەکبەر هاشمی رفسنجانی ۲۸ تیرمەها ۱۹۸۰-۳ تەباخا ۱۹۸۹) دا دیارکر ئەمەریکا

ئه گهری سهره کيا تیکچوونا پيشهاتین نافخوی یین ئیرانییه، چونکی ئه مریکا مایتیکرنی دپرسین نافخو یین ئیرانییدا ب مه ره ما پشته فانیکرنا دۆژمین کۆمارا ئیسلامی یاخیووین کورد دکهت و پیدقییه ئه مریکا پیزی ل ئاخ و سهره ره ریا ئیرانی بگریت (Congressional Research Service, May ۱, ۱۹۸۱; the New York Times, July ۳۱, ۱۹۸۰). ژلايه کي ديقه؛ ل ۳۰ تيرمه هی کونگریسی ئه مریکا نامهیه ک بو به رپرسی کاروبارین بالیوزخانه یا سوئسرا^(۲۶۳) ل تاران (مارکوس کایزه ری Marcus Kaiser) فریکر، و تیدا پروونکر بوو رفسنجانی راگه هاندیه ئه مریکا پشته فانییا گرووپین چه په وین چالاک ل کوردستان بو لاوازرنا شوپه شا ئیرانیان دکهت، به لی ئه ف چه نده دوویره ژ راستیی و بتنی ئه مریکا هزری ل قه دیتنا ریکان بو پرزگارکرنا گرته دیپلوماتکارین خو دکهت (Department of State, July ۳۰, ۱۹۸۰).

لدویف راپورتین دویقچوونا کونگریسی و حکومه تا ئه مریکا لدور ئه فی چه ندی دیاربوویه، ئه ف جو ره بهانه یا دوویربوون ژ راستیی و ب هیچ په نگه کی کوچکا سپی پشته فانییا کوردان ناکهت و دخوازیین ئیران پرسین خو یین نافخوی ب شیوهیه کی ئاشتیانه وب ریکین لیتگه هشتنی چاره سه ر بکهت (Congressional Research Service, May ۱, ۱۹۸۱). ب بهانه یا هه بوونا په یوه ندییاں دگه ل CIA ل ۳۱ تيرمه ها ۱۹۸۰ سوپای پاسداران سانسورین توند دانان سه ر گه شترنا ده قهرین کوردی یین لسه ر سنووری سوڤیهت و تورکیا، و دیارکر هه ر که سی دقیت بو ده قهری بجیت پیدقییه داخوازا ده ستویری ژ سوپای پاسداران بکهت، به روڤاژی هه ر ئیکی بی ده ستویری بجیت ئه وان ده قهران دی ب توندی هی نه سزادان (The New York Times, July ۳۱, ۱۹۸۰).

هه ژی گوته یه ئه مریکا دویقچوونا شیانین لایه نین سیاسی یین ئیرانی ئه وین شیانین ئه نجام دانا چالاکیین له شکه ری ب دژی هی زین حکومه تا ئیرانی هه ین دکر، دئهی بیاقیدا به رپرسی لیژنا هه لبژاردیه ئه نجوومه نی پیرانی ئه مریکا یی هه والگیری و نوونه ران بو ئیرانی (ویلیه م گرین میله ر William Green Miller چریا دووی ۱۹۷۹-۲۰ کانوونا دووی ۱۹۸۱) دیاداشتنامه یه کیدا دایه دیارکر، دانوستانده ک

(۲۶۳) ل ئه فی ده می دا سوئسرا ب لایه ن بو و پتر هه ولددا رۆلی خو دچاره سه رکرنا پرسین نێڤده وله تی دا بگیری، له ورا ئه مریکا دقا نوونه راتییا ئه و ل ئیرانی هه ولبدت پرسا گرته دیپلوماتکارین ئه مریکا دگه ل تاران چاره سه ر بکهت. قه کۆله ر.

دگەل کەسایەتی ئێرانی (سرشته‌زاده زەندی مستوفی) ئەنجام دایە و مستوفی بۆ دایە ئاشکەراکردن بۆ گروپێن لەشکەری ب تاییه‌تی هێزێن پێشمەرگەیی یێن پارێزێن کوردی و چریکە فیدائین ئەوین دناڤ ئێرانیدا دشیان کریارێن لەشکەری ئەنجامبەدن. هەرەسا گروپێن ب دژی خۆمەینی ب تاییه‌تی KDPI، کۆمەڵی و چریکە فیدائین شیانین هەین کۆنترۆلی ل سەر باکووری پوژتاقایی ئێرانی بکەن، مستوفی بۆ میلەری دایە پوونکردن، ئەگەر ئەمریکا بقییت دیپلۆماتکارێن ل ئێرانی رزگار بکەت یان فشاران بئێخیتە سەر دەسەلاتا ئێرانی تا نەچار بێت دانوستاندا دەر بارەیی چارەنقیستی گرتە دیپلۆماتکارێن ئەوێ دگەل ئەنجامبەدت، هینگی دیپدقییه ئەمریکا پەیوەندیان دگەل ئەفان گروپان دروست بکەت (Department of State, August ٦, ١٩٨٠).

پشتی ئەف چەندە بۆ وەزارەتا دەرڤەیا ئەمریکا هاتیە پوونکردن ئیدی ب هاریکاریا سیخوړین هەوالگیریا خۆ CIA ب شێوەیەکی زۆر ھۆشیار دۆبچوونا شیانین کوردان کر و ل ل ٧ تەباخا ١٩٨٠ وەزارەتا دەرڤە یا وەلاتی خۆ دا دیارکردن ب پەنگەکی ئاشکەرا هاتیە خۆیاکردن سۆڤیەت مەترسیا سەرەکییە بۆ سەر ئێرانی، چونکی سۆڤیەت بەردەوام هەول ددەت ب پێکا دەرڤەرین کوردی بەهێنە دناڤا ئێرانیدا و پیدقییه ئەمریکا ب ھووری دۆبچوونا مەترسیا سۆڤیەت ل سەر ئێرانی بکەن (Congressional Research Service, May ١, ١٩٨١). ژبەر ھندی ل ٨ تەباخی ئەندامین NSC (فریتز دبیو. ئیرمارت Fritz. W. Ermarth ١٩٧٨-١٩٨٠) (وراویژکاری تاییه‌تی وەزیری دەرڤە یێ ئەمریکا بۆ کاروبارین سۆڤیەت (مارشال دارو شولمان Mar-shall Darrow Shulman ١٩١٦-٢٠٠٧) بۆ بەرپرسی NSC برژینسکی و جیگری ئەوی دەقیقید لۆرینس ئاروون دا دیارکردن یا گرنگە ئەمریکا دەست ب ھەوێکا دبلۆماسیا سیاسی ب ئارمانجا دەستنیشانکرنا مەترسیین سۆڤیەت ب پێکا کوردان ل سەر ئێرانی بکەت (NSC, August ٨, ١٩٨٠).

ئێرانی پراگەھاند ئەمریکا و سۆڤیەت کوردان بۆ بەرژەوێندیین خۆ ب دژی ئێرانی بکار دەھینن، و ژئەنجامی ئەفی چەندی ل ٩ تەباخی هێزێن ئێرانی ل باژیری مەھاباد ھێشکرە سەر هێزێن چریکە و چەندین کەس ژێ گرتبوون (یارئەحمەد، ٢٠١٧، ٢٣٩). هینگی سۆڤیەت چەک بۆ عێراقی فریکر دکر و حکومەتا بەغدا ئەو چەک پێشکشی

کوردان ل ئێران دکر و ئارمانجا سەرەکیا عێراقی ژێهفی چەندی ئەو بوو فشاران بێخە سەر ئێران دا ئارێشەیین خۆ یین سنووری دگەل عێراقی چارەسەر بکەت، لەوێرە بایۆزێ ئێران ل مۆسکو محەمەد مۆکری بۆ رۆژنامەیا واشتۆن پۆست ئەف چەندە دا دیارکرن:» ئەگەر سۆفیهت پەوانە کرنا هاریکارییین خۆ یین چەکی بۆ عێراقی نەپراوەستینیت من گۆمانا هە ی وەک بایۆز ل ئەفیری مینم، چونکی دی بیتە ئەگەر ئێکچوونا پەیوەندییین تاران و مۆسکو» (NSC, August ٢٩, ١٩٨٠, The Wash- ington Post, August ٩, ١٩٨٠, ПАВЛОВА, ٢٠٢٢, ٩٩-١٠٦). راکە هاندنا ئێران بە لافە کربوو، چەندی کوردان دیبافی سیخوێکرنیدا بۆ دۆیچوونا پێشەاتین دەفەرین کوردی هاریکاریا ئەمریکا دکر، ژبەر هندی ل ١٢ تەباخی هیزین لەشکەر ئێران و سۆپایی پاسداران دا شپۆفە کرن (١٥٥) کوردین پشتهفانین ئەمریکا ل نێزیک باژێری بانە دۆپۆراسیۆنەکا هەفەشدا کوشتبوون، و دا پوونکرن ئەگەر کورد پەیوەندییین خۆ دگەل ئەمریکا نەپراوەستین دی ب تۆندی هیئە کوشت و ژنافەرن (-Congressition al Research Service, May ١, ١٩٨١). دبیت زیدەرەوی دئەفی چەندی هاتیتە کرن و هیزین ئێران تۆمەت بۆ کوردان جێکربن و ب بهانی ئەفی چەندی سیدارەدابن، چونکی کوردان ب بەردەوامی دژایەتیا ئەمریکا دکر.

لژیر سیبەرا ئەفی چەندی ب پەنگەکی زۆر پوون ئاشکەرا دبیت، شەپین دەستپیکا هەیفە تەباخی دا نەبتنی زیان ب هیزین کوردی کەفتبوون، بەرۆفاژی زیانین کاریگەر ب هیزین ئێران ژێ کەفتبوون، ژێگەر ئێوان زیانین هەستیارین ب هیزین ئێران کەفتین حکومەتا ئێران دابوو دیارکرن هیچ گۆمان د ئەفی چەندی نین، کو سۆفیهت و ئەمریکا دگەل وەلاتین هەریمی ب تایبەتی ئیسراییل و عێراقی هاریکاریا کوردان دەپرش و شەپین ئەواندا ب دژی ئێران دکر، ژبەر هندی ل ١٣ تەباخا ١٩٨٠ ئازانسە دەنگو باسین حکومەتا ئێران راکە هاند وەزیری دەرە یی ئێران قۆتێزادەیی نامەیهک بۆ وەزیری دەرە یی سۆفیهت (ئاندریی ئەندریفیچ گرومیکو ١٥ شوباتا ١٩٥٧- ٢ تیرمەها ١٩٨٥ Andrei Andreyevich Gromyko) فڕیکریه، و تیدا حکومەتا سۆفیهت ب پەوانە کرنا هاریکارییین لەشکەری و ئابووری بۆ کوردان تۆمەتبار کریه، هەرەسا خۆیاکریه سۆفیهت دقیت شۆرەشا ئێران ب ریکا تۆدە و کوردان ژناقبەت، ژلایی خۆفە سۆفیهت ئەف تۆمەتە پەتکربوون. دەرەمبەردا

واشتۆن ژى دا دیارکرن ژبەر پاراستنا ژيانا گرتە دیپلوماتکارین خوۆ حکومەتا ئەمەریکا ب هیچ پەنگەکی هاریکاری پیشکیشی کوردان نەکرینە، بەرۆقژای ب هەمی شیانین خوۆ هەولداینە کیشەیین ئێران ب پیکین ئاشتیانە بهینە چارەسەرکرن. هەرچەوابیت، سەرەرای ئەوئ سیاسەتا تۆندا ئێران مەرامبەری کوردان پەپەرەدوکر هیشتا کورد ل سەر خەباتا خوۆ بەردەوام بوون، و مەترسی ب پیکا کریارین لەشکەری دکرە سەر حکومەتا تاران، لەوړا ١٣ تەباخا ١٩٨٠ رادیویا تاران راگەهاند هیژین کوردی ب چەکی ئەمریکی هیژشکریه سەر بنگەهەکی سوپای پاسداران ل ئۆرمیه و زیاتین سەخت ل پاسداران داینە، و ئەقە ئەوئ چەندی دگەهینت ئەمریکا یا ل پشت هیژشین کوردان یین ب دژی هیژین ئێران ل دەقەرین باکووری رۆژئافایی ئێران دەینە ئەنجامدان (Congressional Research Service, May ١, ١٩٨١).

هەژى گوتنییه ل ئەوی دەمی پتر ئەمریکا دیبائی مافین مروقی دا بەرێخوڤا پەوشا پیشهاتین سیاسی ل ئێران، لەوړا ل ١٥ تەباخی وەزارەتا دەرفەیا ئەمریکا راگەهاند (١٣٠٠) فیزە دیبائی «هاریکارییین مروقیهتی» دا ب ئێرانیان هاتبونەدان و هەندەک ژ ئەوان کورد بوون. ئەقئ چەندی پتر گومان لەدەف ئێران دەربارە پشتهفانی ئەمریکا بو کوردان پەیداکر، ل هەمان رۆژ رادیویا تاران راگەهاند شەر دناقبەرا هیژین کوردی و سوپای پاسداراندا ل نیزیکی باژیری بانە پرویداینە، ل ئەوی وەختی ئەقئ رادیوی پراگەهاند (٦٧) کریگرتیین ئەمریکی، واتە کورد هاتبونە کوشتن و کوردان فرۆکەکا هەلیکۆپتەر یا هیژین حکومەتا ئێران ئیخستبوویه خواری (Con- gressional Research Service, May ١, ١٩٨١). پشتی هیژین کوردی ئەق فرۆکەیا هیژین ئێران ئیخستیه خواری ئیدی ب تەمامی بو حکومەتا ئێران دیاربوو ئەمریکا و هەقەیمانین سوقیهت ب پیکا عیراق چەکی پیشکەفتی ب تایهتی چەکی ب دژی فرۆکەیان پیشکیشی هیژین کوردی دکر. ژبەر هندی خومەینی بەیاننامەیهک بەلەز لژیر نافئ (شەری پیرۆز- جیهاد) بەلاقەکر، و تیدا داخواز ژ هەمی هیژین ب سەر حکومەتا ئێرانئقە کر پیدقیه ب زیرین وەخت کوردستانی ژ «کۆمیونیزم و شەیتانین بی باوەر و کافران» پاقر بکەن. ب ئەقئ چەندی ل ١٦ تەباخی سوپای پاسداران دگەل هیژین دی یین لەشکەری ئێران و پیشمەرگەیین مۆسلمان ی ب سەر حکومەتا تارانقە دەست ب ئۆپۆراسیۆنەکا هەقشک ب دژی هیژین کوردی ل

نێزیکى باژێرى مەریوان کر، ئەف ئۆپراسیۆنین ئێرانى تا ۲۱ تەباخا ۱۹۸۰ بەردەوام بوو و زیاتین کارەساتبار ب کوردان کەفتن (راضی، ۲۰۱۲، ۲۵۶؛ سەرى الدین، ۲۰۱۸، ج ۲، ۳۴۳). لژیەر فەرێژا ئەفان پێشەهاتان دیاردبیت، هێشتا خومەینى هەزدکر ئەمریکا و سۆفیەت پشەقانییا کوردان دکر و دۆزا کوردی ب دۆژمنا سەرەکی و مەترسی ل سەر کۆمارى ئیسلامى دزانى و ل هەندى گەهشتبوو ژبلى بکارهینانا ئایینى و گرێدانا دۆزا کوردی ب ئەمریکا و سۆفیەتقە ئیدی نەشیّت ب چ کریاران ئەفنى دۆزى ژناقبەت.

دەردەوامییا هەلسەنگاندنن خۆدا لدۆر هەلوێستى کوردان دەربارەى هەزرا داگیرکنا ئێرانى ژلایى سۆفیەتقە، ل ۱ ئەیلوولا ۱۹۸۰ CIA دایە دیارکرن، هەندەک چەپەرەوین ئێرانى وەک تۆدە، KDPI و ADP ب پەنگەکى گەلەک ئاشکەرە پشەقانییا سۆفیەت بۆ داگیرکنا ئێرانى دکەن، دگەل هەندیدا دبیت داخوایا ئەوان پشەقانییا سەنوردارکری هەبیت. شۆرەشگیر و یاخیبوویان ژ ئەوان شۆرەشگیرین کورد هەزدکر ئەمریکا دقیا ئەوان و شۆرەشین ئەوان ژناق ببەت (CIA, ۱ September, ۱۹۸۰). ل ئەفیری ب شیوەیهکى ئاشکەرە خویا دبیت، هیچ پەیوەندى دناقبەرە هیزین کورد و ئەمریکا دا نەبوون و ئەو گوتگوتین حکومەتا ئێرانى و پاگەهاندنا ئەوى یا فەرمى لدۆر پشەقانییکرنا کوردان ژلایى ئەمریکا قە بەلاقە دکرن ب هەمى پەنگان دوویربوون ژ راستیین و بتنى ئەمریکا هەلسەنگاندنا کارتیکرنا دۆزا کوردی ل سەر بەرژەوهەندیین خو دکر.

هەرچەوا بێت CIA پونکریه دبیت سەرکردهین کوردان ئەوین ب دژى شۆرەشا ئیسلامى پێشوازییا ئەمریکا بکەن و دا هیزین خو پالدهن دژایهتیا ئەمریکا نەکەن. هەر وهەسا دا دۆژمین خومەینى ب تاییهەتى کوردین باکوورى پۆژناقایی و قشقایى ئەوین دکهفتنە دناقبەرە دەفەرین بەرهەمهینانا نەفتى و تاراندا دا ب گەرمى پێشوازییا ئەمریکا کەن و داخوایا پشەقانى و هاریکارییى ژ هیزین ئەمریکا ب دژى هیزین ئێرانى کەن (CIA, ۱ September, ۱۹۸۰). ل ئەوى وهختى CIA هەلسەنگاندنا کارتیکرنا پێشەهاتین ئێرانى ل سەر پلانین ئەمریکا بۆ ئەنجامدانا ئۆپراسیۆنەکا لەشکەرى ب دژى ئێرانى دکر، و دا دیارکرن پێشەهاتین ئێرانى وەک خو ئالۆز ماینه، چونکى بەردەوام خومەینى و حکومەتا ئێرانى دگوت: «ئەمریکا مایتیکرنى دکاروبارین نافخوین ئێرانى

دکەت ھاریکارییێن دارایی و لەشکەری ب پێکا ئیسرائیل و عێراقی بۆ کوردان فری
دکەت» (Department of Defense, September ۲, ۱۹۸۰).

ژفەرێژا ئەف چەندا بەری نۆکە ھاتیە شەرقەکرێن، ل ۲ ئەیلوولی سەرۆکی ھیزا
دەلتا یا ئەمریکا (چارلز ئەلڤین «چارلی» بیکۆت Charles Alvin “Charlie” Beckwith
۱۹۲۹-۱۹۹۴) د نامە یەکیدا بۆ ھیزا ئیک یا تاییەتا ئۆپراسیۆنا، ھیزا (۱۰۱) یا ھیزێن
ئەسمانی (ھێرشێن ئەسمانی) و بەتالیۆنا ئیک یا فەوجا (۷۵) یا ئەمریکی ئاشکەرا کر
ناریشەییێن ئیرانی سیاسینە و بێ چارەسەرییێن سیاسی ماینە، چارەسەرییێن سیاسی
بەرھەمێ لێتگەھشتینیە ولایەنیێن ئۆپۆزیسیۆنا ئیرانی وەک کوردان ناھیلێن دانوستاندنیێن
ئیران و ئەمریکا سەربرگن (Department of Defense, September ۲, ۱۹۸۰). یا پوون و
ئاشکەرایە بزافا نەتەوا یەتییا کوردی کارتیکنەکا راستەوخۆ ل سەر نەئارامکرنا بارودۆخیێن
ئیرانی ھەبوو، و ئەفی کارتیکنی ئەمریکا ژێ شەپزە کر بوو نەدزانی دی چەوا پلانیێن
خۆ بۆ ئازادکرنا گرتییێن خۆ داریژیت، چونکی ھەر ستراتیژیەک ئەمریکا دەھافیت
ھزرا کارفەدانا سۆفیەت و حکومەتا ئیرانی مەرامبەری ئەفی چەندی دکر و ئەمریکا
وہ سا ھزردکر ئەگەر ئۆپراسیۆنەکا لەشکەری ئەنجامبەدەت، دی ژلایەکیفە، دەرفەت بۆ
سۆفیەت ھیتە پێش بەیتە دناف دەفەرین کوردیدا و بەرەف ئیرانی ھیت و ژلایەکی
دیفە دی ئیران ھزردکەت ئەمریکا بۆ پشەتەفانیکرنا کوردان ئەفی چەندی دکەت، داکو
ب پێکا بەیژبوونا بزافا نەتەوا یەتییا کوردی ئیرانی مژووێل بکەت و بشیت ب ساناھی
گرتە دیپلۆماتکاریێن خۆ ئازاد بکەت.

تاران کورد ب دیفەلانک و کریگرتییێن ئەمریکا ددان وەسفکرێن، ئەفە ل دەمەکیدا
بوو ئەمریکا ھیچ پەیوەندی دگەل کوردان نەبوون بتنی ھزرا سەرەکییا ئەمریکا
ل سەر ئازادکرنا گرتە دیپلۆماتکاریێن ئەوێ و چالاکییێن سۆفیەت ل سەر دەفەرین
کوردی بوو. دئەفی بیافیدا، ل ۵ ئەیلوولا ۱۹۸۰ لیژنا SCC دکو مبوونەکیدا ئاماژە ب
ئەفی چەندی دایە: «ئەم [ئەمریکا] زۆر دلتەنگ بووینە مەرامبەری چالاکییێن
لەشکەری یێن سۆفیەت ل سەر سنوورین ئیرانی، ئەف دەفەرە بۆ مە [ئەمریکا] زۆر
گرنە، ژبەر ھندی پیدقییە سۆفیەت دەرئەنجامین مەترسیداریێن چالاکییێن خۆ یێن
لەشکەری ل دەفەری بگەھیت .» ل دووماھیی لیژنا SCC بریاردان نامە یەک تۆند بۆ

وەزیری دەرڤهیی سۆڤیهت ئاندری ئندریشیچ گرومیکۆ فریدکەت، و تیدا ئاماژە ب ئەفیی چەندی دایە: «هەر بزافەکا لەشکەری یا سۆڤیهت ل ئێران دێ بیتە ئەگەر پەیدا بوونا هەڤکێیەک لەشکەری دگەل ئەمریکا و دێ ژيانا گرتە دیپلوماتکارین ئەمریکا کەفیتە دەترسیاندا» (NSC, September ۵, ۱۹۸۰).

ل ئەوی ماوهیدا ئێران زۆر شەپزە بو ژلایەکیڤە دۆزا کوردی کارتیکرنەک زۆر خراب لەسەر پەوشا سیاسی و ئابووری یا ئێران کربوو، و ژیرخانەیا ئابووری و لەشکەری یا ئێران گەلەک لاوازکربوو. دئەفی بیافیدا ل ۹ ئەیلوول ۱۹۸۰ پێڤه‌به‌ری CIA تۆرنه‌ری بۆ پێڤه‌به‌ری NSC برژینسکی دا دیارکرن، بزافا نەتەوایه‌تیا کوردی مەرامبەری پژیما خومەینی به‌یز کەفتیه‌ و ئەوان خۆ دوویری گرووپی پەيوەندی دگەل شاهي هەین کریه، ژبەر هندی هاتیه دیارکرن، پێڤیه‌ پەرله‌مانی ئێران بزیتین وەخت ئاریشه‌یین خۆیین ناڤخویی چاره‌سەر بکەت، بەروڤاژی دێ ئێران کەفیتە دقەیرانەکا ئابووری و سیاسی یا تۆند دا و دێ مەرامبەری ئۆپۆزیسیۆنی ب تاییه‌تی کوردان لاواز بیت (CIA, September ۹, ۱۹۸۰)، ژبەر هندی ل ۹ ئەیلوولی ۱۹۸۰؛ وەزیری دەرڤه‌ یی ئەمریکا ئیدمۆند سیکستۆس مۆسکی نامیه‌کا دی بۆ سەرۆک وەزیری ئێران (محەمەد علی پەجایی ۱۲ تەباخا ۱۹۸۰- ۲ تەباخا ۱۹۸۱)^(۳۶) فریکر، و تیدا دیارکریه‌ ئەو دەنگوباسین دراگه‌اندنا ئێرانیدا لدۆر پشته‌فانیکرن ئەمریکا بۆ کوردان ل ئێران هاتینه‌ به‌لاڤه‌کرن، دوویرن ژ راستیی و ئەمریکا نه‌ڤیت مایتیکرنی دپرسین ناڤخوویی ئێرانیدا [پشته‌فانییا کوردان] بکەت (ADST, July ۱۲, ۲۰۲۲، العیساوي، ۲۰۲۳، ۱۲- ۱۴؛ عەبدوللا، ۲۰۱۳، ۴۱۴). پێڤیه‌ ئاماژە ب هندی بدەین پژیما خومەینی ب هیچ پەنگه‌کی پیشوازییا بوچوونین ئەمریکا لدۆر چاره‌سەرکرن پرسا کوردی نه‌دکر و باوهر ژ به‌پرسین ئەمریکا نه‌دکر، کو واشتۆن پشته‌فانییا کوردان ناکەت.

سەرکه‌فتنا هیزین کوردی دشه‌رین دگەل هیزین ئێرانیدا باوهریه‌ک به‌یز بۆ خومەینی دروستکربوو، کو ئەمریکا پشته‌فانییا ئەوان دکر، ژبەر هندی ل دەمی ۱۲

(۲۶) پەجایی چەندین پۆستین وەک وەزیری پەرورەدێ یی ئێران (چریا دووی ۱۹۷۹- ۲۸ گولانا ۱۹۸۰)، وەزیری کاروبارین دەرڤه‌ یی ئێران (۱۱ ئادارا ۱۹۸۱ تا ۱۵ تەباخا ۱۹۸۱) و سەرۆکی ئێران (۲ تەباخا ۱۹۸۱- ۳۰ تەباخا ۱۹۸۱) وەرگرتینه‌ (The New York Times, 5 August, 1981; Pittsburgh press, 3) August, 1981; (September, 1981؛ العیساوي، ۲۰۲۳).

ئەیلوولئ خومەینی گۆتارەک بۆ حەجیان پێشکەشکری تیدا مەرجین خۆ بۆ ئازادکرنا گرتە دیپلوماتکارین ئەمریکا دیار کربوون، دئەقی بیاقیدا جیگرئ پاویژکاری یاسایی یئ وەزارەتا دەرڤە یا ئەمریکا (مارک بی فیڵدمان Maark B. Feldman) بۆ نوونەرئ کۆمەڵاڤە کۆلینین دیپلوماسی و مەشقکرتین کاروبارین دەرڤە پرۆژەیی میژوو یا زارەکی (رۆبن ماتئۆمان Robin Matthewman) خۆیا کریه، مەرجین خومەینی بۆ ئازادکرنا گرتە دیپلوماتکارین ئەمریکا ئەو پێدڤیه ئەمریکا سۆزئ بدەت پشتهڤانیا دۆژمنئ شۆرەشی و گرووپین یاخیووی وەک کوردان نەکەت و مایتیکرنئ دکاروبارین نافخۆیی یین ئیرانی دا نەکەت و هەلەشاندا بانگەشەیان ب دژی ئیرانی ژلایئ راگەھاندن و حکومەتا ئەمریکاڤە (ADST, July ۱۲, ۲۰۲۲; Matthewman, April ۲۸, ۲۰۲۱, عبدالله, ۲۰۱۹, ۷۴). دبەرامبەر مەرجین خومەینیدا کوچکا سپی راگەھاند، حکومەتا ئەمریکا دۆزا کوردی ب پرسەکا نافخۆیی یا ئیرانی دزانیت و هیڤیا واشنتۆن ئەو ئەف دۆزە ب پیکین ئاشتییانە بهیته چارەسەرکرن دا کارتیکرنا ئەوئ نەبیتە مەترسی لسەر گرتە دیپلوماتکارین ئەمریکا و بتنی ئارمانجا واشنتۆن زرگارکرنا دیپلوماتکارین ئەوییه نەک مایتیکرنە دکاروبارین نافخۆیین ئیرانی دایە (Gibson, ۱۵۰, ۲۰۱۰).

ل ۲۲ ئەیلوولا ۱۹۸۰ کاودانین دەینە گوھۆرین ئیران دچەند چەپەران دکەفیتە دشەپیدا، ژلایەکیڤە حکومەتا عێراقئ هیرشەکا بەرفەرە دکەتە سەر ئیرانی و بەشەکی ژ ئەردئ ئیرانی دگریت و ژلایەکی دیکە شەر دنافبەرا هیژین ئیران و کوردان دا بەردەوام بوون (نیشانی و حمادو، ۲۰۱۶, ۴۸; Hassaniyan, ۲۰۲۱, ۱۵۶). ل ئەوی وەختی ئارمانجا سەرەکیا ئەمریکا دروستکرنا پەیوەندیین دۆستانە دگەل هەمی گرووپین دناف حکومەتا ئیرانی ولایەنین دی یین سیاسی ب تایبەتی ئۆپوزسیۆنئ ئیرانی بوو، ئەمریکا دخواست ب ئەقئ چەندئ سیاسەتا خۆ مەرامبەری ئیران و کوردان دیار بکەت، حکومەتا ئەمریکا دڤیا ب شیوەیهکی ئاشکەرا هزروبیرین خۆ دەربارە دی دۆزا کوردی بۆ دەستەهلاتا ئیرانی دیار کەت، ژبەرکو ئەمریکا هزرەدکر ئەگەر پشتهڤانیا داخوایین کوردان بۆ بدەستڤهینا حوکمی ئۆتۆنۆمی بکەت، دابیتە ئەگەرئ نەئارامکرنا هەمی دەڤەرئ، هەرەسا ئەمریکا دڤیا سیاسەتا خۆ یا «دوو ستوینی Two Pillars Policy» مەرامبەری ئیران و عێراقئ ب گوھۆریت و سیاسەتا «کونترۆلکرنا دووان Dual Containment Policy» مەرامبەری ئەوان

بکاربێنت، داکو ئەمریکا بشت هەفسەنگیا هیژی ل دەفهری دبه‌رژه‌وه‌ندیی خۆدا بپاریزی (Charountaki, ۱۴۴, ۲۰۱۱-۱۴۵). ئەفە ده‌رفه‌ته‌کا زی‌رین بوو ژبو کوردان ئیکگرتنه‌کا سیاسی ل پۆژه‌ه‌لاتی کوردستانی دروست بکه‌ن، داکو فشاران بیخه‌ سه‌ر حکومه‌تا ئێران، داکو دۆزا کوردی چاره‌سه‌ر بکه‌ت، دگه‌ل هندی‌دا به‌رژه‌وه‌ندیی لایه‌نین سیاسی یێن کوردی ببونه ئاسته‌نگ دپیک‌ا ئەواندا، کو پینگاه‌کا ب ئەفی ره‌نگی باقیژن، به‌روفاژی ئایدۆلۆژیا هیژین کوردی پتر کورد دابه‌شکربوون و ب ئەفی چه‌ندی کوردان ده‌رفه‌ته‌کا زی‌رین ل ئێران ژ ده‌ست دابوو.

ئیدی ل ده‌ستپیک‌ا رویدانا شه‌رێ عێراق-ئێران دۆزا کوردی بو پارچه‌ک هه‌ستیار دناف ئالۆژین عێراق و ئێرانیدا، ل ۲۲ ئەیلوولا ۱۹۸۰ لدویف پیزانییێن دامو ده‌زگه‌هین ئیمناهیێ یێن ئێران ئاشکه‌راکین حکومه‌تا عێراقی که‌لو په‌لین سه‌ربازی و هاریکارییێن ئابووری پیشکشی کوردان ل ئێران دکرن و کوردان پۆله‌کی گرنه‌گ لده‌ستپیک‌ا به‌ریالبوونا شه‌رێ عێراق- ئێرانیدا گیرا (CIA, November ۲۵, ۱۹۸۷; Gibson, ۳۱, ۲۰۱۰). ژ ئەنجامی پیشهاتین به‌سه‌ر ده‌فهری‌دا هاتین کارته‌ری دا دیارکرن پیدفیه ئەمریکا زۆر ب هۆشیار به‌ریخۆبه‌ت پیشهاتین شه‌ری و دویفچوونا پرودانین ئەوی بکه‌ت کا دی چه‌وا شیت دبه‌رژه‌وه‌ندییا خۆدا بو به‌رسنگرتنا مایتیکرنا سوڤیه‌ت دکاروبارین ئێرانیدا سه‌ره‌ده‌ری دگه‌ل که‌ت، هه‌روه‌سا ل ۲۳ ئەیلوولی شه‌رێ هیژین ئێران دگه‌ل هیژین کوردی ل ئورمییه و میانداو به‌رده‌وام بوون. دمه‌رامبه‌ری ئەفی چه‌ندی کارته‌ری راگه‌هاند باشتین سیاسه‌تا ئەمریکا دناف گه‌رماتییا ئەفان پیشهاتاندا په‌یره‌و بکه‌ت «سیاسه‌تا بی لایه‌نی بوونییه‌ Policy of Neutrality»یه و پیدفیه ئەمریکا چاهه‌ری هه‌لوێستی UN و جفاکی نێفده‌وله‌تی ده‌رباره‌ی ئەفان پرودانین هه‌ستیار بیت (Carter, ۲۰۱۰, ۶۱۴).

لژی‌ر فەریژا شه‌رێن کوردان، عێراق و ئێرانیدا ئەمریکا شه‌پزه‌بوو و ژبه‌ر ساخله‌میا گرتە دیپلوماتکارین خو نه‌دزانی دی چ شیوازی سیاسه‌تن مه‌رامبه‌ری ئەفان پیشهاتان په‌یره‌و که‌ت، ژبه‌ر هندی ل ۲۴ ئەیلوولی ب شیویه‌کی فهرمی «سیاسه‌تا بی لایه‌نی بوونی» مه‌رامبه‌ری پیشهاتین ل ئێران هاتینه‌ پیش راگه‌هاند (Franklin, ۲۰۱۹, ۸۹; Hahn, ۲۰۰۵, ۸۲; Gibson, ۳۳, ۲۰۱۰-۳۸). ئەفسه‌ری ئەمریکا پۆدنی سیکمان

دیارکریه ل هەمان پۆژ شەپەکی تۆند دناڤهرا کوردان و ئیرانییدا پویدا، کوردان هیژین ئیرانی گەلەک شەپزە کربوون و پژیما خومەینی وەسا هزرەدکر ئەمریکا و سۆڤیەت پشتهفانییا هیژین کوردی دکرى (Sickmann, ۱۹۸۲, ۲۴۶). لدۆر پشتهفانییا سۆڤیەت بۆ کوردان، ل ۲۶ ئەیلوولاً ۱۹۸۰ دەهەلسەنگاندنەکا خۆدا لدۆر پاشەپۆژا ئیرانی دناڤ گەرماتییا شەپری ئیران و عیراقیدا CIA دایە دیارکرن دشیان دایە شەپری ئیران- عیراقی ئاریشەیین ناڤخۆیین ئیرانی ئالۆزتر بکەت و بەرهف دابەشبوونی ببەت. ئەف پێشهاەتە دی راستەوخۆ بەرژەوهندییین سۆڤیەت، عیراق و تۆرکیا دناڤ ئیرانی لڤین، ئەف دەولەتە ژ پێشهااتین هیژین سیاسی ل ئیرانی و کارتیکرنا ئەوان ل سەر دەورووبەران ب تایبەتی کوردان دترسییان. پشتی شەپری عیراق و ئیرانی پویدای ئیدی ئیران وەک دەولەتەکا ئیکگرتی نەهیلایە، پژیما خومەینی شیان نەماینە کۆنترۆلی ل سەر هەمی دەڤەرین سەر سنووری ئەوین کەفتینە دبن کۆنترۆل کوردانڤە بکەت. کوردان داخواییا ئۆتۆنۆمییی دکر و خومەینی ئامادەنەبوو داخوایییین ئەوان جییه جییکەت، ب ئەڤی چەندی کورد دگەل دەستەهلاتا خومەینی کەفتبوونە دشەپیدا و نەدهیلا ئیران دەستەهلاتی ل سەر دەڤەرین ئەوان بکەت (CIA, September ۲۶, ۱۹۸۰).

لدۆر ئارمانجین کوردان CIA دایە دیارکرن، کوردین ل باکووری پۆژئاڤایی ئیرانی دژیان میژوویەکا دریژیا شۆرەش و نەپازیبوونان ب دژی دەستەهلاتا ئیرانی هەیه، پشتی ژناڤچوونا دەستەهلاتا شاھی چەکەکی باش کەفتبوو ددەستی کورداندا و ب ئەڤی چەندی شیابوون ب ساناهی کۆنترۆلی ل سەر پتریا دەڤەرین خۆ بکەن، سەرەپای هیژین حکومەتا ئیرانی ب دژی کوردان ئەو نەچار کربوون ژ باژێران بەرهف چیاان بچن، دگەل هندییدا ئەوان شیابوون سنووری دەڤەرین دبن کۆنترۆل خۆ ڤە بەرفەرە بکەن، هەرەسا هیژین عیراقی بۆ سەر بنگەهین هیژین ئیرانی ل دەڤەرین کوردی شیانین هیژین ئیرانی لاواز کربوون، کو جارهکا دی بشیت کۆنترۆلی ل سەر ئەوان دەڤەران بکەت. CIA دایە دیارکرن، پتریا لایەنین سیاسی یین کوردی ب تایبەتی یین چەپەرەوان پەیوەندی دگەل سۆڤیەت و عیراقی هەبوون و عیراقی پشتهفانییا ئەوان دکر. ب ئەڤی چەندی ئارمانجا کوردان بدەستڤهینانا حوکمی ئۆتۆنۆمییی دچوارچووڤی ئیرانەکا دیموکراسیدا نەک سەرەبەخۆبوونی دا بوو (CIA, October ; ۱۹۸۰, September ۲۶).

دیسان ل ئەیلوولا ۱۹۸۰ CIA لدۆر سیاسەتا هێزێن سەربازی یێن ئێران و سۆپای پاسداران مەرامبەری کوردان ئاماژە ب ئەفی چەندی دایە پەیوەندییێن سۆپای پاسداران دگەل هێزێن سەربازی یێن ئێران زۆر لاواز و نەخۆش بووینە، سۆپای پاسداران ب نەڕیکخستی و تۆندۆتیژیی نافدارە و هێزێن نەڕیکخستی یێن دبن کونترۆل سەرکەدەین سۆپای پاسدارانقە دبن چاقدیری قە بوون و هەروەسا ب توندی دژی کوردان ڕاوەستیابوون. دەرەمبەر دا هێزێن سەربازی یێن ئێران نەرازیبوون ژ شیوازی سەرەدەریا سۆپای پاسداران دگەل کوردان و نەدقیا دجیەجیکرنا پلانتین ئەواندا ب دژی کوردان بەشدار بن، چەندین نمونەیی شەپان ئەوین ل کوردستانی پویداين هینابوون تیدا هێزێن سەربازی یێن ئێران پەتکربوو پشتهفانییا سۆپای پاسداران ب دژی کوردان بکەن. سەرەرای ئەزموونی تەحلی یێن سۆپای پاسداران دگەل کوردان هەین هیشتا ب شیوەیهکی بەرفەرە سەرپۆر دشەپاندا دگەل کوردان وەرنەگرتبوون. هیزا شەپکەرنا سۆپای پاسداران یا لاواز بوو، چونکی ژ چەندین گروپی نەتەوهیی یێن ژ ئیک جودا پیکدهات و بەردەوام شەپ دناقبەرا سەرکەدەین ئەوان یێن ئایینی دا هەبوون (CIA, September, ۱۹۸۰).

هەژییە بیژین هەتا ئەفی دەمی ژێ خومەینی هزردکر ئەمریکا پشتهفانییا کوردان و عێراق ب دژی هێزێن ئێران دکەت و بۆ پالدا ناخەلکی دەرەشداریکرنا شەپیدا ب دژی هێزێن کوردی و عێراق ل ۲۷ ئەیلوولا ۱۹۸۰ خومەینی بەیاننامەیک بەلافەکر و تیدا ئاماژە ب ئەفی چەندی دا: «ئەی خەلکی ئێران هوون ل هەر کوژییهکی جیهانی بن خو ب شیوەیهکی باش و ڕیکخستی بۆ شەپ ب دژی ئەمریکا و دارودەستەکی نەوێ وەک عێراق و کوردان ئامادە بکەن» (عبدالله، ۲۰۱۹، ۷۸؛ منوچەر، ۱۳۸۵، ۶۴۹). ل ۲۷ ئەیلوولی ئازانسا دەنگو باسین بەریتانیا BBC ڕاگەھاند بالیۆزی ئێران ل مۆسکو محەمەد موکری ڕاگەھاند ئیک ژ مەرچین ئێران بۆ ئاشتیی دگەل عێراق ئەو ه پیدقیه عێراق مایتیکرنی دکاروبارین نافخویی ئێران دا ب ڕیکا پشتهفانییکرنا کوردین رۆژەهلات و عەرەبان نەکەت (ПАВЛОВА, ۲۰۲۲, ۹۶-۱۰۶).

دناف گەرمانتیا پيشقهچوونین شەپ عێراق- ئیرانیدا هزرا سیاسەتا دژایەتیکرنا KDPI بۆ ئەمریکا تارادەیهکی گوھۆرین بەردا دەات، KDPI هزردکر خومەینی

پلان و ستراتژیی ئەمریکا ل پۆژەهەلاتا نافین جێبەجێدکەت و سیاسەتاشە پەهلەکر و دبنەرەتدا ب دژی ئەمریکا-ئێرانی ل کەندافی دراستیدا ب هەماهەنگییا ئەمریکا و ئێرانی برێقە دچوو، هەروەسا ئەفی پارتی خویا کربوو ئەگەر گۆرانکارییەکی دیاسەتائەمریکا دا بهێتە کرن و ب دروستی بەرهەفانیی ژ ئازادی و دیموکراسیی بکەت دی بۆچی هێژین دیموکراسیخوازین کورد هەقەیمانەکا ب ئەفی پەنگی ژ دەستدەن و پشتهفانییا حکومەتین کەقنە پەرست و دکتاتۆر کەن؟، ئەفی چەندی هید هیدی گۆرانکاری ئیخستبوونە دناف هەلوێست و سیاسەت KDPI دا مەرامبەری ئەمریکا (زادە، ۲۰۲۰، ۲۶).

ژلایەکی دیقە؛ سیاسەتمەدارێ پۆژەهەلاتا کوردستانی (عەبدوللا موهتەدی) دایە دیارکرن گۆرانکاریی ئەفی سەردەمی هاتینە پیش بۆ کوردان دیارکر بوو هەبوونا پەیوەندیی نێزیک و سیاسی دگەل ئەمریکا زۆر گرنگ و پیدفییوون، گەلەک جارن سیاسەتمەدارین ئۆپۆزییونا ئێرانی وەسا دیار دکر دگۆت: «بۆچ پیدفییە هەو پەیوەندی دگەل ئەمریکا هەبن و چ پیدفی دکەت هوون ئەفان جۆرە پەیوەندیان دروست بکەن، چونکی هەزرا ئەمریکا ئەو بۆ مفای ژ کوردستانی وەرگریت و وەک چەک ددەستی خۆدا بکاربەینی و هەر دەمی کار ب هەو نەما دی هەو هیلێت. هەرچەوا بیت راستە ئەمریکا زلەپزەکا بهێزە و کورد میللەتەک بچووێک و بی دەستەهلاتە، دگەل هندی دا هەبوونا پەیوەندیی تەندورست و راستەقینە دگەل ئەمریکا سیاسەتەک دروست و گونجایە، چونکی ژبلی ئەمریکا کەس نینە بشیت ب هەزرا دژی ئیمپریالیزی پشتهفانییا ئێرانی بدەستفەبیت و پازی بکەت مافین کوردان بدەت ئەوان» (موهتەدی، ۲۰۱۵، ۲۲-۲۵). ل ئەفیری موهتەدی وەسا هزرکرییە، پیدفییە دناف پیشهاتین ئالۆزیی ئێرانی و عیراقیدا کوردان پەیوەندی دگەل ئەمریکا دروستکران، چونکی بەزرا ئەوی هەلگرتنا درویشمی «دژی ئیمپریالیزی» چوو وفا ژبلی زیانان نەدگەهانیدیە کوردان.

ل ئەوی وەختی دا حکومەتائێرانی هزرەکر دۆزا کوردی ب دووماهی هاتییە و بزافا نەتەواهیەتییا کوردی ل گەلەک باژێران ژنافچوو بوو و ئیدی هێژین کوردی شیاین شەپرکرنی دگەل ئێرانی نەمابوون، چونکی بنگەهین ئەوان یین گرنگ ژلای

هێزێن ئێرانیشە هاتبوون کۆنترۆلکرن، ل دەمی ل ۹ چریا ئیککی ۱۹۸۱ پەیانمیری
 رۆژنامەیا نیویۆرک تایمز (بێرنارد دی. نۆسیتەر Bernard D. Nossiter ۱۹۷۹-۱۹۹۲)
 پرسیار دەربارەى بزافا نەتەواوەتییا کوردی ل ئێرانى ژ وەزیری دەرڤەیی ئێرانى (میر
 حسین موسەوی خامنایى ۵ تیرمەها ۱۹۸۱- ۱۵ کانوونایى ئیککی ۱۹۸۹) کرى دەرستیدا
 خامنایى ئاماژە ب ئەڤى چەندى دا: «پیدڤییه ئەم زۆر هزرى دئەڤى چەندیدا
 نەکەین، چونکی هێزێن ئێرانى و سۆپایى پاسداران باژیری بۆکان بهێزترین بنگەه
 پارتیا دیموکراتا کوردستانا- ئێرانى کۆنترۆلکرییه و کوردان هیزا جارن نەمایه دى بزافا
 ئەوان ل چەند هەیشین داها تیدا ب تەمامى هیتە شکاندن» (Nossiter, ۹ October, ۱۹۸۱).
 ب ئەڤى چەندى ل ۱۰ چریا ئیککی ۱۹۸۰، ل چەندین دەرڤەزێن کوردستانى وەک
 مەریوان، سەنە، شنۆ، ئورمیی چەندین شەپ و پیکدان دناڤهرا هیزێن پێشمەرگەى و
 هیزێن ئێرانیدا پویدا بوون، ل باژیری ئۆرمیه بۆ ماوهیى دوو شەڤ و پۆژان شەپ و
 پیکدانان دناڤهرا هیزێن پێشمەرگەى، هیزێن پاسداران، جاش و لەشکەریدا پویدا بوو،
 دئەڤى شەپیدا هیزێن پێشمەرگەى زیانیان کاریگەر ل هیزێن ئێرانى دابوون، نیزیکی
 (۲۷) تانک و زریپۆشین ئەوان تیکشکەندبوون و هەلیکۆپتەرەکا ئەوان ئیخستبوو و
 چەندین ئەفسەر و چەکدار کۆشتبوون و ب ئەڤى چەندى پەوشا دەرڤەزى زۆر ئالۆز
 و هەستیار ببوو (گەوهەرى، ۲۰۲۱، ۶۴۴-۶۴۷).

ئەڤى چەندى مەترسی ل دەڤ ئەمریکا پەیدا کەرن، ژبەرکو دترسیا خومەینی ب
 تۆمەتا پشتهفانی کرنا ئەمریکا بۆ کوردان گرتە دیپلۆماتکارین ئەمریکا ئازار بدەت و ب
 کۆزیت. ژبەر هندی ل ۱۰ چریا ئیککی ۱۹۸۰ جیگرى وەزیری دەرڤە یى ئەمریکا وارن
 کریستۆڤەرى راگەهاند، سیاسەتا ئەمریکا مەرامبەرى پێشەتاین ئێرانى زۆر ئاشکەرایه
 ئەمریکا ب هیچ پەنگەکى ناھیلەت ئاسایشا دەرڤەزى تیکبجیت و کارتیکرن ل پەترۆلا
 دەرڤەزى بهێتە کەرن، سەرەرای هندی ئەمریکا بى لایەن بوو دەرڤەزى نەدەڤىلا ب
 هیچ پەنگەکى ئێران بهێتە دابەشکەرن، و ئەمریکا ل ئەڤى دەمی زۆر ژ سەرکەفتنا
 کوردان و عێراقى دترسیا (الحسنی، ۲۰۱۴، ۳۸). دگەل هندییدا هیشتا حکومەتا ئێرانى
 خویا دکر ئەمریکا پشتهفانییا کوردان ب دژى ئێرانى دکەت، دەرەمبەر دا بەرپرسی
 NSC یى ئەمریکا برژینسکی بۆ جیمی کارتەرى پوونکربوو هیشتا بەرپرسی ئێرانى
 ب شیوەیهکى پەگەزپەرسى، عەقلىەتا کەڤن و تۆندەرەو بەردەوام واشنتۆن ب ماییتکرنا

پرسین ناڤخۆیى یین ئێرانى تۆمەتبار دکهەن و ئەمەریکا پەخەییەن تۆند ئاراستەى رژیما خومەینى دکهەن و ددا دیارکەرن تاران ب رەنگەکی دوویر ژ بنەمایین مروڤایەتی سەرەدەریین دگەل نەتەوہییەن ئێرانى دکهەت و ئەمەریکا ب پشەتەڤانیکەرن ئەوان تۆمەتبار دکهەت (Blight, Banai, Byrne & Tirman, ۲۰۱۲, ۳۵۳).

ل ۸ چریا دووی ۱۹۸۰ کاودانیین کوردستانى زۆر نەخۆش بوون، چونکی پتریا دەڤەر و باژیرین کوردستانى وەک بۆکان، شنۆ، پیرانشەر، مەهاباد و نەوسود کەفتن دبن کونترۆل حکومەتە ئێرانىڤە و ھێزین پاسداران بەردەوام مژویلی ئازاردانا خەلکی کوردستانى ب تابیەتی یی مەهاباد، سنە، مەریوان بوون، پێژەییەکا زۆرا گونڤین کوردان ھاتبوونە دورپێچکەرن پێک نەدا چ تەشت ھەتا پێدڤییەن نوژداری ژى وەک دەرمانا بوو خەلکی کوردستانى بەینە ھناردن و ب تۆمەتە ھاریکاریکەرن پێشمەرگەى خەلک دگرتن و ب ھوڤانەترین شیوہ ئەشکەنجەدەدان (گەوھەری، ۲۰۲۱، ۶۵۸). خومەینى دیارکەر، ب مەرەما ئازادکەرن گرتە دیپلوماتیکارین خو ئەمەریکا کوردان ب دژی ھێزین ئێرانى بکاردەھینیت، دئەنجامدا ل ۹ چریا دووی جیگرى وەزیرى دەرفە یی ئەمەریکا وارن کریستوفەر ب پێکا وەزیرى دەرفە یی جەزائیر (محەمەد سەدیق یەحیا ۱۹۷۹- ۱۹۸۲) پەیامەک بو ئێرانى ڤرێکەر، و تیدا دیارکەر کوچکا سپی ب ھێچ پەنگەکی مایتیکەرنی دپرسین ناڤخۆییەن ئێرانیدا ناکەت ئەمەریکا بەیڤییە ئاریشەییەن ئێرانى ب شیوہییەکی ئاشتییانە بەین چارەسەرکەرن^(۲۶۵) (Berhail&Maameri, ۲۰۱۷, ۲۴-۲۵; Sick, ۱۹۸۵, ۳۲۱-۳۲۴; Sick, ۱۹۹۱, ۱۵). ل ئەڤێرى ئەمەریکا دا ئاشکەراکەرن ئەمەریکا ب ھێچ پەنگەکی پشەتەڤانییا دۆزا کوردی ل ئێرانى ناکەت و بتنى ئارمانجا واشتۆن ئازادکەرن دیپلوماتیکارین ئەمەریکی نە.

ل ۱۴ چریا دووی ۱۹۸۰ CIA پونکرییە پێژەییەکا دیارا سەرباز و پۆلیسین ئێرانى نەدڤیا ئیدی شەری ب دژی کوردان بکەن و بتنى سوڤاپی پاسداران ب شیوہییەکی بەیز باوہەری ب ھەندى ھەبوو کورد دۆژمنین شوڤەشى و پشەتەڤانیین ئەمەریکانە و پێدڤییە

(۲۶۵) ھەر وەسا تیدا دیارکەربوو دى ئەمەریکا دۆرپێچا ئابوری لەسەر ئێرانى ڤاکەت و داھاتی ئێرانى ئەوێ ل بانکین ئەمەریکا ھاتینە ڤاگرتن بو پەوانەکەت (Sick, 1985, 321-324). ھەر وەسا پتر پێزانینان لڤور دانوستاندنن ئەمەریکا دگەل شاندنن حکومەتە ئێرانى بەرپێخۆبدەن (العکيلي، ۲۰۲۱، ۱۸۵-۲۱۱; Ber-hail&Maameri, 2017, 25-33).

بزاڤا ئه‌وان ب هه‌ر شیوه‌یه‌کی بیت بهیینه‌شکاندن (CIA, November ۱۴, ۱۹۸۰).
ژلایه‌کی دیشه CIA خۆیاکرییه، هێرشین هێزین ئیرانی بۆ سه‌ر کوردان زۆر نه‌گونجای
و نه‌پێکخستی بوون و ئه‌گه‌ر شه‌پین تۆند و بهییز بهیینه‌پویدان، دێ ب تۆندترین شیوه
هینه‌شکاندن، هێرشین هێزین حکومه‌تی بۆ سه‌ر هێزین کوردی ب پێکا فرۆکه‌یان
و کونترۆلکرنا ئاسمانی دهاتنه‌ ئه‌نجامدان، گه‌له‌ک ده‌قه‌رین ئیرانی هه‌بوون ب تایبه‌تی
ده‌قه‌رین کوردی یین ئاسی له‌شکه‌ری ئیرانی تیدا لاوازیوو، ژبه‌ره‌ندی ئاماده‌کرنا
له‌شکه‌ری بۆ دژایه‌تیکرنا بزاڤا نه‌ته‌وايه‌تییا کوردی وه‌سا نیشان دده‌ت دێ ئیران تووشی
زۆر ئاسته‌نگان بیت ژبو پێکخستن و به‌ره‌هه‌فکرنا پلانیین جواروجوور یین هێرشکرنی،
ته‌کتکین هێزین پێشمه‌رگه‌ی به‌رده‌وام ب باشی دهاتنه‌ پێکخستن و زیانیین کاریگه‌ر
ل هێزین ئیرانی ددان (CIA, November ۱۴, ۱۹۸۰; Сенников, ۲۰۱۹, ۷۸-۹۷).

ب کورتی ژبه‌ر به‌رده‌وامییا به‌رخودانا کوردان ب دژی هێزین ئیرانی هیشتا
خومه‌ینی لسه‌ر ئه‌وی باوه‌ری بو ئه‌مریکا ب پێکا هه‌قه‌یه‌مانین خو دژایه‌تییا ئیرانی
ب پێکا دۆزا کوردی دکر، ژبه‌ر هندی به‌رده‌وامی دا فه‌توا خو یا جیهادی ب ئه‌قی
چه‌ندی هێزین ئیرانی هێرشین سه‌رانسه‌ری کرنه‌ سه‌ر ده‌قه‌رین کوردی و دئه‌نجامدا
شیابوون زیانیین مه‌زن بگه‌هینن کوردان و هێزین کوردی نه‌چاربوون خو فه‌کیشن و
بنگه‌هین خو بدانن گوندان، دئه‌نجامدا هێزین ئیرانی هێرشکره‌ سه‌ر گوندین کوردان
و کومکوژی ل گوندین کوردان ئه‌نجامدان، ئه‌فه‌ل ده‌مه‌کیدا بوو پێسا کوردی دناڤ
دامو ده‌زگه‌هین ئه‌مریکا دا ده‌نگه‌دا و هنده‌ک ژبه‌پرسی ئه‌مریکا وه‌ک ئه‌ندامین
کونگریسی داخواز ژ کارگیڕیا کارته‌ری کر گوهو‌پینا دسیاسه‌تا خۆدا مه‌رامبه‌ری
کوردان بکه‌ت هه‌رچوونه‌بیت هنده‌ک په‌نابه‌رین کورد وه‌رگرن، به‌لی ژبه‌ر به‌هانه‌یا
هه‌بوونا مه‌ترسییان ژيانا گرته‌ دیپلوماتکاریین خو واشنتۆن تاراده‌یه‌کی زۆر مه‌رامبه‌ری
دۆزا کوردی بی ده‌نگ بوو، ب ئه‌قی چه‌ندی پتر ده‌سته‌ه‌لاتا ئیرانی مه‌رامبه‌ری کوردان
هه‌ربوو و ب شیوه‌یه‌کی دپندان هێرشکرنه‌ سه‌ر ده‌قه‌رین کوردی. ئه‌گه‌رین ئه‌قان
هێرشین ئیرانی بۆ سه‌ر ده‌قه‌رین کوردی بۆ نه‌تیکگرنا هێزین کوردی و شه‌پین
دناڤه‌را ئه‌وان دا پوویدان دزقریت.

تەوهری سیی

شکەستنا بزافا نەتەواپەتیا کوردین رۆژەهلات و سیاسەتا ئەمەریکا

کانوونا ئیککی ۱۹۸۰- چریا دووی ۱۹۸۱

سیاسەتا حکومەتین ئیک لدویف ئیککی یین ئیرانی وەسا نیشاندا ئارمانجا ئەوان یا سەرەکی بەرزەکرنا پۆلی کوردان دئەفی وەلاق دابوو، ب درێژیا ئەفی ماوہیی دبن خواندنن فە حکومەتین ئیرانی بزاف دکرن بزافا نەتەواپەتیا کوردی ژناقبەن و ەمان سیاسەتا وەلاتین جیرانین خۆ (سۆریا، تۆرکیا و عێراقی) وەک سەرکوتکر، ژناقبەن، نەداپێدانا ب ناسنامەیا کوردی، کۆمکۆژیا ەمبەری کوردان ل ئیرانی بکار دەینان، ئەگەرین پەپەرەکرنا ئەفان جوۆرە سیاسەتا مەرامبەری کوردان دزفیری بوۆ ەندی حکومەتین ئیرانی و خومەینی ەزردکر ئەمەریکا پشەتەفانیا کوردان بوۆ دابەشکرنا ئیرانی دکر، ژبەرکو بەزرا خومەینی داخووا ەندەک مافیین ب دژی ئایینن ئیسلامی ل ئیرانی دکر (Bengio, ۲۰۱۷, ۳۴; Сенников, ۲۰۲۰)، و خومەینی راگەھاند: «ئەمەریکا یا ەولددەت دەولەتا دووی یا ئیسرائیلی بوۆ دژایەتیکرنا ئیرانی ل باکووری پۆژئافایی ئیرانی (پۆژەهلاتا کوردستانی) دروست بکەت» (Zabir, ۱۹۸۲, ۸۶). دگەل ەندی بەردەوام ئەمەریکا تۆمەتین ئیرانی رەتدکر و داخووا دانوستاندنان ژبوۆ چارەسەرکرنا ئاریشەیین دناقبەرا واشنتۆن و تاران دکر، دئەفی بیافییدا ل کانوونا ئیککی ۱۹۸۰^(۲۶۶) جارەکا دی سەرۆکی شاندنن دانوستاندکەری ئەمەریکا وارن کریستۆفەری ب ریکا بالیۆزی جەزائیر (رزا مالک) ل واشنتۆن تاران دەربارە ی مەرجین ئەمەریکا (یین ۹ چریا دووی) ئاگەھدار کر و بوۆ دا دیارکر «ئەفە دووماھی دەرفەتە ئەگەر ەوون ئەوان مەرجان پەتبکەن ەینگێ دقیت دگەل حکومەتا (پروناڵد ویلسۆن رینگنی Ron-alld Wilson Reagan)^(۲۶۷) ژ دەستیکی فە دانوستاندنا لدۆر چارەسەرکرنا ئاریشەیین

(۲۶۶) ەندەک ژێدەر دیبژن ۲۹ چریا دووی ئەمەریکا تاران ئاگەھدار کربوو (عەبدوللا، ۲۰۱۳، ۴۲۰)، بەلی کارتەر دبیرەوهرین خۆدا پۆژانین کوجکا سپی دایە دیارکر ئەمەریکا ل ۱ کانوونا ئیککی تاران ئاگەھدار کربوو (Carter, 1995, 489)

(۲۶۷) رینگان دناقبەرا ۲۰ کانوونا دووی ۱۹۸۱- ۲۰ کانوونا دووی ۱۹۸۹ دەستەهلات ل ئەمەریکا کربوو. فەکولەر.

دناقبه‌را تاران و واشنتۆن دا بکه‌ن» (Carter, ٢٠١٠, ٤٨٩).

ژبه‌ر ئه‌وێ سیاسه‌تا پڕژیمایه‌ی خومه‌ینی مه‌رامبه‌ری کوردان بکارده‌ینا پڕژه‌یه‌کا دیارا کوردان په‌نابه‌ری ئه‌مه‌ریکا ببوون، دئه‌قی چوارچووڤه‌یدا ل ٢ کانوونا ئیکێ ١٩٨٠ ئه‌ندامی ئه‌نجوومه‌نی نوونه‌رانی ئه‌مه‌ریکا یا ویلایه‌تا نیویۆرک یا ب سه‌ر پارتا دیموکراتشه (ئه‌لیزابیس هۆلتزمان Elizabeth Holtzman ٣ کانوونا دووی ١٩٧٣- ٣ کانوونا دووی ١٩٨١) لدۆر پێشنیازی وهرگرتنا په‌نابه‌ران بۆ سالا ١٩٨١ ل ئه‌مه‌ریکا لدۆیف یاسا سالا ١٩٨٠ دا دیارکرن، ل به‌ر پۆشانیایه‌ ئه‌فان پێشنیازان بریار هاتیه‌ دان (٤,٥٠٠) په‌نابه‌ر ژ پۆژه‌لاتا ناڤین بۆ ئه‌مه‌ریکا به‌ینه‌ وهرگرتن، ئه‌ف ریژه‌یه‌ دا بۆ چه‌ندین گرووپان وه‌ک کوردان لدۆیف پێشهاڤین هه‌ستیار و پێدڤیاتیپین مه‌ترسیدارین مافین مروڤی بۆ ئه‌مه‌ریکا هاتییه‌ ته‌رخانکرن، گه‌له‌ک ژ کوردان ژبه‌ر سه‌رکوته‌کرن و بنپیکرنا مافین مروڤی ژلایی پڕژیمایه‌ ئیرانی قه‌ دگه‌ل که‌سوکارین خۆ فۆرمین په‌نابه‌ریی بۆ ئه‌مه‌ریکا پر کربوون. ده‌رده‌وامیا گۆتارا خۆ هۆلتزمانیدا خۆیاکرن، پێشهاڤین ئالۆزیپین ئیرانی به‌ره‌ف زیده‌بوونی چوینه‌، ب ئه‌قی چه‌ندی ژمارا په‌نابه‌ربوونا کوردان ئه‌وین به‌ره‌ف ئه‌مه‌ریکا هاتین به‌ره‌ف زیده‌بوونی چوینه‌ و ئه‌فه‌ د ده‌مه‌کی‌دایه‌ هیشتا ئه‌مه‌ریکا به‌رنامه‌یه‌ک بۆ وهرگرتنا په‌نابه‌ران راسته‌وخۆ ل ئیرانی نینه‌، ئه‌مه‌ریکا هیشتا لدۆیف ستراتیژیا «دۆسه‌یا پێدڤیپین مروڤایه‌تی» به‌ریخۆ ددا به‌لگه‌نامه‌پین کوردان بۆ وهرگرتنا ل ئه‌مه‌ریکا و ئه‌و وهردگرتن ئه‌وین هه‌می مه‌رجین یاسا په‌نابه‌ران یا سالا ١٩٨٠ ل ده‌ف هه‌ین (Congressional Record-House, December ٢, ١٩٨٠). ژ ئه‌ف چه‌ندا لسه‌ری هاتییه‌ شروڤه‌کرن خۆیا دبیت، هۆلتزمانی خۆیا کربو و پێدڤیه‌ ئه‌مه‌ریکا پێداچوونی لسه‌ر دۆسه‌یا وهرگرتنا په‌نابه‌رین ئیرانی بکه‌ت.

ب درێژایا روژین ده‌ستپیک کانوونا ئیکێ یا ١٩٨٠ CIA ب هه‌ووری و هۆشیار چاڤدیرییا په‌یوه‌ندیپین سوڤیه‌ت دگه‌ل هیز و لایه‌نپین سیاسی پین کوردی ل ئیرانی دکر، و ل ١٢ کانوونا ئیکێ ١٩٨٠ ده‌لگه‌نامه‌یه‌ک خۆدا یا لژیر ناڤو نیشاڤین «ئیران: په‌یوه‌ندیپین سوڤیه‌ت دگه‌ل گرووپین کوردی-Iran Soviet Relations with the Kurd ish Groups» ئاماژه‌ ب ئه‌قی چه‌ندی دایه‌، ل ئه‌وی وه‌ختی سوڤیه‌ت هه‌ولین به‌یز هاقیتبوون ژبو لاوازرنا پێگه‌هی خومه‌ینی دناڤ کورداندا ل باکووری روژئاڤایی

ئێرانى. ژلايه كى ديشه CIA ئاشكهرا كرىيه دبیت سۆفیهت ب رهنهگه كى بهیز پینگافان باقیزیت و ئیکگرتنه كى دناقههرا گرووپین كوردی دا ئەوین ژبهه شەپى ئیران- عیراقى دابهش بووین دروست بکهت، هندهك لایهتین سیاسى یین كوردی خو ژناف ئۆپۆزسیونا ئێرانى قه كیشابوو و نه دقیا هه فركیا پژیما خومهینى بکهن، ژبهه شەپى و هه فركیین نافخویى كارتیکرنه كا زور خراب ب دۆزا كوردی ل ئێرانى كه فتييه. لدویف راپورتین CIA گرووپین كوردی هاریکاریین سۆفیهت دقیا ژبهه هندى پروونكرییه دبیت، سۆفیهت ب رهنهگه كى هۆشیار هه ولبدت په یوه ندیین خو دگه ل كوردان خوش بکهت ب تایبه قى ل ده مى ئەوان بزا فکرین په یوه ندیین خو دگه ل دۆژمین ئەمریکا ل تاران وهك تۆده خوش بکهن (CIA, ۱۲, December, ۱۹۸۰).

ل ۱۲ كانونا ئیکى ۱۹۸۰ CIA ئاماژه ب ئەقى چهنیدییه، دبیت سۆفیهت هاریکاری پیشکشی كوردان کربن، دگه ل هندیدا ئاشكهرا كرىيه چ به لگه نامه ب ده ست نه كه فتييه تیدا ئەف چهنده بهیت سه ماندن، ههروهسا CIA ب ئاشكهرايى پروونكرییه نه بوونا به لگه نامین پیدقى ئەوى چهندى ناگه هینت مۆسكو هاریکاریان پیشکشی كوردان ناکهت، بده ستفه هینانا ئەفان جوړه به لگه نامه یان ژلايى CIA ل ده فەرین نیزیكى سۆفیهت ب زهحمهت بوو، دگه ل هندیدا CIA گه هشتبوو ئەوى باوه رییى سۆفیهت ب ریکا وهلاتى سین [وهك عیراقى] هاریکاری بو كوردان فریدكرن سه ره رای هندى سۆفیهت دقیا بوچوونین خو لدور دابهشكرنا ئیک پارچه ییا ئێرانى و بده ستفه هینانا دهسته هلاتى ژلايى كوردانقه دیار بکهت، ل ئەوى ده مى ئارمانجین مۆسكو ل ئێرانى پشته فانییا دروستكرنا پژیمه كا ب دژى ئەمریکا ل تاران بوو و پشته فانییا ئەوان گرووپین پشته فانیین دروستكرنا حكومه تهك هه فیه یمانا مۆسكو ل تاران دكر (CIA, ۱۲, December, ۱۹۸۰).

لدویف پۆژنامه یا ملیتن یا ئەمریکی ل ۱۶ كانونا ئیکى ۱۹۸۰ ئەمریکا ل هقییا ده رفه تان بوو ب ریکا شه پى عیراقى یان شه پین كوردستانى ئەوین دناقههرا كوردان و ئیرانییدا پروویداین مایتیکرنى دپیشهاتین ده فەریدا بکهت، ل ئەوى وهختى دا ئاگرى شه پى ل كوردستانى زور خوش ببوو و ب ئارمانجا بده ستفه هینانا مافین خو یین نه ته وهیى خه لكى كوردستانى دژایه تییا خو مه رامبه رى پلانا مایتیکرنا ئەمریکا ل ئێرانى

دیارکربوو و دا دیارکرن دئی به‌ره‌فانیی ژ بنه‌مایین شۆره‌شا ئیسلامی ب دژی ئیمپریالیسمیا ئه‌مریکا که‌ن، به‌رۆفقاژی حکومه‌تا تاران په‌تکر مافین کوردان یین نه‌ته‌وه‌یی بده‌نتی، له‌ورا کوردان به‌رده‌وام دا هێرشین خو ب دژی هێزین ئیرانی ل ده‌قه‌رین خو (The Militant, ١٦ January, ١٩٨١). تشتی بوویه ئاسته‌نگ درێکا چاره‌سه‌رکنا ئاریشه‌یان دناقبه‌را ئه‌مریکا و ئیرانی‌دا ئه‌و بوو پاگه‌هاندنا فه‌رمی یا ئیرانی به‌لاقه‌دکر ئه‌مریکا سیاسه‌تا «رێقی» مه‌رامبه‌ری ئیرانی بکارده‌ینیت، ژلایه‌کی‌شه‌ پشته‌فانییا کوردان ب دژی تارانی دکه‌ت، ژلایه‌کی‌ دیقه‌ ب پێکا جه‌زائیر دانوستاندنن ئاشتیی دگه‌ل ئیرانی دکه‌ت و بتنی دۆژمین شۆره‌ش کورد و ئه‌مریکا دئی ژئه‌قی جوړی سیاسه‌تی مفاداربن (Azad, ٢٠١٧, ١٥٧)، ژبه‌ر هندئ ل ٢١ کانوونا ئیکئی ١٩٨٠ بالیۆخانه‌یا جه‌زائیر ل تاران حکومه‌تا ئه‌مریکا ئاگه‌هدارکربوو نوونه‌رین ئیرانی ئیمزایین خو لسه‌ر چ به‌لگه‌نامه‌ین ئه‌مریکا مۆرکیرن ناکه‌ن تا ب پێکا جه‌زائیر دلناییی نه‌ده‌ت تاران مایتیکرنی دپرسین نافخوویی یین ئیرانی‌دا ناکه‌ت (Bercovitch&Rubin, ٢٠٧, ١٩٩٤).

ل ئه‌وی ده‌می شه‌ر دناقبه‌را هێزین کوردی و ئیرانی‌دا به‌رده‌وام بوون ئه‌ف شه‌ره‌ ل ٢٥ کانوونا ئیکئی گه‌هسته‌ ئاسته‌کی زۆر مه‌ترسیدار، چونکی هینگی شه‌رین سه‌خت دناقبه‌را هێزین کوردی و ئیرانی‌دا پویدان. حکومه‌تا ئیرانی پاگه‌هاند هێزین ئیرانی هێرشکریه‌ سه‌ر بنگه‌هه‌کی به‌یژی کوردان ل باکووری پوژناقاییی ئیرانی و خویا کریه‌ حکومه‌تا عیراقی هێزین کوردی پرچه‌ک کرینه‌ و چه‌کی ب دژی فرۆکه‌یان پێشکشی ئه‌وان کریه‌، له‌ورا کوردان ژ چه‌ندین لایانه‌ هێرشکریه‌ سه‌ر هێزین ئیرانی، ژبه‌ر هندئ ل ٢٦ کانوونا ئیکئی شه‌ره‌کی سه‌خت دناقبه‌را هێزین له‌شکه‌ری ئیرانی و کوردان ل سه‌قز پویدابوو، هه‌روه‌سا هێزین کوردی بنگه‌هه‌کی هێزین ئیرانی ل ده‌قه‌را (دیوانده‌ره) دروپچکر، تاران پاگه‌هاند هێزین کوردی ب پشته‌فانییا ئه‌مریکا ئه‌ف جوړه‌ هێشه‌ ئه‌نجامددا، ژبه‌ر هندئ ل ٢٧ کانوونا ئیکئی سه‌روک وه‌زیری ئیرانی محمه‌د عه‌لی په‌جایی دکۆمبونه‌کی‌دا دگه‌ل پوژنامه‌فانین بیانی و (٦٠) دیپلوماتکاران خویا کر، ئه‌گه‌ر ئه‌مریکا دلناییا نه‌مایتیکرنا دکاروبارین ئیرانی‌دا و نه‌پشته‌فانیکرنا کوردان ل جه‌زائیر نه‌ده‌ته‌ ئیرانی دئی دیپلوماتکارین ئه‌مریکا ل ئیرانی مینن تا هه‌می داخوازیین ئیرانی یین یاسایی ده‌ینه‌ جیه‌جیکرن و ل ئه‌وی ده‌می په‌جایی پاگه‌هاند، ئه‌مریکا دشی‌ت مایتیکرنا خو دناق کاروبارین ئیرانی‌دا پاگریت و

ئێران گرتە دیپلۆماتکارێن ئەمریکا ئازاد ناکەت تا دانوستاندن ل دۆر داخوایێن ئێران ب دووماهی نەهێن، پێدقییه ئەمریکا پلانیێن دژایەتیکرنا ئێران دڕوست نەکەت، و مایتیکرنا دکاروبارێن ئەو ئێران ناخۆیدا نەکەت، ئانکو پشتهقانییا کوردان نەکەت. پەجایی دا دیارکرن ئەمریکا پلانا ب دژی ئێران دگیریت و ب پێکا پشتهقانییکرنا کوردان مایتیکرنی دکاروبارێن ئێرانیدا دکەت، و ئەمریکا نەقیت دیپلۆماتکارێن ئەو ئێران بەینە ئازاد کرن (پۆژناما کوردستان، کانوونا ئیککی ۱۹۸۰).

وەک فاتح ئارشی دبیرهوهرییێن خۆدا دایە دیارکرن، دامو دەزگەهێن حکومهتا ئێران چ گرنگی ب کاروبارێن دەقەرێن کوردی نەدا و داخوایێن کوردان ب کووری هاتبوونە پشتگوو هاقیت و دۆرپێچا ئابووری یا ئەمریکا ل سەر ئێران سەپاندی کارتیکرنەکا زۆر خراب ل سەر کوردان کربوو، چونکی ل ئەو دەمی هەر پێنگاڤەکا کوردان بۆ بدەستقەهینانا مافین خۆ دەقەقیت حکومهتا ئێران هزر دکر ئەمریکا کوردان ژبو ئەنجامدانا ئەوان پێنگاڤان پالددەت، ژبەر هندی ب تۆندترین شیوه کورد سزاددان و هەمی پێدقییێن ژباری ژ کوردان دەاتنە برین و هێرشین دژوار ب پێکا پاسداران و هیزین ئاسمانی دکرنە سەر دەقەرێن کورد نشین (ئارش، ۲۰۲۲، ب ۲، ۳۷). هەژی گوتهیی ل ئەو ماوهیدا پێکا خومهینی بهانهیا پشتهقانییکرنا ئەمریکا بۆ کوردان بۆ خۆ کربوو ئامرازەک و بەردەوام ب ئەقێ بهانی هێرش دکر سەر دەقەرێن کوردان، سەرەرای هندی ئەمریکا ب هەمی شیوهیان خۆ ژ دۆزا کوردی دوویرکربوو ژ.

ل ۲۸ کانوونا ئیککی حکومهتا ئێران بەرسقا سەرۆکی ئەمریکا کارتەری مەرامبەری مەرچین ئێران بەلاقە کری دا، دگەل هندی دا دیارکرن ئێران باوهری ب بەرسقا کارتەری نین، ژبەر هندی داخووا دلناییا جهزائیر بەری رزگارکنا دیپلۆماتکارێن ئەمریکا کر، هەر وەسا ئێران دیارکریه ئەمریکا ب مەرچین پەرلەمانی ئێران پازیبوووه و ئەمریکا داخووا کربوو هەر دەمی دیپلۆماتکارێن ئەمریکا هاتنە رزگارکرن دێ بهیاننامەیهکی بۆ پایا گشتی بەلاقە کەت دا ئەمریکا دلناییی دەتە ئێران ئیدی مایتیکرنی دکاروبارێن ناخۆیی یێن ئێرانیدا ژلایی سیاسی و لەشکەرێقه نە ب شیوهیهکی راستەوخۆ و نە نەراستەوخۆ ناکەت. ئیدی ئەمریکا هاریکارییێن ئێران ناپاوهستین و دژایەتیکرنا راگەهاندنا خۆ ب دژی ئێران پاگریت، دێ حکومهتا ئەمریکا هەمی داخوایێن

ئێرانى یین یاسایى جیبه جیکەت و دى ئەمەریکا دروپیچا ئابووری ل سەر ئێرانى پراکەت (Congressional Research Service, May ١, ١٩٨١). ل دویف ئەرشیفى گۆفارا (پیداچوونا جیبه جیکرنا هەوالگىرى EIR - The Executive Intelligence Review)^(٢٦٨) یا ئەمەریکی ئەفە دەمەکیدا بوو هەتا ٣٠ کانوونا ئیکى ١٩٨٠ حکومەتا عێراقى چەک پیشکیشى کوردان دکر و شەرىن گران ل گەلەک دەفەرین کوردی مینا دەورووبەرىن مهاباد، سەردەشت، سنە، بانە دناقبەرا هیژین کوردی و سوپایى ئێرانى دا بەردەوام بوون (Dreyfuss, December ٣٠, ١٩٨٠, ٢٠).

ب درێژاهییە سالا ١٩٨٠ دیپلوماتکارین ئەمەریکا ئەوین ل ئێرانى کارکرین دگەل کارمەند و سیخوړین CIA دویفچوونا پەوشا دەفەرین کوردی ل ئێرانى دکر، دگەل هندیدا واشنتون ب هیچ پەنگەکى نەهاریکاری پیشکیشى کوردان دکر نەهەلویتەکى مەروفاى مەرامبەرى ئەوئى سیاسەتا لەشکەرى یا تاران هەمبەرى کوردان پەیره و دکر دیاردکر، دئەفى بۆاردا بەرپرسى قونسۆلخانەیا ئەمەریکا ل تەبرىز مایکل مېترینگو داىە دیارکرن، ب درێژاهییە سالا ١٩٨٠ تا کانوونا دووى ١٩٨١ کارمەندی قونسۆلخانەیا ئەمەریکا ل تەبرىز ب هەفکاری دگەل کارمەند و سیخوړین CIA دگەل ئەوان پیشهاتین ل ئێرانى هاتینە پیش ب شیوهیهکى زور هوشیار و هوور هەلسەنگاندنا پەوشا دۆزا کوردی ل ئێرانى دکر و سەرەپای هەولین ئەوى بۆ پالدا نا ئەمەریکا دەربارەى پیشکیشکرنا هاریکاریان بۆ کوردان ل ئێرانى واشنتون چ سیاسەتا مەرامبەرى دۆزا کوردی نەبوون، چونکی واشنتون ژ ژيانا گرتە دیپلوماتکارین خو دترسیا و نەدفا بهانهیا هەبوونا پەيوەندیان دگەل کوردان مەترسی بکەفیتە سەر ژيان و ساخلهمیا گرتە دیپلوماتکارین ئەوئى (Kennedy, August ٢٦, ١٩٩٩).

لژیر فشار و گەفین دۆزا کوردی و شەرى عێراقى و سیاسەتا کارگیریا کارتەرى، ل ١٥ کانوونا دووى ١٩٨١ ئەو کۆژمى ئێرانى ژ ئەمەریکا داخواز دکر بۆ (٨) ملیون دۆلاران کیمکر، هەروەسا ژبەر کارتیکرنا دۆزا کوردی و گرتە دیپلوماتکارین ئەمەریکا ل سەر تاران، ئێران نەچاربوو پشتی چەندیان دانوستاندنان ل ١٩ کانوونا دووى ١٩٨١

(٢٦٨) ئەف گۆفاره تايهتە ب دەنگوباسین جیهانیفە و هەفتی جارەکى دەیتە بەلافکرن و ئیکەمىن ژمارا ئەوئى ل ٢٧ نیسانا ١٩٧٤ ژلاین چالاکفانى سیاسى یین ئەمەریکی (لیندون لاروش Lyndon Larouche) ل فرچینیا هاتیە بەلافکرن (Executive Intelligence Review - EIR, 27 April, 1974).

پێککەفتنامەیا (جەزائیر) بۆ چارەسەرکەرنا ئارێشه‌یێن دناقبەرا ئەمریکا و ئێرانیدا مۆرکەر، ئەف پێککەفتنامەیه ژ (٨) بەندان پێکھاتیە و گرنگترین خالێن ئەوێ ئەفە بوون :

١. هەمی سەرۆت و سامانی ئێرانی یی هاتیە بلۆکرن بۆ ئێرانی بزقریت.
  ٢. سەرۆت و سامانی شاھی یی ل ئەمریکا هاتیە خەزنکرن یان کونترۆلکرن بۆ ئێرانی بزقریت.
  ٣. ئەمریکا سکالایین خو ئەوین ل دادگەها نێفدەولەتی ب دژی ئێرانی تۆمارکرن هەلوەشینیت.
  ٤. سزا و دۆرپیچین ئابووری یین ل سەر ئێرانی هاتیە سەپاندن بھینە هەلوەشاندن.
  ٥. ئەمریکا سۆزی بدەت هەر ژ پوژا مۆرکەرنا ئەفی پێککەفتنامی و پێدا دسیاسەتا خودا یا نه مایتیکرتیدا نه ب شیوه‌یه‌کی راستەوخۆ و نه‌راسته‌وخۆ دیافین سیاسی و لەشکەریدا مایتیکرنی دکاروبارین نافخوویی ئێرانیدا و پشته‌فانییا ئۆپۆزسیۆنا ئێرانی نه‌کەت (Algiers Accords, January ١٩, ١٩٨١, Gwertzman; January ١٩, ١٩٨٠, the New York times; January ٢٠, ١٩٨١). ئەف خالە بۆ ئێرانی گرنگ بوو، ژبەرکو پزێما خومەینی بەردەوام کارگیریا کارتەری ب پشته‌فانیکرنا کوردان تۆمەتباردکر، و ب ئەفی چەندی ئیدی واشنتۆن مایتیکرن دپرسین نافخووی یین ئێرانیدا نه‌دکر.
- بپار دئەفی پێککەفتنامی دا هاتبوو دان، ل ٢٠ کانونا دووی ١٩٨١ گرتە دیپلوماتکارین ئەمریکا بهینە ئازادکرن، ژبەر گومانین مایتیکرنا کارگیریا کارتەری دکاروبارین نافخوون ئێرانیدا و پشته‌فانیکرنا کوردان ب پیکا حکومەتا عێراقی، ب ستراتیژیەکا پیکخستی ئێران یا رژد بوو هندی خۆلەکه‌ک دماوه‌ی حوکمرانیا کارتەریدا مایت گرتە دیپلوماتکارین ئەمریکا نه‌هینە ئازادکرن، ئەفە دووماهی پینگا‌فا شەپمزارکرن و تۆلقەکرنا خومەینی بوو مەرامبەری کارتەری، پشتی بۆرنا شەش خۆلەکان ژ سۆیندخوارنا پۆنالد پیکانی وه‌ک سەرۆکی ئەمریکا گرتە دیپلوماتکارین ئەمریکا هاتنه ئازادکرن (Farber, ٢٠٠٤; Houghton, ٢٠٠٦, ٢٥٩-٢٧٩; Bowden, ٢٠٠٧).

ب درێژاهیی سەردەمی کارگێریا کارتەری ١٩٧٧-١٩٨١ گەلەک جارێ پێشەقانیکرنا دۆزا کوردی دناقبەرا بەرپرسی حکومەتا کارتەریدا ھاتبووێ گەنگەشەکرنا، و دەزگەھێن کارگێریا کارتەری دۆیچوونا پێشھاتێن ئێران و چەوانیا پێشەقانیکرنا کوردان دکر، دگەل ھندیدا کارگێریا کارتەری ھزرکربوو کوردان ئەو شیان و ھیز نین بشتێن بەرھنگاری حکومەتا خومەینی بێ و ئارمانجێن ئەمریکا ل دەقەرێ مسۆگەر بکەن، ژلایەکی دێقە پێژەییەکا دیارا یا بەرپرسی کارگێریا کارتەری بۆ خو ژێ دوو دل بوون دەربارە پێشەقانیکرنا کوردان، چونکی ئەو دترسیان خومەینی پتر بھێتە پالدا توندوتیژی و سەرەدەرییەکا ھۆقانی دگەل گرتە دیپلوماتکارێن ئەوێ بکار بھینیت، سەرەپای ئەوێ توندییا خومەینی مەرامبەری کوردان بکاردھینا بتنی کارگێریا کارتەری بپاردا بوو، ب پیکێن دیپلوماسی گفاشتنا بکەتە سەر ئێران و خو ژ مایتیکرنا دکاروبارێن نافخوێ یێن ئێران دوویر بکەت و ئەف سیاسەتا کارتەری تا ٢٠ کانوونا دووێ ١٩٨١ بەردەوام بوو. پستی مۆرکنا پیککەفتنامەیا جەزائیر حکومەتا ئێران دچوارچووئی سیاسەتا خو یا شەپیدا ب دژی عێراق پێژەییەکا زۆرا لەشکەرێ خو پەوانە ی دەقەرێن کوردی کربو و شەرەکی توند دگەل ھیزێن کورد دکر.

ھەژێ گوتنێیە ھەتا ٢١ کانوونا دووێ ١٩٨١ حکومەتا تاران ل ئەوێ باوھەرێ بوو بەرپرسی کارگێریا کارتەری پێشەقانییا بزاقا نەتەواپەتییا کوردی ب دژی ئێران دکر، و دئەقی چوارچوووقەیدا پێقەبەرێ ئوپەراسیۆنین CIA یی کارگێریا کارتەری ل تاران ویلیەم جی. داھرتی پروونکرییە، ھەتا پۆژەکی ژێ پستی ئازادکرنا گرتە دیپلوماتکارێن ئەمریکا نوونەرێ تایبەتی خومەینی حسیێ شیخولئیسلا مگوت ھوون ئەمریکی پێشەقانییا شۆرەشا کوردی ب دژی تاران دکەن، و ئەمریکا دقیت وەلاتی ئێران خراب بکەت و دەولەتا ئیسرائیلی یا دووێ ب دژی تاران ل دەقەرێن کوردان دروست بکەت (Daugherty, ٢٠١٦, ١٨٢). ئەگەرێن ئەقی چەندی بۆ ھندی دزفیت حکومەتا ئێران پراگەھاند بوو، حکومەتا ئەمریکا ب پیک بەغدا ل تیزیک باژێرێ (نۆدشە) و (قەسر شرین) چەک پێشکشی ھیزێن KDPI کربوو و ئارمانجا ھیزێن کوردی ژ ئەقی چەندی ئەو بۆ (دەقەرێن ئازادکری) لەسەرانسەری پۆژەلاتا کوردستان ب پیک پێشەقانیی ئەمریکا و عێراق دروست بکەت (Entessar, ١٤٣, ٢٠١٠).

ل ٣١ کانوونا دووئ ١٩٨١ کوچکا سپی راگه هاند، سیاسەتا ئەمەریکا ب هیچ پەنگە کێ مەرامبەری پێشهاڵتین سیاسی یێن ئێرانێ نەهاتیە گوھۆرین و حکومەتا ئەمەریکا پۆنالد رێگانی ل سەر سیاسەتا خو یا نەماییتیکرنا دکاروبارین سیاسی و نافخوین ئێرانیدا مەرامبەری دۆزا کوردی بەردەوامە (The Militant, ٣١ January, ١٩٨١). ل شۆبانا ١٩٨١ پۆژنامەیا کوردستان لژیر درویشمی» بو پیکهینانا بەرەیه کێ نەتەوهیی یێ ئیکگرتی ب دژی ئیمپریالیزی خەباتی بکەن» دگۆتارەکا خوڤا بنافی (ناشتی دگەل شەیتانی مەزن) [ئەمەریکا] ب دەستپیکار پرسی کارمەندیین بالیۆزخانەیا ئەمەریکا یێن ژلایێ گرووپە کێ نوی بنافی «قۆتابیین پشتەفانی خومەینی» هایتە زیندانکرن، دئەنجامدا ب ئازادکرن و تەسلیمکرن ئەوان ب ئەمەریکا ب دووماهی هاتبوو و چوونیه تیا ئەفی رویدانی پیدفی پتر شپۆفە کرنا بوو گرتیین ئەمەریکا بو بن دەستەلاتا حکومەتی هاتبوونە فەگهواستن و کاربەدەستین پژیما ئێرانێ ب «بارمتە» دابوونە نیاسین (The Militant, ٣١ January, ١٩٨١).

ب ئەفی چەندی حکومەتا ئێرانێ ب شیۆهیه کێ ئاشکەرا دانپیدان بەندی کریه ئەوی دیپلوماتکارین ئەمەریکا وەک بارمتە راگرتبوون. دبەردەوامیا راپورتا خوڤا ئەفی پۆژنامەیی دایە دیارکرن، تشتی گرنگ دئەفی راپورتیدا نافەرۆکا گرتە دیپلوماتکارین ئەمەریکا بوو، ئایە دیپلوماتکارین ئەمەریکا مەرامبەری چ دەستکەفت و تشت هاتبوونە بارمتە کەرن؟ دەستەلاتا حوکمدار ل ئێرانێ، و خەلکی ئێرانێ چ مفا و دەستکەفت دئەفی کاریدا هەبوون؟ ئایە داگیرکنا بالیۆزخانەیا ئەمەریکا و بارمتە کرنا کاربەدەستین ئەوی ب ئەوی پەنگی دەزگەهین راگه هاندنا پژیما ئێرانێ داهۆل و زرنا بو دقۆتان، ب راستی خەباتەکا کوور و راستەقینە یا ب دژی ئیمپریالیزی بوو؟ ئایە ب ئەفی کاری بتن پژیما ئێرانێ بانگەشە دکرن و براستی کارتیکنەک خراب ب ئیمپریالیزی ئەمەریکی کەفت؟ هەروەسا (٥٢) دیپلوماتکارین ئەمەریکا مەرامبەری چ تشت ل ئێرانێ هاتبوونە بارمتە کەرن؟ ئەف چەندە ل دەستپیکار ب کارە کێ ساناهی نەدھاتە بەرچا، کاربەدەستین پژیما ئێرانێ ژ خومەینی بگێرە تا دگەهشتە ئەندامین پەرلەمانی ئێرانێ ل کاودانین جواروجۆردا چەندین تشتین جواروجۆر هینابوون پیش ژ هەمیان گرنکتر ئەفە بوون: ١. سۆزدانا ئەمەریکا بو نەماییتیکرنا دکاروبارین نافخوین ئێرانیدا.

٢. زفراندنا سه‌روه‌ت و سامانی شاه‌ی ئیرانی ئه‌وین ل ئه‌مریکا خه‌زنکری بو ئیرانی.
٣. ه‌ناردنا داها‌تی ئیرانی ئه‌وۆ ل بانکی‌ن ئه‌مریکا ژلای ئه‌مریکا فه‌هاتینه ده‌سته‌سه‌رکرن.
٤. هه‌له‌وه‌شاندنا دۆرپچا ئابووری بوون.
٥. ئازادکرنا پرژیمما خومه‌ینی ه‌یرشین ئه‌ویدا بو سه‌ر ده‌قه‌رین کوردی (پرۆژناما کوردستان، شو‌باتا ١٩٨١).

ل ده‌می پرسا گرت‌ه دیپلوماتکارین ئه‌مریکا ده‌ستپیکری ه‌نده‌ک جارن به‌رپرسین کارگی‌ریا کارت‌ه‌ری و راگه‌هاندنا ئه‌مریکا ب شی‌وه‌یه‌کی باش پروونکر، ده‌رباره‌ی شه‌رین دناقه‌را ه‌یزین کوردی و ه‌یزین ئیرانین ددان، پشتی گرت‌ه دیپلوماتکارین ئه‌مریکا هاتینه ئازادکر و بو ئه‌مریکا هاتینه زفراندن ئیدی چ ئاماژه ب دۆزا کوردی ژلای به‌رپرسین ئه‌مریکا فه‌ نه‌دهاتنه دان، ل ئه‌وی ده‌می به‌رپرسین ئه‌مریکا ه‌زردکر، ب ه‌یچ په‌نگه‌کی د به‌رژه‌وه‌ندیین ئه‌مریکا نینه چ شی‌وه‌یه‌کی پاسته‌وخو یان ب شی‌وه‌یه‌کی نه‌پاسته‌وخو هاریکاریا کوردان بکه‌ت، ئه‌گه‌رین ئه‌فی چه‌ندی بو هندی دزفرن، کو بنگه‌هین سه‌ربازی یین ئه‌مریکا ل تۆرکیا دناف ده‌قه‌رین کوردیدا هاتبوونه دانان و عیراق و ئیران نه‌فت فروشین مه‌زن بوون و شیانین هه‌ف‌کیا پاسته‌وخو دگه‌ل ئه‌مریکا نه‌بوون و هند دگه‌ل سو‌قیه‌ت نه‌دوست بوون، ئه‌فه دبه‌رژه‌وه‌ندییا ئه‌مریکا دا بوو بزاقا نه‌ته‌وايه‌تیا کوردی ل ئیرانی ژ ناف بچیت (ئه‌حمه‌د، ٢٠١٨، ١٢١-١٢٢). دئه‌فی چوارچووه‌یدا، پراویژکاری CIA (برۆس ئو ریدیل Bruce O. Rie del ١٩٧٧-١٩٩٠) پرونکریه هینگۆ واشنتۆن ب شی‌وه‌یه‌کی ره‌شبینکری سیاسه‌تا ئیرانی مه‌رامبه‌ری کوردان هه‌لدسه‌نگاند و کارگی‌ریا رونا‌لد ریگنی پیزانین کیم لدۆر چه‌وانیا سه‌ره‌ده‌ریکرنا پرژیمما خومه‌ینی مه‌رامبه‌ری کوردان هه‌بوون (Blight, Banai, Byrne & Tirman, ٢٠١٢, ٣٤-٣٥).

دیسان CIA ل ئادارا ١٩٨١ دایه دیارکرن پ‌یقه‌به‌ری نق‌یسینگه‌ها کاروبارین پرۆژه‌لاتا ن‌یزیک و باشووری ئاسیا یی سه‌ر NSC فه (جۆفری که‌مپ Geoffrey Kemp ١٩٨١-١٩٨٣) ب هاریکاریا (پ‌یقه‌به‌ریا ئه‌نجوومه‌نی هه‌والگی‌ریا نه‌ته‌وه‌یی یی

ئەمریکا The Director of National Intelligence-DNI (٢٦٩) هەلسەنگاندنە ک ل دۆر پاشەپۆژا نەتەوہییان ل ئێران ئامادە کر، و تیدا ئاماژە ب ئەفی چەندی دایە ل ئادارا ۱۹۸۱ سەرکەدەین کورد راگەھاند ئەوان چ هیئین کارکرنی دگەل حکومەتا ناڤەندی یا تاران بۆ بەستقەھینانا حوکمی ئۆتۆنۆمی نەمانە، ھەرەسا کوردان بایکۆتا پێفراندۆما ھەلبژاردنێن دەستووری بۆ حکومەتا نوی کربوو، چونکی چ دانپیدان ب مافین سووننەیان دئەفی دەستووری دا نەھاتبوونە کرن و چەندین ھەولین دانوستاندنا بۆ چارەسەرکنا دۆزا کوردی ھاتبوون ھافیتن، ل ئەوی دەمی شانەکی حکومەتا ئێران ب سەرۆکاتیا زافای خومەینی حەجەتۆلئیسلا شەھابەدین ئەشراقی دگەل شانەکی لایەنن سیاسی یین کوردی ب تایبەتی KDPI کۆمبوو، پستی چەندین گرووپان پەتکری بەشداری دئەقان دانوستاندنا بەکەن ئەف دانوستاندنە تووشی شکەستنی بوون و نوونەری حکومەتی پەتکەر دگەل سەرۆکی سەرەکی یی کوردان عەبدولرەحمان قاسملوی کۆم بیەن (CIA, July, ۱۹۸۱).

ل ۲۲ نیسانا ۱۹۸۱ کورد ل سەر پەخنە و ھێرشین خو ل سەر حکومەت و راگەھاندنا ئێران بەردەوام بوون، ھەرەسا پەخنەین تۆند ئاراستە بەرپرسی حکومەتا تاران مەرامبەری پاوەستاندا پۆژنامە، دەرکنا یاساین نوی دەربارە خۆپیشاندا و دروستکرنا پارتین سیاسی و ھەرگرتنا مۆلەتی بۆ بەلاقۆکان کر بوون. دەھمان دەمدا شەپین تۆند دناڤەرا پشەقانی چەپرەوان وەک کوردان و پشەقانی خومەینییدا پویدا بوون و توندۆتیژی ب دژی کەسایەتین ئایینی بەردەوام بوو، ل ئەوی وەختی کەسایەتیەکی ئایینی یی نیزیکی خومەینی ل باژیری شیراز ژ پلانەکا کوشتنی رزگاربوو، خومەینی کورد ب ئەفی چەندی تۆمەتبار کرن، چونکی ھیشتا شەر دناڤەرا ھیزین پشەمرگە و ھیزین حکومەتیدا ل دەفەری کوردی وەک سنە و مەھاباد بەردەوام بوون (CIA, April ۲۲, ۱۹۸۱)..

ل ئەوی ماوہیدا زانایا ئەمریکی (فیرا ماریون بیودین سەعیدپور Vera Marion

(٢٦٩) ئەف ئەنجومەنە ل سال ۱۹۵۵ ھاتیە دروستکر و ئەرکی ئەوی یی سەرەکی ھەفکارکرنا CIA دەھمی بیافین ھەوالگیری دا،(Office of the Director of National Intelligence, 11 September, 2011).

Beaudin Saeedpour ٢٧ ئادارا ١٩٣٠ - ٣٠ گولانا ٢٠١٠) دگەل هەقزینی خو (هۆمایون سەعیدپوور)^(٢٧٠) هەلەدان ئەوێ سیاسەتا پزژما خومەینی مەرامبەری کوردان پەپرەو دگەت، ب پزژکا چالاکیین سیاسی^(٢٧١) و پاگەهاندنا ئەمریکا بۆ پایا گشتی یا ئەمریکا دیار بکەن، کو ئارمانجا ئەوان یا سەرەکی نیشانەدانا دۆزا کوردی ب ئەمریکا بوو، چونکی کورد ب شیوەیەکی گشتی ل ئێرانی تووشی گەلەک کارەساتین تراژیدی بیوون و ئەوان هزرەدکر دی ئەمریکا ب ئەفان جوهر چالاکیان کەفتە دبن فشارا پایا گشتی یا خەلکی ئەمریکا، و هیتە پالەدان سیاسەتا خو مەرامبەری دۆزا کوردی ل پزژهەلاتا نافین بگووهریت، قیرا ماریون بیودین دایە دیارکرن: « ئەز پتر ژ هەر ئیکێ ل پزژا [ئەمریکا] دژیت کوردان نیاسم و پیدفیه بهین پرسیار من بکەن کا کورد ل ئێرانی د چ رهوش دانە » (Ekurd Daily, May ٢٣, ٢٠٠٨, Schmidinger, ١٧٩, ٢٠١٤). سەرەرای ئەوێ شارەزایا باشا قیرا ماریون بیودین دەربارەری پرسیا کوردی هە و هەلین ئەوێ دگەل پاگەهاندن و بەرپرسی ئەمریکا لدور شروقه کرنا ئەوێ رهوشا خرابا ژ ئەنجامی شەری عیراق- ئێرانی ب سەر کورداندا ل ئێرانی هاتین، ئەوێ نەشیا بوو هەقسوزیا بەرپرسی کارگیریا پونالد ریگنی بو کوردان بەدەستقە بهینیت (June ٨, ٢٠١٠, Martin). چونکی چوجاران ئەمریکا بەریخۆنەددا دۆزا کوردی وەک پرسەکا نەتەوهیی، بەروفاژی وەک پرسەکا نافخوییا یا ئێرانی شروقه دکر.

ژلایەکی دیشە، دناقبەرا گولان تا خزیرانا ١٩٨١ CIA ب شیوەیەکی هور دویچوونا کاودانین دۆزا کوردی ل ئێرانی و هەلوێستێ سووفیت ژێ دکر، دئەفی بواریدا دایە دیارکرن دەمی پاگەهاندنا مۆسکو راپوورت لدور « پشەهاتین خرابین ئێرانی » بەلاقە کرین، و تیدا ئاماژە ب تۆپیارانکرن، نەپازیوونین گشتی و شەپان ل دەقەرین هەستیارین کوردستانی داین راستەوخو ئالۆزی دناقبەرا تاران و مۆسکو دا پەیدا بیوون،

(٢٧٠) خەلکی باژیری سنە ل پزژهەلاتا کوردستانی بوو، ل سالا ١٩٨١ ژئەگەری پەنچە شیرا خوینی ل ئەمریکا مری یە (Ekurd Daily, 23 May, 2008; Schmidinger, 2014, 179).

(٢٧١) قیرا ماریون بیودین سەعیدپوور ب مەرەما پتر دانەنیاسینا دۆز و کەلتوری کوردی (کۆمەلا کەلتووریا کوردی یا ئەمریکی Kurdish Heritage Foundation of America- KHFA) یا ب (پەرتوو کخانه و مۆزەخانا کوردی) دەیتە نیاسین ل سالا ١٩٨١ ل باژیری (بروکلن Brooklyn) ل ویلاەتا نیویۆرک دروستکر و ل سالا ١٩٨٦ ب شیوەیەک فەرمی هاتە فەکرن. پشتی قیرا ل سالا ٢٠١٠ مری ئەف پەرتوو کخانه ب زانکویا بینگهامتۆن هاتیە بەخشین (Ekurd Daily, 2008; Martin, 8 June, 2008).

دیسان CIA پروونکرییە دەمێ ل ۱۵ تیرمەها ۱۹۸۱ پەيامنێری پۆژناما پراڤادا ل ئەنقەرە (ئە. فلیپوڤ A. filippov) راپۆرتەک ل دۆر بزافا نەتەواوەتییا کوردی ل ئێرانێ د پۆژناما پراڤادا بەلاڤەکری، و ل هەمان پۆژ رادیویا مۆسکۆ یا زمانێ فارسی ئەو راپۆرت بەلاڤەکر و تێدا ئاماژە ب ئەڤی چەندی دابوو هێزێن سەربازی یێن ئێرانێ ئەوان بریارێن ژلایێ تاران ڤە دەهێنە دەرکرن بۆ سزادانا خەلکی کوردستانی جێبەجێناکەن و ب «هەوێن سزادانی» دابوونە نیاسین، هەرۆسە فلیپوڤی ئاماژە ب ئەڤی چەندی دایە: «خەباتا چەکدارییا حوکمێ ئۆتۆنۆمی بۆ کوردستانی «بەردەوام بوو و پستی هێزێن ئێرانێ بزافکرین هێرشێ بکەنە سەر هێزێن کوردی [هێزێن پێشمەرگە] دئەنجامدا (۸) ئەفسەرێن ئێرانێ دگەل چەند سەربازان هاتبوونە کوشتن، و ب ئەڤی چەندی هێزێن ئێرانێ تووشی شەستەکا کاریگەر ببوو (CIA, ۲۲ July, ۱۹۸۱).

ل ئەوی دەمی ئاخفتنکەرێ حکومەتا ئێرانێ (بەزاد نبوی ۱۷ کانوونا ئێکێ ۱۹۸۰- کانوونا ئێکێ ۱۹۸۱) دکونفرانسەکی پۆژنامەقانی دا خۆیاکرن پراگەهاندنا سۆڤیەت راپۆرتێن «دوویر ژ راستیی» و «نەدبەرژەوهندییا ئێرانیدا» بەلاڤە دکەن. ب ئەڤی چەندی نبوی ب ئاشکەرایا دیارکر، ئێرانێ داخووازا پونکرنێ ژ سۆڤیەت کرییە (CIA, ۲۲ July, ۱۹۸۱). ژلایەکی دیکە ل ۲۱ تیرمەها ۱۹۸۱ CIA ئاشکەراکرییە نبوی ئاماژە ب راپۆرتەک دی یا پۆژنامەیا بەریتانی (فاینشەل تایمز Financial Times-FT)^(۲۷۲) دا و تێدا خۆیا کربوو ئەڤی رۆژنامێ هەمان بابەتی پۆژنا پراڤادا بەلاڤەکربوو و بەلێ دچ رادیویێن بەریتانی یێن دیاردا نەهاتبوو بەلاڤەکرن (CIA, ۲۲ July, ۱۹۸۱). هەزێیە بیژین، ل ئەوی دەمی ئەمریکا بتنی دۆیفچوونا کارتیکرنا شەپێن عێراق و کوردان دگەل ئێرانێ ل سەر دەڤەرێ دکر، چ هەلوێست و سیاسەت مەرامبەرە دۆزا کوردی نەبوون.

لدۆیف هزرۆبیرێن CIA د بەرامبەرەدا ل ۲۲ تیرمەها ۱۹۸۱ مۆسکۆ بەرسقا نبوی ب ریکا بەلاڤووەکا ب زمانێ فارسی دا، و پروونکربوو نبوی چەندین بابەتێن ژلایێ

(۲۷۲) پۆژنامەبەک پۆژانەیا بەریتانی یە ل ۱۰ کانوونا دووی ۱۸۸۸ ژلایێ (جیمس شێریدن James Sher idan) و (هۆراتیۆ بۆتۆملی Horatio Bottomely) ڤە هاتیە بەلاڤکرن و ئەڤ پۆژنامە گرنگیەک زۆر ب کاروبارێن بازرگانی و ئابووری ددەت، بارەگایێ ئەوی یێ سەرەکی ل باژێری لێندەن و ئەڤی پۆژنامێ گرنگیەک تایبەت ب دۆزا کوردی دایە (محمد، ۲۰۱۶، ۶۶، ۱۰, 2010, Kynaston).

پۆژنامە و پادیۆیین تارانقە ھاتینە ئازارندن وەک بەھانە «ب دژی سیاسەتە مۆسکۆ» بکارھیناینە، و مۆسکۆ د بەرسقا خو دا بەرەقانی ژاپۆرتا قلیپۆفی کربوو و خویا کریبە پتیا ئەوان پیزانییین قلیپۆفی بەلاقە کرین دپۆژنامەیین ئیرانییدا ھاتبوونە ئاشکەراکرن، دگەل ھندییدا CIA دیارنە کریبە کا نبوی پەخنە ل پادیویا مۆسکۆ یان ئەوی پاپۆرنا گریدای ب کاوداتین کوردستانیقە ئاراستە ی حکومەتە مۆسکۆ کربوون. راستییدا د بەرسقا خو دا مۆسکۆ ئاماژە ب پیشقەبرنا پادیویا مۆسکۆ یا زمانئ فارسی دایە، و پروونکریبە پادیویا مۆسکۆ بەردەوام کەفتبوو دبن ھیرشین VOA و BBC قە. ئەف ھەلوئیسیت مۆسکۆ مەرامبەری دۆزا کوردی و بەلاقۆکین بزمانئ فارسی لدۆر دۆزا کوردی بوونە، ئەگەرئ بەرپالبوننا شەپئ راگەھاندنئ دناقبەرا ھەر دوو وەلاتاندا لسەر چەندین ئاریشەیین دی. CIA ئاشکەراکریبە، پادیویا مۆسکۆ یا بزمانئ فارسی بەردەوام بوو لسەر دژایەتیکرنا ئەمریکا و دا دیارکرن ئەمریکا فشارین دکەت سەر ئیرانی و پلانا ب دژی ئیرانی دگیریت بەردەوام ئەف چەندە ب شیوەیەکی تۆند نیشاندا. کارقەدانا ئیرانی مەرامبەری پاپۆرتا قلیپۆفی و گرنگدانا سۆقیەت ب دۆزا کوردی تیدا چەوانیا کارتیکرنا مەترسیدار بوون، و تیکچوونا پەیوەندیان دناقبەرا سۆقیەت و ئیرانی لسەر ئەمریکا روون دکەت (CIA, July ۲۲, ۱۹۸۱). ب ئەفی رەنگی خویا دبیت CIA ب ئاشکەرایا دیارکریبە، پشتەقانا راگەھاندنا سۆقیەت بو دۆزا کوردی ل ئیرانی دی کاریگەریبەک خراب کەت سەر پیگەھئ ئەمریکا ل دەقەرئ، و پیدقیە ئەمریکا خو نژیکی ئیرانی بکەت دا سنوورەکی بو ب ھیزبوونا پیگەھئ سۆقیەت ل ئیرانی دانیت.

دەمی ل ۳۰ تیرمەھا ۱۹۸۱ پۆژنامەقانی کورد و پەیامنیری پۆژنامەیا تایمزا لەندەنی (ھەژار تەیموریان) چاچییکەفتنەک دگەل سەرۆکی بەرئ یئ ئیرانی بەنی سەدری ئەنجامدای، د پرسیارەکی دا ئاماژە ب ئەفی چەندی دایە پتیا پاپۆرتین پۆژنامەقانی ئاماژە ب ئەفی چەندی دەن بو پاراستنا ئیرانی باشتین ھەلبژاردنا ئیرانی ئەو بەشداریی دگەل کوردان ل باکووری پۆژئاقایی ئیرانی ئەو جەین ئەوان کونترۆل لسەر ھەین بکەن، چونکی وەسا ھاتیە دیارکرن ئەگەر ئەو دەقەر ئالۆزبوون دی حکومەتە تاران راستەوخو ھیتە رووخاندن. د بەرسقیدا بەنی سەدری ئاماژە ب ئەفی چەندی دایە:» ب راستی من چ ھزر دپراستییا دئەفی مەترسییدا نەکرینە، ب دروستی

ب درێژاهیا ماوه ی فه شارتنه خو دا ئه ز ل تاران بووم، نوکه پیدفیه ئه م هزر ی د چاره سه ریه کا به ز بۆ هه می ئاریشه یین وه لاق نه بتنی کوردستان ی بکه یین. پیدفیه هزر ی ل ستراتیژین به ز بۆ ژنابرنه مه ترسیان لسه ر هیزا وه لاق بکه یین. پیدفیه ئه م نه هیلین ئه مریکا حکومه ته کا دی ل ئیرانی دروست بکه ت. ب راستی ئه ف چه نه د زۆر گرنگه «(CIA, August ١٣, ١٩٨١). ل ئه فیری ب پروونی ئاشکه را دبیت، به نی سه در ی وه سا هزر کر بوو ئه مریکا پشته قانییا بزافا نه ته وایه تییا کوردی ل باکووری رۆژئا فای ئیرانی دکه ت و ئه مریکا بزاف دکرن حکومه ته کا کوردی لژی ر چافدی ریا هه والگی ریا خو CIA بۆ پاراستنا به رژه وه ندییین خو ل ده قهر ی دروست بکه ت، چونکی هه تا ئه وی ده می ژ ی به یژترین بنگه هیین هه والگی ر ی و له شکه ری یین ئه مریکا ل ئیرانی بوون و ئه مریکا نه دفیا ئه قان بنگه هان بۆ هنده ک ده قهر یین دی فه گو هی زیت.

ژ به ر گو مانا پشته قانی کرنا ئه مریکا و فه ره نسا بۆ هی زین کوردی ل ئیرانی، ل ته باخا ١٩٨١ حکومه تا ئیرانی هی ر شه کا به رف ره هکره سه ر کوردستان ی و ب ئه ف ی چه ند ی حکومه تا ئیرانی هه وا دووما هی ی ی یا ژنابرنه بزافا نه ته وایه تییا کوردی ل ئیرانی را که هاند و دئه نجامدا (٢٦٥) که س ژ پشته قانی ن لایه نی ن سیاسی یین کوردستان ی گرتن و (٤٢) سیداره دان، سه ره رای هن دی ئیران دگه ل عیراق ی دشه ری دابوو ده ی رشین خو دا بۆ سه ر ده قهر یین رۆژه لاتا کوردستان ی به رده وام بوو، و پشتی داگیر کرنا باژیری ن سه قز، سه نه و مه باد، ل ٣ ئه یلوو لا ١٩٨١ هی زین ئیرانی ژ دوو لایان شه ل میان داو و سه قز هی ر شکره سه ر باژیری بۆ کان، به ری هی ر ش ی هی زین سیاسی یین کوردی کو مه لی، KDPI و خه لکی باژیری بۆ کان باژیر چوولکر و پشتی ئه ف ی هی ر ش ی هی زین ئیرانی هی ر شکره سه ر باژیری شو و داگیر کر، ژده رئه نجام ی ئه قان هی ر شان ژبلی ده قهر یین نه وسود، (شاره دی، په به ت و میراوی) چ باژیرک و باژیری ن دی دده ستی کو مه لی، KDPI دا نه ما بوون (یارئه حمه د، ٢٠١٧، ٣٥٩؛ حمه لاو، ٢٠١٧، ٣٥٥). ژلای ی خو فه کو میتا نا فین یا KDPI هزر دکر CIA ده ی ر ش ی هی زین ئیرانی دا پشته قانییا هی زین پاسداران ب دژی هی زین کوردی دکه ت، ژ به ره ند ی ل ١٦ ئه یلوو لا ١٩٨١ به یان نامه یه ک به لافه کر و تیدا دیار کر ئه مریکا ب ریکا په یوه ندییین خو دگه ل ده سته لاتا ئیرانی هه ولده ت ریکی ل به ر هی زین رژیما ئیرانی ل باکووری کوردستان ی خو ش بکه ت و هاریکارییا ئه وان بکه ت، داکو رژی مه ک گریدای ئه مریکا ل ئیرانی ده سته لات ی بکه ت (کو می ته ی

ناوەندی حیزبی دیمۆکراتی کوردستانی ئێران، ۱۶ ئەیلۆلی، (۱۹۸۱).

دگەل ئەوان ھێرشێن بەرفەرھ و ھۆق یێن ھێزێن ئیرانی کریبە سەر خەلکی کوردستانی ئەمریکا بێ دەنگ مابوو، دەرەمبەرد دا پۆژنامەیا ملیتێ یا ئەمریکی، ل ۹ چریا ئیککی ۱۹۸۱ دایە دیارکرن، بەنی سەدر بەرپرسە ژ ئەنجامدانا ھەوین لەشکەری بۆ سەر نەتەوایی زۆملێریی کورد، مافی کوردانە سەرەخوایی پێ بەیتە دان، بێ بەستقەھینانا مۆلەتی ژ تاران کوردان شیاوو پێکخراوین خو یێن سەرەخو دورست بکەن، بەلێ ژبەر داخوازکنا مافی خو کەفتینە بەرھێرشێن ھۆقانە یێن خومەینی، شکەستنا حکومەتا ئیرانی ب پێدانا مافی کوردان و پراوەستاندنا شەری ب دژی کوردان دشیاندایە دەرگەھەکی نوێ بۆ ئیمپریالیزمیان قەبیت، سیاسەتا دانپێدانا ب مافی ئۆتۆنۆمی کوردستانی، پێشکێشکنا ھاریکاریی ئابووری بۆ قەرەبووین شەری و پێشقەبرنا کەلتووری ژبانی دێ ئاشتیی ل کوردستانی بەرقرار کەت و دێ بیتە ئەگەرێ ھندی خەلکی کوردستانی بەرەقانیی ژ دەستەلەتا شۆرەشی ب دژی داگیرکەرەن عێراق و ئیمپریالیزمیان بکەن (The Militant, October ۹, ۱۹۸۱).

وێک CIA دایە دیارکرن، ل دووماھیی چریا ئیککی ۱۹۸۱ ھێزێن ئیرانی ھێرشکر بوو سەر ھێزێن پێشمەرگە و دێنجامدا ھێزێن کوردی نوونەرەکی حکومەتی سێدارەدا، دھەمان دەمدا ئەوان دەست ب سێدارەدانا ھێزێن ئیرانی ئەوین گرتین کربوون، ھێرشکر و خۆقەکیشان دگەل کوشتنا بەردەوام دناقەرا ھەر دوو لایەناندا ھێزێن پێشمەرگە و ھێزێن ئیرانی ل دەقەرین کوردی ب تاییەتی ل سەنە، مەھاباد، بۆکان و شۆھەبوون. ل ئەوی دەمی چەندین زاناین ئایینی یێن پشەقانی حکومەتی ژلای ھێزێن کوردنقە ھاتبوونە کوشتن، ھەرۆسا ھێزێن کوردی کۆنترۆل ل سەر پتیا گوندین ئاسی یێن کوردستانی کربوو و مۆرالا ئەوان زۆر بھیز و بلند بوو و ھێزێن پێشمەرگە ل وەرزی زفستانی سەرکەفتن باش بەستخۆقە دھینان و ل بەھاران خو بۆ جھین بلند قە دکیشا و کۆنترۆل ل سەر جھین بلند یێن ل ھنداڤ باژێران دکر ھێرش دکرە سەر ھێزێن سوپایی پاسداران و خو ژ پەیوھندی و ھێرشکرنا سەر ھێزێن لەشکەری ئیرانی دوویر دکر. دگەل ھندییدا ھێزێن پێشمەرگە پۆژ بۆ پۆژی بەرەف بھیز بوونی دچوون، ژبەرکو ژمارا ئەوان کیم دبوو و زۆر کیماسی ھەبوون، ھێزێن پێشمەرگە

دناڤه‌را ئایدۆلۆژی، هه‌ڤکریا هۆز و که‌سایه‌تیاندا هاتبوون دابه‌شکر، ژبه‌ر هندئێ ژمارا هێژین پێشمه‌رگه‌ی یێن دچه‌په‌رین شه‌ریدا ژ (۶۰,۰۰۰) بۆ (۲۵,۰۰۰) ل سالا ۱۹۸۱ هاتبوونه‌ خوارئ، هه‌روه‌سا هاتنا که‌لو په‌لین پیدقی و خوارنئ ژ ده‌رفه‌ کیم ببوو، چونکی حکومه‌تا ئیرانی سانسۆرین توند داناوونه‌ سه‌ر سنووران هه‌روه‌سا خالین پشکنیان دناڤ ده‌قه‌رین کوردیدا زۆر کربوون، ده‌ه‌مان وه‌ختدا حکومه‌تا ئیرانی ب ریکا قه‌ده‌غه‌کرنا پۆژنامه، دانوستاندن دگه‌ل پۆژنامه‌نقیسین بیانی و هینانا هاریکاریان ژلایئ کوردین باشووریه‌ پتر بزافا نه‌ته‌وايه‌تیا کوردی لاواز کربوو (CIA, July, ۱۹۸۲).

ژبه‌ر هێرشین توندیێن هێژین ئیرانی لسه‌ر ده‌قه‌رین کوردی و نه‌بوونا پشته‌قانییه‌کا به‌یز یا ده‌ره‌کی و په‌یداوونا شه‌ران دناڤه‌را هێژین کوردیدا ل ئیرانی ل دووماهیا چریا دووی ۱۹۸۱ هه‌می باژیریێن پۆژه‌لاتا کوردستانئ که‌فتن دبن کونترۆلا هێژین ئیرانیقه‌ و بتنی گوند مابوون دبن کونترۆلا هێژین کوردی قه‌(BOZBUGA, ۲۰۲۱, ۵۵۸; Ahmadzadeh & Stansfield, ۲۰۱۰, ۲۰; Sheyholislami, ۲۰۱۲, ۳۰). نه‌بوونا پشته‌قانییا ده‌ره‌کی ئیک ژ دیارترین هۆکارین سه‌ره‌کی یێن ل پشت داگیرکرنا باژیریێن پۆژه‌لاتا کوردستانئ ژلایئ هێژین ئیرانیقه‌ بوو، چونکی ئه‌مریکا و سوڤیه‌ت بی ده‌نگی مه‌رامبه‌ری هێرشین فرۆکه‌ییێن ئیرانی بۆ سه‌ر گوند و باژیریێن کوردان و ویرانکرنا ئه‌وان هه‌لبژاردبوو(هه‌ژاری، ۲۰۱۷، ۲، ۲۱۴-۲۱۵). هه‌روه‌سا چاره‌سه‌رنه‌کرنا پرسا کوردی و سه‌رنه‌که‌فتنا دانوستاندنان و گرنا کوردستانئ دکه‌فیه‌ دستۆی KDPI و پژیما خومه‌ینیدا، چونکی چه‌ندین که‌سین تۆند دناڤ ده‌سته‌لاتا ئیرانییدا هه‌بوون ب هیه‌چ په‌نگه‌کئ دانپیدان ب هه‌بوونا کوردان و مافین ئه‌وان نه‌دکر و دقا هه‌می جوړین چه‌کی ب دژی کوردان بکاربه‌ینن و دناڤ KDPI هنده‌ک که‌س هه‌بوون و که‌فتبوون دژی کاریه‌گریا هه‌زا چه‌پ و تۆندره‌ویدا و ب چه‌ په‌نگه‌کئ ئاماده‌نه‌بوون ب ریکا دانوستاندن و ناشتیێ پرسا کوردی چاره‌سه‌ربه‌کن.

ل ئه‌وی ماوه‌یدا کارگیریا پوناڵد ریگنی ل واشنتۆن مژووولی په‌یره‌وکرنا سیاسه‌ته‌کا نوی یا لژی ناڤئ ((سیاسه‌تا دژایه‌تیکرنا کۆمیۆنیزمان))^(۲۷۳) مه‌رامبه‌ری پۆژه‌لاتا ناڤین ب گشتی و دژایه‌تیکرنا ئیرانی ب تایه‌تی بوو(Ledford, ۲۰۱۶, ۱۵; Ward,

(۲۷۳) ئه‌ف سیاسه‌ته‌ ل ۱۷ گولانا ۱۹۸۱ ل زانکۆیا نوێردام راگه‌هاند و ب بنه‌ماین ریگنی یێن سیاسه‌تا ده‌رفه‌یا ئه‌مریکا ل سه‌رده‌می حوکمرانیا ئه‌وی دا ده‌یته‌ نیاسین (Ward, 2006, 47).

۲۰۰۶، ۴۷)، لەسەردەمى کارگێرییا پوناڵد رېڭنى دا شەپى عێراقى- ئێرانى ل دەستپىکا گەرما تىیا خودابوو، دەهەمان دەمدا بزافا نەتەوايە تىیا کوردی ل پوژەهەلاتى کوردستانى ب شىوہیە کى تۆندى دەمەیدانا بەرەفانىکرن و خەباتیدا بوو، دەقەرین پوژەهەلاتى کوردستانى کەفتبوونە دبن سىبەرا دەستەهەلات و سىاسەتا تۆندا سوپاين پاسداراندا و حکومەتا ئێرانى لەسەر قەگوهاستن و ئەشکەنجەدانا کوردان بەردەوامبوو (Franklin, ۲۰۱۹, ۹۲; Сенников, ۲۰۱۹, ۱۱).

دگەل ھەندىدا حکومەتا رېڭنى چوو گرنگى ب دۆزا کوردی نەدا و چ پىنگاف و ستراتىژى بۆ ھارىکارىکرن و پشتەفانىکرا کوردان چ ب شىوہیە کى راستەوخو يان شىوہیە کى نەينى نەھاقتىبوون، ئەگەرین ئەقى چەندى بۆ ھەندى دزقرين، کو سەرکەردەين کورد و پارتين سىاسى يين کورد ل پوژەهەلاتى کوردستانى کەفتبوونە دبن کارىگەرەيا ئايدۆلۆژىيا کۆمىونىزمى يا چەپرەو، خەباتکرا بۆ سۆسالىزمى و دژايەتیکرا ئەمەریکا، ل ئەوى وەختى ئەمەریکا بۆ خو ژى لدۆيف بنەماين دژايەتیکرا کۆمىونىزمى و ھەزارا چەپ و نىزىکبوونا لايەنين سىاسى يين کوردی دگەل سوڤيەت سەرەدەرى دگەل دۆزا کوردی دکر، ھەرچەوايەت خو ئەگەر ل ئەوى دەمى کوردان دژايەتيا سوڤيەت ژى کربا ئەمەریکا ب بەھانەيا نەمايتیکرا دپرسين نافخووين ئيرانيدا ب ھىچ رەنگە کى ئامادەنەبوو ھارىکارى و پشتەفانىيا کوردان بکەت. ب تايبەتى ل ئەوى دەمى بزافا کوردی دابەشى چەندين گرووپان ببوو و بەردەوام ھەقركى و شەپين تۆند دناقبەرا ئەواندا پروودان، ئەمەریکا ھەزدکر بزافا نەتەوايە تىیا کوردی چ گرنگيا خو بۆ ئارمانجین ئەمەریکا ل دەقەرى نينە (محمود، ۲۰۱۲، ۴۰۷ Franklin, ۲۰۱۹, ۹۲; Сенников, ۲۰۱۹, ۱۱).

سەرەپاى ھىرشين تۆنديين ئێرانى کرينە سەر ھىزين کوردی ل گوند و باژين کوردستانى، ھىشتا کوردان باوەرى بەندى ھەبوو بشين ب رېکا ناشتى يان شەپى مافين خو يين نەتەوہيى ل ئێرانى بەدەستفە بھينت، ب ئەقى چەندى بۆ دەستەهەلاتا خومەينى ديار بو ھەندى ئاريشەيا گرته ديپلۆماتکارين ئەمەریکا نەھيتە چارەسەرکرن ئەو نەشيت ب دروستى بزافا نەتەوايە تىیا کوردی ژناقبەت، لەورا ب ھەمانگيا وەلاتى جەزائير ھەولەدا دگەل ئەمەریکا بگەھيتە رېککەفتنامەيە کى و پشتى ھەردوو

وەلات گەهشتینە پێککەفتنەکی ئیدی راستەوخۆ دەرفەت بوو هێزێن ئێرانی هاتە
 پیش دەست ب هێرشان بوو سەر کوردستانێ بکەن، چونکی ئەمریکا سۆزدا ئێرانی
 مەرامبەری هەرکریارەکا تاران ب دژی پرسین خوە یێن نافخو باقێژیت یب بئ لایەنی
 مینیت. ژئەنجامی ئەقێ چەندی هێزێن ئێرانی بزاقا نەتەوا یەتییا کوردی شکاند و
 کونترۆل ل سەر هەمی دەقەرین پۆژەلاتی کوردستانێ کر. ل ئەقیری دشیین بیژین کا
 چەوا ل سالا ۱۹۷۵ کوردین باشوور ب پێکا وەلاتی جەزائیر بوونە قۆربانی سیاسەتا
 ئەمریکا ب هەمان شیوە ل سالا ۱۹۸۱ کوردین پۆژەلات ب پێکا جەزائیر بوونە
 قۆربانیین سیاسەتا ئەمریکا ل ئێرانی، دگەل هندییدا هندیە کوردان ل ئەمریکا
 هەولیدا پشتەقانییا حکومەتا ریگنی بوو دۆزا کوردی بدەستقەبینن، بەلێ هەولین
 ئەوان بئ ئەنجام بوون، هەروەسا حکومەتا ئەمریکا ب هیچ پەنگەکی وەک پرسەکا
 نەتەوایی ئاورەک ل دۆزا کوردی نەددا، بەرۆقاژی ب پرسەکا نافخویی یا ئێرانی دزانی
 و چ سیاسەت و هەلوێست نەبوو و مەرامبەری ئەوئ سیاسەتا پژیما خومەینی ب دژی
 کوردان بکاردهینا بئ دەنگ مابوو و بتنی هەلسەنگاندنا قەرێزا دۆزا کوردی ل سەر
 دەقەری دکر.

دەرئەنجام

پشتی فەکۆلین ل سەر بابەتئ (سیاسەتائەمەریکا مەرامبەری دۆزا کوردی ل ئێرانئ ۱۹۶۰-۱۹۸۱: خواندنه کا میژوووی و بەلگەنامەیی) هاتیە ئەنجام دان چەندین دەرئەنجامین گرنگ هاتنه ئاشکەراکرن وهک:

۱. ههوالگیریا ئەمەریکا CIA ب شیۆهیه کئ هوور و ئیکخستی دۆیفچوونا رهوشا پرسا کوردی ل ئێرانئ دکر و دیاردکر ب پشتەقانییا سۆقیەت دۆزا کوردی ب پەنگە کئ دیار بەرهف پێشقەچوونئ چووێه و بووێه مەترسی ل سەر پێگەهئ ئەمەریکا و ئیمناهیا ئێرانئ، چونکی سۆقیەت ب رێکا راگەهاندنئ و سیخوۆران ب شیۆهیه کئ بەرچاف چالاکى دناف دەفەرین کوردیدا ئەنجامدەدان، ئەمەریکا و ئێران دترسیان سۆقیەت پرسا کوردی ل ئێرانئ بو بەدەستفەهینانا ئارمانجین خو بکاربھینت.

۲. ژبەر دوویرکنا کوردان ل ئێرانئ ژ سۆقیەت کارگیرین ئەمەریکا تارادەیه کئ سیاسەتائ خو مەرامبەری دۆزا کوردی ل ئێرانئ دیارکر و ههولیدا ب پشتەقانییا رژیما شاھی چەندین دەزگەهین راگەهاندنئ بو کوردان فەکن و ب بەردەوامی سیخوۆرین ههوالگیریا ئەمەریکا CIA پیزانیان دەربارەى کاودانین کوردان کۆم دکر و بو واشنتۆن فریدکر و دیاردکر ب بەردەوامی دۆزا کوردی مەترسیان دکەتە سەر ئیمناهیا ئێرانئ.

۳. گەلەک جارن دچوارچووئی سیاسەت و بەرژەوهندیین خو دا دگەل ئێرانئ ئەمەریکا سەپەدەری دگەل پرسا کوردی دکر و ههولیدا ب رێکا هەندەک دەزگەهین تاییەت دیافئ پەرەدە فریکرنئ و چاندنئ دا هاریکارییا کوردان ل ئێرانئ بکەت و چەندین فریکەرین زمانئ ئنگلیزی و شارەزایین چاندنئ فریکرنە دەفەرین کوردان ل ئێرانئ و هەندەک کورد فریکرنە ئەمەریکا دا بەردەوامی ب خواندنا خو بەدن.

۴. ئەو کەسایەتی و بەرپرسی ئەمەریکی ئەوین ل دەفەرین کوردی کاردکر دگەل ئەرکین خو ب رێکا پەوانەکرنا راپوۆرتان رهوشا کوردان بو کارگیرین ئەمەریکا روون دکر و داخواز ژ واشنتۆن دکر فشاران ب ئیختە سەر تاران دا پرسا کوردان ب شیۆهیه کئ ئاشتیانە چارەسەر بکەت، داکو دەرەفەت بو سۆقیەت نەهیتە پێش بھیتە دناف دەفەرین کوردیدا و پێگەهئ ئەوئ ل ئێرانئ بھیز نەبیت.

٥. لژێر فشارا راگه‌هاندنا ئەمریکی و ئەنجومەنێن پێرانی و نوونەران (کونگرێسی) بەردەوام واشنتۆن سیاسەتا خۆ بەرامبەر پێسا کوردی دیارکر، کو حکومەتا ئەمریکا پێسا کوردی ب پێسه‌کا نافخۆیی یا ئێرانێ دزانیت و ب هیچ رەنگه‌کی مایتێکرنێ دپرسین نافخۆیی ئێرانیدا ناکەت، هەرۆه‌سا بەرپرسی ئەمریکا بو خۆ ژ دیار دکر ژبەر بەرژەوه‌ندی ئێرانێ ئەمریکا دگەل ئێرانێ هەین ب هیچ رەنگه‌کی ئەمریکا پشتەفانییا دۆزا کوردی ل ئێرانێ ناکەت، بەرۆفاژی ب هەمی شیوازان پشتەفانییا رژیمن ئێرانێ دکر دا کارتێکرا دۆزا کوردی ل سەر ئێمناهییا ئێرانێ دا لاواز بیت.
٦. دگەل پویدانا شوێه‌شا گەله‌کێن ئێرانێ هەندەک ژ بەرپرسی ئەمریکا هەولیدا حکومەتا ئەمریکا پالەدن پشتەفانییا کوردان ل ئێرانێ بکەت، دگەل هەندیدا ب مەرەما پاراستنا بەرژەوه‌ندی و پێگه‌هی خۆ ل ئێرانێ واشنتۆن هەولیدا بەردەوامی ب سیاسەتا خۆ مەرەمەری ئێرانێ بدەت و پێزانینی هەوالگیری ل دۆر چالاکێ و شیانین کوردان ددانە ئێرانێ، هەرۆه‌سا هاریکاریی سەربازی و دارایی ب مەرەما بهێزکرا هێزێن ئێرانێ مەرەمەری کوردان پێشکێشی تاران دکر.
٧. پشتی راگه‌هاندنا کۆمارا ئێسلامی ل ئێرانێ بەردەوام خومەینی دیاردکر ئەمریکا ب ریکا پۆژنامە، هەوالگیریا خۆ CIA، بەرپرسی خۆ ل ئێرانێ پشتەفانییا کوردان ب دژی ئێرانێ دکه‌ن و ناگرێ شوێه‌شی ل دەفه‌رێن کوردی ب دژی تاران خوش دکه‌ت، ژبەر هەندی فەرمانا جیهادی ب دژی کوردان دده‌ت و چەندین پۆژنامەفانی ئەمریکی ب تۆمه‌تا راپۆرتکرنا پێسا کوردی دبه‌رژەوه‌ندی ئەمریکا دا ژ ئێرانێ دەرکه‌ت، هەرۆه‌سا ب ریکا نوونەری خۆ بەرپرسی ئەمریکا ل دۆر ئەفی چەندی ناگه‌دار دکر، دبه‌رامبەر دا ئەمریکا ئەوان تۆمه‌تا پەت دکر، بەلی خومەینی ل سەر ئەفی چەندی بەردەوام دبیت و کوردان ب پشتەفانی شەیتانی مەزن وەسف دکه‌ت.
٨. سەرەرای گۆمانین بەرپرسی ئێرانێ و خومەینی ل دۆر پشتەفانیکرنا ئەمریکا بو دۆزا کوردی ل ئێرانێ ب مەرەما نەهیلانا گۆمانا مایتێکرنێ دپرسی نافخۆیی ئێرانیدا ئەمریکا هەولیدا ب ریکا هەوالگیریا خۆ پێزانینان ل دۆر پلانین کوردان پێشکێشی تاران بکەت، بەلی دئەفی چەندی سەرکه‌فتی نەبوو، بەرۆفاژی بوویه ئەگه‌ری هەندی دیپلوماتکاری ئه‌و ب تۆمه‌تا پشتەفانیکر و سیخوێکرن بو کوردان

بەینە گرتن، گەلەك ژ ئەوان ب تۆمەتا ھاریکاریکنا کوردان ب تۆندترین شیواز ھاتبوونە ئەشکەنجەدان و ئێرانى ئیک ژ مەرجین ئازادکرنا ئەوان ب پراوەستاندا پشتهفانییا ئەمریکا بۆ کوردانقە گریدابوو، دگەل ھندییدا ئەمریکا ب ھیچ پەنگەکی پشتهفانییا دۆزا کوردی نەدکر و بتنى دقیا شەپین کوردان دگەل پژیما خومەینی بەردەوام بن، داکو قەرزین خوۆ بەدەستقە بینیت و دیپلوماتکارین رزگار بکەت.

۹. گەلەك ژ پارت، ریکخراوین جیھانی، زانا و سیناتۆرین ئەمریکی دگەل کوردان ل ئەمریکا و جیھانی ھەولەدا ب پیکا کونگریسی ئەمریکی و پراگەھاندنا ئەمریکا فشاری ب ئیخنە سەر واشنتۆن دا سیاسەتا خوۆ مەرامبەری کوردان ب گوھۆریت، بەلێ ھەولین ئەوان ب مفاوون، دبەرامبەر دا کوچکا سپی چ ھەلویت و سیاسەتین دیارکری دەربارەى دۆزا کوردی ل ئێرانى دەرنبەرین و بەردەوامی دابۆ سیاسەتا خوۆ یا نەپشتهفانیکرنا دۆزا کوردی ل ئێرانى، سەرەپای ھندى گەلەك جارن پراگەھاندنا عەرەبى و ئێرانى دیاردکر ئەمریکا سیاسەتا خوۆ مەرامبەری دۆزا کوردی یا گوھۆری.

۱۰. ژبەر ئەوى ھەفرکییا دناقبەرا ئەمریکا و سوۆقیەتدا ب مەرەما بەیزکرنا پیگەھین خوۆ ل ئێرانى و ئەو گومانین دەربارەى بکارھینانا پرسیا کوردی ژلایى سوۆقیەتقە ب دژی بەرژەوہندیین ئەمریکا ل ئێرانى لدەف بەرپرسین ئەمریکا پەیدابوو، کورد بوونە قۆربانى سیاسەتا سوۆقیەت و ئەمریکا ل ئەوى وەلاق، چونکی سوۆقیەت وەسا خوہ دا دا دیارکرن پشتهفانییا پرسیا کوردی ل ئێرانى دکەت و دبەرامبەردا ب مەرەما لاوازکرنا پیگەھى سوۆقیەت ل ئێرانى ئەمریکا ھەمی جوړین چەکی و پیدقیین ئێرانى دابین دکر، ب ئەقى چەندى دەستھەلاتا ئێرانى ھەمی شیانین خوۆ مەزاحتبوون دەقەرین کوردی ب ھیزا لەشکەرى پاریزن، ژبەرکو ئەوان ھزردکر بەردەوام سوۆقیەت ب پیکا پشتهفانیکرنا کوردان مەترسی و فشارن دئیخیتە سەر تاران، دا نەچاریت دان پیدانى ب ھەبوونا بەرژەوہندیین سوۆقیەت ل ئێرانى بکەت.

پاشبەند

پاشبەندی ژمارە (۱)

ناقین ئەوان کەسایەتیین ئەمریکی یین سەرەدانا پۆژەهەلاتا کوردستانی کری ۱۹۷۹-۱۹۵۰

ژ	ناقى سى قولى	ناف و نیشاتین کارین ئەوان	ناقى دەقەرەن	سال
۱	دادوهر وێلیەم ئۆرفیل دۆگلاس William Orville Douglas	هاریکاری دادوهری گشتی یێ ئەمریکا	مهاباد و سنه	۱۹۵۰ تا ۱۹۵۹
۲	ئارشبالد بولۆج پۆزفیل جۆنیۆر Archibald Bulloch Roosevelt Jr	پاویژکاری سەربازی یێ ئەمریکا ل کوردستانی	مهاباد، سنه، ئۆرمیه	۱۹۴۷-۱۹۴۶
۳	کیرمیت «کیم» پۆزفیل جۆنیۆر Kermit "Kim" Roosevelt Jr	بازرگان و نووهری کۆمپانیا نەفتا ئەمریکا	مهاباد، سنه، ئۆرمیه	۱۹۴۷-۱۹۴۶
۴	رۆبێرت ل. فۆنسێس Robert L. Funseth	قۆنسۆلی ئەمریکا ل تەبریز	مهاباد و سنه	۱۹۵۰-۱۹۵۴
۵	دانا ئامادەمز شمیدت Dana Adams Schmidt	پۆژنامەفان و پەيامنێری پۆژنامەیا نیویۆرک تایمز	مهاباد و سنه	۱۹۶۳-۱۹۶۲
۶	مایکل مێترینگو Michael Metrisko	ئەندامی گروپی ئاشتیی یێ ئەمریکا	مهاباد، کرمان، نەغەدە و سنه	۱۹۷۶-۱۹۶۵
		بەرپرسی فیزەیان ل بالیۆزخانەیا ئەمریکا	تاران	۱۹۷۸-۱۹۷۷
		قۆنسۆلی ئەمریکا ل تەبریز	تەبریز	۱۹۸۰-۱۹۷۸
۷	مارى ئیلین هێگلاند Mary Elaine Hegland	ئەنداما گروپی ئاشتیی یێ ئەمریکا و مامۆستا	مهاباد	۱۹۶۸-۱۹۶۶
۸	دەیل هوو دەبشید ئۆستەربیرگ Dale Howes Sterburg	ئەنداما گروپی ئاشتیی یێ ئەمریکا و پاویژکاری چاندنی	مهاباد	۱۹۶۸-۱۹۶۶
۹	تۆماس ئیم. ریکس Thomas M. Ricks	ئەندامی گروپی ئاشتیی یێ ئەمریکا و مامۆستا	مهاباد	۱۹۶۶-۱۹۶۵

۱۹۶۸-۱۹۶۶	مهاباد	ئەندامی گروپی ئاشتییی یی ئەمریکا و مامۆستا	رۆبیرت ئەبرامس Robert Abrams	۱۰
۱۹۶۶-۱۹۶۴	ئۆرمیه	ئەنداما گروپی ئاشتییی یی ئەمریکا و مامۆستا	کریس سپیک Chris Speake	۱۱
۱۹۶۹-۱۹۶۵	کرماشان	ئەندامی گروپی ئاشتییی یی ئەمریکا و مامۆستا	جۆن کراوسکۆپف John Krauskopf	۱۲
۱۹۶۹-۱۹۶۵	کرماشان	ئەندامی گروپی ئاشتییی یی ئەمریکا و مامۆستا	تێد فۆن بریسن Ted Von Briesen	۱۳
۱۹۶۹-۱۹۶۵	کرماشان	ئەندامی گروپی ئاشتییی یی ئەمریکا و مامۆستا	مارگریت پیتر سۆن Margaret Peterson	۱۴
۱۹۶۱-۱۹۵۹	مهاباد و سنه و ئۆرمیه	قۆنسۆلی ئەمریکا ل تەبریز	ویلیەم لیستەر ئیگلتن William Lester Eagleton	۱۵
۱۹۶۳-۱۹۶۱	دەقەرین جودا جودا	دیپلۆماتکارێ ئەمریکی	ئارچی م. بۆلستەر Archie M. Bolster	۱۶
۱۹۷۹	سنه و مهاباد	رێقەبەری ئۆپراسیۆنین لەشکەری یی هەوالگیریا ئەمریکا ل تاران	ویلیەم جی. داھرتی William J. Daugherty	۱۷
۱۹۷۳-۱۹۶۳	سنه	ئەندامی گروپی ئاشتییی یی ئەمریکی و مامۆستا	جۆن ویلیەم لیمبیرت John William Limbert	۱۸
۱۹۴۷-۱۹۴۶	ئۆرمیه، مهاباد و سنه	جیگرێ قۆنسۆلخانەیا ئەمریکا ل تەبریز	جیرالد ئی. پی. دوھەری Gerald F.P. Doohar	۱۹

۲۰	دیفید مکدۆنالډ David McDowall	رۆژنامەفانەک ئەمریکی یە	دەقەرین جودا جودا یین کوردستانی	۱۹۷۹
۲۱	دیفید لامب David Lab	پەيامنیرۆ رۆژنامەیا لۆس ئەنجلۆس تایمز	دەقەرین جودا جودا یین کوردستانی	۱۹۷۹
۲۲	نیگۆلاس گەچ Nicholas Gage	پەيامنیرۆ رۆژنامەیا نیویۆرک تایمز	دەقەرین جودا جودا یین کوردستانی	۱۹۷۹
۲۳	جۆناسان سی. راندال Jonathan C. Randal	پەيامنیرۆ رۆژنامەیا واشتۆن پۆست	دەقەرین جودا جودا یین کوردستانی	۱۹۷۹
۲۴	سیندی جاکیس Cindy Jaquith	پەيامنیرۆ رۆژنامەیا میلین یا ئەمریکی	دەقەرین جودا جودا یین کوردستانی	۱۹۷۹
۲۵	چاک نۆرسمان ئەندرسۆنی Jack Northman Anderson	پەيامنیرۆ رۆژنامەیا واشتۆن پۆست یا ئەمریکی	دەقەرین جودا جودا یین کوردستانی	۱۹۷۹
۲۶	ویلیەم سافیر William Safire	پەيامنیرۆ رۆژنامەیا نیویۆرک تایمز	دەقەرین جودا جودا یین کوردستانی	۱۹۷۹-۱۹۷۵
۲۷	چارلۆ چک کامینسکی Charles "Chuck" Kaminski	ئەندامۆ گرووپۆ ئاشتیی یی ئەمریکی و مامۆستا	کرماشان	۱۹۷۰-۱۹۶۹
۲۸	بووب ئەبرامسون Bob Abramson	ئەندامۆ گرووپۆ ئاشتیی یی ئەمریکی و مامۆستا	مهاباد	۱۹۶۸-۱۹۶۶
۲۹	چەینس ریکس Janice Ricks	ئەنداما گرووپۆ ئاشتیی یی ئەمریکی و مامۆستا	مهاباد	۱۹۷۰-۱۹۶۶

۱۹۶۶-۱۹۶۴	ئۆرمیه	ئەندامی گروپی ئاشتیی یی ئەمریکا و مامۆستا	بیل براندوون Bill Brandon	۳۰
۱۹۶۷-۱۹۶۵	کەمپە کوردان ل بوشەهر	ئەندامی گروپی ئاشتیی یی ئەمریکا و مامۆستا	جانیت گرایسون گوتلیب Jeannette Grayson Gottlieb	۳۱
۱۹۶۵	سنووری پۆژەهلەت و باشووری کوردستانی	وینەگر	ویلیەم کارتەر William Carter	۳۲
۱۹۷۹	مهاباد، سنه و بانە	پەيامنیری پۆژنامەیا نیویۆرک تایمز	نیک کامینک - بروس Nick Cumming Bruce	۳۳

بەرەهەفکەرنا قۆتابی

پاشەندە ئۆزگەرتە (۲)

پارت و کۆمەلەن کوردی یێن چالاکیێن سیاسی ل پۆزەلاتا کوردستانێ هەین

ژ	نافی پارتی	سالا دامەزراندنی	ئایدۆلۆژی	سەرۆک
۱	پارتا ئازادیا کوردستان	۱۹۴۲	ئابووری و جفاکی	عەزیز زەندی
۲	کۆمەلا ژیاڵەوێ کورد	۱۹۴۲	ئایینی و نەتەوێ	عەبدولرەحمان زەبیحی
۳	کۆمیتا ئینقلابی	۱۹۷۸	ئایینی و نەتەوێ	شیخ جەلال حوسەینی
۴	پارتی دیموکراتی کوردستان ئێران	۱۹۴۵	نەتەوێ و سوسیالیزمی	ئەحمەد توفیق و عەبدولرەحمان قاسملو
۵	ئەنجومەنی شۆرەشی یێ مەهاباد	۱۹۷۹	نەتەوێ و سوسیالیستی	عەبدولرەحمان قاسملو شیخ عیزەدین حوسەینی
۶	تەشکیلات (کۆمەلە)	۱۹۶۹	مارکیسی	سەلاح موهتەدی
۷	کۆمەلا رزگاری	۱۹۶۳	نەتەو	سەلاح موهتەدی
۸	مکتەب قۆرئان	۱۹۷۸	ئایینی و نەتەوێ	ئەحمەد موفتی زاده
۹	رێکخوا بەرەلستکاریا مللی	۱۹۷۹	ئایینی و نەتەوێ	شیخ عیزەدین حوسەینی
۱۰	رێکخوا ئارا	۱۹۷۹	ئایینی و نەتەوێ	شیخ جەلال حوسەینی
۱۱	پارتا شەه	۱۹۷۹	ئایینی و نەتەوێ	نەدیارە
۱۲	کۆمەلا دەوێ و ئیسلاح	۱۹۷۹	ئایینی و نەتەوێ	ناسر سوبحانی
۱۳	گروپی ئارارات	۱۹۷۹	هۆزایەتی و نەتەوێ	نەدیارە
۱۴	حیزبا رزگاریا کوردستان	۱۹۷۹	ئایینی و نەتەوێ	مادیح شیخ ئوسمان نەقشەندی
۱۵	پارتی دیموکراتی کوردستان -عێراق	۱۹۴۵	هۆزایەتی و نەتەوێ	مسعود بارزانی
۱۶	پارتا کریکارین کوردستان	۱۹۷۸	مارکیسی و نەتەوێ	عەبدوللا ئوجەلان
۱۷	ئیکەتیا نشیمانی کوردستان	۱۹۷۶	مارکیسی و نەتەوێ	جەلال تەلەبانی
۱۸	چریکە فیدائین لەقی کوردستان	۱۹۷۹	مارکیسی -لینی	محەمەد ئەمین شیرخانی
۱۹	سازمانی خەباتی نەتەوایەتی و ئیسلامی کوردستان ئێران	۱۹۸۰	ئایینی و نەتەوایەتی	شیخ جەلالی حوسەینی
۲۰	کۆمەلا یەکسانیا کوردستان	۱۹۷۹	نەتەوایەتی	دیار نینه

بەرەلستکاری قۆتایی

پاشه بندی ژماره (۳)

ده قی به یاننامه یا هه ر (۸) خالین مه باد

۱. گه لی کورد مل هلی گه لی دی یین ئیرانی فه، شۆره شا ئیرانی په سه ند دکهن و بریاردایی بریکا به یزکنا خه باتا خو دگه ل گه لی دی یین ئیرانی دکومه لگه هه ک ئازاد و ئافه دانا یا داهاقی دا پۆله کی گنگ بگین.
۲. گه لی کورد وه ک هه می گه لی دی یین ئیرانی داخوازا نه هیلانا سته ما نه ته وه بی و دابینکنا مافی چاره نقیسی خو ب شیوه یه ک فیدرال دچوارچوو قی وه لاتی ئیرانی دا دکه ت و هه ر بهانه یه ک جوداخوازی ره ت دکه ت و داخواز ژ حکومه تا بهروه ختا ئهنده زیار مه هدی بارزگانی دکه ت هه لویستی خو ب شیوه یه ک فه رمی ل دۆر ئه فان داخوازیان ده ربیریت.
۳. مه باوه رییا بهندی هه یه زه حمه تکیشین ئیرانی پۆله کی سه ره کی دشۆره شا ئیرانی دا هه بوو، ژ بهر هندی پیدقییه زه حمه تکیش، جووتیار به شداریی دحکومه تا شۆره شی دا بکه ن.
۴. کوردستانا ئیرانی سه ره رای هندی خودانا ریژه یه کا زۆرا ژیده ری سروشتی یین نه ئاشکه راکریه، ئیک ژ پاشکه فتیرین ده فره یین ئیرانی یه، له ورا دخوازی زۆلما نه یه کسانیا ئابووری به یته چاره سه رکر.
۵. پیدقییه هه می بنگه هیین سه ربازی یین ل کوردستانا هه یین لژی چاقدیرییا ئه نجوومه نی شۆره شی به ینه ریقه برن، بو ئه قی مه به ستی پیدقییه لژنه ک هه قبه ش ژ ئه فسه ری نشتیمان په ره ر و نوونه ریین ئه نجوومه نی شۆره شی به یته دروستکر.
۶. پیدقییه ئه و ئه فسه ری فهرانین تاوانین ته قه کرنی ده رکرین و بووینه ئه گه ری شه هیدبوونا گه نجین ملله قی ژلای ددگه ها شۆره شا ملله قی به یته دادگه هکر و پیدقییه هیژین که قنه په رسیت بو هیزه ک نو ی یا ملله قی به یته گوهورین و پیدقییه له شکه ر ژ که سین ب دژی شۆره شی به یته پاقرکر.
۷. هه می نوونه ریین دئه قی کومبوونی دا کو نوونه ریین باژییرین کوردانن رادگه هینن

کۆ بەرێز شیخ عیزەدین خوسینی هەژێ هندی یە بێتە سەرۆکی هەر شاندەکی
مللەتی کورد بۆ دانووستاندنا دگەل حکوومەتا نافەندی و پێدقییە دەزگەهێن
سەرکردایەتیا شۆرەشی و حکوومەتا بەروەخت خو ژ پەيوەندیکرن و دانووستاندنا
دگەل کەفنه پەرستین کورد دوور بکەن.

۸. ژبەرکۆ مەلا مستەفا بارزانی و دارودەستەکا ئەوی یا بەرنیاس ب ((سەرکردایەتیا
کاتی)) دیفەلانکی ن ئازانسا هەوالگیریا ئەمریکا ((سیا)) و ((سافاکا) ئێرانی و ((میتا
تۆرکا)) بوون و ((نۆکە)) ژێ بەردەوامن. هەروەسا هەمی مللەتی کورد نەفرەتان
ل ئەوان دکەت، داخوای ژ حکوومەتا شۆرەشی دکەن ب هیچ پەنگەکی خو
نێزیک نەکەت و سەرکردین ئەوان یێن خائین ژ ئێرانی دەر بکەت دگەل هندی
نابیت ئەف سیاسەتا زیانان بگەهینتە بارودۆخین بنەمالین پەنابەرین هەژار.

(اسکندری، ۳ مارس، ۲۰۱۵؛ نەقشی، ۲۰۲۳، ۱)

پاشبەندی ژماره (۴)

دویشچوونا بانگەشەیین سۆقییهت دەربارە دی دۆزا کوردی ژلای CIA فە ۱۸ ئەیلوولا ۱۹۷۹

Approved For Release 2008/04/21 : CIA-RDP83-00714R000100160008-2

SECRET

25X

18 September 1979

MEMORANDUM

SUBJECT: Soviet Broadcasts on Kurdish Issue

REFERENCE: Brzezinski Memo of 6 September to DCI on Kurdish Question

1. In response to the interest expressed by Dr. Brzezinski last spring in improved collection on the Kurdish question, the intelligence community undertook steps to begin coverage of Soviet propaganda in Kurdish. FBIS now has a Kurdish capability in London and has begun coverage of Yerevan radio broadcasts in Kurdish. It will also be adding a Kurdish translator in Amman in the next 2-3 weeks. FBIS has entered a subscription for RYA TAZA, which is published in Yerevan and which is the only known Kurdish language journal published in the USSR. 25X

2. FBIS is now covering Yerevan radio broadcasts in Arabic and Armenian and will compare them with the Yerevan Kurdish broadcasts to determine whether the Soviets are tailoring their output to the Kurds. The results of this comparison should be available by early October. 25X

This memorandum was prepared by the USSR-East European Division of the Office of Political Analysis. Comments may be addressed to 25X1

PA M 79-10438

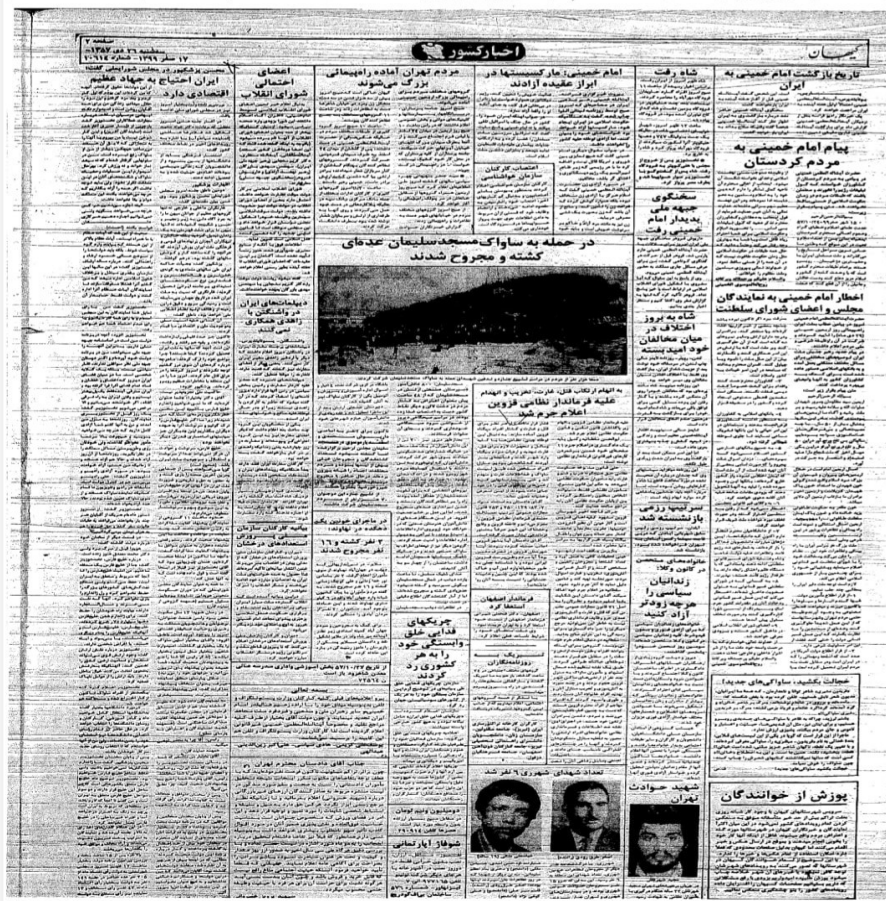
SECRET

25X
25X

Approved For Release 2008/04/21 : CIA-RDP83-00714R000100160008-2

(CIA, 18 September, 1979).

پاشبەندى ژمارە (۵)
پەياما خومەينى بۆ كوردان

(کیهان، ۲۶ دی، ۱۳۵۷).

پاشه ندي ژماره (۷)

کورد سهر کردایه تیا شهر پ دیموکراسی ئیرانی

دکمن ۱۶ ئادار ۱۹۷۹

Kurds spearhead fight for democracy in Iran

By Cindy Jaquith

"For us, the revolution is not over." The speaker was Ayatollah Ezzatollah Hosseini, a leader of the current struggle of Kurds in Iran for full national autonomy. But the sentiments Hosseini expressed are also the sentiments of Iran's oppressed Azerbaijanis and Baluchis, of the oil workers, peasants, women, and others who are now pressing for their rights in the wake of the victorious revolution that overthrew the shah.

For the masses the revolution is just beginning. For the government of Prime Minister Mohi Bazar-gan, the revolution must be stopped and capitalist stability restored. In an interview published in the March 1 *New York Times*, Kurdish leader Hosseini explained: "We fought in the revolution not out of religious conviction but for political goals. We want autonomy—our own Parliament, our own language, our own culture. The revolution has destroyed despotism, but it has not ended discrimination against minorities. The revolution must go on until all major minority groups—the Kurds here, the Turks in Azerbaijan, the Baluchis in the East—win a measure of autonomy."

This basic democratic demand has been categorically rejected by the Bazar-gan regime. Immediately after the insurrection, Bazar-gan tried to send in officials to run Kurdistan. The Kurds threw them out.

Deputy Prime Minister Abbas Entezam then threatened: "There are hands at work in Kurdistan to provoke the people, but the government will ruthlessly crush those behind unrest."

Kurds in Mahabad: "For us, the revolution is not over."

But according to reports from Kurdistan by Iranian Trotskyists, the central government has been unable to take control of the provinces. Armed Kurds patrol the streets. The Kurdish national flag is flying, and the cities of Sanandaj, Mahabad, and Kermanshah have proclaimed Kurdish the official language. People are celebrating in the streets, proudly wearing their traditional dress, which was banned under the shah.

The Kurds have also opened up the border with Iraq. At least 5.5 million of the more than 12 million Kurds live in Iran. Millions more are across the

border in Iraq, the Soviet Union, Turkey, and other parts of the Middle East. The Kurdish people have historically fought to reunite their nation and throw off the oppression they suffer.

With the Iraqi border open, thousands of Kurds from both sides are now crossing back and forth.

The fight of the Kurdish people throughout the region for self-determination—including the right to establish their own state if they so choose—is a central question for the Iranian revolution. The Kurds, Azerbaijanis, Baluchis, Arabs, and other oppressed national groups constitute 60 percent of the population in Iran. An alliance between these nationalities and the rest of the country's workers and peasants—based on support for the national rights of the oppressed—is critical to advancing the revolution.

Right now the Iranian Kurds' resistance to efforts by Bazar-gan to block the extension of democratic rights is setting an example for others.

It can only reinforce the determination of Iran's oil workers, many of whom are Arab, to stick to their demand for the right to run the oil fields. On March 5, the government announced it had resumed the export of oil but had cut off all sales to Israel and South Africa, one of the workers' demands.

"The political struggle is far from over in the oil fields, however. 'The revolution is not finished,' one foreman told the *New York Times*. 'Everyone goes to work, but we don't do much. . . . Much of the time, workers are talking politics here.'"

Revolution in Iran

Eyewitness report from Cindy Jaquith, associate editor of the Militant, just returned from Tehran

CHICAGO	March 10	7:30 p.m.	Blackstone Hotel, Gold Room, Michigan & Balbo
VANCOUVER	March 16	8:00 p.m.	1206 Granville St.
SEATTLE-TACOMA	March 17	8:00 p.m.	Call (206) 723-5330 or (206) 627-0432 for location
PORTLAND	March 18	8:00 p.m.	711 NW Everett
TORONTO	March 25	7:30 p.m.	334 Queen St. West

Militant subscription week rousing success

By Peter Seidman

The drive to sell 100,000 copies of the *Militant* and its Spanish language sister publication *Perspectiva Mundial* this winter and spring got off to a rousing start last week.

So far, members of the Socialist Workers Party and Young Socialist Alliance have reported selling 1,094 ten-week introductory subscriptions, 52 six-month subscriptions, and 30 one-year subscriptions during the national subscription blitz week.

These subscriptions have already brought the drive to 12.9 percent of the national goal. The national subscription blitz week confirms that working people are increasingly interested in socialist ideas.

• The *Militant's* unsurpassed coverage of the Newport News shipyard strike continued to spark high sales among steelworkers at Bethlehem's giant plant at Sparrows Point, Maryland. Our supporters there sold eight more subscriptions last week.

• Tacoma socialists sold six subscriptions to aircraft workers at Boeing.

• The *Militant's* coverage of Newport News has helped boost single-copy sales at the Tacoma Boat Shipyard to between ten and fifteen copies a week.

• Socialist auto workers in Detroit, St. Louis, Cleveland, and Toledo all reported selling subscriptions on the job.

• Our Iowa City supporters—front-runners on this week's scoreboard—sold most of their subscriptions to co-workers in the Teamsters union and the American Federation of State, County and Municipal Employees.

In Oakland, thirty members of Teamsters Local 70 eagerly purchased copies of the *Militant* on sale outside their union meeting.

• Miami socialists had their highest sale at a farm workers camp in Homestead, Florida. They sold twenty-one subscriptions to *Perspectiva Mundial* and ten to the *Militant*—as well as sixty-three single copies.

Several young Cubans attending a showing of the Cuban film "La Brigadista" sponsored by the Antonio Maceo Brigade also bought *Perspectiva Mundial* subs.

As the circulation drive opens, Los Angeles has sold the most overall—with New York City not too far behind.

The Los Angeles socialists are also putting a special emphasis on longer-term subscriptions. These are 30 percent of their subscription points so far.

During this drive, our supporters are making a special push for these longer-term subs, especially to co-workers.

Miami supporters are taking the lead on *Perspec-*

tiva *Mundial*. They've sold twenty-six of the sixty-four *PM* subscriptions reported sold during the blitz week.

The blitz week was phase one of the circulation drive.

Phase two—a ten-week single-copy sales campaign—gets under way with sales of this issue.

Areas so far have increased their *Militant* bundles by more than 6,000 papers for the national target week that kicks off this part of the drive.

That's a good beginning. The subscription blitz week indicates that those extra papers will find a receptive audience among industrial workers eager to find out about the socialist alternative.

CITY	SUBSCRIPTION	GOAL	PERCENT	CITY	SUBSCRIPTION	GOAL	PERCENT
POINTS				POINTS			
Iowa City	240	500	48.0	Detroit	270	2800	10.8
Baltimore	750	1400	53.6	Chicago	500	1800	27.8
Atlanta	750	2100	35.7	Albany	160	4800	3.3
San Diego	300	900	33.3	Minneapolis	100	1000	10.0
Birmingham	710	2500	28.4	Philadelphia	240	2800	8.6
Dallas	180	700	25.7	New York City	1050	11000	9.5
St. Louis	590	2600	22.6	Tacoma	160	1700	9.4
Los Angeles	1150	3800	30.3	Cleveland	170	1700	10.0
Denver	380	2000	19.0	Seattle	210	2700	7.7
San Antonio	280	1400	20.0	Washington, D.C.	170	3500	4.9
Phoenix	360	2000	18.0	Morgantown	140	2200	6.4
Portland	300	1800	16.6	San Francisco	180	3100	5.8
Toledo	220	1400	15.7	Pittsburgh	160	2800	5.7
San Diego	320	2100	15.2	Boston	160	3800	4.2
Vancouver	30	200	15.0	St. Paul	80	1600	5.0
Minneapolis	290	1750	16.5	Kansas City	50	1500	3.3
San Jose	360	2400	15.0	Houston	0	3500	0.0
Concord	140	1000	14.0	Oakland	80	0	0.0
Albuquerque	380	2500	15.2	TOTALS	12,680	100,000	12.6
Raleigh	210	750	28.0				
Berkeley	240	2100	11.4				

*GOAL NOT YET REPORTED
AREAS NOT REPORTING SUB BLITZ RESULTS: AMHERST, JANE, INDIANAPOLIS, LOUISVILLE, NEW ORLEANS, SAN JOSE

.(1979, March 17, The Militant)

پاشبہندی ژماره (۸)

ئیرانی پراگہاندی دئ شوپہشا کوردی ژناقبت و خومہینی فرمان ل فرماندین لہشکری کریہ۱۸ تہباخا ۱۹۷۹

.(۱۹۷۹, August ۱۸, The New York Times)

پاشبەندی ژمارە (۸)

نامەیا عەبدولپەحما قاسملوی بۆ جیمی کارتەری و مارگاریت تاچری

قاسملوو نامە بۆ کارتی و مارگاریت تاچر دەنوو سیت

رۆژنامەی فاینال نەشنال تەمیز لە راپۆرتیکدا سەبارەت بە بارودۆخی وڵاتی ئێران و کێشەیی کوردستان بڵاوی کردەو، لە نامەیکە سەرئاوەلادا عەبدولپەحمان قاسملوو، پێشەری حیزبی نایاسایی دیموکراتی کوردستان لەگەڵ ئەوەی کە داوا لە جیمی کارتی، سەرۆک کۆماری ئەمریکا و مارگاریت تاچیر سەرۆک وەزیرانی بریتانیا و سیاسەتمەدارانی دیکە دەکات بۆ هەلۆست وەرگرتن لە ناست کێشەیی کوردستاندا ئاماژە بەوەش دەدا کە لە وڵاتی ئێراندا سەردەمیکی رەشی مەزەبەیی دەستی پێکردوو. لەلایکی دیکەو هەوالدەری رۆیتێرز هەوالیکی بەبێ ئاماژەکردن بە سەرچاوەکە لەمەپ ویستی قاسملوو بۆ وتووێژ لە گەڵ بەرپرسیانی ئێرانیدا بڵاو کردەو.

(قاسملوو، ۲۰۱۴، ۱۰۱).

لیستا ژێدەران

به لگه نامه یین ئه مریکی یین نه به لافکری

ئهرشیقی نه ته وه ییی ئه مریکا

(ب ریکا په یوه ندی کرنی ب ستافی ئه وی بده ستقه هاتینه)

1. 1875/891.00 .telegram, 1942, reference to my No.157, May 15, telegram from the minister in Iran (Dreyfus) to the Secretary of state, Department of State, Washington. DC, 16 May, 1942.
2. 123Dooher, Gerald F.P: Telegram, 1946, A visit in present circumstances to Mahabad as guest of Qazi Mohammad's, telegram from the Acting Secretary of state to the vice consul at Tabriz (Dooher), Department of State, Washington. DC, 29 April, 1946.
3. 1942. 891.001869/: telegram, department's 116, telegram from the minister to Tehran (Dreyfus) to the Secretary of state, Department of State, Washington. DC, 8 May, 1942 :1874/891.00 .telegram, referring to the department's No.116, telegram from the minister in Iran (Dreyfus) to the Secretary of state, Department of State, Washington. DC, 15 May, 1942.
4. 711.91149-2/: telegram, 1949, Iran: Objectives and policy issues, Secret Policy Statement on Iran Prepared in the Department of State, Department of State, Washington. DC, 1 February 1949.
5. 761.91248-4/: Telegram, 1948, except for original Soviet Note January 32, telegram from the Ambassador in the Soviet Union (Smith) to the Secretary of State, Department of State, Washington. DC, 2 April 1948.
6. 761.911547-5/: Telegram, 1947, renewal of intensive soviet activity in Azerbaijan is reported, the Ambassador in Iran (Allen) to the secretary of State, , Department of State, Washington. DC, 15 May 1947.

7. 788.00,41950-, Memorandum, 1950, the Iranian Crisis, Memorandum by the Assistant Secretary of state for Near Eastern, South Asian and African Affairs (McGhee) to the secretary of state, Department of State, Washington. DC, 25 April 1950.
8. 788.003152-10/, Telegram, 1952, Dept greatly appreciates ur thoughtful tel 1765 Oct 30, n0.233, telegram from the acting secretary of state to the Embassy in Iran, department of state, Washington. DC, 31 October 1952.
9. 788.00552-11/: Telegram, 1952, From the Ambassador in Iran (Henderson) to the Department of State, Department of State, Washington. DC, 5 November, 1952.
10. 891.00846-11/: Telegram, 1946, Allen & Dooher to see Qavam today to give priMin first-hand information, the Ambassador in Iran (Allen) to the secretary of State, Department of State, Washington. DC, 8 November 1946.
11. 891.002046-12/: Telegram, 1946, Iran GOVT has been abke reassert authority over Azerbaijan, secret telegram from the secretary of state to the Ambassador in Iran (Allen), 20 December 1946
12. 891.002949-1/: Telegram, 1949, following is substance oral statement made to Iranian Ambassador, to secret telegram from the Secretary of state to the Embassy in Iran Department of State, Washington. DC, 29 January 1949.
13. 891.001854/: telegram, prime minister yesterday in conference with Ambassador Standley, telegram from the minister to Tehran (Dreyfus) to the Secretary of state, Department of State, Washington. DC, 3 April, 1942.
14. 891.001862/: telegram, Reports deterioration of Situation at Rezaieh, telegram from the minister to Tehran (Dreyfus) to the Secretary of state, Department of State, Washington. DC, 3 May, 1942.

15. 891.001862/: telegram, the Legation Tehran reports that activities of rebellious Kurdish tribes in Rezaieh section, telegram from the Ambassador in the Soviet Union (Standley) to the Secretary of state, Department of State, Washington. DC, 6 May, 1942.
16. 891.001865/: telegram, referring to my no.134, May 1, telegram from the minister to Tehran (Dreyfus) to the Secretary of state, Department of State, Washington. DC, 3 May,
17. 891.001866/: telegram, My number 134. Kuniholm reports as follows, telegram from the minister to Tehran (Dreyfus) to the Secretary of state, Department of State, Washington. DC, 3 May, 1942.
18. 891.001867/: telegram, Iranian Ambassador called on me this morning and informed me as follows, telegram from the Ambassador in Turkey (Stenhardt) to the Secretary of state, Department of State, Washington. DC, 4 May, 1942.
19. 891.001870/: telegram, department's telegram 203, telegram from the Ambassador in the Soviet Union (Standley) to the Secretary of state, Department of State, Washington. DC, 10 May, 1942.
20. 891.001871/: telegram, following from Kuniholm, telegram from the minister to Tehran (Dreyfus) to the Secretary of state, Department of State, Washington. DC, 12 May, 1942.
21. 891.001943 ,2095/, The department's instruction No.293, the Charge in Iran (Ford) to the Secretary of State, Washington. DC, 10 January, 1942.
22. 891.001943 ,2095/, The department's instruction No.771, the Charge in Iran (Ford) to the Secretary of State, Washington. DC, 29 December, 1943.
23. 891.002245-2/: Telegram, 1945, At Personal Request of Shah, Telegram from the Ambassador in Iran (Morris) to the Secretary of State,

Department of State, Washington. DC, 22 February 1945

24. 891.001745-3/: Telegram, 1945, REmb's 112 February 22 and 160 March, Telegram from the Ambassador in Iran (Morris) to the Secretary of State, Department of State, Washington. DC, 17 March 1945.
25. 891.002948-5/: Telegram, 1948, considerable activity among Iranian Ex-democrats, telegram from the Ambassador in Iran (Wiley) to the Secretary of state, Department of State, Washington. DC, 29 May 1948.
26. 891.001945 ,545-5/, refer to the raid by Kurdish tribesmen on Mahabad, Telegram from the Ambassador in Iran (Morris) to the Secretary of State, Department of State, Washington. DC, 5 May 1945.
27. 891.001945 ,1445-7/, Soviet Policies with Regard to Iran, Memorandum by the Director of the Office of Near Eastern and African Affairs (Henderson) to the Secretary of State, 17 September, 1945.
28. 891.001945 ,1645-7/, shah talked at length and with great frankness of his fears for Iran's future, Telegram from the Ambassador in Iran (Morris) to the Secretary of State, Department of State, Washington. DC, 5 May 1945.
29. 891.001645-7/: Telegram, 1945, private dinner with shah on 13 July, from the ambassador to Iran (Murray) to the secretary of state, , Department of State, Washington. DC, 16 July 1945.
30. 891.002345-8/, telegram: 1945, United States Policy Towards Iran, Memorandum by the Director of the Office of Near Eastern and African Affairs (Henderson) to the Secretary of State, Department of State, Washington. DC, 23 August 1945.
31. 891.242/2021/, Memorandum. 9142. Memorandum of conversation, by Mr. John D. Jernegan of the Division of Near East Eastern Affairs,

Department of State, Washington. DC, 1 May, 1942.

32. Memorandum by Mr. John Jernegan of the Division of Near Eastern Affairs, 1943, American Policy in Iran, Department of State, Washington. DC, 23 January 1943).
33. N0, 892, NSC, 1945, Petition of Kurdish Tribes of Iran, telegram from the minister in Iran (Dreyfus) to the Secretary of state, Department of State, Washington. DC, 6 September, 1945.
34. National Archive and Records, 1964, Telegram from the department of State to the Embassy in Iraq/Iran, department of state, Washington. DC, 13 December, 1964.
35. National Archive and Records, 1964, Telegram from the Embassy in Iraq to the Department of State, department of state, Washington. DC, 26 October, 1964.
36. National Archive and Records, 1965, Assume Detel 6553 Received too late for use May 5 conversation with Fon Min, telegram from the Department of State to the Embassy in Iraq, department of state, Washington. DC, 5 May, 1965.
37. National Archive and Records, 1965, Kurds and Iran, Telegram from the Embassy in Iraq to the Department of State, department of state, Washington. DC, 30 April, 1965.
38. National Archive and Records, 1965, Telegram from the Department of State to the Embassy in Iraq/Iran, department of state, Washington. DC, 6 May, 1965.
39. National Archive and Records, 1967, New Kurdish Insurgency Threatens, Intelligence Note from the Director to Secretary of State Rusk, department of state, Washington. DC, 1 September, 1967.
40. National Archive, 1965, 138. Baghdad's 74 to Department, Telegram

from the department of state to the embassy in Iran, the Department of State, Washington, D.C, 11 August, 1965.

41. National Archives and records, 1966, Call on President Aref, Ref: Embtel 677, deptel538, Telegram from the Embassy in Iraq to the Department of State, department of state, Washington. DC ,17 May ,1966.
42. National Archives, 1965, Emtel255, following summary of conversation FYI and Nofor, Telegram from the Department of State to the Embassy in Iraq, department of state, Washington. DC,26 October, 1965.
43. National Archives, 1966, 1044. Iran-Iraq Relations, Telegram from the Embassy in Iran to the Department of State, department of state, Washington. DC,20 January, 1966.
44. National Archives,7387459.1941, The Atlantic Charter, records of the office of war information, department of state, Washington D.C., 14 August, 1941.
45. National Security Affairs, 1980, Reported Plans by former Iranian Prime Minister Bakhtiar to attempt the overthrow of the Iranian Revolutionary Government, Intelligence Cable Repapered in the Central Intelligence Agency, Department of State, Washington. D.C., 13 February,1980
46. National Security Archive Files, 19701970 ,1973-, Indication that Kurds Anticipate a showdown with the Government of Iraq, Central Intelligence Agency information cable in 143628, department of state, Washington. DC, 10 August, 1970.
47. National Security Archive Files, 19701970 ,1973-, Iraq: Soviet Pressure on GOI, Airgram 295 from the Embassy in Lebanon to the department of State, department of state, Washington. DC, 2 July, 1970.
48. National Security Archive Files, 19701970 ,1973-, Soviet-Iraq Threat to

- Iran in Middle East, Telegram 37806 from the Embassy in Iran to the Department of State, department of state, Washington. DC, 14 March, 1970.
49. National Security Archive Files, 1970-1973, 1971-, Meeting with Secretary –General of Kurdish Democratic Party, Telegram 9689 from the Embassy in Lebanon to the Department of State, department of state, Washington. DC, 3 November, 1971.
  50. National Security Archive Files, NSC Files, Box 601, 1970, Soviet–Iraq Threat to Middle East (Shah's View), Telegram from the Embassy in Iran to the Department of State, department of state, Washington. DC, 12 March, 1970.
  51. National Security Archives 1964-1964, 1966-, Visit of Assistant Secretary Talbot to Baghdad, Airgram from the Embassy in Iraq to the Department of State, department of state, Washington. DC, 24 March, 1964.
  52. National Security Council Archive, 1978, U.S. policy in the Middle East, Memorandum from the Deputy Secretary of Defence (Duncan) to President Carter, Department of State, Washington. DC., 9 November, 1978.
  53. National Security file, 1964, Letter from the Shah of Iran to President Johnson, department of state, Washington. D.C., 7 January, 1964.
  54. National Security Files, 1964, Letter from President Johnson to the shah of Iran, Department of State, Washington. DC, 2 January, 1964.
  55. National Security Files, 1964, Letter from the Shah of Iran to President Johnson, Department of State, Washington. DC, 7 January, 1964.
  56. NSA, 1978, Iran: Understanding the Shi'ite Islamic Movement, telegram from the Embassy in Iran to the Department of State, Department of State, Washington. DC., 3 February, 1978.
  57. NSA, 1978, The Iranian Opposition, telegram from the Embassy in Iran

to the Department of State, Department of State, Washington. DC., 1 February, 1978.

58. NSA, 1979, Iran, Summary of Conclusions of a Special Coordination Committee Meeting, Department of State, Washington.DC.,7 November, 1979.
59. NSA, 1979, Iran: Iranian Internal Politics, Memorandum from Gary Sick of the National Security Council Staff to the President's Assistant for National Security Affairs (Brzezinski), Department of State, Washington. DC., 5 November, 1979.
60. NSA, 1979, Iran: Religious –Inspired Opposition (U), Telegram from the Embassy in Tehran to the Department of State, Department of State, Washington.DC.,29 March, 1979.
61. NSC, 1979, The Kurds (U), Memorandum from Paul B. Henze of the National Security Council Staff to the President's Deputy Assistant for National Security Affairs (Aaron), the department of State, Washington. D.C., 27 March, 1979.
62. NSC. 1979. Regional Cooperation in Afghanistan, Memorandum from Thomas Thornton of the National Security Council Staff to the President's Assistant for National Security Affairs (Brzezinski), Department of State, Washington. DC., 24 September, 1979.
63. Report on Address by the Director of the office of near eastern and African Affairs "Henderson", 1947, U.S. Support for Iranian Development Pledged, Department of State, Washington. DC,3 October 1947.
64. SCNo.0064964/C National security file, 1964, Reform in Iran: Progress and Prospects, Special Report prepared in the Central Intelligence Agency, department of state, Washington. DC,11 December, 1964.

**به لگه نامه یین هه والگێرییا ئه مریکا CIA (ب ریکا په یوه ندیگر ن ب
ستافی CIA و سایتی <https://www.cia.gov> بده ستقه هاتینه)**

1. CIA, 1980, Iran: Growing Qashqai Opposition, central intelligent agency report, from Iran to the Department of the State, Washington, D.C., September, 1980
2. CIA Memorandum, 1972, Recent Trends in Iranian Arms procurement, central intelligent agency report, from Iran to the Department of the State, Washington, D.C., May, 1972.
3. CIA, 1946, Iran: Additional Report on Kurdish attitudes, central Intelligence Agency, Department of State, Washington, D.C., 29 April, 1946.
4. CIA, 1946, Iran: New Kurdish Uprising, memorandum of current Intelligence, central intelligent Group, from Iran to the Department of the State, Washington, D.C., 27 June, 1946.
5. CIA, 1946, Iran: Soviet Moves, central intelligent agency report, from Iran to the Department of the State, Washington, D.C., 11 March, 1946.
6. CIA, 1947, Development in the Azerbaijan Situation, Central Intelligence Group, central intelligent agency report, from Tabriz to the Department of the State, Washington, D.C., 4 June, 1947.
7. CIA, 1947, Iran, the central intelligent agency, office of current intelligence report on Iran to the Department of the State, Washington, D.C., 1 August, 1947.
8. CIA, 1948, Formation of a Kurdish National Government, Current Intelligence Group Intelligence Report, from Iran/Iraq/ USSR to the Department of State, Washington, D.C., 10 December 1948.

9. CIA, 1948, Formation of a Kurdish National Government, the central intelligent agency, office of current intelligence report on Iran to the Department of the State, Washington, D.C., 10 December, 1948.
10. CIA, 1948, General CIA Records, The Director of the Central Intelligence Agency, Intelligence Report, Department of State, Washington, D.C., 8 July, 1948.
11. CIA, 1948, The Kurdish Minority Problem, the central intelligent agency, office of current intelligence report on Iran to the Department of the State, Washington, D.C., December, 1948.
12. CIA, 1951, Iran's Position in the East-West conflict the problem to estimate the position of Iran in the East-West Conflict, National Intelligence estimate, directorate of intelligence, central intelligence agency, Department of State, Washington. DC, 5 April 1951.
13. CIA, 1951, Kurds Create Disturbance in Western Iran, the central intelligent agency, office of current intelligence report on Iran to the Department of the State, Washington, D.C., 12 September, 1951.
14. CIA, 1951, Planning Experimental VOA Broadcast in Kurdish, from AMEMBASSY to Tehran to the Secretary of State, Washington, D.C., 5 August, 1951.
15. CIA, 1951, U.S –Iranian relations have been deteriorated, Memorandum from the Plans Branch, near East and Africa Division, Directorate of plans to the Deputy Director of central Intelligence (Jackson), Department of State, Washington. DC, 12 March 1951.
16. CIA, 1952, Iranian Kurds reportedly plot for independent state, directorate of intelligence, central intelligence agency, Department of

- State, Washington. DC, 17 September, 1952.
17. CIA, 1952, Turkish Fears of Kurdish Uprising Discounted by US Army Attaché, Office of Current Intelligence, Top Secret Security Information, Current Intelligence Bulletin, to Director of Central Intelligence Smith, Department of State, Washington, D.C., 22 March, 1952.
  18. CIA, 1953, Internal threat to Iranian security, from the Memorandum Indian Ambassador has interview with Stalin, central intelligence agency, Department of State, Washington. DC, 18 February, 1953.
  19. CIA, 1953, Iranian Tribes Reported Restive, central intelligence agency, Department of State, Washington. DC, 13 February, 1953.
  20. CIA, 1953, Probable developments in Iran through 1953, central intelligence agency, Department of State, Washington. DC, 9 January, 1953.
  21. CIA, 1954, Status of United States Program for National Security as of December 31, 1953, memorandum to the Chairman, OCN, from the executive secretary, NSC, date December 14, 1953, Department of State, Washington. DC, 1 April, 1954.
  22. CIA, 1956, Probable Consequences of US Adherence or Non-Adherence to the Baghdad Pact, the central intelligent agency, Special National Intelligence Estimate, Department of State, Washington, D.C., 14 December, 1956.
  23. CIA, 1958, Background PIECE on Iran, the Director of the Central Intelligence Agency, Intelligence Report, Department of State, Washington, D.C., 9 September, 1958.
  24. CIA, 1959, the Communist Bloc: USSR-Iran, from central intelligence agency Bulletin, Department of State, Washington. DC, 30 April,

- 1959 CIA, 1951, Iran's Position in the East-West conflict the problem to estimate the position of Iran in the East-West Conflict, National Intelligence estimate, directorate of intelligence, central intelligence agency, Department of State, Washington. DC, , 30 April 1951.
25. CIA, 1960, the Kurds in 1959, Memorandum for chief, Geographic Research Office of Research and Reports, directorate of intelligence of Central Intelligence Agency National Foreign Assessment Center, Department of State, Washington. DC., 14 April, 1960.
26. CIA, 1959, the Communist Bloc: USSR-Iran, from central intelligence agency Bulletin, Department of State, Washington. DC, 30 April, 1959.
27. CIA, 1960, The Kurds in 1959, Geographic Intelligence report, directorate of intelligence of Central Intelligence Agency National Foreign Assessment Center, Department of State, Washington. DC., March, 1960.
28. CIA, 1961, Iran: National Voice Hits CIA- Created Friends, National Intelligence Report, central intelligent agency report, from Iran to the Department of State, Washington, D.C., 22 September, 1961.
29. CIA, 1963, Insurgency in Iran and Laos, from central intelligence agency office of current Intelligence, Department of State, Washington. DC, 18 June, 1963.
30. CIA, 1963, Land Reform and Trabil Dissidence in Iran, Special National Intelligence Report, central intelligent agency report, from Iran/Iraq to the Department of the State, Washington, D.C., 17 May, 1963.
31. CIA, 1963, Some Implications of Renewal of Kurdish hostilities, Special National Intelligence Estimate, central intelligent agency report, from Iran/USSR to the Department of the State, Washington, D.C., 15 May, 1963.

32. CIA, 1963, The Kurdish minority Iraq, BI-Weekly Propaganda Guidance, 11 March, 1963.
33. CIA, 1963, The Kurdish Nationalism in the Middle East, Special National Intelligence Report, central intelligent agency report, from Iran/Iraq to the Department of the State, Washington, D.C., 21 June, 1963.
34. CIA, 1964, Reform in Iran: Progress and prospects, central intelligent agency report, from Iran to the Department of the State, Washington, D.C., 11 December, 1964.
35. CIA, 1970, Iran-Iraq: the shah Fears of the Truce between Baghdad and the Kurds, the central Intelligence Bulletin, central intelligent agency report, on Iran/Iraq to the Department of the State, Washington, D.C., 17 March, 1970.
36. CIA, 1972, Update of Iran handbook, from central intelligence agency Bulletin, Department of State, Washington. DC, April, 1972.
37. CIA, 1972, Update of Iran Handbook, the central intelligent agency, office of current intelligence report on Iran to the Department of the State, Washington, D.C., April, 1972.
38. CIA, 1973, Shah of Iran Royal Revolutionary, central intelligent agency report, from Iran to the Department of the State, Washington, D.C., 26 January, 1973.
39. CIA, 1974, IAS Staff Meeting, the central Intelligence Bulletin, central intelligent agency report, on Iran/Iraq to the Department of the State, Washington, D.C., 30 August, 1974.
40. CIA, 1978, Draft National Intelligence Estimate, "Iran NIE", Department of State, Washington. DC., September, 1978.

41. CIA, 1978, Opposition Demonstrations in Iran: Leadership, Organization, and Tactics, Intelligence Memorandum, Central Intelligence Agency, National Foreign Policy Assessment Center, Department of State, Washington. DC., 21 December, 1978.
42. CIA, 1979, Conditions in Western Iran, an Intelligence Memorandum, the director of central Intelligence Agency, Central Intelligence Agency National Foreign Assessment Center Tehran, Department of State, Washington. DC., 26 August, 1979.
43. CIA, 1979, Current Situation in Iran, the director of central Intelligence Agency, Central Intelligence Agency National Foreign Assessment Center, Department of State, Washington. DC., 31 December, 1979.
44. CIA, 1979, If the Shah Leaves the US, an Intelligence Memorandum, the director of the central Intelligence Agency to the President, Central Intelligence Agency National Foreign Assessment Center, Department of State, Washington. DC., 19 November, 1979.
45. CIA, 1979, Impact of U.S. Severance of Diplomatic Ties with Iran, the director of central Intelligence Agency, Central Intelligence Agency National Foreign Assessment Center, Department of State, Washington. DC., 4 December, 1979.
46. CIA, 1979, Iran Seen on verge of collapse, Near East/ North Africa Report, Central Intelligence Agency National Foreign Assessment Center, Department of State, Washington. DC., 21 August, 1979.
47. CIA, 1979, Iran Situation, Memorandum from the Inspector General, Central Intelligence Agency (Waller) to Director of Central Intelligence Agency Turner, Department of State, Washington. DC., 15 November, 1979.

48. CIA, 1979, Iran: An Overview, Special Analysis, National Intelligence Daily (Cable), the director of central Intelligence Agency, Central Intelligence Agency National Foreign Assessment Center, Department of State, Washington. DC., 10 April, 1979.
49. CIA, 1979, Iran: Relations with the USSR, an Intelligence Memorandum, the director of central Intelligence Agency, Central Intelligence Agency National Foreign Assessment Center, Department of State, Washington. DC., 14 December, 1979.
50. CIA, 1979, Iran: Restive Minorities, National Intelligence Daily (Cable), the director of central Intelligence Agency, Central Intelligence Agency National Foreign Assessment Centre, Department of State, Washington. DC., 20 September, 1979.
51. CIA, 1979, Iran: Restive Minorities, National Intelligence Daily (Cable), the director of central Intelligence Agency, Central Intelligence Agency National Foreign Assessment Center, Department of State, Washington. DC., 20 March, 1979.
52. CIA, 1979, Iran: Some Implications of the Azerbaijani Disturbances, an Intelligence Memorandum, the director of central Intelligence Agency, Central Intelligence Agency National Foreign Assessment Center, Department of State, Washington. DC., December, 1979.
53. CIA, 1979, Iran's Minorities: The Kurds , the central Intelligence Agency, central intelligent agency National Foreign Assessment Centre to the Department of the State, Washington, D.C., 2 February, 1979.
54. CIA, 1979, Iranian Exiles and Exile Movement, Memorandum prepared by the Iran Task Force, central Intelligence Agency, from the director of

- the National Intelligence Council to the director of central Intelligence Agency, Department of State, Washington. DC., 23 November, 1979.
55. CIA, 1979, Iraqi Support for Iranian Kurds, an Intelligence Memorandum, the director of central Intelligence Agency, Central Intelligence Agency National Foreign Assessment Center Beirut, Department of State, Washington. DC., 6 September, 1979.
  56. CIA, 1979, Kurdish Revolt Seen as Major Challenge to Khomeini-11 October, Near East/North Africa Report, No.2052, the director of central Intelligence Agency, Central Intelligence Agency National Foreign Assessment Center, Department of State, Washington.DC., 3 December, 1979.
  57. CIA, 1979, Kurds control southwest Azerbaijan, central intelligent agency report, from Syria to the Department of the State, Washington, D.C., US, 17 July, 1979.
  58. CIA, 1979, Kurds Fight Internal Dissention, External Enemies, Translations on Near East and North Africa, U.S. Joint Publications Research Service, the director of central Intelligence Agency, Central Intelligence Agency National Foreign Assessment Center, Department of State, Washington. DC., 6 June, 1979.
  59. CIA, 1979, Kurds Looking Toward Unity, National Intelligence Daily (Cable), the director of central Intelligence Agency, Central Intelligence Agency National Foreign Assessment Center, Department of State, Washington. DC., September ,1979.
  60. CIA, 1979, Monthly Warning Assessment: Near East and South Asia, from National Intelligence Officer for Near East and South Asia (Robert C. Ames) the director of central Intelligence Agency and deputy of

- director of central Intelligence Agency, Central Intelligence Agency National Foreign Assessment Center, Department of State, Washington. DC., 24 August, 1979.
61. CIA, 1979, Monthly Warning Assessment: Western Europe, from Assistant National Intelligence Officer for Western Europe to the Director of Central Intelligence, apartment of State, Washington. DC., 27 August, 1979.
  62. CIA, 1979, Report Situation: Kurdish Situation, National Intelligence Daily (Cable), the director of central Intelligence Agency, Central Intelligence Agency National Foreign Assessment Center, Department of State, Washington. DC., 27 February ,1979.
  63. CIA, 1979, Situation Report: Iran, National Intelligence Daily (Cable), the director of central Intelligence Agency, Central Intelligence Agency National Foreign Assessment Centre, Department of State, Washington. DC., 22 March, 1979.
  64. CIA, 1979, Situation Report: Iran, National Intelligence Daily (Cable), the director of central Intelligence Agency, Central Intelligence Agency National Foreign Assessment Center, Department of State, Washington. DC., 19 January, 1979.
  65. CIA, 1979, Soviet Broadcast on Kurdish Issue, Memorandum from Central Intelligence Agency to the honorable Zbigniew Brzezinski Assistant to the President for National Security Affairs the white house, Central Intelligence Agency National Foreign Assessment Center, Department of State, Washington. DC., 18 September, 1979.
  66. CIA, 1979, Soviet Broadcasts on Kurdish, telegram from the director of central Intelligence Agency Stansfield Turner to the assistant to

president for national security affairs (Brzezinski), Department of State, Washington. DC., 25 September, 1979.

67. CIA, 1979, Staff Meetings Minutes of 2 February 1979, Memorandum from the director of the National Intelligence Council to the director of central Intelligence Agency, Department of State, Washington.DC.,2 February, 1979.
68. CIA, 1979, Status of Iranian Fighter Aircraft and Air Defense systems, an Intelligence Memorandum, the director of central Intelligence Agency, Central Intelligence Agency National Foreign Assessment Center, Department of State, Washington.DC.,16 November, 1979.
69. CIA, 1979, Status of Iranian Ground Forces, an Intelligence Memorandum, the director of central Intelligence Agency, Central Intelligence Agency National Foreign Assessment Center, Department of State, Washington. DC.,20 November, 1979.
70. CIA, 1979, Status of Kurdish Movement in Iran, an Intelligence Memorandum, the director of central Intelligence Agency, Central Intelligence Agency National Foreign Assessment Center, Department of State, Washington. DC., 17 October, 1979.
71. CIA, 1979, The Kurdish Problem in Perspective, a research paper national foreign assessment centre, The Director of the Central Intelligence Agency, Intelligence Report, Department of State, Washington, D.C., 30 June, 1979.
72. CIA, 1979, The Kurdish Problem in Perspective, the director of central Intelligence Agency, Central Intelligence Agency National Foreign Assessment Center, Department of State, Washington. DC., August, 1979.

73. CIA, 1979, The Military Situation in Kurdistan (U), National Intelligence Daily (Cable), the director of central Intelligence Agency, Central Intelligence Agency National Foreign Assessment Center, Department of State, Washington. DC. , 1 October, 1979.
74. CIA, 1979, Turkey: The Kurdish Problem, National Intelligence Daily (Cable), the director of central Intelligence Agency, Central Intelligence Agency National Foreign Assessment Center, Department of State, Washington. DC., 19 April, 1979.
75. CIA, 1979, Turkey: The Kurdish Problem, the director of central Intelligence Agency, National Intelligence Daily, Department of State, Washington. DC., 18 April, 1979.
76. CIA, 1979b, Kurdish Dissidence (U), My memorandum of May 4, 1979, Subject: Intelligence on Kurds (S) , Memorandum from Zibg to the director of central Intelligence Agency, Central Intelligence Agency National Foreign Assessment Center, Department of State, Washington. DC., 6 September, 1979b.
77. CIA, 1980, Assessment of Iranian Exile Opposition, Memorandum of Southwest Asia analytic center, near east south Asia division office of political analysis, Foreign Assessment Center, Department of State, Washington., DC., 29 July, 1980.
78. CIA, 1980, Clandestine Option in Iran, Memorandum from the Director of the central Intelligence Turner to President's Assistant for National Security Affairs (Brzezinski), Department of State, Washington., DC., 9 September, 1980.
79. CIA, 1980, Failing to the head the warnings of revolution in Iran, the

- Washington Post, Retrieved, report from the director of the National Intelligence Council to the director of central Intelligence Agency, Department of State, Washington. DC., 26 October, 1980.
80. CIA, 1980, Failing to the head the warnings of revolution in Iran, the Washington Post, Retrieved, report from the director of the National Intelligence Council to the director of central Intelligence Agency, Department of State, Washington. DC., 26 October, 1980.
81. CIA, 1980, Iran: Near Term Political Prospects, an Intelligence memorandum, directorate of intelligence of Central Intelligence Agency National Foreign Assessment Center, Department of State, Washington. DC., 22 May, 1980.
82. CIA, 1980, Iran: The Ethnic Minorities, an intelligence assessment, from central intelligence agency office of current Intelligence, Department of State, Washington. DC, July, 1980.
83. CIA, 1980, Iranian Reaction to a Soviet Invasion, an Intelligence memorandum, directorate of intelligence of Central Intelligence Agency National Foreign Assessment Center, Department of State, Washington. DC., 1 September, 1980.
84. CIA, 1980, National Voice of Iran Broadcasts: January-March 1980, an Intelligence memorandum, Central Intelligence Agency National Foreign Assessment Center, Department of State, Washington. DC., April, 1980.
85. CIA, 1980, National Voice of Iran Broadcasts: January-March 1980, an Intelligence memorandum, Central Intelligence Agency National Foreign Assessment Center, Department of State, Washington. DC., April, 1980.
86. CIA, 1980, On the Beam, Foreign Assessment Center, Department of

State, Washington. DC., 1 February, 1980.

87. CIA, 1980, Soviet Covert Action in Iran, an Intelligence memorandum, Central Intelligence Agency National Foreign Assessment Centre, Department of State, Washington. DC., 10 March, 1980.
88. CIA, 1980, Tribes and Ethnic Groups in Western Iran (U), an Intelligence Memorandum, the department of defense Intelligence Document, Central Intelligence Agency National Foreign Assessment Center, Department of State, Washington.DC.,2 May, 1980.
89. CIA, 1980, Tribes and Ethnic Groups in Western Iran (U), Defense Intelligence Report, directorate of intelligence of Central Intelligence Agency National Foreign Assessment Center, Department of State, Washington. DC., 2 May, 1980.
90. CIA, 1980. The Kurds of Iran: A Rugged People in a Rugged Land (U), Central Intelligence Agency National Foreign Assessment Center, Department of State, Washington. DC., 1 February, 1980.
91. CIA, 1980b, Situation Report: Iran, National Intelligence Daily (Cable), the director of central Intelligence Agency, Central Intelligence Agency National Foreign Assessment Center, Department of State, Washington. DC., 9 January, 1980b.
92. CIA, 1981, New President Denounces Marists, an Intelligence report on Near East/North Africa Report, Near East/ North Africa Report, Central Intelligence Agency National Foreign Assessment Center, Department of State, Washington. DC., July, 1981.
93. CIA, 1982, Iran: The Ethnic Minorities, an Intelligence Assessment memorandum, directorate of intelligence of Central Intelligence Agency

National Foreign Assessment Center, Department of State, Washington., DC., July, 1982.

94. CIA, 1982, Iran: The Ethnic Minorities, an Intelligence Assessment memorandum, directorate of intelligence of Central Intelligence Agency National Foreign Assessment Center, Department of State, Washington. DC., July, 1982.
95. CIA, 1982, Winter of Massacre in Kurdistan, an Intelligence report on Near East/North Africa Report, Near East/ North Africa Report, Central Intelligence Agency National Foreign Assessment Centre, Department of State, Washington. DC., 2228- January, 1982.
96. CIA, 1985, The Kurdish Resistance in Iraq, Iran and Turkey, a research paper The Director of the Central Intelligence Agency, the national Intelligence Estimate Represents, Department of State, Washington, D.C., 11 June, 1985.
97. CIA, 1986, Our Friend Iran, the central Intelligence Bulletin, central intelligent agency report, on Iran/Iraq to the Department of the State, Washington, D.C., 17 May, 1986.
98. CIA, 1987, Iran-Iraq: Determining who started the Iraq-Iran War, an Intelligence Assessment memorandum, directorate of intelligence of Central Intelligence Agency National Foreign Assessment Center, Department of State, Washington., DC., 25 November, 1987.
99. CIA, 1988, Iraq-Turkey- Iran: The Kurdish Insurgencies, the director of central Intelligence Agency, Central Intelligence Agency National Foreign Assessment Center, Department of State, Washington. DC., March, 1988.
100. CIA, 1992, The Kurds: Rising Expectations, old Frustrations, The Director

of the Central Intelligence Agency, the national Intelligence Estimate Represents, Department of State, Washington, D.C., September, 1992.

101. CIA,1946, Iran: Kurdish-Azerbaijan Agreement reported, central intelligent agency report, from Tabriz to the Department of the State, Washington, D.C., US, 27 April, 1946.
102. CIA,1946, Iraq: New Defensive Steps against possible attack, memorandum of current Intelligence, central intelligent agency report, from Iran to the Department of the State, Washington, D.C., 18 April, 1946.
103. CIA,1946, New defensive steps against possible attack, US Legation Baghdad report to the department of state, Washington, D.C., 4 April, 1946.
104. CIA,1946b, Soviet-Iranian economic Negations, the central intelligent agency, office of current intelligence report on Iran to the Department of the State, Washington, D.C., 18 April, 1946b.
105. CIA,1950, Kurdish Congress in Paris, central intelligent agency report, from France/Iran/Iraq/Turkey to the Department of the State, Washington, D.C., 21 September, 1950.
106. CIA,1954, Soviet-Inspired Kurdish rebellion allegedly planned for Iran, directorate of intelligence, central intelligence agency, Department of State, Washington. DC, 28 January, 1954.
107. CIA,1955, Communist Gains in Syria, Current Intelligence Group Intelligence Report, from Syria/Turkey/Iraq/ Iran to the Department of State, Washington, D.C., 4 January, 1955.
108. CIA,1957, USSR REPORTEDLY STEOS UPS SUBVERSIVE ACTITITIES IN IRAQ, central intelligence agency, Department of State, Washington. DC, 13 January, 1957.

109. CIA,1958, Iraqi Regimes Invites Refugee Kurdish Leader to Return, the central intelligent agency, office of current intelligence report on Iran/Iraq/ Turkey to the Department of the State, Washington, D.C., 5 September, 1958.
110. CIA,1958, Kurdish Tribesmen Attack Iranian Town, Central Intelligence Bulletin,DailyBrief,theDepartmentofState,Washington,D.C.,28June,1958.
111. CIA,1959, Pro-Soviet Iranian Ambassador Leaves for Moscow, central intelligence agency, Department of State, Washington. DC,13 April, 1959.
112. CIA,1959, The Kurdish Problem, memorandum of current Intelligence, central intelligent Group, from Iran to the Department of the State, Washington, D.C., 7 April, 1959.
113. CIA,1960, Qasim intensifies propaganda campaign against Nasir, central intelligent agency report, from Iran to the Department of the State, Washington, D.C.,11 January, 1960.
114. CIA,1960, The Kurds, from central intelligence agency Bulletin, Department of State, Washington. DC, January, 1960.
115. CIA,1961, Iran, from situation involving a potential for resort to sustained internal violence, from central intelligent agency report, from Iran to the Department of the State, Washington, D.C., 30 March, 1961.
116. CIA,1963, Minutes of the Meetings of the Special Group (CI), memorandum for the record, central intelligent agency report, from Iran to the Department of the State, Washington, D.C.,29 March, 1963.
117. CIA,1963, Some Implications of Kurdish Hostilities, from special national intelligence estimate, central intelligent agency report, from Iran to the Department of the State, Washington, D.C.,13 June, 1963.

118. CIA,1963, Some Implications of Kurdish Hostilities, from special national intelligence estimate, central intelligent agency report, from Iran to the Department of the State, Washington, D.C.,15 June, 1963.
119. CIA,1964, Iran: conclusion, National Intelligence Estimate, central intelligent agency report, from Iran to the Department of State, Washington, D.C., 20 May, 1964.
120. CIA,1965, The Kurdish War-Round Four, the Director of the Central Intelligence Agency, Intelligence Report, Department of State, Washington, D.C., 23 April, 1965.
121. CIA,1968, The Shah's Increasing Assurance, Special memorandum from central Intelligence Agency, Department of State, Washington, D.C., 7 May, 1968.
122. CIA,1978, The Situation in Iran, Intelligence Memorandum: Central Intelligence Agency National Foreign Assessment Center, Department of State, Washington. DC., 7 September, 1978.
123. CIA,1979, Breaking the Logjam, Paper prepared in the Central Intelligence Agency, Handwritten note from Director of Central Intelligence Turner to Secretary of State Vance, Department of State, Washington. DC., 29 December, 1979.
124. CIA,1979b, Iran Revolution, prepared by the inspector General Central Intelligence Agency to Director of Central Intelligence Agency Turner, Department of State, Washington. DC., (Waller) 15 November, 1979.
125. CIA,1979b, Iran Revolution, prepared by the inspector General Central Intelligence Agency to Director of Central Intelligence Agency Turner, Department of State, Washington. DC., (Waller) 15 November, 1979.

126. CIA,1980, Iran: Khomeini's Dwindling Power Base, National Intelligence Daily (Cable), the director of central Intelligence Agency, Central Intelligence Agency National Foreign Assessment Center, Department of State, Washington. DC., 9 January, 1980.
127. CIA,1980, Iran: Soviet Links with Kurdish Groups, an Intelligence research paper, directorate of intelligence of Central Intelligence Agency National Foreign Assessment Center, Department of State, Washington. DC., 12 December, 1980.
128. CIA,1980, Iran: Unrest in the Military, an Intelligence Assessment memorandum, directorate of intelligence of Central Intelligence Agency National Foreign Assessment Center, Department of State, Washington. DC., September, 1980.
129. CIA,1980, Iran-Iraq and Danger of Wider War, an Intelligence memorandum for National Security Council, the Director of Central Intelligence Agency National Foreign Assessment Center, Department of State, Washington.DC.,14 November, 1980.
130. CIA,1980, Kurdistan Described as Iran's Vietnam, an Intelligence report on Near East/North Africa Report, Near East/ North Africa Report, Central Intelligence Agency National Foreign Assessment Center, Department of State, Washington. DC., 16 May, 1980.
131. CIA,1980, The Kurds of Iran: A Rugged People in a Rugged Land (U), an Intelligence Research Paper, directorate of intelligence of Central Intelligence Agency National Foreign Assessment Center, Department of State, Washington. DC., February, 1980.
132. CIA,1981, Clandestine Radio Indignant, Moscow Reticent on Events

- in Iran, an Intelligence Assessment memorandum, directorate of intelligence of Central Intelligence Agency National Foreign Assessment Center, Department of State, Washington. DC., 22 July, 1981.
133. CIA, 1981, Iran: Current Situation, an Intelligence research paper, directorate of intelligence of Central Intelligence Agency National Foreign Assessment Center, Department of State, Washington. DC., 22 April, 1981.
  134. CIA, 1981, Khomeini's heavy responsibility for the tragedy of Iran, an Intelligence report on Near East/ North Africa Report, directorate of intelligence of Central Intelligence Agency National Foreign Assessment Center, Department of State, Washington. DC., 13 August, 1981.
  135. CIA. 1963, The Kurdish Minorities in Iraq, the central intelligent agency, office of current intelligence report on Iran to the Department of the State, Washington, D.C., 11 March, 1963.
  136. CIA-SNIE341963 ,63-, The Iranian Situation: The Problem, 212. Special National Intelligence Estimate, central intelligent agency report, from Iran/ USSR to the Department of the State, Washington, D.C., 10 April, 1963.
  137. CIA, 1988, Iraq- Turkey- Iran: The Kurdish Insurgencies, an Intelligence Assessment, central intelligent agency report, from Iran/ USSR to the Department of the State, Washington, D.C., March, 1988.

بەلگەنامەییـن ئەنجوومەنـی ئاسایشا نەتەوہییـی ئەمریکا (ب رێکا پەیوہندیکنـی ب ستافـی ئەوی بەستقەہاتینە)

1. NSC, 1980, Follow-up on Security Framework in the Persian Gulf-XVII, Summary of Conclusions of a Special Coordination Committee Meeting, Department of State, Washington. D.C., 5 September, 1980.
2. NSC, 1979, Iran, Summary of Conclusions of a Special Coordination Committee (Intelligence) Meeting, Memorandum from the Deputy Secretary of State (Christopher) to President Carter, Department of State, Washington. DC., 23 November, 1979.
3. NSC5402 1954, United States Policy Toward Iran General Considerations, No.403, State of Policy by the National Security council, Department of State, Washington. DC, 2 January 1954.
4. NSC, 1979, Iran (S), Memorandum from William Odom of the National Security Council Staff to the President's Assistant for National Security Affairs (Brzezinski), Department of State, Washington. DC., 26 December, 1979.
5. NSC, 1958, OCB report on Iran (NSC 57039 ,1/ October 1958, memorandum for record, Department of State, Washington. DC, 9 October, 1958. NSC1271954).1/). Report on NSC591/ AND NSC1271/, Report by the Operation Coordinating Board, Department of State, Washington. DC, 21 July, 1954.
6. NSC163/3-63/.Secret, 1963, memorandum from Robert W. Komer of the national Security Council Staff to the president's special assistant for national security affairs (Bundy), Department of State, Washington. DC, 1 March, 1963.

7. Lot72D316, NSAM228.Secret, 1963, Review of Iranian Situation, Memorandum of the National Security Action Memorandum No.228, Department of State, Washington. DC, 14 March, 1963.
8. NSC Memorandum, 1963, Answer to the president quert today about what we're doing for the new Iraqi regime, Memorandum from the Harlod H. Saunders of the National Security Council Staff for National Security Affairs (Bundy), Department of State, Washington. DC, 2 April, 1963.
9. SACSA-M3491963 ,63-, Subversive Insurgency in Iran, Memorandum from V.H. Krulak of the Office of the Special Assistant for counterinsurgency and Special activities of the Joint chiefs of staff of the chairman of the joint, Department of State, Washington. DC, 13 June, 1963.
10. National security file, 1966, Memorandum of conversation, Department of State, Washington. DC, 26 July, 1966.
- .11 National Security Archive Files, 19701970 ,1973-, Iran's International Position, Special National Intelligence Estimate3470-, department of state, Washington. DC, 3 September, 1970.
12. National Security Archive Files, 19701970 ,1973-, Shah's view on Middle East Situation as it relates to Iran's security, Telegram 5335 from the Embassy in Iran to the Department of State, department of state, Washington. DC, 10 December, 1970.
13. National Security Archive Files, 19701973,1971-, Youth in Iran: Assessment by Embassy Youth Committee, Air gram A-56 from the Embassy in Iran to the Department of State, department of state, Washington. DC, 22 February, 1971.
14. National Security Archive Files, 19701973,1970-, Determination to Allow

- Grant Military Assistance to Iran, Memorandum from the President's Assistant for National Security Affairs (Kissinger) to President Nixon, department of state, Washington. DC, 28 May, 1971.
15. National Security Archive Files, 19701971 ,1973-, Iran's Military Procurement Program, Telegram 3144 from the Embassy in Iran to the Department of state, department of state, Washington. DC, 22 July, 1971.
  16. NSA, 1978, Uncertain Political Mood: Religious, Developments, Tougher Royal Line on Demonstrators, Air gram from the Embassy in Iran to the Department of State, Department of State, Washington. DC., 1 August, 1978.
  17. National Security Archive Files, 19731973 ,1976-, Air gram from the embassy in Iran to the Department of State, department of state, Washington. DC, 9 January, 1973.
  18. NSC, 1979, Iran's Political Prospects, Report Prepared in the Bureau of Intelligence and Research, Department of State, Washington. DC., 13 December, 1979.
  19. National Security Archive, 1979, Iran (U), Memorandum from Gary Sick of the National Security Council Staff to the President's Assistant for National Security Affairs (Brzezinski), Department of State, Washington. DC., 10 November, 1979.
  20. NSA, 1979, Iran Breakdown, Memorandum from Gary Sick of the National Security Council Staff to the President's Assistant for National Security Affairs (Brzezinski), Department of State, Washington. DC., 13 November, 1979.
  21. NSA, 1979, Looking Ahead, Memorandum from Gary Sick of the National Security Council Staff to the President's Assistant for National Security Affairs

- (Brzezinski), Department of State, Washington. DC., 18 November, 1979.
22. NSC, 1979, Iran- Next Steps, Memorandum from Gary Sick of the National Security Council Staff to the President's Assistant for National Security Affairs (Brzezinski), Department of State, Washington. DC., 12 December, 1979.
  23. National Security Archives, 1980, Iran- Next Steps, Memorandum from Gary Sick of the National Security Council Staff to the President's Assistant for National Security Affairs (Brzezinski), Department of State, Washington. DC., 1 January, 1980.
  24. National Security Affairs, 1980, Richard Cottom Conversation with Farhang and Ghotbzadeh, Memorandum for the Record by Henry Precht, Iran Working Group, Department of State, Washington. D.C., 15 January, 1980.
  25. National Security Affairs, 1980, Iran, Afghanistan and the Allies(S), Memorandum from Robert Blackwell of the National Security Council Staff to the President's Assistant for National Security Affairs (Brzezinski), Department of State, Washington. D.C., 20 January, 1980.
  26. National Security Affairs, 1980, Iran, Memorandum from Gary Sick of the National Security Council Staff to the President's Assistant for National Security Affairs (Brzezinski), Department of State, Washington. D.C., 24 January, 1980.
  27. National Security Affairs, 1980, The Skeleton of a Strategy for the Middle East, Memorandum from the President's Assistant for National Security Affairs (Brzezinski) to President Carter, Department of State, Washington. D.C., 30 January, 1980.
  28. National Security Affairs, 1980, Future Soviet Military Intervention in Iran, Memorandum from Marshall Bremant and Stephen Larrabee of the

- National Security Council Staff to the President's Assistant for National Security Affairs (Brzezinski) and the Deputy Assistant for National Security Affairs (Aaron), Department of State, Washington., 17 April, 1980.
29. NSC, 1980, Iran, Memorandum from Gary Sick of the National Security Council Staff to the President's Assistant for National Security Affairs (Brzezinski), Department of State, Washington., D.C., 18 July, 1980.
30. NSC, 1980, Exploiting the Soviet Threat to Iran, Memorandum from Fritz Ermarth and Marshall Brement of the National Security Council Staff to the President's Assistant for National Security Affairs (Brzezinski) and the President's Deputy Assistant for National Security Affairs (Aaron), Department of State, Washington.D.C., 8 August, 1980.
31. NSC, 1980, Alternative Option for Iran, Memorandum from Gary Sick of the National Security Council Staff to the President's Assistant for National Security Affairs (Brzezinski), Department of State, Washington. D.C., 29 August, 1980.

بەلگەنامەییـن وەزارەتا دەرڤە یا ئەمریکا (ب ریکا پەيوەندیکرنی ب ستافی ئەوئ بەستفەهاتینە)

1. 891.002045-6/: Telegram, 1945, 416. Prime Minister Sadr Yesterday Spoke to me about what he called serious if not disastrous Iranian political situation, telegram form the Ambassador in Iran (Murray) to the Secretary of state, Department of State, Washington, D.C, 20 June, 1945.
2. Committee on Foreign Relations, 2000.
3. Department of State Memorandum, VOA Broadcasts in Kurdish, from NEA-MRBERRY to NEA\P-Mr. JONES, Washington, D.C., 14 September, 1951
4. Department of State telegram, Concerning Kurdish Broadcasts 1951, from AMEMBASSY to Ankara to the Secretary of State, Washington, D.C., 45- September, 1951.
5. Department of state, 1947, Northern Kurds after the collapse of the Mahabad Republic, no:275, from the embassy to Tehran to the Department of State, Department of state, Washington, D.C., 15 January, 1947
6. Department of state, 1947, telegram of visiting Azerbaijan between 23 December and 3 January 1947, from the embassy to Tehran to the Department of State , Department of state, Washington, D.C., 15 January, 1947.
7. Department of State, 1955, the Baghdad Pact (1955) and the Central Treaty Organization (CENTO), Department of State, Washington, D.C., 24 February, 1955.
8. Department of State, 1960, The Outlook for Iran the Problem, National Intelligence Estimate, Department of state, Washington, D.C., 16

February, 1960.

9. Department of State, 1960, U.S. Policy Toward Iran, National Security Council Report, Department of state, Washington, D.C., 6 July, 1960.
10. Department of State, 1960, United States Military Assistance to Iran, Memorandum from the Officer in Charge of Iranian Affairs (Bowling) to the Deputy Assistant Secretary of State for Near Eastern and South Asian Affairs (Hart), Department of state, Washington, D.C., 21 November, 1960.
11. Department of State, 1961, Telegram from the Embassy in Iran to the Department of State, Department of the State, Washington, D.C., 30 October, 1961.
12. Department of state, 1962, Proposed approach to the Shah of Iran, Memorandum from the administrator of the Agency for International development (Hamilton) to the National Security Council, Department of the State, Washington, D.C., 18 January, 1962
13. Department of State, 1962, Kurdistan Democratic Party officer, known to be responsible for Baghdad, Telegram from the Embassy in Baghdad to the Department of State, department of state, Washington. DC, 20 September, 1962.
14. Department of State, 1962, Telegram from the Department of State to the Embassy in Iraq, Department of State, Washington, D.C., 22 June, 1962
15. Department of state, 1962, United States-Iranian Relations, Memorandum of conversation, Department of the State, Washington, D.C., 12 April, 1962.
16. Department of State, 1963, Minutes of the Meeting of the Special Group (GI), Memorandum for record, Department of State, Washington, D.C., 17 October, 1963.

17. Department of State, 1963, Minutes of the Special Group (CI) Meeting, Memorandum for the record, Department of the State, Washington, D.C., 16 May, 1963.
18. Department of State, 1963, Recent Changes and Opportunities in Iran, Memorandum from the Department of state executive secretary (Brubeck) to the President's special Assistant for National Security Affairs (Bundy), Department of the State, Washington, D.C., 21 January 1963.
19. Department of State, 1963, Request for contingency authority to recognize the new Iraqi regime, memorandum from Secretary of state Rusk to President Kennedy, department of state, Washington. D.C., 9 February, 1963.
20. Department of state, 1964, Progress Report, Internal Defense Plan-Iran, Memorandum from the acting assistant secretary of state for near eastern and South Asian Affairs (Jernegan) to the Special Group (Counter Insurgency), department of stat, Washington. DC, 2 March, 1964.
21. Department of state, 1964, Progress Report, Internal Defense Plan-Iran, Memorandum from the acting assistant secretary of state for near eastern and South Asian Affairs (Jernegan) to the Special Group (Counter Insurgency), department of stat, Washington. DC, 2 March, 1964.
22. Department of state, 1964, Request that you Ask the Attorney General to Begin Deportation proceeding against an Anti-Regime Iranian leader in the United States, department of state, Washington. DC, 2 13 May, 1964.
23. Department of state, 1964, Secretary conversation with Shah-Iranian-Arab Relations, Telegram from secretary of state Rusk to the Department of State, department of state, Washington. DC, 8 April, 1964.
24. Department of state, 1964, the Situation in Iran, Current Intelligence

- Memorandum, from central intelligence agency to the Department of State, department of state, Washington. DC, 23 April, 1964.
25. Department of State, 1966, Eyes only for Under Secretary Rostow, Telegram from the Embassy in Iran to the Department of State, department of state, Washington. DC, 6 March, 1966.
  26. Department of State, 1966, Having conveyed indication to shah re unfeasibility of pre-July 4 response conversation 29th (Embetel28), telegram from the Embassy in Iran to the department of state, department of state, Washington. DC, 3 July, 1966.
  27. Department of State, 1966, Letter from the Ambassador to Iran (Meyer) to the Assistant Secretary of State for Near Eastern and South Asian Affairs (Hare), department of state, Washington. D.C., 22 October, 1966.
  28. Department of State, 1966, Military Sales to Iran, Telegram from the Embassy in Iran to the Department of State, department of state, Washington. DC, 29 June, 1966.
  29. Department of State, 1967, Iran Part One- U.S. POLICY. 1. U.S. Interests and Objectives, National Policy Paper prepared in the Department of State, department of State, Washington. DC, 2 February, 1967.
  30. Department of State, 1968, Military Credit Sales Program for Iran, Telegram from the Department of State to the Embassy in Iran, department of state, Washington. DC, 17 May, 1968.
  31. Department of State, 1968, Shah's Defense Concepts, Telegram from the Embassy in Iran to the Department of State, department of state, Washington. DC, 12 July, 1968.
  32. Department of State, 1968, Sundet Unrest, Telegram from the Embassy

- in Iran to the Department of State, department of State, Washington. DC, 7 July, 1968.
33. Department of State, 1972, Memorandum of conversation, department of state, Washington. DC, 30 May 1972.
  34. Department of State, 1979, Debriefing of Hostage, Telegram from the Consulate in Frankfurt to the department of State, Department of State, Washington, 21 November, 1979.
  35. Department of State, 1979, Iran, Summary of Conclusions of a Special Coordination Committee Meeting, telegram from the special coordination committee to the department of state, , Department of State, Washington, 26 November, 1979.
  36. Department of State, 1980, Contacts with Opposition Elements, telegram from the Embassy in Iran to department of state, department of state, Washington., 1980.
  37. Department of State, 1980, Draft Message from the Department of State to the Swiss Ambassador to Iran (Lang), Department of State, Washington. D.C., 3 February, 1980.
  38. Department of State, 1980, Iran-Alternative Negotiating Strategies, Memorandum from the Secretary of State Vance to President Carter, Department of State, Washington. D.C., 27 January, 1980.
  39. Department of State, 1980, Letter from Congressmen Guyer, Fascial, Gilman and Broomfield to Acting Speaker of the Iranian Parliament Yadollah Sahabi and Members of the Iranian Parliament, Department of State, Washington. 9D.C., 2 July, 1980.
  40. Department of State, 1980, Letter from U.S. Congressmen, Message

from the Swiss Charge to Iran (Kaiser) to the Department of State, Department of State, Washington., D.C., 30 July, 1980.

41. Department of State, 1980, Political Action Options in Iran, Memorandum for President Carter, Department of State, Washington., D.C., Undated June, 1980.
42. Department of State, 1980, Telegram from the British Embassy in the United States to the Department of State, Department of State, Washington. D.C., 10 February, 1980.
43. Department of State, 1980, Urgent Message to Bani Sadr, Telegram from the Department of State to the Embassy in Switzerland, Department of State, Washington., D.C., 25 April, 1980.
44. Department of State, Iraqi Kurdish Refugees, telegram from the embassy in Tehran to the Department of State, Department of State, Washington, 25 October, 1979.
45. Department of State, Meeting With Sareshtahd Arzadeh Mohstofi (Shahpar), Memorandum of Conversation, Department of State, Washington., D.C., 6 August, 1980.
46. Department of State, 1950 The Recent Developments in Connection with the Kurdish, From Baghdad to the State Department, Department of State, Washington, D.C., US, 10 April, 1950.
47. Department of State, 1963, Minutes of the Meeting of the Special Group (CI), Memorandum for the record, Department of the State, Washington, D.C., 28 June, 1963.
48. Department of state, 1963, Please deliver following message to the Imperial Court: His Imperial Majestym the shahanshah of Iran, Telegram from the Department of State to the Embassy in Iran, Department of the State, Washington, D.C., 29 January, 1963.

49. Department of State, 1967, The Year's Military Sales to Iran, 199. Memorandum from the President's Special Assistant (Rostow) to President Johnson, department of state, Washington. DC, 17 May, 1967.
50. Department of State, 1979, Iran: Kurdish Situation, , From the Secretary of State (Vance) to the NEA Harold H. Saunders, Department of State, Washington. D.C., 5 September, 1979
51. Department of State, 1979, Policy Toward Iran, From NEA Harold H. Saunders to the Secretary of State (Vance), Department of State, Washington. D.C., 3 September, 1979.
52. Embassy in Tehran, 1950, Priority Aims and Objectives of USIE Program, from AMEMBASSY to Tehran to the Secretary of State, Department of State, Washington, D.C., 5 April, 1950.
53. National Security Archive Files, 1970-1972, 1973-, Iran, Memorandum from the Harold Saunders of the National Security Council Staff to President Nixon, department of state, Washington. DC, 12 July, 1972.
54. P211752ZMAR79, 1979, Pravda Describes Iranian Kurds' Struggle for "Autonomy", telegram from the embassy in Moscow to department of state, Department of State, Washington, 21 March, 1979.
55. R170936ZMAY79, 1979, Situation of Kurds in Iran, telegram from embassy in Tehran to department of state, Department of State, Washington, 17 May, 1979.
56. Telegram of Department of state, 1962, Telegram from the embassy in Iran to the Department of State, Department of the State, Washington, D.C., 13 April, 1962.

به لگه نامه یین وه زاره تا به ره قانیا ئه مریکا

Department of Defense, 1980, CIA View on the Release of the Hostage, Memorandum prepared by the Iran Task Force, Central Intelligence Agency, Department of State, Washington. D.C., 19 February, 1980.

به لگه نامه یین کوچکا سپی

1. Memorandum of conversation, 1945, Memorandum of Conversation by the acting chief of the Division of Middle Eastern Affairs (Minor), department of state, Washington. DC, 18 June, 1945.
2. The White House, 1963, The Special Group (Counter Insurgency) from January 18, 1962 to November 21, 1963, memorandum for record, the department of State, Washington. D.C., 13 May, 1964.
3. The White House, 1963, The Special Group (Counter Insurgency) from January 18, 1962 to November 21, 1963, memorandum for record, the department of State, Washington. D.C., 13 May, 1963.
4. Washington National Records, 1968, Discussion with Shah of Iran Memorandum from the Director for the Near East and South Asia Region of the Office of International Security Affairs, Department of Defence (Newcomer) to the Assistant Secretary of Defence for International Security Affairs (Warnke), department of State, Washington. DC, 12 June, 1968.

تۆمارێن کونگریسی ئەمریکا

(ب رپکا په‌یه‌وه‌ندیکرنی ب ستافی ئەوی بده‌ستقه‌هاتینه‌)

1. Congressional Record- House -4134, 1979, the Death of Gen. Mustafa Barzani, The U.S. House of Representatives, Washington. DC., 7 March, 1979.
2. Congressional Record- Senate, 1980, Proposed Refugees Admissions and Allocations for Fiscal Year 1980 in Accordance with the Refugee Act of 1980 Summary, the U.S. Senate, Washington., D.C., 21 April, 1980.
3. Congressional Record-Congress-34161, 29 November, 1979.
4. Congressional Record-House, 1951, committee on foreign affairs Survey activities of the committee on foreign affairs, house of representatives, eighty-first congress, The U.S. House, Washington. DC., 1951.
5. Congressional Record-House, 1979, 17 January, 1979.
6. Congressional Record-House, 1979, Correcting the Record About Afghanistan, The U.S. House of Representatives, Washington. DC., 4 April, 1979.
7. Congressional Record-House, 1979, Kissinger's Nonsense on Iran Exposed, The U.S. House of Representatives, Washington. DC., 7 March, 1979b.
8. Congressional Record-House, 1979, Language as a Foreign Policy Tool, The U.S. House of Representatives, Washington. DC., 16 October, 1979.
9. Congressional Record-House, 1979, Legislation to Establish a comprehensive U.S. Refugee policy, The U.S. House of Representatives, Washington. DC., 13 March, 1979.
10. Congressional Record-House, 1979, The Situation in Iran, the U.S. House of Representatives, Washington. DC., 8 November, 1979.

11. Congressional Record-House, 1979, the Soviet United Great Fear, The U.S. House of Representatives, Washington. DC., 25 October, 1979.
12. Congressional Record-House, 1979, Turkey: A Democracy under Siege- Part I, The U.S. House of Representatives, Washington. DC., 26 July, 1979.
13. Congressional Record-House, 1979, U.S. Department of Energy, The U.S. House of Representatives, Washington. DC., 16 November, 1979.
14. Congressional Record-House, 1980, Consultation on Refugee Admission Program for Remainder of Fiscal Year 1980, the U.S. House of Representatives, Washington., 10 June, 1980.
15. Congressional Record-House, 1980, Consultations on Refugee Admissions, Fiscal Year, 1981, the U.S. House of Representatives, Washington.D.C., 2 December, 1980.
16. Congressional Record-House, 1980, Now Afghanistan and also a Solzhenitsyn, the U.S. House of Representatives, Washington., D.C., 4 June, 1980.
17. Congressional Record-House, 1980, The KGB Radio Hour, the U.S. House of Representatives, Washington.D.C., 13 March, 1980.
18. Congressional Record-House, 1979, Military Assistance to Turkey, The U.S. House of Representatives, Washington. DC., 21 June, 1979.
19. Congressional Record-House, 1979, The Kurds- Beyond the Melting Pot, The U.S. House of Representatives, Washington. DC., 14 September, 1979.
20. Congressional Record-House-24489, 1979, Possible Future Arms Sales to Iran, the U.S. House of Representatives, Washington. DC., 13 September, 1979.

21. Congressional Record-House-34394, 1979, "Religious Currents in the Arab-Israel Conflict", An Address by Congressman John Bardem's, the U.S. House of Representatives, Washington. DC., 3 December, 1979.
22. CongressionalRecord-Senate-27428,1979,theTroopsinCubaVersustheReal National Security Issues, The U.S. Senate, Washington. DC., 9 October, 1979.
23. Congressional Record-Senate, 1978, American and Kurds, The U.S. Senate, Washington. DC., 8 May, 1978.
24. Congressional Record-Senate, 1978, Kurdish Situation Proves Need for Genocide Convention, The U.S. Senate, Washington. DC., 5 May, 1978.
25. Congressional Record-Senate, 1978, The Cambodian Holocaust, The U.S. Senate, Washington. DC., 11 July, 1978.
26. Congressional Record-Senate-, 1979, Iran, The U.S. Senate, Washington. DC., 22 February ,1979.
27. Congressional Record-Senate, 1979, Iran: 35 million in Turmoil between republic and monarchy, The U.S. Senate, Washington. DC., 30 April, 1979.
28. Congressional Record-Senate, 1979, The Plight of the Kurds Demands Ratification of the Genocide Convention, The U.S. Senate, Washington. DC., 24 July, 1978.
29. Congressional Record-Senate, 3189, 1979, Iran, The U.S. Senate, Washington. DC., 26 February, 1979.
30. Congressional Record-Senate, 3190, 1979, A Few Thoughts About Iran, The U.S. Senate, Washington. DC., 26 February, 1979.
31. Congressional Record-Senate, 3190, 1979, A Few Thoughts About Iran, The U.S. Senate, Washington. DC., 26 February, 1979.

32. Congressional Record-Senate, 5897, 1978, Self-Determination a Special Stumbling in Middle East Negotiations, The U.S. House, Washington. DC., 7 March, 1978.
33. Congressional Record-Senate, Foreign Operation Export Financing and Related Programs Appropriation Act, The U.S. Senate, Washington. DC., 20 September, 1995.
34. Congressional Record-Senate, Health Care for all Americans, The U.S. Senate, Washington. DC., 21 September, 1979.
35. Congressional Record-Senate, 1978, Iran Arms Itself "for Peace", The U.S. Senate, Washington. DC., 3 August, 1978.
36. Congressional Record-Senate, 1978, what Makes Sammy Run to the left, The U.S. Senate, Washington. DC., 22 September, 1978.
37. Congressional Record-Senate, 1979, the Need for a Middle East Reassessment, The U.S. Senate, Washington. DC., 27 November, 1979.
38. Congressional Record-Senate-23256, 1979, U.S. ARMS SALES TO IRAN, The U.S. Senate, Washington. DC., 6 September, 1979.
39. Congressional Record-Senate-23439, 1979, The Energy Follies of 1979, The U.S. House of Representatives, Washington. DC., 5 September, 1979.
40. Congressional Record-Senate-6023, 1979, Why the Shah Fell, the U.S. House of Representatives, Washington. DC., 22 March, 1979.
41. Congressional Record-Senate-634, 1979, Peace Prospects After the Historic Signing of the Israeli-Egyptian Peace Treaty: A Lasting Peace or the third Sinai Disengagement? The U.S. Senate, Washington. DC., 27 March, 1979.
42. Congressional Research Service, 1981, The Iran Hostage Crisis: A

Chronology of Daily Developments, Report: Prepared for The Committee on Foreign Affairs U.S. House of Representatives, By the Foreign Affairs and National, DEFENSE Division, Congressional Research Service, Library of Congress, Washington, 1 May, 1981.

43. The Congressional Research Service, 1981, The Iran Hostage Crisis: A Chronology of Daily Developments, Report: Prepared for The Committee on Foreign Affairs U.S. House of Representatives, By the Foreign Affairs and National, DEFENSE Division, Congressional Research Service, Library of Congress, Washington, 125- January, 1981.

پهر توو کخانهیا ئهیز نهاههری

Eisenhower Library, 1959, Iraq, Memorandum prepared by the Assistant White House Staff Secretary (Eisenhower), The U.S. Senate, Washington. DC., 21 July, 1959.

پهر توو کخانهیا فۆردی

Box1, folder1,"81975,75-/7/, People United to Save Humanity (PUSH), Philadelphia" of the Carla. H, Hills Speeches at the Gerald R. Ford Presidential Library, 7 August, 1975.

پهر توو کخانهیا کار تهری

1. Carter Library, 1980, Iran, Letter from H. Ross. Perot to the President's Assistant for National Security Affairs (Brzezinski), Department of State, Washington, D.C., 8 January, 1980.
2. Carter Library, 1980, Iran/Afghanistan, Summary of Conclusions of a Special Coordination Committee Meeting, Department of State, Washington., 3 April, 1980.
3. Carter Library, 1980, Memorandum from the white house chief of staff (Jordan) to president Carter, Department of State, Washington. D.C., 4 February, 1980.
4. Carter Library, 1980, Memorandum from the White House Chief of Staff (Jordan) to President Carter, Department of State, Washington. D.C., 6 February, 1980.

5. Carter Library, 1980, Message to Lang, Action Memorandum from the Assistant Secretary of State for Near Eastern and South Asian Affairs (Saunders) to the Deputy Secretary of State (Christopher), Department of State, Washington., D.C., 31 May, 1980.
6. Carter Library, 1980, Memorandum from the White House Chief of Staff (Jordan) to President Carter, Department of State, Washington. D.C., 8 February, 1980.
7. Carter Library, 1980, Minutes of a National Security Meeting, Department of State, Washington. D.C., 18 March, 1980.
8. Carter Library, 1980, Our Options if the Soviet Intervene in Iran, Memorandum from the President's Assistant for National Security Affairs (Brzezinski) to President Carter, Department of State, Washington. D.C., 8 February, 1980.
9. Carter Library, 1980, Letter from the Chairman of the Senate Select Committee on Intelligence (Bayh) and the Vice Chairman of the Senate Committee on Intelligence (Goldwater) to President Carter, Department of State, Washington, D.C., 14 January, 1980.
10. Carter, Jimmy. 1980. Selected Speeches of Jimmy Carter: State of the Union Address 1980, Jimmy Carter Presidential Library and Museum, Washington. DC., 23 January, 1980.
11. Public Paper: Carter 1980-1981, Address by President Carter to the Nation, Department of State, Washington, D.C., 4 January, 1980.
12. Public Paper: Carter 1980-1981, Address by President Carter on the State of the Union before a Joint Session of Congress, Department of State, Washington, D.C., 23 January, 1980.
13. The Carter Administration and the Arc of Crisis 1977-1981-.

ئەرشیقێ گرووپی ئاشتیی یی ئەمریکی

1. Brown, Roland Elliott. (2020). Peace Corps Memories: From Sioux Falls to Kurdistan, retrieved, 22 December, 2016, (online), available at: <https://iranwire.com/en/features/64274/> (Accessed 30\01\ 2024).
2. Brown, Roland Elliott. (2020). Peace Corps Memories: John Limbert VS. “The Ugly American”, retrieved, 22 December, 2016, (online), available at: <https://iranwire.com/en/features/64253/> (Accessed 30\01\ 2024).
3. Ganzglass, Evelyn. (2018). Interview with Jeanette Grayson Gottlieb, Oral History Interview Returned Peace Corps Volunteer Collection Administrative Information, Shawnee on Delaware, Pennsylvania., 25 August, 2018.
4. Peace Corps Iran Association, <https://www.peacecorpsiran.org/cpages/early-years> 12 December, 2023.

به لگه نامه یی سهنه ری مافی ن مرۆقی یی ئیرانی یی ئەمریکی (ب ریکا په یوه ندیکرنی ب ستافی ئه وی بده سته هاتینه)

1. 19179WLN197107, 1979, Fired After Kurdish Revolt, General Slain in Tehran, Iran Human Rights Documentation Centre, the U.S., 24 April, 1979.
2. 1979WLN178602, 1979, Kurdish Rebels lay siege to break of Khomeini troops in Western Iran, Iran Human Rights Documentation Centre, the U.S., 20 March, 1979.
3. 1979WLN179559, 1979, Renewed Fighting Breaks Ceasefire in Western Iran, Iran Human Rights Documentation Centre, the U.S., 21 March, 1979.
4. 1979WLN180387, 1979, News Summary Iranian Battle, Iran Human

Rights Documentation Centre, the U.S., 22 March, 1979.

5. 1979WLN180674, 1979, Kurdish Rebels Reject Ayatollah's Demand to Lift Garrison Siege, Iran Human Rights Documentation Centre, the U.S., 23 March, 1979.
6. 1979WLN181311, 1979, Kurds Get Iran's Promise of Limited Self-Rule Status, Iran Human Rights Documentation Centre, the U.S., 24 March, 1979.
7. 1979WLN191600, 1979, Courts Show Leniency Iran Faces Unrest, Pro-Monarchy bid, Iran Human Rights Documentation Centre, the U.S., 11 April, 1979.
8. 1979WLN234925, 1979, Ayatollah's Aide Shot Iran Executives three After Blast, Iran Human Rights Documentation Centre, the U.S., 16 June, 1979.
9. IHRDC, 2011, Haunted Memories: The Islamic Republic's Executions of Kurds in 1979, Iran Human Rights Documentation Center, New Haven, Connecticut, U.S.A, September, 2011.
10. KP000019, 1979, Renewed Street Fighting Kills 30 in Iran town, Iran Human Rights Documentation Centre, the U.S., 22 April, 1979.
11. KP0000206, 1979, Iran's Kurds: Autonomy or else, Iran Human Rights Documentation Centre, the U.S., 28 April, 1979.
12. KP000080, 1979, Iran Sects: Declare Case-Fire, Iran Human Rights Documentation Centre, the U.S., 23 April, 1979.
13. KP000083, 1979, Fighting Against Kurd Apparently Grows in Iran, Iran human Rights Documentation Centre, the U.S., 23 July, 1979.
14. KP000083, 1979, Fighting Against Kurd Apparently Grows in Iran, Iran human Rights Documentation Centre, the U.S., 23 July, 1979.
15. KP000084, 1979, Kurds Reportedly ambush government troops in Iran,

Iran human Rights Documentation Centre, the U.S.,29 July, 1979.

16. KP000085, 1979, Kurds Step Up Struggle with Khomeini gain control of much of northwestern Iran, Iran human Rights Documentation Centre, the U.S.,30 July, 1979.
17. KP000086, 1979, Kurd's chief Committed to Self-Rule, Iran human rights documentation center, the U.S., Retrieved, 6 August, 1979.
18. KP000088, 1979, Iranian Rebels Said to Kill at Least 40 Guards, Iran human Rights Documentation Centre, the U.S., 18 August, 1979.
19. KP000094, 1979, Kurds Shelled, strafed in Battle for Town; Heavy losses reported,IranHumanRightsDocumentationCentre,theU.S.,24August,1979.
20. KP000096, 1979, Iranian Army Regains Garrison from Kurds, Iran Human Rights Documentation Centre, the U.S.,26 August, 1979.
21. KP000098, 1979, Iranians, Kurds Reported preparing for Second Clash, Iran Human Rights Documentation Centre, the U.S.,27 August, 1979.
22. KP000103, 1979, Bazargan Asks to Leave key Iran Post, Iran Human Rights Documentation Centre, the U.S., 1 September, 1979.
23. KP000105,1979, Kurdish Rebels repel 400 Iranians; witnesses report, Iran Human Rights Documentation Centre, the U.S., 3 September, 1979
24. KP000106, 1979, Kurds Lose One Stronghold Fall Back into Mountains, Iran Human Rights Documentation Centre, the U.S., 4 September, 1979.
25. KP000110, 1979, Iranian Army Deserter Train Kurd guerrillas, Iran Human Rights Documentation Center, the U.S.,16 September, 1979.
26. KP000111, 1979, War on The Kurds, Iran human rights documentation center, the U.S., 16 September, 1979.

27. KP000126, 1979, the Defiant Kurds with a vision of an unpromised land, Iran Human Rights Documentation Centre, the U.S., 2 March, 1979.
28. KP000132, 1979, Iran Bows to Kurds Demands, Iran Human Rights Documentation Centre, the U.S., 26 March, 1979.
29. KP000138, 1979, Kurds threaten to abandon Iranian citizenship unless demands are met, Iran Human Rights Documentation Centre, 22 June, 1979.
30. KP000151, 1979, Khomeini Offers Oil Revenue to Kurds, Iran Human Rights Documentation Centre, the U.S., 23 August, 1979.
31. KP000161, 1979, Iran says battle is on for Kurd rebel stronghold of Mahabad, Iran Human Rights Documentation Centre, the U.S., 3 September, 1979.
32. KP000164, 1979, Iranian Forces pursue retreating Kurds, Iran Human Rights Documentation Centre, the U.S., 6 September, 1979.
33. KP000165, 1979, Kurds may wage mountain warfare, Iran Human Rights Documentation Centre, the U.S., 8 September, 1979.
34. KP000166, 1979, Governor Admits Massacre of Kurds, Iran human rights documentation center, the U.S., 10 September, 1979.
35. KP000169, 1979, Kurds Take to the Hills, Iran human rights documentation center, the U.S., 12 September, 1979.
36. KP000171, 1979, Iran Takes further step to theocracy; 9 Kurds Executed, Iran Human Rights Documentation center, the U.S., 14 September, 1979.
37. KP000172, 1979, Iran oil chief replaced after 'treason' charges, Iran human rights documentation center, the U.S., 29 September, 1979.
38. KP000177, Iran Clergy move to tighten their grip; Kurds take gendarmes

hostage, Iran human rights documentation center, the U.S., 12 October, 1979.

39. KP000178, 1979, Foreigners Cautioned After Tehran Murder, Iran Human Rights Documentation Centre, the U.S., 15 October, 1979.
40. KP000183, 1979, Kurd's plan shows of strength, Iran human rights documentation center, the U.S., 1 November, 1979.
41. KP000195, 1979, Khomeini Urges to End War and Join Islam: Iran's Plea to Kurds, Iran human rights documentation center, the U.S., 23 August, 1979.
42. KP000197, 1979, why the Kurds are friendless, Iran human rights documentation center, the U.S., 16 October, 1979.
43. KP000254, 1979, Iran's Armed Forces were mobilized to crush a Kurdish Rebellion, Iran human Rights Documentation Centre, the U.S., 20 August 1979.
44. KP000256, 1979, Six Months After the Return of Khomeini, Iran Still Trembles with Internal Unrest, Iran human Rights Documentation Centre, the U.S., 24 August, 1979.
45. KP000294, 1979, Iran Ethnic Factions Ignore Cease-Fire Order, Iran Human Rights Documentation Centre, the U.S., 23 April, 1979.
46. KP000304, 1979, Iran Orders Factions to Turn in Arms, Iran human Rights Documentation Centre, the U.S., 21 August, 1979.
47. KP000092, 1979, Five More Correspondents Ordered Out of Iran, Iran Human Rights Documentation Centre, the U.S., 22 August, 1979.

ئەرشیفی نەتەوہیی یی ئوسترالیا

NAA: A1838,1731/6/2/ PART1, 1963, The Kurdish Problem in Iraq, 1958-1963 (with Historical Introduction), The National Archives of Australia, 13 August, 1963.

ئەرشیفی نەتەوہیی یی بەریتانی

1. FCO81981,4127/,KurdishAffairs,TelegramfromtheMiddleEastdiplomatic Service to Foreign and Commonwealth office, London, 12 December, 1981.
2. NA, FCO 511971 ,191/, The Kurdish Problem in Iraq 1963 -1971: Research of the Middle East from the Embassy to Baghdad to the foreign office, London, 1971

بەلگەنامەیی جەزائیری بزمانی ئینگیزی

Algiers Accords, 1981, Algiers Accords: Declaration of the Government of the Democratic and Popular Republic of Algiers, 19 January, 1981.

بەلگەنامەین ریکخراوا نەتەوہیین ئیکگری

A/346 ,1979 ,542/th Summit Conference of Heads of State or Government of the Non-Aligned Movement, United National General Assembly, Havana, Cuba, 39- September, 1979.

په رتووکیڼ به لگه نامه ییڼ به لافکری

په رتووکیڼ به لگه نامه ییڼ به لافکری بزمانی ئینگلیزی

1. Alexander, Y., & Nanes, A. S. (1980). The United States and Iran: a documentary history. Frederick, Md.: Aletheia Books.
2. Andrews, F. D. (Ed.). (1982). The Lost Peoples of the Middle East: Documents of the Struggle for Survival and Independence of the Kurds, Assyrians, and Other Minority Races in the Middle East. Salisbury, NC, USA: Documentary Publications.
3. Blight, J. G., Banai, H., Byrne, M., & Tirman, J. (2012). Becoming enemies: US-Iran relations and the Iran-Iraq war, 1979–1988. Rowman & Littlefield Publishers.
4. Byrne, M., & Byrne, K. (2021). Worlds Apart: A Documentary History of US–Iranian Relations, 1978–2018. Cambridge University Press.
5. Hooglund, E. J. (1990). Iran: The Making of US Policy, 1977–1980. Washington, DC, and Alexandria, VA: National Security Archive and Chadwyck-Healey.
6. Meho, L. I. (2004). The Kurdish question in US foreign policy: A documentary sourcebook. The United States of America: Praeger Publisher.

په رتووکیڼ به لگه نامه ییڼ به لافکری ب زمانى فارسی

۱. اسناد لانه جاسوسی، ۱۹۷۹، ج ۱.

۲. اسناد لانه جاسوسی، ۱۹۷۹، ج ۲.

په‌رتووکیڤ ئه‌رشیقێ به‌هزاد خوشحالی

۱. خوشحالی، به‌زاد. (ب.ت). سازمانی پیشمرگان مسلمان و کردستان، کردستان روزهای بحران ۱۱.
۲. .... (ب.ت). ایت ا....صادق خلخالی و کردستان، کردستان روزهای بحران ۴.
۳. .... (ب.ت). علامه احمد مفتی زاده و کردستان، کردستان روزهای بحران ۶.
۴. .... (ب.ت). دکتر ابو الحسن بنی صدر و کردستان، کردستان روزهای بحران ۷.
۵. .... (ب.ت). دکتر مصطفی چمران و کردستان، کردستان روزهای بحران ۸.

په‌رتووکیڤ به‌لگه‌نامه‌ییڤ به‌لاڤکری ب زمانی کوردی

۱. بنکه‌ی ژین و ئه‌کادیمیای کوردی. (۲۰۱۱). رۆژنامه‌ی «کردستان» - تاران ژ ۱-۵۱، پرۆژه‌ی هاوبه‌شی بنکه‌ی ژین و ئه‌کادیمیای کوردی، چ ۱، سلیمانی: بنکه‌ی ژین، ب ۱.
۲. دۆه‌ری، جیرالد. (۲۰۱۹). کۆماری کوردستان و فیرقه‌ی دیموکرات له دۆکیۆمێنته‌کتی ئه‌مه‌ریکا دا، وه‌رگی‌ران: کارزان محمه‌د، چ ۱، سلیمانی: چاپ و په‌خشی سه‌رده‌م.
۳. په‌حمانی، وریا. (۲۰۲۳). مه‌لامسته‌فابارزانی له‌به‌لگه‌نامه‌ نه‌ئینیه‌کانی ئه‌م‌ریکا دا، پیداجوونه‌وه و هه‌له‌چنی: ده‌سته‌ی ئینسکلۆپیدیای (پ.د.ک)، هه‌ولێر: چاپخانه‌ی دانیشفه‌ر.
۴. سه‌رده‌شتی، یاسین. (۲۰۰۲). خویندنه‌وه‌یه‌کی میژووویی پرووداوه نیو خۆیه‌کان حیزبی دیموکراتی کوردستانی (حدکا) و جولانه‌وه‌ی چه‌کدارانه‌که‌ی سالانی ۱۹۶۷-۱۹۶۸ له کوردستانی ئێران، ئاماده‌کردنی به‌لگه‌نامه و بلاوکردنه‌وه‌ی: شازین هێرش، سلیمانی: چاپخانه‌ی راز.
۵. هه‌ژاری، شه‌ریف. (۲۰۱۷). رۆژه‌ه‌لاقی کوردستان ۱۹۷۹-۱۹۸۴ له‌به‌لگه‌نامه‌ نه‌ئینیه‌کانی وه‌زاره‌تی ده‌ره‌وه‌ی به‌ریتانیا دا، وه‌رگی‌ران: پاسار شێرکۆ، پیداجوونه‌وه: شه‌ریف هه‌ژاری، سلیمان: چاپخانه‌ی پیره‌مێرد، ب ۲.
۶. هه‌ورامی، ئه‌فراسیاب. (۲۰۰۸). رۆژه‌ه‌لاقی کوردستان له‌سه‌رده‌می جه‌نگی دووه‌می جیهان دا، چ ۱، سلیمانی: بنکه‌ی ژین.

په‌رتووکیڤ به‌لگه‌نامه‌ییڤ به‌لاڤکری ییڤن حیزبا دیموکراتا کوردستانا- ئیرانی ب زمانی کوردی.

۱. ئه‌رشیف‌خانه‌ی دیکۆمینته‌کانی کوردایه‌تی. (۲۰۱۴). نه‌ینیه‌کانی شه‌ری نیوان پارقی دیموکراتی کوردستان و حزبی دیموکراتی کوردستانی- ئیران (۱۹۷۹-۱۹۸۲)، ستۆکهۆلم.
۲. کۆمیته‌ی ناوه‌ندی حیزبی دیموکراتی کوردستانی- ئیران. (۱۹۸۱). بۆ هه‌موو حیزب و ریک‌خراوه‌ دیمۆکرات و پیشکه‌وتنخواز و دژی ئیمپریالیستیه‌کانی رۆژه‌لاقی نیوه‌راست، ۱۹۱۶ ۱۹۸۱ (۱۳۶۰/۱۶/۲۰).
۳. کۆمیسییۆنی چاپه‌مه‌نیی حیزبی دیموکراتی کوردستان. (۲۰۲۱). به‌لگه‌نامه‌کانی کونگره‌کانی حیزبی دیموکراتی کوردستان کونگره‌کانی ۱ تا ۹، کوردستان: بلاوکره‌کانی کۆمیسییۆنی چاپه‌مه‌نیی حیزبی دیموکراتی کوردستان، ب. ۱.

په‌رتووکیڤ به‌لگه‌نامه‌ییڤ به‌لاڤکری ییڤن حیزبا دیموکراتا کوردستانا- ئیرانی ب زمانی فارسی.

- کنگره‌ه سوم. (۱۹۷۳). کنگره‌ه سوم حزب دموکرات کردستان (ایران) مهرماه ۱۳۵۲- سپتامبر ۱۹۷۳.

په‌رتووکیڤ به‌لگه‌نامه‌ییڤ به‌لاڤکری ب زمانی عه‌ره‌بی

۱. حمدی، ولید. (۱۹۹۱). الكرد و الكردستان في الوثائق البريطانية دراسة تاريخية وثائقية، لندن: مطبعة العربية.
۲. وزارة الثقافة و الاعلام دائرة العلاقات الخارجية العراقية، ب. ت.

نامیلکە

نامیلکەیی ب زمانێ کوردی

٣. بنکە ی روشنگری. (٢٠١٧). کۆریادی ١٠١مین سالروژی له دایکبوونی مامۆستا هەسەن قزڵجی، ١، ئەلمانیای: بڵاوکراوە ی بنکە ی روشنگری.
٤. بەهرامی، عەبدوڵلا. (٢٠٢١). لەسەر بیوگرافی دەورە جیا جیاکانی پوژنامە ی «کوردستان»، ژ پەحمان نەقشی، روژنامە ی «کوردستان» میراتیکی زیندوو میژوو یەکی بەردەوام، ئامادە کەرن و کوکرنەو: پەحمان نەقشی، ب.ج: ب.چ.
٥. حەقی، مەجید. (٢٠١٤). ٢٨ گەلاوێژ: پوژیک کە کورد بە «کافر» راگەیه نرا، ژ: پەحمان نەقشی، ٢٨ گەلاوێژ ٥٨ ژینۆسایدی نامروفا یەتی له روژەه لاتی کوردستان، کوکرنەو و ئامادە کردنی: پەحمان نەقشی، ٢٠١٧، کۆیه.
٦. خەزری، مەلا محەممەدی. (٢٠١٥). بەهاری کوردەواری سوور و شینە له دەوری تەرمی خوێنین کۆری شینە، ئامادە کردنی: پەحمان نەقشی، ستۆکھۆلم.
٧. پەحمان نەقشی. (٢٠١٣). یادی ٣٥ سالە ی شۆرەسواری پێگای ئازادی و رزگاری کورد شەهید مەلا ئاوارە.
٨. زادە، ئاسۆی هەسەن. (٢٠٢٠). ئاوپێک له سێ چارەگە سەدی پێوەندیی نێونەتەوایی حیزبی دیموکراتی کوردستان، ب.ج.
٩. کەریمی، هاشم. (٢٠٢١). «کوردستان» پوژنامە یەکی ٦٧ سالە، ژ پەحمان نەقشی، روژنامە ی «کوردستان» میراتیکی زیندوو میژوو یەکی بەردەوام، ئامادە کەرن و کوکرنەو: پەحمان نەقشی، ب.ج: ب.چ.
١٠. ماملی، عزیز. (١٠ کانوونایکی، ٢٠٢٠). هەیه تی نوێنەرایەتی گەلی کورد چون دامەزرا، ژ نامیلکەیا، هەیه تی نوێنەرایەتی گەلی کورد چون دامەزرا؟: کوکرنەو و ئامادە کەرن: پەحمان نەقشی، کۆیه- کوردستان.
١١. مدیریسی، ئەفشینی. (٢٠١٩). مستەفا هیجری، لێسراوی گشتی حزبی دیموکراتی

- کوردستانی ئێران، کۆیه.
١٢. .... (٢٠١٩). ئیبراهیم عەلیزادە سکرێتێری رێکخراوی کوردستان - حیزبی کۆمۆنیستی ئێران (کۆمەڵە)، ب.ج: ب.چ.
١٣. نەفشی، رەحمان. (٢٠١٩). پێشمەرگە جوولانەوێ شۆرشگێڕانە سەڵەکانی ٤٦-١٣٤٧ (١٩٦٧-١٩٦٨)، ب.ج: کۆیه.
١٤. .... (٢٠٢١). پۆژنامەی «کوردستان»، میراتێکی، زیندوو، مێژووێکی بەردەوام، ب.ج: کۆیه.
١٥. .... (٢٠٢١). پۆژنامەی «کوردستان»، میراتێکی، زیندوو، مێژووێکی بەردەوام، ب.ج: کۆیه.
١٦. .... (ب.م). چل سەڵە شۆرشی گەڵانی ئێران، کوکردنەوێ و ئامادەکرن: رەحمان نەقشی، ب.ج: ب.چ.
١٧. .... (سێپتەمبەری ٢٠٢٠). یادێک لە شەهید عەلی کاشف پوور، کوکردنەوێ و ئامادەکرن: رەحمان نەقشی، ب.ج: کۆیه.
١٨. مینایی، عەوڵا. (١٩٨٦). شەهید مەڵا ئاوارە یادگاری زنگیکە لە دەریایی لەبیرچونەوێدا، ب.ج: ب.چ.

نامیلکەیی ب زمانی فارسی

١. اسکندری، احمد. (٢٠١٥). قطعنامە ٨ مادەای مهاباد، قیادە موقت و کردستان ایران ٣٠ بهمن ١٣٥٧ (١٩ فوریە ١٩٧٩)، عصر نو، ٣ مارس، ٢٠١٥.
٢. راه تودە. (١٣٣٦). بانگ رسای مردم ایران در اذر ١٣٣٦ برخاست درود انقلابی بر هیات تحریر رادیو پیک ایران.
٣. کلیة حقوق. (بهمن ماه ١٣٥٨). بارزانی و قیادە موقت- عوامل سیا، مترجم: جهانششا دهگەردی، کلیة حقوق ناشر محفوظ است.

بیرەوهری

بیرەوهری ب زمانێ کوردی

۱. ئارەش، فاتح.(ب.م). ژیان و خەبات بەشی دووهمی بیرەوهرییه کانم لەگەڵ
پیداچوونەوهری پرووداو کۆمەڵایەتی و سیاسییەکانی، سوئید: چاپخانە ئەرزان، ب. ۱.
۲. ئێرانپەنا، سەرھەنگ مەحمود.(۲۰۱۸). مێژووی هاوچەرخی ئێران بیرەوهرییه کان
ئەفسەرێکی کورد لە سوپای ئێراندا. وەرگیران: پەفەت مورا دی، سلێمانی:
چاپخانە سەردەم.
۳. ئیمامی، حاجی مامۆستا مەلا محەمەد.(۱۳۹۹). بیرەوهرییه کان حاجی مامۆستا
ئیمامی، وەرگیر و ئامادەکار: سەید هیدایەت هیدایەتی، سەقز: دەزگای چاپی خانی.
۴. ئەحمەد، بانێخیلانی.(۲۰۱۴). یادەوهرییه کانم، چ، ۲، سلێمانی: چاپخانە کارۆ.
۵. ئەحمەد، کەریم.(۲۰۰۷). رێپەرۆی تیکۆشان بیرەوهرییه کان کەریم ئەحمەد،
وەرگیران: جەلال دەباغ، سلێمان: چاپخانە رەهەند.
۶. ئەحمەدی، پەشید.(۲۰۰۹). چەند لاپەرەیه ک لە ژیانم بیرەوهرییه سالیانی ۱۹۵۰-
۱۹۸۲، سوئید: چاپخانە ئەرزان.
۷. یەزدی، محەمەد حسین پاپولی.(۲۰۱۹). شازادە حەمام بیرەوهرییه کان محەمەد
حسین پاپولی یەزدی، وەرگیران: تەها سێکانیانی، سلێمان: چاپخانە کارۆ، ب. ۳.
۸. ئەسکەندەر، ئەحمەد.(۲۰۲۱). بیرەوهری و یاداشت (۱۹۴۸-۱۹۸۰)، پێنووس و
هەڵچنی: غەزەلنووس، سلێمانی: ناوەندی غەزەلنوو.
۹. ئەلیاسی، قادر.(۲۰۲۱). ژیان لە بازنە پرووداوکاندا بیرەوهری و پرووداوکانی نێوان
سالەکانی ۱۹۵۹-۱۹۸۰ زاینی، سلێمانی چاپخانە کاردۆ.
۱۰. بارزانی، مسعود.(۲۰۰۴). بارزانی و بزوتنەوهری رزگاریخوازی کورد شوێشی ئەیلوول
۱۹۶۱-۱۹۷۵ لەگەڵ پاشکۆیه کی بەلگەنەمەبیدا، چاپخانە وەزارەتی پەرەدە: هەولێر.
۱۱. ....(۲۰۲۱). بارزانی و بزوتنەوهری رزگاریخوازی کورد شوێشی گولان ۱۹۷۵-

- ١٩٩٠، هه‌ولێر: چاپخانه‌ی رۆکسانا، ب.٤.
١٢. .... (١٩٩٨). بارزانی و بزوو تنه‌وه‌ی رزگار یخ‌وازی کورد ١٩٣١-١٩٥٨، وه‌رگیران: سه‌عید ناکام، ده‌ووک: چاپخانه‌ی خه‌بات.
١٣. بلوریان، غه‌نی. (١٩٩٧). ئاله‌کووک به‌سه‌ره‌اته‌کانی سیاسی ژیانم، کوک‌ردنه‌وه و ئاماده‌کرنی: حامید گه‌وه‌ه‌ری، ستووکۆله‌م: Forfattare Bokmaskin, Stockholm
١٤. به‌درخان، حه‌مید. (٢٠١٤). ئه‌سه‌د خه‌یلانی ده‌فته‌ری بیره‌وه‌رییه‌کانی هه‌لده‌داته‌وه، پێشه‌کی: نه‌جانی عه‌بدوڵلا، هه‌ولێر: چاپخانه‌ی هیثی.
١٥. به‌هائه‌ددین، سه‌لاحه‌ددین محه‌مه‌د. (٢٠١٧). کاک ئه‌حمه‌دی موختی‌زاده زانا و سه‌رکرده و عاریفی مه‌زن، چ.٢، سلێمانی: ناوه‌ندی رۆشنیری و ناوه‌ندی سارا.
١٦. به‌ره‌م. (٢٠٠٩). شه‌هیدی ئازادی بیروپا مامۆستا ناصری سو‌بحانی، چ.٤، ب.ج: ده‌زگای به‌ره‌م بو‌لاوکرده‌وه‌ی به‌ره‌مه‌کانی سو‌بحانی.
١٧. پشه‌ری، عبدالله ئاغای. (٢٠٠٩). نسکۆی شو‌رشی ئه‌یلول به‌شیک له‌بیره‌وه‌رییه‌کانی عبدالله ئاغای پشه‌ری، چاپخانه‌ی شه‌هاب: هه‌ولێر، ب.٣.
١٨. پێشنماز، مه‌لا ره‌سوول. (٢٠١٢). سه‌ربرده‌ی ژیانم به‌شیک له‌میژووی حیزبی دیموکراتی کوردستان ئێران له‌بیره‌وه‌رییه‌کانی مه‌لا ره‌سوول پێش‌ماز، سلێمانی: چاپخانه‌ی شقان، ب.١.
١٩. (٢٠٢١). جولانه‌وی (١٩٦٧ و ١٩٦٨ ز) (١٣٤٦ و ١٣٤٧ هه‌تاوی) کوومه‌لیک زانیاری، یادداشت، بیره‌وه‌ری و به‌لگه‌نامه، پێداچوونه‌وه: گوڵاله‌ پێشنماز، سوید.
٢٠. توفیق، جوتیار حاجی. (ب.م). کورته‌یه‌ک ده‌رباره‌ی ژیان و به‌ره‌مه‌کانی هه‌سه‌نی قزلبجی.
٢١. تیسو، د.فریدیریک. (٢٠١٦). ئینسانیک به‌پێوه، وه‌رگیران: محسین ئه‌حمه‌د عومه‌ر، سلێمانی: ناوه‌ندی غه‌زه‌لنووس بو‌ چاپ و بلاوکرده‌وه.
٢٢. جه‌لال، ئیبراهیم. (٢٠٢١). بیره‌وه‌ری عه‌شق و خه‌بات و ئازادی، سلێمانی: بلاکرده‌وه‌ی کووشکی سه‌را.
٢٣. حیسامی، که‌ریم. (١٩٧١). کاروانیک له‌شه‌هیده‌کانی کوردستانی ئێران، سلێمانی:

بنکە ی پێشەوا.

۲۴. .... (۱۹۸۷). لە بیرەوهریه کانم ۱۹۵۷-۱۹۶۵، ستۆکھۆلم، ب. ۲.
۲۵. .... (۱۹۸۸). لە بیرەوهریه کانم ۱۹۶۵-۱۹۷۰، ستۆکھۆلم، ب. ۳.
۲۶. .... (۱۹۹۰). لە بیرەوهریه کانم ۱۹۷۰-۱۹۷۵، ستۆکھۆلم، ب. ۴.
۲۷. .... (۱۹۹۱). لە بیرەوهریه کانم ۱۹۷۹-۱۹۷۵، ستۆکھۆلم، ب. ۵.
۲۸. .... (۱۹۹۲). لە بیرەوهریه کانم ۱۹۷۹، ستۆکھۆلم، ب. ۶.
۲۹. .... (۱۹۹۳). لە بیرەوهریه کانم ۱۹۷۹-۱۹۸۳، ستۆکھۆلم، ب. ۷.
۳۰. حەسەن زادە، عەبدوللّا (۱۹۹۵). نیو سەدە تیکۆشان ئاوریک لە رابردووی خەبات و تیکۆشانی حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران، کۆیه: کومیسییونی چاپەمەنیی حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران.
۳۱. خوسەرەوی، محەمەد (۲۰۰۷). سەربردە ی بانەو بەربناری سوورکیو، پێداچوونەو: عەلی بوداغی و مەسعود رەواندوست، سلیمانی: چاپخانە ی روون، ب. ۲.
۳۲. خزری، محەممەد (۲۰۲۰). لە قەرەشلاخەو بە سوئید، سلیمانی: چاپخانە ی شقان، ب. ۲.
۳۳. .... (ب. م). لاپەرەیه ک لە تیکۆشان و جۆلانەو ی سالا کانی ۴۲- ۴۷ (۱۹۶۳-۱۹۶۸) حیزبی دیموکراتی کوردستان.
۳۴. رەستگار، حەسەن (۲۰۲۲). بڕگەیه ک لە ژیان و خەباتم، چ. ۲، ب. ج: ب. ج، ب. ۱.
۳۵. .... (۲۰۲۱). مام جەلال هەقدیتنا تەمەنی - ژ گەنجایەتی بۆ کۆچکا کۆماری، وەرگیان: عامر دوسکی، چ. ۱، سلیمانی: چاپخانا کارۆ.
۳۶. سالح، سدیق (۲۰۰۷). بیرەوهریه کانی محەمەد شاپەسندی، ئامادە کردنی، سدیق سالح، سلیمان: بنکە ی ژین.
۳۷. ساعدی، بیژەن (۲۰۱۹). حەقیقەتی میژوو دیدار لە گەڵ عەبدوللّا حەسەن زادە تایبەت بە میژووی حزبی دیموکرات و پۆژەهلاتی کوردستان و گەلی کورد، ب. ج: ب. ج.
۳۸. سەعیدی، بەهمەن (۲۰۰۹). سێ سال لە گەڵ ئیبراھیم عەلیزادە سکرێتری کۆمەلە،

دیداری تایبەت به میژووی سی سألە کۆمه له و کوردستانی ئێران و بزوتنه وهی چهپ، ب ١، سلیمانی: چاپخانه ی رهنج.

٣٩. .... (٢٠١٢). خهبات به رهرو سه رکه وتن دیداریک له گهل ئیبراهیمی
عه لیزاده تایبەت به میژووی کۆمه له و کوردستانی ئێران و بزوتنه وهی چهپ،
چ ٣، کوردستان: ئینتیشاراتی ناوه ندی کۆمه له.

٤٠. .... (٢٠١٠). ٥ سال له گهل عه بدوللای موهته دی سکریتی کۆمه له ی
شۆرشگیری زه حمه تکیشانی کوردستانی ئێران و تووژیکی تایبەت به میژووی (٤٠)
سألە کۆمه له و کوردستانی ئێران و حزبی کۆمونیست و بزوتنه وهی چهپ و
داهاتووی ئێران، سلیمانی: ئینتیشاراتی ناوه ندی کۆمه له.

٤١. سه ید کاکه. (٢٠٢٠). بیره وه ری پێشمه رگه یه ک چ، ب.ج: ب.چ.

٤٢. ده رۆیشیان، عه لی ئه شره ف. (٢٠٢٢). بیره وه رییه کانی سه فه رخان سیودوو سال
خۆراگری له زیندانه کانی شای ئێراندا له چاو پیکه وتی کدا له گهل عه لی ئه شره ف
ده رۆیشیان، وه رگی ئێران: ته ها عه بدوللای فه ره ج/ سیکانیانی، سلیمانی چاپخانه ی کاردۆ.

٤٣. عوسمان، مه حموود ئه حمه د. (٢٠١١). چراخان و شه وه زه نگ بیره وه ری، وه رگی ئێران:
ئیسماعیل به رزنجی، هه ولیتر: ده زگای ئاراس بو چاپ و بلاوکردنه وه.

٤٤. عه باس، شاخه وان. (٢٠١٢). سه فه ری کوردایه تی بیره وه رییه کانی شار و شاخ ١٩٧٤-
١٩٨٨، چ ٢، سلیمانی: بلاوکراره کانی ئه کادهمبای هۆشیاری ه پێگه یانندی کادی ران.

٤٥. عه بدوللای، قادر. (٢٠١٨). کورده کان ده ئین چی؟ یاداشت، وه رگی ئێران: سه لاهه دین
بایه زیدی، سلیمانی: چاپخانه هه مدی.

٤٦. .... (ب.م). کورد له پۆزه سه خته کاندا پۆلی کوپانی بارزانی له داگیرکردنه وه ی
پۆزه له لاتی کوردستان دا، وه رگی ئێران: دلاوه ر که ریم ، ب.ج: ب.چ.

٤٧. عه نته ر، مووسا. (٢٠٢١). بیره وه رییه کانم ، وه رگی ئێران: مه حمه د عزه دین،
پیداچوونه وه: لوقمان باپیر، ب.ج: ده زگایی فام بو چاپ و بلاوکردنه وه.

٤٨. غه فور، خه له ف. (٢٠١٩). هه تاوی ئازادیخوازی (گفتوگۆ له گهل سه لاهه دینی

- موهتهدی)، ئاماده کړن: خه لـه ف غه فور، سلیمانی: چاپخانه ی کارۆ.
۴۹. فەرد، عێرفان قانعۍ. (۲۰۱۳). دواى شهست ساڵ ژيان و بیره وهرییه کانی جهلال تاله بانی ۱۹۳۳-۱۹۶۶، پیدچوون: فؤاد کهمال، ب ۱، بیروت: دهزگای عهرفا.
۵۰. فهللاحی، رهشیدی. (۲۰۱۰). بیره وهرییه کان له شوژدا، سلیمانی: چاپخانه ی ئەزمر.
۵۱. قازی، ئەمیر. (۲۰۱۰). له بیره وهرییه سیاسیه کانم، ستۆکهۆلم: چاپخانه ی شقان.
۵۲. قادری، ئەحمەدی. (۱۳۸۶). به دەم پێگای ژيانه وه یاداشت و بیره وهری ئەحمەدی قادری، سلیمانی: چاپخانه ی سه رکه و تن، ب ۲.
۵۳. کوێستانی، سه عید کاوه. (۱۹۹۶). ئاورپیک له به سه رهاتی خوّم و پرووداوه کانی نیو حزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران، چ ۱، ب.ج.
۵۴. کهریمی، عه لی. (۲۰۲۲). سنووره ژیری خراوه کان، سلیمان: ناوهندی غهزه لنووس بو چاپ و بلاوکردنه وه.
۵۵. .... (۲۰۰۵). ژيان و به سه رهاتی عه بدولپه حمانی زه بیحی (ماموستا عوله ما)، سلیمانی: چاپخانه ی کاربین.
۵۶. گادانی، جه لیل. (۲۰۰۸). ۵۰ ساڵ خه بات (کورتە میژوویه کی حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران)، چ ۲، دهووک: چاپخانه ی خانی، ب ۱.
۵۷. .... (۲۰۰۸). ۵۰ ساڵ خه بات (کورتە میژوویه کی حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران)، چ ۲، دهووک: چاپخانه ی خانی، ب ۲.
۵۸. .... (۲۰۱۲). له که شکوولی پێشمه رگه وه به شیک له بیره وهرییه کانی قاره مانانی دیموکرات، هه ولیر: چاپخانه ی شه هاب، ب ۲.
۵۹. گه وهه ری، حامید. (۲۰۱۸). ئەزموون چەند لاپه ریه ک له به سه رهاته کانی ژیانم، هه ولیر: چاپخانه ی رۆژه لات.
۶۰. گوێز لینگه یی، مه لا محمه د ئەمین. (۲۰۲۰). زیاتر له نیو سه ده له خه بات و تیکۆشان بو کوردستان، هه ولیر: چاپخانه ی رۆکسانا.

٦١. محهمه دقازی، محمد شکور فارس.(٢٠٢٣). ویستگه کانی ژیانم، له شۆرجه وه بۆ ئه مریکا، هه ولێر: چاپخانه ی رۆکسانا.
٦٢. مسته فای، ته یموور.(٢٠٠٦). له چیا به کانی زاگرو سه وه، ب.ج: مه لبه ندی شیمال.
٦٣. مه ره سه نه، خدر.(٢٠٠٠). ئاوینه ی راستیه کان، سوئید، ب.١.
٦٤. ....(٢٠٠٦). بیره وه رییه کانم بۆ میژوو، سلیمانی: چاپخانه ی دیلان، ب.٣.
٦٥. مه لاقه ره، جه میل.(٢٠١٩). یار و دیار کۆمه لێک بابته ده رباره ی فره هه نگه ی کوردستان له ئیران و تووران، له خانه قینه وه تا لاجین، سلیمان: چاپخانه کاردۆ.
٦٦. ناسر قازی.(٢٠١٨). رۆژگاری ون بوون به سه رهات و بیره وه رییه کانی ((ره حمان قازی))، سلیمانی: چاپخانه ی ره هه ند.
٦٧. هاوار، محهمه د ره سوول.(٢٠٠٧). بیره وه ری (کوینه وه ری و بیره وه ری، هۆره ی درویشی یاخی، له گه ل مامۆستا توفیق وه هبی دا)، ئاماده کرن: سدیق سالح، سلیمانی: بنکه ی ژین.
٦٨. هه له بجه یی، حه مه ی فره ج.(٢٠١٥). له شنوو ی وه بۆ ستۆکه وۆلم چه ند لاپه ره یه ک له بیره وه رییه کانم له شۆرشی کورددا، ئاماده کرن و ریکه خستنی: یوسف محهمه د به رزنجه ی، چ.٣، سلیمانی: چاپخانه ی کارۆ، ب.٣.

بیره وهری ب زمانئ ئینگیزی

1. Ahern, Thomas. L. (2023). "Nothing if Not Eventful": Recollections of life's Journey in CIA, Washington., D.C., : Center for the Study of Intelligence.
2. Banī Šadr, A. A. H., & Deniau, J. C. (1991). My turn to speak: Iran, the revolution & secret deals with the US.
3. Beisner, R. L. (2009). Dean Acheson: a life in the cold war. Oxford University Press.
4. Blum, W. (2003). Killing hope: US military and CIA interventions since World War II. London: London: Zed Books. Ltd.
5. .... (1986). The CIA: a forgotten history: US global interventions since World War 2. London: Zed Books. Ltd.
6. Blumenthal, W. M. (2015). From Exile to Washington: a memoir of leadership in the twentieth century. ABRAMS.
7. Carter, J. (1982). Keeping faith: Memoirs of a president. University of Arkansas Press.
8. Carter, J. (2010). White House Diary. Farrar, Straus and Giroux.
9. Daugherty, W. (2016). In the shadow of the Ayatollah: a CIA hostage in Iran. Naval Institute Press.
10. Daugherty, W. J. (2006). Executive secrets: Covert action and the presidency. University Press of Kentucky.
11. Dinsmore, L. F. (1991). Regrets for a Minor American Role in a Major Kurdish Disaster, Washington Report on Middle East Affairs.
12. Douglas, W. O. (1987). The Douglas Letters: Selections from the Private

Papers of Justice William O. Douglas. Adler & Adler Publishers.

13. Ebtekar, M. (2000). Takeover in Tehran: The inside story of the 1979 US Embassy Capture. Talonbooks Limited.
14. Hegland, M. E. (2020). Days of revolution: Political unrest in an Iranian village. Stanford University Press.
15. Helms, R., & Hood, W. (2004). A look over my shoulder: A life in the Central Intelligence Agency. Presidio Press.
16. Kennedy, J. F. (2005). John F. Kennedy in His Own Words. Citadel Press.
- Krauskopf, J. (2013). Iran- Stories from the Peace Corps, CA: San Francisco.
17. Krauskopf, J. (2021). Memories and Insights: Iran Through the Eyes of Peace Corps Volunteers, Lulu Publisher: North Carolina.
18. Kissinger, H. (2011). Henry Kissinger The Complete Memoirs eBook Boxed Set: White House Years; Years of Upheaval; Years of Renewal. Simon and Schuster.
19. Laingen, L. B. (1992). Yellow Ribbon: The Secret Journal of Bruce Laingen. Brassey's Incorporated.
20. Limbert, J. W. (2009). Negotiating with Iran: Wrestling the ghosts of history. US Institute of Peace Press.
21. Moody, S. C. (1981). 444 days: The American hostage story. Rutledge Press.
22. Newton, J. (2011). Eisenhower: The White House Years. Anchor.
23. Nixon, R. (2013). *Seize the moment: America's challenge in a one-superpower world*. simon and schuster.
24. Pahlavi. M. R. (1980). Answer to History, translated by: Michael Joseph Ltd, New York: Stein and Day Publisher.

25. Pelletier, S.C., 1984. The Kurds: an unstable element in the Gulf, Westview Press: the United States of America.
26. Pelletier, S.C., 2016. Oil and the Kurdish Question: How Democracies Go to War in the Era of Late Capitalism. Lexington Books.
27. Prunhuber, C. (2010). The passion and death of Rahman the Kurd: Dreaming Kurdistan. universe.
28. Roosevelt, A. (1988). For Lust of Knowing: Memoirs of an Intelligence Officer. London: Cambridge University Press.
29. Salinger, P. (1981). America held hostage: The secret negotiations. Garden City, NY: Doubleday.
30. Sick, G. (1985). All Fall Down: America's Fateful Encounter with Iran. Universe.
31. Sick, G. (1991). October surprise: America's hostages in Iran and the election of Ronald Reagan.
32. Sickmann, R. (1982). Iranian Hostage: A Personal Diary of 444 Days in Captivity--. Topeka, Kan.: Crawford Press.
33. Sullivan, W. H. (1983). Mission to Iran the last U.S. Ambassador, New York: W.W. Norton.
34. Vance, C. R. (1983). Hard choices: Critical years in America's foreign policy. Simon & Schuster.
35. Weiner, T. (2008). Legacy of ashes: The history of the CIA. Anchor.
36. Wright, R. (2011). Our Man in Tehran: The True Story Behind the Secret Mission to Save Six Americans during the Iran Hostage Crisis & the Foreign Ambassador Who Worked w/the CIA to Bring Them Home. Other Press, LLC.

37. Zandfard, F. (2019). Memoirs of an Iranian Diplomat 1947-1980-, Maryland: Ibex Publisher.

بیره وهری ب زمانئ عه ره بی

۱. بارسونز، انتونی. (۲۰۱۰). الکبریاء و السقوط: مذكرات اخر سفیر بریطانی إلى ایران فی عهد الشاه، ترجمة: فالح الامارة، مراجعة: محمد جواد الموسوي، البصرة: مركز الدراسات الايرانية.
۲. رفسنجانی. (۲۰۰۵). حیات، ترجمة: دلال عباس، اشراف: محسن رفسنجانی، مراجعة: هاشمی رفسنجانی، بیروت: دار الساقی.

بیره وهری ب زمانئ فارسی

۱. احمدی، حمید. (۱۳۸۰)، خاطرات ابو الحسن بنی صدر (اولین رئیس جمهوری ایران)، تهران: انتشارات انقلاب اسلامی.
۲. خلخال، آیت الله حاج شیخ صادق. (۱۳۷۹). محمدصادق صادق گوی خاطرات آیت الله خلخال، تهران: مؤسه الهادی.
۳. مامدی، سنار. (۱۹۹۹). حمله، اعدام یورش و یاوه سرائی بلوریان و فهرستی از خاطرات سیاسی من، سوئد: چاپ باران.

گه شته نامه

گه شته نامه یین بیانین

1. Schmidt, D. A. (1964). Journey among brave men. An Atlantic Monthly Press Book: TORONTO.

فه رهه نگ

فه رهه نگین ب زمانئ ئینگیزی

1. Lorentz, J. H. (2007). Historical dictionary of Iran (Vol. 62). Scarecrow Press.
2. Turner, M. A. (2014). Historical Dictionary of United States Intelligence. Rowman & Littlefield.

چاڤیکه فتن

چاڤیکه فتنین دگهل که سایه تیین کورد

١. عه له مدار، جه مال ، ل ریکه فتنی ١١ ئه یلۆلی ٢٠٢٢ دهوک.
٢. قادری ، محه مه د نه زیف ، ل ریکه فتنی ٢١ چرییا دووی ٢٠٢١ کۆیه.
٣. قادری، محمد صالح ، ل ریکه فتنی ٤/١٠/٢٠٢١ هه ولیر.
٤. گه وهه ری ، حامید ، ل ریکه فتنی ٤/٥/٢٠٢١ هه ولیر (ب ریکا ته له فۆنی).

چاڤیڤیکەفتنێن کۆمەڵا (قەهکۆلینێن دیپلۆماسی و مەشقەرنێن کاروبارێن دەرڤە پرۆژێ میژوویا زارەکی)

1. Abdulla, Namo. (2011). Interview with Chomsky on the Prospect of the Kurdish Independence, Rudaw, 15 February, 2011.
2. ADST, R. (2022). The Iran Hostage Crisis: Diplomatic Drama and legal innovation, The Association for Diplomatic Studies and Training Foreign Affairs Oral History Project, Library of Congress, Washington. DC., 12 July, 2022.
3. Akins, James. (2000). Interview on The United States Policy toward the Iraqi Kurds, Interviewed by the American Television Program Frontline, 25 January 2000.
4. Burr, W. (1988), C.S.999, Interview with Michael Metrinko, Foundation for Iranian oral Studies Program of Oral History, Washington. DC., 23 May, 1988.
5. C06122540, 1979, Interview with John H. Waller (U), the director of central Intelligence Agency, The U.S.A., Mclean, Virginia., 24 May 1999.
6. Congressional Record-House, 1979, Soviet Colonialism, the U.S. House of Representatives, Washington. DC., 24 May, 1979.
7. Day, Arthur. (1990). Interview with Ambassador John A. McKesson, III, Association for Diplomatic Studies and Training Foreign Affairs Oral History Project, Library of Congress, Washington, DC., 7 May, 1995.
8. Fallaci, Oriana. (1979). Everybody wants to be boss: An interview with Mahdi Bazrgan Prime minister of Iran, The New York Times, 28 October 1979.
9. George, L. (1978). Interview: The Socio-Political Affairs of Iran, Site of Imam Khomeini University, retrieved, 6 May, 1978.

10. Hamblin, K. (1993). Interview with Dr. John D. Stemple, The Association for Diplomatic Studies and Training Foreign Affairs Oral History Project, Library of Congress, Washington. DC., 3 August, 1993.
11. IHRDC. (2011). Witness Statement of Hamed Saati, Interviewer IHRDC Staff, Iran Human Rights Documentation Center (IHRDC), the United States, 12 February 2011.
12. IHRDC. (2011). Witness Statement of Heshmat Mostafa Soltani, Interviewer IHRDC Staff, Iran Human Rights Documentation Center (IHRDC), the United States, 10 February 2011.
13. Kennedy, C. S. (1992). Interview with Archie M. Bolster, Association for Diplomatic Studies and Training Foreign Affairs Oral History Project, Library of Congress, Washington, DC., 14 January 1992.
14. Kennedy, C. S. (1992). Interview with John W. Limbert, Association for Diplomatic Studies and Training Foreign Affairs Oral History Project, Library of Congress, Washington, DC., 30 May, 2006.
15. Kennedy, C. S. (2016). Interview with Parvneh limbert, , Association for Diplomatic Studies and Training Foreign Affairs Oral History Project, Library of Congress, Washington, DC., 23 August, 2016.
16. Kennedy, C.S. (1989). Interview with Carleton S. Coon Jr, Association for Diplomatic Studies and Training Foreign Affairs Oral History Project, Library of Congress, Washington, DC., 26 October, 1989.
17. Kennedy, C.S. (1989). Interview with Walter L. Cutler, Association for Diplomatic Studies and Training Foreign Affairs Oral History Project, Library of Congress, Washington, DC., 15 September, 1989.
18. Kennedy, C.S. (1993). Interview with William Holding Carter III, The

- Association for Diplomatic Studies and Training Foreign Affairs Oral History Project, Library of Congress, Washington. DC., 6 December, 1993.
19. Kennedy, C.S. (1994). Interview with Robert L. Funseth, Association for Diplomatic Studies and Training Foreign Affairs Oral History Project, Library of Congress, Washington, DC., 14 June, 1994.
  20. Kennedy, C.S. (1995). Interview with David C. McGaffey, Association for Diplomatic Studies and Training Foreign Affairs Oral History Project, Library of Congress, Washington, DC., 8 September, 1999.
  21. Kennedy, C.S. (1999). Interview with Ambassador Victor L. Tomseth, The Association for Diplomatic Studies and Training Foreign Affairs Oral History Project, Library of Congress, Washington. DC., 13 May, 1999.
  22. Kennedy, C.S. (1999). Interview with Harold G. Josif, Association for Diplomatic Studies and Training Foreign Affairs Oral History Project, Library of Congress, Washington, DC., 4 October, 1999.
  23. Kennedy, C.S. (1999). Interview with Michael Metrinko, The Association for Diplomatic Studies and Training Foreign Affairs Oral History Project, Library of Congress, Washington. DC., 26 August, 1999.
  24. Kennedy, C.S. (1999). Interview with Victor L. Tomseth, Association for Diplomatic Studies and Training Foreign Affairs Oral History Project, Library of Congress, Washington, DC., 30 June, 1999.
  25. Kennedy, C.S. (2000). Interview with David D. Newson, Association for diplomatic studies and Training Foreign Affairs Oral History project, Congress of the United States, Washington., 17 June, 1991.
  26. Kennedy, C.S. (2000). Interview with Henry Precht, Association for diplomatic studies and Training Foreign Affairs Oral History project,

- Congress of the United States, Washington., 8 March, 2000.
27. Kennedy, C.S. (2001). Interview with Ambassador Joseph Charles Wilson IV, Association for Diplomatic Studies and Training Foreign Affairs Oral History Project, Library of Congress, Washington, DC., 8 January, 2001.
  28. Kennedy, C.S. (2002). Interview with George Lambrakis, The Association for Diplomatic Studies and Training Foreign Affairs Oral History Project, Library of Congress, Washington. DC., 5 June, 2002.
  29. Kennedy, C.S. (2002). Interview with Daniel Oliver Newberry, The Association for Diplomatic Studies and Training Foreign Affairs Oral History Project, Library of Congress, Washington. DC., December, 1997.
  30. Kennedy, C.S. (2002). Interview with Charles A. Mast, The Association for Diplomatic Studies and Training Foreign Affairs Oral History Project, Library of Congress, Washington. DC., 13 February, 2001.
  31. Kennedy, C.S. (2002). Interview with Clinton. L. Olson, The Association for Diplomatic Studies and Training Foreign Affairs Oral History Project, Library of Congress, Washington. DC., 17 April, 1996.
  32. Library of congress. (2000). Interview with Henry Precht, Association for diplomatic studies and Training Foreign Affairs Oral History project, Congress of the United States, Washington., 8 March, 2000.
  33. Mak, Dayton. (1987). Interview with Raymond A. Hare, Association for Diplomatic Studies and Training Foreign Affairs Oral History Project, Library of Congress, Washington, DC., 22 July, 1987.
  34. Matthewman, R. (2021). Interview with Mark B. Feldman, The Association for Diplomatic Studies and Training Foreign Affairs Oral History Project, Library of Congress, Washington. DC., 28 April, 2021.

35. Middle East Quarterly. (Fall 2005). Interview with William Eagleton: "The Foreign Service Has Changed Much", Middle East Quarterly, 12(4).
36. O'Brien, D. (1969). Interview with John D. Jernigan, John F. Kennedy Library Oral History Program, Interview, 12 March, 1969.
37. O'Brien, D. (1970)., Interview with Dean Rusk, John F. Kennedy Library Oral History Program, Interview, 19 February, 1970.
38. O'Brien, D. (1970)., Interview with Dean Rusk, John F. Kennedy, interviewed by the Library Oral History Program, 19 February 1970.
39. Stern, Thomas. (1993). Interview with Harold H. Saunders, the Association for Diplomatic Studies and Training Foreign Affairs Oral History Project, Library of Congress, Interview, 24 November, 1993.
40. Stern, Thomas. (1995). Interview with John H. Kelly, Association for Diplomatic Studies and Training Foreign Affairs Oral History Project, Library of Congress, Washington, DC., 12 December, 1995.

چاپیکه‌فتنن ب زمانن ئینگلیزی یین ژلایی قوتابی قه‌هاتین ئه‌نجام دان

1. Waisy, Karwan Salih. (2024). Interview with Mary Elaine Hegland on the US Peace Corps Volunteers activities in Iran, Santa Clara University, the United States, 10 February 2024. (Through email).
2. Waisy, Karwan Salih. (2024). Interview with Thomas M. Ricks on the US Peace Corps Volunteers activities in Kurdistan, Villanova, Pennsylvania, the United States, 12 February 2024. (Through email).

پەرتووکی

پەرتووکی ب زمانی کوردی

۳. ئەحمەدی موفتی زاده. (۲۰۲۲). وتارەکانی کاک ئەحمەدی موفتی زاده لە پۆژنامە (کوردستان) دا (۱۹۵۹-۱۹۶۳ز)، وردبینی و هەڵهچین: ئۆمید محەمەد ئەمین، پێداچوون: د.عمر عبدالعزیز، سلیمانی: ریکخراوی زانست بۆ باس و توێژینهوه.
۴. ئۆلسن، ر.بیرت. (۲۰۰۲). پەیهەندی ئێران و تورکییه و مەسەلە ی کورد، وەرگێری دەرەکی: نەمر مامۆستا ابراهیم یونس، وەرگێران بۆ کوردی: حامید رهشیدی زهززا، ب.ج: ب.ج.
۵. بارام، حەسەن. (۲۰۱۲). مەوسوعە ی پارتە سیاسییەکانی کوردستان و عێراق ۱۹۰۸-۲۰۰۵، خورماتوو.
۶. بازیار، سەمیل. (۲۰۲۰). کاریگەری بیرى چەپ لە سەر بزافى سیاسى پۆژھەلاق کوردستان/ حیزبى دیموکراتى کوردستان وەک نموونە (۱۹۴۵-۱۹۹۱)، هەریمی کوردستان.
۷. بابان، هەریم حسن احمد. (۲۰۲۲). سیاسەتی ئەمەریکا بەرامبەر بە عێراق ۱۹۶۸-۱۹۷۹ لیکۆلینەوه یەکی میژوویی-سیاسییە، سلیمانی: چاپخانه ی پۆمان.
۸. بازگر، ئەنوەر حسین، هەلەدنی، ژیلوان. (۲۰۲۴). ئەزموونی شوێشی کوردستان (چریک، کۆمەلە یە کسانى، مەکتەب قورئان، دەفتەری شیخ عیزەدین، سازمانى خەبات، یەکییتی شوێشگێران) لیکۆلینەوه ی میژوویی، سلیمانی: دەزگای ئایدىا بۆ فیکر و لیکۆلینەوه، ب.ج.
۹. .... (۲۰۲۴). ئەزموونی شوێشی کوردستان (حدکا) لیکۆلینەوه ی میژوویی، سلیمانی: دەزگای ئایدىا بۆ فیکر و لیکۆلینەوه، ب.ج.
۱۰. .... (۲۰۲۴). ئەزموونی شوێشی کوردستان (ک.زەحمەتکیشان) لیکۆلینەوه ی میژوویی، سلیمانی: دەزگای ئایدىا بۆ فیکر و لیکۆلینەوه، ب.ج.
۱۱. بى نڤيسەر. (۲۰۱۰). ئیل و ئویاخین کوردا ل کوردستانا ئێرانى، وەرگێران: مسعود خالد گولی، هەولێر: ئەکادیمی کوردی.

۱۲. پلیچ، پیتەر. ۲۰۰۵. ئیسکۆرت بەرەو تاران، وەرگیان: هەسەنی ئەیوب زادە، چ ۲، هەولێر: دەزگای وەرگیان.
۱۳. تەیب، جەمال فەتحوڵا. (۲۰۱۲). بزوتنەوێی پزگاریخوازی کورد لە باشووری کوردستان ۱۹۷۵/۳/۲۱ - ۱۹۸۰/۱۱/۲۸ - لێکۆڵینەوێیەکی میژوویی سیاسی یە، هەولێر: چاپخانەی شەهاب.
۱۴. جواد، سعد ناجی. (۲۰۰۹). پرسی نەتەوایەتی کورد: لێکۆڵینەوێی میژوویی، وەرگیان: بەرزانی مەلا تەها، سلێمانی: چاپخانەی سایە.
۱۵. جەلیل، هاوکار محیدین. (۲۰۱۲). دۆزی کورد لە تورکیا لە سالانی (۱۹۸۰-۱۹۹۹)، هەولێر: چاپخانەی حاجی هاشم.
۱۶. حسین، ئاوارە. (۲۰۱۷). جینۆسایدی کورد لە روانگەی یاسای تاوانکاری نێودەوڵەتییهو، سلێمانی: چاپخانەی هەمدی.
۱۷. حمەلاو، شەیمە سەعید. (۲۰۱۷). کۆمەڵەی شۆرشگێڕی زەحمەتکێشانی کوردستانی ئێران - کۆمەڵە (سازکا) (۱۹۶۹-۱۹۸۸) توێژینەوێیەکی (میژوویی سیاسییە)، سلێمانی: چاپخانەی هەمدی.
۱۸. رۆژە، مامەند. (۲۰۰۸). ئۆپۆزیسیۆن و ئاوارەیی پرسەکانی رزگاری نەتەوایی لە خۆرەڵاتی کوردستان، سلێمانی: دەزگای چاپ و پەخشی هەمدی.
۱۹. پەشید، سەلاح. (۲۰۲۰). شەڕی ناوخوازی کورد، بۆچی سەرھەڵدا، چۆن گەشەیکرد، سەرئەنجام، سلێمانی: ناوەندی پەروەشەنبیری ئەدیبان.
۲۰. پەسوولی، ژێوار. (۲۰۲۱). دیپلۆماسی لە پڕۆژەڵاتی کوردستان ۱۹۱۷-۲۰۱۷، هەولێر: چاپخانە پڕۆژەڵات.
۲۱. سۆلتانی، رشاد مستەفا. (۲۰۰۶). کاک فوئاد سۆلتانی رێبەر، سیاسەتمەدار و زانایەکی سیاسی، چ ۱، هەولێر: چاپخانەی پڕۆژەڵات.
۲۲. سوەیلی، سامان عثمان. (۲۰۱۲). ئەمریکا و دۆزی کورد خۆیندەوێیەکی بۆ میژوو، دیاردە توندپەرەیی و رەهەندەکانی پاش ۱۱ سێپتەمبەر کۆمەڵگای نێودەوڵەتی

لەدوای چەنگی سارد، ب.ج: چاپخانه ی کارۆ.

۲۳. سیوہیلی، رابەر، ھەلەدنی. (۲۰۱۸). سازمانی خەباتی نەتەواپەتی و ئیسلامی کوردستانی

ئێران ۱۹۸۰-۱۹۸۷ لیکۆلینەوہیەکی میژوویی سیاسی، سلیمانی: چاپخانه ی یاد.

۲۴. سەردەشتی، یاسین. (۲۰۱۱). کوردستانی ئێران لیکۆلینەوہیەکی میژوویی لە جوولانەوہی

رزگاریخوازی نەتەوہی گەلی کورد (۱۹۳۹-۱۹۷۹)، چ. ۲، سلیمانی: چاپخانه ی سیما.

۲۵. .... (۲۰۰۷). ژیان و تیکۆشانی سیاسی ئەحمەد توفیق «عەبدوللای ئیسحاقی»

(۱۹۳۱-۱۹۷۳) لیکۆلینەوہیەکی میژوویی بەلگەنامەییە، سلیمان: چاپخانه ی شقان.

۲۶. شەریف، شیلان حاجی. (۲۰۲۱). ناکۆکی و شەری ناوخوازی پارتە سیاسیەکانی

کوردستانی باشوور لە سالانی ۱۹۷۵-۱۹۹۲ توێژینەوہیەکی لە سەر ھۆکار و

دەرھاویشتەکانی شەری ناوخوا، چ. ۲، ب.م: ب.ج.چ.

۲۷. شێخانی، ھۆشمەند عەلی مەحمود. (۲۰۰۷). عەبدولرەحمان قاسملو ژیان و پۆلی

سیاسی لە بزووئەوہی رزگاریخوازی کورد دا ۱۹۳۰-۱۹۸۹» توێژینەوہیەکی

میژوویی سیاسی، ھەولێر: چاپخانه ی شەھاب.

۲۸. شێخ راغب، ھەندریڤ. (۲۰۱۵). کورد و ئەمریکا، ب.ج: ب.ج.چ.

۲۹. عبدالخالق، مسعود. (۲۰۱۲). ناسنامە ی حزبە کوردستانییەکان پەوتیان -

ئایدیۆلۆژیان - ھەلەسەنکاندنیان، ھەولێر: کتێبخانە ی حاجی قادری کۆیی.

۳۰. عەبدوللای، ھاوار کەمال میرزا. (۲۰۱۳). سیاسەتی ئەمریکا بەرامبەر بە ئێران

لەسەردەمی ئیدارە ی جیمی کارتەردا (۱۹۷۷-۱۹۸۱) (لیکۆلینەوہیەکی میژوویی -

سیاسییە)، سلیمانی: چاپخانه ی کەمال.

۳۱. عەبدوللای، سەرۆت. (۲۰۲۲). سەرکردەییەکی کاریزما و قوتابخانەییەکی کرداریی

(گوزەرێک بەنیۆ تاییەتمەندییەکانی یان و کەسایەتی کاک ئەحمەد موفتی زادە)

دا، ھەلەچنی و دیزاینی تیکست: کاوہ پێنجوینی، پێداچوونەوہی زمانەوانی: ئاوات

بابان، سلیمانی: چاپخانه ی سیما.

۳۲. عەلی، عوسمان. (۲۰۱۰). چەند لیکۆلینەوہیەکی دەربارە ی بزافی ھاوچەرخە کورد،

- وەرگیران: کامەران جەمال بابان زاده، هەولێر: چاپخانە ی رێ نوێ.
٣٣. عەزیز، سەلام.(٢٠٢٠). کوردستان و کۆماری ئیسلامی باسێک لەسەر بزوووتنەوێ پرزگاریخوازانە ی ئیستای کوردستانی ئێران، ٢، ب.ج: ب.چ.
٣٤. فاتح ، محەمەد.(٢٠١٦). پارت و رێکخراوە سیاسییەکان لە تۆرکیا ١٩٢٣-٢٠٠٣، سلێمانی: دەزگالا ئایدیا بۆ فکرو لێکۆڵینەوێ.
٣٥. ....(٢٠١٨). ژیا یی سیاسی لە ئێران سەدە ی بیستەم سیستمی سیاسی، حزبەکان، کۆمەلگە مەدەنی، کەسایەتییەکان، سلێمانی: دەزگای چاپ و پەخشی نارین.
٣٦. فەتاح، ماجید خەلیل.(٢٠١٢). رێکخستە سیاسییەکانی باکووری کوردستان ١٩٦٠-١٩٨٠، هەولێر: ئەکادیمیای کوردی.
٣٧. قاسملو، عبدالرحمن، حەسەن زاده، عەبدوللّا.(٢٠٠٢). کورتە مێژووی حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران، کۆیە.
٣٨. قادری، محەمەد صالح.(٢٠٢١). عەمەرخانی شکاک؛ لە سەرھەلدانی سەمکۆوێ تا کۆماری کوردستان ١٩٠٦-١٩٤٦، گۆرینی لە کورمانجییەوێ بۆ سۆرانی: شەهاب خالیدی، هەولێر: ئەکادیمیای کوردی.
٣٩. کاردۆ، هە یاس.(٢٠١٢). ئەزموونی خەبات ئاوێک لە ژیا ن و خەباتی عەبدوللّا حەسەن زاده، ٢، سوێت: چاپخانە ی ئەرزان.
٤٠. کۆچیرا، کریس.(٢٠١٨). بزوووتنەوێ نەتەوێی کورد و ویستی سەربەخۆیی، وەرگیران: حەسەن رەستگاری، ب ٢، هەولێر: دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوێ پۆژەلّات.
٤١. ....(١٩٩٩). خەباتخوازیی کورد، وەرگیران: ئاسۆ حەسەن زاده، ب.ج: چاپی سەربەخۆ.
٤٢. گەوھەری، حامید.(٢٠٢١). پۆژەلّاتی کورستان لە دە سال ١٩٧٨-١٩٨٩، ٢، هەولێر: چاپخانە پۆژەلّات.
٤٣. ....(٢٠١٥). ئەحمەد توفیق سەرکردە یەکی ون لە مێژوویەکی شیوێندراودا، هەولێر: دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوێ پۆژەلّات.

۴۴. ....(ب.م). چه ککردنی سەربازگە ی مهاباد، چ ۱، سۆید: چاپخانە ی ئینا.
۴۵. گادانی، جەلیل. (۲۰۰۰). بانەبێتە درۆ ی پاش مردوو.
۴۶. محەمەد، فەرهاد حەمزە. (۲۰۰۰). C.I.A. حکومەتە نادیارە کە ی ئەمەریکا، کەرکوک.
۴۷. مستەفای، تەیموور. (۲۰۱۵). ۷۰ ویستگە ی میژوو ی، کوردستان: کۆیە.
۴۸. موهتەدی، عەبدوللّا. (۲۰۱۵). دۆخی سیاسی ئێران و ستراتیژی بزووتنەوێ کورد، سلێمانی: ناوەندی چاپ و بڵاکردنەوێ ریەندی.
۴۹. میروای، کاروان، شەمی سۆران. (۲۷۲۰). تاوانەکانی پێژیمی ئێران لە خۆرەهەلات ئاوێرەدانەوێە ک لە بەشی ک لە کۆمەڵکۆژیەکانی خۆرەهەلاتی کوردستان، پێداچوونەوێ: کاروان میروای، هەولێر.
۵۰. مەحمود، هۆشمەند عەلی. (۲۰۱۲). رۆژەهەلاتی کوردستان لیمۆلینەوێە کە لە دۆخی سیاسی بزووتنەوێ رزگاریخواری کوردی دا (۱۹۷۹-۱۹۸۹)، هەولێر: چاپخانە ی شەهاب.
۵۱. ....(۲۰۲۲). دیداری قاسملوو لە گێرەنەوێ زارەکی دا، کۆیە.
۵۲. مەعسوم، شەری فواد. (۲۰۲۰). کورد و ئەمەریکا پەرەسەندنێ سیاسەتی دەرەوێ ئەمەریکا بەرامبەر بە کوردی عێراق (۱۹۱۸-۲۰۰۶)، وەرگێران: رزگاری عومەر عەلی، چ ۲، سلێمانی: چاپخانە ی کاردۆ.
۵۳. مەموزینی، سەعید. (۲۰۱۱). روخانی شاه (سەرکەوتنی ئیمام خومەینی)، هەولێر: چاپخانە ی منارە.
۵۴. نەقشی، رەحمانی. (۲۰۱۶). بەشی ک لە وتووێژەکانی مامۆستا عەبدوللّا حەسەنزادە، کۆکردنەوێ و ئامادەکرن: رەحمان نەقشی، کۆیە.
۵۵. هەژاری، شەریف عەلی. (۲۰۱۰). پامانیک لە تراژیدیای براکان: کۆمەڵە پرسیاریکی وورد و نەینێ ئامێزە، تاییەت بە شۆرش و شۆرشگێرانی رۆژەهەلاتی کوردستان و پەيوەندیەکانیان لەگەل بزافی شۆرشگێری باشووری کوردستان لەنیوان سالانی ۱۹۵۵-۱۹۷۰، لەنجیرە چاوپێکەوتنیک لەگەل ریەرانێ ئەم دوو بەشە ی

- کوردستانی داگیرکراو و دابه شکرادا، سلیمانی: چاپخانه سیفا.
۵۶. .... (۲۰۰۸). موجه دینی و خهلق و هه لوئستی به رانبه به نه ته وهی کورد له رۆژه لاتی کوردستاندا (۱۹۶۴-۱۹۹۴) ((تویژینه وهیه کی میژووی سیاسی ئایدوئوژیی ئاکادیمی دیکومینتارییه))، چ، ۱، سلیمانی: چاپخانه ی سیمما.
۵۷. هه له دنی، ژیلوان عه بدو لالا. (۲۰۲۰). رۆلی حیزبی شیوعی عیراق له باشووری کوردستان دا (۱۹۷۵-۱۹۹۱) لیکۆلینه وهیه کی میژووی سیاسی، سلیمانی: ده زگای ئایدیا بۆ فکر و لیکۆلینه وه.
۵۸. یارئه حمه د، ژیلوان له تیف. (۲۰۱۷). میژووی بزاقی چه پ له ئیران هه لوئستی به رانبه ری به دۆزی کورد له رۆژه لات، سلیمانی: چاپخانه ی همدی.
۵۹. قه ترانی، مورته زا عه بدو لحو سین. (۲۰۲۰). شاپور به ختیار ۱۹۱۴-۱۹۷۹ تویژینه وهیه کی میژووی - سیاسییه سه باره ت به رۆل و خه باقی له میژووی هاوچه رخی ئیراندا، وه رگی ران: به رزانی مه لا ته ها، سلیمانی: چاپخانه ی یاد.

په رتووک ب زمانئ عه ره بی

۱. ابومغلی، محمد وصفی. (۱۹۸۳). الأحزاب و التجمعات السياسية في إيران ۱۹۰۵- ۱۹۸۱، ط ۲، البصرة: منشورات مرکز دراسات الخليج العربي بجامعة البصرة.
۲. البحرانی، أمل عباس جبر البحرانی. (۲۰۱۸). الثورة الإسلامية في إيران دراسة تاريخية في أسبابها و مقدماتها و وقائعها، مراجعة: کمال مظهر أحمد، ط ۱، عمان: دار كنوز المعرفة للنشر و التوزيع.
۳. البديري، خضير. (۲۰۱۵). التاريخ المعاصر لإيران و تركيا، ط ۲، بيروت: مكتبة مؤمن قريش.
۴. .... (۲۰۲۰). علي رزم آرا و دوره السياسي في ايران حتى ۱۹۵۱، نشر و توزيع شركة العارف للمطبوعات: بيروت.
۵. بطاطو، حنا. (۱۹۹۶). العراق، الحزب الشيوعي، ترجمة: عفيف الرزاز، ط ۲، بيروت: المؤسسة الابحاث العربية.

٦. البكاء، طاهر خلف.(٢٠٠٢). التطورات الداخلية في ايران ١٩٤١-١٩٥١، ط ١، بغداد: بيت الحكمة .
٧. التميمي، نزار.(٢٠١٨). صراع في طهران الطريق إلى ولاية الفقيه و أزمة الرهائن الأمريكان، بغداد: دار قناديل.
٨. ....(٢٠٢٠). أنهار الدم أشهر الاغتيالات السياسية في إيران (١٩٢٥-١٩٧٩)، بغداد: دار قناديل للنشر و التوزيع
٩. الحامدي، مصعب.(ب.ت). الحركة السياسية الكردية فى سوريا و أحزابها، مركز أبحاث و دراسات مينا، فيينا.
١٠. حسرتيان، م. ا. (١٩٩١). القضايا القومية فى تركيا، ترجمة: سيامند سيرقي، قاميشلى.
١١. حسن، جرجيس. ١٩٩٠. تركيا فى الاستراتيجيه الاميركيه بعد سقوط الشاه، ايران: أورمية.
١٢. حصاف، إسماعيل محمد.(٢٠١٧). تاريخ كردستان سوريا المعاصر (١٩١٦-١٩٧٥)، أريل: مطبعة جامعة صلاح الدين-أربيل، ج ٣.
١٣. الخميني، روح الله.(٢٠١٣). أمريكا في فكر الإمام الخميني قدسى سره ،بغداد: مكتبة مثابة.
١٤. ....(٢٠١١). الحكومة الإسلامية الإسلام و مشروع الدولة و نظام الحكم، بيروت: دار اللواء الخراسان، صلاح.(٢٠٠١). التيارات السياسية في كردستان العراق قراءة في ملفات الحركات و الأحزاب الكردية في العراق ١٩٤٦-٢٠٠١، بيروت: مؤسسة البلاغ للطباعة و النشر و التوزيع.
١٥. الدوسكي، هوزان سليمان.(٢٠٠٦). جمهورية كردستان ٢٢ كانون الثاني ١٩٤٦- ١٧ كانون الأول ١٩٤٦ دراسة تاريخية- سياسية، بيروت: الدار العربية للموسوعات.
١٦. الربيعي، نزار كريم جواد.(٢٠٠٧). العلاقات الإيرانية الأمريكية ١٩٥٣-١٩٧٩ دراسة تاريخية، بغداد: مكتب الرجاء.
١٧. الربيعي، نزار كريم جواد، الأعرجي، فاروق محمد . (٢٠١٣). إيران بين مطرقة

١٨. ..... (٢٠١٣). ایران بین مطرقة آمریکا و سندان الأسرة البهلوية، بغداد: دار ضفاف المطباعة و النشر و التوزيع، ج١.
١٩. الزاوی، ناظم یونس. (٢٠٢٢). العلاقات الإيرانية- السوفياتية ١٩٦٢-١٩٨٨، دهوك: مكتب جزیزی.
٢٠. سابلیه، ادور. (١٩٨٣). ایران مستودع البارود (اسرار الثورة الاسلامية)، ترجمة: عزالدين محمود السراج، بغداد: دار الحرية للطباعة.
٢١. سري الدين، عايده العلي. (٢٠١٨). الأكراد في العالم تاريخهم و مستقبلهم، بيروت: الدار العربية للعلوم ناشرون، ج٢.
٢٢. شريف، عبدالستار طاهر. (١٩٨٩). الجمعيات و المنظمات و الاحزاب الكردية في نصف قرن ١٩٠٨-١٩٥٨، بغداد: شركة العرفة للنشر و التوزيع.
٢٣. الصمادي، فاطمة. (٢٠١٢). التيارات السياسية في إيران، الدوحة: المركز العربي الأبحاث و دراسة السياسات
٢٤. العابدي، رزاق كردی حسين. (٢٠١٥). تطورات السياسية الداخلية في ايران ١٩٦٣-١٩٧٩، قم: دار الاعتصام للطباعة و النشر.
٢٥. عبدالرحمن، سامي. (١٩٨١). البديل الثوري في الحركة التحررية الكوردية التقرير السياسي للمؤتمر التأسيسي لحزب الشعب الديمقراطي الكوردستاني المنعقد من (٢٦ الى ٣٠) تموز ١٩٨١، قدم التقرير الى المؤتمر سامي عبدالرحمن الأمين العام للحزب.
٢٦. عبدالعلاق، أحمد شاكر. (٢٠١٥). الأحزاب و المنظمات السياسية في إيران ١٩٦٣-١٩٧٩ (دراسة تأريخية)، بغداد: الرافد للمطبوعات.
٢٧. عجمي، عبدالرسول شهيد، العكيلى، حيدر علي خلف. (٢٠١٩). الشاه و النفط دراسة في سياسة الشاه محمد رضا بهلوي النفطية، ط١، دمشق: تموز ديموزر طباعة، نشر و توزيع.
٢٨. العكيلى، حيدر علي خلف. (٢٠١٩). دراسات حول التاريخ الإيراني المعاصر الثورة

- الإيرانية في ظل الصراع الداخلي و التدخل الخارجي، ط١، بغداد: دار مكتبة عدنان للطباعة و النشر و التوزيع.
٣٩. علي، علي رمضان فاضل.(٢٠١٤). SAVAK. المخابرات الأيرانية إيرانيين السافاك و الحرس الثوري، ط١، الجيزة: دار طيبة للطباعة.
٣٠. عوض، داليا محمد مؤنس. (٢٠٢١). العلاقات الإيرانية الأمريكية خلال المرحلة (١٩٥٩-١٩٧٩م)، سورية: نور حوران للدراسات و النشر و التراث دمشق
٣١. قادر، مثنى امين. (٢٠٠٣). قضايا القوميات و اثرها على العلاقات الدولية (القضية الكردية نموذجا)، السليمانية: منشورات مركز كردستان للدراسات الاستراتيجية.
٣٢. الكاطع، مهند.(٢٠٢٠). أكراد سورية التاريخ - الديموغرافيا السياسية، بغداد: دار قناديل للنشر و التوزيع.
٣٣. الغولى، نزار أيوب حسن. (٢٠٠٩). العلاقات الإيرانية-السوفيتية ١٩٣٩-١٩٤٧ دراسة تاريخية تحليلية، هولير: الاكاديمية الكوردية.
٣٤. الطائي، زياد مهدي صالح.(٢٠٢٤). السياسة الامريكية تجاه دول الخليج العربية في عهد الرئيس الامريكي جيمي كارتر ١٩٧٧-١٩٨١م، عمان: دار غيداء للنشر و التوزيع.
٣٥. اللطيف، نزار عبد، اللطيف، سعيد عبد.(١٩٧٩). ايران الخلفية و الحاضر، الجامعة المستنصرية: المعهد العالى للدراسات القومية و الاشتراكية قسم البحوث و المكتبة.
٣٦. مارديني، زهير.(١٩٨٦). الثورة الإيرانية بين الواقع و الأسطورة، بيروت: دار اقرا.
٣٧. محافظة، على.(٢٠١٣). إيران بين القومية الفارسية و الثورة الإسلامية، بيروت: المؤسسة العربية للدراسات و النشر.
٣٨. محمد، نعيم جاسم.(٢٠١٦). إيران فى عهد حكومة أمير عباس هويدا (١٩٦٥-١٩٧٧) دراسة في تطور السياسة الداخلية، بيروت: دار العلوم العربية.
٣٩. المديني، سيد جلالدين.(١٩٩٣). تاريخ السياسي المعاصر، ترجمة: سالم مشكور، طهران: منظمة الإعلام الاسلامي.
٤٠. مراد، خليل علي.(٢٠٢٠). تطور السياسية الأمريكية في منطقة الخليج العربي

۱۹۴۱-۱۹۴۷، بیروت: الرافدین للطباعة والنشر و التوزيع.

۴۱. مصطفى، رعد عبدالجليل، علي، محمد كاظم. (۱۹۸۸). المؤسسة الدينية في ايران و احزاب المعارضة، جامعة بغداد: مركز دراسات العالم الثالث.
۴۲. مهابة، أحمد. (۱۹۸۹). إيران بين التاج و العمامة، ب.م: دار الحرية الصحافة و الطباعة و النشر.
۴۳. نجاتي، غلام رضا. (۲۰۰۸). التاريخ الايراني المعاصر، ايران في العصر البهلوي، ترجمة: عبدالرحيم الحمراي، دار الكتاب الاسلامي.
۴۴. النعيمي، أحمد نوري. (۲۰۱۹). النظام السياسي في تركيا و إيران، بيروت: دار السنهوري.
۴۵. هايس، جاسم محمد. (۲۰۱۷). استراتيجية الصراع الأمريكي - السوفيتي حول ايران، بيروت: دار الرافدين.
۴۶. هويدا، فريدون. (۱۹۹۳). سقوط الشاه (العلل و الأسباب)، ترجمة: أحمد عبدالقادر الشاذلي، القاهرة: مكتبة مدبولي.

په‌رتووک ب زمانئ فارسی

۱. برزویی، مجتبی. (۱۳۷۸). اوضاع سیاسی کردستان (از سال ۱۲۵۸ تا ۱۳۲۵ هـ. ش)، تهران: انتشارات فرنکو.
۲. پور، حمید رضا. (۱۳۸۵). فراز و فرود جنبش کردی ۴۷-۱۳۵۷، تهران: لوح فکر.
۳. حیدری، اصفر. (۱۳۹۷). انقلاب اسلامی و گروه‌های تجزیه طلب ایران، چ ۱، تهران: مجتمع اسری.
۴. قزلجی، حسن. (۱۳۹۵). مجموعه داستان خنده‌ی گدا، مترجمان: کامران امین‌آوه، ناصر امین‌نژاد و ناصر باباخانی، ب.ج: نشر دوستی.
۵. نوازی، بهرام. (۱۳۸۳). الگوهای رفتاری ایالات متحده‌ی امریکا در دروایی با جمهوری اسلامی ایران (۱۳۵۷-۱۳۸۰)، تهران: انتشارات مرکز اسناد انقلاب اسلامی.

په‌رتووک ب زمانێ ئینگلیزی

1. Abrahamian, E. (2008). *A history of modern Iran*. Cambridge university press.
2. Adib-Moghaddam, A. (Ed.). (2014). *A critical introduction to Khomeini*. Cambridge University Press.
3. Ali, L. (2018). *British Diplomacy and the Iranian Revolution, 1978-1981*. London: Palgrave Macmillan.
4. Allsopp, H. (2016). *The Kurds of Syria: Political parties and identity in the Middle East*. Bloomsbury Publishing.
5. Alvandi, R. (2016). *Nixon, Kissinger, and the Shah: The United States and Iran in the Cold War*. Oxford University Press.
6. Andrew, C. (2000). *The Sword and the Shield: The Mitrokhin Archive and the Secret History of the KGB*. Hachette UK.
7. Arfa, H. (1966). *The Kurds: an historical and political study*.
8. Bayat, A. (1997). *Street politics: poor people's movements in Iran*. Columbia University Press.
9. Bercovitch, J., & Rubin, J. (1994). *Mediation in international relations: Multiple approaches to conflict management*. Springer.
10. Bill, J. A. (1988). *The eagle and the lion: the tragedy of American-Iranian relations*. Yale University Press.
11. Blake, K. (2009). *The US-Soviet confrontation in Iran, 1945-1962: a case in the annals of the Cold War*. University Press of America.
12. Bowden, M. (2007). *Guests of the Ayatollah: The Iran Hostage Crisis: The First Battle in America's War with Militant Islam*. Open Road+ Grove/Atlantic.

13. Brotons, J. C. (2012). *US Officials and the Fall of the Shah: Some Safe Contraction Interpretations*. Lexington Books.
14. Cabi, M. (2021). *The Formation of Modern Kurdish Society in Iran: Modernity, Modernization and Social Change 1921-1979*. Bloomsbury Publishing.
15. Carson, A. (2018). *Secret wars. Secret Wars: Covert Conflict in International Politic*. Princeton University Press.
16. Chandler, T. P. (2016). *Jimmy Carter and Anwar el-Sadat: Relationships and Motivations Behind the 1978 Camp David Accords*.
17. Charountaki, M. (2010). *The Kurds and US foreign policy: International relations in the Middle East since 1945*. Routledge.
18. Christopher, W., & et al. (1985). *American hostages in Iran: The conduct of a crisis, the council on foreign Relations*.
19. Cooper, A. S. (2012). *The oil kings: how the US, Iran, and Saudi Arabia changed the balance of power in the Middle East*. Simon and Schuster.
20. Cottam, R. W. (1979). *Nationalism in Iran: updated through 1978*. University of Pittsburgh Pre.
21. Davis, E. H. (1921). *History of the New York Times, 1851-1921*. New York Times.
22. DiNardo, R. L. (2005). *Germany and the Axis powers from coalition to collapse*. University Press of Kansas.
23. Eagleton Jr, W. (1963). *The Kurdish republic of 1946*. Oxford u P: Royal Instit. International Affairs.
24. Emery, C. (2013). *US Foreign Policy and the Iranian Revolution: The Cold War Dynamics of Engagement and Strategic Alliance*. New York: Palgrave Macmillan.
25. Entessar, N. (2010). *Kurdish Politics in the Middle East*. Rowman & Littlefield.

26. Ezzatyar, A. (2016). *Ethnic and Religious Implications in the Greater Middle East. In The Last Mufti of Iranian Kurdistan*. Palgrave Macmillan: New York.
27. Farber, D. (2009). *Taken Hostage: The Iran Hostage Crisis and America's First Encounter with Radical Islam*. Princeton University Press.
28. Fayazmanesh, S. (2008). *The United States and Iran: sanctions, wars and the policy of dual containment*. New York: Routledge.
29. Fisk, R. (2007). *The great war for civilization: The conquest of the Middle East*. Vintage.
30. Ganji, B. (2016). *Politics of confrontation: the foreign policy of the USA and revolutionary Iran*. Bloomsbury Publishing.
31. GARFINKLE, A. (1992). *THE CARTER YEARS-TOWARD A NEW GLOBAL ORDER*-THORNTON, RC.
32. Gasiorowski, M. J., & Byrne, M. (Eds.). (2015). *Mohammad Mosaddeq and the 1953 coup in Iran*. Syracuse University Press.
33. Gerges, F. A. (1999). *America and political Islam: Clash of cultures or clash of interests?* Cambridge University Press.
34. Glantz, D. M. (1998). *Stumbling Colossus: The Red Army on the Eve of World War*. University Press of Kansas.
35. Goode, J. F., & Vaughn, K. I. (1989). *United States and Iran 1946-1951: The Diplomacy Of Neglect*. Springer.
36. Guerrero, J. G. (2016). *Carter Administration and the Fall of Iran? s Pahlavi Dynasty*. Palgrave Macmillan US.
37. Guilak, H. (2011). *Fire Beneath the Ashes: The United States and Iran: A Historic Perspective 1829-1947*. Xlibris Corporation.

38. Gunter, M. M. (2014). *Out of nowhere: The Kurds of Syria in peace and war*. Oxford University Press.
39. Gunter, M. M. (Ed.). (2019). *Routledge handbook on the Kurds*. Routledge.
40. Halliday, F. (1979). *Iran Dictatorship and Development*. New York: Penguin Books.
41. Hancock, J. (2007). *Human rights and US foreign policy*. Routledge. Bloomsbury Publishing.
42. Harris, D. (2004). *The crisis: the president, the prophet, and the Shah--1979 and the coming of militant Islam*. New York: Little, Brown and Company.
43. Hassaniyan, A. (2021). *Kurdish Politics in Iran Cross border Interactions and Mobilization since 1947*. Cambridge University Press.
44. Heil Jr, A. L. 2003. *Voice of America: A history*. Columbia University Press.
45. Hilmes, M. (Ed.). (2007). *NBC: America's network*. Univ of California Press.
46. Hiro, D. (2013). *Iran under the Ayatollahs* (Routledge Revivals). Routledge.
47. Houlton, T. Q. (2011). *the Impact of the 1979 Hostage Crisis in Iran on the Us Presidential Election of 1980*. Georgetown University.
48. Jeffreys-Jones, R., & Andrew, C. M. (Eds.). (1997). *Eternal vigilance? 50 years of the CIA* (Vol. 12, No. 1). Psychology Press.
49. Karim, H. (2015). *Kurdish Journalism: A History and Union Catalogue, 1898-1958*. AuthorHouse.
50. Khomeini, R. (2010). *Islam and Revolution*. New York: Routledge.
51. Khomeini, R. (2011). *The Last Message, The Political and Divine Will of His Holiness Imam Khomeini*, institute for Compilation and Publication of

the Works of Imam Khomeini: Tehran.

52. Kirk, G. E. (1954). *The Middle East, 1945-1950-* (Vol. 5). Oxford University Press.
53. Kolayi, J. R. (2022). “*Beautiful Americans*”: *Peace Corps Iran in the global sixties*. In *The Routledge Handbook of the Global Sixties* (pp. 303-314). Routledge.
54. Kuniholm, B. R. (1992). *The International Relations of the Palestine Liberation Organization*, edited by Augustus Richard Norton and Martin H. Greenberg. Southern Illinois University Press,
55. Kynaston, D. (2010). *A brief history of the Financial Times*; Kynaston.
56. Ledeen, M. A., & Lewis, W. H. (1981). *Debate, the American failure in Iran*. New York: Random House Publisher.
57. London, H. I. (1984). *Military Doctrine and the American Character: Reflections on Airland Battle* (No. 14). Routledge.
58. Marcus, A. (2009). *Blood and belief: The PKK and the Kurdish fight for independence*. NYU Press.
59. McDowall, D. (2004). *A modern history of the Kurds*. Bloomsbury Publishing.
60. Meisler, S., (2011). *United Nations: A History*. Grove Press.
61. Milani, A. (2000). *The Persian Sphinx. Amir Abbas Hoveida and the Riddle of the Iranian Revolution*, Washington., D.C., : Mage Publishers Inc.
62. Murray, D. (2009). *US foreign policy and Iran: American-Iranian relations since the Islamic revolution*. Routledge.
63. Natali, D. (2005). *The Kurds and the state: Evolving national identity in Iraq, Turkey, and Iran*. Syracuse University Press.

64. Offiler, B. (2015). *US Foreign Policy and the Modernization of Iran: Kennedy, Johnson, Nixon and the Shah*. Springer.
65. Parrish, M. (1992). *Soviet Security and Intelligence Organizations 1917-1990*.
66. Parsi, T. (2007). *Treacherous alliance: the secret dealings of Israel, Iran, and the United States*. Yale University Press.
67. Pelletiere, S. C. (1992). *The Iran-Iraq war: chaos in a vacuum*. ABC-CLIO.
68. Phillips, D. L. (2017). *The Kurdish Spring: A New Map of the Middle East*. Routledge.
69. Radvanyi, R. A. (2002). *Operation eagle claw-lessons learned*. MARINE CORPS COMMAND AND STAFF COLL QUANTICO VA.
70. Reisinezhad, A. (2019). *The Shah of Iran, the Iraqi Kurds, and the Lebanese Shia*. London: Palgrave Macmillan.
71. Rubin, B. M. (1980). *Paved with good intentions: The American experience and Iran*.
72. Rubin, M. (2019). *Will the United States ever support Kurdish independence? -Chapter from Kurdish Autonomy and US Foreign Policy: Continuity and Change*. New York: Peter Lang Publishing., Inc.
73. Saikal, A. (2021). *The rise and fall of the Shah: Iran from autocracy to religious rule*, New the Princeton University Press,
74. Seliktar, O. (2000). *Failing the Crystal Ball Test: The Carter Administration and the Fundamentalist Revolution in Iran*. Bloomsbury Publishing USA.
75. Seyhanoglu, faith. (2018). *the assassination of Abdul Rahman Ghassemlou in Vienna*, German: Lambert Academic Publishing.
76. Shareef, M. (2014). *The United States, Iraq and the Kurds: shock, awe and*

aftermath. Routledge.

77. Shawcross, W. (1989). *The Shah's last ride*. Simon and Schuster.
78. Shillington, K. (1989). *History of Africa*. London: Macmillan.
79. Stempel, J.D. (1981). *Inside the Iranian revolution*. Indiana University Press.
80. Takeyh, R. (2021). *The Last Shah: America, Iran, and the Fall of the Pahlavi Dynasty*. Yale University Press.
81. Tejel, J. (2008). *Syria's Kurds: history, politics and society*. Routledge.
82. Vali, A. (2020). *The Forgotten Years of Kurdish Nationalism in Iran*. Springer.
83. Van Bruinessen, M. (2011). *Kurdish ethno-nationalism versus nation-building states*. In *Kurdish Ethno-Nationalism versus Nation-Building States*. Gorgias Press.
84. von Schwerin, U. (2015). *The dissident mullah: Ayatollah Montazeri and the struggle for reform in revolutionary Iran*. Bloomsbury Publishing.
85. Waisy, K.S. (2016). *The International Dimension of the Iraqi Kurdish Nationalist Movement 1960-1975: The US Factor*, LAP Lambert Academic Publishing.
86. Westphal, A. C. (1942). *The House Committee on foreign affairs*. In *The House Committee on Foreign Affairs*. Columbia University Press.
87. Wilford, H. (2008). *The mighty Wurlitzer: how the CIA played America*. Harvard University Press.
88. Wilford, H. (2013). *America's great game: the CIA's secret Arabists and the shaping of the modern Middle East*. Basic Books.
89. Williamson, J. (2020). *Operation Eagle Claw 1980: The disastrous bid to end the Iran hostage crisis (Vol. 52)*. Bloomsbury Publishing.

90. Yassin, B. (1995). *Vision or reality? The Kurds in the policy of the Great Powers*, 1941–1947.
91. Yodfat, A. (1984). *The Soviet Union and Revolutionary Iran (RLE Iran D)*. Taylor & Francis.
92. Yost, J. R. (2017). *Making IT Work: A History of the Computer Services Industry*. MIT Press.
93. Zabih, S. (1982). *Iran Since the Revolution*. Maryland: The Johns Hopkins University Press.

په رتووکیڤ ب زمانې ئه لمانې

۱. Schmidinger, T. (۲۰۱۴). *Wiener Jahrbuch für Kurdische Studien (Ausgabe)*. Na- : (۲۰۱۴/۲) *Schwerpunkt: Die Geschichte von kurdischen Studien und Kurdologie. Na- : tionale Methodologien und transnationale Verflechtungen*. BoD–Books on Demand

نامه یێن ئه کادی می یێن ماسته ری

نامه یێن ماسته ری ب زمانێ کوردی

١. ستار، سنه و بهر سه ردار. (٢٠١٩). شیخ عیزه دین حوسینی (١٩٧٩-١٩٨٩) لیکۆلینه وه یه کی میژوووی و سیاسیه، تیزی ماسته ر نه به لافکریه، کۆلیژی زانسته مروّقیه تییه کانی- زانکۆی سلیمانی).
٢. قادر، رییاز عبدالکریم. (٢٠١٦). په یوه ندییه کانی یه کیتی نیشتمانی کوردستان له گه ل پارت و ریکخواه سیاسیه کانی پوژه لاتی کوردستان ١٩٧٦-١٩٨٩، (تیزا ماسته ری نه به لافکریه، کۆلیژا زاستیێن مروّقیه تی، زانکۆی سلیمانی).
٣. کریم، سوّران اسعد. (٢٠٢٣). ئیسلامی سیاسی له پوژه لاتی کوردستان ١٩٧٩-٢٠٠١، (تیزا ماسته ری نه به لافکریه، فه کولتی پهروه ده، زانکۆی کویه).

نامه یێن ماسته ری ب زمانێ ئینگلیزی

1. Andersen, A. O. B. (2022). Dubious Benefactors. US Policy Towards Iraqi Kurds, 1969-1974- (Master's thesis).
2. Bakken, S. S. (2015). A Difficult Balancing Act: US Policy towards Iran, 1977-1979 (Master's thesis).
3. Berhail, W., & Maameri, F. (2017). The Role of Algeria in the Iran Hostage Crisis, 1979-1981-(Master's thesis, Larbi Ben M'hidi University-Oum El Bouaghi).
4. Çalışkan, F. (2011). United States 'foreign Policy Toward Iran: Sanctions. Naval Postgraduate School, Monterey, California.
5. Disney Jr, D. B. (1980). The Kurdish Nationalist Movement and External

Influences. Naval Postgraduate School Monterey Ca.

6. Geranmayeh, M. A. (1992). Iranian resistance to Soviet pressure: Irano-Soviet relations 1941-1947-. University of London, University College London (United Kingdom).
7. Gibson, B. R. (2010). Covert relationship: American foreign policy, intelligence, and the Iran-Iraq war, 1980-1988-. (Master's thesis, the University of Ottawa, the Scholl of graduate Studies).
8. Gök, M. (2018). The US policy objectives towards KRG: 1992-2017- (Master's thesis, Sakarya Üniversitesi).
9. Hajkowski, T. (2013). The BBC and national identity in Britain, 1922-53. In *The BBC and national identity in Britain, 1922-53*. Manchester University Press.
10. Hann, K. (2013). "A Rush and a Push and the Land is Ours": Explaining the August 1941 Invasion of Iran (Master's thesis, Graduate Studies).
11. Houlton, T. Q. (2011). the Impact of the 1979 Hostage Crisis in Iran on the Us Presidential Election of 1980. (Master of Arts in Liberal Studies - The Graduate School of Arts and Sciences, Georgetown University.).
12. Howell Jr, W. N. (1965). The Soviet Union and the Kurds: A study of national minority problems in Soviet policy. University of Virginia.
13. Jacobson, F. M. (2008). Jimmy Carter's Foreign Policy: The Battle for Power and Principle.
14. Lambert, P. J. (1997). The United States and the Kurds: Case Studies in United States Engagement. Naval Postgraduate School Monterey CA.
15. Lortz, M. G. (2005). Willing to face death: a history of Kurdish Military Forces—the Peshmerga—from the Ottoman Empire to present-day Iraq

- (Master's dissertation, awarded by the Florida State University).
16. McCool III, D. (2021). The Role of the Kurds in US Foreign Policy. (Honors Theses, University of Mississippi).
  17. Merrick, M. 1996. The United States and the Kurds 1945-1992-. (Master's thesis- the Australian National University)
  18. Rees, S. H. (2013). The collapsing pillar: Jimmy Carter and US foreign policy towards Iran, 1977-1981-. Swansea University (United Kingdom).
  19. Roop, J. E. (1969). Foreign Broadcast Information Service. History. Part 1: 1941-1947-. CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY WASHINGTON DC.
  20. Tofik, H. M. S. 2020. The Policies of Non-Interference US Policies Toward Iraqi Kurds, 1963-1968- (Master's thesis, Institute of Archeology, conservation and History Faculty of Humanities, University of OSLO).
  21. Ward, B. M. (2006). The shift in United States foreign policy in the Middle East since 1989. (the degree of Master of Arts, Department of Government and International Affairs, College of Arts and Sciences, University of South Florida)
  22. Westerweele, A. M. (2017). THE USE OF IRANIAN STATE VIOLENCE AND COERCION IN 1979-1989-; How the Iranian state tried to control its political opponents with violence and coercion through the prisons, the judiciary system and the (para) military forces (Master's thesis).
  23. Zukerstein, J. (2014). On the Edge of Dependency: Iran in the Foreign Policy of the United States, 1979-2009-. (Diplomová práce (Mgr.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studi).

نامهيين ماستهري ب زمانئ عههري

١. حسن، مهند سمير. (٢٠١٣). سياسة بريطانيا تجاة كرد إيران ١٩١٤-١٩٤٦، (رسالة ماجستير غير منشورة، قسم التاريخ، كلية التربية للعلوم الإنسانية، جامعة ديالى).
٢. تلي، أيوب. (٢٠١٤). حركة التحرر الوطني الفلسطيني -فتح - (١٩٥٨-١٩٧٤)، (رسالة ماجستير غير منشورة ، كلية الإنسانية و الإجتماعية -قطب شتمة - جامعة محمد خضير بسكرة، الجزائر).
٣. الحسني، ثائر صاحب شندل. (٢٠١٤). الموقف الدولي من الحرب العراقية - الإيرانية ١٩٨٠-١٩٨٨، (رسالة ماجستير غير منشورة، قسم التاريخ، كلية التربية للبنات، جامعة الكوفة).
٤. العيساوي، ايثار عبدالحسين نعمة. (٢٠٢٣). محمدعلي رجائي و دوره السياسي في ايران ١٩٣٣- ١٩٨١ «دراسة تأريخية»، (رسالة ماجستير غير منشورة، قسم التاريخ، كلية التربية، جامعة المستنصرية).
٥. محمد، لقمان عبدالله. (٢٠٠٨). الجبهة الوطنية و دورها السياسة فى الداخلية الإيرانية ١٩٤٩-١٩٧٩ دراسة تاريخية، (رسالة ماجستير غير منشورة، قسم التاريخ، كلية التربية، جامعة الموصل).
٦. محمدطاهر، أيهان جعفر. (٢٠٠٧). الموقف السوفيتي - الأمريكي من تطورات القضية الكردية في إيران ١٩٤١-١٩٤٦ دراسة تاريخية، (رسالة ماجستير غير منشورة، قسم التاريخ، كلية أداب، جامعة دهوك).
٧. مليحة، نبيلة محمود ذيب. (٢٠١٢). السياسية الأمريكية تجاه إيران (١٩٤٥- ١٩٨١م)، (رسالة ماجستير غير منشورة، قسم التاريخ، كلية الآداب ، الجامعة الإسلامية بغزة- فلسطين).
٨. نيشاني، فاطمة، حمادو، فتيحة. (٢٠١٦). الحرب العراقية الإيرانية و الدور الدبلوماسي للجزائر في حل الأزمة ١٩٨٠-١٩٨٨م، (رسالة ماجستير غير منشورة، قسم التاريخ، كلية العلوم الإنسانية والاجتماعية و العلوم الإسلامية، جامعة أحمد دراية أدرار).

نامەییێ ئەکادیمی یێێ دکتورایی

نامەییێ دکتورایی ب زمانی کوردی

١. صالح، گۆران ابراهیم. (٢٠١٩). مەملانیی ئەمریکا - سوڤیەت لە ئەفغانستا و کاریگەریی لە سەر ستراژیی ئەمریکا لە پۆژەهەڵاتی ناوەراستدا (١٩٧٩-١٩٨٩)، (تیزی دکتورا، کۆلیژی زانستە مەروڤایەتییه کانی- زانکۆی سلێمانی).
٢. عبدالله، هاوار کمال میرزا. (٢٠١٩). مەملانیی ئەمریکی - ئێرانی (١٩٨٠-١٩٩١) توێژینه وەهیه کی میژووویی - سیاسییه، (تیزی دکتورا، کۆلیژی زانستە مەروڤایەتییه کانی- زانکۆی سلێمانی).
٣. وهیسی، ئەحمەد محەمەد ناسر. (٢٠٢٢). پەرەسەندنەکانی دۆزی کورد لەباشوری کوردستان و کاریگەریی لەسەر پۆژەهەڵاتی کوردستان ١٩٥٨-١٩٧٩، (تیزی دکتورا، کۆلیژی زانستە مەروڤایەتییه کانی- زانکۆی سلێمانی).

نامەییێ دکتورایی ب زمانی ئینگلیزی

1. Abdulla, H. (2016). Sir Charles Belgrave and the rise and fall of Bahrain's National Union Committee: January 1953 to April 1957 (Doctoral dissertation, University of East Anglia).
2. Abramson, S., (2019). Early Zionist-Kurdish Contacts and the Pursuit of Cooperation: The Antecedents of an Alliance, 1931-1951- (Doctoral dissertation, UCLA).
3. Azad, M. A. K. (2018). Iran-US (United States) relations since 1945 (Doctoral dissertation, the University of Dhakan).
4. Besifki, N. (1996). The Kurdish National Liberation Movement since 1975: success or failure (Doctoral dissertation, University of Southampton).

5. Elik, S. (2008). Testing the capacities of middle power relations in international politics: the case of Turkey and Iran (Doctoral dissertation, Durham University).
6. Farmanfarmaian, R. (2009). Passionate constructions: Democracy and Islam in Anglo-American relations with Iran, 1979-1989- (Doctoral dissertation, Centre of International Studies and Murray Edwards College, University of Cambridge).
7. Franklin, J. A. (2019). United States Foreign Policies on Iran and Iraq, and the Negative Impact on the Kurdish Nationalist Movement: From the Nixon Era through the Reagan Years (Doctoral dissertation, Wright State University).
8. Gibson, B. R. (2013). US foreign policy, Iraq, and the Cold War 1958-1975- (Doctoral dissertation, London School of Economics and Political Science).
9. Hawley, K. M. (1989). Strategic resources of Iraq, Turkey and Iran and the development of Kurdish nationalism: the domestic, regional and international context (Doctoral dissertation, Naval Postgraduate School).
10. Jahani Asl, M. N. (2017). Identity, politics, organization: a historical sociology of the Democratic Party of Iranian Kurdistan and the Kurdish Nationalist Movement (Doctoral dissertation).
11. Jose, P. A. (2002). United States policy towards post-revolutionary Iran: 1978-1988-. (Doctoral Dissertation, Centre for American and West European Studies, School of International Studies, Jawaharlal Nehru University).
12. Khayati, K. (2008). From victim diaspora to transborder citizenship? diaspora formation and transnational relations among Kurds in France and

- Sweden (Doctoral dissertation, Linköping University Electronic Press).
13. Ledford, J. A. (2016). The Iran-Contra Affair and the Cold War: A” Neat Idea” and the Reagan Doctrine (Doctoral dissertation, Tufts University).
  14. Mohsen, M. H. (1991). The British press construction of Iran (1979-1989-). (Doctoral dissertation, Centre for Mass Communications Research, University of Leicester).
  15. Moravej, K. (2011). The SAVAK and the Cold War: Counter-Intelligence and Foreign Intelligence (1957-1968-) (Doctoral dissertation, The University of Manchester).
  16. Nerwiy, H.K.T., (2012). The Republic of Kurdistan, 1946 (Doctoral dissertation, Leiden University).
  17. Ramsey, C. (2016). The Failure of Mehdi Bazargan How the Revolutionary Council, the Clerical Oligarchy, and United States Foreign Policy Undermined the Liberal Democracy of Iran in 1979 (Doctoral dissertation, The George Washington University).
  18. Rezaei, A. (1999). Kurdish ethnic nationalist movement in Iran a sociological study. (Doctoral dissertation, the department of sociology, Panjab University).
  19. Saidabadi, M. R. (1998). Iranian-British relations since 1979. (Doctoral dissertation, the Australian National University).
  20. Shaouljian-Sopher, E. (2017). Israeli foreign policy towards Iran 1948-1979: beyond the realist account (Doctoral dissertation, London School of Economics and Political Science).
  21. Wolfe-Hunnicut, B. (2011). The End of the Concessionary Regime: Oil and American Power in Iraq, 1958-1972 (Doctoral dissertation, Stanford University).

22. Yümlü, M. (2017). The Reformation of the political opposition in Iran (1926–1946). Doctoral Dissertation, the department of history, the graduate school of social sciences, Middle East Technical University).
23. Ziarati, M. N. A. (1989). Iran-US military-security relations in the 1970s. (Doctoral dissertation, Department of International Relations. University of Kent at Canterbury, United Kingdom).
24. Willcocks, M. J. (2016). Agent or client: who instigated the White Revolution of the Shah and the people in Iran, 1963?. ((Doctoral dissertation, the faculty of Humanities, school of Arts, Language and Cultures, The University of Manchester -United Kingdom).

نامه‌یین دکتۆرایئ ب زمانئ عه‌ره‌بی

١. صالح، إيهان مجيد.(٢٠١٦). الموقف الإقليمي و الدولي من المشكلات سياسی العراقية الإيرانية ((١٩٦٨-١٩٨٨))، (رسالة دكتوراه غير منشورة، قسم التاريخ، كلية البنات للأب والعلوم و التربية ، جامعة عين شمس).
٢. العكيلي، حيدر علي خلف جودة.(٢٠١٨). سياسة الولايات المتحدة الأمريكية تجاه إيران ١٩٧٩-١٩٨٩، (رسالة دكتوراه غير منشورة، قسم التاريخ، كلية التربية، جامعة واسط).
٣. محمد، كريم محمد صالح.(٢٠٢٢). سياسة بريطانيا تجاه إيران ١٩٧٩-١٩٨٩ «دراسة تأريخية»، (رسالة دكتوراه غير منشورة، قسم التاريخ، كلية الآداب، جامعة بغداد).
٤. هابس، جاسم محمد.(٢٠٠٠). حكومة بازرگان - دراسة في التطورات السياسية الداخلية في إيران ١٩٧٩، (رسالة دكتوراه غير منشورة، قسم التاريخ، كلية الآداب، جامعة البصرة).
٥. الحميري، علاء خميس علوان عبد.(٢٠٢٣). كورديل هل و دوره في السياسة الخارجية الامريكية حتى عام ١٩٤٤م، (رسالة دكتوراه غير منشورة، قسم التاريخ، كلية التربية للعلوم الانسانية، جامعة بابل).

وتار و قەڤلین

قەڤلین ب زمانێ کوردی

۱. پەرژین و ئاسان. (نیسان ۲۰۱۹). گۆلپوخ قوبادی، ناسراو بە (گۆلێ) یەكەم
پیشمەرگە ی ژنی کۆمەڵە، گۆڤاری (کوردستان دیپلوماتیک) ، ژ (۳۲-۳۳).
۲. دەشتی، عوسمان. (۲۰۱۳)، کێ لە پشت دەرکردنی پۆژنامە ی (کوردستان) ی
تارانەووە بوو؟، گۆڤاری (ئەکادیمیای کوردی) ، ژ (۲۴).
۳. ستار، سەنۆبەر سەردار. (۲۰۱۹). پۆلی ژن لە خەباتی سیاسی و چە کداری لە پۆژەڵاتی
کوردستان (۱۹۷۹-۱۹۸۸)، گۆڤاری (زانکۆی گەرمیان)، ۶ (۳).
۴. سعید، إسماعیل عبدالرحمن. (۲۰۱۹). کاریگەری بیر و ئەندێشە ی چە پ بە سەر
حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران لە ماوە ی نیوان ۱۹۷۰-۱۹۷۹، گۆڤاری زانکۆی
کۆیە بۆ زانستە مروڤایەتی و کۆمەلایەتیەکان، ۱ (۲).
۵. سەردەشتی، یاسین. (۲۰۲۳). سەرنجێک لە کۆمەڵە ی پرزگاری کوردستان ۱۹۶۳-
۱۹۶۴، سلێمان: زانکۆیا سلێمانی.
۶. .... (نیسانی ۲۰۱۰). دەره پەراندنی ئەحمەد توفیق پلانی حزبی تودە و
دکتۆر قاسملو بوو، گۆڤاری (سەرچاوە)، ژ (۴).
۷. عەزەم، یاسین. (۲۰۲۱). فیداییانی ئیسلام وەک یەكەم کۆمەڵە ی ئایینی سیاسی کە
داوای دامەزراندنی حکومەتی ئیسلامی دەکرد لە ئێران، کوردستان س.
۸. عێزەتیار، عەلی. (۲۷۱۹). شۆرش، کوردستان و بزوو تنەووە ی مەکتەب قۆرئان،
وەرگیژان: پەزا فەتحوڵا نەژاد، گۆڤاری (تیشک)، ژمارە (۵۴)، کۆیە.
۹. قارەمان، سەلمان و پەشید، بەرزان ئەنوەر. (۲۰۱۸). پۆلی موحامەدینی خەلق لە
پەرە سەندنە ناو خۆییەکانی ئێراندا (۱۹۶۵-۱۹۷۹ ز)، ناوەندی کوردستان بۆ توێژینەووە
لە مەملەتی و قەیرانەکان، سلێمانی.
۱۰. کریم. سۆران اسعد، محموود، هۆشمەند علی. (۲۰۲۳). ئیسلامی سیاسی لە

- رۆژەهەڵاتی کوردستان (١٩٧٩-٢٠٠١) پەوتی مەکتەبی قورئان و دەعوەت و ئیسلام بە ھەموونە، گۆڤارا (زانکۆیا کۆیە بۆ زانستین مەروفاڵەتی و کۆمەڵایەتیان)، ٥(٢).
١١. گۆڤارا لێن. (٩ شوباتا ٢٠٠٩). ئەمریکا مەرامبەری ئۆپۆزیسیۆنی ئێرانی و بەتایبەتش کورد سیاسەتییکی دیاریکراوی نیە، ژ: رەحمان نەقشی، بەشیک لەوتووێژەکانی ھاوێی مستەفا ھێچری، ئامادەکردن و کۆمکردن: رەحمان نەقشی، ٢٠٢٠، کۆیە.
١٢. گۆڤاری تیشک. (ھاوینی ٢٧١٩). تابلۆیەکی ٤٦-٤٧، گۆڤارا تیشک، ژمارە (٥٢).
١٣. محەممەد، عەبدوللا ئەحمەد. (کانوونی یەکەم ٢٠٢٠). سونەت و فەرموودە لە جیھانی نیاسری سوبحانی دا، ناوەندی کوردستان بۆ تۆیژینەو لە مەلەکانی و قەیرانەکان.
١٤. موغینی، سیامەند. (٢٠١١). جۆلانەوێی سەلەکانی ١٩٦٧-١٩٧٨ و سولەیمانی موغینی، کۆیە.
١٥. موغید، سەباح. (٢٠١٨). «حزبی کۆماری ئیسلامی» لە ئێران دامەزراندن، کاریگەری و داخستنی، زنجیرە بۆلۆکراوەکانی ناوەندی کوردستان بۆ تۆیژینەو لە مەلەکانی و قەیرانەکان، سەیمانی.
١٦. .... (کانوونی دووھەمی ٢٠١٩). ریکخراوی موچاھیدی نی شۆرشی ئیسلامی ئێران و کاریگەرییان لە رۆژەهەڵاتی کوردستان، زنجیرە بۆلۆکراوەکانی ناوەندی کوردستان بۆ تۆیژینەو لە مەلەکانی و قەیرانەکان، سەیمانی.
١٧. موکری، پزگار. (زستانی ٢٧١٩). مەکتەبی قورعان؛ بەرانبەر بە گوتاری نەتەوویی لە چوارچێوەی ئیسلامی سیاسی ھاوچەرەدا، گۆڤارا تیشک، ژ (٥٤).
١٨. ئۆمەر، ئەحمەد حەمەد ئەمین. (کانوونی یەکەمی ٢٠٢٠). بزووتنەوێی پزگاریخواری نەتەوویی گەلی کورد لە دیدی گۆڤاری پزگاری دا ٢٠ نیسانی ١٩٦٩-٢٧ ماری ١٩٧٠، گۆڤاری زانستنی ئەکادیمیە زانکۆی ھەلەبجە، ٥ (٤).

فەهۆلین ب زمانێ ئینگلیزی

1. Abootalebi, A. R. (2022). American-Iranian dialogues: from constitution to white revolution, c. 1890s-1960s. *CHOICE: Current Reviews for Academic Libraries*, 60(1), 7677-.
2. Abramson, S. (2019). Israeli Kurdophilia and the American 'Betrayal' of the Syrian Kurds, *the UCLA Younes & Soraya Nazarian Center for Israel Studies*.
3. Ahmadzadeh, H., & Stansfield, G. (2010). The political, cultural, and military re-awakening of the Kurdish nationalist movement in Iran. *The Middle East Journal*, 64(1).
4. Al-Jiboury, S. (2018). US–Iranian Relations from 1977 to 1979, *Brussels International Center*.
5. Arjomand, S. A. (1986). Iran's Islamic Revolution in comparative perspective. *World Politics*, 38(3).
6. Arshad, L. (1990). An Appraisal of US Policy in Iran: 1977-1979. *Pakistan Horizon Journal*, 43(1).
7. Balzer, K. (2019). Policy, Perception, and Misconception: The United States and the Fall of the Shah. *Expeditions with MCUP*, 2019(1).
8. Bayat, K. (Summer 2008). Iran and the "Kurdish Question". *Middle East Report*, (247).
9. Behruz, S. (2013). Kurds in contemporary Iran: domestic and international challenges to self-rule and what lies ahead.
10. Bengio, O. (2017). The Kurds in a Volatile Middle East. Ramat Gan, IL: *Begin-Sadat Center for Strategic Studies*.

11. Bengio, O. (2019). Iranian Kurds between the hammer and the Anvil, *BESA Center Perspectives Paper* No. 1, 103.
12. Brown, L. (1995). The Power of News. The History of Reuters, 1849-1989. *The English Historical Review*, 110(439).
13. Cabi, M. (2020). The roots and the consequences of the 1979 Iranian revolution: A Kurdish perspective. *Middle Eastern Studies*, 56(3).
14. Cuddy, R. (1979). An Analysis of Los Angeles Times Coverage. *Ufahamu: A Journal of African Studies*, 9(1).
15. Dreyfuss, Robert. (30 December, 1980). Iran's Power Vacuum: who will replace the ayatollahs? *Executive Intelligence Review- EIR Special Report*, 7(51).
16. Executive Intelligence Review-EIR. (27 April, 1974). Israeli Government Gasping Its Last; Sinister Generals' Group Confers, *Executive Intelligence Review- EIR*, 1 (1).
17. Entessar, N. (1989). The Kurdish mosaic of discord. *Third World Quarterly*, 11(4)
18. Freij, H. Y. (1997). Tribal identity and alliance behavior among factions of the Kurdish national movement in Iraq. *Nationalism and Ethnic Politics*, 3(3).
19. Gasiorowski, M. (2012). US Intelligence Assistance to Iran, May–October 1979. *The Middle East Journal*, 66(4).
20. Gasiorowski, M. (2015). US Covert Operations toward Iran, February–November 1979: Was the CIA Trying to Overthrow the Islamic Regime? *Middle Eastern Studies*, 51(1).
21. Gasiorowski, M. J. (2002). The Nuzhih plot and Iranian politics. *International Journal of Middle East Studies*, 34(4).

22. Gilbert, J. (2007). Jimmy Carter's Human Rights Policy and Iran: a Re-Examination, 1976-79. *CONCEPT*, 31.
23. Goodrich, L.M., (1947). From league of nations to United Nations. *International Organization*, 1(1).
24. Grojean, O. (2017). Identities and Ethnic Hierarchy: The Kurdish question in Iran since 1979. *The Kurdish question revisited*.
25. Gunter, M. (1994). Mulla Mustafa Barzani and the Kurdish rebellion in Iraq: The intelligence factor. *International Journal of Intelligence and Counter Intelligence*, 7(4).
26. Hargreaves, J. D. (1995). Anticolonialism in British Politics: The left and the end of Empire, 1918-1964-. *African Affairs*, 94(374).
27. Hassaniyan, A. (2019). The Kurdish peasant movement (1952-1953): A missing element of the Iranian Kurdish struggle. *Asian Journal of Middle Eastern and Islamic Studies*, 13(3).
28. Hassanpour, A. (1994). The Kurdish Experience. *Middle East Report*.
29. Hegland, M. E. (2020). Field research in a revolutionary setting: Overlooking sexuality in 1978-1979 Iran. *Journal of Anthropological Research*, 76(1).
30. Hellack, G. (1992). Press, Radio and Television in the Federal Republic of Germany. *Sonderdienst Special Topic SO 111992*-.
31. Hooglund, E. (2018). In Memoriam: Amir Hassanpour (1943-2017). *Middle East Critique*, 27(1).
32. Houghton, D. P. (2006). Explaining the origins of the Iran hostage crisis: A cognitive perspective. *Terrorism and Political Violence*, 18(2).

33. İsmail, S. A. R. I. (2019). The United States Foreign Policy Towards Kurds. *Ortadoğu Etütleri*, 11(2).
34. Khalili, M. (2019). Rethinking Kurdishness in an Everyday Context: A Case Study of the Kurmanji Kurds in Urmia City, Iran. *Journal of Global Studies*, 10.
35. Khosravi, J., Aghapouri, H., & Hamehморad, L. (2016). The Islamist Maktab-Quran in Iran and its challenges for Kurdish nationalism. *Journal of Ethnic and Cultural Studies*, 3(1).
36. Kolayi, J. Rostam .(2018). The New Frontier Meets the White Revolution: The Peace Corps in Iran, 1962—76. *Iranian Studies*, 51(4).
37. Jalaeipour, H. (2011). The Rise and Decline of Kurdish Movement in Years 1978-1988.
38. Limbert, J. (1968). The origins and appearance of the Kurds in pre-Islamic Iran. *Iranian Studies*, 1(2).
39. Limbert, J. (1968). The origins and appearance of the Kurds in pre-Islamic Iran. *Journal of Iranian Studies*, 1(2).
40. Little, D. (2010). The United States and the Kurds: A Cold War Story. *Journal of Cold War Studies*, 12(4).
41. Mabey, B. (2011). Historical institutionalism and foreign policy analysis: The origins of the national security council revisited. *Foreign Policy Analysis*, 7(1).
42. MacDonald, C. (1989). The Kurdish Challenge and Revolutionary Iran. *Journal of South Asian and Middle Eastern Studies*, 13(1).
43. MacDonald, C. G. (1991). The Kurds. *Journal of Political Science*, 19(1).

44. Maney, G. M. (2007). From Civil War to Civil Rights and Back Again: The Interrelation of Rebellion and Protest in Northern Ireland, 1955–1972. In *Research in Social Movements, Conflicts and Change* (Vol. 27, pp. 335-). Emerald Group Publishing Limited.
45. Matin, K. (2020). Liminal lineages of the “Kurdish Question”. *Middle East Report*, 295.
46. Nikazmerad, N. M. (1980). A chronological survey of the Iranian Revolution. *Iranian Studies*, 13(14-).
47. Precht, H. (2004). The Iranian Revolution: An Oral History with Henry Precht, Then State Department Desk Officer. *The Middle East Journal*, 931-.
48. Ricks, Tom. (Fall 2017). My Kurdish Brother, Amir Hassanpour, *Iran Namag*, 2(3).
49. Riedel, B. (2008). America and Iran: Flawed analysis, missed opportunities, and looming dangers. *The Brown Journal of World Affairs*, 15(1).
50. Roosevelt Jr, A. (1947). The Kurdish Republic of Mahabad. *The Middle East Journal*.
51. Roosevelt Jr, A. (1947). The Kurdish Republic of Mahabad. *The Middle East Journal*.
52. Rossow, R. (1956). The Battle of Azerbaijan, 1946. *Middle East Journal*, 10(1).
53. Rubin, B. (1980). American relations with the Islamic Republic of Iran, 1979–1981. *Iranian studies*, 13(14-).
54. Salt, J. (2021). History, Journalism and Propaganda: Robert Fisk and the “Armenian Question”. *History Studies* (13094688), 13(2.(
55. Sanjian, A. (1997). The formulation of the Baghdad pact. *Middle Eastern*

Studies, 33(2).

56. Schmidt, D. A. (1966). Recent developments in the Kurdish war. *Journal of the Royal Central Asian Society*, 53(1).
57. Sheyholislami, J. (2012). Kurdish in Iran: A case of restricted and controlled tolerance. *International Journal of the Sociology of Language*, 2012(217).
58. Silverman, C. (2010). Inside the world's largest fact checking operation. A conversation with two staffers at Der Spiegel. *Columbia Journalism Review*, 9.
59. Soghomonyan, H. (2020). Iran's Agreement with The International Oil Consortium (1954). The Countries and Peoples Of The Near And Middle East, *Учредители: Национальная академия наук Республики Армения, Институт востоковедения НАН Республики Армении*, 33(2).
60. Summitt, A. R. (2004). For a white revolution: John F. Kennedy and the Shah of Iran. *The Middle East Journal*, 58(4).
61. The Middle East Magazine. (1979). Kurds Fight Internal Dissention, External Enemies, the Middle East Magazine, retrieved, May, 1979
62. The Time Magazine. (1979). Iran: A deal with the Orphans, *the Time Magazine*, Retrieved, 13 August, 1979.
63. Valenta, J. (1973). Soviet Foreign Policy and the Moscow Summit of 1972. *SAIS Review* (1956/1989-).
64. Waisy, K. S. (2015). The Iraqi Kurdish Density after the Kurdish Movement Collapsed in March 1975. *The International Journal of Science and Research (IJSR)*, 4(2).
- .56 2015) .....b). The Algeria Agreement of March 1975 Implications

- in the Middle East. *International Journal of Innovative Research and Development*, 4(2).
66. Wald, A. M. (1976). The Menorah Group Moves Left. *Jewish Social Studies*, 38(34/).
  67. Wise, K. (2011). Islamic Revolution of 1979: the downfall of American-Iranian relations. *Legacy*, 11(1).
  68. Wooding, J., Levenstein, C., & Rosenberg, B. (1997). The Oil, Chemical and Atomic Workers International Union: Refining strategies for labor. *International journal of health services*, 27(1).
  69. Yassin, Y. T., & Katee, R. A. J. (2021). The Political and Military Tensions between the Kurdish Movement and the Islamic Revolution in Iran 1979. *ADAB AL-BASRAH*, 97(1).
  70. Homan, R. (1980). The origins of the Iranian Revolution. *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-)*, 56(4).

فهمکۆلین ب زمانێ عه ره بی

١. ألماس، نعمان محمد. (٢٠١٦). مفهوم أسباب النزول عند العلامة ناصر سبحانی (١٩٥١-١٩٩٠م)، مجلة (جامعة التنمية البشرية)، ٢(٣).
٢. البیاتی، أحمد کاظم محسن، خضیر، مروة رحمن. (٢٠٢٢). التمثیل الحكومي لجمشید آموزطار فی الاجتماعات الدولية ١٩٦٥-١٩٧٧م، مجلة (دراسات فی التاريخ و الآثار)، (٨١).
٣. الحکیم، علاء الدین محمد تقی، العلق، أحمد شاکر عبد. (٢٠١٦). التوجهات الامریکیة - السوفیتیة تجاة ایران ١٩٧٨- ١٩٨٠ م دراسة فی ضوء وثائق منشورة، مجلة کلیة الدراسات الانسانیة، (٦).
٤. عثمان، ناظم یونس، أحمد، فرهاد محمد. (٢٠١٥). العلاقات الإيرانية السوفیتیة

- خلال فترة حكومة مهدي بارزكان المؤقتة (١٢ شباط ١٩٧٩ - ٥ تشرين الثاني ١٩٧٩)، مجلة جامعه زاخو للعلوم الانسانية، م ٣ (B) (١).
٥. العكيلي، حيدر علي خلف. (٢٠١٦). الأزمة السياسية في إيران ابان حكومة جعفر شريف امامي (٢٧ اب - ٥ تشرين الثاني ١٩٧٨)، مجلة دراسات تربوية، (٣٥).
٦. .... (٢٠٢٣). إبراهيم يزدي حياته و نشاطه السياسي في إيران حتى عام ١٩٧٩، مجلة (آداب ذي قار)، ٢ (٤٢).
٧. .... (٢٠١٥). السياسة الأمريكية تجاه إيران أبان حكومة غلام رضا أزهارى (٦ تشرين الثاني-٣١ كانون الأول ١٩٧٨). *Journal of Wassit for human sciences*, ١١ (٢٩).
٨. .... (٢٠٢١). مفاوضات الافراج الرهائن الامريكان في ايران ١٩٧٩- ١٩٨١ في ضوء تقرير السفارة البريطانية في واشنطن وثائق تنشر لأول مرة، مجلة دراسات دولية، (٨٥).
٩. غازي، وداد جابر. (٢٠١٧). علي أكبر هاشمي رفسنجاني ودوره السياسي في إيران ((دراسة تاريخية سياسية)). مجلة المستنصرية للدراسات العربية والدولية، ١٤ (الستون).
١٠. محمد، شيرزاد زكريا. (٢٠١٦). صدى ثورة ايلول الكوردية في صحيفة فايننشال تايمز (The Financial Times) البريطانية ١٩٦٣-١٩٧٥، مجلة جامعه زاخو للعلوم الانسانية، ٣ (٤).
١١. هايس، جاسم محمد. (٢٠١٧). حكومة جمشيد آموزكار الايرانية ٧ آب ١٩٧٧- ٢٧ آب ١٩٧٨، لارك للفلسفة اللسانيات و العلوم الاجتماعية، (٢٦).

٢٠٠٧ ههكۆلين ب زمانئ فارسى

١. روحى ، نبى الله. (٢٠٠٧). شكل گیرى بحران کردستان و سازمان پيشمرگان مسلمان کرد. مطالعات راهبردى بسيج، ٣٤ (١٠).
٢. ماسورى ،روشنک و زاهد، فياض. (١٣٩٩). منافع آمريكا در قرارداد الجزير (١٩٧٥)،

فصلنامه پژوهش‌های روابط بین‌الملل، دوره دهم، ۱۰(۳).

۳. محمودی، جلال، بهرامی، سیامک، سعیدی نژادی، حمید رضا. (۱۴۰۰). ظهور و افول جمهوری کردستان در مهاباد و ساختارهای توزیعی قدرت در سطح منطقه‌ای، دو فصلنامه سیاست و روابط بین‌الملل، ۵(۱۰).

قه‌کۆلین ب زمانئ رۆسی

1. Sennikov, A. (2019). The Kurdish Question in the J. Carter Administrations Policy in the Context of the Iranian Revolution (1977-1980). USA & Canada: *ekonomika, politika, kultura*, (10).
2. Sennikov, A. I. (2022). The Kurds in the US Iraqi Policy in 1958–1960. *Vestnik Volgogradskogo Gosudarstvennogo Universiteta. Seriiā 4, Istoriā, Regionovedenie, Mezhdunarodnye Otnosheniā*, 27(2).
3. Воробьева, Т.А. and Юнгблюд, В.Т., (2019). США теряют союзника на Ближнем Востоке: политика администрации Дж. Картера в отношении Ирана, 1977—1980 гг. *Электронный научно-образовательный журнал «История»*, 10(3).
4. ПАВЛОВА, И. К. (2022). Мухаммад Мукри—первый полномочный посол Исламской Республики Иран в Советском Союзе. ПИСЬМЕННЫЕ ПАМЯТНИКИ ВОСТОКА Учредители: *Институт восточных рукописей РАН*, 19(2).
5. Сенников, А. И. (2017). Иракские курды в политике США в 1969-1976 гг. *Вестник Вятского*

государственного университета, (10).

6. Сенников, А. И. (2018). Курдский вопрос в ближневосточной политике администрации Дж. Картера в 1977-1978- гг. *Вестник Нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского, (1).*
7. Сенников, А.И. (2019). Курдский вопрос в политике администрации Дж. Картера в контексте Иранской революции (1977-1980- гг.). США и Канада: экономика, политика, культура, 49(10).
8. Сенников, А. И. (2020). Курдский вопрос в ближневосточной политике администрации Дж. Картера в 1979-1980- гг. *Вестник Томского государственного университета. История, (63).*
9. Сенников, А.И., (2019). Курдский вопрос в контексте ближневосточной политики администрации Р. Рейгана в 1981-1987- гг. *Россия и Америка в XXI веке, (3).*
10. Хасанов, А. (2023). Добрые услуги Швейцарии в свете захвата американских заложников в Иране (1979-1981-). *Genesis: исторические исследования, (6).*
11. Юнгблуд, В. Т., & Сенников, А. И. (2023). США В ПОИСКАХ ОТВЕТА НА ИРАНСКИЙ ВЫЗОВ: КУРДСКИЙ КЕЙС, НОЯБРЬ-ДЕКАБРЬ 1979 ГОДА. *Вестник Пермского университета. Серия: История, (2 (61)).*

فەهۆلین ب زمانێ جورجی

1. Sitchinava, B. (2020). ქურთები ირანის ისლამურ რესპუბლიკაში. საერთაშორისო სამეცნიერო ჟურნალი „აღმოსავლეთმცოდნეობის მაცნე“, 3(1).

فەهۆلین ب زمانێ تۆركی

1. BALCI, Ç.(2022). İran Kürt Siyasi Hareketinde Öncü Aktör Olarak İran Kürdistan Demokrat Partisi. *Ulusa: Uluslararası Çalışmalar Dergisi*, 6(1).
2. BOZBUGA, R. (2021). İran'da Kürtler ve Kürt Milliyetçiliği. *İran Çalışmaları Dergisi*, 5(2).
3. OZDEMİR, S. (2023). THE EFFECT OF THE UNITED STATES PRESIDENTIAL POLICY ON TÜRKİYE-İRAN RELATIONS IN 1970s. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (57), 317331-.
4. Ryosuke, O. N. O. (2017). Muhacerattaki Bir Özbek Türkü'nün Mektuplarına Göre Türk Dünyası-Abdülvahap Oktay ve Mektupları. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 53(2).

فەهۆلین ب زمانێ فەرهەنسی

1. Gaillaud, S. (2021). «Pretty Nice Guys»? John Limbert, Barry Rosen et Michael Metrinko: les passions persanes de trois volontaires américains, entre idéal humanitaire et intérêt national. *Les Cahiers Sirice*, (2).
2. Le, E. (2009). Editorials' genre and media roles: Le Monde's editorials from 1999 to 2001. *Journal of Pragmatics*, 41(9).

قەکولین ب زمانئ بۆسنی

Glusac, L. S. (2022). Razvoj Ideje O Nacionalnim Institucijama Za Ljudska Prava: Od Prve Skice Do Ženevskih Smernica (1946–1978). *Strani Pravni Zivot*.

قەکولین ب زمانئ مالایو (مالیزی)

Kusumah, E. A. (2021). Kepemimpinan Imam Khomaeni pada Revolusi Iran Sebagai Acuan Terhadap Politik Kontemporer di Indonesia. *Himmah: Jurnal Kajian Islam Kontemporer*, 5(1).

رۆژنامه

رۆژنامه‌یی ب زمانێ کوردی

١. رۆژنامه کوردستان، شۆباتا ١٩٨١
٢. رۆژنامه‌یا کوردستان، ئادارا ١٩٧١
٣. رۆژنامه‌یا کوردستان، گولانا ١٩٧١
٤. رۆژنامه‌یا کوردستان، تیرمه‌ها ١٩٧١
٥. رۆژنامه‌یا کوردستان، کانوونا دووی ١٩٧٢
٦. رۆژنامه کوردستان، نیسانا ١٩٧٧
٧. رۆژنامه‌یا کوردستان، گولانا ١٩٧٧
٨. رۆژنامه کوردستان، ئەیلۆلا ١٩٧٧
٩. رۆژنامه کوردستا، کانوونا ئێکی ١٩٧٦
١٠. رۆژنامه کوردستان، کانوونا ئێکی ١٩٨٠
١١. رۆژنامه کوردستان، شۆباتا ١٩٨١
١٢. تیکۆشه‌ر، کلافیژا ١٣٥١

رۆژنامه‌یی ب زمانێ ئینگلیزی

1. Anderson, J, 1979, A Shah's Eye View of Trouble, The Washington Post, Retrieved, 13 February, 1979.
2. Anderson, J. 1986, Our Friend Iran, the Washington Post, retrieved, 15 May, 1986.
3. Apple, R.W., 1979, Iran: Heart of the Matter, the New York Times,

Retrieved, 11 March ,1979

4. Barnes, B. 1986. CIA Official Sherman Kent. 82, Dies, the Washington Post Archives, retrieved 14 March, 1986.
5. Barron, J. 1987. James S. Lay Jr., 75, Retired U.S. Official at CIA and N.S.C., the New York Times Archives, retrieved, 1 July, 1987
6. Branigin, W. 1979, Iran Confronts Separatism Among Tribal Minorities, the Washington Post, Retrieved, 21 February ,1 979,
7. Crowley, M. 2014. Kurds Finally Have America's Attention, Time Magazine, retrieved, 14 August, 2014, from : <https://time.com/3110836/kurds-finally-have-americas-attention/> (Visited date: 9\12\2023).
8. Cumming-Bruce, N, 1979, Heavy Fighting Reported Near Kurdish Stronghold, the Washington Post, Retrieved, 3 September, 1979
9. Cumming-Bruce, N, 1979, Iranian Troops Claim Capture of Kurdish City, the Washington Post, Retrieved, 4 September, 1979
10. Ekwe-Ekwe, H. 2012. The Igbo genocide and its aftermath. Pambazuka News Voice for Freedom and Justice.
11. Gage, N, 1978, Iranian Kurds Return to Own Struggle, the New York Times, Retrieved, 1 March, 1979.
12. Gage, N, 1978, U.S. Embassy Is Bolstered, the New York Times, Retrieved, 14 December, 1978
13. Gage, N, 1979, Iran's Kurds, All of Suni Sect, Worry About Shiite Rule, the New York Times, Retrieved, 4 March ,1979.
14. Gage, N. 1979, Armed Iranians Rusch U.S. Embassy, the New York Times, Retrieved, 15 February, 1979.

15. Gwertzman, 1981, U.S. and Iran Sign Accord on Hostages :52 Americans could be set free today, the New York times, Retrieved, 19 January, 1980; t
16. Han, 2017, How Jimmy Carter Lost Iran, the Washington Post, retrieved, 22 October, 2017
17. Ibrahim, Y, 1979, Kurds Are Not the Only Angry Minority in the Ayatollah's Iran, The New York Times, Retrieved, 26 August, 1979.
18. Kifner, 1979, Iranians who Seized the U.S. Embassy Release 4 women and 6 Black men, the New York Times, 20 November, 1979.
19. Kifner, J, 1979, Iran Promising Special Attention to Ethnic Demands, The New York Times, Retrieved, 29 March, 1979,
20. Kifner, J. 1979, Iran Aide Explains Rejection of Envoy, the New York Times, Retrieved, 7 June, 1979
21. Kretser, C, Khomeini, as Military Chief, Orders Kurdish Revolt Crushed, the Washington Post, Retrieved, 19 August, 1979,
22. Kretser, C. ,1979, Khomeini Orders Offensive Against Kurdish Capital, The Washington Post, Retrieved, 20 August, 1979.
23. Langer, E, 2013, Bruce Van Voorst, Magazine Correspondent, dies at 81, The Washington News Paper, Retrieved, 13 December, 2013.
24. Lewis, Flora, 1978, Exiled Holy Man Hints He'll Call for War in Iran, the New York Times, Retrieved, 7 November, 1978,
25. Lewis, Paul. (2001). Ismat Kittani, 72, Kurdish Diplomat Who Loyally Served Ira, the New York Times, retrieve, 27 October, 2001.
26. Markham, J. M, 1979, Once Again, The Restless Kurds Seek Autonomy, the New York Times, Retrieved, 4 March ,1979

27. Martin, D. (2010). Vera B. Saeedpour, Scholar and Archivist of the Kurdish Culture dies at 80, the New York Times, retrieved, 8 June, 2010.
28. Martin, D. (2010). Vera B. Saeedpour, Scholar and Archivist of the Kurdish Culture dies at 80, the New York Times, retrieved, 8 June, 2010.
29. McGirk, Tim, 1980, Iranian Kurds: A Continuing Revolt Against the Revolution, the Christian Science Monitor, retrieved, 13 June, 1980.
30. Middleton, 1981, Iran Deadlock: Rescue Options Studied Again; Military Analysis, the New York Times Archives, Retrieved, 4 January, 1981.
31. Nossiter, B. D. 1981, Despite Killings, Iranian Sees a 'Kind of Stability', the New York Times Archives, Retrieved, 9 October, 1981.
32. Ocala Star-Banner Newspaper, 21 September, 1979.
33. Pick, Hella. (2001). Ismat Kittani Trusted UN troubleshooter who defended Saddam Hussein, the Guardian News Paper, retrieved, 21 November, 2001.
34. Pittsburgh press, 3 August, 1981.
35. R& AL, 1980, Bani Sadr Says Carter Agrees to Limit Criticism, the Washington Post, Retrieved, 3 April, 1980.
36. Rand, C. 1979, In Iran, A Sea of Trouble, the New York Times, retrieved, 14 November, 1979.
37. Randal, 1979, Khomeini envoys hold talks with Kurds on Autonomy, the Time, Retrieved, 23 November, 1979.
38. Randal, J. 1979, Kurds' Autonomy Cries Rekindle Ethnic Flashpoint in Iran, the Washington Post, Retrieved, 2 March, 1979.
39. RANDAL, Jonathan. C. 1978, Iranians Harden Protest Tone of

- Protests in Iran Hardehn, The Washington Post Newspaper, retrieved, 12 December, 1978,
40. Safire, W, 1979, The Kurdish Question, the New York Times, Retrieved, 20 September, 1979.
  41. Safire, William. (1977). Of Kurds and Kissinger, Carter and Conscience, the New York Times, retrieved 12 December, 1977.
  42. Schmidt, D. A. 1962, Kurdish Rebels Confident of Victory in Iraq; A Picture Report on Kurdish Rebellion; Warriors Struggle Against Iraqi Control, the New York Times archives, retrieved, 10 September, 1962.
  43. Schmidt, D. A. 1962, Warn U.S. to Give Them Aid or They Will Ask Soviet; Kurdish Rebels Confident of Victory in Iraq; Warn U.S. to Aid Them or Soviet Will, the New York Times archives, retrieved, 10 September, 1962b.
  44. Schudel, Matt. (2016). Harold H. Saunders, diplomat in Camp David Accords; Iranian Hostage Crisis dies, the Washington Post News Paper, Retrieved, 6 March, 2016.
  45. Shapria, Ian. (2023). He was Taken Hostage in Iran, Now, Thomas Ahern, ex-CIA spy, tell his story, the New York Times, Retrieved, 17 December, 2023.
  46. Stout, D. 2008, David Newsom, 90, Diplomat in Iran Crisis dies, the New York Times, Retrieved, 4 April, 2008.
  47. The Atlanta Constitution Newspaper. (1946). Iranian Forces Enter Mahanad, Chief Declares, *The Atlanta Constitution Newspaper*, Retrieved, 17 December, 1946
  48. The Baltimore Sun, 1979, Iran Vows to Take war to countryside, the

- Baltimore Sun, Retrieved, 10 October, 1979.
49. The Baltimore Sun, 1979, Iranian Rebels Said to kill at least 40 guards, the Baltimore Sun Archives, retrieved, 18 August, 1979.
50. The Baltimore Sun, 1979, Iranians Capture Kurd City: Most Guerrillas Flee to Mountain citadel vow to fight again, the Baltimore Sun, Retrieved, 4 September, 1979.
51. The Baltimore Sun, 1979, Kurds Halt Iranian Advance 400 troops repelled, 15 slain as clash at Mahabad nears, retrieved, 3 September, 1979.
52. The Baltimore Sun, Kurd's chief Committed to Self-Rule, the Baltimore Sun Newspaper, Retrieved, 6 August, 1979.
53. The Blade Newspaper, 21 September, 1979
54. The Guardian, 1979, Iran Pounds Rebel Stronghold in air attack, the Guardian Newspaper Archives, 24 August, 1979.
55. The Ledger Newspaper, 1 March, 1979
56. The Los Angeles Times, 1979, Iran's Ethnic Factions Threaten to Spilt the State, The Los Angeles Times, Retrieved, 6 December, 1979.
57. The Los Angeles Times, 29 September, 1979
58. The Middle East Magazine, 1979, Kurds Looking Toward Unity, the Middle East Magazine, retrieved, September, 1979
59. The Militant, 13 April, 1979
60. The Militant, 14 September, 1979
61. The Militant, 14 September, 1979
62. The Militant, 14 September, 1979.

63. The Militant, 16 February, 1979
64. The Militant, 16 January, 1981
65. The Militant, 16 March, 1979
66. the Militant, 16 November, 1979
67. The Militant, 16 November, 1979
68. The Militant, 18 May, 1979
69. The Militant, 19 October, 1979.
70. The Militant, 2 November, 1979.
71. The Militant, 20 April, 1979.
72. The Militant, 20 November, 1979
73. The Militant, 21 December, 1979
74. The Militant, 22 June, 1979.
75. the Militant, 23 November, 1979.
76. The Militant, 26 January, 1979
77. The Militant, 28 December, 1979
78. The Militant, 28 September, 1979
79. The Militant, 28 September, 1979
80. The Militant, 30 November, 1979.
81. The Militant, 31 August, 1979
82. The Militant, 31 January, 1981
83. The Militant, 31 March, 1979

84. The Militant, 4 May, 1979
85. The Militant, 6 April, 1979
86. The Militant, 7 December, 1979.
87. The Militant, 7 September, 1979
88. The Militant, 7 September, 1979.
89. the Militant, 9 December, 1979.
90. The Militant, 9 March, 1979
91. The Militant, 9 October, 1981
92. The Militant, April, 1979
93. The Militant, August, 1979
94. The New York Time. (1979). The Kurdish American Relief Society, the New York Times, retrieved 16 January, 1979.
95. The New York Times, 1970, George V. Allen is Dead at 66; one of 16 Career Ambassadors, the New York Times, Retrieved, 12 July, 1970
96. The New York Times, 1979, Iran's Troops Move on Kurdish Capital at Khomeini's Order, the New York Times, Retrieved, 20 August, 1979.
97. The New York Times, 1979, Khomeini Offers Money to Kurds its Apparent Effort to End Uprising, the New York Times, Retrieved, 23 August, 1979.
98. The New York Times, 1979, Kurdish Rebels in Fierce Battle with Iran Force, The New York Times, Retrieved, 24 August, 1979.
99. The New York Times, 1979, Kurdistan Tribes Have Battled Foreign Invaders for 2,000 Years, the New York Times, Retrieved, 22 August, 1979.
100. The New York Times, 1979, Iran Executes 18 Kurdish Rebels; Expels 5

- More Western Reporters, the New York Times, Retrieved, 22 August, 1979.
101. The New York Times, 1979, Kurds in Iran Shun Referendum, Stressing Slef-Rule Aim, the New York Time, Retrieved, 4 December, 1979.
102. The New York Times, 1979, Kurds Report Agreement on Truce in Talks with Khomeini Associate, Retrieved, 28 August, 1979.
103. the New York Times, 1980, 187 in U.S. Congress Sign A plea to Iran; in Letter to New Parliament, they Ca; for Prompt Steps to Free Americans Held Hostage List of Signers, the New York Times, Retrieved, 31 July, 1980.
104. The New York Times, 1980, Heavy Toll Reported in Fighting by Kurds and Iran Guard Units; Battles Under Way for a Year, the New York Times, 1 February, 1980.
105. The New York times, 1981, Text of Agreement between Iran and the U.S. to resolve the Hostage Situation, Special report to the New York Times, Retrieved, 20 January, 1981.
106. The New York Times, 1986, Sherman Kent, 82; Ex-Official of CIA and Yale Professor, the New York Times Archives, Retrieved, 15 March, 1986.
107. The New York Times, 2004
108. The New York Times, 5 September, 1981.
109. The New York Times,.(1946). Kurd Says Rebels Got Russian Arms, *The New York Times*, retrieved, 4 April, 1946
110. The New York Times,1979, Iran Expels Reporter, 15th in Two Months, the New York Times, Retrieved, 6 September, 1979.
111. The New York Times,1979, Kurd's retake city, the New York Times,

Retrieved, 1 November, 1979.

112. The New York Times. (1946). Kurd Chief Seized by Iranian Troops, *the New York Times Newspaper*, Retrieved, 12 December, 1946
113. The New York Times. (1951). Premier of Iran is Shot to Death in a Mosque by a Religious Fanatic; Premire of Iran Slain in Mosque Cabinet in Emergence Session Victim of Assassin, *the New York Times*, Retrieved, 8 March, 1951
114. The New York Times. (1972). Moscow Summit, the new York times archives, retrieved, 28 May, 1972.
115. The Rise, 1978, The Islamic Movement in Iran and the U.S. Imperialism, The Rise Defense Publication of the Organization of the Iranian Muslim Students, Specail Issue, 12 October, 1978.
116. The Socialist Workers Party, 1970
117. The Time, 1979, Autonomist leader inspired by Mar and Islam Kurds Seek Political Solution, the Time, Retrieved, 6 December, 1979.
118. The Time, 1979, Hint of Compromise in eight-point list of demands: Iran Given Kurds autonomy Plan, the Time Newspaper, Retrieved, 4 December, 1979.
119. The Vancouver Sun, 3 August, 1961.
120. The Washington Post, 1979, Iran: in the Historical Middle, the Washington Post, retrieved, 16 December, 1979.
121. The Washington Post, 1979, Khomeini Woos Kurds, Warns Leaders, the Washington Post, Retrieved, 23 August, 1979.
122. The Washington Post, 1979, The Kurdish Question, The Washington Post, Retrieved, 4 September, 1979.

123. The Washington Post, 1980, Failing to the head the warnings of revolution in Iran, the Washington Post, Retrieved, 26 October, 1980.
124. The Washington post, 1980, Iran Threatens to Recall Ambassador over Soviet Military Supplies to Iraq, the Washington Post Archives, retrieved, 9 August, 1980.
125. The Washington Post. (1947). Iran Troops Dispatched Against Barzani Rebels, *The Washington Post Newspaper*, retrieved, 5 June, 1947.
126. The Washington Post. (1981). Diplomatic Debacle: what went wrong in Iran?, *The Washington Post Newspaper*, retrieved, 13 December, 1981.
127. The Worker Vanguard, 16 May, 1980
128. The Workers Vanguard, 14 September, 1979
129. The Workers Vanguard, 14 September, 1979
130. The Workers Van Guard, 8 February, 1980.

رۆژنامه یێن ب زمانێ فارسی

١. مشرق، ١٧ بهمن، ١٣٩٢
٢. اطلاعات، ١١/٧/١٣٥٧
٣. اطلاعات، ١٣/٨/١٣٥٨
٤. اطلاعات، ١/ اسفندماه ١٣٥٧
٥. اطلاعات، ١٢/١٢/١٣٥٧
٦. آیندگان، ٢٥/٣/١٣٥٨
٧. آیندگان، ٢١/٦/١٣٥٨

۸. کیهان، ۱۳۵۸/۶/۳
۹. اطلاعات، ۱۳۵۸/۸/۲۷
۱۰. کیهان، ۱۳۵۸/۸/۲۷
۱۱. آیندگان، ۱۳۵۸/۴/۵
۱۲. آیندگان، ۱۳۵۸/۴/۱۵
۱۳. اطلاعات، ۱۳۵۸/۱/۷
۱۴. اطلاعات، ۱۳۵۸/۹/۲۵
۱۵. اطلاعات، ۱۳۵۸/۱۰/۱
۱۶. کیهان، ۱۳۵۹/۳/۱۴
۱۷. جمهوری اسلامی، ۱۳۵۸/۵/۵
۱۸. اطلاعات، ۱۳۵۸/۱۲/۱۲
۱۹. کار، ۱۳۵۹/۳/۱۴
۲۰. اطلاعات، ۱۳۵۹/۵/۶
۲۱. اطلاعات، ۱۳۵۹/۴/۲۰
۲۲. کیهان، ۱۳۵۸/۱۱/۱۵
۲۳. کیهان، ۱۳۵۸/۳/۲۱

وهرزنامه

وهرزنامه ب زمانئ کوردی

١. عهبدوڵڵا، سهروهت. (٢٠٢٢) ئه حمه دی موقتى زاده یار یان نه یاری هیزی پیشمه رگه ی مولمانى کورد؟ ١٩٧٩-١٩٨٩، «وهرزنامه ی ئیرانناسی»، ژماره (٥)، سهنته ری لیکۆلینه وه ی ئاینده، سلیمانی.
٢. .... (نیسانا ٢٠٢٢). مه کته ب قورئان و زه مینه سازی بۆ خه باقی مه ده نی له رۆژه لاتی کوردستان، «وهرزنامه ی ئیرانناسی»، ژماره (٣)، سهنته ری لیکۆلینه وه ی ئاینده، سلیمانی.
٣. که ریم، سوړان ئه سعد. (تشرینی دووهم ٢٠٢٣). ئیسلامی سیاسی له رۆژه لاتی کوردستان (١٩٧٩-١٩٨٩) (مه کته ب قورئان و ده عوت و ئیسلّاح وه ک نموونه)، «وهرزنامه ی ئیرانناسی»، ژماره (٩)، سهنته ری لیکۆلینه وه ی ئاینده، سلیمانی.
٤. هه ردی، دیلان. (٢٠٢٢). مافی نه ته وه یی کورد له سیستمی سیاسی ئیراندا، «وهرزنامه ی ئیرانناسی»، ژماره (٢)، سهنته ری لیکۆلینه وه ی ئاینده، سلیمانی.
٥. یاراحمد، ژیلون لطیف. (نیسانی ٢٠٢٢). سه ره لّدانی ره وقی چه پ (پارتیزانی) سازمانی چریکی فیداییانی خه لّکی ئیران (١٩٦٣-١٩٧٨)، وهرزنامه ی (ئیرانناسی)، ژ (٣)، سهنته ری لیکۆلینه وه ی ئاینده، سلیمانی.

- [illegible]

٦. کەرباسیان، سۆران.(٢٠١٦). کورد و شۆرشى ١٩٧٩ لە ئێران، پۆژى کورد، پ، ٨، بەردەستە ل سەر: <https://www.rojikurd.net/soran-karbasian> /٠٨- (پۆژا سەرەدانی، ٢٠٢٣/٨/٢٢).

٧. کەرباسیان، سۆران.(٢٠١٦). کورد و شۆرشى ١٩٧٩ لە ئێران، پۆژى کورد، پ، ٩، بەردەستە ل سەر: <https://www.rojikurd.net/soran-karbasian> /٠٨- (پۆژا سەرەدانی، ٢٠٢٣/٨/٢٢).

ژێدەرین تۆرا ئەنترنیی ب زمانى ئینگلیزى

1. Arash, Norouzi. (2011). Supreme Court Justice William O. Douglas-Mossadegh's #1 US Admirer, The Mossadegh Project, Retrieved, 4 April, 2011, [Online]. Available at: <https://www.mohammadmossadegh.com/news/william-o-douglas/> (Accessed: 8 November 2022).
2. Association for Iranian Studies. (1967). Peace Corp volunteers in Iran: Witnesses to the 1960s. (online) available at: <https://associationforiranianstudies.org/content/peace-corps-volunteers-iran-witnesses-1960s#:~:text=The%20US%20Peace%20Corps%20sent,villages%2C%20towns%2C%20and%20cities.> (Accessed 31\01\2024).
3. Adams, Liam.(2023). Nashville has Nation's Largest Kurdish Community. Here's how it commemorated it Saturday, The Tennessean, Retrieved, 23 January, 2023, [Online]. Available at: <https://www.tennessean.com/story/news/local/202321/01/kurdish-community-nashville-historical-marker/69828776007/> (Accessed 20 May, 2024).
4. Carter, William. (2014). Much more on the Kurds, WordPress, (online), Available at: <https://bywilliamcarter.wordpress.com/201410/12/much-more-on-the-kurds-part-3/> (Accessed 18 February, 2024).

5. Eisenhower, D.D. (1959). Eisenhower Joint Statement Following Discussions with the Shah of Iran, the American Presidency Project, retrieved 14 December 1959, (online) Available at: <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/joint-statement-following-discussions-with-the-shah-iran-0> (Accessed 8 December 2023).
6. Ekurd Daily. (2008). Kurdish Museum curator hopes her museum won't soon be history, Ekurd Daily, retrieved, 23 May, 2008, (online) Available at: https://ekurd.net/mismas/articles/misc2008/5_/kurdsworldwide309.htm (Accessed 5 December, 2023).
7. Fattahi, Kambiz, 2016, Two Weeks in January: America's Secret Engagement with Khomeini, BBC News, (online) available at: <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-36431160>, retrieved, 3 June, 2016 (Accessed 12\3\2024).
8. Ghazaryan, Gayane. (2019). The Kurdish Voice of Radio Erevan, Evn Yoth Report, retrieved, 24 June, 2019, [Online] available at: <https://evnreport.com/evn-youth-report/the-kurdish-voice-of-radio-yerevan/> (Accessed 6 December 2022)
9. Guardian Newspaper, [Online] available at: <https://www.theguardian.com/international>. (Accessed 6 December 2022)
10. Martin, D. (2010). James E. Akins, Envoy to Saudi Arabia, dies at 83, the New York Times Newspaper retrieved, 24 July, 2010, (online) Available at: <https://www.nytimes.com/201025/07//world/middle-east/25akins.html> (Accessed 30 December 2023).
11. McFadden. R. D. (2019). David Binder, 88, Dies; Chronicled the Cold War and Its Aftermath, the New York Times, Retrieved, 1 July, 2019,

- (online) Available at: <https://www.nytimes.com/2019/01/07/business/media/david-binder-dead.html>(Accessed 21 December 2023).
12. Office of the Historian, 1977-1980-, <https://history.state.gov/milestones/1977-1980-foreword>.
  13. Peace Corps, History of Peace Corps, (online) available at: <https://www.peacecorps.gov/about/history/> (Accessed 30/2024/01/)
  14. Sagamore Hill National Historic Site, Archibald Roosevelt, [Online] Available at: <https://www.nps.gov/people/archibald-roosevelt.htm> (Accessed 7 December 2022).
  15. The Amnesty International, [Online] Available at: <https://www.amnesty.org/en/who-we-are/>
  16. The Associated Press, <https://www.ap.org/about/#> (Accessed 7 December 2022).
  17. The Baltimore Sun, [Online] Available at: <https://www.baltimoresun.com/business/bal-alatzas-publisher-baltimore-sun-20160302-story.html> (Accessed 10 December 2022).
  18. The Christian Monitor, [Online] Available at <https://www.csmonitor.com/About> (Accessed 10 December 2022).
  19. The Guardian, 2016, US had extensive contact with Ayatollah Khomeini before Iran revolution, (online) available at: <https://www.theguardian.com/world/2016/jun/10/ayatollah-khomeini-jimmy-carter-administration-iran-revolution> , retrieved, 10 June, 2016 (Accessed 12/3/2024).
  20. The Guardian. (2007). Reuters: A Brief History, the Guardian Newspaper, retrieved, 4 May, 2007. [Online] Available at: <https://www.theguardian.com/media/2007/may/04/reuters.pressandpublishing>

21. The ICRC, [Online] Available at: <https://www.icrc.org/en/who-we-are/history> (Accessed 13 December 2022).
22. The Library of Congress, The Atlanta Constitution 9Atlanta, Ga.) 1885-19??, [Online] Available at: <https://www.loc.gov/item/sn89053706/> (Accessed 2 December 2022).
23. The Middle East in London, , [Online] Available at: <https://www.soas.ac.uk/lmei/meil/> (Accessed 2 December 2022).
24. The NBC, (online) Available at :<https://www.nbc.com> (Accessed 15 December 2023).
25. The New Republic, [Online] Available at: <https://newrepublic.com> (Accessed 2 December 2022).
26. The TASS. (2 April, 1999). TASS history St. Petersburg Telegraph Agency (SPTA), Tass, [Online] Available at: <https://tass.com/history> (Accessed 19 February, 2024).
27. The Time, [Online] Available at: <https://time.com> (Accessed 12 December 2022).
28. The Times, [Online] Available at: <https://www.news.co.uk/our-history/history-the-times/>
29. The Toldeblade, [Online] Available at: <https://www.toledoblade.com> (Accessed 12 December 2022).
30. The University of Exeter Special Collections. (2021). Rya Teze and the Kurds in Armenia, The University of Exeter Special Collection, retrieved, 7 September, 2021, [Online] Available at: <https://specialcollections.exeter.ac.uk/202107/09//rya-teze-and-the-kurds-in-armenia/> (Accessed 6 December 2022).

31. The VOA, 2022, The History of VOA, Inside VOA, (online) Available at: <https://www.insidevoa.com> (Accessed 10 December 2023).
32. The Washington Post Staff, Washington Post Company History, [Online] Available at: <https://www.washingtonpost.com/company-history/> (Accessed 5 December 2022).
33. The Workers Vanguard, 1971, Vanguard (New York City) (1971-ongoing), (online) Available at: <https://www.marxists.org/history/etol/newspape/workersvanguard/index.htm> (Accessed 10 December 2023).

ژیدهرین تۆرا ئهنترنییتی ب زمانی رۆسی

Газета Правда, (1912) г., первый номер газеты «Правда», опубликованный 12 мая 1912 г., ИЗ, (online) Available at: <https://www.oldgazette.org/pravda/05051912/index1.html>. (Accessed 22 December 2023).

ژیدهرین تۆرا ئهنترنییتی ب زمانی فارسی

روزنامه‌ی جمهوری اسلامی،

(online) Available at: <https://www.pishkhan.com/rooznameh/JomhuriEslami> (Accessed 22 December 2023).

سایتین حکومتی

سایتین حکومتی یین ئه مریکی

1. CIA, Legacy history of CIA, <https://www.cia.gov/legacy/cia-history/> , (online) Available at: (Accessed 13 May 2024).
2. The Official of the Director of National Intelligence, retrieved, 11 September, 2001, (online) Available at: <https://www.dni.gov/index.php/who-we-are/history> . (Accessed 22 December 2023).

The U.S. Policy Towards the Kurdish Question in Iran

۱۹۸۱- ۱۹۶۰

A Historical and Documentary Study

by

Karwan Salih Wiasy

A. D ۲۰۲۴

ئاسنامەى دەستە

پروژەى دەستەى ئىنسكلۇپىدىاى پارتى دىموكراتى كوردستان، لە پىناو ناساندن، كۆكردنەو، بە دىكۆمىنتكردن و بلاكردنەو مىژووى پر لە سەرورەرىى كار و خەباتى پارتى دىموكراتى كوردستان، لە سەر پىشنىازى ريزدار مەسرور بارزانى، لە سالى ۲۰۱۴ دامەزراو.

ئەم بەرھەمەى بەردەستى بەرپزتان بەشىكە لە ھەول و ئامانجەكانى ئەم پروژەى.

